ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ

چىڭغىز ئايتماتوف ئەسەرلىرى

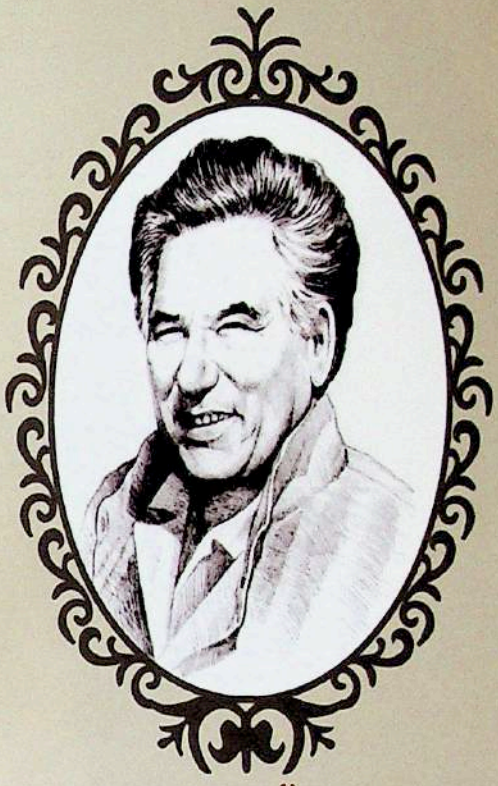

ئەسسىردىن ئۈزاق بىركۈن

چىڭگىزخاننىڭ ئاق بۇلۇتى

2

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ

چۆچۈمنىڭ ئايتماتوۋ ئەسەرلىرى

2

ئەسىردىن ئۇزاق بىر كۈن
چىڭگىزخانىنىڭ ئاق بۇلۇتى

نۇرمۇھەممەت دۆلەتى
تەرجىمە قىلغۇچىلار: ھەلىمە مۇھەممەت
مۇنارجان توختاخۇن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

一日长于百年：维吾尔文/（吉尔）艾特玛托夫著；努尔穆罕默德等译.— 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2011.12
（艾特玛托夫作品选；2）
ISBN 978-7-228-14866-0

Ⅰ.①一… Ⅱ.①艾… ②努… Ⅲ.①长篇小说 — 吉尔吉斯 — 现代 — 维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.①I364.45

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2011)第232313号

© Айтматов Э.Ч., 2011
© Шинцзян Эл Басма ищи, 2011

译　　者	努尔穆罕默德·多来提，海丽玛，穆那尔江·托合塔洪
责任编辑	艾合买提·伊明
责任校对	阿达来提·买合苏提，热娜古丽·阿布里米提
特约校对	阿不列孜·阿巴斯
封面设计	买买提·努比提
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	0991-2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编	830001
印　　刷	北京盛通印刷股份有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230毫米 32开本
印　　张	20.75
版　　次	2011年12月第1版
印　　次	2011年12月第1次印刷
印　　数	1—3000
定　　价	56.00 元

مۇندەرىجە

ئەسىردىن ئۇزاق بىر كۈن 1

چىڭگىزخاننىڭ ئاق بۇلۇتى 515

1

قاغجىراپ كەتكەن جىلغا ۋە چۆل ـ جەزىرىلەردىن ئوزۇقلۇق تېپىش ئۈچۈن قالتىس سەپەرچانلىق كېرەك. ئاچلىقتىن قورساقلىرى غولدۇرلاپ كەتكەن تۈلكە بىرەر چاشقان تۇتۇپ يېيىش ئۈچۈن، ياۋا چاشقاننىڭ ئالمان ـ تالمان يۈگۈرگىنىدە قالدۇرغان، تونۇغۇسىز دەرىجىگە يەتكەن ئىزنى ئىزلاپ ماڭماقتا ئىدى، ئۇ بىردەم پۇتى بىلەن چاشقان ئۇۋىسىنى كولاپ باقاتتى، بىردەم چاشقان ئۇۋىسىدىن چىقىپ قالارمىكىن، دەپ كۈتۈپ تۇرۇپ باقاتتى. بۇ تۈلكە يىراق بىر يەردىن ئاستا، لېكىن توپمۇتوغرا تۆمۈرىيولنى كۆزلەپ كەلمەكتە. يايلاقتا قاپقارا بولۇپ كۆرۈنگەن، تۈپتۈز سوزۇلۇپ ياتقان يول ھەم ئۇنى ئىنتىلدۇرەتتى، ھەم ئۇنىڭغا ۋەھىمە سالاتتى، چۈنكى ئۇ يولدىن گاھى ـ گاھىدا گۈلدۇرلەپ پويىز ئۆتۈپ، ئەتراپتىكى كەڭ زېمىننى زىلزىلىگە سېلىپ، ئۆتكۈر پۇراقلىق ئىسنى قالدۇرۇپ كېتەتتى.

كەچقۇرۇن، تۈلكە ئويمانلىقتىكى بىر ئىستولبىنىڭ يېنىدا ھەم ئېگىز، ھەم قويۇق ئۆسۈپ قۇرۇپ قاقشال بولۇپ قالغان قىپقىزىل جىغانلىق ئىچىدە، سارغىيىپ كەتكەن بىر دۆۋە ئوتتەك بولۇپ تۇگۈلۇپ ياتاتتى. ئۇ قۇلىقىنى دىك تۇتۇپ، يېنىدىكى قۇرۇق ئوتلارنىڭ شامالدا شىلدىرلىشىغىمۇ سەگەكلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ، تاك ئېتىشىنى سەپەرچانلىق بىلەن كۈتەتتى. ئىستولبا توختىماي غوڭۇلداپ تۇراتتى، بىراق تۈلكە ئۇنىڭدىن قورقمايتتى. ئىستولبا غوڭۇلدىغىنى بىلەن مىدىرلىمايدۇ ۋە ئۇنى قوغلىمايدۇ ـ دە.

لېكىن، ئۇ داۋاملىق ئۆتۈپ تۇرىدىغان پويىزنىڭ قۇلاق پۈتۈپ كەتكۈدەك ئاۋازىدىن قورقۇپ تىترەپ، ئەنسىزلىك ئىچىدە

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تېخىمۇ قاتتىق تۇگۈلۈپ كېتەتتى. ئۇ تۇگۈلۈپ ياتقان يەرنىڭ دىرىلدىشى ئارقىسىدا ئۇنىڭ ئورۇق بەدىنى پويىزنىڭ ئېغىرلىقى ۋە سۇرئىتىدىن پەيدا بولغان پۇتكۈل يەرنى ئويۇۋەتكۈدەك قورقۇنچلۇق كۈچنى سېزىپ ياتاتتى. بىراق، ئۇ ئۆزىنىڭ قورقۇنچىنى ۋە ئىسقا بولغان بىزارلىقىنى مۇمكىنقەدەر بېسىپ، تۇن پەردىسى يېپىلغاندا تۆمۈرىيول لىنىيەسى سەل تىنچراق بولار، دېگەن ئويدا يېتىۋەردى.

ئۇ بۇ يەرگە ئاز كېلەتتى، پەقەت قورسىقى ئېچىپ كوركىراپ كەتكەن چاغلاردىلا كېلەتتى.

پويىز كەلگۈچە بولغان ئارىلىقتا، چۆلدە ھامان جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى، ئۇ جىمجىتلىق شۇنداق تۇيۇقسىز بولاتتىكى، خۇددى تاغ ئۆرۈلگەندىن كېيىنكى جىمجىتلىققا ئوخشاپ قالاتتى. تۇلكە ئاشۇ مۇتلەق جىمجىتلىق ئىچىدە كەچقۇرۇندا ئاڭلانغاندەك بولغان ئەكس سادانى ئاڭلاشقا سەگەكلىك بىلەن قۇلاق سالاتتى. ئۇ ئادەمنىڭ ئاۋازىمۇ، ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئاۋازىمۇ ئەمەس، ئۇ ھاۋا ئارقىلىق قايتىپ كەلگەن ئاران ئاڭلانغۇدەك ئاۋاز — بۇ ئاۋاز ھاۋادا تېز ئاربىدا ئۆزگىرىش بولىدىغانلىقىدىن بېشارەت ئىدى. تۇلكە ئۆزىنىڭ تەبىئىتى ئارقىلىق بۇنى ھېس قىلىپ، ئويماندا بىئارام بولۇپ تېخىمۇ تۇگۈلۈپ كېتەتتى، بولغۇسى ئومۇمىي ئاپەتكە بولغان سېزىمىنى ئىپادىلەپ قويۇش ئۈچۈن غىڭشىپ قويماقچىمۇ بولاتتى. بىراق، ئۇ ئاچلىق دەستىدىن بۇ ئويىدىنمۇ ۋاز كەچتى.

تۇلكە تولا يۇگۈرۈپ ئىششىپ كەتكەن پۇتلىرىنى يالىغان چاغدىلا، ماداريىدىن كەتكەن ھالدا ئاشۇنداق بىرنەچچە قېتىم غىڭشىپ قويىاتتى.

بۇ ياز ئاخىرلىشىپ، كۈز كېلىپ قالغان ۋاقىت ئىدى، كەچقۇرۇنلىرى سوغۇق بولاتتى. كېچىسى يەرلەر توڭلاپ، تاڭ ئاتارغا يېقىن يەر يۈزىگە بىر قۇر ئاق تۇز چېچىۋەتكەندەك قىروۋ چۈشۈپ، كۈن چىقىش بىلەنلا ئېرىپ كېتەتتى.

يايلاقتىكى ھايۋانلارغا نسبەتەن ئېيتقاندا، نامراتلىق، يالغۇزلۇق مەزگىلى يېتىپ كەلدى. يازدا پەيدا بولۇپ قالمىغان ئاشۇ ئازراق قۇشلارمۇ كۆرۈنمەي قالدى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئىسسىق جەنۇب تەرەپكە ئۇچۇپ كەتكەن، بەزىلىرى ئۇچەكلىرىگە كىرىپ كەتكەن، بەزىلىرى قىشلىق ئۇيقۇ ئۇچۇن قۇملۇقلارغا كەتكەنىدى. ھازىر چىشى تۇلكىلەرنىڭ ھەممىسى ئوتلاقلاردا تەنھا يۈرۈپ ئوزۇقلۇق ئىزدىمەكتە، ئۇلار ھازىر خۇددى كۇچۇكلىرى قالمىغاندەك يەككە - يېگانە ئىدى. شۇ يىلى تۇغۇلغان تۇلكىلەر چوڭ بولۇپ، ئۆز ئالدىغا تەرەپ - تەرەپلەرگە كېتىشتى، ھازىر بولسا كۇيلەش مەزگىلىگە تېخى خېلى بار، قىشتىلا ئۇلار تەرەپ - تەرەپتىن كېلىپ بىر يەرگە يىغىلىشىدۇ. ئۇ چاغدا ئەركەك تۇلكە جورا تالىشىپ جان - جەھلى بىلەن ئېلىشىدۇ...

قاراڭغۇ چۈشكەندە تۇلكە ئويماندىن چىقتى. ئۇ كۇتكەن ۋاقىت ئاخىر يېتىپ كەلدى، ئۇ ئەتراپىنىڭ جىمجىتلىقىنى بايقىغاندىن كېيىن، تۆمۈرىيول ياقىسىغا چىقىپ، تۆمۈرىيولنى بويلاپ بىر ئۇياققا - بىر بۇياققا يۈگۈرۈشكە باشلىدى. ئۇ يولۇچىلار پويىز دېرىزىسىدىن تاشلىۋەتكەن تاماق ئېشىنچىلىرىنى ئىزدەيتتى. ئۇ يول ياقىسىدا يامان بولسىمۇ، بۇرنىغا پۇرىغۇدەك بىرەر نەرسىگە ئېرىشكۈچە يۈگۈردى. تۆمۈرىيول بويىدا تاشلىۋېتىلگەن ئەسكى قەغەز، گېزىت، چېقىق شېشە، تاماكا قالدۇقى، ئاغزى ئېچىلغان كونسېرۋا قۇتىسى، شۇنىڭدەك باشقا ئەخلەتلەر جىق ئىدى. چېقىلمىغان شېشىنىڭ ئاغزىدىن چىقىقان سېسىق پۇراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى، ئىككى قېتىم بېشى ئايلىنىپ كەتكەندىن كېيىنلا، ئۇ ئاندىن ھاراقنىڭ پۇرىقىدىن ئۆزىنى قاچۇردى. ئۇ ھاراق پۇرىقىنى پۇرىغان ھامان چۈشكۈرۈپ كېتەتتى - دە، بەدەر قاچاتتى.

بىراق، ئۇ ناھايىتى ئۇزاق ساقلىدى، ئۆزىنىڭ قورقۇنچىنى باستى، ھارماي - تالماي ئىزدىگەن نەرسىسى خۇددى ئۇنىڭ

بىلەن قېرىشقاندەك ئۇچرىمىدى. ئۇ قورساقنى تويدۇرغۇدەك بىرەر نەرسە ئۇچراپ قالار، دېگەن ئۈمىد بىلەن تۆمۈرىولنى بويلاپ، هاردىم - تالدىم دېمەي ئالغا قاراپ قاتراۋەردى.

ئۇ يۇگۇرە - يۇگۇرە بىردىنلا توختاپ قالدى، ئالدى پۈتمدىن بىرى يەرگە تەگمەيلا، خۇددى بىرەر ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ ئامالسىز قالغاندەك، قورقۇپ تۇرۇپلا قالدى. ئۇ غۇۋا ئاي شولىسى ئىچىدە گويا ئەرۋاهتەك رېلىسنىڭ ئوتتۇرىسىدا تىك تۇراتتى. ئۇنى قورقۇتۇۋەتكەن يىراقتىكى گۈدۈك ئاۋازى تېخى بېسىلمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئاۋاز هازىرچە تېخى خېلى يىراقتا ئىدى. تۇلكە قۇيرۇقىنى قىسىپ، ئىككىلەنگەن هالدا پۈتىنى يۆتكەپ تۆمۈرىولدىن چىقىپ كەتمەكچى بولدى، بىراق بىرئاز ئىككىلەنگەندىن كېيىن كەتمەي، ئەكسىچە، تۆمۈرىول ياقىسىدىن تەلىيىمگە يەيدىغان بىرەر نەرسە ئۇچراپ قالار، دېگەن ئۈمىدته ئالدىراپ - تېنەپ نەرسە ئىزدىگىلى تۇردى. ئۇ پۈرا - پۈرا، ئاخىر يەيدىغان نەرسە تاپتى. بىراق، بۇ چاغدا گۈلدۈرلىگەن قورقۇنچلۇق بىر ئاۋاز بارغانسېرى يېقىنلىشىپ كەلمەكته ئىدى. بۇ يۈزلىگەن تۆمۈر چاقلارنىڭ رېلىسلارغا تېگىشىدىن قايتقان سادا ئىدى. تۇلكە ئارىسالدى بولۇپ تۇرغان چاغدا، ئايلانمىدا ئىككى پاراۋۇزنىڭ چىرىغى بىرىدىن كېيىن بىرى ئالدى تەرەپنى يوپيورۇق يورۇتتى، چۆلنى ئاپپاق تۇسكە كىرگۈزۈپ، ئۆلۈكتەك جىم ياتقان يەرنى رەھىمسىزلىك بىلەن ئاشكارا قىلىپ قويدى. پويىز توسالغۇسىز هالدا كەلمەكته. پويىز شامال چىقىرىپ ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، بۇرۇننى ئېچىشتۇرىدىغان ئىس قالدى.

تۇلكە ئىتتىك بىر تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى، ئۇ پات - پات ئارقىغا قاراپ قويىاتتى، ئاخىر قورقۇپ پۈتلىرى بوشىشىپ، يەرگە پوكىنىنى بېسىپ يېتىۋالدى. يۇگۇرەلەيدىغان چىرىغى بار بۇ ئاجايىپ مەخلۇق بىر هازا تاراق - تۇرۇق، تاراق - تۇرۇق قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى. تۇلكە ئورنىدىن تۇرۇپ يەنە چېپىشقا باشلىدى...

ئۇ ئازراق دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن، يەنە تۆمۈرىيول بويلاپ ئوزۇقلۇق ئىزدەشكە كىرىشىپ كەتتى. لېكىن، تۆمۈرىيولدا يەنە چىراغ يورۇدى، بىر پاراۋۇز نۇرغۇن ۋاگونلارنى سۆرەپ ۋاش ـ ۋۇش قىلىپ يەنە ئۆتۈپ كەتتى...

شۇنىڭدىن كېيىن تۇلكە يولدىن چىقىپ، چۆلدە چاپقىلى تۇردى، ئۇ پويىز ئۆتمەيدىغان جايدىن تۆمۈرىيولغا چىقماقچىدى...

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

بۇ يەردە تۆمۈرىيولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپىلىق چۆل ـــ ساري ئۆزەك ياتىدۇ.

بۇ يەردە ھەرقانداق ئارىلىق، خۇددى ئۇزۇنلۇقنى ھېسابلىغاندا گىرىنۋىچ مېرىدىيان سىزىقى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىنغىنىدەك، تۆمۈرىيول ئۆلچەم قىلىپ ھېسابلىنىدۇ...

پويىز بۇ يەردىن ئۆتكەندە، شەرقتىن غەربكە ياكى غەربتىن شەرققە ماڭىدۇ...

يېرىم كېچە، بىر كىشى خېلىدىن بېرى زور غەيرەت بىلەن ئۆزىنىڭ ئاچالخانىسىغا قاراپ كەلمەكتە. ئۇ كىشى ئاۋۇال رېلىس ياغاچلىرىنى دەسسەپ ئۇدۇل قاراپ ماڭىدى، كېيىن ئالدىدىن پويىز كېلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن قاپتالغا سېرىلىپ چۈشتى، ئۇ خۇددى قار ـ شۇرغانغا قارشى زورۇقۇپ مېڭىۋاتقان ئادەمدەك يۈزىنى قولى بىلەن توسۇۋېلىپ، تېز سۈرئەتتە ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىزنىڭ ئىس ۋە شامىلىدىن مۇداپىئەلەندى. ئۇ توسالغۇسىز ماڭىدىغان ئالاھىدە يولۇك پويىزى ئىدى. ئۇ سەل ماڭغاندىن كېيىن مەخسۇس يولغا چۈشتى، چۈنكى ئۇ ساري ئۆزەك 1 ـ نومۇرلۇق چەكلەنگەن رايونغا ـــ توپتوغرا ئالەم كېمىسى قويۇپ بېرىدىغان مەيدانغا بارىدىغان پويىز ئىدى، ئاددىيراق قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇ ئۇستى بىرىزىنت بىلەن تولۇق يېپىلىپ، مۇھاپىزەتچى

ئەسكەرلەر قوغداپ ماڭغان ھەربىي پويىز ئىدى.

يېدىگەي خوتۇنىنىڭ ئالدىراش كۆرۈشكىلى كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى، ئۇنىڭ شۇنداق ئالدىراپ مېڭىشىدىن چوقۇم چوڭ-راق بىر ۋەقەنىڭ سادىر بولغانلىقىنى پەرەز قىلدى. ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى. بىراق، ئۇ ھازىر نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتىدۇ، پويىز ئۆتۈپ كەتكۈچە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىشكە بولمايتتى. پويىز تولۇق ئۆتۈپ، پويىزنىڭ قۇيرۇقىدىكى تەكچىدە تۇرغان پويىز خىزمەتچىسىگە بەلگە بېرىپ، ھەممە ئىش جايىدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، قاتتىق ئاۋازدا قۇلاقلىرى پۈتۈپ كەتكەن يېدىگەي بۇرۇلۇپ خوتۇنىدىن سورىدى:

— نېمىشقا كەلدىڭ؟

خوتۇنى ھودۇققان ھالدا ئۇنىڭغا قاراپ، ئاغزىنى ئۆمەللەپ بىرنېمە دېدى، يېدىگەي ئېنىق ئاڭلىيالمىدى، بىراق ئۇ بىلدى، ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى پەرەز قىلدى.

— بۇ يەر شامال، يۇر، — ئۇ خوتۇنىنى ئاچالخانىغا باشلاپ كىردى.

بىراق، ئۇ خوتۇنىنىڭ ئاغزىدىن ئۆزى پەرەز قىلغان ئىشنى ئاڭلاشتىن ئاۋۋال، قانداقتۇر باشقىچە بىر ئەھۋالغا ھەيران قالدى، ئۇ خوتۇنىنىڭ قېرىپ قالغانلىقىنى بۇرۇنلا بايقىغانىدى، لېكىن بۇ دورەم ئۇ تېز مېڭىپ ھاسىراپ كەتكەچكە، نەپىسىنى باسالماي قالغانىدى، كۆكرەك قەپىسىدىن ناھايىتى مۇشكۈل ھالدا بوغۇق بىر ئاۋاز چىقتى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئورۇقلۇقتىن قۇرۇق سۆڭەكلا بولۇپ قالغان مۇرىسى غەلىتە ھالدا بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ خوتۇنىنىڭ بۇ ھالىتىگە ئېچىندى. تۆمۈرىول كۆزەتچىسىنىڭ ئاپپاق ئاقارتىلغان كىچىككىنە پاكىز ئۆيىدە، يوپيورۇق ئېلېكتىر چىرىغىنىڭ نۇرى ئاستىدا ئۇكىبالانىڭ كۆك كېسەل سەۋەبىدىن قارىيىپ كەتكەن پېشانىسىدە ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرغان ئۆچمەس قورۇقلار (بۇرۇن ئۇ بۇغداي ئۆڭ بولۇپ، بىر جۇپ قاپقارا كۆزىدىن نۇر چاقناپ

تۇراتتى) ۋە ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ئاغزى يېدىگەيگە ئۇنىڭ گۈزەل چاغلىرىنى يوقاتقان بىر ئايال بولغان تەقدىردىمۇ، ھەر ھالدا چىشى يوق بولماسلىقى كېرەكلىكى (بالدۇرلا بازارغا ئاپىرىپ مېتالدىن چىش سالدۇرۇپ قويۇش كېرەكلىكى، ھازىر ياش ـ قېرى دېمەي ھەممە ئادەم ئاشۇنداق چىش سالدۇرۇۋاتقانلىقى)نى ئەسلەتتى، ئۇنىڭدىن باشقا ياغلىقىنىڭ ئاستىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاق چاچلىرىنى كۆرۈپ، يۈرىكىگە يېڭنە سانجىلغاندەك بولدى. «ھەي، سەن ھەقىقەتەن قېرىپسەن» دېدى ئۇ ئىچىدە. ئۇنىڭ خوتۇنىغا ئىچى ئاغرىدى، ئۇنىڭغا قىزغىن، ئۇنسىز مىننەتدارلىقى ئۇرغۇدى، كۆپ يىللىق ئورتاق تۇرمۇشى ئۇچۇن ئۇنىڭدىن مىننەتدار بولدى، بولۇپمۇ كېچىدە شۇنچە يىراق يەردىن تۆمۈرىولىنى بويلاپ يۈگۈرۈپ كەلگەنلىكى ئۇچۇن تەسىرلەندى، ئۇنىڭ ئېغىر كۆرمەي بۇ يەرگە كېلىشى بىر خىل ھۆرمەت ۋە مەسئۇلىيەت ئىدى، چۇنكى ئۇكىبالا بۇ ئىشنىڭ يېدىگەي ئۇچۇن قانچىلىك مۇھىملىقىنى ياخشى بىلەتتى، شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇ بىچارە بوۋاي قازانقاپنىڭ جان ئۇزگەنلىكىنى ئېرىگە خەۋەر قىلغىلى كەلدى. بۇ تەنھا بوۋاي قۇيقۇرۇق بىر تام ئۆيدە يېتىپ ئۆلۈپ كەتتى، ئۇكىبالا بۇ دۇنيادا ھېچبىر ئۇرۇق ـ تۇغقىنى قارىمای قويغان بۇ بوۋاينىڭ ھايات ـ ماماتىغا پەقەت يېدىگەيلا (گەرچە ئۇلار ئاكا ـ ئۇكا ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقان بولمىسىمۇ) كۆڭۈل بۆلىدىغانلىقىنى ياخشى بىلەتتى.

ـــ ئولتۇر، دېمىگىنى ئېلىۋال، ـــ دېدى ئاچالخانىغا كىرگەندىن كېيىن يېدىگەي.

ـــ سەنمۇ ئولتۇر، ـــ دېدى ئۇ ئېرىگە.

ئۇلار ئولتۇرۇشتى.

ـــ نېمە ئىش بولدى؟

ـــ قازانقاپ تۇگەپ كەتتى.

ـــ قاچان؟

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ باياتىن مەن ئۇنىڭغا بىرەر نەرسە كېرەكمىدۇر، كىرىپ يوقلاپ چىقاي، دەپ كىرسەم، ئۆينىڭ چىرىغى يورۇق تۇرىدۇ، ئۇ ئۆز ئورنىدا يېتىپتۇ، ساقلى دېڭگىيىپ قاپتۇ. مەن يېنىغا بېرىپ: «قازاكە، قازاكە، چاي ئىچەمسىز؟» دەپ سوراپتىمەن. بىراق، ئۇ ئاللىقاچان... ـــ ئۇنىڭ ئاۋازى ئۇزۇلۇپ قالدى، كۆز چاناقلىرى قىزىرىپ كەتتى. ئۇكىبالا بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋېتىپ، ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى، ـــ ئاخىر مۇشۇنداق بولدى، ئىسمت ! ئەجەب ياخشى بىر ئادەم ئىدى ـ دە، ئاخىر ئۆلدى، ئۆلگەن چاغدا ئۇنىڭ يېنىدا كۆزنى سىلاپ يۇمدۇرۇپ قويىدىغان بىرمۇ ئادەم بولمىدى، مۇشۇنداق بولۇشنى كىممۇ ئويلىغان ! مانا مۇشۇنداق ئۆلۈپ تۇگەپ كېتىدىغان ئىش ئىكەن... ـــ ئۇكىبالا ئەسلىي: «بىر ئىت يول ئۇستىدە ئۆلۈپ قالغاندەك» دېمەكچى ئىدى، بىراق ئۇنداق دېمىدى، ئۇنداق دەپ يۇرۇشنىڭمۇ ھاجىتى يوقلۇقىنى، دېمىسىمۇ شۇنداق بولغانلىقىنى ھېس قىلدى.

بورانلىقلىق يېدىگەي (ئۇ ئۇرۇشتىن قايتىپ كەلگەندىن بۇيان، بورانلىق ھايالدىما بېكەتتە ئىشلىدى، شۇڭا ئەتراپتىكىلەر ئۇنى شۇنداق دەپ ئاتايتتى) ۋاقتلىق مىخلاپ قويغان ئۇزۇن ئورۇندۇقتا بېشىنى سېلىپ، ھۆل ياغاچتەك ئېغىر ئىككى قولىنى تىزىغا قويۇپ، خوتۇنىنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ جىمجىت ئولتۇردى، ئۇنىڭ تۆمۈرىيول خادىملىرىغا خاس كىرلەشكەن ۋە كونىراپ كەتكەن قاسقان شەپكىسىنىڭ چېكىلىكى كۆزىنى توسۇۋالغانىدى. ئۇ نېمە ئويلاۋاتىدىغاندۇر؟

ـــ ئەمدى بىز قانداق قىلىمىز؟ ـــ پەس ئاۋازدا سورىدى ئۇنىڭ خوتۇنى.

يېدىگەي بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئېچىنىشلىق سوغۇق تەبەسسۇم بىلەن خوتۇنىغا قارىدى.

ـــ سەن دېگىنە، قانداق قىلىش كېرەك؟ بۇنداق ئەھۋالدا كىشىلەر يەنە نېمە قىلالايتتى ! يەرلىكىگە قويۇشىمىز كېرەك، ـــ

دېدى ئۇ ئاللىقاچان قارارغا كەلگەندەك ئورنىدىن تۇرۇپ، — مۇنداق قىل، ئۆكىبالا، ھازىرلا قايت، گېپىمگە قۇلاق سال.

— قېنى سۆزلە، قۇلىقىم سېنىكىدە.

— بېرىپ، ئوسپاننى ئويغات. ھايالدىما بېكەتنىڭ باشلىقى تۇرسا دەپ قالما، ھېچ ۋەقەسى يوق، ئۆلۈم ئالدىدا ھەممە ئادەم باببارا‌ۋەر. ئۇنىڭغا ئېيىت، قازانقاپ ئۆلدى دېگىن. قازانقاپ بۇ يەردە قىرىق يىل ئىشلىگەن. ئۇ بۇ يەرگە خىزمەتكە كەلگەندە ئوسپان تۇغۇلمىغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئۇ چاغدا بۇ يەر ئىتنىمۇ چىللاپ كەلتۈرگىلى بولمايدىغان جوھۇت يەر ئىدى. ئۇ ئۆمرىدە بۇ يەردە قانچىلىغان پويىزنى ئۇزاتقاندۇر — ئۇنىڭ چېچىدىنمۇ كۆپ بولۇشى مۇمكىن... ئۇ ئويلاپ باقسۇن، مۇشۇنداق دېگىن، يەنە، قارا...

— دەۋەرگىن.

— كۆچىلىكىنىڭ ھەممىسىنى بىر - بىرلەپ بېرىپ ئويغات، ئۇلارنىڭ ئىشىك - دېرىزىلىرىنى قاق. بۇ يەردە قانچىلىك ئادەم بار ئىدى، بارى - يوقى سەككىز ئائىلە. بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا ... كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئويغات. مۇشۇنداق بىر كىشى ئۆلۈپ كەتكەن يەردە، بۇگۈن ھېچكىم ئۇخلىماسلىقى كېرەك، ھەممەيلەننى چاقىر.

— ئۇلار تىللاپ كېتىشسىچۇ؟

— بىزنىڭ ۋەزىپىمىز بۇ ئىشنى ھەربىر كىشىگە ئۇقتۇرۇپ قويۇش، ئۇلار خاپا بولۇپ تىللىسا تىللاۋەرسۇن. مېنى ئويغات دېدى دېگىن. ئۇلاردا ۋىجدان بولۇشى كېرەك - دە. توختاپ تۇر !

— يەنە نېمە گەپ؟

— ئاۋۇال بېرىپ نۆۋەتچىگە ئېيىت، بۇگۈن شايىمەردان نۆۋەتچىلىك قىلاتتى. قازانقاپنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئۇنىڭغا يەتكۈز، ئۇ قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ئويلاپ قويسۇن. بەلكىم ئۇ مېنىڭ ئورنۇمغا باشقا بىرىنى بەلگىلەپ تۇرار. ئەگەر قىيىن بولسا، ماڭا ئۇقتۇرۇپ قويسۇن. مېنىڭ دېمەكچى بولغان

گېپىمنى چۈشەنگەنسەن، ئەمسە شۇنداق دېگىن.

ــ ماقۇل، مەن بېرىپ ئېيتاي، ــ دېدى ئۈكىبالا. بىراق، مۇھىم بىر ئىش ــ ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشكە تاس قالغان ئەڭ مۇھىم بىر ئىش ئېسىگە كەلدى، ــ ئۇنىڭ بالىلىرىچۇ ! قارا، تاس قاپتۇمىز ئۇنتۇپ قالغىلى ! ئاۋۋال ئۇلارغا ئۇقتۇرۇش كېرەك ــ دە، شۇنداقمۇ؟ دادىسى ۋاپات بولۇپ كەتكەندە...

يېدىگەي بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن نەپرەت بىلەن قاپىقىنى تۈرۈپ، تېخىمۇ سۈرلۈك بولۇپ كەتتى. ئۇ ئۇن چىقارمىدى.

ــ قانداقلا بولمىسۇن بالا دېگەن ھامان بالا، ــ دېدى ئۈكىبالا ئۇلاپلا مۇنازىرىلەشكەندەك. ئۇمۇ يېدىگەينىڭ بۇ گەپلەرنى ياقتۇرمايدىغانلىقىنى بىلەتتى.

ــ مەن بىلمەن، ــ دېدى يېدىگەي قولىنى سىلكىپ، ــ مەن ھېچنېمىنى بىلمەمتىم؟ بۇمۇ توغرا، نېمىشقا ئۇلارغا ئۇقتۇرمايمىز، ئەلۋەتتە ئۇقتۇرىمىز ــ دە، ئەگەر مېنىڭ مەيلىمچە بولسا، ئۇلارنى يېقىن يولاتمايتتىم.

ــ يېدىگەي، بۇ بىزنىڭ ئائىلىنىڭ ئىشى ئەمەس، ئۇلار كېلىپ دادىسىنى يەرلىكىگە قويسۇن. بولمىسا، پۇتمەس - تۈگىمەس غوۋغا چىقىدۇ، ئۆمۈر بويى ئاداۋەتتىن قۇتۇلالمايمىز...

ــ مەن ئۇلارنىڭ كېلىشىنى توسمايمەنغۇ، كەلسۇن.

ــ ئوغلى شەھەردىن كېلىپ ئۇلگۈرەلەرمۇ؟

ــ ئەگەر كەلگۈسى كەلسە، ئۇلگۈرەلەيدۇ، ئالدىنقى كۈنى مەن بىكەتتىن ئۇنىڭغا، داداڭ ئۆلگىلىۋاتىدۇ، دەپ تېلېگرامما بەرگەنىدىم، ئۇنىڭدىن باشقا نېمە دەيمەن ! ئۇ ئۆزىنى تولىمۇ ئەقىللىك ھېسابلايدۇ، شۇنداق بولغاندىكىن، قانداق قىلىشنى بىلىشى كېرەك ــ دە...

ــ ئۇنداق بولسىغۇ بەك ياخشى بولاتتى، ــ خوتۇنى

مۇنداقسىغىلا ئېرىنىڭ خۇلاسىسىگە قوشۇلدى، — ئۇ خوتۇنىنى ئەكەلسە تېخىمۇ ياخشى بولاتتى، بۇ باشقا بىرىنى ئەمەس، قېيىنئاتىسىنى دەپنە قىلىدىغان ئىش - دە، — دېدى ئۇ يەنە غەم بىلەن.

— بۇنى ئۆزلىرى بىلسۇن. بىز دەپ يۈرمىسەكمۇ بولار. چوپچوڭلا بولۇپ قالغانلارغۇ ئۇلار.

— ئۇغۇ شۇنداق، — دەپ قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى ئۇكىبالا، بىراق تەلەپپۇزىدا قەتئىيلىك يوق ئىدى.

ئۇلار جىم بولۇپ قالدى.

— سەن قايتىپ كەت، بۇ يەردە تۇرىۋەرمە، — دېدى يېدىگەي ئېسىگە سېلىپ.

بىراق، خوتۇنىنىڭ يەنە دەيدىغان گېپى بار ئىدى:

— ئۇنىڭ قىزى — بىچارە ئايزادە ھاراقكەش ئېرى ۋە بالىلىرى بىلەن ئىستانسىدا تۇرىدۇ، ئۇمۇ يەرلىككە قويۇشقا ئۇلگۈرۈپ كېلىشى كېرەك - دە!

يېدىگەي ئىختىيارسىز ھالدا خوتۇنىنىڭ مۇرىسىگە ئۇرۇپ قويۇپ، كۈلۈمسىرىدى:

— قارا، سېنىڭ ھەممە كىشىگە كۆڭۈل بۆلۈپ كېتىۋاتقىنىڭنى... ئايزادە تۇرىدىغان جاي بۇ يەرگە يېقىن، ئەتە بىرىنى ئەۋەتىپ ئۇنىڭغا خەۋەر قىلساقلا بولدى، ئۇ ئەلۋەتتە كېلىدۇ. بىراق، شۇنى بىلگىنكى، مەيلى ئايزادە بولسۇن، مەيلى سابىتجان، ئۇلاردىن بىر نەرسە كۈتۈشكە بولمايدۇ. بولۇپمۇ ھېلىقى سابىتجاندىن، قاراپ تۇر، ئۇلار كەلگەن بىلەن مۆكۈنۈۋالمايدۇ، بىراق باشقا قەبىلىدىن كەلگەن مېھمانلاردەك بىر تەرەپتە قول سېلىپ قاراپ تۇرۇشىدۇ، ۋاقتى كەلگەندە يەنىلا بىز يەرلىككە قويىمىز... بارە ! مېنىڭ ئېيتقىنىم بويىچە قىل.

خوتۇنى ماقىدى، بىراق بىرنەچچە قەدەم مېڭىپلا توختاپ، ئىككىلىنىپرەك يەنە مېڭىپ كەتتى. بۇ چاغدا، يېدىگەي ئۇنى چاقىردى:

ئويغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ بىرىنچى ئىشنى ئۇنتۇپ قالما، بېرىپ نۆۋەتچى شايمەردانني تاپ، ئۇ مېنىڭ ئورنۇمغا بىر كىشى ئەۋەتسۇن، كېيىنچە ئىسمېنامنى تولۇقلايمەن. مېيىت قۇرۇق ئۆيدە ياتسا، يېنىدا ئادەم بولمىسا قانداق بولىدۇ... ئۇنىڭغا شۇنداق دېگىن...

خوتۇنى بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ يولغا ماڭدى. بۇ چاغدا تەڭشەش تاختىسىدىكى بەلگە بېرىش ئەسۋابىنىڭ قىزىل چىرىغى ياندى، سىگنال ئاۋازى چىقتى، بىر پويىز بورانلىق هايالدىما بېكىتىگە كىرىپ كەلمەكتە ئىدى. نۆۋەتچىنىڭ يولىورۇقى بويىچە، ئۇدۇلدىن كەلگەن پويىزغا يول بېرىش ئۈچۈن بۇ پويىزنى زاپاس لىنىيەگە باشلاش كېرەك ئىدى، ئۇ پويىز بېكەتنىڭ ئۇ بېشىدىكى ئاچالنىڭ يېنىدا تۇراتتى. بۇ ئادەتتىكى بىر يۆتكەش ئىدى. ئىككى پويىز ئۆز لىنىيەلىرىگە كىرىۋاتقان چاغدا، يېدىگەي خۇددى بىر ئىشنى ئۇنتۇپ قالغاندەك، ئىختىيارسىز هالدا تۆموريولنى بويلاپ كېتىۋاتقان ئوكىبالاغا قاراپ ـ قاراپ قويدى. ئۇنىڭغا ئېيتىدىغان ئىش بار ـ دە، ئەلۋەتتە يەرلىككە قويۇشتىن ئاۋۋال قىلىدىغان ئىش ئاز ئەمەس، نەدىمۇ هەممىنى بىراقلا ئويلاپ يەتكىلى بولسۇن، بىراق ئۇنىڭ خوتۇنىغا بۇرۇلۇپ قارىشى ئاشۇ سەۋەبتىن ئەمەس ئىدى، بەلكى ئۇ باياتىن قايغۇ ئىچىدە تۇرۇپ، خوتۇنىنىڭ يېقىندىن بۇيان كۆپ قېرىپ كەتكەنلىكىنى، مۇكچىيىپ قالغانلىقىنى ئويلىغانىدى، ئۇ غۇۋا چىراغ يورۇقىدا ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرماقتا ئىدى. « دېمەك، قېرىپتۇق، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ، ـــ راست، قېرىپ بوۋاي ـ مومای بولۇپ قالدۇق. گەرچە ئۇ تېخى مەزمۇت، ئاغرىق ـ سىزلاقتىن ئامان تۇرغان بولسىمۇ، بىراق ئۇنىڭ يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالدى، ئاتمىش بىر ياشقا كىرىپ قالدى. يەنە ئىككى ـ ئۇچ يىلدىن كېيىن پېنسىيەگە چىقىشنى ئىلتىماس قىلساق بولىدۇ.»

يېدىگەي ئۆزىنى باهالاپ ئۆزىچە سۆزلەپ قويدى. بىراق، ئۇ تېز ئارىدا خىزمەتتىن ئايرىلىپ پېنسىيەگە چىقالمايدىغانلىقىنى

ياخشى بىلەتتى. چۈنكى، بۇ يەردىن ئۇنىڭ ئورنىغا ئىشلەيدىغان ئادەم تېپىش ئاسان ئەمەس ئىدى. ئۇ ئەسلىي يول ئاسرىغۇچى بولسىمۇ، لېكىن بەزىلەر كېسەل بولۇپ قالغاندا ياكى دەم ئالغاندا، ئۇلارنىڭ ئورنىغا ئاچالچى بولۇپ ئىشلەيتتى. كىممۇ ئازراق قوشۇمچە مائاشنى دەپ بۇ نەس باسقان جايغا كېلىپ ئىشلەشنى خالايدۇ؟ ئىشلەشنى خالىشى ناتايىن، ئىشەنمىسەڭ، ھازىرقى ياشلارنىڭ ئارىسىدىن مۇشۇنداق كىشىنى تېپىپ باققىنا.

ساڭى ئۆزەڭ ھايالدىما بېكىتىدە ياشاش ئۇچۇن بىر خىل روھ بولۇش كېرەڭ، بولمىسا بۇ يەردە ئۆلىسەن. چۆل بەكمۇ كەڭ، ئادەم ئىنتايىن ئاز. چۆل رەھىمسىز، سېنىڭ ياخشى - يامان بولۇشۇڭ بىلەن ئۇنىڭ كارى يوق، بىراق كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دۇنيادىكى ئىشلار ئالدىدا ئامالسىز ئەمەس، ئۇ بۇ يەردە جاپا چېكىپ قىينالسا، باشقا يەردە ياخشىراق ياشىشى مۇمكىن، بۇ نەس باسقان جايدا بولسا... چۈنكى، مۇشۇ ۋەجدىن، ئۇ پايانسىز، چەكسىز چۆل ئالدىدا، خۇددى شايىمەردانىڭ ئۇچ چاقلىق موتوسىكلىتىدىكى باتارپىيەگە ئوخشاش، ئۆزىنىڭ جاسارىتىنى يوقىتىدۇ، روھىي جەھەتتىن پارچىلىنىدۇ. شايىمەردان موتوسىكلىتىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاسرايدۇ، ئىشلىتىشكە كۆزى قىيمايدۇ، باشقىلارنىڭ ئىشلىتىشىگىمۇ يول قويمايدۇ. موتوسىكلىت مانا شۇنداق بىكار تۇرىدۇ، دەل ئىشلىتىدىغان چاغدا بولسا، ئوت ئالمايدۇ، ئېنېرگىيە بىكاردىن - بىكار غىلا تۇگەپ كېتىدۇ. كىشىلەرمۇ ساڭى ئۆزەكنىڭ ھەر بىر ھايالدىما بېكىتىدە ئەنە شۇنداق: ئۇلار خاتىرجەم ئىشلىمەيدۇ، چۆلدە يىلتىز تارتالمايدۇ، بۇ يەرنىڭ شارائىتىغا كۆنەلمەيدۇ — ئۇلارنىڭ بۇ يەردە تۇرۇپ قېلىشى قىيىن. بەزىلەر پويىزنىڭ دېرىزىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ قاراپلا: «خۇدا ! كىشىلەر بۇ يەردە قانداقمۇ ياشايدىغاندۇر، ئەتراپتا ئوتلاق بىلەن تۆگە !» دەپ داد - پەرياد كۆتۈرۈشىدۇ. لېكىن، كىشىلەر بۇ يەردە ياشايدۇ،

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ۋاقتىنكى ئۇزۇن ـ قىسقا بولۇشىغا كەلسەك، گەپ شۇ كىشىدە چىدامچانلىقىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىدە. ئوچ يىل، كۆپ بولغاندا تۆت يىل تۇرۇش بىلەنلا كۆپايىلىنىدۇ، خىزمىتىدىن ئىستېپا بېرىپ، ھېساب ـ كىتاب قىلىپ يىراق ـ يىراق جايلارغا كېتىدۇ...

پەقەت ئىككى كىشىلا بۇ بورانلىقتا يىلتىز تارتىپ ئۆمۈر بويى تۇرالغان، ئۇلار قازانقاپ بىلەن ئۆزى ــ يېدىگەي، بۇ ئارىلىقتا نۇرغۇن كىشىلەر كەلدى ۋە كەتتى! ئۆزىگە كەلسەك، ئۇزۇن ـ قىسقا دېگەن گەپ يوق، قېچىپ كەتمەي مۇشۇ يەردە تۇرۇپ قالدى. قازانقاپنىڭ بۇ يەردە قىرىق تۆت يىل تۇرۇپ قېلىشى بولسا، بۇ ئۇنىڭ باشقىلارغا يەتمەيدىغانلىقىدىن ئەمەس، راستىنى ئېيتقاندا، قازانقاپنى ئون ئادەمگە تېگىشمەكچى بولسىمۇ يېدىگەي قوشۇلمايتتى. لېكىن، قازانقاپ ئۆلدى، بۇ دۇنيادىن كەتتى...

ئىككى پويىز ئۆتۈشۈپ كەتتى، بىرى شەرققە، بىرى غەربكە. بورانلىق ھايالدىما بېكىتىدىكى ئالمىشىش لىنىيەسى ۋاقتىنچە يەنە بوشىشىپ قالدى. ئەتراپتىكى جىمى نەرسە يەنە مانا مەن دەپ چىقىپ قالدى: قاپقاراڭغۇ كېچىدە يۇلتۇزلار پارقىراپ تېخىمۇ ئېنىق كۆرۈنمەكتە، شامال تۆمۈرىولنىڭ قاشلىرىنى، بەزىدە غىچىرلاپ قالىدىغان رېلىس ياغاچلىرىنى تېخىمۇ بەكرەك سىيپاپ ئۆتمەكتە.

يېدىگەي ئاچالخانىغا قايتىپ كىرمىدى. ئۇ بىر ئىستولبىغا يۆلىنىپ تۇرۇپ چوڭقۇر خىيالغا كەتتى. ئالدى تەرەپتىكى يىراق بىر يەردە، تۆمۈرىولنىڭ ئۇ تەرىپىدە، دالادا ئوتلاشقا قويۇپ بېرىلگەن تۆگىلەرنىڭ كۆلەڭگىسى غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇلار ئاينىڭ شولىسى ئاستىدا مىدىر قىلماي تىك تۇرۇپ، قاراڭغۇ كېچىنى ئۆتكۈزمەكتە. ئۇ تۆگىلەرنىڭ ئارىسىدىن يېدىگەي ئۆزىنىڭ قوش ئۆركەشلىك، يوغان باش تۆگىسىنى تونۇۋالدى. ئۇ يايلاقتىكى ئەڭ كۈچلۈك، ئەڭ تېز يۈگۈرىدىغان تۆگە بولسا كېرەك، ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئالدىدىمۇ خۇددى ئىگىسىنىڭكىگە

ئوخشاش « بورانلىقلىق » دېگەن لەقەم بار ئىدى، كىشىلەر ئۇنى بورانلىقلىق قارانار دېيىشەتتى. يېدىگەي ئۆزىنىڭ قارانارىدىن پەخىرلىنىدۇ، چۈنكى ئۇ قالتىس كۆچلۈك ھايۋان، يېدىگەي ئۇنى كىچىكىدىلا پىچتۇرۇۋەتمىگەنلىكتىن نار تۆگە بولۇپ يېتىشىپ چىقتى ـ دە، باشقۇرۇش تەس بولۇپ قالدى.

يېدىگەي ئەتە ئىشلەيدىغان ئىشلاردىن، قارانارنى ئەتىگەنرەك ھەيدەپ كېلىپ توقۇپ قويۇشنى ئويلىدى، قازانقاپنى يەرلىكىگە قويۇشتا ئۇنىڭغا مىنىپ بېرىشى كېرەك ـ دە. ئۇ يەنە قىلىدىغان باشقا بىرمۇنچە ئىشلارنى ئويلاپ قويدى...

بۇ ھايالدىما بىكەتتە بولسا كىشىلەر تېخى تىپتىنچ ئۇخلىماقتا، تۆمۈرىولىنىڭ بىر تەرىپىدە بىكەت ئۆيى، ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۆمۈرىول ئىدارىسى سالغان ئالتە قۇراشتۇرما ئۆي بار، ئۇنىڭدىن باشقا يەنە يېدىگەي ئۆزى سالغان ئۆي بىلەن مەرھۇم قازانقاپنىڭ تام ئۆيى ۋە يەنە خىلمۇخىل يازلىق ئوچاق، قوشۇمچە چەللە ـ بارماق، قوتان ـ ئېغىل ۋە باشقا ئىشلار ئۇچۇن سېلىنغان قورۇلار بار. ئوتتۇرىدا يەنە ئۇنۇڭبۇرسال سۇ مۇنارى بار، ناسوس شامال كۆچى بىلەن ماڭىدۇ، توك بىلەنمۇ ماڭىدۇرغىلى بولىدۇ، زۆرۇر تېپىلغاندا، ئادەم كۆچى بىلەنمۇ ماڭىدۇرۇشقا بولىدۇ، ئۇ يېقىنقى بىرنەچچە يىل ئىچىدىلا قۇرۇلغان. پۈتكۈل بورانلىق كەنت مانا مۇشۇ.

ئۇ قان تومۇرلارغا ئوخشاش سوزۇلۇپ ياتقان بىكەت، تۇگۇن، شەھەر، بازار سىستېمىسىنى تۇتاشتۇرىدىغان، بىر چوڭ تۆمۈرىول لىنىيەسىگە، ساری ئۆزەك چوڭ يايلىقىغا قۇرۇلغان كىچىككىنە بىر ھالقا... ئۇنىڭ ئەتراپى تۈپتۈز كەتكەن چۆل ـ يايلاق، يەر شەكلى كەڭ، ھېچقانداق توسالغۇ يوق، تۆت تەرەپتىن شامال سوقۇپ تۇرىدۇ، بولۇپمۇ قىش كۈنلىرى ساری ئۆزەكنىڭ قار ـ شۇرغانلىرى ھۆركىرەيدىغان چاغدا، بۇ يەردىكى ئۆيلەر دېرىزىنىڭ تەكچىسىگىچە قارغا كۆمۈلۈپ كېتىدۇ، تۆمۈرىول بولسا قېلىن قار دۆۋىلىرى ئاستىدا قالىدۇ... شۇڭا، بۇ يەردىكى

هايالدىما بىكەت بورانلى - بوراننى دەپ ئاتىلاتتى، بۇ ئۇنىڭ تەكرار نامى بولۇپ، بورانلى دېگىنى قازاقچە، بوراننى دېگىنى ئارىلاشما رۇسچە ئىسىم ئىدى.

يېدىگەي تۆمۈرىول ئەتراپىدا قار تازىلاش ماشىنىلىرى (بەزىلىرى ھاۋا بېسىمى بىلەن، بەزىلىرى ئىككى تەرەپكە ئىتتىرىدىغان كىچىك ئىتتەرگۈچ بىلەن ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار بىلەن قار تازىلايدىغان ماشىنىلار) پەيدا بولۇشتىن ئاۋۋال قازانقاپ بىلەن بىرلىكتە تۆمۈرىول لىنىيەسىدىكى قار بىلەن جان تىكىپ ئېلىشقانلىقلىرىنى ئويلاپ كەتتى، ئويلىغانسېرى جىمىكى ئىش خۇددى تۇنۇگۈن بولغان ئىشتەكلا بىلىنىشكە باشلىدى:

1951 - ۋە 1952 - يىللىرى قىشتا قاتتىق سوغۇق بولۇپ كەتتى، قار قېلىن ياغدى. ئۇ چاغدا خۇددى جەڭ مەيدانىدا جان تىكىپ ئاتاكىغا ئۆتكەندەك، تانكىنىڭ ئاستىغا قول بومبىسى جايلاشتۇرغاندەك، قار بىلەنمۇ جاننى تىكىپ تۇرۇپ ئېلىشقانىدى. بۇ ئېلىشىشتا بىرى كېلىپ سېنى ئۆلتۈرمىسمۇ، لېكىن ئۆزۈڭنى ئۆلتۈرگەندەك بولاتتىڭ - دە ! ئۇ ئىككىسى ئۆز قوللىرى بىلەن قانچىلىغان قارلارنى كۆرىگەندۇر، ھارۋا بىلەن قانچىلىغان قارلارنى توشۇغاندۇر - ھە، ئۇ ئىككىسى ھەتتا تاغار بىلەن يۈدۈپ قار توشۇغانىدى، بۇ ئىش بۇ يەردىن يەتتە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ئويمان يەردە بولغان، ئۇ يەردە قار بەك قېلىن دۆۋىلىنىپ كېتەتتى. ھەر قېتىمدا ئۇلار، بۇ دورەم شۇرغان بىلەن ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئېلىشقىنىمىز بولۇپ قالار، دەپ ھېس قىلىشاتتى، ئەگەر پاراۋۇز چۆلدە گۈدۈك بېرىپ، تېز يول ئاچ، دەپ سۈيلىمىسىلا، ئۇلار بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆز جېنىنى ھېچبىر ئويلاپ تۇرماستىنلا ئەزرائىلىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇشقا تەييار ئىدى.

بىراق، ئۇ قارلار ئاللىقاچان ئېرىپ كەتتى، پويىزلار ئارقا - ئارقىدىن ئۆتىۋەردى، ئۇ كۈنلەرمۇ ئېقىن سۈدەك ئۆتۈپ كەتتى،

ئەمدى ئۇ ئىشلارغا ھېچكىم كۆڭۈل بۆلمەيدىغان بولۇپ قالدى. كىممۇ ئۇ ئىشلارنىڭ قانداق بولغانلىقىنى سۈرۈشتە قىپتۇ. ھازىرقى يول ئاسرىغۇچىلار توپ - توپ بولۇپ ماشىنىغا ئولتۇرۇپ كېلىپ يول ياسايدۇ، ئۇلار ئۆتمۈشتىكى ئىشلارنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولغانلىقىغا ــ ساڭا ئوخشىتە قانداق قىلىپ قارىنىڭ تاغدەك بولۇپ كېتىدىغانلىقىغا، ئاشۇ ئارىلىقتا پەقەت بىرنەچچەيلەننىڭلا كۆرەك بىلەن قار تازىلىغانلىقىغا ئىشەنمەيلا قالماستىن، ھەتتا چۈشەنمەيدۇ! ھەقىقەتەن كارامەت ئىش، دېيىشىدۇ. بەزىلەر ئوچۇقتىن - ئوچۇق: « نېمىشقا ئۇنداق قىلدىڭلار! نېمىشقا ئاشۇنداق جەبىر تارتىپ ئۆزۈڭلارنى قىينىدىڭلار! بىز بولغان بولساق ھەرگىزمۇ ئۇنداق قىلماس ئىدۇق ! خوتۇنۇڭلارنى ئېلىپ باشقا يايلاقلارغا كېتىڭلار، شارائىتى ياخشىراق جايلارغا كېتىڭلار. ھېچبولمىغاندا، جىقراق نەپ ئالىدىغان يەرلەرگە بارساڭلار، قانچىلىك ئىشلىسەڭلار شۇنچىلىك پۇل بېرىدىغۇ. بىرەر جىددىي ئىش چىقىپ قالسا، كۆچىلىكنى يىغىپ ئىشقا سالىدۇ - دە، ئۇنىڭغا يەنە ھەق بېرىدۇ... سىلەرزە، قېرىلار، بۇ يەرگە ئەخمەقلەرچە كېلىپ، ئەخمەقلەرچە ئۆلۈپ كېتىسىلەر...» دەپ زاڭلىق قىلىشاتتى.

قازانقاپ مۇشۇنداق «گەپدان»لارغا يولۇقۇپ قالغان چاغلاردا، گويا ئۇ ئىش بىلەن ئۆزىنىڭ ھېچقانداق ئالاقىسى يوقتەك پىسەنتمۇ قىلىپ قويمايتتى، ئۆزىنىڭ بىلىدىغىنى كۆپتەك، ئۇلار چۈشەنمەيدىغان ئىشنى ئۆزىلا چۈشىنىدىغاندەك مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپلا ئىشنى تۈگىتەتتى؛ يېدىگەي بولسا ئۇنداق ئەمەس ئىدى، ئۇ چىدىيالماي، ئۆزىنى باسالماي، خاپا بولۇپ ئۇلار بىلەن مۇنازىرىلىشىپ كېتەتتى، ئەمما بۇ ھال ئۆزىنىڭلا يۈرىكىنى زىيادە قىلاتتى، ئۆزى ئۆزىگە خاپىلىق تېپىۋالاتتى، خالاس.

ئۇ يول تەكشۈرۈش ماشىنىسىغا چۈشۈپ ئىشلىگىلى كېلىدىغان ياش ئىشچىلارنىڭ ئۆزلىرىنى زاڭلىق قىلغانلىقى ئۈستىدە قازانقاپ بىلەن پات - پات پاراڭلىشىپ قالاتتى، خېلى

بۇرۇنلا، بۇ مەمەدانلار ئېغى يوق ئىشتان كىيىپ چېپىپ ئويناپ يۈرگەن چاغلاردا، ئۇ قازانقاپ بىلەن كىشىلىك تۇرمۇش ھەققىدە ئويلاشقان. بۇ خېلى بۇرۇنقى ئىش ئىدى. 1945 ـ يىلىدىن باشلاپ، بولۇپمۇ قازانقاپ پېنسىيەگە چىققاندىن كېيىن، ئۇلار دائىم بۇ ھەقتە سۆزلىشەتتى. قازانقاپ پېنسىيەگە چىققاندىن كېيىن بىر ئوخشاشسىزلىققا ئۇچرىدى، ئۇ ئەسلىدە شەھەردىكى ئوغلىنىڭ يېنىغا بېرىپ تۇرماقچىدى، بىراق ئۇچ ئاي تۇرۇپلا قايتىپ كەلدى. ئۇلار شۇ چاغدا دۇنيادىكى ئىشلار ئۇستىدە كۆپ پاراڭلاشقان. قازانقاپ ھەقمەقتەن ئەقىللىك ئادەم، ئەسلەشكە تېگىشلىك نۇرغۇن ئىشلىرى بار... لېكىن، يېدىگەي بىردىنلا ئىنتايىن ئېنىق ھالدا، شۇنىڭدەك ئېچىنىشلىق تۇردە چۈشەندىكى، ئەمدى قازانقاپنى ئەسلەشكىلا بولاتتى...

يېدىگەي سۆزلىشىدىغان مىكروفوننىڭ جاراڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى ـ دە، ئىتتىك ئاچالخانىغا كىردى. مىكروفوندىن خۇددى شۇنىرغان چىقىۋاتقاندەك، ئالدى بىلەن شار ـ شار قىلغان ئاۋاز كەلدى ـ دە، ئاندىن ئادەم ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـــ ئەلۋە، يېدىگەي، ئەلۋا! ـــ خىرىلداپ چىققان بۇ ئاۋاز ھايالدىما بىكەتتىدىكى شايىمەردانىڭ ئاۋازى ئىدى، ـــ ئاڭلاۋاتامسەن؟ جاۋاب بەر!

ـــ ھە، مەن، ئاڭلاۋاتىمەن.

ـــ ئاۋازىمنى ئاڭلىدىڭمۇ؟

ـــ ئاڭلىدىم، ئاڭلىدىم!

ـــ قانداقراق ئاڭلاۋاتسەن؟

ـــ خۇددى ئاخىرەتتىن كېلىۋاتقان ئاۋازدەك.

ـــ قانداقسىگە ئاخىرەتتىن كېلىۋاتقاندەك؟

ـــ شۇنداق تۇرسا!

ـــ ھە، ھە... بوۋاي قازانقاپ ئاشۇنداق بوپتۇ ـ دە!

ـــ نېمە ئاشۇنداق بوپتۇ؟

ـــ ئۆلگەنلىكىنى دەۋاتىمەن... ـــ شايىمەردان باش قاتۇرۇپ

مۇڭاپىق بىر سۆز تېپىشقا تىرىشقان بولدى، ــ نېمە دەيتتى؟ ھېلىقى، شۇنداق قىلىپ، ھېلىقى، ئاخىرقى سەپەرگە شۇنداق قىلىپ... ئاتلىنىپتۇ دېگەندەك...

ــ شۇنداق، ــ چورت جاۋاب بەردى يېدىگەي. « ھەي مېڭىسى يوق ھايۋانەي، ــ دەپ ئويلىدى ئۇ، ــ ھەتتا ئۆلۈپ قاپتۇ دېگەن سۆزنىمۇ ئىنسان سۆزى بىلەن قاملاشتۇرۇپ ئىپادىلىيەلمەيدۇ دېسە.»

شايىمەردان بىرئاز جىم تۇرۇپ قېلىۋىدى، مىكروفوندىكى شار ـ شار، غىژ ـ غىژ قىلغان ئاۋاز، پۇشۇلدىغان ئاۋاز بۇرۇنقىدىنمۇ بەتتەر كۈچىيىپ كەتتى. ئارقىدىنلا شايىمەردان بوغۇق ئاۋاز بىلەن دېدى:

ــ ھەي، قەدىرلىكىم يېدىكە، سەن ھېلىقى، شۇنداق قىلىپ، مېنىڭ بېشىمنى قاتۇرما، شۇنداق قىلىپ، ئۆلگەن بولسا ئۆلدى، شۇنداق قىلىپ... سېنىڭ ئورنۇڭغا ئەۋەتىشكە قول ئاستىمدا ھېچقانداق ئادەم يوق. ئۆلۈكىنىڭ يېنىدا شۇنداق قىلىپ، ئولتۇرىمەن دېگىنىڭ نېمىسى، يېدىكە، يېدىكە ! ئۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئۆلۈكنى ساقلىغىنىڭغا ئۆلۈك تىرىلىپ قالمايدۇ، شۇنداق قىلىپ...

ــ سېنىڭ كاللاڭدا توخۇنىڭچىلىكمۇ مېڭە يوق ئىكەن ـ دە، ــ دەپ كەسكىن ئېيتتى يېدىگەي، ــ بېشىمنى قاتۇرما دېگىنىڭ نېمە گەپ ـ ھە؟! سېنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىڭگە ئەمدىلا ئىككى يىل بولدى، مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ئىشلىگىنىمگە ئوتتۇز يىل بولدى، ئويلاپ باققىنا ئۆزۈڭ، بىزنىڭ ئادىتىمىز بويىچە، بىرى قازا تاپسا، ئۇنى ئۆيدە يالغۇز قالدۇرۇپ قويۇشقا بولمايدۇ، بۇنداق ئىش ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ دەستۇرىدا يوق.

ــ يالغۇزمۇ، يالغۇز ئەمەسمۇ، ئۆلگەن ئادەم شۇنداق قىلىپ... ئۇنى نەدىن بىلىدۇ دەيمەن ـ دە. يەنىلا...

ــ بىز تىرىكلەر بىلىمىز !

ــ ھە، يارايدۇ، ئاچچىقلانما، شۇنداق قىلىپ، ۋارقىرىما

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

دەيمەن، چال !

ـــ مەن ساڭا چۈشەندۈرۈۋاتىمەن ـ دە !

ـــ قانداق قىل دەيسەن ئەمدى؟ ئەۋەتەي دېسەم ئادەم يوق! كېچە، قاپقاراڭغۇ تۇرسا، نېمە قىلالايتتىڭ.

ـــ مەن دۇئا ئوقۇيمەن، ئۇنى كېپەنلەيمەن، دۇئا ئوقۇيمەن، خەتمىقۇرئان قىلىمەن.

ـــ دۇئا ئوقۇيمىشسەن، يېدىگەي؟

ـــ ھەئە، مەن، مەن ئايەت ئوقۇشنى بىلىمەن.

ـــ قارا ماۋۇنى، سوۋېت ھاكىمىيىتى قۇرۇلغىلى ئاتمىش يىل بولدى، شۇنداق قىلىپ، يەنىلا شۇ ئىشلارنى قىلىمەن دەيدۇيا !

ـــ يۇم ئاغزىڭنى، بۇنىڭ سوۋېت ھاكىمىيىتى بىلەن نېمە ئالاقىسى بار ئىكەن؟ ئادەم ئۆلسە ئۇنىڭغا دۇئا ئوقۇلىدۇ، خەتمىقۇرئان قىلىنىدۇ، مىڭلاپ يىللاردىن بۇيان شۇنداق قىلىپ كېلىنىۋاتىدۇ. ئۆلگىنى ھايۋان ئەمەس، ئادەم !

ـــ ھە، ھە، سەن دۇئايىڭنى ئوقۇۋەر، خەتمىقۇرئانىڭنى قىلىۋەر، شۇنداق قىلىپ، ھېلىقىدەك قىلما، ۋارقىرىما. مەن ئەدىلبايغا ئادەم ئەۋەتەي، ئۇ قوشۇلسا بارسۇن ـ دە، شۇنداق قىلىپ سېنىڭ ئورنۇڭدا تۇرسۇن... ھازىر سەن پويىزنى كۈتۈۋال، 117 ـ پويىز كېلىۋاتىدۇ، ئۇنى ئىككىنچى زاپاس لىنىيەگە باشلا...

سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە شايىمەردانىڭ ئۇنى ئۆچتى، مىكروفوننىڭ قۇلۇپى تىرىق قىلىپ ئېتىلدى. يېدىگەي ئاچال يۆتكەشكە كىرىشىپ كەتكەن بولسىمۇ، كۆڭلىدە يەنىلا: «ئەدىلباي ماقۇل دەپ كېلەرمۇ؟» دەپ ئويلايتتى. بىراق، مەھەللىدە بىرنەچچە ئۆينىڭ چىرىغىنىڭ يانغانلىقىنى كۆرۈپ كۆڭلى بىرئاز ئارام تاپتى. كىشىلەردە ۋىجدان بولىدۇ ـ دە. مەھەللىدىكى ئىتلار ھاۋشىقا باشلىدى. دېمەك، ئۇنىڭ خوتۇنى ئۆيمۇئۆي يۇرۇپ كىشىلەرنىڭ ئىشىكىنى چېكىۋاتىدۇ، بورانلىقلارنى «ئورنۇڭلاردىن تۇرۇڭلار» دەپ توۋلاۋاتىدۇ.

بۇ چاغدا 117 ـ پويىز ئىككىنچى زاپاس لىنىيەگە كىرىپ كەلدى. قارشى تەرەپتىن ماي پويىزى كەلدى، بۇ ئىككى پويىز ئۆتۈشۈپ كەتتى، بىرى غەربكە، بىرى شەرققە كەتتى...

كېچە سائەت بىردىن ئېشىپ كەتكەندى. ئاسماندا يۇلتۇزلار ئۆزىنىڭ نۇرىنى چېچىپ تۇراتتى، ھەربىر يۇلتۇزنىڭ ئۆز نۇرى بار. ئايمۇ پۈتۈن ساري ئۆزەك زېمىنىنى يورۇتۇپ، بىر خىل كۈچ ئاتا قىلىۋاتقاندەك قىلاتتى. يۇلتۇزلار ئاستىدا ياتقان پايانسىز ساري ئۆزەك چۆلى يىراقلارغا سوزۇلغان، پەقەت تۆگىلەر ـ ئۇنىڭ ئىچىدە يېدىگەينىڭ قوش ئۆركەشلىك، بەستلىك، يىراقلارغىچە داڭقى كەتكەن قارانارىمۇ بار ۋە ئەتراپتىكى بىرنەچچە ئۆينىڭ ئىزناسى غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى، تۆمۈرىولنىڭ ئىككى ياقىسىدىكى ھەممە نەرسە قاراڭغۇ كېچىگە قوشۇلۇپ كەتكەن. توغرا شامال تېخى توختىمىغانىدى، بىر خىلدا گۈركىرەپ چاڭ ـ توزانلارنى ئۇچۇرۇپ تۇراتتى.

يېدىگەي ئاچالخانىدا ئولتۇرالماي، بىردەم تالاغا چىقىپ، بىردەم ئۆيگە كىرىپ، ئەدىلباي كېلىۋاتامدىكىن دەپ توختىماي تۆمۈرىولنىڭ ياقىسىغا قارايتتى. ئۇ بىردىنلا يېنىدا بىر كىچىك ھايۋانىنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى، تازا سەپسېلىپ قارىۋىدى، بىر تۈلكە ئىكەن، ئىككى كۆزىدىن كۆك نۇر چاقنىتىپ، ئىستولىبا يېنىدا سالپىيىپ تۇراتتى، يېدىگەيگە يېقىنلاشقىسىمۇ، بۇ يەردىن كېتىپ قالغۇسىمۇ يوقتەك قىلاتتى.

«بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسەن!ـ يېدىگەي غۇدۇراپ، چاقچاق قىلىپ قولىنى شىلتىپ، تۈلكىنى قورقۇتۇپ باقتى، ـ توختىغىنا، بىر دەسسەپ ئۆلتۈرەي سېنى!» ئۇ شۇنداق دەپ يەرنى تېپىپ قويدى.

تۈلكە نېرىراق قېچىپ بېرىپ، يېدىگەيگە قاراپ پوكىنىنى بېسىپ ياتتى. يېدىگەي ئالدىدا ياتقان تۈلكىنى كۆزىنى ئۇزمەي ئۆزىگە قايغۇ بىلەن قاراپ تۇرغاندەك ياكى بولمىسا ئالدىدىكى بىر نېمىگە قاراپ تۇرغاندەك ھېس قىلىپ قالدى.

ئۇ نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كېلىپ قالغاندۇر؟ بۇ يەردە ئۇنى نېمە جەلپ قىلغاندۇر؟ ئۇنى ئېلېكتىر يورۇقى جەلپ قىلدىمۇ يا؟ ياكى قورسىقى ئېچىپ، ئوزۇق ئىزدەپ كەلگەنمۇ؟ يېدىگەي تۇلكىنىڭ ھەربىكىتىگە قاراپ ھەيران بولدى. بۇ بىرنېمە ئۆزى كېلىپ قالغاندىكىن، نېمە ئۈچۈن ئۇنى تاش بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرمەيمەن؟ يېدىگەي يەردىن چوڭراق بىر تاشنى ئالدى، ئۇنىڭغا قارىتىپ چەنلەپ ئاتاي دەپ توختاپ قالدى، تاش قولىدىن چۈشۈپ كەتتى. ئۇنىڭدىن مۇزدەك تەر چىقىپ كەتتى. قىزىق، ئادەم دېگەننىڭ كاللىسىغا نېمىلەر كەلمەيدۇ ـ ھە ! غەلىتە ئىش ! ئۇ ھازىرلا تۇلكىگە تاش ئاتماقچىدى، بىردىنلا بىر ئىش ئېسىگە كېلىپ قالدى. ئىشلىگىلى كەلگەنلەرمىكىن ياكى جىن ـ شەيتانلار توغرىسىدا سۆزلەشكەن سۆزەتچىمىكىن، كىم بىلىدۇ، سابىتجانمۇ (ئۇ ياخشى ئادەم ئەمەس، بىراق ئۇ خىلمۇخىل ئاجايىپ ـ غارايىپ سۆزلەرنى قىلاتتى، ئۇ ھامان باشقىلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىشنىلا، ئۆزىنى كۆرسىتىشنىلا ئويلايتتى)، تۇغرا، سابىتجان، ئاشۇ قازانقاپنىڭ ئوغلى دېگەن سۆز ئېسىگە كېلىپ قالدى، ئۇ ئادەم ئۆلسە، ئۇنىڭ روھى ھايۋانغا يۆتكىلىدۇ، دېگەنىدى.

مۇشۇنداق بولۇمسىز كاززاپنى بېقىپ چوڭ قىلىش — ھەقىقەتەن ئۆزىگە ئاۋارىچىلىك تاپقانلىق. بىر قارىماققىغۇ خېلى بولىدىغان يىگىتتەك قىلىدۇ، بىلمەيدىغىنى يوق، كۆرگەن ـ بىلگىنى كۆپ، بىراق بىلگەنلىرىدىن كېرەككە كېلىدىغىنى يوق. باشلانغۇچ، ئوتتۇرا مەكتەپلەردە يېتىپ ئوقۇغان، ئىنستىتۇتتا ئوقۇغان، بىراق ھېچقانداق بىر بىلىم يۇقمىغان. ئۇ ماختانچاق، ھاراكەش، چىرايلىق سۆزلەرنى قىلىشقا ئامراق، بىراق قولىدىن ھېچقانداق ئىش كەلمەيدىغان، بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېيتقاندا، «دىپلوم بار» دەپ ماختىنىپ يۈرگىنى بىلەن، قورسىقىدا ئۇمىچى يوق، لايغەزەل بىرنېمە ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ قازانقاپنىڭ كۆڭلىگە زادىلا ياقمايتتى، ھەي، بۇ بىرنېمە يارىماس بولۇپ

چىقتى، دادىسىنىڭ بىر پۈتىنىمۇ دورىيالمىدى. بىراق، خۇدايىمغا ئامانەت، ئۇ مۇشۇنداق چوڭ بولۇپ قاپتۇ، نېمە ئىلاج!

توغرا، ئۇ بىر كۈنى، ھىندىستانلىقلار بىر خىل تەلىماتقا ئىشىنىدۇ، دەپ بەرگەنىدى: ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ روھى باشقا بىر جانلىققا (قانداقلا جانلىق بولسا، ھەتتا چۈمۈلە بولسىمۇ) ئۆتۈپ كېتىدىكەن. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئادەم يارلىشىتىن ئاۋۋال ياكى بىر قۇش، ياكى ياۋايى ھايۋان، ياكى قۇرت ـ قوڭغۇز بولۇپ تۇرىدىكەن، شۇڭا ھىندىستانلىقلار ھەرقانداق بىر جانلىقنى ئۆلتۈرۈشنى گۇناھ دەپ قارايدىكەن، ھەتتا كوچىدا كۆزئەينەكلىك يىلان ئۇچراپ قالسىمۇ ئۇنىڭغا چېقىلماق تۇگۈل، تەزىم قىلىپ قويۇپ ئەگىپ ئۆتۈپ كېتىدىكەن.

ئون سەككىز مىڭ ئالەمدە ھەقىقەتەن ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىشلار جىق بولىدۇ. كىم بىلىدۇ، زادى شۇنداق ئىشمۇ، ئەمەسمۇ. ئالەم چەكسىز، بىر ئادەمنىڭ ھەممىنى بىلىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس. يېدىگەي قولىغا تاش ئېلىپ تۇلكىگە ئاتماقچى بولغان پەيتتە، ئىختىيارسىز ھالدا: «قازانقاپنىڭ روھى بۇ تۇلكىگە ئۆتۈپ قالغان بولسىچۇ؟ ئېھتىمال قازانقاپ روھىنى مۇشۇ تۇلكىگە بېرىپ، شۇ يول بىلەن ئەڭ ياخشى دوستىنى ئىزدەپ كەلگەندۇر، چۈنكى ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن تام ئۆڭۈق قالدى، ئەنە ئادەمنىڭ سايىسىمۇ يوق، شۇ سەۋەبتىن ئۇ ھەسرەت چېكىۋاتامدۇيا؟ مەن ھەقىقەتەن ئەخمەق ئىكەنمەن! ـــ ئۇ ئۆزىچە خىجىللىق ھېس قىلدى ـ دە، ئۆزىنى ئەيىبلەپ كەتتى، ـــ نېمە بۇنداق خىياللارنى قىلىپ يۈرىمەن؟ تۇفى! قارا، سېنىڭ ئەخمەقلىقىڭنى!»

شۇنداق دېگەنبىلەن، ئۇ يەنە ئاستاغىنا تۇلكىگە قاراپ ماڭدى ۋە خۇددى ئادەمنىڭ گېپىنى بىلىدىغاندەك ئۇنىڭغا:

«ماڭ، كەتكىن، بۇ سەن تۇرىدىغان يەر ئەمەس، چۆلدىكى ئۇۋاڭغا كەت. ئاڭلىدىڭمۇ؟ ماڭ كەتكىن. ئۇ تەرەپكە ماڭما، ئۇ

كتاب نۇر يېزىقى

تەرەپتە ئىت بار، ماڭ، يايلاققا كەت» دېدى.

تۇلكە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى. ئۇ ئارقىغا بىر - ئىككى قېتىم بۇرۇلۇپ قاراپ قويۇپ، كۆزدىن غايىب بولدى.

بۇ ئارىلىقتا يەنە بىر پويىز بېكەتكە كىرىپ كەلدى، پويىز بوپ - بوپ قىلىپ ئاستىلىدى، ئۆزى بىلەن ئەگەشتۇرۇپ كەلگەن چاڭ - توزانلار ۋاگونلارنىڭ ئۈستىدە سىلكىنىپ تۇرغان تۇمانىنى پەيدا قىلدى. پويىز توختىغان چاغدا، پويىز شوپۇرى تېخىچە قۇرۇق گۈرۈلدەپ تۇرغان پاراۋۇزدىن بېشىنى چىقىرىپ توۋلىدى:

— ھەي يېدىگەي، ئەسسالامۇئەلەيكۇم!

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام!

يېدىگەي بېشىنى كۆتۈرۈپ كىم توۋلاۋاتقانلىقىنى بىلمەكچى بولدى. ئۇ بۇ لىنىيەدە قاتنايدىغان پويىز خىزمەتچىلىرىنىڭ ھەممىسىنى تونۇيتتى. بۇ تازا تونۇش بىر يىگىت بولۇپ چىقتى، شۇنىڭ ئۈچۈن يېدىگەي ئۇ يىگىتنىڭ قۇمبەل ئىستانىسىغا يېتىپ بارغاندا، شۇ يەردە تۇرۇشلۇق ئايزادىگە دادىسىنىڭ ۋاپات بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپ قويۇشنى تاپىلىدى. ياش شوپۇر قازانقاپنىڭ ۋاپاتىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن بۇ ئىشنى چوقۇم ئورۇنلايدىغانلىقىنى، قۇمبەلدە پويىز خىزمەتچىلىرى ئالمىشىدىغان بولغاچقا، قايتىپ كېلىشىدە ئەگەر ئايزادىلەر تەييار بولالىسا، ئۇلارنى ئالغاچ كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

بۇ ناھايىتى ئىشەنچلىك يىگىت ئىدى، شۇڭا يېدىگەيمۇ خاتىرجەم بولدى. دېمەك، يېدىگەي بىر ئىشنى ئەمەلىيلەشتۈردى.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن پويىز كېتىپ قالدى، پويىز شوپۇرى بىلەن قول پۇلاڭشىتىپ خوشلاشقان چاغدا، يېدىگەي ئېگىز بىر كىشىنىڭ پويىزغا قارشى يول بويلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى، ئۇ ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي ئىدى.

يېدىگەي نۆۋەتچىلىكىنى ئۆتكۈزدى، ئەدىلبايغا قازانقاپنىڭ

ۋاپاتى توغرۇلۇق ئۆزىنىڭ تەسىراتىنى سۆزلەپ، قايغۇسىنى بىلدۈرۈش جەريانىدا، يەنە ئىككى پويىز بوراڭلىق ھايالدىما بېكىتىلگەن ئۇچرىشىپ ئۆتۈشۈپ كەتتى. يېدىگەي ھەممىنى تاپشۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئۆيگە قاراپ ماڭدى، يولدا كېتىۋېتىپ بىردىنلا: «ئاپلا، خوتۇنۇم بىلەن، ياق، توغرىراقنى ئېيتقاندا، كەمپىرىم بىلەن قازاقاپىنىڭ ۋاپات بولغانلىقىنى قىزلىرىمىزغا ۋە كۈيۈ ئوغۇللىرىمىزغا بالدۇرراق خەۋەر قىلىپ قويۇش توغرىسىدا ئەجەب مەسلىھەتلىشىۋالماپتىمەنا» دەپ ئويلاپ قالدى. يېدىگەينىڭ ياتلىق قىلىنغان ئىككى قىزى چۆلنىڭ نېرىقى تەرىپىدە ــ قىزىلئوردا شەھىرى ① نىڭ چېتىدىرەك تۇراتتى. چوڭ قىزى شال سوۋخوزىدا ئىشلەيتتى، ئۇنىڭ ئېرى تىراكتورچى ئىدى. كىچىك قىزى دەسلەپتە كازالىنسكى بېكىتىدە تۇرغان بولسا، كېيىن ئائىلىسى بويىچە ھەدىسىنىڭ يېنىغا كۆچۈپ بېرىپ، ھەدىسى بىلەن بىر سوۋخوزدا ئىشلەيدىغان بولۇپ قالغانىدى، ئۇنىڭ ئېرى شوپۇر ئىدى. قازاقاپىنىڭ ئۇلار بىلەن ھېچقانداق ئۇرۇق - تۇغقانچىلىقى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئۇنىڭ نامىزىغا چوقۇم ئولگۈرۈپ كېلىشى كېرەك ئىدى. يېدىگەينىڭ قارىشىچە، ئۇلار ئۇچۇن قازاقتاپ ھەرقانداق ئۇرۇق - تۇغقىنىدىنمۇ يېقىن ئىدى. ئۇنىڭ ئىككى قىزى قازاقاپىنىڭ ئالدىدا ــ بوراڭلىقتا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان. ئۇلار قۇمبەلدىكى تۆمۈريول مەكتىپىدە يېتىپ ئوقۇغان چېغىدا، قازاقتاپ بىلەن يېدىگەي ئىككىسى ئۇلارنى نۆۋەت بىلەن قۇمبەلگە ئاپىرىپ - ئەكېلەتتى. يېدىگەي ئىككى قىزىنىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى ئەھۋاللىرىنى ئەسلەپ كەتتى، تەتىل باشلانغاندا ۋە ئاخىرلاشقاندا، ئۇلارنى تۆگىگە مىندۈرۈپ ئۆيگە ئەكەلگەنلىكى ۋە مەكتىپىگە ئاپىرىپ قويغانلىقلىرىنى ئويلاپ كەتتى. يېدىگەي كىچىك قىزىنى ئالدىغا ئېلىپ، چوڭ قىزىنى

① قىزىلئوردا شەھىرى ــ قازاقستان قىزىلئوردا ئوبلاستىنىڭ مەركىزى، سىر دەرياسىنىڭ بويىغا جايلاشقان.

ئارقىسىغا مىنگەشتۇرۇپ ماڭاتتى. قارانار يورغىلاپ ماڭسىمۇ بورانلىقتىن قۇمبەلگە ئوچ سائەتلەردە باراتتى، قىش كۈنلىرى بولسا، تېخىمۇ ئۇزاق ۋاقىت كېتەتتى. يېدىگەينىڭ ۋاقتى يوق چاغلاردا، قازانقاپ بېرىپ ئەكېلەتتى ياكى ئاپىرىپ قويىاتتى. قازانقاپ قىزلارغا ئوڭ ئاتسىدەك مۇئامىلە قىلاتتى. يېدىگەي، ئەتە ئەتىگەندىلا ئۇلارغا تېلېگرامما بېرەي، كېلىش - كەلمەسلىكىنى ئۆزلىرى ئەھۋالىغا قاراپ بەلگىلەر، دېگەن قارارغا كەلدى. ئىشقىلىپ، ئۇلارغا ئۇقتۇرۇش كېرەك، چال قازانقاپنىڭ دۇنيادىن ئۆتكەنلىكىنى ئۇلار بىلىپ قالسۇن...

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەنە، ئەتىگەندە ئەڭ ئاۋۋال يايلاقتىن قارانارنى قايتۇرۇپ كېلەي، ئەمدى ئۇنىڭ تازا ئەسقاتمىغان ۋاقتى كەلدى، دەپ ئويلىدى. ئادەمنىڭ ئۆلۈمى ئاسان ئەمەس، بۇ دۇنيادا بىر ئادەمنى جاي - جايىدا دەپنە قىلىشمۇ ئونچىۋالا ئاسان ئەمەس... ھامان ئۇ نېمىسى كەم بولمىسا، بۇ نېمىسى كەم بولىدۇ، ھامان ئالدىراپ يۇرۇپ بارلىق نەرسىنى تەييارلاشقا، كېپەنلىكتىن تارتىپ يەرلىككە قويغاندىن كېيىنكى نەزىر - چىراغقا ئىشلىتىدىغان ئوتۇنغىچە تەييارلاشقا توغرا كېلىدۇ.

دەل شۇ ۋاقىتتا، خۇددى يىراقتىن يېتىپ كەلگەن كۈچلۈك سىلكىنىش دەسسەپ تۇرغان يېرىنى تىترىتىۋەتكەندەك، ھاۋادا شىددەتلىك سىلكىنىش يۈز بەردى. ئۇ ئالدى تەرەپتە، يىراق بىر جايدا، چۆلنىڭ ئۇ تەرىپىدە، ئونىڭ بىلىشچە، ساری ئۆزەكنىڭ ئالەم راكېتاسى قويۇپ بېرىش مەيدانى جايلاشقان يەردە، بىر نەرسىنىڭ يالقۇنجاپ ئوت قۇيۇندەك ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇ ھاڭۇقىپ تۇرۇپلا قالدى، راكېتا ئاسمانغا چىقىپ كېتىپ باراتتى. ئۇ مۇنداق ئىشنى ئەل ئۆمرىدىمۇ كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ پۈتۈن ساری ئۆزەكلىكلەرگە ئوخشاش، ساری ئۆزەك 1 - نومۇرلۇق ئالەم كېمىسى قويۇپ بېرىش مەيدانى دېگەن بىرنېمىنىڭ بۇ يەردىن ئالاھازەل قىرىق كىلومېتىردەك يىراقلىققا جايلاشقانلىقىنى بىلەتتى، تۆڭرەكتام

هايالدما بېكىتىدىن ئۇ يەرگە بىۋاستە باردىغان بىر لىنىيەنىڭ بارلىقىنىمۇ بىلەتتى، ئۇ ھەتتا ئۇ يەردە ــ چۆلنىڭ ئۇ قېتىمدا چوڭ ـ چوڭ ماگىزىنلىق كاتتا شەھەر قۇرۇلغانلىقىنىمۇ ئاڭلىغان، رادىيودىن، كىشىلەرنىڭ پاراڭلىرىدىن، گېزىتلەردىن ئالەم ئۇچقۇچىلىرى ۋە ئالەم كېمىسىنىڭ ئۇچقانلىقى ھەققىدە نۇرغۇن ئىشلارنى ئاڭلىغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ يەرگە يېقىنلا جايدا بولغان ئىشلار ئىدى. ھېچ بولمىسا سابىتجان بار ئۆلكە مەركىزىدە (بۇ شەھەر كۆپ يىراق، پويىز بىلەن بىر يېرىم كۈندە يېتىپ بارغىلى بولىدۇ)، ئىشتىن سىرتقى سەنئەت كۆرىكىدە، بالىلار: «بىز دۇنيادا ھەممىدىن بەختلىك بالىلار، چۈنكى ئالەم ئارا ئۇچقۇچى ئاكىلىرىمىز بىزنىڭ يۇرتىمىزدىن ئۇچىدۇ، يىراق ھاۋا بوشلۇقىغا كېتىدۇ» دەپ ناخشا ئېيتىشقان. بىراق، ئالەم كېمىسى قويۇپ بېرىش مەيدانىنىڭ ئەتراپى چەكلەنگەن رايون بولغاچقا، يېدىگەي ئالەم كېمىسى قويۇپ بېرىش مەيدانىغا يېقىن يەردە تۇرسىمۇ، ئاڭلاپ قويۇش بىلەنلا قانائەت قىلىپ بېرىپ باقمىغان. ئەمدى بولسا، ئۇ تۇنجى قېتىم راكېتانىڭ يۇلتۇزلۇق قاراڭغۇ ئالەم بوشلۇقىدا شىددەتلىك ئوت يالقۇنى چىقىرىپ، كىشىنى ھەيران قالدۇرغۇدەك يورۇقلۇق بىلەن ئەتراپنى يورۇتۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. يېدىگەي باشقىچە بولۇپ قالدى: «ئوت چاچرىتىپ چىقىپ كېتىپ بارغان راكېتانىڭ ئىچىدە راستتىنلا ئادەم بارمىدۇر؟ بىر ئادەممىدۇر ياكى ئىككى ئادەممىدۇر؟ ئەجەبا مەن شۇ ئۇزاق ۋاقىتلاردىن بۇيان بۇ يەردە تۇرۇپمۇ راكېتانىڭ ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەنلىكىنى بىر قېتىممۇ كۆرمەپتىمەنا، كۆپ قېتىم راكېتا قويۇپ بېرىلدىغۇ، ئۇنىڭ سانىنى ئېلىشمۇ تەسقۇ. بەلكىم ئۇلارنى كۈندۈزى قويۇپ بەرگەن بولغىيدى. كۆزنى قاماشتۇرىدىغان كۈن يورۇقىدا، شۇنچە يىراق ئارىلىقتا كۆرۈشمۇ تەس. ئۇنداق بولسا، بۇ قېتىم نېمە ئۈچۈن كېچىسى قويۇپ بەرگەندۇر؟ ئۇنتۇپ قالغانمىدۇر ياكى كېچىسى قويۇپ بېرىشنى قارار قىلغانمىدۇر؟ بەلكىم كېچىسى قويۇپ

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بەرسە، نىشانغا كۈندۈزى يېتىپ بارار؟ سابىتجان بىر قېتىم خۇددى ئۆزى بېرىپ باققاندەك : «ئالەمدە يېرىم سائەتتە بىر كېچە ـ كۈندۈز ئالمىشىپ تۇرىدۇ» دەپ سۆزلەپ بەرگەن. سابىتجاندىن ئىنچىكىلەپ سوراپ باقمىغان ئىش ئىكەن. سابىتجان ھەممىنى بىلمىدۇ، ئۇ ھەممىدىن خەۋەردار ئەرباب بولۇشنى، مۇھىم بىر ئادەم بولۇشنى قەۋەتلا ھەۋەس قىلمىدۇ. قانداقلا بولسۇن، ئۇ شەھەردە خىزمەت قىلمىدۇ ـ دە. بىراق، ئۇ ئۇنچۇالا كۆرەڭلەپ كەتمەسلىكى كېرەك ئىدى. نېمىشقا شۇنداق قىلمىغاندۇر؟ ئەسلىي قانداق ئادەم بولساڭ، شۇنداق بولۇشۇڭ كېرەك ـ دە. «مەن چوڭ بىر زات بىلەن سۆزلەشكەن؛ پالانى، پۇستانچى بىلەن گەپلەشكەن» دەپ پو ئېتىشلىرىنى دېمەمدىغان ! شاداپاچاق ئەدىلباي مۇنداق دەپ بەرگەنىدى: بىر قېتىم سابىتجان ئىشلەيدىغان ئىدارىگە ئۇنى ئىزدەپ بارغىنىدا، ئۇ قوبۇلخانىدا تېلېفون بىلەن سۆزلىشىۋاتىپتۇ، تېنەشلىكتە ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قاپتۇ. «خوپ ! ئەلجاپىار قەھرىمانوۋچ ! ئەلجاپىار قەھرىمانوۋچ ! دەررۇ دېگىنىڭىزدەك بېجىرىمەن ! ئەلجاپىار قەھرىمانوۋچ !» دەيمىش. ئۇ تەرەپتىكىلەر بولسا ئىشخانىسىدا ئولتۇرۇپ توختىماي تېلېفون بېرىپ ئۇنى سۆيلەيمىش، نەتىجىدە سابىتجان بىلەن ياخشىراقمۇ سۆزلىشەلمەپتۇ... ئەدىلباي، بىزنىڭ بورانلىقلىق يۇرتدىشىمىز ئەسلىدە مانا شۇنداق ئادەم ئىكەن، دېگەنىدى. ئادەمنىڭ قانداق بولۇشى تەقدىردىن، خۇدايىم ساقلىسۇن... قازانقاپقىلا ئىچىڭ ئاغرىيدۇ ـ دە، ئۇ ئوغلىنىڭ يېتىلىشىگە نەقەدەر كۆڭۈل بۆلگەن، ئوغلىغا نەقەدەر كۆيۈنگەن ـ ھە، تا ئۆلگۈچە ئوغلىنىڭ بىر ئېغىز يامان گېپىنى قىلمىغان، ھەتتا ئۇ ئوغلى ۋە كېلىنىنىڭ يېنىغا بېرىپمۇ تۇرغانىدى، ئۇلار دادىسىنى كۆندۈرۈپ ئەكەتكەنىدى، بىراق ئاخىر قانداق بولدى...» «بۇ ھەقتە ئايرىم سۆزلەرمىز...»

يېدىگەي شۇ كېچىسى راكېتا ھاۋا بوشلۇقىغا شۇڭغۇپ كۆزدىن غايىب بولغۇچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئەنە شۇ

ئىشلارنى ئويلاپ ئۆيىگە ماڭدى. ئۇ ھېلىقى كارامەت مەخلۇققا خېلى ئۇزاقچە قاراپ تۇردى. ئوت پۇركۇپ تۇرغان ئالەم كېمىسى بارغانسېرى كىچىكلەپ، كىچىككىنە غۇۋا ئاق چېكىتكە ئايلىنىپ، قاراڭغۇ كېچىدە كۆزدىن غايىب بولغان چاغدا، ئۇ بېشىنى چايقاپ قويۇپ، قەدەم تاشلاپ مېڭىپ كەتتى، كۆڭلىگە ئاجايىپ - غارايىپ، بىر - بىرىگە زىت تەسىراتلار تولدى. ئۇ بىر تەرەپتىن ئۆزى كۆرگەن ھادىسە بىلەن پەخىرلەنسە، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ ئىشىنىڭ ئۆزى بىلەن مۇناسىۋىتى يوقلۇقىنى، بىكاردىن - بىكار غەلا تەئەججۇپلىنىپ ۋە ۋەھىمىگە چۈشۈپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ بىردىنلا تۆمۈرىول بويىغا كېلىپ قالغان تۇلكىنى ئويلىدى، ئۇ تۇلكە بىپايان يايلاقتا راكېتانىڭ ئاسمانغا چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن بولسا، قانداق تۇيغۇدا بولغاندۇر، ئالاقزەدە بولۇپ قەيەرگە قېچىشنى بىلمەي كەتكەندۇ تايىنلىق...

بىراق، ئۇ — بورانلىقلىق يېدىگەي راكېتانىڭ تۇن قاراڭغۇسىدا ئالەمگە قاراپ ئۇچۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ بۇنىڭ — ئادەم چۈشكەن ئالەم كېمىسىنىڭ بىر قېتىملىق ئادەتتىن تاشقىرى جىددىي ئۇچۇش — داغدۇغىلىق تەبرىكلەش يىغىنى ئۆتكۈزۈلمىگەن، زىيارەت قىلىدىغان مۇخبىرمۇ قاتناشتۇرۇلمىغان بىر قېتىملىق جىددىي ئۇچۇش ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. نېمىشقا مۇنداق جىددىي ئۇچۇرۇلدى، دېگەنگە كەلسەك، «پارىتېت» نامىلىق ئالەم ئىستانسىسىدا چاتاق چىققانىدى. «پارىتېت» نامىلىق ئالەم ئىستانسىسى ئامېرىكا بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى بىرلىكتە يۈرگۈزىدىغان ھاۋا بوشلۇقى پىلانىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ، ھاۋا بوشلۇقىدا «ۋاستە» دەپ ئاتىلىدىغان ئوربىتىدا ئايلىنىۋاتقىنىغا بىر يېرىم يىلدىن ئاشقانىدى. بۇ ئىشلارنى يېدىگەي نەدىن بىلسۇن، بۇ ئىشنىڭ ئۆزى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ ھايات - ماماتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى www.uyghurkitap.com

نەدىن بىلىسۇن. بۇ ئۇنىڭ ئىنسانىيەتنىڭ بىر مولېكۇلاسى بولغانلىقىدىن ئىبارەت ئادەتتىكى مەنىدىن ئېيتىلىۋاتقان گەپ ئەمەس، بەلكى ئەڭ كونكرېت، ئەڭ بىۋاستە مەنىدىن ئېيتىلىۋاتقان گەپ. ئۇ ساڭا ئۆزەكتىن ئۇچۇپ چىققان ئالەم كېمىسى ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەن چاغدا، يەر شارىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىكى ئامېرىكىنىڭ نېۋادا ئىشتاتىدىمۇ ئامېرىكىنىڭ بىر ئالەم كېمىسى ئۇچۇپ چىققانلىقىنى، ئۇنىڭمۇ «پارىتېت» نامىلىق ئالەم ئىستانسىسىغا قاراپ ئۇچقانلىقىنى، ئۇنىڭمۇ ئوخشاش ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغانلىقىنى ئەلۋەتتە بىلمەيتتى، بىلىشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى.

بۇ ئىككى ئالەم كېمىسى «كونۇپىتسىيە» نامىلىق ئىلمىي تەتقىقات ئېلىپ بېرىلىدىغان ئاۋىياماتكىدىن كەلگەن بۇيرۇق بويىچە ئۇچۇپ چىققانىدى. «كونۇپىتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكا سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن ئامېرىكىنىڭ ھاۋا بوشلۇقى پىلانى «ئىجادىيەت» ئىشلىرى بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزىنىڭ بازىسى ئىدى.

«كونۇپىتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكىنىڭ مۇقىم توختايدىغان ئورنى تىنچ ئوكيانىدىكى ئالېئۇت تاقىم ئاراللىرىنىڭ جەنۇبىدىكى ۋىلادىۋوستوك بىلەن سان فىرانسىسكونىڭ ئارىسىدىكى جايدا ئىدى. دەل مۇشۇ چاغدا، بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزى ئىككى ئالەم كېمىسىنىڭ « ۋاستە » ئوربىتىسىغا كىرىۋاتقانلىقىنى قاتتىق كۆزىتىپ تۇرماقتا ئىدى. ھازىرغىچە ھەممە ئىش جايىدا. ئىككىنچى قەدەمدىكى ئىش ئالەم كېمىسىنىڭ «پارىتېت» نامىلىق ئۇنۇۋېرسال ھاۋا ئىستانسىسى بىلەن تۇتىشىشىدىن ئىبارەت ئىدى. بۇ ۋەزىپە ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىدى. بۇ قېتىمقى تۇتىشىشتا ئىككى ئالەم كېمىسىنىڭ تۇتىشىشىنى ئىلگىرى - كېيىن ئەمەس، بەلكى ئىككى يۆنىلىشتىن بىرلا ۋاقىتتا ئورۇنلاش كېرەك ئىدى.

«پارىتېت» نامىلىق ئالەم ئىستانسىسىنىڭ «كونۇپىتسىيە»

ناملىق بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزىدىن بېرىلگەن سىگنالغا ئىنكاس قايتۇرمىغىنىغا ئون ئىككى سائەتتىن ئېشىپ كەتتى، ئۇ تۇتىشىش ئۈچۈن يولغا چىققان ئۇچار كېمىدىن بېرىلگەن سىگنالغىمۇ جاۋاب بەرمىدى... «پارتىيە»تىن نېمە چاتاق چىققانلىقىنى بىلىش كېرەك ئىدى.

2

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

بۇ يەردە، تۆمۈريولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپىلىق چۆل — ساری ئۆزەك ياتىدۇ.

بۇ يەردە ھەرقانداق ئارىلىق، خۇددى ئۇزۇنلۇقىنى ھېسابلىغاندا گىرىنۋىچ مېرىدىيان سىزىقى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىنغىنىدەك، تۆمۈريول ئۆلچەم قىلىپ ھېسابلىنىدۇ...

پويىز بۇ يەردىن ئۆتكەندە، شەرقتىن غەربكە ياكى غەربتىن شەرققە ماڭىدۇ...

بورانلىق ھايالدىما بېكىتمىدىن نايمان قەبىلىسىنىڭ قەبرىستانلىقى — ئانابېيىتكىچە بولغان ئارىلىق جاڭگالنى كېسىپ تۇپتۇز ماڭغاندا ئاز دېگەندە ئوتتۇز كىلومېتىردەك كېلىدۇ. ئەگەر تەۋەككۇلچىلىك قىلغۇسى كەلمىگەن، چۆلدە ئېزىپ قېلىشنى خالىمىغانلار بولسا، ئەڭ ياخشىسى چىغىر يولنى بويلاپ ماڭسۇن، بۇ چىغىر يول پۇتۇنلەي تۆمۈريولنى ياقىلاپ چىققان، بۇ يول بىلەن ماڭغاندا، يول كۆپ ئۇزىراپ كېتىدۇ، ئۇنىڭدا راسا ئايلىنىپ مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ. بىراق، ئۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق. بۇنداق بولغاندا، ئانابېيىتكە بېرىپ كېلىش ئۈچۈن ئاز دېگەندە ئاتمىش نەچچە كىلومېتىر يول مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ. يېدىگەيدىن باشقا، ھازىر ھايات

بورانلىقلاردىن ئۇ يەرگە قانداق بېرىشنى بىلمىدىغىنى يوق. گەرچە ئۇلارنىڭ تولىسى ئانابېيىت دەپ ئاتالغان بولسىمۇ، ئانابېيىت ھەققىدىكى راست - يالغان ھېكايىلەرنى نۇرغۇن ئىشىتكەن بولسىمۇ، بىراق ئۇ يەرگە ھېچكىم بېرىپ باقمىغان، ئۇ يەرگە بېرىش ئۇچۇن بىرەر باھانە - سەۋەبمۇ چىقمىغان. ئۇزاق يىللاردىن بۇيان، بورانلىقتىكى سەككىز ئۆيلۇك تۆمۇريول كەنتىدىن تۇنجى قېتىم شۇ قەبرىستانلىققا ئاپىرىپ دەپنە قىلىشقا توغرا كەلگىنى مۇشۇ بولدى. بىرنەچچە يىل ئىلگىرى بۇ يەردە بىر كىچىك قىز ئۆلۈپ قالغانىدى، ئاپىسى ئېمىتىۋېتىپ بېسىپ ئۆلتۇرۇپ قويغانىكەن، ئۇنى ئاتا - ئانىسى ئۆزلىرىنىڭ يۇرتى ئورال ئوبلاستىغا ئاپىرىپ كۆمگەن. قازانقاپنىڭ كەمپىرى بۆكەي موماي بولسا، قۇمبەلنىڭ تۆمۇريولچىلار قەبرىستانلىقىدا ياتىدۇ، ئۇ بىرنەچچە يىل ئىلگىرى كېسەل بولۇپ قۇمبەل دوختۇرخانىسىدا ئالەمدىن ئۆتكەنىدى. ئۇ چاغدا ئۇنى شۇ يەرگە كۆمۈشنى قارار قىلغان. مېيىتنى بورانلىققا ئەكېلىشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى، قۇمبەل ساری ئۆزەكنىڭ ئەڭ چوڭ پويىز ئىستانسىسى ئىدى، ئۇنىڭ قىزى ئايزادە مۇشۇ يەردە تۇراتتى، كۆيۇ ئوغلىمۇ شۇ يەردە ئىدى. ئۇ ھاراقكەش، بىكار تەلەپ بولسىمۇ، بەربىر ئۆز ئادىمى ئىدى، قانداقلا بولسۇن، ئۇلار تۇپراق بېشىغا چىقىپ تۇراتتى. ئۇ چاغدا قازانقاپ ھايات بولغاچقا، نېمە قىلىمەن دېسە ئۆزى قارار قىلالايتتى - دە.

ئەمدىچۇ، قانداق قىلىش توغرىسىدا كۆپچىلىك بەس - بەس بىلەن مەسلىھەت كۆرسىتىشكە باشلىدى.

يېدىگەي ئۆزىنىڭ تەشەببۇسىدا چىقتى تۇردى.

— سىلەر قاملاشمىغان مەسلىھەتلىرىڭلارنى قويۇڭلار، — دېدى يېدىگەي ياشلارغا نەسىھەت قىلىپ، — بۇنداق ئادەمنى ئاتا - بوۋىلىرىمىز ياتقان ئورۇن ئانابېيىتكە قويۇش كېرەك. رەھمەتلىك ھايات ۋاقتىدا، ئاشۇ يەردە ياتىدىغانلىقىنى ئېيتقان. ئەمدى بىز ئۇ يەرگە قانداق مېڭىش ھەققىدە مەسلىھەتلىشەيلى.

يول يىراق، ئەتە ئەتىگەنرەك يولغا چىقمىساق بولمايدۇ...

يېدىگەينىڭ قارار قىلىشقا ھەقلىقلىقى ھەممەيلەنگە ئايان ئىدى. شۇڭا، كۆپچىلىك ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە قىلىشقا قوشۇلدى. دېگەندەك، سابىتجان بۇ مەسلىھەتكە قارشى چىقىشقا ئۇرۇنۇپ باقتى. ئۇ شۇ كۈنى يولۇچىلار پويىزى بۇ يەردە توختىمايدىغان بولغاچقا، مۇشۇ تەرەپكە كېلىدىغان يۈك پويىزى بىلەن كەلگەنىدى. ئۇنىڭ بۇ يەرگە ئاتىسىنىڭ نامىزىغا قاتناشقىلى كەلگەنلىكى (گەرچە ئۇ ئاتىسىنىڭ ھايات ياكى ئۆلگەنلىكىنى بىلمەي كەلگەن بولسىمۇ) يېدىگەينى قاتتىق تەسىرلەندۈرگەن ۋە بەكمۇ خۇشال قىلغانىدى. ئۇلار قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى، يىغلىشىپ كەتتى، ئورتاق قايغۇلارنى بىرلەشتۈردى. يېدىگەي بۇ ئىش ئۈچۈن كېيىن تېخى ھەيران قالغانىدى. يېدىگەي سابىتجاننى باغرىغا بېسىپ، ئۆزىنى تۇتالماي ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلاپ تۇرۇپ: «ئاھ، كەپسەن ـ دە، ئوغۇل بالا، ئوغۇل بالا ! بەك ياخشى بولدى، بەك ياخشى بولدى» دەپ كەتتى، خۇددى سابىتجاننىڭ كېلىشى بىلەن قازانقاپ تىرىلىپ قالمىغاندەك. نېمە ئۈچۈن بۇنچىلىك قاتتىق يىغلاپ كەتكەنلىكىنى يېدىگەينىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، ئۇ ئەزەلدىن بۇنداق بولۇپ باقمىغانىدى. ئۇلار ھويلىدا، ئىگىسىدىن ئايرىلىپ قالغان تام ئۆينىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىدا ئۇزاققىچە يىغلاشتى. يېدىگەي تەسىرلىنىپ ئۇزاققىچە ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتى. يېدىگەي ئويلاپ كەتتى: سابىتجان ئۆزىنىڭ كۆز ئالدىدا چوڭ بولغان، ئۇ كىچىكىدە ئاتىسىنىڭ ئەركە بالىسى ئىدى. يېدىگەي بىلەن ئۇنىڭ ئاتىسى ئۇنى نۇرغۇن قېتىم قۇمۇرىول پەرزەنتلەر مەكتىپىگە ئاپىرىپ ـ ئەكەلگەنىدى. دەم ئېلىش كۈنلىرى ئۇلار دائىم قۇمبەلگە بېرىپ ئۇنى يوقلاپ كېلەتتى ـــ بەزىدە شۇ تەرەپكە ماڭغان پويىزغا چىقىۋېلىپ باراتتى، بەزىدە تۆگىگە مىنىپ باراتتى. ئۇ مەكتەپتە قانداق تۇرۇۋاتقاندۇر، باشقىلار بوزەك قىلىۋاتقانمىدۇر، بىرەر تەرتىپسىزلىك قىلىپ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

قويدىمىكىن، ئوقۇشى قانداقكىن... مۇئەللىملەرنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن باھاسى قانداقكىن... دەپ ئويلىشاتتى. تەتىل ۋاقتى توشقاندا، ئۇ دەرسكە كېچىكىپ قالمىسۇن دەپ، قانچە قېتىملاپ ئۇنىڭغا جۇۋسىنى يېپىپ، تۆگىگە مىندۈرۈپ قار ـ شۇرغانغا قارىماي مەكتىپىگە ئاپىرىپ قويغان.

ھەي ! ئۆتكەن كۈنلەر كەلمەسكە كەتتى ! بۇلارنىڭ ھەممىسى چۈشتەك ئۆتۈپ كەتتى. ھازىر ئالدىمدا تۇرغىنى چوڭلا بىر ئادەم، ئۇنىڭ بالىلىق چاغلىرىغا ئوخشايدىغان جايلىرى بەكمۇ ئاز. بالىلىق چېغىدا، ئۇنىڭ بىر جۈپ كۆزىدىن كۈلكە يېغىپلا تۇراتتى، ئەمدىچۇ ــ كۆزئەينەك تاقىغان، كەپكە كىيگەن، كونىراپ كەتكەن گالىستۇك تاقىغان ! ھازىر ئوبلاست مەركىزىدە خىزمەت قىلىدۇ، باشقىلارنىڭ ئۆزىنى ئىنتايىن مۇھىم ئادەم دەپ قارىشىنى، چوڭ كادىر دەپ تونۇشىنى خالايدۇ؛ لېكىن، دەل ئۆزى دائىم قېيىداپ، ئاچچىقلاپ دەپ يۈرگەندەك، بۇ ھايات ھېيلە ـ مىكىر، قىتىغۇرلۇق بىلەن تولغان، ئەمەلدار بولماق ئاسان ئەمەس، قالتىس ئارقا تىرىكىڭ بولۇشى، ئابرۇيلۇق ئۇرۇق ـ تۇغقان، يارۇبۇرادىرىڭ بولۇشى كېرەك، لېكىن سابىتجان كىم؟ بورانلىق ھايالدىما بېكىتىدىكى قازانقاپ دېگەن بىر چالنىڭ ئوغلىغۇ شۇ. ئەپسۇسكى، تولىمۇ بەختسىزلىك بولدى ! ئەمدى ئاشۇنداق ئاتىمۇ تۇگەپ كەتتى. ئەڭ يارامسىز ئاتا بولغان تەقدىردىمۇ، ئۆلۈپ كەتكەن كاتتا ئابرۇيلۇق ئاتىدىن مىڭ مەرتىۋە ئەلا ـ دە. بىراق، ھازىر مۇشۇنداق ئاتىمۇ يوق...

ئۇ يىغىسىنى توختىتىپ ئەسلىي گەپكە كۆچتى، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى مۇزاكىرە قىلىشتى. شۇ چاغدىلا، بۇ بىلەرمەن ئوغۇلنىڭ ئەسلىدە ئاتىسىنى يەرلىككە قويغىلى كەلمىگەنلىكى بىلىندى. ئۇ قانداق قىلىپ بۇ يەردىن چاپسىنىراق كېتىپ قېلىشنىلا، بىرەر ئورۇن تېپىپ كولاپ كۆمۈۋېتىپ كېتىپ قېلىشنىلا ئويلايتتى. ئۇ مۇنداق گەپ قىلدى:

ــ مېيىتنى شۇنچە يىراق ئانابىيىتكە ئاپىرىشنىڭ نېمە

هاجىتى، مۇشۇنداق ئادەمزاتسىز بىپايان ساري ئۆزەك چۆلى تۇرسا، ئىشكىتىن چىقسىلا بوش ئورۇن شۇنچە كەڭرى تۇرسا، يېقىن بىر يەردىن، تۆمۈرىيول ياقىسىدىن بىر دۆڭنى تېپىپ، بىر گۈر كولاپ كۆمۈپ قويساقلا بولدى، بۇ پېشقەدەم يول باققۇچى تۆمۈرىيول ياقىسىدا ئۆمۈر بويى ئىشلىگەن، بۇ رايوندا ئۆتۈشۈپ تۇرغان پويىزنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ياتسۇن. كونىلار: «قانچە تېز كۆمسە، شۇنچە تېز بېھىشكە كىرىدۇ» دەپتىكەن. دەپنە قىلىش ۋاقتىنى ئۇزارتىشنىڭ نېمە ھاجىتى، زۆرۈرىيىتى يوق رەسمىيەتلەرنى قىلىپ نېمە كەپتۇ، مېيىتنى قەيەرگىلا كۆمسە ئوخشاشقۇ؟ بۇنداق ئىشنى قانچە تېز بىر تەرەپ قىلساق شۇنچە ياخشى بولىدۇ، — ئۇ ئۆزىنىڭ يۇقىرىقىدەك تەشەببۇسىنى ئوتتۇرىغا قويغاندىن كېيىن، يەنە چۈشەنچە بەرگەندەك قىلدى، — مەن ۋەزىپەم بار ئادەم، نۇرغۇن ئالدىراش، مۇھىم ئىشلار بىر تەرەپ قىلىشىمنى كۈتۈپ قالدى، ۋاقتىم ناھايىتى قىس، قەبرىستانلىقنىڭ يېقىن - يېراقلىقى بىلەن يۇقىرىنىڭ كارى يوقلۇقى ھەممىگە مەلۇم، قايسى ۋاقىتتا ئىداريگە قايتىپ كەل دېگەن بولسا، شۇ ۋاقىتتا قايتىپ كەلمەي ئىلاجىمىز يوق. يۇقىرى دېگەن يۇقىرى - دە، شەھەردىكى ئىشلار بۇ يەردىكىگە ئوخشىمايدۇ...

يېدىگەي، نېمىشقىمۇ قازانقاپنىڭ بۇ ئەتىۋارلىق ئوغلى كېلىش بىلەنلا ھاماقەتلەرچە قۇچاقلاپ باغرىمغا بېسىپ يىغلاپ كەتكەندىمەن، دەپ، ئۆزىنى «قاپاقباش»قا چىقىرىپ تىللاپ كەتتى ۋە خىجىللىق ئىلكىدە پۇشايمان قىلدى. يېدىگەي ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى (ئۇلار جەمئىي بەش ئادەم، تام تۇۋىگە دۆۋىلەپ قويغان رېلىس ياغاچلىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇراتتى)، بۇنداق كۈنلەردە كىشىلەرنىڭ ئالدىدا كىشىلەرنى ئوڭايسىزلاندۇرىدىغان، كىشىلەرنىڭ يۈزىنى چۈشۈرىدىغان سۆزلەرنى قىلىپ قويماي دەپ، ئۆزىنى مىڭ تەسلىكتە چىڭ تۇتۇۋالدى. قازانقاپنىڭ يۈزى ئۇچۇن ئۇ مۇنداقلا گەپ قىلىپ قويدى:

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئەتراپتىكى بىرەر يەردىن دەمسەن، دۇرۇس، يەر دېگەن جىق، قانچىلىك كېرەك قىلساق، شۇنچىلىك يەر تېپىلىدۇ. بىراق، ئەل ـ جامائەت ھېچقاچان ئۆزىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى كۆرگەنلا يەرگە كۆمۈۋەرمەيدۇ، ئۆزىنىڭ ئالمقاندەك يېرىدىن كىم كېچەلمەيدىكەن؟ ـــ ئۇ جىم بولۇپ قالدى، باشقىلارمۇ گەپ قىلمىدى، ـــ سىلەر ئويلىشىپ بېقىڭلار، مەن چىقىپ قاراپ باقاي.

ئۇ «ھېلىقى بىرنېمىدىن نېرىراق بولايچۇ» دەپ ئويلاپ، خاپا بولۇپ جۇدۇنى ئۆرلىگەن ھالدا چىقىپ كەتتى، ئۇنىڭ قوشۇمىلىرى تۇرۇلگەنىدى. يېدىگەينىڭ مىجەزى بەكمۇ چۈس ئىدى، چۈس مىجەزلىكى خۇددى يايلاقتىكى قاتتىق شۇيرغانغىلا ئوخشايتتى. ئابايىقىدەك ئەھۋالدا، ئەگەر سابىتجان ئۆزى يالغۇز بولىدىغان بولسا، ئۇنداق بىۋاپا ھارامزادە دېگەننى تىللاپ رەسۋاسىنى چىقىرىۋەتكەن، ئۇنى ئۆمۈرۋايەت يۇرىكىدىن چىقمىغۇدەك تويغۇزۇپ قويغان بولاتتى ! بىراق، ئۇ خوتۇن كىشىدەك قىلىق قىلىشنى خالىمىدى. خوتۇنلار سابىتجانغا خاپا بولۇپ چۈۋۈرلىشىپ كەتتى:

ـــ قاراڭلار، ئوغلى تۇرۇپ تېخى ئاتىسىنى يەرلىكىگە قويماي مېھمانغا كەلگەندەك ئىككى قولىنى ئىشتىنىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپلا تۇرغىنىنى، ۋاي خۇدايىم ! باشقىسىغۇ مەيلى، ئىگەكىم بىرەر تاختا چاي ئالغاچ كەلگەن بولسىچۇ! ئۇنىڭ خوتۇنى كېلىن بولغاندىكىن ئەلۋەتتە كېلىپ ھازىدار بولۇشى، ئازراق بولسىمۇ كۆز يېشى قىلىپ قويۇشى كېرەك ئىدىغۇ، بۇ قائىدە تۇرسا، ۋاي ۋىجدانسىز، ئىزا تارتمايدىغان شەھەر قانجۇقى. بوۋاي ھايات ۋاقتىدا، نۇرغۇن مال ـ مۈلكى (ئىككى سېغىن تۆگىسى، بىر قوي ۋە ئون بەش ئوغلىقى) بار چاغدا، ئۇ ياخشى ئاتا ئىدى. ئۇ چاغدا، ئۇ خېنىم توختىماي كېلىپ تۇراتتى. ئۇ پۇتۇن نەرسىسىنى ساتقۇزۇپ يەپ بولغۇچە كېلىپ تۇردى. ئۇ تېخى

بوۋاينى باققان كىشى بولۇپ، شەھەرگە ئەكەتتى، ئەملىيەتتە ئەر - خوتۇن ئىككىسى ئۇنى - بۇنى دەپ ھال ئېيتىپ يۈرۈپ ماللىرىنى ساتقۇزۇپ ئۆزىنىڭ ئۆيىنى جابدۇپتۇمىش، تېخى بىر ئاپتوموبىلمۇ ئاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بوۋاينىڭ لازىمى بولمىدى. مانا ئەمدى ئۇ خېنىمنىڭ قارىسىمۇ يوق.

بىرنەچچە ئايال ئىشنى چىڭغا چىقارماقچى بولۇۋىدى، يېدىگەي توسۇپ قويدى:

— بۇنداق كۆنلەردە غەلۋە قىلماڭلار، پەرۋايىمىز پەلەك، ئۇ بىزنىڭ ئىشىمىز ئەمەس، ئۆزىنىڭ ۋىجدانىدىن سوراپ باقسۇن، — دېدى.

ئۇ ئېغىلغا كىرىپ قاراپ باقتى. ئۇ يەردە ئۆزى ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن شاش تۆگە قارانار تۇراتتى. قارانار جىلە بولغان ھالدا ئاندا - ساندا بوزلاپ قويۇپ تۇراتتى. قارانارنىڭ ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ ئىككى قېتىم قوي بىلەن بىللە كېلىپ قۇدۇق بېشىدىن سۇ ئىچىپ كەتكىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، قالغان ۋاقىتنىڭ ھەممىسىدە كېچە - كۈندۈز سىرتتا ئەركىن - ئازادە يايراپ يۈرەتتى. بۇ ئەسكى ئۆز مەيلىچە ئەركىن - ئازادە يۈرۈپ ئۆگىنىپ قالغان، ھازىر ئۇ باغلاپ قويۇلغاچقا، ئەركىن بولالماي، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ، چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ، نارازلىق ئىچىدە توختىماي بۆكىرەپ تۇراتتى: «نوختىغا ئۆگەنمىسە، ئۇمۇ بىر تۇزاققا چۈشكەندەك ئىشقۇ، ئەمما ئاستا - ئاستا ئادەتلىنىشتىن باشقا ئۇنىڭغا يەنە نېمە ئامال بار؟»

سابىتجان بىلەن سۆزلىشىپ بولغاندىن كېيىن، يېدىگەينىڭ روھى ئىنتايىن چۈشۈپ كەتتى، گەرچە مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى بۇرۇنلا بىلسىمۇ، سابىتجاننىڭ ئۆز ئاتىسىنىڭ نامىزىغا كېلىشى خۇددى يېدىگەينىڭ يۈزى ئۈچۈنلا بولۇۋاتقاندەك ئىدى. بۇ ئىش ئۇنىڭ ئۈچۈن — سابىتجان ئۈچۈن بىر يۈك ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ بۇ ئىشتىن ئىلاج قىلىپ تېزرەك قۇتۇلۇشنى ئويلايتتى. يېدىگەي ئارتۇق سۆزلەپ ئولتۇرمىدى،

ئۇنداق قىلىشقىمۇ ئەرزىمەيتتى، چۈنكى مىڭ مەرتەم جورىغىنى بىلەنمۇ بەربىر ھەممە ئىشنى يەنىلا ئۆزى قىلىدىغانلىقىنى ياخشى بىلەتتى. ئەلۋەتتە، قوشنىلارمۇ قول قوۋۇشتۇرۇپ قاراپ تۇرمايتتى. ئىشلەش نۆۋىتى كەلمىگەن بارلىق ئىشچىلار قازانقاپىنىڭ ئەتىكى دەپنە ئىشىغا ۋە نەزىر ـ چىرىغىغا تەييارلىق كۆرۈش ئۈچۈن يارەملىشىشكە كەلدى. ئاياللار ئۆيمۇ-ئۆيۈ يۇرۇپ، لېگەن ـ تاۋاق، چىنە ـ قاچا، چەينەك، ساماۋارلارنى يىغىپ، يۇيۇپ پاكىزلاشتى، خېمىر يۇغۇرۇپ بوغۇرساق سېلىشقا كىرىشتى. ئەرلەر سۇ توشۇدى، رېلىس ئاستىدىن ئالماشتۇرۇۋېتىلگەن ياغاچلارنى يېرىپ ئوتۇن قىلىپ بەردى ـــ تاپتاقىر بۇ يايلاقتا ئوتۇن ـ ياغاچ تۇرمۇشتا خۇددى سۇدەك ئەڭ زۆرۈر نەرسە ئىدى. پەقەت سابىتجانلا تاغدىن ـ باغدىن قۇرۇق گەپ قىلىپ ۋالاقلاپ، كىشىلەرنىڭ ئىشىغا كاشىلا قىلىپ تۇراتتى؛ ئۇ ھە دېگەندىلا شەھەردە كىمنىڭ قانداق ئەمەل تۇتقانلىقى، كىمنىڭ خىزمىتىدىن ئېلىپ تاشلانغانلىقى، كىمنىڭ ئۆستۈرۈلگەنلىكى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلارئۇستىدىلا سۆزلەيتتى. ئۇ ئۆز خوتۇنىنىڭ قېينىئاتىسىنىڭ ئۆلۈمىگە كەلمىگەنلىكىنى ھېچبىر ئىش قاتارىدا كۆرمىگەندەكلا تۇراتتى. خۇدايا توۋا، قارىمامدىغان ماۋۇ ئىشنى ! بىلەمسىلەر، ئۇنىڭ خوتۇنى دەل شۇ كۈنى ئاللىقانداق بىر قۇرۇلتايغا قاتنىشىدىغان بولۇپ قالغانمىش، تېخى ئۇ قۇرۇلتايغا نۇرغۇن چەت ئەللىك مېھمانلار قاتنىشىدىكەن. نەۋرىلەرنىڭ بىرىمۇ كېلەلمەيدىكەن، ئۇلار ياخشىراق بىر دېپلومغا ئېرىشىش، ئىنستىتۇتلارنىڭ بىرىگە ئىمتىھان بېرىش ئۈچۈن ئوقۇشىغا تەسىر يەتكۈزسە بولمايدىكەن. « ھازىرقى ئادەملەر قانداق قىلىپ بۇنداق بولۇپ كەتكەندۇر! ـــ دەپ غۇدۇراپ قويدى يېدىگەي ئۆز ئىچىدە، ـــ ئۇلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، دۇنيادا پەقەت ئۆلۈمدىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى مۇھىمكەن ! ـــ بۇنىڭ بىلەن يېدىگەينىڭ قەلبى ئۆرتەندى، ـــ ئۆلۈم ئۇلار ئۈچۈن ھېچنېمىگە ئەرزىمىگەن يەردە،

ئۇلار ئۇچۇن ھاياتنىڭ نېمە قەدرى بولسۇن. ئۇلار نېمىدەپ ۋە يەنە قانداقلارچە ياشايدۇ؟ ئۇلارنىڭ ياشىشىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بار؟» يېدىگەي ئاچچىقىنى قارانارداىن ئالدى:

«سەن نېمە بۆكىرەيسەن، تىمساھ؟ نېمە ئۇچۇن ئاسمانغا قاراپ بۆكىرەيسەن، سېنىڭ ئاۋازىڭنى خۇدايىم ئاڭلامتى يا؟»

يېدىگەي بەك خاپا بولۇپ كەتكەندە ئۆزىنىڭ بۇغرىسىنى دائىم «تىمساھ» دەپ تىللايتتى. بۇ لەقەمنى سىرتتىن كەلگەن تۆمۈرىولچىلار قويۇپ قويغان، چۈنكى قارانار يوغان، ھەر يوغان چىش بىلەن تولغان ئاغزىنى چوڭ ئاچاتتى، مىجەزى چۈس، بەتخۇي ئىدى.

«سەن يەنە بۆكىرەيدىغان بولساڭ، چىشىڭنى قويماي تۆكۈۋېتىمەن ! »

تۆگىنى توقۇپ جابدۇپ قويۇش كېرەك ئىدى، تۆگىنى توقۇماقچى بولغاندا يېدىگەينىڭ ئاچچىقى بىرئاز ياندى، ئارقىغا بىرنەچچە قەدەم يېنىپ، ئۆزىنىڭ بۇغرىسىنى تاماشا قىلىشقا باشلىدى. قارانار ھەقىقەتەن چىرايلىق ئىدى، ئۇنى راستتىنلا ھەيۋەتلىك، كېلىشكەن دېيىشكە بولاتتى. يېدىگەي بويلۇق كىشى بولسىمۇ، قولىنى سۇنسا قارانارنىڭ بېشىغا يەتمەيتتى. يېدىگەي ئەپلەپ تۇرۇپ تۆگىسىنىڭ بوينىنى باستى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇنىڭ قاپىرىپ قاداق بولۇپ كەتكەن تىزىغا قامچىسىنىڭ سېپى بىلەن ئۇرۇپ تۇرۇپ «چۆك - چۆك» دەپ قاتتىق بۇيرۇق بېرىپ، ئېگىز تۆگىسىنى چۆكۈرمەكچى بولدى. قارانار توختىماي قارشىلىق بىلدۈرگەن بولسىمۇ، ئاخىر ئېگىسىنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇپ، ئىككى پۇتىنى يىغىپ چۆكۈپ، كۆكرىكىنى يەرگە يېقىپ ياتتى. شۇنىڭ بىلەن يېدىگەي ئىش قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى.

تۆگىنى توقۇش چوڭ بىر قۇرۇلۇش — بىر ئۆي تىككەنچىلىك ئىش①. تۆگىنى توقۇش توقۇمىنى تۆگىنىڭ

① ئۆي تىكىش — قازاق، قىرغىزلارنىڭ ئاقئۆيىنى قۇراشتۇرۇپ چىقىشى.

ئۇستىگە ئارتىش دېگەن گەپ ئەمەس، ئۇ ھەر قېتىمدا يېڭىدىن قۇراشتۇرۇلىدۇ، بۇ ئىشنى قىلىشتا ئىنتايىن ئەپ كېتىدۇ، كۈچ كېتىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە قارانارغا ئوخشاش بۇنداق يوغان تۆگىنى توقۇماق تېخىمۇ قىيىن ئىش.

بۇ تۆگىنىڭ قارانار دەپ ئاتىلىپ قېلىشى سەۋەبسىز ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ يوغان بېشى قاپقارا يۇڭلۇق ئارچىغا ئوخشايدۇ، بويىنىڭ قېلىن، ئۇزۇن يۇڭلىرى تىزىغىچە ساڭگىلاپ قاپقارا بولۇپ تۇرىدۇ، بۇ بۇغرىنىڭ ئاساسلىق زىننىتى، لېغىرلاپ تۇرغان ئىككى ئۆركىشى خۇددى ئىككى قارا مۇنارغا ئوخشاش دۇمبىسىدە تىك تۇرىدۇ. بۇلا ئەمەس، ياغاقلىشىپ قالغان قۇيرۇقىنىڭ ئۇچىمۇ قاپقارا. يۇقىرىدىكىلەردىن باشقا، بەدىنىنىڭ باشقا جايلىرى — بويىنىڭ يۇقىرىسى، تۆشى، باغرى، ساغرىسى، پۇتى دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە سارغۇچ رەڭلىك. قارانار راستتىنلا چىرايلىق ئىدى، بەدەن تۈزۈلۈشى بولسۇن ياكى يۇڭلىرى بولسۇن، ھەممىسىنى شۇنداق دېيىشكە بولاتتى. ۋاھالەنكى، ھازىر قارانارنىڭ راسا تولغان ۋاقتى ئىدى، ئۇ ئەمدىلا يىگىرمە ياشتىن ئاشقانىدى.

تۆگىنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولىدۇ، بەش چىشلىق بولمىغۇچە بوتىلىمايدىغانلىقىمۇ شۇنىڭدىن بولسا كېرەك، ئۇنىڭدىن كېيىنمۇ ئىككى يىلدا بىر قېتىم بوتىلايدۇغۇ. ھايۋانلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئۇزاق ۋاقىت قورساق كۆتۈرىدىغان — ئون ئىككى ئاي قورساق كۆتۈرىدىغان دەل مۇشۇ تۆگە. تۆگە بوتىلىقىنى بىر يىلدىن بىر يېرىم يىلغىچە ياخشىلاپ باقىدۇ، ئۇنى سوغۇق تېگىپ قېلىشتىن ساقلايدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ كۈندىن - كۈنگە چوڭ بولۇپ بارىدۇ، ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان بولىدۇ، سوغۇقتىنمۇ، ئىسسىقتىنمۇ ياكى ئۇسسۇزلۇقتىنمۇ قورقمايدۇ...

يېدىگەي تۆگە بېقىشقا ئۇستا، ئۇ باققان قاراناردىن چاتاق چىقىپ باقمىدى. ئۇنىڭ ساغلام، كۈچلۈك بولۇپ ئۆسكەنلىكىنىڭ

بىرىنچى ئالامىتى ــ قارا ئۆركەشنىڭ خوددى چوپۇندەك تىك تۇرغانلىقى. ئەينى ۋاقىتتا يېدىگەي ئۇرۇشتىن قايتىپ كېلىپ، بورانلىقتا ماكانلىشىپ قالغان چاغدا، قازانقاپ تېخى ئانىسىنى ئېمىۋاتقان، تۆكلىرى ھۆرپىيىپ تۇرغان بوتىلاقنى ئۇنىڭغا سوۋغا قىلغانىدى. پاھ، ئۇ چاغدا يېدىگەينىڭ ئۆزىمۇ تېخى يىگىت ئىدى، چاچ ـ ساقاللىرى ئاقىرىپ قېرىغىچە، ھەتتا ئۆلگۈچە بۇ يەردە تۇرۇپ قېلىش ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ باقمىغانىدى. بەزىدە ئۇ ئۆزىنىڭ ياش ۋاقىتلىرىدىكى سۈرىتىگە قاراپ ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي كېتەتتى، قاتتىق ئۆزگىرىپ كەتكەن ــ چېچى ئاپپاق، ھەتتا قېشىمۇ ئاقىرىپ كەتكەنىدى. چىرايى بولسا تېخىمۇ ئۆزگىرىپ كەتكەن. بىراق، بۇ ياشقا كېلىپ قالغان بولسىمۇ سەمرىمىگەن، بۇلارنىڭ ھەممىسى تەبىئىي ھالدىلا يۇز بېرىدىغان ئۆزگىرىش ــ ئاۋۇال بۇرۇت چىقىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ساقال چىقىدۇ، ئەمدى ساقلىنى قىردۇرۇۋېتەي دېسە، يالىڭاچلىنىپ قالىدىغاندەك ئوڭايسىزلىنىدۇ. شۇ چاغدىن باشلانغان بۇ ئۆزگىرىشنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن ئىپادىلەش قىيىن.

ھازىر يېدىگەي چۆكۈپ تۇرغان قارانارنى توقۇۋېتىپ توختىماي ئۇنى ئەيىبلەپ تۇراتتى، نوقۇيتتى. قارانارمۇ توختىماي شىرەڭ قارا يۇڭلۇق بېشىنى تولغاپ نارازىلىق بىلدۈرۈپ بۆكىرەيتتى. دەل مۇشۇ چاغدا، يېدىگەي شۇ ئۆتكەن يىللارنى ئەسلەپ كەتتى ۋە كۆڭلى ئىختىيارسىز يېرىم بولدى...

ئۇ قارانارنى توقۇيمەن دەپ خېلى ئاۋارە بولدى. بۇ قېتىم ئۇنى توقۇشتىن ئاۋۇال ئەڭ ياخشى يوپۇقتىن بىرنى ياپتى. ئۇ يوپۇق كونا نۇسخىدا قولدا ئىشلەنگەن، چۆرىسىگە رەڭگارەڭ ئۇزۇن چۇچا تۇتۇلغان ھەم ئىنتايىن چىرايلىق نۇسخا چۈشۈرۈلگەنىدى. ئۇ بۇ يوپۇقنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم قاچان ئىشلەتكەنلىكىنى ئەسلىيەلمىدى. بۇ يوپۇقنى ئوكبالا كۆز قارىچۇقىدەك ئاۋايلاپ ساقلاپ كەلگەنىدى. ئەمدى ئۇنى چىقىرىپ

ئىشلىتىدىغان پۇرسەت كەلدى ـ دە...

ھەممىنى جاي ـ جايىدا توغرىلاپ بولغاندىن كېيىن، يېدىگەي قارانارنى نوقۇپ ـ نوقۇپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى ۋە بىر پەس قاراپ ئايلىنىپ چىقىپ، رازى بولغاندەك بولدى، ھەتتا ئۆزىنىڭ ھۇنىرىدىن مەغرۇرلىنىپمۇ قويدى. قارانار چىرايلىق رەڭدار يوپۇق بىلەن بېزەلدى، ئۇستىلىق بىلەن توقۇلغاچقا، قارانار ناھايىتى چىرايلىق، بەكمۇ كۆركەم بولۇپ كەتتى. ھە، ياشلار، بولۇپمۇ سابىتجان كۆرۈپ باقسۇن، ئۇلار ئۆمرىنى ۋىجدان بىلەن ئۆتكۈزگەن قەدىرلىك ئادەمنى ئاخىرقى سەپەرگە ئۇزىتىپ قويۇش قايغۇلۇق ئىش بولسىمۇ، لېكىن ئاۋارىچىلىك بولمايدىغانلىقىنى، يۇك بولۇپ قالمايدىغانلىقىنى، بەلكى ئۇنى داغدۇغىلىق، راۋرۇس ئۇزىتىش كېرەكلىكىنى چۈشەنسۇن، بەزىلەر دەپنە قىلىنغاندا ماتەم مۇزىكىسى چېلىنمىدۇ، بەزىلەر دەپنە قىلىنغاندا تارسىلدىتىپ ئاسمانغا ئوق ئېتىلمىدۇ، بەزىلەر دەپنە قىلىنغاندا، ئۇنىڭغا كىشىلەر گۈل قويمىدۇ، گۈلچەمبىرەك قويمىدۇ...

ئەمدى ئۇ ـــ بورانلىقلىق يېدىگەي ئەتە ئەتىگەن تۇرۇپ، ھەيۋەت يوپۇق يېپىلغان قارانارغا مىنمىدۇ، ئۆلۈم ئۇزاتقۇچى ھازىردار جامائەتنى باشلاپ ئانابېيىتكە ماڭمىدۇ، قازانقاپنى ئەڭ ئاخىردا ياتمىغان يېرىگە ئاپىرىپ قويغىلى ماڭمىدۇ... كەڭ ساري ئۆزەك يايلىقىدىكى يولدا كېتىۋېتىپ ئۇنى ئەسلەيدۇ. ھايات ۋاقتىدا ئىككىسى ۋەدىلەشكىنىدەك، ئۇنى ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان قەبرىستانلىق ـــ ئانابېيىتكە قويمىدۇ. شۇنداق، ئۇلار شۇنداق ۋەدىلەشكەن. يول قانچە يىراق ۋە ئەگرى ـ توقاي بولۇشتىن قەتئىينەزەر، يېدىگەي قازانقاپنىڭ ۋەسىيىتىنى ئورۇنلايدۇ، ھېچكىممۇ ئۇنىڭ قارارىنى ئۆزگەرتەلمەيدۇ، ھەتتا مەرھۇمنىڭ ئوغلى سابىتجانمۇ ئۇنى بۇزۇۋېتەلمەيدۇ...

بۇ قارارنىڭ قىلچە ئۆزگەرمەسلىكىنى كۆپچىلىك بىلسۇن، دەل مۇشۇ مەقسەت ئۈچۈن قارانارنى توقۇپ جابدۇغانلىقىنى كۆپچىلىك بىلسۇن.

كۆرسۇن هەممىسى، كۆرسۇن جامائەت ! يېدىگەي قارانارنى چۈلۈۋىدىن يېتىلەپ مەھەللە ئۆيلىرىنىڭ ئىشكى ئالدىدىن ئۆتۈپ، ئاخىردا ئۇنى قازانقاپنىڭ تام ئۆيىنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ باغلىدى. كۆرسۇن ھەممەيلەن، ئۇ — يېدىگەي ئۆزىنىڭ ۋەدىسىگە ھەرگىز خىلاپلىق قىلمايدۇ. ئۇ بۇنى ئىسپاتلاپ ئولتۇرمىسمۇ بولاتتى. يېدىگەي قارانارنى توقۇۋاتقان چاغدا، ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي پۇرسەت تېپىپ سابىتجاننى بىر تەرەپكە چاقىردى:

— يۇر، ئاۋۇ سايە يەرگە بېرىپ پاراڭلىشايلى.

ئۇلار ئۇ يەردە ئۇزاق پاراڭلىشىپ ئولتۇرمىدى. ئەدىلباي سابىتجانغا نەسىھەت قىلىپ ئولتۇرماي، گەپنىڭ ئوچۇقىنىلا ئېيتتى:

— خوش، سابىتجان، بۇ يورۇق دۇنيادا داداڭنىڭ يېدىگەيدەك ئېسىل دوستى بولغانلىقى ئۈچۈن خۇداغا مىڭ مەرتەم شۈكۈر قىل، بىلدىڭمۇ، مەرھۇمنى كېپەنلەپ ھۆرمەت - ئىززىتى بىلەن ئۇزىتىش ئىشىمىزغا توسالغۇ بولما، بىلدىڭمۇ، مۇبادا ئالدىرايدىغان ئىشىڭ بولسا، يولۇڭ ئەنە، سېنى تۇتۇۋالمايمىز. سېنىڭ ئۈچۈن بىر كەتمەن توپىنى مەنلا تاشلاپ قويىمەن.

— ئۇ مېنىڭ ئاتام، نېمە قىلىشنى ئۆزۈم بىلىمەن... — دېدى سابىتجان. بىراق، ئەمدىلا ئېغىز ئېچىشىغا، ئەدىلباي ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى:

— سېنىڭ ئاتاڭلىقىغۇ سېنىڭ ئاتاڭ، بىراق سەن ئۆزۈڭنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭنى بىلەلمەي تۇرۇۋاتسەنغۇ!

— گېپىم بار دەپ قىلىۋېرىدىكەنسەن سەنمۇ، — سابىتجان بىردىنلا بوشىشىپ قالدى، — بولدى، بۇگۈنكىدەك كۈندە بىز ئېيتىشىپ ئولتۇرمايلى. ئاناڭنىيىتكە ئاپارساق ئاپىرايلى، بۇنىڭ نېمىسى بار، پەقەت ئارىلىقى يىراقراق دەپ ئويلىغانلا يېرىم بار...

پاراڭ توڭىدى. يېدىگەي بۇ چاغدا قارانارنى يېتىلەپ چىقىپ ھەممە كىشىگە كۆرسىتىپ قايتىپ كەلگەندى، ئۇ بورانلىقلارغا

www.uyghurkutup.com

دېدى:

ــ ھەي يىگىتلەر، بىكار گەپ ـ سۆزنىڭ نېمە كېرىكى، قازانقاپتەك مۇشۇنداق ئادەمنى بىز ئانابېيىتكە ئاپىرىپ قويىمىز!

بۇنىڭغا ھېچكىمدۇ قارشىلىق كۆرسەتمىدى، ھەممەيلەن رازىلىق بىلدۈرۈشتى.

شۇ ئاخشىمى كۆپچىلىك پۈتۈن بىر كېچىنى مەرھۇمنىڭ ھويلىسىدا بىللە ئۆتكۈزدى. شۇ كۈنكى ھاۋامۇ كىشىلەرنىڭ كەيپىياتىغا ماسلىشىپ ياخشى بولۇپ بەردى. ساڭى ئۆزەكتە يېز كۈنلىرى كۈندۈزى قاتتىق ئىسسىق بولىدۇ، كېچىسى بولسا كۈز كېلىپ قالغاندەك سالقىن بولىدۇ. كەچقۇرۇن بولغاندا شامالمۇ توختاپ، پۈتۈن دالا جىمجىت بولۇپ كېتىدۇ. كەچقۇرۇن كىشىلەر ئەتە ئۆتكۈزۈلىدىغان نەزىرگە دەپ قويۇپ سويۇپ، ئىچ ـ قارنىنى تازىلاپ، پارچىلاپ تەييارلىق قىلىپ قويدى. ئەمدى كىشىلەر ساماۋارنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، چاي ئىچكەچ پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى. دەپنە ئىشىنىڭ ھەممە تەييارلىقى پۈتكەن، ئەمدى پەقەت ئەتە تاڭ ئېتىشى بىلەنلا ئانابېيىتكە قاراپ يولغا چىقىشلا قالغانىدى. كېچە جىمجىت، بىر ياخشى نىيەتلىك ئاقساقالنىڭ ۋاپاتى مۇشۇنداق بولىدۇ، چۈنكى كۆپچىلىكنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يېرىم...

بورانلىق ھايالدىما بېكىتىدە بولسا ئادەتتىكىدەك پويىز شەرقتىن كېلىپ غەربكە ياكى غەربتىن كېلىپ شەرققە ئۆتۈپ تۇراتتى...

ئەتە ئانابېيىتكە بارىمىز دېگەن كېچىسى مانا شۇنداق چىرايلىق ئۆتتى. ئاشۇ بىر كۆڭۈلسىز ئىش چىقمىغان بولسا، ھەممە ئىش جايىدا، ئوڭۇشلۇق ئۆتتى دېيىشكە بولاتتى. بىراق، شۇ ئارىلىقتا ئايزادە بىلەن ئۇنىڭ ئېرى ئاشۇ تەرەپتىن كېلىدىغان يۈك پويىزىغا چىقىۋېلىپ، ئاتىسىنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزىتىشقا كېلىپ قالدى. ئايزادە مەھەللىنىڭ چېتىگە كېلىپلا ھۆكۈرەپ يىغلاپ كەتتى، بورانلىقنىڭ ئايالىرىمۇ ئۇنى ئارىغا

ئېلىۋېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن قوشۇلۇپ يىغلىشىپ كەتتى. بولۇپمۇ ئۇكىسىالا ئايزادىنى كۆرۈپ ئۆزىنى بېسىۋالالماي قاتتىق يىغلاپ كەتتى، ئۇنىڭ بىچارە ئايزادىگە راستىنلا ئىچى ئاغرىغانىدى. ئۇلار قۇچاقلىشىپ ئارمانسىز ھالدا ئىچىنى بوشتىپ يىغلىۋالدى، يېدىگەي ئايزادىنىڭ كۆڭلىنى ياساپ:

— ئەلھۆكمىللا، ئۆلگەننىڭ ئارقىسىدىن ئۆلگىلى بولمايدۇ، سەۋر قىل، — دەپ تەسەللى بەرسىمۇ، ئايزادە ئۆزىنى توختىتالمىدى.

بەزىدە مۇشۇنداق بولىدۇ، ئاتىسىنىڭ ئۆلۈمى كۆپ يىللاردىن بۇيان ئۇنىڭ ئىچىگە يىغلىپ قالغان دەرد - ئەلەم ۋە قايغۇ - ھەسرەتلىرىنى قوزغىۋەتكەندەك قىلاتتى. مۆرتى كېلىۋىدى، ئاتىسىنىڭ جەستى ئالدىدا تۇرۇپ، قايغۇ - ھەسرەت بىلەن يىغلىدى، چاچلىرى چۈۋۈلۈپ، كۆزلىرى قىزىرىپ ئىششىپ كەتتى، ئادەتتىكى ئاياللارغا ئوخشاش، يىغلاپ تۇرۇپ، قوشاق قوشۇپ دەردىنى تۆكتى: «مەن بىتەلەينى كىمگە تاشلاپ كەتتىڭ، دادام، كۆڭلۇمنى چۈشىنىدىغان كىمىم بار، دادام، كۆڭلۇمنى ياسايدىغان كىمىم بار، دادام، ئېرىم بولسا ئەنە، ئۆتۈپ كەتكەن ھاراقكەش، بالىلىرىم بولسا تىرىك يېتىم، ئىگىسىز، ئەتىدىن - كەچكىچە پويىز بېكىتىدە لاغايلاپ يۈرۈپ لۇكچەك بولۇپ كەتتى، ئەتە قاراقچىغا ئايلىنىپ پويىزلارنى بۇلايدۇ، تېخى. چوڭ ئوغلۇم ھاراقتا كىرىشىپ كەتتى، ساقچىخانىدا ئىسمى بار، خەلق ساقچىلىرى بىرقانچە قېتىم ئۆيگە كېلىپ مېنى ئاگاھلاندۇرۇپ، يەنە شۇنداق قىلمىدىغان بولسا سوتقا تاپشۇرۇلىدۇ، دەپ كەتتىغۇ. ئالتە بالىنى يالغۇز ئۆزۈم نېمە قىلالايمەن، خۇدا، مېنى شۇر پېشانە قىلىپ قويغان، خۇدا ! دادىسىنىڭ ھالى ئەنە، ئاسمان يىقىلىپ چۈشسىمۇ ئۇنىڭغا بەربىر! ئاھ، خۇدا... مېنى ئايايدىغان كىم قالدى، ئەمدى خۇدا !»

ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئېرى ھاراقتا بېرىلىپ كەتكەنىدى، كۈننى مەستخۇش ئۆتكۈزەتتى، ئۆينىڭ ئىشى بىلەن كارى بولمايتتى...

يۇيۇ كتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com

هېلىمۇ ياخشى، ئۇ ئايالى بىلەن بىللە قېينىئاتىسىنىڭ هازىسىغا كەلدى. ئەنە بىر بۇلۇڭدا پۇلى ئەرزان سېسىق تاماكىنى پۇرقىرىتىپ، زۇۋان سۇرمەي، غېرىبسىنىپ ئولتۇرۇپتۇ. خوتۇنىنىڭ پىغان بىلەن چۇقان سېلىپ يىغلىشى تۇنجى قېتىم ئەمەس، ئۇ ئايزادىنىڭ يىغلاپ - يىغلاپ هارغاندىن كېيىن توختاپ قالىدىغانلىقىنى بىلەتتى. لېكىن، ئورۇنسىز چاغدا ئايزادىنىڭ ئىنىسى سابىتجان گەپكە ئارىلىشىپ قالدى. كۆڭۈلسىزلىك مانا شۇنىڭدىن باشلاندى، سابىتجان هەدىسىنى ئىزا تارتقۇزماقچىدى:

— نېمە قىلىق بۇ؟ ئۇ ئىشلارنى قوشاق قوشۇپ نېمە قىلاتتىڭ؟ داداڭنىڭ ئۆلۈمىگە كەلدىڭمۇ ياكى ئۆزۇڭنىڭ چاۋىسىنى چىتقا يايغىلى كەلدىڭمۇ؟ قايسى زامانىدىن بېرى قازاق قىزلىرى ئۆزىنىڭ قەدىرلىك دادىسىغا ساڭا ئوخشاش يىغلايدىغان بولۇپ قالغان؟ زامان - زامانلاردىن بېرى قازاق ئاياللىرىنىڭ دادىسىغا هازا ئاچقاندا دەيدىغان سۆزلىرى ئۆلەڭ - داستانلارغا ئايلىنىپ، ئەسىردىن - ئەسىرگە قالغان ئەمەسمۇ؟ ئۇلار هازا ئاچقاندا، ئۆلۈكتىن باشقىسى قايغۇغا چۆكۈپ يىغلايتىتى؛ ئۇستىخان - ئۇستىخانلىرىڭنى سىرقىرىتىپ، ئىچ - باغرىڭنى زىلزىلىگە سالىدىغان شۇ هازا قوشاق - داستانلىرى قېنى؟ هازا ئاچقاندا ئۆلگۈچىنىڭ قەدىر - قىممىتى، گۈزەل ئەخلاقى، هايات ۋاقتىدىكى قەهرىمانە ئىشلىرى بىلەن ياخشىلىقلىرى مەدهىيەلىنىدۇ. هە، بۇرۇنقى قازاق ئاياللىرى قانداق قىپتىكەن؟ خوش، سەنچۇ؟ بۇ يەرگە سەن يوقسۇزلۇقۇڭنى، بەختسىزلىكىڭنى ۋە تارتقان خورلۇقلىرىڭنى ئېيتقىلى كەلگەنمىدىڭ؟

ئايزادە دەل مۇشۇنداق پەيتىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، سابىتجانىنىڭ گېپىگە مەهكەم ئېسىلدى - دە، ئاۋازىنى قويۇپ بەردى:

— هىم ! سەن قانداقلارچە ئەقىللىك، بىلىملىك ئادەم بولۇپ كەتتىڭ - هە؟ سەن ئاۋۋال خوتۇنۇڭغا ئۆگىتىۋال ! ياغلىما گەپلىرىڭنى ئاۋۋال خوتۇنۇڭغا دېگىن ! ۋاهە، هازا ئېچىشىنىڭ

ماهىرى بولغان خوتۇنۇڭ قېنى سېنىڭ. نېمىشقا كەلمىدى - ھە؟ شۇ سېنىڭ يارىڭ كېلىپ، دادامنى مەدھىيەلەپ قوشاق قېتىپ يىغلىغان بولسا يارىشار ئىدى ! چۈنكى، دادام تىرىك چېغىدا خوتۇنۇڭ ئىككىڭ دادامنى شىلىپ يەپ پىيازدەك قىلىپ قويۇشتۇڭ، ھەي ئىنسابسىزلار، تىرىك تۇرغۇزۇپ بۇلىغانىدىڭلارغۇ دادامنى ! ئەنە مېنىڭ ئېرىم، ھاراقكەش بولسىمۇ ھازىغا كەلدىغۇ، ھە، سېنىڭ ھېلىقى ئەقلى - ھوشى دەريادەك خوتۇنۇڭ نەدە دەۋاتىمەن!

يۈرىكى سقىلغان سابىتجان:

ــ خوتۇنۇڭنىڭ ئاغزىنى يۇمساڭچۇ، ــ دەپ ئايزادىنىڭ ئېرىگە ۋارقىراپ كەتتى، ئايزادىنىڭ ئېرى غەزەپكە كېلىپ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ بېرىپ سابىتجاننىڭ ياقىسىدىن ئالدى.

بوزانلىقلار ياقا سقىشقانلارنى ئاران تەسلىكتە ئاجراتتى. جامائەتنىڭ ھەممىسى يىرگەنگۈدەك شۇنداق بىر بولمىغۇر، ئۇياتلىق ئىش بولۇپ ئۆتتىكى، ھەي، يېدىگەي بەك بىئارام بولدى، ئۇ بۇلارنىڭ پەس ئادەملەر ئىكەنلىكىنى بىلەتتى - يۇ، لېكىن بۇنداق سەت ئويۇن قويۇپ بېرىشىنى زادىلا ئويلىمىغانىدى. ئۇ غەزەپ بىلەن ئۇلارغا ئەسكەرتتى:

ــ سىلەر بىر - بىرىڭلارنى ھۆرمەت قىلمىساڭلارمۇ، ھېچبولمىغاندا مەرھۇمنىڭ ئەرۋاھىنى مەسخىرە قىلىپ خورلىمىساڭلار نېمە بولىدۇ! ئۇنداق بولمايدىكەن، مەن ئايىمايمەن، ئۆز ئۇۋالىڭلار ئۆزۈڭلارغا، قوغلىۋېتىمەن توپتوغرىلا !

ئەتە جىنازىنى چىقىرىمىز دېگەن كۈنى كەچتە ئەنە شۇنداق بىر كۆڭۈلسىز ئەھۋال يۈز بەردى. يېدىگەي ناھايىتى بىئارام بولدى، قورۇق باسقان پېشانە ۋە قاش - قاپاقلىرى تۇرۇلۇپ، جۈدۈنى ئۆرلىدى: « بۇ بالىلارنىڭ نېمە قىلغىنى بۇ؟ نېمىشقا بۇنداق ئادەم بولۇشتى بۇلار؟ بۇلارنىڭ جاپاسىنى تارتىپ، ئىسسىقىغا كۆيۈپ، سوغۇقىغا توڭلاپ، قۇمبەلنىڭ مەكتىپىگە

ئاپىرىپ ئوقۇتۇپ، ئىشقىلىپ، ئادەم بولۇپ قالسۇنچۇ، ھېچكىمدىن كەم بولمىسۇنچۇ، ساڭا ئۆزەكنىڭ چۆلىدە ئوقۇماي، كۆزى ئېچىلماي خورلىنىپ قېلىپ، كېيىن بىزدىن رەنجىپ قالمىسۇنچۇ دەپ، قازانقاپ ئىككىسىنى پەپلەپ ئوقۇتۇپ ئادەم قىلىپ قويغىنى قېنى؟ ئاھ سىڭدۇرۇلگەن ئەجىرلەر! ھەي... بۇلارنىڭ چوڭ بولۇپ تۇزۇكرەك ئادەم بولۇشىغا نېمە توسقۇنلۇق قىلدى، نېمىشقا يارامسىز چىقتى بۇلار؟»

شۇ كۈنى كەچتە، يەنە شۇ ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي ئەسقاتتى، يېدىگەينىڭ يەلكىسىدىن ئېغىر يۈكنى چۈشۈرۈۋالغاندەك خېلى جايىدا ئىش قىلدى. ئۇ يېدىگەينىڭ ئەھۋالىنى ئوبدان چۈشىنەتتى. بۇنداق ئەھۋالدا ھازىدا بەل باغلاپ تۇرىدىغانلار يەنىلا شۇ ئۆلگۈچىنىڭ بالىۋاقىلىرى، ئەلمىساقتىن كېلىۋاتقان ئادەت شۇ. ئۇلار ھەرقانچە ئۈياتسىزلىق قىلسىمۇ، قانچە يۈزسىزلىك قىلسىمۇ، بەربىر ئۇلارنى ھەيدىۋەتكىلى بولمايتتى. قېرىنداشلار ئوتتۇرىسىدىكى جېدەلنى پەسەيتىش ۋە جېدەل تۈپەيلىدىن كېلىپ چىققان سوغۇقچىلىق، ئاداۋەتنى تۈگىتىش ئۈچۈن، ئەدىلباي ئەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئۆيىگە مېھمانغا چاقىردى:

— بۇ يەردە نېمىدەپ تۇرىمىز، تالادا تۇرۇپ يۇلتۇز سانامدۇق، ئۇنىڭدىن كۆرە بىزنىڭ ئۆيگە يۈرۈڭلار، چاي - پاي ئىچىپ، پاراڭلىشىپ ئولتۇرايلى...

ئۇزۇنتۇرا ئەدىلبايىنىڭ بوسۇغىسىنى ئاتلىغاندا، يېدىگەي باشقا بىر دۇنياغا قەدەم باسقاندەك بولدى. قوشنا بولغاچقا، ئۇ ئەدىلبايىنىڭكىگە كېلىپ تۇراتتى، كەلگەنسېرى ئەدىلبايىنىڭ ئۆيىنى كۆرۈپ يايراپ كېتەتتى. ھە، بۇگۈن بولسا بۇ ئۆيدە كۆپرەك ئولتۇرغۇسى كەلدى، كۆپرەك ئولتۇرسا روھى كۆتۈرۈلۈپ، كۈچ - قۇۋۋىتى ئەسلىگە كېلىپ قالىدىغاندەك بىلىندى.

ئۇزۇنتۇرا ئەدىلبايمۇ باشقىلارغا ئوخشاش تۆمۈرىيول ئىشچىسىغۇ، مائاشىمۇ باشقىلارنىڭكىدىن كۆپ ئەمەس،

باشقىلارغا ئوخشاش، ئۇمۇ ئاشخانىسىدىن بۆلەك ئىككى ئېغىزلىق قۇراشتۇرما ياغاچ ئۆيدە ئولتۇرىدۇ. بىراق، ئۇنىڭ ئۆيى باشقىلارنىڭكىگە مۇتلەق ئوخشمايدۇ، پاك - پاكىز، يوپيورۇق، راھەت. بىر ماگىزىندىن ئالىدىغان چاي باشقىلارنىڭ ئۆيىدە بىر تۇرلۇك، ئەدىلبايىنىڭ ئۆيىدە بىر تۇرلۇك، بۇ ئۆينىڭ چىنە - قاچىسىدا ئىچكەن چاي ھەسەل تېتىيدۇ، خوتۇنى بولسا خۇدايىم بەرگەن بىر ياخشى ئايال، ئۆي تۇتۇشقا چېۋەر، بالىلىرىمۇ شۇنچە ياخشى. «ئۇ ھەرقاچان ساری ئۆزەكتە بىر مەزگىل تۇرۇپ، شۇنىڭدىن كېيىن ياخشىراق بىر تەرەپكە كېتىدۇ - دە، — دەپ قويدى ئىچىدە يېدىگەي، — كۆچۈپ كېتىدىغان بولسا قىيماي قالمەنغۇ ئاخىر...»

يېدىگەي ئۆتۈكىنى سېلىپ بوسۇغىدا قالدۇرۇپ، ئىچكىرىكى ئۆيگە پايپاقچان كىرىپ كەلدى، باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرغىنىدىلا، ئۆزىنىڭ كۇن بويى تازا چارچاپ، قورسقىنىڭ ئاچقانلىقىنى بىرىنچى قېتىم ھېس قىلدى. ئۇ تامغا يۆلىنىپ ئولتۇردى، باشقىلارمۇ شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى...

گەپنىڭ پوسكاللىسى كېيىنرەك باشلاندى، بۇ مەزمۇنى ئاجايىپ - غارايىپ بىر گەپ ئىدى. ئاخشام كۆرگەن ئالەم كېمىسى يېدىگەينىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندى. مانا ئەمدى ماۋۇ بىلەرمەن كىشىلەرنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، ئىختىيارسىز ئويلىنىپ قالدى. يېدىگەي ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىدىن قانداقتۇر بىرەر يېڭىلىق سەزمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىغا قاراپ ئۆزىنىڭ بىلىمسىز، نادانلىقىغا ھەيران قالدى. ئەمما، بۇنىڭلىق بىلەن ئۆزىگە ئېچىنىپمۇ كەتمىدى، چۈنكى ئۇلار گېپىنى قىلىپ ئولتۇرغان ئالەم كېمىسى يېدىگەي ئۇچۇن نامەلۇم، چۈشىنىكسىز بىر تېپىشماق، ئۆزى بىلەن ئالاقىسىز بىر ئىش ئىدى. شۇ سەۋەبتىن، ئۇ بۇ ئىشلارغا خۇددى ئاللىقانداق بىر ئىلاھىي قۇدرەت بىلەن بولغان ھادىسىلەرگە

مۇئامىله قىلغاندەك ھۆرمەت بىلەن قاراپ يۇرىۋەرگەنىدى. شىرە ئۆپچۆرىسىدە ئولتۇرغانلار ئەنە شۇ ئالەم كىيىمىسى ھەققىدە پاراڭغا چۈشكەنىدى.

ئالدى بىلەن شۇبات① كەلتۇرۇلدى. ئەدىلبايىنىڭ ئۆيىدىكى شۇبات ھەقىقەتەن ياخشى ئىدى، سوغۇق، مەززىلىك بولۇپ، بۇزۇلداپ تۇراتتى، ئازراق كۈچىمۇ بار ئىدى. رېمونت ئىشلىرىغا كەلگەن ئىشچىلارمۇ شۇباتنى ساري ئۆزەكنىڭ پىۋىسى دەپ ئايىماي ئىچەتتى. ئىسسىق يېمەكلىك كەلتۇرۇلگەندە، ئەدىلبايىنىڭ ئۆيىدىن ژوتكىمۇ چىقتى. كۆچىلىك يىغلىپ قالغان سورۇنلاردا يېدىگەي كۆچىلىك بىلەن بىر قاتاردا بىر - ئىككى رومكىمۇ كۆتۈرۈژېتەتتى، بىراق بۇ قېتىم ئېغىز تەگكۈزمىدى، يەنە كېلىپ، ئەتە ئۆزاق يول ماڭىدىغان، ھارىدىغان ئىش بارلىقىنى، كۆپ ئىچىپ قويماسلىق كېرەكلىكىنى ئەسكەرتتى. بەزى يىگىتلەرنىڭ ھاراقنى شۇبات بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ بولۇشىغا ئىچىپ ئولتۇرغانلىقى يېدىگەيگە ياقمىدى. شۇبات بىلەن ھاراق ئارىلاشتۇرۇلۇپ ئىچىلسە، ئادەمنى قىزىتىپ، خۇددى ئىككى ئارغىماق بىر ھارۋىنى سۆرىگەندەك كۈچتۈڭگۈر قىلىۋېتىدۇ - دە. بىراق، بۇگۈن بۇنداق ئىچىشنىڭ ئورنى يوق. شۇنداقتىمۇ چوپچوڭ ئادەملەر تۇرسا ئىچمەڭلار، دەپ قانداق ئېيتقىلى بولىدۇ؟ بۇنداق قىلسا نېمە بولىدىغانلىقىنى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئويلاپ بېقىشى كېرەك - دە. ھەرنېمە بولسا، ئايزادىنىڭ ئېرى ھاراقنى ئاغزىغا ئالماي ئولتۇردى، ئادەتتىكى كۈنلەر بولغان بولسا، غەرق مەست بولغان بولاتتى، بۇگۈن خۇدايىم ئۇنىڭغا ئىنساب بەرگەنمۇ، پەقەت شۇبات ئىچىپلا ئولتۇردى. ھەرقانچە بولۇپ كەتسەممۇ، قېينىئاتامنىڭ ئۆلۈمىدە ئىچىۋالسام ئۆزۈمگە سەت بولمىسۇن، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك. بىراق، ئۇنىڭ ئىچمەي قانچىلىك

① شۇبات — تۆگە سۈتىدىن ئىشلەنگەن بىر خىل ئىچىملىك — ت.

چىدىيالايدىغانلىقىنى بىر خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ.

تۇرلۇك تەمىدا پاراڭ كېتىۋاتاتتى، ئەدىلباي توختىماي مېھمانلارغا شۇبات قۇيۇپ تۇراتتى. ئۇ يېدىگەيگە بىر ئاياق شۇبات سۇنۇۋېتىپ، خۇددى چوڭ بىر ئىش ئېسىگە كېلىپ قالغاندەك گەپ ئالدى:

— ھېلىقى، يېدىكە، ئاخشام مەن سىزنىڭ ئورنىڭىزغا نۆۋەتچىلىككە بېرىپ، سىز قايتىپ ئۆزاق ئۆتمەيلا ئالامەت بىر گۇمبۇرلىگەن ئاۋاز چىقتى، يەلپۇپ چۈشۈشكە تاس قالدىم. شۇنداق قارىسام، ئاسمانغا قارىتىپ راكېتا ئېتىلغانىكەن ! ۋاي خۇدا، ھارۋىنىڭ ئوقىدەك چوڭ ! سىزمۇ كۆرگەنسىز ـ ھە؟

— ھە، كۆرمەي نېمە بوپتۇ! ھاڭۋېقىپلا قالدىم ! نېمىدېگەن كۆچلۈك! بىر پارچە ئوت بولۇپ يېنىپ كېتىۋاتىدۇ، كېتىۋاتىدۇ، چېكى يوق، چېتى يوق ! تېنىم خېلى ئەيمەندى، بۇ يەردە شۇنچە يىل تۇرۇپمۇ ئۇنداق كارامەتنى كۆرمەپتىكەنمەن.

— ۋاھ، مېنىڭمۇ تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈم ـ دە ! — ئەدىلباي راستىنى ئېيتتى.

— ۋاھ، سەن مۇشۇ بويۇڭ بىلەن بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋېتىپسەن، مانا بىزدەكلەر نەدىنمۇ كۆرەلەيمىز، — دەپ ئۇزۇنتۇرانىڭ بويىغا چاقچاق قىلدى سابىتجان.

ئەدىلباي بۇ چاقچاققا ئانچە ئېتىبار قىلماي، سوغۇقلا كۈلۈپ قويدى:

— بوينى نېمە قىلاتتىڭ، قويغىنا بۇنى، ئۆز كۆزۈمگە ئۆزۈم ئىشەنمەي قالدىم: ئاسماننىڭ ئاستى تۇتاش لاۋۇلدىغان ئوت ! ھە، يەنە بىر ئۇچقۇچى ئۇچىتۇڭغۇ، يول بولسۇن ! دەپ قويدۇم. شۇنداق قىلىپ، دەرھال يېرىم ئۆتكۈزگۈچ رادىيونىڭ قۇلقىنى بۇرىدىم. ئۇنى يېنىمدا ئېلىپ يۈرمەنغۇ ئادەتتە. رادىيودىغۇ ھەرنېمە بولسا بىر خەۋەر بېرىشكە تېگىشلىك دەپ ئويلايمەن. چۈنكى، ئادەتتە ئالەم ئۇچقۇچىلىرى ئۇچسىلا، راكېتا قويۇپ بېرىش مەيدانىدىن رادىيو خەۋىرى بېرەتتى. ئۇنداق چاغلاردا

يېزىق كتاب نومۇرلۇق

دىكتورلارمۇ خۇددى سەھنىدە لېكسىيە سۆزلەۋاتقاندەك ئەركىن - ئازادە، جاراڭلىق ھېسسىيات بىلەن سۆزلەپ كېتەتتى. يېدىكە، راستىمنى ئېيتسام، ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ئالەم كېمىسىدىكى ئادەمنىڭ ئىسمىنى بىلگۈم كېلىپ كەتتى، بىراق زادى بىلەلمىدىم - دە.

— ھە، نېمىشقا؟ — ھەممىدىن ئاۋۋال سابىتجان ھەيران بولۇپ، قاش - كۆزلىرىنى ئوينىتىپ - ئوينىتىپ قويدى. ئۇ مەست بولۇشقا باشلىغان، پېشانىسى تەرلەپ، يۈزى قىزىرىپ كەتكەنىدى.

— بىلمەيمەن. بۇ ئىش توغرىسىدا رادىيودا ھېچقانداق خەۋەر بەرمىدى. مەن «مايماك» دولقۇنىغا توغرىلاپ ئۈزاق ئولتۇردۇم، بۇ ھەقتە ھېچنېمە دېمىدى...

— مۇمكىن ئەمەس ! بۇ يەردە بىر سەۋەب بار! — دېدى سابىتجان ئالمان - تالمان بىر رومكا ھاراقنى كۆتۈرۈۋېتىپ ۋە شۇباتنى زاكۇسكا قىلىپ، — ئالەمگە قىلىنىدىغان ھەربىر سەپەر ئالەمشۇمۇل ۋەقە... بىلەمسەن ئۆزۈڭ؟ بۇ بىزنىڭ ئىلىم - پەن ۋە سىياسىي جەھەتتىكى كاتتا ئابرۇيىمىز!

— نېمىشقا ئىكەنلىكىنى بىلمىدىم. ئاخىرقى خەۋەرلەرنىمۇ قالدۇرماي تىڭشىدىم، گېزىت ئەنزارلىرىنىمۇ ئاڭلىدىم...

— ھىم ! — دەپ سابىتجان بېشىنى چايقاپ - چايقاپ قويدى، — مەن خىزمەت ئۈستىدە بولسامغۇ بۇ ئەھۋالنىڭ ئۇجۇر - بۇجۇرىنى قويماي بىلىپ ئولتۇراتتىم ! خەپ، شەيتان ئالغۇر! ھە، بەلكىم بۇنىڭدا بىرەر سەۋەب باردۇر؟

— قانداق سەۋەب بارلىقىنى مەن نەدىن بىلەي، بىراق خۇدايىم بىلىدۇغۇ، ئۆزۈمچە ئۆكۈنۈپ قالدىم، — دېدى ئۈزۈنتۇرا ئەدىلباي راستىنى ئېيتىپ، — ئۇ ئۆزىمىزنىڭ ئالەم ئۇچقۇچىسى ئەمەسمۇ؟ ئۇچقىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ھە، ئېھتىمال، ئۇ ئۆزىمىزنىڭ تونۇش يىگىتلىرىمىزنىڭ بىرىدۇر. خۇشاللىق ئارمانىمىزغا شۇ چاغدا يەتكەن بولاتتۇق -

ده، كېيىن ئۇچرىشىپمۇ قالساق، شۇ چاغدا ئېيتاتتىم ـ ده...
ئېسىگە نېمە كېلىپ قالدىكىن، سابىتجان ئوپۇل ـ توپۇل ئەدىلباينىڭ سۆزىنىڭ بېلىگە تېپىۋەتتى:
ـــ ھە، ھە، بىلدىم، بىلدىم ! ئادەمسىز ئالەم كېمىسى ئۇچۇرۇپتۇ. سىناق ئۇچۇنغۇ.
ـــ ھە، نېمە بوپتۇ؟ ـــ دەپ ئەدىلباي ئۇنىڭغا قىيا كۆزى بىلەن باقتى.
ـــ ھە، ئابايىقى سىناق ـ ده. چۈشىنىۋاتامسەن، كۆزىتىش. ئادەمسىز ئالەم كېمىسى ئالەمدىكى ئىستانسىغا بېرىپ ئۇلىنىدۇ ياكى بەلگىلەنگەن ئورىستىغا كىرىدۇ. ھازىرچە قانداق بولىدىغانلىقى نامەلۇم. ھەممە ئىش ئوڭۇشلۇق چىقسا، رادىيودا خەۋەر بېرىدۇ، گېزىتلەرگە يازىدۇ. ئوڭۇشلۇق بولماي قالسا، ئۇندىمەيلا قويۇشى مۇمكىن. ئادەتتىكى ئىلمىي سىناققۇ.
ـــ ۋاي، مەن تېخى تىرىك ئادەم ئۇچقان ئالەم كېمىسىمىكىن دېسەم، ـــ دېدى ئەدىلباي كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ پېشانىسىنى سىلاپ.
سابىتجاننىڭ ئابايىقى چۈشەندۈرۈشىدىن كېيىن ھەممەيلەننىڭ سەل كۆڭلى قايتقاندەك بولۇپ ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرۇپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن بۇ گەپمۇ تۈگەپ قالسا بولاتتى، بىراق يېدىگەي بۇ گەپنى ئۇنىڭدىن بەتتەررەك ئۇلغايتىۋەتتى:
ـــ ۋوي يىگىتلەر، ئۇنداق بولسا ئالەم كېمىسى ئالەمگە ئادەمسىزلا ئۇچۇپ كېتىپتۇ ـ ده، مەن شۇنداق دەپ ئۇقتۇم. ئۇنداق بولسا ئالەم كېمىسىنى كىم باشقۇرىدۇ؟
ـــ كىم باشقۇرىدۇ دېگىنى نېمىسى؟ ـــ دېدى سابىتجان قولىنى كېرىپ، ساۋاتسىز يېدىگەيگە قىيا بېقىپ ھەيران قالغاندەك قاراپ، ـــ يېدىكە، ئۇ يەردە ھەممىنى رادىيو باشقۇرىدۇ. يەردە قوماندانلىق مەركىزىدە تۇرۇپ يىراقتىن باشقۇرىدۇ، كوماندا بېرىپ تۇرىدۇ. چۈشەندىڭمۇ؟ ئالەم كېمىسىنىڭ ئىچىدە ئادەم بولغان تەقدىردىمۇ، راكېتانىڭ

ئايلىنىشىغا رادىيو ئارقىلىق قوماندانلىق قىلىدۇ. ئۇچقۇچىلار ئۆز ئالدىغا ھېچنېمە قىلالمايدۇ، نېمە قىلماقچى بولسا، قوماندانلىق مەركىزىنىڭ رۇخسىتى بىلەن قىلىدۇ... بۇ دېگەن قارانارغا مىنىپ يايلاقتا ماڭىدىغان ئىش ئەمەس، ئاغا، ئۇنىڭدا ئىش دېگەن مۇرەككەپ...

ـــ ھە، شۇنداقمۇ، بىز نەدىن بىلەيلى ئۇنى، ـــ دېدى يېدىگەي.

يېدىگەي رادىيو ئارقىلىق باشقۇرۇش دېگەننى چۈشىنەلمەيدۇ، ئۇنىڭ نەزىرىدە رادىيو دېگەن يىراقتىن ھاۋا ئارقىلىق يېتىپ كېلىدىغان سۆز، ئۇن. ئەمىسە جانسىز جىسىمنى رادىيو ئارقىلىق قانداق باشقۇرغىلى بولىدۇ؟ ئەگەر ئۇ جىسىمنىڭ ئىچىدە ئادەم بولغان بولسا ئىدى، ئۇ باشقىچە گەپ بولغان بولاتتى، ئادەم رادىيو ئارقىلىق كەلگەن بۇيرۇق بويىچە ئىش قىلغان بولاتتى. يېدىگەي شۇنى سوراپ بىلۈۋالماقچى بولۇۋىدى، سورىمىدى، بولدى قويە، دېدى ـ دە، سورىماي ئۇنسىز ئولتۇرۇپ قالدى. سابىتجان بولسا ئۆزىنىڭ يېرىم ـ يارتا بىلگەنلىرىنى مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ناھايىتى گەپدانلىق بىلەن يورغىلاتقىلى تۇردى:

ـــ ئۆزۈڭلارغۇ ھېچنېمىنى بىلمەيسىلەر، بىلگەننى باھالىمايسىلەر، ئەكسىچە مېنى كارغا كەلمەيدۇ دەيسىلەر، ئاۋۇ يېزىنەم ھاراق دېسە جېنىنى بېرىدىغان ھاراقكەش، تېخى مېنى بوغۇپ ئۆلتۈرمەكچىمۇ بولدى، ئالەم كېمىسى قاتارلىق ئىشلارنى بولسا مەن سىلەردىن كۆپ بىلىمەن.

«ۋاي خۇدايىم بەختىگىنى بەرسۇن، ـــ دېدى يېدىگەي ئىچىدە، ـــ سېنى نېمىدەپ ئوقۇتقان دەيسەن، بىزدەك ئوقۇمىغانلاردىن بىرەر نەرسىنى ئارتۇقراق بىلىشىڭ كېرەكقۇ، ئاخىر، ـــ يېدىگەي ئىچىدە يەنە ئويلىدى، ـــ بۇنداق ئادەمنىڭ قولىغا ھوقۇق تېگىپ قالسا نېمە قىلىۋېتەر؟ قول ئاستىدىكىلەرنى تىرىك تۇرغۇزۇپ يەپ قويىدۇ ـ دە، ئۇلارنىمۇ ئۆزىگە ئوخشاش مەمەدان قىلىۋېتىدۇ، بولمىسا ئۇلارنىڭ جان باقمىقىمۇ تەس بولۇپ

قالىدۇ. سابىتجانغۇ ھازىر بىرىكمىنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەيدۇ، شۇنداق تۇرۇپمۇ پۈتۈن يۈرتنى ئاغزىغا قاراتقۇسى كېلىدۇ، ھېچبولمىغاندا ساڭا ئۆزەكنىڭ ئادەملىرىنى...»

سابىتجان بولسا راستىنلا بىچارە بورانلىقلارنى ئۆزىنىڭ كۆپىنى بىلىدىغانلىقى بىلەن ھاڭ - تاڭ قالدۇرۇپ، بېسىپ چۈشمەكچى ۋە شۇنداق قىلىپ ئاباياھەدىسى بىلەن يېزىنىسىدىن گەپ ئاڭلاپ، مۇشت يەپ تۆكۈۋالغان ئابرۇيىنى تىكلەپ، كۆپچىلىكنى سۆز بىلەن، گەپ بىلەن چىرماپ تاشلىماقچى بولدى. شۇ سەۋەبتىن، ئۇ بورانلىقلارنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان مۆجىزىلەردىن گەپ ئاچتى، ئىلىم - پەن مۇڭەپپەقىيەتلىرىدىن سۆز قىلىپ كەتتى ھەم ھاراقنى يۇتۇپ - يۇتۇپ، ئارقىسىدىن شۇباتنى سۇمۇرۇپ ئولتۇردى، ھاراقنى يۇتقانسېرى قىزىدى، قىزىغانسېرى پوڭى زەي سالماي ئاتقىلى باشلىدى، بىچارە بورانلىقلار ئۇنىڭ قايسى سۆزى راست، قايسى سۆزى يالغانلىقىنى بىلمەي قېلىشتى.

— ھەي، ئۆزۈڭلار ئويلاپ بېقىڭلارچۇ، — دېدى سابىتجان شەپكىسىنىڭ پار - پۇر قىلىپ تۇرغان چېكىلىكىنىڭ ئاستىدىكى مەستخۇش كۆزىنى خۇشاللانغان ھالدا ئولتۇرغانلارغا تاشلاپ، — ئەگەر بىلسەڭلار، بىز ئىنسانىيەت تارىخىدىكى ئەڭ بەختلىك ئادەملەرمىز. مەسىلەن، يېدىكە، سەن ئەمدى بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ياشقا چوڭ ئادەمسەن، بۇرۇن قانداق ئىدى، ھازىر قانداق، سەن بىلسەڭغۇ، يېدىكە. بۇنى سۆزلەپ ئولتۇرۇشۇمنىڭ سەۋەبى ماۋۇ يەردە، بۇرۇن ئادەملەر خۇداغا ئىشىنەتتى. قەدىمكى يۇنانداخۇدالار ئولىمپۇس دېگەن تاغدا تۇرۇپتۇمىش. ئۇ خۇدالار قانداق بىرنېمىلەر ئىكەن، ھەممىسى يارامسىز نېمىلەر ئىكەن! ئۇلارنىڭ قولىدىن نېمە ئىش كېلەتتى؟ ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىمۇ تۇزۇك ياشىمايى، ئۇرۇش - جېدەل بىلەن نام چىقىرىپتۇ. ئۇلار ئادەملەرنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلىنى ئۆزگەرتەلمەيتتى، ھەتتا ئۆزگەرتىشنى ئويلاپمۇ باقمىغان. ئەمەلىيەتتە شۇ خۇدالارنىڭ

ئۆزىمۇ مەۋجۇت بولمىغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى رىۋايەت، چۆچەكتۇ. بىزنىڭ خۇدالىرىمىز بولسا دەل يېنىمىزدىكى ئالەم كىمىسى مەيدانىدا، بىزنىڭ ساڭا ئۆزەك يايلىقىمىزدا تۇرىدۇ، بۇنىڭ ئۈچۈن پۈتۈن ئالەم ئالدىدا ماختىنالايمىز. ئۇلارنى ھېچقايسىمىز كۆرەلمەيمىز، ئۇلارنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، ئۇدۇل كەلگەن پۇقرالارنىڭ قولىنى سۇنۇپ: «قانداق، ئامان - ئېسەنمۇسەن!» دېيىشىگە يول يوق، ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. ئەنە، خۇدا دەپ شۇلارنى دېگىن! خوش، يېدىكە، سەنغۇ رادىيو ئارقىلىق ئالەم كىمىسىنى قانداق باشقۇرىدۇ، دەپ ھەيران قالسەن. ئۇ دېگەن نېمىدى، ئاللىقاچان ئارقىدا قالغان يېڭىلىق! ئۇنىڭ ھەممىسى ماشىنا، تەرتىپ بويىچە ھەرىكىتى تىزگىنلەپ تۇرغۇلىدۇ. شۇنداق كۇنلەر كېلىدۇكى، رادىيو ئارقىلىق ماشىنىلار باشقۇرغۇلىغاندەك، ئادەملەرمۇ رادىيو ئارقىلىق باشقۇرغۇلىدۇ. ھېلىقى ماشىنىلار قانداق باشقۇرغۇلغان بولسا، ئادەملەرمۇ شۇنداق باشقۇرغۇلىدىغان بولىدۇ. ھە، چۈشىنىۋاتامسىلەر؟ قېرى دېمەي، ياش دېمەي، ئادەملەرنىڭ ھەممىسى رادىيو ئارقىلىق باشقۇرغۇلىدىغان بولىدۇ. ھازىرقى ۋاقىتتىمۇ بۇنىڭغا دائىر ئىلمىي ماتېرىياللار بار، ئىلىم - پەن ئالىي مەقسەت يولىدا مۇشۇ دەرىجىگە كەلدى.

— ھەي، توختا، توختا، ئىككى گەپنىڭ بىرى بولسىلا ئالىي مەقسەت ئۈچۈن دەپ چۈشىدىكەنسەن، — دەپ سۆزگە ئارىلاشتى ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي، — سەن ئالدى بىلەن ماۋۇنى ئېيتقىنا، زادى چۈشەنمەيۋاتىمەن: شۇ چاغدا قانداق بولىدۇ، كومانداننى ئاڭلاش ئۈچۈن ھەركىم يېنىغا يېرىم ئۆتكۈزگۈچ رادىيونى ئېسىپ يۈرەمدۇ؟ ھە، ئۇ نەرسە ھازىر ھەممەيلەندىلا بارغۇ!

— قاراڭلار بۇنىڭ گېپىنى! ئۇ دېگەن سېنىڭ دېگىنىڭدەك ئىشمىدى؟ گېپىڭنى قارا، باللارچە بىلجىرلاۋاتقىنىڭنى! ھېچكىم يېنىغا ئېسىۋالمىغان بىرەر نەرسىگە ھاجەت بولمايدۇ، قىپيالىڭاچ يۈرسەڭمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق. كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان

بىر خىل رادىيوئاكتىپ نۇر — بىيودولقۇن دەيدىغان بىرنەمە سېنىك تېنىڭدە رول ئويناپ، ئەقىل - ئىدراكىڭنى تىزگىنلەپ تۇرىدۇ. ئۇ چاغدا سەن يوشۇرۇنمىدىغان يەرمۇ تاپالمايسەن.

— شۇنداق بولامدۇ؟

— ھە، سەن قانداق دەپ ئويلىغان ! ئادەملەر پۈتۈنلەي مەركەزنىك كومانداسى بويىچە ھەرىكەتلىنىدىغان بولىدۇ. ئادەملەر ھەممە ئىشنى ئۆزۈم ئىشلەپ كېتىۋاتىمەن، ئۆز ئەركىم بىلەن يۈرۈۋاتىمەن دەپ ئويلايدۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە ھەممە ئىش - ھەرىكەت يۇقىرىنىك بۇيرۇقى بويىچە، ھەممە ئىش - ھەرىكەت پۈتۈنلەي قاتتىق تەرتىپ بويىچە ئىشلىنىدۇ. ئېيتايلۇق، سېنىك ناخشا ئېيتىشىڭ كېرەك بولسا، بىيودولقۇن ئارقىلىق سىگنال بېرىلىدۇ، ناخشا ئېيتىپ كېتىسەن. سېنىك ئۇسسۇل ئويناشىڭ كېرەك بولسا، ئۇسسۇل سىگنالى بېرىلىدۇ، ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كېتىسەن، ئىش قىلىشىڭ كېرەك بولسا، سىگنال بېرىلىشى بىلەنلا ئىشقا كىرىشىپ كېتىسەن ۋە قالتىس بېرىلىپ ئىشلەيسەن. ئوغرىلىق، لۇكچەكلىك، جىنايەت دېگەن نەمىلەر قالمايدۇ، ئۇ چاغقا بارغاندا بۇنداق نەرسىلەرنى پەقەت كونا كىتابلارنى ئوقۇغاندىلا ئۇچرىتىسەن. چۈنكى، ئادەملەرنىڭ بارلىق ھەرىكىتى، ئىدىيە - پىكرى، ئارزۇ - ئارمىنى ۋە باشقىلار ئالدىن بەلگىلەپ قويۇلىدۇ. مەسىلەن دەيلى، ھازىر دۇنيادا نوپۇس كىرىزىسى بولۇۋاتىدۇ، يەنى ئاھالە بەك كۆپىيىپ كېتىپ ئوزۇقلۇق يېتىشمەيۋاتىدۇ. نېمە قىلىش كېرەك؟ تۇغۇش ئۇنۇمىنى ئازايتىش كېرەك، قانداق قىلىپ؟ پەقەت ساڭا سىگنال بېرىلگەندىلا، ئاندىن سەن خوتۇنۇڭ بىلەن ھېلىقىدەك ئىشنى قىلالايدىغان بولىسەن. بۇ جەمئىيەتنىڭ مەنپەئەتىنى ئاساس قىلىش دائىرىسىدە بولىدۇ.

— يەنە شۇ ئالىي مەنپەئەت ئۈچۈن؟ — دېدى ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي مەسخىرە قىلماي توغرىدىن - توغرىلا.

— دەل شۇنداق. دۆلەت مەنپەئەتىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان

ئۇيغۇرچە كتاب ئوقۇيدىغان تور بېكەتى www.uyghurkitap.com

نەرسە يوق.

ـــ خوش، ئەگەر مەن شۇ مەنپەئەتنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، ئايالىم بىلەن ياكى باشقا ئايالالار بىلەن ھېلىقى ئىشنى قىلماقچى بولسامچۇ؟ بولامدۇ ـ بولمامدۇ؟

ـــ ئەدىلباي، قەدىر دانىم، بۇنداق ئىش بولمايدۇ. ئايالىڭ بىلەن... قىلىش ھەرگىز كاللاڭغا كەلمەيدۇ، دۇنيادىكى ئەڭ گۈزەل ساھىبجامالالارنى ئالدىڭغا ئەكېلىپ قويسىمۇ كۆز قىرىڭنى سالمايدىغان بولسەن. چۈنكى، ساڭا تەتۇر بىيودولقۇن بېرىپ قويۇلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ مەسىلىدە تولۇق تەرتىپ ئورنىتىلغان بولىدۇ، بۇنىڭغا خۇداغا ئىشەنگەندەك ئىشىنىۋەر. يەنە مەسىلەن، ئۇروش مەسىلىسىنى ئالايلى، ھەممە ئىش سىگنال بويىچە بولىدۇ. ئوتقا چۈشۈشۈڭ كېرەك بولسا، ئوتقا چۈشسەن، دېلىغۇل بولۇپ ئولتۇرمايسەن؛ پاراشۇت بىلەن سەكرەش كېرەك بولسا، ئويلىنىپ ئولتۇرمايلا سەكرەيسەن؛ ئاتوم مىناسىنى ئۆزۈڭگە باغلۇۋېلىپ تانكىنى ئاستىغا كىرىپ پارتلىتىشىڭ كېرەك بولسا، ئويلانمايلا يۇگۈرىسەن. نېمە ئۈچۈن مۇنداق بولىدۇ، دەپ سورايسىلەرغۇ، قەھرىمانلىق بىيودولقۇنى بېرىلگەن، بۇنداق ئېلېكتىر دولقۇنى بېرىلسە، سەن ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان بولۇپ كېتىسەن... ھە، ئەنە شۇنداق!

ـــ ۋاھ، يالغاننى سۆيدەك سورۇيدىكەنسەنغۇ، جانۇار! قارا، قىلغان گەپلىرىڭنى! شۇنچە يىلدىن بېرى ئوقۇپ ئۆگەنگەنلىرىڭ مۇشۇ بىرنېمىلەرمۇ؟ ـــ دېدى ئەدىلباي ھەيران بولۇپ.

باشقىلار سابىتجانىڭ يالغان ـ ياۋداق سۆزلىرىگە باشلىرىنى چايقاپ، تامىقىنى چاكىلدىتىپ، ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق زاڭلىق قىلىپ ئولتۇرۇشتى، شۇنداق بولسىمۇ قۇلاق سېلىپ تىڭشاشتى. يالغان ـ ياۋداق، ئاجايىپ ـ غارايىپ سۆزلەر بولسىمۇ قىزىققۇ، بىراق ھەممەيلەنگە ئايانكى، بۇ يىگىت ھاراق بىلەن شۇباتنى قوشۇپ ئىچىپ خېلى يەرگە بېرىپ قالغانىدى، مەست ئادەمگە نېمىدى، سۆزلىسە سۆزلەۋەرمەمدۇ. بىر يەردىن

ئاڭلىغان بىرنەمىسى باردۇر، ئۇنىڭ دېگەنلىرىنىڭ قايسىلىرى راست، قايسىلىرى يالغان، بۇنىڭغا باش قاتۇرۇپ نېمە كېپتۇ. شۇنداقلىقىغۇ شۇنداق، بىراق يېدىگەي راستىنلا چۆچۈپ قالدى: «بىزنىڭ ماۋۇ مەمەدانىمىز بىكار ۋالاقلاپ ئولتۇرمايدىغاندۇر، ــ دەپ ئويلىدى ئۇ، ــ قانداقلا بولسۇن ئۇنىڭ بىرەر يەردە كۆرگىنى، بىرەر يەردە قۇلىقىغا كىرگىنى بارغۇ. ئۇ بىرەر خەۋەرنى پۇراپ ـ تىمىسقىلاپ بولسىمۇ بىلىۋالىدۇغۇ. يامانىنىڭ ئېيتقىنى كەلمەيدۇ، جۆيلۈگىنى كېلىدۇ، دەيدىغان گەپ بار، راستىنلا ئادەملەرنى خۇدادەك ئىدارە قىلىپ تۇرغۇسى كېلىدىغان بىراۋلار چىقسا، ئۇلار ئاتاقلىق ئالىملار بولسا، دۇنيا نېمە بولۇپ كېتەركىن ـ ھە؟»

خوش، سابىتجان بارغانسېرى قىزىپ سۆزلىمەكتە، ئۇنىڭغا بەربىر كۆپچىلىك قۇلاق سېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. كۆزىنىڭ قارىسى يوغىناپ، ھورداپ كەتكەن كۆزئەينەكنىڭ تېگىدە قاراڭغۇدا ۋال ـ ۋۇل قىلغان مۇشۇكنىڭ كۆزىدەك پارقىراپ تۇراتتى، لېكىن ئۇ يەنىلا ۋوتكا بىلەن شۇبا‌تنى ئىچىپلا تۇردى. ئەمدى ئۇ قوللىرىنى ھەرياققا شىلتىپ، ئوكيانىدىكى بېرمۇدا ئۈچ بۇرجىكى دېگەن ھېكايىسىنى باشلىدى، ئۇ يەرگە بېرىپ قالغان كىمە، پاراخوت ۋە ئايروپىلانلار قالماي غايىب بولۇپ كېتىدىكەن.

ــ ئوبلاستتا مېنىڭ بىر تونۇشۇم چەت ئەلگە چىقاتتىم دەپ رۇخسەت سوراپ، تىلەپ ـ يالۋۇرۇپ يۈردى، ــ دەپ پودىن بىرنى ئاتتى سابىتجان، ــ ھەي، نېمە بار دېسەڭلارچۇ چەت ئەللە! ئاخىر بېرىپ تىندى. ئۇ دېگىز ـ ئوكيانلاردىن ئۆتۈپ، ئۇرۇگۋايمۇ، پاراگۋايمۇ، ئەيتاۋۇر بىر ئەلگە ئۇچۇپ كەتتى ـ دە، كەلمىدى. ئۆز شورى ئۆزىگە. توپتوغرا بېرمۇدا ئۈچ بۇرجىكىنىڭ ئوستىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئايروپىلان بىردىنلا غايىب بولۇپ كەتتى، ھېلىقى يىگىتمۇ ئامىن ئاللاھۇئەكبەر! شۇ سەۋەبتىن، دوستلار، نېمىسى بار دەيمەن ـ دە، چەت ئەلگە چىقاتتىم دەپ ئىلتىماس قىلىپ، بېرمۇدا ئۈچ بۇرجىكىسىزلا

ئۆزىمىز تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېرىمىزدە ئامان - ئېسەن، ساق - سالامەت يۈرسەك بولدى - دە. قېنى سالامەتلىكىمىز ئۈچۈن بىردىن كۆتۈرۈۋېتەيلى.

« قاراڭلار، يەنە باشلىدى ! — دەپ ئىچىدە بىر تىللىدى يېدىگەي ئۇنىڭغا لەنەت ئوقۇپ، — ئۇنىڭ يالغانچىلىق تاغرىنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ كەتتى ئەمدى. خۇدانىڭ ئۇرغىنىغۇ بۇ! ئىچىۋالدىمۇ، تۈگىدى، توختايدىغان ئىش يوق !»

دەل ئويلىغاندەك بولدى.

— قېنى، سالامەتلىك ئۈچۈن كۆتۈرۈۋېتەيلى، — دەپ تەكرارلىدى سابىتجان. ئۇ خۇنۇك كۆزىنى ئولتۇرغانلار ئۈستىدىن بىر يۈگۈرتۈپ چىقتى، ئۆزىگە تەنتەنىلىك تۈس بېرىشكە تىرىشتى، — ھە، بىزنىڭ سالامەتلىكىمىز — ئېلىمىزنىڭ ئەڭ زور بايلىقى. دېمەك، بىزنىڭ سالامەتلىكىمىز ئېلىمىزنىڭ كۆلىمىچىلىك قىممەتكە ئىگە. ئەنە، قانداق - ھە ! بىز دېگەن ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان تۇتۇرۇقسىزلاردىن ئەمەسمىز، بىز دېگەن دۆلەت قىممىتىدىكى ئادەملەرمىز! شۇ سەۋەبتىن مېنىڭ مۇنداق بىر نەرسىنى ئېيتقۇم كېلىدۇ...

يېدىگەي ئورنىدىن لىككىدە تۇردى - دە، ھېلىقىنىڭ قەدەھ نۇقتىنىڭ ئاخىرلىشىشىنى كۈتمەستىن ئۆيدىن چىقىپ كەتتى، دالان قاراڭغۇ بولغانلىقتىن، تاراڭ - تۇرۇڭ قىلىپ، بوش چېلەكلەرنى ئۆرۈۋەتتى، نېمىدۇر بىرنېمىلەرگە پۇتلىشىپ، ئالمان - تالمان ئۆتۈكىنى كىيىدى، سوغۇقتا ئۆتۈكى مۇزلاپ كەتكەچكە، پۇتى خۇددى سوغۇق سۇغا چىلانغاندەك بولۇپ كەتتى، ئىزا - ئەلەم بىلەن ئۆيگە قايتتى. «ئېھ، بىچارە قازانقاپ، — بۇرۇتىنى تولغاپ چىشلەپ ئۇنسىز ئىڭرىدى يېدىگەي، — بۇمۇ ئەدەپ بولدىمۇ، ياكى ئەرۋاھلار روھىغا ئاتاپ گەپ قىلسا، ياكى ھازا تۇتۇپ قايغۇرسا ! خۇددى بىر تويدا ئولتۇرغاندەك، ھاراقنى ھەققى بارەك ئىچىدۇ. دۆلەت قىممىتىدىكى سالامەتلىك دەپ، ئۇنى ھاراق ئىچىشنىڭ باھانىسى قىلىدۇ تېخى، كۆتۈر

قاسقىنىڭنى ! مەيلى، خۇدا خالىسا، ئەتە مەرھۇمنى يەرلىكىگە قويۇپ، نەزىر - چىراغ قىلىپ، جامائەتنى ئابرۇي بىلەن ئۇزىتىۋالساق، سابىتجان، سېنىڭ يۇزۇڭنى بىز كۆرمەسمىز، بىزنى سەنمۇ كۆرمەيلا قوي، كاپىرا!»

دېمىسىمۇ، ئۇ ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباينىڭ ئۆيىدە ئۇزاق ئولتۇرۇپ قالغان، تۇن يېرىمى بولۇپ قالغاندى، يېدىگەي ساري ئۆزەكنىڭ كېچىلىك سالقىن ھاۋاسىنى كۆكرەك كېرىپ تازا سۈمۈردى. ھاۋانىڭ ئەلپازىدىن قارىغاندا ئەتە كۇن ئوچۇق، قۇرغاق ۋە ئىسسىق بولىدىغاندەك قىلاتتى. بۇ يەردە دائىم شۇنداق بولىدۇ: كۇندۇزى ئىسسىق، كېچىسى ئادەمنىڭ چىشىنى جاقىلداتقۇدەك سالقىن بولىدۇ. شۇنداق بولغاچقا، بۇ يەردىكى ئوتلاقلاردا قۇرغاقچىلىق بولمىدۇ، ئۆسۈملۈكلەر كۆپ ئۆسەلمەيدۇ. ئۆسۈملۈكلەر كۇندۇزى يورۇقلۇقتىن نۇر ئېلىپ، كۇنگە قاراپ يوپۇرماقلىرىنى كېرىپ سۇغا تەشنا بولسا، كېچىسى سوغۇقتا ئازار يەيدۇ، بۇنداق ئەھۋالدا چىداشلىق بېرەلەيدىغانلىرى ناھايىتى ئاز بولىدۇ، تۇرلۇك تىكەن، يانتاق، ئادەتتىكى بوز شۇاقلار ساق قالىدۇ. سايلاردا غۇزمەك - غۇزمەك بولۇپ ئوت - چۆپ ئۆسىدۇ، ئۇنى ئورۇۋېلىشقىمۇ بولىدۇ. يېدىگەينىڭ كونا دوستى، گېئولوگىيە مۇتەخەسسىسى ئېلىزاروف ئېيتقانغۇ، راست بولسا، بۇرۇنقى زاماندا بۇ يەردە يامغۇر ھازىرقىدىن ئىككى ھەسسە ئارتۇق ياغىدىكەن، ياپيېشىل يايلاق بولۇپ، ھاۋا كىلىماتى ھازىرقىغا زادىلا ئوخشىمايدىكەن. ئۇ زامانلاردىكى تۇرمۇشمۇ ھازىرقىغا ئوخشىمايدىكەن. ساري ئۆزەكتە چارۋىلار مىغىلداپ يۇرىدىكەن، ئات - ئۇلاغلار چېپىشىپ، قوي - ئۆچكىلەر يايلىشىپ يۇرىدىكەن. قەدىمكى زاماندا، قانخور جۇرجانلار بۇ يەرنى بېسۋالغۇچە بولغان ئارىلىقتا، مۇشۇنداق بایاشات زامانىنىڭ بولۇپ ئۆتكەنلىكى تامامەن مۇمكىن بولسا كېرەك. ئەلۋەتتە، جۇرجانلار ھەققىدە ھازىر رىۋايەتلەر قالدى، ئۇلارنىڭ تۇخۇمى ئاللىقاچان قۇرۇغان، ئۇنداق بولمايدىغان

بولسا، بۇ چاغقىچە ساری ئۆزەكنىڭ كەڭری قوينىغا سىغماي، قۇرت ـ قوڭغۇزلاردەك يامراپ كېتەتتى ـ دە. ئېلىزاروف: «ساری ئۆزەكنىڭ ئۆزی ئەستىن كۆتۈرۈلگەن يايلاق تارىخى...» دەيدۇ. ئۇ يەنە دەيدۇ: «ئانابېيىت قەبرىستانلىقىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىمۇ تاسادىپىي ئەمەس، بەزی تارىخشۇناسلار پەقەت يازما تارىخنىلا ئېتىراپ قىلىدۇ. خوش، ئۇ چاغدا يېزىق بولمىسا، يازما تارىخ بولمىسا، ئۇنی نېمە دېيىش كېرەك، ئۇ چاغدىكىنی تارىخ دەپ ھېسابلاشقا بولامدۇيا !؟...»

پويىز بېكىتمىدىن غارقىراپ ئۆتۈپ تۇرغان پويىزلارنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ، يېدىگەي قانداقتۇر ئاراڵ دېڭىزىنىڭ بورانلىق كۈنلىرىدىكی شاۋقۇنىنی ئېسىگە ئالدی. ئۇ شۇ ئاراڵ دېڭىزىنىڭ بويىدا تۇغۇلۇپ، ئۇرۇشقىچە شۇ يەردە تۇرۇپ چوڭ بولغانىدی. قازانقاپ ئەنە شۇ ئاراڵ دېڭىزىنىڭ بويىدا چوڭ بولغان قازاق ئىدی. تەقدىر ھەيدەپ كېلىپ ئۇلارنی تۆمۈرىول بويىدا تونۇشتۇرغانىدا، بىر يەرلىك بولغاچقا بىر ـ بىری بىلەن تۇغقاندەك بولۇپ كەتتی، ئىككىلىسی ساری ئۆزەك سەھراسىدا يۈرۈپ، بىرلىكتە داۋاملاشقان ئاراڵ دېڭىزىنی ئەسلىشەتتی. بۇ يىل ئەتىيازدا، قازانقاپ ۋاپات بولۇشتىن سەل ئاۋۋاللا، ئىككىسی بىرلىكتە ئۇ يەرگە بېرىپمۇ كەلگەنىدی، ئۇ ئەسلىدە بوۋاينىڭ ئاراڵ دېڭىزی بىلەن ۋىدالىشىشی ئىكەن ـ دە. بارمىسىمغۇ بوپتىكەن، چۈنكی بېرىپ كۆڭلی ناھايىتی يېرىم بولۇپ كېتىشتی. نېمىشقا دېگەندە، دېڭىز قۇرۇپ كېتىۋېتىپتۇ، ئۇلار ئەسلىدىكی دېڭىزنىڭ تېگىدە تاپتاقىر قۇمسال توپىلىقتا ئالاھازەل ئون كىلومېتىردەك يول يۈرگەندىن كېيىن ئاندىن دېڭىزغا يېتىپ بېرىشتی. شۇ چاغدا قازانقاپ: «ھازىرقی قۇرۇق يەرلەرنىڭ ھەممىسی ئىلگىرىكی ئاراڵ دېڭىزی ئىدی، ئەقەللىيسی دېڭىزمۇ قۇرۇپ كېتىۋاتقان يەردە، ئادەمگە نېمە، ئۆمۈر دېگەن تېخىمۇ قىسقىغۇ» دېگەن. شۇ چاغدا ئۇ يەنە: «ئەگەر قازا يېتىپ ئۆلۈپ كەتسەم، يېدىگەي، مېنی ئانابېيىتكە قويغىن، بۇ مېنىڭ دېڭىزنی ئاخىرقی قېتىم كۆرۈشۈم» دېگەن.

يېدىگەي كۆز چانقىغا يىغىلىپ قالغان يېشىنى يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، يۆتىلىپ كەتتى، ئاندىن يېشىنى توختىتىپ، قازانقاپنىڭ پاكار ئۆيىگە قاراپ بۇرۇلدى. ھازا ئېچىلغان بۇ ئۆيدە ئايزادە، ئۇكىبالا ۋە باشقا ئايالالار ئولتۇرۇپتۇ. بورانلىقتىكى ئايالالار نۆۋەت بىلەن ئۇ ئىككىسىگە ھەمراھ بولۇپ، بىرى چىقسا بىرى كىرىپ، ئىشلىرىغا يارەملىشۈېتىپتۇ.

مال قورۇسىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان يېدىگەي مايماق مومىغا باغلاقلىق تۇرغان قارانارغا كۆز سالدى: ئۇستىگە چۇچىلىق يوپۇق يېپىلغان قارانار ئاي شولىسىدا زورىيىپ، كاتتا پىلدەك، تىك قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان ئۆيۈل تاشتەك بولۇپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى. يېدىگەي خۇش بولۇپ، ئۇنىڭ ساغرىسىغا ئۇرۇپ قويۇپ:

«ئاھ، يولۋىسىم ـ دە، سەن ! » دېدى.

يېدىگەي بوسۇغىدىن ئاتلاۋېتىپ، نېمە ئۈچۈندۇر تۇنۇگۈن كېچىدىكى ئىشنى ئەسلەپ قالدى. ئاخشام كېچىدە تۆمۈرىولغا ئاچ قالغان بىر تۈلكە كەلگەندى، يېدىگەي ئۇنىڭغا تاش ئاتاي دەپ تەييارلانغانۇ، قولى بارمىغاندى؛ شۇ يەردىن ئۆيىگە قايتىپ كېلىۋاتقاندا، يىراقتىكى ئالەم كېمىسى مەيدانىدىن قىپقىزىل چوغ بولۇپ بىر راكېتا قاپقاراڭغۇ ئاسمانغا ئۇچۇپ كەتكەندى... ئەمدى شۇ ئېسىگە كېلىپ قالدى...

3

دەل مۇشۇ چاغ تىنچ ئوكيانىنىڭ شىمالىي كەڭلىكىدە ئەتىگەن سائەت سەككىز ئىدى. ھاۋا ئوچۇق، زۇمرەتتەك تىنچ ئوكيان كۆزنى چاقنىتىدىغان قۇياش نۇرىدا ئىمىر ـ چىمىر قىلىپ پارقىراپ تۇراتتى، بۇ يەردە سۇ بىلەن ئاسماندىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى. لېكىن، ئامېرىكا ـ سوۋېت بىرلەشمە ئالەم بوشلۇقى ئوربىتا ئىستانسىسىدا ئالەم بوشلۇقى تەتقىقات

تارىخدا مىسلى كۆرۈلمىگەن بىر ۋەقە يۈز بەرگەنلىكى سەۋەبلىك، بۇ يەردە، «كونۇپنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىنىڭ سۇپىسىدا دۇنياغا تەسىر كۆرسىتىدىغان بىر مەخپىي يىغىن ئېچىلماقچى بولۇۋاتاتتى.

«كونۇپنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكا ۋىلادىۋوستوك بىلەن سان فىرانسىسكونىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا، تىنچ ئوكيانىنىڭ ئالبىئۇت تاقىم ئاراللىرىنىڭ جەنۇبىدا تۇرغانىدى. ئۇ شۇ تۇرار جايىنى زادىلا ئۆزگەرتمىدى. بىرلەشمە باشقۇرۇش مەركىزىنىڭ «ئىجادىيەت» ناملىق بىرلەشمە پىلانېتالىق پىروگراممىسى بويىچە ئىش ئېلىپ بارىدىغان ئىلمىي ئىستراتېگىيەلىك ئىشتابى مۇشۇ يەرگە جايلاشقان ۋە ئىنتايىن مەخپىي ئەھۋالدا بولغانلىقتىن، ئۆزگە دۇنيادىن ئالاقىسىنى ئۈزۈل - كېسىل ئۈزگەنىدى.

ئىلمىي تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بۇ ئاۋىياماتكىدا بەزى ئۆزگىرىشلەر بولدى. «ئىجادىيەت» پىلانىنىڭ ئىككى نەپەر (ئامېرىكىدىنمۇ، سوۋېتتىنمۇ بىردىن) مۇدىرىنىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن، «پارتىيەت» نامىدىكى ئالەم ئىستانسىسىدىكى ئادەتتىن تاشقىرى ئەھۋالدىن ئالەم بىلەن ئالاقىلىشىش بۆلۈمىدە ئولتۇرۇپ خەۋەر تاپقان ئىككى نەپەر نۆۋەتچى (بىرى، ئامېرىكىلىق، بىرى، سوۋېتلىك) ۋاقتىنچە بولسىمۇ قاتتىق قاماقتا ئېلىندى. بۇنىڭدىكى مەقسەت ئالاقىدار ئاخباراتنىڭ يېيىلىپ كېتىشىدىن ساقلىنىش ئىدى...

«كونۇپنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىدىكى بارلىق خادىملارغا بىرىنچى دەرىجىلىك هازىرلىقتا تۇرۇشقا بۇيرۇق بېرىلدى. بۇ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئالاهىدە تەستىقى بويىچە خەلقئارا ئالاهىدە غەمخورلۇققا ئېرىشكەن ئاۋىياماتكا ئىدى، شۇ سەۋەبتىن بۇ ئاۋىياماتكىدا هەربىي خادىملارمۇ، هەربىي قورال - ياراغلارمۇ يوق ئىدى، دۇنيا بويىچە هەربىي ئىشلارغا ئىشلىتىلمىگەن بىردىنبىر ئاۋىياماتكا مۇشۇ ئىدى.

كۈندۈز سائەت ئون بىردىن ئاۋۋال، ئامېرىكا - سوۋېت ئىككى دۆلەتنىڭ تولۇق هوقۇقلۇق كومىسسىيەلىرى ئارىلىقتا بەش مىنۇت قالدۇرۇپ ئاۋىياماتكىغا يېتىپ كېلىشى كېرەك ئىدى. ئۇلار ئۆز مەملىكىتىنىڭ ۋە دۇنيانىڭ خەۋپسىزلىكىنى ساقلاش توغرىسىدا ئۆزلىرى مۇۋاپىق تاپقان پەيتتە جىددىي قارار چىقىرىپ، زۆرۈر تەدبىرلەرنى كۆرۈشكە ئالاهىدە هوقۇق بېرىلگەن كومىسسىيە ئىدى.

بۇ چاغدا، «كونۋېنتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكا تىنچ ئوكيانىنىڭ ئالېئۇت تاقىم ئارالىرىنىڭ جەنۇبىدىكى ئوچۇق دېڭىزدا، ۋىلادىۋوستوك بىلەن سان فىرانسىسكونىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا تۇرغانىدى. بۇ ئورۇن هېچبىر سەۋەبسىزلا تاللىۋېلىنغان ئەمەس، ئۇ «ئىجادىيەت» پىلانىنى لايىهەلىگۈچىلەرنىڭ تۇغما زېرەك ۋە ئېهتىياتچان ئىكەنلىكىنى ئەكس ئەتكۈزەتتى. گەرچە ئۇ بىر پاراخوتنىڭ جايلاشقان ئورنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇ يەنىلا مىسلى كۆرۈلمىگەن بۇ ئىلمىي هەمكارلىقتا ئىككى تەرەپنىڭ هوقۇق ۋە مەنپەئەتىنىڭ مۇتلەق باراۋەر بولۇشى كېرەكلىكىنى ئەكس ئەتكۈزۈپ بېرىشى كېرەك ئىدى.

«كونۋېنتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكىنىڭ پۈتكۈل ئۇسكۇنىلىرى ۋە ئۇنىڭ بارلىق ئېنېرگىيە زاپىسى بابباراۋەر ئىككى تەرەپكە تەئەللۇق، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، «كونۋېنتسىيە» ئىككى تەرەپ تەڭ پاي قوشقان بىر ئاۋىياماتكا. ئۇنىڭدا نېۋادا ۋە ساری ئۆزەك ئالەم كېمىسى ئۇچۇرۇش مەيدانلىرى بىلەن بىۋاستە ۋە بىر ۋاقىتتا رادىيو - تېلېفون - تېلېۋىزىيە ئارقىلىق ئالاقىلىشىش ئۇسكۇنىلىرى بار. ئاۋىياماتكىدا سەككىز رېئاكتىپ ئايروپىلان بار، تۆتى ئامېرىكىلىقلارنىڭ، تۆتى سوۋېتلىكلەرنىڭ، ئۇلار قوماندانلىق مەركىزى بىلەن ئىككى قۇرۇقلۇق ئوتتۇرىسىدىكى ئادەتتىكى توشۇش، يەتكۈزۈش ۋەزىپىلىرىنى ئۆتەيدۇ. ئاۋىياماتكىدا هوقۇقلىرى بىردەك ئىككى كاپىتان بولۇپ، بىرى سوۋېتلىك، يەنە بىرى ئامېرىكىلىق، ئۇلار

كاپىتان 1 ـ 2 ۋە كاپىتان 2 ـ 1 دېيىلىدۇ. تەك ھوقۇقلۇق ئىككى كاپىتان نۆۋەتلىشىپ ئاساسلىق كاپىتانلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ. ئاۋىياماتكىدىكى بارلىق خادىملارمۇ ــ يارەمچى تەك ھوقۇقلۇق كاپىتانمۇ، شتۇرمانلارمۇ، مېخانىكلارمۇ، ئېلېكترىك ئىشچىلىرىمۇ، ماتروسلارمۇ، مۇلازىمەتچىلەرمۇ... ئەنە شۇ تەرزدە ئىككىدىن ـ ئىككىدىن سەپلەنگەن.

«كونۇبىتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىنىك قوماندانلىق مەركىزىدىكى پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىمۇ يۇقىرىدىكى پىرىنسىپ بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇلغان. بۇ پەن تەتقىقات پىلانىنىك باش مۇدىرلىقىنى ئۇستىگە ئېلىشقا ئىككى تەرەپ بىردىن ئادەم چىقارغان، باشقا تۈرلۈك تېخنىكىلىق ۋەزىپىلەرگىمۇ ئىككى تەرەپ ئوخشاش ساندا ئادەم چىقارغان. دەل مۇشۇنداق بولغاچقا، يەر شارىدىن ئىنتايىن يىراقتا جايلاشقان «ۋاستە» دەپ ئاتىلىدىغان تاشقى ئالەم ئوربىتىسىدىكى «ئالەم» ئىستانسىسىغا يەر شارىدىكى باراۋەرلىك ـ ھەمكارلىق مۇناسىۋىتىنى ئەكس ئەتكۈزۈپ بېرىشكە تەقلىد قىلىپ «پارىتېت» (باراۋەرلىك) دەپ نام قويۇلغانىدى.

ئەلۋەتتە، بۇنداق ھەمكارلىقنى يولغا قويۇش ئۈچۈن، ئىككى دۆلەتنىك پەن تەتقىقاتى، دىپلوماتىيە ۋە مەمۇرىي ئورگانلىرى كۆپلىگەن تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئىشلىگەن، كۆپ يىللار داۋامىدا سۆھبەتلىشىش، كېڭىشىش ئارقىلىقلا «ئىجادىيەت» پىلانىنىك پۈتكۈل پىرىنسىپ ۋە تەپسىلاتلىرى ئۇستىدە بىر كېلىشىمگە كېلىشكەنىدى.

« ئىجادىيەت » ئالەم بوشلۇقى پىلانىدا، مۇشۇ ئەسىردىكى ئالەم بوشلۇقى تەتقىقاتى ساھەسىدە «ئېكس» پىلانېتاسىنى تەكشۈرۈپ، ئۇنىڭدىكى كان بايلىقلىرىنى ئۆزلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت ئۇلۇغ ۋەزىپىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغانىدى. يەر شارىدا تۇرۇپ تەكشۈرۈپ ئىگىلىنىشچە، ئۇ پىلانېتادا ھېسابلاپ چىقىش ئىنتايىن قىيىن بولغان پۈتمەس ـ تۈگىمەس ئېنېرگىيە بار

ئىدى. «ئېكس» پىلانېتاسىنىڭ ئۇستىدە نەچچە يۈز تونناللىغان «ئېكس» رۇدىسى بولۇپ، مۇڭاپىق دەرىجىدە پىششىقلاپ ئىشلەنسە، غايەت زور ئېنېرگىيە چىقاتتىكى، بۇ ئېنېرگىيە پۈتكۈل ياۋروپانىڭ پۈتۈن يىللىق توك چىقىرىشىغا ۋە ئىسسىقلىق ئېلىشىغا يېتەتتى. «ئېكس» رۇدىسىنىڭ بۇنداق خۇسۇسىيىتى سامانيولى سىستېمىسىنىڭ مىليارىدلىغان يىللار داۋامىدا تەدرىجىي ئۆزگىرىپ بېرىشىنىڭ تەسىرى ئارقىسىدا ۋۇجۇدقا كەلگەن. بۇنى ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرى كۆپ قېتىم «ئېكس» پىلانېتاسىدىن ئەكەلگەن رۇدا ئۆرنەكلىرى قەيت قىلغان، بىزنىڭ قۇياش سىستېمىمىزدىن ئىبارەت بۇ قىزىل پىلانېتانى بىرنەچچە قېتىم قىسقا مۇددەت تەكشۈرۈشتىن ھاسىل قىلىنغان نەتىجىلەرمۇ بۇنى ئىسپاتلاپ بەرگەن.

«ئېكس» پىلانېتاسىنى ئۆزلەشتۈرۈش تۇغرىسىدا ھەل قىلغۇچ قارار قوبۇل قىلىشقا سەۋەب بولغان نەرسە قارىماققا ئىنتايىن چۆل بولغان بۇ «ئېكس» پىلانېتاسىنىڭ ئېچكى قىسمىدا سۇ بولغانلىقى ئىدى، بۇنداق سۇ ئىلىم - پەن تەرىپىدىن بىلىنگەن باشقا پىلانېتالاردا يوق ئىدى. «ئېكس» پىلانېتاسىدا سۇ بار، بۇ دەر ھەقىقەت، شۇنداقلا ئۇ بىرقانچە قېتىملىق تەكشۈرۈپ ئۆرنەك ئېلىش بىلەن ئىسپاتلانغان. ئالىملارنىڭ قىياس قىلىشىچە، «ئېكس» پىلانېتاسىنىڭ تاش قاتلىمى ئاستىدا چوڭقۇرلۇقى نەچچە كىلومېتىرغا يېتىدىغان سۇ بار ئىكەن.

«ئېكس» پىلانېتاسىدا مۇشۇنداق كۆپ سۇنىڭ بولغانلىقى ئارقىسىدىلا «ئىجادىيەت» پىلانى ۋۇجۇدقا كەلگەن. سۇ بۇ يەردە پەقەت سۇ مەنبەسى جەھەتتىلا زۆرۈر بولۇپ قالماستىن، بەلكى باشقا پىلانېتالاردا ئادەم ھاياتلىقى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان باشقا ئېلېمېنتلارنى بىرىكتۈرۈشتە كەم بولسا بولمايدىغان ماتېرىيال، ئېيتايلۇق، نەپەس ئالىدىغان ھاۋانى بىرىكتۈرۈشتە زۆرۈر ھەم كەم بولسا بولمايدىغان ماتېرىيال ئىدى. بۇنىڭدىن تاشقىرى،

ئىشلەپچىقىرىش نۇقتىسىنىڭ زىرىدىن قارىغاندا، «ئېكس» پىلانېتاسىدىكى مەدەنىيەتنى يەر شارىغا توشۇپ كېلىشتە، ئۇنى ئالدى بىلەن شۇ يەردە دەسلەپكى قەدەمدە يۇيۇپ تازىلاشقا توغرا كېلەتتى، سۇ مۇشۇنداق ئىشلەپچىقىرىش جەريانىنىڭ ئاساسى ئىدى.

ئالاقىدار تارماقلار بۇ جەھەتتە زادى «ئېكس» ئېنېرگىيەسىنى قەيەردە ئېلىش كېرەك، ئالدى بىلەن ئالەم ئورىنتىسى ئىستانسىسىدا ئېلىۋالغاندىن كېيىن، ئاندىن يەر شارى ئورىنتىسىنى بويلاپ يەرگە توشۇپ كېلىش كېرەكمۇ ياكى بۇاستە يەر شارىدىلا ئېلىش كېرەكمۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۇستىدە ئىزدىنىۋاتىدۇ، قانداق قىلغاندا تېخىمۇ پايدىلىق بولىدۇ، بۇنى يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ مۇھاكىمە قىلىش كېرەك.

«ئېكس»كە ئۇچۇپ بېرىپ، ئۇزاق مۇددەت قىدىرىپ تەكشۈرۈشكە بىر تۈركۈم بۇرغىچىلار ۋە سۇ مۇتەخەسسىسلىرى تەييارلىق كۆرۈۋاتاتتى، ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسى «ئېكس» پىلانېتاسىدا مۇقىم ئاپتوماتىك باشقۇرۇش قۇرۇلمىسىنى قۇراشتۇرۇپ، يەر ئاستىدىكى سۇنى توشۇش سىستېمىسىغا باشلاشتىن ئىبارەت ئىدى. «پارىتېت» نامىلىق ئورىنتا ئىستانسىسى، ئالىپىنىستلارنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا، «ئېكس» پىلانېتاسىغا يۇرۇش قىلىشتىكى ئاساسلىق لاگېر ئىدى. «پارىتېت»تا قونۇش ۋە قاچىلاش - چۈشۈرۈشتە كەم بولسا بولمايدىغان تىرانسپورت قورالى — «كېمە»لەر تەييارلاپ قويۇلغانىدى، بۇ كېمىلەر ئارقىلىق «ئېكس» بىلەن «پارىتېت» نامىلىق ئورىنتا ئىستانسىسى يۇزدىن ئوشۇق ئادەمنى ئىنتايىن ئازادە تۇرمۇش شارائىتىغا ئىگە قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇۋالغان بولاتتى، بۇ ئۆيلەردە يەر شارىدا بېرىلىدىغان تېلېۋىزىيە پىروگراممىلىرىنى خالىغان چاغدا قوبۇل قىلىشقا بولاتتى.

غايەت زور بۇ ئالەم ئەسلىمەسىدە «ئېكس» سۈيىنى چىقىرىپ، ئۇنىڭ سۈپىتىنى ئايرىپ چىقىشتەك بۇ ئىشنىڭ ئۆزى

ئىنسانلارنىڭ يەر شارىدىن تاشقىرى بىر يەردە ئىشقا ئاشۇرىدىغان تۇنجى قېتىملىق ئىشلەپچىقىرىش ھەرىكىتى ئىدى...

شۇ كۈنلەر بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى...

سارى ئۆزەك ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرى مەيدانى بىلەن نېۋادا ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرى مەيدانىدا، «ئېكس» پىلانېتاسىدا ئېلىپ بېرىلىدىغان سۇ ئىنشائاتلىرىنىڭ تەييارلىق ئىشى پۈتۈپ قالغانىدى. «ۋاستە» ئوربىتىسىدىكى «پارىتېت» ناملىق ئالەم كېمىسى ئىستانسىسىدىمۇ «ئېكس» پىلانېتاسىغا تۇنجى قېتىم كېلىپ خىزمەت قىلىدىغانلارنى كۈتۈۋېلىش يولىدىكى تەييارلىق ئىشلىرىمۇ پۈتكەنىدى.

ماھىيەت ئېتىبارىدىن ئېيتقاندا، زامانىمىزدىكى ئىنسانلار ئۆزلىرىنىڭ يەر شارىنىڭ سىرتىدىكى مەدەنىيەت دەۋرىنىڭ پەردىسىنى ئېچىشقا تەييار بولۇپ تۇراتتى...

دەل شۇنداق پەيتتە، بىرىنچى تۇركۇم سۇ مۇتەخەسسىسلىرىنى «ئېكس» پىلانېتاسىغا ئۇزىتىپ قويۇش ھارپىسىدا، «ۋاستە» ئوربىتىسىدىكى «پارىتېت» ناملىق ئالەم ئىستانسىسىنىڭ ئىككى نەپەر تەك ھوقۇقلۇق ئۇچقۇچىسى بىردىنلا ئىز ـ دېرەكسىز يوقىلىپ كەتتى...

ئۇلار ھەرقانداق سىگنالالارغا ــ مەيلى ئالدىنئالا بەلگىلەپ قويۇلغان ئالاقىلىشىش ۋاقتىدىكى سىگنالالارغا ۋە ياكى باشقا ۋاقىتلاردا بېرىلىدىغان سىگنالالارغا ــ بىردەك جاۋاب بەرمەي قويدى. ئەھۋال ئىنتايىن جىددىي ۋە ئەندىشىلىك ئىدى، ئالەم ئىستانسىسىنىڭ ئورنىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان سىگنالدىن باشقا رادىيو ـ تېلېۋىزىيە سىستېمىسى خىزمىتىنى توختاتقانىدى.

ۋاقىت ئۆتمەكتە. ھەرقانداق سىگنالغا «پارىتېت»تىن جاۋاب كەلمىدى. «كونۇپىتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىدىكى كىشىلەر ئەنسىرىمەكتە، بۇنداق ئەھۋالنىڭ قانداق يۈز بەرگەنلىكى توغرىسىدا ھەر خىل قىياسلارنى قىلىشماقتا. «پارىتېت»تىكى

ئىككى نەپەر ئۇچقۇچىغا نېمە بولغاندۇر؟ نېمىشقا جاۋاب بەرمەيۋاتقاندۇر؟ ئاغرىپ قالغانمىدۇرياۋ؟ ئۇلار ھاياتمىدۇر؟

ئاخىر، ھېچ ئامال بولمىغاندا قوللىنىلىدىغان چارە — سىگنال بېرىش قارار قىلىندى - دە، «پارىتېت» ئالەم بوشلۇقى ئىستانسىسىدىكى ئوت سىگنال سىستېمىسىنىڭ كۇنۇپكىسى بېسىلدى، لېكىن كۆرۈلۈپ باقمىغان بۇ ھەرىكەتكىمۇ ھېچقانداق ئىنكاس قايتمىدى.

«ئىجادىيەت» پىلانى جىددىي خەۋپكە دۇچ كەلمەكتە ئىدى. شۇ سەۋەبتىن، «كونۇپىنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىدىكى بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزى ئەھۋالنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈش ئۈچۈن، ئىككى ئالەم كېمىسى چىقىرىپ، ئالەم بوشلۇقى ئىستانسىسى بىلەن چېتىشتۇرۇشنى قارار قىلدى. چىقىرىلغان ئىككى ئالەم كېمىسى نېۋادا ئالەم كېمىسى مەيدانى بىلەن ساقى ئۆزەك ئالەم كېمىسى مەيدانىدىن ئىككىدىن ئادەم ئېلىپ ئۈچۈپ كەتتى.

ئىككى ئالەم كېمىسىنىڭ بىر ۋاقىتتا ئالەم ئىستانسىسىغا يېتىپ بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن چېتىشىشى ئىنتايىن مۇشكۈل ئىش ئىدى، ئەلۋەتتە. چېتىشىش مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى، لېكىن تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان ئۇچقۇچىلارنىڭ يوللىغان ئاخباراتى شۇملۇقتىن ئىبارەت بولدى: ئۇلار ئالەم ئىستانسىسىغا كىرگەندىن كېيىن ئىستانسىدىكى ھەممە ئۆيلەرگە، تەجرىبىخانىلارغا كىرىپ، بارلىق بۇلۇڭ - پۇچقاقلارنى ئاختۇرۇپ، ئەسلىدە «پارىتېت»تا ئىشلەۋاتقانلاردىن بىرنېمۇ تاپالمىغان، ياكى ئۆلۈك، ياكى تىرىك ئىكەنلىكىدىن ئىز - دېرەك يوق ئىكەن...

بۇنداق بولۇشىنى ھېچكىم پەرەز قىلىپ باقمىغان. زادى نېمە ۋەقە يۈز بەرگەنلىكىنى ھېچكىمۇ پەرەز قىلالمايتتى. ئوربىتا ئىستانسىسىدا ئۇچ ئايدىن بېرى زىممىسىگە ئالغان ۋەزىپىسىنى ناھايىتى ياخشى ئورۇنلاپ كەلگەن بۇ ئىككى نەپەر ئۇچقۇچى

قېچىپ كەتمەيدۇ - دە ! ئۇلارنىڭ چەك - چېگرا سى يوق ئالەمگە قېچىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس - دە !

«پارتىيە» ئۇستىدىكى تەكشۈرۈش جەريانىنى «كونۇپىتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىدىكىلەر رادىيو - تېلېۋىزورىدا كۆرۈپ، بىۋاسىتە ئالاقىلىشىپ تۇرغان شارائىتتا ئېلىپ بارغان، ئىككى نەپەر باش مۇدىر بىۋاسىتە نازارەت قىلىپ ئالاقىلىشىپ تۇرغان. قوماندانلىق مەركىزىدىكى تېلېۋىزىيە ئېكرانىدا، تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئۇستىگە ئالغان ئالەم ئارا ئۇچقۇچىلارنىڭ بىر - بىرى بىلەن سۆزلىشىۋاتقانلىقى، ئېغىرلىقىنى يوقاتقان ئەھۋال ئاستىدا لەيلەپ يۇرۇپ بارلىق ئۆي ۋە تەجرىبىخانىلارنى ئارىلاپ، بىر قەدەم - بىر قەدەمدىن مېڭىپ ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈۋاتقانلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرغان ھەمدە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كۆرگەنلىرىنى ئۇزۇكسىز تۇردە قوماندانلىق مەركىزىگە دوكلات قىلىپ تۇرغان. ئۇلارنىڭ قىلىشقان سۆزلىرى ئونئالغۇ لېنتىسىغا چۈشۈرۈلگەن.

«پارتىيە»: كۆردۈڭلارمۇ؟ ئىستانسىدا ئادەم يوق، بىز ھېچكىمنى تاپالمىدۇق.

«كونۇپىتسىيە»: ئىستانسىدا بۇزۇلغان، سۇنغان نەرسىلەرنىڭ ئۇۋاق - پارچىلىرى بارمۇ؟

«پارتىيە»: يوق. ھەممىسى نورمال، ھەممىسى ئۆز ئورنىدا تۇرۇپتۇ.

«كونۇپىتسىيە»: قان ئىزلىرى كۆرۈنمەمدۇ؟

«پارتىيە»: ئۇنداق بىرنېمە يوق، مۇتلەق.

«كونۇپىتسىيە»: ئۇچقۇچىلارنىڭ شەخسىي بۇيۇملىرىغا چېقىلغاندەكمۇ، قانداق؟

«پارتىيە»: ئەھۋالدىن قارىغاندا ھەممىسى ئۆز جايىدا.

«كونۇپىتسىيە»: ئېنىقلاپ قارىڭلارچۇ.

«پارتىيە»: ئۇچقۇچىلار ھېلىلا مۇشۇ يەردە بولغانىدەك قىلىدۇ. كىتابلىرى، سائەتلىرى، ماگنىتفون، شۇنىڭدەك باشقا

بۇيۇملىرىنىڭ ھەممىسى ئۆز ئورنىدا تۇرۇپتۇ.

«كونۇپىنتسىيە»: يارايدۇ. تامدا ياكى قەغەزلەردە بىرەر ئىز قالغاندەك ئەمەسمۇ، قاراڭلارچۇ.

«پارىتىپت»: ئۇنداق نەرسىلەر كۆزگە چېلىقمايدۇ. ھە، تۇرۇپ تۇرۇڭلار! نۆۋەتچىلىك خاتىرىسى ئېچىقلىق تۇرىدۇ، نۇرغۇن خاتىرىلەر يېزىلىپتۇ، ئېغىرلىقىنى يوقاتقانلىقى ئۈچۈن ئۇچۇپ - لەيلەپ يۈرمىسۇن دەپ قىسماقتا قىسىپ قويۇپتۇ، ئېچىقلىق بەت ئۆيگە كىرگۈچى كىشىگە قارىتىلغان...

«كونۇپىنتسىيە»: نېمىلەر يېزىلىپتۇ، ئوقۇڭلار!

«پارىتىپت»: ماقۇل، ھازىر ئوقۇيلى. بۇ ئىنگلىز، رۇس يېزىقلىرىدا ئۇدۇلمۇئۇدۇل قىلىپ يېزىلغان بىر ماتېرىيال ئىكەن...

«كونۇپىنتسىيە»: ئوقۇساڭلارچۇ، نېمە قىلىپ تۇرىسىلەر!

«پارىتىپت»: ماۋزۇسى «يەر شارىدىكى قېرىنداشلارغا» ئىكەن، ئىسكوپكىنىڭ ئىچىگە «بىلدۇرۇش» دەپ يېزىلىپتۇ.

«كونۇپىنتسىيە»: توختا ! ئوقۇماڭلار. بۇ قېتىمقى ئالاقە ۋاقتىنچە توختايدۇ. كۇتۇپ تۇرۇڭلار، بىرئازدىن كېيىن سىلەرنى چاقىرىمىز، تەييار تۇرۇڭلار.

«پارىتىپت»: خوپ ـــ ئوكەي !

ئالەم ئىستانسىسى بىلەن قوماندانلىق مەركىزى ئوتتۇرىسىدىكى گەپ ـ سۆزلەر ئۇزۇلدى. «ئىجادىيەت» پىلانىنىڭ ئىككى باش مۇدىرى مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن، ئىككى نەپەر مەخپىي خىزمەتچى خادىمدىن باشقىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئالەم ئارا ئالاقىلىشىش بۆلۈمىدىن چىقىپ تۇرۇشىنى ئۆتۈندى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى چىقىپ كەتكەندىن كېيىنلا، ئۇزۇلۇپ قالغان ئالاقە يېڭىباشتىن تىكلەندى. ئۇچقۇچىلار ئالەم كېمىسىدە قالدۇرۇپ كەتكەن خەتنىڭ تولۇق تېكىستى تۆۋەندىكىچە:

«قەدىرلىك مەسلەكداشلار، بىز ئىنتايىن پەۋقۇلئاددە ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ، «پارىتىپت» ئالەم ئىستانسىسىدىن

كېتىۋاتقانلىقىمىز، يەنە كېلىپ، مەسلى كۆرۈلمىگەن بۇ سەپىرىمىزنىڭ ئۇزۇن ياكى قىسقا ئىكەنلىكى ۋە ھەتتا بارسا كەلمەسكە كېتىدىغانلىقىمىز نامەلۇم بولغانلىقى سەۋەبلىك، ئۆزىمىزنىڭ مۇشۇنداق ھەرىكەت قىلىش قارارىغا كەلگەنلىكىمىزنىڭ سەۋەبلىرىنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈشنى بىردىنبىر پەرز ھېسابلىدۇق.

بىز، ئەلۋەتتە، بۇ ھەرىكىتىمىزنىڭ يالغۇز ھەيران قالدۇرارلىقلا ئەمەس، بەلكى ئادەتتىكى ئىنتىزام نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندىمۇ قاملاشمىغان بىر ئىش بولغانلىقىنى ياخشى چۈشىنىمىز، بىراق ئالەم بوشلۇقىدىكى ئىستانسىدا بىز دۇچ كەلگەن ئەھۋال ئىنتايىن پەۋقۇلئاددە، ئىنسانىيەتنىڭ مەدەنىيەت تارىخىدا بۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋالغا دائىر بىرەر مىسال تاپقىلى بولمايدۇ. شۇڭا، سىلەرنىڭ بىزنىڭ بۇ ھەرىكىتىمىزگە نىسبەتەن ھېچبولمىغاندا چۈشەنچە ھاسىل قىلىشىڭلارنى سورايمىز...

بۇنىڭدىن بىرئاز ۋاقىت ئىلگىرى بىز ئالەم بوشلۇقىدىن، بولۇپمۇ يەر شارىنىڭ ئىيونوسفېرا قاتلىمىدىكى سان ـ ساناقسىز شاۋقۇن ۋە قارشىلىق ئىچىدىكى سان ـ ساناقسىز رادىيو غاز ـ غۇزلىرى ئىچىدىن، ئىنچىكە بىر ئېلېكترومىگنىت دولقۇنىدىن يۆنىلىشلىك بىر رادىيو سىگنالىنى بايقىدۇق، بۇ سىگنال ناھايىتى ئىنچىكە ئېلېكترومىگنىت دولقۇنىدا بېرىلگەچكە، پەرقلەندۈرۈش ناھايىتى ئاسان ئىدى. بۇ سىگنال ئۇدا بېرىلگەچكە دىققەتتىمىزنى قوزغىدى. ئۇ ھامان بىر ۋاقىتتا، ئارىلىقتا قالدۇرۇلغان ۋاقىت ئوخشاش بولغان ھالەتتە بېرىلىپ تۇراتتى. ھە دېگەندە بىز بۇ سىگنالغا بەكمۇ دىققەت قىلىپ كەتمىگەن، لېكىن ئۇ ئۇدا ئۆزىنى كۆرسىتىپ، قانۇنىيەتلىك ھالدا ئالەمنىڭ مۇقىم بىر پۇچقىقىدىن بېرىلەتتى. كۆزىتىشىمىزچە، ئۇ ئۇزۇكسىز تۇرده بىزنىڭ مۇشۇ ئالەم ئىستانسىمىزنى نىشانلاپ ئۆز يۆنىلىشىنى توغرىلاپ بېرىۋاتاتتى. ئەمدى بىز ئېنىق

بىلدۇق: يۆنىلىشىنى سۈنئىي ئۇسۇل بىلەن توغرىلاۋاتقان بۇ رادىيو دولقۇنى بىز نۆۋەتچى بولۇپ كېلىشتىن ئاۋۋالىلا ئالەمگە بېرىلىپ تۇرغانىكەن. بىز ئۇچىنچى نۆۋەتچى، بىزدىن ئاۋۋال ئىككى تۇركۈم مەسلەكدىشىمىز نۆۋەتچىلىك قىلغان، «پارىتېت» ناملىق ئالەم كېمىسىنىڭ «ۋاستە» ئوربىتىسىدا ساياھەت قىلىپ يۈرگىنىگە بىر يېرىم يىل بولدىغۇ، ئالەمنىڭ بىر يېرىدىن بېرىلىۋاتقان مۇشۇ بىر سىگنالغا بىرىنچى بولۇپ نېمىشقا بىزنىڭ دىققەت قىلىپ قالغانلىقىمىزنى چۈشەندۈرۈش قىيىن، ئېھتىمال تاسادىپىي ھالدۇر. مەيلى قانداقلا بولسۇن، بىز بۇ ھادىسىنىڭ ئالاھىدىلىكىنى كۆزىتىشكە، خاتىرىلەشكە ۋە تەتقىق قىلىشقا كىرىشتۇق، قاراشلىرىمىز بارغانسېرى روشەنلەشتى، ناھايەت بۇنىڭ بىر خىل سۈنئىي سىگنال ئىكەنلىكىگە كۆزىمىز يەتتى.

بىراق، بۇنىڭغا ناھايىتى تېزلا ئىشىنىپ كەتكىنىمىز يوق، كاللىمىز گۇماندىن خالىي بولالمىدى. بىزنىڭ نەزىرىمىزچە، ئالەمنىڭ نامەلۇم بىر بۇرجىكىدىن بېرىلىۋاتقىنى سۈنئىي سىگنال دېگەنگە ئاساسلىنىپ، يەر شارىدىن بۆلەك يەرلەردىمۇ مەدەنىيەتلىك ئىنسانىيەت جەمئىيىتى بار، دەپ كېسىپ ئېيتىشقا قانداقمۇ جۈرئەت قىلغىلى بولىدۇ؟ ئىلىم - پەن ساھەسىدىكىلەر بۇ چاغقىچە يەر شارىدىن باشقا، ھەتتا يەر شارىغا يېقىن پىلانېتالاردا ئەقەللىيسى ئەك ئاددىي بولسىمۇ ھاياتلىق بارمۇ، يوقمۇ، دېگەن خىيالدا تالاي - تالاي تەتقىقات ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغان، لېكىن بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى خۇشال بولغۇدەك نەتىجە بەرمىگەن. مۇشۇ ئەھۋال ئۆزىمىزنىڭ قارىشىمىزنىڭ توغرىلىقىغا گۇمان تۇغدۇرغانىدى. دەسلەپتە يەر شارىدىن بۆلەك ئالەمدىن ئەقىل ئىگىسى، يەنى ھاياتلىق ئىزدەشكە كىرىشكەنىدە، بۇنىڭدىن ئۇمىد ئاز دەپ قارالغان بولسا، كېيىن بېرىپ - بېرىپ ئەملىيەتكە ئۇيغۇن ئەمەس، بۇ بىر خام خىيال دەپ قارالغانىدى، چۈنكى بىر قاتار يېڭى ئالەم بوشلۇقى تەتقىقاتى بۇنداق ئۇمىدنى

ئەمەلىيەتتە يوققا چىقارمىغاندىمۇ، نەزەرىيە جەھەتتىن بارا - بارا يوقىقا چىقارغانىدى. بىز بولساق، ئۆز قىياسىمىزنى ئوتتۇرىغا قويۇشقا جۈرئەت قىلالمىدۇق. يەر شارىدىن بۆلەك ئالەمدە ھاياتلىق يوق دېگەن ئىدىيە خېلى ئوبدانلا قېلىپلىشىپ قېتىپ قالغاچقا، ئۇنى بىز بىردىنلا يوققا چىقىرىپ دەۋالمىشىپ ئولتۇرمىدۇق. بۇ جەھەتتىكى كۆزىتىش بىزنىڭ بىۋاستە ۋەزىپىمىز دائىر بىسىگە كىرمەيدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزىمىزنىڭ گۇمانلىرىمىزنى ئىپىتىپ ئولتۇرۇشنى راۋا كۆرمىدۇق. مەلۇم بىر ئۇچقۇچى ئالەم ئارا ئۇچۇپ يۈرۈپ كالىنىڭ مۆرىگەنلىكىنى ئاڭلىغانىكەن، دەريا بويىدىكى ئوتلاقتا ئوتلاپ يۈرگەن كالىلارنى كۆرگەنىكەن، بۇ بىر خاتا تۇيغۇ ئىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ بىچارىگە «كالا ئۇچقۇچى» دەپ لەقەم سىڭىپ قالغانغۇ. راستىنى ئېيتقاندا، بىزمۇ شۇنىڭ كەشىنى كىيىپ قالىمىزمۇ دەپ ئۆزىمىزنى تارتتۇق.

ئەمدى بىردىنلا يەر شارىدىن بۆلەك يەردىمۇ ئەقىل - ئىدراكلىق ھايات ئىگىسى بارلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىدىغان ئاخىرقى پېئىي دەلىلگە ئىگە بولدۇق. بىزنىڭ بىلىشىمىز بىر قېتىملىق سەكرەشنى، بىر چوڭ ئۆزگىرىشنى باشتىن كەچۈردى. بىزنىڭ ئالەمنىڭ تۈزۈلۈشىگە بولغان چۈشەنچىمىز ئۆزگەردى، بىز بۇرۇنقىدىن باشقىچە كاتېگورىيە بويىچە پىكىر قىلىۋاتقانلىقىمىزنى بىردىنلا سېزىپ قالدۇق. ئالەم توغرىسىدا ھاسىل بولغان يېڭى چۈشەنچە، يېڭى ئالەم ماكانىنىڭ تېپىلىشى، ئىككىنچى بىر ئەقىل - ئىدراك مەنبەسىنىڭ مەۋجۇتلۇقى — مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى بىزنى مۇنداق بىر خۇلاسىگە ئەكەلدى: بۇ يېڭىلىقنى ھازىرچە يەر شارىدىكى كىشىلەرگە خەۋەر قىلماي تۇرايلى، دېيىشتۇق. بۇ يەر شارىدىكىلەرنى كۆزدە تۇتقانلىقىمىزدىن، ئەڭ زامانىۋىلاشقان جەمئىيەتنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتقانلىقىمىزدىن بولدى.

ئەمدى ئىشنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا كېلەيلى، ئىش مۇنداق

ئويغۇر كتاب نۇر يېكتى www.uyghurkitap.com

بولدى:

بىر قېتىم بىز قانداق بولاركىن، دېگەن قىزىقىش بىلەن، ئوخشاش ئىيونوسفېرا قاتلىمىدىكى سىرلىق رادىيو دولقۇنى بېرىلگەن نىشاننى توغرىلاپ جاۋاب سىگنالى بەردۇق. كارامەت كۆرۈلدى ! سىگنالىمىز دەرھال قوبۇل قىلىندى ! بىزگە بېرىلگەن جاۋاب سۈپىتىدە، بىزنىڭ رادىيو دولقۇنىنى قوبۇل قىلىدىغان قانلىمىزنىڭ ئىلگىرىكى رادىيو سىگنالىدىن بۆلەك يەنە بىر سىگنال چىقتى، ئۇنىڭغا ئۇلاپ ئۇچىنچى سىگنالمۇ چىقتى، بۇ ئۇچ سىگنال ئوخشاش ئىدى. ماسلاشقان ئوخشاش ئۇچ رادىيو سىگنالى بىزنىڭ سامانيولى سىستېمىمىزنىڭ سىرتىدىمۇ شۇنچە يىراق يەردە تۇرۇپ بىزدەك ھاياتلىق ئىگىلىرى بىلەن ئالاقىلىشەلەيدىغان غايەت زور ئىقتىدارغا ئىگە، ئەقىل - ئىدراكلىق ھايات ئىگىلىرى مەۋجۇت ئىكەن، دەپ كىشى قەلبىنى ھاياجانغا سالىدىغان بىر خەۋەرنى جاكارلاپ، سەلتەنەتلىك بىر مارشنى خۇش خەۋەر تەرىقىسىدە يۈرىتىۋاتقاندەك ئۇدا بىرنەچچە سائەت بېرىلدى. بۇ ھال بىزنىڭ ئالەم بىيولوگىيەسىگە بولغان چۈشەنچىمىزدە، زامان، ماكان، ئارىلىق... ھەققىدىكى چۈشەنچىمىزدە بىر ئىنقىلاب پەيدا قىلدى. دېمەك، چەكسىز يورۇق ئالەمدە ئەقىل - ئىدراكقا ئىگە ھايات ئىگىسى يالغۇز بىزلا ئەمەسكەنمىزغۇ ! بىزگە ئوخشاپ كېتىدىغان ھايات ئىگىلىرىمۇ بار ئىكەنغۇ! ئىنسانلارنىڭ تەجرىبىسى ئالەمدە بىردىنبىر مەنىۋى مەھسۇلات ئەمەس ئىكەنغۇ !

بىز تاپقان ھېلىقى يەر شارىدىن بۆلەك مەدەنىيەتلىك جەمئىيەتنىڭ چىنلىقىنى سىناپ بېقىش ئۈچۈن، بىز ئۇلارغا ئۆزىمىزنىڭ يەر ئانىمىزنىڭ ــ يەر شارىنىڭ ماسسىسىنىڭ ۋە ھاياتلىق ماسسىسىنىڭ فورمۇلاسىنى رادىيو دولقۇنى ئارقىلىق يوللىدۇق. كېچىكمەيلا تەرجىمە قىلىپ چىقىلغان مەخپىي شىفىرغا ئىگە بولدۇق ــ ئۇلارمۇ ئۆز پىلانېتاسى ۋە ھاياتلىق ماسسىسىنى ئاساسەن ئوخشاش فورمۇلادا بىزگە ئەۋەتىپتۇ.

شۇنىڭغا قاراپ بىز ئۇنى خېلى چوڭ بىر پىلانېتا ئىكەن، قوبۇل قىلغۇدەك تارتىلىش كۈچىمۇ بار ئىكەن، دېگەن خۇلاسىگە كەلدۇق.

ئەنە شۇنداق قىلىپ، بىز يەر شارىنىڭ سىرتىدىكى ئۆزىمىزگە ئوخشاش ئەقىل - ئىدراك ئىگىلىرى بىلەن سالاملىشىپ، فىزىكىلىق تېئورىما توغرىسىدىكى ئاددىي بىلىملىرىمىزنى ئالماشتۇردۇق.

ئالاقىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش، ئۆزئارا چۈشىنىشنى ئىلگىرى سۈرۈش جەھەتتە ئۇ پىلانېتادىكىلەر خېلى ئاكتىپ پوزىتسىيە تۇتتى. ئۇلارنىڭ تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى ئارقىسىدا، بىزنىڭ ئالاقىمىز ئۇزۇكسىز تۇردە يېڭى - يېڭى مەزمۇنلارغا ئىگە بولۇپ تۇردى. ناھايىتى تېزلا ئۇقتۇقكى، ئۇلارنىڭمۇ ئۇچۇش ئاپپاراتلىرى بار ئىكەن، يەنە كېلىپ، تېزلىكى نۇر تېزلىكى بىلەن ئوخشاش ئىكەن. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىز ئاۋۋال ماتېماتىكىلىق ۋە خىمىيەۋى فورمۇلالار ئارقىلىق بىلدۇق. كېيىنچە ئۇلار بىز بىلەن سۆزلىشەلەيدىغانلىقىنىمۇ بىلدۇردى. ئابايا يەر شارىدىكى ئادەملەر مەركەزنىڭ تارتىش كۈچىنى يېڭىپ ئالەم بوشلۇقىغا كىرىپ، ئالەم بوشلۇقىدا ماكانلىشىپ قالغاندىن كېيىنلا ئۇ پىلانېتادىكىلەر ئىنتايىن كۈچلۈك ئاستىرونومىيەلىك ئاڭلاش ئاپپاراتى ئارقىلىق ئالەمدىن يەرگە، يەردىن ئالەمگە ئەۋەتىلىپ تۇرغان خەۋەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاڭلاپ - بىلىپ تۇرغانىكەن. بىزنىڭ تىلىمىزنى ئۇلار سىلىشتۇرۇش، تالالاش ئارقىلىق ئۇقىدىغان بوپتۇ. ئۇلار بىز بىلەن ھەتتا ئىنگلىز ۋە رۇس تىللىرىدا سۆزلىشىشكە ھەرىكەت قىلىپ كۆردى. بۇمۇ بىز ئۈچۈن كارامەت يېڭىلىق بولدى...

خوش، ئەمدى ئەڭ ئاساسلىق مەسىلىگە كېلەيلى. بىز يەر شارىنىڭ سىرتىدىكى بۇ مەدەنىيەتلىك جەمئىيەتكە بېرىپ زىيارەت قىلىش قارارىغا كەلدۇق. ئۇلارنىڭ پىلانېتاسى ئورمانتۆش دېيىلىدىكەن. ئورمانتۆشلۇكلەر تەشەببۇسكارلىق

بىلەن بىزنى تەكلىپ قىلدى، بۇ ئۇلارنىڭ پىكرى. بىز ئوبدان ئويلىنىپ، ئاخىر بېرىپ زىيارەت قىلىپ كېلەيلى دېگەن قارارغا كەلدۇق. ئۇلار بىزگە: «بىزنىڭ ئۇچۇش ئاپپاراتىمىزنىڭ تېزلىكى نۇر تېزلىكىگە ئوخشاش، يىگىرمە ئالتە ـ يىگىرمە يەتتە سائەتتە سىلەرنىڭ ئالەم ئىستانسىڭلارغا يېتىپ بارغىلى بولىدۇ» دېدى. ئەگەر قايتىپ كەلمەكچى بولساق، ئۇلار بىزنى شۇنىڭغا ئوخشاش سۈرئەتتە يەتكۈزۈپ قويىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. بىز ئوتتۇرىغا قويغان: «قانداق ئۇلىنىدۇ؟» دېگەن سوئالغا، ئۇلار: «بۇ مەسىلە ئەمەس» دەپ جاۋاب بەردى. چۈنكى، ئورمانتۆشلۈكلەرنىڭ ئۇچۇش ئاپپاراتى قانداق شەكىلدە، قانداق تۈزۈلمىدە بولسۇن، ئۇدۇل كەلگەن جىسىمغا ھاۋا كىرمەيدىغان ھىم تەرزدە ئۇلىنىدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئىكەن، ئېلېكترومىگنىتلىق تارتىلىشى بولسا كېرەك. بىز ئۇلارنىڭ ئۇچۇش ئاپپاراتىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئىستانسىمىزنىڭ ئاساسلىق ئىشىكىگە كېلىپ توغرىلىنىشىنى تەلەپ قىلدۇق. چۈنكى، ئىشىك بىلەن ئۇلارنىڭ ئۇچۇش ئاپپاراتىغا ئۆتكىلى بولاتتى ۋە زىيارىتىمىزنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاياغلاشتۇرۇپ قايتىپ كەلگەن چېغىمىزدىمۇ يەنە شۇ ئۇسۇل بىلەن ئىستانسىمىزغا ئۆتەتتۇق...

شۇنداق قىلىپ، بىز «پارىتېت»تا تۇرۇپ ئۆزىمىزنىڭ، شۇنداق دېيىشكە توغرا كەلسە، ئوچۇق خېتىمىزنى، بىلدۈرۈشىمىزنى قالدۇرۇپ كېتىۋاتىمىز... لېكىن گەپ بۇ يەردە ئەمەس... بىز ئۆزىمىزنىڭ باسقان قەدىمىمىزنىڭ نەقەدەر زور ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى، زىممىمىزگە ئالغان مەسئۇلىيەتنىڭ نەقەدەر ئېغىر ئىكەنلىكىنى خېلى ئېنىق بىلىمىز. تەقدىر بىزگە ئىنسانلارغا خىزمەت قىلىشنىڭ ئەلىمساقتىن بۇيان كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر پۇرسىتىنى بەردى، بۇنىڭدىنمۇ ئالىيجاناب ئىشنىڭ بارلىقىنى بىز پەرەز قىلالمايمىز...

شۇنداق دېگەنبىلەن، بىز ئوچۇن تولىمۇ قىيىن بولغىنى مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى، ئىنتىزام تۇيغۇسىنى يېڭىش...

قەدىمدىن تارتىپ سىڭىپ، قېلىپلىشىپ قالغان ئەنئەنە، قانۇن – تۈزۈم، ئىجتىمائىي ئەخلاق مىزانلىرى بىزدە يېتىشتۈرگەن نەرسىلەرنى يېڭىشتىن ئىبارەت بولدى. بىز ئۆز ھەرىكىتىمىز توغرۇلۇق سىلەر بىلەن، بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن، يەر يۈزىدىكى ھېچقانداق كىشى بىلەن كېلىشمەي، «پارتىيەت»نى تاشلاپ كېتىۋاتىمىز. بۇ قىلىقىمىزنى يەر شارىدىكى ئىجتىمائىي تەرتىپنى بۇزغانلىق دەپ چۈشىنىپ قالماسلىقىڭلارنى ئۆتۈنىمىز. بىز مۇشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولدۇق. چۈنكى، بىز يەر يۈزىدىكى ئىنسانلارنىڭ سىرىنى ياخشى بىلىمىزغۇ. ئەقەللىيسى مۇز توپ مۇساپىقىسىدە، بىر توپنىڭ ئارتۇق كىرگەنلىكىنىمۇ ئۆز دۆلىتىمىزنىڭ ئەۋزەللىكىگە ۋە سىياسىي غەلىبىسىگە تاقاپ «غاژ – غۇژ، گۇلدۇر – قاراس» قىلىشىپ، ياقا سىقىشىپ قانغا بويىلىپ كېتىدىغان دۇنيادا، بىزنىڭ بۇ ھەرىكىتىمىز قانچىلىك ۋەقە تۇغدۇراتتى، يەر شارىدىن بۆلەك ئالەمدىكى مەدەنىيەتلىك جەمئىيەت بىلەن ئۇچرىشىش ئېھتىمالى بارلىقى بىلىنگەندىن كېيىن، يەر يۈزىدىكى ئادەملەر ئوتتۇرىسىدا دۇنياۋى قىيا – چىيانىڭ باشلىنىپ كەتمەسلىكىگە كىم كېپىل بولاتتى؟

يەر شارىدا سىياسىي كۈرەشتىن خالىي بولۇش قىيىن، ھەتتا مۇمكىن ئەمەس. لېكىن، ئۇزاق ئالەم بوشلۇقىدا تۇرغىنىمىزدا، ئەھۋال ئوخشىمايدۇ. بىزنىڭ بۇ يەردە تۇرۇپ قارىسىمىز، يەر شارى كۆپ دېگەندىمۇ ماشىنىنىڭ چاقچىلىك كۆرۈنىدۇ؛ بۇ يەردە خېلى ئۇزاق بىر مەزگىل (ئۇچ ئاي بولدى) ھايات كەچۈرگەندىن كېيىن، بىز ھازىرقى ئېنېرگىيە كىرىزىسىنىڭ جەمئىيىتىمىزنى غالجىرلاشتۇرۇۋەتكەنلىكىنى، ئۇمىدسىزلىككە چۈشۈرۈپ قويغانلىقىنى، بەزى دۆلەتلەرنىڭ ھەتتا مۇشۇ ۋەجدىن ئاتوم بومبىسى تاشلىماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئۆكۈنۈش بىلەن، ئامالسىز بولمىغانلىقتىن خاپىلىق ئىچىدە ئەسلىدۇق، ئەمەلىيەتتە، بۇ ئېنېرگىيە كىرىزىسى تېخنىكىلىق مەسىلىدىن

باشقا نەرسە ئەمەس. ئەگەر بۇ دۆلەتلەر بىر - بىرى بىلەن چۈشىنىش ھاسىل قىلىپ، تېخىمۇ مۇھىم ئىشنىڭ...

كىشىلەرنى ئەنسىزلىككە سېلىپ ئالاقزەدە قىلىۋەتمەسلىك، يەر شارىدىكى كىرىزىس قاپلاپ كەتكەن ۋەزىيەتنى تېخىمۇ ئوساللاشتۇرۇۋەتمەسلىك ئۈچۈن، بىز ئۆزگە پىلانېتا ۋەكىللىرى بىلەن پۈتكۈل يەر شارىدىكى ئىنسانلارغا ۋاكالىتەن كۆرۈشۈشتەك مىسلى كۆرۈلمىگەن مۇشكۈل ۋەزىپىنى يەككە ئۈستىمىزگە ئېلىش قارارىغا كەلدۇق. بىز ئۆزىمىز پىداكارلىق بىلەن ئۈستىمىزگە ئالغان بۇ تارىخىي ۋەزىپىنى ئورۇنلاشتا، ناممىزغا داغ كەلتۈرمەيدىغانلىقىمىزغا ئىشىنىمىز.

ئاخىردا ئېيتىمدىغان گېپىمىز، ئون ئويلىنىپ، توقۇز تولغىنىپ، گۈمان ۋە دېلىغۇللۇق بىلەن ئېلىشىپ تەۋەككۈلگە بەل باغلاشتا، بىز «ئىجادىيەت» پىلانىنىڭ زىيانغا ئۆچرىماسلىقىغىمۇ كۆڭۈل بۆلدۇق. «ئىجادىيەت» پىلانى ئىنسانلارنىڭ ئالەم بوشلۇقىنى بويسۇندۇرۇش تارىخىدىكى ئەڭ بۈيۈك باشلىنىش، بۇ باشلىنىشقا بىزنىڭ دۆلەتلىرىمىز ئاسانلا ئېرىشكەن ئەمەس، ئۇ ئۇزاق يىللاپ بىر - بىرىگە ئىشەنمەسلىك، ھەمكارلىقنىڭ ئىزچىل داۋاملىشالماسلىقىدەك ئازاب - ئوقۇبەتلەردىن كېيىن ئېرىشىلگەن نەتىجە. ئاقىلانىلىك ئۈستۈنلۈككە ئېرىشىپ، بۇ ھەمكارلىققا يەتكۈزگەنىكەن، بىزمۇ بۇ ئورتاق ئىشىمىز يولىدا ئۆزىمىزنىڭ كۈچ - قۇدرىتىمىزنى ئايىمايمىز. پايدا - زىيانىنى سېلىشتۇرۇپ كۆرگەندىن كېيىن، «ئىجادىيەت» پىلانىنىڭ زىيانغا ئۆچرىماسلىقى ئۈچۈن، ھازىرچە «پارىتىت» ئالەم ئىستانسىسىدىن چىقىپ، ئورمانتۆش پىلانېتاسىدا زىيارەتتە بولۇپ قايتقاندىن كېيىن، نۆۋەتچىلىك ۋەزىپىمىزنى يەنە داۋاملاشتۇرىدىغان دېگەن قارارغا كەلدۇق. مۇبادا بارغاندىن كېيىن قايتالمىساق ياكى رەھبەرلىك بىزنى «پارىتىت»تا داۋاملىق نۆۋەتچىلىك قىلىشقا لايىق ئەمەس دەپ قارىسا، ئورنىمىزغا ئادەم تېپىش تەس ئەمەس، لايىق ياشلارنى

هامان تاپقىلى بولىدۇ، ئۇلار بىزدىن كەم ئەمەس.
بىز نامەلۇم دۇنياغا قاراپ ئاتلىنىش ئالدىدا تۇرىمىز. ئىنسانلار قەدىمكى زاماندىن تارتىپ باشقا پىلانېتالاردىن ئۆزلىرىگە ئوخشاش ئەقىل ئىگىسىنى تېپىپ، ئەقىلگە ئەقىل قوشۇپ دەۋر سۈرۈشنى ئارمان قىلىپ كەلگەن. بىزنى نامەلۇم ئالەمگە باشلاپ كېتىۋاتقىنى دەل مۇشۇ ئارمان. بىراق، شۇ باشقا ئالەم مەدەنىيىتى قانداق؟ ئىنسانلارغا پايدىلىقمۇ، زىيانلىقمۇ؟ بۇنى تېخىچە ھېچكىم بىلمەيدۇ. بىز بۇنىڭغا باھا بېرىشتە ئادىل بولۇشقا قەسەم قىلىمىز. ئەگەر بىزنىڭ ئۇچراتقىنىمىز بىزنىڭ يەر شارىمىزغا ئاپەت كەلتۈرىدىغان پىلانېتا بولسا، بىز يەر شارىغا ھېچقانداق خەۋپ يەتكۈزمەيدىغان ھەربىكەت قوللىنىشقا قەسەم ئىچىمىز.
خەير ـ خوش. بىز ئىستانسىمىزنىڭ ھىم دېرىزىسىدىن يەر شارىنى ياندىن كۆرۈپ تۇرۇپتىمىز، بىزنىڭ يەر شارىمىز قاپقاراڭغۇ بىپايان ئالەمدە نۇرلۇق بىر لىيانتېتتەك پارقىراپ تۇرۇپتۇ. پاھ، ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆكۈچ نۇرىنى تەسۋىرلەپ بېرىش قىيىن، قارىغاندا ئۇ بوۋاقنىڭ بېشىدەك نازۇك كۆرۈنىدۇ. مۇشۇ يىراق يەردە تۇرغاندا، يەر شارىدا تۇرغان تىرىك ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىر تۇغقان قېرىنداشلىرىمىزدەك بولۇپ تۇيۇلىدۇ، ئۇلارسىز بىزگە ھاياتنىڭ ئەھمىيىتى يوق. ئىسىت، يەر شارىدا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇنداق تۇيغۇدا بولسىچۇ كاشكى، بىراق ئۇنداق ئەمەس ـ دە...
خەير ـ خوش، يەر شارى. بىز نەچچە سائەتتىن كېيىن ‹ۋاستە› ئوربىتىسىدىن چىقىپ كېتىمىز، ئۇ چاغدا يەر شارى كۆزىمىزدىن غايىب بولىدۇ. ئورمانتۆشلۇكلەر ئەۋەتكەن كىشىلەر ھازىر يول ئۈستىدە، كۆپ كېچىكمەيلا يېتىپ كېلىدۇ. بىرەر سائەت قالدى، ۋاقىت ئاز قالدى. بىز كۈتۈۋاتىمىز.
يەنە بىر سۆز. بىز ئۆز ئائىلىلىرىمىزگە خەت قالدۇرىدۇق، كىمنىڭ قولىغا چۈشسۇن، ئۆز ئادرېسلىرىغا تاپشۇرۇلۇشىنى

ئۇمىد قىلىمىز...

Ps، «پارتىيەت»قا بىزنىڭ ئورنىمىزغا كېلىدىغانلار، دىققەت: نۆۋەتچىلىك خاتىرىسىگە بىز چەت پىلانېتالار بىلەن خەۋەرلىشىپ تۇرغان رادىيو دولقۇنىنىڭ قانال ۋە چاستوتىلىرىنى يېزىپ قويدۇق. زۆرۈر تېپىلسا، بىزمۇ مۇشۇ قانال ۋە چاستوتا ئارقىلىق سىلەر بىلەن ئالاقىلىشىپ ئۇچۇر يەتكۈزۈپ تۇرىمىز. بىزنىڭ ئورمانتۆشلۈكلەر بىلەن ئالاقىلىشىش تەجرىبىمىزدىن قارىغاندا، ئۇلار بىلەن ئالاقىلىشىشنىڭ ئەڭ قولايلىق ۋە بىردىنبىر ئۇسۇلى ئالەم ئىستانسىسىدىكى ئالاقىلىشىش سىستېمىسىنى ئىشقا سېلىش ئىكەن، چۈنكى ئالەمدىن بىۋاستە يەر شارىغا رادىيو سىگنالى بېرىلسە، يەر شارى ئاتموسفېراسىدا كۈچلۈك ئىيونوسفېرادىن ئىبارەت يەڭگىلى بولمايدىغان بىر توسالغۇ بولغاچقا، يەر يۈزىگە يەتمەيدۇ.

گەپ تۈگىدى. خەير ـ خوش، ئەمدى يولغا چىقىمىز.

بۇ خەت رۇس ۋە ئىنگلىز يېزىقلىرىدا يېزىلدى. ئىككى خىل يېزىقتىكى خەتنىڭ مەزمۇنى تامامەن ئوخشاش.

«پارتىيەت» ئالەم ئۇچقۇچىسى 1 ـ 2

«پارتىيەت» ئالەم ئۇچقۇچىسى 2 ـ 1

«پارتىيەت» ئالەم ئىستانسىسىدا يېزىلدى.

ئۇچىنچى نۆۋەتچى، 94 ـ سوتكا».

بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا، ئۇزاق شەرق ۋاقتى بويىچە سائەت توپتوغرا ئون بىرده، ئامېرىكىنىڭ پەۋقۇلئاددە تولۇق هوقۇقلۇق كومىسسىيەسى بىلەن سوۋېتنىڭ پەۋقۇلئاددە تولۇق هوقۇقلۇق كومىسسىيەسىنى ئالغان ئىككى رېئاكتىپ ئايروپىلان ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ «كونۋېنتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكىنىڭ سۇپىسىغا كېلىپ قوندى.

كومىسسىيە ئەزالىرى قاتتىق رېئايە قىلىنىدىغان قائىدىلەر بويىچە كۈتۈۋېلىندى. چۈشلۈك غىزا ۋاقتى يېرىم سائەت،

«پارتىيە» ئالەم ئىستانسىسىدا يۇز بەرگەن ئادەتتىن تاشقىرى ۋەقە ئۇستىدە مەخپىي كېڭەش ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن، كومىسسىيە غىزالىنىپ بولغاندىن كېيىن دەرھال مەجلىسخانىغا يىغىلىدۇ، دەپ ئۇقتۇرۇلدى ئۇلارغا.

لېكىن، كېڭەش باشلىنىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا يەنە ئۇشتۇمتۇت ئۇزۇلۇپ قالدى. «پارتىيە»قا ئەھۋال ئۇققىلى كەتكەن ئۇچقۇچىلار ئەسلىي «پارتىيە»تىكى ئۇچقۇچى 2 ـ 1 بىلەن 1 ـ 2 نىڭ قوشنا پىلانېتادىن ــ ئورمانتۆش پىلانېتاسىدىن «پارتىيە» ئالەم ئىستانسىسىغا بەرگەن دوكلاتىنى مەلۇم قىلىپ بىرىنچى قېتىملىق دوكلاتىنى يوللىغانىدى.

4

بۇ يەردە پويىز شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

بۇ يەردە تۆمۈرىولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپىلىق چۆل ــ ساری ئۆزەك ياتىدۇ.

بۇ يەردە ھەرقانداق ئارىلىق، خۇددى ئۇزۇنلۇقىنى ھېسابلىغاندا گرېنۋېچ مېرىدىيان سىزىقى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىنغىنىدەك، تۆمۈرىول ئۆلچەم قىلىپ ھېسابلىنىدۇ...

پويىز بۇ يەردىن ئۆتكەندە، شەرقتىن غەربكە ياكى غەربتىن شەرققە ماڭىدۇ...

نېمە دېسىمۇ، نايمانلارنىڭ ئانا قەبرىستانى ئانابېيىت ئۇن يەتكۈدەك يەردە ئەمەس، ئوتتۇز چاقىرىم كېلىدۇ، يەنە كېلىپ، ئېزىپ كەتمەي ئېھتىياتچانلىق بىلەن ماڭغاندا.

يېدىگەي شۇ كۈنى سەھەر تۇردى، ئەمەلىيەتتە تۇزۇك كۆزىنىمۇ يۇممىدى، پەقەت تاڭ يورۇي دېگەن مەزگىلدە سەل مۈگدەپ كۆزىنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋالدى، شۇنىڭغىچە تۇن

بويى مەرھوم قازانقاپنى يۇيۇپ - تاراپ كېپەنلەش بىلەن ئاۋارە بولدى. ئادەتتە مۇردىنى جىنازىغا سېلىش ئالدىدىلا كېپەنلەيتتى، لېكىن بۇ دورەم ئەتە ئەتىگەنرەك يولغا چىقىپ كېتىش ئۈچۈن بىر كۈن ئاۋۇاللا يۇيۇپ - تاراش، كېپەنلەپ قويۇشقا توغرا كەلدى. مۇردىنى يۇيۇپ - تاراپ كېپەنلەش ئىشىنىڭ ھەممىسىنى يېدىگەي ئۆزى بېجىردى، راست، ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي ئىسسىق سۇ توشۇپ بېرىپ تۇردى، لېكىن مۇردىغا يېقىنلاشماي، قورقۇپ سەل نېرىدىراق تۇردى. جان دېگەن تاتلىق، بويى شۇركۈنۈپ تىترەپ تۇرىدۇ. بۇنى سەزگەن يېدىگەي ئۇنىڭغا مۇنداقلا قىلىپ:

— ھەي ئەدىلباي، كۆرۈۋال... كېيىن كېرەك بولىدۇ. ئادەم بالىسى دېگەن ئانىدىن تۇغۇلغانىكەن، ئاخىر ئۇنى يەرلىكىگە قويۇشقىمۇ توغرا كېلىدۇ، — دەپ قويدى.

— ھە، ھە، بۇنى بىلىمەنغۇ، — دەپ جاۋاب بەردى ئەدىلباي، ئۇنىڭ سۆزى چورتلا چىقمىدى.

— ھە، بىلىۋالغىنىڭ توغرا. ئېيتايلى، ئەتە مەن ئۆلۈپ كەتسەم، قانداق قىلىسەن، كېپەنلەيدىغان ئادەم چىقماي قالارمۇ؟ مېنى ئوراپ - ئوراپ بىر گۆرگە ئاپىرىپ تىقىۋېتەمسىلەر؟

— ئۇ نېمە دېگىنىڭىز! — دېدى ئەدىلباي خىجالەت بولغان ھالدا، مۇمكىنقەدەر ئۆزىنى مۇردا ئالدىدا تەبىئىيرەك تۇتۇشقا تىرىشىپ چىراغ تۇتۇپ بېرىپ تۇرۇپ، — سىزسىز بۇ يەرنىڭ قىزىقى تۇگەيدۇ. ئۆلمەيلا قويۇڭ، تۇرۇپ تۇرسۇن ئۇ گۆر!

يۇيۇپ - تاراش ۋە كېپەنلەش ئۈچۈن بىر يېرىم سائەتتەك ۋاقىت كەتتى. ئىشنى تۈگىتىپ بولغان يېدىگەي قىلغان ئىشىدىن مەمنۇن بولدى، كۆڭلى تىنچىدى. شۇنداق، يېدىگەي مۇردىنى پاكىز يۇيۇپ، قول - پۇتلىرىنى سوزۇپ قويدى ۋە پۇتىنى چاتتى، ماتانى ئاياپ ئولتۇرماي كېپەننى كەڭ پىچىپ، قازانقاپنى ئوبدان كېپەنلىدى، كېپەننى قانداق پىچىش كېرەكلىكىنى ئەدىلبايغىمۇ كۆرسىتىپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئۇستىبېشىنىمۇ تۇزىدى، ساقلىنى پاكىز

قىرىپ، بۇرۇتىنى ياسىدى. ئۇنىڭ بۇرۇتىمۇ قېشىغا ئوخشاش قويۇق ۋە يىرىك ئىدى، شۇڭىنىسى ئاق سانجىپ، بوز تۈسكە كىرپىشكە باشلىغانىدى. يېدىگەي ئۆزىنىڭ ھەربىي مېدالىلىرىنىمۇ ئۇنتۇمىدى، ئوردىنلىرى بىلەن زەربىدارلىق ئىزناكلىرىنى بىر - بىرلەپ سۈرتۈپ، كەمزۇلىغا تاقاپ، ئەتە مېڭىشنىڭ تەييارلىقلىرىنى تەخمۇتەخ قىلىپ قويدى.

تۈن ئەنە شۇ تەرىقىدە ئۆتتى. يېدىگەي قىلىغان ئىشلىرىغا ھەيران بولدى، ھەممىنى ئالدىرىماي - تېنىمەي پۈتكۈزۈپتۇ. مۇبادا بىرەر ئادەم بۇرۇنراق ئۇنىڭغا: «قازانقاپنى سەن كېپەنلەپ يەرلىكىگە قويىسەن» دېگەن بولسا، «ۋايجان، بۇ ئىش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ» دەپ ئۆزىنى قاچۇرغان بولاتتى. ئەمدى قانداق قىلسۇن، تەقدىر ئىكەن، قازانقاپنى يەرلىكىگە قويۇش ئۇنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلۈپتۇ. تەقدىر.

راست، ئۇلار دەسلەپ قۇمبەل ئىستانسىسىدا ئۇچراشقان چاغدا، مۇشۇنداق بولار دەپ ئويلىغان دەمسىز. يېدىگەي 1944 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا ياردار بولغانلىقى سەۋەبلىك ھەربىي خىزمەتتىن قايتقان. مۇنداق قارىغاندا ساپمۇساق: قول - پۇتى ساق، بېشى يەلكىسىدە، بىراق خۇددى باشقا بىرەيلەننىڭ بېشىدەك. قۇلىقى بولسا شاۋقۇن سېلىپ تۇرغان بوراندەك ۋىڭىلداپلا تۇرىدۇ. بىرەر چامدام ماڭسا بېشى ئايلىنىپ، ھۆ بولغۇسى كېلىپلا تۇرىدۇ. پۈتۈن ئەزايى - بەدىنى تەرلەپ تۇرىدۇ، بەزىدە سوغۇق تەر چىقسا، بەزىدە ئىسسىق تەر چىقىرىدۇ، بەزىدە تىلى كالۋالىشىپ گەپكە كەلمەي قالىدۇ. نېمىس بومبىسى پارتلىغاندا شۇنىڭ دولقۇنى ئۇنى قاتتىق سىلكىۋەتكەنىدى. ئۆلتۈرۈپ كېتىشىغۇ ئۆلتۈرۈپ كەتمىدى، بىراق تىرىك تۇرغۇزۇپلا جېنىنى ئالاي دېدىغۇ. يېدىگەي شۇ چاغدا قاتتىق پۇشايمان يېگەنىدى. تېخى ناھايىتى ياش، قارىماققا ناھايىتى ساغلام، لېكىن مۇشۇ ھالەتتە يۇرتىغا — ئاراڭ دېگىزىغا قايتىپ بارغاندا نېمە قىلىدۇ، نېمىگە يارايدۇ؟ ھېلىمۇ تەلىيى بار ئىكەن،

www.uyghurkitap.com

ياخشى بىر دوختۇرغا ئۇچراپتۇ. بۇ دوختۇر ئۇنى داۋالماپتۇ. ئاق خالات، ئاق بۆرك كىيگەن، قاشقارلىق، كۆزلىرى ئويناپ تۇرغان، قوشۇر چاچلىق بىر يىگىت ئىكەن، ئۇ يېدىگەينىكى مۇرىسىگە شاپىلاقلاپ قويۇپ، كۈلۈپ تۇرۇپ سۆزلەپتۇ:

ــ بىلەمسەن، قېرىندىشىم، ــ دەپتۇ ئۇ، ــ ئۇرۇش يېقىندا ئاخىرلىشىدۇ، بولمىسا مەن سېنى بىرئاز ۋاقىتتىن كېيىن يېنىڭباشتىن قوشۇنۇڭغا يولغا سېلىپ قويىاتتىم، يەنە بىرنەچچە كۈن جەڭ قىلاتتىڭ ـ دە. بىراق، ئۇنداق قىلىشىنىڭ ھاجىتى قالمىدى. سەنسىزمۇ غەلىبىگە ئېرىشىمىز. روھىڭنى چۈشۈرمە، كۆپ بولسا بىر يىل، بولمىسا ئۇنىڭدىنمۇ بۇرۇنراق سەللىمازا ساقىيىپ، ئۆكۈزدەك كۈچى بار بىر يىگىت بولۇپ كېتىسەن. راستىنى ئېيتسام، كېيىن راست ئىكەنغۇ دەپ قالىسەن. خوش، ئەمدى نەرسە ـ كېرەكلىرىڭنى يىغىشتۇرۇپ، يۇرتۇڭغا قايت. غەم قىلما، ساڭا ئوخشاشلار يۇز يىل ئۆمۈر كۆرىدۇ...

شۇ قوشۇر چاچلىق يىگىتنىڭ ئېيتقىنى كەلدى ئاخىر. ئەلۋەتتە، «كۆپ بولسا بىر يىل» ــ بۇ ئېيتىشقا ئاسان، بىراق «كۆپ بولسا بىر يىل» نى ئۆتكۈزمەك ئاسان ئەمەس ئىكەن. ئۇ ھەربىي دوختۇرخانىدىن چىققان بويى ئۇستىگە پۈرلىشىپ كەتكەن سۇر ھەربىي پەلتو كىيىپ، ئارقىسىغا خالتىسىنى ئېسىپ، ئېھتىياتى ئۈچۈن ئېلىۋالغان ھاسىسىنى تۇتۇپ شەھەرگە قاراپ كىرىپ كەلگەندە، كۆزى قاراڭغۇلىشىپ، چىقىپ كەتكىلى بولمايدىغان بىر توقايلىققا كىرىپ قالغاندەك بولۇپ قالدى، كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ ئوت چاقناپ كەتتى. ۋوگزالدا، ۋاگوندا قانداق ئەھۋالىڭ دەيدىغان ئادەم يوق، پويىزغا چىققۇچىلار ناھايىتى كۆپ، كىمنىڭ كۈچى يەتسە شۇ چىقىپ كېتەتتى، ئاجىزلار بىر چەتتە قالاتتى.

دېمىسىمۇ كەلگۈلۈك ئاجىزلىقتىن بولىدىغۇ ئاخىر. بىر ئايغا يېقىن قىيامەتتىن كېيىن، بىر كۈنى كېچىدە پويىز ئاخىر ئارال بېكىتىگە كېلىپ توختىدى. كۆپچىلىك بۇ پويىزغا

«غەمسىز بەش يۈز يەتتىنچى» دەپ لەقەم قويۇپ قويۇشقانىدى، خۇدا بۇنداق پويىزغا ئىككىنچى چۈشۈشنى نېسىپ قىلمىسۇن...

شۇ ۋاقىتلاردا بۇنىڭغا ئېرىشەلىسەڭمۇ دوپپاڭنى ئاسمانغا ئاتاتتىڭ. شۇ كېچىسى يېدىگەي خۇددى قاراڭغۇدا تاغدىن چۈشكەندەك تىمىسقىلاپ يۈرۈپ پويىزدىن چۈشۈپ ئەتراپقا قارىدى. قولنى سوزسا كۆرگىلى بولمىغۇدەك قاراڭغۇ بولۇپ، شامال سوقۇپ تۇراتتى، پەقەت بېكەتتىكى بىرنەچچە چىراغلا غۇۋا پىلدىرلاپ تۇراتتى. يۈرتىغا كەلگەندە ئۇنى قارشى ئالغان مۇشۇ شامال بولدى. پاھ، ئارال دېڭىزىنىڭ يېقىملىق شامىلى! دېڭىز بويىدەك سېزىلىدۇ. ئۇ چاغلاردا دېڭىز تۆمۈرىيولنىڭ بويىغچە كېلەتتى. ھازىرغۇ دۇربۇن بىلەن قاراپمۇ تاپالمايسەن...

ئۇ كۈچەپ ھاۋانى سۈمۈردى، يايلاقتىن شۇئاق ھىدى كېلەتتى، ئۇ ئارال دېڭىزىنىڭ بويىدىكى پايانسىز يايلاقتا ئەمدىلەتىن تىرىلىپ كېلىۋاتقان باھار ھىدى ئىدى. ئاھ، يۈرتۇم!

يېدىگەي بېكەتنىمۇ، ئۇنىڭ يېنىدىكى دېڭىز ياقىلاپ كەتكەن ئەگرى - بۈگرى كوچا - مەھەللىلەرنىمۇ بەش قولدەك بىلەتتى. ئۆتۈكىگە ھە دەپ پاتقاق چاپلىشاتتى. ئۇ بۇگۈن مۇشۇ يەردىكى تونۇشلىرىنىڭ بىرىنىڭكىدە تۇنەپ، ئۆزىنىڭ بىلىقچىلىق مەھەللىسى جانكەلدىگە ئەتە ئەتىگەندىلا ئاتلانماقچى بولدى، تار كوچىنى بويلاپ كېلىۋېتىپ، بىردىنلا دېڭىزنىڭ بويىغا چىقىپ قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالدى. يېدىگەي چىدىيالماي، دېڭىزغا قاراپ ئىنتىلدى - دە، سۇيى شالاپشۇپ تۇرغان قۇملۇق قىرغاقىغا كېلىپ توختىدى. تۇن قويىنىدا ياتقان دېڭىز قىرغاقىغا ئىنتىلىپ ھەيۋەتلىك دولقۇنلىنىپ، شارىلداپ كېلىدۇ - دە، تىنچىپ قايتىپ كېتىدۇ. تاڭ ئالدىدىكى ئاي ئاقۇچ كۆرۈنۈپ، بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدىن ماراپ قاراپ ھالسىز شولىسىنى چاچىدۇ.

تەقدىرنىڭ كۆرسەكەن دەپ پىشانىسىگە پۈتكىنى مۇشۇ ئىكەن.

«سالام، ئارال دېڭىزى» دېدى يېدىگەي چوڭقۇر ھېسسىيات

بىلەن شۇنداق.

ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن بىر تاشقا بېرىپ ئولتۇردى - دە، تاماكا چەكتى. بۇنداق ياردار بولغان ئادەم تاماكا چېكىشكە بولمايدۇ، دېگەن دوختۇرنىڭ نەسىھەتىگىمۇ قۇلاق سالمىدى. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇ تاماكىنى تاشلىغانىدى، بىراق شۇ كۈنى تاماكا چەككىنى راست. بۇنىڭدىن كېيىن قانداق ھايات كەچۈرۈشنى بىلمەي تۇرغاندا، تاماكا چېكىش دېگەن نېمىدى. دېگىزغا چىقىپ بېلىق ئوۋلاشقا قول - پۇتۇڭ بېجىرىم، تۆت ئەزايىڭ ساق بولۇشى كېرەك. ئۇرۇشقىچە ئۇ بېلىقچى ئىدى. ئەمدىچۇ؟ قېيىققا چۈشۈپ، دولقۇن كېزىشكە بېشى يارىمايدۇ، بېشى ئايلىنىپلا تۇرىدۇ. مېيىپ دېسە مېيىپ ئەمەس، بىراق بۇرۇنقىدەك دېگىز كېزىشكە يارىمايدۇ، بۇنىسى ئېنىق.

يېدىگەي ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىۋېتىپ، دېگىز بويىدا يۇرگەن بىر ئاق ئىتقا كۆزى چۈشۈپ قالدى. قەيەرلەردە قاچقىپ يۇرگەن ئىت ئىكەنلىكىنى خۇدايىم ئۆزى بىلىدۇ، ئەنە، سۇنى ياقىلاپ، نەم قۇمنى تىمىسقىلاپ يۇگۇرۇپ يۇرىدۇ. يېدىگەي ئىتنى چاقىردى، ئىت بىچارە ئاستا كېلىپ، قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ توختىدى. يېدىگەي چۈپۈر باسقان بوينىنى سىلاپ ئۇنى ئەركىلىتىپ قويدى.

« قەيەردىن كېلىۋاتىسەن - ھە؟ نەدىن؟ ئېتىڭ نېمە سېنىڭ؟ ئارسلان؟ يولبارس؟ بۆرىباسارمۇ؟ ھە، بېلىق ئىزدەپ يۇرۇپسەن - دە. دوستۇم، يارايسەن، يارايسەن ! بىراق، دېگىز دېگەن جانىۋار قىرغاقتا ئۆلگەن بېلىقلارنى تاشلاپلا بېرىدۇ دەمسەن. نېمە ئامال، يۇگۇرەيسەنغۇ. ئورۇقلاپ كەتكىنىڭ شۇنىڭدىنغۇ، بايقۇش. مەنچۇ، دوستۇم، ئۆيۈمگە كېتىۋاتىمەن، ئاۋۇ ياقتىكى كېنىگسبېرگ دېگەن يەردىن. شۇ شەھەرنى ئالاي دەپ قالغان چاغدا، بەختىمگە قارشى بىر بومبا يېنىمدىلا پارتلىدى - دە، قاتتىق سىلكىنىشتىن كېيىن ئاران تىرىك قالدىم. بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىم قانداق ئۆتەر، دېگەن خىيالغا پېتىپ ئولتۇرۇپتۇمەن.

نېمىشقا مۇنداق گۆلىيىپ قارايسەن؟ مېنىڭدە ساڭا بەرگۈدەك ھېچنېمە يوق. ئۇرۇش ۋاقتىدا ئوردىن، مېدالغا ئوخشاشلاردىن باشقا ھېچ نەرسەم يوققۇ، دوستۇم، ھەممە يەردە ئاچارچىلىق. بار بولسا سېنىڭدىن ئايايدۇ دەمسەن؟... ھە راست، تۇرۇپ تۇر، ئازراق ناۋات بار. ئوغلۇمغا ئەكېتىۋاتاتتىم، يۈگۈرۈپ يۈرگەندۇر تايچىقىم...»

يېدىگەي يېرىملاپ قالغان خالتىسىنىڭ ئاغزىنى ئېرىنمەستىن ئېچىپ، گېزىتكە ئورالغان بىر ئوچۇم ناۋاتنى ئالدى. خالتىدا ناۋاتتىن باشقا، ئايالغا بىر ئىستانسىدا ئۇچرىغان ئېلىپساتاردىن ئالغان بىر ياغلىق، سودىگەردىن ئالغان ئىككى توقاچ سوپۇن بار ئىدى. بۇنىڭدىن باشقا خالتىدا يەنە بىر قۇر ئىچ كىيىم، زاپاس گىمناستۇركا ـ بۇرۇلكا، ئىسپانكا، قىيىش بەلباغ بار ئىدى، ئۇنىڭ بار ـ يوق يۈكى مۇشۇ ئىدى.

ئاچ ئىت يېدىگەينىڭ ئالىقىنىدىكى بىر تال ناۋاتنى يالاپ ئېلىپ، كاراس ـ كۇرۇس قىلىپ بىراقلا يۇتتى ـ دە، كۆزىدە ئۇمىدۋارلىق بىلەن نۇر چاقنىتىپ، يەنىلا تىكىلىپ قاراشقا باشلىدى.

«ھە، خوش ئەمدى!»

يېدىگەي ئورنىدىن تۇردى ـ دە، دېڭىزنى ياقلاپ مېڭىپ كەتتى. ئەمدى تاڭ سەھەردە بىركىمنىڭكىگە بېرىپ ئاۋارە قىلىپ يۈرمەي دەپ، بىكەتكە بۇرۇلماستىن، توپتوغرا ئۆزىنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېرى ــ جانكەلدىگە قاراپ ماڭدى.

دېڭىزنى بويلاپ مېڭىپ جانكەلدىگە چۈشكە يېقىن ئاران يېتىپ باردى. بۇرۇنقى ۋاقىتتا بۇ ئۇنىڭ ئىككى سائەتتىلا كېلىدىغان يېرى ئىدىغۇ. ئۇ ئۆيىگە يېتىپ كېلىش بىلەنلا قايغۇلۇق بىر شۇم خەۋەرنى ئاڭلىدى ــ ئوغلى ئاللىقاچان ئالەمدىن ئۆتكەنىدى. چاقىرىق بويىچە يېدىگەي ھەربىي سەپكە ماڭغاندا ئوغلى ئەمدىلا ئالتە ئايلىق بولغانىدى. بىچارە بالىنىڭ بۇ ئالەمدە كۆرىدىغان كۈنى بەكمۇ قىسقا بولغانىكەن، ئون بىر

ئايلىق ۋاقتىدا چەتنەپ كېتىپتۇ، قىزىل چىقىپ، ئىسسىقتىن ئىچى قىزىپ ۋاپات بوپتۇ. بالاڭ ئۆلدى دەپ يېدىگەيگە ھېچكىمنىڭ خەت يازمىغان. نېمىسىنى يازىدۇ؟ ئۇرۇش سېپىدە يۈرگەن ئادەمگە ئۇنىڭسىزمۇ قايغۇ يېتىپ ئاشىدۇغۇ. ئەل - ئاغىنە، يۇرت - جامائەت: «ئېسىل ئەر ئامان - ئېسەن قايتىپ كەلسە، ئۆزى ئاڭلار، قايغۇروپ - قايغۇروپ تىنچىپ قالار، خەت يېزىپ خەۋەر قىلمايلا قوي، — دېگەندى ئۇكىبالاغا، — سىلەر تېخى ياش، ئامان بولساڭلار ۋە خۇدا خالىسا، بالا نەگە قاچاتتى. تېرەكنىڭ پۇتىقى سۇنسىمۇ، ئۆزى سۇنمىسۇن» دېيىشكەنىدى. ھېچكىم ئاغزىدىن چىقارمىسىمۇ، لېكىن ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىدە يەنە بىر سۆز بار ئىدى: ئۇرۇش دېگەن ئۇرۇش، ئەگەر يېدىگەي بىرەر ئوققا ئۇچراپ قازا تېپىپ كەتسە، ئاخىرقى مىنۇتلاردا، ئارقامدا چىرىغىمنى ئۆچۈرمەيدىغان ئەۋلادىم بار، دېگەن ئۇمىد بىلەن ماڭسۇن...

ئۇكىبالا ئۆكۈنۈپ - ئۆكۈنۈپ يىغلاپ كەتتى، ئۇرۇشتىن قايتقان ئېرىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ چۇقان سېلىپ يىغلىدى. بالىنىڭ ئۆلۈمگە ئۆزىنى ئەيىبلىك ھېسابلىغان ئۇكىبالا بۇگۈنكى كۈننى ھەم زور ئۇمىد بىلەن، ھەم قاتتىق ئازاب ئىچىدە كۈتكەنىدىغۇ، ئۇ كۆز يېشىنى كۆل قىلىپ تۇرۇپ، ئېرىگە بولغان ئەھۋالنى ئېيتىپ بەردى. ئاۋۇلدىكى مومايلار ھە دېگەندىلا ئېيتىدىغىنىنى ئېيتقانىدى، قىزىل دېگەن بەك خەتەرلىك، بالىنى تۆگە يۈكىدا قىلىنغان يوتقانغا ئوراپ، ئۆينى قاراڭغۇ قىلىپ ياتقۇز، سوغۇق سۇنى ئىچۈرىۋەر، خۇدايىم ئامان قىلسا، ئىسسىقى يېنىپ بالاڭ ئامان قالار، دېگەن، لېكىن مەن بەختسىز شۇ مومايلارنىڭ گېپىگە كىرمەي، قوشنىمىزنىڭ ھارۋىسىنى سوراپ ئېلىپ، بالىنى بىكەتكە ئېلىپ مېڭىپتىمەن، بالا ھارۋىدا چايقىلىپ، بىكەتكە يەتكۈچە چىدىيالماي قىزىپ كەتتى. شۇ چاغدا دوختۇر ئايال بالىنى ئېلىپ، يەنە قويدى - دە، ئاۋۇلۇڭلاردىكى مومايلارنىڭ دېگىنىنى نېمىشقا قىلمىدىڭ، دەپ

مېنى ئەيىبلەپ كەتتى...

ئۆلۈپ ـ تىرىلىپ يېتىپ كېلىپ، بوسۇغىدىن كىرىشى بىلەنلا يېدىگەينىڭ ئاڭلىغىنى مۇشۇ شۇم خەۋەر بولدى، شۇ سائەتتىن باشلاپ قايغۇدىن قارا تاشتەك قېتىپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ تۇنجى ئوغلىنى مۇشۇنچىۋالا سېغىنارمەن دەپ ئويلاپ باقمىغانىدى. ئۇ بالىسىنى بىرەر قېتىم ياخشىراق كۆتۈرۈپمۇ باقمىغان، شۇ سەۋەبتىنمىكىن، ئىشقىلىپ بالىنىڭ يوقلۇقى ئۇنىڭغا قاتتىق تەگدى، تېخى چىشى چىقمىغان نارەسىدىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ كۈلۈپ بېرىشلىرى كۆز ئالدىدىن كەتمەي، يۈرەك ـ باغرى بەك ئېچىشتى.

كۆڭلىنىڭ بۇزۇلۇشى شۇنىڭدىن باشلاندى. ئۇنىڭ كۆپ يىللاردىن بۇيان تۇرۇپ كەلگەن بۇ مەھەللىدىن كۆڭلى يېنىشقا باشلىدى. دېگىز بويىدىكى مۇشۇ بىر قۇملۇق تۆپىدە بىر ۋاقىتلاردا ئەللىككە يېقىن تۇتۇن بار ئىدى. كىشىلەر ئەمگەككە ئۆملىشىپ، ئارال دېگىزىدىن بېلىق تۇتۇپ تىرىكچىلىك قىلاتتى، ئەمدى قارىسا يار بېشىدا چوقچىيىپ ئونچە تام ئۆي قاپتۇ، ئەر ئاتالغانلاردىن ھېچكىم يوق، ھەممىسىنى ئۇرۇش سىيرىپ ـ سۈپۈرۈپ ئەكەتكەن. قېرى ـ چۈرى، بالىچاقىلارمۇ بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا قاپتۇ، تولىسى ئۆلمەسلىكنىڭ غېمىنى قىلىپ، مال باققان كولخوزلارغا كۆچۈپ كېتىپتۇ. بېلىقچىلىق گۈرۈپپىلىرىمۇ توزۇپ كېتىپتۇ، دېگىزغا چىقىپ بېلىق تۇتىدىغان ئادەم قالماپتۇ.

ئۇكىبالا ئۆز ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنىڭكىگە كەتسىمۇ بولاتتى، ئۇنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى يايلاقتا مالچى ئىدى. ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمۇ يوقلاپ كېلىپ: «سېنى ئەكېتەيلى، بۇ قەھەتچىلىك ۋاقتىنى شۇ يەردە ئۆتكۈز، ئۇرۇش تۈگەپ يېدىگەي ئالدىنقى سەپتىن ئامان ـ ئېسەن كەلسە، سېنى ھېچكىم تۇتۇۋالمايدۇ، جانكەلدى دېگەن بۇ بېلىقچىلىق مەھەللىسىگە يەنە قايتىپ كېلىسەن» دېگەنىدى. بىراق، ئۇكىبالا قەتئىي ئۇنىمىدى: «مەن

مۇشۇ يەردە ئېرىمنى كۆتىمەن. بالىدىن ئايرىلدۇق، ئەگەر ئېرىم تىرىك قايتىدىغان بولسا، ھېچبولمىغاندا مۇشۇ ئۆيۈمدە ئولتۇرۇۋاتقىنىمنى كۆرەر، ئىشكى يېپىلىپ قالمىسۇن. مەن بۇ يەردە يالغۇز ئەمەس، ئاۋۇلدا بوۋاي - مومايلار، بالىچاقىلار بار، شۇلارغا ياردىمىم تېگەر، ئاچ - توقتا شۇلار بىلەن بىللە بولغىنىم تۈزۈك» دېگەنىدى ئۇ.

ئۇ توغرا قىلدى. بىراق، يېدىگەي ئۆيىگە قايتىپ ئىككى كۈن بولمايلا: «بولدى، ئەمدى بۇ دېڭىزنىڭ بويىدا قالالمايمەن، بۇ يەردە تىرىكچىلىك قىلغۇدەك ئىش قالماپتۇ» دەپ غۇدۇرىغىلى تۇردى. ئۇنىڭمۇ توغرا ئىدى. يېدىگەي بىلەن سالاملاشقىلى كەلگەن ئۇكىبالانىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى: « بىز تەرەپكە كۆچۈپ كېتىڭلار» دېدى. ئۇلار يېدىگەيگە: «سەن بىزنىڭ يايلاقىغا بېرىپ تۇرغىن، سالامەتلىكىڭ ئەسلىگە كەلگەنگە قەدەر دەم ئال، بىزدە قوي دېگەن جىق، قوي باقارسەن، ھامان ئىش تېپىلىدۇ...» دېدى. يېدىگەي ئۇلارغا رەھمەت - تەشەككۇر ئېيتىپ، كۆچۈپ بېرىشقا ئونىمىدى. ئۇ ئۇلارغا ئاۋارىچىلىك تۇغدۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى بىلەتتى. خوتۇنىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭكىدە ئۇچ - تۆت كۈن مېھمان بولسا بولىدۇ، لېكىن ئۇزاققىچە ئىش قىلماي ياتساڭ، سېنى كىم قارشى ئالاتتى.

شۇنداق قىلىپ، ئۇكىبالا ئىككىسى مەسلىھەتلەشتى - دە، تەۋەككۈل دەپ تۆمۈرىيولدىن بىرەر ئىش تېپىش قارارىغا كەلدى. يېدىگەيگە قاراۋۇللۇق ياكى بولمىسا يول توسۇقىنى كۆتۈرۈپ - چۈشۈرۈپ تۇرىدىغان نۆۋەتچىنىڭ ئىشى تېپىلار، ئالدىنقى سەپتىن قايتقان شەرەپلىك ئەسكەرنى تالادا قالدۇرماس، دەپ ئويلىدى.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار شۇ باھاردا يولغا چىقتى. قول - پۇتى چۈشەكسىز ياش ۋاقىتلىرى ئىدى، دەسلەپتە ئۇدۇل كەلگەن بىكەتلەردە تۇنەپ يۇردى، ھېچقايسىسىدىن مۇۋاپىق ئىش

تېپىلمىدى. تۇرار ئۆي تېپىش ئىش تېپىشتىنمۇ قىيىن بولدى. ئۇلار تۆمۈرىيول بويىدا تۇراقسىز ھالدا بەزى ئىستانسىلارغا ياللىنىپ، ئۇنداق قىلىپ، مۇنداق قىلىپ كۈن ئېلىپ يۈردى. ئۇكىبالانىڭ ساغلام، ياش ۋاقتىغۇ، بار جاپا ـ مۇشەققەتنى شۇ تارتتى. كۆرۈنۈشتە ناھايىتى ساغلام كۆرۈنگەن يېدىگەي سۆزلىشىپ يۈرۈپ ئىش تاپاتتى، ئەمەلىيەتتە ئۇكىبالا ئاساسلىق ئەمگەك كۈچى ئىدى.

ئەتىيازنىڭ ئوتتۇرىلىرى، بىر كۈنى ئۇلار ناھايىتى چوڭ بىر تۆمۈرىيول ئىستانسىسىغا ــ قۇمبەل ئىستانسىسىغا كەلدى. ئۇ يەردە كۆمۈر چۈشۈرۈلۈۋېتىپتىكەن. لىق كۆمۈر قاچىلانغان ۋاگونلار زاپاس لىنىيە بىلەن بىۋاستە پاراۋۇزخانىنىڭ ئارقىسىدىكى ھويلىغا كىرەتتى. ۋاگونلارنى تېزرەك بوشىتىش ئۈچۈن كۆمۈر ئالدى بىلەن يەرگە تۆكۈلەتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەردىن قول ھارۋىسى بىلەن كۆمۈر دۆۋىسىگە توشۇلاتتى، بۇ كۆمۈر دۆۋىلىرى تاغدەك چوڭ ۋە ئېگىز ئىدى. بىر يىللىق زاپاس كۆمۈر مۇشۇ يەرگە دۆۋىلىنەتتى. بۇ ئىنتايىن جاپالىق ۋە مەينەت ئىش ئىدى ــ ئۇستىبېشىڭ قارا كۇيە، سۇمۇرگىنىڭ قارا توزان. ئامال يوق، كۈن كۆرۈش كېرەك. يېدىگەي گۇرجەك بىلەن قول ھارۋىسىغا كۆمۈر ئۈسۈپ بېرىدۇ، ئۇنى ئۇكىبالا تاختاي يول بىلەن كۆمۈر دۆۋىسىنىڭ ئۈستىگە ئاچقىپ تۆكىدۇ ـ دە، قايتىپ چۈشىدۇ. يېدىگەي قول ھارۋىسىنى يەنە تولدۇرىدۇ، ئۇكىبالا ھارۋا تارتقان ئاتتەك ئۆزىنى ئالغا تاشلاپ، جىمى كۈچىنى ئىشقا سېلىپ، ئاياللارنىڭ كۈچى يەتمەيدىغان ئېغىر يۈكنى يەنىلا كۆمۈر دۆۋىسىنىڭ ئۈستىگە ئاچقىدۇ. ئۇنى ئاز دېگەندەك، كۈنمۇ پارقىراپ، قىزىپ كېتىدۇ. كۈن ئۆتۈپ، كۆمۈر توزانلىرى ئىچىدە قېلىپ، يېدىگەينىڭ كۆڭلى ئاينىپ، بېشى قېيىپ كېتىدۇ، شۇنداق بولسىمۇ ئىككىسى بۇ ئىشنى تەكرارلاۋېرىدۇ. يېدىگەينىڭ ھالى قالماي، گۈپلا قىلىپ كۆمۈر دۆۋىسىگە يىقىلىپ، مەڭگۈ تۇرالماي قالسام ئىكەن، دېگۈسى

كېلىدۇ. بىراق، ئۇنىڭغا ھەممىدىن بەك ئېغىر كەلگىنى خوتۇنىنىڭ ئەسلىدە ئۆزى قىلىدىغان ئىشنى قاپقارا چاڭ - توزانغا مىلىنىپ، ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ يۇرۇپ قىلىشقا مەجبۇر بولغانلىقى بولدى. ئۇكىبالانىڭ ئەپتىگە قاراپ ئۇ چىدىيالماي كەتتى. ئۇكىبالا بېشىدىن - ئايىغىچە كۆمۈرنىڭ قاپقارا چاڭ - توزىنىغا مىلىنىپ، كۆزىنىڭ ئېقى ۋە چىشىدىن باشقا ئەزايىنىڭ ھەممىسى قارا بولۇپ كەتكەندى. ھېرىپ، تەرلەپ ئېقىپ كەتكەندى، كۆمۈرنىڭ چاڭ - توزانى تەر بىلەن قوشۇلۇپ گەدىنىگە، بوينىغا ۋە دۇمبىسىگە ئېقىپ چۈشەتتى. يېدىگەيدە ئاۋۇالقىدەك كۈچ - قۇۋۋىتى بولسا، ئۇكىبالانى مۇشۇنداق ئازابقا سالارمىدى ! مۇنداق مۇشكۇل ھالنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن، مۇنداق قارغىش تەگكۈر كۆمۈردەك ئون ۋاگون كۆمۈر بولسىمۇ ئۆزىلا ئاپىرىپ تۆكۈۋېتىشكە تەييار تۇرغان بولار ئىدى - دە !

ئۇلار كۈندىن - كۈنگە خارابلىشىپ كېتىۋاتقان جانكەلدىدىن ئاتلىنىپ، ئالدىنقى سەپتىن قايتقان شەرەپلىك بىر جەڭچىگە يېنىكرەك بىرەر ئىش تېپىلار ئەمدى، دېگەن ئۈمىد بىلەن يولغا چىققاندا، بىر نەرسىنى مۆلچەرلىمەپتىكەن، يېدىگەيگە ئوخشاش ھەربىي سەپتىن بوشىنىپ قايتقانلار ھەريەر - ھەريەردە ناھايىتى كۆپ ئىكەن. ھەممىسى يېڭىباشتىن تىرىكچىلىككە ئىنتىلىپ ئىشقا ئورۇنلىشىشى كېرەك. ھېلىمۇ يېدىگەينىڭ پۇت - قولى ساققۇ. شۇ بىر مەزگىلدە تۆمۈرىيول بويىدا پۇتى يوق، قولى يوق، ياغاچ پۇتلۇق ياكى قولتۇق تاياقلىق جەڭچىلەر قانچە ئىدى دېسەڭلارچۇ. ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن سېسىق ھىدى پۇرقۇپ تۇرغان ۋوگزالنىڭ بىر بۇرجىكىگە تىقىلىپ، ئۇزاق تاڭنى ئاتقۇزغان چاغلاردا، ئۇكىبالا ئۆز ئېرىنىڭ ئون ئىككى ئەزاسىنىڭ ساق قالغانلىقىغا شۈكۈر قىلىپ، خۇداغا مىڭ مەرتەم شۈكۈر دەپ كەتكەندى. چۈنكى، ئۇ پويىز ئىستانسىلىرىدا ھەربىي سەپتىن قايتقان تالاي - تالاي جەڭچىلەرنى كۆرۈپ بەك ئېچىنغان ۋە قورققاندى. ئۇچىسىغا كونىراپ كەتكەن ھەربىي

پەلتو، پۇتىغا جۇلۇقى چىقىپ كەتكەن ئۆتۈك كىيىۋالغان ئاقساق - چولاقلار؛ ئۇرۇش دەردىنى تارتقان ناكار - مېيىپلەر؛ ئىككى پۇتىدىن بىر دەك ئايرىلغانلار، قولتۇق تاياقتا يۈرگەنلەر؛ بىركىملەر ئىتتىرىپ ياكى يېتەكلەپ كېتىۋاتقان ئەمالار، بۇلارنىڭ تولىسى ئۆيسىز - ماكانسىز، پويىز ئىستانسىسىدىن پويىز ئىستانسىسىغا كۆچۈپ، ئاشخانىلارغا تەلمۇرۇپ، مەست بولۇۋېلىپ، توۋلاپ، چۇقان سېلىپ يىغلىغاندا پۇتۇن ئەزايى شىرقىرايدۇ... ئۇلارنى كۈتۈپ تۇرغان ئىستىقبال نېمە، يوقاتقان زىياننى نېمە بىلەن تولدۇرماق كېرەك؟ مانا، يېدىگەيمۇ شۇلارغا ئوخشاش مېيىپ بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدىغۇ. ئېرىنىڭ چولاق بولۇپ قالماي، ناكار بولۇپ قالماي، پەقەت سىلكىنىشتىن زەخمىلىنىپلا ئامان - ئېسەن قايتقانلىقىغا ئۈكسىبالا شۈكۈر، مىڭ شۈكۈر دەپ، قارا ئىشنىڭ ھەرقانداق ئېغىرى بولسىمۇ قىلىشقا رازى ئىدى. شۇ سەۋەبتىن ئۇ قىلچە تاپا - تەنە قىلىپ ئولتۇرمىدى، ھەتتا پۇتىنى كۆتۈرۈپ باسقۇدەك مادارى قالمىغان، چىدىيالمىغۇدەك دەرىجىگە يەتكەن چاغلاردىمۇ ھەرگىز قاپىقىنى تۇرۇپ قويماي، غىدىڭ - پىدىڭ قىلىپ قويماي ئىشىنى قىلىۋەردى.

بىراق، بۇنىڭغا يېدىگەي چىدىيالماي كەتتى. بىر ئامال قىلىپ تۇراقلىق بىر خىزمەت تېپىش كېرەك ئىدى. ئۆمۈرۋايەت مۇشۇنداق قاڭقىپ يۈرۈشكە بولمايدۇ - دە. تەۋەككۈلگە بەل باغلاپ شەھەرگە كەتكۈسىمۇ كەلدى. بىراق، سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشى، سىلكىنىش جاراھىتىنى ساقايتىۋېلىشى كېرەك ئىدى. ئۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنى بىر كۆرسىتىپ، ئېلىشىپ باقاتتى... شەھەرگە بارسا، ھالىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى كىم بىلىدۇ. ئېھتىمال، باشقىلارغا ئوخشاش شەھەر تۇرمۇشىغا تەدرىجىي ئۆگىنىپ، ماسلىشىپمۇ كېتەر ئىدى، بىراق تەقدىر بۇلارنىڭ يولىنى باشقا ياققا سالدى. ھەقىقەتەن پېشانىسىگە پۇتۇلگەن - دە، بۇنى پېشانىسىگە پۇتۇلگەن دېمەي نېمە دېگۈلۈك...

يېدىگەي قۇمبەل ئىستانسىسىدا ۋاگوندىن چۈشۈرۈلگەن كۆمۈرنى دۆۋىلەپ كۈن كەچۈرۈپ يۈرگەن شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، پاراۋۇزخانىنىڭ ئارقىسىدىكى كۆمۈرخانىنىڭ يېنىغا تۆگە مىنگەن بىر قازاق كەلدى، بىر ئىش ۋەجىدىن يايلاقتىن كەلگەن ئادەم بولسا كېرەك، شۇنداقتەك كۆرۈنىدۇ. ھېلىقى كىشى بوش بىر يەرگە تۆگىسىنى چۈشەپ قويدى ـ دە، ئەتراپىغا قاراپ، قۇرۇق خالتىسىنى قولتۇقىغا قىسىپ ماڭدى.

ـــ ۋوي ئىنىم، ـــ دېدى ئۇ يېدىگەينىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ـــ خۇش بولاي، ئاۋۇ تۆگىگە قاراپ قويغىنا، بالىلار تۆگە بىلەن ئويناشىپ يۈرمىسۇن. بالا دېگەن كەپسىز بولىدۇ، ھايۋاننى كۆرسە ئۇرۇپ ـ سوقۇپ قىينايدىغانلىرى، ھەتتا ئويۇن بولسۇن دەپ چۈلۈۋرىنى يېشىپ قويۇۋېتىدىغانلىرىمۇ بولىدۇ. مەن ھازىرلا قايتىپ كېلىمەن.

ـــ بېرىۋېرىڭ، بېرىۋېرىڭ، مەن قاراپ تۇرىمەن، ـــ دېدى يېدىگەي گۈرجەك بىلەن قول ھارۋىسىغا كۆمۈر ئۇسۇپ بولغاندىن كېيىن يۈزىگە قونغان قاپقارا چاڭ ـ توزانلارنى قارا رەڭلىك قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ.

تەر ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزىدىن شۇرقىراپ ئاقاتتى. ئۇ دۆۋىلەنگەن كۆمۈرنى قول ھارۋىسىغا ئۇسۇپ تۇرۇپ، ئىستانسىدىكى كەپسىز بالىلار تۆگىنى ئاۋارە قىلىۋاتقان بولمىسۇن يەنە، دەپ پات ـ پات تۆگە تەرەپكە كۆز قىرىنى سېلىپ قويياتتى. بالىلارنىڭ بەڭباشلىقىنى بىر قېتىم ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەندى يېدىگەي. شۇ دورەمۇ بىرەيلەن تۆگە مىنىپ كېلىپ، تۆگىسىنى ئاشۇ يەردە قالدۇرۇپ كەتكەندى. شۇ چاغدا، ھېلىقى بەڭباشلار يېتىپ كېلىپ تۆگىنىڭ تازا ئاچچىقىنى كەلتۈرگەندى، تۆگە «باف ـ باف» قىلىپ مازغاپلىرىنى چاچرىتىپ، ئۇلارنى قوغلاپ كەتكەندى. بالىلارغا شۇنىسى كېرەك، خۇشال بولۇشۇپ، ئىپتىدائىي جەمئىيەتتىكى ئوۋچىلارغا ئوخشاش چۇقان ـ سۈرەن سېلىپ، تۆگىنى قورشۇۋلىپ، تاش بىلەن، تاياق بىلەن ئۇرۇپ

بىلگىنىنى قىلىشتى. بىچارە ھايۋان ئىگىسى كەلگۈچە كۆرىدىغىنىنى كۆردىغۇ شۇ چاغدا...

بۇ دورەمۇ نەدىن پەيدا بولۇشتى، بىر توپ ئويۇنچى بالىلار چۈۋۈرلىشىپ يېتىپ كەلدى ـ دە، پۈتبول تېپىشكە باشلىدى. قارىمامدىغان، توپنى تۆگىنى نىشانلاپ تېپىدۇ دېسە. بىچارە تۆگە ئۇلاردىن ئۇركۈشكە باشلىدى، بالىلار بولسا بىر ـ بىرى بىلەن بەسلىشىپ توپنى تۆگىنىڭ قورسىقىغا دەل تەگكۈزۈشكە ئۇرۇنۇپ قاتتىق تېپىۋەتتى، تەگكۈزگەنلىرى خۇددى توپنى دەرۋازىغا سولىغاندەك خۇشال بولۇشۇپ كېتەتتى...

ـــ ھەي، يوقال كۆزۈمدىن، تەگمە ئۇنىڭغا ! ـــ دەپ يېدىگەي گۈرجىكىنى كۆتۈرۈپ شىلتىپ قويدى، ـــ بولمايدىغان بولسا كۆزۈڭگە كۆرسىتىمەن !

بالىلار تۆگىنىڭ ئىگىسى دەپ ئويلاشتىمۇ ياكى بۇ ئادەمنىڭ غەلىتە تۇسكە كىرىپ قالغان چىرايىدىن قورقۇپ قالدىمۇ، ياكى مەست ئىكەن دەپ قالدىمۇ، ئەيتاۋۇر قورقۇپ، ئالاقزەدە بولۇشۇپ، توپنى تېپە ـ تېپە قېچىپ كېتىشتى. ئۇلار بىكاردىن ـ بىكار قورقۇشتى، تۆگىنى چەنلەپ قانغۇچە توپ تېپىشى مۇمكىن ئىدى. يېدىگەي پەقەت گۈرجىكىنى شىلتىپ ھەيۋە قىلىپ قويغىنى بولمىسا، شۇ ھالى بىلەن بالىلارنى نەدىمۇ قوغلىۋېتەلىسۇن ! قول ھارۋىسىغا كۆمۈرنى بىر كۈرەپ سېلىشقا ئاران ـ ئاران كۈچى يېتىۋاتىدۇغۇ. ھالسىراپ كۈچىدىن قالغاندا، كېسەل بولۇپ كارغا كەلمەيدىغان بولۇپ قالغاندا، شۇ قەدەر قېيىن، خورلۇق ئىكەنلىكىنى ئۇ ئىلگىرى ئويلاپ باققان دەمسىز. ئۇنىڭ بېشى قېيىپلا تۇرىدۇ، ئىش قىلسىلا تەر شۇرقىراپ ئاقىدۇ، كۆمۈر توزانلىرىدىن دېمى سىقىلىپ، مەيدىسىگە قارا خەپرۇك يېغىلىپ، ھالسىراپ ماداردىن كېتىدۇ. لېكىن، ئۈكىبالا ئېرىنىڭ قولىدىن گۈرجەكنى ئېلىپ: « سەن ئولتۇرۇپ دەم ئال » دەپ قويۇپ، قول ھارۋىسىغا كۆمۈرنى ئۆزى ئۇسۇپ، ئۆزى ئىتتىرىپ ئېگىزگە ئاچىقىپ، ھەممە جاپانى ئۆزى

تارتىدۇ. خوتۇننىڭ بۇنچىلىك جەبىر - جاپا ئىچىدە قالغانلىقى دۇمبىسىگە ئىزغىرىن سوغۇقتەك تەگكەن يېدىگەي ئولتۇرۇشۇپ چىداپ تۇرالماي، ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشقا قايتىدىن كىرىشىدۇ...

ئۇزاق ئۆتمەي، تۆگسىگە قاراپ قويۇشنى ئۆتۈنگەن ھېلىقى كىشى ئۆشنىسىگە قاپ ئارتقان ھالدا قايتىپ كەلدى. ئۇ يۈكنى تۆگىگە ئارتىپ بولۇپ مېڭىشقا تەييارلاندى - دە، يېدىگەيگە قاراپ ماڭدى ۋە كېلىپ ھال - ئەھۋال سورىدى. ئۇ بورانلىقتىكى ھايالدىما بېكەتتە ئىشلەيدىغان قازانقاپ ئىكەن...

ئۇ يېدىگەينىڭ يۈرتىدىشى ئىكەن، تۇغۇلغان يېرى ئارال دېڭىزىنىڭ بويىدىكى ئاۋۇللارنىڭ بىرى بولۇپ چىقتى. ئىككىسى تونۇشقانسېرى يېقىنلىشىپ كەتتى.

شۇ چاغدا بۇ ئۇچرىشىشنىڭ يېدىگەي بىلەن ئۇكىبالانىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى پۈتكۈل ھاياتىنى بەلگىلەيدىغانلىقىنى ھېچكىم ئويلاپ باقمىغانىدى. قازانقاپ يېدىگەي بىلەن ئۇكىبالانى بورانلىقتا بېرىپ ياشاشقا ۋە خىزمەت ئىشلەشكە ئاسانلا كۆندۈردى. ئۇچرىشىش بىلەنلا كىشىلەردە ناھايىتى ياخشى تەسىرات قالدۇرىدىغان كىشىلەر بولىدۇ. قازانقاپنىڭ ئالاھىدە بىرەر يېرىمۇ يوق، ئۇ پەقەت ناھايىتى ساددا، تۇرمۇشتىكى ئىسسىق - سوغۇقلارنى باشتىن كەچۈرۈپ چىنىققان بىر ئاددىي ئادەم . قارىساڭ ئاپتاپتا ئۆڭۈپ كەتكەن كىيىمى ئۆزىگە خىلىلا ياراشقان ئادەتتىكى بىر قازاق ئىدى، ئۆچكىنىڭ تېرىسىنى ئەيلەپ تىكىپ كىيگەن شالۋارىمۇ تۆگە مىنىپ يۈرۈشكە ناھايىتى ئەپلىك ئىدى، كىيىم كىيىشىنى بىلمىدىغان ئادەم ئىكەنلىكىمۇ بىلىنىپ تۇراتتى، بېشىغا كىيگىنى تۆمۈرىيول خىزمەتچىلىرىنىڭ تېخى ئۆڭۈپ كەتمىگەن شەپكىسى، پۇتىغا كىيگىنى تارىمۇش بىلەن قىرىق يەردىن تارتىشتۇرۇپ ياماق سالغان، تالاي - تالاي زامانىنى كۆرگەن خۇرۇم ئۆتۈك ئىدى. ئۇنىڭ ئەمگەكچان قازاق ئىكەنلىكى كۈندە كۆيۈپ، شامالدا

يېرىلىپ كەتكەن يۈز - كۆزىدىن، سۆكسۆكتەك قاتتىق، كۈچلۈك قولىدىنلا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. بويى ئانچە پاكار بولمىسىمۇ، تارتقان جاپا - مۇشەققەتلىرى ئارقىسىدا يەلكىسى بالدۇرلا كۆتۈرۈلۈپ، بېشى ئالدىغا چىقىپ قالغان، دۈمچەكتەك كۆرۈنىدۇ، قوڭۇر قوي كۆزلىرى ئادەمنى جەلپ قىلىپ تۇرىدۇ، پاراسەتلىك، سەمىمىيلىكتىن دېرەك بېرىدۇ، كۈلۈمسىرەپ تۇرغان كۆزلىرىنىڭ چانقىدا يان - يېنىغا كەتكەن قورۇقلار دەققەتنى تارتىدۇ.

قازانقاپ ئۇ چاغدا قىرىقلاپ يېقىنلاپ قالغان بولسىمۇ، قىسقا بۇرۇتى بىلەن قوڭۇر كەكە ساقلىلى ئۇنى تۇرمۇشتا پىشقان بىر ئەزىمەت قىلىپ كۆرسىتەتتى. ھەممىدىن بەك ئۇنىڭ سۆزى يوللۇق، سالماقلىق، ئادەمنى ئىختىيارسىز ئىشەندۈرىدۇ. ئۇكىسىالادا بۇ كىشىگە بىردىنلا ھۆرمەت تۇيغۇسى قوزغالدى. چۈنكى، ئۇنىڭ گەپلىرى يوللۇق، ئورۇنلۇق ۋە ئەقىل بىلەن سۇغىرىلغانىدى. ئۇ دەيتتى: سەن سىلكىنىش بىلەن زەخمىلىنىپ تېخى ياخشى بولۇپ كېتەلمەپسەن، نېمىدەپ ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ قىينايسەن. بىلىپ تۇرۇپتۇمەن، يېدىگەي، زورۇقۇپ تۇرۇۋاتىسەن، بۇنداق ئېغىر ئىشقا تېخى يارىمايسەن. قارىغىنا، ئىككى پۇتۇڭنى سۆرەپ ئاران مېڭىپ يۈرۈۋاتىسەن. ھازىرقى ۋاقىتتا سېنىڭ تازا ھاۋادا يايراپ، ساپ سۇت - قېتىق ئىچىپ، يېنىكرەك ئىش قىلىشىڭغا توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن، بىزگە يول بويىدا ئىش قىلىدىغان ئادەم بەكمۇ زۆرۈر. بىزنىڭ ھايالدىما بېكىتمىزگە يېڭىدىن كەلگەن باشلىقىمىز ماڭا نەچچە قېتىم: «سەن مۇشۇ يەرگە كونىغۇ، ئوبدانراق ئادەملەر بولسا، چاقىرساڭچۇ» دېگەن. ئۇنداق ئادەملەرنى نەدىن تاپقۇلۇق؟ ھەممىسى ئۇرۇشتا. ئۇرۇشتىن قايتقانلار بولسا، ئۇلارغا باشقا يەردىمۇ ئىش تېپىلىدۇ. ئەلۋەتتە، بىزنىڭ بورانلىقىنى جەننەت دەپمۇ ئېيتالمايمەن، قىينىچىلىقى كۆپ يەر، ئەتراپىنىڭ ھەممىسى ساری ئۆزەكنىڭ دالاسى، ئادەم ناھايىتى ئاز، سۇمۇ

ئۇيغۇرچە كتاب يۈكلەش www.uyghurkitap.com

يوق. سۇنى ھەپتىدە بىر قېتىم سىرتتىن ئەكىلىپ بېرىدۇ، بەزىدە سۇنى ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بېرەلمەيدىغان ئەھۋاللارمۇ بولۇپ قالىدۇ. ئامال يوق، بۇنداق ئەھۋالدا يايلاقنىڭ يىراق بىر يېرىدىكى قۇدۇققا بېرىپ سۇنى تۆلۈمغا تولدۇرۇپ مالغا ئارتىپ كېلىمىز. ئاسان ئەمەس، ئەتىگەن كەتسەك، كەچتە ئاران كېلىسەن، شۇنداق بولسىمۇ، ھەرىەر - ھەرىەردە قاتقىپ يۇرگەندىن مۇشۇ ساری ئۆزەكنىڭ بىر چېتىدە ئۆز ئالدىڭغا ئولتۇرغانىڭ ئۆزى ئارتۇق. ئۆيۈڭ، مۇقىم خىزمىتىڭ بولىدۇ، بىلمىسەڭ، ئۆگىتىمىز، تېزلا ئىگىلەپ كېتىسەن. ئۆزۈڭلارنىڭ مېلى بولىدۇ، چارۋىچىلىققا مەيلىڭلار تارتسا، مال تۇتۇش قىيىن ئەمەس. ئىككىڭلارمۇ ياش، تۇرمۇشۇڭلار تېزلا تۈزىلىپ كېتىدۇ، سالامەتلىكىڭمۇ ئوڭشىلىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خۇدانىڭ بەرگىنىنى كۆرسىلەر، كۆنەلمىسەڭلار، ياخشىراق بىر يەر تېپىپ كېتىسىلەر...

قازانقاپ شۇ چاغدا ئاشۇنداق دېگەنىدى. يېدىگەي ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ، ئاخىر ماقۇل بولدى. شۇ كۈنى ئۇلار قازانقاپقا ئەگىشىپ ساری ئۆزەكتىكى بورانلىق بېكىتىگە قاراپ يولغا چىقتى. يېدىگەي بىلەن ئۇكىبالانىڭ ھېچقانچە بىر بىساتى يوق ئىدى، يىغىشتۇرۇشقا ھېچقانچە ۋاقىت كەتمەيتتى، شۇڭا ئۇلار تېزلا يولغا چىقتى، ئەگەر بەخت دېگەن بولىدىغان بولسا، بۇنىمۇ بىر سىناپ كۆرەيلى، دېيىشكەنىدى. كېيىنكى ئەھۋالدىن مەلۇم بولىدىكى، ئاشۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ قېلىش ئۇلارنىڭ پىشانىسىگە پۈتۈلگەنكەن.

ساری ئۆزەكنىڭ قۇمىلىدىن بورانلىقچە بولغان ئارىلىقتىكى يولى ئۆمۈرۋايەت يېدىگەينىڭ ئېسىدىن چىقمايدۇ. ھە دېگەندە ئۇلار تۆمۈرىولىنى بويلاپ ماڭدى، كېيىن ئاستا - ئاستا ئەگىپ، دۆڭلەردىن ھالقىپ ماڭدى. بۇنىڭ سەۋەبىنى قازانقاپ چۈشەندۈردى، تۆمۈرىول بىر زامانلاردا دولقۇنلاپ تۇرىدىغان تۈزلۈق كۆلنىڭ ھازىر قۇرۇپ كەتكەن بىر ئىزناسىنى

ئايلىنىپ ئۆتىدىكەن، توغرىسىغا كېسىپ ماڭغاندا بولسا، ئون كىلومېتىرىدەك يول قىسقىرايدىكەن. ھازىرغا قەدەر شۇ تاقىر يەرنىڭ قورسىقىدىن تۇز ۋە شورلۇق پاتقاق چىقىپ تۇرىدىكەن. ھەر يىلى كۆكلەم مەزگىلىدە بۇ شورتاڭ يەرگە جان كىرىپ، ئېزىلىپ لۆمشۇپ، ئۆتكىلى بولمايدىغان پاتقاقلىققا ئايلىنىدىكەن، ياز كىرگەنسېرى ئاپپاق شور بولۇپ، كېلەر يىلقى كۆكلەمگىچە تاشتەك قېتىپ قاغجىراپ ياتىدىكەن. بۇ يەردە بىر زامانلاردا كۆل بولغانلىقىنى قازانقاپ ساری ئۆزەكنىڭ يەر تۈزۈلۈشىنى تەكشۈرۈپ چىققان گېئولوگىيە ئالىمى ئېلىزاروفتىن ئاڭلىغان. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئېلىزاروف بىلەن يېدىگەي ئىككىسى ئارىسىغا قىل سىغمايدىغان دوستلاردىن بولۇپ كەتكەنىدى، ئۇ بىر ئەقىللىك رۇس ئىدى.

ئۇ ۋاقىت يېدىگەي تېخى بورانلىقلىق يېدىگەي دەپ ئاتالمىغان ۋاقىت ئىدى، ئۇشتۇمتۇت تۆمۈرىيول ئىشچىسىغا يولۇقۇپ قالغان بۇ كىشى ئۆز تەقدىرىنىڭ تىزگىنىنى قازانقاپقا تۇتقۇزۇپ، خوتۇنى بىلەن ئىككىسى ناتونۇش بورانلىق بېكىتىگە يول ئالغان ۋاقىت ئىدى. شۇ بېكەتتە ئۆمۈرۋايەت تۇرۇپ قېلىشنى ئۇ تېخى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى.

ئەتىيازدىلا سەل رەڭ كىرىپ بىر مەھەل يېشىللىققا پۈركىنىدىغان پايانسىز ساری ئۆزەك چۆلىنى كۆرگەن يېدىگەينىڭ بېشى ئايلانغاندەك بولدى. ئارال دېڭىزىنىڭ ئەتراپىمۇ يايلاقتىن قېلىشمايتتى، پەقەت ئۇستىيۈرت يايلىقىلا ناھايىتى چوڭ يايلاق ئىدى، لېكىن مۇنداق پايانسىز سەھرانى ئۇنىڭ تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىدى. ساری ئۆزەك دالاسىدا پەقەت قارنى ـ كۆكسى شۇ دالادەك چوڭ ۋە ئۇنى سىغدۇرالايدىغان ئادەملەرلا تۇرالايدىغانلىقىنى يېدىگەي كېيىنچە چۈشەندى. ھەئە، ساری ئۆزەك ھەقىقەتەن چوڭ ئىدى، لېكىن ئادەمنىڭ ھەربىر قىلىپ تۇرىدىغان پىكىر ـ ئىدىراكىمۇ ئۇنى سىغدۇرالايدۇ. ئېلىزاروف ئەقىللىك كىشى ئىدى، ئىنسانلارنىڭ كاللىسىدا

كاللەك ـ كاللەك تۇگۇن، سىر بولۇپ تۇرغان نەرسىنىڭ كۆزىنى ئېچىپ، چۈشەندۈرۈپ بېرىشكە ماھىر ئىدى.

مۇبادا ھازىر قازانقاپ تۆگىنى چۆلۈۋېرىدىن تۇتۇپ، ئالدىغا چۈشۈپ گىگانت قەدەم تاشلاپ ماڭمىغان بولسا، ساڭى ئۆزەكنىڭ قوينىغا ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى يېدىگەي بىلەن ئۇكىبالانىڭ ھالىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى مۆلچەرلەشنىڭ ئۆزى قىيىن ئىدى. يوڭ ئارتىلغان تۆگىنىڭ ئۈستىدە يېدىگەي ئولتۇرۇپتۇ، تۆگىگە يېدىگەي ئەمەس، ئۇكىبالا مىنىشى كېرەك ئىدى، بىراق قازانقاپ، بولۇپمۇ ئۇكىبالا ئۇنىمىغىنىغا ئۇنماي يېدىگەينى تۆگىگە زورلاپ مىندۈردى. «بىزنىڭ سالامەتلىكىمىز ياخشى، سەن تېخى ماغدۇرۇڭغا كەلمىگەن، ئۆزۈڭنى ئاسرىشىڭ كېرەك، قوي ئەمدى، تالاشما، يۈرەيلى، يول يىراق » دەپ ئىككىسى مېڭىپ كەتكەندى. تۆگە بولسا تېخى ئۈستىخىنى قاتمىغان ياش بىر نېمە ئىدى، شۇڭا يولۇچىلارنىڭ ئىككىسى پىيادە ماڭدى. يېدىگەينىڭ ھازىرقى قارانارى بولسىدى، ئۇچىلىسى مىنۈەلمەپ، يورغىلىتىپ ئۇچ ـ تۆت ساەتتىلا يېتىپ بارالايتتى. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار شۇ قېتىم بورانلىققا يېرىم كېچىدە ئاران يېتىپ باردى.

شۇنداق دېگەنبىلەن، شۇ قېتىم يولنى سېلىشقان پاراڭ قىسقارتقاندەك بولدى. تولاراق قازانقاپ پاراڭ سېلىپ بەردى، يېدىگەي بىلەن ئۇكىبالا ناتونۇش يەرلەرگە سەپسېلىپ ماڭغاچ، ئۇنىڭ پارىڭىغا قۇلاق سالدى. قازانقاپ بۇ يەرنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىنى، ئۆزىنىڭ ساڭى ئۆزەككە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى، تۆمۈرىيول ئىشىغا قانداق ئورۇنلىشىپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. ئەسلىدە ئاشۇ يىلى، ئۇرۇش ئاخىرلىشىش ئالدىدىكى بىر يىلى، قازانقاپ ئەمدىلا ئوتتۇز ئالتە ياشقا كىرگەنكەن، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېرى ئارال دېڭىزىنىڭ ئەتراپى، دېڭىزنى ياقىلاپ يۈرگەندە جانكەلدىدىن ئوتتۇز چاقىرىم كېلىدىغان بېساغاش① دېگەن ئاۋۇل ئىكەن. قازانقاپنىڭ

① بېساغاش ـــ بەشتېرەك.

بىساغاشتىن چىقىپ كەتكىنىگە ئۇزاق يىللار بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېرىگە شۇنچىدىن بېرى ئاياغ باسماپتۇ. ئۇنىڭمۇ سەۋەبى بار ئىكەن. قازانقاپنىڭ دادىسىنى باي چارۋىچى دەپ سىنىپىي دۈشمەن قاتاردا بىساغاشتىن قوغلۇۋېتىپتىكەن ئەمەسمۇ. كېيىن ئېنىقلىنىپتۇ، باي چارۋىچى تۇرماق، ئۇنىڭغا يېقىنراقمۇ كەلمەيدىكەن، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىشتەك زىيانكەشلىككە ئۇچراپ، خاتا ھالدا باي چارۋىچى قىلىپ قويۇلغانىكەن، بۇنىڭغا ئوخشاش ئۇۋال قىلىپ باي چارۋىچى قىلىپ قويۇلغان ئوتتۇرا دېھقان - چارۋىچىلار ناھايىتى جىق بولغان زامانغۇ ئۇ. كېيىن ئۇنىڭ ئۇستىدىن قىلىنغان خاتالىق تۈزىتىلىپ، سۈرگۈن قىلىنغان يەردىن تۇغۇلغان يېرىگە قايتۇرۇلغان چاغدا، يول ئۈستىدە قازا تېپىپتۇ.

ئاقلىنىشىغۇ ئاقلاندى، بىراق كېچىكىپ قالدى - دە، ئائىلىسى — بىر تۇغقان ئىنىلىرى، سىڭىللىرى، ئاكا - ھەدىلىرى بورانغا ئۇچرىغان قامغاقتەك توزا - توزاڭ بولۇپ، قۇلاق ئاڭلىماس، كۆز كۆرمەس ياقلارغا كېتىپ يوقالدى. قازانقاپ شۇ چاغدا ياپياش يىگىتقۇ، ئاۋۇلدىكى ئەسەبىيلەشكەن ئاكتىپلار كۈندە دېگۈدەك مەجلىس ئېچىپ، قازانقاپنى: «ئېيت، ماۋۇ خەلقە ئېيت، دادامنى سىنىپىي يات ئۇنسۇر قاتاردا توغرا سوتلىدى، دەپ ئېيت، مۇشۇ سىياسەتنى قوللايمەن، دەپ ئېيت، مۇنداق دادىدىن ۋاز كەچتىم، مېنىڭ دادامغا ئوخشاش سىنىپىي دۈشمەنلەرگە يەر يۈزىدە ئورۇن يوق، ھەممىسىنى قويماي يوقتىش كېرەك، دەپ ئېيت، ھە، ئېيت، ئېيت!» دەپ قىستايىتتى.

مۇنداق دوزىخى مەسخىرىگە قالماسلىق ئۈچۈن، قازانقاپ ئۆز يۇرتىدىن بېزىپ، يىراق - يىراقلارغا بېشىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. سەمەرقەنت يېنىدىكى دالادا خۇددى ئاتتەك ئالتە يىل ئىشلىدى. ئەسىرلەر بويى ئادەمزاتنىڭ قەدىمى تەگمەي ياتقان شۇ

پايدا كتاب نۇر يۈكلەش www.uyghurkitap.com

دالانى پاختا تېرىيمىز دەپ ئەمدىلەتتىن ئۆزلەشتۇرۇشكە كىرىشكەن دەۋر ئىدى، ئىشقا ئادەم يېتىشمەيتتى، ئىشچىلار كەپىلەردە يېتىپ ئېرىق چاپاتتى. قازانقاپ يەرمۇ قازدى، تىراكتورچىمۇ بولدى، ئەترەت باشلىقىمۇ بولدى، زەربىدارلىق ئەمگىكى ئۈچۈن ھۆرمەت مۇكاپاتىمۇ ئالدى. ئۇ شۇ يەردە يۇرۇپ ئۆيلەندى. ئۇ چاغلاردا بۇ دالاغا تىرىكچىلىك ئىزدەپ ئادەملەر تۇشمۇتۇشتىن ئېقىپ كېلىشكە باشلىغانىدى. خۇدا شەھىرى ئەتراپىدىن ئاكىسىنىڭ ئائىلىسى بىلەن بىللە بۇ دالاغا قاراقالپاق قىزى — بۆكەيمۇ كەلگەنىدى. خۇدايىم ئۇنىڭ پېشانىسىگە مۇشۇ يەردە قازانقاپ بىلەن ئۇچرىشىشنى پۈتكەنىكەن. ئۇلار توي قىلىشتى، تويدىن كېيىن ئىككىسى ئارال دېگىزى تەرەپكە، قازانقاپنىڭ يۇرتىغا، ئاكا - ئۇكا، ئۇرۇق - تۇغقانلار ئارىسىغا بارماقچى بولدى. لېكىن، ئۇلار ئىشنىڭ ئۇجۇر - بۇجۇرىغچە ياخشى ئويلاپ يەتمىگەنىكەن، «ماكسىم» دەيدىغان پويىزغا تالاي - تالاي ئىستانسىلاردا ئالمىشىپ، ھەپتىلەپ مېڭىپ، ئاخىر قۇمبەلگىمۇ كەلدى. بۇ ئىستانسىدا قازانقاپ ئۇشتۇمتۇت بىر - ئىككى يۇرتلۇقنى ئۇچرىتىپ قالدى، ئۇلار بىلەن ئامان - ئېسەنلىك سورىشىپ، ئۇلارنىڭ گەپلىرىدىن بېساغاشقا بېرىشقا تېخى بالدۇر ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. ئاۋۇلنى تاكى ھازىرغىچە شۇ چاغدىكى ئەسەبىيلەر، يايتاق ئاتقا مىنىپ قاچارلار سوراپ تۇرغانىكەن. بۇنى ئاڭلاپ قازانقاپ يۇرتىغا قايتىش نىيىتىدىن يانىدى. ياق، ئۇ قورقىنى يوق، ئۇ ھازىر ئۆزبېكستانىنىڭ ھۆرمەت مۇكاپاتى بىلەن مۇكاپاتلانغان ئادەم. ئەمدى ئۇنىڭغا ھېلىقى ئاتقا مىنگۈرلەر تېگىلمەس. بىراق، بىر زامانلاردا ئۆزىنى خورلىغان، ھاقارەتلىگەن كىشىلەرنى ئۇنىڭ كۆرەر كۆزى يوق. ئۇلار ھېلىمۇ دەۋر سۈرۈپ تۇرغانىكەن، ئەمدى بېرىپ، ھېچقانداق ئىش بولمىغاندەك، قانداقمۇ ئۇلار بىلەن سالاملاشقىلى بولىدۇ!

قازانقاپ بۇ ئىشلارنى ئەسلەشنى خالىمايتتى، بۇ ئىشلارنى

باشقىلارنىڭ ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەنلىكىنىمۇ چۈشىنەلمەيتتى. قازانقاپ بۇ ئىشلارنى ھېچقاچان ئۇنتۇپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى ساڭا ئۆزەككە كەلگەندىن كېيىنكى شۇنچە كۆپ يىللار ئىچىدە پەقەت ئىككى قېتىملا بىلدۈرۈپ قويدى. بىرىنچى قېتىم ئۆزىنىڭ ئوغلى سابىتجان كۆڭلىگە قاتتىق تەگدى، ئىككىنچى قېتىم يېدىگەي ئاۋايلىمايلا چاقچاق قىلىپ، يارىسىنى ئېچىشتۇرۇۋەتتى.

سابىتجان شەھەردىن كەلگەن كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ھەممەيلەن يىغىلىپ، داستىخاننى چۆرىدەپ پاراڭلىشىپ ئولتۇرغانىدى. تۇرلۇك ـ تۇرلۇك پاراڭلار ئىچىدە، سابىتجان مەسخىرە قىلغان ھالدا كۈلۈپ:

ـــ كوللېكتىپلاشتۇرۇش دەۋرىدە شىنجاڭغا قېچىپ كەتكەن قازاقلار بىلەن قىرغىزلار ئەمدى بۇياقتا قاراپ قېچىپ كېلىۋېتىپتۇ، ـــ دېدى، ـــ تازا بېسىمغا ئۇچرىغاندا بايىلا بىز تەرەپتىن قېچىپ كەتكەن قازاقلار بىلەن قىرغىزلار قېچىپ كېلىشكە ئورۇنۇۋېتىپتۇ. ئۇلار: «ۋاي سادىغاڭ كېتەي، بىزنى ئۆتكۈزۈۋېتىڭلار، ئۆتۈپ كەلگەندىن كېيىن نېمە قىلساڭلارمۇ مەيلى» دەپ، بىزنىڭ ئادەملەرنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ ياتقانىدەك قىلىدۇ.

ـــ بۇنىڭ زادىلىق قىلىدىغان نېمىسى بار؟ ـــ قازانقاپنىڭ چىرايى تۇرۇلۇپ، ئاچچىقىدىن كالپۇكلىرى دىر ـ دىر تىترەپ كەتتى. قازانقاپتا بۇنداق ئەھۋال ناھايىتى ئاز كۆرۈلەتتى، ئوغلى بىلەن بۇنداق تەلەپپۇزدا ئىنتايىن ئاز (ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان دېمىگەندەمۇ) سۆزلىشەتتى. ئۇ ئوغلىغا بەك كۆيۈنەتتى، بالام ئادەم بولۇپ قالسا ئىكەن، دەپ پەيلەپ، رايىغا قاراپ، ھېچ نەرسىسىنى ئايىماي ئوقۇتۇپ، پەرىشتىدەك كۆرۈپ كەلگەنىدى، ـــ سەن نېمىدەپ بۇنى زادىلىق قىلىسەن؟ ـــ دېدى ئۇ يەنە چېكە تومۇرلىرى كۆپۈپ قىزارغان ھالدا، ـــ بىلسەڭ، بۇ بىر ئاپەتقۇ!

ـــ ئەمىسە نېمە دەيتتىم؟ مانا قىزىق ! ـــ دېدى سابىتجان

ئۇيغۇرچە كىتاب ئوپۇسكىنى

رەددىيە بېرىپ، ــ بولغان ئىشنى بولغىنىدەك ئېيتىۋاتىمەن ـ دە.

سابىتجاننىڭ دادىسى چاي ئىچىۋاتقان چىنىسىنى ئىتتىرىپ تاشلىدى ـ دە، ئۇنىڭ شۇ جىم ئولتۇرۇپ قالغىنى ناھايىتى ئەلەم بولدى.

ــ ئومۇمەن، كىمدىن رەنجىپ، كىمگە خاپا بولىسەن؟ ــ دېدى سابىتجان ھەيران بولغاندەك مۇرىسىنى قېقىپ، ــ زادى چۈشەنمىدىم. يەنە تەكرارلاپ ئېيتاي، زاماندىن رەنجىمسەن؟ زامان ئالغا باسماقتا. ھۆكۈمەتكە خاپا بولامسەن؟ ھۆكۈمەتكە خاپا بولىدىغان ھەققىڭ يوق.

ــ بىلىپ قوي، سابىتجان، چامانىڭ يېتىشچە ئۆز ئىشىمنى ئۆزۈم بىلىمەن، باشقىلارنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمايمەن. بىراق، ئوغلۇم، ئېسىڭدە بولسۇن، سەن چۈشىنىسەن، شۇڭا يادىڭدا تۇت، پەقەت خۇدادىنلا رەنجىشكە بولمايدۇ، ئۆزى بەرگەن جاننى ئۆمۈر ئاخىرلاشقاندا ئۆزى ئالىدۇ، بۇنىڭغا رەنجىشكە بولمايدۇ. خوش، يەر يۈزىدە قالغان ئىشنىڭ ھەممىسىگە سوراق بار! ــ قازانقاپ سۆزىنى تۈگەتتى ـ دە، ئورنىدىن قوپۇپ، ھېچكىمگە قارىماستىن خاپا بولغان ھالدا ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى...

يەنە بىر قېتىمقىسى، قۇمبەلدىكى دەسلەپكى ئۇچرىشىشتىن كېيىن (ئۇزاق يىللار ئۆتكەندىن كېيىن) يۈز بەردى. يېدىگەي بىلەن ئۇكىبالا ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق، بالىچاقلىق بولۇپ، چوڭ بولۇپ بورانلىقتا يىلتىز تارتقان ۋاقىت ئىدى. ئەتىياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، كەچقۇرۇن يېدىگەي قورۇغا قوزىلىغان قويلارنى كىرگۈزۈۋېتىپ، قازانقاپقا ئاۋايلىمايلا بىر چاقچاق قىلىپ سالدى:

ــ قازىكە، مانا ئەمدى سىز بىلەن بىز باي بولۇپ كېتىۋاتىمىزغۇ دەيمەن. يېڭىباشتىن باي چارۋىچى دەپ ئايرىسىمۇ بولىدىغاندەك!

قازانقاپ شۇ چاغدا يېدىگەيگە ھومىيىپ بىر قارىدى، ھەتتا

ئۇنىڭ بۇرۇتلىرىمۇ تىككىدە بولۇپ كەتتى:
— گېپىڭ بولسا قىل، ئەمما بىلجىرلىما!
— سىزگە نېمە بولدى، قازىكە، چاقچاقنى چۈشەنمەمسىز؟
— بۇ چاقچاق قىلىدىغان نەرسە ئەمەس.
— قويۇڭچۇ، قازىكە، ئاتام زامانىدىكى گەپقۇ ئۇ...
— گەپ شۇ يەردە. بىرەر تۇياق مېلىڭنى قالدۇرماي ئەكەتسىمۇ بىرنېمە قىلىپ كۈن كۆرىسەن، لېكىن خورلانغان جانىنىڭ يارىسى ھېچقاچان ساقايمايدۇ...
بىراق، بۇ گەپ قۇمبەلدىن بۇرانلىقا قاراپ ساڭا ئۆزەك يايلىقى بىلەن كېلىۋاتقان ۋاقىتتىن كۆپ يىللار كېيىن بولغان، بۇرانلىقتىكى ھايالدىما بىكەتكە قاراپ ماڭغان بۇ سەپەردىن كېيىنكى ئەھۋالنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى ھېچكىمگە مەلۇم ئەمەس ئىدى، ئۇ چاغدا يېدىگەي بىلەن ئۇكىبالانىڭ ئۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ قېلىش - قالماسلىقى ياكى باشقا ياقلارغا كېتىپ قېلىشى بەلگىسىز ئىدى. ئۇ چاغدىكى پاراڭ ئاساسەن ئۆتكەن - كەچكەن تىرىكچىلىك ئۇستىدە بولغان، گەپ ئارىسىدا يېدىگەي قازانقاپتىن: «ئۇرۇش ئالدىنقى سېپىگە قانداقچە بارماي قالدىڭىز، سالامەتلىكىڭىزنىڭ يار بەرمەسلىكىدىنمۇ يا؟» دەپ سورىغان.
— خۇداغا شۈكۈر، سالامەتلىكىم ياخشى، — دېگەن قازانقاپ، — ھېچقانداق ئاغرىق - سىزلاققا دۇچار بولمىدىم. ئۇرۇش ئالدىنقى سېپىگە ئەۋەتكەن بولسا، باشقىلاردىن كەم جەڭ قىلماس ئىدىم دەپ ئويلايمەن، بىراق ئەھۋال باشقىچە بولۇپ قالدى...
قازانقاپ بىلەن بۆكەي ئىككىسى بېساغاشقا قايتىپ كېتىشنى خالىماي، قاياقتا بېرىشىنى ئۇقماي، نېمە قىلارىنى ئۇقماي قۇمبەل ئىستانىسىدا قېلىپ قالغان. باشقا بارغۇدەك يەر يوق، قايتىدىن دالاغا (مىرزا چۆلگە) قايتىپ كېتەي دېسە، ناھايىتى يىراق، بىر كېلىپ قالغاندىن كېيىن ئەمدى يەنە قايتىپ بېرىشنىڭ ئورنى يوق ئىدى. ئارال دېڭىزى تەرەپكە قاراپ

مېڭىشنىڭ ۋاقتى ئەمەس. شۇنداق قىلىپ يۈرگەنده، قۇمبەل ئىستانسىسىنىڭ باشلىقى خېلى ئوبدان ئادەم ئىكەن، بۇ ئىككىسىنىڭ خېلى ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىنى بايقاپ قېلىپ، نېمە قىلىپ يۈرگەن ئادەمسىلەر، قەيەرگە بارماقچىدىڭلار، دەپ سوراپ، بىچارىلەرنىڭ ئەمگەكچان، مۆمىن ئادەملەر ئىكەنلىكىگە كۆزى يېتىپ، ئۇلارنى ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىزلارنىڭ بىرىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ، بورانلىقتىكى هايالدىما بېكەتكە ئەۋەتتى. ئۇ يەرگە ئادەم كېرەك، ئىككىڭلارمۇ تازا لايىق ئىكەنسىلەر، مەن بورانلىقتىكى هايالدىما بېكەتنىڭ باشلىقىغا خەت يېزىپ بېرەي، دەپ خەتمۇ يېزىپ بەردى. ئۇلار خاتالاشماپتىكەن، بۇ يەر هەتتا مىرزا چۆلدىن قېلىشمىغۇدەك دەرىجىده جاپالىق بولسىمۇ، لېكىن كېلىپ ـ كېتىپ تۇرغانلار جىق، قىلىدىغان ئىش كۆپ ئىدى، سۇيىمۇ كەمچىل بولغان بۇ چۆلده تۇرمۇش ناهايىتى مۇشكۇل بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئاستا ـ ئاستا كۆنۈپ، بۇ يەرنىڭ شارائىتىغا ئۆزلىشىپ قېلىشتى. كۇن كەچۇرۇش قىيىن بولسىمۇ، لېكىن كۆڭلىگە ياقتى. ئەر ـ خوتۇن ئىككىلىسى تۆمۇرىيول ئىشچىسى بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار هايالدىما بېكەتتىكى ئىشلارنىڭ هەممىسىنى قىلدى. قازانقاپ بىلەن ئۇنىڭ ياش ئايالى بۆكەينىڭ تۇرمۇشى ساری ئۆزەككە جايلاشقان بورانلىق هايالدىما بېكىتىده ئەنه شۇ تەرزده باشلانغانىدى. راست شۇ بىر يىللىرى ئۇلار بىرئاز پۇل يىغقاندىن كېيىن ئىستانسىغا ياكى شەهەرگە يېقىنراق بىرەر يەرگە ئالمىشىپ كەتمەكچىمۇ بولغانىدى، ئەنه ـ مەنه دەپ يۈرگەن كۇنلەردە ئۇرۇش باشلىنىپ كەتتى.

ئەنه شۇنىڭدىن كېيىن پويىز دېگەن نەرسىلەر بورانلىق ئارقىلىق غەربكە ئەسكەر توشۇسا، شەرققە قاراپ بالىچاقىلارنى، غەربكە قاراپ ئاشلىق توشۇسا، شەرققە قاراپ يارىدارلارنى توشۇپ ئېقىشقا باشلىدى. تۇرمۇش ـــ هايات دېگەن نەرسىنىڭ ئۆزگەرگىنى شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، بىر خىلۇەتكە جايلاشقان

بورانلىق هايالدىما بېكىتىدىمۇ هايات قاينىاپ كەتتى.

يول بوشتىمپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ پاراۋۇزلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى توۋلايدۇ، قارشى تەرەپتىنمۇ گۇدۇك چېلىپ توۋلايدۇ. مۇنداق ئېغىر سالماقتا چىداشلىق بېرەلمىگەن رېلىس ياغاچلىرى ئېگىلىپ، رېلىسلار مۇددەتتىن بۇرۇن ئۇپراپ ئۆزگىرىپ كېتىدۇ، چۈنكى ئۆتۈشۈپ تۇرغان پويىزلار ئېغىرلىق كۆتۈرۈش كۈچىدىن ئاشۇرۇپ يۈك سۆرەيتتى. يولنىڭ بىر يېرىنى ئەمدىلا ئوڭشاپ بولسىڭ، يەنە بىر يېرىنى دەرھال ئوڭشاشقا توغرا كېلەتتى...

توشۇلۇۋاتقان ئادەمۇ تۇغىمەيدۇ، شۇنچە جىقكى، پويىزلار بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى باش - ئۇچى يوق، تىنىمسىز، كېچەيۇ كۈندۈز، ھەپتىلەپ، ئايلاپ، ئاخىر بېرىپ يىللاپ ئۇرۇش مەيدانىغا قاراپ ئېقىپ تۇرىدۇ. ئىككى دۇنيا ئوتتۇرىسىدا يا ئۆلۈم، يا كۆرۈم دەپ قاتتىق ئېلىشىش بولۇۋاتقان غەربكە قاراپ ئەسكەر ۋە لازىمەتلىك توشۇپ كېتىۋاتقان پويىزلار...

ئۇرۇش پارتلاپ ئۇزاق ئۆتمەيلا، قازانقاپنى ھەربىي سەپكە چاقىرغان بۇيرۇقمۇ كېلىپ قالدى. قۇمبەلدىن ھەربىي پونكىتقا كېلىپ تىزىمغا ئالدۇرۇش قەغىزى چۈشكەنىدى. ئەڭ نەمۇنىچى ئىشچىنى ھەربىي سەپكە چاقىرغاندا، بېكەت باشلىقى بېشىنى تۇتۇپ يىغلىۋېتىشكە تاسلا قالدى. بورانلىق هايالدىما بېكىتىدە ئىشچى دېگەن ئەزەلدىن قىسقۇ، بىراق ئۇنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلايدىغان كىم بار! هايالالاپ ئۆتىدىغان پويىزلارنى ماڭدۇرۇپ ئولگۇرەلمەي تۇرۇۋاتىدۇ، پات ئارىدا قوش رېلىس يانقۇزۇش زۆرۈر دەپ كىمگە دەيدۇ؟ شۇنداق دېسە ئۆزى كۈلكىگە قالار. پاراۋۇزلار بوزلاپ تۇرغان بورانلىقنىڭ مۇڭىغا ئەمدى كىم قۇلاق سالىدۇ؟ ئەنە، دۇشمەن موسكۋا بوسۇغىسىدا...

بىرىنچى ئۇرۇش يىلىنىڭ قىشىمۇ كېچىگە ئەگىشىپ تۇمان بولۇپ، ۋېزىلدىغان پۈتى بىلەن مەزگىلسىز بالدۇرلا كېلىپ ئىشىك قاقتى. شۇ ئەتىگىنى سەھەر ۋاقتىدىن سەل ئاۋۋالا يەنە

قار ياغدى، دەسلەپتە ئازراق قار ئۇچقۇندىغاندەك بولدى - دە، كېيىن بارا - بارا قاتتىق قار يېغىپ كەتتى. ساڭا ئۆزەكنىڭ پايانسىز دالاسى، ساي - سالاسى، ئوي - چوڭقۇرى چەتسىز - چەكسىز ئاق يوتقانغا پۈركىنىپ قالدى. يېڭى چۈشكەن يۇمشاق قارنى ئۇچۇرۇپ ئويىنىشىپ، ساڭا ئۆزەكنىڭ شامىلى بەلگە بېرىشكە باشلىدى. ئۇ ئادەتتىكى بىر ئويۇنچۇقتەكلا شامال ئىدى، ۋېزىلداپ گۈركىرەپ جۇدۇن بولىدىغان چاغلار تېخى ئارقىدا ئىدى. شۇنداق شۇبرىغان - جۇت بولغاندا، قىردىن - قىرغا سوزۇلۇپ، سېرىق توپىلىق دالانىڭ چېكە تومۇرىدەك ئىنچىكە كۆرۈنىدىغان تۆمۈرىيول لىنىيەسىنىڭ ھالى نېمە بولماق؟ چېكە تومۇر سوقۇپ تۇردى — ئۇياققىمۇ - بۇياققىمۇ پويىزلار ئېقىپ تۇردى، ئېقىپ تۇردى.

شۇ كۈنى ئەتىگىنى قازانقاپ ئۆزىنى تىزىمغا ئالدۇرۇش ئۈچۈن قۇمبېلگە ئاتىلاندى. ھېچكىم ئۇزىتىپ قويغىنى يوق، يالغۇز ماڭدى. ئەر - خوتۇن ئىككىسى ئۆيدىن چىققاندا، كۆز چاقنىتىپ تۇرغان قاردىن بېشى ئايلىنىپ بۆكەي تۇرۇپ قالدى. بۆكەي: «بېشىم ئايلىنىپ كەتتى» دېدى. قازانقاپ چىڭ زاكىلاپ ئورالغان بالىنى ئۇنىڭ قولىدىن ئالدى. بۇ تېخى ئەمچەكتىكى ئايىزادە ئىدى. ئەر - خوتۇن ئىككىسى ئاق قاردا خۇددى تۇرنىلاردەك ئىز قالدۇرۇپ مېڭىپ كەتتى. كىم بىلىدۇ، بۇ ئىزلارنىڭ قاتار چۈشۈشى ئاخىرقى قېتىمقىسىدۇر... بىراق، بۇ بۆكەينىڭ قازانقاپنى ئالدىنقى سەپكە ئۇزىتىپ قويۇشى ئەمەس، قازانقاپنىڭ قۇمبېلگە بارىدىغان يولۇ پويىزغا چىقىۋېلىشتىن ئاۋۋال بۆكەينى ئاچالغىچە ئاخىرقى قېتىم ئۇزىتىپ قويۇشى ئىدى. قازانقاپ شۇ يەردە قۇمبېلگە بارىدىغان يولۇ پويىزغا چىقىۋالماقچىدى. ئەمدى ئېرىنىڭ ئورنىغا بۆكەي ئاچالچى بولدى. ئاچالغا كېلىپ ئىككىسى خوشلاشتى. ئېيتىلىدىغان سۆزلەر ئاخشام كېچىچە ئېيتىلغان، تۆكۈلىدىغان ياشلار تۆكۈلگەنىدى. پويىزمۇ ھور پۈرقىرىتىپ تەييار تۇرغانكەن.

شوپۇر قازانقاپنى ئالدىرىتىپ كەتتى، قازانقاپ ئۇنىڭ يېنىغا چىقار ـ چىقماستىن، پاراۋۇز بولۇشچە نەرە تارتىپ، ئاستا ـ ئاستا تېزلەپ، چاقلىرىنى رېلىستا تاقىلداتقان پېتى بېلىگە بەلباغ باغلاپ، بېشىنى ياغلىق بىلەن ئوراپ، ئېرىنىڭ ئۆتۈكىنى كىيىپ، بىر قولىغا بايراق، بىر قولىغا بالىسىنى ئالغان ھالدا بۇلارغا يول ئېچىپ تۇرغان بۆكەينىڭ ئالدىدىنمۇ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇلار ئاخىرقى قېتىم قول ئىشارىتى بىلەن خوشلاشتى... بۆكەينىڭ دىدارى، كۆز قارىشى، قولى ۋە ھەتتا ئېچىلىپ تۇرغان بەلگە بايرىقىمۇ ئاخىرقى قېتىم كۆرۈنۈپلا قېلىۋەردى...

پويىز بولسا ساری ئۆزەكىنىڭ ئاپپاق يوتقىنىغا پۈركىنىپ، جىمجىت ئۇخلاپ ياتقان دالاسىنى ئويغىتىپ ئىتتىك ئىلگىرىلىمەكتە. پاراۋۇزنىڭ ماڭلىيىدىن شامال ئۇرۇپ، كۆمۈرنىڭ سېسىق ھىدى كېلىپ تۇرغان پاراۋۇزخانىنىڭ ھاۋاسىنى يېڭىلاپ، يېڭى ياغقان قار ھىدىنى دىماقىغا ئۇراتتى... ساری ئۆزەك يايلىقىنىڭ قىشلىق ساپ ھاۋاسىنى قازانقاپ تازا يۇتتى، تازا سۈمۈردى. بۇنىڭدىن كېيىن بۇ دالانىڭ ئۆز قەلبىدە ساقلىنىدىغانلىقىنى ئۇ ئەمدى بىلدى...

قۇمبەل ئىستانسىسىدا ئەسكەرلىككە ئېلىنغانلار يولغا سېلىنىۋاتقانىكەن. ھەمىسىنى سەپكە تۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئىسىملىرىنى ئاتاپ چىقاندىن كېيىن ۋاگون ـ ۋاگونلارغا بۆلدى، دەل شۇ چاغدا، قىزىق بىر ئىش يۈز بەردى. قازانقاپ قوشۇن بىلەن بىللە ئەمدى ۋاگونغا چىقاي دەپ تۇرغىنىدا، ھەربىي كومىسسارىياتنىڭ بىر خىزمەتچىسى يۈگۈرۈپ كېلىپ:

ـــ ئاسانبايېۋ قازانقاپ! ئاسانبايېۋ قايسىڭ؟ چىق سەپتىن! ماڭا ئەگىشىپ ماڭ! ـــ دەپ بۇيرۇدى.

قازانقاپ بۇيرۇق بويىچە سەپتىن چىقتى:

ـــ ئاسانبايېۋ مەن بولىمەن!

ـــ گۇۋاھنامەڭ؟... توغرا. شۇ، سەن ئىكەنسەن. يۇر مېنىڭ بىلەن.

ئىستانسىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا جايلاشقان ھەربىي پونكىتقا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن ھېلىقى كىشى قازانقاپقا:

ــ ئاسانبايېۋ، ماۋۇ ياقتا قارا، ئۆيۈڭگە قايتىۋەر، قايت ئۆيۈڭگە. چۈشەندىڭمۇ؟ ــ دېدى.

ــ چۈشەندىم، ــ دېدى قازانقاپ ھېچنېمىگە چۈشەنمىسىمۇ.

ــ ئەمىسە بۇ يەردە تۇرماي ئۆيۈڭگە قايت. ئەمدى سېنىڭ بۇ يەردە ئىشىڭ قالمىدى.

قازانقاپ ئۇزىتىپ تۇرغانلار ۋە يولغا چىقىش ئالدىدا تۇرغانلارنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭى ئىچىدە بىردەم گاڭگىراپ تۇرۇپ قالدى، ھە دېگەندە ئۇشتۇمتۇت يۇز بەرگەن بۇ ئىشتىن خۇشمۇ بولۇپ قالدى، بىراق بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن كاللىسىغا بىر گۇمان كەلدى ـ دە، ئىچى كۆيۈپ ناھايىتى بىئارام بولۇپ كەتتى، «ھە، مۇنداق ئىكەن ـ دە ! مۇنداق دەڭ !» دېگەنچە كىشىلەر توپى ئىچىدىن ھەربىي پونكىتقا قاراپ يۈگۈردى.

ــ نەگە، قىستاپ نەگە باراتتىڭ؟ ــ دەپ چۇقان كۆتۈرۈشتى باشلىق بىلەن كۆرۈشۈشكە نۆۋەت كۈتۈپ تۇرغانلار.

ــ جىددىي ئىش ! پويىز يۈرەي دەپ قالدى، جىددىي ئىش ! ــ قازانقاپ ئاخىر ئىشىككە ياماشتى.

تاماكا تۈتۈنى بىلەن تولغان بۇ بۆلۈمدە يان ـ يېنىدىكى تېلېفونلارنىڭ، بوغما ـ بوغما قەغەزلەرنىڭ، كۆزىگە كىرىۋالغان ئادەملەرنىڭ ئىچىدە قالغان، ئۇنى پۈتۈپ كەتكەن چارباش ئادەم ئىتتىرىپ ـ قىستاپ كىرىپ كەلگەن قازانقاپقا ياقتۇرمىغان تەرزدە قاراپ:

ــ ساڭا نېمە كېرەك، نېمە ئىشىڭ بار؟ ــ دېدى.

ــ مەن قوشۇلمايمەن.

ــ نېمىگە قوشۇلمايسەن؟

ــ مېنىڭ دادام ئۇۋال قىلىنغان ئادەم سۈپىتىدە ئاقلانغانىدى، ئۇ باي چارۋىچى ئەمەس ! بارلىق ھۆججەتلىرىمنى تەكشۈرۈڭلار ! ئۇنى ئوتتۇرا چارۋىچى دەپ ئاقلىغان.

— توختا، توختا ! نېمه كېرەك ساڭا ؟
— مېنى پەقەت مۇشۇ سەۋەبتىنلا ئالمىساڭلار توغرا بولمايدۇ.
— ھەي، سەن جۆيلۈمە. باي چارۋىچى دەمدۇ، ئوتتۇرا چارۋىچى دەمدۇ، كىمنىڭ چاتىقى بار ھازىر ئۇنىڭ بىلەن. ئۆزۈڭ نەدىن كەلدىڭ؟ كىم سەن ئۆزۈڭ؟
— بورانلىق بېكىتمىدىن كەلگەن ئاسانبايېۋ مەن.
باشلىق تىزىملىككە قاراشقا باشلىدى.
— مۇنداق دېسەڭ بولمامدۇ، ئادەمنىڭ مېڭىسىنى قوچۇغۇچە. ئوتتۇرا چارۋىچى، كەمبەغەل چارۋىچى، باي چارۋىچى دەپ! مانا سېنى ھەربىيلىككە چاقىرتتىش ! سېنى خاتالىشىپ چاقىرتقان. تۆمۈريولچىلارغا ھېچكىم تەگمىسۇن، ھەممىسى ئۆز ئورنىدا قالسۇن، دېگەن يولداش ستالىننىڭ ئۆزىنىڭ بۇيرۇقى بار. قېنى، كاشىلا قىلما، بېكىتمىگە بار ـ دە، ئىشىڭغا كىرىش...

ئۇلار بورانلىققا يېقىنلىغاندا كۇنمۇ ئۇۋۇسىغا كىرگەنىدى. ئۇلارنىڭ ئالدىدىن يەنە تۆمۈريول كۆرۈندى، ئۇياق ـ بۇياق ئۆتۈشۈپ تۇرغان پويىزلارنىڭ ئۇنى ئاڭلاندى. يىراقتىن سوزۇلۇپ ئۆتۈۋاتقان ۋاگونلار تىزمىسىنمۇ بايقاشقا بولاتتى. ساڭى ئۆزەكنىڭ دالاسىدا بۇ ۋاگونلار يىراقتىن قارىغاندا ئويۇنچۇق ۋاگونلاردەك بولۇپ كۆرۈنەتتى. ساي ـ سالانى، بەل ـ تۆپىلەرنى ئاخىرقى نۇرى بىلەن چايقاپ، بەزىدە سايە ـ كۆلەڭگىلەرگە ئوراپ، كۇن نۇرى ئاجىزلىشىپ باراتتى. يەر يۈزىنى بولار ـ بولماس تۇمان قاپلاپ، قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى، ھاۋاغا ئەتىيازدىكى يەرنىڭ سوغۇق ھىدى ۋە ئېرىپ بولالمىغان ئاخىرقى قارنىڭ نەم ھىدى تولدى.
— ئەنە، بىزنىڭ بورانلىق ! — دەپ قولىنى ئالدىغا سوزدى قازانقاپ تۆگە ئۈستىدە ئولتۇرغان يېدىگەي بىلەن يېنىدا بىللە كېتىۋاتقان ئۆكىبالاغا قاراپ، — ئەمدى ئاز قالدى. خۇدايىم

بۇيرۇسا كېچىكمەيلا يېتىپ بارىمىز، دەم ئالىسىلەر.

ئالدىدا تۆمۈرىيول سەل - پەل ئەگمەپ ئۆتكەن يەردىن بىرنەچچە ئۆي، يولنىڭ ئېچىلىشىنى كۈتۈپ هايالالاش يولىدا تۇرغان ئۇزۇن پويىز سوستاۋى كۆرۈندى. ئۇنىڭ نېرىسى بولسا، يان - ياقىنىڭ هەممىسى قاغجىراپ ياتقان قۇرۇق دالا، ئۇن - تۇشى يوق، ئىنس - جىن يوق چۆل، پايانسىز دالا، چەكسىز...

يېدىگەينىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇشقا باشلىدى. دېڭىز ئەتراپىدىكى دالانى كۆرۈپ ئۆسكەن يېدىگەي بۇ مەنزىرىگە ئاسان كۆنەلمەيتتى. يېدىگەي دېگەن سۆيى كۆپكۆك ئارال دېڭىزىنىڭ (ئۇ شۇ يەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن - دە!) بويىدىن ئەمدى سۇسىز تىلسىم تاقىر يەرگە كەلدى - دە! ئاھ، بۇ يەردە ئەمدى قانداق كۈن كەچۈرۈشكە بولار؟!

ئۇكىبالا تۆگە بىلەن قاتارلىشىپ كېلىپ، يېدىگەينىڭ پۇتىنى تۇتۇپ، خېلىغىچە قويۇۋەتمىدى. يېدىگەي ئۇنى چۈشەندى. «چىدا، — دېگەندى شۇ چاغدا ئۇكىبالانىڭ قولى، — ئەمدى سالامەتلىكىڭ ئەسلىگە كەلسە بولغىنى، قالغىنىنى كېيىن كۆرمەمدۇق...»

شۇنداق قىلىپ ئۇلار مەنزىلگە يېتىپ كەلدى ۋە بۇ يەردە تاكى ئالەمدىن ئۆتكۈچە ياشىدى.

شەپەق ئاخىرلىشىپ، قاراڭغۇ چۈشۈپ، ساري ئۆزەكنىڭ ئاسمىنىنى يۇلتۇزلار قاپلىغان چاغدا، ئۇلار بورانلىققا يېتىپ كەلدى.

ئۇلار بىرنەچچە كۈن قازانقاپنىڭ ئۆيىدە تۇرغاندىن كېيىن، شۇ چاغدىكى يول ئىشچىلىرىنىڭ كەپە ئۆيلىرىدىن بىرىگە كۆچۈپ كىردى. ئۇلارنىڭ يېڭى هاياتى ئەنە شۇنداق باشلانغاندى.

ساري ئۆزەكتە تۇرمۇش كەچۈرۈش ناهايىتى جاپالىق ئىدى، بولۇپمۇ هە دېگەندىلا شۇنداق بولۇپ تۇيۇلدى. بىراق، يېدىگەيگە بۇ يەردە ئىككى نەرسە ناهايىتى شېرىن بولدى: بىرى، ساپ

هاۋا، يەنە بىرى، شۇبات. بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى ئوغۇزدەك ساپ ئىدى، ھاۋاسى بۇنداق ياخشى، تازا يەرنى ھېچ يەردىن تاپقىلى بولمايتتى. شۇباتقا كەلسەك، قازاقتاپ ئۆزىنىڭ ئىككى سېغىن تۆگىسىنىڭ بىرىنى يېدىگەيلەرنىڭ سېغىپ ئىچىشىگە بەردى.

— ئايالىم ئىككىمىز مەسلىھەتلەشتۇق، — دېدى قازاقتاپ، — خۇداغا شۇكۇر، بىزگە بىر تۆگىنىڭ سۈتى يېتىدۇ، ئاق باش تۆگىنى سىلەر سېغىپ ئىچىڭلار. سۈتلۈك، ياش مال، ئىككىنچى قېتىم بوتىلىشى. ئۆزۈڭلار بېقىپ، ئۆزۈڭلار ئىشلىتىڭلار، بوتىلىقىنى ئاچ قويۇپ ئۆلتۈرۈپ قويمىساڭلارلا بولدى. بوتىلىقى سىلەرنىڭ بولسۇن، يېدىگەي، مەن ئايالىم بىلەن مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن مۇشۇنداق قارارغا كەلدۇق، ئاشۇ بوتىلاق، ئەگەر ياخشى ئەي قىلالمساڭ، مېلىڭلارنىڭ بېشى بولسۇن. كېتىمىز، كۆچىمىز دېسەڭلار، سېتىۋېتىپ كېتەرسىلەر، پۇلغا يارايدۇ.

ئاق باش تۆگىنىڭ بوتىلىقى بۇنىڭدىن ئىككى ھەپتە ئاۋۋالىلا يەرگە چۈشكەن، ئۇنىڭ قۇيقىلىۋەتكەندەك قارا بېشى بار ئىدى، تومپىيىپ تۇرغان ئىككى كىچىككىنە لوككىسىمۇ قاپقارا ئىدى، مۆلدۈرلەپ تۇرغان ئىككى كۆزى چۆچەكتەك، ياش - سەبىي بالىنىڭ كۆزىدەك ناھايىتى چىرايلىق ئىدى. بوتىلاق بەزىدە ئانىسىنىڭ يېنىدا بەخىرامان ئەركىلەپ، سەكرەپ - سەكرەپ ئوينايتتى، قورۇدا يالغۇز قالسا، ئانىسىنى ئىزدەپ، ئادەمگە ئوخشاش ئېچىنغان ھالدا، يالۋۇرغان تەرزدە بوزلاپ - بوزلاپ قويىاتتى. ئۇنىڭ كېيىن مەشھۇر قارانار دەپ ئاتىلىپ كېتىدىغانلىقىنى كىم بىلگەن دەيسىز. پۇتۇن رايون بويىچە كۈچلۈك، چىداملىق دەپ ئاتالغان قارانار مۇشۇ. بورانلىقلىق يېدىگەينىڭ پۇتۇن ھاياتىدىكى نۇرغۇن ۋەقەلەر ئەمدى شۇ قارانار بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولار. لېكىن، ھازىرچە ئۇ تېخى ئېھتىيات بىلەن قېتىرقىنىپ ۋە كۆڭۈل بۆلۈپ بېقىشقا تېگىشلىك بىر بوتىلاق. بوتىلاققا يېدىگەينىڭمۇ كۆڭلى چۈشۈپ قالغاندى، سەل

بوش ۋاقتى بولسا، ئۇنىڭ يېنىدىن كەتمەيتتى. ئىلگىرى ئارال دېڭىزىنىڭ بويىدىكى ۋاقىتىدا يېدىگەي تۆگە بېقىشقا ئۇستا ئىدى، مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئۇستىلىقى ئەسقاتتى. كۆز ئۆتۈپ قىش كىرگۈچە قارانار خېلى بوي تارتىپ قالغانىدى، قىش كىرىشى بىلەنلا يېدىگەي ئۇنى يوپۇق بىلەن كىيىندۈرۈپ قويدى. يوپۇق ياپقاندىن كېيىن بوتىلاقنىڭ بېشى، بوينى، پۇتى ۋە لوكىسىلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى، كۆلكىلىك بىر نېمە بولۇپ قالغانىدى. بوتىلاق شۇ يوپۇق بىلەن قىشنى چىقىرىپ، يازغا يېقىن قورۇدىن چىقىپ كېچە ـ كۈندۈز دالادا يۈرىدىغان بولدى.

شۇ يىلى قىش كىرگۈچە بولغان ئارىلىقتا يېدىگەي ئۆزىنىڭ پەيدىنپەي ساقىيىپ ياخشى بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى، بېشىنىڭ تىنماي قېيىشىنىڭ قانداق توختاپ قالغانلىقىنىمۇ بايقىماي قالدى. بەزى ـ بەزىدە قۇلىقىنىڭ غوڭۇلداپ كېتىشىمۇ بېسىلىپ، ئىش قىلسا قارا تەرگە چۈشۈپ كېتىشىمۇ تۈگىدى. قىشتا، تۆمۈرىيولنى قار بېسىپ كەتكەن چاغلاردا ئۇ باشقا ئىشچىلار بىلەن بىرلىكتە قولىغا گۈرجەك ئېلىپ، ئىشقىمۇ كىرىشىپ كېتىدىغان بولدى. ياش دېگەن ياش ـ دە، ئۇنىڭ ئۇستىگە تۈغما غەيرەتلىك بولغاچقا، ئاۋۇ چاغلاردىكى ئاجىزلىقىنى، ئۆزىنىڭ پۇتىنى ئاران سۆرەپ ماڭغانلىقىنى ئۇنتۇپ، كۈچ ـ قۇۋۋىتى ئېشىپ غەيرەتلىنىپ كەتتى. ھېلىقى قوڭۇر چاچ دوختۇرنىڭ ئېيتقىنى كەلدى.

كۆڭلى ئېچىلىپ كەتكەن پەيتلەردە، يېدىگەي بوتىلاقنى بويىنىدىن قۇچاقلاپ، ئۇنى ئەركىلىتىپ تۇرۇپ چاقچاقمۇ قىلىپ كېتەتتى:

ـــ ئىككىمىز ئېمىلداش قېرىنداشمۇ. ئاق باش تۆگىنىڭ ئەمچىكىنى ئېمىپ، مانا سەن چوڭ بولۇپ قالدىڭ، مەن بولسام شۇنىڭ سۈتىنىڭ ئارقىسىدا كېسەلدىن ساقايدىم. پەرق ـــ سەن ئۇنىڭ ئەمچىكىنى ئەمدىڭ، مەن ئۇنىڭ سۈتىنى شۇبات قىلىپ ئىچتىم...

ئاردىن كۆپ يىللار ئۆتكەندىن كېيىن ساڭا ئۆزەڭ تەۋەسىدە قارانارنىڭ داڭقى چىقىپ كەتتى. ئۇ شۇنداق داڭ چىقىرىپ كەتتىكى، بەزىلەر ئەتەي كېلىپ قارانارنى سۈرەتكە تارتىپ كېتەتتى. بۇ كۆپ يىللاردىن كېيىنكى ئىش، ئۇ چاغدا ئۇرۇش ئاياغلاشقان، بالىلار مەكتەپكە كىرگەن، ھايالدىما بېكەت ئۆزىنىڭ سۇ مۇنارىغا ئىگە بولۇپ، ئىچىدىغان سۇ مەسلىسىنى ئۇزۇل - كېسىل ھەل قىلىۋالغان، يېڭىگەيمۇ قاڭالتىرلىق ئۆي سېلىۋالغانىدى. بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېيتقاندا، ئۇزاق يىل سەرسانلىقتا يۈرۈپ، جەبىر - جاپالارنى باشتىن كەچۈرگەندىن كېيىن تۇرمۇش ئاخىر ئۆز ئىزىغا چۈشكەن، نورمال ھايات يولىغا قەدەم قويغانىدى، ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، يېڭىگەي بىلەن قازانقاپنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇنتۇلغۇسىز بىر پاراڭ بولۇپ ئۆتكەنىدى.

فوتو مۇخبىرلىرىنىڭ (ئۇلار ئۆزلىرىنى شۇنداق دەپ تونۇشتۇرۇشقان) كېلىشى بورانلىقنىڭ بورانلىق بولۇشىدىن بۇيان بولۇپ ئۆتكەن (ئەگەر بولۇپ باقمىغان دېمىگەندىمۇ) چوڭ ئىش ئىدى. ئۇلار ئۇچ ئادەم ئىدى، ئۇچىلىسى تازا سۆزمەن يىگىتلەر ئىكەن. بورانلىقنىڭ قارانارى بىلەن ئۇنىڭ ئىگىلىرىنى پۈتكۈل گېزىت - ژۇرناللارغا بېسىپ چىقىرىش ئۇچۇنلا بۇ يەرگە كەلدۇق، دەپ ياخشى گەپلەرنى تۆكۈۋەتتى. قارانار ئۆزىنىڭ يېنىدا بولۇۋاتقان بۇ گەپ - سۆز، چۈقانلارنى ياقتۇرمىدى، «كەيپىمنى ئۇچۇرماڭلارچۇ» دېگەندەك قىلىپ بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، يوغان چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، بۆكىرەپ قويدى، فوتو مۇخبىرلار: «تۆگىنى تىنچلاندۇر، مۇنداق تۇت، ئۇنداق تۇتۇپ تۇر» دەپ يېڭىگەينىڭمۇ كەيپىنى ئۇچۇرۇپ بولدى. يېڭىگەي بولسا مەھەللىدىكى چوڭ - كىچىكلەرنى، ئۇششاق بالىلارنى، ھەتتا قازانقاپنىڭ ئۆزىنىمۇ چاقىرىپ: «كېلىڭلار، سۈرەتكە ھەممىمىز بىللە چۈشەيلى، يالغۇز ئۆزۈمنىڭلا چۈشۈرگىنىم ياراشماس» دېدى. فوتو مۇخبىرلارمۇ ئۇنىڭ پىكرى بويىچە چاق -

چۇق قىلىپ سۇرەتكە تارتىۋەردى. سۇرەتكە تارتىشنىڭ ئەڭ قىزىق بىر كۆرۈنۈشى قارانارغا ھەممە بالىنىڭ مىنىپ تۇرغان بىر كۆرۈنۈشى بولدى، ئىككىسى بوينىغا مىندى، بەشى تۆگىنىڭ دۇمبىسىگە مىندى، قاق ئوتتۇرىسىغا يېدىگەي مىندى — قاراڭلار، بۇ تۆگىنىڭ كۆچىنى ! پاھ، شۇ چاغدا تازا بىر كۈلكە كۆتۈرۈلدىغۇ ! شۇنىڭدىن كېيىن فوتو مۇخبىرلار: « بۇغرىنىڭ ئۆزىنىلا بىر سۇرەتكە تارتايلى دېۋىدۇق » دەپ يېلىندى. « ھە، سۇرەتكە تارتىۋېرىڭلار، نېمىسى بار ئىدى ئۇنىڭ ! »

ئەنە شۇ چاغدا فوتو مۇخبىرلار بورانلىقىنىڭ قارانارىنى ئالدىدىنمۇ، يېنىدىنمۇ، يىراقتىنمۇ، يېقىندىنمۇ بار ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ سۇرەتكە تارتىشتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار قازانقاپ بىلەن يېدىگەينى يارەمگە چاقىرىپ، بۇغرىنىڭ پۇتىدىن لوككىسىغىچە ھەم گەۋدىسىنى، تىزىنى، تۇيىقىنى ئۆلچەپ ھەممىنى قەغەزگە يېزىۋېلىشتى، باشلىرىنى چايقاپ، ھەيرانۇھەس بولۇشتى.

— قالتىس نەسىل ! مانا، ئېسىل نەسلىنىڭ ساقلىنىپ قېلىشى دەپ مۇشۇنى دېسە بولىدۇ ! تېپىك باكتىرىيان ! كۆكرىكىنىڭ كەڭلىكىنى، تۇرقىنىڭ كېلىشكىنىنى دېمەمدىغان !

مۇشۇنداق ماختىغان سۆزلەر يېدىگەينىڭ قۇلىقىغا ئەلۋەتتە تازا ياقتى، بىراق بەزى سۆزلەرنىڭ مەنىسىگە چۈشەنمەي: «باكتىرىيان» دېگىنىڭلار نېمە ئۇ؟» دەپ سورىدى. ئاتايا، پەندە قوش لوككىلىق تۆگىنىڭ ئاتىسى شۇنداق دەپ ئاتىلىدىكەن.

— دېمەك، بۇ باكتىرىيان بولدىمۇ؟

— بولغاندىمۇ ناھايىتى ئاز ئۇچرايدىغان ئالماستەك ئەڭ ئېسىلى.

— ئۆلچەپ نېمە قىلىسىلەر؟

— ئىلىم ئۈچۈن ماتېرىيال.

ئۇلارنىڭ گېزىتىكە، ژۇرناللارغا چىقىرىمىز دېگىنى بورانلىقلارنى ئالدىغىنى ئىدى، بىراق يېرىم يىلدىن كېيىن،

تۆگىچىلىك كەسپى بويىچە زوئوتېخنىكىلىق فاكۇلتېتلارغا بېغىشلانغان بىر ئوقۇشلۇق كىتابنى پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتىپتۇ. ئوقۇشلۇق كىتابنىڭ مۇقاۋىسىغا باكتېرىيان نەسلىنىڭ ئېسىل تۈخۈمى — بورانلىق قارانارىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەنىكەن. كىتاب بىلەن بىللە بىرمۇنچە سۈرەتلەرنىمۇ قوشۇپ ئەۋەتىپتۇ، ئۇنىڭ ئىچىدە بىرمۇنچىسى رەڭلىك سۈرەت ئىكەن. شۇ سۈرەتلەرگە قاراپ شۇ دەۋرنىڭ بەختلىك دەۋر ئىكەنلىكىنى بايقۇبلىشقا بولار ئىدى — ئۇرۇشتىن كېيىنكى مۇشكۈل كۈنلەر ئۆتۈپ كەتكەن، بالىلار بولسا تېخىچە بالىلىقنىڭ ھەسەلدەك دەۋرىدىن چىقمىغان، چوڭلارنىڭ ھەممىسى ساق - سالامەت بولۇپ، قېرىلىقتىن تېخى يىراق ئىدى.

ئاشۇ سۈرەت تارتقۇچى مېھمانلارنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن يېدىگەي بىر توقلىنى سويۇپ، بورانلىقتىكى بارلىق ئاھالىنى چاقىرىپ مول بىر زىياپەت ئۆتكۈزدى، شۇبات دەمسىز، ھاراق دەمسىز ۋە باشقا يەيدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مول بولدى. شۇ چاغلاردا بۇ ھايالدىمغا كۆچمە ۋاگون ماگىزىن كېلىپ تۇراتتى، ئۇ ماگىزىندا توخۇنىڭ سۈتىدىن باشقىسى تولۇپ تۇراتتى. پۇللا بولسا، قىسقۇچپاقا، قارا - قىزىل بېلىنجانلار، ھەر خىل بېلىق، كونياك، كولباسا، كەمپۇت ۋە باشقا تاتلىق - تۇرۇملارنىڭ خىلمۇخىل تۈرى چىقاتتى. شۇنداق مولچىلىقتا، قىزىقى شۇكى، كىشىلەر ئۇنى كۆپ ئالمايتتى، ئەمدى بولسا ھېلىقى كۆچمە ماگىزىننىڭ كۆزىدىن غايىب بولغىنىغا نەۋاق...

شۇ كۈنى كۆپچىلىك قانغۇدەك بىر ئىچىشتى، ھەتتا «قارانار ئۇچۇن» دەپ تۇرۇشۇپ قەدەھ كۆتۈرۈشتى. گەپتىن - گەپ چىقتى، ئاتايا ھېلىقى مېھمانلار قارانار توغرۇلۇق گەپنى ئېلىزاروفتىن ئاڭلىغانىكەن. سارى ئۆزەكتە بورانلىقلىق يېدىگەي دېيىلىدىغان بىر دوستۇم بار، دۇنيا بويىچە ئەڭ چىرايلىق تۆگە — بورانلىقنىڭ قارانارىنىڭ ئىگىسى شۇ، دەپتىكەن. ئاھ ئېلىزاروف، ئېلىزاروف ! قالتىس ئادەم - دە ! سارى ئۆزەكنىڭ

تارىخنى قالتىس ياخشى بىلىدىغان مۇتەخەسسىس !... ئېلىزاروف ھەر قېتىم بورانلىققا كەلگەندە، يېدىگەي، قازانقاپ ئۇچى تۇن بويى پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى...

قازانقاپ بىلەن يېدىگەي بىر - بىرىگە قوشۇمچە قىلىپ تۇرۇپ مېھمانلارغا يەرلىك تۆگىنىڭ ئانىسى ھەققىدىكى رىۋايەتنى، ئاتاقلىق ئاق باش تۆگە — ئاقمايا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلا ئاتاقلىق بولغان نايمان ئانا ھەققىدىكى رىۋايەتنى، ئاشۇ نايمان ئانا دەپنە قىلىنغان ئانابېيىت توغرىسىدىكى رىۋايەتنى سۆزلەپ بەردى. «بورانلىقنىڭ قارانارى ئەنە شۇ ئاقمايانىڭ ئەۋلادى !» دېدى ئۇلار. «مۇشۇ بىر كونا تارىخ توغرىسىدا مۇشۇ مېھمانلار گېزىتكە بىر نېمە يازسا ئىكەن» دەپ ئۈمىد قىلىشقانىدى بورانلىقلار. مېھمانلار بۇ ھېكايىنى ئىجتىھات بىلەن تىڭشىدى - دە، ئۆزلىرىچە: «بۇ ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا داۋام قىلىپ كەلگەن بىر رىۋايەت بولسا كېرەك» دەپ قويۇشتى. ئېلىزاروف بولسا باشقىچە پىكىرلىك ئادەم ئىدى، ئۇ «ئاقمايا توغرۇلۇق رىۋايەت قەدىمكى زاماندىكى تارىخىي چىنلىققا ئۇيغۇن بولۇشى ئېھتىمال» دەيتتى. ئېلىزاروف بۇنداق رىۋايەتلەرنى ئاڭلاشقا ئامراق ئىدى، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بۇ سەھرانىڭ ئۆتمۈشى توغرىسىدا جىق رىۋايەتلەرنى بىلەتتى...

مېھمانلار كەچقۇرۇن قايتىشقانىدى. يېدىگەينىڭ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ، خېلى خۇشال بولۇپ قالغانىدى. شۇ سەۋەبتىنمىكىن، ئۇ ئويلانمايلا بىر سۆزنى ئېيتىپ سالدى. قانچە دېگەنبىلەن، مېھمانلار بىلەن قوشۇلۇپ ئۇمۇ ئىچتىغۇ، بىراق ئېيتىلغان سۆز — ئېتىلغان ئوق.

— قازىكە، زادى راستىڭنى ئېيتقىنا، — دېگەنىدى ئۇ قازانقاپقا شۇ چاغدا، — ماڭا مۇشۇ قارانارنى بوتىلاق ۋاقتىدا بېرىۋەتكىنىڭگە ئۆكۈنۈپ يۈرمىگەندۇرسەن - ھە؟

قازانقاپ ئۇنىڭغا بىر قاراپ، سوغۇق كۈلۈپ قويدى، يېدىگەيدىن بۇنداق گەپ چىقىپ قېلىشىنى كۈتمىگەندەك

قىلاتتى. ئۇ سەل جىم تۇرغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى:
ــ ھەممىمىز بەندە، ــ دېدى ئۇ، ــ بەندە دېگەن ئۇنداق ـ مۇنداق نۇقسانلاردىن خالىي بولالمايدۇ. بۇرۇنقىلار: «مال ئىگىسى خۇدادىن» دېگەن، بۇنى سەن بىلمىسەن. بۇ پېشانىغا پۈتۈلگەن ئىش. قارانار سېنىڭكى، سەن ئۇنىڭ ئىگىسى. ئۇ باشقىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان بولسا، نېمە بولاتتىكىن، ئۆلۈپمۇ قالاتتى بەلكىم. مۇمكىن، مال بولماس ئىدى، ياردىن يىقىلىپ ئۆلۈشىمۇ مۇمكىن ئىدى. ئۇ سېنىڭ بولۇپ پېشانەڭگە پۈتۈلگەنىكەن. مېنىڭ بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ تۆگىلىرىم بولغان، ئۇلارمۇ يامان مال ئەمەس ئىدى، دەل شۇ ئاق باش تۆگىدىن بولغان تۆگىلەر ئىدى. سېنىڭدە بولسا مۇشۇ بىرلا تۆگە بار، يەنە كېلىپ ئۇنى ساڭا باشقىلار بەرگەن. ئىلاھىم يۇز يىل قىزىقىنى كۆرگىن. شۇ سەۋەبتىن ھېلىقى گېپىڭ بىكار، بىكار قىلدىڭ...
ــ كەچۈر، قازىكە، كەچۈرگىن، ــ يېدىگەي ئويلىماي قىلىپ قويغان گېپىمدىن قاتتىق خىجىل بولدى.
شۇ گەپ ئىچىدە قازاقتاپ ئۆزى بايقاپ كۆزەتكەن بىر سىرنى ئېيتقانىدى. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، ئېسىل نەسىلىڭ ئاقمايا يەتتىنى بوتىلاپتىكەن، ئۇنىڭ تۆتى چىشى، ئۇچى ئەركەك ئىكەن. شۇنىڭدىن بۇيان چىشلىرى ئاق باش سېرىق، ئەركەكلىرى قارا باش، قوڭۇر بولۇپ تۇغۇلىدىكەن. ھە، قارانار ئەنە شۇنداق نەسىل. ئاق باش ئانىدىن قاراباش بوتىلاق تۇغۇلغان، ئۇنىڭ نەسىلىڭ ئاق باش ئاقمايانىڭ نەسلى ئىكەنلىكىنىڭ ھەقىقىي بەلگىسى ئەنە شۇ. ئەنە شۇنىڭدىن بۇيان ئىككى يۈز يىلمۇ، ئۈچ يۈز يىلمۇ، بەش يۈز يىلمۇ ئۆتكەندۇر، بەلكىم ئۇنىڭدىنمۇ كۆپتۇر، ساري ئۆزەكنىڭ دالاسىدا ئاقمايانىڭ ئۇرۇقى ئۆزۈلۈپ قالماي كېلىۋاتىدۇ. بورانلىقنىڭ قارانارىدەك ئېسىل سىرتتانلاردىن تۇغۇلغانلىرىمۇ ئاندا ـ ساندا يولۇقۇپ قالىدۇ. يېدىگەينىڭ تەلىيى بار ئىكەن، قارانار شۇنىڭ قولىغا چۈشۈپتۇ...

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، قارانار چوڭ بولدى، پىچتۇرۇۋېتىدىغان ياكى پۈتىغا چۈشەك، بۇرنىغا چۈلۈك ئۆتكۈزۈپ قويىدىغان ۋاقتىغا يەتتى، يېنىغا ئادەم يولاتماي، قۇتراپ، نەچچە كېچە - كۈندۈزگىچە قايتماي دالادا يۈرىدىغان بولۇپ كەتتى. ئەنە شۇنداق ئەھۋال ئاستىدا، يېدىگەي پىچتۇرۇۋېتىش كېرەكمۇ ياكى پۈتىغا چۈشەك سېلىپ قويۇش كېرەكمۇ، دەپ قازانقاپتىن سورىغان چاغدا، قازانقاپ توغرىسىنىلا ئېيتتى:

— ئىختىيار ئۆزۈڭدە، ئۆزۈڭنىڭ تىنچلىقىنى ئويلىساڭ، پىچتۇرۇپ ئاختا قىلىۋەت، نامىم چىقسۇن دېسەڭ، تەگمە. ئۇنداق ئەھۋالدا ئۇنداق ياكى مۇنداق ۋەقە بولۇپ قالسا، بارلىق جاۋابكارلىقنى ئۈستۈڭگە ئال. كۈچ - قۇۋۋىتىڭ ۋە سەۋر - تاقىتىڭ يەتسە، چىدا. ئۇچ يىلدەك قۇتراپ باقمدۇ - دە، ئۇنىڭدىن كېيىن بۇرنىنى تەشكەن تايلاقتەك ئارقاڭدىن ئەگىشىپ يۈرىۋېرىدۇ.

يېدىگەي قارانارنى پىچتۇرمىدى، كۆڭلى ئۇنىمىدى، قولى بارمىدى. شۇڭا، قارانار بۇغرا بولۇپ قېلىۋەردى، لېكىن شۇ سەۋەبلىك يېدىگەي جىق تارتقۇلۇق تارتتى.

5

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

بۇ يەردە، تۆمۈريولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپىلىق چۆل — ساری ئۆزەك ياتىدۇ.

بۇ يەردە ھەرقانداق ئارىلىق، خۇددى ئۇزۇنلۇقنى ھېسابلىغاندا گىرىنۋىچ مېرىدىيان سىزىقى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىنغىنىدەك، تۆمۈريول ئۆلچەم قىلىپ ھېسابلىنىدۇ...

پويىز بۇ يەردىن ئۆتكەندە، شەرقتىن غەربكە ياكى غەربتىن شەرققە ماڭىدۇ...

ئەتىسى ئەتىگىنى ھەممە ئىش تەل بولغانىدى. قازانقاپىنىڭ مۇردىسىنى كىگىزگە ئوراپ، سىرتىدىن ئارغامچا بىلەن باغلاپ، ھەرە كېپىكى، قىرىندى ۋە ئوت - چۆپ سېلىنغان تىراكتور كوزۇپىغا جايلاشتۇردى. قاش قارايغانغا قالماي، كەچ سائەت بەش - ئالتىلەردە قەبرىستانلىققىن بۇ ياققا مېڭىش ئۇچۇن ھايال قىلماي ئەتىگەنرەك قوزغالغان تۇزۇك ئىدى، بىرىشقا ئوتتۇز كىلومېتىر، كېلىشكە ئوتتۇز كىلومېتىر ۋە تۇپراق بېشىدىكى ئىشلار، دېمەك، قازانقاپىنىڭ ئاش سۇيىنى پەقەت كەچ سائەت ئالتىلەردىلا بىرىشكە توغرا كېلەتتى، ئۇلار شۇ ۋاقىتقا ئۇلگۇرۇپ كېلەيلى دەپ يولغا چىقىشقا تەييارلانغانىدى. يېدىگەي تۇنۇگۇن ئاخشام جابدۇپ تەييار قىلىپ قويغان قارانارىنى يېتىلەپ كۆپچىلىكىنى: «پاتراق بولۇڭلار» دەپ ئالدىرىتىپ يۇرەتتى. كۆپچىلىك بولسا ھامان ئالدىرىشىپ يۇرەتتى. يېدىگەي تۇن بويى كۆز يۇممىغان بولسىمۇ، سەل جۇدەپ قالغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، روھلۇق، كۆتۇرەڭگۇ كۆرۇنەتتى، ساقلىنى پاكىز ئېلىپ، ئاق سانجىلغان بۇرۇتىنى تەكشىلەپ قىرقىپ، خۇرۇم ئۆتۈك، چىبەرقۇت گەلەپى شىم، ئاق كۆڭلەك، قارا پىنجەك، تۆمۇريول خادىملىرىنىڭ قاسقانلىق شەپكىسىنى كىيىپ، كۆكرىكىگە ئۇرۇش مېدالىلىرىنى ۋە بەشىنچى بەش يىللىق تۇرىدىغان بارلىق ئوردېن، مېدالىلىرىنى ۋە بەشىنچى بەش يىللىق پىلان دەۋرىدە زەربىدار بولۇپ ئالغان ئىزناكلىرىنى تاقاپ خېلى سۆلەتلىك بولۇپ قالغانىدى. بۇ ھال ئۇنى روھلۇق، سەلتەنەتلىك ۋە ھۆرمەتلىك قىلىپ كۆرسىتەتتى. بورانلىقلىق يېدىگەي قازانقاپىنىڭ دەپنە مۇراسىمىدا مۇشۇنداق ياسىنىشى كېرەك ئىدى.

مەرھۇمنى ئۇزىتىشقا چوڭ - كىچىك ھەممەيلەن تولۇق يىغىلغانىدى، ھەممەيلەن تىراكتور كوزۇپىنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىپ، تىراكتورنىڭ مېڭىشىنى كۇتۇپ تۇراتتى. ئايالىلار

بولسا تىنماي يىغلايتتى. ئويلىمىغان يەردىن يېدىگەي قانداق سۆز باشلىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەي قالدى:

— بىز ھازىر ساڭا ئۆزەڭ يېرىنىڭ ئەڭ خاسىيەتلىك قەبرىستانى بولغان ئانابېيىتكە ئاتلىنىمىز، مەرھۇم قازانقاپ پەقەت شۇ يەرگىلا دەپنە قىلىشقا لايىق ئىنسان، ئۆزىنىڭ ۋەسىيىتىمۇ شۇنداق ئىدى، — يېدىگەي ئەمدى نېمە دېسەم بولاركىن دېگەندەك ئويلىنىپ تۇردى ـ دە، سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەتتى، — مەرھۇمنىڭ پېشانىسىگە يېزىلغان ئاي ـ كۈنلەر تولۇپتۇ. بۇ كىشى بىزنىڭ ھايالدىما بېكەتتە خۇددى ئاتقا ئوخشاش توپتوغرا قىرىق تۆت يىل خىزمەت ئىشلەپتۇ، ئۆمۈرۋايەت ئىشلەپتۇ دېسەكمۇ بولىدۇ. ئۇ مۇشۇ يەردە ئىشلەشكە باشلىغان چاغدا سۇ مۇنارىمۇ يوق ئىدى، سۇ بىر ھەپتە يەتكۈدەك قىلىپ ماشىنا بىلەن يىراق يەردىن توشۇپ كېلىنەتتى. ئۇ چاغدا ھازىرقىدەك قار ئېرىغداش ماشىنىسى ۋە باشقا ماشىنا سايمانلار يوق ئىدى. ئۇنى دېسەڭ، مانا ھازىر قازانقاپنىڭ مۇردىسىنى سالغان تراكتورمۇ يوق ئىدىغۇ. بىراق، پويىزلار توختىماي قاتناپ تۇردى، پويىزلارغا يول راۋان بولۇپ تۇردى، قازانقاپ بورانلىقتا ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە خىزمەت قىلدى. ئۇ ياخشى ئادەم ئىدى، ئۇنى ھەممىگىلار بىلىسىلەر، مانا ئەمدى بىز يولغا چىقمىز. ھەممەيلەننىڭ بېرىشىغا ئات ـ ئۇلاغمۇ يوق، ھاجىتىمۇ يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە، تۆمۈرىولنى ئېگىسىز قالدۇرۇپ قويۇشقا بولمايدۇ. قەبرىستانلىقتا بىز ئالتەيلەن بارىمىز، مەرھۇمنى ئوبدان دەپنە قىلىممىز. سىلەر ئاش سۈيىنىڭ تەييارلىقىنى قىلغاچ بىزنى كۈتۈڭلار، بىرىڭلارمۇ قالماي نەزىرلىك ئاشقا كېلىڭلار، مانا، قازانقاپنىڭ بالىلىرىنىڭ — ئوغلى بىلەن قىزىنىڭ نامىدىن ھەممىگىلارنى نەزىرلىك ئاشقا چاقىرغىنىم...

يېدىگەي ئەتەي شۇنداق قىلىۋاتقان ئىش بولمىسىمۇ، لېكىن بۇ كىچىكرەك بىر ئاممىۋى يىغىنغا ئوخشاش بولۇپ چىقتى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار يۇرۇپ كەتتى، بورانلىقلار كوزۇپ چېتىلغان تىراكتورنىڭ ئارقىسىدىن بىر ئاز ئەگىشىپ مېڭىشتى - دە، مەھەللىنىڭ چېتىدە قېلىپ قېلىشتى. خېلىغىچە ئۇن سېلىپ يىغلىغان ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇردى، بۇ ئايزادە بىلەن ئۇكىبالانىڭ يىغىسى ئىدى.

يىغلىغان ئاۋاز ئاڭلانماي، ئالتەيلەن تۆمۈرىولىدىن يىراقلاپ، ساري ئۆزەكنىڭ دالاسىغا ئىچكىرىلەپ كىرىپ كەتكەن چاغدا، يېدىگەي بىر «ئۇھ» دېدى. ئالدىراشلىق، تېنەشلىك تۇگىدى، ئەمدى ئۇلار نېمە قىلىدىغانلىقىنى بىلەتتى.

كۇن خېلى كۆتۈرۈلۈپ، ئۆز نۇرىنى سېخىيلىق ۋە خۇشاللىق بىلەن ساري ئۆزەك دالاسىغا سېپىشكە باشلىدى. كۇن تېخى سالقىن، يول مېڭىشتا قىينىلىش يوق ئىدى. ئاسماندا ئىككىلا سار پەرۋاز قىلىپ يۇرىدۇ. ئاندا - ساندا ئاياغ ئاستىدىن پۇر قىلىپ ئۇچۇپ، قاناتلىرىنى پىلدىرلىتىپ، بوز تورغايلار ئۇچۇپ چىقىدۇ. «كۆپ كېچىكمەي، دەسلەپكى قار چۈشەر - چۈشمەستىلا بۇلارمۇ توپ - توپ بولۇپ ئۇچۇپ كېتىدۇ» دەپ قويىدى ئىچىدە يېدىگەي. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا دەسلەپكى قار، شۇنداق پەيتلەردە توپ - توپى بىلەن ئىسسىق مەملىكەتلەرگە ئۇچقان قۇشلار كەلدى. نېمە ئۇچۇندۇر تۇنۇگۇن كېچىدە يورغىلاپ تۆمۈرىولغا كېلىپ قالغان تۇلكە ئېسىگە چۈشتى، بىزگە ئەگىشىپ كېلىۋاتقان بولمىسۇن يەنە، دەپ يان - يېنىغا قاراپمۇ قويىدى، شۇ كۇنى ساري ئۆزەكنىڭ دالاسىدىن ئوتقا ئورلىپ ئالەمگە ئۇچقان راكېتانىمۇ ئېسىگە ئالدى، «نەدىكى بىرنېمىلەرنىڭ ئېسىمگە كەلگىنى نېمىسى، — دېدى - دە، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئېسىدىن چىقىرىشقا تىرىشتى، — يول يىراق بولسىمۇ، دەل بۇگۇنكى كۇندە نەدىكى بىر نېمىلەرنى ئويلاپ كەتكىنىم نېمىسى» دېدى ئۇ...

قارانارغا مىنگەن بورانلىقلىق يېدىگەي ئانابېيىتنى كۆزلەپ، ھازا كارۋىنىنى باشلاپ كەلمەكتە. يول ئۇزارغانسېرى، قارانارمۇ

چوڭ قەدەم تاشلاپ ئۆزىنىڭ ئادىتى بويىچە يورغىلاشقا باشلىدى. بىلگەن كىشىگە قارانار مۇشۇنداق مېڭىشىدا بەكمۇ چىرايلىق كۆرۈنەتتى، ئەگمە بوينىنىڭ ئۈچىدا قاڭقىيىپ تۇرغان بېشى دولقۇن ئۈستىدە بىر خىل لەيلەپ كېلىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى؛ تارىمۇشلۇق ساغلام پۇتلىرى توختىماي يەرنىڭ تانابىنى تارتىپ، ھاۋانى يېرىپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى. قوش لوكىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يېدىگەي غادىيىپ، پۇختا ۋە راھەت ئولتۇرغاندەك ئىدى. ئىگىسىنىڭ بۇيرۇقىنى تېقىمىدىن بىلىپ قامچا سالدۇرماي يورغىلاپ كېتىۋاتقان قارانارىدىن يېدىگەيمۇ ئوبدانلا رازى. يېدىگەينىڭ كۆكرىكىدىكى ئوردىن ۋە مېدالىلار تەۋرىنىشتىن شىلدىر ـ شىلدىر قىلىپ، كۈن نۇرىدا چاقناپ ۋال ـ ۋۇل قىلاتتى، بىراق بۇلار يېدىگەينىڭ كۆڭلىنى بۆلمىدى.

يېدىگەينىڭ ئارقىسىدىن چاتمىلىق تىراكتور كەلمەكتە، كابىنكىدا ياش تىراكتورچى قالىبەكتىن باشقا سابىتجانمۇ بار. ئاخشام سابىتجان بورانلىقلارغا رادىيو ئارقىلىق يىراقتىن باشقۇرۇلىدىغان ئادەملەر ۋە باشقىلار توغرۇلۇق بىلجىرلاپ ئولتۇرۇپ خېلى جىق ئىچىپ قويغانىكەن، ئەمدى ھالى تۆۋەن، ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرىدۇ، بېشى ئۇياققا ـ بۇياققا چۈشۈپ گىلدىڭلاپ تۇرىدۇ. كۆزئەينىكىنى سۈندۇرۇۋالارمىكىن دەپ يېدىگەي ۋايىم قىلىپ ماڭماقتا. تىراكتورنىڭ چاتمىسىدا، قازانقاپنىڭ مېيىتىنىڭ يېنىدا ئايزادىنىڭ ئېرى غەمكىن ئولتۇرۇپتۇ، كۆزىگە چۈشكەن كۈن نۇرىدىن كۆزىنى چىملىدىتىپ، ئاندا ـ ساندا يان ـ يېنىغا قاراپ قويىدۇ. كېرەككە كەلمەيدىغان بۇ ھاراقكەش بۇ دۆرەم خېلىلا تۇزۇك ئىش قىلدى، ئاغزىغا بىر تېمىم ھاراق ئالمىدى، ئۇدۇل كەلگەن ئىشنى تالىشىپ يۇرۇپ قىلدى، مېيىتنى كۆتۈرۈش ۋاقتىدا پۇتۇن كۈچىنى ئايىماي يارەملەشتى. يېدىگەي ئۇنى ئارقىسىغا مىنگەشتۈرۈۋالماقچىمۇ بولغانىدى، ئۇنىمىدى: «ياق، مەن قېينىئاتامنىڭ يېنىدا ئولتۇرىمەن، يول بويى ئۇنىڭغا ھەمراھ

بولمەن» دېدى. بۇنى يېدىگەيمۇ، بورانلىقنىڭ باشقا ئادەملىرىمۇ ماقۇل كۆردى. ئۆي ئالدىدىن يولغا چىقىش ۋاقتىدا، چاتمىدا قازانقاپنىڭ كىگىزگە ئورالغان مېيىتىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ، ھەممەيلەندىن بەكرەك ئېچىنىپ يىغلىغان شۇ بولدى. «بەلكىم ئەقلىگە كېلىپ ھاراق ئىچىشنى تاشلاپ كېتەر ـ ھە؟ شۇنداق كۇن بولسا، ئايزادە بىلەن بالىلىرىنىڭ بەختى ئېچىلغان بولاتتى» دەپ يېدىگەينىڭ كۆڭلى يۇمشاپ قالغانىدى.

پايانسىز سەھرادا تۆگىلىك ئادەم باشلىغان كىچىككىنە ھازا قوشۇنىنىڭ ئارقىسىدىن « بېلاروس » ماركىلىق يەر قېزىش ماشىنىسى كەلمەكتە، ئۇنىڭ كابىنكىسىدا ئەدىلباي بىلەن جۇماغالى ئولتۇرۇپتۇ. نېگىردەك قاپقارا، تورپاقتەك جۇماغالى رول تۇتۇپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئادەتتە يەر قېزىش ماشىنىسى بىلەن تۆمۇرىيول بويىدا تۇرلۇك ئىشلارنى قىلاتتى، بورانلىقتا كەلگىلىمۇ كۆپ ۋاقىت بولمىغانىدى، مۇشۇ يەردە ماكانلىشىپ قېلىشىمۇ تېخى ناتايىن ئىدى، بۇيى يېنىدا ئولتۇرغان ئەدىلباينىڭ مۇرىسىگە كېلەتتى. ئىككىسى نېمە توغرۇلۇقكىن يول بويى ناھايىتى قىزغىن پاراڭلىشىپ ماڭدى.

ھايالدىما بېكەتنىڭ باشلىقى ئوسپان ياخشى يىگىت ئىكەن. ئۇ ھايالدىما بېكەتتە بار بولغان ئىلغار قورالىلارنىڭ ھەممىسىنى قازانقاپنى دەپنە قىلىشقا ئاجرىتىپ بەردى. «يول يىراق، ئۇنىڭ ئۈستىگە قەبرىنى قول بىلەن قازساڭلار، كەچكىچە قايتىپ كېلەلمەيسىلەر؛ يەنە كېلىپ، مۇسۇلمان ئادىتى بويىچە يەرلىكىنى چوڭقۇر قېزىپ ئىچ گۆرگە قويۇشقا توغرا كېلىدۇ» دەپ، بۇ ياش باشلىق ناھايىتى ئاقىلانە بىر سۆزنى قىلغانىدى.

دەسلەپتە يېدىگەيگە بۇ تەكلىپ غەلىتىدەك كۆرۈندى، قەبرىنى قول بىلەن قازماي، يەر قېزىش ماشىنىسى بىلەن قېزىش كېرەك دېگەن ئوي ئۇنىڭ كاللىسىغىمۇ كەلمىگەن. ئۇ ئوسپاننىڭ ئالدىدا تاتارغان ھالدا ئۇزاققىچە ئويلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. لېكىن، يەنىلا ئوسپان ئامالىنى تېپىپ، بۇ چالىنى ئاخىر

كۆندۇردى:

ــ يېدىكە، مۇنداق بولسۇن، كۆڭلۈڭلارغا شەك كېلىپ قالمىسۇن ئۈچۈن، ئالدى بىلەن قەبرىنى گۈرجەك بىلەن قېزىڭلار، بىرەر - ئىككى گۈرجەك يارىشىقىنى قىلىپ قازغاندىن كېيىن، يەر قېزىش ماشىنىسى بىلەن بىردەمدىلا قېزىپ بولىسىلەر. سارى ئۆزەكنىڭ توپىسىنى ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، تاشتەك قاتتىق. يەر قېزىش ماشىنىسى بىلەن چوڭقۇر قىلىپ قېزىۋالغاندىن كېيىن قىرىپ ئوڭشايدىغان ئىشنى يەنىلا گۈرجەك بىلەن تاماملايسىلەر. بۇنداق قىلساڭلار، ۋاقىتنىمۇ ئۈتىسىلەر، ئادەتكىمۇ خىلاپ كەلمەيدۇ.

مانا ئەمدى يايلاققا ئېچكىرىلەپ كىرىپ كېتىۋاتقان چېغىدا، يېدىگەي ئوسپانىنىڭ پىكرىنىڭ دانا ۋە يارايدىغان پىكىر ئىكەنلىكىنى بارغانسېرى چوڭقۇر چۈشەندى ۋە ھەتتا مەن نېمىشقا بۇنى ئويلاپ يەتمىگەندىمەن، دەپ ئەپسۇسلىنىپ كەتتى - ده، خۇدايىم بۇيرۇسا، ئانابېيىتكە يەتكەندىن كېيىن ئوسپان ئېيتقاندەك، ئىشنى تېز پۈتكۈزىمىز، دەپ قويدى. توغرا، شۇنداق قىلىدۇ، گۆر قازىدىغان يەرنى تاللىغاندىن كېيىن ئالدى بىلەن يەرنىڭ يۈزىنى گۈرجەك بىلەن قىرىپ بوشىتىدۇ، گۈرجەك بولسا چاتمىدا بار. توپىسى سەل - پەل ئېلىنغاندىن كېيىن يەر قېزىش ماشىنىسىنى ئىشقا سالىدۇ، يەرلىك چوڭقۇر قېزىلغاندىن كېيىن يان تەرەپتىن لەھەت قېزىپ چىقىدۇ. بۇنى ئەلۋەتتە، گۈرجەك بىلەن قازمىسا بولمايدۇ، مانا خۇدا يولىغىمۇ خىيانەت قىلىنغان بولمايدۇ، ئىشمۇ تېز پۈتىدۇ.

مۇشۇ پىكىرنى دېتلاپ، ئالدىدا تۆگە مىنگەن يېدىگەي، ئوتتۇرىدا چاتمىلىق تىراكتور، ئاخىردا ماڭلىيىدا گۈرجىكى، ئارقا تەرىپىدە يىغىلغان چۆمۈچى بار «بېلاروس» ماركىلىق يەر قېزىش ماشىنىسى كەلمەكتە. يەر قېزىش ماشىنىسى يىراقتىن قارىغاندا گاھ دۆڭدە كۆرۈنۈپ، گاھ ئويغا موللاقلاپ چۈشۈپ، گاھ تۈز يەردە ئۆمىلەپ كېتىۋاتقان قوڭغۇزدەك كۆرۈنەتتى.

يېدىگەي ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ھايالدىما بىكەتكە ئاخىرقى قېتىم قارىغىنىدا، ئۇ يەرنىڭ كۆرۈنمەي قالغانلىقىنى كۆرۈش بىلەن بىللە، تىراكتور بىلەن قاتارلىشىپ ئىخلاس بىلەن سوكۇلداپ كېتىۋاتقان يولبارسنى كۆرۈپ ھاڭ ـ تاڭ قالدى. ئۇ قانداقلارچە ئەگىشىۋالغاندۇر؟ ماۋۇ ئىشنى ! بورانلىقتىن يولغا چىقىش ۋاقتىدا بۇ ئىت يوق ئىدىغۇ، يېدىگەي مۇنداقلىقىنى بىلسە، زەنجىرلەپ قويىاتتى ـ دە. ھوي كاززاپ ! يېدىگەي قارانارغا مىنىپ بىرەر ياققا چىقسىلا، يولبارس بىر ئامال قىلىپ ئارقىسىغا كىرىۋالاتتى. مانا ھازىرمۇ يەر ئاستىدىن ئۇنۇپ چىققاندەك بىر دىنلا پەيدا بولۇپ قالغىنىنى. « بوپتۇ، كەلسە كەلمەمدۇ، ـــ دەپ ئويلىدى يېدىگەي، ـــ ئاۋۇلىغا قوغلىۋېتەي دېسە، خېلى ئۇزاق يەر، بۇنى دەپ ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىشكە ئەرزىمەيدۇ، ئەگىشىۋالغان بولسا ئەگىشىۋالسۇن.»

ئىگىسىنىڭ بۇ ئويىنى بىلىۋالغاندەك، يولبارس تىراكتوردىن ئۆتۈپ قارانار بىلەن تەڭلىشىپ مېڭىشقا باشلىدى. يېدىگەي ئۇنىڭغا قامچىسىنى شىلتىپ ـ شىلتىپ قويدى، يولبارس بولسا بۇنىڭغا مىت قىلىپ قويمىدى. بەربىر كېچىكتىڭغۇ، دېگەندەك قىلاتتى ئۇ. بۇنداق سەپەرگە ئۇنى چىقارغۇزمايدىغان نېمە ئىش ئىدى، زىيىنى يوق. ئۇ گەۋدىلىك، بويىنى يۇڭلۇق، كېسىك قۇلاق، كۆزلىرىدىن زېرەكلىك ۋە سەۋرچانلىق چىقىپ تۇرىدىغان، كېلىشكەن، چىرايلىق ئىت ئىدى.

ئانابېيىتىنى كۆزلەپ توغرىلا ماڭغان يولسىز سەپەردە يېدىگەينىڭ ئېسىگە نېمىلەر كەلمىدى دەيسىز. ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلگەن كۈنگە قاراپ قويۇپ، ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىگە بېقىپ يېدىگەي يەنە شۇ ئۆتكەن ـ كەچكەن ئىشلارنى ئېسىگە ئالدى، قازانقاپ ئىككىسىنىڭ ياش ۋاقتى ئېسىگە چۈشتى. ئۇ ۋاقىتلاردا بۇلار تەپسە تۆمۈرنى ئۇزۇۋۇتكۈدەك كۈچلۈك يىگىتلەر ئىدى، بورانلىقنى تىرەپ تۇرغان تۇراقلىق ئىشچىلارمۇ شۇلار ئىدى. باشقىلار كېلىشىغۇ كېلەتتى، بىراق ئۇزاق چىدىماي تولىسى

كېتىپ قالاتتى. قازانقاپ ئىككىسىنىڭ «ئۇھ» دەۋالغۇدەك ۋاقتىمۇ يوق ئىدى، چۈنكى ھايالدىما بېكەتتىكى ئۇدۇل كەلگەن ئىشنىڭ ھەممىسىنى ئامالسىز شۇ ئىككىسى قىلاتتى، ھازىرغۇ بۇلارنى بىركىمگە ئېيتىپ بېرىشنىڭ ئۆزى بىئەپ، ياشلار ئاڭلىسا زاڭلىق قىلىپ كۈلۈشىدۇ، ۋاي، ئۆزىنى ئۆزى ئازابلىغان قېرى ئەخمەقلەر، دەپ كېتىشىدۇ، نېمىشقا شۇنچە تىرىشىپ كەتتىڭلار، دېيىشىدۇ. راست، نېمىشقا شۇنچە تىرىشىپ كەتتىڭلار دېسەڭلارچۇ ـ ھە، دېمەك، شۇنداق ئىشلەشكە توغرا كەلگەن ـ دە.

بىر قېتىم قېلىن قار يېغىپ كەتكەندە، ئۇلار ئىككى كېچە ـ كۈندۈز توختىماي ئىشلەپ، يولنى بېسىۋالغان قارنى ئېرىغدىغانىدى. تۈن قاراڭغۇسىدا يولغا يورۇق چۈشۈرۈش ئۈچۈن پاراۋۇزنى ئەكىلىپ چىرىغىنى يېقىپ قويغان. قار توختىماي يېغىپ تۇراتتى، بۇران توختىماي قارنى ئەكىلىپ تىقىپ تۇراتتى. بىر تەرىپىنى تازىلاپ چىقساڭ، يەنە بىر تەرىپىگە قارنى دۆۋىلىۋېتەتتى. كۈن سوغۇق دېگەن گەپمۇ گەپ بولامدۇ، شۇنداق قاتتىق سوغۇق بولۇپ كەتكەنىدىكى، يۈز ـ قوللىرى مۇزلاپ ئىششىپ كەتكەنىدى. بەش مىنۇتچە پاراۋۇزنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئىسسىنىۋېلىشىدۇ ـ دە، يەنە چىقىپ شۇ ئۇمىدسىز ئىشقا كىرىشىدۇ. پاراۋۇزنىڭ ئۆزىنىمۇ چاقنىغىچە قار كۆمۈپ تاشلىدى. يېڭى كەلگەن ئىشچىلاردىن ئۈچ كىشى ئىككى سوتكىدىن كېيىن كېتىپ قېلىشتى، ساری ئۆزەكتىكى تۇرمۇشنى ئاتا ـ بوۋىسىغىچە ھېچنېمىسىنى قالدۇرماي تىللاپ كېتىشتى، «بىز نېمە، گۇناھكارمۇ، گۇناھكارلارغىمۇ تۇرمىدە ئۇخلىۋېلىشقا ئىمكانىيەت بېرىدۇغۇ» دەپ كېتىشتى. ئەتىسى يول تازىلىنىپ، پويىزلار يۇرۇشكە باشلىغاندا، ئۇلار بىرىنچى قېتىم قاتناپ پويىزغا چىقىۋېلىپ، ئىسقىرتىپ ـ ئىسقىرتىپ:

ـــ ھەي ئەخمەقلەر، ئەمدى بۇ يەردە قېلىش، جاپانى تويغۇچە

چېكىش ! ـــ دەپ زاڭلىق قىلىشتى.

شۇ چىدىماسلارنىڭ تىل ـ ئاھانەتلىرى ھېچ گەپ ئەمەس ئىدى، ئەڭ يامىنى شۇ تاغدەك قار ئۈستىدە يېدىگەي قازانقاپ بىلەن ئۇرۇشۇپ قالدى. شۇنداق بىر ئىش بولغان، راست. تۈندە قىمىرلاشقا ھال يەتمەي قالدى، قار توختىماي ياغماقتا، بوران، شۇرغان تۈشمۈتۈشتىن غالجىر ئىتتەك يۇلقۇناتتى، بوراندىن دالدا بولغۇدەك يەر يوق. پاراۋۇز ئىسسىتىش ئۈچۈن ھورىنى پۈرقىرىتىدۇ، بۇمۇ كارغا كەلمەيدۇ، ئەكسىچە ئەتراپنى تۇمان قاپلايدۇ. پاراۋۇزنىڭ ماڭلىيىدىكى چىراغنىڭ يورۇقى ھورداپ غۇۋالىشىپ قالدى. ھېلىقى ئۇچ ئىشچى گۈرجەك ـ سايمانلىرىنى تاشلاپ كېتىپ قالغاندىن كېيىن، يېدىگەي بىلەن قازانقاپ ئىككىسى قارىنى تۆگىگە سۆرەتكەن تۇرگە بىلەن تازىلاشقا كىرىشكەنىدى. قوشقان تۆگە ئىككى ئىدى، ماڭسىچۇ ئۇ بىر نېمىلەر، مۇشۇ جىن ئۇرغان بورانلىق كۈندە بوران ئۇلارنىڭمۇ سۆڭەك ـ سۆڭىكىدىن ئۆتۈپ باشلىرىنى ئايلاندۇرۇۋەتكەن. يولنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى قارمۇ ئۇلارنىڭ گەۋدىسىگىچە كېلەتتى. قازانقاپ ئالدىغا چۈشۈپ تۆگىلەرنىڭ چۈلۈكىدىن تارتاتتى، يېدىگەي ئارقىسىدىن قامچىلايتتى، ئۇلار ئەنە شۇ تەرىقىدە يېرىم كېچىدىن ئاشقۇچە ئېلىشتى، ئاخىر ھېرىپ مادارىدىن كەتكەن تۆگىلەر قار ئۈستىگە يېقىلىشتى، ئەمدى ئۆلتۈرسەڭمۇ تۇرمايتتى، قانداق قىلىش كېرەك ؟ بوران توختىغۇچە ئىشنى قويۇپ تۇرماي ئامال يوق. ئىككىسى بوراندىن دالدىلىنىپ پاراۋۇزنىڭ يېنىدا تۇرۇشتى.

ـــ بولار، قازىكە، پاراۋۇزغا كىرىپ تۇرايلى، كۈننىڭ رايىغا قاراپ كۆرەرمىز، ـــ دەپ قالدى يېدىگەي مۇز بولۇپ قالغان پەلەيلىرىنى بىر ـ بىرىگە ئۇرۇپ قېقىپ تۇرۇپ.

ـــ كۈننىڭ رايىدىن قارىغاندا ياخشىلىق يوق، يولنى بەربىر بىز تازىلايمىز. گۈرجەكنى ئال قولۇڭغا، قاراپ تۇرۇشقا ھەققىمىز يوق.

ئۇيغۇرچە كىتاب ئوپۇسكىنى

— نېمە، بىز ئادەم ئەمەسمۇ؟

— ئادەم ئەمەسلەر — بۆرىلەر ۋە باشقا ھايۋانلار — ھازىر ئۇۋۇسسىدا تىقىلىپ يېتىپتۇ.

— ۋۇي ۋۇجدانسىز! — دەۋەتتى يېدىگەي جۇدۇنى تۇتۇپ، — ئادەمنى ھارغۇزۇپ ئۆلتۈرۈشتىن خۇشاللىنىدىكەنسەن - دە. سەنمۇ مۇشۇ يەردە ھارامدىن قېتىپ قالمىسەن! — ئۇ شۇ گەپنى قىلىپ تۇرۇپ قازانقاپنىڭ ياڭقىغا بىر مۇشت سالدى.

ئۇ ئىككىسى ئەنە شۇ تەرىقىدە ئۇرۇشۇپ، يۇز - كۆزلىرىنى ئىششىتىۋەتتى. ھېلىمۇ ياخشى، ئوت قالمۇچى پاراۋۇزدىن دەل ۋاقتىدا يۇگۈرۈپ چىقىپ ئىككىسىنى ئاجرىتىۋەتتى.

ئەنە، شۇنداق قىلغان قازانقاپ ئىدىغۇ بۇ. ئەمدى شۇ قازانقاپ قەيەردە؟ يوق ئەمدى قازانقاپلار، ئاخىر قازانقاپنى دەپنە قىلىشقا ئەكېتىپ باردۇ. مەرھۇمنى يەر قوينىغا كۆمۈۋېتىپ، «روھىڭ سالامەت بولسۇن!» دېگەن سۆزلا ئېيتىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن تۈگەيدۇ. ئامىن.

مۇشۇ ئىشلارنى ئويلاپ، بورانلىقلىق يېدىگەي ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغان قۇرئاندىكى ئايەتلەرنى ئىچىدە تەكرارلاپ قويدى. قەبرە بېشىدا قىرائەت قىلىش كېرەك، ئاللاغا بېغىشلانغان سۈرىلەرنى تەرتىپ بىلەن ئوقۇمىسا بولمايدۇ. خۇدانىڭ ماكانى نامەلۇم، كۆزگىمۇ كۆرۈنمەيدۇ. ھاياتنىڭ باشلىنىشىمۇ، ئاخىرلىشىشىمۇ بولىدۇ، تۇغۇلۇشمۇ بولىدۇ، ئۆلۈشمۇ بولىدۇ، بىر - بىرىگە قارشى، زىت ھەرىكەت، ئادەمزاتنىڭ ئېڭىنى مۇشۇ زىددىيەتكە ئامالسىز كۆندۈرىدىغان بىر خۇدانىڭ ئەمرى، قۇرئاندىكى ئايەتلەر شۇ مەقسەتتە ئويلاپ تېپىلغان. «ئى خۇدا، ياراتقانكەنسەن، نېمىشقا ئۆلتۈرىسەن؟» دەپ خۇداغا توۋلاپ ئۇنۇڭنى يەتكۈزەلمەيسەن، ئۇ بەربىر ئاڭلىمايدۇ، ئاڭلىسىمۇ ئۇندىمەيدۇ. دۇنيا دۇنيا بولغاندىن بۇيان، ئادەمزات ئۆلۈمگە قارشى تۇرۇپ كەلدى، ئامال يوق، كۆنۈپ قالدى. شۇنىڭدىن بۇيان دۇئامۇ ئۆزگەرمىدى، ئايەتلەردە: «ئى ئادەم،

بىكاردىن - بىكار غەيرەت قىلما، خۇدانىڭ سالغىنىغا كۆن» دەپ نەسىھەت قىلىندۇ، شۇ سەۋەبلىك مىڭلىغان يىللار بويى ساپ ئالتۇندەك تاۋلانغان ئايەتلەر تىرىكلەرنىڭ ئۆلۈكلەرگە ئېيتىدىغان ئەڭ ئاخىرقى سۆزلىرىنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئاخىرقىسى بولۇپ كەلمەكتە، تەھقىق مۇشۇنداق.

دۇنيادا خۇدا بارمۇ، يوقمۇ؟ مەسىلە ئۇ يەردە ئەمەس. بىراق، ئادەم تولا چاغلاردا خۇدانى جېنى تۇمشۇقىغا يېتىپ، بېشىغا ئىش كەلگەندىلا ئېسىگە ئالىدۇ. بۇنداق قىلىش ئەلۋەتتە گۇناھ بولىدۇ، بېشى ئاغرىمىسا خۇدانى ئۇنتۇپ كېتىدۇ دەپ، دىنسىزلار توغرۇلۇق بىكار گەپ قىلىنمىغان بولسا كېرەك. شۇنداقمۇ، ئەمەسمۇ، بىراق بەربىر دۇئا قىلىشنى بىلگەن ياخشى، دەپ ئويلىدى يېدىگەي.

يېدىگەي تىراكتوردا كېلىۋاتقان ياش يولداشلىرىغا قاراپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ھېچكىمنىڭ ئايەت ئوقۇيالمايدىغانلىقىغا قاتتىق رەنجىپ قىسىلدى. ئۇھ، ئۇلار كېيىن بىر - بىرىنى قەبرىگە قانداق قويىدۇ؟ ئۆلگەن ئادەمنى ئاخىرقى سەپەرگە قانداق سۆز بىلەن ئۇزىتىدۇ؟ «ئەلۋىدا، يولداش، بىز سېنى مەڭگۇ ئەسلەيمىز» دەمدۇ ياكى باشقا كېرەكسىز گەپلەر بىلەن ئىشنى پۈتكۈزەمدۇ؟

يېدىگەي بىر قېتىم ئوبلاست مەركىزىدە ئۆلۈم ئۇزىتىشقا قاتناشقان. شۇ چاغدا بورانلىقلىق يېدىگەي ياقىسىنى تۇتۇپ، ھەيران قالغانىدى. قەبرە بېشىدا بولغىنى خۇددى بىر مەجلىس: تاۋۇتتا ياتقان مېيىتنىڭ ئالدىغا چىقىۋېلىپ سۆزمەنلەر يېزىۋالغان قەغىزىگە قاراپ، بىرىنىڭ دېگىنىنى بىرى تەكرارلاپ چىقىشتى؛ مەرھۇمنىڭ قانداق خىزمەتتە، قانداق ئادەم بولۇپ ئىشلىگەنلىكىنى، قانداق قىلىپ، كىمگە خىزمەت قىلغانلىقىنى تىزىپ چىقىپ، مۇزىكىسىنى چېلىشتى - دە، قەبرىگە گۈللەرنى دۆۋىلەپ تاشلىدى. شۇ چاغدا ياريلىش، ئۆلۈش دېگەن نېمە، ئۇنىڭ ئەھمىيىتى نېمە، دېگەن سۆز ئۇلارنىڭ بىرەرىنىڭمۇ

ئاغزىدىن چىقمىدى. يارىلىشنىڭ ئۆلمىكى بار، دېگەن سۆز ئايەتلەردە ئېيتىلغانغۇ، قەدىمكى زامانىدىن بۇيان ئىنسانلارنىڭ ئاڭ سەۋىيەسىنىڭ تاجىغا ئوخشاش بولغان ئايەتتۇ بۇ، لېكىن چېچەن بىرنېمىلەر بۇ كەمگىچە ھېچكىم ئۆلمىگەندەك سۆزلەپ كېتىشتى - دە، شۇ چاغدا. ئۆلمەيدىغان بەختسىز كىشىلەر شۇلار! يۈزلىرى قىزارماي، ھەقىقەتكە قارشى چىقىپ، ئۆلگەن ئادەم توغرۇلۇق: «ئۇ ئەمدى ئۆلمەي مەڭگۈ ياشايدۇ» دەپ كېتىشكەنلىرىچۇ تېخى.

يېدىگەي بۇ دالانىڭ يەر شارائىتىنى ئوبدان بىلەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە قارانارنىڭ ئۈستىدە ئۇ خېلى يەرگىچە ئېنىق كۆرۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئانابېيىتكە توپتوغرا ماڭماقتا، پەقەت تىراكتورلارنىڭ مېڭىشىغا قولايلىق بولسۇن دەپ جىرالارنىلا ئايلىنىپ ماڭماقتا ئىدى.

ھەممە ئىش مۆلچەرلىگىنىدەك بولماقتا، ئىتتىكمۇ ئەمەس، ئاستىمۇ ئەمەس، ئوتتۇرا يۈرۈش بىلەن يولنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئارقىدا قالدۇرۇشتى... ئىگىسىنىڭ بۇيرۇقىنى تېقىمىدىنلا بىلىدىغان قارانار ھارماستىن ئىتتىك قەدەم تاشلاپ ماڭماقتا. تۆگىنىڭ ئارقىسىدىن چاتمىسىنى سۆرەپ تىراكتور تاتاتلاپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بولسا دۇگلەك «بېلارۇس» ماركىلىق يەر قېزىش ماشىنىسىمۇ گۈرۈلدەپ كەلمەكتە.

بىراق، ئالدى تەرەپتە ئۇلارنى خىيال قىلىپ باقمىغان ئەھۋال كۈتۈپ تۇراتتى، ئادەمنىڭ ئويىغا كەلمەيدىغان نەرسە، يەنى قازانقاپنى يەرلىكىگە قويۇش مەسىلىسى ساری ئۆزەك ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتىنى قويۇپ بېرىش مەيدانىدىكى ئەھۋاللارغا بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولۇپ چىقتى.

بۇ چاغدا، «كونۇبىتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكا يەنىلا شۇ بۇرۇنقى ئۆز ئورنىدا، تىنچ ئوكيانىدىكى ئالېئوت تاقىم ئارالىرىنىڭ جەنۇبىدا، ۋىلادىۋوستوك بىلەن سان فىرانسىسكونىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا تۇراتتى.

تىنچ ئوكياندىكى ھاۋا رايى ئۆزگەرمىگەن، چۈشكىچە كۈن پارقىراپ، چەكسىز ـ پايانسىز سۇ ئالمىنىڭ يۈزى ۋال ـ ۋۇل قىلىپ تۇراتتى. ئۇپۇقتا ھاۋا رايىنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشىدىن دېرەك بېرىدىغان ھېچقانداق ئالامەت يوق ئىدى.

ئۆپچۆرىدە خەۋپ ـ خەتەردىن ھېچقانداق ئالامەت كۆرۈنمىسىمۇ، ئاۋىياماتكىدا تولۇق بىخەتەرلىك تەدبىرلىرى كۆرۈلگەنىدى، ئايروپىلانلارمۇ، ئىچكى خەۋپسىزلىك ئاپپاراتلىرىمۇ تىك تۇرۇشقانىدى. بۇ يەردىكىلەر خەۋپنى يەر يۈزىدىن ئەمەس، سامانيولىنىڭ سىرتىدىكى تەرەپتىن كۈتمەكتە ئىدى.

«ۋاستە» ئوربىتىسى ئارقىلىق «كونۋېنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىغا ئورمانتۆش پىلانېتاسىدىكى «پارىتېت» ئالەم ئۇچقۇچىلىرىدىن كەلگەن تېلېگراممىا قوماندانلىق مەركىزىدىكى ئىككى نەپەر باش مۇدىرنى ۋە ئىككى تەرەپ تولۇق ھوقۇقلۇق كومىسسىيەسىنىڭ ئەزالىرىنى بەكمۇ ئەنسىزلىككە چۈشۈرۈپ، تولىمۇ بىئارام قىلىۋەتكەنىدى. ئالاقىزەدىلىك شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، يۈز بەرگەن ئەھۋالنى ئىككى تەرەپ ئۆزلىرىنىڭ مەنپەئەتى ۋە مەۋقەسى بويىچە ئايرىم ـ ئايرىم مۇھاكىمە قىلىشقاندىن كېيىن، ئاندىن بىرلەشمە يىغىن ئېچىپ مەسلىھەتلەشمەكچى بولۇشتى.

ئادەمزات ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەن يېڭىلىقلار ئىچىدىكى بۇ مىسلى كۆرۈلمىگەن يېڭىلىقتىن ــ تاشقى ئالەمدىكى ئورمانتۆش پىلانېتاسىدا مەدەنىيەتلىك جەمئىيەت بارلىقىدىن دۇنيا تېخى خەۋەرسىز ئىدى. ھەتتا مۇشۇ بىر ئالاھىدە ۋەقەدىن ئىنتايىن مەخپىي ھالدا خەۋەردار بولغان ئىككى تەرەپنىڭ ھۆكۈمىتىمۇ «پارىتېت» ئالەم ئۇچقۇچىلىرىنىڭ «پارىتېت» ناملىق ئالەم ئىستانسىسىدىن كەتكەنلىكى توغرىسىدىكى بىرىنچى خەتتىن باشقا ئەھۋالنىڭ تەرەققىياتىدىن تېخى خەۋىرى يوق ئىدى، ئىككىلا تەرەپ بۇ ئىش توغرۇلۇق باشقۇرغۇچى كومىسسىيەنىڭ

دوكلاتىنى كۆتمەكتە ئىدى. ئاۋىياماتكىدا يۇقىرى - تۆۋەن ھەممەيلەنگە قاتتىق بۇيرۇق چۈشۈرۈلدى: «ھەرقانداق ئادەم، جۈملىدىن ئايروپىلاندىكىلەر ئۆز ئورنىنى تاشلاپ كەتمەسۇن، ھەرقانداق باھانە بىلەن ئاۋىياماتكىدىن يىراقلاشمىسۇن، شۇنداقلا ھېچقانداق باشقا كېمە - پاراخوتلار ‹كونتۇبىنتسىيە› ناملىق ئاۋىياماتكىغا دائىرىسى ئەللىك كىلومېتىر كەلگۈچە يېقىنلاشمىسۇن، بۇ رايون ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك ئايروپىلانلارمۇ يولىنى ئۆزگەرتىپ، ‹كونتۇبىنتسىيە› ناملىق ئاۋىياماتكا جايلاشقان يەردىن ئۈچ پۈز كىلومېتىر چەتلەپ ئۇچسۇن» دەپ بۇيرۇق بېرىلدى.

يۇقىرىدا بىز ئىككى تەرەپنىڭ بىرلەشمە يىغىنى ئۈزۈلۈپ، ھەرقايسىسى ئۆزلىرىنىڭ «ئىجادىيەت» پىلانى باش مۇدىرىنىڭ رياسەتچىلىكىدە ئۆز ئالدىغا مەجلىس ئېچىپ، «پارتىيەت» ناملىق ئالەم ئىستانسىسىدىكى ئۇچقۇچى 1 - 2 ۋە 2 - 1 لەرنىڭ ئىلىم - پەندە تېخى نامەلۇم بولغان ئورمانتۆش پىلانېتاسىدىن ئەۋەتكەن خەۋىرىنى مۇزاكىرە قىلىشقا كىرىشكەنلىكى توغرىسىدا گەپ قىلغانىدۇق.

تۆۋەندە بىز ئالەمنىڭ يىراق بىر يېرىدىن بېرىلگەن، ئەقىلگە سىغدۇرۇش قىيىن بولغان بۇ خەۋەرنىڭ تولۇق تېكىستىنى بېرىمىز:

«ئاڭلاڭلار، ئاڭلاڭلار!

بىز يەر شارى ئۇچۇن پىلانېتالار ئارا خەۋەر بېرىۋاتىمىز.

بۇ يەردىكى نۇرغۇن نەرسىلەرگە يەر شارىدا مۇناسىپ ئىسىم يوق ئىكەن، شۇڭا چۈشەندۈرۈپ كېتىش ناھايىتى تەس، لېكىن يەر شارىدىكى شەيئىلەر بىلەن نۇرغۇن ئورتاقلىقلارمۇ بار ئىكەن.

ئۇلار ئادەمسىمان جان، بىزگە ئوخشاش ئادەم ئىكەن! ياشىسۇن دۇنياۋى تەدرىجىي تەرەققىيات! تەبىئىي تەدرىجىي تەرەققىياتمۇ بۇ يەردە ئومۇمىي پىرىنسىپ بويىچە ئادەمزاتنى

يېتىلدۇرۇپتۇ، باشقا پىلانېتادىكى بۇ ئادەملەر كارامەت چىرايلىق بولىدىكەن، رەڭگى - تۇسى قارا، چېچى كۆكۈچ، كۆزى كۆك ۋە يېشىل، كىرپىكلىرى ئاپپاق، قويۇق بولىدىكەن.

ئۇلار بىزنىڭ ئوربىتا ئىستانسىمىزغا كېلىپ تۇرىكەلگەندە، ئۇلارنىڭ ناھايىتى سۈزۈك، ھىم ئۇچقۇچىلار كىيىمىنى كىيگەنلىكىنى كۆردۇق. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئالەم كېمىسىنىڭ قۇيرۇقى تەرەپتە تۇرۇپ تەبەسسۇم بىلەن بىزنى ئۆزلىرىنىڭ كېمىسىگە چىقىشقا تەكلىپ قىلدى.

شۇنداق قىلىپ، بىز بىر مەدەنىيەتلىك جەمئىيەتتىن ئىككىنچى بىر مەدەنىيەتلىك جەمئىيەتكە قەدەم تاشلىدۇق.

پىلدىرلىغۇچ ئۇچۇش ئاپپاراتى نۇر تېزلىكى بىلەن ئۇچۇپ ماڭدى، كېمىنىڭ ئىچىدە بۇ تېزلىك بىزگە بىلىنمىدى. ۋاقىت دولقۇنىنى سەزمەي چەكسىز ئالەم قۇچىقىغا كىرىپ كەتتۇق. بىز ئالدى بىلەن شۇنىڭغا دىققەت قىلدۇقكى ۋە ئويلىمىغان يەردىن شۇنداق يېنىكلىك ھېس قىلدۇقكى، بۇ يەردە ئېغىرلىقنى يوقىتىش ھادىسىسى زادىلا يوق ئىكەن، بۇنداق كارامەتكە بۇلارنىڭ قانداق ئېرىشكەنلىكى ھازىرچە بىزگە نامەلۇم. ئۇلار رۇسچە، ئىنگلىزچە سۆزلەرنى ئارىلاشتۇرۇپ: «ۋېل كوم ناش ئىزۋېزدا !» (سامانيولى پىلانېتامىزغا كەلگەنلىكىڭلارنى قارشى ئالىمىز !) دەپ بىرىنچى بولۇپ سۆز قىلدى، شۇ چاغدا بىز زەن قويۇپ ئاڭلىساق، بىر - بىرىمىز بىلەن سۆزلىشەلەيدىغانلىقىمىزغا كۆزىمىز يەتتى. بۇ كۆك چاچلىق جانلار بويلۇق كېلىدىكەن — بويى ئىككى مېتىردەك بار. ئۇلار بەش ئىكەن، تۆتى ئەركەك، بىرى ئايال. ئايالنىڭ ئالاھىدىلىكى بويىدا ئەمەس، بەلكى ئاياللارغا خاس سۈمباتى ۋە تېرىسىنىڭ سەل ئاقلىقىدا. بارلىق كۆك چاچلىق ئورمانتۆشلۇكلەر يەر شارىدىكى شىمالىي ئەرەبلەرگە ئوخشاش قاپقارا ئىكەن. ھە دەپ ئۇچرىشىش بىلەنلا بىزدە ئۇلارغا قارىتا بىر خىل ئىشەنچ تۇيغۇسى ھاسىل بولدى.

ئۇلارنىڭ ئۇچى كېمىنىڭ ئۇچقۇچىلىرى، بىر ئەركەك بىلەن ئايال بولسا يەر شارى تىلىنىڭ مۇتەخەسسىسلىرى ئىكەن. مانا مۇشۇ ئىككىسى ئالەم بوشلۇقىدىكى ئىنگلىزچە ۋە رۇسچە سۆزلەرنى ئالدى بىلەن تەتقىق قىلىپ، تۈرگە ئايرىپ، يەر شارى تىلىنىڭ لۇغىتىنى ئىشلەپتۇ. بىز ئۇچراشقان چاغدا ئۇلار ئىككى يېرىم مىڭدىن جىقراق سۆز ۋە ئاتالغۇنىڭ مەنىسىنى ئىگىلەپ بوپتۇ. مۇشۇنداق تىل ئارقىلىق سۆزلەشتۇق، ئۇلار ئۆزلىرى بىزگە نىسبەتەن مۇتلەق چۈشىنىكسىز بولغان تىل بىلەن سۆزلەشتى، ئەلۋەتتە. بىراق، تاۋۇشى ئىسپان تىلى بىلەن ئاھاڭداشتەك تۇرىدۇ.

«پارىتېت، تىن چىقىپ ئون بىر سائەتتىن كېيىن قۇياش سىستېمىسىنىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ كەتتۇق.

سامانيولى سىستېمىسىدىن باشقا ئالەمگە ئۆتۈش جەريانى بىلىنمەيلا ئۆتۈپ كەتتى، ئالاھىدە بىر ئەھۋال بولمىدى. ئالەمدىكى ماددىلار ھەممىلا يەردە ئوخشاش، بىراق كېتىۋاتقان يۆنىلىشىمىزدە (قارىغاندا، شۇ چاغدا ئوخشاش بولمىغان پىلانېتالارنىڭ ئورۇنلىشىشى ۋە ئەھۋالى شۇنداق بولسا كېرەك) ئاستا ـ ئاستا قىزىل شەپەق كۆرۈنۈشكە باشلىدى. شەپەق بارغانسېرى يوغىناپ، كېڭىيىپ، چەكسىز نۇر ئالەمگە ئايلىنىۋەردى. بۇ ئىككى ئارىدا بىز يول بويى بىر تەرىپى قاراڭغۇ، بىر تەرىپى يورۇق بىر نەچچە پىلانېتانىڭ ئۇدۇلىدىن ئۆتتۇق، چەكسىز ئالەمدە نۇرغۇن قۇياش ۋە ئايلار پارقىراپ ئارقىمىزدا قېلىۋەردى.

بىز قاراڭغۇ كېچىدىن يورۇق دۇنياغا چىقىقاندەك بولدۇق، بىردىنلا بىزگە مۇتلەق نامەلۇم بولغان غايەت زور، چەكسىز نۇرلۇق دۇنياغا كىرىپ كەلدۇق، بۇ شۇ ئالەمدىكى غايەت زور قۇياشتىن چېچىلغان نۇر ئىكەن.

ـــ ماۋۇ بىزنىڭ سامانيولى سىستېمىمىز! ـــ دېدى ھېلىقى تىلشۇناس ئايال جاكارلاپ، ـــ بىزنىڭ قۇياشىمىز نۇر

چېچىۋاتىدۇ! كۆپ كېچىكمەيلا بىزنىڭ ئورمانتۆشمۇ كۆرۈنىدۇ!

راستتىنلا، يېڭى ئالەم بوشلۇقىنىڭ سۆز بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش تەس بولغان ئەڭ ئېگىز چوققىسىدىن بىزگە يېڭى قۇياش كۆرۈندى، ئورمانتۆشلۇكلەر ئۇنى «تۇڭرۇك» دەپ ئاتايدىكەن. نۇرىنىڭ كۈچلۈكلۈكى ۋە ھەجمىدىن ئېيتقاندا، «تۇڭرۇك» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ قۇياش بىزنىڭ قۇياشىمىزدىن كۆپ دەرىجىدە ئۇستۇن ئىكەن. شۇنى ئېيتقاچ كېتەيلىكى، «تۇڭرۇك»نىڭ يۇقىرىقىدەك ئۆزگىچىلىكى ۋە ئورمانتۆشتىكى بىر سوتكىنىڭ يىگىرمە سەككىز سائەت بولۇشى تۇپەيلى، بۇ يەردىكى تىرىكچىلىك بىزنىڭ يەر شارىمىزدىكى تىرىكچىلىكتىن بىيولوگىيە جەھەتتە بىر قاتار پەرقلەرگە ئىگە ئىكەن.

لېكىن، بۇ ئىشلار توغرىسىدا تولۇقراق مەلۇماتنى كېيىنكى خەۋىرىمىزدە ئېيتىمىز ياكى «پارتىيەت»قا قايتقاندىن كېيىن دەيمىز، ھازىر بىرنەچچە مۇھىم ئەھۋالنىلا ئېيتقاچ تۇرماقچىمىز. يۇقىرىدىن قارىغاندا، ئورمانتۆش پىلانېتاسى بىزنىڭ يەر شارىمىزغا ئوخشايدىكەن، بىزنىڭ يەر شارىمىزنى قورشاپ تۇرغان ئاتموسفېرالىق بۇلۇتلار بۇ يەردىمۇ بار ئىكەن. ئورمانتۆش پىلانېتاسىنىڭ ئۈستىگە بەش - ئالتە مىڭ مېتىر ئېگىزلىكتە قالغاندا، ئورمانتۆشلۇكلەر بىز ئۈچۈن ئالايىتەن پىلانېتانى بىر ئايلىنىپ كۆرستىپ بەردى. بۇ بىز بۇرۇن كۆرۈپ باقمىغان كارامەت چىرايلىق كۆرۈنۈش ئىدى: تاغلار، ئېگىزلىكلەر، قېلىن كۆكۈلمەيدانلار، ئۇلارنىڭ ئارىلىقىدا ئېقىپ تۇرغان دەريالار، دولقۇنلاپ تۇرغان كۆل ۋە دېڭىزلار كۆرۈنەتتى، بۇ پىلانېتانىڭ بەزى يەرلىرىدە، ئاساسەن ئىككى قۇتۇپقا يېقىن جايلاشقان يەرلەردە بىرقانچە غايەت زور چېكىت - چېكىتلەر — ھاياتلىق بولمىغان قۇملۇق چۆل - جەزىرە ياتاتتى، قۇم - توپىلار ئۈچۈپ پۇرقىراپ تۇراتتى. بىراق، بىزگە ھەممىدىن بەكرەك تەسىر بەرگىنى شەھەرلەر بىلەن بازار - كەنتلەر بولدى. ئورمانتۆشنىڭ گۈزەل يەرلىرىگە ئارالغا ئوخشىتىپ سېلىنغان

بۇ چىرايلىق قۇرۇلۇشلار بۇ يەردە شەھەر تۇرمۇشىنىڭ ناھايىتى بەك تەرەققىي قىلىپ كەتكەنلىكىنىڭ بەلگىسى ئىدى. بۇ پىلانېتانىڭ كۆك چاچلىق ئاھالىسى سالغان شەھەرلەرنىڭ قېتىدا بىزنىڭ يەر شارىدىكى مانخاتتان① نىڭ ئۆزى ئانچىكى بىر ئويۇنچۇقتەك كۆرۈنىدۇ.

ئەمدى ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭ ئۆزىگە كېلىدىغان بولساق، بىزنىڭ مۆلچىرىمىزچە، بۇلار دۇنيا - ئالەمدىكى ئەقىل - ئىدراكلىق ھايۋاناتنىڭ ئالاھىدە بىر ئېسىل تۈرى ئىكەن، ئايالىرى ئورمانتۆش ۋاقتى بىلەن ئون بىر ئاي قورساق كۆتۈرىدىكەن، ئۇلار ناھايىتى ئۇزاق ئۆمۈر كۆرىدىكەن، شۇنداقتىمۇ ئۆمۈر كۆرۈش ۋاقتىنى ئۇزارتىشنى جەمئىيەتنىڭ ئەڭ مۇھىم مەسىلىسى دەپ قارايدىكەن. ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمرى بىر يۈز ئوتتۇز ياشتىن بىر يۈز ئەللىك ياشقىچە، بەزىلىرى ھەتتا ئىككى يۈز يىل ئۆمۈر كۆرىدىكەن. ئورمانتۆش پىلانېتاسىدىكى ئاھالە ئون مىليارىدتىن كۆپرەك ئىكەن.

كۆك چاچلىقلارنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلى ۋە ئۇلارنىڭ بۇ يەردىكى مەدەنىيىتىنىڭ يېتىشكەن مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى سىستېمىلىقراق قىلىپ بايان قىلىپ بېرەلمەيمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ دۇنيادا بىزنى تولىمۇ ھاڭ - تاڭ قالدۇرغان نۇقتىلاردىنلا قىسقىچە مەلۇمات بېرىمىز.

ئۇلار قۇياش ئېنېرگىيەسىنى، تېخىمۇ توغرىراق قىلىپ ئېيتقاندا، «تۇۋرۇك» ئېنېرگىيەسىنى ئىسىتقلىق ۋە ئېلېكتىر ئېنېرگىيەسىگە ئايلاندۇرالايدىكەن، ئۇنىڭ كۈچى بىزنىڭ يەر شارىدىكى سۇ ئېلېكتىر تېخنىكىسى يولى بىلەن ئالىدىغان ئېنېرگىيەمىزدىن ئاللىقاچان زور دەرىجىدە ئېشىپ كېتىپتۇ. بۇنىڭدىن باشقا ئالاھىدە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغىنى شۇكى،

---

①مانخاتتان — نيۇيورك شەھىرىنىڭ ئەڭ چىرايلىق سودا مەركىزى.

ئۇلار ھاۋانىڭ كۈندۈزدىكى ۋە تۈندىكى تېمپېراتۇرىسىنىڭ پەرقىنى بىرلەشتۈرۈپ ئېنېرگىيە يېغالايدىكەن.

ئورمانتۆشلۈكلەر ھاۋا كىلىماتىنى كونترول قىلىش تېخنىكىسىنى ئىگىلەپتۇ. بىز پىلانېتانى ئايلىنىپ ئۇچۇپ يۈرگەندە، ئۇچۇش ئاپپاراتى بۇلۇت، تۈمان توپلانغان يەرلەردىن ئۆتكەندە ئۇلارنى نۇر - شولا چېچىش يولى بىلەن تارقىتىۋېتىپ تۇردى. ئۇلار ھاۋادىكى ھاۋا ئېقىمى بىلەن دېڭىز - ئوكيانلاردىكى سۇ ئېقىمىنىمۇ باشقۇرالايدىكەن. بۇ ئارقىلىق ئۇلار پىلانېتادىكى ھاۋا ئېقىمىنىڭ نەملىكى بىلەن ئىسسىقلىقىنى تەڭشەپ تۇرالايدىكەن.

خەيرىيەت، ئۇلار غايەت زور بىر مەسىلىگە دۇچ كەپتۇ. بۇنداق مەسىلىگە، بىزنىڭ بىلىشىمىزچە، يەر شارىدىكى ئىنسانلار تېخى دۇچ كەلمىگەن. ئۇلار قۇرغاقچىلىقتىن قورقمايدىكەن، چۈنكى ھاۋا رايىنى ئۇلار ئۆزلىرى باشقۇرالايدىكەن. ئۇلار ئوزۇق - تۈلۈك ئىشلەپچىقىرىشى جەھەتتە ھازىرغىچە يېتىشمەسلىك مەسىلىسىگە دۇچ كەلمەپتۇ، بۇ يەردىكى ئاھالە يەر شارىدىكىدىن ئىككى ھەسسە ئوشۇق بولغىنى بىلەن، ئۇلار ئوزۇق - تۈلۈكتىن غەم يېمەي كېلىۋېتىپتۇ، بىراق بۇ پىلانېتانىڭ خېلى بىر بۆلىكى تىرىكچىلىككە يارىماي قېلىۋېتىپتۇ. بۇ يەرلەردە بارلىق جانلىقلار ئاستا - ئاستا ئۆلۈپ تۈگەپ كېتىۋېتىپتۇ. بۇ ئىچىدىن قۇرۇپ كېتىش ھادىسىسى ئىكەن. بىز پىلانېتانى ئايلىنىپ ئۇچۇش داۋامىدا، ئورمانتۆشنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا چاڭ - توزانلىق بوراننى بايقىدۇق، پىلانېتانىڭ ئىچكى قىسمىدا بولىدىغان ئاللىقانداق بىر قورقۇنچلۇق ئەكس تەسىر تۈپەيلى (ئېھتىمال بۇ بىزنىڭ يەر شارىمىزدىكى ژولقانغا ئوخشاش بىر نەرسە بولسا كېرەك، بەلكىم بۇ پەقەت ناھايىتى ئاستا داۋام قىلىدىغان نۇر چاچراندىسى بولۇشىمۇ مۇمكىن) يەرنىڭ ئۈستى قەۋىتىدىكى تۈپراق بۇزۇلۇپ، ئەسلىي ئانىلىق تۇزۇلمىسى كۆيۈپ، تۈپراقنى ھاسىل قىلىدىغان بارلىق ماددىلار ژەيران

بولۇپ كەتسە كېرەك، ئورمانتۆشنىڭ مۇشۇ بىر قىسمىدا، دائىرىسى سەھرايى كەبىردەك شۇ دالا يىلدىن - يىلغا كۆك چاچلىق ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭ تىرىكچىلىككە باب كېلىدىغان زېمىنغا خەۋپ يەتكۈزۈۋاتسا كېرەك. بۇ ئورمانتۆشلۇكلەر يۇزلەنگەن ئەڭ زور بالايىئاپەت ئىكەن، ئۇلار مۇشۇ پىلانېتانىڭ ئىچكى قىسمىدا بولۇۋاتقان تۇرلۇك جەريانلارنى كونترول قىلىشنى تېخى ئۆگەنمىگەن. ئۇلار پىلانېتانىڭ ئىچكى قىسمىنىڭ قۇرۇپ كېتىشىدەك بۇنداق قورقۇنچلۇق ھادىسىگە قارشى كۈرەش قىلىش ئۈچۈن، ئەڭ مۇنەۋۋەر پەن تەتقىقات خادىملىرىنى ۋە كۆپلىگەن پەن تەتقىقات ئەسلىھە - ئەشيالىرىنى ئىشقا سالغانىدەك كۆرۈنىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ سامانيولى سىستېمىسىدا ئاي يوق ئىكەن، بىراق ئۇلار بىزنىڭ قۇياش سىستېمىمىزدا ئاي بارلىقىنى بىلىدىكەن ۋە ئۇ يەرگە بېرىپ زىيارەت قىلغانىكەن، ئۇلار بىزنىڭ ئاي شارىمىزنى ئاشۇنىڭغا ئوخشاش ئىچىدىن قۇرۇپ كېتىش تەقدىرىگە دۇچ كەلگەن پىلانېتا دەپ قارايدىكەن. بۇنى ئاڭلاپ بىز ۋايىم يەپ قالدۇق، چۈنكى ئاي شارى بىلەن يەر شارىنىڭ ئارىلىقى ئۇنچۇالا يىراق ئەمەس - دە. خوش، ئەگەر يەر شارىنىڭ ئىچى قۇرۇپ كېتىشكە باشلىسىچۇ؟ شۇنداق خەۋپكە بىز تەييارمۇ؟ شۇنداق زۇلمەت كېلىپ قالسا، يەر يۈزىنىڭ ھالى نېمە بولماق؟ يەر يۈزىدىكى ئادەم بالىلىرى بىر - بىرى بىلەن مەڭگۈ چۈشىنىشەلمەي، غىژ - غىژلىشىپ يۇرۇپ، ئەقىل - پاراسەتنىڭ ئۆسۈپ بېرىشى يولىدا كۆپ نەرسىدىن قۇرۇق قېلىپ قالغانلىقىنى ئويلارمۇ؟

ھازىر ئورمانتۆشتىكى ئىلىم - پەن خادىملىرى ئوتتۇرىسىدا پۈتۈن پىلانېتا دائىرىلىك چوڭ مۇنازىرە داۋام قىلىۋېتىپتۇ. نېمە قىلىش كېرەك؟ پىلانېتانىڭ ئىچكى قىسمىنىڭ قۇرۇپ كېتىشىنىڭ سىرىنى ئېچىش ئۈچۈن كۈچنى ئاشۇرۇپ، مۇشۇ يوشۇرۇن بالايىئاپەتنىڭ كېڭىيىپ كېتىشىنى توسۇشنىڭ ئامالىنى ئىزدەش كېرەكمۇ، يوق؟ ياكى ئورمانتۆش مەدەنىيىتىنى

ساقلاپ، يېڭىباشتىن جانلاندۇرۇش ئۈچۈن ياشاشقا بولىدىغان يېڭى سەييارە تېپىپ، شۇ يەرگە ئاستا ـ ئاستا كۆچۈپ كېتىش كېرەكمۇ؟ ئۇلارنىڭ ھازىر قانداق پىلانېتاغا كۆز تىكىپ تۇرغانلىقى نامەلۇم، لېكىن بىر نەرسە ئېنىق، ھازىرقى ئورمانتۆشتە يەنە مىليون ـ مىليون يىللاپ ھايات كەچۈرۈشكە بولىدۇ، شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭ ئاشۇنداق كەلگۈسىدىكى مىليونلىغان يىللاردىن كېيىنكى جايىنى ھازىرلا ئويلاپ، ئۇنىڭغا مۇشۇنداق كۆڭۈل بۆلۈۋاتقانلىقى، مۇشۇنداق ئاكتىپ، مۇشۇنداق قىزغىنلىق بىلەن ئىشقا كىرىشكەنلىكى ۋە دەل مۇشۇ كۈندىكى ئىنسانلارنىڭ بېشىغا كېلىپ قالغان ئىشتەك غەمگە پاتقانلىقى ھەيران قالارلىق ئىش، «بىز ئۆلگەندىن كېيىنكىلەرنىڭ نېمە بولۇشى بىلەن كارىمىز نېمە !» دېگەن يامان ئوي بۇ يەردىكىلەرنىڭ بىرەرىنىڭمۇ كاللىسىغا كەلمىدىمىكىن دېسىڭىز چۇ! پىلانېتانىڭ ئىچكى قىسمىنى قۇرۇپ كېتىشتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭ ئىجتىمائىي بايلىقىنىڭ خېلى زور بىر قىسمىنى سەرپ قىلىدىغانلىقىنى بىلگىنىمىزدە: «شۇنچە كۆپ چىقىم قىلىپ نېمە قىلاتتى !» دېگەن يامان ئوي لەپپىدە قىلىپ كاللىمىزغا كېلىپ قېلىۋىدى، شۇ ئويدىن ئۆزىمىز خىجالەت تارتىپ قالدۇق. ئۇلار ئاستا ـ ئاستا يالماپ كېلىۋاتقان قۇملۇقنىڭ يولىنى باشتىن ـ ئاياغ توسۇش ئۈچۈن مىڭلىغان كىلومېتىرغا سوزۇلغان توسۇق سېلىشقا تىرىشىپ، ناھايىتى چوڭقۇر قۇدۇقلارنى بۇرغىلاپ قېزىپ، ئۇنىڭغا ناھايىتى ئۇزاققىچە چىدايدىغان دورىلارنى قاچىلايدىكەن، ئۇلار بۇنداق دورىلار پىلانېتا قورسقىنىڭ ئىچىدە رېئاكسىيەلىشىپ تەسىر كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدىكەن.

ئەلۋەتتە، ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭمۇ ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا ئۆز مەسىلىلىرى بار. ئۇ ئەلۋەتتە قەدىمكى زامانىدىن بۇيان ئىنسانلارنىڭ ئەقىل ـ ئىدراكىنى تىلغاپ، مۇشكۈل قىيامەت

ئىچىده تولغاندۇرۇپ كېلىۋاتقان مەسىلىلەر: ئەخلاق، روھ جەھەتتىكى مەسىلىلەر ئەنە شۇنىڭغا ياتىدۇ. لېكىن، تولىمۇ روشەنكى، مىليارداللىغان ئاھالە ياشايدىغان پىلانېتادا ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئۇنچىۋالا كەم - كوتىسىز بولمايدۇ، گەرچە ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى خېلى بەختلىك بولسىمۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ناھايىتى ئەجەبلىنەرلىك بىر نەرسە بار ئىكەن، ئۇ بولسىمۇ ئورمانتۆشلۈكلەر دۆلەت ماشىنىسى دېگەننى بىلمەيدىكەن، قورال - ياراغ، سوقۇش دېگەننى بىلمەيدىكەن. ئېھتىمال، ئۇلارنىڭ تارىخىدا بۇرۇن ئۇرۇشمۇ، دۆلەتمۇ، پۇلمۇ بولغان بولغىيدى، شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك، شۇنىڭغا مۇناسىپ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت كاتېگورىيەسىمۇ بولغان بولغىيدى، بۇ ھەقتە بىز بىرنېمە دېيەلمەيمىز، بىراق ھازىرقى ئورمانتۆشلۈكلەردە دۆلەتتىن ئىبارەت بۇنداق زورلۇق كۈچ دېگەن ئۇقۇم يوق ئىكەن، كۈرەش شەكلى بولغان ئۇرۇش ئۇقۇمىمۇ يوق ئىكەن. ئەگەردە بىز ئۇلارغا يەر شارىدا بولۇپ كەلگەن، بولۇۋاتقان چەكسىز ئۇرۇشلارنىڭ ماھىيىتىنى سۆزلەپ بېرىدىغان بولساق، ئۇلار بۇنى بىمەنىلىك، ھەتتا مەسىلىنى ۋەھشىيلىك بىلەن ھەل قىلىش دەپ ئويلاپ قالماسمۇ، دەيمىز.

ئۇلارنىڭ پۈتكۈل تۇرمۇشى يەر شارىدىكى ئىنسانلارنىڭكىدىن تامامەن باشقىچە بولغان پىرىنسىپ بويىچە تەشكىل قىلىنغانىكەن، بىزلەر يەر شارىدىكى بەندىلەرچە تەپەككۇر قىلىدىغانلىقىمىزدىن، ئورمانتۆشلۈكلەرنىڭ ئۇنداق پىرىنسىپلىرى بىزگە چۈشىنىكسىزدەك، ئەقىلگە سىغمايدىغاندەك كۆرۈنىدۇ.

ئورمانتۆشلۈكلەرنىڭ كوللېكتىپلىق، پىلانېتالىق ئېڭى شۇنچە يۇقىرى ئىكەنكى، ئۇلار ئۇرۇش دېگەن سۆزنى زادىلا كۈرەش ۋاستىسى دەپ بىلمەيدىكەن، شۇنىڭغا قاراپ «پۈتكۈل دۇنيا — ئالەمنىڭ نە - نەلىرىدىكى پىلانېتالارنىڭ ئىچىدە ئورمانتۆشلۈكلەر مەدەنىيەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى باسقۇچىغا يەتكەن

تازا ئەقىللىك كىشىلەر بولسا كېرەك، دەپ قالدۇق. ئېھتىمال ئۇلار، ئىلىم ـ پەن تەرەققىياتىنىڭ ئاشۇنداق بىر باسقۇچىغا يېتىپ، زامانىي ۋە ماكانىي ئىنسانىيەرۋەرلىك ئەقىللىك جانلىقلارنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنىڭ ئاساسلىق مەقسىتىگە ئايلىنىدۇ، شۇ سەۋەبتىنمۇ دۇنيانىڭ تەدرىجىي تەرەققىياتى يېڭى ۋە تېخىمۇ يۇقىرى باسقۇچنىڭ داۋامى بولىدۇ، دەپ قارىسا كېرەك.

بىز سېلىشتۇرۇشقا بولمايدىغان نەرسىلەرنى سېلىشتۇرۇپ ئولتۇرماقچى ئەمەسمىز. بىزنىڭ يەر شارىمىزدىكى ئىنسانلارمۇ ئاشۇنداق ئۇلۇغ تەرەققىياتلارغا ئېرىشىدۇ. ھازىرنىڭ ئۆزىدىمۇ بىز پەخىرلەنگۈدەك مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشتۇق، شۇنداق بولسىمۇ، ئىككىمىزنى بىرنەچچە كۈندىن بۇيان مۇنداق بىر خىيال ئازابلاپ كەلدى: يەر شارىدىكى ئىنسانلار ئۆزىنى ئۆزى، تارىخ دېگىنىمىز ئۇرۇش تارىخى، دەپ ئىشەندۇرۇپ، تىراگېدىيەلىك خاتالىشىش يولىدا ئېزىپ يۇرىۋەرسە نېمە بولۇپ كېتەر؟ ئىنسانلارنىڭ تەرەققىيات يولى ئىپتىدائىي زامانىدىن تارتىپلا خالتا كوچىغا كىرىپ قالغان خاتا يول بولسا، نېمە بولۇپ كېتەر؟ ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، بىز نەگە بېرىپ قالىمىز؟ نەگە بېرىپ سوقۇلىمىز؟ ئىنسانلار ئۆز خاتالىقىنى باتۇرلۇق بىلەن ئىقرار قىلىپ، ئاخىرقى زامان توپىلىڭىدىن قۇتۇلۇپ چىقىشقا ئۇلگۈرەلەرمۇ؟ تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ئارقىسىدا بىز يەر شارىنىڭ سىرتىدىكى ئىجتىمائىي تۈرمۇشنىڭ تۇنجى گۇۋاھچىلىرىدىن بولۇپ قالدۇق ـ دە، مۇرەككەپ ئاڭ چۈشكىدە قالدۇق: يەر شارىدىكى ئىنسانلارنىڭ كېلەچىكى بىزنى ۋايىمغا سېلىپ قويدى، يەنە بىر تەرەپتىن، ئالەمدە ئورمانتۆشكە ئوخشاش ئۇلۇگلىك ئۇلۇغ ئەلنىڭ بارلىقى بىزنى ئۈمىدلەندۇردى. بۇلار ئۆزلىرىنىڭ تەرەققىيات يولىدىكى قىينىچىلىقلىرى بىلەن زىددىيەتلىرىنى ئۇرۇشمايلا ھەل قىلالايدىكەن. مۇشۇ ئۇلگە بىزگە تېتىيدىغاندۇر، دېگەن ئۈمىد

ئوتى ۋۇجۇدىمىزدا يالقۇنلىدى...

ئورمانتۆشلۇكلەر ئۆزلىرىدىن ئىنتايىن يىراق بىر يەردە يەر شارى دېگەن بىر پىلانېتانىڭ بارلىقىنى بىلىدىكەن. ئۇلار يەر شارىدىكىلەر بىلەن ئالاقە ئورنىتىشقا خۇشتار ئىكەن، لېكىن بۇنداق خۇشتارلىق ئۇلارنىڭ بىلىم خۇمارلىقىدىنلا ئەمەس ئىكەن. ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭ ئېيتىشىچە، بۇنداق خۇشتارلىق تەڭداشسىز ئەقىل - ئىدراكنىڭ غەلىبىسىنى تەنتەنە قىلىش ئۈچۈن، ئوخشاش بولمىغان ئىجتىمائىي مەدەنىيەت تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن، ئالەمدىكى پىلانېتالار ئارا ئىنسانىيەتنىڭ پىكرى ۋە مەنىۋى تەرەققىياتىنىڭ يېڭى ئېراسىنى ئېچىپ بېرىش ئۈچۈن ئىكەن.

تېزلىكى نۇر تېزلىكى بىلەن بىرەڭ ئۇچۇش ئاپپاراتلىرى بىلەن قورالانغان ئورمانتۆشلۇكلەر يەر شارىغا ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ئۇچۇپ بارالايدىكەن. بىراق، ئۇلار يەر شارىدىكى كىشىلەرنىڭ ماقۇللۇقى ۋە تەكلىپىنى ئالماستىن بۇنداق سەپەرگە چىقىشنى خالىمايدىكەن. ئۇلار چاقىرىلمىغان مېھمان بولۇپ بېرىشنى خالىمايدىكەن. ئۇلار بىز بىلەن تونۇشۇشقا ئۇزاقتىن بېرى پۇرسەت كۈتۈپ كەلگەنلىكلىرىنى ئېيتتى. بىزنىڭ ھاۋا بوشلۇقى ئىستانسىمىز ئوربىتىدا ئۇزاقتىن بۇيان تۇرۇپ كەلگەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇلار، كۆرۈشۈش پۇرسىتى يېقىنلاشتى، دەپ قاراپ تەشەببۇسكارلىق كۆرسەتكەن، كۆپلىگەن ئىنچىكە خىزمەتلەرنى ئىشلەپ مۇۋاپىق پەيتىنى كۈتكەن. بۇ پۇرسەت بىزنىڭ پىشانىمىزگە پۈتۈلگەنىكەن، چۈنكى بىز ئىككىمىز ئوربىتا ئىستانسىسىدا ئىدۇق...

بىزنىڭ ئۇلارنىڭ پىلانېتاسىغا كەلگەنلىكىمىز، ئەلۋەتتە تەڭداشسىز چوڭ ۋەقە بولدى. شۇ سەۋەبتىن، پەقەت ئۇلۇغ مەرىكە ۋاقىتلىرىدىلا ئېچىلىدىغان پۈتۈن شار تېلېۋىزىيە ئالاقە سىستېمىلىرى ئىشقا سېلىندى. ئەتراپىمىزدا شولا چېچىپ تۇرغان ھاۋادا، مىڭلىغان - ئون مىڭلىغان كىلومېتىر

يىراقلىقتىكى ئادەملەر بىلەن نەرسىلەر خۇددى يېنىمىزدا تۇرغاندەكلا كۆرۈندى، ھەتتا ئۇلار بىلەن سۆھبەتلەشتۇق: بىر - بىرىمىز بىلەن دىدارلىشىپ، كۈلۈشۈپ، ئادەتتىكىدەك قول ئېلىشىپ، سۆزلىشىپ، ئاغزىمىز قۇلىقىمىزغا يەتكۈدەك يايراپ، بىر - بىرىمىز بىلەن قاتار تۇرغاندەك ھالەتتە بولدۇق. پاھ، بۇ ئورمانتۆشلۈكلەر نېمىدېگەن چىرايلىق دېسىڭىزچۇ ! يەنە كېلىپ بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ، چاچلىرى كۆكۈچ دېگەننىڭ ئۆزىدىمۇ، ئۇنىڭ ئىچىدە قارا كۆكى، كۆكۈچرەكلىرىمۇ ئۇچرايدۇ. ئەمدى قېرىلىرىنىڭ چېچى بىزدىكى بوۋاي - چاللارنىڭ چېچىغا ئوخشاش ئاقىرىدىكەن. ئانتروپولوگىيەلىك نۇقتىدىن قارىغاندا، ئورمانتۆشلۈكلەرمۇ ھەر خىل بولىدىكەن، چۈنكى ئۇلاردىمۇ ئوخشاش بولمىغان ئىرق ۋە مىللەت بار ئىكەن.

بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ۋە بۇلاردىن باشقا نۇرغۇن ئاجايىپ يېڭىلىقلارنى بىز «پارىتېت» قا ياكى يەر ئانىمىزغا قايتىپ بارغاندا ئېيتىپ بېرىمىز. ئەمدى بىز ئەڭ مۇھىم مەسىلىگە كېلەيلى. ئورمانتۆشلۈكلەر بىزنىڭ «پارىتېت» نامىلىق ئالەم ئىستانسىمىزدىكى ئالاقە ۋاستىسى ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ يەر شارىمىزغا ئىنسانلارغا قولايلىق بولغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە زىيارەتكە بېرىشنى خالايدىغانلىقىنى يەتكۈزۈشىمىزنى ئىلتىماس قىلدى. يەر شارىغا بېرىشتىن ئاۋۋال ئۇلار ئىككى پىلانېتا ئوتتۇرىسىغا ئورتاقلىشىپ ئىستانسا سېلىش پىروگراممىسى توغرىسىدا كېلىشىۋېلىشنى ئوتتۇرىغا قويدى، بۇ ئورتاق ئىستانسا ھە دېگەندە دەسلەپكى قەدەمدىكى تەييارلىق كېڭىشى ئۆتكۈزۈلىدىغان جاي بولسا، كېيىن بېرىپ ئىككى ئارىدىكى زىيارەتلەردە توختاپ ئۆتىدىغان بازا بولۇپ قالاتتى. بىز بۇ ئىلتىماسنى يەر شارىدىكى ئىنسانلارغا يەتكۈزۈشكە ۋەدە بەردۇق. لېكىن، مۇشۇ ئىش مۇناسىۋىتى بىلەن بىز ناھايىتى چوڭ بىر ئەنسىزلىككە چۈشۈپ قالدۇق.

سامانیولىدىكى پىلانېتالار ئارا ئۇچرىشىشقا بىزنىڭ يەر شارىمىزدىكىلەر تەييارمىدۇر؟ ئەقىل - ئىدراكلىق، ئاڭلىق جانلىقلار سۇپىتىدە مۇنداق ھەرىكەتكە جۈرئەت قىلىشقا بىز پىشىپ يېتىلدۇقمۇ؟ خىلمۇخىل زىددىيەت ۋە بىر - بىرىمىزدىن ئايرىلىپ تۇرغان ئەھۋال ئاستىدا، بىز بىرلىككە كېلىپ، بىر دەك ئىتتىپاقلىشىپ، پۈتكۈل ئىنسانلار، پۈتكۈل يەر شارى نامى بىلەن ئوتتۇرىغا چىقالايمىزمۇ؟ بىرىنچىلىكنى تالىشىش يۈزىسىدىن يېڭى جېدەل ۋە كۈرەشنىڭ باشلىنىپ كېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، بىز بۇ مەسىلىنى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ھەل قىلىشىغا تاپشۇرۇشۇڭلارنى سورايمىز. بىز سىلەرنىڭ رەت قىلىش ھوقۇقىنى قالايمىقان ئىشلەتمەسلىكىڭلارنى، مۇمكىن بولسا بۇ مەسىلىدە رەت قىلىش ھوقۇقىنى بىكار قىلىشىڭلارنى سورايمىز. يەر شارىدىن شۇنچە يىراق يەردە تۇرغان ۋاقتىمىزدا بىزگە مۇشۇنداق تەرەپلەرنى ئويلاشنىڭ ئۆزى ناھايىتى ئېغىر، ئازابلىق دېسەڭلەرچۇ، لېكىن ئامال قانچە، بىزمۇ يەر ئاننىڭ پەرزەنتلىرىغۇ، شۇ سەۋەبتىن يەر ئاننىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ مەجبۇرى ۋە سىرى بىزگە تولىمۇ روشەن - دە.

ئاخىردا، ئۆزىمىز توغرۇلۇق، بىزنىڭ مۇشۇ قىلىقىمىز توغرۇلۇق بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلماقچىمىز. بىزنىڭ ئوربىتىدىكى ئىستانسىدىن يوقلىپ كەتكەنلىكىمىزنى بىلگەندىن كېيىن ئالدى بىلەن سىلەرنىڭ قاتتىق گۇمانىغا چۈشۈپ، ئاندىن كېيىن بىر قاتار جىددىي تەدبىر قوللىنىشقا كىرىشكەنلىكىڭلارنى سېزىپ تۇرۇپتۇمىز. شۇنچە ئاۋارىچىلىكلەرنى پەيدا قىلغانلىقىمىزغا بىزمۇ ئېچىنىمىز. بىراق، بۇ دۇنيا تارىخىدا شۇنداق بىر توغرا كېلىپ قالغان پۇرسەت بولدى، ئۆز ھاياتىمىزدىكى مۇشۇ بىر ئۇلۇغ ئىشتىن باش تارتالمىدۇق، باش تارتىشقىمۇ ھەقلىق ئەمەستۇق. قائىدە - نىزاملارغا قاتتىق رىئايە قىلىدىغان ئادەملەردىن بولساقمۇ، لېكىن

ئۇلۇغ مەقسەت يولىدا شۇ قائىدە - نىزاملارنى بۇزۇشقا مەجبۇر بولدۇق.

مەيلى، بۇ گۇناھ بىزگە ئارتىلسۇن، تېگىشلىك جازانى بىزلا تارتايلى. بىراق، بۇ توغرۇلۇق ھازىرچە ئويلىماي تۇرۇڭلارچۇ، چىن دىلدىن چۇشىنىپ تۇرۇڭلارچۇ! دېققەت! بىز تاشقى ئالەمدىن خەۋەر بېرىۋاتىمىز، بۇگۇنگىچە ئىنسانلارغا نامەلۇم بولغان يۇلتۇزلار سىستېمىسىدىن — «تۇۋرۇك» سىستېمىسىدىن خەۋەر بېرىۋاتىمىز. كۆك چاچلىق ئورمانتۆشلۇكلەر ھازىرقى ئەڭ ئالىي مەدەنىيەتنىڭ ئىجادكارلىرى، ئۇلار بىلەن ئالاقە ئورنىتىش پۈتكۈل ھاياتىمىزدا، ئادەمزاتنىڭ ئىستىقبالىدا ئومۇمىيۈزلۈك ئۆزگىرىشلەرنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ. بىزدە ئۇلارنى (ئەلۋەتتە، ئالدى بىلەن يەر شارىنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداپ تۇرۇپ) كۈتۈۋالغۇدەك، ئۇلار بىلەن ئالاقە ئورناتقۇدەك جۈرئەت بارمىدۇر؟...

بۇ پىلانېتالىقلار بىزگە ھېچقانداق خەۋپ تۇغدۇرمايدۇ، قانچە دېگەنبىلەن، ئىككىمىزگە مۇشۇنداق تۇيۇلىدۇ. ئەگەر بىز ئۇلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆگەنسەك، ئۇ چاغدا بىز قۇياش ئېنېرگىيەسىدىن پايدىلىنىشتىن باشلاپ، قورال - ياراغسىز، زورلۇق زومبۇلۇقسىز، ئۇرۇشسىز ئىناق ھايات كەچۈرۈشكە قەدەر نۇرغۇن نەرسىنى ئۆگىنىۋالغان بولاتتۇق. ئۇرۇشسىز ياشاش دېگەن سۆزگە ئادەتلەنمىگەنلىكىمىز ئۈچۈن قۇلىقىمىزغا باشقىچە ئاڭلىنىشى مۇمكىن، بىراق ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭ ھاياتى مۇشۇنداق قېلىپلاشقان، دەپ تەنتەنىلىك تۇرده قەسەم ئىچەلەيمىز، بۇ پىلانېتادىكىلەر يەر شارىنىڭ گېئوبىيولوگىيەلىك شارائىتىغا ئوخشاش بولغان پىلانېتادا ياشاۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئادەمزات ئەزەلدىن ئارمان قىلىپ كەلگەن مۇكەممەل مەنىۋى مۇرادقا يەتكەن. ئۇلار ئالەمشۇمۇل ئەڭ يۇقىرى ئەقىللىك جانلىقلاردىن بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئەقىل - پاراسەت جەھەتتىن ئۆزلىرىگە تەڭداش بولغان

يەر شارىدىكى ئىنسانلار بىلەن مەنپەئەت ۋە قەدىر - قىممەتلىرىگە مۇۋاپىق ئاشكارا ئالاقە ئورنىتىشنى خالايدىكەن.

سىرتقى ئالەمدىكى بۇ مەدەنىي جەمئىيەتنىڭ ھەممە ئىشى بىزنى ھاڭ - تاڭ قالدۇردى، ئورمانتۆشتە كۆرگەن - بىلگەنلىرىمىزنى پاتراق يەر شارىدىكى ئىنسانلارغا يەتكۈزگىمىز كېلىپ، يەر شارىغا تېزرەك قايتىپ بېرىش ئىستىكىگە كەلدۇق.

بىز يىگىرمە سەككىز سائەتتىن كېيىن، يەنى بىر سوتكىدىن كېيىن «پارىتېت» قا — ئالەم ئىستانسىمىزغا قايتىمىز، «پارىتېت» قا بارغاندىن كېيىن پۈتۈنلەي قوماندانلىق مەركىزىنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنمىز.

خوش، قۇياش سىستېمىسىغا قاراپ ئۇچۇش ئالدىدا «پارىتېت» قا يېتىپ بېرىش ۋاقتىمىزنى ئۇقتۇرىمىز.

شۇنىڭ بىلەن ئورمانتۆش پىلانېتاسىدىن بېرىلگەن تۇنجى خەۋىرىمىزنى ئاخىرلاشتۇرىمىز. تېزرەك كۆرۈشۈشكە نىسىپ بولسۇن. ئائىلىمىزدىكىلەرگە سالام دەڭلار، بىزدىن ۋايىم قىلمىسۇن...

«پارىتېت» ئالەم ئۇچقۇچىسى 2 - 1
«پارىتېت» ئالەم ئۇچقۇچىسى 1 - 2»

ئىككى دۆلەتنىڭ پەۋقۇلئاددە تولۇق ھوقۇقلۇق كومىسسىيەسى «كونۋېنتسىيە» نامىلق ئاۋىياماتكىدا ئايرىم - ئايرىم ھالدا مەجلىس ئېچىپ، «پارىتېت» ئىستانسىسىدا يۈز بەرگەن ۋەقە ئۈستىدە كېڭەش ئۆتكۈزدى، مەجلىستىن كېيىن ئىككى كومىسسىيەنىڭ بارلىق ئەزالىرى ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئايروپىلان بىلەن ئۆز ئېلىگە باشلىقلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە كەتتى. بىر ئايروپىلان ئاۋىياماتكىدىن ئۇچۇپ سان فىرانسىسكوغا قاراپ كەتتى، ئىككىنچىسى بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن قارىمۇقارشى تەرەپكە — ۋىلادىۋوستوك

تەرەپكە قاراپ كەتتى...
«كونۇبنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكا يەنىلا ئاۋۋالقى ئورنىدا — تىنچ ئوكيانىدىكى ئالېئۇت تاقىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىدا تۇرماقتا... ئاۋىياماتكىدا جەمئىيەتچىلىك قاتتىق كۇچەيتىلگەن، ھەربىر ئادەم ئۆز ئورنىدا ھەر دائىم تەييار تۇرماقتا... ھەممە ئادەم سىر ساقلاپ، ئۇن چىقارماي تۇرماقتا...
.....

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...
بۇ يەردە، تۆمۇرىيولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپىلىق چۆل — سارى ئۆزەك ياتىدۇ...

ئانابېيىتكە بارىدىغان يولنىڭ ئۇچتىن بىرى ئارقىدا قالدى. قۇياش دېگەن جانۋار كۆتۈرۈلۈشتىنمۇ تېز كۆتۈرۈلدى، لېكىن كۆتۈرۈلۈۋېلىپ، سارى ئۆزەكنىڭ ئۈستىدە تۇرۇۋالغاندەك ھالەت شەكىللەندى. قۇياش قىيامىغا يەتكەن چېغى، ئادەمنى قىزدۇرۇشقا باشلىدى.
يېدىگەي پات ـ پات سائىتىگە، قۇياشقا، ئوچۇق دالاغا قاراپ ـ قاراپ قوياتتى، ئۇ مېڭىشىمىز كۆڭۈلدىكىدەك دەپ ئويلايتتى. ئۇ ئاۋۋالقىدەكلا تۆگىسىنى بىر قېلىپتا ماڭدۇرۇپ ئالدىدا يول باشلىماقتا، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭغىنى چاتمىلىق تىراكتور، چاتمىنىڭ ئارقىسىدا بولسا «بېلاروس» ماركىلىق توپا قېزىش ماشىنىسى، يولبارس بولسا لىكىلداپ ياندا ماڭماقتا.
ئادەمنىڭ كاللىسى دېگەن بىردەمدۇ ئويسىز تۇرالمايدىكەنغۇ، كاللا دېگەن بۇ بىرنېمىگە خالامسەن، خالىمامسەن، بەربىر بىرنىڭ ئارقىدىن بىر خىيال، پىكىر كېلىپ تۇرىدىكەن، پەقەت ئادەم ئۆلگەندىلا توختىسا كېرەك! يېدىگەي يول بويى خىيال سۈرۈپ توختىمىغاچقا، ئاخىر مۇشۇنداق كۆلكىلىك بىر

خۇلاسىگە كەلدى. خۇددى دېڭىزدا بىر دولقۇنىنىڭ ئارقىسىدىن بىر دولقۇن كەلگەندەك، كاللىغىمۇ ئارقا - ئارقىدىن خىيال كېلەتتى. يېدىگەي بالىلىق چاغلىرىدا ئارال دېڭىزىنىڭ بويىدا ئۇدا بىرنەچچە سائەت ئولتۇرۇپ، شامال چىقىقان كۈنلىرى دېڭىزدا كۆتۈرۈلگەن دولقۇنىنىڭ ئاق بۇژغۇن چىقىرىپ دولقۇنلىنىپ قىرغاققا كېلىپ ئۇرۇلغانلىقىنى تاماشا قىلاتتى. بۇنداق ھەرىكەت داۋامىدا، دېڭىزنىڭ تېرىك تېنىدە پەيدا بولۇش بىلەن تارمار بولۇش، تۇغۇلۇش بىلەن ئۆلۈش بىر ۋاقىتتا يۈز بېرىپ تۇراتتى. شۇ چاغلاردا، يېدىگەي تېخى بالا چاغلاردا: « بىر چايكىغا ئايلىنىپ، ئاپپاق دولقۇن كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان دېڭىزنىڭ ئۈستىدە پەرۋاز قىلىپ، دېڭىزنىڭ قانداق ھايات كەچۈرىدىغانلىقىنى ئېگىزدىن بىر كۆرسەم » دەپ خىيال قىلاتتى.

ياز ئاخىرلىشىپ كۈز كىرىشكە باشلىغان چاغدىكى ساري ئۆزەكنىڭ مەنزىرىسى ۋە ئىلدام، رېتىملىق قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتقان قارانارنىڭ ئاياغ ئاۋازى يېدىگەينى سەپەر ئۈستى خىيالىغا چۆمدۈردى. يول تېخى ئۇزاق بولسىمۇ، لېكىن خېلى ئاۋۇدى، بۇنداق ھالدا تۆگە ئۈستىدە ئولتۇرۇپ كەچمىش - كەچۈرمىشلەرنى ئەسلەشمۇ خېلى ئەپلىك ئىدى. بارغانسېرى ئىلدام ماڭىدىغان قارانارنىڭمۇ تېنى قىزىپ، ئاچچىق تەرنىڭ قاڭسىق ھىدى تۆگىنىڭ بوينىدىن ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. «ھەببەللى، — دەپ كۈلۈپ قويدى يېدىگەي، — قارا تەرگە چۈشۈشكە باشلىدىڭمۇ؟ بۇغرا ھايۋان ! ئەخمىقىم مېنىڭ ! ھوي ئەخمەق !»

يېدىگەي كېتىۋېتىپ قازانقاپنىڭ قىرانلىق دەۋرلىرىدىكى بەزى ئىشلىرىنى ئەسلەپ كەتتى، بۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى مۇڭلۇق سەرگۈزەشتىلىرى ۋاقىتسىزلا بۇ ئارىغا قىستۇرۇلۇپ، كونا جاراھەتنىڭ ئاغزىنى تاتىلىۋەتتى. كۆڭلىگە چوڭقۇر ئورناپ كەتكەن بۇ ۋەقەلەر توغرىسىدىكى ئەسلىمىنى

ئۇنتۇش ئۈچۈن قۇرئان سۈرىلىرىنى قايتا - قايتا شۇنىرلاپ ئوقۇپمۇ باقتى، بىراق كۆڭلى ئۇنىمىدى. بۇ چاغدا يېدىگەي چىرايى تۈتۈلۈپ، ھېچبىر زۆرۈرىيىتى بولمىسىمۇ، ناھايىتى ئىلدام كېتىۋاتقان قارانارنىڭ بىقىنىنى نىقتاپ، قامچىلاپ كەتتى، شەپكىسىنى قېشىغىچە چۆكۈرۈپ كىيىپ، ئارقىدا كېلىۋاتقانلارغا قاراپمۇ قويماي مېڭىۋەردى. چۈشۈپ قالاتتىمۇ، نەگە بارىدۇ دەيسەن، شۇ بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنىڭ بۇ ماڭقىلارغا نېمە ئالاقىسى بار. ئۇلار تۇرماق، شۇ بىر مۇڭلۇق ئەھۋال توغرىسىدا خوتۇنى بىلەنمۇ سۆزلىشىپ باققان ئەمەس. ئۇ ئىشنى پەقەت قازانقاپلا بىلەتتى، ئۇ ئىشنى پەقەت قازانقاپلا چۈشەنگەن، چۈشەنگەندىمۇ ئەقىل - ھوشى بىلەن ئادىل چۈشەنگەن، قازانقاپ شۇنداق ئادىل چۈشەنمىگەن بولسا، ئۇ بۇ بورانلىق ھايالدىما بېكىتىنى ئاللىقاچان تاشلاپ كېتىپ قالغان بولاتتى - دە.

شۇ 1951 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا، قاتتىق سوغۇق كۈنلەردە ھايالدىما بىكەتكە بىر ئائىلە كۆچۈپ كەلدى. ئەر - خوتۇن، ئىككى ئوغۇل بالىسى بار ئىكەن، چوڭ ئوغلى داۋۇل بەش ياشتا، كىچىكى ئۈچ ياشتا ئىكەن. كىچىكىنىڭ ئىسمى ئېرمەك ئىكەن، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىڭ ئۆزى يېدىگەي بىلەن تەڭتۇش بولۇپ چىقتى. ئۇ تېخى يىگىت ۋاقتىدا ئۇرۇشقىچە بىر يىل يېزىدا مۇئەللىم بولۇپ ئىشلەپتۇ - دە، 1941 - يىلى يازدا، ئۇرۇش باشلىنىشى بىلەنلا ئەسكەرلىككە چاقىرتىلىپ ئۇرۇش ئالدىنقى سېپىگە ئەۋەتىلىپتۇ. ئۇ ئۇرۇشنىڭ ئاخىرلىرىدا ياكى ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن زەربە بىلەن توي قىپتۇ. بورانلىققا كۆچۈپ كېلىشتىن ئىلگىرى زەربىمۇ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ تۆۋەن سىنىپلىرىغا دەرس بېرىدىكەن. ئەمدى تەقدىر ئۇلارنى ساری ئۆزەك چۆللۈكىگە، بورانلىق ھايالدىما بېكىتىگە ئەكېلىپ تاشلاپتۇ.

ئۇلارنىڭ ئىتتىنى باغلىسىمۇ تۇرمايدىغان بۇ ساری ئۆزەككە ياخشى تۇرمۇش كەچۈرىمىز دەپ كەلمىگەنلىكى دېمىسىمۇ

ناھايىتى ئېنىق. ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپەگە باشقا يەردىنمۇ خىزمەت تېپىلاتتى، لېكىن ئۇلار باسقۇدەك يېرى، چىققۇدەك تېغى بولمىغاچقا، بۇ يەرگە ئامالسىزلىقتىن كەلگەندى. بورانلىقلارمۇ دەسلەپتە: « ھە، بۇلار بۇ يەردە ئۇزاق تۇرالمايدۇ، بۇ يەرنىڭ تۇرمۇش شارائىتىغا چىدىماي، بۇ يەردىنمۇ كېتىدۇ» دەپ ئويلاشقان. بورانلىققا كەلگەندىن كەتكىنى تېزرەك بولغانلار جىق بولغانغۇ. يېدىگەي بىلەن قازانقاپمۇ شۇنداق ئويلىغان، لېكىن ئابۇتالىپ ئائىلىسىگە كۆپچىلىك ھە دېگەندىلا ناھايىتى ھۆرمەت قىلدى، ئىمانلىق، مەدەنىيەتلىك ئادەملەر ئىكەن. تۇرمۇشتا ناھايىتى نامرات ئىدى، ئەر ـ ئايال ئىككىلىسى ھېچكىمدىن قېلىشماي ئىشلىدى، رېلىس ياغىچىمۇ توشۇدى، قار يېغىپ كەتكەن كۈنلەردە قارمۇ تازىلىدى. قىسقىسى، يول ئاسراش ئىشچىلىرى قىلىدىغانلىكى ئىشلارنى ئىككىلىسى قىلدى. ئۇلارنى ناھايىتى ياخشى ۋە ئىناق ئائىلە دېيىشكە بولاتتى، لېكىن ئابۇتالىپ ئۇرۇش ۋاقتىدا نېمىس قاراقچىلىرىغا ئەسىر چۈشۈپ نۇرغۇن تارتقۇلۇق تارتقاندى، ئۇرۇش يىللىرىدىكىدەك ئۇنداق قىزغىنلىق تۇغگەندەك قىلاتتى. ئۇرۇش ئەسىرى بولغانلارغا ۋەتەن خائىنى، دۈشمەن دەپ قارالمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. بورانلىقلارغا كەلسەك، ئۇلارنىڭ بۇنى كۆتۈرۈپ چىققۇدەك زادىلا كۆڭلى يوق ئىدى. دۇرۇس، ئۇلار ئەسىرگە چۈشكەن، لېكىن ئۇرۇش غەلىبىلىك ئاخىرلاشتى ـ دە. قورقۇنچلۇق بۇ دۇنيا ئۇرۇشىدا كىشىلەر قانداق قىسمەتلەرنى باشتىن كەچۈرمىدى دەيسىز. تالاي جانلار ھازىر مۇشۇ كۈندىمۇ جېنىنى قويغۇدەك يەر تاپالماي تەمتىرەپ يۈرۈشۈپتۇغۇ. ئۇرۇشنىڭ ۋەھىمىسى ھېلىمۇ كىشىلەرنىڭ سوڭىدىن قالماي ئەگىشىپ يۈرمەمدۇ... شۇ سەۋەبتىن، بورانلىقلار يېڭى كۆچۈپ كەلگەن بۇ ئائىلىدىكىلەردىن بۇ جەھەتتىكى ئەھۋاللارنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرگىنى يوق، ئۇنىڭسىزمۇ قاتتىق جاپا چەككەن ئائىلە تۇرسا، يەنە نېمىدەپ خەقنىڭ يارىسىغا تۇز سەپكۈلۈك!

بارا ـ بارا بورانلىقلار ئابۇتالىپ بىلەن قانداق دوستلىشىپ كەتكەنلىكلىرىنى ئۆزلىرىمۇ سەزمەي قالدى، ئابۇتالىپ ئەقىللىك ئادەم ئىدى، بېشىغا كەلگەن قايغۇ ـ ھەسرەت بىلەن ئۆزىنى تاشلىۋەتمىگەنىدى، يېدىگەيگە ئۇنىڭ بۇ مىجەزى يارىغانىدى. ئۇنىڭ كىشىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ھۆرمەتكە سازاۋەر ئىدى، زادىلا تەقدىردىن زارلانمايتتى. ئۇ رېئاللىققا يۈزلەنگەنىدى، ئۆزىنىڭ تەقدىرىنىڭ مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇنىڭ خوتۇنى زەرىپەمۇ ئاشۇنداق ئىدى، باشقا چۈشكەن مۇشكۈللۈكنى تارتىش كېرەكلىكىگە كۆڭلىدىن بويسۇنۇپ، تۇرمۇشنىڭ ئەھمىيىتىنى ئىككىسى ئۆزئارا ئىسسىق مۇئامىلە، ئۆزئارا غەمخورلۇق بىلەن چۈشەنگەنىدى. خۇددى يېدىگەي كېيىنكى ۋاقىتلاردا چۈشەنگىنىدەك، ئۇلار دەل شۇنىڭ ئۈچۈن ياشايتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن زامانىنىڭ دەھشەتلىك بوران ـ چاپقۇنلىرىدا ئۆزلىرىنى قوغدايتتى، ئۆزئارا قوغدىشاتتى ۋە بالىلىرىنى قوغدىشاتتى. بولۇپمۇ ئابۇتالىپ شۇنداق ئىدى، ئۇ ئۆيدىن ئايرىلىپ بىر كۈنمۇ تۇرالمايتتى. بالىلىرى ـــ ھېلىقى ئىككى ئوغلى ئۇنىڭ جېنى ئىدى، ئازراقلا بوش ۋاقتى بولسا، بالىلىرىنىڭ يېنىدا بولاتتى، ساۋاتىنى چىقىراتتى، ئۇلارغا ھېكايە ـ چۆچەك ۋە تېپىشماقلارنى ئېيتىپ بېرەتتى، تۇرلۇك ئويۇنلارنى ئوينىتاتتى. خوتۇنى ئىككىسى ئىشقا كەتكەندە، دەسلەپكى ۋاقىتلاردا بالىلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ كەپسىگە قاماپ قويۇپ كېتەتتى. بۇنىڭغا ئۇكىبالا چىداپ تۇرالماي، بالىلارنى ئۆيىگە ئەكېتىدىغان بولدى. بۇ يەرگە يېتى كەلگەن ئابۇتالىپلارنىڭكىگە قارىغاندا، ئۇلارنىڭ ئۆيى ئىسسىقراق ئىدى، ئەھۋالىمۇ ئۇلارنىڭكىدىن ياخشىراق ئىدى. يېدىگەينىڭ ئىككى قىزىمۇ خېلى چوڭ بولۇپ قالغان، ئابۇتالىپنىڭ بالىلىرى بىلەن تەڭتۇش ئىدى، مۇشۇنداق بولغاچقا، ئىككى ئائىلىنىڭ مۇناسىۋىتى بارغانسېرى يېقىن بولۇپ كەتتى.

بىر كۈنى ئىشتىن قايتقاچ بالىلىرىنى ئەكېتىشكە كەلگەن

ئابۇتالىپ يېدىگەيگە مۇنداق بىر تەكلىپنى بەردى:

ــ مۇنداق بولسۇن، يېدىكە، مەن ئۆز بالىلىرىم بىلەن بىللە سېنىڭ قىزلىرىڭنىمۇ ئوقۇتاي. مەن بۇ كەمگىچە بۇلار بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرگەنلىكىمدىن ئاۋارىچىلىك تارتمىدىم. ئىككى ئۆينىڭ بالىلىرى بىر ـ بىرى بىلەن ئىچىرىكىشىپ قالدىغۇ، كۈندۈزى سىلەرنىڭكىدە، كەچتە بىزنىڭكىدە بولسۇن. نېمە ئۈچۈن مۇنداق دەيمەن؟ بۇ بىر خىلۋەت جاي، تۈرمۇش ناھايىتى ئاددىي، شۇ سەۋەبتىنمۇ بۇ بالىلارنى ئوقۇتۇش كېرەك. زامانىمىز بالىلاردىن كىچىك چېغىدىن باشلاپلا بىلىم ئېلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ھازىرقى بۇ ياشتىكى بالىلار ئىلگىرىكى يىگىتلەر بىلىدىغان بىلىمچىلىك بىلىمگە ئىگە بولۇشى كېرەك، ئۇنداق بولمىسا بالىلىرىمىز يارامسىز بولۇپ قالىدۇ.

ئابۇتالىپنىڭ بۇ ئەجرىنىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى يېدىگەي كېيىنچىرەك، ئابۇتالىپ بالا ـ قازاغا ئۇچرىغاندىن كېيىن ئاندىن چۈشەندى. ئابۇتالىپنىڭ تۇرغۇسىدىن ئېيتقاندا، ئۇنىڭ بورانلىقىنىڭ شارائىتىدا ئۆز تىرىشچانلىقىغا تايىنىپ بالىلىرىغا قىلىپ بېرەلەيدىغان بىردىنبىر ئىشى پەقەت شۇلا بولۇشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى يېدىگەي ئەنە شۇ چاغدىلا بىلدى. ئۇ بىلدىكى، ئاتايا ئابۇتالىپ بالىلىرىغا ئۆز بىلىمىنى تېزرەك سىڭدۈرۈشكە ئالدىرىغانىكەنغۇ، ئۆز ھاياتىنى بالىلىرىنىڭ ھاياتى بىلەن ئۇلاشتۇرۇپ، ئۆزى ئۆلسىمۇ، ئۇلار ئارقىلىق يورۇق دۇنيادا ياشىماقچى بولۇپ، بالىلىرىنىڭ ئېسىدە، يۈرىكىدە يادلىنىپ قېلىشقا ئۇرۇنغانىكەنغۇ. كەچقۇرۇن ئابۇتالىپ ئىشتىن قايتقاندا زەرىپە ئىككىسى ئۆز بالىلىرى بىلەن يېدىگەينىڭ قىزلىرىنى يىغىۋېلىپ، مەكتەپ ياكى بالىلار باغچىسى ئاچقاندەك بولۇپ كېتەتتى. بالىلار ئېلىپبەنى ئۆگىنەتتى، بوغۇملارنى ئۆگىنەتتى، رەسىم سىزاتتى، ئويۇن ئوينايتتى، كىم ياخشى ئۆگىنىدىكىن دەپ بەسلىشەتتى، ئابۇتالىپ ياكى زەرىپە چۆچەك ئوقۇپ بەرسە، ئۇلار زېھىن قويۇپ ئاڭلىشىپ كېتەتتى، ھەتتا

بىرلىكتە ئىر - ئۆلەك ئېيتىشاتتى. بۇ پائالىيەتلەر ناھايىتى قىزىق بولغاچقا، يېدىگەينىك ئۆزىمۇ پات - پات كېلىپ بالىلىرىغا قاراپ ئولتۇرىدىغان ئىشنى چىقاردى. ئۇكىبالامۇ بىرەر باھانە تېپىپ پات - پات كېلىپ تۇراتتى، ئەمەلىيەتتە ئۆز قىزلىرىنىك نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈشكە ئالدىرايتتى. يېدىگەي خۇشاللىقىدىن قىن - قىنىغا پاتماي كېتەتتى. قاراڭلارچۇ، بۇ ساۋاتلىق ئادەملەرنى — مۇئەللىم دېگەنلەرنى ! چوپچوك ئادەم تۇرۇقلۇق بالا بىلەن بالا بولۇپ، بالىلارنىك تىلىنى تېپىپ، بالىلار بىلەن قەلبداش بولۇپ كەتكىنىگە قارىمامدىغان ! يېدىگەي ھەر قېتىم كەلگىنىدە، مۇمكىنقەدەر بالىلارنىك ئوقۇشىغا تەسىر يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن ئاستاغىنا كىرىپ بىر چەتتە ئولتۇراتتى، كەلگەن چېغىدا، بوسۇغىغا كېلىپ شەپكىسىنى ئېلىپ:

— خەيرلىك كېچە ! مانا، بالىلار باغچىسىنىك بەشىنچى ئوقۇغۇچىسى كەلدىم ! — دەيتتى.

بالىلارمۇ ئۇنىڭغا ئۆگىنىپ قالغانىدى. ئۇنىك ئىككى قىزى بولسا خۇشاللىقىدىن قىن - قىنىغا پاتماي، دادىسىنىك ئالدىدا ئالاھىدە تىرىشىپ ئۆگىنەتتى. كەپە تېخىمۇ ياخشى ئىسسىسۇن، بالىلار تېخىمۇ راھەتلىنىپ ئولتۇرۇپ ئوقۇسۇن دەپ، يېدىگەي بىلەن ئۇكىبالا نۆۋەتلىشىپ مەشكە ئوت قالاپ تۇراتتى.

شۇ يىلى بورانلىقتا مانا مۇشۇنداق بىر ئائىلە كېلىپ ماكانلاشقانىدى. بىر قىزىقى شۇكى، ئادەتتە مۇشۇنداق ياخشى كىشىلەرنىك تەلىيى ئوڭدىن كەلمەي قالىدۇ.

ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنى نەس باسقانلىقى ئۈنىك نېمىس قاراقچىلىرىغا ئەسىر چۈشۈپ قالغانلىقىدىنلا ئەمەس ئىدى، بەختكە ئېرىشكەنلىكىمۇ نەس باسقانلىقىنىك بىر مەنبەسى بولۇپ قالغانىدى. ئۇ بىر تۇركۈم ئۇرۇش ئەسىرلىرى بىلەن بىرلىكتە جەنۇبىي باۋارىيەدىكى ئەسىرلەر لاگېرىدىن قېچىپ چىققاندىن كېيىن، 1943 - يىلى يۇگوسلاۋىيە پارتىزانلىرىغا قېتىلىدۇ.

ئابۇتالىپ يۇگوسلاۋىيە ئازادلىق ئارمىيەسى قوشۇنىدا يۇرۇپ تاكى ئۇرۇش ئاخىرلاشقۇچە جەڭ قىلىدۇ، شۇ يەردە يارىدار بولىدۇ ۋە شۇ يەردە ساقىيىپ چىقىدۇ، يۇگوسلاۋىيەنىڭ ھەربىي ئوردىنلىرى بىلەن مۇكاپاتلىنىدۇ، پارتىزانلارنىڭ گېزىتلىرىدە ئۇنىڭ ئىش ئىزلىرى بېسىلىدۇ ۋە سۇرىتىمۇ بېسىلىپ چىقىدۇ، 1945 - يىلى ئۆز ئېلىگە قايتىقاندا، تەكشۈرۈش كومىسسىيەسى ئۇنىڭ ئارخىپلىرىنى تەكشۈرۈپ چىقىدۇ، ئابايىقى ئىش ئىزلىرى ئۇنىڭغا چوڭ يارەدەم بېرىدۇ. ئۇلار ئەسىرلەر لاگېرىدىن قاچقاندا ئون ئىككى ئادەم ئىكەن، شۇلاردىن ئۆز ئېلىگە تىرىك قايتالىغانلىرى پەقەت تۆتلا كىشى ئىكەن. ھېلىمۇ بۇ تۆتەيلەننىڭ بەختىگە، سوۋېت ئىتتىپاقى تەرەپنىڭ تەكشۈرۈش كومىسسىيەسىدىن بىۋاستە يۇگوسلاۋىيە ئازادلىق ئارمىيەسىنىڭ ئاساسىي قاتلاملىرىغا تەكشۈرۈشكە بارغانلارغا يۇگوسلاۋىيە كوماندىرلىرى ئەسىرگە چۈشكەن بۇ تۆت نەپەر سوۋېت جەڭچىسىنىڭ جەڭگىۋارلىق، ئادەمگەرچىلىك خاسىيەتلىرى توغرىسىدا، فاشىستلارغا قارشى پارتىزانلىق كۈرەشكە قاتناشقانلىقلىرى توغرىسىدا يازما گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

ئىشقىلىپ، سان - سانا قسىز تەكشۈرۈش، سوراقتا تارتىشلارنى باشتىن كەچۈرۈپ، تالاي ئۆمىدلىك ۋە ئۈمىدسىز كېچەيۇ كۈندۈزلەرنى باشتىن كەچۈرۈپ، ئىككى ئايدىن كېيىن ئابۇتالىپ، ئاخىر كىندىك قېنى تۆكۈلگەن قازاقىستانغا قايتىپ كېلىدۇ. گەرچە بارلىق گىراژدانلىق ھوقۇقى ساقلاپ قېلىنغان بولسىمۇ، لېكىن ئەسكەرلىكتىن قايتقانلار بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك نورمال ئېتىبار بېرىشلەرگە ئېرىشەلمەيدۇ، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋنىڭ بۇنىڭغا كۆڭلى يېرىم بولمايدۇ. چۈنكى، ئۇرۇشتىن ئاۋۋال ئۇ جۇغراپىيە ئوقۇتقۇچىسى ئىدى، شۇ ئىشقا يېڭىباشتىن كىرىشتى ۋە رايون مەركىزىدىكى بىر مەكتەپنىڭ تۆۋەن سىنىپلىرىغا دەرس بېرىدىغان مۇئەللىمە زەرىپە بىلەن تونۇشتى. ئىككىلا تەرەپ تەڭ بەختلىك بولىدىغان ۋەقەلەر ئاز

بولسىمۇ ئەيتاۋۇر بولىدۇغۇ.

بۇ چاغدا دۇنياۋى ئۇرۇشنىڭ غەلىبىسىدىن كېيىنكى يىل - ئايلار ئۆتۈپ كەتكەنىدى. غەلىبە - نۇسرەت ۋە خۇشاللىق تەنتەنىلىرىدىن كېيىن ئاسماندا « قانسىز ئۇرۇش »نىڭ قارا ئۇچقۇنلىرى ئۇچقۇنلاشقا باشلىدى، « قانسىز ئۇرۇش »نىڭ قاتمۇقى ھىدى بارغانسېرى كۆچىيىپ كەتتى. دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا، ھەرقايسى ئاغرىق نۇقتىلىرىدا، ئۇرۇشتىن كېيىنكى ئەقىل - ئىدراكنىڭ پۈرژىنىسى بەك چىڭىپ كەتتى...

بىر قېتىمقى جۇغراپىيە دەرسىدە، بۇ پۈرژىنا ھەربىكەتكە كېلىپ كەتتى، ئەتىگەندىمۇ ياكى كەچتىمۇ، بۇنداقمۇ ياكى ئۇنداقمۇ، بۇ يەردىمۇ ياكى باشقا بىر يەردىمۇ بۇنداق ئىش چوقۇم بولاتتى، بۇنداق ئىشقا ئابۇتالىپ قۇتتىبايىف يولۇقمىسا، شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان باشقىلار يولۇقاتتى.

ئابۇتالىپ بىر قېتىم سەككىزىنچى سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىغا ياۋروپانىڭ يەر تۈزۈلۈشى توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىۋېتىپ، ئۆزلىرىنىڭ بىر قېتىم ئۇرۇش ئەسىرلىرى لاگېرىدىن جەنۇبىي باۋارىيەدىكى ئالىپ تاغلىرىغا تاش قېزىشقا ھەيدەپ بېرىلغان چاغدا مۇۋەپپەقىيەتلىك تۇردە جېسەكچىلەرنى يوقىتىپ، يۇگوسلاۋىيە پارتىزانلىرىنىڭ يېنىغا قېچىپ كەتكەنلىكىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتتى، ئۇرۇش مەزگىلىدە ياۋروپانىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك ئايلىنىپ چىققانلىقىنى، ئادرىئاتىك دېڭىز بويىدىكى ۋە ئوتتۇرا دېڭىز بويىدىكى مەملىكەتلەرگە بارغانلىقىنى، ئۇ يەرلەرنىڭ تەبىئىتى بىلەن، شۇ يەرلەردىكى خەلقنىڭ تۇرمۇش ئادىتى بىلەن تونۇش ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەردى. دەرسلىكتە بۇلار توغرۇلۇق كۆپ بىر نېمە دېيىلمەيدۇ - دە. ئابۇتالىپ ئەسلىدە ئۆزۈمنىڭ كەچۈرمىشلىرىمنى قوشۇپ سۆزلەپ بەرسەم دەرسنىڭ مەزمۇنى مول بولىدۇ، دەپ ئويلىغان - دە.

سىنىپ دوسكىسىغا ئېسىلغان ياۋروپانىڭ جۇغراپىيە خەرىتىسى كۆك، يېشىل، قوڭۇر رەڭلىك بىر خەرىتە ئىدى،

ئۇنىڭ تايىقى شۇ خەرىتىنى بويلاپ تاغلارنى، تۈزلەڭلىكلەرنى، دەريالارنى تۈرتۈپ، گاھى - گاھىدا ئۆزى يۈرگەن، كۆپ يىللار بويى قىش - ياز، كېچە - كۈندۈز جەڭ بولغان، تاكى ھازىرغىچە پات - پات چۈشىگە كىرىپ تۇرىدىغان تونۇش يەرلەرنى چوقۇلاپ ئۆتەتتى. كىم بىلىدۇ، ئۇنىڭ تايىقى خەرىتىدە كۆرۈنمەيدىغان بىر نۇقتىنىمۇ تۈرتۈپ ئۆتكەندۇر، شۇ نۇقتىدا ئۇنىڭ قېنى تۆكۈلگەن. بىر قاپتالدىن دۈشمەن ئاپتوماتى تاتاتلاپ ئېتىلغان چاغدا، ئۇ يىقىلىپ، تۆپىلىكتىن ئاستا - ئاستا دومىلاپ كەتكەن ۋە قېنى بىلەن كۆكاتلارنى، تاش - شېغىللارنى قىزىلغا بويىغان. ئۇنىڭغا قىپقىزىل قان ماۋۇ مەكتەپ خەرىتىسىنى بويىاپ، تۆۋەنگە قاراپ سىرغىپ ئېقىپ تۇرغاندەك بولۇپمۇ كۆرۈندى ۋە شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئەسلەپ كەتتى: شۇ چاغدا، ئوق تېگىپ يىقىلغان چاغدا، بېشى ئايلىنىپ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، تاغلار ئۆرۈلۈپ، ئاسمان دۈم كۆمتۇرۇلۇپ كېتىۋاتقان چاغدا، يۆلىۋالارمىكىن دەپ، بۇلتۇر يازدا باۋارىيەدىكى تاش كاندىن ئۆزى بىلەن بىللە قاچقان پولەك دوستىنى بار ئاۋازى بىلەن: «كازىمىر! كازىمىر!» دەپ قىچقارغان، بىراق كازىمىر ئاڭلىمىغان. چۈنكى، ئابۇتالىپ پۈتۈن ئاۋازىم بىلەن قىچقاردىم دەپ ئويلىغىنى بىلەن، ئەمەلىيەتتە زادىلا ئۈن چىقارمىغان، پەقەت پارتىزانلار دوختۇرخانىسىدا قان بېرىپ جېنىنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغان چاغدىلا ئېسىگە كەلگەن.

دۇنيانىڭ ياۋروپا قىسمى تۇغرۇلۇق ئۇقۇغۇچىلارغا دەرس ئۆتۈۋېتىپ، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ئۆزىگە ئۆزى ھەيران قالدى: شۇنچىۋالا قىيامەتنى باشتىن كەچۈرگەن تۇرۇقلۇق، بۇنى يالغۇز ئۆزىنىڭلا بېشىدىن كەچۈرگەن ۋەقە ئەمەس، باشقا بىركىملەر بېشىدىن كەچۈرگەن ۋەقە تەرىقىسىدە، جۇغراپىيە دەرسىگە بىرلەشتۈرۈپلا سۆزلەپ تۇرغانلىقى ئەجەبلىنەرلىك ئىدى.

شۇ ئارىدا، ئالدىدىكى پارتىدا ئولتۇرغان بىر بالا قولىنى كۆتۈرۈپ مۇئەللىمنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

ـــ مۇئەللىم، بۇ گەپچە سىز ئەسىرگە چۈشكەنكەنسىز ـ دە؟
سوغۇق بىر جۈپ كۆز ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇراتتى. ھېلىقى بالىنىڭ بېشى سەل ئارقىغا قاڭقايغان، ئىككى قولىنى يانپىشىغا قويۇپ تىك تۇراتتى، بۇ بالىنىڭ چىشى ئۆمۈرۈڭايەت ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىڭ ئېسىدە قالدى: ئاستىنقى چىشلىرى يۇقىرىقى چىشلىرىنىڭ ئۈستىگە مىنگىشىپ تۇرىدىغان قېيىق چىش ئىكەن.
ـــ ھەئە، نېمە بوپتۇ؟
ـــ ئەمسە نېمىشقا ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز ئېتىپ تاشلىمىدىڭىز؟
ـــ نېمىشقا ئۆزۈمنى ئۆزۈم ئېتىپ تاشلايدىكەنمەن؟ ئۇنىڭسىزمۇ ئېغىر يارىدار ئىدىم.
ـــ نېمىشقا دېگەندە، ئەسىرگە چۈشۈشكە رۇخسەت قىلىنمايدۇ، مۇشۇنداق بۇيرۇق بار!
ـــ كىمنىڭ بۇيرۇقى؟
ـــ يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقى.
ـــ سەن نەدىن بىلىسەن؟
ـــ مەن ھەممىنى بىلىمەن. بىزنىڭ ئۆيگە ئالمائاتادىن، ھەتتا موسكۋادىن مېھمانلار كېلىپ تۇرىدۇ. دېمەك، سىز يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇنلىمىغانسىز.
ـــ سېنىڭ داداڭ ئۇرۇشقا قاتناشقانمۇ؟
ـــ ياق، ئۇ چاغدا دادام سەپەرۋەرلىك خىزمىتىنى قىلغان.
ـــ ئۇنداق بولسا، بۇنى مەن ساڭا چۈشەندۈرەلمەيمەن. دەيدىغىنىم شۇكى، ئۇ چاغدا مېنىڭدە باشقا ئامال قالمىغانىدى.
ـــ بەربىر سىز بۇيرۇقنى ئىجرا قىلىشىڭىز كېرەك ئىدى.
ـــ ھەي، سەن نېمىشقا مۇئەللىمگە تېگىشۈپرىسەن؟ ـــ دېدى يەنە بىر ئوقۇغۇچى ئورنىدىن قوپۇپ، ـــ مۇئەللىمىمىز يۇگوسلاۋىيە پارتىزانلىرى بىلەن بىرلىكتە نېمىس قاراقچىلىرىغا قارشى جەڭ قىلغان. يەنە نېمە كېرەك ساڭا؟
ـــ بەربىر ئۇ يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇنلىشى كېرەك

ئىدى ! ــ ھېلىقى قېيىق ئېچەك بالا تېخىمۇ قاتتىق تەلەپپۇزدا گەپ قىلاتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن، تىرىك قىلسا ئاڭلىنىدىغان جىمجىت سىنىپ بىردىنلا ۋاراڭ ـ چۇرۇڭغا تولدى: «كېرەك !»، «كېرەك ئەمەس !»؛ «تېگىشلىك !»، «تېگىشلىك ئەمەس !»؛ «توغرا !»، «توغرا ئەمەس !».

ئابۇتالىپ ئۈستەلگە مۈشتۈمى بىلەن بىرنى سالدى:

ــ گەپ توختىتىلسۇن ! ھازىر جۇغراپىيە دەرسى ۋاقتى ! مېنىڭ جەڭ ۋاقتىدىكى ئىپادەمنى، شۇ چاغدا نېمە بولغانلىقىمنى ئالاقىدار ئورۇن ۋە بىلىشكە تېگىشلىك كىشىلەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ. ھازىر خەرىتىگە قاراڭلار!

يەنىلا شۇ خەرىتە. بىر بۇلۇڭدىن يەنە ئاپتومات تاتاتلاپ، خەرىتە ئالدىدا تاياقچىسىنى تۇتۇپ تۇرغان مۇئەللىم قىيادىن ئابايا دوملاپ چۈشۈۋاتقاندا ياۋروپانىڭ كۆك، يېشىل، قوڭۇر رەڭلىك خەرىتىسىنى قېنى بويياپ تاشلىغان شۇ بىر كۆزگە چېلىقمايدىغان نۇقتىنى سىنىپتىكىلەرنىڭ ھېچقايسىسى يەنە بايقىيالماي قالدى ـ دە...

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن، ئابۇتالىپ قۇتتىبايىف رايونلۇق مائارىپ بۆلۈمىگە چاقىرتىلدى، ئۇ يەردىكىلەر ئوشۇقچە گەپ قىلىپ ئولتۇرماستىن، ئۇنىڭغا: « غەدىڭ ـ پىدىڭ قىلىپ ئولتۇرماي ئىلتىماس يازغىن ـ دە، ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن ئىشتىن بوشان؛ ئەسىرگە چۈشكەن ئادەمنىڭ ياش ئەۋلادلارغا دەرس بېرىش سالاھىيىتى يوق» دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئابۇتالىپ قۇتتىبايىف بىلەن زەرىپە ئىككىسى تۈنجى ئوغلى داۋۇلنى قۇچاقلاپ، ئوبلاست مەركىزىدىن يىراقراق بىر رايونغا كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى. ئۇلار بىر باشلانغۇچ مەكتەپتىن خىزمەتمۇ تاپتى. ئەل دېگەن ئەل ـ دە، سىڭىشىپ كەتكەندەكمۇ بولدى، تۇرار ئۆيىنمۇ ھەل قىلىپ، ئۆيىنى يامان ئەمەس ئورۇنلاشتۇرۇپمۇ بولغانىدى، قابىلىيەتلىك

ياش مۇئەللىمە زەرىپە تەلىم ـ تەربىيە بۆلۇمىنىڭ مۇدىرىمۇ بولغانىدى. «ئاغزىڭ ئاشقا تەگكەندە تۇمشۇقۇڭ قانسۇن» دەپ بىرەرى قارغۇتكەنمۇ، شۇ ئىككى ئارىلىقتا، 1948 ـ يىلى يۇگوسلاۋىيە ۋەقەسى كېلىپ چىقتى. ئەمدىلىكتە ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ئۇرۇشتا ئەسىرگە چۈشكەن ئادەملا ئەمەس، يەنە يۇگوسلاۋىيەدە ئۇزاق تۇرۇپ قالغان گۇمانلىق ئادەم دەپ قارىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ پەقەت يۇگوسلاۋىيە پارتىزانلىرى بىلەن بىرلىكتە فاشىستلارغا قارشى جەڭلەردە بولغانلىقىنى دەلىللەپ باقسىمۇ، ھېچبىر ئىلتىپاتقا ئېرىشەلمىدى، كۆپچىلىك ۋەقەنى بىلسىمۇ، ھەتتا ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلسىمۇ، لېكىن بىرەرى ئوتتۇرىغا چىقىپ بىر ـ ئىككى ئېغىز ئادىل گەپ قىلىپ قويۇشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئاخىر ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ يەنە رايونلۇق مائارىپ بۆلۈمىگە چاقىرتىلىپ، «ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن » خىزمەتتىن بوشىنىشنى تەلەپ قىلغانلىق ئويۇنى يەنە بىر قېتىم ئوينالدى...

ئەنە شۇ تەرىقىدە ئاۋۇ يەردىنمۇ، ماۋۇ يەردىنمۇ كۆچە ـ كۆچە، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ئائىلىسى 1951 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا، قىشنىڭ تازا قەھرىتان سوغۇق كۈنلىرىدە ھايالدىما بېكەت ـــ بورانلىققا كېلىپ چۈشتى...

1952 ـ يىلىنىڭ ياز كۈنلىرى ئالاھىدە ئىسسىق بولدى، يەرلەر قاغجىراپ كەتتى، ئىسسىق شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، ساري ئۆزەكنىڭ كەسلەنچۈكلىرىمۇ نەگە بېرىپ يوشۇرۇنۇشنى بىلمەي، ئادەملەردىنمۇ قورقۇشنى قويۇپ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ، ئاغزىنى ئاران ئېچىپ، بوسۇغىغا قەدەر يۈگۈرۈپ كېلىدىغان ئىشنى چىقاردى، ئۇنىڭغا كۈننىڭ پىژىلداپ تۇرغان ئىسسىقىدىن ئۆزىنى دالدىغا ئېلىشلا زۆرۈر ئىدى. سار ـ قۇزغۇنلار بولسا، سالقىنلاش ئۈچۈن كۆزگە كۆرۈنمىگۈدەك دەرىجىدە ئېگىزدە ئۇچۇپ لەيلەپ يۈرەتتى، پەقەت گاھى ـ گاھىدىلا مانا مەن بار دېگەندەك، بىر ـ ئىككى قېتىم قىچقىرىپ قويۇپ، يەنە جىم

بولۇپ كېتەتتى، يالقۇنلاپ تۇرغان ۋىل - ۋىل ئىچىدە ئۇلارنى كۆرگىلى بولماي كېتەتتى.

بىراق، ئىش دېگەن ئىش. پويىزلار شەرقتىن غەربكە، غەربتىن شەرققە ئېقىپ تۇرىدۇ. بورانلىقتا قانچە پويىز ئۇچرىشىپ، قانچە پويىز ئايرىلىشمىدى دەيسىز. مەملىكەتنىڭ بۇ چوڭ تۆمۈرىولىدىكى تىرانسپورت - قاتناش ئىشلىرىغا هېچقانداق ئىسسىق توسالغۇ بولالمايتتى.

ئىشلار ئۆز يولى بىلەن داۋام قىلماقتا ئىدى. تۆمۈرىولدا پەلەي كىيىپ ئىشلەشكە توغرا كېلەتتى، چۈنكى پولاتقا تۇگۇل، تاشقىمۇ قول تەگكۈزگىلى بولمايتتى. قۇياش كۆتۈرۈلسىلا، يۇقىرىدىن مەشتەك كۆيدۈرۈپ تۇراتتى. سۇ ئادەتتىكىدەك سۇ ماشىنىسى بىلەن توشۇلاتتى، سۇ ماشىنىسى بورانلىققا كەلگەندە، سۇ قايناپ كېتىدۇ دېسىمۇ بولىدۇ، كىيگەن كىيىم ئىككى كۈندىلا ئاپتاپتا كۆيۈپ ئۆڭۈپ كېتىدۇ. ساری ئۆزەكنىڭ قەھرىتان سوغۇق كۈنلىرىمۇ بۇنداق ئىسسىقتىن ياخشىراق ئىدى.

بورانلىقلىق يېدىگەي بۇنداق ئىسسىق كۈنلەردە هامان ئابۇتالىپقا روهي جەھەتتىن مەدەت بېرەتتى.

— بۇ يەردە ياز هەمىشە مۇنداق بولمايدۇ، بۇ يىل باشقىچىلا بولۇپ كەتتىغۇ، — دېدى ئۇ كۈننىڭ ئىسسىقلىقىغا دەل ئۆزى ئەيىبلىك ئادەمدەك، — ئەمدى ئون بەش كۈن، كۆپ بولسا يىگىرمە كۈندىن كېيىن ئىسسىق قايتىدۇ، ۋاھ، تولىمۇ پىژىلداپ كەتتىغۇ، كاساپەت. بۇ ساری ئۆزەكتە هەر يىلى يازنىڭ ئاخىرلىرىدا هاۋادا ناهايىتى چوڭ ئۆزگىرىش بولىدۇ. شۇنداق بولسا، قىشقىچە هاۋا ناهايىتى سالقىن بولىدۇ، بۇنداق سالقىن كۈنلەردە مال چارۋىلارمۇ سەمرىيدۇ. بەسلىشىمەنكى، ناهايىتى جىق ئالامەتلەردىن قارىغاندا، پۈتكۈل كۈز يېقىملىق، سالقىن بولىدۇ. چىدىغىن، كۈزگە ئۇلىشۋالساقلا، كۈنىمىز ئوڭلىنىپ كېتىدۇ.

ـــ كېپىللىك بېرەلمەسەن؟ ـــ يېدىگەينىڭ دېمەكچى بولغىنىنى چۈشىنىپ تۇرسىمۇ، ئابۇتالىپ چاقچاق قىلاتتى.

ـــ شۇنداق دېيىشكە بولىدۇ، ئاساسەن شۇنداق بولىدۇ.

ـــ ئۇنداق بولسا بەك ياخشى ئىكەن. بىراق، ھازىر مەن مۇنچىدا تۇرغاندەك بولۇپ كەتتىم. مېنى قويچۇ، مەن ئۆزۈمنىڭ غېمىنى قىلىۋاتمايمەن. زەرىپە ئىككىمىز چىدايمىز، ئىككىلىمىز بۇنىڭدىن چوڭىنىمۇ كۆرگەن. بالىلارنى دېسەڭچۇ، ئۇلارنىڭ قىينالغانلىقىنى كۆرگەندە جېنىم سىرقىرايدۇ.

بورانلىقنىڭ بالىلىرىغا ئۇۋال ئىدى، ئۇلار ئاپىتاپقا تاشلاپ قويۇلغان بېلىقتەك تېپىرلايدۇ؛ ئۇلارنى پۈتۈرىم ئىسسىقتىن دالدىغا ئالغۇدەك بىر يەر يوق. ئەتراپتا نە بىرەر تۇپ تال، نە سۇيى ئېقىپ تۇرغان بىرەر جىلغا بولسا. بالىلارغا ئەڭ قىزىقى شۇ ئەمەسمۇ: كۆكلەم كېلىپ، ساڭى ئۆزەكنىڭ سايـ سالالىرى، ئويـ دۆڭلىرى يېشىل زۇمرەت بىلەن قاپلانغاندا بالىلار يايراپ كېتىشىدۇ ـ دە، پومزەك ئويناپ، مۆكىمۆكلەك ئويناپ، چاشقان تۇتۇپ يايرام قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئېتىز ـ ئېرىقلاردا كۆتۈرگەن قىيقاسلىرىنى ئاڭلىغاندا ئادەمنىڭ يۈرىكى ئويناپ كېتىدۇ.

ئوت ـ ئاتەش ئىسسىق ھەممىنى بەك قىينىۋەتتى. چىداش تەس بولغان پۈتۈرىم ئىسسىق بىر يەردە تۇرالمايدىغان بالىلارنى بويسۇندۇردى. ئۇلار كىرەرگە يەر تاپالمايـ ئۆيـ ـ ئۆيلەرنىڭ يېنىدىكى كالىتىغىنا سايە يەرلەرگە تىقىلاتتى؛ ئۇياق ـ بۇياققا پويىز ئۆتكەندىلا، شۇ يەرلەردىن بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ قارىشىپ قوياتتى. قانچىلىك پويىزنىڭ شەرقىە، قانچىلىك پويىزنىڭ غەربكە ئۆتكەنلىكىنى ساناش، يولۇچىلار پويىزىنىڭ قانچە ۋاگون، يۈك پويىزىنىڭ قانچە ۋاگون ئىكەنلىكىنى ساناش ئۇلار ئۈچۈن بىر خىل ئويۇن. يولۇچىلار پويىزى سۈرئىتىنى ئاستىلىتىپ ھايالدىما بېكەتتىن ئۆتۈشكە باشلىغاندا، بالىلار، پويىز مۇشۇ بېكەتتە توختايدىغان بولدى دېيىشىپ، كىچىككىنە

قوللىرى بىلەن ئاپتاپنى توسۇپ، ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ پويىزنى قوغلاپ يۈگۈرۈشەتتى، مۇشۇنداق قىلساق، پويىز بىلەن بىللە بۇ دوزاختىن چىقىپ كېتىمىز، دەپ ئويلاشسا كېرەك. لېكىن، پويىز توختىماي ئۆتۈپ كېتەتتى، بالىلارنىڭ يىراقلاپ كېتىۋاتقان پويىزنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالغان چاغدىكى قىياپىتى ھەسەت ۋە ھەسرەت بىلەن تولغان بولاتتى. بۇ ھالنى كۆرگەندە يۈرىكىڭنى ئاللىقانداق بىر خىل كۈچ يۇلۇپ تارتىۋاتقاندەك بولاتتىڭ. ھېلىقى ئىشىك - دېرىزىلىرى ھاڭغىرقاي ئېچىلغان ۋاگونلاردىكى يولۇچىلارنىڭ كۆنىمۇ كۆن ئەمەس: دىمىق، قاڭسىق ئىس، گازىلدىغان چۈتۈن ئۇلارغا ئارام بەرمەيتتى. بىراق، ئۇلارنىڭ يەنە بىر سوتكىدىن كېيىن سالقىن دەريالىق، ياپيېشىل ئورمانغا يېتىپ بارىدىغانلىقىغا كۆزلىرى يېتىدۇغۇ.

شۇ يىلقى يازدا، بورانلىقتىكى چوڭلار ــ ئاتىلار بىلەن ئانىلارنىڭ ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ئىسسىقتا تارتقان جاپاسىغا قاراپ يۈرىكى ئۆرتەندى، لېكىن ئابۇتالىپنىڭ يۈرىكىنىڭ قانچىلىك پۇچىلانغانلىقىنى زەرىپەدىن باشقا بىرلا مۇشۇ يېدىگەي چۇشىنەتتى. يېدىگەي بىلەن زەرىپە ئوتتۇرىسىدا دەل مۇشۇ توغرۇلۇق بىر پاراڭ بولدى. شۇ قېتىمقى پاراڭدا، يېدىگەي بۇ ئىككىسىنىڭ تەقدىرى توغرۇلۇق يەنە بىر سىرنى بىلدى.

ئۇلار شۇ كۈنى تۆمۈرىولنىڭ قاپتىلىدا يول ئۇلىغا شېغىل ياتقۇزۇۋاتاتتى. نېرى - بېرى ئۆتكەن پويىزلارنىڭ سالمىقىدىن سىلكىنىپ، رېلىس ياغاچلىرىنىڭ ئاستىدىكى تاش - شېغىللار سىيرىلىپ چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇلار رېلىس ياغاچلىرىنىڭ ۋە رېلىسنىڭ ئاستىنى چىڭىتاتتى. بۇ ئىشنى نېرى - بېرى ئۆتۈپ تۇرغان پويىزلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنلا ئىشلەشكە بولاتتى. بۇنداق ئىسسىقتا بۇ بىر ئاۋۇمايدىغان جاپالىق ئىش ئىدى. چۈش ۋاقتىدا ئابۇتالىپ كۈرۈشكىنى قولىغا ئېلىپ، بوش لىنىيەدە تۇرغان سۇ ۋاگونىدىن بىر كۈرۈشكا ئىسسىپ كەتكەن سۇ

ئەكىلىشكە ماڭدى، شۇ باھانىدە بالىلارغا كۆز قىرىمنى سالغاچ كېلەي دېدى.

ئۇ ئوت ـ ئاتەش ئىسسىق بولۇشىغا قارىماي، رېلىس ياغاچلىرىنى دەسسەپ ئىلدام ـ ئىلدام كېتىپ باراتتى، قىلچە ئۆزىنى ئويلىماي، بالىلىرىنى يوقلاشقا ئالدىرايتتى. تۇر ـ تۇسى بەلگىسىز بولۇپ ئۆڭۈپ كەتكەن مايكىسى تەردىن بەدىنىگە چاپلىشىپ تۇراتتى. بېشىدا كونا چىغ قالپاق، شۇنچە جۇدەپ كەتكەنكى، شىمى چوڭ كېلىپ چۈشۈپ قالاي دەپ قالغان، پۇتىدا بوغقۇچسىز، ئەسكى ئىش بەتىنكىسى. ئۇ ھېچنېمىگە نەزەر سالماي، بەتىنكىسىنىڭ تاپىنىنى رېلىس ياغاچلىرىغا ئۇرۇپ كېتىپ باراتتى، ئارقىسىدىن كېلىۋاتقان پويىز يېقىنلاپ قالسىمۇ بۇرۇلمايتتى.

ـــ ھەي ئابۇتالىپ، يولدىن بۇياققا چىق ! گاس بولۇپ قالدىڭمۇ، ھەي ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى يېدىگەي.

بىراق، ئابۇتالىپ ئاڭلىمىدى، پەقەت پاراۋۇز گۇدۇك بەرگەن چاغدىلا، يولدىن چىقىپ تۆۋەنگە چۈشتى، شۇ ھالدىمۇ گۇدۇك بېرىپ كېلىۋاتقان پويىزغا كۆز سالمىدى، پاراۋۇز ئىشكىدىن شوپۇرنىڭ مۇشتۇمىنى تەڭلىگىنىنىمۇ كۆرمىدى.

ئۇرۇش سېپىدە يۈرگەن چاغلاردىمۇ، ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان چاغلاردىمۇ، چېچى ئاقارمىغانىدى، ئەلۋەتتە، ئۇ چاغدا ئۇ تېخى ياش ئىدى. ئۇ ئۇرۇش ئالدىنقى سېپىگە ئاتلانغان يىلى ئون توققۇز ياش بولۇپ، ئۇنۇڭا كىچىك، لېيىتېنانت ئىدى. ئەمدى بولسا، مۇشۇ ساری ئۆزەكنىڭ بىر ياز ۋاقتىدا، چېچىغا قىروۋ چۈشۈشكە باشلىدى، كۈتمىگەن بۇ قىروۋ تازا قويۇق چېچىنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىنى ئاقارتتى، چېكە چاچلىرىغا ھەمىدىن كۆپ ئاق كىردى. زامان تۈزۈك، كۆڭلى توق يىللار بولسا، چىرايلىق، كېلىشكەن بىر يىگىت بولغان بولاتتى. كەڭ ماڭلاي، قاڭشارلىق، چوڭ بۇغدىيەك، قوي كۆزلۈك ئابۇتالىپ سۈمباتلىق بىر يىگىت ئىدى. زەرىپە ئېچىنىشلىق تۇردە چاقچاق قىلىپ: «ھەي ئابۇ،

تەلەيسىز بولۇپ قالغان يىگىتسەنغۇ، بولمىسا سەھنىدە ئوتىللو① رولىنى ئويناپدىغان ئادەم ئىدىك» دېگەندە، ئابۇتالىپمۇ مىيىقىدا كۈلۈپ: «ئۇ چاغدا مەن سېنى ئۇچىغا چىققان ئەخمەقلەرچە بوغۇپ ئۆلتۈرگەن بولاتتىم، ئوتىللو بولمايلا قويماي!» دەپ جاۋاب بەرگەن. ئابۇتالىپنىڭ كەينىدىن كىلىۋاتقان پويىزنىڭ شەپىسىنى تۇيماي مېڭىشى يېدىگەينى ئەندىشىگە سېلىپ قويدى.

— سەن ئۇنىڭغا ئېيتقىنا، نېمە قىلغىنى ئۇ؟ — دېدى ئۇ زەرىپەنى سەل ئەيىبلىگەندەك تەلەپپۇزدا، — راست بىرەر ۋەقە چىقىپ قالسا، شوپۇر جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ، چۈنكى تۆمۈرىولدا مېڭىشقا بولمايدۇ، گەپ بۇ يەردە ئەمەس، ھايات بىلەن ئوينىشىدىغانغا نېمە بوپتۇ؟

زەرىپە ئىسسىقتا تەرلەپ ئېچىشىپ كەتكەن يۈزىنى يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ خورسىنىپ قويدى:

— مەن ئۇنىڭدىن بەك ئەنسىرەيمەن.

— نېمىدەپ؟

— قورقمەن، يېدىكە، سېنىڭدىن يوشۇرىدىغان نېمە بار. ئۇ بالىلارنىڭ ۋە مېنىڭ ئۇۋالىمغا قالدىم دەپ قايغۇرىدۇ. مەن ئۇنىڭغا تېگىدىغان چاغدا، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمنىڭ گېپىگە كىرمەي كېتىپ قالدىمغۇ. چوڭ ئاكام ئابۇتالىپقا تېگىدىغان بولغانلىقىمنى ئاڭلاپ ئاچچىقىدا: «ئۆمۈرۋايەت پۇشايمان يەيسەن، ئەخمەق! سەن ئەرگە تەگكىلى ئەمەس، جاپا ـ مۇشەققەت چەككىلى مېڭىپسەن، بالىلىرىڭنىڭ بالىلىرى، گەرچە تۇغۇلمىغان بولسىمۇ، بەختسىز بولۇپ قالىدۇ. سېنىڭ ئۇ يارىڭ، ئەگەر مېڭىسى بار ئادەم بولسا، ئۆي تۇتماي، سىيرتماققا ئېسىلىپ ئۆلۈۋالسا بولىدۇ. ئۇنىڭ ئەڭ ياخشى چىقىش يولى مۇشۇ!» دەپ ۋارقىراپ كەتكەنىدى. شۇنداقتىمۇ بىز يەنىلا ئۆز

---

① ئوتىللو — شېكسپىرنىڭ شۇ ناملىق تىراگىدىيەسىدىكى ئاساسىي قەھرىمان، ئۇ يامانلارنىڭ ئۆسەك سۆزلىرىگە ئىشىنىپ كېتىپ، ئۆزىنىڭ خوتۇنى دېزدېمۇنانى بوغۇپ ئۆلتۈرىدۇ.

ئارزۇيىمىز بويىچە توي قىلغانىدۇق. ئۇ چاغدا بىز: «ئۇرۇش ئاخىرلاشقان تۇرسا، يەنە نېمە تىرىكلەر بىلەن ئۆلۈكلەرنىڭ ھېسابىنى قىلغۇلۇق؟» دەپ ئويلىغانىدۇق. بىز ئابۇتالىپنىڭمۇ، مېنىڭمۇ تۇغقانلىرىمىز بىلەن باردى ـ كەلدى قىلىشتىن ئۆزىمىزنى چەتكە ئالدۇق. تېخى ماۋۇ شۇملۇقنى كۆرۈڭ، مېنىڭ ھېلىقى ئاكام بىر بايانات يېزىپ: «مەن سىڭلىمنىڭ ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ بىلەن توي قىلىشىغا قارشى تۇرىدىغانلىقىمنى بىلدۈرگەنىدىم. مەن سىڭلىمدىن كەچتىم، يۈگوسلاۋىيەدە ئۇزاق يىل تۇرۇپ قالغان ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ دېگەننى بىلمەيمەن، بىلگۈمۇ كەلمەيدۇ» دەپتۇ. يۈگوسلاۋىيە مەسىلىسى چىققاندىن كېيىن تەقدىرىمىز تېخىمۇ يامان بولدى، نەگىلا بارساق ماڭلىيىمىز تاشقا تەگدى، ئاخىر مانا مۇشۇ بورانلىققا كەلدۇق، باشقا بارار يېرىمىز يوق.

زەرىپە چېقىلغان تاشلارنى رېلىس يىغاچلىرىنىڭ ئاستىغا تىقىشتۇرۇۋېتىپ جىم بولۇپ قالدى. ئالدى تەرەپتىن گۈرۈلدەپ كېلىۋاتقان بىر پويىز كۆرۈندى. ئۇلار گۈرجەك ـ زەمبىللىرىنى سۆرەپ قاپتالغا چۈشۈپ كەتتى.

يېدىگەي: «مۇشكۇل ھالغا چۈشۈپ قالغان بۇ كىشىلەرگە ياردەم قولۇمنى سوزۇشۇم كېرەك ئىكەن» دەپ ئويلىدى. لېكىن، ئۇ بۇنداق ھالەتنى ئۆزگەرتىشكە قادىر ئەمەس ئىدى، چۈنكى بۇ بەختسىزلىكنىڭ يىلتىزى ساري ئۆزەكنىڭ سىرتىدا ـــ يىراقتا ئىدى.

ـــ بىزنىڭ بۇ يەردە تىرىكچىلىك قىلىۋاتقىنىمىزغا خېلى يىللار بولدى. سىلەرمۇ ئۆگىنىپ يەرلىشىپ قالىسىلەر. ياشاش كېرەك، ـــ ئۇ بۇ سۆزنى تەكىتلەپ زەرىپەنىڭ يۈزىگە قارىدى ۋە ئىچىدە ئويلىدى: «ھەئە، ساري ئۆزەكنىڭ نېنى كەمەك تېتىيدۇ. قىشتا، ئۇلار يېڭى كەلگەن چاغدا، زەرىپەنىڭ يۈزى ئاپپاق ئىدى، مانا ئەمدى يۈزى توپىغا ئوخشاش ـــ توپا چىراي بولۇپ كېتىپتۇ، ـــ يېدىگەي بۇ گۈزەلنىڭ كۆز نۇرىنىڭ ئۆچۈپ

كېتىۋاتقانلىقىغا ئېچىندى، ــ چېچىمىۇ بەك چىرايلىق ئىدى، مانا نۇرى قالماپتۇ، ھەتتا كىرپىكلىرىمۇ ئاپتاپتا ئۆڭۈپ كېتىپتۇ، كالپۇكلىرى يېرىلىپ كېتىپتۇ. ھەي بىچارەيەي، بۇنداق كۈنلەرگە قانداقمۇ چىدارسەن، بىراق زەرىپە يارايدۇ، قىينىچىلىقلار ئالدىدا تىز پۈكمەي، چېكىنمەي چىك تۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ، ئىككى بالىسى بار، چېكىنسىمۇ نەگە چېكىنەتتى...»

دەل شۇ چاغدا، خۇددى ئاپتوماتتىن چىققان ئوقتەك بىر پويىز ئىسسىق شامال چىقىرىپ گۈرۈلدەپ ئۆتۈپ كەتتى. پويىز ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلار يەنە قوللىرىغا گۈرجەك ئېلىپ، يولغا چىقىپ ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

ــ مۇنداققۇ، زەرىپە، ــ دېدى يېدىگەي ئۇنىڭ نۆۋەتتىكى رېئاللىققا بولغان چىداملىقلىقىنى ئاشۇرۇش مەقسىتىدە، ــ بالىلار ئۈچۈن ئېيتقاندا بۇ يەرنىڭ شارائىتى ھەقىقەتەن ناھايىتى مۇشكۈل، بۇ توغرىدا مەن بىرنېمە دەپ ئولتۇرمايمەن. مەنمۇ ئوخشاش، ئۆز بالىلىرىمنى كۆرگەندىمۇ يۈرىكىم ئېچىشىپ كېتىدۇ. بىراق، مۇشۇنداق ئوت ـ ئاتەش ئىسسىق خۇددى قېقىپ قويغان قوزۇقتەك تۇرىۋەرمەيدۇ، ئاستا ـ ئاستا قايتىدۇ. ئەمدى ئەقىل يۈگۈرتۈپ قارىساڭ، بۇ ساری ئۆزەكتە تۇرۇپ ئىشلەۋاتقان يالغۇز سىلەرلا ئەمەسقۇ، ئەتراپتا بىرمۇنچە ئادەم بار، زادى بولمىدى دېگەندىمۇ مانا بىز بارغۇ. بولار ئىش بولغانكەن، ئەمدى غەم قىلساڭمۇ، باش قاتۇرساڭمۇ بەربىرغۇ.

ــ مەنمۇ ئابۇتالىپقا شۇنى دەيمەن، يېدىكە. بىرەر ئېغىز ئوشۇق ـ بىكار گەپلەرنى ئاغزىمدىن چىقىرىپ باقمىدىم. ئۇنىڭ قايغۇ ـ ھەسرىتىنى مەن ئوبدان بىلىمەن ـ دە.

ــ توغرا قىپسەن، زەرىپە. مەن ساڭا دەل مۇشۇ گەپلەرنى دەي دەپ تۇراتتىم، مۆرىتى كەلمەي تۇراتتى. ئۆزۈڭمۇ بىلىسەنغۇ، ھە، سۆز توغرا كېلىپ قالدى، مېنى كەچۈرگىن.

ــ بەزىدە ھەقىقەتەن زادىلا چىدىيالمايسەن. ئۆزۈمنىمۇ

ئايايمەن، ئۇنىمۇ ئايايمەن، بولۇپمۇ بالىلارنى ئايايمەن. ئابۇتالىپتا ھېچبىر گۇناھ بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ بىزنى مۇشۇ يەرگە كۆچۈرۈپ كەلگەنلىكىگە ئۆزىنى ئەيىبلەپ، ئىچ - ئىچىدىن چىدىماي كېتىدۇ، ئەمما ئۇنىڭ بۇ ھالەتنى ئۆزگەرتىشكە قۇدرىتى يەتمەيدۇ. نېمىسىنى دەي، بىز تەرەپتە، ئالاتاۋ تەرەپتە، دەريا - سۇ بويلىرىدا ئەھۋال تامامەن باشقىچە، ھاۋا رايىمۇ باشقىچە. بالىلارنى زادى بولمىغاندا ياز كۇنلىرى شۇ تەرەپلەرگە ئەۋەتىۋەتسەكچۇ دەپ كېتىمىز، بىراق كىممىز بار بىزنىڭ؟ بوۋاي - مومايلار يوق، ئۇلار بالدۇرلا ئۇ دۇنياغا كەتكەن، ئاكا - ئۇكا، ھەدە - سىڭىل، دوست - يارەنلەر... بۇلارغىمۇ ئەيىب قويغىلى بولمايدۇ، ئۇلار بىزگە چۈتلىپ قانداق قىلىدۇ. ئۇلار ئىلگىرى بىزدىن ئۆزلىرىنى قاچۇراتتى، ھازىرغۇ بىزگە قاراپمۇ قويمايدۇ. ئۇلارغا بىزنىڭ بالىلىرىمىزنىڭ نېمە كېرىكى؟ بىز مۇشۇ تەرەپلىرىنى ئويلاپ چىدىماي كېتىمىز، ئۆمۈرۋايەت مۇشۇ يەردە قالارمىزمۇ، دەپ ئەنسىرەيمىز. بىر - بىرىمىزگە ئېيتمىساقمۇ، مۇشۇ يەردە چىرىپ تۈگىشىدىغان بولدۇق - دە، دەپ قورقىمىز. ئابۇتالىپنىڭ قىينالغانلىقىنى كۆرۈپ يۈرىكىم كۆيۈپ كېتىدۇ... ئەمدى بىزنى قانداق كۇنلەرنىڭ كۇتۇپ تۇرغانلىقىنى بىر خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ...

شۇنىڭدىن كېيىن ھەر ئىككىلىسى شۇك بولۇپ قېلىشتى، ھېلىقى گەپلەرنى ئىككىنچىلەپ زادىلا تىلغا ئېلىشمىدى. يولغا تاش ياتقۇزۇپ، پويىز كېلىپ قالسا نېرىراق تۇرۇپ، پويىز ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ئىشىنى يەنە داۋاملاشتۇرىۋەردى. قانداق قىلماق كېرەك؟ بېشىغا كۇن چۈشكەن بەندىلەرگە بۇنىڭدىن بۆلەك نېمە يارەم بېرەلەيدۇ؟ «ئەلۋەتتە، مۇرىسىگە خۇرجۇن ئارتىپ دۇئانە بولۇپ كەتمەس، — دېدى يېدىگەي ئىچىدە، — كۆرىدىغان بىر كۇنى باردۇر، ئىككىسىلا ئىشلەيدۇ. بۇلارنى ھېچكىم بۇ يەرگە زورلاپ ھەيدەپ كەلگەن ئەمەس - دە، بىراق

يېڭى كتاب توربېتى www.yengikitap.com

بۇنىڭدىن قۇتۇلۇش يولىمۇ يوق، ئەتىمۇ، ئۆگۈنلۈككىمۇ مۇشۇنداق بولىدۇ...»

يېدىگەي مۇشۇ بىر ئائىلىنىڭ تەقدىرىنى ئۆزىنىڭ تەقدىرىدەك كۆرۈپ، ئۇلارغا كۆيۈپ ـ پىشىپ غەمخورلۇق قىلىدىغانلىقىغا ئۆزىمۇ ھاڭ ـ تاڭ قالاتتى. ئۇلار كىمى ئىدى ئۇنىڭ ؟ «ھە، بۇلار بىلەن نېمە ئىشىم بار مېنىڭ؟ نېمانچە باش قاتۇراتتىم؟» دېسىمۇ دەۋېرەتتىغۇ. بىرىكمىنىڭ يوللۇق ـ يولسىزلىقىنى تەكشۈرۈپ، ئاق ـ قارىسىنى ئايرىغۇدەك كىم ئىدى بۇ يېدىگەي؟ يەر يۈزىدە كىم كۆپ، مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تازا بېرىلىپ ئىشلەيدىغان ئىشلەمچى، دالا پەرزەنتى كۆپ. بۇ دۇنيادا ئادالىتى قايسى، خىيانىتى قايسى دەپ، ئىچىدىن قاياپ، بۇ قانداق بولۇپ كەتتى، دەپ چېچىلىپ ـ ئاچچىقلىنىپ يۈرۈشكە ئۇنىڭ نېمە ھەددى ئىدى؟ ۋەقەنىڭ بېشىدا تۇرغانلار ۋەقەنىڭ ئوجۇر ـ بوجۇرىنى يېدىگەيگە قارىغاندا مىڭ ھەسسە ئارتۇق بىلىمەيتتىمۇ؟ سارى ئۆزەكتە تۇرۇۋاتقان يېدىگەيگە قارىغاندا شۇ ۋەقەنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلىدىغانلار ئەلۋەتتە يىراقنى كۆرىدۇ. بۇنچىۋالا باش قاتۇرۇپ نېمە يېدىگەيگە؟

گەپقۇ شۇنداق، لېكىن يېدىگەي زادىلا تىنچلىنالماي قالدى. نېمىشقا مۇشۇنداق بولۇۋاتقانلىقى بەلگىسىز، بولۇپمۇ زەربىگە ئىچى ئاغرىدى، ئۇنىڭ غېمىنى يېدى. زەربىنىڭ پاك مۇھەببىتى، قەتئىي ئېگىلمەس روھى، تەقدىرگە قارشى جاسارىتى ئالدىدا يېدىگەي ھەيران بولدى، قايىل بولدى. بۇ ئايال ئۆز ئۇۋىسىنى قارا بوراندىن قانىتى بىلەن ئاسراۋاتقان بىر قۇش بولۇپ كۆرۈندى. ئەگەر باشقا بىر ئايال بولغان بولسا، يىغلاپ، ھېلىقىدەك ئەرز قىلغۇچى ئاكىسىنىڭ گېپىگە كىرىپ، ئالدىغا چۈشۈپ ماڭغان بولاتتى. ئۇ ـــ زەربە ئۇرۇش قالدۇرۇپ كەتكەن بالايىئاپەتنى ئۆز ئېرى بىلەن تەڭ تارتىشىپ كەلمەكتە. دەل مۇشۇ ئەھۋال يېدىگەينى ھەممىدىن بەك قىينايتى: قولىدىن كەلمەيدۇ، زەربىنىڭ بالىلىرىنىمۇ، ئېرىنىمۇ قوغداپ

قالالمايدۇ... تەقدىرنىڭ مۇشۇ بىر ئائىلىنى بوران ئۇچۇرغان قامغاقتەك بورانلىققا ئەكېلىپ تاشلىغانلىقىغا كېيىن بېرىپ يېدىگەينىڭ تازا ئۆكۈنگەن ۋاقىتلىرىمۇ بولدى. ئەگەر ئۇلار بۇ يەرگە كېلىپ قالمىغان بولسا، يېدىگەي ئۇنچىۋالا ئازابلانمىغان بولاتتى، بۇ ۋەقەلەرنى بىلمەي قالغانلا بولسا، ئۆز كۆنىنى ئاۋۋالقىدەك تىنچ، ئارامخۇدا ئۆتكۈزۈۋەرگەن بولاتتى ئەمەسمۇ...

6

چۈشتىن كېيىن تىنچ ئوكيان ئالېئوت تاقىم ئاراللىرىنىڭ جەنۇبىدىكى پايانسىز سۇ ئۈستىدە دولقۇن كۆتۈرۈلدى. ئامېرىكا قۇرۇقلۇقىنىڭ ئېتىكىدىن باشلانغان شەرقىي جەنۇب بورىنى ئاستا ـ ئاستا كۆچىيىپ، يۆنىلىشىنى توغرىلاپ سوقۇشقا باشلىدى. پايانسىز ئوكيان يۈزى ئېغىر ھاسىراپ، تەۋرىنىپ، دولقۇن شاپىلداپ بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلۇپ بارغانسېرى ئېگىزلەشكە باشلىدى. بۇ ھال قارا بوران چىقمايدۇ دېگەندىمۇ، ئۇزاقراق دولقۇن بولىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

«كونۇپىنتسىيە» ناملىق بۇ ئاۋىياماتكا ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئوكياندا كۆتۈرۈلگەن بۇنچىلىك دولقۇن ھېچبىر خەۋپ تۇغدۇرمايتتى، بۇنىڭدىن قاتتىقراق دولقۇن كۆتۈرۈلگەندىمۇ «كونۇپىنتسىيە» ئۆزى تۇرۇۋاتقان نۇقتىنى ئۆزگەرتمەيتتى. چۈنكى، ئىككى تەرەپنىڭ پەۋقۇلئاددە تولۇق ھوقۇقلۇق كومىسسىيەسى ئۆز رەھبەرلىرى بىلەن جىددىي كېڭەش ئۆتكۈزۈپ بولغاندىن كېيىن ئايروپىلان بىلەن مۇشۇ ئاۋىياماتكىغا قايتىپ كېلەتتى. ئۇلار ھازىرلا قايتىپ كېلەتتى، شۇڭا ئاۋىياماتكىنىڭ بوران، دولقۇندا ئىرغاڭلىشىنى پەسەيتىش ئۈچۈن، تۇمشۇقىنى بورانغا توغرىلاپ قويۇشتى، خالاس. قالغان ئىشلار جايىدا ئىدى. ئالدى بىلەن قونغىنى سان فىرانسىسكودىن كەلگەن ئايروپىلان بولدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ۋىلادىۋوستوك تەرەپتىن كەلگەن ئايروپىلان قوندى.

ئىككى تەرەپ كومىتسىيە ئەزالىرى تولۇق كېلىپ بولدى، ئۇلار ئۇن ـ تىن چىقارمايتتى، چىرايلىرىدىن جىددىيلىك چىقىپ تۇراتتى. ئون بەش مىنۇتتىن كېيىن ئۇلار مەخپىي يىغىن ئۆتكۈزدى. بىرلەشمە يىغىن پەقەت بەش مىنۇتلا داۋام قىلىپ، «پارتىيە» نامىلىق ئالەم ئىستانسىغا: «قۇياش سىستېمىسىنىڭ سىرتىدىكى 2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 ئالەم ئۇچقۇچىلىرىغا ئاگاھلاندۇرۇڭلار، ئۇلار ھېچقانداق ھەرىكەت قىلماي ئۆز ئورنىدا بۇيرۇق كۈتسۇن. قوماندانلىق مەركىزىدىن» دەپ مەخپىي شىفىر بىلەن جىددىي تېلېگراممىا بەردى.

جىددىي تېلېگراممىا بېرىلگەندىن كېيىن ئىككى تەرەپ پەۋقۇلئاددە تولۇق ھوقۇقلۇق كومىتسىيەسى مىنۇت ـ سېكۇنتنى قولدىن بەرمەي، بۇ ئالەم بوھرانىنى ھەل قىلىشقا قارىتا ئۆزلىرىنىڭ مەۋقە ۋە تەكلىپلىرىنى بايان قىلىشقا كىرىشتى...

«كونۋېنتسىيە» ئاۋىياماتكىسى بورانغا تۇمشۇقىنى توغرىلاپ، ئالامەت دولقۇن كۆتۈرۈلۈۋاتقان تىنچ ئوكيان ئالبېئوت تاقىم ئاراللىرىنىڭ جەنۇبىدىكى سۇ ئۈستىدە تۇراتتى. دەل مۇشۇ ۋاقىتتا، «كونۋېنتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكىدا پۈتكۈل يەر شارىنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك زور بىر مەسىلىنىڭ ھەل قىلىنىۋاتقانلىقىنى دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدا ھېچقانداق ئادەم بىلمەيتتى...

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

بۇ يەردە، تۆمۈرىيولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپىلىق چۆل ـــ ساري ئۆزەك ياتىدۇ.

بۇ يەردە ھەرقانداق ئارىلىق، خۇددى ئۇزۇنلۇقىنى ھېسابلىغاندا، گىرىنۋىچ مېرىدىيان سىزىقى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىنغىنىدەك، تۆمۈرىيول ئۆلچەم قىلىپ ھېسابلىنىدۇ...

پويىز بۇ يەردىن ئۆتكەندە، شەرقتىن غەربكە ياكى غەربتىن شەرققە ماڭىدۇ...

ئانا بېيىتكە يەنە ئىككى سائەتلىك يول قالغانىدى، ھازا قوشۇنى ئاۋۋالقىدەكلا ساری ئۆزەك يايلىقىدا كېتىپ باراتتى. بورانلىقلىق يېدىگەي نار تۆگىسىنى مىنىپ يول باشلاپ ئالدىدا ماڭماقتا، قارانار ھارغان - تالغىنىنى بىلمەي چوڭ قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىمەكتە، يېدىگەي بىلەن قارانارنىڭ ئارقىسىدىن تىراكتور كەلمەكتە، تىراكتورغا سۆرىتىلگەن چاتمىدا مەرھۇم قازانقاپ ياتماقتا، كۈيۇ ئوغلى — ئايزادەنىڭ ئېرى بولسا قازانقاپقا ھەمراھ بولۇپ يالغۇز ۋە سەۋرچانلىق بىلەن ئولتۇرماقتا، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدا كېلىۋاتقىنى «بېلاروس» ماركىلىق توپا قېزىش ماشىنىسى. كۆكسى كەڭ سېرىق ئىت يولبارس بولسا، بىردەم ئالدىغا ئۆتۈپ، بىردەم ئارقىدا قېلىپ، بىردەم مەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلى توختاپ، تەمكىن ۋە ئىشەنچ بىلەن لىكىلداپ كەلمەكتە.

كۈن باش ئۈستىگە كېلىپ، ئادەمنى ئوتقا قاقلىغاندەك قىزدۇرغىلى تۇردى. يولنىڭ تەڭدىن تولىسى بېسىپ ئۆتۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن ساری ئۆزەك چۆلى يەنىلا ئۈپۈڤقا تۇتىشىپ، ئۇزۇكسىز تۇرده يېڭى يەرلەر ئۇلارنىڭ ئالدىدىن چىقاتتى. ساری ئۆزەك چۆلى ھەقىقەتەن بەك كەڭ ئىدى. ئەۋلىنىڭ ئەۋلىسىدە بۇ يەرلەردە ئادەمنىڭ ئېسىگە كەلسىلا غەزىپى قاينىاپ تاشىدىغان جۇرجان دېگەن خەلقلەر ياشاپتىكەن، ئۇلار ياقا يۇرتتىن كېلىپ ساری ئۆزەكنى ئۇزاققىچە بېسىپ ياتقانىكەن. ئۇ زامانلاردا بۇ يەرلەردە يەنە باشقا كۆچمەن ئۇلۇسلارمۇ ياشايدىكەن، ئۇلار پات - پات يايلاق ۋە قۇدۇق تالىشىپ سوقۇشۇپ تۇرىدىكەن، گاھىدا ئۇلار، گاھىدا بۇلار يېڭىپ تۇرۇشىدىكەن. شۇنداقتىمۇ، مەيلى يەڭگەنلەر بولسۇن ياكى يېڭىلگەنلەر بولسۇن، مۇشۇ چۆلده ياشاپ كېلىۋەرگەنىكەن، يەڭگەنلىرى يېرىنى كېڭەيتىكەن بولسا،

يېڭىلگەنلىرى يېرى تارىيىپ قېلىۋەرگەنىكەن. ئېلىزاروفنىڭ ئېيتىشچە، ساري ئۆزەك هاياتلىق ماكانى سۈپىتىدە تالىشىشقا ئەرزىيدىغان يەر ئىكەن. ئۇ زامانلاردا، بۇ يەرلەردە ئەتىياز ۋە كۈزدە كۆپلەپ يامغۇر يېغىپ تۇرىدىغان بولغاچقا، ئوت ـ چۆپ ناھايىتى ياخشى بولىدىكەن ۋە نۇرغۇن مال چارۋىلارغا بەخۇدۇك يېتىدىكەن. پات ـ پات سودىگەرلەرمۇ كېلىپ تۇرىدىكەن. لېكىن، كېيىنكى زامانلاردا بۇ يەرنىڭ ئىقلىمىدا قاتتىق ئۆزگىرىش بولۇپ، بىرەر تامچە يامغۇرمۇ ياغمايدىغان بولۇپ كېتىپتۇ، قۇدۇقلار قۇرۇپ، ئوت ـ چۆپلەر تۈگەپ كېتىپتۇ، شۇ سەۋەبتىن ساري ئۆزەككە كەلگەن ئۇلۇسلار ۋە خەلقلەر تىرىكچىلىك قىلىش ئۈچۈن تەرەپ ـ تەرەپلەرگە كېتىپ قاپتۇ، جۇرجانلارنىڭ ئىزىمۇ قالماپتۇ. ئۇلار ئېدىل دەريا‌سى تەرەپكە، يەنى هازىرقى ۋولگا دەريا‌سى تەرەپكە كېتىپتۇ، ئېدىل دەريا‌سى تەرەپلەرگە بارغاندىن كېيىن بولسا ئىز ـ دېرەكسىز بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ قەيەردىن كېلىپ، قەيەرلەرگە كەتكەنلىكى هېچكىم بىلمەيدىكەن. يا‌راتقۇچىنىڭ قارغىشىغا كەتكەن خەلق، دېگەن گەپ بار. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، قىش كۈنلىرى ئۇلار تۇركۇم ـ تۇركۇم بولۇپ، پۈتۈن مال چارۋىسى بىلەن ئېدىل دەريا‌سىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا، مۇز بىردىنلا ئىككىگە بۆلۈنۈپ، ئۇلارنى پۈتكۈل مال چارۋىسى بىلەنلا دەريا يۈتۈپ كەتكەنمىش...

ئەسلىي ساري ئۆزەككە كىندىك قېنى تۆكۈلۈپ ياشاپ كەلگەن كۆچمەن قازاقلار ئۆز يۇرتىدىن كەتمەي، قۇدۇق كولىسا سۇ چىقىدىغان يەرلەردە داۋاملىق ياشاپ قالغان، ساري ئۆزەكنىڭ تازا گۈللەنگەن دەۋرى يەنىلا ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن بولغان، ئۇرۇشتىن كېيىنكى يىللاردا بۇ يەردە سۇ توشۇيدىغان ماشىنىلار بارلىققا كەلگەن. ئەگەر شۇپۇر شۇ يەرنىڭ جۇغراپىيە ئەهۋالى بىلەن پىششىق تونۇش بولسا، بىر ماشىنا سۇ بىلەن ئۈچ ـ تۆت قىشلاقنى تەمىنلىگىلى بولىدىكەن. ئەتراپتىكى

ئوبلاستلاردىن ساڭى ئۆزەككە مال باققىلى كېلىدىغان كولخوز ۋە سوۋخوزلار ساڭى ئۆزەكتە دائىملىق چارۋا بازلىرىنى قوۇشقا كېتىدىغان مەبلەغلەرنى ھېسابلاشقا كىرىشكەن. ھېلىمۇ ئۇلار بەك ئالدىراپ كەتمەپتىكەن. ئويلىمىغان يەردىن، ئانابېيىتىنىڭ يېنىدا ئۆزىچە «... پوچتا ساندۇقى» دەپ ئاتىلىپ قالغان نامسىز بىر شەھەر پەيدا بوپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا: «پالانى پوچتا ساندۇقىغا كېتىپتۇ»، «پۇستانى بېرىپ كەپتۇ»، «... پوچتا ساندۇقىدىن سېتىۋالدىم»، «... پوچتا ساندۇقىدا كۆردۈم»... دېگەن گەپلەر تارقىلىپ كەتتى. بۇ پوچتا ساندۇقى بارغانسېرى چوڭىيىپ باراتتى، قوۇلۇشلار كۆپەيىپ كېتىۋاتاتتى، لېكىن پوچتا ساندۇقىنىڭ دەرۋازىسى سىرتتىن كەلگەنلەرگە يېپىق ئىدى. بىر تۆمۈرىول ئالەم ئارا ئۇچۇشۇپ ئاپپاراتىنى ئۇچۇرۇش مەيدانى بىلەن ۋوگزالنى ئاشۇ پوچتا ساندۇقى ئارقىلىق باغلايتتى. بۇ شەھەرنىڭ قوۇلۇشىغا ئەگىشىپ ساڭى ئۆزەكتە يېڭى سانائەت ئاھالىسى مەيدانغا كېلىشكە باشلىدى. بۇ يەردە قەدىمكى زاماندىكى نەرسىلەردىن پەقەت ئانابېيىتلا قالدى. ئانابېيىت تۆگىنىڭ قوش ئۆركىشىدەك تۇتاش ئېگىز تۆپىگە جايلاشقانىدى. بۇ ساڭى ئۆزەك رايونىدا ھەممەيلەن قەدىرلەيدىغان بىر مازار ئىدى. بۇرۇن كىشىلەر ئارىنى يىراق كۆرمەي يولدا بىر قونۇپ بولسىمۇ يىراق - يىراقتىن مۇردىنى ئەكېلىپ بۇ يەردە قويۇاتتى. بۇ يەرگە كېلىپ - كېتىش ناھايىتى مۇشكۇل ئىش بولسىمۇ، لېكىن ئانابېيىتكە دەپنە قىلىنغان كىشىلەرنىڭ بالىچاقلىرى ياكى كېيىنكى ئەۋلادلىرى بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئانابېيىتكە دەپنە قىلىنغان، دەپ ناھايىتى ئىپتىخارلىناتتى، بۇنى ناھايىتى شەرەپ دەپ بىلەتتى. بۇ يەرگە دەپنە قىلىنغانلارنىڭ ھەممىسى ناھايىتى ئابرۇيلۇق، ھۆرمەتلىك كىشىلەر ئىدى. بۇلارنى ئېلىزاروف ئوبدان بىلەتتى، شۇڭا ئۇ ئانابېيىتنى ساڭى ئۆزەكتىكى ئەۋلىيالار قەبرىستانلىقى دەپ ئاتايتتى.

بورانلىقتىن چىقىقان سېرىق ئىت يولبارس ھەمراھلىقىدا تۆگە، تىراكتور، توپا قېزىش ماشىنىسىدىن تەركىب تاپقان غەيرىي بىر ھازا قوشۇنى ئاشۇ كۈنى دەل شۇ ئانابېيىتنى كۆزلەپ كەلمەكتە ئىدى...

ئانابېيىت توغرىسىدا مۇنداق بىر رىۋايەت بار: جۇرجانلار ساري ئۆزەكنى بېسىۋالغاندىن كېيىن، ئۇلار ئۇرۇش ئەسىرلىرىگە ئىنسان قېلىپىدىن چىقىقان ۋەھشىيانىلىكلەرنى قىلغان، ئۇلار ئۇرۇش ئەسىرلىرىنى ئەتراپتىكى كۆچمەن مىللەتلەرگە قۇللۇققا ساتىدىكەن، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئۆز يۇرتىغا قېچىپ كېتەلەيدىغانلىقى ئۈچۈن، قۇللۇققا سېتىش ئەسىرلەر ئۈچۈن ياخشىلىق قىلغاندەك ئىش بولۇپ ھېسابلىنىدىكەن. لېكىن، جۇرجانلار قۇل قىلىپ ئېلىپ قالغان ئۇرۇش ئەسىرلىرىنىڭ تەقدىرى ئىنتايىن پاجىئەلىك بولىدىكەن. ئۇلار ئۇرۇش ئەسىرلىرىگە قاتتىق جازا — شېرى كىيدۈرۈش جازاسى بېرىپ، ئۇلارنىڭ خاتىرىسىنى يوقىتىدىكەن. ئادەتتە بۇنداق جازاغا ئۇچرايدىغانلار ئۇرۇش ۋاقتىدا ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان ياش يىگىتلەر بولىدىكەن. جۇرجانلار ئالدى بىلەن ياش ئەسىرنىڭ چېچىنى بىر تال قالدۇرماي چۈشۈرۈۋېتىپ، بېشىنى قىرىپ پارقىرىتىدىكەن، بۇ ۋاقىتتا جۇرجانلارنىڭ تەجرىبىلىك قاسساپلىرى شۇ يەردە كۆچلۈك تۆگىدىن بىرنى سويىدىكەن، تۆگىنى سويغاندا ئالدى بىلەن تۆگىنىڭ ئېغىر، قېلىن بولغان بويۇن تېرىسىنى سويۇۋېلىپ، ئۇنى بىرنەچچە بۆلەكلەرگە بۆلۈپ، تېخى ھورى چىقىپ تۇرغان ۋاقىتىدلا ھېلىقى ئەسىرنىڭ تاپتاقىر بېشىغا كەپلەپ كىيدۈرىدىكەن، مىلىچلاپ تۇرغان تۆگە تېرىسى ئەسىرنىڭ بېشىغا چاپلىشىپ كېتىدىكەن، قارىماققا سۇ ئۇزگۈچىلەرنىڭ بېشىغا كىيىدىغان بۆكىگە ئوخشاپ قالىدىكەن. مانا بۇ شېرە دەپ ئاتىلىدىكەن، بۇنداق جازاغا ئۇچرىغان ئەسىرلەر ياكى ئاغرىقتا چىدىيالماي ئۆلۈپ كېتىدىكەن، ياكى

ئۆمۈرۋايەت خاتىرىسىنى يوقىتىپ، ماڭقۇرتقا ــ ئۆزىنىڭ ئۆتمۈشىنى بىلمەيدىغان بىر دۆتكە ئايلىنىپ قالىدىكەن. بىر تۆگىنىڭ بويۇن تېرىسىنى بەش ـ ئالتە شىرە قىلغىلى بولىدىكەن. ئەسىرلەرگە شىرە كىيدۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، ئاغرىققا چىدىمايۋارقىراپ ـ چىرقىراپ جان تالاشقان ئاۋازىمۇ قۇلىقىمىزغا يەتمەسۇن دەپ، پۇت ـ قولىنى مەھكەم باغلاپ، ئادەمزات بارمايدىغان بىر دالاغا ئاپىرىپ، بېشى يەرگە تېگىپ قالمىسۇن دەپ، تېخى بوينىغا ئېگىز چەمبىرەك باغلاپ، سۈمۈ، نانمۇ بەرمەي ئاپتاپقا تاشلاپ قويىدىكەن. بۇ جازا بىرنەچچە سوتكا داۋام قىلىدىكەن. ئىنسان قېلىپىدىن چىققان جۈرجانلار تېخى ئەسىرلەرنى ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى كېلىپ قۇتۇلدۇرۇپ كەتمىسۇن دەپ، ئەتراپقا پايلاقچىلارنىمۇ قويۇپ قويىدىكەن. لېكىن، قۇتۇلدۇرۇش ئىشى كەمدىن ـ كەم بولىدىكەن، چۈنكى كەڭ ـ پايانسىز دالادىن ماڭىدىغان ھەرقانداق نەرسىنى ئاسانلا كۆرۈۋالغىلى بولىدىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەسىرگە چۈشۈپ قالغانلارنىڭ ماڭقۇرت قىلىنغانلىقىنى بىلسە، ئەڭ يېقىن ئادىمى بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇشقا ياكى سېتىۋېلىشقا ئۇرۇنمايدىكەن، چۈنكى مەڭ بالالىقتا قۇتۇلدۇرۇپ چىقىقان ئادىمىنىڭ تىرىك تۇرغان بىر مۇردا بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ھەممەيلەن بىلىدىكەن. لېكىن، نايمان قەبىلىسىدىن بولغان بىر ئانا بوپتىكەن، رىۋايەتلەردە ھېكايە قىلىنىشىچە، ئۇ نايمان ئانا دەپ ئاتىلىدىكەن، بۇ نايمان ئانا ئۆز ئوغلىنىڭ ماڭقۇرت بولۇپ كېتىشىگە تەن بەرمەي، ئوغلىنى قۇتۇلدۇرۇپ چىقىش كويىدا بوپتۇ. سارى ئۆزەكتە تارقىلىپ يۈرگەن بىر چۆچەك بولۇپ، ئۇنىڭدا ئەنە شۇ ۋەقە ھېكايە قىلىنىدۇ. ئانابېيىت دېگەن نامۇ ئەنە شۇنىڭدىن قالغان، بۇ «ئانىمىز دەپنە قىلىنغان يەر» دېگەن گەپ.

شىرى كىيدۈرۈلۈپ دالاغا تاشلانغان ئەسىرلەرنىڭ تولىسى سارى ئۆزەكنىڭ ئاپتىپى ئاستىدا ئۆلۈپ كەتكەن (ماڭقۇرت

قىلىنغان بەش - ئالتە ئەسىردىن بىر - ئىككىسىلا تىرىك قالغان). ئۇلار ئاچلىققا ئۆلمىگەن، ئۇسسۇزلۇققىمۇ ئۆلمىگەن، پەقەت خام تۆگە تېرىسى بېشىغا چاپلانغاندىن كېيىن ئاپتاپتا قۇرۇپ قورۇلۇپ بېشىنى قىسىۋەرگەنسېرى ئازابقا چىدىمايۇ ئۆلۈپ كېتىشكەن. شۇنداق، خام تۆگە تېرىسى تىك چۈشۈپ قىزدۇرۇپ تۇرغان ئاپتاپتا توختىماي قورۇلاتتى - دە، قۇلنىڭ بېشىنى خۇددى تۆمۈر چەمبەردە قىسقاندەك قىسىپ، چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئازابلايتتى. چاچ چۈشۈرۈلۈپ ئەتىسىدىن باشلاپلا ئۆسۈشكە باشلايدۇ، ئاسىيالىقلارنىڭ تۇز، قاتتىق كېلىدىغان چېچى كۆپ هاللاردا ئۆسۈپ تۆگە تېرىسىگە كىرىپ كېتەتتى، لېكىن تولا هاللاردا تۆگە تېرىسىنى تېشىپ چىقالماي، ئارقىغا يېنىپ ئۆزىنىڭ تېرىسى ئىچىگە قاراپ ئۆسۈپ مېڭىپ، ماڭقۇرتقا يېڭى ۋە تېخىمۇ دەھشەتلىك ئازاب كەلتۈرەتتى. مۇشۇ ئاخىرقى قىيناش ئەقىلنى پۈتۈنلەي يوقىتىشقا ئېلىپ بارااتتى. ئەنە شۇ تەرىقىدە قىينىلىپ بەشىنچى كۈنىگە كەلگەندە، جۈرجانلار، ئەسىرلەردىن تىرىك قالغىنى بارمىكىن دەپ كۆرگىلى كېلەتتى. بېشىغا شىرە كىيدۈرۈلگەن ئەسىرلەردىن بىرەرى تىرىك قالسىمۇ، ئۇلار مەقسىتىگە يەتكەن بولاتتى. ئۇلار تىرىك قالغان قۇلغا سۇ ۋە تاماق بېرىپ، بويۇنتۇرۇقنى ئېلىپ تاشلايتتى، ئۇلار ئاستا - ئاستا جىسمانىي قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋالاتتى. مۇشۇ تىرىك قالغان ئەسىر ماڭقۇرت قۇل بولۇپ، ئۇنىڭ ئەقلى - ئېسى تارتىۋېلىنغان بولغاچقا تازا پۇلغا يارايتتى، بىر ماڭقۇرت قۇلنىڭ نەرخى ئادەتتىكى ئون نەچچە قاۋۇل قۇلنىڭ نەرخىگە تەڭ كېلەتتى. شۇ زامانلاردا مۇنداق بىر قائىدە بولغان: ئەگەر ئىككى قەبىلە - مىللەت ئوتتۇرىسىدا بولغان ئۇرۇشتا بىر ماڭقۇرت ئۆلتۈرۈلسە، ئۇنىڭ خۇنىنى ئادەتتىكى ئەركىن ئادەمنىڭكىدىن ئون ھەسسە ئارتۇق قىلىپ تۆلىتىۋالاتتى.

ماڭقۇرت دېگەن ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، قايسى

مىللەتتىن ئىكەنلىكىنى، ئىسمىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، ياشلىقىنى، ئاتا ـ ئانىسىنى بىلمەيدۇ. قىسقىسى، ماڭقۇرت ئۆزىنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ. ماڭقۇرتتا «مەن» دېگەن ئاڭ بولمىغاچقا، ئىقتىسادىي جەھەتتىن نۇرغۇن ئارتۇقچىلىقلارغا ئىگە بولىدۇ. ماڭقۇرت دېگەن تىل بىلمەيدىغان بىر ھايۋانغا تەڭ بولغاچقا، ھەيدىگەن تەرەپكە غىدىڭ ـ پىدىڭ قىلىپ ئولتۇرماي كېتىۋېرىدۇ، بۇيرۇغان ئىشنى غىدىڭ ـ پىدىڭ قىلماي قىلىۋېرىدۇ، قېچىش دېگەننى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمايدۇ. ھەرقانداق بىر قۇلدار ئۇچۇن ئېيتقاندا ئەڭ قورقۇنچلۇق ئىش ـــ قۇللار قوزغىلىڭى، ھەر بىر قۇل يوشۇرۇن توپىلاڭچى. ئەمدى ماڭقۇرت بولسا، مۇتلەق مۇستەسنا، ئۇنىڭدا توپىلاڭ كۆتۈرۈش، ئىسيان كۆتۈرۈش دېگەن ئۇقۇم زادىلا بولمايدۇ. شۇڭا، ئۇنىڭدىن پەخەس بولۇش، ئۇنىڭغا قاراش ھاجەت ئەمەس، بىرەر سۆيىقەست قىلارمىكىن دەپ گۇمانلىنىشنىڭ زادىلا ھاجىتى يوق. ماڭقۇرت خۇددى ئىتتەك ئۆز غوجىسىنىڭلا گېپىنى ئاڭلايدۇ، ھېچكىم بىلەن باردى ـ كەلدى قىلمايدۇ، ئۇنىڭ ئەس ـ يادى بىر ئامال قىلىپ قورساق تويغۇزۇش، بۇنىڭدىن باشقا خىيالدا بولمايدۇ. غوجىسى تاپشۇرغان ئىشنى قارىغۇلارچە ساداقەت بىلەن، قەتئىي تەۋرەنمەستىن ئورۇنلايدۇ. ماڭقۇرتلار ئادەتتە ئەڭ ئېغىر، ئەڭ پاسكىنا ياكى بولمىسا بىر قېلىپتا ئىشلەۋېرىدىغان زېرىكەرلىك ئىشلارغا قويۇلىدۇ. پەقەت ماڭقۇرتلارلا يالغۇز ئۆزى ئىنس ـ جىن يوق سارى ئۆزەك چۆلدە يۈرۈپ تۇغقا باقىدۇ، شۇ دالادا ئۆزىلا بىرنەچچە ئادەمنىڭ ئىشىنى قىلىدۇ، قورسىقى تويغۇزۇلسىلا، قىش ـ ياز دېمەي يىل بويى دالادا يۈرۈپ ئىشلەۋېرىدۇ، يالغۇزلۇقتىن، جاپا ـ مۇشەققەتتىن قورقمايدۇ، غوجىسىنىڭ تاپشۇرۇقىنى ھەممىدىن ئۇستۇن كۆرىدۇ، تويغۇدەك تاماق يېيىشتىن ۋە دالادا قىشتىن چىققۇدەك كونا كىيىم ـ كېچەكتىن باشقىنى تەلەپ قىلمايدۇ.

ئەسىرنىڭ كاللىسىنى ئېلىش ياكى ئۇنىڭ جېنىنى ئالغۇدەك

بىرەر زەخمەت يەتكۈزۈش ئۈنۈمى خاتىرىسىنى يوقىتىشتىن، ئەقلىنى بەربات قىلىشتىن، باشقىلارنىڭكىگە تەڭلەشتۈرۈپ بولمايدىغان روھىنى بەربات قىلىپ تاشلاشتىن كۆپ ئاسان، لېكىن كۆچمەن جۇرجانلار ئۆزلىرىنىڭ زۇلمەتلىك تارىخىدىكى ئەڭ دەھشەتلىك بولغان ياۋايىلىققا ۋارىسلىق قىلغان بولغاچقا، ئۆزلىرىنىڭ جىنايى قارا قولىنى ئىنسانلارنىڭ مۇشۇنداق ئەڭ قىممەتلىك نەرسىسىگىمۇ ئۇزارتقان، ئۇلار تىرىك قۇلنىڭ خاتىرىسىنى تارتىۋېلىش ئۈسۈلىنى تېپىۋېلىپ، ئىنسانلار ئالدىدا ئەقلگە سىغمايدىغان جىنايەتلەر ئىچىدە ئەڭ ئېغىر بولغان بىر جىنايەتنى ئۆتكۈزگەن. شۇ سەۋەبتىن نايمان ئانىنىڭ ماڭقۇرت قىلىنغان ئوغلىنى قوشاققا قوشۇپ ئولتۇرۇپ ئازابلىنىپ يىغلىغىنى بىكار ئەمەسقۇ:

«ئاھ ئوغلۇم، سېنىڭ خاتىرەڭنى زورلۇق بىلەن يوقاتقىلى تۇرغاندا، تايچىقىم، چېچىڭنى چۈشۈرۈپ بېشىڭغا شىرە كىيدۈرگەندە، ئاستا ـ ئاستا قورۇلغان تېرە بېشىڭنى ئامبۇردەك قىسۋاتقاندا، تايچىقىم، مېڭەڭ ئامبۇر بىلەن قىسقاندەك قىسىلىپ، ئاغرىق ئازابىدىن كۆزلىرىڭ چانقىڭدىن چىقىپ كەتكۈدەك بولۇۋاتقاندا، تايچىقىم، ساری ئۆزەكنىڭ تۈتۈنى يوق قىيامەت ئوتى جېنىڭنى قۇيقىلاپ، قېنىڭ قېتىپ كېتىۋاتقاندا ۋە شۇنداقتىمۇ ئاسماندىن ئاغزىڭغا بىر تامچە سۇ تاممىغاندا، ئىنسانغا ھايات بەرگەن ئاشۇ قۇياشنى ئالەمدىكى ئەڭ يورۇق يۇلتۇزلار ئىچىدە ھەممىدىن قاراڭغۇسى سەن ئىكەنسەن، دەپ قارغاپ كەتكەندۇرسەن؟ تايچىقىم، چۈنىدەك جېنىڭ قىينىلىپ، چىرقىرىغان ئۈنۈڭ چۆلىنىڭ ئوستىدە ياڭراپ تۇرغاندا، تايچىقىم، كېچە ـ كۈندۈز داد ـ پەريات كۆتۈرۈپ، خۇدادىن يارەم سورىساڭمۇ يارەم بولمىغاندا، باغلىنىپ ياتقان يېرىڭدە قىينىلىپ چىدىيالماي كەتكەندە، ئاغرىق ئازابىدىن پەيلىرىڭ تارتىشىپ كەتكەندە، تايچىقىم، قورۇلۇپ كەتكەن بەدىنىڭ پوق ـ سۈيدۈككە چىلىنىپ سېسىپ ياتقاندا، تايچىقىم،

پاشا ـ چۈنىلەر، چۈمۈلە ۋە قۇرتلار ئولىشىپ چاقىقان ۋە ئاستا ـ ئاستا ئەقلىگىدىن كېتىۋاتقان چاغدا ـــ دەل شۇ چاغدا، بۇ دۇنياغا بىزنى يارىتىپ قويۇپ تاشلاپ كەتكەن خۇدانى تازا قارغاپ كەتكەندۇرسەن؟

تايچىقىم، ئازابقا چىدىيالماي ئەقلىگە تۇتۇلۇپ، قاراڭغۇلىشىپ كېتىۋاتقاندا، ئەس ـ يادىگە زورلۇق بىلەن يۇلۇنۇپ، ئۆتكەن ئۆمرۈڭدىن ئالاقىسىنى ئۈزۈۋاتقاندا، تايچىقىم، جېنىڭنىڭ قىينالغانلىقىدىن جان ئاناڭنىڭ مېھرىنى، كەچقۇرۇنلىرى ئۆزۈڭ ئويناپىغان تاغ سۇلىرىنىڭ شوخ شارقىرىغان ئۇنىنى ئاستا ـ ئاستا ئۇنتۇپ كېتىۋاتقىنىڭدا، تايچىقىم، ۋەيران بولغان ئاڭ ـ سېزىمىڭ تۈپەيلى ئۆز ئېتىڭنى، ئاتاڭنىڭ ئېتىنى ئاستا ـ ئاستا ئۇنتۇپ كېتىۋاتقاندا، تەڭتۇشلىرىڭنىڭ دىدارى، ساڭا تارتىنىپقىنا كۆز قىرىنى تاشلايدىغان قىزلارنىڭ دىدارى ساڭا غۇۋالىشىپ، تونۇمايدىغان بولۇپ كېتىۋاتقاندا ـــ ئەس ـ يادى يوق ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋېتىپ، مېنى نېمىدەپ بۇ ئالەمدە مۇشۇنداق ئىنسان قىلىپىدىن چىققان ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرنى تارتسۇن دەپ قورساق كۆتۈرۈپ تۇغقانمىدىڭ، دەپ ئاناڭنى قارغىغاندۇرسەن؟...»

بۇ رىۋايەت قەدىمكى زامانىدا يۇز بەرگەن ئىشلاردىن خەۋەر بېرىدۇ، ئۇ زامانلاردا ئاسىيانىڭ جەنۇبىدىكى يايلاقلاردىن سۈرۈپ چىقىرىلغان جۇرجانلار شىمالغا يۆزلىنىپ، ساری ئۆزەكنى ئۇزاققىچە بېسىپ ياتقانىدى ۋە ئۇزۇكسىز تۇردە ئۇرۇش قىلىپ زېمىن كېڭەيتىپ، قوللارنى ئەسىر قىلىپ تۇرغانىدى. دەسلەپتە، ئۇلار تۈيۇقسىز ھۇجۇم قوزغىغاچقا، ساری ئۆزەككە تۇتىشىدىغان يەرلەردىن ئايالار ۋە بالىلار قوشۇلۇپ نۇرغۇن ئەسىر ئالغانىدى، ئۇلار ئەسىر ئېلىنغان ئەر ـ ئايال، قېرى ـ ياشلارنى قۇل بولۇشقا زورلىغانىدى. لېكىن، ئۇلارنىڭ باسقۇنچىلىقىغا بولغان قارشىلىقى بارغانسېرى كۈچەيگەن، شۇ سەۋەبتىن قاتتىق ئېلىشىش، سوقۇشۇشلار بولۇپ تۇرغان. جۇرجانلارنىڭ ساری

ئۆزەكتىن كەتكۈسى كەلمەيدۇ، ئەكسىچە مال بېقىشقا ئەپلىك بۇ پايانسىز دالادا مەھكەم يىلتىز تارتىپ قالماقچى بولىدۇ. يەرلىك خەلقلەر بولسا تارتقان زىيانلىرىغا تەن بېرىپ قاراپ ئولتۇرماي، بۇ باسقۇنچىلارنى بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى قوغلاپ چىقىرىش بىزنىڭ ۋەزىپەمىز، دەپ قارايدۇ. ئەنە شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ، سان - ساناقسىز چوڭ - كىچىك ئۇرۇشلار بولۇپ، گاھىدا ئۇ، گاھىدا بۇ يېڭىپ - يېڭىلىپ تۇرىدۇ. ئەلۋەتتە، مال - دۇنياغىمۇ، ئادەمزاتقىمۇ زور بالايىئاپەت كەلتۈرىدىغان بۇ ئۇرۇشلار ئارىلىقلىرىدىمۇ ۋاقىتلىق تىنچ ئۆتكەن مەزگىللەر بولغان.

ئۇرۇش ئوتى ئۆچكەن بىر مەزگىلدە، بىر تۈركۈم سودىگەرلەر تۆگىلىرىنى ھەيدەپ نايمانلار جايلاشقان يەرگە كېلىدۇ، چاي ئىچكەچ پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن چېغىدا، ئۆزلىرىنىڭ ساڭى ئۆزەك چۆلدىن ئوڭۇشلۇق ئۆتكەنلىكىنى، قۇدۇقتىن سۇ تارتىپ ئىچكەندىمۇ جۇرجانلارنىڭ كاشىلا قىلمىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىدۇ. گەپتىن - گەپ چىقىپ، ساڭى ئۆزەكتە تۆگە بېقىپ يۈرگەن بىر يىگىتنى ئۇچراتقانلىقىنى ئېيتىدۇ. سودىگەرلەر ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشماقچى بوپتىكەن، ئۇ بىر ماڭقۇرت چىقىپ قاپتۇ. قارىماققا ناھايىتى تەمبەل ئىكەن، ئۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن مۇنداق بولۇپ قالغانلىقىغا بولسا سودىگەرلەرنىڭ ئەقلى يەتمەپتۇ. ئىلگىرى ئۇمۇ كىشىلەر بىلەن پاراڭلىشىشقا ئامراق بولغىيدى، دۆت ئەمەس بولغىيدى. ئۇ تېخى ياش ئىكەن، بۇرۇتى ئەمدىلەتىن خەت تارتىپتۇ، چىرايىمۇ بىر ياخشى، بىراق سۆزلىشىپ كۆرەيلى دېسىڭىز، خۇددى ئەمدىلا كۆزىنى ئاچقان بالىدەك، بىچارە ھېچنېمىنى بىلمەيدىكەن، ئۆزىنىڭ ئېتىنى، ئاتا - ئانىسىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ قەيەرلىك ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەن، ھەتتا جۇرجانلار ئۇنى نېمە قىلغانلىقىنىمۇ بىلمەيدىكەن، نېمىنى سورىسىڭىزمۇ ئۇندىمەي تۇرۇۋالىدىكەن، كۆپ بولسا «ھەئە»، «ياق» دېيىشنىلا بىلىدىكەن، يەنە كېلىپ، ھامان بېشىدىكى بۆكىنى قولى بىلەن مەھكەم

تۇتۇۋالىدىكەن. كىشىلەر ئەيىبناق كىشىلەرنى ھامان زاڭلىق قىلىشىدۇ، گەرچە ئۇنداق قىلماسلىق كېرەك بولسىمۇ، سودىگەرلەرمۇ زاڭلىق قىلىپ كېتىشتى. بەزى ماڭقۇرتلارنىڭ بېشىدىكى شىرە بېشىدا ئۇيۇپ كېتىدىكەن، بۇنداق ماڭقۇرتلارغا: «ئەكىلە، بېشىڭنى ھوردايلى» دېسە، بۇ ئۇنىڭ ئۇچۇن ھەرقانداق جازادىنمۇ قورقۇنچلۇق بولىدىكەن، خۇددى ياۋا ئاتتەك چاپچىپ ـ يۇلقۇنۇپ ھەرگىز بېشىنى تۇتقۇزمايدىكەن. بۇ ماڭقۇرتلار كېچە ـ كۇندۇز بۆكسىنى ئالماي، بۆكى بىلەنلا يېتىپ ئۇخلايدىكەن... بىراق، دەپ يەنە ھېكايە قىلىشتى سودىگەرلەر، ماڭقۇرتلار دۆتتەك تۇرغىنى بىلەن، ئىشىغا سادىق. سودىگەرلەر يىراقلاپ كەتكۇچە، ھېلىقى ماڭقۇرت تۆگىلىرىدىن نېرى كەتمەپتۇ. خوشلىشىپ يولغا چىقىدىغان چاغدا بىر سودىگەر ھېلىقى ياش ماڭقۇرتقا چاقچاق قىلىپ:

ـــ باردىغان يېرىمىز يىراق، سېنىڭ ھېلىقى ساھىبجامال ئادىشىڭغا ئېيتىپ بېرىدىغان سالىمىڭ يوقمۇ؟ ئۇ قەيەردە؟ ئېيتە، يوشۇرما، سېنىڭ نامىڭدىن ئۇنىڭغا ياغلىق سوۋغا قىلساق قانداق ـ ھە؟ ـــ دەپتۇ.

ماڭقۇرت بولسا سودىگەرگە قاراپلا تۇرۇپتۇ، بىر ھازادىن كېيىن ئاخىر ئېغىز ئېچىپتۇ:

ـــ ھەر كۇنى مەن ئايغا قارايمەن، ئايمۇ ماڭا قارايدۇ، بىراق بىر ـ بىرىمىزنىڭ ئۇنىنى ئاڭلىمايمىز... ئۇنىڭدا بىرەيلەن باردەك قىلىدۇ...

سودىگەرلەر بۇ ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىۋاتقان چاغدا، چېدىردا سودىگەرلەرگە توختىماي چاي قۇيۇپ تۇرغان بىر ئايال بار ئىدى. نايمان ئانا دېگەن شۇ ئىدى، ساری ئۆزەكتە تارقالغان ئاشۇ رىۋايەتتە ئۇ ئەنە شۇ ئىسىم بىلەن ئوتتۇرىغا چىققانىدى.

نايمان ئانا ياقا يۇرتلۇق مېھمانلار ئالدىدا سىرىنى بىلدۇرمىگەن، ھېچكىم ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشكە دىققەت قىلمىغان. نايمان ئانا ھېلىقى ياش ماڭقۇرت ھەققىدە

سودىگەرلەردىن جىقراق ئەھۋال بىلمەكچى بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئەھۋالنى تېخىمۇ تەپسىلىيرەك بىلىشتىن قورققان، ئۆزىنى ئاران ـ ئاران تۇتۇپ سوراشقا ئېغىز ئاچمىغان. گەپمۇ باشقا تېمىغا كۆچكەن. كىشىلەر ھېلىقى ياش ماڭقۇرتنىڭ بەختسىز تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلەمتى؟ تۇرمۇشتا نېمە ئىشلار بولمايدۇ! لېكىن، نايمان ئانىنىڭ قەلبى ئۆرتىنىپ، قورقۇنچقا تولغان، قوللىرى تىترەپ كەتكەن، شۇنداقتىمۇ ئۆزىنى بېسۋېلىشقا تىرىشقان، ئاقارغان بېشىغا سالغان قارا ياغلىقىنى كۆزىنى توسقۇدەك قىلىپ تارتقان.

كارۋان يولغا چىقتى. ئەمما، نايمان ئانا شۇ كېچىسى كىرپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزدى. نايمان ئانا سارى ئۆزەكتىن تۆگە باقىدىغان ھېلىقى ماڭقۇرتنى تاپمىسا ۋە ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئوغلى ياكى ئەمەسلىكىنى بىلمىسە، كۆڭلى ئارام تاپمايدىغانلىقىنى بىلدى. جەڭ مەيدانىدا شېھىت بولدى دېگەن سۆزگە سەل گۇمانسىراپ يۈرگەن ئانىنىڭ قەلبىدە بۇ قورقۇنچلۇق خەۋەر يېڭىباشتىن، مېنىڭ ئوغلۇم شېھىت بولمىغان بولۇشى مۇمكىن، دېگەن گۇمانىنى قوزغىۋەتتى... ئەلۋەتتە، جېنىنى تىنچ تاپقۇزمىغان، ئۇنتۇپ كېتەي دېسىمۇ ئۇنتۇپ كېتەلمىگەن بۇ قورقۇنچتىن، بۇ ئازابتىن، بۇ گۇماندىن ئۇنىڭ بىر ئەمەس، ئىككى ئۆلگىنىمۇ ياخشىراق ئىدى.

ئۇنىڭ ئوغلى سارى ئۆزەكتە جۇرجانلار بىلەن بولغان بىر جەڭدە شېھىت بولغانىدى، ئېرى بولسا، ئوغلىدىن بىر يىل ئاۋۋال شېھىت بولغان. ئۇ نايمانلار ئىچىدە ئاتاقلىق بىر كىشى ئىدى. ئېرى ئۆلگەندىن كېيىن ئوغلى نايمان قوشۇنى بىلەن بىللە ئۇرۇشقا ئاتلىنىپ دادىسى ئۈچۈن ئىنتىقام ئالماقچى بولغانىدى. ئۇ زامانلاردا، قائىدە بويىچە، شېھىت بولغانلارنىڭ جەستىنى جەڭگاھتا قالدۇرۇپ قويۇشقا بولمايتتى، سەپداشلىرى جەسەتنى چوقۇم قايتۇرۇپ كېلىشى كېرەك ئىدى. لېكىن، نايمان جەڭچىلىرى ئۇنىڭ جەستىنى قايتۇرۇپ كېلەلمىگەن. شۇ دورەم

قانلىق جەڭگە قاتناشقان بىرمۇنچە نايمان جەڭچىلىرى كۆرگەنكى، دۇشمەن بىلەن ئارىلىشىپ كېتىپ ئۇر - چاپ قىلىشۋاتقاندا، نايمان ئاننىڭ ئوغلى قىلىچ تېگىپ ئاتنىڭ يالىنى قۇچاقلىغان ھالدا يىقىلغان، ئات ئاساۋ بولغاچقا، ئۇروشتىكى قىيا - چىيادىن ئۇركۈپ قاچقان، ئۇ سىلكىنىپ ئېگەردىن چۈشۈپ كەتكەن، لېكىن بىر پۇتى ئۈزەڭگىگە كىرىپ قالغان، ھوشىدىن كېتىپ، بىر پۇتى بىلەن ئاتنىڭ بىقىنىدا ساڭگىلاپ قالغاچقا، ئات تېخىمۇ ئۇركۈپ، سۆرىگەن پېتى جاڭگالغا كىرىپ كەتكەن ۋە قېرىشقاندەك، ھېلىقى ئات دۇشمەن تەرەپكە قاچقان. قاتتىق جەڭدە ھەممەيلەن بەك چارچىغانلىقىغا قارىماي، بىر دەك جەڭگە ئاتلىنىشى كېرەك بولسىمۇ، لېكىن تۇغقانلىرىدىن ئىككىيلەن ئۇركۈگەن ئاتنى تۇتۇپ باتۇرنىڭ جەسىتىنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن ئاتنىڭ كەينىدىن قوغلاپ كەتكەن. كىم بىلسۇن، دۇشمەن جىلغىغا پىستىرما قويغانىكەن، جۇرجانلاردىن بىرنەچچەيلەن ئاتلىرىغا قامچا سېلىپ ھۇررا دېسە ھۇررا دېيىشىپ ئېتىلىپ كەلگەن. نايمانلاردىن بىرى ئوقيا ئوقى تېگىپ ئاتتىن يىقىلغان، ئىككىنچى بىرىمۇ ئېغىر يارىدار بولۇپ قالغان - دە، تەلىيىگە ۋاقتىدا ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ، مىڭ تەسلىكتە ئۆزلىرى تەرەپكە قايتىپ كەلگەن ۋە كېلىپلا ئاتتىن يىقىلغان. بۇ ھال نايمانلارغا چوڭ يارەم بەرگەن، ئۇلار جۇرجانلارنىڭ ھالقىلىق پەيتتە يان تەرەپتىن ھۇجۇمغا ئۆتۈشكە تەييارلىنىۋاتقانلىقىنى بىلىپ قالغان - دە، چېكىنىپ، ئەسكىرىي كۈچىنى يېغىشتۇرۇپ تەشكىللەپ قايتا جەڭگە كىرىش ئۈچۈن تەييارلىق كۆرگەن. ئەلۋەتتە، بۇنداق پەيتتە ھېچكىم نايمان ئاننىڭ ئوغلىنى قۇتۇلدۇرۇشقا بارالمايتتى... يارىدار بولۇپ ئۆز بارگاھىغا قايتقان ھېلىقى نايمان جەڭچىسىنىڭ كېيىن ئېيتىپ بېرىشىچە، ئۇلار ئۇركۈگەن ئاتنى قوغلاپ بارغان چېغىدا، نايمان ئاننىڭ ئوغلىنىڭ جەسىتىنى سۆرەپ قاچقان ئات كۆزدىن غايىب بولاي دەپ قالغانىكەن...

نايمانلار ئۇدا بىرنەچچە كۈن جەڭگاھتا جەسەت ئىزدىگەن، لېكىن يا جەسەت، يا ئات، يا قورال - ياراغ ۋە يا باشقا بىر نەرسە ئۇچرىتالمىغان، ئۇنىڭ ئۆلگەنلىكى توغرىسىدا ھېچكىمدە گۇمان قالمىغان. شۇ چاغدا ئوقيانىڭ ئوقى تېگىپ ئۆلمىگەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان چۆلدە ئۇسساپ ياكى قانسىراپ ئۆلۈشىدە گەپ يوق ئىدى. نايمانلار ئۇنىڭ شېھىت بولغانلىقىغا قايغۇرغان، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنىڭ جەسىتىنىڭ سەھرايى ساري ئۆزەكتە كۆمۈلمەي قالغانلىقىغا قاتتىق ئېچىنغان. بۇ بارلىق نايمانلار ئۈچۈن نومۇسلۇق ئىش ئىدى. نايمان ئانىنىڭ قىشلىقىغا يىغلىپ ھازا ئاچقان ئايالىلار: «ئوغۇلنىڭ كۆزىنى قۇزغۇنلار چوقۇلىدىغۇ، ئوغۇلنىڭ تېنىنى يىرتقۇچ بۆرىلەر تىتىپ پارچىلاشتىغۇ، مۇشۇنداق ھادىسە يۈز بەرگەندىن كېيىنمۇ بىزدىكى ئەر - يىگىتلەر قانداق قىلىپ بېشىنى كۆتۈرۈپ يۈرۈشىدۇ، قانداق قىلىپ ئەرلەرنىڭ تەلپىكىنى كىيىپ يۈرۈشىدۇ» دەپ قوشاق قوشۇپ يىغلاشتى.

نايمان ئانا ئېرىدىن ۋە ئامراق ئوغلىدىن ئايرىلدى، ئۇنىڭ كۈنى كۈندىن - كۈنگە غەم ۋە مۇڭ بىلەن ئۆتۈشكە باشلىدى. ئۇ بىلەتتىكى، ئۇرۇشتا قۇربان بېرىشتىن ساقلانغىلى بولمايتتى، لېكىن ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ جەڭگاھقا تاشلاپ قويۇلۇشى، يەرلىكە قويۇلماسلىقى نايمان ئانىنى تولىمۇ ھەسرەتتە قالدۇردى. قايغۇ - ھەسرەت ئانىنىڭ قەلبىنى پارە - پارە قىلىپ تاشلىدى. ئۇ مۇڭدىشىپ ئېچ - سىرىنى ئېيتىدىغان ئادەم تېپىپ ئىچىنى بوشىتىدىغان ئىمكانىيەتنى تاپالمىغاچقا، پەقەت خۇداغىلا نالە قىلاتتى...

ئۇ ئوغلىنىڭ ھەقىقەتەن شېھىت بولغان - بولمىغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ ئازابلانغان گۇمانىي كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلمىغۇچە چىداپ تۇرالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. تەقدىر ئۆلۈمگە بۇيرۇغان بولسا ئۇنىڭغا كۆنمەي نېمە ئامال؟ بىراق، يامىنى شۇكى، ئوغلىنىڭ مىنگەن ئېتى يارىلانغان ئەمەس، پەقەت

ئۇركۈپ كېتىپلا قېچىپ كەتكەن. ئۆز توپى بىلەن ئوتلاپ كۆنگەن ھەرقانداق ئات بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئۆز توپىغا قايتىپ كېلەتتى، ئۇزەڭگىگە ئىلىنىپ قالغان جەسەتنى ھامان سۆرەپ قايتىپ كېلىشى كېرەك ئىدى. ئەگەر شۇنداق بولۇپ چىقسا، ئۇنىڭ قانچىلىك دەھشەتلىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ ئوغلىنىڭ تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن تېنىگە ئېسىلىپ، ئارزۇ - ئارمانسىز تۇرده يىغلاپ ۋە يۇز - كۆزىنى تاتىلاپ، ئۆز تەقدىرىنىڭ يامانلىقىنى قارغاپ ناله قىلغان بولاتتى، مۇبادا كۆكتە تەڭرى بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئاھۇزارىنى ئاڭلاپ قايغۇرغان بولاتتى. بۇنداق بولسا گۇمانمۇ تۇگەيتتى، ئارقىسىغا تارتىشماي، سالماقلىق تۇرده ئۆلۈمگە يۇزلەنگەن، ئۆلۈم نۆۋىتى كەلسە، ھەرقاچان تەييار تۇرغان بولاتتى. لېكىن، ئوغلىنىڭ جەستى تېپىلمىدى، ئوغلىنىڭ مىنگەن ئېتى قايتىپ كەلمىدى، ئۇرۇق - ئەۋلادلىرى بۇ ئىشنى ئاستا - ئاستا ئۇنتۇپ كەتكەن (ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەرقانداق زىيان ئاستا - ئاستا كىشىلەرنىڭ كۆڭلىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ) بولسىمۇ، لېكىن ئۇ، ئانا، پەقەت ئانىلا تىنچلىنالمىدى، بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ كېتەلمىدى. ئۇنىڭ پىكىر - خىيالى ھامان مۇشۇ ھالقىدىن چىقىپ كېتەلمەيتتى، ھېلىقى ئات نېمە بولغاندۇر؟ ئېگەر - توقۇملىرى، قورال - ياراغلىرى نەگە كەتكەندۇر؟ شۇ نەرسىلەرنى كۆرگەن بولسىمۇ مەيلى ئىدى، شۇنداق بولغاندا، ئوغلىنىڭ تىرىك ياكى تىرىك ئەمەسلىكىگە ۋاستىلىك ھالدا ھۆكۈم قىلالايتتى. ئېھتىمال، ئۇ ئات ھېرىپ - چارچاپ ئامال بولمىغاندا جۇرجانلار تەرىپىدىن تۇتۇۋېلىنغاندۇر؟ بىر ئات، ياخشى بىر ئېگەر - جابدۇق — بۇمۇ ئەلۋەتتە ياخشى غەنىيمەت - دە. ئەگەر شۇنداق بولغان بولسا، ئۇزەڭگىگە ئېسىلىپ قالغان ئوغلىنى ئۇلار قانداق قىلغاندۇر؟ كۆمۈۋەتكەنمىدۇر ياكى چۆلدىكى يىرتقۇچلارغا تاشلاپ بەرگەنمىدۇر؟ مۇبادا ئۇ ئۇ چاغدا تېخى تىرىك بولسىچۇ؟ ئۇلار ئۇنى تاكى ئۆلگۈچە ئۇرۇپ دۇمبالىغانمىدۇر ياكى ئۇنى قىينىلىپ

ئۆلسۇن دەپ چۆل ـ جەزىرىگە تاشلاپ كەتكەنمىدۇر ۋە ياكى...

بۇنداق ئوي ـ قىياسلار تۇگىمەيتتى. ھېلىقى ياقا يۇرتتىن كەلگەن سودىگەرلەر چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ ساری ئۆزەكتە ئۆزلىرى كۆرگەن بىر ياش ماڭقۇرت توغرىسىدا گەپ قىلىشقاندا، نايمان ئانىنىڭ پىژىلداپ كۆيۇپ تۇرغان يۇرىكىگە ئوتنى ئۇلغايتىپ قالىۋەتكەنلىكىرىنى ئۇقماي قېلىشتى. نايمان ئانىنىڭ كۆڭلى قورقۇنچلۇق سېزىمگە تولدى، ئاشۇ يات ماڭقۇرت مېنىڭ ئىز ـ دېرىكى يوق بولۇپ كەتكەن ئوغلۇم بولۇشى مۇمكىن، دېگەن ئوي ئۇنىڭدا كۈچىيىۋەردى. ئۇ ئاشۇ ماڭقۇرتنى تېپىپ، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئوغلى ياكى ئەمەسلىكىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرمىگۈچە تىنچلىنالمايدىغانلىقىنى بىلدى.

نايمانلار ياز كۈنلىرى ئۆي تىكىپ ئولتۇرىدىغان تاغ باغرىدا سۇيى شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرىدىغان ئېرىقلار كۆپ بولاتتى. نايمان ئانا ئەنە شۇ ئېرىق بويىدا تۇن بويى سۇنىڭ شىلدىرلىشىغا قۇلاق سېلىپ ئولتۇراتتى. شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان ئۇ سۇلار نايمان ئانىغا نېمىلەرنى دېگەندۇر؟ ئۇنىڭ قەلبىنى چۈشەنگەنمىدۇر؟ نايمان ئانا يۇرىكىنىڭ تىنچلىنىشىنى خالايتتى. نايمان ئانا سۇنىڭ شىلدىرلاپ ئېقىشىغا قانغۇچە قۇلاق سېلىپ، ئاندىن ساری ئۆزەك چۆلىگە قاراپ سەپەرگە چىقماقچى بولدى. دۇرۇس، ساری ئۆزەك چۆلىگە قاراپ يالغۇز سەپەرگە چىقىشىنىڭ خەتەرلىك، تەۋەككۈلچىلىك ئىكەنلىكىنى نايمان ئانا بىلەتتى، لېكىن ئۇ ئۇزاقتىن بېرى كۆڭلىگە پۈكۈپ كەلگەن ئويىنى خەقلەرنىڭ بىلىپ قېلىشىنى خالىمايتتى، ھەتتا ئەڭ يېقىن تۇغقانلىرىمۇ ئۇنىڭ مۇنداق قىلىشىغا قوشۇلمايتتى. ئاللىقاچان شېھىت بولۇپ كەتكەن ئوغلىنى ئىزدەپ سەپەرگە چىققان نەدە بار؟ مۇبادا، ئالىمادىس ئۇ تىرىك قېلىپ، جۇرجانلار تەرىپىدىن ماڭقۇرت قىلىۋېتىلگەن بولسا، ئۇ ھالدا ئۇنى ئىزدەپ بېرىشنىڭ تېخىمۇ ھاجىتى بولمايتتى، ئۇنداق قىلىش ئۆزىگە ئۆزى قايغۇ ـ ھەسرەت ئىزدىگەنلىك بولاتتى، چۈنكى ماڭقۇرت دېگەن پەقەت

ئەسلىدىكى ئادەمنىڭ پوستىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى، خالاس...

ئەتە يولغا چىقىمەن دېگەن كۈنى ئاخشىمى نايمان ئانا بىرنەچچە قېتىم ئۆيىدىن چىقىپ ئەتراپقا سەپسالدى، قولاق سېلىپ تىڭشىدى، بىئارام كۆڭلىنى تىنچىتىپ، قالايمىقانلىشىپ كەتكەن پىكرىنى تەرتىپكە چۈشۈرمەكچى بولدى. يېرىم كېچە ۋاقتىدىكى ئاي تىنىق ئاسماندا ئالەمنى سۈتتەك شولىسى بىلەن يورۇتۇپ تۇراتتى، يوتىغا قورۇلغان ئاقئۆيلەر خۇددى لۆمۈلدەپ ئېقىپ تۇرغان دەريا بويىدا ئاپتاپقا قاقلىنىپ تۇرغان ئاق قولاردەك جىم تۇراتتى. ئاۋۇلنىڭ ئەتراپىدا، قوي قوتانلىرىدا ۋە يىلقىلار ئوتلايدىغان جىلغىلاردا ئىتلارنىڭ ھۈۋلىغان - قاۋغان ئاۋازى ۋە ئادەملەرنىڭ ئاللىقانداق تاۋۇشلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى. لېكىن، ئاۋۇل ئەتراپىدا ۋە قوتانلارنىڭ يېنىدا قىزلارنىڭ بىر - بىرى بىلەن ئېيتىشۋاتقان ناخشىلىرى نايمان ئانىنىڭ قەلبىنى ھەممىدىن بەكرەك تىترەتتى. نايمان ئانىمۇ ئىلگىرى كېچىلىرى ئەنە شۇنداق ناخشا ئېيتقان... ئۇلار ھەر يىلى مۇشۇ يەرگە مال بېقىشقا كېلەتتى، ئۇنىڭ ئېسىدە قېلىشچە، ئۇ مانا مۇشۇ يەردە يىگىت تاپقان، ياتلىق قىلىنغاندىن كېيىنكى تىرىكچىلىكىمۇ مۇشۇ يەردە ئۆتكەن: دەسلەپتە ئائىلىسىدە ئادەم سانى ناھايىتى كۆپ بولغان، شۇڭا بۇ يەردە بىراقلا تۆت ئۆي تىكىپ ئولتۇرغان، ئۇنىڭ بىرى ئاشخانا، بىرى ساراي، قالغان ئىككىسى ياتاق ئۆي بولۇپ، كېيىنكى ۋاقتلاردا جۇرجانلار ھۇجۇم قىلىپ كەلگەندىن كېيىن ئاخىر بىرلا ئۆي قالغان...

مانا ئەمدى نايمان ئانا ئۆزىنىڭ مۇشۇ يالغۇز ئۆيىدىن ئايرىلماقچى، يولغا چىقىش تەييارلىقىنى تۈنۈگۈن ئاخشاملا پۈتكۈزۈپ قويغان، يەدىغان ئوزۇقى بىلەن ئىچىدىغان سۈيىنمۇ تەخ قىلىپ قويغان. سۈنى كۆپرەك غەملىۋېلىشقا توغرا كېلەتتى. ساری ئۆزەكتە ئىچىدىغانغا سۇ تاپماق تەس بولغاچقا، نايمان ئانا

ئىككى تۇلۇم سۇ تەييارلىدى. ئاقمايا تۇنۇگۈن ئاخشاملا باغلاپ چۆكتۈرۈپ قويۇلغان، ئۇ ھەم ئۇنىڭ ئۇمىدى، ھەم ئۇنىڭ ھەمراھى ئىدى. ئەگەر ئاقمايا بولمىسا، ئۇنىڭ كۈچى ۋە تېزلىكىگە كۆزى يەتمىگەن بولسا، نايمان ئانىنىڭ ساری ئۆزەك چۆللۈكىگە تەنھا يولغا چىقىشقا جۈرئەت قىلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى ! ئاقمايا ئىككىنى بوتىلىغاندىن كېيىن بۇ يىل قىسىر قالغان، كۈچكە تولۇپ تۇرغان چېغى ئىدى، سەل جۈدەڭگۈ، پۇتلىرى ئۇزۇن، ماموق تاپان بولۇپ قالغان ۋاقتى ئىدى، تولا بەك ئېغىر ئىشقا سېلىنمىغان، تاپىنى بېجىرىم ئىدى، ئىككى ئۆركىشى تىك، بوينىنىڭ بۇلجۇڭ گۆشلىرى چىڭغان، بېشى ھامان قاڭقىيىپ تىك تۇراتتى، ماڭسا بۇرنىنىڭ تۆشۈكلىرى خۇددى كېپىنەكنىڭ قانتىدەك بىر ئېچىلىپ - بىر يېپىلىپ، بەھۇزۇر نەپەس ئېلىپ تۇراتتى. تولىمۇ چىرايلىق ئاق باش ئاقمايانىڭ نەرخىمۇ يۇقىرى ئىدى، ئۇنى بىمالال بىر قورۇ مالغا تېگىشكىلى بولاتتى. مۇشۇنداق تولۇپ تۇرغان ۋاقتىدا، ئۇنىڭ نەسلىنى ئېلىپ قېلىش ئۈچۈن مېلىنى ئايمايدىغان كىشىلەر چەتتىنلا تېپىلاتتى. ئاقمايا نايمان ئانىنىڭ ئاخىرقى گۆھەر مېلى ھېسابلىناتتى. ئۇنىڭ مال - مۈلكى خۇددى تۇتەكتەك توزۇپ تۈگىدى، قەرزلەرگە، ۋاپات بولغانلارنىڭ قىرىق ۋە يىللىق نەزىرىگە كەتتى... يېقىندا يەنە ئوغلىغا نەزىر قىلىپ بەردى، بۇ نەزىرگە يېقىن - يىراقتىكى نايمانلارنىڭ ھەممىسى كەلدى. قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار قىلىنىپ بولغانىدى، مانا ئەمدى ئۇ چىدىغۇسىز سېغىنىش ۋە قايغۇ ئىچىدە، ئاللىقانداق بىر قورقۇنچلۇق تۇيغۇ بىلەن ئوغلىنى ئىزدەپ يولغا چىقماقچى.

سەھەردە يولغا چىقىپ كېتىش ئۈچۈن نايمان ئانا ئۆيىدىن چىقتى، چىقتى - يۇ، توختاپ قالدى، ئىشىككە يۆلىنىپ ئازغىنا تۇردى - دە، قاتتىق ئۈيقۇغا كەتكەن ئاۋۇلغا ئاخىرقى بىر قېتىم نەزەر تاشلىدى. نايمان ئانا ئاۋۇالقىدەكلا سۈمباتلىق، ئىلگىرىكى گۈزەل ھۆسنى تېخى تۈگىمىگەنىدى. ئۇ ئۇزاق يولغا چىقىش

ئۇچۇن خاس كىيىم كىيگەنىدى. شالۋۇر، پۇتىغا ئۆكچىلىك ئۆتۈك، كۆڭلەك ئۇستىدىن كەنجەر، ئۇنىڭ ئۇستىدىن چەكمەن چاپان كىيگەن، بېشىغا ئاق ياغلىق سېلىپ ئارقىسىغا چىگىۋالغانىدى، بىرنەچچە كېچە ئويلىنىپ: «ئوغلۇمنى ئىزدەپ كېتىۋاتقان بولغاچقا قارىلىق تۇتماسلىقىم كېرەك، كۇتكەن ئۇمىدىم جايىدا چىقماي قالسا، بېشىمغا قارا ياغلىق سېلىپ ئۆلگۈچە بېشىمدىن چۈشۈرمەسەممۇ بولىدۇغۇ» دەپ ئويلىغانىدى. تاڭ ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇق ئۇنىڭ ئاقارغان چاچلىرىنى ۋە غەم ـ قايغۇ ئۇنىڭ يۈزىدە قالدۇرۇپ كەتكەن ئەلەملىك ئىزلارنى ــ ماڭلىيىدىكى چوڭقۇر قورۇقلارنى يوشۇرغانىدى. ئۇنىڭ كۆزىگە ياش تولدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ چوڭقۇر نەپەس ئالدى. ئۇ بۇنچىلىك ئەلەملىك ئىشلارنىڭ بولۇشىنى پەرەز قىلمىغانىدى، لېكىن نايمان ئانا دەرھال غەيرەتلەندى. «ئەشھەدۇئەنلائىلاھە ئىللەللاھۇ (تەڭرىدىن باشقا غەيرەتلەندى. «ئەشھەدۇئەنلائىلاھە ئىللەللاھۇ (تەڭرىدىن باشقا تەڭرى يوقتۇر)!» دەپ ئايەتنى باشلىدى ـ دە، قەتئىي تۇردە مەزمۇت قەدەم بىلەن ئاقمايانىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنى چۆكتۈردى. ئاقمايا نارازى بولغاندەك بىر پۇشقۇرۇپ قويدى ۋە ئالدىرىماستىن چۆك بولۇپ باغرىنى بېسىپ ياتتى. نايمان ئانا ئەپچىللىك بىلەن خۇرجۇن ـ تۇلۇملىرىنى ئارتىپ، تۆگىگە مىندى، نايمان ئانا بەرگەن بۇيرۇق بويىچە ئاقمايا ئورنىدىن تۇرۇپ رۇسلىنىۋىدى، نايمان ئانا يەردىن خېلىلا ئېگىز كۆتۈرۈلدى. ئاقمايا ئۆزىنىڭ ئۇزۇن سەپەرگە چىقىدىغانلىقىنى بىلدى...

نايمان ئانىنىڭ سەپەرگە چىقىدىغانلىقىدىن ئاۋۇلدا ھېچكىمنىڭ خەۋىرى بولمىغاچقا، ئۇيقۇسىنى ئاچالماي ئەسنەپ تۇرغان ئايال خىزمەتچىدىن باشقا ھېچكىم ئۇنى ئۇزىتىپ چىقمىدى. نايمان ئانا ئاخشام ئۇنىڭغا: «ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمنى يوقلاشقا بارىمەن، ئۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇرغاندىن كېيىن زىيارەتكە بارىدىغان يولۇچىلار بولسا شۇلارغا قوشۇلۇپ ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن يەسسەۋىگە بارىمەن» دېگەنىدى...

نايمان ئانا، يولغا چىققانلىقىمنى ئاۋۇلدا بىرەرى كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ ئەتىگەنرەك تۇرغانىدى. ئۇ ئاۋۇلدىن چىقىپ يىراقتا بارمايلا ساري ئۆزەك تەرەپكە بۇرۇلدى، سەھەردە، ساري ئۆزەك غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى...

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

بۇ يەردە، تۆمۈريولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سىرتى توپلىق چۆل — ساري ئۆزەك ياتىدۇ.

بۇ يەردە ھەرقانداق ئارىلىق، خۇددى ئۇزۇنلۇقنى ھېسابلىغاندا گىرىنۋىچ مېرىدىيان سىزىقى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىنغىنىدەك، تۆمۈريول ئۆلچەم قىلىپ ھېسابلىنىدۇ...

پويىز بۇ يەردىن ئۆتكەندە، شەرقتىن غەربكە ياكى غەربتىن شەرققە ماڭىدۇ...

«كونۇبىنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىدىن «پارىتبىت» ناملىق ئالەم ئىستانسىسىدا تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئۆتەۋاتقان ئالەم ئۇچقۇچىلىرىغا يەنە بىر مەخپىي تېلېگرامما بېرىلدى. بۇ تېلېگراممىدىمۇ ئوخشاشلا قەتئىي ئاگاھلاندۇرۇش تەلەپپۇزىدا ئۇلارغا، قوماندانلىق مەركىزىنىڭ بۇيرۇقىنى ئېلىشتىن ئاۋۋال قۇياش سىستېمىسىنىڭ سىرتىدا تۇرۇۋاتقان «پارىتبىت» 2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 ئالەم ئۇچقۇچىلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ئالەم ئىستانسىسىغا قايتىپ كېلىش ۋاقتى ۋە مۇمكىنلىكى توغرىسىدا مەسلىھەتلەشمەسلىك بۇيرۇلغانىدى.

تىنچ ئوكيانىدا دولقۇن كۆتۈرۈلدى، ئاۋىياماتكا قاتتىق چايقىلىشقا باشلىدى، دولقۇن خۇددى ئويناشقاندەك كېلىپ ئاۋىياماتكىنىڭ بىقىنىغا ئۇرۇلاتتى. پارقىراپ تۇرغان قۇياش نۇرى ئاۋۋالقىدەكلا بۇزغۇنلاپ تۇرغان سۇنى يورۇتاتتى، شامال گۈرۈلدەيتتى.

«كونۇپىنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكىدىكى خادىملارنىڭ ھەممىسى، جۈملىدىن ئاۋىياتسىيە ئەترىتى بىلەن دۆلەت بىخەتەرلىك گۇرۇپپىسى جىددىي تەييارلىق ھالىتىدە تۇرۇشاتتى...

ئاق باش ئاقمايانىڭ سارى ئۆزەك چۆللۈكىنىڭ ئوي - چوڭقۇرى ۋە دۆڭ داۋانلىرىدا بىر قېلىپتا سوكۇلداپ كېتىۋاتقىنىغا بىرنەچچە كۈن بولغان بولسىمۇ، يەنىلا غوجايىنىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن، تاپانىنى قىزىتىدىغان دالادا توختىماي ماڭماقتا ئىدى، پەقەت كەمدىن - كەم ئۇچراپ قالىدىغان قۇدۇق بېشىغا كېلىپ قالغاندىلا بىر كۈن تۇنەپ، ئەتىسى ئەتىگەندە يەنە يولغا چىقىپ، كەڭ دالادا بېقىلىۋاتقان تۆگە پادىسىنى ئىزدەيتتى. ئەنە شۇ يەردە، ئۇزاققا سوزۇلۇپ ياتقان مالاقۇمدىچاپنىڭ ئېتىكىدىن ئانچە ئۇزاق بولمىغان يەردە يېقىندا بۇ يەردىن ئۆتكەن كارۋانلار كۆرگەن، نايمان ئانا ئىزدەيدىغان ھېلىقى ياش ماڭقۇرت تۇراتتى. نايمان ئانا ئىككى كۈندىن بۇيان مالاقۇمدىچاپنىڭ ئەتراپىنى قاراپ چىقتى، ئۇ بۇ يەرلەردە جۈرجانلار ئۇچراپ قالمىسۇن دەپ ھەردەم ھوشيار يۈردى. ئۇ ماڭدى - ماڭدى، ناھايىتى ئۇزاق ماڭدى، ئەتراپقا قاراپ كۆزى تېشىلگۈدەك بولدى، لېكىن ئەتراپ پايانسىز چۆل - جەزىرە، بەزىدە تېخى ئادەمنى ئاسانلا ئالداپ قويىدىغان ئېزىتقۇنىڭ ۋىلۋىلىمۇ كۆرۈنۈپ قالاتتى. ئۇ بىر قېتىم ئاشۇ ئېزىتقۇنىڭ ئالدام خالتىسىغىمۇ چۈشۈپ ئەگىرى - توقاي يوللارنى خېلى باستى. ئۇ ئاشۇ مەسچىت، سېپىل ھەم راۋاقلار كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان مۇئەللەق قەلئەگە يېتىپ بارسام ئىدىم، دەپ خېلى ئاۋارە بولغانىدى. ئۇ: «ئوغلۇم ئاشۇ يەردىكى قۇل بازىرىدا بولۇشىمۇ ئېھتىمال، مۇبادا شۇنداق بولسا، ئاقمايانا مىنىپ بارىمەن - دە، مىنگەشتۈرۈۋېلىپ قاچىمەن، ئاقمايانا قوغلاپ يېتىشىپ كۆرسۇنچۇ قېنى» دەپمۇ خىيال قىلغانىدى... چۆلدە ماڭغان

كىشى بەكمۇ زېرىكىدۇ، شۇڭا ئۇنىڭ بېشىغا ھەر خىل خىيالىلار كېلىدۇ ۋە كۆزىگە ھەر خىل مەنزىرىلەر كۆرۈنىدۇ.

دۇرۇس، پايانسىز چۆل - جەزىرىدە بىرەر ئادەمنى ئۇچرىتىپ قېلىش ئۇنداق ئاسان ئىش ئەمەس، چۈنكى بىرەر ئادەم بۇ چۆل - جەزىرىنىڭ بىرەر تال قۇمىچىلىكلا كۆرۈنىدۇ، ئەگەر ئۇ جىق مال بېقىپ يۈرگەن بولسا، ئۇنى تېپىشتىن ئۈمىد تۈگۈلىدۇ، چۈنكى بەربىر، ئوتلاپ يۈرگەن مالغا كۆزۈڭ چۈشىدۇ، مالنى تاپساڭ، ئادەمنىمۇ تاپالايسەن. نايمان ئانا ئەنە شۇنداق ئۈمىد بىلەن ئوغلىنى ئىزدەشكە ئاتلانغانىدى.

بىراق، ئۇ تېخىچە ھېچنېمىنى ئۇچرىتالمىدى، «تۆگىچى بالا بېقىۋاتقان تۆگىلىرىنى باشقا ياقلارغا ھەيدەپ كەتتىمىكىن ياكى بولمىسا جۈرجانلار تۆگىلىرىنى خۇۋا بىلەن بۇخاراغا ساتقىلى ئەكەتتىمىكىن؟ تۆگىچى بالا شۇ بىراق يۈرتتىن قايتىپمۇ كېلەرمۇ...» دەپمۇ ئويلىدى. نايمان ئانا ئاۋۇلدىن ئىچ - قارنى قايغۇغا ۋە گۇمانغا تولۇپ يولغا چىققان چاغدا، خۇدايىمدىن بىرلا تىلەك تىلىگەن: «مەيلى ماڭقۇرت بولسۇن، مەيلى ھېچ نەرسە ئېسىدە قالمىغان بىر ئەقىلسىز بولسۇن، مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، مېنىڭ بالام بولۇپ چىقسىكەن، ئەيتاۋۇر تىرىك كۆرسەمكەن... بىرلا كۆرسەم ئارمىنىم يوق ئىدى !» دېگەنىدى. بىراق، مانا ئەمدى سودا كارۋىنى ھېلىقى ماڭقۇرتنى يولۇقتۇرغان يەرگە يېقىنلاشقانسېرى، خاتىرىسىنى يوقاتقان، ئەقىلسىز ماڭقۇرت ئوغۇلنى كۆرۈشتىن بىزار بولۇپ، بارغانسېرى قورقۇشقا باشلىدى. ئەمدى ئۇ خۇداغا: «ئى ياراتقان ئىگەم، بالام تىرىك بولمىسا بولماۋەرسۇن، بىراق ھېلىقى ماڭقۇرت شۇ بولۇپ چىقمىسىكەن، باشقا بىر بەختسىز بولۇپ چىقسىكەن» دەپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ شۇنچە بىراق يولنى بېسىپ كېلىپ ھېلىقى ماڭقۇرتنى ئىزدەشتىكى مەقسىتى ماڭقۇرتنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ ئوغلى ئەمەس ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ قايتىش، ئىككىنچىلەپ بۇ ئىش توغرۇلۇق قايغۇ - ھەسرەتكە

چۆكۈپ ئولتۇرماي، ئاخىرقى ئۆمرىنى تەقدىرنىڭ پىشانىسىگە پۈتكىنى بويىچە ئۆتكۈزۈش ئىدى ـ دە... ئەمدى بىردىنلا بۇ رايىدىن قايتىپ: «ئى خۇدا، شۇ بىچارە ماڭقۇرت باشقا بىركىم ئەمەس، دەل مېنىڭ ئوغلۇم بولۇپ چىقسىكەن» دەپ زارىقىپ، زارلىنىپ تىلەشكە باشلىدى. ماڭقۇرت بولماق تۈگۈل باشقا بىرنېمە بولۇپ كەتسىمۇ، دەل مېنىڭ ئوغلۇم بولسىكەن!

ئۇنىڭ كۆڭلىدە يول بويى مۇشۇنداق ئىككى خىل ھېسسىيات ئۆزئارا كۈرەش قىلىپ كەلدى. ئۇ بىر قىردىن ئاشقاندا، بىر ئوچۇقچىلىقتا بەخىرامان ئوتلاپ يۈرگەن يۈزدىن ئوشۇق تۆگىنى كۆردى. ئۆركەشلىرى مايغا تولغان قوڭۇر تۆگىلەر ئاستا قىمىرلىشىپ، يانتاق ۋە تىكەنلەرنىڭ ئۈچىنى يەپ يۈرۈشەتتى. «ئىزدىگىنىم تېپىلدىغۇ» دەپ خۇشاللانغان نايمان ئانا ھەدىگەندىلا ئاقمايانى دېۋىتىپ، يۈرۈشىنى ئىتتىكلەتتى ـ دە، يەنە بىردىنلا ماڭقۇرت ئوغلى بىلەن كۆرۈشىدىغانلىقى ئېسىگە چۈشۈپ، سوغۇق تەرگە چۆمۈپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن يەنە پۈتۈن ۋۇجۇدىنى خۇشاللىق چۇلغاپ، يۈرەكلىرى ئۇينىاپ كەتكەنلىكىنى ئۆزى تۇيماي قالدى.

تۆگىلەر بۇ يەردە ئوتلاپ يۈرۈپتۇ، پادىچى نەدىدۇر؟ مۇشۇ ئەتراپتا بولۇشى كېرەككۇ! نايمان ئانا تۆگىلەرنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىر ئادەمنى كۆردى، يىراقتىن ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتىش قىيىن ئىدى، قولىدا ئۇزۇن تايىقى، يېتىلمۇالغان تۆگىسى بار، تۆگىگە يۈك ـ تاق، تۇلۇم ئارتىلغان، تۇمىقىنى چۆكۈرۈپ كىيگەن، يىراقتىن كېلىۋاتقان يولۇچىغا مىدىر ـ سىدىر قىلماي قاراپ تۇراتتى.

نايمان ئانا يېقىنلاپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئۆز ئوغلى ئىكەنلىكىنى تونۇغان چاغدا، تۆگىدىن قانداق چۈشكەنلىكىنى بىلمەي قالدى، ئاقمايادىن يىقىلىپ چۈشكەندەك قىلىسىمۇ، بۇنى ھېس قىلغۇدەك مادارى قالمىغانىدى.

ـــ ئاھ، ئوغلۇم! مېنىڭ، تايچىقىم. سېنى ئىزدەپ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

يۈرەكلىرىم پارە - پارە بولدىغۇ! — نايمان ئانا ئۇنىڭغا ئېتىلدى، — مەن سېنىڭ ئاناڭغۇ!

نايمان ئانا ئۇن سېلىپ يىغلاپ تاشلىدى، پۇتلىرى بىلەن يەرنى تېپىپ، لەۋلىرى تىترەپ، ئۆزىنى ئۆزى تۇتۇۋالالماي كەتتى، يىقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن، مىدىر - مىدىر قىلماي تۇرغان ئوغلىنىڭ مۈرىسىگە ئېسىلىپ، بوغۇم - بوغۇملىرى دىرىلدەپ ئاجراپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ قاتتىق يىغلاپ كەتتى. يۈرىكىنى بېسىپ تۇرغان بىر تاش ئەمدى ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى قاتتىق باسقاندەك بولۇپ كەتتى، گويا ئۇنى بېسىپ يەرگە چۆكتۈرۈۋېتىدىغاندەك ئىدى. تارام - تارام ياش ئېقىۋاتقان كۆزلىرى چۈۋۈلۈپ چۈشكەن ئاق چاچلىرى ئارىسىدىن، يۈزىدىكى چاڭ - توزانىنى سىيرىپ ئاققان ياش بىلەن كىرلىشىپ كەتكەن يۈزىنى سۈرتۈش ئۈچۈن سوزغان تىترەپ تۇرغان بارماقلىرى ئارىسىدىن، ئوغلۇم مېنى تونۇسا ئىكەن دەپ، ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن قارايتتى، ئۆزىنىڭ جانجىگەر ئانىسىنى تونۇش ئانچە بەك قىيىن ئەمەسقۇ، ئى خۇدا!

بىراق، ئۇ بۇ ئايالنى مۇشۇ دالادا كۆندە كۆرۈپ، كۆزى ئوبدانلا ئۆگىنىپ قالغاندەك، بۇ يولۇچىنىڭ يىراقتىن ھېرىپ - ئېچىپ كەلگەنلىكىگە ھېچبىر ئەھمىيەت بەرمىدى، ھەتتا: «سىز كىم بولىسىز، نېمىشقا يىغلايسىز» دەپمۇ سورىمىدى، نايمان ئانىنىڭ قولىنى مۈرىسىدىن ئېلىۋېتىپ، يېنىدىن زادىلا ئايرىماي يېتىلەپ يۈرىدىغان، يۈك - تاقى ئارتىلغان تۆگىسىنى يېتىلەپ، تۆگىلىرىنىڭ قېشىغا ماڭدى. ئۇ قىيغىتىپ ئوينىاپ - ئوتلاپ يۈرگەن بوتىلاقلارنىڭ بەك يىراقلارغا كېتىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك قىلاتتى.

نايمان ئانا تۇرغان يېرىدىن قوزغالماي زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، بېشىنى ئالىقىنىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ خىتىلداپ يىغلاپ كەتتى، بارا - بارا ئۆزىنى تۇتۇپ تىنچلاندى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ ئوغلى تەرەپكە ماڭدى. ماڭقۇرت بولۇپ كەتكەن ئوغلى گويا ھېچ ئىش

يۇز بەرمىگەندەك، چۆكۈرۈپ كىيگەن تۇمىقى ئاستىدىن ئۇنىڭغا قارىدى، جۈدەپ كەتكەن ۋە ئاپتاپتا قارىداپ، شامالدا يېرىلىپ كەتكەن يۇزىدە كۈلۈمسىرىگەندەك بىر ھال كۆرۈندى. لېكىن، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن جاھاندىكى ھەرقانداق ئىشقا قىلچە قىزىقمايدىغان خۇنۇك بىر ھالەت ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

— ئولتۇر، پاراڭلىشايلى، — دېدى نايمان ئانا ھەسرەت بىلەن بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ.

ئىككىلىسى ئولتۇردى.

— مېنى تونۇدۇڭمۇ؟ — سورىدى ئانا.

ماڭقۇرت بېشىنى چايقىدى.

— ئېتىڭ نېمە؟

— ماڭقۇرت، — جاۋاب بەردى ئۇ.

— بۇنىسى ھازىرقى ئېتىڭ، بۇرۇنقى ئېتىڭ ئېسىڭدىمۇ؟

بۇرۇنقى ئېتىڭ نېمە ئىدى، ئوبدانراق ئويلاپ كۆرگىنە.

ماڭقۇرت ئۇندىمىدى. نايمان ئانا ئۇنىڭ ئويلىنىۋاتقانلىقىنى، ئەسلەۋاتقانلىقىنى كۆردى، جىددىي ئويغا چۆمگەنلىكتىن ئۇنىڭ بۇرۇنلىرى تەرلەپ، كۆزلىرىنى غۇۋا تۇمان قاپلىغانىدى. ئېنىقكى، ئۇنىڭ كۆز ئالدىنى شامال ئۆتمەيدىغان قېلىن بىر تام توسۇپ تۇراتتى، ئۇ تامنىڭ ئالدىدا ئۇ ھەقىقەتەن ئامالسىز ئىدى.

— ئاتاڭنىڭ ئېتى نېمە؟ سەن قەيەرلىك؟ سەن قەيەردە تۇغۇلغان؟ بىلەمسەن؟

«ياق.» ئۇ ھېچنېمىنى ئەسلىيەلمەيتتى، ھېچنېمىنى بىلمەيتتى.

— ئۇلار سېنى نېمە قىلىپ قويۇشقان ـ ھە! — نايمان ئانىنىڭ كالپۇكلىرى تىترەپ كەتتى، غەزەپ، نەپرەت، ئازاب قەلبىنى مۇجۇپ، نەپسىنى قىستى، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ئۇن سېلىپ ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتى. لېكىن، نايمان ئانىنىڭ ئاھۇزارى ماڭقۇرتنىڭ يۈرىكىنى زادىلا ئېرىتەلمىدى.

— يەر - زېمىننى تارتىۋالسىمۇ مەيلى، مال - مۈلۈكنى تارتىۋالسىمۇ مەيلى، ئادەمنىڭ جېنىنى ئالسىمۇ مەيلى، — دەپ غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى ئانا، — لېكىن بىر ئادەمنىڭ خاتىرىسىنى تارتىۋېلىشنى قانداق بىر مەلئۇن ئويلاپ چىقارغاندۇر؟! ئاھ، ئىگەم، ئەگەر سەن ھەقىقەتەن بار بولساڭ، قانداق قىلىپ بۇنداق ۋەھشىيلىككە يول قويدۇڭ؟ بۇ ئالەمدىكى يامان ئىشلار يەتمەيتتىمۇ؟

شۇنىڭدىن كېيىن نايمان ئانا ماڭقۇرت ئوغلىغا قاراپ تۇرۇپ قۇياش توغرۇلۇق، خۇدا توغرۇلۇق، ئۆزىنىڭ چەكسىز ئازاب - ئوقۇبەتلىرى توغرۇلۇق مەشھۇر گەپلىرىنى ئېيتىپ كەتتى. ساري ئۆزەكنىڭ تارىخىدىن گەپ ئاچقىنىدا، دانا كىشىلەر تاكى بۈگۈنگىچە ئۇنىڭ ئاشۇ گەپلىرىنى ئېيتىپ بېرەلەيدۇ.

رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، نايمان ئانا مەرسىيەسىنى مۇنۇ گەپلەر بىلەن باشلىغانكەن: «مەن يېتىم ئىكەنمەن يالغۇز قالغان، پۇرسام دەپ كەلدىم يانتاق ھىدلىق بوتىلاقنى...»

ئۇنىڭ قايغۇ - ئەلەملىك قەلبىدىن ئۇرغۇپ چىققان بۇ يىغا ئاۋازى جىمجىت ياتقان پايانسىز ساري ئۆزەك ئاسمىنىدا ئۇزاق - ئۇزاقلارغىچە ياڭراپ تۇرغان...

لېكىن، ئۇنىڭ ئوغلى، ھېلىقى ماڭقۇرت مىت قىلىپ قويمىغان.

شۇنىڭدىن كېيىن نايمان ئانا يەنە كوچىلاپ سوراپ ئولتۇرماستىن، ئۆز سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بېرىش يولى بىلەن ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمەكچى بولدى.

— سېنىڭ ئېتىڭ يولئامان. ئۇقتۇڭمۇ، ساڭا يول — ئامان دەپ ئات قويغان. داداڭنىڭ ئېتى دۆنەنباي. داداڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ كىچىكىڭدە داداڭ ساڭا ئوقيا ئېتىشنى ئۆگەتكەنىدىغۇ. مەن بولسام سېنىڭ ئاناڭ بولمەن، سەن مېنىڭ بالامسەن. سەن نايمان قەبىلىسىدىن، بىلدىڭمۇ؟ سەن نايمان...

نايمان ئانىنىڭ گېپى ئۇنىڭغا ھېچبىر تەسىر قىلمىدى، بۇ

گەپلەر ئۇنىڭغا ئۆزى توغرۇلۇق ئەمەس، باشقا بىرىكىم توغرۇلۇق قىلىنىۋاتقاندەك ئىدى، گويا دائىم ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان چېكەتكىلەرنىڭ ئاۋازىدەك بىلىنەتتى.

نايمان ئانا ماڭقۇرت بولۇپ كەتكەن ئوغلىدىن يەنە سوراشقا باشلىدى:

— سەن بۇ يەرگە كېلىشتىن ئىلگىرى بىرەر ۋەقە يۈز بەرگەنمىدى؟

— ھېچقانداق ۋەقە يۈز بەرمىگەن، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

— كۈندۈزمىدى ياكى كېچە؟

— ھېچنېمە ئەمەس.

— سەن كىم بىلەن پاراڭلىشىشنى خالايسەن؟

— ئاي بىلەن، بىراق بىر - بىرىمىزنىڭ گېپىنى ئاڭلىمايمىز. ئايدا بىر ئادەم ئولتۇرىدۇ.

— سېنىڭ يەنە نېمە ئارزۇيۇڭ بار؟

— ئىگەمنىڭكىگە ئوخشاش بېشىمدا ئۆرۈمە چاچ بولسىكەن دەيمەن.

— ئەكەلگىنە كۆرۈپ باقاي، بېشىڭنى نېمە قىلىشتىكىن ئۇلار، — نايمان ئانا گېپىنىڭ ئارىلىقىدا ئۇنىڭغا بۇرۇلدى.

ماڭقۇرت ئۆزىنى شاققىدە تارتتى ۋە ئىككى قولى بىلەن بېشىنى مەھكەم قامالالاپ تۇتۇۋېلىپ، نايمان ئانىغا ئىككىنچىلەپ قارىمىدى. بۇ ھالدىن نايمان ئانا ئەمدى ئۇنىڭ بېشى توغرۇلۇق قارىمىدى. گەپ قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدى.

بۇ چاغدا يىراقتا تۆگە بىلەن كېلىۋاتقان بىر كىشى كۆرۈندى. ئۇ كىشى بۇلار تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتى.

نايمان ئانا ماڭقۇرتتىن سورىدى:

— ئاۋۇ كىم؟

— ماڭا تاماق ئەكەلگەن كىشى، — دېدى ئوغلى.

نايمان ئانا ھودۇقۇپ قالدى، ھېلىقى جۇرجان يېتىپ كېلىشتىن ئاۋۋال ئۇ دەرھال يوشۇرۇنۇۋېلىشى كېرەك ئىدى.

شۇڭا، ئۇ ئاقمايانى چۆكتۇرۇپ مىندى.

ــ سەن ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى ئېيتمىغىن. مەن بىرەمدىن كېيىن كېلىمەن، ــ دېدى نايمان ئانا.

ئوغلى جاۋاب بەرمىدى، ئۇنىڭ ئۈچۈن بەربىر ئىدى.

ئۇ ئاقمايانا مىنىپ تۆگىلەرنىڭ ئىچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۆزىنىڭ چوڭ بىر خاتالىققا يول قويغانلىقىنى سەزدى، بىراق كېچىككەنىدى. ئەسلىدە تۆگىگە مىنمەي پىيادە ماڭغان بولسا، تۆگىلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ يوشۇرۇنغان بولسا، بەلكىم كۆرمەي قېلىشى مۇمكىن ئىدى، ھازىر كۆرۈپ قالغان بولۇشى مۇمكىن.

تۆگىلەر يايلاۋاتقان يەردىن چىققان نايمان ئانا ئەمەن ئېگىز ئۆسۈپ كەتكەن بىر جىلغىغا كىرىپ، پەسرەك بىر يەرگە كېلىپ ئاقمايانى چۆكتۇردى ـ دە، ئۆزى ئەپلىكرەك بىر يەرگە كېلىپ كۆزىتىپ تۇردى. ۋەقە دەل پەرەز قىلغىنىدەك بولۇپ چىقتى، نايمان ئانا ئۇيغۇچۇق كۆرۈپ تۇراتتى. بىر كەمدىن كېيىن ھېلىقى جۇرجان تۆگىسىنى دېۋىتىپ قوغلاپ كەلدى. ئۇ قولىغا نەيزە ئېلىپ، مۇرىسىگە ئوقيا ئاسقان، ئابايا مەن يىراقتىنلا كۆرگەن ئاق تۆگە مىنگەن كىشى قەيەرگە كەتكەنىدۇر، دەپ ھودۇققان ھالدا تۆت تەرەپكە قارايتتى، نايمان ئاننىڭ قايسى تەرەپكە كەتكەنلىكىنى بىلمەي، بىردەم ئۇياققا ـ بىردەم بۇ ياققا قاتراپ ئىزدەيتتى. ئاخىر ئۇ جىلغا تەرەپكە قاراپ كېلىشكە باشلىدى، بارغانسېرى يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. ھېلىمۇ نايمان ئانا ئاقمايانىڭ ئاغزىنى ياغلىقى بىلەن باغلاپ قويغانىدى، بولمىسا، ئاقمايا بوزلاپ ياكى پۇشقۇرۇپ قويسا ئىش چاتاق بولاتتى. جىلغىدا ئېگىز ئۆسكەن ئەمەن ئىچىگە مۆكۈنگەن نايمان ئانا ھېلىقى جۇرجاننىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇردى. جۇرجان چۇپۇرلۇق تۆگىگە مىنگەن، ئەتراپقا تەكشى قاراپ ئىزدەيتتى، ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزى ئىششىغان، جىددىي تۈس ئالغانىدى، بېشىغا قارا قالپاق كىيگەن، ئارقىسىدىن ئىككى تال

قىلىپ ئۆرۈگەن قارا چېچى ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئۇ ئۇزەڭگىگە دەسسەپ ئۆرە بولۇپ، كۆزلىرىنى ئالاق - جالاق قىلىپ ئۇيان - بۇيان قارايتتى. ئۇ ساڭى ئۆزەكنى ئىگىلىۋېلىپ، تالاي ئادەملەرنى تۇتۇۋېلىپ قۇل قىلغان، نايمان ئانىنىڭ ئائىلىسىنى شۇنچىۋالا بەختسىزلىككە دۇچار قىلغان قەبىھ دۇشمەنلەرنىڭ بىرى ئىدى. لېكىن، قولىدا تۆمۇرنىڭ سۇنۇقىمۇ بولمىغان نايمان ئانا ۋەھشىي جۇرجان باتۇرنىڭ ئالدىدا نېمىمۇ قىلالايتتى؟ راستتىنلا ئامالسىز ئىدى. بىراق، ئۇ: «قانداق تۇرمۇش، قانداق ۋەقە ئۇلارنى مۇشۇنداق ۋەھشىي، مۇشۇنداق شەپقەتسىز ئىشنى قىلىشقا ــ قۇلنىڭ خاتىرىسىنى يوقىتىشقا مەجبۇر قىلغاندۇر» دېگەنلەرنى ئويلىدى...

ھېلىقى تۆگىلىك ئادەم ئۇياق - بۇياققا قاتراپ، ئەتراپنى قىدىرىپ ئىزدەپ كۆرگەندىن كېيىن، تۆگىسىنىڭ بېشىنى بۇراپ، ئوتلاۋاتقان تۆگىلەر تەرەپكە كەتتى.

كۈن ئولتۇرۇپ گۈگۈم چۈشتى، لېكىن شەپەق خېلىغىچە دالانى يورۇتۇپ، كېيىن بىردىنلا قاراڭغۇ چۈشۈپ كېچە باشلاندى.

نايمان ئانا شۇ كېچىنى دالادا، ئازاب - ئوقۇبەتكە دۇچار بولغان ئوغلىدىن ئانچە يىراق بولمىغان يەردە يالغۇز ئۆتكۈزدى. ئۆزىنى ئىزدىگەن ھېلىقى جۇرجان مۇشۇ يەردە تۆگىلەرنى كۆزىتىشكە قالدىمىكىن دەپ، ئوغلىنىڭ يېنىغا بېرىشقا پېتىنالمىدى.

نايمان ئانا ئۇنداق ئويلىنىپ - مۇنداق ئويلىنىپ، ئاخىر ماڭقۇرت بولۇپ كەتكەن ئوغلىنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىپ قايتىش قارارىغا كەلدى. ئۇنىڭچە، ئوغلى ماڭقۇرت بولۇپ كەتكەن، ھېچنېمىنى بىلمەيدىغان بولۇپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئۆز ئۆيىدە، نايمانلار ئارىسىدا تۇرمۇش كەچۈرۈشى ئىنس - جىن يوق ساڭى ئۆزەك دالاسىدا جۇرجانلارنىڭ مېلىنى باققاندىن ياخشى ئىدى. ئانىلىق قەلبى نايمان ئانىغا شۇنى دەۋەت قىلاتتى،

ئۇ باشقىلارغا ئوخشاش، ئۆز ئوغلىنىڭ ماڭقۇرت بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىشنى خالىمايتتى، ئۆز ئەزىزىنىڭ جاپا - مۇشەققەت ئىچىدە قۇل بولۇپ ئۆتۈشىگە چىدىمايتتى. ئۇ ئۆز يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن ئەقلىگە كېلىپ، خاتىرىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، ياشلىق دەۋرىنى ئەسلەپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئىدى...

نايمان ئانا ئەتىسى ئەتىگىنى ئاقمايا‌غا مىندى. ھېلىقى تۆگىلەر بىر كېچىدە خېلى يىراقلارغا كەتكەن بولغاچقا، خېلى ئۇزاق ئەگرى - توقاي يوللارنى بېسىپ ئاران دېگەندە ئۇ تۆگە پادىسىنى تاپتى. ئۇ يەردە جۇرجان ئادەمىنىڭ بار - يوقلۇقىغا يىراقتا تۇرۇپ خېلىغىچە دىققەت بىلەن قاراپ چىقىپ، يوقلۇقىغا كۆزى يەتكەندىن كېيىنلا ئۇنلۇك ئاۋازدا ئۆز ئوغلىنى چاقىردى:

— يولئامان ! يولئامان ! ئوغلۇم، ياخشى قوپتۇڭمۇ !

يولئامان ئاۋازنى ئاڭلاپ بۇرۇلۇپ قارىۋىدى، نايمان ئانا خۇشال بولۇپ كەتتى. بىراق، ئۇ يەنە دەرھال بىلدىكى، يولئامانىنىڭ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىشى ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغانلىقىدىنلا ئىدى.

نايمان ئانا ئوغلىنىڭ خاتىرىسىنى يەنە بىر قېتىم ئويغىتىشقا تىرىشىپ كۆرمەكچى بولدى:

— ئېتىڭنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئەسلەپ كۆرگىنە، ئويلاپ باقچۇ، ئېتىڭ نېمە ئىدى سېنىڭ؟ — ئانا ھەم ئۇنىڭغا يالۋۇراتتى، ھەم ئۇنى قايىل قىلماق بولاتتى، — سېنىڭ داداڭنىڭ ئېتى دۆنەنباي بولىدۇ، ئېسىڭدىن چىقىرىپ قويدۇڭمۇ؟ سېنىڭ ئېتىڭ ماڭقۇرت ئەمەس، يولئامان. سەن نايمانلار كۆچكەن يول ئۈستىدە تۇغۇلغانىدىڭ. سەن دۇنياغا كۆز ئاچقاندىن كېيىن بىز ئۇچ كۈن توختاپ، ئۈدا ئۇچ كۈن مال سويۇپ تويۇڭنى قىلىپ، يول بويى ئامان بولسۇن دېگەن مەنىدە «يولئامان» دەپ ئات قويغان.

نايمان ئانا قىلغان بۇ گەپلەر ماڭقۇرت بولۇپ كەتكەن ئوغلىغا ھېچقانداق تەسىر قىلمىدى. لېكىن، نايمان ئانا توختىماي سۆزلەيتتى، غۇڭۇا پىكرىدىن ئازراق يوچۇق ئېچىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، دەپ قارايتتى. بىراق، ئۇنىڭ سۆزلىرى ئىگىسى يوق ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى قاققاندەكلا بىر ئىش ئىدى. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي نايمان ئانا ئاتايا ئېيتقان گەپنى توختىماي تەكرارلايتتى:

ــ ئوبدانراق ئويلاپ كۆرگىنە، سېنىڭ ئېتىڭ نېمە؟ داداڭنىڭ ئېتى دۆنەنبايغۇ!

كېيىن نايمان ئانا ئوغلىغا يېمەكلىك بەردى، ئىچىشىگە سۇ بەردى، ئەللەي ناخشىسىنى ئېيتىپ بەردى.

يولئامان ئەللەي ناخشىسىنى ئىشتىياق بىلەن ئاڭلاۋاتاتتى، شامالدا يىرىكلىشىپ ۋە قارىداپ كەتكەن سولغۇن چىرايىدا ئاللىقانداق ھېسداشلىق ئالامەتلىرى كۆرۈلگەنىدى، شۇنىڭدىن كېيىن نايمان ئانا ئۇنىڭغا بۇ يەردىن كېتىش، جۇرجانلاردىن ئايرىلىپ ئۆزى بىلەن بىرلىكتە يۇرتىغا ــ نايمانلار بار يەرگە كېتىش توغرىسىدا نەسىھەت قىلىشقا كىرىشتى. لېكىن، ماڭقۇرت باشقا يەرگە كېتىش توغرىسىدا قىياسمۇ قىلالمايتتى

ــ تۆگىلىرىنى قانداق قىلىدۇ؟ ياق، غوجايىنى تۆگىلەردىن زادىلا نېرى بولماسلىقنى جېكىلىگەن. غوجايىنى ئاشۇنداق تاپىلىغان تۇرسا! ئۇ تۆگىلىرىنى تاشلاپ خالىغان تەرەپكە كېتەلمەيتتى...

شۇنىڭدىن كېيىن نايمان ئانا ئوغلىنىڭ بۇزۇۋېتىلگەن خاتىرىسىنىڭ قاپقىسىنى يېڭىباشتىن (نەچچىنچى قېتىملىقكىن) قېقىشقا باشلىدى:

ــ ئويلاپ باققىنا، سەن كىمنىڭ بالىسىسەن؟ ئېتىڭ نېمە؟ داداڭنىڭ ئېتى دۆنەنبايغۇ!

نايمان ئانا ئۇنىڭغا قايتا ـ قايتا ئىلھام بېرىشكە كۆپ ۋاقىت سەرپ قىلدى، بىراق بىردىنلا ھېلىقى تۆگە مىنگەن جۇرجانىنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

تۆگە پادىسىنىڭ ئۇ تەرىپىدە پەيدا بولۇپ قالغانلىقىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى. بۇ دورەم ئۇ ناھايىتى يېقىن بولۇپ، تۆگىسىنى ھە دەپ دېۋىتىپ ئىتتىرىپ كېلىۋاتاتتى. نايمان ئانا ئاقمايانى مىنىپ قاچتى. بۇ چاغدا ئۇدۇلدىن يەنە بىر تۆگە مىنگەن كىشى چىقىپ ئالدىنى توسماقچى بولدى. نايمان ئانا تۆگىسىنىڭ بېشىنى دەرھال بۇراپ، باشقا تامانغا قاچتى. يەلتاپان ئاقمايا نايمان ئاننىنى ئېلىپ تېزلىكتە جۇرجانلار قورشاۋىدىن چىقىپ كەتتى، ھېلىقى ئىككىسى نەيزىسىنى پۇلاڭلىتىپ، ۋارقىراپ - جارقىراپ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇلار نەدىمۇ ئاقمايانىڭا يېتىشەلىسۇن. ھېلىقى ئىككىسى بارغانسېرى يىراقتا قالدى، ئاقمايا بولسا تېز سۈرئەت بىلەن ساڭا ئۆزەك چۆلىدە چېپىپ، نايمان ئاننىنى جۇرجانلارنىڭ ئەجەللىك قوغلىشىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدى.

لېكىن، نايمان ئانا غەزەپى تاشقان ھېلىقى ئىككى جۇرجاننىڭ قايتىپ بارغاندىن كېيىن ماڭقۇرتنى راسا دۇمبالىغانلىقىدىن خەۋەرسىز ئىدى. لېكىن، ئۇلار ماڭقۇرتتىن نېمىنى ئۇقالايتتى؟ ئۇ پەقەت:

— ئۇ مەن سېنىڭ ئاناڭ بولىمەن دەيدۇ، — دېدى.

— ئۇ سېنىڭ ئاناڭ ئەمەس! سېنىڭ ئاناڭ يوق! ئۇنىڭ نېمىشقا كەلگەنلىكىنى بىلەمسەن - ھە؟ ئۇ سېنىڭ تۇمىقىڭنى ئېلىۋالماقچى، بېشىڭنى قاينىق سۇغا باسماقچى! — ئۇلار بىچارە ماڭقۇرتنى ئەنە شۇنداق دەپ قورقۇتتى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان ماڭقۇرتنىڭ قورققىنىدىن ئۆڭسۈلى ئۆچۈپ، قارىداپ كەتكەن يۈزى كۆكىرىپ كەتتى. ئۇ بېشىنى ئىچىگە تىقىپ، خۇددى قورقۇپ كەتكەن ياۋايى ھايۋانغا ئوخشاش ئۈياق - بۇياققا تەلمۈرەتتى.

— قورقما! — دېدى چوڭراق جۇرجان يا بىلەن ئوقنى ئۇنىڭغا بېرىپ، — ئالە!

— قارىغا ئال! — دېدى ياشراق جۇرجان بېشىدىكى

قالپىقىنى ئاسمانغا ئېتىپ. ئوق بېرىپ تەگكەن قالپاق يەرگە چۈشتى، ــ قارىغىنا ! ــ ياشراق جۇرجان ھەيران بولۇپ ۋارقىراپ كەتتى، ــ ئۇنىڭ قولىنىڭ تېخى ئېسى بار ئىكەن !

نايمان ئانا لاچىنغا ئوچرىغان قۇشتەك ساری ئۆزەكتە ئايلىنىپ يۈردى، نېمە قىلىشنى بىلەلمىدى، «جۇرجانلار تۆگىلەرنى ۋە ماڭقۇرت بولۇپ كەتكەن ئوغلۇمنى ئەمدى مەن بارالمايدىغان، جۇرجان قەبىلىسى جايلاشقان يەرگە يېقىنراق بىر يەرگە ھەيدەپ كەتتىمكىن ياكى مېنى تۇتۇش ئۈچۈن ئەپلىك بىر يەردە يوشۇرۇنۇپ تۇرامدىكىن» دەپ ئۇيان ئويلىنىپ ـ بۇيان ئويلىنىپ، ھېچبىر تېگىگە يېتەلمەي، ئاقمايانى يېتىلەپ ئابايا يوشۇرۇنغان يېرىدە ئايلىنىپ يۈردى. كېيىن ھېلىقى ئىككىسىنىڭ تۆگە پادىسىدىن ئايرىلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئالامەت خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇ ئىككىسى ئارقىسىغىمۇ قارىماستىن قاتارلىشىپ كېتىپ باراتتى. نايمان ئانا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن تاكى قارىسى كۆزدىن يىتكۈچە كۆز ئالماي قاراپ تۇردى ۋە يەنە ئوغلىنىڭ يېنىغا بېرىش قارارىغا كەلدى. بۇ دورەم قانداقلا بولسۇن ئۇنى ئەكەتمەكچى بولدى. ئۇنىڭ ماڭقۇرت بولۇپ كەتكەنلىكى ئۇنىڭ سەۋەنلىكىدىن ئەمەس، تەقدىر شۇنداق قىلدى، دۈشمەنلەر شۇنداق قىلدى. ئانا بولغان ئادەم ئۆز ئوغلىنىڭ مۇشۇنداق يەردە قۇل بولۇپ تۇرىۋېرىشىگە چىداپ تۇرالمايتتى. نايمانلار شەپقەتسىز تاجاۋۇزچىلارنىڭ ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان نايمان يىگىتلىرىگە قانداق مۇئامىلە قىلغانلىقىنى، ئەسىرلەرنى قانداق ھاقارەتلىگەنلىكىنى، ھەتتا ئۇلارنىڭ خاتىرىسىنى قانداق يوقاتقانلىقىنى كۆرسۈن، ھەققانىي غەزەپكە كېلىپ، قوللىرىغا قورال ئېلىپ ئىنتىقام ئالسۇن. گەپ جۇرجانلارنىڭ يەر ـ زېمىنىنى ئىگىلىۋالغانلىقىدا ئەمەس، يەر ـ زېمىن كۆپچىلىككە يېتىدۇ. گەپ جۇرجانلارنىڭ بەكمۇ ۋەھشىيلىكىدە، ۋەھشىيلىكىگە چىداپ تۇرغىلى بولمايدىغانلىقىدا...

نايمان ئانا ئەنە شۇنداق ئويلار بىلەن ئوغلى تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇ كېتىۋېتىپ: «ئوغلۇمنى قانداق ئۇنتىتارمەن، بۇگۈن ئاخشاملا ئۇنىڭ بىلەن قېچىپ كېتەي» دەپ ئويلىدى. كەچ بولۇپ قالغانىدى، ھال رەڭ كەچكى شەپەق بىسپايان ساري ئۆزەك ئۇستىدە پەيدا بولۇپ، تۇزلەڭلىك، ئوي ـ چوڭقۇرلارنى نۇرغا بۆلىدى، يەنە بىر كېچە يېتىپ كېلىش ئالدىدا ئىدى. ئاقمايا ئايال غوجايىنىنى ئېلىپ تۆگە پادىسىغا قاراپ ئاستا قەدەم تاشلىدى. ئولتۇرغىلىۋاتقان قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرلىرى تۆگە ئۇستىدە ئولتۇرغان نايمان ئانىغا چۈشۈپ تۇراتتى. نايمان ئانا غەمگە پاتقان، شۇنىڭ بىلەن بىللە سەزگۈرلۈك بىلەن ئەتراپقا سەپسالغان ھالدا كېتىۋاتاتتى، ئۇنىڭ چىرايى تاتارغان، جىددىي تۇس ئالغانىدى، چاچلىرى ئاقارغان، يۈزلىرىنى قورۇق قاپلىغانىدى، پېشانىسى، كۆزلىرى، نېمىنىدۇر ئويلاۋاتقانلىقىدىن، چىدىغۇسىز غەم ـ غۇسسىگە چۆمگەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى... مانا، تۆگە پادىسى يېنىغا كېلىپ قالدى، تۆگىلەر ئارىسىدىن ئۆتتى، لېكىن، ئوغلى كۆرۈنمەيتتى. ئۇنىڭ ئادەتتە مىنىدىغان تۆگىسى چۈلۈڭۇرنى سۆرەپ بەخىرامان ئوتلاپ يۈرەتتى... قەيەرگە كەتكەندۇر؟ ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇر؟

ـــ يولئامان ! يولئامان، ئوغلۇم ! نەدىسەن؟

نايمان ئانا توۋلاشقا باشلىدى.

ھېچ كىشى چىقمىدى، ھېچكىم مانا مەن دېمىدى.

ـــ يولئامان ! سەن قەيەردە؟ مەن سېنىڭ ئاناڭ ! سەن نەدىسەن؟

نايمان ئانا ئەنسىزلىك ئىچىدە ئۇياق ـ بۇياققا قاراپ ئوغلىنى ئىزدەيتتى، لېكىن ئۇ ئوغلىنىڭ تۆگىنىڭ كەينىدە، بىر پۈتى بىلەن تىزلىنىپ تۇرۇپ، يانى كېرىپ، ئۆزىنى ئېتىشقا تەمشىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆرمىدى. پېتىپ كېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرى ئۇنىڭ قارىغا ئېلىشىغا توسقۇن بولۇۋاتقاچقا، ئۇ پەيت كۈتۈپ تۇراتتى.

ـــ يولئامان ! ئوغلۇم ! ـــ نايمان ئانا ئوغلۇمغا بىرنېمە

بولدىمكىن دەپ ئەنسىرەپ توۋلىدى. ئۇ بۇرۇلۇپ، ئاۋۇ تەرەپكە قاراپ «ئاتما!» دەپلا قالدى ۋە ئاقمايانىڭ بېشىنى بۇراي دەپ تۇرۇشىغا «ۋىز» قىلغان بىر ئاۋاز بىلەن تەڭلا ئوق ئۇنىڭ بىقىنىغا تەگدى.

ئۇ ئەجەللىك ئوق ئىدى. نايمان ئانا ئېڭىشىپ، ئىككى قولى بىلەن تۆگىنىڭ بوينىنى قۇچاقلاپ ئاستا يېقىلدى. ئۇنىڭ بېشىدىكى ياغلىق ئالدى بىلەن يەرگە چۈشتى ۋە بىر قۇشقا ئايلىنىپ، ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ: «ئويلاپ كۆرچۇ، سەن كىمنىڭ بالىسى سەن؟ ئېتىڭ نېمە؟ داداڭنىڭ ئېتى دۆنەنباي! دۆنەنباي! دۆنەنباي!» دەپ سايراپ كەتتى.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئەنە شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ ساری ئۆزەك چۆلىدە ھەر كۈنى كەچلىكى «دۆنەنباي» دېگەن قۇش ئۈچۈپ چىقارمىش. «دۆنەنباي» ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنى ئۈچرىتىپ قالسا، ئۇنىڭغا يېقىنلاپ ئۈچۈپ كېتىۋېتىپ: «ئويلاپ كۆرچۇ، سەن كىمنىڭ بالىسى سەن؟ ئېتىڭ نېمە؟ داداڭنىڭ ئېتى دۆنەنباي! دۆنەنباي! دۆنەنباي!...» دەپ سايرايدىكەن.

نايمان ئانا دەپنە قىلىنغان يەر كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئانابېيىت ــ ئانا دەپنە قىلىنغان قەبرىستانلىق دەپ ئاتالغانكەن...

ئاق باش ئاقمايادىن نۇرغۇن ئەۋلادلار قالغان، ھەممىسى ئۇنىڭغا ئوخشاش ئاق باش بولۇپ ئۆسكەن. نار بولسا، خۇددى بورانلىقنىڭ قارانارغا ئوخشاش، قاراباش، بەستلىك، كۈچلۈك بولۇپ ئۆسكەن.

مەرھۇم قازانقاپ (ئۇ سېلىنغان تاۋۇت ئانابېيىتكە ئەكېلىنمەكتە) ھامان: «بورانلىقنىڭ قارانارى ئادەتتىكى تۆگە ئەمەس، ئۇ نايمان ئانا شېھىت بولغاندىن كېيىن ساری ئۆزەكتە قالغان داڭلىق ئاق باش تۆگە ــ ئاقمايانىڭ ئۇرۇقى» دەيتتى.

يېدىگەي قازانقاپنىڭ گېپىگە ئىشىنەتتى. ئىشەنمەيدىغان نېمىسى بار... بورانلىقنىڭ قارانارى مۇشۇنداق شان ـ شەرەپكە

مۇناسىپقۇ... ئوڭۇشلۇق كۈنلەردىمۇ، جاپا - مۇشەققەتلىك چاغلاردىمۇ نۇرغۇن سىناقلاردىن ئۆتكەنغۇ. قارانار هامان ئۇنىڭغا ياردەم بەرگەن، ئۇنى تۇرلۇك قىيىنچىلىقلاردىن قۇتۇلدۇرغان... پەقەت قەھرىتان سوغۇقتا كۈيگە كىرگەن چاغلاردىلا گەپكە كىرمەيدىغان بەڭباش بولۇپ كېتەتتى. ئۇنداق چاغلاردا قىش بىر بوزەك ئەتسە، ئۇمۇ بوزەك ئېتەتتى، ئىككىسى قوشۇلۇپ يېدىگەيگە كۆرگۈلۈكنى كۆرسىتەتتى. ئۇنداق چاغلاردا يېدىگەيگە بەك تەس بولاتتى... بىر قېتىم قارانار يېدىگەيگە بەك ئازاب سالدى، ئەگەر ئۇ هايۋان بولماي، باشقا بىر ئادەم بولۇپ قالغان بولسا، يېدىگەي ئۇنى كەچۈرمىگەن بولاتتى... بىراق، كۈيگە كىرگەن مەزگىلدىكى نار تۆگە تۇرسا، ئۇنى نېمە قىلغىلى بولىدۇ... يەنە كېلىپ، گەپ قارانارىدا ئەمەس - دە. راستتىنلا هايۋانغا ئاچچىقلانغىلى بولامدۇ؟ ئۇ دېگەن تەقدىردىن - دە. قارانارنىڭ ئۇنداق ئىش بىلەن نېمە ئالاقىسى بار؟ قازانقاپ ئۇ ئىشنى بىلەتتى، دەل شۇ قازانقاپ يېدىگەينى گەپكە كىرگۈزگەن، بولمىسا نېمە ئىش يۈز بېرەتتىكىن.

7

يېدىگەي ئالاهىدە بەختىيارلىق هېسسىياتى بىلەن 1952 - يىلى يازنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرى بىلەن باش كۈزنى ئەسلەپ كەتتى. يېدىگەينىڭ بېشارىتى خۇددى سېهرىي ئىشتەك ئەمەلگە ئېشىپ قالدى. ئاشۇ قېتىمقى قاتتىق ئىسسىق (قۇياشنىڭ قاتتىق قىزدۇرۇشىدىن هەتتا ساری ئۆزەكنىڭ كەسلەنچۈكلىرىمۇ سايىداشقا ئۆيگە كىرىۋالغان)دىن كېيىن، 8 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى هاۋا رايى بىردىنلا ئۆزگىرىپ كەتتى. چىدىغۇسىز قاتتىق ئىسسىق ئۆتۈپ، هاۋا ئاستا - ئاستا سالقىنلاپ قالدى، كېچىلىرى هەتتا خېلىلا سالقىن بولۇپ، بەخىرامان ئۇخلاش ئىمكانىيىتى تۇغۇلدى. ساری ئۆزەكتە مۇشۇنداق سالقىن هەر

يىلى بولۇپ تۇرمىسىمۇ ھەر ھالدا بولۇپ تۇراتتى. ساری ئۆزەكتە قىش ھامان قەھرلىك بولاتتى، زادىلا ئۆزگەرمەيتتى، لېكىن ياز كۈنلىرى ياخشى كۈنلەر دائىم بولۇپ تۇراتتى. ئېلىزاروف: «ھاۋا ئېقىمى يۇقىرى ئاتموسفېرادا غايەت زور ئۆزگىرىش ياسىغاندا، ھاۋادىكى دەريا ئېقىنىمۇ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىدۇ» دېگەنىدى. ئېلىزاروف بۇنداق نەرسىلەر توغرۇلۇق پاراڭ سېلىشقا ئامراق ئىدى. ئۇ مۇنداق دېگەنىدى: « ھاۋادىمۇ دەريا بولىدۇ، يەنە كېلىپ ناھايىتى چوڭ بولىدۇ، لېكىن بىز ئۇنى كۆرەلمەيمىز، بۇ دەريالاردا قىرغاق بولىدۇ، تاشقىن بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇ خۇددى پۈتكۈل يەر شارىنى ئايلىنىپ ئېقىپ تۇرىدىغاندەك توختىماي ئېقىپ تۇرىدۇ. پۈتكۈل يەر شارى ھاۋا ئېقىمى بىلەن قورشىلىپ تۇرىدۇ ۋە ئۆز ئورنىتىسى بويىچە ئايلىنىپ تۇرىدۇ، شۇنداق بولغاچقا ۋاقىت ۋە پەسىل پەرقى كېلىپ چىقىقان.» ئېلىزاروف پاراڭ سالسا كىشىلەرنى بەك قىزىقتۇراتتى. ئەجەب ياخشى، بىلىملىك ئادەم ـ دە، ئۇ ! يېدىگەي ئۇنى قەۋەتلا ھۆرمەتلەيتتى، ئۇمۇ يېدىگەينى بەك ھۆرمەتلەيتتى. قاتتىق ئىسسىق بولىدىغان مەزگىلدە ساری ئۆزەكتە بىردىنلا سالقىن ھاۋانىڭ پەيدا بولۇپ قېلىشى مۇنداق سەۋەبتىن بولىدىكەن: بىر ئاسمان دەرياسى (بىر ھاۋا ئېقىمى) ھاۋا بېسىمىنىڭ تۆۋەنلىشى ئارقىسىدا جەنۇبقا قاراپ ئېقىپ ھىمالايا تېغىغا سوقۇلىدىكەن ــ ھىمالايا تېغى ساری ئۆزەكتىن قانچىلىك يىراقكىن، بۇنى خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ ــ بىراق يەر شارى ماسىشتابىدىن قارىغاندا ئۇنى زادىلا يىراق ھېسابلىغىلى بولمايدۇ. ھاۋا ئېقىمى ھىمالايا تېغىغا سوقۇلۇپ قايتقىنىدا تەتۇر ئاقما ھادىسىسى يۈز بېرىدىكەن ـ دە، ھىندىستان بىلەن پاكىستاندا ئادەتتىكىدەك ئىسسىق بولمۇرسىمۇ، لېكىن ساری ئۆزەكتىن ئىبارەت بۇ توسالغۇسىز كەڭ چۆل ھىمالايا تېغىدىن تەتۇر ئاققان سالقىن ھاۋادىن نەپ ئالىدىكەن...

شۇنداقمۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ، ئۇ بەربىر، قانداقلا بولسۇن

شۇ يىلى يازنىڭ ئاخىرلىرى بىلەن كۈزنىڭ بېشىدا ھاۋا قەۋەتلا ياخشى بولدى. يامغۇر دېگەن نەرسە ساری ئۆزەكتە كەمدىن - كەم بولاتتى. ھەر قېتىم يامغۇر ياغسا، كىشىلەر ئۇنى ئۇزاققىچە ئېسىدىن چىقىرىشالمايتتى. ئاشۇ قېتىمقى يامغۇرنى يېدىگەي ئۆمۈرۋايەت ئېسىدىن چىقارمايدۇ. شۇ قېتىم يامغۇر يېغىش ئالدىدا بۇلۇت تۇرۇلۇپ - تۇرۇلۇپ كېلىپ ئالەمنى قاپلاپ كەتتى، ئىسسىق قاينام تۇرىدىغان ساری ئۆزەكنىڭ سۇزۇك ئاسمىنى قالمىدى، ئاجايىپ بىر قىسما بولۇپ كەتتى. دىمىق ئىسسىق ئادەمنى قاسقاندا ھوردىغاندەك قىينايتى. يېدىگەي شۇ كۈنى ئالاقىچى بولغانىدى. ھايالدىما بىكەتنىڭ ئۇزۇك لىنىيەسىدە ئۇچ تۇز ۋاگون تۇراتتى، ئۇ ئەسلىدە شېغىل ۋە رېلىس ياغىچى توشۇيدىغان ۋاگون بولۇپ، تۇنۇگۈن شېغىل بىلەن رېلىس ياغاچلىرى ئالدىراش چۈشۈرۈۋېلىنغانىدى. شېغىل بىلەن رېلىس ياغىچى كەلسە، ئادەتتە ئالدىراش چۈشۈرۈۋېلىناتتى. چۈشۈرۈۋېلىنغاندىن كېيىنلا بۇنچىلىك ئالدىراشنىڭ ھاجىتى يوقلۇقى شۇ كۈنى بىلىنىدى. چۈنكى، تۇز ۋاگون ئۇزۇك لىنىيەدە بىر كۈن بىكار تۇردى. شۇ كۈنى لىنىيەدە ئىشلىمىگەن ھەممەيلەن — قازانقاپ، ئابۇتالىپ، زەرىپە، ئۇكىبالا ۋە بۆكەيلەرمۇ شېغىل ۋە رېلىس ياغىچى چۈشۈرۈشكە جىددىي سەپەرۋەر قىلىنغانىدى. ئۇ چاغلاردا يۈك چۈشۈرۈشكە ئوخشاش ئىشلارنىڭ ھەممىسى قول ئەمگىكى بىلەن قىلىناتتى. شۇ كۈنى ھاۋا بەك دىمىق بولۇپ كەتتى. بۇ ۋاگونلار نېمىدەپ مۇشۇنداق ئوت - ئاتەش كۈنلەردە كەلگەن دېمەمسىز! ئۇ كەلگەنكەن، جىددىي تۇتۇش قىلىپ چۈشۈرۈۋېلىش كېرەك ئىدى. كۆپچىلىك ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ ئىشلەپ كەتتى. ئىشلە - ئىشلە، بىر كەمدە ئۇكىبالانىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ «ھۆ» قىلىشقا باشلىدى. ئۇ رېلىس ياغىچىغا سۈركەلگەن ماينىڭ ئوتتەك ئىسسىقتا چىقارغان سېسىق ھىدىغا چىدىيالماي كەتكەنىدى. ئۇنى ئۆيگە قايتۇرۇۋېتىشكە توغرا كەلدى. ئۇنىڭ

كەينىدىن ئايالىلارنىڭ ھەممىسى قايتۇرۇۋېتىلدى — بۇنداق دىمىق كۇنلەردە ئۆيدە قىينىلىۋاتقان بالىلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن ئۇلار كېتىشى كېرەك ئىدى. ئەركەكلەر داۋاملىق ئىشلەپ ئاران دېگەندە چۈشۈرۈپ بولدى.

ئەتىسى — قاتتىق يامغۇر ياغقان كۈنى يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر يۈك پويىزى ھېلىقى ئۈچ ۋاگونىنى تىركىۋېلىپ قۇمبەلگە ئەكەتتى. يېدىگەي پويىزنى توغرىلاپ، ۋاگونلارنى تىركەپ، خۇددى مۇنچىدا يۇيۇنغاندەك تەرلەپ، دېمىنى ئالالماي كەتتى. ئاپتاپنىڭ قىزدۇرۇشىمۇ بۇنداق دىمىقتىن ياخشىراق ئىدى. ئىشنىڭمۇ تازا قاملاشمىغىنىنى دېمەمسىز — شوپۇرمۇ تازا تەپسە تەۋرىمەس بىرنېمە ئىكەن، ھەرىكىتى شۇنداق ئاستىكى، بىر چىنە چاينى بىر سائەت ئىچىدىغان چېغى. يېدىگەي بولسا ۋاگونلارنىڭ ئاستىدا بىرنېمىلەر بىلەن ھەپىلىشىپ يۇرۇپ شوپۇرنى پۇخادىن چىققۇچە تىللىدى. ئەلۋەتتە، ھېلىقى شوپۇرمۇ بوش كەلمىدى، شوپۇرغىمۇ پىژىلداپ تۇرغان مەشىنىڭ يېنىدا تۇرۇش ئاسان ئەمەس ئىدى. ئۇزۇن گەپنىڭ قىسقىسى ئوت - ئاتەش ئىسسىق كىشىلەرنىڭ مېڭىسىنى قوچۇۋەتكەنىدى. خۇداغا شۈكۈر، ھېلىقى پويىز ئاخىر ۋاگونلارنى ئەكەتتى.

پويىزنىڭ مېڭىشى بىلەن تەڭلا يامغۇر قۇيۇۋەتتى. زادىلا يامغۇر ياغمايى قويغان ئەمەسمىدى، ھە مانا، تۇيۇقسىز ئەمدى. بۇ يامغۇر شۇنداق شىددەت بىلەن ياغدىكى، گويا ھىمالايا تېغىنىڭ قار بىلەن قاپلانغان چوققىلىرىدا يېتەرلىك سۇ ۋە سالقىن ھاۋا يىغىلىپ قالغاندەك ئىدى... باركاللا ھىمالايا تېغىغا! ئەجەب پەيزى ياغدى - دە، بۇ يامغۇر! يېدىگەي كەشىنىڭ چۈشۈپ قېلىشىغا باقمايى ئۆيىگە قاراپ يۈگۈردى. قانداق يۈگۈرۈپ كەتكەنلىكىنى يېدىگەينىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. يۈگۈردى - دە، شۇ ئادەملەر شۇنداق بولىدۇ، يامغۇرغا ئۇچراپ قالغان چاغدا ئۆيىگە قاراپ يۈگۈرىدۇ ياكى بولمىسا باشقىلارنىڭ ئۆيىنىڭ لەمپىسىگە قاراپ يۈگۈرىدۇ. بۇنىڭغا كىشىلەر ئۆگىنىپ قالغان. ھە، مۇنداق

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

دەك، بولمسا بۇنداق ياخشى يامغۇردىن كىم قاچاتتى؟ ئۇ قۇتتىبايېف ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ــ ئابۇتالىپ، زەرىپە ۋە ئۇلارنىڭ ئوغۇللىرى داۋۇل بىلەن ئېرمەكنىڭ ــ ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا قولغا قول تۇتۇشۇپ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كەتكەنلىكىلىرىنى كۆرگەنده ئاندىن بىلدى، يۈگۈرۈشتىن توختىدى. ئابۇتالىپ ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ يامغۇردا خۇشال - خۇراملىققا چۆمگەنلىكىدىن يېدىگەي ھەيران بولدى. يامغۇر يېغىشنىڭ ئالدىدا ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپە ئىككىسى يۈگۈرۈپ دېگۈدەك تۆمۈرىيولدىن ئۆتۈپ ئۆيلىرىگە قايتىشقانىدى، ئۇ ئەمدى چۈشەندى. ئاتايا ئۇلار بالىلىرى بىلەن بىرلىكتە يامغۇردا بىر يۇيۇنۇۋالماقچى بولغانىكەن، يېدىگەي بۇنداق قىلىشنى ئويلاپمۇ باقمايتتى. ئابۇتالىپ ئائىلىسى بولسا، خۇددى ئۇچۇپ كەلگەن ئاق قۇلار ئارال دېڭىزىدا چۆمۈلۈپ ئويناشقىنىدەك، سەكرەپ قىيغىتىشىپ كەتكەنىدى. بۇ يامغۇر ئۇلار ئۈچۈن بايرام، ئاسماندىن چۈشكەن زور خۇشاللىق ئىش بولغانىدى. سارى ئۆزەكتە يامغۇرغا تەلمۈرۈپ كېسەل بولۇپ كېتەي دېگەنلەرنىڭ يۈرىكىگە بۇ يامغۇر شىپالىق مەلھەم بولدى. بەختىدىن ئايرىلغان بۇ ئائىلىنىڭ ھايالدىما بېكەت ــ بورانلىقتا ياغقان مۇشۇنداق بىر يامغۇر سەۋەبىدىن مۇشۇنچىۋالا خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىگە قاراپ يېدىگەي ھەم خۇشال بولدى، ھەم قايغۇردى، ھەم كۈلكىلىك ھېس قىلدى، ھەم ئۇلارغا ئىچى ئاغرىدى.

ــ يېدىگەي ! سەنمۇ كېلە مەيەرگە !

ئابۇتالىپ يامغۇردا ئۇنى يېنىغا قىچقاردى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئىككى قولىنى سۇ ئۈزگەندەك ھەرىكەتلەندۈردى.

ــ يېدىگەي ئاغا !

ئىككى ئوغۇلمۇ ئۇنىڭغا قاراپ خۇشال ئېتىلدى.

بالىلارنىڭ كىچىكىنىڭ ئېتى ئېرمەك بولۇپ، ئەمدىلا ئۈچ ياشقا كىرگەنىدى، ئۇ ئىككى قولىنى كېرىپ، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ، ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ ئۇنىڭغا قاراپ يۈگۈرۈپ

كېلىۋاتاتتى، كىچىككىنە كۆزلىرى تىل بىلەن تەسۋىرلەش ناھايىتى قىيىن بولغان خۇشاللىققا، باتۇرلۇققا ۋە شوخلۇققا تولغانىدى. يېدىگەي ئۇنى كۆتۈرۈۋالدى، كۆتۈرۈۋېلىپ پىرقىراتتى. ئۇ ئەمدى نېمە قىلىشنى بىلمەيتتى. يېدىگەينىڭ ئۇلارنىڭ ئائىلە ئويۇنىغا قاتناشقۇسى يوق ئىدى. دەل شۇ چاغدا، يېدىگەينىڭ ئىككى قىزى ــ سەۋلە بىلەن شاراپەت چۇقان كۆتۈرۈپ ئۆينىڭ ئارقىسىدىن چىقىپ كەلدى. ئۇلار قۇتتىبايېف ئائىلىسىنىڭ خۇشاللىق تەنتەنىسىنى ئاڭلاپ يۇگۇرۈپ كېلىشكەنىدى. ئۇلارمۇ ئوخشاشلا خۇشاللىققا چۆمگەنىدى.

ــ دادا، بىزمۇ يۇگۇرەيلىچۇ!

ئىككى قىز يالۋۇردى. ئەمدى يېدىگەينىڭ دېلىغۇللۇقى يەتتە قات ئاسمانىنىڭ نېرىسىغا كەتكەنىدى. ئۇلار بىرلىشىپ، چېلەكتە قۇيۇلغاندەك يېغىۋاتقان يامغۇردا تازا تەنتەنە قىلىشىپ كەتتى.

يېدىگەي ئېرمەك قالايمىقانچىلىقتا سۇ يىغلىپ قالغان ئويمانغا چۈشۈپ كېتىپ تۇنجۇقۇپ قالمىسۇن دەپ ئۇنى شۇ كۆتۈرۈۋالغىنىچە قويۇۋەتمىگەنىدى. ئابۇتالىپ بولسا يېدىگەينىڭ كىچىك قىزى شاراپەتنى بوينىغا مىندۇرۇۋالغانىدى. ئۇلار بالىلار بىلەن ئەنە شۇ تەرىقىدە ئوينىشىپ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئاچتى. كىچىك ئېرمەك يېدىگەينىڭ باغرىغا چاپلىشىپ قىيغىتىپ تېپىچەكلەيتتى، ئاغزىغا يامغۇر كىرىپ كەتسە، سۇ ئېقىپ تۇرغان كىچىككىنە يۇزلىرىنى يېدىگەينىڭ بوينىغا مەھكەم چاپلىۋالاتتى. بۇ ھالەت بەكمۇ تەسىرلىك ئىدى. يېدىگەي ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپەنىڭ مىننەتدارلىق، خۇشاللىق ھېسسىياتى بىلەن بىرنەچچە قېتىم قارىغانلىقىنى بايقىدى، كىچىك ئېرمەكنىڭ يېدىگەي ئاغىسى بىلەن شۇنچە يېقىن ئۆتكەنلىكىدىن ئۇلار قەۋەتلا خۇشال ئىدى. يېدىگەي بىلەن ئۇنىڭ ئىككى قىزىمۇ قۇتتىبايېف ئائىلىسى باشلاپ بەرگەن يامغۇر ئويۇنىدىن ناھايىتى مەمنۇن ئىدى. يېدىگەي ئويلىمىغان يەردىن زەرىپەنىڭ ئىنتايىن گۈزەل چوكان ئىكەنلىكىنى بايقاپ قالدى.

يامغۇر ئۇنىڭ چاچلىرىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتكەنىدى، قاپقارا چاچلىرى يۈزىگە، بوينىغا، مۇرىسىگە چاپلىشىپ تۇراتتى، كىيىملىرى يامغۇردا ھۆل بولۇپ كەتكەن، يامغۇر ئۇنىڭ ياش، ئەۋرىشىم بەدىنىدىن تۆۋەنگە ئېقىپ بويۇنلىرىنى، بىلەكلىرىنى، تىقىمىنى، يوتىسىنى ۋە يالاڭ ئاياغ پۇتلىرىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى. خۇشاللىقتا ۋە ئىپتىخارلىقتا تولغان كۆزلىرى، ئاپپاق چىشلىرىدىن بەخت ـ سائادەت نۇرى چاقناپ تۇراتتى.

ساری ئۆزەكتە قار يافسىغۇ ئاستا ـ ئاستا تۇپراققا سىڭىپ كېتەتتى، لېكىن يامغۇر، مەيلى ئۇ قانداق يامغۇر بولسىمۇ، خۇددى ئالىقاندىكى سىمابتەك، ساری ئۆزەككە ھېچقانداق نەپ بەرمەي، ياغقان هامانلا جىلغىلارغا قاراپ ئېقىپ تۇگىشەتتى. قارا يامغۇر ياغسىمۇ بەربىر كۆپۈك پەيدا قىلىپ، شارىلداپ ئېقىپ، يامغۇر توختاش بىلەن تەڭلا كۆزدىن غايىب بولاتتى.

قارا يامغۇر يېغىپ بىرنەچچە مىنۇت ئۆتەر ـ ئۆتمەيلا يەردە ئېرىقچىلار ۋە ئېقىنلار پەيدا بولدى، يامغۇر سۈيى كۆپۈك چىقىرىپ شىددەت بىلەن ئاقاتتى. يەنە بورانلىقلار ئېرىقچىلاردا يۇگۇرۇشكە ۋە سەكرەپ ئويناشقا باشلىدى، ھەم داس ـ تەڭنىلىرىنى ئاچقىپ ئېقىتىپ ئويناشقا كىرىشتى، چوڭراق بالىلاردىن داۋۇل بىلەن سەۋلەنى چوڭ داسقا، ھېلىقى كىچىكلەرنى ــ ئېرمەك بىلەن شاراپەتنى تەڭنىگە سېلىپ سۇنىڭ ئېقىشىغا قويۇپ بېرىشتى...

يامغۇر توختىماي ياغماقتا. ئۇلار يامغۇر سۈيىنىڭ ئېقىنىدا لەيلەپ، هايالدىما بېكەتنىڭ يېنىدىكى يول ياقىسىغا كېلىپ قېلىشقىنىنى تۇيماي قېلىشتى، ئۇلار ئويۇنغا مەست بولۇپ كېتىشكەنىدى، بۇ چاغدا بىر يولۇچىلار پويىزى بورانلىقتىن ئۆتۈپ قالدى، پويىزدىكى يولۇچىلار كەڭ ئېچىۋېتىلگەن پويىز دېرىزىلىرىدىن، ئىشكىلەردىن باشلىرىنى چىقىرىپ، چۆل ـ جەزىرىدىكى بۇ بەختسىز كىشىلەرگە نەزەر سالاتتى، بەزىلىرى: «هوي، يامغۇر سۈيىدە تۇنجۇقۇپ ئۆلمەڭلار يەنە !» دەپ

ۋارقىرىغاندەك ئاللىنىمىلەرنى دەپ ۋارقىرىشاتتى، كۈلۈشەتتى، باشلىرىنى چايقىشاتتى، بەزىلىرى تېخى ئىسقىرتىپمۇ قويۇشتى. بۇ بورانلىقلارنىڭ ئەلپازى چوقۇم ئاجايىپ كۈلكىلىك بولۇپ تۇيۇلغان بولسا كېرەك. پويىز يامغۇر شارقىراپ يېغىۋاتقان بورانلىق بېكەتتىدىن ئۆتۈپ كەتتى، بىر - ئىككى كۈندىن كېيىن پويىزدىكى بۇ يولۇچىلار بورانلىق بېكەتتىدە كۆرگەنلىرىنى دوست - يارەنلىرىگە ھېكايە قىلىپ سۆزلەپ بېرىپ ئۇلارنىمۇ كۈلدۈرەر بەلكىم.

مۇبادا زەرىپە يىغلىمىغان بولسا، بەلكىم يېدىگەيدە باشقىچە ئوي تۇغۇلماس ئىدى. بىر كىشىنىڭ بېشىدىن بىر چېلەك سۇ قۇيغىنىڭدا سۇ شارىلداپ يۇز - كۆزلىرىدىن ئېقىپ چۈشسە، ئۇنىڭ يىغلىغان - يىغلىمىغانلىقىنى بىلەلمەيسەن. بىراق، زەرىپە ھەقىقەتەن يىغلاۋاتاتتى. ئۇ مىڭ كۈلگەندەك قىياپەتكە كىرىۋالسىمۇ، ئىنتايىن شاد - خۇراملىققا چۆمگەن قىياپەتكە كىرىۋالغان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇ يىغلاۋاتاتتى، بىراق ئۇنىڭ چىقارماسلىقا، كۈلكە ۋە خۇشاللىققا چۆمگەن قىياپىتى ئارقىلىق يىغىسىنى نېرى قىلىشقا تىرىشماقتا ئىدى.

— ساڭا نېمە بولدى؟ ساقلىقىڭ يوقمۇ؟ ئەمىسە ئۆيگە كەتكىن، — دەيتتى ئابۇتالىپ ئەنسىرىگەن ھالدا ئۇنىڭ قولىنى تارتىپ.

— ياق، ھېچ تۇتۇپ قالدى شۇ، — دەپ جاۋاب بېرەتتى زەرىپە.

ئىككىسى يېڭىباشتىن بالىلىرى بىلەن ئويناشقا كىرىشتى، ئۇلار ئۇشتۇمتۇت يېغىپ كەتكەن بۇ يامغۇر يەتكۈزگەن خۇشاللىقتىن بەھرىلىنىشكە ئالدىرايتتى. بۇنىڭغا قاراپ يېدىگەينىڭ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى. يېدىگەي چۈشىنەتتىكى، ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپە ئىككىسى ھازىر تازا ئازابلىنىۋاتاتتى، چۈنكى ئۇلار بۇرۇنقى تۇرمۇشىنى ئەسلەپ كەتكەنىدى، ئۇ چاغلاردا ئۇلار تۇرغان يەردە يامغۇر دېگەن ھېچبىر ئەتىۋارلىق

نەرسە ئەمەس ئىدى، ئۇ يەردە كىشىلەر پاكىز، سۈزۈك سۇدا يۇيۇناتتى ۋە سۇ ئۈزۈشەتتى، ئۇ يەردە باشقىچە تۇرمۇش شارائىتى، باشقىچە تاماشىلار بار ئىدى، بالىلار ئۇچۇنمۇ باشقىچە پائالىيەتلەر بار ئىدى، مانا ئەمدى... يېدىگەي چۈشىنەتتىكى، ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپە پۈتۈنلەي بالىلارنى دەپ مۇشۇ ئويۇننى باشلىغانىدى. ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپەدە باشقىچە تۇيغۇ ھاسىل بولۇپ قالمىسۇن دەپ ئويلىغان يېدىگەي ئۇلار بىلەن داۋاملىق ئويناش قارارىغا كەلدى...

چوڭلارمۇ، بالىلارمۇ ئاخىر ئويناپ تويدى، ھاردى، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار يامغۇردا ئالدىراپ - تېنەپ ئۆيلىرىگە قاراپ چېپىشتى، قۇتتىبايېف ئائىلىسىنىڭ — ئاتا - ئانا ۋە ئىككى بالىنىڭ چۆپ - چۆپ ھۆل بولۇپ قاتارلىشىپ ئۆيلىرىگە قاراپ يۈگۈرۈشكەنلىكلىرىگە قاراپ يېدىگەينىڭ قەلبى ھېسداشلىققا تولۇپ تاشتى. ئۇلار مۇشۇ چۆل - جەزىرىدە بەختلىك بىر كۈننى ئۆتكۈزدى - دە، ئاخىر.

يېدىگەي كىچىك قىزنى كۆتۈرۈپ، ئىككىنچىسىنى يېتىلەپ ئۆز ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىردى. ئۇكىبالا دادا - بالا بۇ ئۇچىنىڭ تەقى - تۇرقىغا قاراپ ھەيران بولۇپ يانپىشىنى شاپىلاقلاپ كەتتى:

— ۋايجان، ۋاي نېمە بولدۇڭلار؟ قاراپ بېقىڭلارچۇ ماۋۇ تۇرقۇڭلارغا!

— ھەي قورقما، — دېدى يېدىگەي كۈلۈمسىرىگەن ھالدا كەمپىرىگە تەسەللى بېرىپ، — قېرى تۆگە خۇشاللىقىدا بۇ بوتىلاقلارنى ئويناتتى - دە.

— شۇ، — دېدى ئۇكىبالا ئەيىبلىگەندەك كۈلۈمسىرەپ، — چاققانراق كىيىمىڭلارنى يەڭگۈشلۇپلىڭلار، قاراپ بېقىڭلار، سۇغا چۈشكەن توخۇدەك بولۇپ كەتكىنىڭلارنى!

شىددەت بىلەن ياغقان يامغۇر ئاخىر توختىدى، بىراق مۇشۇ يەردىلا توختىدى، كېچىدە يىراق - يىراقتىن كەلگەن گۈلدۈرماما

ئاۋازى يامغۇرنىڭ بۇ چۆل - جەزىرىنىڭ باشقا بىر يېرىگە كەتكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى. گۈلدۈرمامىنىڭ كېچىدىكى ئاۋازى يېدىگەينى بىرنەچچە قېتىم ئويغىتىۋەتتى. ئارال دېڭىزى تەرەپتىكى يىللىرى بېشىدا دائىم چاقماق چېقىپ تۇرسىمۇ ئۇ بەخۇدۇك ئۇخلاۋېرەتتى، بىراق بۇ يەر ئۇ يەرگە ئوخشىمايتتى، ئۇ يەردە دائىم چاقماق چېقىپ يامغۇر يېغىپ تۇراتتى - دە.

يېدىگەي شۇ كۈنى كېچىسى بىر چۈش كۆردى: ئۆزى يېڭىباشتىن توپ - زەمبىرەكلەر گۈمبۈرلەپ ئېتىلىپ تۇرغان جەڭ مەيدانىدا ياتقۇدەك. لېكىن، زەمبىرەك ئوقى چۈشكەندە ئاۋاز چىقارماسمىش، پارتلىتىلغان نەرسە ھېچقانداق بىر ئاۋاز چىقارمايلا ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، ئاسماندا قاپقارا گۈللەرنى پەيدا قىلىپ، سەل تۇرغاندىن كېيىن ئاستا - ئاستا يېنىپ چۈشەرمىش. بىر زەمبىرەك ئوقى پارتلاپ ئۇنى ئاسمانغا ئاچقىپ كېتىپتۇ ۋە يەنە ئاستا - ئاستا يېنىپ چۈشۈرۈپتۇ، يېنىپ چۈشكەن چاغدا ئۇنىڭ يۈرىكى توختاپ قاپتۇ، گويا ئۆزى قورقۇنچلۇق بىر ھاڭغا چۈشۈپ كەتكەندەك. كېيىنچە ئۇ يەنە يۇگۇرۇپ ھۇجۇمغا ئۆتۈپتۇ، بىرلىكتە ھۇجۇمغا ئۆتكەن سۇر پەلتولۇق جەڭچىلەر قەۋەتلا جىقمىش، بىراق پەقەت سۇر پەلتولۇقلارلا ئاپتومات بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتۈۋاتقاندەك، چىرايىدىن بىرنېمىنى پەرق ئېتىش ناھايىتى تەسمىش. سۇر پەلتولۇقلار «ھۇررا» دەپ توۋلاشقان چاغدىلا، يېدىگەينىڭ ئالدىدا يامغۇردا چۆپ - چۆپ ھۆل بولۇپ كەتكەن، كۈلۈمسىرەپ تۇرغان زەربپە پەيدا بولۇپ قاپتۇ. ئاجايىپ ئىش - دە. زەربپە چىت كۆڭلەك كىيگەن بولۇپ، چاچلىرى چۈۋۈلغان، يامغۇر ئۇنىڭ يۈزلىرىدىن ھە دەپ ئېقىپ چۈشەرمىش، زەربپە بولسا توختىماي كۈلەرمىش. « نېمىشقا كۈلىسەن، زەربپە؟ بۇ ياخشى ئالامەت ئەمەسقۇ » دېگۈدەك يېدىگەي ھۇجۇمغا ئۆتۈپ بىردەمۇ توختىماي يۇگۇرۇپ كېتىۋېتىپ. «كۈلمىدىم، يىغلاۋاتىمەن» دەپ جاۋاب بەرگۈدەك زەربپە، لېكىن ئۇ يەنىلا يامغۇردا كۈلەرمىش...

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

يېدىگەي ئەتىسى كۆرگەن چۈشىنى ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپەگە ئېيتىپ بەرمەكچى بولدى، لېكىن بىرھازا ئويلانغاندىن كېيىن يەنە يالتىيىپ قالدى، چۈنكى ئۇ بۇ چۈشنى يامانلىقىغا بېشارەت دەپ بىلىپ، «بۇ چۈشنى ئېيتىپ بېرىش بىلەن ئۇلارنىڭ يۈرىكىنى داغلاپ نېمە قىلىمەن» دەپ ئويلىدى...

سارى ئۆزەكتىكى ئوت ـ ئاتەش ئىسسىق ئەنە شۇ يامغۇردىن كېيىن ياندى ياكى قازانقاپنىڭ گېپى بىلەن ئېيتقاندا يازنىڭ ئاشۇنداق كۈچى ئۆتۈپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىنمىغۇ ئىسسىق بولمىدى ئەمەس، ھەر ھالدا چىدىغۇسىز ئىسسىق بولمىدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، سارى ئۆزەكتە ئاستا ـ ئاستا ياخشى ھاۋا باشلاندى. سارى ئۆزەكتىكى بالىلارنىڭ ياخشى كۈنلىرى يەنە كەلدى، بالىلار يەنە جانلاندى، ئۇلارنىڭ كۈلكىلىرىنى يەنە ئاڭلاش ئىمكانىيىتى تۇغۇلدى. بۇ چاغدا قۇمبەلدىن تېلېفون كېلىپ قالدى، تېلېفوندا: «ئىستانسىغا بىرئاز قىزىلئوردا تاۋۇز - قوغۇنى كەلگەندى، بورانلىقتىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭكىنى قانداق قىلىمىز، يولدىن ئۆتىدىغان پويىزغا سېلىۋېتەيلىمۇ ياكى ئۆزۈڭلار ئادەم ئەۋەتىپ ئەكېتەمسىلەر» دەپ سورىغانىدى. يېدىگەي بۇ پۇرسەتتىن پايدىلاندى. ئۇ ھايالدىما بېكەتنىڭ باشلىقىغا: «ئۆزىمىز بېرىپ ئەكېلەيلى، بولمىسا، ئۇلار قاندىقىنى ئەۋەتسە، شۇنىسىنى ئالماي ئامال يوق» دېدى. بۇنىڭغا بېكەت باشلىقى ماقۇل بولدى. ئۇ: «ئەمىسە قۇتتىبايىپ ئىككىڭلار بېرىپ ياخشىراقىنى تاللاپ ئەكېلىڭلار» دېدى. يېدىگەينىڭ تىلىگىنىمۇ مۇشۇ ئىدى. ئۇ: «بىر كۈن بولسىمۇ قۇتتىبايىپ ئائىلىسىنى باشقا يەرگە ئاپىرىپ ئايلاندۇرۇپ كەلسەم، ئۆز ئائىلەمدىكىلەرنىمۇ مۇشۇ پۇرسەتتىن غەنىيمەت بىلىپ ئايلاندۇرۇپ كەلسەم » دەپ ئويلىغانىدى. ئىككى ئائىلە بالىچاقلىرىنى ئېلىپ ئەتىگەندىلا پويىزغا ئولتۇرۇپ قۇمبەلگە ماڭدى. ئۇلار ياخشىراق كىيىملىرىنى كىيگەن بولۇپ، ھەممىسى ناھايىتى خۇشال ئىدى. بولۇپمۇ، بالىلارنىڭ

خۇشاللىقىدىن ئاغزى قۇلىقىغا يېتىشكەنىدى، خۇددى چۆچەكلەردىكى بىرەر مەملىكەتكە كېتىۋاتقاندەك بولۇپ يول بويى توختىماي ئۇنى - بۇنى سورىشاتتى: «ئۇ يەردە دەل - دەرەخ بارمۇ؟»، «بار»، «ئۇ يەردىكى ئوت - چۆپلەرمۇ يېشىل بولامدۇ؟»، «ھە، گۈللەرمۇ بارمۇ؟»، «ئۇ يەردە ئۆيلەر چوڭ بولامدۇ؟ كوچىلاردا ئۇياق - بۇياققا ئۆتۈپ تۇرىدىغان ماشىنىلار بولامدۇ؟ ئۇ يەردە قوغۇن - تاۋۇز جىق بولىدىكەن - ھە؟ ماروژنى بارمۇ؟ دېگىز بارمۇ؟»

يۈك پويىزىنىڭ ۋاگونلىرىغا شامال ئۇرۇپ تۇراتتى. ئازراق ئېچىلغان ئىشىكتىن يېپىيېڭى ھاۋا كىرىپ تۇراتتى. بالىلار ئىشىكتىن چۈشۈپ كەتمىسۇن دەپ ئەنسىرەپ ئىشىكنى تاختاي بىلەن توسۇپ قويغانىنىڭ ئۈستىگە يىدىگەي بىلەن ئابۇتالىپ ئىككىسى قۇرۇق يەشىكىنىڭ ئۈستىدە ئىشىكنى بېقىپ ئولتۇرۇشاتتى. چوڭلار پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەنىدى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا بالىلارنىڭ ھەر خىل سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىپ تۇراتتى. يىدىگەي ئۇلار بىلەن بىللە چىققىنىغا ناھايىتى خۇشال ئىدى. يەنە كېلىپ ھاۋا شۇنچە ياخشى، بالىلارنىڭ خۇشاللىقتىن ئاغزى قۇلىقىغا يەتكەن، لېكىن يىدىگەيىنىڭ ھەممىدىن بەك خۇشال بولغىنى بالىلار ئۆچۈن ئەمەس، بەلكى ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپە ئۆچۈن ئىدى. ئۇ ئىككىسى خۇشاللىقتا يايرىغانىدى. ۋاقىت قىسقا بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئادەتتىكى غەم - غۇسسىدىن، يۇرىكىنى بېسىپ تۇرغان ھالەتتىن قۇتۇلغانىدى. يىدىگەي ئويلايتتى: «ئابۇتالىپ ساری ئۆزەكتە ئۇزاق تۇرۇپ قېلىشى مۇمكىن، لېكىن خۇدايىمغا ئامانەت!»

زەرىپە بىلەن ئۇكىبالانىڭ تۇرمۇشتىكى تۇرلۇك مەسىلىلەر توغرىسىدا قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەنلىكى ئادەمنى چىن دىلىدىن سۆيۈندۈرەتتى. قاراڭلار، ئۇ ئىككىسىنىڭ خۇشاللىقىغا شۇنداق بولۇشى كېرەك - دە، ئۇلارنىڭ تەلىپى يۇقىرى ئەمەس - دە، يىدىگەي قۇتتىبايىپلارنىڭ ماڭىدىغان باشقا يول بولمىغاندىن

كېيىن ساری ئۆزەكتە يىلتىز تارتىپ، ئۆتمۈشتىكى بارلىق بەختسىزلىكلەرنى ئۇنتۇپ، جانلىنىپ ئۆتۈشنى چىن كۆڭلىدىن تىلەيتتى. يېدىگەي ئابۇتالىپنىڭ ئۆزى بىلەن مۇرىنى مۇرىگە تىرەپ ئولتۇرغانلىقىدىن ناھايىتى خۇشال ئىدى، چۈنكى بۇ ھال ئابۇتالىپنىڭ ئىشەنگەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى، ئۇلار بىر - بىرىنى چۈشىنەتتى، بىر - بىرىنىڭ ھالىغا يېتەتتى، گەپ - سۆزلەردە يوشۇرۇن يۇرەك يارىسىغا زادىلا تۇز چېچىشمايتتى. يېدىگەي ئابۇتالىپنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە، سالماقلىقىغا ھۆرمەت قىلاتتى، ئابۇتالىپنىڭ ئائىلىسىگە بولغان مېھرىبانلىقى، دەل مۇشۇ ئائىلە ئۈچۈن ئابۇتالىپنىڭ تۇرلۇك ئازاب - ئوقۇبەتلەرگە چىداپ ھايات كەچۈرۈۋاتقانلىقى يېدىگەينى قايىل قىلاتتى. ئابۇتالىپنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ يېدىگەي شۇنى چۈشەندىكى، بىر ئادەمنىڭ باشقىلار ئۈچۈن قىلىپ بېرەلەيدىغان ئەڭ ياخشى ئىشى ئۆز پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيەلەش. بۇ ئىشنى ئۇ باشقىلارنىڭ ياردىمىگە تاينىپ ئەمەس، بەلكى ئۆزى ھەر كۈنى قىلىپ ماڭىدۇ ۋە توختاتماي داۋاملاشتۇرىدۇ، بالىلار بىلەن مۇمكىنقەدەر كۆپرەك، مۇمكىنقەدەر ئۇزاقراق بىللە بولىدۇ.

مانا ماۋۇ سابىتجانغا قاراڭلارچۇ، ئۇنىڭ ئوقۇغان يېرى ۋە ۋاقتى باشقىلارنىڭكىدىن قېلىشمايدۇ، كىچىكىدىن باشلاپلا ياتاقلىق مەكتەپتە يېتىپ ئوقۇدى، تېخنىكومدا ئوقۇدى، ھەر خىل كۇرسلارغا كىردى. بىچارە قازانقاپ تاپقان پۇلىنىڭ ھەممىسىنى ئوغلىنىڭ شەھەردە خەجلىشىگە بەردى، ئوغلۇم تۇرمۇشتا باشقىلاردىن تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈپ قالمىسۇن دېدى. نەتىجىدە، نېمە بولۇپ چىقتى؟ بىلگىنىغۇ جىق، بىراق يارىماس بولۇپ چىقتى.

يېدىگەي قۇتتىبايېف ئائىلىسى بىلەن بىرلىكتە قۇمبەلگە قوغۇن - تاۋۇزغا كېتىۋېتىپ: « ماڭىدىغانغا ياخشىراق يول بولمىغاندىن كېيىن ئابۇتالىپ قۇتتىبايېف بورانلىقتا ياخشىراق

تۇرمۇش كەچۈرۈپ قېلىشى كېرەك، تۇرمۇشنى ياخشىراق ئورۇنلاشتۇرۇپ، مالدىن بىرنەچچىنى بېقىپ، مۇشۇ چۆل - جەزىرىدە كۆچمىنىڭ بارچە تىرىشچىلىكىگە بالىسىنى تەربىيەلەپ چوڭ قىلىشى كېرەك» دەپ ئويلىدى. ئۇ ئابۇتالىپقا نەسىھەت قىلىپ ئولتۇرمىدى، بىراق سېلىشتۇرمىلىقان پاراڭدىن شۇنى ھېس قىلدىكى، ئابۇتالىپتىمۇ شۇنداق ئارزۇ، شۇنداق پىلان بار ئىكەن. ئۇ يېدىگەيدىن ياڭيۇنى قانداق ساقلاشنى، خوتۇنىغا ۋە بالىلىرىغا كېرەكلىك پىيىمىنى قەيەردىن ئېلىشى كېرەكلىكىنى سۈرۈشتۈردى، ئۆزىنىڭ ئۆتۈكى بولغاچقا ئالمايدىكەن. ئۇ يەنە قۇمبەلدە قىرائەتخانا بار - يوقلۇقىنى، ھايالدىما بېكەتتىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە ئارىيەت بېرىپ تۇرۇشقا بولىدىغان - بولمايدىغانلىقىنى سورىدى.

ئۇلار شۇ كۈنى كەچتە بۇ يەردىن ئۆتىدىغان يۈك پويىزىغا ئولتۇرۇپ، تۆمۈرىيول ئىشچىلىرىنى تەمىنلەش بۆلۈمىدىن بۆلۈپ بېرىلگەن قوغۇن - تاۋۇزنى ئېلىپ بورانلىقتا قايتىپ كەلدى. بالىلار ناھايىتى چارچىغان بولسىمۇ، لېكىن ناھايىتى مەمنۇن بولۇشتى. ئۇلار قۇمبەلدە يېگى يەرلەرنى كۆرۈپ، بىرمۇنچە ئويۇنچۇقلارنى ئالدى، ماروزنى ۋە باشقا نەرسىلەرنى يېدى. بىراق، پويىز ئىستانسىسىنىڭ ساتىراشخانىسىدا كىچىككىنە بىر ۋەقە تۇغۇلدى. ئۇلار بالىلارنىڭ چېچىنى ياستىپ قويۇش قارارىغا كەلگەنىدى. نۆۋەت ئېرمەككە كەلگەندە، چېچىمنى ياساتمايمەن دەپ يىغلاپ، جېدەل قىلىپ تۇرۇۋالدى. ئۇ قورقۇپ، يىغلاپ يۇلقۇناتتى، «ۋاي دادا» دەپ دادىسىنى چاقىراتتى. بۇ چاغدا ئابۇتالىپ يېقىن ئەتراپتىكى دۇكانلارغا نەرسە - كېرەك ئالغىلى كەتكەن بولۇپ، ساتىراشخانىدا يوق ئىدى. زەرىپە نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي ھەم تاتىرىپ، ھەم قىزىرىپ خىجالەت بولۇپ كەتتى. زەرىپە ھەدەپ چۈشەندۈرەتتى، ئېرمەكنىڭ تۇغۇلغاندىن تارتىپ بېشىغا ئۈستىرا تەگمىگەنلىكىنى، چېچى ناھايىتى چىرايلىق، بۇدۇر بولۇپ ئۆسكەن بولغاچقا ياستىشقا كۆزى

قىيمىغانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى. ئېرمەكنىڭ چېچى ھەقىقەتەنمۇ ناھايىتى چىرايلىق ئىدى، ھەم قويۇق، ھەم بۇدۇر بولۇپ، ئانىسىنىڭ چېچىغا قۇيۇپ قويغاندەكلا ئوخشايتتى، ئومۇمەن ئېرمەك ئانىسى زەربىگە ئوخشايتتى. بېشىنى يۇيۇپ، چېچىنى تاراپ قويغاندا قاراپ بېقىڭچۇ، ھاي، ھاي!

ئېرمەك چېچىنى ياستىشقا ماقۇل دەرمىكىن دەپ، ئۇكىسىالا سەۋلەنىڭمۇ چېچىنى قىسقىراق ياستىپ، ئېرمەككە: «قارىغىنا، كىچىككىنە قىز بالا تۇرۇقلۇق قورقمىغىنىنى» دېدى. بۇ چارە بىرئاز رول ئويىنىغاندەك بولدى - يۇ، ساتىراش ئۇستام ئەسۋابلىرىنى ئېلىپ چاچ ياساشقا كىرىشەي دېگەندە، ئېرمەك يەنە يىغلاپ چۇقان سېلىشقا باشلىدى، دەل مۇشۇ چاغدا ئابۇتالىپ قايتىپ كېلىپ قالدى. ئېرمەك بولسا دادىسىغا ئېتىلدى. ئابۇتالىپ ئوغلىنى باغرىغا بېسىپ باشلىرىنى سىلىدى، ئۇ مۇشۇ كىچىككىنە ئىشنى دەپ بالىنى قىيناشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتى.

— كەچۇرۈڭ، ئۇستام، — دېدى ئۇ ساتىراشقا، — كېيىن ياستايلى. قورقمايدىغانراق بولغاندا ياستايلى... ھازىر بەك ئۆسۈپ كەتكەن بولسىمۇ بوپتۇ، ئالدىراش يوق ... كېيىن ياستايلى...

ئىككى دۆلەتنىڭ تولۇق ھوقۇقلۇق كومىسسىيەسى ئۆتكۈزگەن ئادەتتىن تاشقىرى يىغىندا، كېڭىشىش ئارقىلىق يەنە «پارىتېت» ناملىق ئالەم ئىستانسىسىغا بىر مەخپىي تېلېگراممىا ئەۋەتىلىپ، ئۇنى تاشقى ئالەمدىكى مەدەنىيەتلىك جەمئىيەتتە تۇرۇۋاتقان سابىق «پارىتېت» 2 - 1 ۋە 1 - 2 نومۇرلۇق ئالەم ئۇچقۇچىلىرىغا يەتكۈزۈپ، ئۇلاردىن ئۇلارنىڭ شۇ يەردە بۇيرۇق كۈتۈپ تۇرۇشنى، بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزىنىڭ پەۋقۇلئاددە بۇيرۇقىنى ئېلىشتىن ئاۋۋال ئۇلارنىڭ ئۆز مەيلىچە ھەرقانداق ئىش كۆرۈشىگە مۇتلەق بولمايدىغانلىقىنى بۇيرۇشنى

تەلەپ قىلدى.

ئىككى تەرەپ پەۋقۇلئاددە بىرلەشمە يىغىنى داۋاملىق مەخپىي ئۆتكۈزۈلدى. «كونۋېنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكا ئاۋۋالقىدەكلا سان فىرانسىسكو بىلەن ۋىلادۋوستوكقا تېك ئارىلىق قالدۇرۇپ، ئالېئۇت تاقىم ئاراللىرىنىڭ جەنۇبىدىكى تىنچ ئوكيان سۇ رايونىدا تۇراتتى.

يەر شارىدا پىلانېتالار ئارا ناھايىتى زور ۋەقە — تاشقى ئالەمدىكى «تۇۋرۇك» سىستېمىسىدا مەدەنىي جەمئىيەت مەۋجۇت بىر پىلانېتا تېپىلغانلىقىنى، ئۇ پىلانېتادىكى ئىدراكلىق جانلىقلار يەر شارىدىكى كىشىلەر بىلەن ئالاقىلىشىشنى ئوتتۇرىغا قويغانلىقىنى تېخى ھېچكىم بىلمەيتتى.

پەۋقۇلئاددە بىرلەشمە يىغىندا، ئىككى تەرەپ مۇشۇنداق ئادەتتىن تاشقىرى بولغان ۋە ئويلاپمۇ باقمىغان مەسىلە ئۈستىدە ئېتراپلىق مۇھاكىمە قىلىشتى. يىغىنغا قاتناشقان ھەربىر كىشىنىڭ ئالدىغا ھەر خىل ماتېرىياللاردىن باشقا يەنە سابىق 2 ـ 1 نومۇرلۇق ۋە 1 ـ 2 نومۇرلۇق ئالەم ئۇچقۇچىلىرى ئەۋەتكەن تېلېگراممىنىڭ كۆپەيتىپ بېسىلغان نۇسخىسىدىن بىر پارچىدىن قويۇلغانىدى. يىغىندا، كەلگەن تېلېگراممىدىكى ھەربىر پىكىر ۋە ھەربىر جۈملە ئۈستىدە مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىلدى. يىغىنغا قاتناشقۇچىلار ئورمانتۆش پىلانېتاسىدىكى مەدەنىي جەمئىيەت توغرىسىدا تېلېگراممىدا ئېيتىلغان ھەربىر پاكىتنى ئۇنىڭ كەلتۈرۈپ چىقىرىش ئېھتىمالى بولغان ئاقىۋەتلىرى نۇقتىسىدىن، يەر شارىدىكى مەدەنىيەت تەجرىبىلىرىگە ئۇيغۇن كېلىش ـ كەلمەسلىكى، ئىككى تەرەپنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كېلىش ـ كەلمەسلىكى نۇقتىسىدىن كۆزىتىپ چىقتى... جىددىي ۋە تېز ھەل قىلىشنى تەلەپ قىلمىغان بۇنداق مەسىلىلەرگە ئىنسانلار تېخى ھېچقاچان دۇچ كېلىپ باقمىغانىدى.

قۇتتىبايېف ئائىلىسى ساری ئۆزەكنىڭ تومۇز ئىسسىق

كۇنلىرىدىكى ئەڭ قورقۇنچلۇق كۇنلىرىدىن ئۆتۈپ كەتتى، ئۇلار ئۇمىدسىزلەنمىدى، باشقا ياقلارغا بېرىپ تىرىكچىلىك قىلىش نىيىتىدە كۇدە ـ كۆرپىلىرىنى كۆتۈرۈپ بورانلىقتىن كەتمىدى. بورانلىقلارنىڭ بۇ ئائىلىنىڭ مۇشۇ يەردە تۇرۇپ قېلىشىغا كۆزى يەتتى. ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىڭ يېڭى كەلگەن ۋاقتىدىكىگە قارىغاندا روھى خېلى كۆتۈرۈلۈپ قالغانىدى، بورانلىقتىكى ئېغىر ئىشمۇ بارغانسېرى ئۇنىڭ كۆڭلىگە يېقىپ قالغانىدى. ئۇ بورانلىقنىڭ تۇرمۇش شارائىتىغا كۆنۈپ قالدى. ئەلۋەتتە، ئۇمۇ خۇددى باشقىلارغا ئوخشاشلا «بورانلىق دۇنيا بويىچە ھەممىدىن يامان يەر» دەپىشكە ھەقلىق ئىدى، چۇنكى بۇ يەرگە ئىچىدىغان سۇنىمۇ، باشقا سۇنىمۇ سۇ توشۇيدىغان ماشىنا بىلەن سىرتتىن توشۇپ كېلىشكە توغرا كېلەتتى، كىمكى يېڭى سۇ ئىچمەكچى بولسا، تۆگىگە تۇلۇملىرىنى ئارتىپ ناھايىتى يىراقتىكى قۇدۇقتىن سۇ ئەكەلمىسە بولمايتتى، بۇ ئىشقا يېدىگەي بىلەن قازانقاپتىن باشقا ھېچكىم جۇرئەت قىلالمايتتى.

ھەئە، بۇنداق ئەھۋال 60 ـ يىللارغا كەلگەندىلا ئۆزگەردى، ئاخىر ھايالدىما بېكەتتە يەرنىڭ ناھايىتى چوڭقۇر قاتلىمىدىن توك ئارقىلىق سۇ چىقىرىلىدىغان سۇ مۇنارى ئورنىتىلدى. بۇ 1952 ـ يىللىرىدىكى چاغلاردا تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغان ئىش ئىدى. بورانلىق ھايالدىما بېكىتىنىڭ شارائىتى شۇنچە يامان بولسىمۇ، ئابۇتالىپ بۇ بېكەتنى تىللىغان ئەمەس، ئۇنىڭ بىرەر يامان گېپىنى قىلغان ئەمەس. ئۇ ئەھۋالنى چۈشىنىدىغان، ياخشى ـ يامانىنى پەرق ئېتىدىغان ئادەم ئىدى. نېمە بولسا بولسۇن، يەردە گۇناھ يوق ـ دە. كىشىلەر بۇ يەردە تۇرغىلى بولىدىغان ـ بولمايدىغانلىقىنى ئۆزلىرى بەلگىلىشىدۇ...

بۇ زېمىندا ياشىغۇچىلار تۇرمۇش شارائىتىنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ياخشىلاشقا تىرىشتى. قۇتتىبايېف ئائىلىسى ئاخىر بورانلىقنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ماكانى بولۇپ قالىدىغانلىقىغا، بارىدىغان باشقا يېرى بولمىغاچقا ئەمدى بۇ يەردە ياخشىراق

تۇرمۇش كەچۈرۈشى كېرەكلىكىگە كۆزى يەتكەن چاغدا، ئائىلە ئىشلىرىنى قىلىشقا ۋاقىت ئازلىق قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدى. ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم ئىدىكى، ھەر كۈنى ياكى ھەر ئىسمېنىدا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى چوقۇم ئورۇنلاش كېرەك ئىدى. بۇ ھالدا، يالغۇز دەم ئېلىش ۋاقىتلىرىدىن پايدىلىنىپ ئائىلە ئىشلىرىنى بېجىرگەندە، ھەقىقەتەن قىلىدىغان ئىشلار ناھايىتى كۆپ بولۇپ تۇيۇلاتتى. ئابۇتالىپ قىشلىق ئۆيىنى تەييارلاشقا كىرىشكەندە، تازا ئالدىراپ قالدى، ھېرىپ - چارچاپ يۇرۇپ تام مەش سالدى، ئىشىك - دېرىزىنىڭ رام - كېشەكلىرىنى ياسىدى، تامنىڭ چاكلىرىنى ئوڭشىدى. ئۇنىڭ بۇ ئىشلارنى قىلغۇدەك ھۇنىرى يوق، لېكىن يېدىگەي ئۇنىڭغا ماتېرىيال بەردى، ئەسۋابلارنى بېرىپ تۇردى، ئۆزىمۇ ياردەملىشىپ بىللە ئىشلىدى. ئامبارنىڭ يېنىغا سەي ئورىسى كولايدىغان چاغدا، قازانقاپمۇ يارداملىشىپ كەلدى. ئۇچەيلەن بىرلىكتە بىر سەي ئورىسى ياساپ، ئۇستىنى كونا رېلىس ياغاچلىرى بىلەن يېپىپ، تۆت تەرىپىنى بىرەرنىڭ قوي - كالىلىرى چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئەتراپىنى توسۇپ لاي چاپلاپ تام قىلىپ قويدى. ئۇلار نېمە ئىش قىلسا، ئابۇتالىپنىڭ ئىككى كىچىك ئوغلى ئويناپ ئۇ ياقتىن - بۇ ياققا ئۆتۈپ قارىشىپ تۇردى. ئۇلار بەزىدە ئىشقا پۈتلاشسىمۇ چوڭلار ھامان خۇشال بولۇشاتتى. يېدىگەي بىلەن قازانقاپ ئىككىسى يەنە ئابۇتالىپ ئائىلىسىنىڭ ئائىلە قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىشىنى قانداق يولغا قويۇشى توغرۇلۇقمۇ مەسلىھەتلىشىپ، بەزى قىياسلارنى قىلىشىپ قويغانىدى. ئۇلار ئەتىيازدا ئابۇتالىپقا سېغىپ ئىچىشكە بىر تۆگە بەرمەكچى بولدى. مۇھەممى، ئابۇتالىپقا تۆگىنى سېغىشنى ئۆگىتىپ قويۇش ئىدى. تۆگىنى سېغىش ئىنەكنى سېغىشقا ئوخشىمايتتى، تۆگىنى ئۆرە تۇرۇپ سېغىشقا، ئوتلاقتا ئاپىرىپ بېقىشقا توغرا كېلەتتى، مۇھەممى بوتىلاقنى ياخشى ئاسراش، ۋاقتىدا ئەمدۇرۇش زۆرۈر ئىدى.

بوتىلاقنى بېقىشمۇ ئاسان ئەمەس ئىدى، بۇ توغرۇلۇقمۇ جىق گەپ بار...

يېدىگەينى ھەممىدىن بەك خۇشال قىلغىنى ئابۇتالىپنىڭ ئائىلە قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىشىنى يولغا قويۇۋالغانلىقىلا ئەمەس، زەرىپە بىلەن بىرلىكتە بالىلارغا ئوقۇشنى ۋە سىزىشنى ئۆگىتىشكە كىرىشكەنلىكىلا ئەمەس، بەلكى بورانلىقنىڭ خىلۋەتلىكىنى يېڭىپ، ئۆزىنى ئۆستۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىشكە باشلىغانلىقى ئىدى. ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ساۋاتلىق، بىلىملىك ئادەم ئىدى. كىتاب ئوقۇش، خاتىرە يېزىش ئۇ ئادەتتە قىلمايدىغان ئىش ئىدى. يېدىگەي ئىچىدە مۇشۇنداق بىر دوستى بولغانلىقىدىن پەخىرلىنەتتى، شۇڭا ئۇنىڭ بىلەن باردى - كەلدى قىلىشنى خالايتتى. يېدىگەينىڭ ساڭا ئۆزەك چۆلىنى تەتقىق قىلىش ئۈچۈن پات - پات بۇ يەرگە كېلىپ تۇرىدىغان گېئولوگ ئېلىزاروف بىلەن دوست بولۇپ كېتىشىمۇ تاسادىپىي بولۇپ قالغان ئىش ئەمەس ئىدى. يېدىگەي ئالىمالارغا، بىلىملىك كىشىلەرگە ھۆرمەت قىلىدىغان ئادەم ئىدى. ئابۇتالىپنىڭ بىلىدىغىنىمۇ ناھايىتى كۆپ ئىدى، بىراق مۇمكىنقەدەر بىلىندۇرۇپ قويماسلىققا تىرىشاتتى، خالاس. ئۇلار بىر قېتىم جىددىي تۇرده پاراڭلاشتى.

ئۇ كۈنى ئۇلار ئۇچاستىكىدىكى ئىشنى تۈگىتىپ كۈن ئولتۇرۇش ئالدىدا ئۆيلىرىگە قايتىشقانىدى. ئۇلار «يەتتە كىلومېتىر»دا قاردىن مۇداپىئەلىنىش تاختىيى ئورناتقانىدى، چۈنكى بۇ يەردە قىش كۈنلىرى ناھايىتى قېلىن قار يېغىلىپ قالاتتى. ھازىر تېخى كۈز ۋاقتى بولۇپ، ئەمدىلا سوغۇق چۈشۈشكە باشلىغان بولسىمۇ، قىشنىڭ تەييارلىقىنى بالدۇرراق قىلىۋېلىشقا تىرىشاتتى. ئۇلار ئىشلىرىنى يېغىشتۇرۇپ ئۆيلىرىگە قايتىشتى. ھاۋا ناھايىتى ياخشى بولۇپ، كەچلىك سالقىن ھاۋا كىشىلەرنى پاراڭ سېلىپ مېڭىشقا قىزىقتۇراتتى. مۇشۇنداق چىرايلىق كەچ ۋاقتىدا، ساڭا ئۆزەك كىشىلەردە

شامالمۇ يوق، دولقۇنمۇ يوق تىپتىنچ كۈنلەردە كېمىدە ئولتۇرۇپ ئارال دېڭىزىنىڭ تېگىگە قارىغاندا ھەم سۇزۇك، ھەم سۇزۇك ئەمەس بولۇپ كۆرۈنگەندەك تۇيغۇ پەيدا قىلاتتى.

— ھە، ئابۇ، ھەر كۈنى ئاخشىمى ئىشىكىڭنىڭ ئالدىدىن ئۆتكىنىمىدە، دېرىزە ئالدىدا، چىراغنى يېقىپ ئېڭىشىپ ئولتۇرغاندەك كۆلەڭگەڭنى كۆرىمەن، بىرنېمە يېزىۋاتامسەن؟ — دەپ سورىدى يېدىگەي.

— ھەئە، — دەپ جاۋاب بەردى ئابۇتالىپ ۋە گۈرجىكىنى مۇرىسىدىن يۆتكىدى، — بىزنىڭ ئۆيدە ئۇستەل يوق، ئامال يوق، دېرىزە تەكچىسىنى ئۇستەل قىلىپ ئىشلىتىمەن. ھەر كۈنى كەچتە بالىلار يېتىپ ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن زەرىپە كىتاب ئوقۇيدۇ، مەن بولسام، ئېسىمگە ئالالىغان ئىشلارنى يېزىپ قويىمەن، ئاساسەن ئۇرۇش دەۋرىدە يۈگوسلاۋىيەدە باشتىن كەچۈرگەنلىرىمنى ئەسلەيمەن. ۋاقىت كۈتۈپ تۇرمايدىكەن، ئۆتكەن ئىشلار بارغانسېرى يىراقلىشىپ كېتىۋاتىدۇ، — ئۇ بىردەم جىمجىت ماڭغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — مەن ھەر دائىم بالىلىرىمغا نېمىمۇ قىلىپ بېرەلەيدىغاندۇرمەن، دەپ ئويلايمەن. ئۇلارنى بېقىش، تەربىيەلەش — بۇنىڭغا گەپ كەتمەيدۇ. بۇنى چامامنىڭ يېتىشچە تىرىشىپ قىلىمەن. مەن دۇنياغا كېلىپ نۇرغۇن ئىشلارنى باشتىن كەچۈرۈپتىمەن، بەلكىم باشقىلار يۈز يىل ياشىسىمۇ ئۇنچىۋالا ئىشنى باشتىن كەچۈرۈشكە مۇڭەپپەق بولالماس، مەن بولسام تېخى ھاياتمەن، نەپەستىن قالمىدىم، پىشانەمگە پۈتۈلگىنى شۇ ئىكەن، تەقدىر ماڭا مۇشۇنداق ئىمكانىيەتنى بەردى. ئېھتىمال مېنى ئۆتمۈشتىكى كەچۈرمىشلىرىمنى رەتلەپ باشقىلارغا سۆزلەپ بەرسۇن، ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ بالىلىرىغا سۆزلەپ بەرسۇن، دەپ مۇشۇ پۈرسەتكە ئىگە قىلغاندۇر. مېنىڭ ئۆزۈمنىڭ باشتىن كەچۈرگەن ئىشلىرىمنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىش، ئۇلارغا بىلدۈرۈش مەجبۇرىيىتىم بار، چۈنكى مەن ئۇلارنىڭ ئاتىسى

مەن. مەن مۇشۇنداق ئويلىدىم. ئەلۋەتتە، كۆپچىلىككە ئورتاق ھەقىقەت بولىدۇ، لېكىن ھەربىر كىشىنىڭمۇ ئۆز ھېسسىياتى بولىدۇ. ئۆزۈمنىڭ بۇ بىرنېمىلىرىنى يېزىپ قالدۇرمىسام، مېنىڭ بىلەن بىللە گۆرگە كىرىپ كېتىدۇ. دۇنيا ئۇرۇشىغا قاتناشقان بىر كىشىنىڭ ھايات ـ مامات چەمبىرىكى ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرگىنىدە، ئۇنىڭ مىڭ قېتىم ئۆلۈش ئېھتىمالى بولىدۇ. ئۇ تىرىك قالغانكەن، دېمەك ئۇنىڭ كەچمىشى ـ كەچۈرمىشلىرى ۋە كۆرگەن ـ بىلگەنلىرى ناھايىتى كۆپ بولىدۇ، ئۇ نېمىنىڭ ياخشى ـ يامان ئىكەنلىكىنى، نېمىنىڭ راست ـ يالغان ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

ـــ تۇرۇپ تۇرغىنا، سېنىڭدىن سورايدىغان بىر ئىش بار ئىدى، ـــ يېدىگەي ھەيران بولۇپ ئابۇتالىپنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، ـــ سېنىڭ دېگەنلىرىڭمۇ يوللۇقتۇر بەلكىم، لېكىن سېنىڭ بالىلىرىڭ تېخى كىچىك ـ دە، تېخى ئاغزىدىن سۈت پۇرىقى كەتمىگەن بالىلارغۇ، ئۇلار ھەتتا ساتىراشنىڭ ئۇستىرىسىدىنمۇ قورقىدىغان بالىلار تۇرسا، ئۇلار نېمىنى بىلىدۇ؟

ـــ دەل شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئەسلىمە يېزىپ، ئۆتمۈشتىكى ئىشلارنى يېزىپ كېتەي دەيمەنغۇ. مەن ئۇلار ئۈچۈن يېزىپ قالدۇرۇشۇم كېرەك. مەن قانچە ۋاقىت ئۆمۈر كۆرەلەيمەن، بۇنى ھېچكىم ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ. ئالدىنقى كۈنى بولغان ئىشنى ئېيتسام، خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ قېلىپ، پويىزنىڭ ئاستىدا يانجىلىپ ئۆلگىلى تاس قالدىم. ھېلىمۇ قازانقاپ ۋاقتىدا مېنى نېرىغا ئىتتىرىۋەتتى، بولمىسا تۈگىشەتتىمكەن. شۇ چاغدا، قازانقاپ مېنى راسا تىللىدى، بالىلىرىڭ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ خۇداغا رەھمەت دېسۇن، جېنىڭ ئامان قالدى، دېدى!

ـــ توغرا ئېيتىپتۇ. مەن ساڭا بۈرۈنلا دېگەنىدىم، زەرىپەگمۇ ئېيتقانمەن، ـــ يېدىگەي خاپا بولدى، ئۇ مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۆز ئەندىشىسىنى يەنە بىر قېتىم

ئېيتماقچى بولدى، ــ سەن تۆمۈريولدا خۇددى پويىز ساڭا يول بېرىدىغاندەك غەمسىز كېتىۋاتسەن. تۆمۈريولدىكى بىخەتەرلىك توغرۇلۇق بەلگىلىمە بار ـ دە. سەن بىلىملىك ئادەمسەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق باشقىلار ساڭا تەربىيە بەرسە بولاتتىمۇ؟ سەن بىر تۆمۈريول ئىشچىسى تۇرۇپ، تۆمۈريولدا خۇددى بازاردا ماڭغاندەك ماڭمسەن. بىخەستەلىك قىلساڭ، ئۆلۈم ۋەقەسى چىقىدۇ، ئويۇن دەپ قارىما بۇنى.

ــ راست گەپ، پويىزنىڭ ئاستىدا قېلىپ ئۆلگەن بولسام، ئۆز ئۇۋالىم ئۆزۈمگە بولاتتى، ــ دېدى ئابۇتالىپ گۇدۇڭلىغاندەك، ــ بىراق، مەن گېپىمنى دەپ بولاي، ئاندىن سىز گېپىڭىزنى دەڭ.

ــ ھە، مۇنداقلا ئېيتتىم قويغىنىم، گېپىڭنى داۋاملاشتۇرغىن.

ــ ئىلگىرى ئاتا ـ ئانىلار پەرزەنتلىرىگە ئاز ـ تولا مىراس قالدۇراتتى. قالدۇرۇلغان مىراسنىڭ بەخت ـ سائادەت ياكى بالا ـ قازا كەلتۈرۈشى توغرىسىدا ھېچكىم بىرنېمە دېيەلمەيتتى. ئىلگىرى مىراسنىڭ قانداق بۆلۈنگەنلىكى، مىراسخورنىڭ قانداق ئاقىۋەتلەرگە دۇچار بولغانلىقى توغرىسىدا بىرمۇنچە كىتاب، نۇرغۇن ھېكايىلەر يېزىلغان، نۇرغۇن ئويۇنلار ئوينالغان. نېمىشقا؟ چۈنكى ئۇ مىراسلارنىڭ تولىسى ھالال يول بىلەن كەلگەن ئەمەس، باشقىلارنىڭ ئازاب ـ ئوقۇبەتلىرى ئاساسىغا، باشقىلارنىڭ ئەمگەك مېۋىلىرىنى ئىگىلىۋېلىش بەدىلىگە كەلگەن، شۇڭا ئۇ مىراسلارغا بالا ـ قازا، گۇناھ ۋە ھارام يوشۇرۇنغان. مەن كۆڭلۈمدە شۇنىڭغا رازىمەنكى، بىز بۇنداق نەرسىلەردىن يىراقمىز. مېنىڭدىن قالغان مىراس باشقىلارغا بالا ـ قازا ئەكەلمەيدۇ. مېنىڭدىن قالىدىغان مىراس مېنىڭ روھىم، مېنىڭ يازغانلىرىم. مېنىڭ بۇ ئەسلىمىمدە، مېنىڭ ئۇرۇشتا بېشىمدىن كەچۈرگەن ئىشلار ۋە مەن چۈشەنگەن ئىشلار خاتىرىلەنگەن. مېنىڭدە، بالىلىرىمغا قالدۇرىدىغان بۇنىڭدىن

بۇنىڭدىن باشقا مېنىڭدە باشقا بىر ئويمۇ بار. بالىلىرىم مۇشۇ ساری ئۆزەكتە ئۆسۈپ يېتىلىدۇ. ئۇلار چوڭ بولۇپ يېتىلگەندە ئەجەبمۇ قۇرۇق بىر يەردە ياشاپتىكەنمىز، دەپ ئويلاپ قالماسلىقى ئۈچۈن، مەن يەنە بۇ يەردە تارقىلىپ يۈرگەن قەدىمكى خەلق قوشاقلىرىنى خاتىرىلەپ قويۇۋاتىمەن، بۇ قوشاقلار يېزىپ قالدۇرۇلمايدىغان بولسا، ئۇنتۇلۇپ، تۈگەپ كېتىدۇ. مېنىڭچە خەلق قوشاقلىرى دېگەن ئۆتمۈشتىكى دەۋرلەردىن ئۈچۈر بېرىدۇ. ئۇكىبالا ناھايىتى جىق قوشاق بىلىدىكەن، ئۇ مېنىڭ ئۈچۈن ئويلىنىپ قويۇشقا ماقۇل بولدى.

— دۇرۇس، بۇنىڭغا گەپ كەتمەيدۇ! قانداقلا بولسۇن ئارال دېڭىزىنىڭ بويىدا ئۆسۈپ چوڭ بولغان - دە! — يېدىگەي بىرئاز مەغرۇرلىنىشقا باشلىدى، — ئارال دېڭىزىنىڭ بويىدا چوڭ بولغانلارنىڭ ھەممىسى ناخشا - قوشاق ئېيتىشقا ئامراق. دېڭىزدا ناخشا ئېيتساڭ، تولمۇ يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ. دېڭىزچۇ، ھەممىنى بىلىدۇ. قانداق دېگەن بىلەنمۇ دېڭىزلىقلارنىڭ قارنى - كۆكسى كەڭ، شاد - خۇرام.

— توغرا ئېيتىسىز. يېقىندا مەن يېزىپ قالدۇرۇلغان قوشاقلارنى يېڭىباشتىن ئوقۇپ چىققىنىمدا زەرىپە ئىككىمىز يىغلاپ تاشلاشقا تاس قالدۇق. قەدىمكى قوشاقلار نېمىدېگەن مۇڭلۇق - ھە! ھەربىر قوشاق بىر تارىخ. مۇشۇ قوشاقلار ئارقىلىق سىز شۇ ۋاقىتتىكى مەنزىرىلەرنى، كىشىلەرنىڭ قەلبىنى چۈشىنەلەيسىز. ئۇ قوشاقلارنى ئاڭلىغىنىڭىزدا ئىختىيارسىز ھالدا ئۇلارنىڭ پىكرىگە پىكرىڭىز قوشۇلۇپ كېتىدۇ، شۇلارغا ئوخشاشلا سۆيۈنۈپ كېتىسىز، شۇلارغا ئوخشاشلا ئازابلىنىسىز. قارىغا، ئۇلار قانداق خاتىرىلەرنى قالدۇرغان. مەن قازانقاپنىڭ كەمپىرى بۆكەي يەڭگەمنىمۇ ھەربىرىكە كەلتۈرۈپ قويدۇم، ئۇنىڭغا: «سىزمۇ قاراقالپاقلارنىڭ قوشاقلىرىنى ئوبدان ئەسلەپ قويۇڭ، مەن ئۇلارنى ئايرىم بىر

دەپتەر قىلىپ يېزىپ چىقىمەن، بىزدە قاراقالپاقلارنىڭمۇ خەلق قوشاقلىرى توپلىمى بولسۇن» دېدىم...

ئۇلار تۆمۈرىول لىنىيەسىنى بويلاپ ئاستا ماڭماقتا ئىدى. كەمدىن - كەم ئۇچرايدىغان پەيت ئىدى بۇ. ئاخىرقى ياز كۈنلىرى خۇددى ئېغىزدىن چىققان هوردەك، يېنىك ۋە تەبىئىي ئىدى. ساري ئۆزەكتە نە ئورمان، نە ئېتىز يوق ئىدى، لېكىن كۈن پېتىش ئالدىدىكى نۇر ۋە كۆلەڭگىنىڭ هەربىر كىشىدە پايانسىز بۇ دالا هاياتقا تولغانمۇ نېمە، دېگەن تۇيغۇنى پەيدا قىلاتتى. كەچقۇرۇنلۇقى كۆپكۆك ئاسمان ئاستىدىكى پايانسىز زېمىن ئادەم نەزىرىنى تارتىپ، ئۇنى چوڭقۇر ئويغا، قىياسقا باشلايتتى، كىشىلەرنىڭ قەلبىنى هاياجانغا سېلىپ، ئۇلاردا ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش ئارزۇسىنى تۇغدۇراتتى.

— هە، يېدىگەي ئاغا، — دېدى ئابۇتالىپ سورايمەن دەپ هېچبىر مۆرىتىنى تاپالماي يۇرگەن بىر ئىشنى ئېسىگە ئالغاندىن كېيىن سەل توختۇلۇپ، — خېلى بۇرۇنلا سىزدىن بىر ئىشنى سورىماقچىدىم. هېلىقى دۆنەنباي دېگەن قۇشچۇ، سىز بۇ هەقتە قانداق قاراشتىسىز؟ تەبىئەت دۇنياسىدىغۇ دۆنەنباي ئىسىملىك مۇنداق قۇشنىڭ بولۇشى ئېهتىمال، سىز ئۇچرىتىپ باققانمۇ؟

— ئۇ دېگەن رىۋايەتلەردىكى بىر قۇشقۇ.

— بۇنى مەنمۇ بىلىپ تۇرۇپتۇمەن. لېكىن، رىۋايەت دېگەن تولا چاغلاردا پاكىتنى ئاساس قىلىدۇ. ئېيتايلۇق، بىزنىڭ يەتتىسۇدا كۈنبويى تاغ - باغلاردا يۈرۈپ: «كىم مېنىڭ ياريم» دەپ سايرايدىغان بىر قۇش بار. بۇ ئەلۋەتتە ئاۋازنىڭ ئوخشاپ كېتىدىغانلىقىدىن كېلىپ چىققان بىر خىل قىياس، بىز تەرەپتىكى بىر رىۋايەتتە بۇ قۇشنىڭ نېمىشقا ئاشۇنداق سايرايدىغانلىقىنى تەسۋىرلەيدىغان بىر رىۋايەت بار. شۇڭا، مەن دۆنەنباي هەققىدىكى هېكايىدىمۇ ئاۋازى ئوخشاپ كېتىدىغان بىرەر ئىش بارمىكىن دەيمەن. چۆلدە ئاۋازى دۆنەنباي دېگەنگە

يېقىن كېلىدىغان بىرەر قۇشمۇ باردۇر، شۇڭا ئاشۇنداق بىر رىۋايەت توقۇپ چىقىرىلدىمىكىن دەيمەنغۇ؟

— بۇنىسى ماڭا قاراڭغۇ. بۇنى ئويلاپ باقماپتىكەنمەن، — دېدى يېدىگەي، — بىراق مەن مۇشۇ رايوندا ئۇياقتىن - بۇياققا ئۆتۈپ يۈرىدىغان تۇرۇقلۇق مۇنداق بىر قۇشقا يولۇقۇپ باقمىغانمەن. بۇنداق قۇش يوقتەك قىلىدۇ.

— راست يوق بولۇشى مۇمكىن، — دېدى ئابۇتالىپ سەل ئويلىنىپ.

— بۇنداق قۇش بولمىسا، ئەمىسە بۇ ھېكايىنى ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان دېگىلى بولامدۇ؟ — دەپ سەل ئەنسىرىگەنلىكىنى بىلدۈردى يېدىگەي.

— ياق، ئۇنداق دېيىشكە بولمايدۇ. ئانابېيىت مازىرىمۇ بارغۇ، ئۆتمۈشتە چوقۇم شۇنداق بىر ۋەقە بولغان. نېمە دېسىمۇ ماڭا ھامان مۇشۇنداق قۇش باردەك تۇيۇلىدۇ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىرەر كىشىگە ئۇچراپمۇ قالار. بالىلار ئۈچۈن مۇشۇنداق يېزىۋاتىمەن.

— ھە، بالىلار ئۈچۈن دېسەڭ، — دېدى يېدىگەي سەل ئىشەنچ قىلالمىغان ھالدا، — ئۇنىڭ يولى باشقا...

نايمان ئانا توغرۇلۇق ساری ئۆزەكتە تارقىلىپ يۈرگەن رىۋايەتنى يېزىۋالغۇچىلاردىن، يېدىگەينىڭ ئېسىدە قېلىشچە پەقەت ئىككىلا كىشى بار. ھەممىدىن ئاۋۋال ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ئۆزىنىڭ بالىلىرى ئۈچۈن 1952 - يىلى يازغان. ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋنىڭ قول يازمىلىرى كېيىنكى كۈنلەردە يوقىلىپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن قايغۇ - ھەسرەتنىڭ قازىنى ۋاتاقىشىپ تازا قاينىدى - دە، قول يازما تۇرماق، ئادەملەرنىڭ قەيەرگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيدىغان زامان ئۆتتى ! ئاردىدىن بىرنەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن، 1957 - يىلى بۇ رىۋايەتنى يېلىزاروف ئافاناسى ئىۋانوۋىچ يېزىۋالدى. مانا ئەمدى يېلىزاروفمۇ يوق، قول يازما بولسا ئۇنىڭ ئالمائاتادىكى ئۆيىدە

قەغەزلىرىنىڭ ئىچىدە قالغاندۇر، كىم بىلىدۇ... ئىككىلىسى بۇ رىۋايەتنى قازانقاپنىڭ ئاغزىدىن يېزىۋالغاندى، يەدىگەي شۇ چاغدا ئۇلار بىلەن بىللە بولۇپ، رىۋايەتنىڭ ئۇيەر - بۇيېرىنى ئاندا - ساندا قازانقاپنىڭ ئاغزىغا سېلىپ بېرىپ، ئۆزىچە بىر چۈشەندۈرگۈچى سىياقىدا ئولتۇرغان.

«ئى خۇدايىم، شۇنىڭدىن بېرى قانچە زامانلار ئۆتۈپ كەتتى - ھەي!» دەپ ئويلىدى يەدىگەي يوپۇق يېپىلغان قارانارنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ لىڭشىپ. مانا ئەمدى يەدىگەينىڭ ئۆزى قازانقاپنى ئانابېيىتكە ئەكېتىۋاتىدۇ. تەقدىر پەلەك خۇددى قىسىپ كېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئانابېيىتنىڭ تارىخىنى ئۇ يۈرەك قېتىدا ساقلاپ، باشقىلارغا ئېيتىپ بېرەتتى، مانا ئەمدى شۇ تەزكىرىچىنىڭ ئۆزى شۇ ئانابېيىتكە بېرىپ، ئاخىرقى ماكانىنى تاپماقچى.

«ئەمدىغۇ ئانابېيىت بىلەن ئىككىمىزلا قالدۇق. مەنمۇ ئۇزاققا بارماي ئانابېيىتكە كېلىپ جايلىشارمەن. دۇنيا يۈزى شۇنىڭغا قاراپ يۈزلەنسە كېرەك» دەپ مۇڭلاندى يەدىگەي چاتمىلىق تىراكتور ۋە ئۇنىڭ ئارقىسىدا كېلىۋاتقان «بىلاروس» ماركىلىق تۇپا قېزىش ماشىنىسىغا قاراپ. ھازا ئەتىرىتىگە ئۆزىچىلا قوشۇلۇۋالغان يولبارس بىردەم ئالدىغا ئۆتۈپ كېتەتتى، بىردەم كەينىدە قالاتتى، بىردەم يېنىدا ماڭسا، بىردەم ئۇلاردىن ۋاقتىنچە ئايرىلىپ قالاتتى... قۇيرۇقىنى دىڭگايتىۋېلىپ، ئەتراپىغا قاراپ سوكۇلداپ كېلەتتى...

كۈن باش ئۈستىگە كېلىپ چىقىچۇش بولۇپ كەتتى. ئانابېيىتكە ئەمدى ئانچە ئۇزاق قالمىغاندى...

8

مەيلى قانداقلا بولسۇن، 1952 - يىلىنىڭ ئاخىرلىرى،

ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا، پۈتكۈل كۆز ۋە كېيىنرەك كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن قار - شۇنىڭغانسىرى كەلگەن قىش بورانلىق ھايالدىما بېكىتىدىكى ئانچە كۆپ بولمىغان ئاھالە ئۆچۈن، ئېھتىمال، ئەڭ ياخشى بىر مەزگىل بولغان بولسا كېرەك. كېيىنكى ۋاقىتلاردا يېدىگەي شۇ كۈنلەرنى خېلى سېغىنىپ يۈردى.

سەۋەبسىز ھېچكىمنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمايدىغان، بورانلىقنىڭ ئاقساقىلى ئاتالغان نارەك كۆچلۈك قازانقاپ ئۇ چاغلاردا ساق - تىمەن ئىدى. ئوغلى سابىتجان قۇمبەلدىكى ياتاقلىق مەكتەپتە ئوقۇيتتى. قۇتتىبايېف ئائىلىسىمۇ ساری ئۆزەكىكە پۈختا ئورۇنلىشىۋالغانىدى. قىش كىرىشتىن ئاۋۋال ئۇ ۋاقىتلىق كەپىنى ئوڭشاپ، مەش سېلىپ، قىشلىق ياڭيۇلىرىنى تەييارلىۋالغان ھەم زەرىپە بىلەن بالىلىرىغا پىيما ئېلىپ بەرگەن، قۇمبەلدىن بىر تاغار ئۇنمۇ ئەكېلىۋالغانىدى، ئۇننى كامالەتكە يېتىشكە باشلىغان ياش قارانارغا ئارتىپ يېدىگەي ئەكېلىپ بەرگەنىدى. ئابۇتالىپ ئىسمېنىدا ئاكتىپ ئىشلەيتتى، ئىشتىن قايتقاندىن كېيىن ئاۋۋالقىدەكلا بالىلىرىغا دەرس بېرەتتى، كېچىسى بولسا دېرىزە تەكچىسىگە قويۇلغان چىراغنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ بىر نەرسىلەرنى يازاتتى.

ئۇ چاغدا بورانلىقتا يەنە ئىككى - ئۈچ تۆمۈرىيول ئىشچىسى ئائىلىسى بار ئىدى، بىراق ئۇزايىدىن قارىغاندا ئۇلار ۋاقىتنىچە تۇرۇۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ چاغدا بورانلىق ھايالدىما بېكىتىنىڭ باشلىقى ئابلوف دېگەن كىشى بولۇپ، قارىماققا يامان ئەمەس كىشى ئىدى. بورانلىقلار بىرەر كېسەلگە يولۇقمىدى، خىزمەتتىمۇ بىرەر چاتاق چىقمىدى. بالىلار ئۆسۈپ، چوڭىيىپ كېلىۋاتاتتى. قىش يېتىپ كېلىشتىن ئاۋۋال يول لىنىيەلىرىنى ئوڭشاش، قار توسۇش قۇرۇلۇشلىرىمۇ ۋاقتى - ۋاقتىدا ئورۇنلىنىپ تۇردى.

ساری ئۆزەك ئۇچۇن ئېيتقاندا، شۇ يىلى ھاۋا ناھايىتى ياخشى بولدى. كۇزدە ساری ئۆزەك مايدا پىشۇرغان توقاچتەك قىزىرىپ كەتتى. قىش بالدۇرراق كەلدى، قىش كىرىش بىلەنلا قېلىن قار يېغىپ كەتتى. پۇتۇن ئەتراپ كۇموش لىباسنى كىيىپ ناھايىتى چىرايلىق ياسىنىپ كەتكەندى. ئاپپاق قارلىق دالادا تۆمۇرىيول خۇددى قارا تانابتەك ئۇزاققا سوزۇلۇپ ياتاتتى، پويىزلار ئارقا - ئارقىدىن گۇلدۇرلەپ ئۆتۇپ تۇراتتى. تۆمۇرىيولنىڭ بىر تەرىپىگە، ئاپپاق قار بىلەن قاپلانغان بىر دۆڭنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىچىككىنە بىر ئىشچىلار مەھەللىسى — بورانلىق ھايالدىما بېكىتى جايلاشقاندى. ئۇ يەردىمۇ پەقەت بىرنەچچە كورپۇس ئۆيلا بار ئىدى، خالاس. ئۆتۇشۇپ تۇرغان يولۇچىلار بۇ مەھەللىگە سۆرۈن چىراي بىلەن قارىشىپ قويياتتى ياكى ئۇلارنىڭ كۆڭلىدە ھايالدىما بېكەتكە ۋە ئۇ يەردىكى ئاھالىگە ئېچىنغاندەك بىر خىل تۇيغۇ غىل - پال قىلىپ ئۆتۇپ كېتەتتى...

لېكىن، ئۇلارنىڭ قىسقىغىنا ئېچىنىشى زۆرۇر ئەمەس ئىدى. بورانلىقلار ئۇچۇن ئۆتۇپ كەتكەن يازنىڭ ئوت - ئاتەش ئىسسىقى بولمىسا، تېگى - تەكتىدىن ئېيتقاندا بۇ يىل قۇتلۇق بىر يىل بولدى. قىسقىسى، ئۇرۇش مۇشكۇلاتلىرى ئۆتۇپ كەتكەندىن كېيىن تۇرمۇش ھەممە يەردە ئاستا - ئاستا ياخشىلىنىپ بارماقتا ئىدى. ماگىزىنلاردا مال ئۇنچىۋالا كۆپ بولمىسىمۇ، لېكىن يېڭى يىلدىن كېيىن يېمەك - ئىچمەك ۋە سانائەت تاۋارلىرى ئەرزانلايدىغاندەك قىلاتتى. شۇنداق قىلىپ ئەھۋال يىلدىن - يىلغا ياخشىلىنىپ بارماقتا ئىدى...

ئادەتتە، بورانلىقلار يېڭى يىلنى دەپ ئانچە باش قاتۇرۇپ كەتمەيتتى، يېرىم كېچىدە يۇرەكلىرى دۇپۇلدىگەن ھالدا سائەتنىڭ ئاخىرقى سىگنالىنى كۇتۇپ ئولتۇرمايتتى. تۆمۇرىيولنىڭ ئىشلىرى ھېچقانداق بايرامغا قارىمايتتى، پويىزلار قاتناۋېرەتتى. قىشتا ئۆينىڭ ئىشلىرىمۇ كۆپ بولاتتى، مەشكە ئوت قالاشقا، مالغىمۇ كۆپرەك ئېتىبار بىلەن قاراشقا توغرا

كېلەتتى. ھېرىپ كەتكەچكە، بالدۇرراق يېتىپ دەم ئېلىش ئۈلارغا ھەممىدىن راھەتتەك بىلىنەتتى.

ئاشۇ تەرىقىدە يىللار كەينىدىن يىللار ئۆتۈپ كەلمەكتە ئىدى...

لېكىن، 1952 ـ يىلى ئاخىرلىشىپ 1953 ـ يىلى يېڭى يىل ھارپىسىدا، بورانلىقتا ھەقىقىي بىر بايرام بولدى. بايرامنى باشلاپ بەرگۈچى، ئەلۋەتتە قۇتتىبايېۋ ئائىلىسى ئىدى. يېڭى يىل تەييارلىقىغا يېدىگەي ھەممىنىڭ كەينىدە كېلىپ قوشۇلدى. ھەممە ئىش قۇتتىبايېۋلارنىڭ بالىلارغا بېغىشلاپ يولكا ئويۇنى قىلىپ بەرمەكچى بولغانلىقىدىن باشلاندى. لېكىن، ساری ئۆزەكتە نەدىمۇ قارىغاي تاپقىلى بولسۇن؟ بۇ يەردە قارىغاي تېپىش دىنازاۋۇرنىڭ تۇخۇمىنى تېپىشتىنمۇ قىيىن ئىدى. يېلىزاروف ساری ئۆزەكتە گېئولوگىيەلىك تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا راستىنلا نەچچە مىليون يىللىق تاشقا ئايلانغان دىنازاۋۇرنىڭ تۇخۇمىنى تاپقاندى، بۇ تۇخۇملارنىڭ ھەربىرى تاۋۇزچىلىك چوڭ ئىدى. تاشقا ئايلانغان دىنازاۋۇر تۇخۇملىرى ئالمائاتادىكى مۇزېيغا ئاپىرىپ قويۇلغان، بۇ ھەقتە گېزىتلەرگە خەۋەر بېسىلغانىدى.

بىرەر تۇپ قارىغاي شېخىغا ئىگە بولۇش ئۇچۇن، ئابۇتالىپ قاتتىق سوغۇقتا قارىماي ئەتەي قۇمبەلگە بېرىپ، ئىستانسا ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىغا بېرىپ، مۇشۇ چوڭ ئىستانسىغا بېرىلگەن بەش تۇپ قارىغاينىڭ بىرىنى بورانلىق ھايالدىما بېكىتى ئۇچۇن تالىشىپ ئالغاندى، يېدىگەينىڭ بۇ ئىشقا قاتنىشىشى ئەنە شۇنىڭدىن باشلانغانىدى.

شۇ كۇنى يېدىگەي ئامبارنىڭ يېنىدا، بېكەت باشلىقىنىڭ قولىدىن يېڭى پەلەي ئېلىۋاتاتتى، بۇ چاغدا بىر يۈك پويىزى قىروۋ بېسىپ كەتكەن ۋاگونلارنى غىچىرلىتىپ تورمۇز بېرىپ توختاتتى، پويىز ناھايىتى ئۇزۇن بولۇپ، بىرىنچى لىنىيەگە كېلىپ توختىغانىدى، ۋاگونلارنىڭ ھەممىسى

پىچەتلىۋېتىلگەنىدى. ئەڭ ئاخىرقى بىر ۋاگوننىڭ سۈپىسىدىن تۇڭلاپ پۇتلىرى قېتىپ كەتكەن ئابۇتالىپ پۇتلىرىنى ئاران يۆتكەپ چۈشتى. ئۇچىسىغا سانسان جۇۋا، بېشىغا قۇلاقلىرى چۈشۈرۈلگەن قۇلاقچا كىيگەن كوندۇكتور پۇتلىرىنى ئاران يۆتكەپ ئايلىنىپ، ئابۇتالىپقا ئاللىقانداق ئېغىر بىرنېمىنى ئېلىپ بېرىۋاتاتتى. «قارىغاي ئوخشىمامدۇ» دەپ ئويلىغان يېدىگەي ھەيران بولدى.

ــ ھەي، يېدىگەي ! كەل بېرى، يارەملىشىۋەت ! ــ دېدى كوندۇكتور يېدىگەيگە قاراپ.

يېدىگەي ئىتتىك يۈگۈرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى ـ دە، ئابۇتالىپنىڭ ئەلپازىغا قاراپ چۆچۈپ كەتتى. يۈز ـ كۆزى، قاش ـ كىرپىكىنى قىروۋ باغلاپ كەتكەن ئابۇتالىپ گەپ قىلىشقا ھالى يەتمەي قېتىپ قالغانكەن. ئۇ قولىنى ھەركەتلەندۈرەلمەيتتى. يېنىدا شاخلىرىنى دىرايتىپ قارىغاي تۇرۇپتۇ، مۇشۇ قارىغىنى دەپ ئابۇتالىپ جېنىنى بەرگىلى تاس قاپتۇ.

ــ سېنىڭ ئادەملىرىڭنىڭ قانداق يولغا چىققىنى بۇ؟ ــ دەپ نارازىلىق بىلدۈردى كوندۇكتور. ئۇنىڭ ئاۋازى خىرىلدايتتى، ــ ۋاگوننىڭ ئارقا تەرىپىدىن سوققان شامالدىن جېنىڭ چىقىپ كېتەي دەيدۇ. جۇۋامنى سېلىپ بېرەي دېسەم، ئۆزۈم قېتىپ قالىمەن.

ئابۇتالىپ تەسلىكتە لەۋلىرىنى مىدىرلىتىپ سۆز قاتتى:

ــ كەچۈرۈڭ، سىزنى ئاۋارە قىلدىم، يېلىڭ كىيىم بىلەن چىقىپ قاپتىمەن، ئۆيگىمۇ يېتىپ كەلدىم، ھازىرلا ئىسسىپ قالىمەن.

ــ مەن دېدىم ئۇنىڭغا، ــ دېدى كوندۇكتور يېدىگەيگە، ــ ئۇستۈمدە جۇۋا، ئىچىمدە پاختىلىق شىم ـ چاپان، بېشىمدا قۇلاقچا، پۇتۇمدا پىيما، شۇنداق تۇرۇپمۇ يەنە بىر نۆۋەتچىگە ئۆتكۈزۈپ بەرگۈچە كۆزۈم ئېتىلىپ چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ كېتىدۇ. مۇشۇنداقمۇ يولغا چىققان بارمۇ؟

يېدىگەي خجالەت بولۇپ قالدى:

ــ ياخشى كۆڭلۈڭ ئۇچۇن رەھمەت، تىروفىم، بۇنىڭدىن كېيىن چوقۇم دىققەت قىلىمىز! ھە، ئەمدى ماڭغىن، يول بولسۇن!

شۇنداق قىلىپ يېدىگەي قارىغاينى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈۋالدى، چوڭلۇقى كىشىنىڭ بويىدەك بولۇپ مۇزدەك سوغۇق ئىكەن. قارىغاينىڭ يىڭنە يوپۇرماقلىرىدىن قىش كۇنلىرىدىكى قارىغايلىقنىڭ ھىدى كېلەتتى. يېدىگەينىڭ يۇرىكى شۇرراپ قىلىپ قالدى. ئۇ ئالدىنقى سەپتىكى ئورمانلارنى ئەسلەپ كەتتى. ئۇ يەرلەردە بۇنداق قارىغايلار سان ـ ساناقسىز ئىدى. بىراق، ئۇلارنى تانكا ۋە توپ ـ زەمبىرەك ئوقلىرى ۋەيران قىلىپ تاشلىغان. يېدىگەي ئۇ چاغلاردا قارىغاينىڭ بۇنچىلىك ئەتىۋارلىقىنى نەدىمۇ ئويلاپ ئۇلگۇرسۇن!

ــ يۇر، ــ دېدى يېدىگەي ئابۇتالىپقا بىر قاراپ قارىغاينى يەلكىسىگە ئېلىپ.

كۆزىدىن ئاققان يېشى سوغۇقتىن قېنى قېچىپ، كۆكىرىپ كەتكەن يۇزىدە قېتىپ قالغان ئابۇتالىپنىڭ قىروۋ باغلاپ كەتكەن قاشلىرىنىڭ ئاستىدىن سەلتەنەت خۇشاللىقىغا تولغان كۆزلىرى ۋال ـ ۋۇل قىلىپ قالدى. بىراق، يېدىگەينى بىردىنلا غەم باستى: «ئۇنىڭ بالىلىرى ئۆز ئاتىسىنىڭ مۇشۇنداق مۇھەببىتىنى چۈشىنەرمۇ، قەدىرلەرمۇ؟ تۇرمۇشتا پۈتۈنلەي بۇنىڭ ئەكسىچە بولىدىغان ئىشلارمۇ بولىدۇغۇ. ئاتىنىڭ مۇھەببىتى رەھىمتكە سازاۋەر بولماق تۇگۇل، سوغۇق مۇئامىلىگە، ھەتتا نەپرەتكە ئۇچرايدىغان، ياخشىلىققا يامانلىق بىلەن جاۋاب بېرىدىغان ئىشلار بولىدۇغۇ. خۇدا بۇنى ئۇنداق كۇنگە قېلىشتىن ساقلىسۇن. ئۇنىڭ تارتقان خورلۇقلىرىمۇ يېتەر» دەپ ئويلىدى يېدىگەي.

قارىغاينى ھەممىدىن ئاۋۋال قۇتتىبايىفنىڭ چوڭ ئوغلى داۋۇل كۆرۈپ، خۇشاللىقىدىن سۆرەن سېلىپ، يۇگۇرگەن پېتى ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. زەربە بىلەن ئېرىمەك چاپانلىرىنى

كىيمەيلا ئۆيىدىن ئېتىلىپ چىقتى.

ــ قارىغاي، يولكا قىلىدىغان قارىغاي، قاراڭغۇلار، قانداق قارىغاي بۇ! ــ داۋۇل خۇشاللىقىدىن سۆرەن سېلىپ سەكرەپ ئويناپ كەتتى.

زەرىپەنىڭ خۇشاللىقىمۇ باللارنىڭكىدىن قېلىشمايتتى:

ــ ئاخىر تېپىپسەن ـ دە! ئەجەب ئوبدان بولدىغۇ!

ئېرمەكنىڭ قارىغانىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىكەن. ئۇ يېدىگەي كۆتۈرگەن قارىغايدىن كۆزىنى ئالماي ئاپىسى زەرىپەدىن سورايتتى:

ــ ئاپا، ئاپا، قارىغاي دېگەن مۇشۇمۇ؟ ئۇ ياخشى ـ هە، ئاپا، ئەمدى ئۇ بىزنىڭ ئۆيدە ئۆسەمدۇ؟

ــ زەرىپە، ــ دېدى يېدىگەي، ــ مۇشۇ قارىغانىنى دەپ ئېرىڭ توڭلاپ ئۆلەي دەپتۇ. دەرھال ئۆيگە ئەكىرىپ ئىسسىتقىن. ئالدى بىلەن توڭلاپ قېتىپ قالغان ئۆتۈكىنى سالدۇرۇڭلار!

ئۆتۈك توڭلاپ قېتىپ قاپتۇ. ئۆتۈكىنى سالدۇرۇش ئۇچۇن تارتقان چاغدا ئاغرىغىنىدىن ئابۇتالىپنىڭ قاشلىرى تۇرۇلۇپ، چىشلىرى غىچىرلاپ كەتتى. باللار توڭلاپ تاشتەك قېتىپ كەتكەن ئۆتۈكنى سالدۇرىمىز دەپ كىچىككىنە قوللىرى بىلەن كۇچەپ تارتىشاتتى، يۇلقۇشلىشاتتى.

ــ هەي، نېرى تۇرۇڭلار پۇتلاشماي، ئۆزۈملا تارتاي، ــ دەپ زەرىپە باللىرىنى نېرى تۇرۇشقا بۇيرۇدى.

بىراق، يېدىگەي شۇنىڭلاپ:

ــ تەگمە ئۇلارغا، زەرىپە، تارتسۇن، تىرىشىپ باقسۇن، ــ دېدى.

چۇنكى، باللارنىڭ مۇشۇنداق كۆيۇنۇشى، ئىخلاسى، ئىچى ئاغرىپ بارلىق كۇچىنى چىقىرىپ تىرىشقانلىقى ئابۇتالىپنىڭ ئۇلارغا بولغان چەكسىز مۇھەببىتىنىڭ هەددى ـ هېسابسىز بەدىلى ئىكەنلىكىنى يېدىگەي چىن دىلىدىن سەزگەنىدى. دېمەك، بۇمۇ باللارنىڭ چوڭ بولغانلىقى، بىرەر نەرسىنى چۇشىنىدىغان

بولغانلىقى ئىدى. بولۇپمۇ، كەنجى ئوغلى ئىرمەكنىڭ ھەربىكەت - قىلىقلىرى بەكمۇ قىزىق ئىدى. ئىرمەك ئاتىسىنى، نېمە ئۈچۈندۇر «پاپىكا» دەيتتى. بۇ ئۇنىڭ نەچچە مىڭ يىلدىن بۇيان ئادەتلىنىپ كەتكەن «ئاتا» دېگەن سۆزنى باشقىچە ئۆزگەرتىپ قويغىنى بولسىمۇ، ھېچكىم ئۇنى تۈزىتىپ قويمىغانىدى.

— پاپىكا! پاپىكا! — دەپ ئىرمەك بېشىنى سىلىپ، كۈچىگىنىدىن قىزىرىپ كېتىپتۇ، ئۆتۈك بولسا پۈتىغا چاپلىشىپ كەتكەچكە قانچە تارتقىنى بىلەنمۇ چىقمايتتى. ئىرمەكنىڭ بۇدۇر چاچلىرى سالۋاراپ، قانداق قىلسام ئۆتۈكنى سالدۇرۇۋالارمەن دېگەن ئۇمىد بىلەن كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولغان ھالدا چوڭ ئادەملەردەك تارتاتتى، ئۇنىڭ بۇ قىلىقلىرىغا قاراپ كۈلگۈڭىز كېلىدۇ.

ئاتىسىنىڭ ئۆتۈكنى پەقەت بالىلارنىڭلا سالدۇرۇشى زۆرۈر ئىدى، ئۇنىڭ ئامالىنى يېدىگەي تاپتى. قېتىم كەتكەن ئۆتۈكلەر ئاستا - ئاستا ئىرىگەن، ئەمدى ئابۇتالىپنىڭ جېنىنى قىينىمايلا سالدۇرۇۋالغىلى بولاتتى.

— قېنى، بالىلار، تېزلىكتە مېنىڭ ئارقامغا كېلىپ ئولتۇرۇڭلار. پويىزغا ئوخشاش تىزىلىپ، بىر - بىرىمىزنى تارتىمىز. داۋۇل، سەن مېنىڭ بېلىمدىن تۇت، ھە، ئىرمەك، سەن داۋۇلنىڭ بېلىدىن تۇت.

ئابۇتالىپ يېدىگەينىڭ قۇۋلۇقىنى چۈشىنىپ، ئىسسىقتا ئىرىگەن قىروۋدىن كۆزلىرى ياشاڭغىراپ، كۈلۈمسىرەپ بېشىنى لىڭشىتتى.

يېدىگەي ئابۇتالىپنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى، بالىلار ئۇنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ تىزىلىپ تەخ بولغاندا، ئۇ: «بىر - ئىككى!» دەپ ئابۇتالىپنىڭ ئۆتۈكنى تارتىشقا باشلىدى.

— ھە، بالىلار، قېنى قاتتىقراق، بار كۈچۈڭلارنى چىقىرىپ تارتىڭلار! ئۇنداق قىلمىساڭلار، يالغۇز مېنىڭ كۈچۈم يەتمەيدۇ. قېنى، ھە، داۋۇل، ھە، ئىرمەك! قاتتىقراق!

بالىلار يېدىگەينىڭ ئارقىسىدا ئولتۇرۇپ كۈچەپ تارتاتتى. زەرىپە بولسا: «بىر - ئىككى ! بىر - ئىككى !» دەپ توۋلايتتى. يېدىگەي تازا كۈچىگەندەك بولۇپ تارتاتتى.

ئاخىر بىر پاي ئۆتۈك سالدۇرۇۋېلىنغان چاغدا، بالىلار غالىبلارچە چۈقان كۆتۈرۈشۈپ كەتتى. زەرىپە ئىتتىك كېلىپ يۇڭ ياغلىقى بىلەن ئېرىنىڭ پۈتىنى سۈرتمەكچى بولۇۋىدى، يېدىگەي ئۇنى ئىتتىك توسۇۋالدى:

ــ ھەي زەرىپە، ھەي بالىلار، بۇ قىلىقىڭلار نېمىسى؟ ئىككىنچى ئۆتۈكنى كىم سالدۇرىدۇ؟ يەنىلا ئاتاڭلارنىڭ بىر پۈتىنى يالاڭ ئاياغ، يەنە بىر پۈتىنى مۇزدەك قېتىپ كەتكەن ئۆتۈكتە قالدۇرايلى دېدىڭلارمۇ نېمە؟ توغرا ئەمەسقۇ بۇ!

ھەممەيلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى، ئۇچەيلىرى ئۈزۈلۈپ كەتكۈچە كۈلۈپ دومىلاپ كېتىشتى، بولۇپمۇ ئابۇتالىپ بىلەن ئۇنىڭ بالىلىرى.

«كىم بىلىدۇ، دەل مۇشۇ پەيتتە، بورانلىقتىن يىراق بىر يەردە ئابۇتالىپنىڭ ئۇستىدىن بېرىلگەن ئەرز بۇ ئائىلىنىمۇ، ھەتتا بورانلىق بېكىتىنىمۇ ئۇچىدىمۇ - چۈشىدىمۇ كۆرمىگەن بىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ، ئۇ قۇتتىبايېفنىڭ تەقدىرىنى شۇ ئەرز بويىچە ھەل قىلىپمۇ قويغاندۇر. كىم بىلىدۇ» دەپ ئويلىدى يېدىگەي مۇشۇ تېپىشماقنىڭ سىرىنى ئېچىشقا نەچچە قېتىم تەلپۈنۈپ.

ئوچۇق ھاۋادا چاقماق چېقىلغاندەك، بالا - قازا بىردىنلا يېتىپ كەلدى. مۇشۇنداق شۇملۇقنىڭ سىرىنى بۇرۇن بىلگەن بولسا، مۇنداق شۇملۇقلاردىن سەل - پەل كۆرگەن - بىلگەنلىرى بولغان بولسا، يېدىگەي، ئەلۋەتتە، بالا - قازانىڭ يېقىنلاپ كېلىشكە باشلىغانلىقىنى ئاڭقارمىسمۇ سەل - پەل سېزەر ئىدىغۇ.

بىراق، ئالاقزەدە بولغۇدەك نېمىسى بار؟ ھەر دائىم يىل ئاخىرلىشاي دېگەندە، ئۇچاستىكا تەكشۈرگۈچىسى ئۆز پىلانى

بويىچە ھايالدىما بىكەتتىن ھايالدىما بىكەتكە، ئىستانسىدىن - ئىستانسىغا تەكشۈرۈشكە كېلەتتى، كېلەتتى - دە، بىرەر كۈن تۇرۇپ، ئىش ھەققى قانداق بېرىلىدى، ماتېرىياللار قانداق ئىشلىتىلدى، باشقا ئىشلار قانداق ئورۇنلاندى دەپ تەكشۈرۈپ، جەدۋەل تولدۇرۇپ ئۇنىڭغا ھايالدىما بىكەتنىڭ باشلىقى، ئۆزى ۋە ئىشچىلاردىن بىرى قول قويىاتتى - دە، ئۆتكۈنچى پويىزغا چۈشۈپ ئۆتۈپ كېتەتتى. ھايالدىما بىكەتتە كۆپرەك تەكشۈرىدىغان نېمە بار دەيسىز؟ يېدىگەينىڭ ئۆزىمۇ بۇنداق تەكشۈرۈش جەدۋەللىرىگە قول قويۇپ باققان. بۇ دۆرەم بۇ تەكشۈرگۈچى ھايالدىما بىكەتتە ئۈچ كۈن تۇردى. ئۇ ھايالدىما بىكەتنىڭ ئەڭ چوڭ بۆلۈمىدە، ئالاقىلىشىش ئاپپاراتلىرى ئورنىتىلغان بىكەت باشلىقىنىڭ بۆلۈمىدە تۇردى. شۇ چاغدا ھايالدىما بىكەتنىڭ باشلىقى ئابىلوف بولۇپ، ئۇ تەكشۈرگۈچىگە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ چاي توشۇپ تۇردى. تەكشۈرگۈچى ئولتۇرغان يەرگە يېدىگەيمۇ بېرىپ قالغانىدى. تەكشۈرگۈچى تاماكىسىنى پۈرقىرىتىپ ماتېرىيال كۆرۈپ ئولتۇرغانىكەن. يېدىگەي بۇرۇندىن تارتىپ تونۇش بىر تەكشۈرگۈچى بولسا كېرەك دەپ ئويلىغانىدى، ياق، باشقا بىرى بولۇپ چىقتى، قىزىل يۈز، شالاڭ چىش، كۆز ئەينەك تاقىغان چارباش بىرنېمە ئىكەن. ئۇنىڭ كۆزىدىن غەلىتە بىر كۈلكە چىقىپ تۇراتتى.

كەچ كىرگەندە ئۇلار يەنە ئۇچرىشىپ قالدى. يېدىگەي ئىشتىن قايتىپ كېلىۋاتاتتى، قارىسا، ھېلىقى تەكشۈرگۈچى نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىنىڭ يېنىدىكى چىراغ نۇرى ئاستىدا ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈرگەنىكەن، سانسان جۈۋىسىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈۋاپتۇ. ئۇ ئەلتىپىدىن ئىشلەنگەن قۇلاقچا كىيگەن بولۇپ، تاماكىسىنى چېكىپ، پۈتىنىڭ ئاستىدىكى قۇمنى غىچىرلىتىپ، ئاللىقانداق ئوي - خىياللارغا كەلگەندەك قىلاتتى.

— خەيرلىك كەچ ! قانداقراق، ئۇياق - بۇياقتا ھەرىكەت قىلىشقا چىقىپسىز - دە، ھارغانسىز؟ — دېدى يېدىگەي

كۆيۈنگەندەك بولۇپ.

— ھە، ئەلۋەتتە، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ كۇلۇمسىرىگەندەك قىلىپ، — ئاسان ئەمەس.

— ئۇغۇ شۇنداق، — دېدى يېدىگەي ھۆرمەت يۈزىسىدىن.

— ئەتە ئەتىگەندە كېتىمەن، — دېدى تەكشۈرگۈچى، — 17 - نۆۋەتچى پويىز بۇ يەردە توختاپ ئۆتمدۇ، شۇنىڭ بىلەن ماڭىمەن، — ئۇ يەنە كۇلۇمسىرىگەندەك قىلدى. ئاۋازى پۈۋلەپ چىقارغاندەك تۇتۇق، ھەتتا غەلىتە ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى كۆزى سەل قىسىلغاندەك يېدىگەينىڭ يۈزىگە قاراپ تۇراتتى، — سىز يېدىگەي جانكەلدى بولىسىزغۇ دەيمەن؟

— ھەئە، مەن شۇ.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغانىدىم، — تەكشۈرگۈچى شالاڭ چىشلىرى ئارىسىدىن تاماكا تۈتۈنىنى پۈرقىرىتىپ چىقاردى، — ئالدىنقى سەپتىن شەرەپ بىلەن قايتقان جەڭچى. 1944 - يىلىدىن باشلاپ ھايالدىما بېكەتتە ئىشلەپ كېلىۋاتىسىز. تۆمۈرىولدىكىلەرنىڭ ھەممىسى سىزنى بورانلىقلىق يېدىگەي دەيدۇ.

— ھەئە، شۇنداق، — دېدى يېدىگەي ساددىلىق بىلەن. ئۇ بۇ ئادەمنىڭ ئۆزى توغرۇلۇق بۇنچىلىك بىلگەنلىكىگە قاراپ ئۇنى ياقتۇرۇپمۇ قالدى، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇنىڭ بۇنچىلىك بىلىشى نېمىگە زۆرۈر بولۇپ قالغاندۇر، دەپ ھەيرانمۇ بولدى.

— مەن ئاڭلىغان - بىلگەنلىرىمنى ئۇنتۇمايمەن، — دەپ كۇلۇمسىرىگەندەك قىلدى تەكشۈرگۈچى خۇددى يېدىگەينىڭ گۇمانلىنىپ قالغانلىقىنى سېزىپ قالغاندەك، — مەنمۇ سىلەردىكى قۇتتىبايىپقا ئوخشاش بىر نەرسىلەرنى يازىمەن، — ئۇ چىراغ شولىسى چۇشۇپ تۇرغان دېرىزىگە قاراپ ئېڭىكىنى سوزدى، دېرىزىدىن ئابۇتالىپنىڭ ئادەتتىكىگە ئوخشاش دېرىزە تەكچىسىگە ئېڭىشىپ ئولتۇرۇپ بىرنېمە يېزىۋاتقانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، — ئۇچ كۈننىڭياقى بايقايمەن: يېزىۋاتىدۇ، يېزىۋاتىدۇ،

چۇشىنىمەن. ئۆزۈمنىڭمۇ يازىدىغانلىرىم بار، بىراق مەن شېئىرلا يازىمەن. تۆمۈرىولنىڭ كۆپ تراڭلىق ئىچكى گېزىتىدە ئايمۇئاي دېگۈدەك بېسىلىپ تۇرىدۇ. ئوبلاستلىق گېزىتكىمۇ 8 ـ مارتتا بىر قېتىم، بۇ يىلقى 1 ـ مايدا بىر قېتىم بېسىلىپ چىقتى.

ئىككىلىسى جىم بولۇپ قالدى. يېدىگەي ئەمدى خوشلىشىپ ئۆيگە قايتىشقا تەمشىلىۋىدى، تەكشۈرگۈچى يەنە سۆزلەپ كەتتى:

ــ بىلەمسىز، ئۇ يۈگوسلاۋىيە توغرۇلۇق يېزىۋاتىدۇ؟

ــ راستىنى ئېيتسام ئانچە ئېنىق ئۇقمايمەن، ــ دېدى يېدىگەي، ــ شۇنداقتۇر بەلكىم. ئۇ شۇ يەردە پارتىزان بولغانغۇ، بالىلىرى ئۈچۈن يېزىۋاتقانەك قىلىدۇ.

ــ ئاڭلىدىم، ئابىلوفتىن ئاڭلىدىم. تۇتقۇن بوپتىكەن، يەنە كۆپ يىل ئوقۇتقۇچىلىق قىپتىكەنمىش، ئەمدى ئۆزىنى قەلەمنىڭ ئۇچى بىلەن تونۇتاي دەپتۇ ـ دە، ــ ئۇ خىر ـ خىر قىلىپ سوغۇق كۈلۈپ قويدى، ــ بىراق، يازغۇچىلىق ئۇنداق ئاددىي ئىش ئەمەس. مەنمۇ چوڭراق بىر ئەسەر يازسام دەپ يۈرۈۋاتىمەن. ئالدىنقى سەپ، ئارقا سەپ، ئەمگەك توغرۇلۇق يازاي دەيمەن. بىراق، ماڭا ئوخشاش تەكشۈرگۈچىلەر بەكمۇ ئاز، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزۈلمەيدىغان كاماندىروپكا، كاماندىروپكا...

ــ ئۇمۇ بەك ئالدىراش، پەقەت كېچىسىلا يازىدۇ، كۈندۈزى بولسا ئىشتىن قولى بوشىمايدۇ، ــ دەپ قويدى يېدىگەي. ئىككىلىسى يەنە جىمىپ قالدى. بىراق، يېدىگەي يەنە كېتىشكە ئۇلگۈرەلمەي قالدى.

ــ يېزىۋاتىدۇ، يېزىۋاتىدۇ، زادىلا بېشىنى كۆتۈرمەيدۇ، ــ دېدى تەكشۈرگۈچى ئابايىقىدىنمۇ بەكرەك ھەجىيىپ، يورۇق دېرىزىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئابۇتالىپنىڭ شولىسىدىن كۆزىنى ئالماي.

ــ ئەمدى بىرنېمە قىلىشى كېرەكقۇ، ــ دەپ ئۇن قاتتى يېدىگەي، ــ ئۆزى بولسا ساۋاتلىق ئادەم، ئەتراپىدا ئادەم يوق،

قىلىدىغان ئىشى يوق، جىمجىت، يازماي قانداق قىلىدۇ.

ــ ئوھۇ، بۇمۇ بىر قاراش. ئەتراپتا ئادەم يوق، قىلىدىغان ئىشى يوق، ــ دېدى تەكشۈرگۈچى كۆزىنى قىسىپ، ئاللىقانداق بىرنېمىلەرنى ئويلاپ، ــ ئەتراپتا ئادەم يوق، قىلىدىغان ئىش يوق، ئەركىن ـ ئازادە، بۇمۇ بىر ئىدىيە...

گەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئۇلار خوشلاشتى. شۇنىڭدىن كېيىنكى بىرنەچچە كۈن ئىچىدە، يېدىگەي ھېلىقى تەكشۈرگۈچى بىلەن تاسادىپىي قىلىشىپ قالغان پاراڭنى ئابۇتالىپقا دەپ بېرەي دەپ بىرنەچچە قېتىم تەمشەلدى ـ يۇ، ئېپسىنى تاپالماي قالدى، كېيىن ئۈنتۈپلا كەتتى.

قىش يېقىنلىشىپ قالغانىدى، شۇڭا ئىش ئادەتتىكىدىن كۆپىيىپ كەتكەنىدى. بولۇپمۇ، قارانار قۇتراشقا باشلىدى: ئۇ كۈيگە كىرگەنىدى. مال ئىگىسىنىڭ ئاۋارىچىلىكى دەپ شۇنى دېسە بولىدۇ. قارانار بۈنىڭدىن ئىككى يىل ئاۋۋال بۇغرا بولۇپ يېتىشكەنىدى، لېكىن ئۇ ئىككى يىلدا تېخى ياش بولغاچقا تېخى ئۈنچۈالا قۇتراپ كەتمىگەنىدى، ۋارقىراپ، قورقۇتۇپ بولسىمۇ ئۈنى توسۇۋېلىشقا بولاتتى. يەنە كېلىپ ئۇ چاغدا بورانلىقتىكى تۆگە پادىسى ئىچىدە ھېلىقى قېرى بۇغرا ــ قازانقاپىنىڭ قېرى بۇغراسى ئۈنىڭغا يولمۇ بەرمەيتتى، تېپەتتى، چىشلەيتتى، ئۈنى ئىنگەنلەرگە يېقىنلاشتۇرمايتتى. بىراق، بۇ دېگەن بىر كەڭ دالا، بىر تەرەپتىن قوغلاپ چىقارسا، قارانار يەنە بىر تەرەپتىن كېلىپ چېپىلاتتى. قېرى بۇغرا ئۈنى كۈن بويى قوغلايتتى. شۇنداق بولسىمۇ ياش قۇرامىغا يەتكەن قارانار ئۇياق ـ بۇياقتىن ئەگىپ يۈرۈپ، دىتلىغان يېرىگە بېرىپ مەقسىتىگە يېتەتتى.

لېكىن، بۇ يىلقى ئەھۋال باشقىچە ئىدى. قىش كىرىش بىلەنلا تۆگىلەر كۈيگە كىرگەن چاغدا، قارانار بورانلىقتىكى تۆگە پادىسى ئىچىدە غوجايىن بولۇۋالدى. قارانار كامالەتكە يېتىپ، كۈچكە تولۇپ، تولىمۇ غەيرەتلىك بولۇپ كەتتى: قازانقاپىنىڭ قېرى بۇغرىسىنى ئاياپ تۇرماستىن يار ئاستىغىچە قوغلاپ

يېڭى كىتاب نۇر يولىدا www.uyghurkitap.com

بېرىپ، ئىنىس - جىن يوق دالادا تېپىپ، چىشلەپ - چاينىپ ئۆلەر ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويىدىغان ئىشنى چىقاردى. بۇ ئىككى بۇغرىنى ئاجرىتىپ قويىدىغان ئادەم يوق. تەبىئەت قانۇنى رەھىمسىز، قارشى تۇرغىلى بولمايدۇ، ئەمدى ئەۋلاد قالدۇرغۇچى قارانار، ئەمدىكى دەۋر شۇنىڭكى.

دەل مۇشۇ ئىش ۋەجىدىن قازانقاپ تۇنجى قېتىم يېدىگەي بىلەن ئۇرۇشۇپ قالدى، ئۆز تۆگىسىنىڭ يار ئاستىدا تېپىش - چەيلەش، چىشلەش - چاياش بىلەن ئاشۇنداق ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويۇلغانلىقىغا چىدىمايى كەتتى. ئۇ دالادىن رەڭگى ئۆچكەن ھالدا قايتىپ كېلىپ غەزەپ بىلەن يېدىگەيگە ۋارقىرىدى:

— بۇ نېمە قىلغىنىڭ، مېلىڭغا نېمىشقا ئىگە بولمايسەن؟ ئۇلار ھايۋان بولغان بىلەن بىز ئىككىمىز ئادەمغۇ! قارىغىنا، ئاۋۇ قارانارنىڭ مېنىڭ بۇغرامنى ئۆلەر ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويۇپتۇ. سېنىڭ بولسا ھېچنېمە بىلەن كارىڭ يوق، ئۇنى ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىپ بەخىرامان يۈرسەن!

— قازاكە، ئۇنى مەن قويۇۋەتمىدىم، ئۇنىڭ ئۆزى كېتىپ قاپتۇ. ئۇنى مەن قانداق باشقۇرىمەن؟ زەنجىرلەپ قويساڭ، زەنجىرنىمۇ ئۈزۈۋېتىدۇ. ئۆزۈڭ بىلسەن، بۇرۇنقىلار: «قۇش ئاتسىنى تونۇماس» دەپ بىكار ئېيتمىغانغۇ. ئەمدى قارانارنىڭمۇ دەۋر سۈرىدىغان ۋاقتى كەلگەندۇر...

— ھە، شۇنىڭغا خۇشال بولۇپ يۈرۈپتىكەنسەن - دە، بىراق، تۇرۇپ تۇر، تېخى ساڭا كۆرسىتىدىغىنىنى كۆرسىتىدۇ. سەن ئۇنى ئاياپ بۇرنىغا چۈلۈك ئۆتكۈزمەيۋاتسەنغۇ، ھە، شۇنىڭ دەردىنى تارتسەن تېخى، كۆزۈڭنىڭ سۈيىنى ئېقىتىدىغان كۈنلەر كېلىدۇ. بۇنداق ھايۋانغا بىر پادا ئىنگەنلەر ھېچ گەپ ئەمەس، ئۇ پۈتكۈل ساري ئۆزەكنىڭ بۇغرىلىرى بىلەن ئېلىشىدۇ. ئۇ چاغدا ئۇنى باشقۇرمەن دەپمۇ باشقۇرالمايسەن. ئەنە شۇ چاغدا مېنىڭ گەپلىرىمنى ئېسىڭگە ئالارسەن...

يېدىگەي قازانقاپ بىلەن تەرگىشىپ ئولتۇرمىدى، ئۇنى

ھۆرمەتلەيتتى، يەنە كېلىپ، ئومۇمەن ئۇنىڭ گېپى يوللۇق ئىدى، شۇڭا ياۋاش ھالغا كېلىپ:

— قازاكە، بوتىلاق چېغىدا ئۇنى سەن ماڭا ئۆزۈڭ بەرگەن ئەمەسمىدىڭ، ئەمدى ئۇنى تىللاشقا چۈشتۈڭ. بوپتۇ، ئەمدى ئۇ كاساپەتنى ئەيۈەشكە كەلتۈرىدىغان بىر ئامالنى قىلارمەن، — دېدى.

بىراق، قارانارەك چىرايلىق بىر تۆگىنىڭ بۇرنىنى تېشىپ، چۈلۈك ئۆتكۈزۈپ قويۇشقا يەنىلا ئۇنىڭ قولى بارمىدى. بىراق، دېگەندەك ئۇ كېيىنكى ۋاقىتلاردا قازانقاپنىڭ سۆزىنى تالاي قېتىم ئېسىگە ئالدى، قارانارنىڭ بەڭباشلىقىغا ئاچچىقى كېلىپ چىدىمايا كەتكەن ۋاقىتلىرىدا نەچچە - نەچچە قېتىم: «خەپ توختا سېنى، بىر ئەدەپىڭنى بەرمىسەم» دەپ قەسەم ئىچىپ كەتكەن ۋاقىتلىرىمۇ بولدى، بىراق ئاچچىقى يانغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا يەنە تەگمەيتتى، بىر ۋاقىتلاردا ئۇنى پىچىۋرۇۋەتمەكچىمۇ بولغانىدى، لېكىن قولى بارمىدى، قىيمىدى. مۇشۇ تەرىقىدە يىللار ئۆتىۋەردى. ھەر يىلى قىش كىرىپ ھاۋا سوۋۇغان چاغلاردا قارانار يەنە قىلغۇلۇقىنى قىلاتتى، يېدىگەي مىڭبىر جاپا - مۇشەققەت چېكىپ جاڭگالمۇجاڭگال ئىزدەپ، ئىنگەن پادىلىرىنى قوغلاپ يۈرگەن قارانارنىڭ ئارقىسىدا پالاقلايتتى...

ھەممە ئىش ئەنە شۇ يىلى قىشتىن باشلانغان. ھەممىسى يېدىگەينىڭ ئېسىدە، ئۇ بىر ئېغىل ياساپ قارانارنى پۈختا باغلاپ قويماقچى بولۇپ يۈرگىنىدە يېڭى يىل كېلىپ قالدى. بۇ چاغدا بولسا قۇتتىبايېف يولكا بايرىمىغا تەييارلىق قىلىپ يۈرەتتى. بورانلىقتىكى ياش - ئۆسمۈرلەر ئۇچۇن ئېيتقاندا، بۇ كاتتا مەرىكە ئىدى. ئۇكىبالا ئەتىگەندىلا ئىككى قىزىنى ئېلىپ قۇتتىبايېفلارنىڭكىگە كەتتى، ئۇ يەردە قارىغايىنى ئوبدان بېزەش ئۈچۇن كۈن بويى ئالدىراپ يۈردى. يېدىگەي ئىشقا ماڭغاندىمۇ، ئىشتىن چۈشكەندىمۇ قارىغايىنى قانداقراق بېزەشتىكىن دەپ

قوتتىبايېفلارنىڭكىگە كىرىپ ئۆتمەي كۆڭلى تىنمايدىغاندەك ئىدى. ئۇ قارىغاي بارغانسېرى گۈزەل، بارغانسېرى چىرايلىق بولۇپ كېتىۋاتاتتى، ئۇنىڭغا رەڭگارەڭ لېنتىلار ۋە ئۆزلىرى ياسىغان ئويۇنچۇقلار ئېسىلغانىدى. بولۇپمۇ، زەرىپە بىلەن ئوكسىبالا ئىككىسى بالىلار خۇشال بولىسۇن دەپ قولىدىن كېلىدىغان ھەممە ھۇنىرىنى چىقىرىشتى. گەپ قارىغايدىلا ئەمەس ئىدى، ئۇلارنىڭ كۆتكەن ياخشىلىقى، ئارمان ـ ئىستەكى، ئارزۇ ـ ئۇمىدى بار ئىدى، مەيلى ئورۇنلانسۇن ـ ئورۇنلانمىسۇن، ئەيتاۋۇر ئۇمىدسىز شەيتانغۇ. يېڭى يىلدىن ئۇلارمۇ ئۇمىدۋار.

ئابۇتالىپ قارىغاي تېپىپ كېلىش بىلەنلا قانائەتلىنىپ قالمىدى، ئۇ بالىلارنى ھويلىغا باشلاپ چىقىپ قار دۆۋىلەپ چوڭ بىر ئادەم ياسىدى. يېدىگەي دەسلەپتە ئۇلار مۇنداقلا ئويناۋاتقان بولسا كېرەك دەپ قارىغانىدى، كېيىنچە ئۇلارنىڭ بۇ ئىجادىيىتىنى ماختاپ كەتتى. ئۇ ئادەم بويى ياسالغان قار ئادەم بولۇپ ناھايىتى كۈلكىلىك ئىدى: كۆمۈر بىلەن كۆز ۋە قاش ياسالغان، بۇرنى قىزىل، ئاغزىنى ئېچىپ كۈلگەندەك قىلىپ تۇراتتى، بېشىغا قازانقاپىنىڭ كونىراپ ياغاق بولۇپ قالغان تۇمىقى كىيدۈرۈلگەن بولۇپ، بورانلىق ھايالدىما بېكىتىلىدە پويىزلارنى قارشى ئېلىپ تۇرغاندەك ھالەتتە ياسالغانىدى. ئۇنىڭ بىر قولىغا «يول راۋان، مەرھەمەت!» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان ئاچالچىلارنىڭ كۆك بايرىقى، يەنە بىر قولىغا «يېڭى يىلىڭلارغا مۇبارەك بولسۇن!» دەپ خەت يېزىلغان پانار تۇتقۇزۇپ قويۇلغانىدى. ھەقىقەتەن ناھايىتى ياخشى بولغانىدى! بۇ قار ئادەم يېڭى يىل ئۆتۈپمۇ ئۇزاققىچە شۇ پېتىچە تۇردى...

31 ـ دېكابىر كۈنى ئەتىگەندىن تارتىپ تاكى كەچكىچە بورانلىقتىكى بالىلارنىڭ ھەممىسى يولكىنىڭ ئەتراپىدا ۋە ھويلىدا ئويناندى. نۆۋەتچىلىك ۋەزىپىسى يوق چوڭلارمۇ تاماشا كۆرگىلى كېلىشتى.

ئابۇتالىپ يېدىگەي بىلەن كۆرۈشۈپلا ئۇنىڭغا بالىلىرىنىڭ

ئەتىگەندىلا ئۇنى ئويغاتقىلى كارىۋىتىنىڭ يېنىغا كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ بەردى:

— «تۇر، پاپكا، تۇر!» دەپ ئېرمەك مېنى سىلكىدى. مەن ئۇخلاپ ياتقان بولۇۋالدىم، چاپسان تۇر، قىش ئاتا كېلىپ قالدى، يۇر، چىقىپ قارشى ئالايلى.

— يارايدۇ، — دېدىم مەن، — ھازىرلا تۇراي. يۇيۇنۇپ - كىيىنىپ، بىللە چىقىپ قارشى ئالايلى. قىش ئاتا بۇگۇن كېلىمەن دەپ ۋەدە بەرگەن.

— قايسى پويىز بىلەن كېلىدۇ؟ — دەپ سورىدى چوڭ ئوغلۇم داۋۇل.

— ئۇنىڭغا قايسى پويىز بولسىمۇ بولىۋېرىدۇ، — دېدىم مەن، — مۇبادا قىش ئاتا خالىسا، قايسى پويىز بولسىمۇ بىزنىڭ ھايالدىما بېكەتتە توختاۋېرىدۇ.

— ئەمىسە چاپسانراق تۇرايلى!

— قارىغا، بالىلار نەقەدەر ئىخلاسمەن - ھە!

— ئاپامچۇ؟ — دەپ سورىدى داۋۇل، — ئۇنىڭمۇ قىش ئاتىنى كۆرگۈسى باردۇر؟

— ئەلۋەتتە، — دېدىم مەن، — چاققان بېرىپ ئويغات.

ھەممىمىز كىيىنىپ بولغاندىن كېيىن ئىشكىتىن چىقتۇق. بالىلار ئالدىمىزغا چۈشۈپ ئۇتتۇر نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە يۈگۈرۈشتى. زەرىپە ئىككىمىز ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدۇق. بالىلار نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىنى ئايلىنىپ يۈگۈرۈشۈپ يۇرىدۇ. قىش ئاتا يوق.

— پاپكا، قىش ئاتا نەدە؟

ئېرمەكنىڭ كۆزى ۋال - ۋۇل قىلىدۇ.

— ھازىرلا كېلىدۇ، — دېدىم مەن تەسەللى بېرىپ، — ئالدىرىماڭلار، مەن نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە بېرىپ ئۇقۇپ كۆرەي.

مەن نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە كىردىم. تۇنۇگۈن قىش ئاتا ناممىدىن خەت يېزىپ ۋە بىر خالتىغا سوۋغات تەييارلاپ

نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە يوشۇرۇپ قويۇپ كەتكەنىدىم. نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىدىن قايتىپ چىقسام، بالىلىرىم يۈگۈرۈپ كېلىشتى.

ــ نېمە بولدى، پاپىكا؟

ــ ھەتتىگىنەي ـ ھېي ، ــ دېدىم مەن بالىلارغا، ــ قىش ئاتا سىلەرگە خەت يېزىپ قويۇپ كېتىپ قاپتۇ. مانا بۇ خەت: «قەدىرلىك داۋۇل، ئېرىمەك ! مەن سىلەرنىڭ ھايالدىما بېكەتكە ــ بورانلىققا سەھەر سائەت بەشتە كېلىپ چۈشتۇم. سىلەر تېخى ئۇخلاۋاتقانىكەنسىلەر. كۈن ناھايىتى سوغۇق ئىدى. مەن ئۆزۈمنۇ ناھايىتى سوغۇقمەن، كىشىلەر مېنى قىش ئاتا دەيدىغۇ، ساقاللىرىم ئاپپاق، سوغۇق چىقىپ تۇرىدۇ. بۇ يەردە پويىز ئىككى مىنۇتلا توختايدىكەن. شۇ ۋەجدىن سىلەرگە مۇشۇ خەت بىلەن سوۋغاتلىرىمنى قالدۇرۇپ كەتتىم. خالتىدىكى نەرسىلەر مېنىڭ بورانلىقتىكى بالىلارغا قىلغان سوۋغىتىم، بىرەيلەنگە بىردىن ئالما، ئىككىدىن ياڭاق، رەنجىمەكلار، بالىلار، مەن بۇ يەردە ئۇزاق تۇرالمايمەن، تېخى مېنىڭ بارىدىغان يەرلىرىم ناھايىتى جىق، باشقا بالىلارنىمۇ يوقلىغىلى باشقا ياقلارغا بارىمەن. ئۇلارمۇ مېنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ ئەمەسمۇ، كېلەر يىلى سىلەر بىلەن كۆرۈشىدىغانراق بولۇپ كېلەي. خوش، سىلەرنىڭ قىش ئاتاكلار». توختاپ تۇرۇكلار، توختاكلار، ماۋۇ يەردە يەنە ئازراق گەپ بار ئىكەن. ئىلىپلا يېزىپتىكەن، پويىز ماكغىلىۋاتقان چاغدا ئالدىراپ يازغان چېغى. ھە، ئوقۇيالىدىم، مۇنداق دەپتۇ: «داۋۇل، سەن كۈچۈكۈكنى ئۇرما، سەن بىر قېتىم ئۇنى كالاچ بىلەن ئۇرغاندا ئۇنىڭ قاتتىق كاكشىپ يىغلىغانلىقىنى مەنمۇ ئاڭلىغانىدىم، بىراق ئىككىنچى ئۇنداق ئۇنى چىقمىدى. ئۇنى ئىككىنچى مەرتەم ئۇرمىغاندەك قىلىسەن.» توختاكلار، ماۋۇ يەردە يەنە ئىككى ئېغىز گەپ بار ئىكەن. «سىلەر قار ئادەمنى ناھايىتى بەلەن ياساپسىلەر، مەن تېخى ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپمۇ كۆرۈشتۇم.»

ئەلۋەتتە، بالىلار بۇنىڭدىن ناھايىتى خۇشال بولۇشتى. قىش

ئاتىنىڭ قىسقىغىنا خېتى بالىلاردا ئۇنى كۈتۈۋالالمىغانلىقى تۈپەيلى پەيدا بولغان غەشلىكىنى تۈگەتتى. بىراق، سوۋغات خالتىسىنى كىم كۆتۈرۈش مەسىلىسىدە ئىككى بالا ئوتتۇرىسىدا تالاش بولۇپ قالدى. بىراق، ئۇنىڭ ئامالىنى ئانىسى تاپتى:

ــ ئىككىڭلار نۆۋەتلىشىپ كۆتۈرۈڭلار. داۋۇل چوڭ، ئۇ ئالدى بىلەن ئون قەدەم كۆتۈرسۇن. ئۇنىڭدىن كېيىن سەن، سەن كىچىك بولغاندىن كېيىن ئىككىنچى بولۇپ كۆتۈرگىن، سەنمۇ ئون قەدەم كۆتۈرىسەن، ئېرمەك...

يېدىگەي بۇ گەپلەرنى ئىشىتىپ ئوبدانلا كۈلدى:

ــ قانداق ئويلاپ تاپقانسەن. راست، ئۇلارنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولسام مەنمۇ ئىشىنەتتىم.

يېدىگەي بالىلار كۈندۈزى ھەممىدىن بەك ئامراق ئادەم بولدى. ئۇ بالىلارنى چاغىغا چۈشۈرۈپ ئويناتتى. قازانقاپنىڭ بىر كونا چانسى بار ئىدى. يېدىگەي ئۇنىڭغا قازانقاپنىڭ قېرى تۆگىسىنى قوشۇپ ھەيدىدى. بۇنداق ئىشتا چاڭغا قارانارنى قوشۇشقا ئەلۋەتتە بولمايتتى. يېدىگەي چانىنى ھەيدىگۈچى بولۇپ ئولتۇردى، بالىلارنىڭ تالىشىپ ـ تىرمىشىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغۇسى كېلەتتى. ھاي ـ ھاي، قىزىق دېگەن مانا شۇ ئىكەن ـ دە! ئۇلار: «ئىلدامراق، ھە، تېزرەك!» دەپ چۈرقىرىشاتتى. ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپە بىردەم ئارقىدا، بىردەم يېنىدا ماڭاتتى، پەقەت پەسكە قاراپ ماڭغاندىلا چاننىڭ چېتىگە ئولتۇرۇۋالاتتى. ئۇلار ھايالدىما بېكەتتىن ئىككى كىلومېتىرچە ئۇزاپ چىقىپ، بىر دۆڭگە چىقتى ـ دە، ئۇ يەردىن تۆۋەنگە قاراپ قايتىشتى. چانىنى سۆرىگەن تۆگە ھاسىراپ ـ پۇشۇلداپ كەتكەنىدى، ئۇنى دەم ئالدۇرۇشقا توغرا كېلەتتى.

شۇ كۈنى كۈن ئەجەب ياخشى بولدى. ئاق لىباسقا پۈركەنگەن ساری ئۆزەكنىڭ دالاسى كۆز كۆرۈپ، قۇلاق ئىشىتكۈدەك يەرگىچىلىك ئالەمگە يېڭىدىن يارىتىلغاندەك ئاپپاق بولۇپ جىمجىت ياتاتتى. دۆڭ ـ چوققىلار، ئويمان ـ چوڭقۇرلارنىڭ

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.uygurbeikitap.com

ھەممىسى قار ئاستىغا يوشۇرۇنغان. ساري ئۆزەكنىڭ ئاسمىنى كۆپكۆك، چۈش مەزگىلىدىكى قۇياشنىڭ نۇرى قاردا يالت - يۇلت قىلىپ ئەكس نۇر قايتۇراتتى، سەلكىن شامال يۇز - كۆزۈڭنى سۆيۈپ، قۇلىقىڭنى ئەركىلەۋاتقاندەك سەل - پەل سىيپاپ ئۆتەتتى. ئالدىڭدا، قوش پاراۋۇز سۆرىگەن ئۇزۇن پويىز سوستاۋى ئۆز يولىنى داۋام ئەتكۈزمەكتە، قوش پاراۋۇزنىڭ موربىسىدىن چىققان ئىس ئۇزاققىچە ئاسماندا ئىز قالدۇرۇپ ئاندىن ئاستا - ئاستا تارقىلىپ كېتەتتى. پويىز ھايالدىما بىكەتكە يېتىپ كېلەي دېگەندە، «مەن بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىمەن» دېگەندەك، ئىككى قېتىم سوزۇپ - سوزۇپ قاتتىق گۇدۇك بەردى. بۇ بىۋاستە پويىز بولۇپ، بۇ بىكەتتە توختىمايتتى، ئۇ ھەتتا سۈرئىتىنىمۇ ئاستىلاتماستىن بايراق ئالدىدىن، بىكەت ئالدىدىن، تۆمۈرىيول ئەتراپىدىكى ئۆيلەر ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى. پويىز ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ئالەم يەنە جىمجىتلىققا چۆكتى. قىمىر قىلغان بىر جانمۇ يوق، گويا ھەممە توختاپ قالغاندەك ئىدى، پەقەت بورانلىقتىكى ئۆيلەرنىڭ موربىلىرىدىنلا كۆكۈچ ئىس چىقىپ تۇراتتى. چاندىكىلەرمۇ تىپتىنچ بولۇپ قالغانىدى، ھەتتا بايا تىن خۇشاللىقىدا قىن - قىنىغا پاتماي كەتكەن بالىلارمۇ جىمىپ قالغانىدى.

— نېمىدېگەن گۈزەل ۋە ئەينى زامانىدا نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ! — دېدى زەرىپە ئېرى ئابۇتالىپقا ئاستاغىنا.

— توغرا دەيسەن، — دېدى ئابۇتالىپمۇ ئاستاغىنا زەرىپەگە.

يېدىگەي ئۇلارغا بېشىنى بۇرىمايلا كۆز قىرىنى سالدى. ئۇلارنىڭ تۇرقى ئوخشاش ئىدى. ئۇلار ئابايا ئاستاغىنا قىلىشقان گەپ يېدىگەينىڭ قۇلىقىغا ئېنىق ئاڭلانىدى، بۇ گەپ گەرچە ئۇنىڭغا قارىتىلمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئاڭلاپ كۆڭلى ناھايىتى يېرىم بولدى. موربىسىدىن تۇتۇن چىقىپ تۇرغان كىچىككىنە ئۆيلەرگە زەرىپەنىڭ ئاللىقانداق بىر خىل ۋەھىمە ۋە قورقۇنچلۇق كەيپىياتتا قاراپ تۇرغانلىقىنى ئۇ چۈشەندى. ئۇنىڭ يارەم

بەرگۈسى كەلسىمۇ، لېكىن قولىدىن كەلمەيتتى، بۇنداق ئەھۋالنى ئۆزگەرتىشكە قادىر ئەمەس ئىدى. چۈنكى، تۆمۈرىولغا يېپىشىپ تۇرغان بۇ ئۆيلەر ئۇلارنىڭ ــ ھەممىسىنىڭ بىردىنبىر ماكانى ئىدى.

يېدىگەي چانىغا قوشۇلغان تۆگىگە «چۇ!» دەپ بىر قامچا سالدى، شۇنىڭ بىلەن چانا قايتىدىن ھايالدىما بېكەتكە قاراپ يول ئالدى...

يېڭى يىل ھارپىسىدا، بورانلىقلاردىن يېدىگەي بىلەن ئۈكىبالا ئىككىسى بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئاۋۋال قارار قىلىشقانىدى.

ــ يېڭى كەلگەن قۇتتىبايېفلار چېغىدا بالىلارغا ئۆيدە يولكا تەييارلىغان تۇرسا، بىزمۇ يارىشقىنى قىلىشىمىز كېرەك، ــ دېدى ئۈكىبالا، ــ بىز پىخسىقلىق قىلساق بولمايدۇ.

يېدىگەي بۇنداق قارارغا چىن كۆڭلىدىن رازى بولدى. ئەلۋەتتە، بۇنداق ئولتۇرۇشقا ھەممەيلەن قاتنىشالمايتتى، چۈنكى بەزىلەر دەل شۇ چاغدا نۆۋەتچىلىكتە ئىدى، بەزىلەر بولسا ئاز ۋاقىتتىن كېيىنلا نۆۋەتچىلىككە ماڭاتتى. پويىز دېگەن ھېيت - ئايەم ئۆتكۈزۈۋاتقىنىڭغا قارىماي ۋاقتى - قەرەلسىدە بۇ يەردىن ئۆتۈپ تۇرەتتى. قازانقاپ پەقەت ئولتۇرۇش باشلانغان چاغدىلا بىرەم ئولتۇرالىدى، چۈنكى ئۇ كەچ سائەت توققۇزدا ئاچال يۆتكەش ئۆيىگە نۆۋەتچىلىككە باراتتى. يېدىگەينىڭ ئۆزىمۇ يېڭى يىل كىرگەن كۈنى ئەتىگەن سائەت ئالتىدىن باشلاپ لىنىيەگە چىقاتتى. مۇشۇنداق ئىش - دە، مەيلى قانداقلا بولسۇن، يېڭى يىل ھارپىسىدىكى كەچ ياخشى ئۆتتى. ھەممەيلەن كۈنىگە سەككىز - ئون قېتىم كۆرۈشۈپ تۇرغىنىغا قارىماي، خۇددى يىراقتىن كەلگەن مېھمانلاردەك، ھەممىدىن ياخشى كىيىملىرىنى كىيىپ كېلىشكەنىدى، كۆپچىلىكنىڭ روھى كۆتۈرەڭگۈ. ھەممىدىن بەك يايرايدىغىنى ــ ئۈكىبالا. ئۇ يېيىشكە جىق نەرسە تەييارلىغانىدى. ئىچىشكە تەييارلىغىنىمۇ ئاز ئەمەس ــ ۋوتكا،

شامپانسکی، ئەگەر بىرکىم ئىچىمەن دېسە، شۇباتمۇ بار ئىدى، شۇباتنى قازانقاپنىڭ ھېرىش - چارچاشنى بىلمەيدىغان كەمپىرى بۆكەي ئېچىتقانىدى.

بىراق، ھەقىقىي بايرام ئىككى - ئۈچ رومكىدىن ئىچىپ، ئاز - پاز سەي - پەي يەپ ئۆلەڭ ئېيتىشقا باشلىغاندىن كېيىن باشلاندى. بۇ چاغدا ساھىبخانىنىڭ مېھمان كۈتۈش ئالدىراشچىلىقىمۇ سەل بېسىلغانىدى، مېھمانلارمۇ ئانچە بەك قورۇنۇپ ئولتۇرمايدىغان دەرىجىگە يەتكەنىدى. بىر - بىرىدىن تارتىنىشماي، ئەركىن - ئازادە ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىشقا بولاتتى. كۆچىلىك گەرچە ھەر كۈنى كۆرۈشۈپ تۇرسىمۇ، لېكىن مۇشۇ پەيتتە قىلىدىغان نۇرغۇن پاراڭ بارەك، بىر - بىرىدىن بىرەر يېڭىلىق سېزىپ تۇرغاندەك تۇيغۇغا كەلگەنىدى، بۇمۇ راست گەپ، چۈنكى بايرام ئادەمنىڭ مىجەزىنى ئۆزگەرتىۋېتىدۇ. بايرام مۇناسىۋىتى بىلەن بولۇشچە ئىچىپ قويغان چاغلاردا ئادەمنىڭ قاملاشمىغان تەرەپلىرىمۇ پاش بولۇپ قالىدۇ، ئەلۋەتتە. لېكىن، بورانلىقلاردا ھاراق ئىچىۋالغاندىن كېيىن ئەخلاقسىزلىق قىلىدىغان ئىشلار چىقمايتتى. ئۆزى سارى ئۆزەكتە ياشاپ تۇرۇقلۇق يەنە خەققە ئارىلاشمايدۇ ياكى جېدەلخور - ئۇرۇشقاق دېگەن ئاتاققا قالسا قانداق بولىدۇ... يېدىگەي سەل مەست بولۇپ قالدى. ئۇ قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇكىبالا بەكمۇ ئەنسىرىمىگەن ھالدا:

— ئېسىڭدىن چىقىپ قالمىسۇن، ئەتە ئەتىگەن سائەت ئالتىدە ئىشقا چىقىسەن جۇمۇ، — دېدى.

— ئېسىمدە، ئۇكە، چۈشەندىم، — دېدى ئۇ.

يېدىگەي ئۇكىبالانىڭ بوينىدىن قۇچاقلاپ ئولتۇرۇپ ئۆلەڭ ئېيتىشقا باشلىدى، گەرچە بەزىدە ئاھاڭىنى توغرا چىقىرالمىسىمۇ، لېكىن تازا كۈچىدى، شۇنىڭ بىلەن كۈچلۈك ئۇنۇم ھاسىل قىلدى. بۇ چاغدا، ئۇنىڭ روھىي ھالىتى ناھايىتى ياخشى بولۇپ، مېڭىسىنىڭ سەگەكلىكى بىلەن ھېسسىياتىنىڭ

قىزغىنلىقى تازا بىرلىشىپ كەتكەنىدى. ئۆلەڭ ئىيتقان چاغدا، مېھمانلارغا قاراپ، خۇشال ۋە سەمىمىي كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئىيتاتتى، باشقىلارنىڭمۇ ئۆزىگە ئوخشاش شادلىقىغا چۆمۈلگەنلىكىگە قاتتىق ئىشىنەتتى. ئۇ چاغدا، ئۇ — بورانلىقلىق يېدىگەي تېخى ناھايىتى چىرايلىق ئىدى، قارا قاش، قارا بۇرۇت، قوڭۇر كۆزلىرى بولسا نۇرلۇق، ئاپپاق چىشلىرى بولسا پۇتۇن ئىدى، تەسەۋۋۇرغا ھەممىدىن باي ئادەمنىڭ قېرىغاندىكى ھالىتىنى تەسەۋۋۇر قىلالماس ئىدى. ئۇ مېھمانلارنى قىزغىن كۈتەتتى. ئۇ سەمرىشكە باشلىغان ئاق كۆڭۈل بۆكەينىڭ دولىسىنى قىزغىن قېقىپ قويۇپ ئۇنى « بورانلىقلىق ئانا » دەپ ئاتىدى ھەم ئۇنىڭ ئۈچۈن ۋە ئۇ ئارقىلىق پۈتكۈل ئامۇ دەرياسى ۋادىسىدا ياشاۋاتقان قاراقالپاقلار ئۈچۈن قەدەھ كۆتۈرۈشنى تەكلىپ قىلدى، قازانقاپنىڭ خىزمەتنى دەپ ۋاقىتسىنچە بۇ سورۇندىن كېتىپ قالغانلىقىدىن كۆڭلىنىڭ يېرىم بولماسلىقىنى ئۆتۈندى.

— ۋاي - ۋۇي، مېنىڭ نېمە كارىم ! — دېدى بۆكەي ھاياجان بىلەن.

يېدىگەي شۇ كېچىسى ئۇكىبالانى ئەركىلىتىپ «ئۇكە»① دەپ ئاتىدى ۋە مېھمانلارنىڭ ھەممىسى بىلەن بىرنەچچە ئېغىزدىن ناھايىتى يېقىملىق سۆزلىشىپ چىقتى، ئۇ مۇشۇنداق يېقىملىق كەيپىيات ئىچىدە، مېھمان بولۇپ كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى، جۈملىدىن ھايالدىما بېكەتنىڭ باشلىقى ئابىلوف بىلەن ئۇنىڭ خوتۇنى سەكسىنى ئۆز قېرىنداشىدەك ھېس قىلىپ كەتتى. ئابىلوف چۆل - جەزىرىدىكى مۇشۇنداق بىر ھايالداپلا ئۆتمىدىغان بېكەتكە باشلىق قىلىپ قويۇلغانلىقىغا نارازى بولۇپ خاپا يۈرەتتى، خوتۇنى سەكسەن بولسا ئېغىر ئاياغ ئىدى، چىرايىدا خۇن

---

① ئۇكە — كېچىسىلا ئۇچىدىغان، ئەگمە تۇمشۇقلۇق يىرتقۇچ قۇش (مۇشۇكيا-پىلاق) ۋە ئۇنىڭ قىزلار باش كىيىمىگە تاقايدىغان، پۇرقىراپ تۇرىدىغان چىرايلىق يۇڭى. «ئۇكىبالا» دېگەن ئىسىم «ئۇكىنىڭ بالىسى» دېگەن بولىدۇ.

قالمىغان بولۇپ، پات ئارىدىلا قۇمبەلدىكى تۇغۇتخانىغا تۇغۇپ كېلىشكە ماڭاتتى. يېدىگەي ئۆزىنى ھەقىقىي مېھرىبان كىشىلەرنىڭ ئىچىدە ياشاۋاتقىنىمەن دەپ چىن كۆڭلىدىن ئىشىنەتتى، پەقەت شۇنداقلا بولۇشى كېرەك، بۇنداق بولمىسا قانداق بولىدۇ. يېدىگەي ئۆلەڭ ئېيتىپ كېتىۋېتىپ كۆزىنى قىسىلا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پايانسىز قارلىق دالا ۋە بىر ئائىلە كىشىلىرىگە ئوخشاش ئۆز ئۆيىگە خۇشال - خۇرام يېغىلغان بورانلىقلار كېلەتتى. ئۇ ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپەگە ھەممىدىن بەك خۇشال بولدى. ئەر - خوتۇن بۇ ئىككىسىگە ھەقىقەتەن خۇشال بولۇشقا ئەرزىيتتى. زەرىپە ماندالىن چېلىپ تۇرۇپ جىر جىرلايتتى، جىرلارنى تېز - تېز يۆتكەپ تۇراتتى. زەرىپەنىڭ ئاۋازى سۇزۇق، ئوچۇق ئىدى، ئابۇتالىپ بولسا تۆۋەن ئاۋاز بىلەن سوزۇپ، ئىچىدىن چىقىرىپ ئېيتىپ زەرىپەگە ماسلىشاتتى، ئىككىسى ناھايىتى مول ھېسسىيات بىلەن تەڭكەش قىلىشاتتى، بولۇپمۇ تاتارلارنىڭ جىرلىرىنى جىرلىغان چېغىدا بەكمۇ ماسلىشىپ كېتەتتى، بىر - بىرى بىلەن قارىمۇقارشى جىرلىشىپ كېتەتتى. بەزىدە ئۇ ئىككىسى باشلامچى بولۇپ ئېيتسا باشقىلار ئەگىشىپ ئېيتاتتى. ئۇلار نۇرغۇن يېڭى ۋە كونا جىرلارنى جىرلىغان بولسىمۇ، لېكىن ھېچبىر ھارغاندەك قىلمايتتى، ئەكسىچە جىرلىغانسېرى كۈچەپ جىرلاپ كېتەتتى. بۇ ھال مېھمانلارنىڭ تازا يايراپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرەتتى. يېدىگەي زەرىپە بىلەن ئابۇتالىپنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇپ، ئۇلارغا كۆز ئۇزمەي قاراپ قاتتىق ھاياجانلاندى، ئىچىدە: «ئۇلار ئەسلىدە مەڭگۈ مۇشۇنداق خۇشال ئۆتۈشى كېرەك ئىدى، لېكىن جاپا - مۇشەققەتلىك تەقدىرى ئۇنداق قىلىشىغا يول قويمايدۇ. ئوت - ئاتەش ئىسسىق ئادەمنى قورقۇتقۇدەك بولۇپ كەتكەن ياز كۈنلىرى زەرىپەنىڭ چىرايى قۇرۇپ قالغان ئوتقا، ئوتتا پۈچىلىنىپ كەتكەن تال چۈنقىغا ئوخشاپ، خورما رەڭ چېچى رەڭگىنى يوقاتقان، كالپۇكلىرى قاريداپ، يېرىلىپ قاناپ كەتكەنىدى، مانا

ئەمدى قارىسىڭىز، باشقا ـ باشقا ئادەمگە ئوخشايدۇ. قارا كۆزىدىن نۇر چاقنايدۇ، ئاسىيالىقلارنىڭكىگە ئوخشاش كەڭ يۈزى تۈزلىنىپ، ئاپپاق بولۇپ كەتكەن» دەپ ئويلىدى. دېمىسىمۇ، بۇگۈنكى زەربىپە تولىمۇ چىرايلىق ئىدى. ئۇنىڭ ھېسسىياتى ناھايىتى چىرايلىق، جانلىق ئىككى قېشى ئارقىلىق ئىپادىلىنەتتى. ئۇنىڭ قېشى ئۇنىڭ بىللە ئۆلەڭ ئېيتىپ، جىر جىرلايتتى، ئۆلەڭ ۋە جىرنىڭ رىتىمىغا قاراپ ئۆزگىرىپ، گاھ كۆتۈرۈلەتتى، گاھ تۈرۈلەتتى، گاھ سۈزۈلەتتى. ئابۇتالىپ ئۇنىڭغا ماسلىشىپ، ئۆزىنى ئوڭ ـ سولغا تاشلاپ، ھەر بىر سۆزنى تولۇپ تاشقان ھېسسىيات بىلەن ئېيتاتتى:

يورغا ئاتنىڭ سانىندا
مەڭگۈ قالار تامغاسى.
مەڭگۈ قالار مەڭگۈگە
مۇھەببەتنىڭ ئىزناسى...

زەربىپە يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان مۇشۇ كەچلىك ئولتۇرۇشتا ماندالىن تارىلىرى ئارقىلىق خۇشاللىق ۋە قايغۇلۇق كۈيلەرنى ياڭراتتى. زەربىپە ئۆلەڭ ـ جىر ساداسى ئىچىدە خۇددى پەرىلەردەك لەيلەيتتى، يېدىگەيگە گويا زەربىپە ئاق ياقىلىق سۇس سۆسۈن پوپايكا كىيىپ، يېنىك، ئەركىن ـ ئازادە نەپەس ئېلىپ، سارى ئۆزەكنىڭ قارلىق دالاسىدا ئۇچۇپ ـ ئۇچۇپ يىراقلارغا كەتكەندەك، زۇلمەت ئۇنىڭغا يول ئاچقاچقا ماندالىنىڭ ئاۋازىنىلا قالدۇرۇپ ئۆزى ئاستا ـ ئاستا تۇمان ئىچىدە غايىب بولۇپ كەتكەندەك... لېكىن، بورانلىق ھايالدىما بېكىتىدىكى بەزى كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭدىن ئايرىلغاندىن كېيىن قايغۇرۇپ سېغىنغانلىقىنى ئويلاپ يەنە قايتىپ كەلگەندەك، كونا يىلنى ئۇزىتىپ، يېڭى يىلنى كۈتۈۋېلىش كەچلىك ئولتۇرۇشىغا قايتىپ كەلگەندەك تۇيۇلاتتى...

ئابۇتالىپ يەنە ئۆزلىرىنىڭ پارتىزان ئەترىتىدىكى چېغىدا دائىم ئويناپيدىغان ئۇسسۇلىنى ئويناپ بەردى، ئۇنىڭدا ئابۇتالىپ ئىككى قولىنى ئالماشتۇرۇپ مۇرىسىگە قويۇۋېلىپ، ئىككى پۇتى بىلەن مۇزىكىغا تەڭكەش قىلىپ سەكرەپ ئويناپتتى، زەرىپەمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئۇسسۇلغا چۈشتى. ئابۇتالىپ شوخ بىر سېرىپيە ناخشىسىنى ئېيتىۋىدى، ھەممەيلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، چەمبىرەك ھاسىل قىلىپ، بىر - بىرىنىڭ مۇرىسىگە قوللىرىنى قويۇشۇپ، «ئۇ... ھۇ، ھوپبالا» دەپ ۋارقىرىشىپ ئويناپ كېتىشتى.

ئۇسسۇل ئويناپ بولۇپ ئۇلار يەنە ئۆلەڭ ئېيتىپ، جىر جىرلاشقا چۈشتى، يەنە ھاراق ئىچىشىپ، بىر - بىرلىرى بىلەن رومكا سوقۇشتۇرۇپ، يېڭى يىلنى تەبرىكلەشتى. بۇ ئارىلىقتا بەزىلەر قايتىشتى، بەزىلەر كىرىشتى... بېكەت باشلىقى بىلەن ئۇنىڭ ئىككىقات ئايالى ئۇسسۇل ئويناشقا چۈشۈشتىن ئاۋۇالالا كەتكەنىدى. يېڭى يىل ھارپىسىدىكى كەچ ئەنە شۇ تەرىقىدە ئۆتتى.

زەرىپە يېڭى ھاۋادىن نەپەس ئېلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقىۋىدى، ئابۇتالىپمۇ كەينىدىن چىقتى. ئۇكىبالا سوغۇق تېگىپ قالمىسۇن دەپ ئۇلارغا چاپانلىرىنى كىيىۋېلىشنى تاپىلىغانىدى. زەرىپە بىلەن ئابۇتالىپ ئىككىسى چىقىپ كېتىپ بىر ھازاغىچە كىرمىدى، يېڭى يىل ھارپىسىدىكى كەچلىك ئولتۇرۇشتا بۇ ئىككىسى بولمىسا تاماشا قىزىمايدۇ دەپ قارىغان يېدىگەي ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن چىقماقچى بولدى، لېكىن ئۇكىبالا ئۇنى توختاتتى:

— يېدىگەي، چاپىنىڭنى كىيىۋال، ساڭا سوغۇق تېگىپ قالىدۇ!

— ھېلىلا قايتىپ كېلىمەن، — دېدى يېدىگەي ۋە بوسۇغا ئاتلاپ سىرتقا چىقىپ، سوغۇق ۋە لېكىن ئوچۇق كېچە دۇنياسىغا كىرىپ كەتتى، — ئابۇتالىپ! زەرىپە! — دەپ

توۋلىدى ئۇ ۋە ئەتراپىغا سەپسېلىپ قارىدى.

ھېچ ياقتىن ئاۋاز كەلمىدى. ئۇ ئۆيىنىڭ ئارقىسىدا بىركىمنىڭ سۆزلىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ توختاپ قالدى، كېتەيمۇ ياكى يېنىغا بېرىپ ئۇلارنى قايتۇرۇپ كېتەيمۇ، قانداق قىلاي، دەپ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىرەر ئىش يۈز بەرگەندەك قىلاتتى.

— سېنى كۆرۈپ قالمىسكەن دېگەنىدىم، — دەيتتى زەرىپە يىغلاپ، — مېنى كەچۈرگىن. چىدىيالماي كېتىۋاتىمەن. كەچۈرگىن مېنى!

— مەن چۈشىنىمەن، — دەپ تەسەللى بېرەتتى ئابۇتالىپ ئۇنىڭغا، — ھەممىنى چۈشىنىمەن. گەپ مېنىڭدە ئەمەس. مۇبادا بۇ ۋەقە مېنىڭ بىلەنلا كەتسە، بەكمۇ ياخشى بولاتتى. ئېھ خۇدا، ئۇنداقتا ئۇ بىر كىشىنىڭلا ھايات - مامات مەسىلىسى بولۇپ قالاتتى. شۇنداق بولمىغان بولسا، ھازىرقىدەك تىرىشىپ - تىرمىشىپ جان تالىشىشنىڭ ھاجىتى قالمايتتى، — ئۇلار سەل جىم بولۇپ تۇرغاندىن كېيىن ئابۇتالىپ سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇرۇپ كەتتى، — ئاساسلىقى باللىرىمىزنىڭ مۇشۇ بوپىنى تاشلىۋېتەلمىشى ئۈچۈن... مېنىڭ ھەممە ئۈمىدىم مانا مۇشۇ...

يېدىگەي ئۇلارنىڭ نېمە دېيىشىۋاتقانلىقىنى ئۇقالمىدى، سوغۇقتا دۇگدىيىپ ئىككى مۇرىسىنى تۇتقان پېتى ئۆيگە قايتىپ كىردى، ئۆيگە كىرگىنىدە، ئاباينىڭ قىزغىنلىقىنىڭ قالمىغانلىقىنى ھېس قىلدى، بايرام ئاخىرلاشقانىدى. يېڭى يىل دېگەن يېڭى يىل، ھەممە ئىش ئۆز لايىقىدا بولۇشى كېرەك.

1953 - يىلى 1 - ئاينىڭ 5 - كۈنى كۈندۈز سائەت ئونىدا، ئالدىدا يول ئوچۇق بولسىمۇ، بورانلىق بېكىتىدە يولۇچىلار پويىزى ئادەتتىن تاشقىرى توختىدى، بار - يوقى بىر يېرىم مىنۇتلا ھايالدىدى، بىراق پويىزدىن چۈشۈشكە بۇ ۋاقىت يېتەتتى. بىر ۋاگوندىن ئوخشاش پاسوندا قارا خۇرۇم ئۆتۈك

كىيگەن ئۇچلا كىشى چۈشتى. ئۇلار پويىزدىن چۈشۈپلا ئۇدۇل نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە قاراپ ماڭدى. ئۇلار ئۇن - تىن چىقارماي ئەركىن قەدەم تاشلاپ، يان - يېنىغا قارىماي ماڭاتتى، پەقەت ھېلىقى قار ئادەمنىڭ ئالدىغا كېلىپ سەل توختاشتى. ئۇلار قار ئادەمنىڭ قولىغا تۈتقۇزۇپ قويغان تاختايدىكى «خۇش كەپسىز» دېگەن خەتكە جىم تۇرۇپلا قاراپ قويدى، بېشىغا كىيدۈرۈپ قويغان كۇلكىلىك تۇماقنى (ئۇ قازانقاپنىڭ كونىراپ تۆكى قالمىغان بىر تۇمىقى ئىدى) قاراپ قويۇپ، نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە كىرىشتى.

ئازغىنا ۋاقىتتىن كېيىن ھايالدىما بىكەتنىڭ باشلىقى ئابلوف ئىشىكتىن ئېتىلىپ چىقىپ كەلدى. ئۇ ئالدىراپ ئىتتىك ماڭمەن دەپ قار ئادەمگە ئۇسۇۋالغىلى تاس قالدى. ئۇ: «ھوي لەنىتى» دەپ بىر تىللاپ، يۈگۈرۈپ دېگۈدەك ماڭاتتى، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتقاندا بۇ بۇرۇن كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر قىلىق ئىدى. ئۇ ئارىدىن ئون مىنۇت ئۆتكەندە ئىش قىلىۋاتقان يېرىدىن ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋنى ئەگەشتۈرۈپ ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ قايتىپ كەلدى. ئابۇتالىپنىڭ چىرايىدا قان قالماپتۇ، ئۇ تۇمىقىنى قولىغا ئېلىۋاپتىكەن. ئۇ ئابلوفنىڭ ئارقىدىن نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە كىرىپ كەلدى. ئاز ۋاقىتتىن كېيىن ئۇ يەنە خۇرۇم ئۆتۈك كىيگەن ئىككى كىشىنىڭ ھەمراھلىقىدا نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىدىن چىقىپ، ئۆزىنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. ئۇزاق ئۆتمەيلا ئۇلار قايتىپ كېلىشتى، ئابۇتالىپنىڭ سوغىدىن قالماي كېلىۋاتقان ھېلىقى ئىككى خۇرۇم ئۆتۈكلۈكنىڭ قولىدا ئابۇتالىپنىڭ ئۆيىدىن تېپىپ چىققان بىرمۇنچە ماتېرىيال بار ئىدى.

شۇنىڭدىن كېيىن تىپتىنچ بولۇپ قالدى، بۆلۈمگە بىرىمۇ كىرمىدى، بۆلۈمدىن بىرىمۇ چىقمىدى.

يېدىگەي بۇ ئىشنى ئۇكىبالادىن ئۇقتى. ئۇكىبالا ئابلوفنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە، «تۆتىنچى كىلومېتىر» دا يول

ئوخشاۋاتقانلارنىڭ يېنىغا بېرىپ، يېدىگەينى تېپىپ بىر چەتكە چاقىرىپ:

ــ ئۇلار ئابۇتالىپنى سوراققا تارتىشۋېتىپتۇ، ــ دېدى.

ــ كىم ئىكەن ئۇ سوراققا تارتىۋاتقان؟

ــ بىلمەيمەن، كەلگەن بىرلىرى. ئابلوف يەنە «ئەگەر سۇرۇشتۇرمىسە، ئابۇتالىپ ۋە زەرىپىلەر بىلەن يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن كەچلىك ئولتۇرۇش قىلغان ئەھۋالدىن گەپ ئاچمىسۇن » دەيدۇ.

ــ نېمىشقا؟ بۇنىڭ نېمىسى بار ئىكەن؟

ــ بىلمەيمەن. ئابلوف شۇنداق دېدى. ئۇ يەنە سېنى سائەت ئىككىدە نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە كەلسۇن دەيدۇ. ئۇلار سېنىڭدىن ئابۇتالىپنىڭ ئىشلىرىنى سورايدىكەن.

ــ نېمىنى سورىماقچىكەن؟

ــ نەدىن بىلەي. ئابلوف ئالمان ـ تالمان بىزنىڭكىگە كېلىپ مۇشۇ ئىشنى تاپىلاپ قويۇپلا كەتتى. ئۇمۇ كەتتى، مەنمۇ بۇياققا ماڭدىم.

يېدىگەي ئادەتتىكى چاغلاردىمۇ سائەت ئىككىدىن ئاۋۋال تاماق يېيىش ئۈچۈن ئۆيىگە قايتاتتى، بۈگۈنمۇ شۇ چاغدا قايتتى. يولدا كېتىۋېتىپمۇ، ئۆيىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىنمۇ زادى نېمە ئىشتۇر؟ دەپ ئويلىدى، لېكىن ھېچبىر جاۋاب تاپالمىدى. ياكى ئابۇتالىپنىڭ ئەسىرگە چۈشۈپ قالغانلىقى توغرۇلۇقمۇ؟ لېكىن بۇنىڭدىن ئاللىقاچان خۇلاسە چىقىرىلىپتىكەنغۇ! ئەمىسە نېمە ئىشتۇر؟

يېدىگەي پىكرى گادىرماچ بولۇپ ناھايىتى بىئارام بولۇپ كەتتى، سۈيۇقئاشتىن ئىككى ئوتلىدى ـ دە، تاۋاقنى قويدى، سائىتىگە قارىۋىدى، بەش مىنۇت كەم ئىككى بوپتۇ. سائەت ئىككىدە كەل دېگەنىكەن، سائەت ئىككى بولسۇن. يېدىگەي ئۆيدىن چىقىپ، نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىنىڭ يېنىدا ئۇياق ـ بۇياققا مېڭىپ يۈرگەن ئابلوفنى كۆردى. ئۇ روھى چۈشۈپ، جۇدەپلا كېتىپتۇ.

يېڭى كتاب توربېتى www.yengikitap.com

ـــ نېمە بولدى؟

ـــ ۋايجان، يېدىكە، چاتاق، چاتاق، سوربمايلا قوي، ـــ دېدى ئابلوف نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىنىڭ ئىشىكىگە ئەندىكىپ قاراپ، ئۇنىڭ ئاغزى گەپكە كەلمەي، كالپۇكلىرى دىرىلداپ تىترەپ تۇراتتى، ـــ قۇتتىبايېفنى تۇرغۇزۇپ قويۇشتى.

ـــ نېمە ئۇچۇن؟

ـــ ئۆيىدىن قانۇنغا خىلاپ كېلىدىغان ماتېرىياللار چىقىپتۇ. كېچە ـ كېچىلەپ يېزىپ ئولتۇراتتىغۇ، ئۇنى ھەممەيلەن بىلىدۇ. ئاخىر ئۆز بېشىغا ئۆزى چىقىپتۇ.

ـــ ئۇ دېگەن ئۆزىنىڭ بالىلىرى ئۇچۇن يېزىۋاتقان نەرسىغۇ.

ـــ بىلمەيمەن، بىلمەيمەن كىم ئۇچۇن يېزىۋاتقىنىنى. مەن ھېچنېمىنى بىلمەيمەن. بارغىن، سېنى كۇتۇپ ئولتۇرۇشۇپتۇ.

ئاتالمىش « بېكەت باشلىقى ئىشخانىسى »دا يېدىگەينى ئۆزى قۇراملىق (بەلكىم بىر ـ ئىككى ياش كىچىكتۇر)، ئوتتۇزلارغا كىرگەن، تەمبەل، يوغانباش، چاچلىرى تىك ـ تىك كەلگەن بىرەيلەن كۇتۇپ تۇرغانىكەن. بۇرۇن تۆشۈكلىرى ناھايىتى يوغان، سامساق بۇرۇن بۇ كىشىنىڭ بۇرنى جىددي پىكىر يۇرگۈزۈش نەتىجىسىدە تەرلەپ كېتىپتۇ، ئۇ ئاللىقانداق بىر نەرسىنى ئوقۇۋاتاتتى. ئۇ قول ياغلىقىنى چىقىرىپ بۇرنىنى سۇرتۇۋىدى، دوقا ماڭلىيىنى قورۇق بېسىپ كەتتى. كېيىنكى سۆزلىشىش داۋامىدا ئۇ بۇرنىنىڭ تەرلىرىنى پات ـ پات سۇرتۇپ تۇردى. ئۇ ئۇستەل ئۇستىدىكى «كازبېك» ماركىلىق پاپىروس قۇتىسىدىن ئۇزۇن بىر تال پاپىروس چىقىرىپ تۇتاشتۇرۇپ بىر شورىدى، ئاندىن كېيىن بوسۇغىدا تۇرغان يېدىگەيگە لاچىنىڭكىدەك روشەن، سارغۇچ كۆزلىرى بىلەن قاراپ قويۇپ ئاددىيلا:

ـــ ئولتۇر، ـــ دېدى.

يېدىگەي ئۇستەل ئالدىغا قويۇلغان ياغاچ ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى.

— خوش، گۇمانلىنىپ قالماسلىقىڭ ئۈچۈن بۇنى كۆرۈپ قويغىن، — دېدى لاچىن كۆز مەيدە يانچۇقىدىن بېغىرىڭ كىنىشكىسىنى چىقىرىپ يېدىگەينىڭ كۆزىگە يېقىن ئەكېلىپلا قايتۇرۇپ يانچۇقىغا سالغاچ. ئۇ فامىلىسىنى «تاڭسىقبايېۋ» دېدىمۇ ياكى «تىسىقبايېۋ» دېدىمۇ، ئەيتاۋۇر شۇنداقراق بىرنېمە دېگەندەك قىلدى، شۇنداق قىلىپ يېدىگەي ئۇنىڭ فامىلىسىنى تۇزۇك ئۇقمايلا قالدى.

— چۈشىنىشلىكقۇ دەيمەن؟ — دېدى لاچىن كۆز.

— چۈشىنىشلىك، — يېدىگەيگە شۇنداق جاۋاب بېرىشتىن ئۆزگە چارە يوق ئىدى.

— ياخشى گەپ، ئەمىسە ئۆز ئىشىمىزغا كېلەيلى. سەن قۇتتىبايېۋنىڭ ئەڭ ياخشى ئاغىنىسى ئىكەنسەن ـ ھە؟

— شۇنداقمۇ بولسۇن، نېمە بوپتۇ؟

— شۇنداقمۇ بولسۇن، — تەكرارلىدى لاچىن كۆز كازىبېك تاماكىسىنى بىر شوراپ ۋە ئاڭلىغىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى، — شۇنداقمۇ بولسۇن. ھە، شۇنداقمۇ دەيلى، ئېنىق بولدى، — ئۇ بىردىنلا زەھەرلىك كۈلۈپ قويدى، لاچىننىڭكىدەك كۆزلىرىدىن مەمەدانلىق ئۇچقۇندىدى، — دوستۇڭ نېمە يېزىۋاتىدۇ؟

— نېمە يېزىۋاتىدۇ؟ — يېدىگەي چۈشەنمەي ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ سورىدى.

— مەن مۇشۇ جەھەتتىكى ئەھۋاللارنى ئۇقماقچىمەن.

— گېپىڭنى چۈشەنمىدىم.

— راستمۇ؟ ھە؟ قېنى، ئوبدانراق ئويلاپ كۆرگىنە.

— نېمىنى سوراۋاتقانلىقىڭنى چۈشەنمىدىم.

— قۇتتىبايېۋ نېمىلەرنى يېزىۋاتىدۇ، دەپ سوراۋاتىمەن.

— بىلمەيمەن.

— قانداقسىگە بىلمەيسەن؟ كۆپچىلىك بىلىدىكەنۇ، سەن بىلمەي قالامسەن؟

يېڭى كتاب تورىتىنى

ـــ مەن ئۇنىڭ بىر نېمىلەرنى يېزىۋاتقانلىقىنى بىلمەن، لېكىن نېمىلەرنى يېزىۋاتقانلىقىنى مەن نەدىن بىلەي. بۇنىڭ مېنىڭ بىلەن نېمە ئالاقىسى بار، كىم نېمىنى يازغۇسى كەلسە، شۇنى يېزىۋەرسۇن، خەقنىڭ نېمە چاتىقى!

ـــ خەقنىڭ نېمە چاتىقى؟ ـــ لاچىن كۆز ھەيران بولۇپ سىلكىنىپ، يېدىگەيگە مىلتىقىنىڭ ئوقىدەك سوغۇق كۆزلىرىنى قادىدى، ـــ سېنىڭچە كىمنىڭ نېمىنى يازغۇسى كەلسە، شۇنى يېزىۋېرىدىكەن، باشقىلار ئارىلىشالمايدىكەن ـ دە؟ ئۇ ساڭا مۇشۇنداق دەمدۇ؟

ـــ ئۇ ماڭا ھېچنېمە دېمىدى.

لېكىن، لاچىن كۆز ئۇنىڭ جاۋابىغا قۇلاق سېلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە غەزەپلىنىپ كەتتى:

ـــ ئۇ سېپى ئۆزىدىن ئەكسىيەتچىل تەشۋىقات! مۇبادا ھەركىم ئۆز مەيلىچە يېزىۋەرسە، نېمە ئاقىۋەت بولماق؟ كىمنىڭ نېمىنى يازغۇسى كەلسە، شۇنى يېزىۋەرسۇن، كىمنىڭ نېمىنى دېگۈسى كەلسە، شۇنى دەۋەرسۇن! مۇشۇنداق دېمەكچىسەنغۇ ـ ھە؟ نەدىن تاپتىڭ بۇ دۇشمەن سىنىپلارنىڭ ئىدىيەسىنى؟ ياق، قەدىرلىك يولداش، بۇنداق قىلىشقا ھەرگىز يول قويمايمىز. بۇ ئەكسىلئىنقىلابىي ھەرىكەت، جازاغا تارتىلىشى كېرەك!

بۇ گەپلەر بىلەن يېدىگەيىنىڭ بېشى ئايلىنىپ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئۇ ناھايىتى چۆچۈدى، ئەتراپىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش يوق، ھېچبىر ئىش يۈز بەرمىگەندەكلا ئىدى. ئۇنىڭ كۆزى تاشكەنت تەرەپتىن كېلىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر پويىزغا چۈشتى ـ دە، شۇ ئارىلىقتا ئويلاپ كەتتى: يۈزلىگەن ـ مىڭلىغان يولۇچىلار ئۇنداق ياكى مۇنداق ئىش ئۈچۈن سەپەرگە چىقىشقان، ئۇلار ئۆز ئىشلىرى بىلەن، بەزىلىرى چاي، بەزىلىرى ھاراق ئىچىپ ئولتۇرۇپتۇ، بەزىلىرى پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن، لېكىن بورانلىق بېكىتىگە نەدىن كېلىپ قالغانلىقى نامەلۇم بىر لاچىن كۆزنىڭ ئالدىدا دەل مۇشۇ پەيتتە يېدىگەيىنىڭ سوراقلا

تارتىلىۋاتقانلىقى بىلەن ھېچكىمنىڭ چاتىقى يوق. ئۇنىڭ يۈرىكى شۇنچە سىقىلىدىكى، نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىدىن ئېتىلىپ چىقىپ، گۈلدۈرلەپ كېتىۋاتقان پويىزنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ يېتىشۋېلىپ، ئۇنىڭغا چىقىۋېلىپ ئالەمنىڭ ئۇ چېتىگە بولسىمۇ كېتىپ قالغۇسى كېلىپ كەتتى، پەقەت ئۇنىڭغا ھازىر ھېلىقى لاچىن كۆزدىن قۇتۇلسىلا بولاتتى.

— ھەي، قانداق، سوراقنىڭ مەنىسىنى چۈشەندىڭمۇ؟ — دەپ كۆزىگە كىرىۋالدى لاچىن كۆز.

— چۈشەندىم، چۈشەندىم، — دېدى يېدىگەي، — بىراق بىر نەرسىنى چۈشىنەلمەيۋاتىمەن. ئۇنىڭ بالىلىرى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئەسلىمىسىنى يېزىپ قالدۇرغۇسى بار ئىكەن. شۇ ۋاقىتتىكى ئىشلارنى، ئېيتايلۇق، جەڭ ئەھۋاللىرىنى، ئۆزىنىڭ قانداق ئەسىرگە چۈشۈپ قالغانلىقىنى، يەنە قانداق قىلىپ پارتىزان ئەترىتىگە قاتنىشىپ قالغانلىقىنى يازغۇسى بار ئىكەن. بۇنىڭ نېمە يامىنى بار ئىكەن؟

— بالىلار ئۈچۈن يازارمىش ! — چاڭىلداپ كەتتى لاچىن كۆز، — ئۇنىڭغا كىم ئىشىنىدۇ ! كىم ئۆزىنىڭ تېخى بىرنەچچە ياشلىق بالىسىغا ئەسلىمە يازىدىكەن ! قوي بۇ چۆچىكىڭنى ! تەجرىبىلىك دۇشمەننىڭ ئۇسۇلى دېگەن مانا مۇشۇ! پاھ، ئىنىس - جىن يوق بۇ چۆلگە، نازارەت قىلىپ تۇرىدىغان ئادەم يوق يەرگە كېلىپ ئاستاغىنا ئەسلىمە يېزىپ كەتكىنىنى تېخى !

— ھە، يازغۇسى كەلسە نېمە بوپتۇ، — رەددىيە بەردى يېدىگەي، — ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى، ئويلىرىنى ئېيتقۇسى كەلگەندۇر، بالىلىرىم چوڭ بولغاندا ئوقۇسۇن دېگەندۇر.

— ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى ! نېمىدېگەن گەپ بۇ؟ — لاچىن كۆز ئەيىبلەپ بېشىنى چايقاپ كەتتى، ئاندىن كېيىن خورسىنىپ قويدى، — كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى، ئويلىرىنى دېگەن نېمە گەپ ئۇ؟ ئۆزىنىڭ شەخسەن ئۆي - پىكرىمۇ؟ ئۆزىنىڭ

مۇستەقىل قارىشمۇ؟ بۇنداق كۆڭۈلدىكى گەپلەر بولماسلىقى كېرەك. قەغەزگە چۈشكەن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكى گەپلىرى بولمايدۇ. يېزىلغان نەرسىلەرنى پالتا بىلەن چېپىپمۇ ئاغدۇرۇۋېتەلمەيسەن. ھەر كىم ئۆزىنىڭ قارىشىنى ئېلان قىلىش، پاھ، قالتىسقۇ. مانا ئۇ يازغان نەرسىلەر — «پارتىزان ئەترىتى ھەققىدىكى خاتىرىلەر»، قوشۇمچە ماۋزۇسى «يۇگوسلاۋىيەدىكى كېچە ۋە كۈندۈز»، مانا ئۇ يازغان نەرسىلەر! — ئۇ كىلىونكا مۇقاۋىلىق قېلىن ئۇچ دەپتەرنى ئۈستەلگە تاشلىدى، — قالتىس! سەن تېخى بۇ دوستۇڭغا بولۇشماقچى بولىسەن. بىز ئۇنى تارتىپ چىقاردۇق!

— سىلەر تارتىپ چىقارغۇدەك ئۇنىڭ نېمىسى بار ئىكەن؟

لاچىن كۆز چۆچۈگەندەك ئورۇندۇقتىن قوزغىلىپ، پارقىراپ تۇرغان كۆزىنى ئۇنىڭغا بىگىزدەك قادىدى، چىرايىدىن سوغۇق كۈلكە چىقىرىپ، مەغرۇر ۋە خۇشال تەلەپپۇزدا:

— نېمە مەسىلە ئىكەنلىكىنى بىز بىلىسەكلا بولدى، — دېدى، ئۇ گەپ قىلغاندا ھەربىر سۆزىنى ئوينىتىپ، ھاسىل قىلغان نەتىجىسىگە مەست بولۇپ باراتتى، — بۇ بىزنىڭ ئىشىمىز، مەن ئۇنى ساڭا دوكلات قىلىپ ئولتۇرماقچى ئەمەسمەن.

— ئۇنداق بولسا، بوپتۇ، — دېدى يېدىگەي ۋە خاۋاتىرلىنىپ قاردى.

— ئۇ ئەكسىيەتچىل ئەسلىمە يازغانىكەن، بۇ ئىش ئۇچۇن جاجىسىنى يېمەي قالمايدۇ، — دېدى لاچىن كۆز ۋە قولىغا قەلەم ئېلىپ كىتىرلىتىپ تېز - تېز بىرنېمىلەرنى يېزىپ كەتتى، — مەن سېنى ئۆزىمىزنىڭ ئادىمى، ئەقىللىك ئادەم دەپتىكەنمەن، ئىلغار ئىشچى سەن، شەرەپ بىلەن ھەربىي سەپتىن بوشانغان جەڭچى سەن. بىزنىڭ دۇشمەننى ئۇزۇل - كېسىل ئاشكارىلىشىمىزغا يارەدەم بېرىشىڭ كېرەك.

يېدىگەي تۆۋەن ئاۋاز بىلەن، لېكىن ئېنىق، شەك -

شۇبھىسىز تەلەپپۇزدا جاۋاب بەردى:

ــ مەن ھېچقانداق قەغەزگە قول قويمايمەن. بۇنى ھازىردىن باشلاپلا دەپ قويای.

ــ بىزمۇ قول قويدۇرۇشقا ھاجەت ئەمەسمىز. سەنزە مەنلا قول قويمىسام، بۇ ۋەقەنى بىر تەرەپ قىلىشالمايدۇ دەپ قارايدىكەنسەن ــ دە؟ خاتىرجەم بول. يېتەرلىك ماتېرىيالغا ئىگە بولدۇق، سەن قول قويمىساڭمۇ، ئۇنى ئوخشاشلا جازاغا تارتالايمىز.

يېدىگەي خورلانغانلىقىنى، چىدىغۇسىز دەرىجىدە مەنسىز ئىش بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى ــ دە، ئۇن ــ تىنسىز تۇرۇپ قالدى، بۇنداق ئادالەتسىزلىكنى كۆڭلىگە سىغدۇرالمىدى، قەلبى غەزەپتىن خۇددى ئارال دېڭىزىدەك دولقۇنلىنىپ، ئاچچىق غەزەپ ــ نەپرىتى قاينىاپ تاشتى، بىردىنلا ئۇنىڭدا ماۋۇ لاچىن كۆزنى خۇددى غالجىر ئىتنى بوغۇپ ئۆلتۈرگەندەك بوغۇپلا ئۆلتۈرۈۋېتەيمۇيا دېگەن ئوي پەيدا بولدى، ئۇنىڭ شۇنداق قىلىۋېتەلەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتەتتى. ئۇرۇش ۋاقتىدا يېدىگەي بوغۇپ ئۆلتۈرگەن فاشىستنىڭ بوينى بۇقىنىڭ بوينىدەك چوڭ ئىدى. يېدىگەينىڭ باشقا ئامالى يوق ئىدى، شۇڭا بوغۇپ ئۆلتۈرگەن. خۇددى رەقىبلەر تار يەردە ئۇچرىشىپتۇ دېگەندەك، ئۇلار ئويلىمىغان يەردە خەندەكتە ئۇچرىشىپ قالغانىدى. ئۇ دۇشمەننىڭ مۇداپىئە لىنىيەسىگە ھۇجۇم قىلغان ۋاقىت بولۇپ، ئۇلار دۇشمەننى يان تەرەپتىن قورشاۋغا ئېلىپ تۇرۇپ، دۇشمەننىڭ خەندىكىگە گىرانات تاشلاپ، ئاپتومات بىلەن يول ئېچىپ ماڭغانىدى. جەڭ مەيدانىنى تازىلاپ، داۋاملىق ئالغا قاراپ ئاتاكىغا ئۆتكىلىۋاتقاندا، ئۇ ھېلىقى نېمىس ئالۋاستىسى بىلەن يۈزمۈيۈز ئۇچرىشىپ قالغان. ئەلپازىدىن ھېلىقى نېمىس ئالۋاستى تاكى ئاخىرقى بىر تال ئوقى تۈگىگۈچە توختىماي ئېتىپ تۇرغان پىلىموتچىدەك قىلاتتى. ئەڭ ياخشىسى ئۇنى ئەسىر ئېلىش كېرەك ئىدى. يېدىگەي ئەسىر ئېلىش قارارىغا

كەلدى. لېكىن، ھېلىقى نېمىس قاراقچى خەنجىرىنى قولىغا ئېلىپ ئۇنىڭغا سېلىشقا ئىنتىلدى، بۇ چاغدا يېدىگەي تۆمۈر قالپاق كىيگەن بېشى بىلەن ئۇنىڭ تۆمشۇقىغا كېلىشتۇرۇپ بىرنى ئۇستى ـ دە، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ «كاپ» قىلىپ ئۇنىڭ ھەلقۇمىدىن ئالدى. ھېلىقى ئالۋاستى قۇتۇلۇش ئۈچۈن تېپىرلايتتى، خىرىلدايتتى، قولىدىن چۇشۇپ كەتكەن خەنجىرىنى ئىزدەپ قولى بىلەن يەرنى ھە دەپ تاتىلايتتى. يېدىگەي دۇمبىسىدىن خەنجەر يېيىش ئېھتىمالى بارلىقىنى بىلىپ، قولىنى زادىلا بوشاتماي، كارامەت كۈچ بىلەن ئۇنىڭ بوغۇزىنى قاتتىق قىستى، ھېلىقى ئەبلەخنىڭ چېكە تومۇرلىرى كۆپۈپ، يۈزى قارىيىپ كەتتى. دۇشمەننىڭ ئاخىر دېمى كېسىلىپ، بەدىنىدىن قاڭسىق چىلە پۇرىقى كەلگەندىن كېيىنلا يېدىگەي تىترەپ تۇرغان قولىنى بوشاتتى. شۇ چاغدا، ئۇ كۆڭلى ئاينىپ ياندۇرۇۋەتكەن، ياندۇرۇۋەتكەن نەرسىلەر كىيىمگە يۇقۇپ كەتكەن، ئۇ «ئۇھ» دېگىنىچە، بىرنەچچە قەدەم ئۆملەپ ماڭغىنىدا، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، كۆزىدىن ئوت چاقناپ كەتكەن. بۇ ئىش توغرۇلۇق ئۇ شۇ چاغدىمۇ، كېيىنكى ۋاقىتلاردىمۇ ھېچكىمگە تىنمىغانىدى. مۇشۇ ۋەقە گاھىدا چۈشىگە كىرىپمۇ قالاتتى، شۇنداق كۈنلەرنىڭ ئەتىسى ئۇ خاتىرجەم بولالماي كېتەتتى، ھەتتا ھاياتتىن يىرگىنىپمۇ كېتەتتى... مانا ھازىر يېدىگەي ھاياجانلانغان، يىرگەنگەن كەيپىياتتا شۇ ۋەقەنى ئەسلەپ كەتتى، بىراق لاچىن كۆزنىڭ تولىمۇ ھېيلىگەر، قۇۋۇ ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئاچچىقىغا چىدىمای كەتتى، لاچىن كۆز خەت يېزىپ ئولتۇرغان چاغدا، يېدىگەي ئۇنىڭ گەپلىرىدىن بىرەر نۇقسان تېپىشقا تىرىشىپ تازا ئويلاندى. يېدىگەي لاچىن كۆزنىڭ گېپىدە ئەقىلگە سىغمايدىغان، جىن ـ شايتانۇنىڭ مەنتىقىسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىر يەر بار ئىكەنلىكىنى پەملىدى: قىزىق، قانداق قىلىپ بىر ئادەمنى «ئەكسىيەتچىل ئەسلىمە» يېزىۋاتىدۇ دەپ ئەيىبلىگىلى بولىدۇ؟

بىر كىشىنىڭ ئەسلىمىسىنى ئىنقىلابىي ۋە ئەكسىلئىنقىلابىي دەپ ئايرىغىلى بولامدۇ؟ ئەسلىمە دېگەن ھازىرقى ئىشنى ئەسلەيدىغان ئىش ئەمەس، ئۆتۈپ كەتكەن ئىشنى ئەسلەيدىغان ئىش، ئادەم دېگەن ئىلگىرى باشتىن كەچۈرگەن ئىشلىرىنى ئەسلەيدۇ.

— مەن چۈشەنمەيۋاتقان بىر ئىش بار، — دەپ ئېغىز ئاچتى يېدىگەي. ئۇ ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكىدىن ئاغزىنىڭ قۇرۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى ـ دە، تەمكىنرەك بولۇشقا تىرىشتى، — ئاباياىم، سەن، — ئۇ لاچىن كۆزنى «سىز» لىمەي ئەتەي «سەن» دەپ سۆزلەشكە كۆچتى، بۇ ئۇنىڭ لاچىن كۆزگە: «سەن بىلىپ قوي، مەن سېنىڭدىن قورقمايمەن، ساڭا خۇشامەت قىلىپ لەببەي دەپ تۇرمايمەن، قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىل، بەربىر مېنى ساري ئۆزەكتىن ھەيدىۋېتەلمەيسەن، ساري ئۆزەكتىنمۇ جاپالىق يەرنى بەربىر تاپالمايسەن» دېگىنى ئىدى، — ئاباياىم سەن، — ئۇ يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى، — «ئەكسىيەتچىل ئەسلىمە» دېدىڭ، بۇنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟ ئەسلىمىنىمۇ ئەكسىيەتچىل، ئەكسىيەتچىل ئەمەس دېگىلى بولامدۇ؟ مېنىڭچە، كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى، ھازىر يوق، ھازىر مەۋجۇت بولمىغان ئىشلارنى ئەسلەيدۇ. سېنىڭچە بولسا، مۇبادا ياخشى ئىشلار بولسا، ئەسلەش كېرەك ئىكەن، يامان ئىشلار بولسا، نامۇۋاپىق ئىشلار بولسا ئەسلىمەسلىك، ئۇنتۇپ كېتىش كېرەك ئىكەن، شۇنداقمۇ؟ بۇ قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟ يەنە بىر مىسال، مۇبادا ياخشى چۈش كۆرگەن بولسا، ئۇنى ئەسلەش كېرەك ئىكەن، مۇبادا قارا بېسىپ يامان چۈش كۆرگەن بولسىچۇ؟ ئەسلىمەسلىك كېرەك، شۇنداقمۇ؟...

— پاھ، قارا بۇنى تېخى ! قالتىسقۇ سەن ! — لاچىن كۆز ھەيران بولدى، — سەن ئۆزۈڭچىزە چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزۈپ مېنىڭ بىلەن بەس ـ مۇنازىرە قىلىشماقچىكەنسەن ـ دە، قارىغاندا سەن مۇشۇ يەرنىڭ پەيلاسوپى ئوخشايسەن. ماقۇل،

مۇنازىرىلىشىپ باقايلى، ــ ئۇ سەل توختىدى، ئويلىنىپ بولغان چېغى، يەنە گېپىنى داۋاملاشتۇردى، ــ بىر ئادەم ئۆز ھاياتىدا ھەر خىل ئىشلارنى باشتىن كەچۈرىدۇ، گەپ ئۇنىڭ قانداق ئىش ئىكەنلىكىدە ئەمەس. گەپ ئۆتكەن ئىشلارنى قانداق قىلىپ ئاغزاكى، ھەتتا يازما تەرزدە ئەسلەشتە. ھازىر تەلەپ قىلىنىۋاتقىنىدەك، بىزگە كېرەك بولۇۋاتقىنىدەك ئەسلەش ۋە سۈرەتلەپ بېرىشتە، بىزگە پايدىلىق بولمىغانلىكى نەرسىلەرنى ئەسلىمەسلىك كېرەك. ئەگەر بۇ پىرىنسىپتا چىڭ تۇرۇلمىسا، ئۇ ئەكسىيەتچىل بولىدۇ.

ــ بۇنىڭغا مەن قوشۇلمايمەن ! ــ دېدى يېدىگەي، ــ قانداقلارچە بۇنداق دېگىلى بولسۇن !

ــ سېنىڭ قوشۇلماسلىقىڭ ھېچكىمگە كېرەك ئەمەس. سۆز توغرا كېلىپ قالغاچقا ئېيتىپ قويغىنىم. سەن سوراپ قالدىڭ، مەن ياخشىلىقچە چۈشەندۈردۈم. ئومۇمەن، سېنىڭ بىلەن بۇنداق گەپلەرنى قىلىپ ئولتۇرماسلىقىم كېرەك. بوپتۇ، ئەمدى ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى. ئېيتايلۇق، ئىككى سەر ئىچىۋېلىپ تازا قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن چاغلاردا، ئۇ ساڭا ئىنگلىزلارنىڭ ئىسمىنى ئېيتقانمىدى؟

ــ بۇنى سوراپ نېمە قىلاتتىڭ؟

ــ ئىش مۇنداق، ــ لاچىن كۆز ئابۇتالىپنىڭ « پارتىزان ئەترىتى ھەققىدىكى خاتىرىلەر»نى ئېچىپ، قىزىل قېرىنداش بىلەن سىزىپ قويغان يەرنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئوقۇدى:

«9 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى قىسمىمىزغا ئۈچ كىشىلىك بىر ئەنگلىيە ۋەكىللەر ئۆمىكى كەلدى، ئۇلارنىڭ بىرى پولكوۋنىك، ئىككىسى مايور ئىدى. بىز پاراتتىن ئۆتۈشتە باسىدىغان قەدەملەر بىلەن چامداپ ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق. ئۇلار سالام تەرىقىسىدە بىزگە چاس بەردى. پاراتتىن كېيىن ھەر دەرىجىلىك كوماندىرلار قاتناشقان بىر زىياپەت ئۆتكۈزۈلدى. چەت ئەل تەۋەلىكىدىكى بىز بىرقانچە پارتىزانمۇ تەكلىپ بويىچە زىياپەتكە

قاتناشتۇق. مېنى ھېلىقى ئەنگلىيەلىك پولكوۋنىكقا تونۇشتۇرغان چاغدا، ئۇ ئىلتىپات بىلەن ماڭا قول بېرىپ، تەرجىمان ئارقىلىق مېنىڭ قەيەردىن، قانداق قىلىپ بۇ پارتىزان ئەترىتىگە كېلىپ قالغانلىقىمنى سورىدى. مەن قىسقىچە جاۋاب بەردىم، ئۇلار ماڭا ھاراق قۇيۇپ بەردى، مەن ئۇلار بىلەن بىرلىكتە ھاراقنى ئىچتىم، ئۇنىڭدىن كېيىن بىز خېلى ئۇزاققىچە پاراڭلاشتۇق. بۇ بىرنەچچە ئەنگلىيەلىك ناھايىتى ساددا، تۇز ئىكەن. مەن ئۇلارنى ياقتۇرۇپ قالدىم. پولكوۋنىك: «بىز ياۋروپالىقلارنىڭ ئىتتىپاقلىشىپ فاشىزمغا قارشى كۈرەشكە ئاتلانغانلىقىمىز ناھايىتى ئۇلۇغ بەخت، يەنى ئىرادە» دېدى. مۇبادا ياۋروپالىقلارنىڭ ئىتتىپاقلىشىپ ئېلىپ بارغان كۈرىشى بولمىسا، گىتلېرغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان كۈرەش تېخىمۇ مۇشكۈل بولغان بولاتتى، ئەگەر ھەرقايسى مەملىكەت ئۆز ئالدىغا جەڭ قىلىدىغان بولسا، بۇ ئۇرۇشنىڭ ئاقىۋىتى ناھايىتى قايغۇلۇق بولاتتى، دېگەندەك مەزمۇندا گەپ بولدى.»

لاچىن كۆز ئوقۇپ بولۇپ، دەپتەرنى بىر چەتكە قويدى. ئۇ يەنە بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، ئىككى شورىۋېلىپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

— مۇشۇ ئەسلىمىدىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇكى، قۇتتىبايېف ھېلىقى ئەنگلىيەلىك پولكوۋنىكنىڭ پىكرىگە رەددىيە بەرمىگەن، ئۇ، ئەگەر ستالىننىڭ تالانتى بولمايدىغان بولسا، بۇ ئۇرۇشنىڭ غەلىبە قازىنىشى مۇمكىن ئەمەس، مەيلى ئۇلار ياۋروپادا قانداق جەڭ قىلسۇن، مەيلى پارتىزانلىق ئۇرۇشى ئېلىپ بارسۇن ياكى باشقا ئاللىقانداق ئۇسۇللاردا جەڭ قىلسۇن، ھېچقايسى ئۇرۇشتا غەلىبە قازىنالمايتتى، دېمىگەن، ئۇ شۇنداق دەپ ئېيتمىغانمىكەن، دېمەك ئۇنىڭ قەلبىدە يولداش ستالىن يوق ! بىلەمسەن؟

— ئېھتىمال شۇنداق دېگەندۇر، لېكىن ئەسلىمىگە يېزىپ ئۆتۈشنى ئۇنتۇپ قالغان بولۇشى مۇمكىن، — يېدىگەي بۇ يەردە قۇتتىبايېفنى ئاقلىماقچى بولدى.

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.uygurkitap.com

ـــ نەدە دەپتۇ؟ سەن ئۇنى ئىسپاتلاپ بېرەلمەيسەن ـ دە ! بىز قۇتتىبايېفنىڭ 1945 ـ يىلىدىكى ماتېرىيالىرىغا سېلىشتۇردۇق، ئۇ ئۇنىڭ يۇگوسلاۋىيە پارتىزان ئەترىتىدىن ۋەتەنگە قايتىپ تەكشۈرۈلگەندە يازغان ماتېرىيالى بولۇپ، ئۇنىڭدا ئەنگلىيە ۋەكىللەر ئۆمىكى بىلەن ئۇچراشقانلىقى توغرىسىدىكى ئەھۋاللار يېزىلمىغان. بۇ بۇ يەردە مەسىلە بارلىقىنى بىلدۈرىدۇ. كىمنىڭ ئەنگلىيە رازۋېدكا ئورگانلىرى بىلەن ئالاقىسى يوقلۇقىغا كاپالەتلىك بېرەلەيدۇ !

يېدىگەي يەنە قىينىلىشقا ۋە ئازابلىنىشقا باشلىدى. ئۇ لاچىن كۆزنىڭ مەقسىتىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەي كەتتى.

ـــ قۇتتىبايېف ساڭا ئەنگلىيەلىكلەرنىڭ ئىسمىنى ئېيتمىغانمىدى؟ ئوبدانراق ئويلاپ باقە. بىز بۇ ئەنگلىيەلىكلەرنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىشىمىز كېرەك.

ـــ ئادەتتە ئەنگلىيەلىكلەرنىڭ ئىسمى قانداق بولىدۇ؟

ـــ ھە، ئېيتايلۇق، يۆھەن، كىلاك، سىمس، جېك...

ـــ مەن ئەزەلدىن بۇنداق ئىسىملارنى ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن.

لاچىن كۆز جىمىپ قالدى، ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇلۇپ كەتتى، روشەنكى، ئۇ يېدىگەي بىلەن كۆرۈشۈپ ئارمىنىغا يېتەلمىگەنىدى. كېيىن ئۇ تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتىپ:

ـــ ئۇنى مۇشۇ يەردە بالىلار ئوچۇن مەكتەپ ئاچتى دەمدۇ؟ بالىلارنى ئوقۇتۇۋاتامدۇ ـ ھە؟ ـــ دېدى.

ـــ نەدىكى مەكتەپ ! ـــ يېدىگەي ئامالسىز كۈلۈپ تاشلىدى، ـــ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئىككى بالىسى، مېنىڭ ئىككى بالام ـــ بار ـ يوق ئوقۇغۇچى مانا مۇشۇ، چوڭى بەش ياشتا، كىچىكى ئوچ ياشتا. بىزنىڭ بۇ يەر بىر چۆللۈك، بالىلار تولىمۇ زېرىكىدۇ، شۇڭا ئۇلار بالىلارغا ئوقۇيدىغان بەزى پائالىيەتلەرنى قىلىپ بەردى. ئۇلار ـــ ئابۇتالىپ بىلەن ئۇنىڭ خوتۇنى بەربىر مۇئەللىم بولغان كىشىلەر، بالىلارنى قانداق تەربىيەلەش كېرەكلىكىنى بىلىدۇ. ئۇلار بالىلارغا كىتاب ئوقۇشنى، رەسىم سىزىشنى

ئۆگىتىدۇ، خەت يېزىشنى، ساناق ساناشنى ئۆگىتىدۇ. سەن دەۋاتقان مەكتەپ ئەنە شۇ.

— ئۇلار قانداق شېئىر - ناخشىلارنى ئوقۇدى؟

— ھەر خىلىنى ئوقۇدى. ھەممىسىلا بالىلار شېئىر - قوشاقلىرى، لېكىن ئېسىمدە قالماپتۇ.

— ئۇلار نېمىلەرنى ئۆگەتتى؟ دەرس ئۆتكەندە نېمىلەرنى يازدى؟

— بالىلارغا خەت ئۆگەتتى. يازغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئادەتتىكى سۆزلەر.

— مىسال كەلتۈرۈپ بەرچۇ.

— ئۇلارنىڭ يازغان سۆزلىرى قانداقمۇ مېنىڭ ئېسىمدە قالسۇن!

— شۇ! — لاچىن كۆز بىر دۆۋە قەغەزنىڭ ئىچىدىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ تاپشۇرۇق دەپتىرىدىن بىرنەچچىنى تېپىپ چىقتى، ئۇنىڭدا بالىلارنىڭ مايماق - سايماق خەتلىرى يېزىلغانىدى، — مانا ماۋۇ ھەممىدىن ئاۋۋال ئۆگىتىلگەن سۆزلەر، — دەپتەرگە بالىلار «بىزنىڭ ئۆيىمىز» دېگەن سۆزلەرنى يازغانىدى، — بالىلار ھەممىدىن ئاۋۋال «بىزنىڭ ئۆيىمىز» دېگەن سۆزنى يېزىپتۇ، نېمىشقا ئۇلارغا «بىز غەلىبە قازاندۇق» دېگەن سۆزنى يېزىشنى ئۆگەتمەيدۇ؟ ئويلاپ كۆر، ھازىر كىشىلەرنىڭ ئاغزىدىن چۈشمەيدىغان سۆز قايسى؟ «بىز غەلىبە قازاندۇق» قۇ. شۇنداققۇ - ھە؟ لېكىن ئۇ نېمىشقا بالىلارغا بۇ سۆزنى ئۆگەتمەيدۇ؟ غالىبىيەتنى ستالىندىن ئايرىۋەتكىلى بولمايدۇ.

يېدىگەي نېمە دېيىشنى بىلمەي قالدى. بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھاقارەتلىنىۋاتقاندەك ھېس قىلدى، يەنە بىر تەرەپتىن ئەينى زامانداۋ ئەقىلگە كىرمىگەن بالىلار ئۇچۇن نەقەدەر زور ئەجىر سىڭدۈرگەن ئابۇتالىپ بىلەن زەرىپەنىڭ گۈمانغا قېلىۋاتقانلىقىنى تولىمۇ ناھەقلىق دەپ ھېس قىلىپ، بارغانسېرى ئاچچىقى كېلىپ ئاخىر مۇنداق ئىككى ئېغىز سۆزنى

ئېيتىۋەتتى:

ــ ئەگەر شۇنداق دېيىلمىغان بولسا، ئالدى بىلەن يېزىشقا تېگىشلىك بولغىنى «بىزنىڭ لېنىن» بولۇشى كېرەك. لېنىن بىرىنچى ئورۇننى ئىگىلىشى كېرەك.

لاچىن كۆز يېدىگەينىڭ ئويلىمىغان يەردىن ئېيتقان بۇ گېپىگە نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىنى ئۇقماي، ھاڭ ــ تاڭ بولۇپ، ئاغزىنى ئاچقان پېتىچە تۇرۇپ قالدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، ئوزايمىدىن ئۆزىنى بېسىۋېلىش ئۈچۈن ئۈيان ــ بۈيان ماڭماقچى بولغاندەك قىلاتتى، لېكىن بۆلۈم كىچىك، ئۈيان ــ بۈيان مېڭىشقا بولمايتتى.

ــ بىز ستالىن دېسەك، كۆڭلىمىزدە لېنىن بولىدۇ! ــ دېدى ئۇ ئۇزۇك ــ ئۇزۇك قىلىپ ۋە لېكىن ناھايىتى ئېنىق قىلىپ سۆزلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن قاتتىق يۇگۇرۇشتىن كېيىن يۇرىكىنىڭ سېلىشى سەل ئورنىغا چۈشكەندەك بولۇپ يەنە بىر سۆزنى قوشۇپ قويدى، ــ يارايدۇ، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا مۇنداق گەپ ــ سۆز بولمىدى دەيلۇق.

ئۇ ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇۋىدى، بىر قاراش بىلەن ھېچنېمىنى بىلگىلى بولمايدىغان چىرايىدا، لاچىنىڭكىدەك كۆزى يەنە ۋالىلداشقا باشلىدى.

ــ بالىلارنى ياتاقلىق مەكتەپتە ئوقۇتۇشقا قۇتتىبايېفنىڭ قارشى چىققانلىقى توغرىسىدىكى ماتېرىيال قولىمىزغا چۈشتى. بۇنى ساڭا ئېيتقاندەك قىلمدۇ، راستمۇ؟

ــ بۇنداق ئاخباراتنى قەيەردىن قولغا چۈشۈردۇڭلار؟ كىم يەتكۈزدى؟ ــ دەپ سورىدى يېدىگەي ھەيران بولۇپ: « بۇنى يەتكۈزگەن بىكەت باشلىقى ئابىلوف ئىكەنغۇ » دېگەن ئويمۇ دەرھال ئۇنىڭ كۆڭلىگە كەلدى. چۈنكى، شۇ كۈنى پاراڭ سېلىشقاندا شۇ يەردە ئابىلوفمۇ بار ئىدى.

يېدىگەينىڭ سوئالىنى ئاڭلاپ لاچىن كۆز چىچاڭشىپ كەتتى:

ــ ھەي، مەن ساڭا ئېيتتىمغۇ، قانداق ئاخبارات، كىم

يەتكۇزگەن ئاخبارات ــ بۇ بىزنىڭ ئىشىمىز ۋە بۇ توغرۇلۇق ھېچكىمگە ھېساب بېرىپ ئولتۇرمايمىز. ئېسىڭدە بولسۇن. قېنى ئېيت، نېمە دېدى قۇتتىبايېف؟

ــ ئۇ نېمىلەرنى دېدى؟ ئېسىمگىمۇ كەلمەي تۇرىدۇ. ھە، مۇنداق ئىش. بىزنىڭ ھايالدىما بېكەتتىكى ھەممىدىن پېشقەدەم ئىشچى قازانقاپنىڭ قۇمبەلدىكى ياتاقلىق مەكتەپتە يېتىپ ئوقۇيدىغان سابىتجان ئىسىملىك بىر ئوغلى بار ئىدى. ئوسالراق بالا بولۇپ چىقتى، گاھىدا يالغانچىلىق قىلىدىغان ئىشمۇ بار ئىدى. 9 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى يېقىنلاپ قالغان بولۇپ، سابىتجاننى يەنە مەكتەپكە يەتكۈزۈپ قويۇشقا توغرا كېلەتتى. دادىسى ئۇنى تۆگىگە مىندۈرۈپ ئاپىرىپ قويياتتى. سابىتجاننىڭ ئانىسى بۆكەي بولسا زارلىنىپ يىغلايتتى: «ئوغلۇم ياتاقلىق مەكتەپتە يېتىپ ئوقۇشقا باشلىغاندىن بۇيان ئۆيدىن يىراقلىشىپ كېتىۋاتىدۇ، بۇرۇنقىدەك ئۆيگە كۆيۈنۈپ تۇرمايدۇ، دادىسىغمۇ، ماڭمۇ ئاۋۇالقىدەك ئۇنداق مېھرىبان، يېقىن ئەمەس» دەيتتى ئۇ. ئەلۋەتتە، بۆكەي ئوقۇمىغان قارىتۇرۇك ئايال. قانداقلا بولسۇن ئوغلىنى ئوقۇتۇشى كېرەك، بىراق ھامان يىراقتا...

ــ يارايدۇ، ــ دېدى لاچىن كۆز ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ــ ھە، شۇ چاغدا قۇتتىبايېف نېمە دېدى؟

ــ ھە، شۇ چاغدا ئۇمۇ شۇ يەردە ئىدى. گەپمۇ قىلدى. بىچارە ئانا بۇ ئىشنىڭ ئانچە مۇۋاپىق بولمىغانلىقىنى تۈيۈپتۇ. ياتاقلىق مەكتەپ دېگەن ئانچە ياخشى نېمە ئەمەس، ياتاقلىق مەكتەپ دېگەن بالىلارنى ئائىلىسىدىن، ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىپ تاشلايدۇ، ياق، ئايرىپ تاشلىمايدۇ، يىراقلاشتۇرۇۋېتىدۇ، دېدى. ئۇ يەنە بۇ ھەل قىلىپ كېتىش تەس بىر ئىش، كۆپچىلىك ئۇچۇن، جۇملىدىن ئۆزۈم ئۇچۇنمۇ تەس بىر ئىش دېدى. قۇتتىبايېفنى مەن چۈشىنىمەن. بىزنىڭمۇ بالىلىرىمىز چوڭ بولۇۋاتىدۇ، ھازىرنىڭ ئۆزىدىمۇ قانداق قىلارمىز دەپ بېشىمىز قېتىۋاتىدۇ، قانداق ئوقۇتارمىز، ئاخىر نېمە بولۇپ كېتەر دەپ ۋايىم يەپ

تۇرۇۋاتمىز، ئەھۋال مۇشكۇل، ئەلۋەتتە...

ــ توختاپ تۇرغىنا، ــ دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى لاچىن كۆز، ــ ئۇ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ياتاقلىق مەكتەپلىرىنى يامان دېدى ـ ھە؟

ــ ئۇ « سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ياتاقلىق مەكتەپلىرى » دەپ ئېيتقىنى يوق، ئۇ پەقەت « ياتاقلىق » دەپلا ئېيتتى. قۇمبەلدە تۆمۈرىولنىڭ ياتاقلىق مەكتىپى بار، ئۇنى يامان دېگەن مانا مەن.

ــ ئۇنى قوي، نېمە قىلاتتىڭ. قۇمبەل دېگەن سوۋېت ئىتتىپاقىدا.

ــ نېمە قىلاتتىڭ دېگىنىڭ نېمىسى؟ ــ لاچىن كۆزنىڭ ئۆزىنى قاپقانغا ئىتتىرىۋاتقانلىقىنى سەزگەن يېدىگەي چىدىماي كەتتى، ــ نېمىشقا ئۇ دېمىگەن گەپنى ئۇنى دېدى دەپ تۆھمەت قىلىدىكەنمىز؟ مەنمۇ ئاشۇنداق ئويلايمەن. ئەگەر مەن مۇشۇ ھايالدىما بېكەتتە ئىشلىمەي باشقا يەردە ئىشلەيدىغان بولسام، نېمە دېسىمۇ مەن بالىلىرىمنى ياتاقلىق مەكتەپكە بەرمەيتتىم. مەن مانا مۇشۇنداق ئويدىمەن، نېمە قىل دەيسەن، بۇنى نېمە دەيتتىڭ؟

ــ شۇنداق ئويدا بولىۋەرگىن، ئويلاۋەرگىن ! ــ دېدى لاچىن كۆز. ئۇ سەل جىم تۇرغاندىن كېيىن يەنە دېدى، ــ خوش، ئەمدى بىز خۇلاسىلەپ باقايلى. دېمەك، ئۇ بىزنىڭ كوللېكتىۋىزملىق تەربىيەۋى ئىشلىرىمىزغا قارشى ـ ھە، شۇنداقمۇ؟

ــ ئۇ ھېچنېمىگە قارشى ئەمەس ! ــ يېدىگەينىڭ يەنە ئوغىسى قاينىدى، ــ نېمىدەپ ياخشى ئادەمگە تۆھمەت قىلىش كېرەك بولۇپ قالدى؟ نېمىشقا بۇنداق قىلىسەن؟

ــ ھايا جانلانما، سالقىن قان بول، بولدى، ــ لاچىن كۆز قول سىلكىپ، بۇ توغرۇلۇق يەنە سۆزلەپ ئولتۇرمايدىغانلىقىنى بىلدۇردى، ــ ئەمدى سەن ئېيتقىنا، ماۋۇ «دۆنەنباي قۇشى» دېگەن دەپتەرگە يېزىلغىنى قانداق بىرنېمىلەر؟ قۇتتىبايېف ئۇنى قازانقاپ بىلەن سېنىڭ ئېيتىپ بەرگەنلىرىڭ بويىچە يېزىۋالغان

دەيدىغۇ، راستمۇ؟

ــ ھەئە، راست، ــ دەپ يېدىگەي سەل جانلاندى، ــ بۇ ساري ئۆزەكتە يۇز بەرگەن بىر ھېكايە، خەلق رىۋايىتى. بۇ يەردىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردە ئانابېيىت دېگەن بىر قەبرىستانلىق بار، ئىلگىرى ئۇ نايمانلارنىڭ قەبرىستانلىقى ئىدى، ھازىر جامائەت قەبرىستانلىقىغا ئايلىنىپ كەتتى. ئۇ يەرگە ماڭقۇرت قىلىۋېتىلگەن ئوغلى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈۋېتىلگەن نايمان ئانا دەپنە قىلىنغان...

ــ ھە، بولدى، بۇنى بىز كېيىن ئۇقۇۋالىمىز، ئۇ قۇشنىڭ تېگىدە نېمىلەرنىڭ يوشۇرۇنۇپ ياتقانلىقىنى بىز كېيىن بىلىمىز، ــ لاچىن كۆز ئويلانغاچ دەپتەرنى ۋاراقلاشقا باشلىدى ۋە قارىشىنى ئېيىتتى، ــ دۆنەنباي قۇش، پاھ، قالتىسقۇ. بىر قۇشقا ئادەمنىڭ ئېتىنى قويغىنىنى. يازغۇچى بولۇشقا لايىق. يەنە يېڭى بىر مۇختار ئاۋېزوف① چىقىپتۇ. قالتىس ئىكەن، فېئودالىلىق دەۋرنىڭ چوڭ يازغۇچىسى. ھىم، دۆنەنباي قۇشى. تېخى بىزنى چۈشەنمەيدۇ دەپ ئويلايدۇغۇ. قارىغىنا بۇ ئەبلەخنى، بىر بۇلۇڭغا كېلىۋېلىپ بالىلار ئۈچۈن نەرسە يېزىۋاتقىنىنى. خوش، ماۋۇ نېمە؟ مېنىڭچە بۇمۇ بالىلارغا بېغىشلانغانمۇ؟ ــ لاچىن كۆز يەنە بىر دەپتەرنى يېدىگەينىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويدى.

ــ نېمە ئۇ؟ ــ دېدى ھېچنېمىنى چۈشەنمىگەن يېدىگەي.

ــ نېمە؟ نېمە ئىكەنلىكىنى سەن بىلىشىڭ كېرەك. مانا ماۋزۇسىغا قارا: «رايمالى ئاغىنىڭ ئىنىسى ئابدۇلخانغا ئېيتقانلىرى».

ــ ھە، دۇرۇس، بۇمۇ خەلق رىۋايىتى، ــ دېدى يېدىگەي، ــ بۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن ۋەقە. بۇ يەردىكى قەبرىلارنىڭ ھەممىسى بۇ رىۋايەتنى بىلىدۇ...

---

① مۇختار ئاۋېزوف (1897 ــ 1961 ـ يىللار) سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ كاتتا قازاق يازغۇچىسى ــ ت.

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.uygurkitap.com

ـــ هايا جانلانما، مەنمۇ بىلمەن، ـــ دېدى لاچىن كۆز يېدىگەينىڭ گېپىنىڭ بېلىگە تېپىپ، ـــ مەنمۇ ئاڭلىغان. ئەقىلدىن ئازغان ـــ ئالجىغان بىر چال ئون توققۇز ياشتىكى كىچىك بىر قىزغا ئۆلگۈدەك ئاشىق بولۇپ قالدۇ. بۇنىڭ خاتىرىلىگۈدەك نېمىسى بار؟ ئابايا بۇ قۇتتىبايېۋ سىنىپىي يات ئۇنسۇر بولۇپلا قالماي، يەنە ناھايىتى ئەخلاقسىز بىرنېمە ئىكەن. قاراڭلار، شەرم ـ هايا غا لايىق كەلمەيدىغان بىرنېمىنمۇ شۇنچە ئەجىر قىلىپ يېزىپ چىققىنىنى

يېدىگەي ئۇيالغىنىدىن ئەمەس، بەلكى كۆكسىگە پاتماي كەتكەن غەزەپتىن شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى. چۈنكى، ئۇنىڭچە ئابۇتالىپقا بۇنىڭدىن ئوشۇق ئادالەتسىزلىك بولماس. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆزىنى ئاران تۇتتى:

ـــ هەي، مەن سېنىڭ قانداق باشلىق ئىكەنلىكىڭنى بىلمەيمەن، بىراق بۇ مەسىلىدە قۇتتىبايېۋقا تىل تەگكۈزمە، بىلدىڭمۇ؟ خۇدايىم هەر كىمنىڭ پېشانىسىگە شۇنداق ئاتا، شۇنداق ئەر بولۇشنى يازسۇن، ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى مۇشۇ يەردىكى هەرقانداق بىر ئادەمدىن سوراپ باققىنا، هەممىسى ئېيتىپ بېرىدۇ. بۇ يەردە ئادەم كۆپ ئەمەس، شۇڭا بىر - بىرىمىزنى ئوبدان بىلىمىز.

ـــ يارايدۇ، يارايدۇ، ئاچچىقلانما، ـــ دېدى لاچىن كۆز، ـــ قۇتتىبايېۋ هەممىڭنى ئازدۇرۇپ بوپتىكەن. دۇشمەن دېگەن هامان ياخشى ئادەم قىياپىتىگە كىرىۋالىدۇ. بىز ئۇنىڭ ئەپت - بەشىرىسىنى چوقۇم ئېچىپ تاشلايمىز. بولدى، ئەمدى يولۇڭغا مېڭىۋەر!

يېدىگەي ئورنىدىن تۇردى، تۇمىقىنى كىيىپ ماڭاي دېدى - يۇ، يەنە گېپىنى ئېيتتى:

ـــ شۇنداق قىلىپ نېمە قىلىسەن ئەمدى؟ قانداق قىلىسەن ئۇنى؟ يازغان مۇشۇ بىرنېمىلىرى ئۈچۈنلا ئۇنى تۇرمىگە تاشلامسىلەر؟

لاچىن كۆز ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى:
— ھەي، مەن ساڭا يەنە ئېيتاي: سېنىڭ كارىڭ بولمىسۇن ! دۇشمەننى قانداق قولغا چۈشۈرۈپ، قانداق جازالاشنى بىز ئۆزىمىز بىلىمىز! ئۇنىڭ ئۈچۈن بېشىڭنى ئاغرىتمايراق قوي. ئۆز يولۇڭنى بىل، بار، يولۇڭغا ماڭ !
شۇ كۈنى يېرىم كېچىدە يەنە بىر يولۇچىلار پويىزى بورانلىق بېكىتمىدە توختىدى. ئۇمۇ ئۈچ مىنۇتلا توختىدى. بىراق، بۇ پويىز باشقا نىشانغا قاراپ كېتىۋاتقان پويىز ئىدى.
قاپقاراڭغۇ كېچىدە بىرىنچى تۆمۈرىولنىڭ چېتىدە پويىزنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ خۇرۇم ئۆتۈكلۈك ئۇچەيلەن تۇرىدۇ. ئۇلار ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنى ئەكېتىپ باراتتى. ئابۇتالىپنى ئارىغا ئېلىپ تۇرغان ئاشۇ ئۇچىنىڭ ئارقا تەرىپىدە زەرىپە بالىلىرى بىلەن، يەنە يېدىگەي بىلەن ئۈكىبالا، شۇنداقلا بېكەت باشلىقى ئابىلوف تۇراتتى. ئابىلوف پويىزنىڭ يېرىم سائەت كېچىككەنلىكىدىن جىلە بولۇپ ئۇيان ـ بۇيان مېڭىپ خاتىرجەم بولالمايۋاتاتتى. پويىزنىڭ كېچىككەنلىكىگە ئۇ ئەيىبلىك بولمىغاندىكىن، تۇرسا بولىدۇ بىر چەتتە، جىمغىنا. قازانقاپ مۇشۇ پەيتتە نۆۋەتچىلىك بۆلۈمىدە نۆۋەتچىلىك قىلىپ تۇراتتى. ئۇمۇ ئابۇتالىپ خاتىرلىۋالغان رىۋايەتلەرنى ئېيتىپ بەرگۈچىلەرنىڭ بىرى قاتارىدا سوراققا تارتىلغان. مانا ئەمدى ئابۇتالىپنى يىراقتا ئەكېتىدىغان پويىزنىڭ ئۆتۈشىگە ئاچال يۆتكەپ بېرىدۇ. ئۇنىڭ ئايالى بۆكەي بولسا يېدىگەينىڭ ئىككى قىزىنى بېقىپ بېرىش ئۈچۈن ئۆيدە قالغانىدى.
خۇرۇم ئۆتۈكلۈك ھېلىقى ئۇچەيلەن پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈۋېلىپ، ئۇزاتقىلى چىققانلارغا ئارقىسىنى قىلىپ ئابۇتالىپنى توسۇپ تۇراتتى، ئۇلار خۇددى دۇشمەنگە خىرىس قىلىپ تۇرغاندەك جىددىي ھالەتتە جىم تۇراتتى. ئابۇتالىپنى ئۇزاتقىلى كەلگەن بورانلىقلارمۇ ئۇن ـ تىنسىز تۇراتتى.
شۇنىڭغا ئىسقىرتىپ، يەردىكى قارلارنى ئۈچۈرۈشقا

باشلىدى. قارىغاندا جۇدۇن بولىدىغاندەك قىلاتتى. قاپقاراڭغۇ ساري ئۆزەك ئاسمىنىدا قارا بۇلۇتلار بارغانسېرى قويۇقلىشىپ كۆلىمى بارغانسېرى زورايماقتا ئىدى. ئاي يالغۇز ۋە غۇۋا بىر چېكىتتەك مىڭ تەسلىكتە بۇلۇتلار ئارىسىدىن مىسكىن، غەمكىن ۋە سوغۇق چىرايىنى بىر كۆرسىتىپ قويدى. سوغۇق يۇزلەرنى چىمدىيتتى.

ئېرىگە تەييارلىغان غىزا ۋە كىيىم - كېچەكنى تۇگۇنچەككە تۇگۇپ تۇتۇپ تۇرغان زەرىپە ئۇن - تىنسىز بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ يىغلايتتى. ئۇكىبالانىڭ ئاغزىدىن چىقىپ تۇرغان هور ئۇنىڭ ئازابلىنىپ ئۇھ تارتىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. ئۇ جۇۋسىنىڭ ئېتىكى بىلەن داۋۇلنى توسۇپ تۇراتتى. داۋۇل بىرەر بالا - قازانى سەزگەنمۇ، ئۇكىبالاغا يېپىشىپ، ئۇنسىز تېپىرلايتتى. ئادەم هەممىدىن بەك ئېرىمەككە چىدىمايتتى، ئۇنى يېدىگەي ئىسسىق تۇرسۇن دەپ قوينىغا سېلىۋالغانىدى. ئۇ بىچارە چاتاق چىققانلىقىنى زادىلا بىلمىگەنىدى.

— پاپكا، پاپكا! — دەپ قىچقىراتتى ئۇ دادىسىنى، — ماۋۇ يەرگە كەلسەڭچۇ، بىزمۇ سېنىڭ بىلەن بىللە ماڭىمىز!

ئابۇتالىپ ئېرىمەكنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئىختىيارسىز تىترەپ كەتتى - دە، بېشىنى بۇراپ بىرنېمە دېمەكچى بولغانىدى، لېكىن خۇرۇم ئۆتۈكلۈكلەر ئۇنىڭ بۇرۇلۇشىغا يول قويمىدى. ئۇلاردىن بىرى چىدىيالماي:

— تۇرماڭلار بۇ يەردە! ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ نېرى كېتىڭلار. سەل تۇرۇپ كېلىڭلار، — دەپ ۋارقىرىدى.

بورانلىقلار ئامالسىز نېرىراق بېرىپ تۇردى.

شۇنداق تۇرغاندا يىراقتىن پاراۋۇزنىڭ چىرىغى كۆرۈندى، ئادەملەر قوزغىلىشقا باشلىدى. زەرىپە چىداپ تۇرالماي ئۇن سېلىپ يىغلاپ تاشلىدى. ئۇكىبالامۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ يىغلاپ كەتتى، پويىز ئابۇتالىپنى ئەكېتەتتى، ئۇلار ئايرىلىش ئالدىدا تۇراتتى. پاراۋۇزنىڭ چىرىغى قېلىن سوغۇق هاۋانى يېرىپ

چىقتى، ئۇنىڭدىن كېيىنلا ۋاگونلار قاپقارا مەخلۇقلاردەك تاراقلىغان پېتى تۇمانلىق يېرىپ چىقتى، يېقىنلاشقانسېرى پاراۋۇزنىڭ ماڭلىيىدىكى چىراغ ئېگىزلەيتتى. چىراغ نۇرىدا، رېلىسلار ئارىسىدىن ئۇچقان قار ئۇچقۇنلىرى بارغانسېرى ئېنىق كۆرۈنۈشكە، پاراۋۇزنىڭ ئەنسىز گۈلدۇر ـ قاراس قىلغان ئاۋازى بۇرۇنقىدىنمۇ قاتتىقراق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. قاراڭلار، ئەنە پۈتكۈل پويىزنىڭ ئىزناسى ئوچۇق كۆرۈندى.

ـــ پاپىكا، پاپىكا ! قارىغىنا، پويىز كەلدى ! ـــ دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئېرىمەك، لېكىن دەرھال جىم بولۇپ قالدى، چۈنكى ئۇ دادىسىنىڭ گەپ قىلماي تۇرغانلىقىنى ھەيرانلىق ئىچىدە سېزىپ قالدى. شۇنداق بولسىمۇ دادىسىنى يەنە چاقىرىپ بېقىشقا ئۇرۇندى، ـــ پاپىكا، پاپىكا !

بىر چەتتە ئالاقزەدە بولۇپ تۇرغان بېكەت باشلىقى ئابلوف ھېلىقى ئۇچەيلەننىڭ ئالدىغا كەلدى.

ـــ پوچتا ۋاگونى پويىزنىڭ باش تەرىپىدە. ئالدىغا مېڭىڭلار، قېنى، ئالدىغا، ئەنە، ئالدىغا، ـــ دەپ پايپېتەك بولۇشقا باشلىدى ئۇ.

كۆپچىلىك ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراپ ئىتتىك ـ ئىتتىك مېڭىشقا باشلىدى، پويىز يېتىپ كەلگەنىدى. ھېلىقى لاچىن كۆز سومكىسىنى قولتۇقلاپ، بېشىنى بۇراپمۇ قويماستىن ھەممىنىڭ ئالدىدا كېتىپ بارىدۇ، ئۇنىڭ ئىككى تەمبەل يارەمچىسى ئابۇتالىپنى ئالدىغا سېلىپ ئۇنىڭ كەينىدىن بارماقتا. زەرىپە ۋە داۋۇلنى يېتەكلىگەن ئۇكىسىالا مەلۇم ئارىلىق قالدۇرۇپ ئۇلارنىڭ كەينىدىن بارماقتا. يېدىگەي ئېرىمەكنى كۆتۈرۈپ ھەممىنىڭ كەينىدىن كەلمەكتە. يېدىگەي ئاياللارنىڭ ۋە بالىلارنىڭ ئالدىدا يىغلاپ تاشلىماسلىققا تىرىشىپ، ئۆزىنى قاتتىق بېسىپ، ئېتىلىپ چىقىۋاتقان ئاچچىق يېشىنى ئىچىگە يۇتاتتى.

ـــ سەن ئەقىللىكقۇ ـ ھە، ئېرىمەك؟ سەن ئەقىللىك سەن، يىغلىمايسەن ـ ھە، ماقۇلمۇ؟ گەپ ئاڭلايدۇ ئېرىمەك دېگەن، ـــ

يېڭى كتاب توربېتى www.yenikitap.com

دەيتتى ئۇ گېپىنى ھېچبىر قاملاشتۇرالمايۋە ئېرمەكنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ.

بۇ چاغدا پويىز سۈرئىتىنى ئاستىلىتىپ، توختاشقا تېگىشلىك يېرىگە كېلىپ توختىدى. پويىز ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، پۈشۈلداپ پار قويۇپ بەرگەندە ۋە پويىز خادىمى قۇلاق ـ مېڭىنى يارغۇدەك قىلىپ گۈدۈك بەرگەندە، يېدىگەينىڭ قويىنىدىكى ئېرمەك قاتتىق چۆچۈپ سىلكىنىپ كەتتى.

ـــ قورقما، ئېرمەك، قورقما، ـــ دېدى يېدىگەي، ـــ مەن تۇرغان يەردە ھېچنېمىدىن قورقما. مەن مەڭگۈ سېنىڭ بىللەن بىللە بولىمەن.

پويىز بىر ھازا غېچىرلاپ، ئىڭراپ بېرىپ توختىدى. ۋاگونلارنى، ئۇنىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە قىروۋ باغلاپ كەتكەنىدى. ھايال ئۆتمەي ئەتراپ جىمجىت بولۇپ قالدى. لېكىن، شۇ زامانلا يەنە پاراۋۇز ئاستا پار بېرىپ، مېڭىش تەييارلىقىغا چۈشتى، پوچتا ۋاگونى باشتىن سانىغاندا ئىككىنچى ۋاگون بولۇپ، يۇك ۋاگونىدىن كېيىنلا تۇراتتى. پوچتا ۋاگونىنىڭ دېرىزىلىرىگە سىم سېتكا تارتىلغانىدى. ئىشىكى ۋاگونىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا بولۇپ، ئۇ ئىچىدىن ئېچىلدى ـ دە، بېشىغا فورمىلىق قۇلاقچا، ئۇستىگە تونچە پاختىلىق چاپان ۋە پاختىلىق شىم كىيگەن بىر ئەر، بىر ئايال كۆرۈندى. ئايال قولىغا چىراغ ئالغان بولۇپ، باشلىقتەك قىلاتتى، بەستىلىك، گەۋدىلىك ئايال ئىدى.

ـــ ھە، سىلەرمۇ؟ ـــ دېدى ۋە كەلگەنلەرنى ئېنىقراق كۆرۈش ئۈچۈن چىراغنى بېشىدىن ئېگىزرەك كۆتۈردى، ـــ قېنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتمىز، ئورۇن تەييار.

پويىزغا بىرىنچى بولۇپ چىققىنى ھېلىقى پوپكا كۆتۈرگەن لاچىن كۆز بولدى.

ـــ قېنى تېز بولۇڭلار! پويىزنىڭ مېڭىشىغا تەسىر يېتىپ

قالمىسۇن ! ــ دېدى ھېلىقى ئىككىسى سۆيلەپ.

ــ بۇ بىر ئۇقۇشماسلىق ! مەن تېز ئارىدا قايتىپ كېلىمەن ! ــ دېدى ئابۇتالىپ ئالدىراپ تېز - تېز، ــ مەن پات ئارىدا يېنىپ كېلىمەن، كۆتۈڭلار!

ئۇكىسىالا چىدىيالمايلا كەتتى. ئابۇتالىپ بالىلىرى بىلەن خوشلىشۋاتقاندا ئۇكىسىالا ۋارراڭلاپ يىغلاپ تاشلىدى. ئابۇتالىپ ئىككى بالىسىنى مەھكەم قۇچاقلاپ سۆيەتتى، بىرنېمىلەرنى دەيتتى، بالىلار بولسا نېمە ۋەقە بولۇۋاتقانلىقىنى بىلمەي ھاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قالغانىدى. پويىز مېڭىشقا تەييار بولۇپ بولدى. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى قولچىرىغىنىڭ شولىسى ئاستىدا داۋام قىلدى. ئەنە شۇ ۋاقىتتا، قۇلاقنى يېرىپ، دىلنى ۋەيران قىلغۇدەك بىر گۈدۈك ئاۋازى خۇددى توك ئېقىمىدەك پۈتكۈل پويىزغا ئۆتۈپ كەتتى.

ــ بولدى، بولدى، پويىزغا چىق ! ــ دەپ ھېلىقى ئىككىيلەن ئابۇتالىپنى ئىتتىرىپ پويىزغا چىقارماقچى بولدى.

يېدىگەي بىلەن ئابۇتالىپقا ئاخىر مەھكەم قۇچاقلىشىش مۆرىتى كەلدى، بىر دەقىقە ئىچىدە ئۇلارنىڭ يۈرىكى توختاپ قالغاندەك بولۇپ كەتتى، ئۇلار ئىچىدە قالغان گەپلىرىنى قەلبىدە چۈشەنگەندەك بولۇپ، ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن، ياش بىلەن نەمدەلگەن يۈزلىرىنى بىر - بىرىگە مەھكەم ياقتى.

ــ ئۇلارغا دېگىز ھەققىدە سۆزلەپ بەرگىن، ــ دەپ پىچىرلىدى ئابۇتالىپ يېدىگەيگە.

بۇ ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بىر ئېغىز گېپى ئىدى. يېدىگەي چۈشەندى. ئابۇتالىپ ئۇنىڭدىن بالىلىرىغا ئارال دېگىزى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشنى ئۆتۈنگەنىدى.

ــ بولدى، بولدى، تېز چىق، تېز! ــ دېدى ھېلىقى ئىككىسى ئابۇتالىپ بىلەن يېدىگەينى ئاجرىتىپ.

ھېلىقى ئىككىسى ئابۇتالىپنى ھەم ئىتتىرىپ، ھەم سۆرەپ دېگۈدەك پويىزغا چىقاردى. پەقەت مانا مۇشۇ چاغدىلا داۋۇل بىلەن

ئېرمەك چۈشەندى، دادىسىنىڭ ئۆزلىرىدىن ئايرىلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلدى ـ دە، ۋارىدە يىغلاپ چۈقان كۆتۈرۈشتى:

ـــ پاپىكا ! پاپىكا ! پاپا ! پاپا !

ئېرمەكنى قولىغا كۆتۈرۈۋالغان يېدىگەي ئۆزىنى ئۇدۇل ۋاگونغا قاراپ ئاتتى.

ـــ سەن نەگە بارىسەن؟ نەگە باراتتىڭ؟ ماڭ نېرى ! ـــ دېدى قولىغا چىراغ ئالغان ھېلىقى خوتۇن غەزەپ بىلەن. ئۇ يېدىگەينى ئىتتىرىپ ۋە يوغان گەۋدىسى بىلەن توسۇپ ئىشىككە يولاتمىدى.

لېكىن، دەل مۇشۇ پەيتتە ئىككى بالىنىڭ يىغا ـ زارىنى ئاڭلاپ، يۈرەكلىرى پۈچىلىنىپ كەتكەن يېدىگەينىڭ ئابۇتالىپنىڭ ئورنىدا پويىزغا چىقىپ، يېرىم يولدا ھېلىقى لاچىن كۆزنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولغانلىقىنى ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيتتى.

ـــ نېرى تۇرۇڭلار! بۇ يەردە تۇرماي كېتىڭلار! ـــ دەپ ۋارقىرىدى چىراغ تۇتۇپ تۇرغان ھېلىقى خوتۇن. ئۇنىڭ ئاغزىدىن پۇراپ تۇرغان باش پىيازنىڭ ھىدى دەل يېدىگەينىڭ بۇرنىغا تېگىپ تۇراتتى.

زەرىپە قولىدىكى تۇگۇنچەكنى ئېسىگە ئالدى.

ـــ ماۋۇ تۇگۇنچەكنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ بەرسىڭىز، يەيدىغان نەرسە ئىدى ! ـــ دېدى ئۇ ۋە ئىشىكتىن تاشلاپ بەردى.

پوچتا ۋاگونىنىڭ ئىشىكى ئېتىلدى. كۆپچىلىك جىمىپ قالدى. پاراۋۇز بەرگەن گۇدۇكى بىلەن تەڭلا قوزغالدى. پويىز ماڭدى. پويىزنىڭ چاقلىرى تاراقلاپ ئايلىنىشقا باشلىدى ۋە سۇرئىتىنى بارا ـ بارا ئىتتىكلىتىپ كەتتى.

ئۇزاتقىلى كەلگەنلەر مېڭىپ كېتىۋاتقان پويىزغا ئىختىيارسىز ھالدا ئەگىشىپ، چىڭ ئېتىلگەن ۋاگون ئىشىكىنى كۆزلەپ مېڭىشقا باشلىدى. ئۇكىبالا ھەممىدىن ئاۋۋال ھوشىغا كەلدى ـ دە، كاپپىدە زەرىپەنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى مەھكەم

قۇچاقلاپ تۇرۇۋالدى.

— داۋۇل، ماڭما ! توختا ! ئاپاڭنىڭ قولىدىن تۇتۇۋال ! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ تاراسلاپ كېتىۋاتقان پويىز چاقلىرىنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ چۈشكۈدەك قاتتىق ئاۋازدا.

يېدىگەي بولسا ئېرمەكنى كۆتۈرگەن پېتى پويىزنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى، ئۇ پەقەت ئاخىرقى بىر ۋاگونمۇ ۋال - ۋۇل قىلىپ ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنلا توختىدى. پويىز ئۆتۈپ كەتتى، ئاۋازى بارغانسېرى كىچىكلەپ كەتتى، پويىزنىڭ چىراغلىرىمۇ ئاستا - ئاستا كۆزدىن غايىب بولدى... ئۇنىڭ ئۇزاق سوزۇپ بېرىلگەن گۈدۈك ئاۋازى ئاخىرقى قېتىم ئاڭلىنىپ قالدى...

يېدىگەي بۇرۇلۇپ ئارقىسىغا قايتتى، ئۇ ئېرمەكنىڭ يىغىسىنى ئۇزاققىچە توختىتالمىدى...

يېدىگەي ئۆيگە كىرىپ، مەشنىڭ يېنىدا ھەر خىل ئوي ئويلاپ ئولتۇرغاندا، تۇن يېرىمدا، ئابلوف ئېسىگە كېلىپ قالدى. يېدىگەي ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، كىيىملىرىنى كىيىشكە باشلىدى. لېكىن، ئۇكىبالا ئۇنىڭ مەقسىتىنى دەرھال چۈشەندى.

— نەگە بارىسەن؟ — ئۇ ئېرىنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى، — ئۇنىڭغا تەگكۈچى بولما، ھەتتا چىمچىلىقىڭنىمۇ تەگكۈزگۈچى بولما ئۇنىڭغا ! ئۇنىڭ ئايالى ئېغىر ئاياغ، ئۇنىڭغا قول تەگكۈزۈشكە ھەقىڭ يوق. بۇ ئىشنى ئۇ قىلدى دەپ دېيەلەمتىڭ؟

— خاتىرجەم بول، — دېدى يېدىگەي سالماقلىق بىلەن، — مەن ئۇنى دۇمبالىمايمەن، بىراق ئۇنىڭ بۇ يەردىن كەتكىنى ياخشى، شۇنىلا بىلىسە بولىدۇ. قەسەم ئىچىمەنكى، ئۇنىڭ بىر تال مويىغىمۇ تەگمەيمەن. گېپىمگە ئىشەن ! — ئۇ قولىنى تارتىۋېلىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

ئابلوفنىڭ ئۆيىدە تېخى چىراغ ئۆچمىگەنىدى. دېمەك ئۇلار تېخى ئويغاق ئىدى.

يېڭى كتاب توربېتى www.yengikitap.com

يېدىگەي غاراسلىتىپ قار دەسسەپ مۇزدەك سوغۇق ئىشكىنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە، ئىشكنى قاتتىق قېقىشقا باشلىدى. ئىشكنى ئابلوف ئاچتى.

ـــ ھە، سەنمىدىڭ، كەل، ئۆيگە كىر، ـــ دېدى ئۇ تىترىگەن ئاۋازدا، ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى ۋە ھە دەپ ئارقىسىغا چېكىنەتتى.

يېدىگەي بىرمۇنچە سوغۇقنى باشلاپ، ئاستاغىنا ئۆيگە كىرىپ ئىشكنى ئەتتى.

ـــ سەن نېمىشقا ئابۇتالىپقا زىيانكەشلىك قىلىسەن؟ ـــ يېدىگەي مۇمكىنقەدەر ئاچچىقلانماي سەۋرلىك بولۇشقا تىرىشتى.

ئابلوف گۈرس قىلىپ تىزلىنىپ، يېدىگەينىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، جۇۋۇسىنىڭ پېشىغا ئېسىلىپ سۆزلەپ كەتتى:

ـــ خۇدا ئۇرسۇن، مەن ئەمەسمەن، يېدىكە ! ئەگەر مەن قىلغان بولسام كۆزى يوروش ئالدىدا تۇرغان خوتۇنۇمنىڭ بويىدىن ئاجراپ كەتسۇن ! ـــ ئۇ قورققان ھالدا قەسەم ئىچىپ قورقۇپ شۇمشىيىپ ئولتۇرغان خوتۇنىغا قاراپ قويدى، ئالدىراپ سۆزلىگەچكە ۋە ئالاقزەدە بولۇپ كەتكەچكە سۆزلىرى ھېچبىر قولاشمايتتى، ـــ راست، مەن ئەمەس، يېدىگەي، مەن قانداقمۇ ئۇنداق ئىشنى قىلاتتىم ! بۇنى قىلغان ھېلىقى تەكشۈرگۈچى ! ئېسىڭدىمۇ؟ قۇتتىبايېۋ نېمە يېزىپ يۈردۇ، نېمىشقا يېزىۋاتىدۇ، دەپ قايتا ـ قايتىدىن چۈخچىلاپ سورىغان شۇ تەكشۈرگۈچى ! قانداقسىگە مېنى دەپ ئويلايسەن؟ مەن قىلغان بولسام، ئىلاھىم خوتۇنۇم تۇغالمايي كەتسۇن ! مەن ئاڭايا بېكەتتە قىينىلىپ نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي كەتتىم. كىرەرگە بىرەر تۆشۈك تاپالمايي كەتتىم ! ھېلىقى تەكشۈرگۈچى قايتا ـ قايتا چۈخچىلاپ سوراپ، جېنىمنى ئالايي دېدىغۇ زادى. مەن شور پېشانە نەدىن بىلەي !... بىلىسەنغۇ...

ـــ بەس، بولدى، ـــ يېدىگەي ئۇنىڭ گېپىنى ئۈزۈپ تاشلىدى، ـــ تۇرە، ئادەملەرچە سۆزلىشەيلى. بويىدىن ئاجراپ

كەتمەي ئامان ـ ئېسەن بوشانسۇن خوتۇنۇڭ، خوتۇنۇڭنىڭ ئالدىدىلا سۆزلىشەيلى. بۇ ۋەقە يوق بىر ئىش بولۇپ چىقسۇن ئىلاھىم. ھازىر بۇ ھەقتە گەپ قىلماي تۇرايلى. سېنىڭدە گۇناھمۇ يوقتۇر بەلكىم. لېكىن، سەن قەيەردە ئىشلىسەڭمۇ بەربىر ئوخشاش، بىز بولساق بۇ يەردە ئۆمۈرۋايەت، تاكى ئۆلگۈچە ئىشلەپ قېلىشىمىز مۇمكىن. سەن ئەمدى ئويلىنىپ كۆر. باشقا يەرلەرگە بېرىپ ئىشلىسەڭ، بەلكىم تېخىمۇ ياخشى بولار، ساڭا قىلىدىغان نەسىھەتىم مۇشۇ. ئەمدى بۇ ۋەقە توغرۇلۇق گەپنى مۇشۇ يەردە توختىتايلى، ئىككىنچى تەكرارلىمايلى. مېنىڭ دەيدىغانلىرىم مۇشۇ...

يېدىگەي گېپىنى تۈگىتىپ ئۆيدىن چىقتى ـ دە، ئىشكنى يېپىپ قويدى.

9

ئالېئۇت تاقىم ئارالىرىنىڭ جەنۇبىغا توغرا كېلىدىغان تىنچ ئوكيانىدا ئاللىقاچان كۈن چۈشتىن قايرىلغانىدى. بۇران تولىمۇ دەھشەتلىك دەرىجىدە بولمىسىمۇ ھەر ھالدا توختىغىنى يوق. كۆز يەتكۈدەك ئوكيان ئۈستىدە دولقۇنلارنى دولقۇن قوغلاپ، ئاسمان بىلەن سۇ قوشۇلۇپ كەتكەندەك كارامەت چىرايلىق مەنزىرە ھاسىل بولغانىدى. «كونۇبىتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكا دولقۇندا ئاستا تەۋرىنىپ، ئەسلىي تۇرغان يېرىدىن قوزغالماي، سان ـ فىرانسىسكو بىلەن ۋىلادىۋوستوكنىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا تۇراتتى. بۇ كېمىدە خەلقئارا ئىلمىي تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان خادىملارنىڭ ھەممىسى ھە دېسە لەببەي دەپ جىددىي ھالەتتە تۇراتتى.

بۇ چاغدا ئاۋىياماتكىدا پەۋقۇلئاددە تولۇق ھوقۇقلۇق كومىسسىيەنىڭ يىغىنى ئاياغلاشقانىدى، بۇ قېتىمقى يىغىننى ئېچىشتىكى مەقسەت يەر شارىدىن كۆپ يىراق بولغان «تۈۋرۈك»

سستېمىسىدا تېپىلغان مەدەنىيەتكە مۇناسىۋەتلىك ئالاھىدە ئەھۋاللارنى مۇھاكىمە قىلىش ئىدى. سىرتقى پىلانېتادىكىلەر بىلەن رۇخسەتسىز كېتىپ قالغان 2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 ئالەم ئۇچقۇچىلىرى تېخىچە ئورمانتۆش پىلانېتاسىدا ئىدى، بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزى «پارتېت» ئىستانسىسىدىكى رادىيو ـ تېلېگراف ئاپپاراتى ئارقىلىق ئۇلارغا: «بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزىنىڭ ئالاھىدە بۇيرۇقىسىز ھېچقانداق ھەرىكەت قىلماڭلار» دەپ ئۇچ قېتىم سىگنال بەرگەنىدى.

بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزىنىڭ بۇ قاتتىق تەلىپى ئالىملارنىڭ خاۋاتىرلىنىۋاتقانلىقىنىلا ئەمەس، ئىش يۈزىدە شۇ چاغدىكى ئىنتايىن مۇرەككەپ بولغان، تىزگىنلەش قىيىن، ئۇنىڭ ئۇستىگە كۈندىن ـ كۈنگە كەسكىنلىشىپ كېتىۋاتقان كەيپىياتنى ئەكس ئەتكۈزگەنىدى، ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى قاتتىق ئىختىلاپ ئاشكارىلىنىش دەرىجىسىگە يەتكەنىدى، بۇ ئىختىلاپلار ھەمكارلىقنى پۈتۈنلەي بۇزۇشقا، ھەتتا ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق قارشىلىشىشقا ئېلىپ بارىدىغان خەۋپكە يۈزلەنگەنىدى. تېخى يېقىندىلا چوڭ مەملىكەتلەر پەن ـ تېخنىكا كۈچىنىڭ ئومۇمىي مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىككى تەرەپنى يېقىنلاشتۇرغان «ئىجادىيەت» پىلانى مانا ئەمدى ئىككىنچى ئورۇنغا ئۆتۈپ، يەر شارىدىن سىرت پىلانېتادا مەدەنىيەت تېپىلغانلىقى سەۋەبىدىن مەيدانغا كەلگەن بۇ دەرىجىدىن تاشقىرى پەۋقۇلئاددە مەسىلە تۇيۇلى ئەسلىي ئەھمىيىتىنى يوقىتىپ بارماقتا ئىدى. لېكىن، كومىسسىيە ئەزالىرى شۇنى ناھايىتى ئېنىق چۈشەندى: ھازىرقى ئىنسانلارنىڭ ئەسىرلەر بويى ئەجدادتىن ـ ئەۋلادقا كۆچۈپ قېلىپلىشىپ، قانغا سىڭىپ كەتكەن ئۆز تىرىكچىلىكى، ئۆز مەدەنىيىتى بار. ئەمدى ماۋۇ مىسلى كۆرۈلمىگەن ئالامەت يېڭىلىق شۇ ئىنسانلارنىڭ قەدىمدىن تارتىپ قېلىپلىشىپ قالغان تىرىكچىلىكىنى قويماي سىناققا سالماقچى بولۇۋاتىدۇ. بۇنداق سىناقىقا چۈشۈشكە كىم جۈرئەت قىلالايدۇ؟ يەر يۈزىدىكى

هاياتلىقنىڭ پۈتۈنلەي يوقلىپ كەتمەسلىكىگە كىم كېپىل بولالايدۇ؟ باشقا پىلانېتادىكىلەرنىڭ نېيتىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى كىم بىلىدۇ؟

يەر يۈزىدىكى بىر - بىرىگە پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغان ئىككى خىل ئىجتىمائىي، سىياسىي سىستېما ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت، تارىختا بولۇپ ئۆتكەن ھەرقانداق جىددىي پەيتلەردىكىدەكلا، يەنە بىر قېتىم ئاپئاشكارا بولۇپ چىقتى.

مەسىلە ھەققىدىكى مۇھاكىمە قىپقىزىل تالاش - تارتىشقا ئايلىنىپ كەتتى. ئوخشاش بولمىغان نۇقتىئىنەزەر، ئوخشاش بولمىغان مەۋقە ۋە ئۇسۇلدىكىلەر بارغانسېرى كېلىشەلمەي كېتىشتى. ۋەقەنىڭ تەرەققىياتى قارشىلىشىشقا، بىر - بىرىگە تەھدىت سېلىشقا ۋە دوق قىلىشقا ئايلىنىپ كېتىۋاتاتتى، سەل ئەقلىنى يىغمىسىلا، مۇقەررەر ھالدا دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ پارتلىشىغا سەۋەب بولۇپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. شۇ سەۋەبتىن، مۇشۇنداق ئورتاق خەۋپ ئالدىدا، ئىككىلا تەرەپ چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتمەسلىك ئۈچۈن ئۆزلىرىنى قاتتىق تۇتۇپ تۇرۇۋاتاتتى. ھالبۇكى، بۇنداق ۋەزىيەتنىڭ ئەۋج ئېلىپ كېتىشىنى توسۇپ قالالايدىغان ئەڭ زور ئامىل دۇنياۋى ئاڭنىڭ بۇزۇلۇشىنى ئۇمىد قىلماسلىق، توغرىراقىنى ئېيتقاندا، ئۇنداق بولۇپ كېتىشتىن ھەزەر ئەيلەش ئىدى. بىردىنلا ئاشكارا بولۇپ چىققان مۇشۇ يەر شارىنىڭ سىرتىدىكى مەدەنىيەت توغرىسىدىكى خەۋەر تارقىلىپ كېتىدىغان بولسا، خەلقلەر ئورمانتۆش دەيدىغان بىر پىلانېتا بار ئىكەنلىكىنى، ئۇ يەردىمۇ مەدەنىيەت بار ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالىدىغان بولسا، ئاشۇنداق ئاقىۋەت كېلىپ چىقمايدۇ دەپ ھېچكىم كېپىللىك بېرەلمەيتتى...

شۇنداق قىلىپ، ئەقىل ئاخىر ئۇستۇنلۇككە ئېرىشىپ، ئىككى تەرەپ مۇرەسسەگە كېلىشتى، بىراق بۇنداق مۇرەسسە ئامالسىزلىقتىن بولغان، قاتتىق مۇڭازىنەت ئاساسىغا قۇرۇلغان مۇرەسسە بولدى. بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزى بىرلىككە

كەلگەن كېلىشىمگە ئاساسەن، «پارىتىت» ناملىق ئالەم ئىستانسىسىغا مەخپىي شىفىرلىق مۇنداق تېلېگرامما ئەۋەتتى:

«2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 نازارەتچى ئالەم ئۇچقۇچىلىرىغا: سىلەرگە مۇنداق ۋەزىپە تاپشۇرۇلدۇ: قۇياش سىستېمىسىنىڭ تاشقىرىسىدا تۇرغان «تۇڭرۇك» سىستېمىسىغا كىرىدىغان ئورمانتۆش دەيدىغان پىلانېتادا تۇرۇڭاتقان سابىق 2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 ئالەم ئۇچقۇچىلىرى بىلەن «پارىتىت» ئالەم ئىستانسىسىدىكى رادىيو ئاپپاراتى ئارقىلىق دەرھال ئالاقىلىشىڭلار ۋە ئۇلارغا تېزرەك ئۇقتۇرۇڭلار، ئىككى تەرەپ كومىسسىيەلىرى ئۇلارنىڭ يەر شارىنىڭ سىرتىدىكى مەدەنىيەت ھەققىدە ئەۋەتكەن ئاخباراتىنى مۇھاكىمە قىلدى ۋە كېلىشىمگە كەلدى. بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزى مۇشۇ كېلىشىم ئاساسىدا تۆۋەندىكىچە قارار چىقاردى، ئۇنى قاتتىق ئىجرا قىلسۇن:

1. سابىق 2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 ئالەم ئۇچقۇچىلىرىنىڭ «پارىتىت» ناملىق ئالەم ئوربىتىسى ئىستانسىسىغا، شۇنداقلا يەر شارىغا قايتىپ كېلىشىگە رۇخسەت قىلىنمايدۇ، چۈنكى ئۇلار يەر شارى مەدەنىيىتى قارشى ئالمايدىغان كىشىلەردۇر؛

2. يەر شارىدىكى ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ ھازىرقى تەرەققىيات ئالاھىدىلىكلىرىگە، تارىخىي تەجرىبىلىرىگە ۋە تۈپ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كەلمەيدىغانلىقى ئۈچۈن، ئورمانتۆش دەيدىغان پىلانېتادا تۇرۇڭاتقانلارغا بىزنىڭ ئۇلار بىلەن ئالاقىلىشىشتىن ئۆزۈل ـ كېسىل باش تارتىدىغانلىقىمىزنى ئۇقتۇرۇڭلار؛

3. سابىق 2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 ئالەم ئۇچقۇچىلىرىغا ۋە ئۇلار ئالاقە ئورناتقان ئورمانتۆشلۇكلەرگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىڭلارکى، ئۇلار يەر شارىدىكىلەر بىلەن ئالاقىلىشىشكە ئىنتىلمىسۇن، يەر شارىنىڭ چۆرىسىدىكى بوشلۇقتا يېقىنلاشقۇچى بولمىسۇن، ئورمانتۆشلۇكلەرنىڭ «ۋاستە» ئوربىتىسىدا ئايلىنىپ يۈرگەن «پارىتىت» ئىستانسىسىغا كەلگىنىدەك ئىش ئەمدى تېخىمۇ تەكرارلانمىسۇن؛

4. باشقا پىلانىتالمقلارنىڭ ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنىڭ ھۇجۇم قىلىش ئېھتىمالىدىن ساقلىنىش مەقسىتىدە، بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزى جىددىي تەدبىر قوللىنىپ، «ھالقا» ناملىق ئالاھىدە ئالەم ئارا تەرتىپ ئورنىتىلغانلىقىنى جاكارلايدۇ. بۇ تەرتىپ بويىچە يەر شارى چۆرىسىدىكى ئالەم بوشلۇقىدا، يەر شارىنى چۆرىدىگەن ھالدا ئاپتوماتلاشقان، ماشىنا ئادەمسىمان جەڭگىۋار راكېتالار ئورنىتىلىدۇ، بۇ راكېتالار باشقا پىلانېتالاردىن يەر پىلانېتاسىغا يېقىنلاشقان ھەرقانداق نەرسىنى يادرولۇق لازىر نۇرى بىلەن يوق قىلىپ تاشلايدۇ؛

5. ئۆز مەيلىچە باشقا پىلانېتادىكىلەر بىلەن ئالاقە باغلاپ كېتىپ قالغان سابىق ئالەم ئۇچقۇچىلىرىغا ئۇقتۇرۇشلار: يەر شارىدىكى ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ قەدىمدىن تارتىپ قېلىپلىشىپ قالغان جۇغراپىيەۋى، سىياسىي تۈزۈلمىسىنىڭ مۇقىملىقىنى ساقلاش، قوغداش مەقسىتىدە سابىق «پارتېت» ئۇچقۇچىلىرى بىلەن بولىدىغان ئالاقە بىردەك ئۈزۈلىدۇ. بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزى يۇز بەرگەن ۋەقە توغرىسىدا قەتئىي تۈردە مەخپىيەتلىكنى ساقلاش تەدبىرلىرىنى قوللىنىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئالاقىلىشىشتىن ساقلىنىش تەدبىرلىرىنى كۆرىدۇ. مۇشۇ مەقسەتتە، «پارتېت» ئىستانسىسىنىڭ ئوربىتىسى تېزلىكتە ئۆزگەرتىلىدۇ، بۇ ئىستانسىنىڭ تېلېگرامما ئالاقىسىگە دائىر مەخپىي شىفىرلىرى قايتىدىن تۈزۈلىدۇ؛

6. باشقا پىلانېتادىكىلەرگە يەنە بىر قېتىم ئاگاھلاندۇرۇش بېرىلگىلاركى، يەر شارىنىڭ چۆرىسىدىكى «ھالقا» رايونىغا يېقىنلىشىش ناھايىتى خەۋپلىك.

«كونۋېنتسىيە» ناملىق ئاۋىياماتكا، بىرلەشمە
قوماندانلىق مەركىزى»

بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزى يۇقىرىقىدەك مۇداپىئە

تەدبىرلىرىنى قوللىنىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، «ئېكس» پىلانېتاسىنى ئۆزلەشتۈرۈش توغرىسىدىكى «ئىجادىيەت» نامىلىق پىلاننى قەرەلسىز توڭلىتىپ قويۇشقا مەجبۇر بولدى. «پارىتېت» نامىلىق ئالەم ئىستانسىسى باشقىچە پىرامېتىر بويىچە، ئادەتتىكىچە بولغان ئالەمنى كۆزىتىش ئىشىغا سېلىنىدىغان بولدى. ئورتاق ئىلمىي تەتقىقات كېمىسى — «كونۇبىتسىيە» نامىلىق ئاۋىياماتكا بىتەرەپ دۆلەت فىنلاندىيەنىڭ ساقلىشىغا بېرىلىدىغان بولدى. «هالقا» سىستېمىسى ئالەم بوشلۇقىغا ئېتىپ چىقىرىلغاندىن كېيىن، ئالاقىدار بارلىق ئاپپاراتلار، بارلىق ئىلمىي تەتقىقات خادىملىرى، مەمۇرىي خادىملار ۋە مۇلازىمەتچىلەر تارقىتىلىدىغان، ئۇلاردىن بىرلەشمە قوماندانلىق مەركىزىنىڭ خىزمىتىنىڭ نېمە ئۈچۈن توختىتىلغانلىقىغا دائىر سىرنى ئۆلگۈچە هېچكىمگە ئېيتمايمەن دەپ تىلخەت ئېلىنىدىغان بولدى.

كەڭ جامائەتچىلىككە بولسا، «ئېكس» پىلانېتاسىدا ئۆلچەش - تەكشۈرۈش ۋە ئوڭشاش قاتارلىق نۇرغۇن ئىشلار ئېلىپ بېرىلىدىغانلىقى سەۋەبىدىن «ئىجادىيەت» پىلانى ۋاقتىنچە توختىتىلدى، دەپ ئېلان قىلىنىدىغان بولدى.

بۇلارنىڭ هەممىسى پۈختا ئورۇنلاشتۇرۇلدى ۋە بۇلارنىڭ هەممىسى «هالقا» جىددىي يوسۇندا يەر شارىنىڭ چۆرىسىگە ئېتىپ چىقىرىلغاندىن كېيىن دەرهال ئىشقا ئاشۇرۇلىدىغان بولدى.

يىغىندىن كېيىن مۇشۇ قايغۇلۇق ۋەقەگە ئالاقىدار بارلىق هۆججەتلەر، مەخپىي شىفىرلار، سابىق « پارىتېت » ئالەم ئۇچقۇچلىرىنىڭ هەممىسى ئاخباراتلىرى، خاتىرىلىرى، ئۇن لېنتىلىرى، سۈرەت لېنتىلىرى، ئالاقىلىرى پۈتۈنلەي كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇلدى.

ئالېئۇت تاقىم ئارالىرىنىڭ جەنۇبىدىكى تىنچ ئوكيان ئوستىده كەچ كىرىشكە باشلىغانىدى. هاۋا يەنىلا ئاۋۇالقىدەك بولۇپ، چىداپ تۇرۇشقا بولاتتى. لېكىن، ئوكيان يۈزىده ئاستا -

ئاستا دولقۇن كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ گۈركىرىگەن، شالتاقلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

ئاۋىياماتكىدىكى ئايروپىلان خادىملىرى پەۋقۇلئاددە كومىسسىيە ئەزالىرىنىڭ مەجلىستىن كېيىن ئايروپىلانغا چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشاتتى. ئۇلار ئاخىر چىقتى، خوشلاشتى، ئۆز ئايروپىلانلىرىغا چىقىشتى.

ئاۋىياماتكىنىڭ تېنى لىڭشىپ - مىدىرلاپ تۇرسىمۇ ئايروپىلانلار ئامان - ئېسەن ئۇچۇپ كېتىشتى. ئۇلارنىڭ بىرى سان - فىرانسىسكوغا، ئىككىنچىسى قارىمۇقارشى تەرەپكە — ۋىلادوستوكقا قاراپ يول ئالدى.

يەر شارى بولسا ئالەمنىڭ شامىلى بىلەن يۇيۇنۇپ، مەڭگۈلۈك ئوربىتىسىنى بويلاپ ئۆزۈپ بارماقتا... ئۇ پەقەت چەكسىز ئالەم بوشلۇقىدىكى كىچىككىنە بىر قۇمچىلىكلا ئىدى. بۇنداق قۇم ئالەم بوشلۇقىدا سان - ساناقسىز. لېكىن، پەقەت ئۇنىڭدىلا، يەر شارىدىلا ئىنسانلار ياشىماقتا. مۇشۇ يەردىلا ھالىغا بېقىپ قەدىر - ئەھۋال ياشاۋاتقان ئادەمزات بار. بەزىدە مۇشۇ ئادەملەر قىزىقىپ، باشقا پىلانېتالاردىمۇ بىزگە ئوخشاش ئىنسانلار يوقمىدۇر، دەپ ئۇنى ئېنىقلاپ كۆرۈشكە ئىنتىلدى. ئادەملەر بۇ توغرۇلۇق بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ مۇنازىرىلىشىپ، ھەر خىل - ھەر ياڭزا تەسەۋۋۇرلارنى قىلىشىپ، ئايغىمۇ چىقىپ كۆردى، باشقا پىلانېتالارغا خىلمۇخىل ئاپتوماتىك قورۇلمىلارنى ئەۋەتتى؛ بىراق، ھەر دائىم قۇياش سىستېمىسىنىڭ ئەتراپىدىكى پىلانېتالارنىڭ ھېچقايسىسىدا ئادەملەرگە ئوخشاش ئىنسانلارنىڭ يوق ئىكەنلىكىگە، ھەتتا ھاياتلىق ئالامەتلىرىنىڭ يوق ئىكەنلىكىگە كۆزلىرى يېتىپ، ئۇمىدسىزلەندى. كېيىن بىرىپ بۇ ھەرىكەتلەرنىمۇ ئۇنتۇدى. يەر شارىدا ئۇلارنىڭ بىر - بىرى بىلەن ئىناق ئۆتۈشىمۇ ئوڭاي ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە جاپا - مۇشەققەتلىك ئەجىر قىلىپ تاماق تېپىپ يېيىشىمۇ يېنىك ئىش ئەمەس... ئادەملەرنىڭ تولىسى، ھەتتا بۇ ئىش بىلەن

مېنىڭ نېمە كارىم، دەپ ھېسابلايدۇ. شۇنداق قىلىپ، يەر شارى ئاۋۋالقىدەكلا ئۆزۈپ يۈرىۋەردى...

پۈتكۈل يانۋار قاتتىق سوغۇق ئىچىدە ئۆتتى. سارى ئۆزەككە قەيەردىن كېلىدۇ بۇنچىلىك سوغۇق ! پويىزلارمۇ قىروۋ - مۇزغا پۈركىنىپ ئۆتىدۇ، ئاستىمۇ، ئۈستىمۇ مۇز - قىروۋ ! ھەقىقەتەن ئاجايىپ مەنزىرە: ئادەتتە قاپقارا كۆرۈنىدىغان ماي توشۇيدىغان پويىز ھايالدىما بېكەتتە توختىغاندا قارىسىگىز، يەر بېغىرلاپ ياتقان كۈمۈش رەڭلىك يىلاننى كۆرگەندەك بولىسىز. ئەمدى توختىغان بىر پويىزنىڭ قايتىدىن ئورنىدىن قوزغىلىشى بولسا، تېخىمۇ تەس ئىش. پاراۋۇز ئاپپاق ھورنى پۈركۈپ، گويا رېلىستا قېتىپ قالغان ۋاگونلارنى ئادەم سۆرەۋاتقاندەك سىلكىپ - سىلكىپ سۆرەيتتى. پاراۋۇز كۈچەپ سۆرىگەن ۋاگونلارنىڭ مېتال قۇرۇلمىلىرى بىر - بىرىگە تېگىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋازلار سوغۇق ھاۋادا تىترەپ ئۇزاق - ئۇزاقلارغا كېتەتتى. بورانلىقتىكى بالىلار كېچىلىرى تولا چاغلاردا ئاشۇنداق ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتەتتى.

تۆمۈرىولنى يەنە قېلىن قار بېسىۋالدى. بىر قەۋەت قارغا يەنە بىر قەۋەت قار قوشۇلاتتى. بوران قۇتراياتتى. كەڭ دالادا قۇتۇرغان بوران ئۆز مەيلىچە بىشەملىك قىلالايتتى. بورانلىقلارغا بىشەم بوران قارنى تۆمۈرىولغا ئەكېلىپ دۆۋىلىۋېتىدىغاندەكلا، ماراپ تۇرغاندەك، سەل ئېپىنى تاپسا تۆمۈرىولنى كۆمۈۋېتىدىغاندەكلا بىلىنەتتى.

يېدىگەي، قازاقتاپ ۋە يەنە ئۇچ نەپەر ئىشچى ئۆزلىرىگە قاراشلىق يول كۆلىمىنىڭ بېشىدىن - ئايىغىغىچە، بىردەم ئاۋۇ يەرنىڭ، بىردەم بۇ يەرنىڭ قارلىرىنى تازىلاپ توختىمايتتى. ھېلىلا تازىلاپ قويغان يەرنى يەنە قار بېسىپ كېتەتتى. يەنىلا تۆگە قوشقان سۆرەتمە چوڭ ياردەم بەردى. ئەڭ ئۈستىدىكى بىر قەۋەت قار ئەنە شۇ سۆرەتمە بىلەن تازىلاندى، قالغىنى ئەلۋەتتە،

گۈرجەك بىلەن تازىلىناتتى. يېدىگەي قار تازىلاشقا قارانارنى ئايماي سالدى، كۆچىنى قەيەرگە ئىشلىتىشنى بىلمەي قۇتراپ كەتكەن بۇغرىنىڭ ماداريدىن كەتكىنىگە ئۇ خۇشال بولاتتى، شۇڭا ئۇ قارانار بىلەن تەڭلىشەلەيدىغان ئىككىنچى بىر تۆگىنى جۈپلەپ سۆرەتمىگە قېتىپ، سۆرەتمىنى يېدىگەي ئۆزى بېسىپ تۇرۇپ قېلىن قارنى سۆرىتەتتى، قارانارنى قامچا بىلەن تارسىلدىتىپ ئۇراتتى. ئۇ چاغدا باشقا ئەسۋابمۇ يوق ئىدى. ۋاي - ۋۇي، زاۋۇت يېڭى ماشىنا ئىشلەپچىقىرىپتۇ، پاراۋۇزنىڭ ئالدىغا تىركىۋېلىپ، يولدىكى قارنى ئىككى تەرەپكە تۇرتۇپ چىقىرىۋېتىدىكەن، دېگەن گەپلەرمۇ بولغان، ھەتتا پات ئارىدا بۇ يەرگە ئەكىلىشكىمۇ ۋەدە بېرىشكەنىدى، بىراق بۇ ۋەدە ھازىرچە قۇرۇق گەپ ئىدى.

يازدا ئىككى ئايغا يېقىن قاتتىق ئىسسىق بولۇپ، ئادەملەرنى كۆيدۈرگۈدەك ئەھۋال بولغان بولسا، مانا ئەمدى قىشنىڭ ماۋۇ سوغۇق ھاۋاسىدىن نەپەس ئېلىشمۇ ناھايىتى قورقۇنچلۇق — بۇنىڭغا ئادەمنىڭ ئۆپكىسى چىدىمايتتى. لېكىن، پويىزلار ئىسسىقىمۇ، سوغۇققىمۇ قارىماي ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. شۇڭا، ئامال يوق، يولنى تازىلاپ تۇرۇش كېرەك ئىدى. يېدىگەينىڭ شۇ قىشتىلا ئاق كىرىشكە باشلىغان ساقال - بۇرۇتى ئېلىنمايلا تىك - تىك بولۇپ، چالا ئۈيقۇلۇق كۆزلىرى تومپىيىپ، ئەينەككە قارىسا ئادەم كۆرگۈسىز بولۇپ كەتكەن يۈز - كۆزى چويۇندەك قارىداپ كەتكەنىدى. تېشىدىن بىرپەنت پىلاش قاپلىغان كالتە جۇۋىسى ئۇستىدىن چۈشمەيتتى، بېلى يېشىلمەيتتى، پۇتىدىن پىيىمىسى سېلىنمايتتى.

لېكىن، نېمە ئىش قىلسۇن ۋە قانداق زور قىينىچىلىققا يولۇقسۇن، يېدىگەينىڭ كاللىسىدىن ئابۇتالىپ قۇتتىباينىڭ قولىغا ئېلىنغان چاغدىكى ھالەت كەتمەيتتى. بۇ ئىش ھامان يېدىگەينىڭ مېڭىسىدە ئايلىنىپ يۈرەتتى. بۇ ۋەقەنىڭ سەۋەبى، ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى توغرىسىدا دائىم قازانقاپ

بىلەن پىكىرلىشەتتى. قازاقتاپ هامان قاپىقىنى سېلىپ، ئۇندىمەستىن ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنىلا ئويلايتتى. لېكىن، ئۇ ئاخىر بىر كۈنى ئېغىز ئاچتى:

ــ ھە زامان مۇشۇنداق بولغان. تېگىگە يەتكۈچە... قەدىمكىلەر: « خان خۇدا ئەمەس، ۋەزىرلىرىنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىنى دائىم بىلىپ تۇرالمايدۇ، ۋەزىرلەر بولسا بازاردا ئالۋان ـ ياساق يىغىپ يۈرگەنلەرنىڭ نېمە ئىش قىلىپ يۈرۈشكەنلىكىنى دائىم بىلىپ تۇرالمايدۇ» دەپ بىكارغا ئېيتمىغان. ھەر زامان مۇشۇنداق بولغان.

ــ ھاي دانىشمەن، نېمە دەپ بىلجىرلاۋاتسەن ئۆزۈڭ ! ــ دەپ تەئەددى قىلدى يېدىگەي، ــ خانىڭ، ۋەزىرىڭ نېمىسى؟ ئۇ بىرنېمىلەرنىڭ يىلتىزىغا پالتا چاپقىنىمىزغا نەۋاق ! گەپ مەشەدىمۇ؟

ــ نەدە؟ ــ دېدى قازاقتاپ قايتۇرما سوئال بېرىپ.

ــ نەدە، نەدە؟ ــ دېدى يېدىگەي ئاچچىقلانغان ھالدا، لېكىن جاۋاب بېرەلمىدى. بۇ سوئال ئۇنىڭ مېڭىسىنى قوچۇۋەتتى، بىراق زادىلا جاۋاب تاپالمىدى.

قېرىنىسا قوشلاپ دېگەن گەپ بار. قۇتتىبايىپىنىڭ چوڭ ئوغلى داۋۇل سوغۇق تېگىپ قاتتىق يىقىلدى ـ دە، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. قىزىتمىسى ئۆرلەپ، يۆتەل قىستاپ، تامىقى ئىششىپ، جۆيلۇپ ياتىدۇ. زەرىپە: « بالىنىڭ تامىقى ئىششىپ كەتتى » دەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا ھەر خىل دورىلارنى ئىچۈرىدۇ. لېكىن، زەرىپە پەرۋانىدەك، ئوغلىنى ئايلىنىپلا يۈرەلمەيتتى: ئۇ ئاچالچى، ئىشلەپ جېنىنى بېقىشى كېرەك ئىدى، بەزىدە كۈندۈزى نۆۋەتچىلىك قىلسا، بەزىدە كېچىسى نۆۋەتچىلىك قىلاتتى. شۇنداق بولغاچقا بۇ يۇك ئۇكىبالانىڭ زىممىسىگە چۈشتى: ئابۇتالىپ ئائىلىسىنىڭ ناھايىتى قىيىن ئەھۋالدا قالغانلىقىنى بىلىپ، زەرىپەنىڭ ئىككى بالىسى بىلەن ئۆزىنىڭ ئىككى بالىسىنى قوشۇپ بېقىشنى ئۈستىگە ئالدى. يېدىگەيمۇ ئۇلارغا

كۇچىنىڭ يېتىشىچە ياردەم بېرىپ تۇردى. ئۇ ئەتىگەندىلا سارايدىن ئابۇتالىپنىڭكىگە كۆمۈر ئەكېلەتتى، ۋاقتى يەتسە مېشىگە ئوتمۇ قالاپ قويياتتى. مەشكە ئوت قالاشقىمۇ ھۈنەر كېرەك. ئۇ بالىلارنىڭ ئۆيى كۇن بويى ئىسسىق تۇرسۇن دەپ مەشكە بىر يولىلا بىر يېرىم چېلەك كۆمۈر سالاتتى، سۇنىمۇ تۇيۇق يولدا تۇرغان سۇ تۇڭدىن ئەكېلەتتى، ئوتۇن كەسلەپ بېرەتتى. ئۇنى ـ بۇنى قىلىش، ئوتۇن كەسلەش، سۇ ئەكېلىش ئۇنىڭ ئۇچۇن ھېچقانداق بىر ئىش ئەمەس ئىدى... قىيامەت قايىم باشقا ئىشتا بولۇپ تۇرۇۋاتامدۇ. ھەممىدىن يامىنى ئابۇتالىپنىڭ بالىلىرىنىڭ كۆزىگە ئۇدۇل قاراپ، ئۇلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىش ئىدى. چوڭى ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى، ئۇغۇ ئېغىر مىجەز بالا، ئېرمەك بولسا، خۇددى ئاپىسىغا ئوخشايدۇ. ئۇ تېتىك ۋە ياۋاش، تولىمۇ سېزىمچان ۋە باغرى يۇمشاق، ئەينى زامانىدا كىچىككىنە ئىشتىن كۆڭلى قالمىغان نازۇك. ھەممىدىن شۇ قىيىن بولدى. يېدىگەي ئەتىگەندە كۆمۈر ئەكېلىپ مەشكە ئوت ياققاندا، بالىلارنى ئويغىتىۋەتمەسلىككە تىرىشىدۇ، بىراق بىلىندۇرمەي كېتىش مۇمكىنمۇ! بۇدۇر چاچ ئېرمەك تېز ئويغىنىپ كېتىدۇ، كۆزىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ ئاچىدۇ ـ دە، بىسمىللاسىغا:

ـــ يېدىگەي ئاغا، پاپىكام بۇگۇن كېلەمدۇ؟ ـــ دەيدۇ.

ئېرمەك ئورنىدىن ئېتىلىپ قوپۇپ، قىپيالىڭاچ ھالدا، كۆزىدىن ئۇمىد ئۇچقۇنىنى يالقۇنلىتىپ، يۇگۇرگەن پېتى كېلىپ يېدىگەيگە ئېسىلاتتى، يېدىگەي «ھەئە» دېسىلا، ئاتىسى ئۆيگە ھازىرلا كىرىپ كېلىدىغاندەك كۆرۇنىدۇ. يېدىگەي ئورۇق، ياپيالىڭاچ، ئىسسىق ئېرمەكنى يەردىن كۆتۇرۇۋېلىپ، باغرىغا باساتتى ۋە ئۇنى يېڭىباشتىن ئورنىغا ياتقۇزۇپ قويياتتى ھەم ئۇنىڭ بىلەن چوڭ كىشىلەر بىلەن پاراڭلاشقاندەك پاراڭلىشىپ كېتەتتى:

ـــ ئېرمەك، سېنىڭ پاپىكاڭ بۇگۇن كېلەمدۇ ـ كەلمەمدۇ،

بىلمەيمەن. بىراق، ئۇنىڭ قايسى پويىز بىلەن كېلىدىغانلىقىنى ئىستانسىدىن بىزگە تېلېفون ئارقىلىق ئۇقتۇرۇشى كېرەك. بىزنىڭ هايالدىما بېكەتتە يولۇچىلار پويىزىنىڭ توختىمايدىغانلىقىنى ئۆزۈكمۇ بىلسەنغۇ، پەقەت تۆمۈرىولنىڭ باش تەپتىشىنىڭ بۇيرۇقى بىلەنلا توختايدۇ. مۇشۇ يېقىندا خەۋەر كېلىپ قالار. ئەنە شۇ چاغدا ئىككىمىز — ئەگەر داۋۇل ئۇ چاغقىچە ساقىيىپ قالسا، ئۇچىمىز ئالدىغا چىقىپ ئۇنى كۈتۈۋالىمىز.

— هەممىمىز ۋارقىراپ: پاپكا، مانا بىز مەيەردە ! دەيمىز - هە؟ — دەيدۇ ئۇ ئۇنىڭ سۆزىگە ئۇلاپ.

— هە، دۇرۇس ! شۇنداق دەپ تۇۋلايمىز، — دەيدۇ يېدىگەي ئۇنىڭغا ئىلهام بېرىپ.

بىراق، ئەقىللىك بالىنى ئالداش ئۇنداق ئاسان ئەمەس ئىدى.

— يېدىگەي ئاغا، ئۇنداق بولسا، كېلە، ئىككىمىز ئاۋۇ چاغدىكىدەك يۈك پويىزىغا چۈشۈپ، شۇ باش تەپتىشىنىڭ يېنىغا بېرىپ، پاپكام چۈشۈپ كېلىۋاتقان يولۇچىلار پويىزىنى بىزنىڭ هايالدىما بېكەتتە توختىتىپ دەيلۇق.

مانا، ئالداپ كۆرگىنە.

— ئوهۇ، ئۇ چاغدا ياز ئىدى، هاۋا ئىسسىق ئىدى. هازىر قانداقمۇ يۈك پويىزى بىلەن ماڭغىلى بولىدۇ؟ جانىنى ئالغۇدەك سوغۇق بولۇۋاتىدۇ، قاتتىق بوران چىقىۋاتىدۇ، ئەنە، كۆردۈڭمۇ، دېرىزە ئەينەكلىرىمۇ مۇز بولۇپ كېتىپتۇ. بىز يۈك پويىزى بىلەن ئىستانسىغا بارغۇچە مۇز بولۇپ قېتىپلا قالارمىز. ۋايجان، بەك خەتەرلىك، بولمايدۇ.

ئىرمەك ئۇندىمەي مۆڭلىنىپ قالدۇ.

— سەن ئەمدى يېتىپ تۇر، مەن بېرىپ داۋۇلغا قاراپ باقاي، — دەپ، يېدىگەي باهانە تېپىپ كېسەل ياتقان بالىنىڭ يېنىغا كېلىپ، سۆكسۆكتەك يىرىك بولۇپ كەتكەن قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ ماڭلىينى تۇتۇپ كۆرىدۇ... كېسەل بولۇپ ياتقان داۋۇل

كۆزىنى ئاران ئېچىپ، قىزىپ گەز باغلاپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى سەل قىمىرلىتىدۇ. ئۇنىڭ قىزىقى تېخى قايتمىغانكەن، — ئاۋايلا، يوتقىنىڭ ئېچىلىپ قالمىسۇن. تەرلەپ يېتىپسەن ئەمەسمۇ. ئۇقتۇڭمۇ، داۋۇل؟ يوتقىنىڭ ئېچىلىپ قالسا، بۇرۇنقىدىنمۇ بەتتەر سوغۇق تېگىدۇ. ھەي، ئېرىمەك، مۇبادا ئۇ ھاجەت قىلىدىغان بولسا، سەن چىلاپچىنى ئەكېلىپ بېرىپ تۇر، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزما. ئۇزاق ئۆتمەي ئاپاڭلارمۇ ئىشتىن چۈشۈپ كېلىدۇ. ئۇكىبالا ئاپاڭلارمۇ ھازىر كېلىپ سىلەرگە چاي بېرىدۇ. ھە، داۋۇل ساقمىيىپ كەتكەندىن كېيىن بىزنىڭ ئۆيگە كېلىپ، سەۋلى، شاراپەت بىلەن ئوينايسىلەر. خوش، مەن ئىشقا كەتتىم، قاراڭلار، قارنىڭ قېلىنلىقىنى، پويىزنى توسۇۋالىدۇ ئەمەسمۇ، — دەپ يېدىگەي ئىشقا مېڭىش ئالدىدا بالىلارنى كۆندۈرۈپ ماڭىدۇ.

شۇ ھالدىمۇ ئېرمەكتىن قۇتۇلۇش تەس.

— يېدىگەي ئاغا، — دەيدۇ ئۇ بوسۇغىدا تۇرغان يېدىگەينى توختىتىپ، — ئەگەر قار دۆۋۈلىنىپ كەتكەن بولسا، پاپكام كېلىۋاتقان پويىزمۇ توختاپ قالىدۇغۇ. مەنمۇ قار تازىلاشقا بارايچۇ. گۈرجىكىممۇ بار.

يېدىگەي بۇ ئۆيدىن يۈرىكى ئېچىشىپ، جېنى سىرقىراپ قايتىپ چىقىدۇ. ناھەق خورلۇقتىن، دەرمانسىزلىقتىن، بۇ ئائىلىگە ئىچى ئاغرىغانلىقتىن يۈرىكى پارە - پارە بولىدۇ، شۇ پەيتتە پۈتۈن دۇنياغا لەنەت ئوقۇيدۇ، شۇ ئاچچىقىنى دۆۋۈلىنىپ كەتكەن قاردىن، ئاچچىق شامالدىن، سۆرەتمىگە قوشقان تۆگىلەردىن ئالىدۇ، ساری ئۆزەكنىڭ بورىنىغا يالغۇز ئۆزىلا تاقابىل تۇرىدىغاندەك، ئىشقا جان - جەھلى بىلەن بېرىلىپ كېتىدۇ...

كۈنلەر بولسا، ئۇزۇكسىز تامغان تامچىدەك، بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى ئۆتۈپ تۇراتتى. شۇنداق قىلىپ، 1 - ئايمۇ ئۆتۈپ كەتتى، سوغۇقمۇ سەل يۇمشىدى. لېكىن، ئابۇتالىپ

قۇتتىبايېفتىن ئاۋۋالقىدەكلا ھېچبىر خەۋەر يوق ئىدى. يېدىگەي بىلەن قازانقاپ بۇ توغرۇلۇق تولا ئويلاپمۇ ھېچبىر نەتىجە چىقىرالمىدى. ئەرلەر ئوتتۇرىسىدا ھەر خىل ئوي - پىكىرلەر بولدى. بىراق، كىم بولمىسۇن، ئابۇتالىپنى تېزلا قويۇپ بېرىدۇ دەپ ئويلاشتى: «چۈنكى ئۇ بىر نەرسىلەرنى يازغان بولسا باشقىلار ئۈچۈن ئەمەس، ئۆزى ئۈچۈن يازدىغۇ، قانچىلىك بىرنېمە ئىدى ئۇ» دېيىشەتتى ئۇلار. ئىككى ئەر ئەنە شۇنداق ئۈمىدلەنگەن، شۇ ئۈمىدكە ئۇلار زەرىپەنىمۇ ئىشەندۈرۈپ باققان، زەرىپەنىڭ ئۆزىمۇ بالىلىرى ئۈچۈن بولسىمۇ تاشتەك مەھكەم بولۇش لازىملىقىنى بىلەتتى. ئۇ ھەقىقەتەن تاش ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەكلا ئىدى. ئۇ گەپكە تولا ئارىلاشمايدىغان، كەم سۆز بولۇپ قالدى، پەقەت كۆزلىرىلا نېمىگىدۇر ئەنسىرىگەندەك يالت - يۇلت قىلاتتى. ئۇنىڭ بۇ غەيرىتىنىڭ قاچانغىچە داۋام قىلارىنى كىم بىلىدۇ، ئەگەر...

بىر مەھەل يېدىگەينىڭ قولى سەل بوشىغاندى، ئۇ دالاغا چىقىپ، تۆگىلەرنىڭ قانداق ئوتلاپ يۈرگەنلىكلىرىنى، ئاساسەن قارانارنىڭ قانداقراق كېتىۋاتقانلىقىنى بىلىپ قايتماقچى بولدى. قارانار باشقا بۇغرىلارنى زەخمىلەندۈرۈپ قويدىمىكىن دەپ ئەنسىرەيتتى ئۇ. يېدىگەي پۇتىغا چاڭغا باغلاپ يولغا چىقتى. تۆگىلەر ئوتلاپ يۈرگەن يەر ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى، يېدىگەي ئانچە كېچىكمەيلا قايتىپ كەلدى. ئۇ قازانقاپقا تۆگىلەرنىڭ ئامان - ئېسەن ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ قويماقچى بولدى. تۆگىلەر تۈلكە قۇيرۇق سېيىدا ئىكەن، ئۇ يەردە قار يوقنىڭ ھېسابىدا، كۈنگەي تەرەپتىكى قارلارنى شامال ئۈچۈرۈپ كەتكەچكە يەرلەر قارىيىپ قاپتۇ، تۆگىلەرنىڭ ئوتلىشىغا باب ئىكەن، ھازىرچە غەم قىلمىدىغان بىرەر ئىش يوق ئىكەن، دەپ قازانقاپقا مۇشۇلارنى ئېيتماقچى بولدى - دە، چاڭغىلىرىنى ئۆيگە ئەكىرىپ قويماقچى بولدى. بىراق، چوڭ قىزى سەۋلى ھودۇققان ھالدا ئىشكىتىن بېشىنى چىقىرىپ، ئۆڭسۈلى ئۆچكەن ھالدا:

ـــ دادا، ئاپام يىغلاپ ئولتۇرىدۇ، ـــ دېدى ـ ده، ئىشكنى يېپىپ ئۆيگه كىرىپ كەتتى.

يېدىگەي چۆچۈپ، چاڭغىنى تاشلىدى ـ ده، ئۆيگه يۈگۈردى، ئۆيگه كىرسه، ئۈكىبالا ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ.

ـــ نېمه بولدى؟ نېمه ئىش بولدى؟

ـــ گۇم بولسۇن، گۇم بولۇۋاتقان ماۋۇ دۇنيا، هەممىسى قارغىشقا كەتسۇن ! ـــ ده‌پ ئۇن سېلىپ يىغلايتتى ئۈكىبالا.

ئايالىنىڭ مۇنداق هالىنى يېدىگەي ئۆز ئۆمرىده كۆرۈپ باققان ئەمەس، ئۈكىبالا چىڭ، هوشى جايىدا بىر ئايال ئىدى.

ـــ بۇنىڭ هەممىسى سېنىڭدىن بولۇۋاتىدۇ، بۇنىڭغا سەن ئەيىبلىك !

ـــ مەن نېمه گۇناه قىپتۇمەن؟ نېمىگه؟ ـــ يېدىگەي هاڭ ـ تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قالدى.

ـــ بىچاره بالىلارنىڭ يۇرىكىنى مۇجۇپ نۇرغۇن بولمىغۇر گەپلەرنى قىلغان سەن. بايا‌تىن يول بىكار بولمىغاچقا، قارشى تەرەپتىن كېلىۋاتقان يۇك پويىزىغا يول بېرىمەن ده‌پ يولۇچىلار پويىزى بۇ يەرده توختىغانىدى. قانداق قىلىپ بىزنىڭ مۇشۇ هايالدىما بېكەتته ئۇچرىشىپ قالدى ئۇ بىرنېمىلەر! ئابۇتالىپنىڭ ئۆيىدىكى ئىككى بالا يولۇچىلار پويىزىنىڭ توختىغانلىقىنى كۆرۈپ قېلىپ: «پاپىكا، پاپىكا، پاپىكا كەلدى !» ده‌پ توۋلىغىنىچه پويىزغا قاراپ يۈگۈرۈشتى. ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ مەن ماڭدىم. هېلىقى ئىككىسى ۋاگونغا قاراپ يۈگۈرۈپ: «پاپىكا، پاپىكا ! بىزنىڭ پاپىكىمىز قەيەرده؟» ده‌پ چىرىلدىشىپ كەتتى. پويىزنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتمىسه ئىدى ده‌پ جېنىم چىقتى. هېچبولمىغاندا ۋاگونلارنىڭ بىرەرىنىڭ ئىشكى ئېچىلسىچۇ كاشكى ! ئىككىسى هەممه ۋاگونلارنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىشتى. ۋاگونلارمۇ ناهايىتى جىق ئىكەن، ئۇلارنىڭ يۈگۈرگىنى يۈگۈرگەن، بىچارىلەر ! مەن بىچاره قۇشتەك ئۇچۇپ بېرىپ ئالدى بىلەن كىچىكىنى، ئاندىن كېيىن چوڭىنى

تۇتۇۋالغۇچە پويىز يۈرۈپ كەتتى. ئىككىسى ئىككى تەرەپتە يۇلقۇنۇپ، كېتىۋاتقان پويىزغا قاراپ ئېتىلدى: « پاپىكىمىز پويىزدا ئىدى، چۇشۇۋېلىشقا ئۇلگۈرەلمەي قالدى !» دەپ يىغلاپ - توۋلاپ ئالەمنى مالەم قىلىۋەتتى. مېنىڭ يۈرىكىم مۇجۇلۇپ كەتتى، ساراڭ بولۇپ قالاي دەپ قالدىم، ئۇلارنىڭ يىغىسى ۋە توۋلىشى توختىمايتتى. ئېرمەككە بەك ۋابال بولدى ! يۇگۈر، تېز بېرىپ بالىلارنىڭ كۆڭلىنى ياسا ! يولۇچىلار پويىزى توختىسىلا داداڭ كېلىدۇ دەپ ئېيتقان سەنغۇ ئاخىر. پويىز توختىدى، يۈرۈپ كەتتى. بالىلارنىڭ دادىسى پويىزدىن چۇشمىدى، بالىلارنىڭ شۇ چاغدىكى چىرىلداپ كەتكەن قىياپىتىنى سەن بىر كۆرگەن بولساڭ ئىدىڭ، ھەتتىگىنەي، بىر كۆرگەن بولساڭ ئىدىڭ ! شۇم ھايات نېمىشقا مۇشۇنداق يارىتىلدىكىنە، دادا بالىغا، بالا دادىغا نېمىشقا مۇشۇنچىلىك ئىنتىزار بولۇپ يارىتىلدىكىنە؟ بۇنداق ئازابنىڭ نېمىگە كېرىكى بار ئىدى؟

يېدىگەي خۇددى دارغا ئېسىلىدىغاندەك ھالدا ئابۇتالىپنىڭ ئۆيگە قاراپ كېتىۋاتاتتى، خۇداغا يېلىنىپ: «ئى خۇدا، مېنى كەچۈرگىن، شۇ بىگۇناھ نارەسىدىلەرنى مەقسەتسىز ھالدا ئالداپ قويغانلىقىمنى كەچۈرگىن، مەن بۇ سەبىيلەرگە قىلچە يامانلىق ئويلىمىدىم. ئەمدى ئۇلارنىڭ ئالدىدا نېمە دەرمەن، ئۇلارغا نېمە دەپ جاۋاب بېرەرمەن...» دەيتتى.

يېدىگەي ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە، يۈز - كۆزى تولا يىغلاپ تونۇغۇسىز دەرىجىدە ئىششىپ كەتكەن ئېرمەك بىلەن داۋۇل يېڭىباشتىن ئۇن سېلىپ يىغلاپ ئېتىلىپ كەلدى - دە، بولۇپ ئۆتكەن ئەھۋالنى ئىككىسى تەكرار - تەكرار ئېيتىپ: «ھايالدىما بېكەتكە يولۇچىلار پويىزى كېلىپ توختىدى - دە، پاپىكىمىز چۇشۇۋالغۇچە بولغان ئارىلىقتا يەنە مېڭىپ كەتتى، يېدىگەي ئاغا، سىز توختىتىڭە ئۇ پويىزنى» دەپ يالۋۇرۇشتى...

— سېغىنىپ كەتتىم پاپىكامنى ! سېغىندىم، سېغىندىم ! — دەپ ئېرمەك يېدىگەيدىن يارىدەم كۈتكەندەك، ئۇنىڭغا ئىشەنچ،

ئۇمىد ۋە ئازاب ئىچىدە يالۋۇراتتى.

— مەن بېرىپ ھەممىنى بىلىپ كېلەي. بولدى، بولدى. يىغلىماڭلار، بولامدۇ! — دەيتتى يېدىگەي تولا يىغلاپ بېشى گاڭگىراپ كەتكەن بالىلارنى بەزلەپ تىنچلاندۇرۇش ئۈچۈن. بىراق، ئۆزىنىڭ ھالسىز ـ ئىقتىدارسىزلىقىنى بىلىندۈرۈپ قويماسلىق، چاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ئۈنىڭغا ھەممىدىن قىيىن ئىدى، — بولدى، ھازىر بارىمىز، ھازىر بارىمىز! — «قەيەرگە بارىمىز، قەيەرگە بېرىپ، كىمنى ئىزدەيمىز؟ بېرىپ نېمە قىلىمىز؟ بېرىپ قانداق قىلىمىز؟» دەيتتى يەنە ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە، — مانا، ھازىرلا تالاغا چىقايلى، شۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئويلىشايلى، يەنە مەسلىھەتلىشەيلى، — يېدىگەي قاملاشمىغان گەپلەر بىلەن مۇجمەل بىرنېمىلەرنى دېدى.

ئۇ زەرىپەنىڭ يېنىغا كەلدى، ئۇ كارىۋاتتا، يۈزىنى ياستۇققا يېقىپ مىدىر قىلماي ياتاتتى.

— زەرىپە، زەرىپە ! — يېدىگەي ئۇنىڭ مۇرىسىنى ئاستا تەۋرەتتى. لېكىن، ئۇ بېشىنىمۇ كۆتۈرۈپ قويمىدى.

— بىز تالاغا چىقىپ مۇشۇ ئەتراپتا يۈرۈپ تۇرايلى، سۆزلىشىپ تۇرايلى، — دېدى ئۇ زەرىپەگە، — ئاندىن كېيىن بىزنىڭكىگە بارىمىز. مەن بالىلارنى ئەكەتتىم.

بۇ ئۇنىڭ بالىلارغا تەسەللى بېرىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭمۇ ئېسىنى يىغۋېلىش ئۈچۈن ئويلاپ تاپقان بىردىنبىر ئامالى ئىدى. ئۇ ئېرىمەكنى ھاپاش قىلىپ، داۋۇلنى قولىدىن يېتىلىۋالدى، شۇنداق قىلىپ تۆمۈرىولنى بويلاپ مەقسەتسىز ھالدا مېڭىۋەردى. يېدىگەي بۇ كەمگىچە ئۆزگىلەرنىڭ قايغۇسىغا بۇنچىۋالا ھېسداشلىق قىلىپ باقمىغانىدى. ھاپاشتىكى ئېرىمەك تېخىچە ئۇھ تارتاتتى، ھەربىر ئۇھ تارتسا، ئۇنىڭ ھەسرەتلىك دېمى يېدىگەينىڭ بوينىغا ئىسسىق تېگەتتى. سېغىنىشتىن يۈرەكلىرى پارە ـ پارە بولۇپ كەتكەن كىچىككىنە بۇ جان

ئىشەنگەن هالدا ئۇنىڭغا ئېسىلغان، ئىشەنگەن هالدا ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سالغاندى، ئىككىنچىسىمۇ، ئىشەنگەن هالدا ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ كېتىۋاتاتتى. بۇ ئەھۋالغا قاراپ يېدىگەينىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى، ئۇلارغا بەك ئىچى ئاغرىدى ۋە شۇ سەۋەبتىن ئۇن سېلىپ يىغلىۋېتىشكە تاس قالدى.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار ساڭا ئۆزەكنىڭ پايانسىز كەڭ دالاسىدىكى تۆمۈرىولىنى بويلاپ ماڭدى، ماڭدى، پەقەت پويىزلار گۈرسۈلدەپ ئۇياق ـ بۇياققا ئۆتۈشۈپلا تۇردى، پويىزلار كەلدى، كەتتى.

يېدىگەي يەنە بالىلارنى ئالداشقا مەجبۇر بولدى: «سىلەر خاتالىشىپسىلەر، بىزنىڭ هايالدىما بېكەتتە توختاپ ئۆتكەن پويىز باشقا تامانغا قاراپ كېتىۋېتىپ ئۇشتۇمتۇت توختاپ ئۆتكەن پويىز ئىكەن، سىلەرنىڭ داداڭلار كېلىدىغان پويىز باشقا تەرەپتىن كېلىدۇ. ئۇ ئېھتىمال پات ئارىدا قايتىپ كەلمەس. داداڭلارنى ماتروس بولۇشقا يىراقتا ئەۋەتكەندەك تۇرىدۇ، ئۇنىڭ پاراخوتى يىراق سەپەردىن قايتىپ كەلگەندە، ئۇ چوقۇم ئۆيگە كېلىدۇ. هازىرچە ئۇنى كۆتۈپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ» دېدى. ئۇنىڭ ئويىچە توقۇپ چىقىرىلغان بۇ گەپلەر بالىلارنىڭ ئۇزاقراق كۆتۈشىگە، تاكى بۇ گەپلەر رېئاللىققا ئايلانغۇچە كۆتۈپ تۇرۇشىغا يارەم بېرەلەيدىغاندەك تۇيۇلدى. يېدىگەي ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىڭ قايتىپ كېلىشىدىن شۇبهىلەنمەيتتى، قويۇپ بېرىلگەن هامان، بىر مىنۇتمۇ هايال قىلماي قايتىپ كېلىدۇ، دەپ ئويلايتتى... ئەنە شۇ سەۋەبتىنلا ئۇ ئاشۇ گەپنى توقۇدى... چۈنكى، يېدىگەي ئابۇتالىپنى هەممىدىن بەكرەك چۈشىنەتتى، ئابۇتالىپنىڭ ئۆيىدىن ئايرىلىپ كېتىشى ئۇنىڭغا نەقەدەر ئېغىر ئىكەنلىكىنى ئۇ هەممىدىن بەكرەك بىلەتتى. ئۇنىڭ ئورنىدا باشقا بىرى بولۇپ، بېشىغا مۇشۇنداق ئىش كەلسە، ئۇزاققا بارماي ئۆيگە قايتىمەنغۇ دېگەن ئۈمىدى بولسا، ئۆيىنچى بىلەن ئاز كۈن ئايرىلىشقا دەل ئابۇتالىپتەك هەسرەتلىنىپ، دەل ئابۇتالىپتەك

قىينالمىغان بولاتتى. لېكىن، ئابۇتالىپ ئۇچۇن ئۆيدىن ئايرىلىشتىن ئارتۇق جازا يوقلۇقىغا يېدىگەينىڭ كۆزى يېتمىدۇ. ئۇنىڭ ئىشىنى تەكشۈرۈپ، ئاق - قارىسىنى ئېنىقلاپ بولغۇچە چىدىيالارمۇ، دەپمۇ قورقىدۇ...

بۇ چاغدا، زەرىپە تېگىشلىك ئورۇنلارغا ئابۇتالىپنىڭ تەقدىرىنى سوراپ بىرنەچچە پارچە خەت يېزىپ، ئېرى بىلەن كۆرۈشۈشكە رۇخسەت قىلىنامدۇ، دەپ سورىغانىدى. بۇنىڭغا ھازىرچە ھېچقانداق جاۋاب كەلمىدى. قازانقاپ بىلەن يېدىگەي ئىككىسى بۇ ھەقتە تولا ئويلاپ ھېچنېمىنى چۈشەنمەي كەتتى. لېكىن، ئەركەكلەرنىڭ ھەممىسى بۇنىڭ سەۋەبى بورانلىق ھايالدىما بېكىتى بىلەن بىۋاستە پوچتا ئالاقىسى بولمىغانلىقتىن، دەپ چۈشەندى. بۇلار بىرياقتا خەت سالسا ياكى بىركىمدىن ئەۋەتەتتى، ياكى بولمىسا قۇمبەل پوچتىخانىسىغا ئۆزلىرى ئاپىرىپ سالاتتى. ئەگەر بىر ياقتىن بۇلارغا خەت كەلسە، بۇ خەت ئاۋۋال قۇمبەلگە كېلەتتى، ئۇ يەردىن توغرا كېلىپ قالغان بىرەرىدىن ھايالدىمىغا يوللىناتتى. خەت - چەكلەرنىڭ مۇنداق يەتكۈزۈلۈشىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى، ئەلۋەتتە، ئۆز - ئۆزىدىن چۈشىنىشلىك.

بىر قېتىم ئەنە شۇنداق بولدى.

2 - ئاينىڭ ئاخىرلىرى ئىدى، قازانقاپ قۇمبەلدىكى ياتاقلىق مەكتەپتە يېتىپ ئوقۇۋاتقان ئوغلى سابىتجاننى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن قۇمبەلگە ئاتلاندى، تۆگە بىلەن ماڭدى. قىش كۈنلىرى يۈك پويىزىغا چۈشۈپ بارساڭ، ھاۋا بەك سوغۇق، ۋاگون ئىچىگە كىرىشكە بولمايدۇ. سىرتتا تۇرساڭ، ئوچۇقچىلىقتا سوغۇققا چىدىغىلى بولمايدۇ. ئىسسىق كىيىنىپ تۆگە بىلەن ماڭساڭ، ئوڭۇشلۇق بولسا، بىر كۈندە قۇمبەلگە بېرىپ قايتىشقا بولىدۇ، ئىشىڭنىمۇ پۈتكۈزۈۋالالايسەن.

قازانقاپ شۇ كۈنى كەچقۇرۇن قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ تۆگىدىن چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆرگەن يېدىگەي ئىچىدە: « بوۋاي يول مېڭىپ

هارغانمۇ نېمە، دېمىسىمۇ تۆگىگە مىنگەندە ئادەم بەك سىلكىنىدۇ ياكى مەكتەپتىكى ئوغلى بىرەر ئىش تېرىدىمۇيا» دەپ ئويلىدى.

ــ ھە، يولدا قانداقراق؟ ــ دەپ سورىدى يېدىگەي ئالدى بىلەن.

ــ ھېچ ۋەقەسى يوق، ــ دېدى قازانقاپ پەس ئاۋازدا ۋە نەرسە ــ كېرەكلىرىنى چۈشۈرۈشكە ئالدىرىدى، ئاندىن كېيىن بۇرۇلدى، سەل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، ــ سەن ھازىرلا ئۆيۈڭگە قايتماقچىمۇسەن؟ ــ دېدى.

ــ ھەئە.

ــ بىر ئىش بار ئىدى، مەن ھېلىلا بارىمەن.

ــ كەلگىن، كەل.

قازانقاپ ئانچە ھايال قىلمايلا كەمپىرى بۆكەي بىلەن بىللە كەلدى، ئۆزى ئالدىدا، كەمپىرى ئارقىدا، ئەپتىدىن ئاللىقانداق غەمگە پاتقاندەك قىلاتتى. قازانقاپنىڭ بۇرۇتى ساڭگىلاپ، بوينى ئۇزىراپ، قاپاقلىرى چۈشۈپ كەتكەنىدى. سېمىز بۆكەيمۇ يۇرىكى ناھايىتى تېز سوقۇۋاتقاندەك ھاسىراپ تۇراتتى.

ــ ئىككىلارغا نېمە بولدى، ئۇرۇشۇپ قالدىڭلارمۇ، نېمە؟ ــ دېدى ئۈكىبالا كۈلۈمسىرەپ، ــ ياخشى بولۇپ قالايلى دەپ كەلدىڭلارمۇ، ئولتۇرۇڭلار.

ــ ئۇرۇشۇپ قالغان بولساق مەيلىدىغۇ ــ دېدى بۆكەي يەنە شۇ ھاسىراپ ــ ھۆمۈدەپ.

ــ قىزلىرىڭلار نەدە؟ ــ دېدى قازانقاپ يان ــ يېنىغا قاراپ قويۇپ.

ــ زەرىپەنىڭكىدە، بالىلىرى بىلەن بىللە، ــ دېدى يېدىگەي جاۋابەن، ــ بىرەر ئىشىڭلار بارمىدى؟

ــ شۇم خەۋەر ئەكەلدىم، ــ دېدى قازانقاپ يېدىگەي بىلەن ئۈكىبالاغا قاراپ، ــ بالىلار ھازىرچە ئاڭلىماي تۇرسۇن، ئالامەت قايغۇلۇق خەۋەر، بىزنىڭ ئابۇتالىپ ۋاپات بوپتۇ.

— نېمە دېدىڭ؟ — دەپ يېدىگەي ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى. ئۈكىبالا ۋارقىراپ تاشلىدى ۋە دەرھال ئاغزىنى توسۇۋالدى، ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى.

— ئۆلدى ! ئۆلدى ئېسىل ئەر! بىچارىنىڭ بالىلىرى يېتىم قالدى ! — دەپ بۆكەي قايغۇرغان هالدا يىغلاشقا باشلىدى.

— قانداقلارچە ئۆلدۇ؟ — دېدى يېدىگەي يەنىلا ئىشەنمەي، چۆچۈگەن هالدا قازانقاپقا يېقىنلىشىپ.

— ئىستانسىغا قارا خەت كەپتۇ.

هەممەيلەن ئۈن - تىنسىز ئولتۇرۇپ قالدى، هېچكىم بىر - بىرىگە قاراشقا پېتىنالمىدى.

— ئاھ بالا - قازا ! بالا - قازا ! — دېدى ئۈكىبالا ئىككى قولى بىلەن بېشىنى تۇتۇپ ئىككى ياققا ئىرغاڭلاپ ...

— قارا خەت قەيەردە؟ — دېدى ئاخىر يېدىگەي.

— نەدە بولاتتى، ئىستانسىدا، — دېدى قازانقاپ راستىنى ئېيتىشقا باشلاپ، — مەن مەكتەپتە بىرەدەم تۇردۇم، ئاندىن كېيىن ئىستانسىدىكى دۇكانغا كىرىپ چىقايچۇ، بۆكەي بىر توقاچ سوپۇن ئالغاچ كەل دېمىگەنمىدى، دەپ ئويلىدىم - دە، ئىشكىتىن كىرىشىمگىلا ئالدىمدىن ئىستانسا باشلىقى چېرنوف چىقىپ قالدى. بىر - بىرىمىزنى تونۇيمىزغۇ، ئامانلاشتۇق. شۇ چاغدا ئۇ: «هە، ياخشى ئۇچرىشىپ قالدىڭ، يۇر، بۆلۈمگە كىرىپ كەت، سىلەرنىڭ هايالدىما بېكەتكە بىر خەت كەلگەنىدى، ئالغاچ كەت» دېدى. بۆلۈمىنى ئېچىپ كىردۇق، ئۇ ئۈستىلىنىڭ تارتمىسىدىن بىر كونۇبرتىنى ئالدى، ئۇ كونۇبرتقا خەت بېسىلغانىدى. «سىلەرنىڭ هايالدىما بېكەتتە ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ دېگەن بىرەيلەن ئىشلىگەنمىدى؟» دېدى. «هەئە، ئىشلىگەن، نېمە بوپتۇ؟» دېدىم. «هە، ماۋۇ خەت كەلگىلى ئۇچ كۈن بولدى. بورانلىققا ئالغاچ كېتىشكە ئادەم چىقمىدى. ماۋۇ خەتنى ئۇنىڭ ئايالىغا بېرىپ قوي، بۇ ئۇنىڭ سوئالىغا بېرىلگەن جاۋاب ئىكەن. ئۇنىڭدا قۇتتىبايېۋ ۋاپات بولدى دەپ يېزىلىپتۇ، —

كتاب تور يۇكلەش www.uyghurkitap.com

دېدى ـ ده، ماڭا چۈشىنىكسىز بىر گەپنى ئېيتتى، — يىنفاركتىن ۋاپات بوپتۇ». ئۇنىڭدىن: «يىنفارك دېگەن نېمە ئۇ؟» دەپ سورىسام: «يۇرەك قېپى يېرىلغان دېگەن سۆز» دېدى چېرنوف. دېمەك، يۈرىكى يېرىلىپ كېتىپتۇ ـ ده. مەن ئولتۇرغان يېرىمده خۇدۇمنى يوقتىپ ئولتۇرۇپ كېتىپتۇمەن. هه دېگەنده ئىشەنمەي كەتتىم. هېلىقى خەتنى قولۇمغا ئېلىپ قارىسام: قۇمبەل ئىستانسىسىنىڭ باشلىقىغا، بورانلىق هايالدىمىسىدا تۇرۇشلۇق پالانى دېگەن ئايالنىڭ سوئال سوراپ يازغان خېتىگه رەسمىي جاۋاب بېرىلسۇن. ئەيىبكار ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ مۇنداق ـ مۇنداق كېسىلى قوزغىلىپ ۋاپات بولدى، دەپ يېزىلىپتۇ، دەل شۇنداق يېزىلىپتۇ. ئوقۇپ بولۇپ باشلىققا قارايمەن، نېمە قىلارىمنى بىلمەي كەتتىم. «ئەھۋال مۇشۇنداق، — دېدى چېرنوف ئىككى قولىنى ئىككى ياققا يېيىپ، — ماۋۇ خەتنى ئۇنىڭ ئايالىغا تاپشۇر». مەن ئۇنىڭغا: «ياق، بىزده ئۇنداق ئادەت يوق، مېنىڭ قارا خەت توشۇپ، شۇم خەۋەر يەتكۈزگۈچى بولغۇم كەلمەيدۇ. ئۇنىڭ كىچىك ـ كىچىك بالىلىرى بار، قانداقسىگه ئۇلارنىڭ يۈرىكىگه يىڭنە سانجىيمەن، ياق، ئەكەتمەيمەن. بىز بورانلىقلار يىغىلىپ مەسلىھەتلىشەيلى. ئاندىن كېيىن قانداق قىلىش قارارىغا كېلەرمىز ياكى بولمىسا بۇ قەغىزىڭىزگه مەخسۇس بىر ئادەم ئەۋەتەرمىز. بۇنداق قايغۇلۇق خەۋەرنى قائىده ـ يوسۇنى بىلەن يەتكۈزۈشكه بولار. ئۆلۈپ قالغىنى قۇشقاچ ئەمەس، ئوتاندەك بىر ئەزىمەت، ياكى ئۇنىڭ ئايالى زەرىپه قۇتتىبايېۋنىڭ ئۆزى كېلىپ، خەتنى ئۆز قولىڭىزدىن ئالغىنى مۇۋاپىق بولار. سىلەر ئۇنىڭغا نېمە ۋەقه ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرەرسىلەر» دېدىم. چېرنوف ماڭا: « ئۆزۈڭ بىل، بىراق مەن ئۇ ئايالغا نېمە دەپ چۈشەندۈرىمەن؟ نېمە ۋەقه ئىكەنلىكىنى، سەۋەبىنى ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن. مېنىڭ ۋەزىپەم بۇ خەتنى تېگىشلىك كىشىگه تاپشۇرۇش » دېدى. « كەچۈرۈڭ، هازىرچه بۇ خەت سىزده تۇرۇپ تۇرسۇن، مەن ئېيتىشقا

تېگىشلىك گەپنى ئېغىزچە ئېيتاي، ئۇنىڭدىن كېيىنكىسىنى مەسلىھەتلىشىپ كۆرەيلى » دېدىم. « مەيلى، ئۆزۈڭ بىل » دېدى. شۇنىڭ بىلەن بۆلۈمدىن چىقىپ، تۆگىنى ئايىماي يورغىلىتىپ، يول بويى: «ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟ بۇنداق شۇم خەۋەرنى يەتكۈزۈشكە كىممۇ جۈرئەت قىلالايدۇ؟» دەپ ۋايىم يەپ كەلدىم...

قازانقاپ جىم بولۇپ قالدى. يېدىگەي يەلكىسىدىن چوڭ بىر تاغ بېسىپ تۇرغاندەك بېشىنى سېلىپ ئولتۇراتتى.

— ئەمدى قانداق قىلارمىز؟ — دېدى قازانقاپ. بىراق، بۇنىڭغا ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى.

— مۇشۇنداق بولۇپ قېلىشىنى بىلگەنىدىم، — دېدى يېدىگەي قايغۇ بىلەن بېشىنى چايقاپ، — ئۇ بالىلىرىدىن ئايرىلغىنىغا چىدىيالماي ئۆلۈپ كەتتى. ھەممىدىن بەك مەن مۇشۇنداق بولۇپ قېلىشىدىن قورقاتتىم. جۇدالىققا چىدىمىدى. ئەمدى ئۇنى بالىلىرىنىڭ سېغىنغانلىقىنى كۆرسەڭ، جېنىڭ سىرقىرايدۇ. ئەگەر ئابۇتالىپنىڭ ئورنىدا باشقا بىرەيلەن بولغان بولسا، مەيلى سوتلىنىپ كەتسۇن، ئېيتايلۇق، قاماقتا بىر يىل ئولتۇرار، ئىككى يىل ئولتۇرار، بەلكىم ئۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك ئولتۇرار، بەربىر قايتىپ كېلەتتى. ئۇ نېمىسلارغا ئەسىر چۈشۈپ، جازا لاگېرىدىمۇ بولدى، ھەممە خورلۇقلارنى تارتتى، پارتىزان بولۇپ يۈرگەندىمۇ تارتقان ئازابى ئاز ئەمەس، ئەنە شۇ يىللاردا، چەت ئەللەردە، تەرەپ ـ تەرەپتە جەڭ قىلىپ يۈرۈپمۇ ئۆلمىدىغۇ. نېمىشقا دېسەڭ، ئۇ ئۇ چاغلاردا بويتاق ئىدى، ئۆيلەنمىگەنىدى. ئەمدى بولسا، جانجىگەرلىرىدىن ئايرىپ تاشلىمىدىمۇ. ئۇنى جېنىدىنمۇ ياخشى كۆرىدىغان بالىلىرىدىن تارتىپ ئەكەتتى ئەمەسمۇ. ئەنە شۇ سەۋەبتىن مۇشۇنداق بالا ـ قازا يۈز بەردى...

— ھەئە، مېنىڭمۇ ئويۇم شۇ، — دەپ سۆز قاتتى قازانقاپ، — ئادەم ئادەمدىن ئايرىلغانغا ئۆلىدۇ، دېگەنگە ئىشەنمەيتتىم. ئۇ بوۋاي ئەمەس، ياپياش يىگىت، ئەقىللىك دېسەڭ ئەقىللىك، بىلىملىك دېسەڭ بىلىملىك، ئىشلىرىنى ئېنىقلاپ بوشاتقۇچە

چىداپ تۇرسا نېمە بولاتتى. ئۇنىڭ قىلچە گۇناھى يوققۇ. چۈشىنىشنى چۈشەنگەندۇر، بىراق يۇرىكى چىدىماپتۇ - دە، بالىلىرىغا نېمىدېگەن ئامراق - ھە...

شۇنداق قىلىپ، بۇلار ئۇزاققىچە ئولتۇرۇشتى، ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ، بۇ ھەسرەتلىك شۇم خەۋەرنى زەرىپەگە قانداق ئېيتىشنىڭ ئامالىنى تاپالماي قايغۇرۇشتى. ئون ئويلاپ، توققۇز تولغانغىنى بىلەن، ھەممىسىنىڭ ئويلاپ - ئويلاپ يەتكەن يېرى بىر بولدى: ئائىلە ئىگىسىز، بالىلار يېتىم، زەرىپە تۇل قالدى، بۇنداق ئەھۋالنى ئەمدى ئۆزگەرتىش مۇمكىن ئەمەس. ئاخىر، ئەڭ مۇۋاپىق پىكىرنى ئۇكىبالا ئېيتتى:

— ھېلىقى خەتنى زەرىپەنىڭ ئۆزى ئىستانسىغا بېرىپ ئۆز قولى بىلەن ئالسۇن. بۇ شۇم خەۋەردىن كېلىدىغان دەسلەپكى زەربىنى بۇ يەردە، بالىلىرىنىڭ ئالدىدا ئەمەس، ئاشۇ يەردە، ئىستانسىدا يېسۇن. قايتىپ كېلىۋېتىپ، بۇ شۇم خەۋەرنى بالىلىرىغا دېيىش كېرەكمۇ، كېرەك ئەمەسمۇ ئويلىنار. بەلكىم ئۇلار سەل چوڭ بولۇپ، دادىسىنى ئۇنتۇغانغا قەدەر بۇ شۇم خەۋەرنى دېمەي تۇرار. ھازىر ئۇلارغا قانداق ئېيتقىلى بولىدۇ...

— سېنىڭكى دۇرۇس، — دېدى يېدىگەي ئايالىنى قوللاپ، — زەرىپە بالىلارنىڭ ئانىسى. ئابۇتالىپنىڭ قازا تاپقانلىقىنى بالىلىرىغا ئېيتىش - ئېيتماسلىقنى ئۆزى بەلگىلىسۇن. مەن ئېيتالمايمەن...

يېدىگەي ئۇنىڭ نېرىسىغا تىلى كەلمەي، ھەسرەت - نادامەتتىن ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ كەتكەنلىكتىن بوغۇزىغا كېلىپ قالغان ئاچچىقنى يۇتۇۋېتىش ئۈچۈن يۆتىلىپ قويدى.

ھەممەيلەن بىر دەمگە پىكىرگە كەلگەندىن كېيىن ئۇكىبالا سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى:

— قازاكە، — دېدى قازانقاپقا ئەقىل كۆرسىتىپ، — زەرىپەگە سىز دەڭ: ئىستانسا باشلىقىدا ساقا تېگىشلىك بىر خەت بار ئىكەن. ئېھتىمال سېنىڭ سوربىغانلىرىڭغا بېرىلگەن

جاۋابتۇر، باشلىق پەقەت زەربىەنىڭ ئۆزى كېلىپ ئالسۇن دېدى، دەڭ. ئىككىنچى بىر گېپىم، — دېدى ئۇكىبالا، — مۇشۇنداق شارائىتتا يالغۇز زەربىەنىڭ ئۆزىنىلا يولغا سېلىپ قويغىلى بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ يەردە نە بىر تۇغقىنى، نە يېقىن دوست - ئاغىنىلىرى يوق. قايغۇ ئۇستىدە يالغۇزلۇقتىن ئارتۇق يامان نەرسە يوق. يېدىگەي، سەن زەربىە بىللە بار، مۇشكۇل پەيتلەردە بىللە بول، قايغۇلۇق خەۋەرنى ئىشتىكەندە نېمە بولۇپ كېتىشىنى كىم بىلىدۇ. باشلىققا ئېيتىپ، ئىستانسىدا ئىشىم بار ئىدى دېگىن، شۇنداق قىل - دە، ئاۋۇ بىچارە بىللە بار، بالىلىرى بىزنىڭكىدە تۇرۇپ تۇرسۇن.

— مەيلى، — دەپ ماقۇل بولدى يېدىگەي ئايالىنىڭ پىكرىگە، — ئەتە ئابلۇقا زەربىەنى ئىستانسىغا دوختۇرغا كۆرسىتىشكە ئاپىرىمەن دەپ ئېيتىمەن. بىرەر مىنۇتقا يولۇچىلار پويىزىنى توختىتىپ بەر دەيمەن.

ھەممەيلەن مۇشۇ گەپكە كېلىشتى. بىراق، ئۇلار ئىككى كۈندىن كېيىن ئاتلاندى، ھايالدىما بېكەتنىڭ باشلىقىنىڭ تەلىپى بويىچە توختىغان پويىزغا چۈشۈپ كەتتى. بۇ 3 - ئاينىڭ 5 - كۈنى ئىدى. بورانلىقلىق يېدىگەي بۇ كۈننى ئۆمۈرۋايەت ئۈنتۇمايدۇ.

ئۇلارنىڭ چۈشكىنى ئادەتتىكى ۋاگون ئىدى. ۋاگوندا ھەر خىل ئادەملەر تىقىلىشىپ ئولتۇراتتى، بالىچاقىلىرى بىلەن، ئائىلىسى بىلەن كېتىۋاتقانلارمۇ بار ئىدى؛ بەزىلەرنىڭ ئاغزىدىن ھاراق پۇراپ تۇرىدۇ، بەزىلىرىنىڭ ھەربىكەتلىرى بىر قىسما، قارتا ئويناۋاتقانلارنىڭ ۋاك - چۇچى قۇلاق - مېڭىنى يەيدۇ؛ ئايالىلار بولسا تۇرمۇشنىڭ مۇشكۈللۈكى، ئەرلىرىنىڭ ھاراقكەشلىكى، نىكاھتىن ئايرىلىش، نىكاھلىنىش، ئۆلۈم ئىشلىرى... توغرىسىدا پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن. بۇلار يىراق - يىراقلارغا كېتىۋاتقانلار بولۇپ، ھەممىسى ئۆز تىرىكچىلىكىنىڭ غېمىدە ئىدى... بۇلارغا قىسقا ۋاقىتلىق بولسىمۇ ئۆز قايغۇ -

يېڭى كتاب توربېكتى www.yengikitap.com

ھەسرىتىنى يوۇپ زەرىپە بىلەن ھەمراھى بورانلىقلىق يېدىگەي كېلىپ قوشۇلدى.

ئەلۋەتتە، زەرىپەنىڭ كۆڭلىنىڭ ئارامى يوق. ئۇ ئىستانسا باشلىقى نېمە دەپ جاۋاب بېرەركىن دەپ خۇدۇكسىرەپ، غەم يەپ، يول بويى ئۇندىمەي قاپاق سېلىپ ئولتۇردى. يېدىگەي بولسا جىمىپلا كەتتى.

لېكىن، دۇنيادا ئادەمنىڭ ھال - ئەھۋالىنى بىر كۆرۈش بىلەنلا بىلىۋالالايدىغان، سەزگۈر، مېھرىبان ئادەملەر بولىدۇ. زەرىپە ئورنىدىن تۇرۇپ، ۋاگون ئىشكىنىڭ دېرىزىسى يېنىغا كېلىپ نېمىلەرگىدۇر قاراپ تۇرغان چاغدا، يېدىگەينىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان بىر رۇس موماي بىر چاغلاردا كۆپكۆك بولسا، ھازىر ئۆڭۈپ بوزىرىپ كەتكەن مېھرلىك كۆزلىرى بىلەن يېدىگەيگە قاراپ:

ـــ ھە، ئوغلۇم، ئايالىڭنىڭ تاۋى يوقمۇ؟ ـــ دېدى.

يېدىگەي چۆچۈپ كەتتى:

ـــ ئايالىم ئەمەس، ئانا، سىڭلىم، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئەكېتىپ باريمەن.

ـــ ھە، مۇنداق دېگىنە، بىچارە قىينىلىپ كېتىۋاتىدۇ، بىر يېرى قاتتىق ئاغرىۋاتسا كېرەك، كۆزلىرىگە قايغۇ - ھەسرەت تولغان. ئىچىدە قورقۇۋاتسا كېرەك، دوختۇرخانىدىكىلەر خەتەرلىك بىرەر كېسەل تېپىپ چىقامدىكىن دەپ قورقىدۇغۇ. ئۇھ، بىزنىڭ بۇ تىرىكچىلىكىمىزە، قىيىن - دە! دۇنياغا كەلمىسەك، يورۇق دۇنيا يۈزىنى كۆرمەيسەن، كەلسەك، خورلۇقتىن، ئازابتىن ئايرىلالمايسەن، ھايات دېگەن شۇغۇ، ھېلىمۇ ياش ئىكەن، خۇدايىم ئامانلىق بەرسۇن، تەلىيى بولسا ياخشى بولۇپ كېتەر، كىم بىلىدۇ، ـــ دېدى ئىستانسىغا يېقىنلاشقانسېرى زەرىپەنىڭ ئەنسىرەپ، قايغۇ - ھەسرەتكە چۆمۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىر كۆرۈش بىلەنلا سەزگۈرلۈك بىلەن بىلىۋالغان موماي.

بورانلىقتىن قۇمبەلگىچە پويىز بىلەن بىر يېرىم سائەتلىك يول. يولۇچىلار ئۇچۇن شۇ كۇنى قەيەرلەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقى ئۇنچىۋالا ئەھمىيەتسىز، پەقەت ئالدىمىزدىكى قايسى بېكەت، دەپ سوراپلا قويىدۇ. پايانسىز سارى ئۆزەك تېخىچە ئاپپاق قارغا پۈركىنىپ جىمجىت، ئىنس - جىن يوق كەڭ زېمىندا ئۇيقۇغا كەتكەن دېگەندىمۇ قىشنىڭ زەھىرى قايتىشقا باشلىغانلىقى بىلىنىپ تۇرىدۇ. كۇنگەي تەرەپلەرنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرى قارىيىپ، ساي - سالا، بەل - يوتىلار ئالىلىشىشقا باشلاپتۇ. 3 - ئاي كىرىشى بىلەن چىققان ئىللىق شامالدىن ئېرىگەن قارلار پەسىيىپ يېتىپتۇ، بىراق تېخىچە كۇننىڭ كۆزىنى نېپىز قارا بۇلۇت توسۇپ، خىرەلەشتۇرۇپ تۇرماقتا، قىش تېخىچە تەسلىم بولمىغان. قارلار يۇمشاپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن جۇدۇنى تۇتسا، يەنە ئاخىرقى جۇدۇنمۇ بولۇپ قالمىغانىدەك تۇرى بار.

يېدىگەي يېنىدا ئولتۇرغان مېھرىبان موماي بىلەن ئاندا - ساندا پاراڭلىشىپ قويۇپلا، دېرىزىگە قاراپ ئولتۇرىۋەردى، زەرىپەنىڭ يېنىغا بارمىدى. مەيلى، زەرىپە ۋاگون ئىشكىنىڭ دېرىزىسى يېنىدا تۇرسا تۇرىۋەرسۇن، ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئويلىسۇن، كىم بىلىدۇ، بىرەر سېزىم ئۇنىڭغا ئاللىنېمىدىن خەۋەر بېرەر. ئېھتىمال، ھازىر ئۇ بۇلتۇرقى كۇزدە ئىككى ئائىلە بالىچاقىلىرى بىلەن يۇك پويىزىغا ئولتۇرۇپ قۇمبەلگە كېلىپ قوغۇن - تاۋۇز ئېلىپ قايتقان خۇشاللىقىنى، يارقىن كۇنلەرنى ئەسلەۋاتقاندۇر، شۇ چاغدا ئۇلار نېمىدېگەن بەختلىك ئىدى - ھە، بالىلار ئۇچۇن ئۇنتۇلماس بىر بايرام بولغانىدى - دە. بۇ ئىشلار تېخى تۇنۇگۇنلا بولغانىدەك ئىدى. يېدىگەي بىلەن ئابۇتالىپ شۇ چاغدا ۋاگوننىڭ يېرىم ئوچۇق ئىشكىنىڭ ئالدىدا قاتار ئولتۇرۇپ تۇرلۇك پاراڭلارنى سېلىشقانىدى، بالىلار چۆرىدەپ يۇگۇرۇپ ئويناپ، ئىتتىك ئۆتۈپ كېتىۋاتقان دالاغا قاراپ چۇرۇلداشقانىدى، ئۇكىبالا بىلەن زەرىپەمۇ ئۆزلىرىنىڭ پارىڭىغا

چۇشۇپ كېتىشكەنىدى. قۇمبەلگە كەلگەندىن كېيىن ماگىزىنلارنى ئارىلاپ، باغچىلارنى ئايلىنىپ، كىنو كۆرۈپ، ساتىراشخانىغىمۇ كىرىپ چىققانىدى، بالىلار ماروزنى يېگەن، ھەممىدىن قىزىقى — ھەممىسى بىرلىشىپمۇ ئېرمەكنىڭ چېچىنى ئالدۇرالمىغىنى - دە، نېمە ئىكەنلىكى نامەلۇم، چاچ ئېلىش ماشىنىسى بېشىغا يېقىنلاشسىلا، ئۇ چۇقان كۆتۈرۈپ، ۋارقىراپ، ساتىراشنى يېقىنلاتمىغانىدى. يېدىگەي يەنە ئەسلەپ كەتتى: دەل شۇ چاغدا ئابۇتالىپ ساتىراشخانا ئىشكى ئالدىدا پەيدا بولۇۋىدى، ئېرمەك دادىسىنى كۆرۈش بىلەنلا ئۇنىڭغا قاراپ ئۆزىنى ئاتقان، ئابۇتالىپ ئۇنى باغرىغا بېسىپ، ساتىراشتىن قوغدىغاندەك قىلىپ: «ھازىرچە چېچىنى ئالدۇرمايلا قويايلى، كېيىنچە، قورقمايدىغان بولغاندا ئاندىن ئالدۇرارمىز» دېگەنىدى. شۇنداق قىلىپ، قاپقارا بۇدۇر چاچلىق ئېرمەك تۇغۇلغاندىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچە بىر قېتىممۇ چېچىنى ئالدۇرمىغان. مانا ئەمدى ئۇنىڭ دادىسى يوق...

«سوراق تۇگىمەي تۇرۇپلا ئابۇتالىپ نېمىشقا ئۆلۈپ كەتتى؟» يېدىگەي مۇشۇ تېپىشماقنى تولا ئويلايتتى. بۇ سوئال ئۇنىڭ جېنىنى قىينايتتى. ئۇ ھازىرمۇ يەنە شۇنى ئويلاپ كەتتى. بالىلىرىنى سېغىنىپ چىدىيالماي يۇرىكى ئېزىلىپ كەتتى، دېگەن خۇلاسە يەنە ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كەلدى. ئۆز جېنىدىن ئارتۇق كۆرىدىغان ئادەملەردىن ئايرىلىش ھەسرىتىنى بەزىلەر دېگەندەك چۈشەنمەيدۇ. ئابۇتالىپ ئۇچۇن بالىلىرىسىز تۇرمۇش تۇرمۇش ئەمەس، بالىلىرىسىز ئۇنىڭغا بۇ دۇنيا قاراڭغۇ دۇنيا. ئەل - جامائەتسىز، سۇسىز ساری ئۆزەكنىڭ تاقىر دالاسىدا بالىلىرىم ھەمايىسىز، يار - يۆلەكسىز قالغىرىپ قالىدۇغۇ، دەپ نادامەت چېكىپ سارغىيىپ ئۆلدى ئۇ، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن قىسمەت ئەنە شۇ بولدى...

يېدىگەي ئىستانسىنىڭ باغچىسىدىكى ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ زەرىپەنىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرغان چېغىدىمۇ ئەنە

شۇلارنى ئويلىدى. زەرىپە ئىستانسا باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ، ھېلىقى قەغەزنىڭ مەزمۇنىنى بىلىپ چىققۇچە يېدىگەي ئۇنى مۇشۇ ئورۇندۇقتا كۈتمەكچى بولغانىدى.

چاشگاھ ۋاقتى ئىدى، ھاۋا رايى تېخىچە ياخشى ئەمەس، ئېغىر قارا بۇلۇت بىلەن قاپلانغان ئاسمانىنىڭ چىرايى تېخىچە ئېچىلمايۋاتاتتى. ئاسماندىن قارمۇ ئەمەس، يامغۇرمۇ ئەمەس بىرنېمە بەزىدە ئادەمنىڭ يۈزىگە كېلىپ تېگىدۇ. كەڭ دالادىن كەلگەن شامال نەم بولۇپ، ئېرىشكە باشلىغان قارنىڭ ھىدىنى دىماققا ئۇراتتى. يېدىگەي ئىچىگە سوغۇق كىرىپ كەتكەندەك شۇركۈنۈپ قويدى. ئادەتتە ئۇ ئىستانسىدا ئالدىرىشىپ يۈرگەن كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا يۈرۈشنى ياخشى كۆرەتتى، ئۇ نېرىغا كەتمەيتتى، ئالدىراپمۇ كەتمەيتتى، پويىزغا قاراپ، كەلگەن - كەتكەنلەرگە سەپسېلىپ يۈرەتتى، قىزىق، ھەممە ئىش خۇددى كىنو كۆرۈپ ئولتۇرغاندەك بولاتتى ــ بىركەمدە پويىز كەلگەن بولاتتى، بىركەمدە پويىز يوقلىپ كېتەتتى، كېتىپ قالغان بولاتتى.

يېدىگەي بۇ دورەم كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىغا بېرىشقا قىزىقمىدى، ئالمان - تالمان ئۆتۈشۈپ تۇرغان يولۇچىلارغا ئۆزى ئولتۇرغان ئورۇندۇقتا كۆز سېلىپ ئولتۇرۇپ شۇنىڭغا ھەيران بولدىكى، كىشىلەرنىڭ چىرايى ناتونۇش، غۇۋا، سوغۇق ۋە ھارغىن كۆرۈنەتتى، خۇددى ھېچكىمنىڭ ھېچكىم بىلەن كارى يوقتەكلا بىلىنەتتى. ئىستانسا مەيدانىدا خۇددى زۇكام بولۇپ ئۇنى پۈتۈپ كەتكەندەك، مۇڭلۇق بىر خىل مۇزىكا چېلىنىپ تۇراتتى، يەنە كېلىپ بىر خىللا ئىدى. ئۇ قانداق مۇزىكىدۇر؟ ئەجەب تۇگىمەي چېلىنىپ تۇراتتى. دىكتورنىڭ ھەيۋەتلىك، يۇقىرى ئاۋازى ئۆچكەنىدى. ساپلا مۇزىكا چېلىناتتى !...

زەرىپەنىڭ ئىستانسىغا كىرىپ كەتكىنىگە يىگىرمە مىنۇتچە بولدى، ئېھتىمال ئۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك ۋاقىت ئۆتكەندۇر. يېدىگەي ئەنسىرەشكە باشلىدى، مۇشۇ ئورۇندۇقنىڭ يېنىدا كۈتمەن دەپ

ئېنىق ئېيتقان، بۇلتۇر كۈزده بالىلار بىلەن، ئابۇتالىپ بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ ماروزنى يېگەن ئورۇندۇق مۇشۇغۇ! يېدىگەي ئورنىدىن تۇرۇپ زەربىنى ئىزدىمەكچى بولدى.

ئەمدى ئورنىدىن تۇرۇشىغا ئىشىكتىن زەربىە كۆرۈنۈۋىدى، يېدىگەينىڭ بويى شۇركۈنۈپ كەتتى. ئىشىكتىن كىرىپ - چىقىپ يۈرگەن كىشىلەر ئىچىدە زەربىە بۆلەكچىلا كۆزگە چۈشەتتى: چىرايى تامدەك تاتارغان بولۇپ، خۇددى ئۇخلاپ چۈشەكەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپ مېڭىپ كېلىۋاتقاندەك، ئەتراپىغا قارىماي، خۇددى ئەتراپىدا ھېچنېمە يوقتەك، بىرەر كىشىگە سوقۇلۇپ كەتمەي ئىنس - جىن يوق دالادا كېتىۋاتقان ئەمادەك ئازابتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، توغرا قاراپ، كالپۇكىنى چىڭ چىشلەپ كېلىۋاتاتتى.

زەربىە يېقىن كەلگەندە يېدىگەي ئورنىدىن تۇردى، زەربىە يەنىلا چۈشىدە مېڭىپ كېلىۋاتقاندەك ناھايىتى ئاستا، نۇرسىز كۆزىنى تىكىپ، قورقۇنچلۇق قىياپەتتە يېقىنلاپ كەلدى. ئۇ كەلگۈچە بولغان ئازىلىقتا، بەلكىم تۇۋى يوق ھاڭدەك، قاپقاراڭغۇ، مۇزدەك سوغۇق، بىر ئەسىر، بىر دەۋر ئۆتكەندەك بولدى. ئۇ قولىغا، قازانقاپ ئېيتقاندەك، خەت بېسىلغان قېلىن كونۋېرتنى تۇتۇۋالغاندى، يېقىن كېلىپ ھىم يۇمۇلغان كالپۇكىنى مىدىرلاتتى:

— سەن بىلگەنمىدىڭ؟

يېدىگەي ئاستا - ئاستا بېشىنى ئەگدى.

زەربىە ئورۇندۇقتا يېنىككىنە ئولتۇردى - دە، بېشى يېرىلىپ تەرەپ - تەرەپكە چاچراپ كېتىدىغاندەك، قوللىرى بىلەن بېشىنى چىڭ قىسىپ، ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى، يىغلىغاندىمۇ قاتتىق ئازاب ئىچىدە سىلكىنىپ، تۇۋى يوق ئازاب - ئوقۇبەت ھاڭىغا چۈشۈپ كېتىپ چىقالماي پۈكلىنىپ كەتتى. ئاۋۇ قېتىم ھېلىقى خۇرۇم ئۆتۈكلۈكلەر قۇتتىبايىپنى ئېلىپ ماڭغاندا، يېدىگەي: «ئابۇتالىپنىڭ ئورنىغا مېنى ئەكېتىڭلار» دەپ تىلىگەنىدى، بۇ

دورەممۇ ماۋۇ ئايالنى تەقدىرنىڭ زەربىسىدىن بىر ئامالالارچە قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش نىيىتى بىلەن: «ئابۇتالىپنىڭ ئورنىغا مەنلا كېتىپ، ئازاب ـ ئوقۇبەت ۋە جازانىڭ ھەممىسىنى مەنلا تارتقان بولسامچۇ ـ ھە» دېگەن ئوي كاللىسىغا كەلدى. لېكىن، ھازىر ئۇنىڭغا ئايان ئىدىكى، زەربىگە تەسەللى بەرگىلى بولمايتتى، ئۇنى تىنچىتىشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى، بىرىنچى زەربىنىڭ ئاستا بوشىشىنى كۈتمەكتىن باشقا چارە يوق ئىدى.

شۇنداق قىلىپ ئىككىلىسى ئىستانىسا باغچىسىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرىۋەردى. زەربە ئۆپكىسىنى باسالماي يىغلاۋەردى، بىر چاغدا، ئالقىنىدا مىجىلغان قارا قەغەزلىك كونۋېرتنى كۆز قىرىنى سالماستىن تاشلىۋەتتى. ئابۇتالىپ ئۆلۈپ بولغان تۇرسا، ئەمدى بۇ قارا قەغەزنىڭ نېمە كېرىكى بار؟ بىراق، يېدىگەي ھېلىقى كونۋېرتنى يەردىن ئېلىپ يانچۇقىغا سېلىپ قويدى، يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى ئېلىپ، زەربىپەنىڭ ئالقىنىنى زورلاپ ئېچىپ تۇتقۇزۇپ كۆز يېشىنى سۈرتكۈزدى. لېكىن، بۇمۇ كارغا كەلمىدى.

رادىيومۇ كىشىنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەندەك، يەنىلا شۇ مۇڭلۇق مۇزىكىنى بېرىۋاتاتتى، مۇزىكا ئىستانسا ئاسمىنىدا ياڭرىماقتا. 3 ـ ئاينىڭ تۇتۇق ۋە نەم ھاۋاسى بېسىپ تۇراتتى، يېنىككىنە سوقۇۋاتقان شامال كىشىنىڭ يۈرىكىنى تېخىمۇ مۇزلىتاتتى. ئۆتكەن ـ كەچكەن يولۇچىلار زەربىپە بىلەن يېدىگەيگە قاراپ، بۇلار ئۇرۇشۇپ قالغان بىر جۈپ ئوخشايدۇ، خوتۇنىنى بوزەك ئېتىپتۇ ـ دە، ئۇ، دېيىشكەندۇر بەلكىم... لېكىن، ھەممەيلەننىڭ ئۇنداق ئويدا بولۇشى ناتايىن ئىدى.

ـــ يىغلاڭلار، ئاق كۆڭۈل كىشىلەر... يىغلاڭلار، ـــ دېدى بىرەيلەن ھېسداشلىق قىلىپ، ـــ قەدىردان ئاتىمىزدىن ئايرىلدۇق، ئەمدىكى كۈنىمىز نېمە بولۇپ كېتەر؟

يېدىگەي بېشىنى كۆتۈرۈۋىدى، يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كونا پەلتولۇق، قولتۇق تاياقلىق ئايالنى كۆردى، ئۇنىڭ بىر پۇتى

يوتىسىدىن يوق ئىكەن، يېدىگەي بۇ ئايالنى تونۇيتتى، ئۇ بۇرۇن ئۇرۇشقا قاتناشقان بولۇپ، هازىر ئىستانسىنىڭ بېلەت سېتىش ئورنىدا ئىشلەيتتى، بېلەت ساتقۇچى بۇ ئايال ئۆلگۈدەك يىغلاپتۇ، هېلىمۇ يىغلاپ، سۆزلەپ كېتىۋاتاتتى: «يىغلاڭلار، يىغلاڭلار، ئەمدى بىزنىڭ كۈنىمىز نېمە بولۇپ كېتەر؟»

ئۇ قولتۇق تايىقىنىڭ ئۇچىرىغان ئۇچىنى يەرگە نۆۋەت بىلەن تىرەپ، ئىككى مۇرىسىنى لىڭ ـ لىڭ كۆتۈرۈپ، هەر ئىككى قەدەم ماڭغاندا كونا هەربىي ئۆتۈك كىيگەن بىر پۇتى بىلەن ئىز قالدۇرۇپ ماڭاتتى...

يېدىگەي بىردىنلا ئىستانسىغا كىرىش ئىشىكى ئالدىغا يىغىلغان بىر توپ ئادەمنى كۆرۈپ قالدى ۋە شۇ چاغدىلا هېلىقى ئايالنىڭ ئابايىقى گېپىنىڭ مەنىسىگە چۈشەندى. كىشىلەر باشلىرىنى كۆتۈرۈپ قاراشماقتا، بىرنەچچەيلەن شوتا قويۇپ، ئىشىك بېشىغا ستالىننىڭ هەربىي كىيىم بىلەن تۇرغان چوڭ سۈرىتىنى ئاسماقتا، سۈرەتنىڭ چۆرىسىگە قارا باغلانغانىدى.

يېدىگەي رادىيودىن نېمىشقا ماتەم مۇزىكىسى بېرىلىۋاتقانلىقىنى چۈشەندى. ئەگەر باشقا ۋاقىت بولغان بولسا، ئۇمۇ چوقۇم ئورنىدىن تۇرۇپ، توپ ئىچىگە بېرىپ بۇ زاتنىڭ ۋاپاتىغا دائىر تەپسىلاتنى سۈرۈشتۈرۈپ بىلگەن بولاتتى. چۈنكى، هەرقانداق ئادەم ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغاندىمۇ يەر شارىنىڭ ئۆز ئوقىدا ئايلىنىۋېرىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى. لېكىن، هازىر يېدىگەينىڭ قايغۇسىمۇ ئۆزىگە يېتىپ ئاشاتتى. ئۇ بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. زەرىپەنىڭ بولسا باشقا هەرقانداق ئىشنى سۈرۈشتۈرۈپ بىلگۈدەك رايى يوق ئىدى...

دۇنيادا مەيلى قانداق زور ئىش يۈز بەرمىسۇن، پويىز ئاۋۋالقىدەكلا مېڭىپ تۇراتتى. يېرىم سائەتتىن كېيىن 17 ـ نۆۋەتچى يولۇچىلار پويىزى بۇ يەردىن ئۆتەتتى ۋە ئۇمۇ باشقا يولۇچىلار پويىزىغا ئوخشاشلا بورانلىقتىكى مۇندىق كىچىككىنە بىر هايالدىما بېكەتتە توختىمايتتى. بۇ دورەمۇ چوقۇم شۇنداق

بولاتتى. بىراق، بۇ يولى بۇ پويىزنىڭ ئاشۇ كىچىككىنە ھايالدىما بىكەتتە توختىماي ئۆتۈشى مۇمكىن ئەمەسلىكى ھېچكىمنىڭ ئويىغا كىرىپ چىقمىدى. ئۇنى توختىتىشقا قەتئىي ئىشەنچ بىلەن بەل باغلىغان كىشى يېدىگەي ئىدى. يېدىگەي زەرىپەگە قارىدى:

ــ ھېلىلا ئۆيگە قايتىمىز، زەرىپە، ــ دېدى ئۇ، ــ يېرىم سائەت قالدى. دادىسىنىڭ قازا تاپقانلىقىنى بالىلىرىڭغا بۇگۈن ئاڭلىتامسەن ياكى كېيىنرەك ئاڭلىتامسەن، بۇنى سەن ھازىردىن باشلاپلا ئويلىنىۋالغىن. مەن ساڭا ھېچقانداق مەسلىھەت كۆرسەتمەيمەن، ساڭا تەسەللىمۇ بەرمەيمەن. ئەمدى سەن ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ ئىگە بول. بۇنىڭدىن كېيىن بالىلارنىڭ دادىسىمۇ سەن، ئاپىسىمۇ سەن. ئەمدى سەن بۇلارنى يول بويى ئويلىنىۋال، ئەگەر بالىلارغا ھازىرچە ئېيتمايمەن دېسەڭ، ئۇ ھالدا ئۆزۈڭنى تۇت، بەلنى مەھكەم چىگىپ، تاشتەك قېتىپ قال. بالىلارنىڭ ئالدىدا كۆزۈڭدىن بىر تامچە ياش چىقىۋچى بولمىسۇن. بۇنى قىلالامسەن؟ غەيرىتىڭ بارمۇ؟ بىز ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆزىمىزنى قانداق تۇتۇشىمىزنى بىلىشىمىز كېرەك. چۈشەندىڭمۇ؟ مانا، گەپ مۇشۇ يەردە.

ــ يارايدۇ، مەن ھەممىنى چۈشەندىم، ــ دېدى زەرىپە كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلۇپ تۇرغان ھالدا، ــ پويىزدىن چۈشكۈچە مۇمكىنقەدەر ياخشى ئويلىنىپ، قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ئېيتاي. مەن ئەمدى... ئەمدى ئۆزۈمنى، ئۆزۈمنى تۇتاي، قويماي...

قايتقان چاغدىمۇ پويىز ئىچى ئاباياقىدەك ئىدى. ۋاگونلار ئادەملەر بىلەن، تاماكىنىڭ كۆپكۆك تۈتۈنى بىلەن تولغان، ئۇلۇغ ئەلدە كىشىلەر ئەنە شۇ تەرىقىدە بىر ياقتىن - يەنە بىر ياققا مېڭىپ تۇرۇشىدۇ.

زەرىپە بىلەن يېدىگەي ئايرىم بۆلۈملۈك ۋاگونغا چىقىپتۇ. بۇ يەردە ئادەملەر ئازراق ئىكەن. ئۆزگىلەرگە تەسىرىمىز يەتمىسۇن، ئۇنىڭ ئۈستىگە يول بويى قىلىدىغان گەپلىرىمىزنى قىلىشۇالايلى دەپ، ئۇلار ۋاگوننىڭ ئەڭ چېتىدە دېرىزىگە يېقىن

بىر يەردىن ئورۇن تاپتى. يەدىگەي كاربدوردىكى قاتلىما ئورۇندۇقنى توغرىلاپ زەربىنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلسىمۇ، ئۇ ئولتۇرماي دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ تۇرغانلىقتىن ئۆزى ئولتۇردى.

ــ ئۆزە تۇرغىنىم ياخشى، ــ دېدى زەربىپە.

بۇ چاغدا زەربىپە تېخىچە خورسىنىپ خىتىلداپ قويسىمۇ، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋالغان، بىردىنلا يېتىپ كەلگەن بۇ بالا - قازا ئالدىدا پۈكۈلمۈەرمەي، ئەمدى ئېسىنى يىغىپ، بۇ دەسلەپكى تۇل خوتۇنلۇق تۇرمۇش قەدىمىنى قانداق ۋە قەيەردىن باشلاش كېرەك، دېگەننى ئويلاشقا كىرىشكەنىدى. ئۇ بۇ چاغقىچە، ئابۇتالىپنىڭ ئىشى بىر تەرەپ بولۇپ قايتىپ كېلەر، بۇ شۇملۇقنىڭ ھەممىسى ھەل بولار، ئەيتاۋۇر قانچىلىك قىيىن بولسىمۇ بىرنېمە قىلىپ كۈن كۆرۈپ، بالىلارنى ئۆستۈرىمىزغۇ، دەپ ئويلاپ كەلگەن بولسا، مانا ئەمدى ھېچقانداق ئۇمىد قالمىدى. ئەمدى كۈن كۆرۈشنىڭ غېمىنى قىلماي ئامال يوق...

ھەمايىسىز بۇ ئائىلىنىڭ تەقدىرى يېدىگەيگىمۇ ئورتاقتەك بولغانلىقى ئۈچۈن يېدىگەيمۇ شۇلارنى ئويلاپ كەتتى. لېكىن، ئۇ ھازىر ھەممىدىن مۇھىمى ھەرقانداق ۋاقىتتىكىگە قارىغاندا سالماقراق بولۇش، تىنچ بولۇش، شۇنداق قىلغاندىلا زەربىپەنىڭ ئىشەنچىنى ئاشۇرغىلى بولىدۇ، دەپ قارىدى، شۇڭا ئۇنىڭ قانداق پىكىرگە كەلگەنلىكىنى بىلىشكىمۇ ئالدىرىمىدى. ئۇ توغرا قىلغانىدى. زەربىپە ھارغۇچە يىغلىۋالغاندىن كېيىن ئاخىر ئۆزى گەپ باشلىدى.

ــ ھازىرچە بالىلارغا دادىسىنىڭ قازا تاپقانلىقىنى ئۇقتۇرمايمەن، ــ دېدى ئۇ يىغلىماسلىققا تىرىشىپ ئۆزۈك - ئۆزۈك ھالدا، ــ ھازىرچە ئېيتالمايمەن، بولۇپمۇ ئېرىمەك... نېمىشقا شۇنچە... دادىسىغا شۇنچە يېقىن بولۇپ تۇغۇلغان بولغىيدى... بەك قورقۇنچلۇق... ئارزۇ - ئارمانلىرىدىن قانداق ئايرىۋېتەلەيمەن؟ ئۇلار نېمە بولۇپ كېتەر؟ دادام كېلىدۇ دەپ

ئۇمىد بىلەن تىرىك يۇرۇۋاتىدىغۇ... كۇن بويى سائەتلەپ، مىنۇتلاپ كۇتىدۇ... ئەمدى بۇ يەردىن كۆچۈپ كەتمىسەك، يەر يەڭگۈشلىمىسەك بولماس... بۇ يېتىملەر سەل - پەل چوڭ بولسۇن. ئېرمەكتىن قورقمەن. كىچىككىنە ئۆسۈپ چوڭ بولسۇن. شۇ چاغدا ئېيتارمەن. ئۆزلىرىمۇ ئاستا - ئاستا سېزەر. ھازىر... ھازىر ئېيتىشقا تىلىم بارمايدۇ... بۇ بالا - قازانى ئۆزۈملا... ئۆزۈمنىڭ ۋە ئۇنىڭ قېرىنداشلىرىغا خەت يازمەن. ئەمدى بىزدىن قورقىدىغان نېمىسى قالدى ئۇلارنىڭ؟ ئۇلار جاۋاب بېرەر، ئۇلار كېلىپ يارەملىشەر دېگەن ئۈمىدتە... ئۇنىڭدىن كېيىنكىسىنى يەنە كۆرەرمەن... ئەمدى ئابۇتالىپ يوق، شۇنداق ئىكەن، مېنىڭدە ئۇنىڭ بالىلىرىنى بېقىپ چوڭ قىلىشتىن بۆلەك مۇراد - مەقسەت بولمايدۇ...

زەرىپەنىڭ پىكرى مانا مۇشۇنداق بولدى. بورانلىق ھايالدىما بىكىتىنىڭ ئەزىمەتلىرىدىن بىرى بولغان يېدىگەي ئۇنىڭ گېپىنى جىمجىت تۇرۇپ ئاڭلاپ، ھەربىر سۆزىنىڭ مەنىسىنى چۈشەندى، بۇ گەپلەر زەرىپەنىڭ كاللىسىدا قۇيۇندەك ئايلىنىپ تۇرغان پىكىرلەر ئىچىدىكى ئەڭ كىچىك ۋە يەنە كېلىپ پىكرىنىڭ قايمىقى ئىكەنلىكىنى ئۇ تولۇق چۈشىنەتتى. ئادەم بۇنداق ھالەتتە پىكرىنىڭ ھەممىسىنى ئېيتىپ بولالامتى... شۇڭا گەپنى ئۆزارتماسلىققا تىرىشتى.

— زەرىپە، گەپلىرىڭنىڭ ھەممىسى جايىدا، — دېدى يېدىگەي، — ئەگەر مەن بالىلىرىڭنىڭ سىرىنى بىلمىگەن بولسام، ئېيتقانلىرىڭغا ئىشەنمەس ئىدىم. سېنىڭ ئورنۇڭدا بولسام، ئۇلارغا بۇ شۇم خەۋەرنى مەنمۇ ئېيتالماس ئىدىم. سەل كېچىكتۇرۇلگىنى توغرا بولىدۇ. ئەمدى ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭدىن بىرەر خەۋەر كەلگۈچە بىزگە، بىزنىڭ قولىمىزدىن كېلىدىغان يارەمگە ئىشىنىۋەر. بۇرۇن قانداق ئارىلىشىپ ئۆتكەن بولساق، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ شۇنداق ئارىلىشىپ ئۆتىمىز. بۇرۇنقىدەك ئىشىڭنى قىلىۋەر، بالىلىرىڭ بىزنىڭ بالىلار بىلەن بىللە

www.uyghurkitap.com

بولىدۇ. ئۆزۈڭمۇ بىلىسەنغۇ، ئۇكىبالا سېنىڭ بالىلىرىڭنى دېسە ئىچىۋاتقان تامىقىنى يەرگە قويىدۇ. قالغىنىنى كۆرەرمىز...

زەرىپە خورسىنىپ ئىچىنى بوشىتىۋېلىپ يەنە سۆز باشلىدى:

— تۇرمۇش دېگەن مۇشۇنداق بىر ئىش ئىكەنغۇ. شۇنداق قورقۇنچلۇق، شۇنداق ماھىر ۋە شۇنداق ئىرماش - چىرماش. تۇرمۇشنىڭ بېشى، ئاخىرى ۋە داۋامى بار. راستىنى ئېيتقاندا، يېدىكە، بالىلار بولمىغان بولسا، ھاياتتىن ھازىرلا كېچەتتىم. شۇنىڭغا بەل باغلىغان بولاتتىم، تىرىك يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ بىراق، شۇ بالىلار ياشىشىمنى تەلەپ قىلىدۇ، ياشاپ قېلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ، مېنى توسىدۇ. تۇرمۇشنىڭ داۋاممۇ شۇلار. ئاچچىق بولسىمۇ، ئېغىر بولسىمۇ داۋاملاشتۇرۇش كېرەك... ئۇلار دادىسىنىڭ ئۆلۈمىنى ئاخىر بىلىدۇغۇ، ئۇنىڭدىن قېچىپ قۇتۇلالمايسەن، ۋايىم يەيدىغىنىم ئۇنىڭدىن كېيىنكىسى. ئۇلارغا دادىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىدىن قالغان بۇ جاراھەتنى مەڭگۈ ساقايتقىلى بولمايدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا، ئوقۇشقا كىرىشتىمۇ، ئىشقا كىرىشتىمۇ، جەمئىيەت ئالدىدا ئۆزىنىڭ ماھارىتىنى كۆرسەتكۈسى كەلسىمۇ، قۇتتىبايىپ دېگەن فامىلە ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر توسالغۇ بولۇپ قېلىۋېرىدۇ... بۇلارنى ئويلىسام، ئالدىمدىكى توسالغۇلارنىڭ خىلمۇخىللىقىنى ھېس قىلىمەن. ئابۇتالىپ بىلەن ئىككىمىزمۇ بۇ ھەقتە پاراڭ سېلىپ قېلىشتىن ئۆزىمىزنى قاچۇراتتۇق. مەن ئۇنى چۈشىنەتتىم، ئۇمۇ مېنى چۈشىنەتتى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغاندا بالىلارنىڭ ھەقىقىي ئادەم بولۇپ چىقىشىغا ئىشىنەتتىم. ئەنە شۇنداق ئىشەنچ ئارقىسىدىلا ئۆيىمىز بۆلۈنمەي، بۇزۇلماي كەلگەنىدى... ئەمدى نېمە بولىدۇ، بۇلارنى بىلمەيمەن ... مەن ئۇلارغا دادا ئورنىدا دادا بولالمايمەن... چۈنكى، ئابۇتالىپ دېگەن ئابۇتالىپ ئىدى - دە. ئۇ قىلمەن دېگىنىنى قىلالايتتى. ئۇ بالىلارنىمۇ ئۆزىگە ئوخشاش ئادەم قىلىپ يېتىشتۇرمەكچىدى. ئۆزىنىڭمۇ شۇ بالىلىرىغا ئايلىنىپ كەتكۈسى كېلەتتى، بالىلىرىدىن ئايرىۋېتىۋىدى،

جېنىدىنمۇ ئايرىلدى...

يېدىگەي زەرىپەنىڭ گەپلىرىنى زەن قويۇپ تىڭشىدى. زەرىپە ئۇنى ھەممىدىن يېقىن ئادىمى كۆرۈپ، بارلىق سىرىنى، ھەقىقىي ئويىنى يوشۇرماي ئېيتتى، بۇ ھال يېدىگەيدە بۇ ئائىلىگە قولىنىڭ ئۇچىنى بېرىش، ھەرقانداق بالا ـ قازادىن قوغداش ئارزۇسىنى قوزغاتتى، لېكىن قولىدىن كەلمەيدىغانلىقىغا، مادارى يەتمەيدىغانلىقىغا ئۆكۈنۈپ يۈرىكى ئۆرتىنىپ كەتتى.

ئۇلار بورانلىق ھايالدىما بېكىتىگە يېقىنلاپ قالدى. تالاي ياز، تالاي قىش ئۆزى ئىشلەپ يۈرگەن بۇ يول بويلىرى يېدىگەيگە ئوبدان تونۇش ئىدى...

ـــ سەن تەييار بولۇپ تۇرغىن، ـــ دېدى ئۇ زەرىپەگە، ـــ كېلىپ قالدۇق. شۇنداق قىلىپ كېلىشتۇق ـ ھە، بالىلارغا ھازىرچە لام ـ جىم دېمەيسەن. دۇرۇس، مۇشۇنداق كېلىشتۇق. سەن، زەرىپە، ئۆزۈڭنى چىڭ تۇت، بالىلار سېزىپ قالمىسۇن. ئۇستىبېشىڭنى تۈزىۋال. ئىشىك تەرەپكە ماڭ، ئىشىكنىڭ ئالدىدا تۇر. پويىز توختىغان ھامان يەرگە چۈش ـ دە، مېنى كۆت. مەن ئارقاڭدىن چۈشىمەن، ئۆيگە بىللە قايتىمىز.

ـــ سەن نېمە قىلماقچى؟

ـــ ھېچ گەپ يوق، ئۇنى ئۆزۈم بىلىمەن. قانداقلا بولسۇن سېنىڭ پويىزدىن چۈشۈش ھوقۇقۇڭ بارغۇ.

17 ـ نۆۋەتچى يولۇچىلار پويىزى ئادەتتىكىدەكلا بۇ ھايالدىما بېكەتتە توختىماي ئۆتۈپ كەتمەكچى، راست، ھايالدىما بېكەتكە كەلگەندە سۈرئىتىنى سەل ئاستىلىتىپ ئۆتەتتى. دەل شۇ مىنۇتتا، بورانلىق ھايالدىما بېكىتىگە كىرىپ كەلگەن چاغدا پويىز شارتتىدە تورمۇز بەردى ـ دە، ۋاگونلار بىر ـ بىرىگە تېگىپ، رېلىسلار، چاقلار غەلىتە ئاۋازدا شاراق ـ شۇرۇق، غاچۇر ـ غۇچۇر قىلىپ كەتتى. كۆپچىلىك ئالمان ـ تالمان ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ كېتىشتى، توۋلىغان ئاۋازلار، گۈدۈك ئاۋازى ئىشىتىلدى.

ـــ نېمە بولدى؟

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ بىرىكىم جىددىي تورمۇز بەردىمۇ؟
ـــ كىم ئۇ؟
ـــ قەيەردە؟
ـــ ئايرىم ئۆيلۈك ۋاگوندا!
يېدىگەي بۇ چاغدا ئىشىكنى ئېچىپ زەرىپەنى چۈشۈرۈۋەتتى، ئۆزى پويىز خادىمىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇردى.
ـــ توختا! تورمۇزنى تارتقان كىم؟
ـــ مەن، ـــ دېدى يېدىگەي.
ـــ سەن كىم سەن؟ تورموزنى تارتىدىغان نېمە ھەققىڭ بار؟
ـــ تارتىشىم كېرەك.
ـــ تارتىشىم كېرەك دېگىنىڭ نېمىسى؟ سەن، سوتلىناي دېگەنمىدىڭ؟
ـــ ئالدىرىما، سوتقا بېرەمىسىلەر، باشقا ياقلارغا ئەۋەتەمسىلەر، يېزىڭلار. مانا مېنىڭ كىنىشكىلىرىم، مۇنداق دەپ يېزىڭلار: سابىق جەڭچى، تۆمۈرىيول ئىشچىسى يېدىگەي جانكەلدى بورانلىق ھايالدىمىسىدا يولداش ستالىننىڭ ۋاپاتى مۇناسىۋىتى بىلەن تەزىيە بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن پويىزنىڭ جىددىي توختىتىش تورموزىنى تارتىپ پويىزنى توختاتتى.
ـــ ھە؟ ستالىن ۋاپات بولغانمىدى؟
ـــ ھەئە، رادىيودا خەۋەر بەردى، ئاڭلىشىڭلار كېرەك.
ـــ ھە، ئۇنداق بولسا، باشقا گەپ، ـــ دېدى ئالمان ـ تالمان يۇگۇرۇپ كېلىشكەن ئاباينى ئىككىسى، ـــ ئۇنداق بولسا، كېتىۋەرگىن.
بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن 17 ـ نۆۋەتچى يولۇچىلار پويىزى گۈرسۈلدەپ ئۆز يولىغا راۋان بولدى...

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...
بۇ يەردە، تۆمۈرىيولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا،

سەرىق توپىلىق چۆل ــ ساری ئۆزەك ياتىدۇ.

ئۇ چاغدا بۇ ئۆلكىدە «ساری ئۆزەك I » دەپ ئاتىلىدىغان، ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرى قويۇپ بېرىلىدىغان مەيدان يوق ئىدى، ھەتتا بىر كىمنىڭ ئېسىگىمۇ كىرىپ چىقمىغانىدى. ئېھتىمال، ئۇ بولغۇسى ئالەم ئارا ئۇچۇشنى ئىجاد قىلغۇچىلارنىڭ كاللىسىغا ئەمدىلا كەلگەن بولغىيدى.

ھېلىمۇ پويىزلار ئاۋۋالقىدەكلا شەرقتىن غەربكە ۋە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ...

1953 ـ يىلىنىڭ ياز پەسلى بىلەن كۈز پەسلى يېدىگەينىڭ ھاياتىدا ئەڭ ئازابلىق پەسىل بولدى. شۇنىڭدىن ئاۋۋالقى ۋە كېيىنكى مەزگىللەردە، مەيلى تۆمۈرىيول لىنىيەسىدە قار قانچىلىك قېلىن چۈشۈپ قاتتىق سوغۇق بولۇپ كەتسۇن، مەيلى ساری ئۆزەكنىڭ تومۇزى ۋە چۆلدىكى سۇسىزلىق قانچىلىك ئېغىر بولۇپ كەتسۇن ۋە مەيلى باشقا ھەرقانداق ئازاب ـ ئوقۇبەتلەر، ھەتتا ئۇرۇش بولسۇن ــ ئۇرۇشتا ئۇ تاكى كېنگسبۇرگ① قىچە بارغان، مىڭ مەرتەم ئۆلۈپ، يارىلىنىپ، مېيىپ بولۇپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى ــ بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى يېدىگەيگە دەل ئاشۇ مەزگىلدىكىدەك ئازابلىق بولۇپ تۇيۇلغان ئەمەس ئىدى.

ئافاناسىي ئىۋانوۋىچ ئېلىزاروف بىر قېتىم يېدىگەيگە يەر كۆچۈشىنىڭ نېمىدىن پەيدا بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ چۈشەندۈرۈپ بەرگەنىدى. بۇ قارشىلىق كۆرسىتىشكە بولمايدىغان گېئولوگىيەلىك ھەرىكەت بولۇپ، تۇتاش دۆڭلەر، بەزىدە ھەتتا ئۇيۇل تاغلار سىيرىلىپ بىر يانغا ئۆرۈلۈپ كېتىدىغان، يەردە چاكلار پەيدا بولىدىغان ئەھۋاللار بولىدۇ. كىشىلەر تاپىنىنىڭ ئاستىدا قانداق بالا ـ قازا ياتقىنىنى بىلمەي چۆچۈپ كېتىدۇ. يەر كۆچۈشىنىڭ خەۋپلىكلىكى شۇ يەردىكى، ئۇ دەھشەتلىك

① كېنگسبۇرگ ــ ھازىرقى كالىنىنگراد ــ ت.

تولغىقىنى بىلدۇرمەي، ئاستا ـ ئاستا، كۈندىن ـ كۈنگە پىشىپ يېتىلىپ باردۇ، چۈنكى يەر ئاستىدىكى سۇلار يەرنىڭ ئوستۇن قەۋىتىنى تەدرىجىي ھالدا كۆتۈرۈپ باردۇ ـ دە، يوشۇرۇن قاپقان پەيدا قىلىدۇ، شۇنىڭدىن ياكى بولمىسا يەر تەۋرەشتىن، چاقماق چىقىپ گۈلدۈرلەشتىن ۋە ياكى قاتتىق يامغۇر يېغىشتىن تاغلار ئاستاغىنا، توسالغۇسىز ھالدا تۆۋەنگە قاراپ سىلجىپ سىيرىلىدۇ. بۇ ئادەتتە، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا يۈز بېرىدۇ. يەر كۆچۈشكە قارشى تۇرالايدىغان ھېچقانداق كۈچ يوق، شۇڭا ئۇ قەۋەتلا قورقۇنچلۇق...

مۇشۇنداق بىر ھال ئادەم بېشىدىمۇ بولۇشى مۇمكىن، ئادەم ئۆزى يېگەلمەيدىغان زىددىيەتلەرگە دۇچ كەلگەن چاغلاردا، دۇنيادا ياردەم بېرەلىگۈدەك، چۈشەنگۈدەك ئادەم بولمىغانلىقتىن باشقىلارغا ئېيتىشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي، پۈتۈن ئاچچىق ھەسرىتىنى ئىچىگە يۇتۇپ جان تالىشىپ ئېلىشىدىغان ۋاقىتلار بولىدۇ. ئادەم بۇنى بىلىدۇ ھەم ئۇنىڭدىن قورقىدۇ، لېكىن ئۇ ئادەمگە قەدەممۇقەدەم قىستاپ يېقىنلىشىدۇ...

يېدىگەي ئۆز ھاياتىدا، يۈرەك قېتىدىكى مۇشۇنداق بىر «كۆچكۈن» نى تۇنجى قېتىم ھېس قىلدى، بۇنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقى ئۇنىڭغا تولىمۇ ئايان ئىدى، بۇنداق سېزىم ئۇ زەربىە بىلەن بىرلىكتە قۇمبەلگە بېرىپ ئىككى ئاي ئۆتكەندىن كېيىن يەنە بىر قېتىم بىر ئىش بىلەن قۇمبەلگە كېتىۋاتقىنىدا پەيدا بولدى. ئۇ زەربىەگە پوچتىخانىغا كىرىپ چىقىمەن، ساڭا خەت كەلگەن بولسا ئالغاچ كېلىمەن دەپ ۋەدە بەرگەنىدى، خەت بولمىسا، ئۇ بەرگەن ئادرېس بويىچە ئۇچ يەرگە تېلېگراممىا بەرمەكچى بولغانىدى. زەربىە ئۆز تۇغقانلىرىدىن تېخىچە بىرەر پارچە خەت ئالمىدى، ئەمدى ھەممىسىگە تېلېگراممىا ئەۋەتىپ، مېنىڭ يازغان خەتلىرىمنى ئالدىڭلارمۇ؟ يا ئالدۇق، يا ئالمىدۇق دەپ جاۋاب بېرىڭلار، خېتىمگە جاۋاب بەرمىسەڭلار مەيلى، دەپ قاتتىق ئۆتۈنگەنىدى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئاكىلىرى بىلەن

ھەدىلىرى قۇتتىبايىڧ ئائىلىسى بىلەن خەت - ئالاقە قىلغۇسى كەلمىگەندەك تۇراتتى.

يېدىگەي قارانارغا مىنىپ، ئەتىگەن چىقىپ كەچكىچە قايتىپ كەلمەك بولدى. ئەلۋەتتە، يوك - تاقسىز ئۆزىنى ئۇدۇل كەلگەن ھەرقانداق تونۇش شوپۇر پاراۋۇزىغا خۇشال بولۇپ چۇشۇرۇۋالار ئىدى ۋە يېدىگەينى بىر يېرىم سائەتتە قۇمبەلگە ئاپىرىۋېتەر ئىدى، بىراق ئۇ ئابۇتالىپنىڭ بالىلىرىنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ پاراۋۇزغا چۇشمىدى. ئىككى بالىنىڭ ھەر ئىككىلىسى — چوڭىمۇ، كىچىكىمۇ — كۇن بويى تۆمۇرىيول ياقىسىدا، دادىسىنىڭ كېلىشىنى كۇتەتتى. ئوينىسىمۇ، پاراڭلاشسىمۇ، تېپىشماق ئېيتىپ ئويناشسىمۇ، رەسىم سىزىشسىمۇ بۇ سەبىيلەرنىڭ تۇرمۇشىدا دادىسىنى كۇتۇش ھەممىدىن مۇھىم ئىش، ئۆمۇرلۇك مەقسەت بولۇپ قالغانىدى. شۇ بىر مەزگىلدە ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا يېدىگەيدىن نوپۇزلۇق كىشى يوق ئىدى، ئۇلارنىڭ ئىشەنچىدە، يېدىگەي ھەممىنى بىلەتتى، ئۇلارغا ياردەم بېرەلەيتتى.

يېدىگەينىڭ ئۆزىمۇ مۇشۇ ھايالدىما بىكەتتە ئۆزى بولمىسا بالىلارغا تېخىمۇ قىيىن ئىكەنلىكىنى، تېخىمۇ يېتىمسىرەپ قالىدىغانلىقىنى بىلەتتى، شۇڭا ۋاقتى بولسىلا بالىلار بىلەن ئويناياتتى، شۇنداق يوللار بىلەن بالىلارنى ئۆز دادىسىنى بىھۇدە كۇتۇشنى ئاستا - ئاستا ئۇنتۇلدۇرۇشقا تىرىشاتتى. ئۇ ئابۇتالىپنىڭ بالىلارغا دېگۈز توغرۇلۇق ھېكايە ئېيتىپ بەر دېگەن ۋەسىيىتىنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۆزىنىڭ بالىلىق چاغلىرىنى، بېلىقچى بولۇپ يۇرگەن ياشلىق دەۋرىدىكى تۇرمۇشىنى ۋە دېگىزغا مۇناسىۋەتلىك قىزىق - قىزىق ئىشلارنى ئەسلەپ، يالغان - راست ۋەقەلەرنى مۇمكىنقەدەر بالىلارنىڭ چۇشەنچىسىگە لايىق قىلىپ ئۇلارغا ئېيتىپ بېرىپ ئولتۇرىدىغان بولدى. ئۇ ھەر قېتىم بالىلارنىڭ چۇشىنىش ئىقتىدارىغا، ئىنكاس قايتۇرۇش ئىقتىدارىغا ۋە تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتىگە قاراپ

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ھەيران بولاتتى، بۇنىڭ ھەممىسى دادىسىنىڭ تەربىيەسىدىنغۇ، دەپ ئابۇتالىپنىڭ ئەرۋاھىغا رازىلىق بىلدۈرەتتى، ھېكايە ئېيتقاندا ئالدى بىلەن ئېرمەكنىڭ قوبۇل قىلىش قابىلىيىتىگە لايىقلاشتۇرۇپ ئېيتاتتى، بىراق كىچىككىنە ئېرمەك داۋۇلدىنمۇ، ئۆزىنىڭ قىزلىرىدىنمۇ قېلىشمايتتى، ھەممىنى چۈشىنىپ تۇراتتى. يېدىگەي ئېرمەكنى باشقا بالىلاردىن بەكرەك ئەتىۋارلايتتى، ئېرمەكمۇ ئۆزىنى ئۇنىڭغا بەك يېقىن تۇتاتتى. ئېرمەك ھېكايىنى ھەممىدىن بەك زەن قويۇپ ئاڭلىغۇچى ھەم ھېكايىنى ھەممىدىن ياخشىراق چۈشەندۈرۈپ بەرگۈچى ئىدى. يېدىگەي ئېيتقان ھېكايىلەرنى، ۋەقەلەرنى ۋە ھېكايە ۋەقەلىكىدىكى بۇرۇلۇش - ئۆزگىرىشلەرنى چاچماي - تۆكمەي، چۈشۈرۈپ قويماي ئۆزىگە قايتۇرۇپ ئېيتىپ بېرەلەيتتى ۋە گەپنىڭ ئۇچىنى قانداقلا بولسۇن دادىسىغا ئەكىلىپ تاقايتتى، دادىسىنىڭ ئىسمىنى قوشماي سۆزلىمەيتتى، نېمە توغرۇلۇق سۆزلىسىمۇ گەپ ئارىلىقىدا پاپكا يۇرەتتى. مەسىلەن، مۇنداق بىر گەپ بولغان:

ئارال دېڭىزىنىڭ ئەتراپىدا قېلىن - قېلىن قومۇشلۇق كۆل - كۆلچەكلەر بار. شۇ قومۇشلۇقنىڭ ئىچىدە مىلتىقلىرىنى بەتلەپ ئۇۋچىلار تۇرىدۇ. ئەتىيازدا ئارال دېڭىزىغا يىراقتىن ئۆردەكلەر ئۇچۇپ كېلىدۇ. ئۇلار قىشتا ئىسسىق ياقلارغا كېتىدۇ، ئارال دېڭىزىدا مۇز ئېرىشى بىلەنلا بۇ ياققا كېلىشكە ئالدىراپ كېچە - كۈندۈز ئۇچىدۇ. چۈنكى، ئۇلار بۇ يەرنى بەكمۇ سېغىنىدۇ - دە. ئۇلارنىڭ توپ - توپ بولۇپ ئۇچۇپ، تېزرەك كۆللەرگە كېلىپ ئۇزۇپ ئويىنىغۇسى، قىيغىتىشىپ يۇيۇنغۇسى، شۇڭغۇپ، مولاق ئېتىپ ئويىنىغۇسى كېلىدۇ، بارغانسېرى پەسلەپ دېڭىز قىرغىقىغا قاراپ كېلىدۇ، دەل شۇنداق پەيتتە قومۇشلۇق ئىچىدىن تاراس - تۇرۇس مىلتىق ئېتىلىپ، قومۇشلۇقتىن كۆپكۆك ئىس كۆتۈرۈلىدۇ! ئۆردەكلەرنى ئۇۋچىلار ئەنە شۇ تەرزدە قارشى ئالىدۇ. بىر قىسىم ياۋا ئۆردەكلەر جان ئاچچىقىدا ئەنسىز

قاقىلدىشىپ، پالاقشىپ سۇغا چۈشۈپ كېتىدۇ. بىر قىسىم ياۋا ئۆردەكلەر ئۇركۈپ، دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىغا قاراپ ئۇچىدۇ. دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا قونىدىغان، ئۇۋا سالىدىغان يەر بولمىغاچقا، ئەمدى قانداق قىلارمىز، قانداق كۈن كەچۈرەرمىز دەپ دولقۇنلار ئۈستىدە توپ ـ توپ بولۇپ يىغلاپ يۈرىدۇ. ئۇلار قىرغاقتا ئۇزۇپ يۈرۈپ ھايات كەچۈرۈشكە يارىتىلغانغۇ، لېكىن ئەمدى قىرغاققا يېقىنلىشىشتىن قورقىدۇ.

ـــ يېدىگەي ئاغا، بىر ئۆردەك قايتىدىن كەلگەن تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپ كېتىدۇ ـ ھە؟

ـــ ھە، نېمىشقا قايتىدىن كەلگەن يېرىگە قاراپ ئۇچۇپ كېتىدۇ؟

ـــ شۇ، شۇ تەرەپتە مېنىڭ پاپىكام چوڭ كېمىدە ماتروس بولۇپ ئۇزۇپ يۈرىدۇغۇ، سەن شۇنداق دېگەنىدىڭغۇ، يېدىگەي ئاغا.

ـــ ھە، راست، مەن شۇنداق دېگەنىدىم، ـــ دېدى يېدىگەي سەل ئويلانغاندىن كېيىن خجالەت بولۇپ، ـــ ھە، ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟

ـــ ئۇ ئۆردەك پاپىكامنىڭ يېنىغا ئۇچۇپ بېرىپ: «كۆل بويىدىكى قومۇشلۇقتا ئۇۋچىلار بىزنى ئاتتى، ئۇۋا سالىدىغان يېرىمىز يوق، يوق» دەيدۇ.

ـــ توغرا، دۇرۇس، بۇ گېپىڭ توغرا.

ـــ پاپىكام ئۇ ئۆردەككە: « مەن ئۇزاق ئۆتمەي قايتىمەن، ھايالدىمدا مېنىڭ داۋۇل، ئېرىمەك دېگەن بالىلىرىم بار، يەنە يېدىگەي دېگەن قوشنام بار. مەن قايتىپ بارغاندىن كېيىن شۇلار بىلەن بىرلىشىپ، ئارال دېڭىزىغا بارىمىز ـ دە، قومۇشلۇقتا يوشۇرۇنۇپ ياتقان ئۇۋچىلارنى قوغلىۋېتىمىز» دەيدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئۆردەكلەر ئارال دېڭىزىدا يېڭىباشتىن ياخشى تۇرمۇش كەچۈرىدىغان بولىدۇ... سۇدا ئۇزۇپ ـ شۇڭغۇپ ئويناپدۇ، موللاق ئاتىدۇ، مانا مۇنداق، بېشىنى ئالدىغا قارىتىپ تۇرتۇپ...

ئېيتىشقا ھېكايە قالمىغان چاغلاردا، يېدىگەي ئامالسىز پۇرچاقتەك تاشلارنى تېرىپ كېلىپ قۇمىلاق سېلىپ پال ئېچىپ بېرىدىغان ئىشنى چىقاردى، يېنىدىن پۇرچاقتەك - پۇرچاقتەك قىرىق بىر تال تاشنى زادىلا ئۇزمەيدىغان بولدى. قەدىمىي زامانلاردىن ئۇزۇلمەي كېلىۋاتقان بۇنداق قۇمىلاق سېلىشنىڭ ئۆزىگە خاس مۇرەككەپ بەلگىسى ۋە قەدىمىي تىلى بولىدۇ. يېدىگەي كالدۇر - كۇلدۇر سۆزلەپ، ئابۇتالىپ دېگەن ئادەم تىرىكمۇ، تىرىك بولسا ھازىر قەيەرلەردە يۈرىدۇ، بۇ تەرەپلەرگە كېلىشكە قاچان يول چىقىدۇ، پېشانىسى ئوچۇقمۇ، يۈرىكىدە سېغىنىدىمۇ، يوق، يوشۇرماي راستىنى ئېيت، دەپ قۇمىلاق تاشلارنى ئالدىغا چاچقاندا، بالىلار كۆزىنى ئالماستىن ھېلىقى تاشلارنىڭ قانداق چۈشكەنلىكىگە قاراپ قېتىپ قالىدۇ.

يېدىگەي بىر كۈنى ئۆي سىرتىدا كۈسۈر - كۈسۈر، كالدۇر - كۇلدۇر قىلىپ سۆزلىشىۋاتقان ئاۋازنى ئاڭلاپ ئاستاغىنا ماڑىسا، ئابۇتالىپنىڭ بالىلىرى ئىكەن. ئېرىمەك ئەمدى ئۆزى پال ئاچىدىغان بوپتۇ، تاشلارنى ئۆزى بىلگەنچە تىزىپ، ھەربىر قۇمىلاقنى ماڭلىيىغا، كالپۇكىغا تەگكۈزۈپ:

ــ مەنمۇ سېنى ياخشى كۆرىمەن، سەنمۇ ئەقىللىك سەن، ياخشى قۇمىلاق سەن. يېڭىلىشماي، كېكەچلەپ ئولتۇرماي، يېدىگەي ئاغامنىڭ تاشلىرىغا ئوخشاش راستىنى ئېيت، ــ دەپ يالۋۇرۇۋېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ قۇمىلاقلارنى توپ - توپقا ئايرىپ، يېدىگەينىڭ سۆزىنى تەكرارلاپ، داۋۇلغا قۇمىلاقنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى، ــ مانا، كۆردۈڭمۇ، داۋۇل، يۆنىلىشى يامان ئەمەس، پۈتۈنلەي يامان ئەمەس. مانا ماۋۇ يول سەل تۆتۈق، تۇمان قاپلاپ تۇرغاندەك. ئۇ ھېچقانچە ئىش ئەمەس، يېدىگەي ئاغام ئېيتمىدۇغۇ، يول ئازابى بولمىدۇ دەپ. يولدا بۇلاردىن خالىي بولغىلى بولمايدۇ. دادىمىزنىڭ يولغا چىققۇسىلا كېلىدىكەن، ئۇزاڭگىگە ئايىغىنى سالاي دېسە، تارتمىسى سەل بوش ئىكەن. كۆردۈڭمۇ، تارتمىسى تارتىلمىغان. ئۇنى چىڭراق

تارتىش كېرەك. دېمەك، دادىمىزغا ئاللىقانداق بىرنېمە توسالغۇ بولۇپ تۇرۇپتۇ، داۋۇل، كۆتۈپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئەمدى ئوك قوۋۇرغىسىدا نېمە بار، سول قوۋۇرغىسىدا نېمە بار، شۇنى كۆرەيلى، قوۋۇرغىسى پۈتۈن. بۇنىسى ياخشى. ماڭلىيىمچۇ؟ ماڭلىيى، قاپىقى تۇرۇلگەندەك قىلىدۇ، بىزدىن قاتتىق ۋايىم يەيدىكەن، داۋۇل. يۇرىكىچۇ، مانا، ماۋۇ تاشنى كۆردۈڭمۇ، يۇرىكىدە سېغىنغان، دېمەك ئۆينى قاتتىق سېغىنىپ يۈرەكلىرى ئېچىشۇېتىپتۇ. يولىچۇ؟ تېز ئاردا يولغا چىقامدىكەن؟ ھە، تېز ئاردا يولغا چىقىدىكەن. بىراق، ئاتنىڭ ئارقا پۇتىدىكى بىر تاقا بوشىشىپ قاپتۇ، ئۇنى قايتىدىن تاقىلاش كېرەك. دېمەك، يەنىلا كۆتۈپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. خوش، ئەمدى خۇرجۇنغا قارايلى، — پاھ، بازاردىن ئالغان نەرسىلەر بىلەن تولغان! خوش، ئەمدى ئۇنىڭ يۇلتۇزىنىڭ جايلىشىشىغا نەزەر سالايلى، ئوڭدىن كېلەمدىكىن، قانداق، مانا، كۆردۈڭمۇ، مانا ماۋۇ يۇلتۇز. تۆمۈر قوزۇق. تۆمۈر قوزۇق يۇلتۇزىدا داغلار تۇرىدۇ. ھازىر ئانچە ئېنىق ئەمەس. دېمەك، ئاتنى قوزۇقتىن يېشۇېلىپ يولغا چىقاي دەپ تۇرۇپتۇ...

يېدىگەي سەل ئارقىغا داجىدى، كېتىپ قالدى، ئۇ بالىلارنىڭ بۇ ئىشىدىن قاتتىق تەسىرلەنگەن، يۈرىكى ئېزىلىپ ھەم خاپا بولغان، ھەم ھاڭ ـ تاڭ قالغانىدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، ئۇ قۇمىلاق ئېچىشنى قويدى...

بىراق، بالىنىڭ ئېتى بالا ـ دە. ئۇلارنى ئۇمىدلەندۈرۈپ تەسەللى بېرىشكە زادى بولمىغاندا، گۇناھقا پاتسىمۇ ۋاقتى ـ سائىتى يەتكۈچە يالغان ئېيتىپ ئالداپ تۇرۇشقىمۇ بولىدۇ. بىراق، يېدىگەينىڭ جېنىنى باشقا بىر كېسەل يەپ كېتىۋاتاتتى. بۇنداق ئەھۋالدا، بىر قاتار ئىشلاردا بۇنداق يۈرەك كېسەللىكى خۇددى بىر يەر كۆچكۈنىدەك، تاغ كۆچكۈنىدەك ئاخىر بىر كۈنى قوزغىلاتتى، ئۇنى توسۇپ قېلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى...

ئۇ زەربىە ئۇچۇن تولا ئازابلىنىپ يۈردى. ئۇلار ئوتتۇرىسىدا

ئادەتتىكى ئىشلاردىن باشقا بىرەر گەپ بولمىغان بولسىمۇ ۋە زەرىپە ئۇنىڭغا باشقا ئىشلار توغرۇلۇق گەپ قىلىشقا ھېچقاچان بىرەر پۇرسەت بەرمىگەن بولسىمۇ، لېكىن يېدىگەي ھامان ئۇنى سېغىنىپ يۇردى. زەرىپەگە ھەركىمنىڭ ئىچى ئاغرىيتتى، بىراق يېدىگەي ئۇنى پەقەت ئىچ ئاغرىتىش يۇزىسىدىنلا ئاياپ قالغىنى يوق، زەرىپە دۇچ كەلگەن بالا ـ قازا يۇزىسىدىنلا ئىچ ئاغرىتىپ ئاياپ قالغىنى يوق. شۇنداقلا بولسىغۇ گەپ ئېچىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. ئۇنىڭ زەرىپە توغرۇلۇق ئويى بىر خىل مۇھەببەت، چوڭقۇر سېغىنىغان بىر خىل مۇھەببەت ئوتى ئىدى، قانداق قىلسام زەرىپە ئىشىنىدىغان بىر ئادەم بولارمەن دەپ چىن دىلىدىن ئويلاپ يۇرگەن بىر خىل ئوي ئىدى. ئەگەر زەرىپە ئۇنىڭ مۇشۇ نىيىتىنى چۈشەنسە، ئۆزىگە مەدەتكار ئادەم ئىكەنلىكىگە، بۇ ئالەمدە ئۇنى جېنىدىن چارە كۆرۈپ، ئۇنىڭغا جان ـ جەھلى بىلەن بېرىلگەن ئادەم ئىكەنلىكىگە كۆزى يەتسە، بۇنىڭ ئۈچۈن يېدىگەي بەختلىك بولار ئىدى.

بىراق، مۇنداق ئويدا بولمىغان، ھېچنېمە بىلمىگەن، سەزمىگەن ئادەمگە ئوخشاش سىر بەرمەي يۇرۇشتىن ئازابلىق نەرسە يوق ئىكەن...

ئۇ قۇمبەلگە كېتىۋېتىپ مۇشۇ ئوي ـ خىيالنىڭ چىرمىشى بىلەن ئوبدان قىينالدى. ئۇ كۆڭلى پاراكەندە بولۇپ، قايتا ـ قايتا ئويلىناتتى، پات ئاردا يېتىپ كېلىدىغان بايرامنى كۈتكەندەك ئاجايىپ ـ غارايىپ ۋە ئۆزگىرىشچان خىيالدا بولاتتى، شۇنىڭدەك قاتتىق ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالىدىغاندەك ھالغا چۈشۈپ قالاتتى. مۇشۇنداق كەيپىيات ئىچىدە، ئۇ بەزىدە ئۆزىنى گويا ئارال دېگىزىغا قايتىپ بارغاندەك ھېس قىلاتتى. دېگىز ئۈستىدە گەرچە بوران ـ چاپقۇن ۋە بىرەر خەۋپ بولمىسىمۇ، لېكىن ئادەمنىڭ سېزىمى قۇرۇقلۇقتىكىدىن باشقىچە بولىدۇ. دېگىز يۈزىدە لەيلەپ يۇرۇش ھەرقانچە ئەركىن، كۆڭۈللۈك بولغىنى بىلەن ۋە دېگىزغا ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان

كۈننىڭ شولىسى قانچىلىك چىرايلىق، چىقىۋاتقان كۈننىڭ نۇرى قانچىلىك كارامەت بولغىنى بىلەن، بەربىر قىرغاقتا — ياكى ماۋۇ قىرغاقتا، ياكى ئاۋۇ قىرغاقتا بېرىپ توختاش كېرەك بولىدۇ. ئۆمۈرۋايەت سۇ ئۈستىدە يۈرۈپ‌لەيسەن. قىرغاقتا بولسا، پۈتۈنلەي باشقىچە بىر تۇرمۇش. دېڭىز تىرىكچىلىكى ۋاقىتلىق، قۇرۇقلۇقتىكى ھايات مەڭگۈلۈك. قىرغاقتا چىققۇڭ كەلمىسە، بىر ئاراڵ تېپىپ، شۇ يەرگە بېرىپ چۈشۈپ، بۇ يەرنىڭ ئۆمۈرۋايەتلىك ماكانىڭ بولۇپ قالىدىغانلىقىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك. يېدىگەي ھەتتا شۇنداق بىر ئاراڵ تېپىپ زەربىسىنى بالىلىرى بىلەن بىللە ئەكېتىپ ماكانلىشىپ قېلىشنىمۇ كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ باقتى. ئۇ بالىلارنى دېڭىز تۇرمۇشىغا كۆندۈرەلەيتتى. ئۆزى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ھېچنېمىگە خاپا بولماي، ھېچنېمىگە ئۆكۈنمەي دېڭىز ئوتتۇرىسىدىكى ئاراڵدا خۇشال ـ خۇرام ھايات كەچۈرەر ئىدى. پەقەت زەربىپە دائىم يېنىدا بولسىلا بولاتتى، پەقەت زەربىپە يېدىگەيگە ئەسقاتمىدىغان، ئۇمىد باغلاپ ئەڭ يېقىن ئۆتىدىغان ئادەم بولۇشنى خالىسىلا بولاتتى...

لېكىن، يېدىگەي مۇشۇنداق ئوي ـ خىيالىلىرى ئۈچۈن ئەتراپىدىكى نەچچە يۈز چاقىرىم يەردە ئىنس ـ جىن بولمىسىمۇ، ئۆزىدىن ئۆزى خىجالەت بولۇپ، يۈزى قىزىرىپ كەتتى. سەبەبى بالىلارغا ئوخشاش نەدىكى بىر خىيالىلارنى قىلىپ، ئاراڵدا تۇرغۇسى كېلىپ كەتكىنىنى دېمەمدىغان! بۇ نېمە ئۇچۇن؟ تۇرمۇشنى، ئائىلىسىنى، بالىلىرىنى، خىزمەتنى، تۆمۈرىيولنى ساری ئۆزەك بىلەن چەمبەرچاس باغلىۋەتكەن ئادەمنىڭ بۇنداق شېرىن ئوي ـ خىيالىلاردا بولۇپ يۈرگىنى نېمىسى؟ تېخى ئۇ زەربىپەگە كېرەكمۇ؟ زەربىپەنىڭ ھالى ناھايىتى خاراب بولسىمۇ، لېكىن ئۇ نېمىشقا يېدىگەينىڭ ياخشى كۆرۈپ قېلىشى كېرەك، نېمىشقا يېدىگەي شۇنداق دەپ ئويلاشقا تېگىشلىك ئىكەن؟ بالىلارغا يېدىگەينىڭ گۇمان قىلىدىغان يېرى يوق، ئۇلارنى بەك

پىكىر كتاب توربېتى www.uyghurkitap.com

ياخشى كۆرىدۇ، بالىلارمۇ يېدىگەينى جېنىدىن چاره ياخشى كۆرىدۇ، لېكىن زەربپه قانداقلارچه مۇشۇنداق قىلىشقا ئۇنايدۇ؟! يېدىگەينى تۇرمۇشنىڭ ئۆزى ئاللىقاچان ئۇ ئۆلسىمۇ ئۆزگەرتەلمەيدىغان ماكانغا قوندۇرۇپ، بالىچاقلىق قىلىپ، پۈت - قولىنى مەھكەم چۈشەپ تاشلىغان تۇرسا، يېدىگەينىڭ ئابايىقىدەك ئويلاردا بولۇشقا نېمە هەققى بار ئىكەن!...

بورانلىقنىڭ قارانارى ئۆزى تالاي قېتىم مېڭىپ ئۆتكەن تونۇش چىغىر يول بىلەن، يانپىشىغا قامچا تەگكۈزمەي، بىر خىل ئىتتىك مېڭىشتا ماڭماقتا، سارى ئۆزەكنىڭ ئۆلچەنمىگەن دالاسىنىڭ تانابىنى تارتىپ، ئەتىيازدىكى ئوڭغۇل - دوڭغۇل، ئېگىز - پەس يەرلەر بىلەن، چۆرىسى قۇرۇپ شورى ئۆرلەپ قالغان كۆلچەكلەرنىڭ چۆرىسى بىلەن ئاندا - ساندا بوزلاپ ۋارقىراپ قويۇپ ماڭماقتا. ئۇنىڭ ئۇستىگە مىنىپ ئولتۇرغان يېدىگەي ئوي - خىيال بىلەن پۈكلىنىپ، ئۆزى بىلەن ئۆزى ئاۋاره... ئۇنىڭ كۆڭلى بىر - بىرىگە زىت هېسسىياتلار بىلەن تولغان بولۇپ، خۇددى يېڭىنە ئۇستىدە ئولتۇرغاندەك. پۈتۈن سارى ئۆزەكنىڭ بېپايان دالاسىغا سىغمايى جېنى سىرقىرايتتى، ئۇنىڭ ئۇچۇن دوزاخ ئازابى دېگەن مۇشۇ ئىدى...

ئۇ ئەنه شۇنداق كەيپىياتتا قۇمبەلگىمۇ يېتىپ كەلدى. ئەلۋەتته، ئۇ زەربپەنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن خەت - پەت كېلىپ قېلىشىنى تىلەيتتى، لېكىن ئۇنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ شۇ يېتىم - يېسىر قالغان ئائىلىنى كۆچۈرۈپ ئەكېتىشىدىن ئەنسىرەيتتى ياكى كۆچۈپ كەل دەپ خەت يېزىشىدىن قورقاتتى. پوچتىخانىغا بېرىۋىدى، زەربپه قۇتتىبايىغىنىڭ نامىغا كەلگەن هېچقانداق خەت يوق ئىكەن. شۇ چاغدا ئۇ قانچىلىك خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى، لېكىن ئار - نومۇس بىلەن ئېلىشقان بىر خىل يامان ئوي ۋىللىده قىلىپ قالدى - ده: «خەت كەلمىگەن بولسا، ئوبدان بوپتۇ» دېگەندەك بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ زەربپەنىڭ

تاپشۇرۇقىنى ئورۇنلاپ، ئۇچ ئادرېسقا ئۇچ تېلېگرامما ئەۋەتتى، بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلىغاندىن كېيىن كەچقۇرۇن ئۆيگە قايتتى...

ئەنە ـ مەنە دېگەنچە ئەتىياز ئۆتۈپ يازمۇ كېلىپ قالدى. ساری ئۆزەكنىڭ ئوت ـ چۆپلىرى ئاپتاپتا كۆيۈپ قۇرۇپ يەرلىرى يېرىلىپ كەتتى. ئەتىيازدا كۆپكۆك بولۇپ كۆرۈنگەن يەرلەر خۇددى چۈشتە كۆرگەندەكلا بولۇپ قالدى. سېرىق دالا قايتىدىن سارغايدى. تېمپېراتۇرا كۈندىن ـ كۈنگە ئۆرلىمەكتە، ھاۋا كۈندىن ـ كۈنگە ئىسسىماقتا. قۇتتىبايېفنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىدىن ئاۋۋالقىدەكلا ھېچبىر خەۋەر بولمىدى. ئۇلار خەتكىمۇ، تېلېگراممىغىمۇ جاۋاب بەرمىدى. پويىزلار بولسا بورانلىق ھايالدىمىسى ئارقىلىق ئۇياق ـ بۇياققا گۇرۇلدەپ ئۆتۈپ تۇراتتى، تۇرمۇش يەنىلا بۇرۇنقى قېلىپىدا داۋاملاشماقتا...

زەرىپە ئەمدى كېلىدىغان جاۋاب خەتلەردىن ئۈمىد ئۈزدى، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىدىن يارەم كۈتۈش قىسىر ئىنەكتىن ئوغۇز تەمە قىلغاندەك ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشەندى ـ دە، يېڭىباشتىن ئۇلارغا خەت يېزىپ، تېلېگرامما بېرىپ ئۇلارنى ئاۋارە قىلىشنى لايىق كۆرمىدى، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىدىن خەير ـ ئېھسان كەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى ـ دە: «ئەمدى باردىغان يېرىم، ئاشىدىغان تېغىم قايسى بولدى؟ بالىلىرىمغا دادىسىنىڭ ئىشىنى قانداق دەرمەن؟ گەپنى نەدىن باشلارمەن؟ بەربات بولغان بۇ ئېچىنىشلىق تۇرمۇشنى قانداق قىلىپ يېڭىباشتىن قۇرارمەن؟» دەپ، ھېچبىر جاۋاب تاپالماي ئوغا ئىچكەندەك ئۈمىدسىزلىككە چۆكتى...

يېدىگەي بەلكىم، قۇتتىبايېفلار ئائىلىسىنىڭ تەقدىرىگە زەرىپەدىن بەكرەك ئېچىنغاندۇر. بورانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ تەقدىرىگە ئېچىناتتى، بىراق يېدىگەينىڭ يولى بۆلەك ئىدى. بۇ ئائىلىنىڭ تىراگېدىيەسى يېدىگەيگە قانداق زەربە بولۇپ تەگكەنلىكىنى پەقەت يېدىگەينىڭ ئۆزىلا بىلەتتى. ئەمدى يېدىگەي ئۆزىنى قۇتتىبايېفلار ئائىلىسىدىن ئايرىيالمايدىغان ھالغا يەتتى.

ئەمدى ئۇ پەقەت زەربپە بىلەن ئۇنىڭ بالىلىرىنىڭ تەقدىرىنى ئويلاش بىلەنلا تاڭ ئاتقۇزۇپ، كۈننى كەچ قىلىدىغان بولدى. ئۇمۇ جىددىي ھالدا ئۇلارنىڭ بېشىغا كېلىدىغان ئاقىۋەتنى كۈتەتتى، شۇنداقلا ئۇلارغا ئوخشاشلا ئەمدى ئۇلار قانداق قىلار، دەپ ئۇمىدسىزلىنەتتى، بۇنى ئاز دەپ ئۇ يەنە ئەمدى ئۆزۈم قانداق قىلارمەن، نېمە قىلسام بولار، زەربپەگە چۈشكەن كۆڭلۈمنى قانداقمۇ باسارمەن، دەپ ئازابلىناتتى. ياق، ئۇمۇ ھېچقانداق جاۋاب تاپالماي قىينىلاتتى... ئۇ تۇرمۇشتا بۇنداق ئىشقا دۇچ كېلىپ قېلىشنى زادىلا ئويلاپ باقمىغانىدى...

يېدىگەي زەربپەگە كۆڭلىدىكى راست گەپنى ئوچۇقتىن - ئوچۇق قىلىپلا، مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن، سېنىڭ تاپىنىڭغا سانجىلغان شوخا مېنىڭ كۆزۈمگە قادالسۇن، بۇ ئائىلىنىڭ ئازابىنى يۇدۇپ ئۆتەي، سىلەرسىز مېنىڭ كۈنۈم كۈن ئەمەس، دەپ ئېيتىشقا نەچچە قېتىم ئىنتىلىپ باقتى، بىراق بۇنى قانداق ئېيتىدۇ؟ قانداق يول بىلەن ئېيتىدۇ؟ ئېيتقان بىلەن بۇنى زەربپە چۈشىنەرمۇ؟ مۇشۇنداق بەختسىزلىككە دۇچار بولغان يېسىر ئايالىنىڭ ھازىر مۇنداق گەپلەرنى تىڭشىغۇدەك ھالى بارمۇ؟ خوش، يېدىگەي بولسا ئىشق ئوتىدا ئۇنىڭ يارىسىنى تاتلىماقچى بولۇۋاتىدۇ، مۇشۇنداق ھىجران ئوتىدا ئۆزىدىن ئۆزى جۇدەپ تۇنجۇقۇپ، يۇرت - جامائەت ئالدىدا سىر بەرمەسلىككە تىرىشىپ، ئۆزىنى ئاران كۆتۈرۈپ يۈرىدۇ.

شۇنداقتىمۇ ئۇ ئاخىر بىر كۈنى چېكىپ باقتى. ئۇ يول بويىدىكى ئىشىدىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، زەربپەنىڭ سۇغا كېتىۋاتقانلىقىنى يىراقتىن كۆرۈپ قالدى. ئاللىقانداق بىر كۈچ ئۇنى شۇ ياققا قاراپ يېتىلىدى. ئۇ ماڭدى، چېلىكىنى كۆتۈرۈشۈپ بېرەي دېگەنىنى باھانە قىلاي دەپمۇ ئولتۇرمىدى. بۇ ئىككىسى يول بويىدىكى ئىشتا كۈن ئارىلاپ، ھەتتا كۈندە دېگۈدەك ئۇچرىشىپ تۇراتتى، قانچىلىك پاراڭلاشسا بەخۇدۇك يېتەتتى. بىراق، يېدىگەي زەربپەنىڭ يېنىغا ھازىر بېرىپ،

كۆڭلىدىكى ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى قويماي ئېيتىۋەتمەكچى بولدى، ھەتتا دەيدىغىنىمنى دەۋېتەي، چۈشەنمىسە، ئاچچىقى كەلسە، يولۇڭغا ماڭ دەر، ئىككى تايىن بولۇپ يۈرگەندىن كۆرە شۇمۇ توغرا، ھېچ بولمىسا، كۆڭلۈم سوۋۇپ، تىنچىپمۇ قالارمەن دەپ ئويلىدى... ئۇنىڭ كېلىۋاتقىنىنى زەرىپە كۆرمىدى، شەپىنىمۇ ئاڭلىمىدى. ئۇ يېدىگەيگە ئارقىسىنى قىلىپ، جۈمەكنى بۇراپ سۇ چۈشۈرۈپ تۇراتتى، بىر چېلەك سۇ تولغاندىن كېيىن ئۇنى بىر يانغا ئېلىپ قويۇپ ئىككىنچى چېلەكنى قويدى. ئۇمۇ سۇغا تولدى، بەلكى تېشىپ كەتتى، بىراق جۈمەك يەنىلا ئېچىقلىق بولۇپ، سۇ شارىلداپ ئېقىپ، ئەتراپ بىر كۆلچەككە ئايلاندى، لېكىن زەرىپە ھېچنېمىنى كۆرمىگەندەك، سۇ تۇڭىغا يۆلىنىپ، مۇڭلانغان ھالدا تۇراتتى. زەرىپە چىت كۆڭلەك كىيگەنىدى، بۇلتۇر يازدا قاتتىق يامغۇردا ئۇسسۇل ئويناپ يۈرگەندە كىيگەن كۆڭلىكى شۇ ئىدى... يېدىگەي ئۇنىڭ قولىقىنىڭ ئارقىسىدىن ۋە ماڭلىيىدىن ساڭگىلاپ تۇرغان بۇدۇر چاچلىرىغا (ئېرمەكنىڭ چېچى ئاپىسىنىڭ چېچىغا ئوخشاش بۇدۇر ئىدى)، سەل جۈدىگەن يۇزىگە، ئىنچىكىرەپ قالغان بوينىغا، ساڭگىلاپ تۇرغان قوللىرىغا قارىدى. جۈمەكتىن شارىلداپ ئېقىۋاتقان سۇ يەتتەسۇ تاغلىرىدىن ئاققان ئېرىق ـ ئۆستەڭلەرنىڭ شىلدىرلىشىنى ئېسىگە سالدىمۇ ياكى بولمىسا ئازابلىق خىيالغا پاتتىمۇ، بۇنى بىرلا ئاللا ئىگەم بىلىدۇ. بىراق، يېدىگەي زەرىپەنىڭ مۇشۇ تۇرقىنى كۆرگەندە، ئۇنى چەكسىز سۆيىدىغانلىقىنى سېزىپ، يۈرىكى كۆكرىكىگە پاتماي ئېچىشىپ دەرھال بېرىپ ئۇنى قۇچاقلاپ، بالا ـ قازادىن، خورلۇقتىن قوغدىغۇسى كېلىپ قاتتىق ئازابلاندى. لېكىن، ئۇنداق قىلغىلى بولمايتتى. ئۇ پەقەت ئۇن ـ تىن چىقارماستىن جۈمەكنى بۇراپ قويۇپ سۇنى توختاتتى. زەرىپە ئۇنى خۇددى يىراقتىن كۆرۈپ تۇرغاندەك، ھەيرانمۇ بولماي، قانداق كېلىپ قالدىڭمۇ دېمەي ئادەتتىكىدەكلا قاراپ تۇرىۋەردى.

— ساڭا نېمە بولدى؟ نېمە بولۇپ قالدىڭ؟ — دېدى يېدىگەي ئۇنىڭغا ناھايىتى كۆيۈنۈپ.

زەربىە ئۇندىمىدى، ئاغزىنىڭ ئۇچىدىلا كۈلۈمسىرىگەندەك قىلىپ، قاپقارا كۆزلىرىنىڭ ئۇستىدە تۇرغان قاشلىرىنى سەل كۆتۈرۈپ، «ھە، ئانچىكىم...» دېگەندەك بولدى.

— مەجەزىڭ يوقمۇ؟ — يەنە سورىدى يېدىگەي.

— مەجەزىم يوق، — تەن ئالدى ئۇ قاتتىق بىر خورسىنىپ.

يېدىگەي نېمە قىلارىنى بىلمەي مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ قويدى.

— نېمىشقا مۇنداق ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ قىينىۋېرىدىغانسەن، — دېدى يېدىگەي ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ، سەل ئەيىبلىگەندەك تەلەپپۇزدا، گەرچە ئۇنىڭ دېمەكچى بولغىنى بۇ بولمىسىمۇ، — بۇنداق قىلساڭ چىدىغىلى بولامدۇ، بۇنداق قىلغىنىڭغا ئۆلگەن ئادەم تىرىلمەيدۇغۇ. سېنىڭ بۇنداق يۇرۇشۇڭ بىزگىمۇ (ماڭىمۇ دېمەكچى ئىدى)، باللىرىڭغىمۇ ئېغىر. چۈشەنسەڭچۇ. بۇنداق قىلما. بىر ئىش قىلىشىڭ كېرەك، — ئۇ ئۆزىنىڭ زەربىەنى دۇنيادىكى ھەرقانداق ئادەمدىن ياخشى كۆرۈپ، ئۇنىڭ قايغۇسىغا قارىغاندا تېخىمۇ بەك قايغۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرگۈسى كېلىپ، شۇنىڭغا لايىق سۆز ئىزدىدى، — ئۆزۈڭ ئويلىغىنا، خەتلىرىڭگە جاۋاب بەرمىسە، قۇرۇپ كەتسۇن، ئۆلمەسمىز. بىز (مەن دېمەكچى ئىدى) سېنى ئۆزىمىزدەك ياخشى كۆرىمىزغۇ. روھىڭنى چۈشۈرمە. ئىشىڭنى ئىشلە، غەيرەت قىل. باللىرىڭ بىز بىلەن (مەن بىلەن دېمەكچى ئىدى) بىللە بولۇپ، ئۆسۈپ يېتىلىدۇ. ھەممە ئىش ئاستا ـ ئاستا ياخشى بولۇپ كېتىدۇ. باشقا ياقلارغا كۆچۈپ كېتىپ نېمە قىلىسەن؟ بىز بۇ يەردە بىر ئائىلە كىشىلىرىدەك ئۆتۈۋاتىمىزغۇ. ئۆزۈڭمۇ بىلىسەن، مەن سېنىڭ باللىرىڭسىز بىر كۈنمۇ ياشىيالمايمەن، — ئۇ گېپىنى توختىتىپ قويدى. چىداپ تۇرۇپ، ئۆز كۆڭلىنى بىلدۈرگەن يېرى مۇشۇ ئىدى.

— مەن ھەممىنى چۈشىنىمەن، يېدىكە، — دەپ جاۋاب بەردى

زەرىپە، ــ ئەلۋەتتە، ساڭا رەھمەت ئېيتىشىم كېرەك. مەن بۇ يەردە ئىگىسىز قالمايدىغانلىقىمىزغا ئىشىنىمەن. لېكىن، بىر ئامال قىلىپ بۇ يەردىن كېتىشىم كېرەك. بالىلار بۇ يەردىكى دادىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇسۇن. ئەنە شۇ چاغدىلا مەن بالىلارغا ئىشىنىڭ ھەقىقىي سىرىنى تولۇق ئېيتىپ بېرىمەن. مۇشۇنداق كېتىۋېرىشكە بولمايدىغانلىقىنى ئۆزۈڭمۇ چۈشىنىسەنغۇ... شۇڭا مەن قانداق قىلىش كېرەك دەپ ئويلايمەن...

ــ شۇنداقلىقىغۇ شۇنداق، ــ دەپ قۇۋۋەتلەپ سۆزلەشكە مەجبۇر بولدى يېدىگەي، ــ بىراق، سەن ئالدىرىما، يەنە ئوبدانراق ئويلان. سەن ئىككى بالىنى ئېلىپ نەگە بارىسەن؟ قانداق كۈن كەچۈرىسەن؟... سىلەر كېتىپ قالساڭلار، سىلەرسىز قانداق ھايات كەچۈرەرمەن دەپ مەنمۇ قورقىمەن...

زەرىپە بىلەن ئۇنىڭ بالىلىرى كېتىپ قالسا، كېيىن قانداق كۈن كەچۈرەر، دەپ يېدىگەينىڭ قورقىدىغىنىمۇ راست ئىدى. ئۇ گەرچە ئىشىنى مۇشۇنداق سوزۇۋېرىشكە بولمايدىغانلىقىنى بىلسىمۇ، لېكىن تېخىمۇ ئىنچىكىرىلەپ ئويلاشقا جۈرئەت قىلالمايتتى. ئاشۇ قېتىمقى پاراڭدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن يەنە بىر ۋەقە يۈز بەردى، شۇ قېتىم يېدىگەي بارلىق سىرىنى ئاشكارىلاپ قويدى. شۇنىڭغا ئۇزاققىچە پۇشايمان قىلىپ، ئۆزىنى ئاقلاشقا ئامال تاپالماي قاتتىق ئازابلاندى.

ئاشۇ بىر قېتىم قۇمبەلگە بارغان ۋاقتى ئېسىدە... شۇ چاغدا ئېرىمەك ساتىراشتىن قورقۇپ، چېچىنى ئالدۇرغىلى قويمىغانىدى، شۇنىڭدىن كېيىنمۇ نەچچە ئاي ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ تېخىچە چېچىنى ئالدۇرمىدى. ئۆسۈپ كەتكەن قاپقارا بۇدۇر چاچلىرى ئۇنىڭغىغۇ يارىشاتتى، لېكىن بۇ قورقۇنچاق تەرسانىڭ چېچىنى بەربىر ئېلىش كېرەك ئىدى ـ دە. يېدىگەي مۆرىتى كەلگەندە ئۇنىڭ بۇدۇر چاچلىرىغا تۇمشۇقىنى تىقىپ، بالىلىق ھىدىنى پۇراپ سۆيۈپ كېتەتتى. شۇ چېچى ھازىر ئۆسۈپ

مۇرىسىگە كېلىپ، ئۇنىڭ ئويۇن ئوينىشىغا كاشىلا بولىدىغان بولدى. لېكىن، بالا چاچ ئالدۇرۇشنى ھاجەتسىز دەپ قارايتتى، ھەتتا غەلىتە ئىش دەپ ھېسابلايتتى، شۇڭا چاچ ئالدۇرۇشقا زادىلا ئۇنىمايى كەلگەنىدى. بۇنى ئاڭلاپ يۇرگەن قازانقاپ بىر كۈنى ئامالىنى تاپتى. ئۇ: «چېچى ئۇزۇن بالىنى تېكىلەر يامان كۆرىدۇ، ئۇسىدۇ» دەپ قورقۇتۇپ، ئۇنى چېچىنى ئالدۇرۇشقا كۆندۇرۇپتۇ.

ئىش، ھەتتا ئېچىنىشلىق بىر ئويۇن دەل مۇشۇ ۋەجىدىن يۈز بېرىپتۇ. كېيىن زەربىە ئېرمەكنىڭ چېچىنى قانداق ئالدۇرغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى، چاچنى ئېلىشنىغۇ ئاپتۇ، لېكىن قاتتىق كۇرەش بىلەن ئاپتۇ. ئۇنچىلىك قىينىغا چۈشۈشنى كىم بىلسۇن ! ئېرمەك يىغلاپ تېپچەكلەپ كېتىپتۇ، يۇلقۇنۇپتۇ، لېكىن قازانقاپ راستىنلا كۈچ ئىشلىتىپتۇ، بالىنىڭ بېشىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا قىسىپ تۇرۇپ ماشىنىنى ساپتۇ. بالىنىڭ ۋارقىرىغىنىدىن پۇتۇن ھايالدىما ھەيران بوپتۇ. چېچىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ئاق كۆڭۈل بۆكەي بالىنى گوللاش ئۈچۈن: «مانا، قارىغىنا، بېشىڭ نېمىدېگەن ھاي ـ ھاي بولۇپ كەتتى» دەپ ئۇنىڭغا ئەينەكنى تۇتقۇزۇپ قويۇپتىكەن، بالا ئەينەككە بىر قاراپلا ئۆزىنى ئۆزى تونۇمايى تازا ۋارقىراپتۇ، زەربىە ئۇنى يەنە شۇنداق ۋارقىراپ يىغلىغان ھالەتتە قازانقاپنىڭ ئۆيىدىن يېتىلەپ ئەكېلىۋاتقاندا، يولدا يېدىگەي ئۇچراپ قاپتۇ.

بوينى ئىنچىكە بولۇپ ئۇزىراپ، قۇلىقى داردىيىپ ئۆزىگە ئۆزى ئوخشىمايى قالغان تاقىرباش ئېرمەك ئاپىسىنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ، چىرىلدىغان پېتى يېدىگەيگە قاراپ يۇگۇرۇپ: « يېدىگەي ئاغا، قارا ئۇلار مېنى نېمە قىلىپ قويدى !» دەپ ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلاپ كېتىپتۇ.

ئەگەر ئىلگىرى بەزىلەر يېدىگەيگە، سېنى مۇشۇنداق ئەھۋال كۈتۈپ تۇرىدۇ دېسە ھەرگىز ئىشەنمەس ئىدى. ئۇ بالىنى يەردىن

كۆتۈرۈۋېلىپ باغرىغا بېسىپ تۇرۇپ، قوغدىغۇچىسى يوق سەبىيلىك بارلىق ئازابىنى، بارلىق ئەرزىنى، ئىشەنچىنى جان - تېنى بىلەن ئۇقۇپ، ئۇنىڭ تارتقان جەبرىنى دەل ئۆزى تارتقاندەك بولۇپ، بالىنى تەكرار - تەكرار سۆيۈپ، ئىچى ئاغرىپ، ئاۋازى تىترەپ، ئۆزىگمۇ ئۇنچە چۈشىنىشلىك بولمىغان گەپلەرنى قىلىۋەتتى:

— يىغلىما، قۇلۇنۇم، يىغلىما! سېنى ھېچكىمگە بوزەك ئەتكۈزمەيمەن، مەن ساڭا دادا بولىمەن! مەن سېنى ئۆزۈڭنىڭ داداڭغا ئوخشاش سۆيىمەن، ئەمدى زادى يىغلىما! — ئۇ گەپ قىلىۋېتىپ لەپىدە زەرىپىگە قاراپ سالدى، زەرىپە ئۆزىگە ئۆزى ئوخشىمايۋاتقاندەك قاپتۇ. يېدىگەي ئۆتمەسكە تېگىشلىك چېگرادىن ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى سېزىپ، ھودۇقۇپ قالدى - دە، ئالمان - تالمان بالىنى كۆتۈرۈپ، بىر ئېيتقان گېپىنى قايتىغا تەكرارلاپ زەرىپەدىن نېرى كەتتى، — يىغلىما، خەپ توختاپ تۇر، قازانقاپ! شۇ قازانقاپمۇ! مەن كۆزىگە كۆرىستىمەن ئۇنىڭ! ھازىر! خەپ توختا! قازانقاپنىچۇ زادى! كۆرىستىمەن مەن ئۇنىڭغا! ھازىر، ھازىر كۆرىستىمەن ئۇنىڭغا!...

شۇنىڭدىن كېيىن يېدىگەي بىرنەچچە كۈنگىچە زەرىپەنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەسلىككە تىرىشىپ يۈردى، زەرىپەنىڭمۇ قېچىپ يۈرگىنىنى بايقىدى. ئۇنىڭسىزمۇ قايغۇسى بېشىدىن ئېشىپ، قان يۇتۇپ يۈرگەن بىچارە ئايالغا ئاۋايلىماي ئوشۇق گەپ قىلىپ، يارىسىغا تۇز سەپكەنلىكىگە يېدىگەي قاتتىق ئۆكۈندى. راست، ئۇ زەرىپەنىڭ تېخى ئېغىز ئالمىغان يارىسىنىڭ ئاغزىنى تاتىلاپ سالدى. يېدىگەي ئۆزىنى ئاقلىغۇدەك، ئۆزىنى كەچۈرگۈدەك سەۋەب تاپالماي قورۇنۇپ يۈردى. شۇ بىر دەقىقىدە، ئازار يېگەن، ھىمايىسىز، دەرمانسىز بالىنىڭ جان - جەھلى بىلەن ئىشەنچ باغلاپ ئۆزىنىڭ باغرىغا چاپلاشقانلىقىنى، مۇلايىم، ئەمما ھەسرەتلىك روھنىڭ ئۆزىگە تەسىر قىلغانلىقىنى، زەرىپەنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ قورقىنىدىن ئۇنىڭغا ھاڭ - تاڭ بولۇپ، ئۇنسىز

ئاغرىنىش بىلەن تولغان نەزەردە قاراپ قالغانلىقىنى يېدىگەي ئۇزاق يىللارغىچە، بەلكىم، ئۆمۈرۋايەت ئۇنتۇيالماس.

شۇ ۋەقەدىن كېيىن يېدىگەي خېلى ئۇزاق ۋاقىتقىچە جىمغۇر بولۇپ كەتتى، ئۇ كۆڭلىدە سىر قىلىپ ساقلاشقا مەجبۇر بولغان بارلىق ھېسسىياتىنى زەرىپەنىڭ بالىلىرىغا بېغىشلىدى. ئۇنىڭ باشقا ئامالىمۇ يوق ئىدى. ئۇ بوش ۋاقتى بولسىلا بالىلارنى ئويناتاتتى، دېڭىز توغرۇلۇق بىر ئېيتقىنىنى كۆپ ۋاقىتلاردا تەكرارلاپ ھېكايە قىلىپ ئېيتىپ بېرەتتى. دېڭىز بالىلار تولىمۇ ياخشى كۆرىدىغان بىر تېما ئىدى. ئۇ بالىلارغا بېلىقئالغۇچىلار، بېلىقچىلار، ئۇچۇپ يۈرىدىغان قۇشلار، دېڭىزدىكى ئاراللار، ئارالدا ساقلىنىپ قېلىپ باشقا يەرلەردە ئۇرۇقى تۆگەپ كەتكەن ھايۋانلار ھەققىدە ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرەتتى. بالىلار بىلەن بولغان گەپ ـ سۆز، پاراڭلار ئىچىدە يېدىگەينىڭ ئېسىگە ھېچكىمگە ئېيتماي كەلگەن، ئېيتماسلىققا تىرىشىدىغان سەرگۈزەشتىلىرى كېلەتتى. ئارال دېڭىزىدىكى ياشلىق، يىگىتلىك چاغلىرىدىكى ۋەقەلەر ئويغانغاندەك بولاتتى. بۇ ئىشلار بولسا بالىلار بىلىشكە بولمايدىغان ئىشلار ئىدى. ئۇنى ئۇكىبالا بىلەن ئىككىسىلا بىلەتتى. بىراق، ئىككىسى بۇ توغرۇلۇق ھېچ ۋاقىتتا ئېغىز ئاچمايتتى، چۈنكى بۇ ئۇلارنىڭ چەتنەپ كەتكەن تۇنجى ئوغلى بىلەن مۇناسىۋەتلىك سىر ئىدى. شۇ بالىسى ھايات بولغان بولسا، ھازىر بورانلىقتىكى بالىلارنىڭ ھەممىسىدىن كۆپ چوڭ بولغان بولاتتى، ھەتتا قازانقاپنىڭ سابىتجاندىنمۇ ئىككى ياش چوڭ ئىدى ـ دە، بىراق كۆرىدىغان يورۇق كۆنلىرى كەم ئىكەن، چەتنەپ كەتتى. ھەر كىم خۇدادىن بالام ئۇزاق ئۆمۈر كۆرسە ئىكەن دەپ تىلەيدۇ. ئۇنداق بولمىسا، ئادەملەر بالا تېپىپ نېمە قىلىدۇ!...

ئۇرۇش باشلىنىشتىن سەل ئىلگىرى، بېلىقچىلىق قىلىپ يۈرگەن يىگىت ۋاقتىدا، ئۇكىبالا ئىككىسى ئاجايىپ بىر ئىشقا دۇچ كەلگەنىدى. ئۇنداق ئەھۋال ئادەمنىڭ ھاياتىدا بولسىمۇ

بىرەر قېتىم بولۇپ ئىككىنچى مەرتەم يۈز بەرمەس.

ئىككىسى تۇرمۇش قۇرغان كۈندىن باشلاپ يېدىگەي دېگىزدا يۈرسىمۇ دائىم ئۆيگە قايىتىشقا ئالدىرايدىغانىنى چىقاردى. ئۇ ئۇكىبالاغا ئامراق ئىدى، ئۇكىبالانىڭمۇ ئۇنى كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى سېزەتتى، ئۇ چاغلاردا ئۇكىبالادىن بۆلەك ئايال زاتىغا كۆز سالغۇسى كەلمەيتتى. بەزىدە ئۇنىڭغا ئۆزى پەقەت ئۇكىبالانى ئويلاش ئۈچۈن يارىتىلىپ، كۈن نۇرى بىلەن دېگىز لېۋىدىن ئۆز بويىغا كۈچ يىغىپ، شۇ كۈچ - قۇۋۋەتنى ئۆيدە كۈتۈپ ئولتۇرغان ئايالىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن ياشاۋاتقاندەك بىلىنەتتى. شۇ كۈچ - قۇۋۋەتتىن ئىككىسى بەختكە ئېرىشىپ، بەختىنىڭ يادروسى پەيدا بولىدىغاندەك تۇيۇلاتتى، قالغىنىنىڭ ھەممىسى شۇ بەختنى بېيىتىشقا، قۇياش بىلەن دېگىز ھەدىيە قىلغان كۈچ - قۇۋۋەتتىن پەيدا بولغان لەززەتلىك تۇرمۇشقا تېخىمۇ مەست بولۇپ ئۆتۈشكە يارىدەم بەرگۈچىدەك تۇيۇلاتتى. ئەنە شۇ چاغدا ئۇكىبالا ئۆز بويىدا ئۆزگىرىش بولۇۋاتقانلىقىنى، ئېغىر ئاياغ بولۇپ قالغانلىقىنى، ئۇزاقتا بارماي ئانا بولىدىغانلىقىنى سەزدى - دە، دېگىزدىن قايتىدىغان ئېرى بىلەن بويىدىكى تۇنجىسىنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتۈشنى چىقاردى. بۇ ئۇلارنىڭ ھاياتىدىكى بۆلۈتسىز كۈنلەر ئىدى.

كۈزنىڭ ئاخىرى ۋە قىشنىڭ بېشىدا، سەپسېلىپ قارىغان كىشىگە ئۇكىبالانىڭ يۈزىدە بىر خىل سەپكۈن بىلىنىدىغان بولدى، قورسىقىمۇ بىلىنىشكە باشلىدى ۋە بارغانسېرى تومپىيىپ چىقىشقا باشلىدى. بىر كۈنى ئۇكىبالا ئېرىگە: «ئالتۇن مەكىرە دېگەن بېلىق قانداق بولىدۇ؟ ئىشتىكىنىمغۇ بار، لېكىن ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىدىم» دېدى. ئېرى ئۇنىڭغا چۈشەندۈردى: «ئۇ قىزىل بېلىقلار ئۇرۇقىدىن، كەمدىن - كەم ئۇچرايدۇ. دائىم سۇنىڭ چوڭقۇر يېرىدە بولىدۇ. ئۇنىڭ قىممىتى چىرايلىقلىقىدا. بېلىقنىڭ ئۆزى خېلى چوڭ، كۆكۈچ، ئالا، بېشى، قاناتلىرى، يوتىسى، پۇتۇن ئارقىسى بېشىدىن - قۇيرۇقىغىچە ساپ ئالتۇن

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.yengikitap.com

دېگۈدەك، زەرلەپ قويغاندەك ئاجايىپ يالت ـ يۇلت قىلىپ تۇرىدۇ. شۇ سەۋەبتىن ئۇنى ئالتۇن مەكىرە دېيىشكەن.»

يەنە بىر قېتىمدا ئۇكىبالا ئېيرىگە: «چۈشۈمدە ئالتۇن مەكىرەنى كۆردۈم» دېدى. ئالتۇنبېلىق ئۇنى ئايلىنىپ ئۇزۇپ يۇرۇپتىكەن، ئۇكىبالا ئۇنى تۇتۇۋالماقچى بوپتۇ، تۇتۇۋالغاندىن كېيىن ئۇنى يېڭىباشتىن قويۇپ بېرەتتىم دەپ قاتتىق ئىنتىزار بوپتۇ. ئاباياۋ ئۇ ئۆز قولى بىلەن تۇتۇپ، بېلىقنىڭ ئالتۇن تېنىنى سىلاپ باقماقچىكەن، بىردەم ئالقىنىمدا قىسىپ تۇرسام ئىدى، دەپ بېلىقنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ قوغلاپتۇ. ئالتۇن مەكىرە ئاخىر تۇتقۇزماي كېتىپ قاپتۇ. ئۇكىبالا ئويغىنىپ كېتىپ، ئاللىقانداق بىر ئارمانغا يېتەلمەي قالغاندەك ھېس قىلىپ ئۇزاق ئۆكۈنۈپتۇ، ئۆزىنىڭ بۇ قىلمىغا ئۆزى كۈلسىمۇ، ئويغاق چاغلىرىدىمۇ ھېلىقى ئالتۇن مەكىرەنى تۇتۇپ كۆرۈشكە ئىنتىزار بولۇۋېرىپتۇ.

يېدىگەي بولسا ئۇكىبالانىڭ بۇ چۈشىگە ئادەتتىكىدەك ئەھمىيەت بېرىپ، ئادەتتىكى چاغلاردىمۇ ئۇنتۇيالمىغانلىقىنى ئويلاپ ئۇنىڭغا بىر مەنە بەردى ـ دە، قانداق قىلسىمۇ بىر ئالتۇن مەكىرە تۇتاي دېگەن يەرگە كەلدى. ئۇ ئېغىرئاياغ ئۇكىبالانىڭ ئالتۇن مەكىرەگە سېزىك بولۇپ قالغانلىقىنى سەزدى. ھامىلدار ئاياللار ئادەتتە ھەرقانداق نېمىگە: بەزىلىرى ئاچچىقلا، بەزىلىرى چۈچۈككە سېزىك بولىدۇ، بەزىلىرى ھەتتا ياۋايى ھايۋانىنىڭ ياكى قۇشنىڭ گۆشىنى قورۇپ يېسەم دەپ ئۆلگۈدەك بولۇپ كېتىدۇ. يېدىگەي ئاياللىنىڭ سېزىك بولۇپ قالغانلىقىغا ھەيران بولۇپ كەتمىدى. كەسپىي بېلىقچىنىڭ ئايالى، ئەلۋەتتە، ئېرىنىڭ كەسپىگە مۇناسىۋەتلىك بىر نەرسىگە سېزىك بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭغا ئالتۇن مەكىرەنى قولۇم بىلەن تۇتۇپ، كۆزۈم بىلەن كۆرسەم دېگۈزۈۋاتقان دەل خۇدانىڭ ئۆزى. ئەگەر سېزىك ئايال سېزىكىگە قانمىسا، قورساقتىكى بالىغا زىيان دېگەننى يېدىگەي بىركىملەردىنمۇ ئاڭلىغان.

ئۇكىبالانىڭ سېزىكى بولسا باشقىلارنىڭكىدىن بۆلەكچىلا بولۇپ، ئۇنى ئۇكىبالا ئېرىگە ئېيتىشقىمۇ جۇرئەت قىلالمىدى، يېدىگەيمۇ ئۇنى كوچىلاپ ئولتۇرمىدى. كەمدىن - كەم ئۇچرايدىغان ئۇنداق بېلىقنى تۇتۇشنىڭ ئۆزىمۇ ئىككى تايىن ئىش. ئاۋۇال تۇتۇپ باقاي، سېنىڭ سېزىك بولۇپ يۇرگىنىڭ مۇشۇمۇ - ئەمەسمۇ دەپ ئاندىن كېيىن سوراپ باقمامدىمەن دەپ ئويلىدى يېدىگەي. بۇ چاغدا ئارال دېڭىزىدا بېلىق تۇتىدىغان ۋاقتىمۇ ئاخىرلىشىپ قالغانىدى، بېلىق تۇتىدىغان ۋاقىت 7 - ئاي بىلەن 11 - ئاينىڭ ئارىلىقىغۇ. ئادەمنىڭ يۈزىمۇ قىشنى سېزىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى. بېلىق تۇتۇش گۈرۈپپىسىدىكىلەرمۇ قىشلىق بېلىق تۇتۇش تەييارلىقىغا كىرىشكەنىدى، قىشتا بېلىقنى كاچكۇل ئېچىپ تۇتاتتى. قىشتا ئايلانمىسى بىر يېرىم مېتر كېلىدىغان دېڭىز يۈزى قاتتىق مۇز بولۇپ قېتىپ كېتەتتى، بېلىقچىلار شۇ مۇزنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىدىن كاچكۇل ئېچىپ، شۇ كاچكۇللارنىڭ بىرىدىن چۈشۈرگەن تورنى ئىككىنچىسىدىن چىغرىق ئارقىلىق تۆگىگە تارتقۇزىدۇ. تۆگە دېگەن جانۋار يايلاقنىڭ ئەركە كېمىسىغۇ... قىشتا دېڭىز ئۈستىدە شامال ئۇشقىرتىپ تۇرىدۇ، دېڭىزنىڭ ئاستىدىن تور بىلەن تارتىپ چىقىرىلغان بېلىقلار مۇزنىڭ ئۈستىگە چىقار - چىقمايلا توڭلاپ قېتىپ قالىدۇ... يېدىگەينىڭ بېلىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتقىنىغا خېلى يىللار بولغانىدى، مەيلى قىشتا بولسۇن ياكى يازدا بولسۇن، بېلىقنىڭ چوڭىنىمۇ، كىچىكىنىمۇ، ئېسىلىنىمۇ، ئادەتتىكىسىنىمۇ تۇتقانىدى، لېكىن ئالتۇن مەكىرە تۇتۇپ باقمىنى ئېسىدە يوق ئىدى. بۇنداق بېلىقنى تور بىلەن ئەمەس، ئاندا - ساندا قارماق بىلەن تۇتقانلار بار، بىراق تولىمۇ ئاز. تۇتۇۋالسا، ئۇنىڭ ئۆزى بېلىقچىلارغا چوڭ مەرىكە بولاتتى. كۆپچىلىك: «پالانچى ئالتۇن مەكىرە تۇتۇپتۇ، راست تەلىيى بار ئىكەن» دەپ ھېكايە قىلىپ ئېيتىشىپ كېتەتتى.

شۇ كۈنى ئەتىگەندە يېدىگەي دېڭىزغا ئاتلىنىپ كېتىۋېتىپ ئايالىغا:

ــ مۇز توڭلاپ كەتكۈچە ئۆز قازىنىمىزغا ئاتاپ بېلىق ئوۋلاپ كېلەي، ــ دېۋىدى، ئۇكىبالا ئۇنىماي:

ــ ۋاي - ۋۇي، ئۆيدە بېلىقنىڭ ھەر خىلىدىن تۇرۇپتۇغۇ، يەنە بېلىق ئوۋلاپ نېمە قىلغۇلۇق؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاۋا سوغۇق، ــ دەپ نەسىھەت قىلىپ توستى.

بىراق، يېدىگەي بۇنىڭغا كۆنمىدى.

ــ ئۆيدىكى بېلىققۇ ئۆيدىكى بېلىق، ــ دېدى يېدىگەي، ــ ئۇ ھېچ يەرگە قاچمايدۇ. بىراق، سەن دېدىڭغۇ، ساغىن ئاپا ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى دەپ. ئۇنىڭغا قايىل بېلىقنىڭ بولامدۇ ياكى كۆكسەركى بېلىقنىڭ بولامدۇ، ئىشقىلىپ يېڭى بېلىق شورپىسىنى ئىچۈرمىسە بولمايدۇغۇ، بىردىنبىر دورىسى شۇ، قېرى كەمپىرگە كىم بېلىق ئوۋلاپ بېرىدۇ دەيسەن؟

ئەنە شۇ باھانە بىلەن يېدىگەي ئەتىگەندىلا بېلىق ئوۋلاشقا چىقتى، يەنە كېلىپ ئالتۇن مەكىرە ئوۋلاشقا. ئۇ بېلىق ئوۋلاش سايمانلىرىنى ئاللىبۇرۇن ئويلاپ ۋە تەييارلاپ قويغانىدى، ئۇلارنى قېيىقنىڭ تۇمشۇقىغا تاشلىدى، ئۆزى قېلىنراق كىيىنىپ، ئۇنىڭ ئۈستىدىن قالپىقى بار يامغۇرلۇقىنى كىيىپ قېيىقنى ھەيدەپ مېڭىپ كەتتى.

ھاۋا تۇتۇق ئىدى، يەنە كېلىپ كۆز بىلەن قىشنىڭ ئارىلىقىدا ئۆزگىرىشچان ئىدى. ئۇ يېڭى ئۇرغان دولقۇننى يېرىپ ئۆتۈپ، قېيىقنى كەڭ دېڭىزغا قارىتىپ كۈچەپ پالاق ئۇرۇپ، ئالتۇن مەكىرەنىڭ ئۇزۇپ يۈرىدىغان يېرى ئاشۇغۇ دېگەن تامانغا ھەيدىدى. ئەلۋەتتە، ھەممە ئىش تەلىيىگە باغلىق ئىدى. دېڭىزدا قارماق بىلەن بېلىق ئوۋلاش يەر يۈزىدە يۈرۈپ ئوۋ ئوۋلاش ئەمەس. قۇرۇقلۇقتا ئوۋچى ئېتاۋۇر ئوۋنى كۆزى بىلەن كۆرۈپ، قولىقى بىلەن تىڭشاپ، قوغلاپ يۈرۈپ ئوۋلىسا بولىدۇ، لېكىن بېلىق ئوۋلىغۇچىنىڭ ئەھۋالى باشقىچە. ئۇ سۇ ئاستىدا نېمە

بارلىقىنى، نېمە بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرمەيدۇ، قارمىقىنى سۇغا سالىدۇ ـ دە، تەۋەككۇل دەپ ئولتۇرىدۇ. بېلىق قارماقنىڭ يېنىغا كېلەمدۇ، كەلگەندىمۇ قارماقنا چۈشەمدۇ ـ چۈشمەمدۇ، بۇنىسى باشقا گەپ.

يېدىگەي ئالتۇن مەكىرە قارمىقىمغا چۈشۈپ قالار دېگەن ئىشەنچ بىلەن، بۇگۈن ھۆكۈمەتكە بېلىق تۇتۇپ بېرىشكە ئەمەس، ئېغىر ئاياغ ئايالىمنىڭ تىلىكى ئۈچۈن بېلىق تۇتۇشقا چىقتىمغۇ دېگەن ئارزۇ بىلەن ئاتلانغانىدى.

ياش يېدىگەي ئۈرۈپ تۇرغان دولقۇنلار ئارىسىدىن قېيىقنى ئەپچىللىك بىلەن ھەيدەپ، بىر خىل تەرزدە، تەمتىرىمەي كۈچ بىلەن پالاق ئۇراتتى. ئارال دېڭىزىدىكى بېلىقچىلار قىرغاقتا يېقىن يالىما دولقۇننى «ئىرەك دولقۇن» دەيدۇ، ئىرەك دولقۇننىڭ ئۆزى ئانچە خەۋپلىك بولمىسىمۇ، قورقماستىن كەڭ دېڭىزغا قاراپ خاتىرجەم مېڭىۋېرىشكە بولسىمۇ، لېكىن ئۇ دېڭىز جۇدۇنىنىڭ جارچىسىدەك كۆرۈنەتتى.

قىرغاق بارغانسېرى يىراقتا قالدى، سېغىز توپلىق دېڭىز قىرغىقى ۋە دېڭىز دولقۇنى تولا سوقۇش بىلەن ھاسىل بولغان تاش قىرغاق ئاستا ـ ئاستا كىچىكلەپ، غۇۋا بولۇپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى، بەزىدە ھەتتا كۆرۈنمەيمۇ قالاتتى. ئاسمانىنى قاپلىغان قارا بۇلۇت قىمىر قىلماي تۇرماقتا. شامال ئۇشقىرتىپ دولقۇن كۆتۈرەتتى.

ئىككى سائەتتەك ۋاقىت ئۆتكەندە، يېدىگەي قېيىقنى توختىتىپ، پالاقلىرىنى يىغىپ، ياكور تاشلىدى ـ دە، قارماقلىرىنى سۇغا سېلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئىككى قارمىقى بار ئىدى، قارماق يىپىنىڭ ئۇزۇنلۇقى مەلۇم يەرگە يەتكەندە توختىتىدىغان ئەسۋابىمۇ بار ئىدى. ئۇ قارماقنىڭ بىرىنى قېيىقنىڭ قۇيرۇق تەرىپىگە تاشلاپ، يۈز مېتىردەك چوڭقۇرلۇققا يەتكۈزدى ـ دە، ئىككىنچىسىنى قېيىقنىڭ تۇمشۇق تەرىپىگە ئاتتى، ئاندىن قېيىقنى پالاق بىلەن پۇختىلاپ، قېيىقنىڭ

يۆنىلىشىنى شامال ئۆزگەرتىۋەتمەيدىغان، مۇھىممراقى قارماقلارنىڭ يېپىنى بىر - بىرىگە چېتىشتۇرۇپ قويمايدىغان قىلىپ توغرىلىدى.

ئەمدى كۈتۈپ ئولتۇرۇشلا كېرەك ئىدى. ئۇنىڭ مۆلچەرىچە، ئاز ئۇچرايدىغان ئېسىل بېلىقلار دەل مۇشۇنداق چوڭقۇرلۇقتىلا يۈرسە كېرەك. ئەلۋەتتە، بۇنىڭغا دەللىلى يوق ئىدى، پەقەت سېزىمىلا شۇنداقتەك كۆرسەتتى. بىراق، ئۇ ھېلىقى ئىزدەپ كەلگەن بېلىقنى مۇشۇ يەردە بار دەپ ئىشىنەتتى. ئۇ بېلىق قانداقلا بولسۇن مۇشۇ ئەتراپتا بولۇشى كېرەك ئىدى، يېدىگەي ئۇنىڭسىز ئۆيگە قايتالمايتتى. ئېسىل بېلىق ئۇنىڭغا ئەرمەك ئۈچۈن ئەمەس، ھاياتىدىكى ئەڭ ئەھمىيەتلىك بىر ئىش ئۈچۈن كېرەك ئىدى.

بىرئازدىن كېيىن بېلىقلار بەلگە بېرىشكە باشلىدى، بىراق ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى دىتلىغان بېلىقلار ئەمەس. ئالدى بىلەن قارماققا كۆكسەركە بېلىقى چۈشتى. ئۇنىڭ ئالتۇن مەكىرە ئەمەسلىكىنى يېدىگەي قارماقنى تارتقان چاغدىلا بىلگەن. ھە دېگەندىلا ئالتۇن مەكىرەنىڭ چۈشۈشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇنداق ئوڭاي بولمۇرسە، ھاياتنىڭ قىزىقى قايسى، يېدىگەي تېخى ئەجىر قىلىشقا، تېخى كۈتۈشكە رازى ئىدى. سەل ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئارال دېڭىزىدىكى ئەڭ ياخشى بېلىقلارنىڭ بىرى، ھەتتا، بەلكىم، ئەڭ ياخشىسى — قاياز بېلىقى چۈشتى. ئۇنىڭ بېشىغا بىرنى ئۇرۇپ ئايلاندۇرۇۋېتىپ، قېيىقنىڭ تۈۋىگە تاشلىدى. بۇ بېلىق، ھېچبولمىغاندا، كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغان ساغىن ئاپىغا شورپا قاينىتىپ بېرىشكە يېتىپ ئاشاتتى. يەنە بىرئازدىن كېيىن ئارال دېڭىزىنىڭ ياپىلاق بېلىقى — تىراڭ بېلىقى قارماققا چۈشتى. بۇ بىرنېمە قانداقلارچە بۇياققا كېلىپ قالغاندۇر؟ ئادەتتە تىراڭ بېلىقى سۇنىڭ ئۈستىدە يۈرەتتىغۇ ! مەيلى، ئۆز گۈناھى ئۆزىگە، كىم قارماقنا چۈشسۇن دەپتۇ ئۇنى ! شۇنىڭدىن كېيىن ئادەمنىڭ ئىچىنى پۈشۈرۈپ،

ئۇزاققىچە لەيلىگۈچ مىدىرلاپ قويماستىن تۇرۇپ كەتتى... « ياق، مەن چىدايمەن، ــ دېدى يېدىگەي ئۆزىگە ئۆزى، ــ ئالتۇن مەكىرە ئوۋلايمەن دەپ ئۇكىبالاغا ئېيتمىساممۇ ئۇ سېزىدۇ. مەن ئۇنى ئېلىپ قايتىشىم كېرەك. قورساقتىكى بالا قىينالمىسۇن. ئانىسىنىڭ شۇ ئالتۇن مەكىرەنى قولىغا ئېلىپ سىيپاپ كۆرۈشىنى شۇ قورساقتىكى بالا خالاۋاتىدۇغۇ، نېمىشقا خالاپ قالغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، ئانىسىمۇ شۇنى خالايدۇ. خوش، ئاتىسى بولغان مەنمۇ شۇ ئارزۇلىرىنى ئورۇنلىشىم كېرەك.»

ئىرەك دولقۇنلار ئويناقشىپ، قېيىقنى ئايلاندۇرۇپ كېتىۋېرىشنى چىقاردى. ئىرەك دولقۇن دەپ بىكارغا ئېيتمىغان ـ دە، ئىرەك ـ ئىرەك بولۇپ دولقۇنلىنىدۇ. مۇقىم بىر يۆنىلىشى بولمايدۇ. يېدىگەي مىدىرلىمای ئولتۇرغاچقا، سەل توڭلىغاندەك ھېس قىلسىمۇ، لېكىن ئۇ قارماق يېپى ئۆتۈپ تۇرغان ئاچىدىن كۆزىنى ئالماي سەۋرچانلىق بىلەن ئولتۇراتتى، نە قۇيرۇق تەرەپتىكى، نە تۇمشۇق تەرەپتىكى لەيلىگۈچ قىمىر قىلىپ قويسا كاشكى. بىراق، يېدىگەي چىداپ ئولتۇردى.

ئۇ ئالتۇن مەكىرەنىڭ بىر كېلىشىگە ئىشىنەتتى. بىراق، دېڭىز شامىلى چىداپ تۇرسا بولاتتى، ئەمما ئىرەك دولقۇن دېگەن نېمە كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى. بۇ قانداق ئىش، نېمىدىن دېرەك؟ ياق، جۇدۇن بۇنداق تېز يېتىپ كەلمەسلىكى كېرەكقۇ. بەلكىم كەچقۇرۇن ياكى بولمىسا كېچىدە ئالاباش دولقۇنلار كۆتۈرۈلۈشى كېرەك ئىدى، ئۇ دولقۇنلار قورقۇنچلۇق بولاتتى. ئۇ چاغدا، قەھرلىك ئارال دېڭىزىدا بىر قىرغاقتىن ـ بىر قىرغاققا ئۇرۇلغان ئاق بۇزغۇنلارنى كۆرۈڭ. ئۇ چاغدا ئۇنىڭغا تىرىك بەندە يېقىنلىشالمايدۇ. ئەمما، ھازىرچە چىداشقا بولىدۇ، ھازىرچە ۋاقىت بار...

يېدىگەي توڭلاپ دۈگدىيىپ ئولتۇرۇپ، يان ـ يېنىغا كۆز تاشلاپ، دېڭىزدىن ئۆز بېلىقىنى كۈتتى. « ھەي، سېنىڭ نېمە قىلغىنىڭ بۇ، خۇدايىم، ــ دېدى ئۆز ئىچىدە يېدىگەي ھېلىقى

يېڭى كتاب توربېكتى www.yengikitap.com

بىلىق بىلەن سۆزلىشىپ، ــ شۇنچە كىچىككىنىڭ نېمىسى؟ سەن قورقمايراق قوي، قورقما دېدىمغۇ ساڭا، قايتىدىن قويۇۋېتىمەن. يالغان ئېيتىۋاتسەن دەمسەن؟ راست ئېيتىۋاتىمەن. سېنى يېيىش ئۈچۈن توسۇپ ئولتۇرغىنىم يوق. ئۆيۈمدە غىزامۇ، بىلىقمۇ تولۇپ يېتىپتۇ. ئەنە قېيىقىنىڭ تۈۋىدىمۇ ئۈچ چوڭ بىلىق تۇرۇپتۇ. سېنى يېسەم ئىكەن دەپ بۇ يەردە كۈتۈپ ئولتۇرغىنىم يوق، ئالتۇن مەكىرە ! چۈشەنسەڭچۇ، بىز تۈنجى پەرزەنتىمىزنى كۈتۈۋاتىمىزغۇ. يېقىندا سەن مېنىڭ ئايالىمنىڭ چۈشىگە كىرگەندىن بۇيان ئۇ خاتىرجەم بولالماي كەتتى. ئۇ ماڭا ئوچۇقىنى ئېيتمىسىمۇ هەممىنى كۆرۈپ، سېزىپ يۈرۈۋاتىمەن. نېمىشقا ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەنۇ، لېكىن ئۇ سېنى قولى بىلەن تۇتۇپ باققۇسى كېلىپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن سېنى دېڭىزغا قويۇۋېتىمەن، راست گېپىم بۇ مېنىڭ. سەن كەمدىن ـ كەم ئۇچرايدىغان ئېسىل بىلىق سەنغۇ، بېشىڭ ۋە قۇيرۇقۇڭ ئالتۇندەك، قاناتلىرىڭ ۋە قۇيرۇقۇڭمۇ زەردەك پارقىراپ تۇرىدۇ، هە، گەپ مانا مۇشۇ يەردە. سەن بىزنىڭ هالىمىزغا يەت ئەمدى. ئايالىم سېنى قولى بىلەن تۇتۇپ، ئالتۇن بويۇڭنى جېنى، يۈرىكى بىلەن سەزگۈسى كېلىپ كەتتى، ئالتۇن مەكىرە. سەن هەرگىز مەن دېگەن بىلىق تۇرسام، سىلەر بىلەن نېمە ئالاقەم بار، دەپ ئويلىما. سەن بىلىق بولساڭمۇ، ئايالىم سېنى ئۆز ئىنىسىدەك ياكى ئۆز سىڭلىسىدەك سېغىنىپ، تۇغۇتىدىن ئاۋۋال سېنى بىر كۆرگۈسى كېلىپ يۈرىدۇ. ئاۋۇ قورسىقىدىكى بالىمۇ رازى بولۇپ كېتەتتى. ئەھۋال مۇشۇنداق، ئالتۇن مەكىرە، دوستۇم. موهتاجلىقتىن قۇتۇلدۇر بىزنى، يېقىنلىغىن، مەن سېنى رەنجىتمەيمەن، نان ئۈرسۇن، ئالدىسام. ئەگەر مەن هارام پىئىللىق قىلسام، سەن ئۇنى سېزەر ئىدىڭ. ئىككى قارمىقىم بار، خالىغىنىڭنى ئال، قارماقلارغا مۇشتىتەك ـ مۇشتىتەك گۆش ئىلىپ قويدۇم. گۆش ئازراق ئىسلانغان. سېنى يىراقتىنلا سەزسۇن دەپ ئەتەي ئىسلىغانىدىم. سەن قورقمايلا كېلىۋەر،

ساڭا قىلىدىغان ھېچبىر يامانلىقىم يوق. مۇبادا مەن بېلىقسىمان قارماق سالغان بولسام، ساڭا يامانلىق قىلمىشنى ئويلىغان بولاتتىم، گەرچە سېنىڭ بېلىقسىمان قارماقنى كۆرۈش بىلەنلا تېز يېتىپ كېلىدىغانلىقىڭنى بىلىدىغان بولساممۇ، لېكىن ئۇنداق قىلمىدىمغۇ. ئەگەر شۇنداق قىلغان بولسام، سەن بېلىقسىمان قارماقنى يۇتاتتىڭ - دە، ئۇ قارنىڭدا قېلىپ تازا قىينىلاتتىڭ، ھەتتا سېنى دېڭىزغا قويۇپ بەرگىنىمدىمۇ ھەرىكەت قىلىشىڭ تولىمۇ تەس بولاتتى. بۇ ساڭا يامانلىق قىلغىنىم بولاتتى، سېنى ئالدىغانلىقىم بولاتتى. مەن سېنى ئالدىماستىن قارماق سېلىپ ئولتۇرىمەن، تۇمشۇقۇڭ ئازراق يېرىلىدۇ، بار - يوقى شۇلا. سەن قورقما، ئالتۇن مەكىرە. مەن ئۆيدىن چوڭ تۇلۇم ئالغاچ كەلدىم. شۇنىڭغا سۇ تولدۇرىمەن - دە، سېنى شۇنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويىمەن، دېڭىزغا قايتقۇچە شۇنىڭ ئىچىدە يېتىپ تۇرسەن. مەن سېنى تۇتمىغۇچە بۇ يەردىن كەتمەيمەن، ۋاقىت بولسا قىستاۋاتىدۇ. سەن تېخى دولقۇنلارنىڭ بارغانسېرى ئەۋج ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، بوراننىڭ بارغانسېرى كۈچەيىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزمىدىڭمۇ؟ ياكى سەن مېنىڭ بالامنىڭ تۇغۇلۇش بىلەنلا ئاتىسىز يېتىم قېلىشىنى خالامتىڭ؟ ئويلانغىن، ئالتۇن مەكىرە، قۇتۇلدۇر مېنى...»

دەسلەپكى قىش بوسۇغىسىدىكى سوغۇق بىلەن بىللە كەڭ دېڭىز يۈزىگە بارا - بارا قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى. قېيىق دولقۇنلار ئىچىدە دەم كۆرۈنۈپ، دەم كۆرۈنمەي قىرغاقا سۈرۈلۈشكە باشلىدى. قېيىق بوران ۋە دولقۇن بىلەن تەسلىكتە ئېلىشىپ كەلمەكتە، دېڭىز قاياشقا باشلىدى، ئۇ ئۇشقىرتىپ، چايقىلىپ، ئۆزىگە قورقۇنچلۇق كۈچ يىغماقتا. مۇزدەك بۇزغۇن يۈزگە ئۇرۇلۇپ، پالاق تۇتقان قوللار سوغۇقتا نەم - ھۆل بولۇپ، كۆپۈپ - يوغىناپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنمەكتە.

ئۇكىبالا دېڭىز بويىدا، يار ياقىلاپ، ئۇيان - بۇيان مېڭىپ يۈرەتتى، ئېرىنىڭ كېچىككەنلىكىدىن ئەنسىرەپ، ئاللىقاچان

يېڭى كتاب توربېتى www.yengikitap.com

دېڭىز بويىغا كېلىپ ئۇنى كۇتۇشكە باشلىغانىدى. ئۇكىبالا مۇشۇ بېلىقچىغا ياتلىق بولۇش قارارىغا كەلگەندە، ئۇنىڭ يايلاقتىكى ئاشۇ چارۋىچى ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ئۇنىڭغا: «ماقۇللۇق بىلدۈرۈشكە ئالدىرىمساڭ، ئالدى بىلەن ئوبدانراق ئويلىنىپ باقساڭ بوپتىكەن، سېنىڭ ئېرىڭ ئادەم ئەمەس، دېڭىز بولارمىكىن، شۇ دېڭىزنىڭ ياقىسىغا تالاي قېتىم كېلىپ، ئۇزاقتىن - ئۇزاق دۇئا - تىلاۋەت قىلىپ كۆزۈڭنىڭ يېشى كۆل بولارمىكىن» دېيىشكەنىدى. بىراق، ئۇكىبالا يېدىگەيگە بەرگەن ۋەدىسىدىن قايتماي: «ئېرىم نەدە بولسا، مەنمۇ شۇ يەردە...» دېدى - دە، ئاخىر شۇنداق بولدى. بۇ قېتىم يېدىگەي بېلىقچىلىق گۈرۈپپىسىدىكىلەر بىلەن ئەمەس، تەنھا ئۆزىلا بېلىق ئوۋلاپ كېلىمەن دەپ چىقىپ كەتكەنىدى، قاش قارىيىپ بارماقتا، دېڭىز دولقۇنى گۈركىرىمەكتە.

بۇزغۇنلار ئارىسىدىن غەل - پال قىلىپ پالاق كۆرۈنۈپ، دولقۇنلار ئۈچىدا تەۋرىنىپ تۇرغان قېيىق جامالىنى كۆرسەتتى. ياغلىق بىلەن بېشىنى ئوبدان ئورىغان، قورسىقى تومپىيىپ چىققان ئۇكىبالا بۇنى كۆرۈش بىلەنلا تويتوغرا دېڭىزنىڭ جىيىكىگە كېلىپ، يېدىگەينىڭ قىرغاقتا چىقىشىنى كۈتتى. ئاساۋ دولقۇن قېيىقنى بار كۈچى بىلەن شېغىلغا تاشلىدى. يېدىگەي بۇنى غەنىيمەت بىلىپ، قېيىقتىن ئىرغىپ چۈشتى - دە، قېيىقنى خۇددى بىر بۇقا تارتقاندەك تارتىپ قىرغاقتا چىقاردى. تۇزلۇق سۇ ھىدىنى بېرىپ تۇرغان يېدىگەي قامىتىنى رۇسلاپ تۇرغاندا، ئۇكىبالا ئالدىغا بېرىپ، قېتىپ قالغان مۇزدەك يامغۇرلۇقنىڭ ئىچىدىكى ئېرىنىڭ بوينىدىن قۇچاقلىۋالدى.

ـــ تولا قاراپ ئىككى كۆزۈم تۆت بولدى. نېمانچە كېچىكتىڭ؟

ـــ كۇن بويى قارماققا ئىلىنمای، مۇشۇ كۇن پېتىش ئالدىدىلا چۈشكىنى...

ـــ ھە، سەن ئالتۇن مەكىرە ئۇۋلاشقا بارغانمىدىڭ؟

— تولا يالۇۇرۇپ، ئۇنى ئاران كۆندۈردۈم. ئەمدى ئۇنى تۇتۇپ كۆرۈشۈڭگە بولىدۇ.

يېدىگەي قېيىقتىن خېلى جىق سۇ تولدۇرۇلغان تۇلۇمنى ئاچقىچە، ئاغزىنى يېشىپ، دېڭىز ياقىسىدىكى شېغىل تاشنىڭ ئۈستىگە سۇنى ئالتۇن مەكىرە بىلەن بىللە تۆكتى. بېلىق چىرايلىق ئىدى، ھەم چوڭ، ھەم كېلىشكەن بېلىق ئىدى، ئۇ ئالتۇن قۇيرۇقى بىلەن يان - ياقىنى شاپىلاقلاپ، ھۆل شېغىل تاشلار ئۈستىدە سەكرەپ، ئۆزىنىڭ تۇغۇلغان دېڭىزىغا، قىرغاققا ئۇرۇلۇۋاتقان دولقۇنلار ئىچىگە يېتىپ بېرىش ئۈچۈن ئىنتىلىپ، قىزغۇچ ئاغزىنى ئاچاتتى. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان شۇ بىر دەقىقىدە بېلىق سوزۇلۇپ تىنچلاندى - دە، قەيەردە ياتقانلىقىنى بىلگۈسى كەلگەندەك، دۇپدۇگلەك، تاپتازا كۆزلىرى بىلەن مۇشۇ يورۇق دۇنياغا ھەيران بولۇپ قادىلىپ قاراپلا قالدى. گەرچە قىش ھەم كۇن ئولتۇرىدىغان ۋاقىت بولسىمۇ، لېكىن ئادەتلەنمىگەن نۇر ئۇنى قاتتىق غىدىقلىدى بولغاي، قاتتىق غەزەپلىنىپ كەتتى. ئۇ ئۆزىگە ئېڭىشىپ قاراۋاتقان ئادەملەرنىڭ يالقۇنلۇق كۆزلىرىنى، دېڭىز قىرغىقىنىڭ بىر يېرىنى، ئاسمانىنى، ئۇپۇقنا يېقىن يەردىكى بىرنەچچە پارچە بۇلۇتنىڭ ئارقىسىدىن ماراۋاتقان، چىدىغىلى بولمايدىغان، كۆزنى قاتتىق قامаштۇرىدىغان شەپەق نۇرىنى كۆردى. ئۇنىڭ نەپىسى قىسىلغىلى باشلىدى. بىردىنلا سەكرەپ ئاغدۇرۇلدى، قۇيرۇقى بىلەن يەر ساۋاپ، بارلىق كۇچى بىلەن جان تالىشىپ پىلتىڭلاپ، سۇغا قاراپ ئىنتىلدى. يېدىگەي ئالتۇن مەكىرەنى ژابرىسىدىن تۇتۇپ كۆتۇردى - دە، ئۇكىبالاغا:

— قولۇڭنى سۇن، ئالە، — دېدى.

ئۇكىبالا بېلىقنى خۇددى بالىنى ئالغاندەك ئېلىپ باغرىغا باستى.

— پاھ، بۇنىڭ يۇمشاق، ئەۋرىشىملىكىنى! — دەپ ھەيران بولدى ئۇكىبالا بېلىقنىڭ ئەۋرىشىم سىلىق بەدىنىنى تۇتۇپ، —

كۆتەكتەكلا ئېغىرغۇ ئۆزى ! دېڭىز پۈرايدۇ ! كارامەت چىرايلىق ئىكەن ـ ھە ! مە، يېدىكە، رازى بولدۇم، ئۆلگۈچە رازىمەن. ئارزۇيۇمغا يەتتىم، ئەمدى ئۇنى تېزرەك سۇغا قويۇۋەت...

يېدىگەي ئالتۇن مەكىرەنى ئېلىپ دېڭىزغا قاراپ ماڭدى، تىزىغچە سۇ كېچىپ، تۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان دولقۇنغا ئالتۇن مەكىرەنى سىيرىلدۇرۇپ چۇشۇرۇۋەتتى. ئالتۇن مەكىرە سۇغا چۇشكەن ئاشۇ دەقىقىدە، بېشىدىن ـ قۇيرۇقىغچە بولغان ئالتۇن تېنى كۆك ھاۋادا ئاجايىپ نۇرلىنىپ پارقىرىدى ـ دە، كۈچلۈك تېنىنى مىدىرلىتىپ، دېڭىز سۈيىنى يېرىپ چوڭقۇر سۇ تەرەپكە ئۇزۇپ كەتتى...

كېچىدە، دېڭىزدا بوران چىقىپ جۇت بولۇپ كەتتى، سىرتتا ۋە دېڭىز ساھىلىدا بوران ۋىزىلدايتتى. يېدىگەي جۇدۇن بولۇپ قاتتىق يامغۇر ياغىدىغانلىقىدىن مەلۇمات بېرىدىغان «ئىرەك دولقۇن» پەيدا بولغانلىقىنىڭ تاسادىپىي ئەھمىيىتى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلىدى. يېرىم كېچە بولغان ۋاقىت ئىدى. كۆزى تېخى تولۇق ئۇيقۇغا كەتمىگەن يېدىگەي ئارمان قىلىپ يەنە ئالتۇن مەكىرەنى ئېسىگە ئالدى. ئالتۇن مەكىرە قانداق بولۇپ قالغاندۇر؟ دېڭىزنىڭ چوڭقۇر يېرىدە دولقۇننىڭ شارىلدىغىنى ئانچە بىلىنمىسە كېرەك. ئۇ ئۆزىنىڭ دېڭىز ئاستىدىكى قاپقارا ئاغۇ ماكانىدا تۇرۇپمۇ دېڭىز ئۇستىدىكى دەھشەتلىك دولقۇن شاۋقۇنىنى تىڭشاۋاتقاندۇر. يېدىگەي مۇشۇلارنى ئويلاپ، بالىلارچە كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، بىر قولىنى ئايالىنىڭ قورسىقىغا تىرەپ قويۇۋىدى، قورساقتىكى بالىنىڭ تەۋرەۋاتقانلىقىنى تۇيۇپ قالدى. يېدىگەي بۇنىڭغىمۇ بالىلارچە مەززە بولۇپ كۈلۈمسىرەپ، تىپتىنچلا ئۇيقۇغا كەتتى.

بىر يىلغا يەتمەيلا ئۇشتۇمتۇت ئۇرۇش باشلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى، تۇرمۇشتىكى ھەممە نەرسىنىڭ ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ كېتىشىنى، دېڭىز بىلەن بىر يولىلا خوشلىشىپ، بۇ كۈنلەرنى ئەسلەپلا يۈرىدىغانلىقىنى، بولۇپمۇ

مۇشكۇل كۈنلەردە ئۇنى ئەسلەپلا قالمىغانلىقىنى ئۇ چاغدا بىلمەيتتى...

بۇ يەردە پويىز شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...
بۇ يەردە تۆمۈريولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپلىق چۆل — ساري ئۆزەك ياتىدۇ...

بورانلىقلىق يېدىگەي ئۈچۈن 1953 - يىلى قورقۇنچلۇق بىر يىل بولدى، قىش تولىمۇ بالدۇر كەلدى. ساري ئۆزەكتە بۇرۇن بۇنداق قىش بولۇپ باقمىغان ئەمەس ئىدى. 10 - ئاينىڭ ئاخىرىدىلا لەپىلدەپ قاتتىق قار يېغىپ، ھاۋا سوغۇق بولۇپ كەتتى. ھېلىمۇ ياخشى، ئۇ بۇنىڭدىن ئاۋۋال قۇمبەلدىن ئۆزىگە ۋە زەرىپەنىڭ ئۆيىگە ياڭيۇ توشۇۋالغانىدى. ھېلىمۇ بىلگەندەك ئالدىرىغانكەن. قۇمبەلگە ئاخىرقى قېتىمدا تۆگە بىلەن باردى، بۇ يەردىن ئۆتىدىغان يۇك پويىزىنىڭ ۋاگون ئارىلىقىدىكى ئوچۇقچىلىقتا تۇرۇپ ئۆيگە يەتكۈچە ياڭيۇ ئۇششۇپ كېتەرمىكىن دەپ قورقىنىدى. ئۇششۇگەن ياڭيۇ كىمگە كېرەك. شۇڭا، ئۇ قارانارغا مىنىپ باردى - دە، ئىككى تاغار ياڭيۇنى ئارتتى. يالغۇز ئۆزى بولسىغۇ ئىككى تاغار ياڭيۇنى ئارتالمايتتى، خۇدا يەتكۈزدىمۇ، يارەمگە ئادەم چىقىپ قالدى. ئۇ ئارتىلغان ئىككى تاغار ياڭيۇنى كىگىز بىلەن چۈمكەپ، شامال ئۆتۈپ كەتمىسۇن دەپ چەت - ياقىلىرىنى قىمداپ، ئۆزى ئىككى تاغارنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوقچىيىپ ئولتۇرۇۋېلىپ تۆگىنى بورانلىققا قاراپ قويۇۋېتتى. قارانارنىڭ ئۈستىدە پىلغا مىنگەندەك ئولتۇراتتى، يېدىگەي شۇنداق ئويلىدى. بۇ تەرەپلەردە تاكى مۇشۇ يېقىنغىچە پىلغا ئادەملەر مىنىپ يۈرىدۇ، دېگەننى ھېچكىممۇ ئاڭلىمىغان. مۇشۇ كۈزدە ئىستانسىنىڭ كىنوخانىسىدىلا تۇنجى قېتىم بىر ھىندىستان كىنوسىنى قويغان. شۇ چاغدا، پۈتكۈل قۇمبەلدىكى

چوڭ ـ كىچىك، ياش ـ قېرىلار ناتونۇش مەملىكەتنىڭ بىر كىنوسىنى كېلىپ كۆرۈشكەنىدى. كىنودا ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان ناخشا ـ ئۇسسۇلدىن باشقا كىشىلەرنىڭ پىللارغا مىنىۋېلىپ ئىسسىق بەلباغدىكى قويۇق ئورمانىدا يولۋاس ئوۋلاپ يۈرگەنلىكىنىمۇ كۆرسەتكەنىدى. يېدىگەيمۇ بۇ كىنونى كۆرگەن. ئۇ چاغدا ئۇ ھايالدىما بېكەتنىڭ باشلىقى بىلەن بىرلىكتە بورانلىق ئۈچاستىكىسىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە ئىشچىلار قۇرۇلتىيىغا قاتناشقىلى كەلگەن بولۇپ، قۇرۇلتاي يېپىلىدىغان چاغدا ئىستانسا كۇلۇبىدا ھىندىستانىنىڭ ئاشۇ كىنوسى قويۇلغانىدى. شۇنىڭدىن باشلاندى ـ دە، كۆپچىلىك كىنونى كۆرۈپ چىقىپ، قىزىق پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى. ھىندىستاندا ئادەملەرنىڭ پىلغا مىنىشىپ يۈرىدىغانلىقى تۆمۈرىيولچىلارنى ھەيران قالدۇردى. شۇنداق بولسىمۇ بەزىلەر:

ــ ئۇنىڭ نېمىسى بار، سىلەر پىل ـ پىل دەيسىلەر، يېدىگەينىڭ قارانارنىڭ پىلدىن نەرى كەم؟ يۈك ئارتساڭ، ئۇمۇ پىلدىن قېلىشمايدۇ، قانچىلىك يۈك ئارتساڭ، شۇنچىلىكىنى كۆتۈرىدۇ ! ــ دەپ كېتىشتى.

ــ ھە، راست ! ــ دېيىشتى ئۆپچۆرىدىكىلەر كۈلۈشۈپ.

ــ پىل دېگىنىڭ نېمىدى ! ــ دېدى يەنە بىرەيلەن، ــ پىل دېگىنىڭ پەقەت ئىسسىق بەلباغدىكى مەملىكەتلەردىلا ياشايدۇ. بىزنىڭ ساري ئۆزەككە قىش كۈنلىرى ئەكېلىپ بېقىڭلارچۇ شۇ پىلىڭلارنى، تۈيىقى ئۇششۇپ چۈشۈپ قالىدۇ، قارانارغا يېتەلىشى نەدە ئۇنىڭ !

ــ شۇنى دېگىنە، يېدىكە ! سەن نېمىشقا قارانارنىڭ ئۇستىگە ھىندىستانلىقلار پىلنىڭ ئۇستىگە چىدىر تىككەندەك چىدىر تىكىۋالمايسەن؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە چىقىپ ئولتۇرساڭ، سەنمۇ شۇلارنىڭ بايلىرىغا ئوخشاپ قالاتتىڭ !

يېدىگەي مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى. دوستلىرى ئۇنىڭغا چاقچاق قىلاتتى، كۆپچىلىكنىڭ ئۇنىڭ تۆگىسىنى مۇنداق ماختىغانلىقى

ئۇنىڭ قۇلىقىغا تازا ياققاندى...

لېكىن، ئاشۇ يىلى قىشتا، يېدىگەي قارانارنىڭ كاساپىتىدىن ھەسرەت چېكىپ، تازا ئازابقا قالدى ـ دە...

ئۇ ئازاب ھاۋا ئاستا ـ ئاستا سوۋۇپ، سوغۇق چۈشۈشكە باشلىغان چاغدا پەيدا بولدى، دەل شۇ كۈنى يېدىگەي يولدا كېلىۋاتقاندا تۇنجى قېتىم قارغا دۇچ كېلىپ قالدى. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى بىرنەچچە قېتىم قار ياغقان بولسىمۇ، لېكىن تېزلا ئېرىپ كەتكەنىدى. بۇ دورەم باشقىچە بولۇپ كەتتى! ساڭا ئۆزەكنىڭ ئاسمىنىنى تۇتەك قاپلاپ، شۇرغان قۇتراپ، تورغايدەك، پاختەكتەك قار يېغىپ، دالانى ئاپپاق قىلىۋەتتى. كۈن ئانچە بەك سوغۇق بولمىسىمۇ، لېكىن نەم ھاۋا ئادەمنى قىينايتتى. ھەممىدىن يامىنى ــ قاتتىق ياغقان قاردا ئەتراپتا ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمايتتى. قانداق قىلماق كېرەك؟ بۇ دالادا قاردىن دالدا بولغۇدەك يەر يوق ئىدى. قارانارنىڭ كۆچىگە ۋە سېزىمچانلىقىغا ئىشەنچ قىلماقتىن باشقا ئامال يوق ئىدى. ئۇ ئۆيىنى تېپىپ بېرىشى كېرەك ئىدى. شۇڭا، يېدىگەي ئەمدى تۆگىنى ئۆز ئەركىگە قويۇۋېتىپ، ئۆزى ياقىسىنى كۆتۈرۈپ، تۇمىقىنى بېسىپ كىيىپ، ئۇستىدىن باستۇرمىسىنى ئارتىپ، بىرەر نەرسىنى كۆرمەك بولۇپ ئىككى تەرىپىگە قارىسىمۇ ھېچنېمىنى پەرق ئېتەلمەي، تاقەت قىلىپ تۆگىسىنىڭ ئۇستىدە ئولتۇرىۋەردى. ئۇچ ـ قىرى يوق قاردىن باشقا، ئەتراپتا ھېچنېمە كۆرۈنمەيدۇ... قارانار يەنىلا شۇ ئايلىنىپ باردىغان كونا يولدا، مېڭىشىنى ئاستىلاتماي كېتىپ بارماقتا، ئۇستىدە ئولتۇرغان غوجايىنى ھازىر ئۇنىڭغا غوجا ئەمەس. قىمىر قىلماي ئۇنسىز ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى ئۇمۇ سېزىپ كېتىۋاتىدۇ. شۇرغان كۆتۈرۈلۈپ جۇدۇن بولۇۋاتقان مۇشۇ دالادا ئېغىر يۈكنى كۆتۈرۈپ مېڭىش ئۇچۇن قارانارغىمۇ كارامەت كۈچ كېرەك ئىدى. غوجايىنى ئۇستىدە، قارانار ئاندا ـ ساندا «باف» قىلىپ قويۇپ، ئارسلاندەك ۋارقىراپ، بەزىدە بوزلاپ، پۇشۇلداپ،

ئىسسىق هور چىقىرىپ، ئالدىدىن سوقۇقان قارنى قاق ئوتتۇرىسىدىن يېرىپ، هارماي - تالماي ۋە توختاپمۇ قويماي يورغىلاپ ماڭماقتا...

يېدىگەيگە يول تولىمۇ ئۇزاق سېزىلەتتى: «ئۆيگە تېزرەك يەتسەك بولاتتى» دەپ ئالدىرايتتى، ئىچىدە ئۆيگە يېتىپ بارغاندىكى هالەتنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى: ئۆيدىكىلەر ئەجەب مۇنداق بىر كۈنگە قالدى - دە، بىرەر چاتاق چىقماس، دەپ ئەنسىرەيدۇ - دە. ئۇكىبالا چوقۇم ئەنسىرەيدۇ، لېكىن يۇزىدە يۇزىگە ئېيتمايدۇ، سۆزسىز. ئۇ ئاغزىدا گەپ تۇرمايدىغان خوتۇن ئەمەس. ئېهتىمال، زەرىپەمۇ بىرەر چاتاق چىقىپ قالماس، دەپ ئويلار؟ چوقۇم ئويلايدۇ. بىراق، ئۇ تېخىمۇ گەپ قىلمايدۇ، ئۇ ئۆزىنى قاچۇرۇپلا يۈرۈۋاتامدۇ، يالغۇز ئۇ تۇرغان يەردە ئۇنىڭ بىلەن هەرقانداق بىر ئىش توغرىسىدا گەپ قىلىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ كېلىۋاتامدۇ! ئۆزىنى قاچۇرۇپ نېمە، بۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟ يېدىگەينىڭ گەپ - سۆز ۋە هەرىكىتىدە سىزىقتىن چىقىپ كەتكەن هېچبىر ئىش يوقتۇ. هەممە ئىش ئاۋۋالقىدەكلىغۇ. ئۇلار تىرىكچىلىك يولىدا ئۇشتۇمتۇت ئۇچرىشىپ قېلىپ، ماڭغان يولىمىز بىر بولمىسۇن يەنە دەپ بىردىنلا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاراشقان ۋە يولىنى داۋاملاشتۇرغانلاردىن ئىدى. ئىش ئەنە شۇ تەرىقىدە بولغانىدى. بۇنداق ئەهۋالدا ئىشىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا كەلسەك، يېدىگەي ئۇچۇن بەختسىزلىك ئەنە شۇ بولدى... بۇنىسى تەقدىردىن، ئېهتىمال، تۇغۇلغاندىلا پېشانىسىگە شۇنداق يېزىلغاندۇ، ئايىغى چىقمايدىغان بۇ يولدا خاراب بولۇپ كېتەر. ئۇ ئۆزىنى قەيەرگە قويىدۇ، بەختسىز قەلبىگە قانداق مۇئامىلە قىلىدۇ، بۇ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشى، ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭ غەم قىلىپ ئولتۇرۇشى هاجەت ئەمەس. ئۇنىڭ قانداق بولۇشى، ئىستىقبالىنىڭ قانداق بولۇپ كېتىشى بىلەن باشقىلارنىڭ هېچقانداق ئالاقىسى يوق! ئۇ بالا ئەمەس، بىلىدۇ، ئۆزىنىڭ

سەۋەنلىكىدىن بارغانسېرى چىڭىپ كەتكەن تۇگۇنچەكنى قانداق يېشىشنى بىلمىدۇ...

يېدىگەي مۇشۇنداق خىياللار ئىچىدە قورقۇتى، ئازابلاندى، نېمە قىلارىنى بىلەلمەي كەتتى. ئۇ ھەم زەربىنى ئۇنتۇيالمايتتى، ھەم ئۆكىبالانى قىلچە تاشلىغۇسى كەلمەيتتى، ئىككىلىسىنى تاشلىيالمايدىغانلىقى بىلەن ئۇ بەختسىز ئىدى، ئۇ ئىككىسىمۇ بۇنى بىلمىدىغاندەك قىلاتتى، ئۇلار ھەم ئىشنى ئەۋج ئالدۇرۇۋەتمەسلىكنى ئويلايتتى، ھەم ئۇنىڭ بالدۇرراق بىر قارارغا كېلىشىگە يارەملىشىشنى خالمايتتى. قارىماققا، ھەممە ئىش بۇرۇنقىدەكلا ئىدى، ئىككى ئايالنىڭ مۇناسىۋىتى نورمال، ئىككى ئائىلىنىڭ بالىلىرى خۇددى بىر ئائىلىنىڭ بالىلىرىدەك ئۆسۈپ چوڭ بولماقتا، ئۇلار ھايالدىمدا ياكى بۇ ئۆيدە، ياكى ئۇ ئۆيدە بىللە ئوينىاپ ياز، كۈزلەرنى ئۆتكۈزدى...

قاتتىق قار يېغىۋاتقان دالادا، يېدىگەي ئازابلىنىپ يېتىمسىرەيتتى. ئەتراپتا تىرىس قىلغان ئاۋاز يوق، ئاپپاق تۇتەكتىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيدۇ. قارانار بېشىغا چۈشۈپ قېلىن بولۇپ قالغان قارنى پات - پات سىلكىپ چۈشۈرۈۋېتىپ، يۇرۇشنى ئۆزگەرتمەي، «باف» قىلىپ توۋلاپ، ئەتراپتىكى تىنچلىقنى بۇزغاندەك بولىدۇ. ئۇستىدىكى غوجايىنىنىڭ بولسا، كۆڭلى پەرىشان. يېدىگەي نېمە قىلارىنى بىلمەي، ئۆزىنى تىنچلاندۇرالماي، مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان سۆزلەر بىلەن ئۆزىنى قايىل قىلالماي كەلمەكتە ياكى زەربىگە پۈتۈن يۈرەك سىرىنى ئېچىپ ئېيتالمايدۇ، ياكى ئۆكىبالا بىلەن ئادا - جۇدا بولۇپ كېتەلمەيدۇ. ئەنە شۇنداق سەۋەبلەر ئارقىسىدا ئىزا بولۇپ، ئۆزىنى ئۆزى ئايماي تىللاشقا باشلىدى: «ھايۋان ! سەنمۇ بىر، سېنىڭ تۆگەڭمۇ بىر! خۇنپەر! ئىتنىڭ بالىسى ! ئەخمەق !» ئۇ يەنە ئۇيقۇسىنى ئېچىش، نېمىتىدىن يېنىش، يار ئالدىدىن ئاتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىش ئۈچۈن يامان سۆزلەر بىلەن ۋارقىراپ، ئۆزىنى تىللاپ، قورقۇتۇپ، ھاقارەتلەپ، قامچىلاپمۇ

باقتى... لېكىن، بۇلارنىڭ ھېچبىرى كار قىلمىدى... يەر كۆچۈش بىلەن ئۆرۈلۈپ كېتىۋاتقان تاغدەك، ئۆز ئورنىدىن قوزغىلىپ كەتتى... ئۇنىڭ بىردىنبىر خۇشاللىقى بالىلار ئىدى. بالىلار ئۇنى، شۇبھىسىز، ئاۋۇالقىدەكال ياخشى كۆرەتتى، غەلىتە سوئاللارنى قويۇپ ئولتۇرمايتتى. ئۇلارغا نېمە كېرەك، قانداق ياردەم كېرەك بولسا، يېدىگەي قولىدىن كېلىدىغىنىنى ئايىمايتتى، مانا ھازىرمۇ قۇمبەلدىن ئىككى تاغار ياڭيۇنى قارانارغا ئارتىپ ئەكېلىۋاتىدۇ، بىر تاغىرى شۇلارنىڭكى... قىشلىق ئوتۇن - ياغاچلىرىنى غەملەپ بەرگەنمۇ مۇشۇ يېدىگەي...

شۇ بالىلارنى ئويلاش — يېدىگەينىڭ چۈشەندەك جېنى بېرىپ پاناھلىنىدىغان يەر، شۇلارنى ئويلىسىلا، كۆڭلى ئەمىن تاپىدۇ. يېدىگەي ھازىر بورانلىقتا يەتكەندىن كېيىن بالىلارنىڭ قانداق يۈگۈرۈشۈپ چىقىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. قاتتىق قار يېغىپ تۇرسىمۇ بالىلار ئۆيلىرىدىن سەكرەپ - قىيغىتىپ چىقىشىپ: «يېدىكە ئاغاي كەلدى ! قارانار بىلەن كەلدى ! ياڭيۇ ئەكەلدى !» دەپ ئالدىغا كېلىدۇ. ئۇلارغا: «كېتىڭلار، ئۆيۈڭلەرگە كىرىپ كېتىڭلار !» دەپ ئېيتالمايسەن. يېدىگەي شۇ چاغدا: «چۆك !» دەپ قارانارنى چۆكتۈرىدۇ، ئۇستىبېشى قار بولۇپ تۆگىدىن چۈشىدۇ، ئۇستىبېشىنى قېقىپ، قارلارنى چۈشۈرۈۋېتىپ تۇرۇپ بالىلارنىڭ باشلىرىنى سىلاشقىمۇ ئۇلگۈرىدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن تۆگىدىن تاغارلارنى چۈشۈرۈشكە باشلايدۇ، ئەگەر ئۆيدە بولسا زەرىپە چىقىپ كەلگەن ۋاقىتتىمۇ ئۇنىڭغا ھېچنېمە دېمەيدۇ، زەرىپەمۇ ئۇندىمەيدۇ؛ يېدىگەي پەقەت ئۇنىڭ يۈزىگە بىر قارايدۇ، بىر كۆرگەنىنىڭ ئۆزى ئۇنىڭغا بىر مەدەت، شۇنىڭدىن كېيىنچۇ، ئۇ ئاۋۇالقىدەكال غەم - قايغۇغا پاتىدۇ، كونا كېسىلى قوزغىلىپ، ئۆزىنى قىيناشقا باشلايدۇ، بۇنداق بولۇشى تەبىئىي، ئۇ بۇنىڭدىن قۇتۇلالمايدۇ. بالىلار بولسا، تۆگىنىڭ «باف» قىلىپ قېلىشىدىن قورقا - قورقا ئاۋايلاپ بېسىپ، غەيرەتلىنىپ

يېقىنلاپ كېلىپ، يوك چوشۇرۇۋاتقان يېدىگەيگە ياردەملىشىۋەتمەك بولۇپ تىنىمسىز تېپىرلاپ پۇتلىشىدۇ. يېدىگەينىڭ بارلىق ئازابىنى، مۇجۇلغان يۈرىكىنى يېنىكلىتىدىغان دورا مانا مۇشۇلا...

يېدىگەي ئابۇتالىپنىڭ بالىلىرى بىلەن ھازىرلا كۆرۈشىدىغانلىقىغا ئىدىيە جەھەتتىن تەييارلىنىپ قويدى. بۇ دورەم ئۇلارغا نېمە توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرسە بولار؟ ئۆزىنىڭ (ھازىر ئۇلارنى مۇشۇنداق دەپ ئاتايدىغان بولدى) ئاڭلاپ زېرىكمەيدىغان تىڭشىغۇچىلىرىغا نېمىلەرنى سۆزلەپ بەرسە ياخشى بولاركىن؟ يەنىلا ئارال دېڭىزى توغرۇلۇقمۇ؟ ئۇلار دېڭىز ھېكايىلىرىنى چوقۇم ئاتىسى بىلەن بىرلەشتۇرۇپ ئويلاپ كېتىدۇ، ئەنە شۇ يول بىلەن ئاتىسى بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇرىدۇ، ئاتىسىنى سېغىنىدۇ... لېكىن، دېڭىز تۇرمۇشى ھەققىدە كۆرگەن - بىلگەنلىرىنى قويماي سۆزلەپ تۈگەتكەن، نەچچە قېتىمدىن سۆزلەپ بەرگەن، پەقەت ئالتۇن مەكىرە توغرۇلۇقلا تېخى سۆزلەپ بەرگىنى يوق. لېكىن، بۇنداق ئىشلار توغرۇلۇق قانداق سۆزلەپ بەرگىلى بولىدۇ؟ بۇ ۋەقەنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشىنى ئۆزى بىلىدۇ، ئۇنى باشقىلارغا سۆزلەپ بېرىشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بار؟

قار يېغىپ تۇرغان شۇنداق بىر كۈنىنى يېدىگەي ئەنە شۇ تەرىقىدە يول ئۈستىدە ئۆتكۈزدى، يول بويى ئېغىر ئويدىن، غەم - ئەندىشىدىن نېرى بولالمىدى. يول بويى قار توختىماي يېغىپ تۇردى.

ئەنە شۇ قاردىن كېيىن پۈتۈن ساری ئۆزەكنى قارا قىش مەھكەم ئىگىلىۋالدى، ئۇ بالدۇر كەلدى، كەلگەندىمۇ قەھر - غەزەپ بىلەن كەلدى.

سوغۇق چۈشۈشى بىلەن قارانار قۇتراشقا باشلىدى، ئاغزىدىن ژىننىڭ چېچىپ، توۋلاپ، ۋارقىراپ، بافلاپ يۇلقۇنۇپ، بەدىنىگە يىغقان كۈچىنى يەنە چىقىرىشقا باشلىدى. ئەمدى ئۇنى قورۇدا تۇتۇپ تۇرالىغۇدەك ھېچقانداق كۈچ - قۇدرەت يوق ئىدى، ھەتتا

ئىگىسىنىڭ ئۆزىمۇ «بالادىن ماشايىخلارمۇ قېچىپ قۇتۇلۇپتۇ» دېگەندەك، بۇغرىنىڭ مىجەزىگە بېقىپ ئىش قىلىشقا ئۆتتى...

قار يېغىپ ئوچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ساري ئۆزەكتە ئىزغىرىن شامال چىقىپ، تۇمان كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندەك بولدى - دە، سۆڭەك - سۆڭەكتىن ئۆتۈپ كېتىدىغان سوغۇق ھاۋا پۇتۇن چۆلنى ئىگىلىدى. قار دەسسىگەن ئاياغ تۇۋىشى يىراق - يىراقلاردىن «غىچىر - غىچىر»، «غاچ - غاچ» قىلىپ ئوچۇق ئاڭلىناتتى، ھەتتا كىچىككىنە تۇيۇشلارمۇ يىراق - يىراقلارغا كېتەتتى. بىكەتتىكى پويىزنىڭ ئاۋازىنى تالاي كىلومېتىر يىراقلاردىن ئاڭلاشقا بولاتتى. سەھەردە، يېدىگەي ئۇيقۇلۇقتا يېتىپمۇ قارانارنىڭ قاشادا تېپىرلاپ - ژارقىراپ تۇرالماي كېتىۋاتقانلىقىنى، قاشانى مىدىرلىتىپ ئۆرۈۋېتەي دەپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى. ئۇ قاشانىڭ يەنە ئۆرۈلىدىغانلىقىنى بىلدى - دە، كىيىملىرىنى دەرھال كىيىپ، قارانارغا ژارقىرىدى، سوغۇق ھاۋا ئۇنىڭ ئاغزىغا ئۇرۇلاتتى:

«نېمە قىلىۋاتىسەن؟ نېمە قىلماقچىسەن؟ ئۆلگۈڭ كېلىۋاتامدۇ؟ يەنە شۇ ئىشىڭنى باشلىدىڭمۇ؟ مېنىڭ قېنىمنى ئىچمەكچىمۇسەن؟ ۋۇي ئەسكى، ھايۋان! ئۆچۈر دەيمەن ئۇنۇڭنى! يۇم دەيمەن ئاغزىڭنى! بۇ يىل يىگىتلىكىڭ بەكمۇ بالدۇر قوزغىلىپتۇ سېنىڭ. ئەلگە كۈلكە، ئېشەككە ھەيران قالغۇدەك ئىش قىلمىساڭ بولاتتى!»

بىراق، ئۇنىڭ ئېيتقان سۆزلىرى بىكارغا كېتىۋاتاتتى. بۇغرانىڭ شەھۋانىي نەپسى قوزغىلىپ، ئەسەبىيلىشىپ، ئىگىسىدىن قىلچە ئەيمەنمەي تۇرۇۋاتاتتى. ئۇ ئۆز نىيىتىدىن قايتماي، پىشقىرىپ - پىشقىرىپ، كانىيى يىرتىلغۇدەك ژارقىراپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، قاشانى ئۆرۈۋېتەي دەپ تۇراتتى.

«ھە، شۇ، بىرنېمىنى سېزىپسەن - دە؟ — ئىگىسى

ئاچچىقلىنىشتىن ئەيىبلەشكە كۆچتى، ــ چۈشىنىشلىك بولدى. هازىرلا تۆگە پادىسى ئىچىگە بىرىپ يېتىشلىك كىرەك ئىكەن - دەپ بىر ئىنگەنىنىڭمۇ سېنى سېغىنغانلىقىنى سېزىپسەن - دەپ ۋاي - ۋاي - ۋاي ! ئەجەب خۇدايىم سېنى بىر يىلدا بىر قېتىم مۇشۇنداق ئىش ئېسىڭگە كېلىدىغان قىلىپ يارىتىپ قويۇپتۇ دېسە. بۇنداق قىلماي، جاڭجالمۇ چىقارماي، ئاستىلا ھەر كۈنى شۇ ئىشىڭنى قىلساڭ بولماسمىدى؟ شۇنداق بولسا، سېنىڭ بىلەن كىمنىڭ ئىشى؟ قارا، قىيامەت قايىم بولىدىغانىدەك...»

بۇ ئەيىبلەشلەرنىڭ ھەممىسىنى يېدىگەي پەقەت ئۆزىنىڭ بۇغرا ئالدىدا ئامالسىز ئىكەنلىكىنى ئىقابلاش ئۈچۈنلا ئېيتىۋاتاتتى. ئۇ بىلەتتىكى، ئۇنىڭغا ھېچبىر ئامال يوق ئىدى. ئۇنى تولا ۋارقىراتماسلىق ئۈچۈن، ئىلاجسىز، قاشانىڭ غورۇسىنى ئېچىۋەتتى. غورۇ ئادەم بويىدىن ئېگىز قىلىپ ياغاچتىن ياسالغانىدى ۋە يوغان زەنجىر بىلەن زەنجىرلىۋېتىلگەنىدى. يېدىگەي ئېغىر غورۇنى ئاچار - ئاچماستىنلا قارانار ئۆزىنى غورۇغا ئاتتى - دە، ساغلام پۇتلىرىنى ئىشقا سېلىپ، تىك تۇرغان قارا ئۆركەشنى لىغىلدىتىپ، ئۈچقاندەك چۆلگە قاراپ يۈگۈردى، ئۇ ھەتتا ئېگىسىنى يىقىتىۋەتكىلى تاس قالدى. ئۇ بىر دەمدىلا پۇتلىرى بىلەن قارلارنى ئۈچۈرۈپ كۆزدىن غايىب بولدى.

«تۇفى، كاپىر! ــ ئېگىسى ئارقىسىدىن بىر تۈكۈردى - دە، ئاچچىقى بىلەن، ــ چاپ، ئەخمەق، يۈگۈر، بولمىسا كېچىكىپ قالسەن !» دېدى.

يېدىگەي ئەتىگەندىلا ئىشقا مېڭىشى كېرەك ئىدى، ئۇنىڭ قارانارنىڭ « توپىلىڭى »غا يول قويغانلىقىمۇ شۇنىڭدىن ئىدى. بۇنىڭ ئارقىسىنىڭ نېمە بىلەن تۈگەيدىغانلىقىنى بىلسە، «توپىلاڭ» كۆتۈرمەك تۇرماق، بوغۇلۇپ ئۆلسىمۇ بوشاتماس ئىدى - دە، بىراق ئۇ ئىشقا كەتكەن چاغدا بۇ كاساپەتكە كىم ئېگە بولاتتى؟ بوپتۇ. قارىسى يوقالسۇن. بوپتۇ، قۇترىغان بۇ كاساپەت

دالادا ئەركىن يۈرسۇن، قىزىغان قېنى سوۋۇسا بەلكىم تىنچلىنىپمۇ قالار، دەپ ئويلىغانىدى يېدىگەي...

چۈشتە قازانقاپ كەلدى، ئۇ ھېسداشلىق قىلغان تەلەپپۇزدا يېدىگەيگە:

ــ ھە، غوجايىن، ئىشلىرىڭ چاتاققۇ! باياتىن فېرمىغا بارغانىدىم. پەمىچە، ھېلىقى قارانار بۇ چاغقىچە يىراق يەرلەرگە كەتكەن بولسا كېرەك. بۇ ئەتراپتىكى ئىنگەنلەر ئۇنىڭغا ئازلىق قىلغاندەك قىلىدۇ، ــ دېدى.

ــ نەگە كېتىپتۇ؟ چاقچىقىڭنى قويۇپ راستىڭنى ئېيتقىنا؟

ــ نېمىسى چاقچاق؟ بىلىپ قال، ئۇ باشقا تۆگە پادىلىرىنى ئىزدەپ كېتىپتۇ. بۇ ھايۋاننىڭ بۇرنىغا بىرنېمە پۇرىغان چېغى. باياتىن مەن بىزنىڭكىلەر قانداقراقكىن دەپ كۆرۈپ كەلگىلى بېرىۋىدىم. چوڭ جىلغىدىن ئۆتۈش بىلەنلا دالادا پىرقىراپ چېپىپ يۈرگەن بىر نېمىگە كۆزۈم چۈشتى. ھاي ـ ھاي، يەرلەر تىترەپ كېتىپتۇ، قارىسام قارانار ئىكەن. كۆزلىرى ئېتىلىپ چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ، ۋارقىراپ شالىنى ئېغىتىپ يۈرۈپتۇ. خۇددى پاراۋۇزدەك ۋارقىرىغىنى ۋارقىرىغان. قۇيۇن چىقىرىپ يۈرۈپتۇ، خۇددى ئالدىدا ئادەم يوقتەك، مېنى دەسسەپ ئۆتۈپ كەتكۈدەك بولۇپ يېنىمدىن ئۇچقاندەك ئۆتۈپ كەتتى. مالاقۇمدىچاپ تەرەپكە كەتتى. ئۇ يەردە، يار ئاستىدا بىزدىكىدىنمۇ كۆپ تۆگىلەر ئوتلىشىپ يۈرۈپتىكەن. بۇ يەردىكىنىڭ مەززىسى قالمىدى دەپ، شۇ يەردە ھاڭگىلىقىنى بىر كۆرسەتمەك بولغان چېغى. بۇ كاساپەتنىڭ تازا كۈچىگە تولغان چېغى ـ دە، بۇ.

يېدىگەي غەمگە چۆكتى. ئۇ قارانارنىڭ قانچىلىك بالا تېرىيدىغانلىقىنى، قانچىلىك چاتاق چىقىرىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلەيتتى.

ــ بولدى، ئەنسىرىمە. ئۇ يەردە ھەر نوچى تۆگىلەر بار. بىر قەپەس ئېلىشىدىغان بولسا قارانارنىڭ خۇددى يېڭىلگەن ئىتتەك

ياۋاشلىشىپ قايتىپ كەلمىگىنىنى كۆرەي، نەگىمۇ بارالايتتى، — دېدى قازانقاپ تەسەللى بېرىپ.

ئەتىسى قارانارنىڭ جەڭگىۋار ھەربىكەتلىرى توغرۇلۇق خۇددى ئالدىنقى سەپتىن جەڭ خەۋەرلىرى يېتىپ كەلگەندەك خەۋەرلەر يېتىپ كېلىشكە باشلىدى. ھەممىسى قاملاشمىغان خەۋەرلەر ئىدى. بورانلىق بېكەتتە پويىز توختىسىلا، يا شوپۇر، يا ئوت قالىغۇچى، يا پويىز باشلىقى ۋە يا مۇلازىمەتچى بولسۇن، ھەممىسى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي قارانارنىڭ يول بويىدىكى ئىستانسا ياكى ھايالدىملارنىڭ ئەتراپىدىكى تۆگە پادىلىرى ئىچىدە ۋەقە تۇغدۇرۇپ يۈرگەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر يەتكۈزۈشەتتى. قۇمدىچاپ ھايالدىمىسىدا قارانار ئىككى بۇغرىنى ئۆلەر ھالەتكە يەتكۈزۈپ، تۆت ئىنگەننى تارتىۋېلىپ، دالاغا قوغلۇۋېتىپتۇ؛ ھېلىقى ئىنگەننىڭ ئىگىلىرى تۆگىلىرىنى قارانارىدىن ئاران ئاجرىتىۋاپتۇ، قارانارنى قورقۇتماق بولۇپ ئاسمانغا مىلتىق ئېتىپتۇ. باشقا بىر يەردە قارانار بىر ئىنگەننىڭ ئۇستىدىكى ئادەمنى ئۇچۇرۇپ چۈشۈرۈپتۇ. ھېلىقى ھاماقەتمۇ خۇدا ئاشۇنداقلا يارىتىپ قويغان بىرنېمە ئىكەن، قارانار ئىنگەن بىلەن ئىشنى تۆگەتكەندىن كېيىن بوشتىپ قويۇۋېتەر، دەپ ئىككى سائەت قىمىر قىلماي كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ، شۇنداق قىلسا، ئىنگەننىڭ ئۆزىمۇ ئۇياتسىز، قارانارىدىن ئاجرىغۇسى كەلمەي كېتىپتۇ. ھېلىقى ھاماقەت ئەمدى ئىنگەننى ئېلىپ، ئۇستىگە مىنىپ ئۆيىگە قايتاي دەپ تۇرغىنىدا قارانار توپتوغرا ئۇنى كۆزلەپ چېپىپ، چەيلىۋېتىشكە تاس ـ تاماس قاپتۇ، چەيلىۋېتىشنى چەيلىۋېتىدىكەن، ھېلىقى ھاماقەت جېنىمنى قۇتۇلدۇرمىسام بولمىدى دەپ چوڭقۇر بىر ئازگالغا سەكرەپ چۈشۈپ، ئۆلۈك بىلەن تىرىكنىڭ ئارىسىدا چاشقاندەك تۇگۈلۈپ يېتىۋېلىپ ئاران ئامان قاپتۇ، بىر ھازادىن كېيىن ئېسىنى يىغىپ، قارانارىدىن يىراقراق بىر جىلغىنى بويلاپ ئۆيىگە قاراپ تىكىۋېتىپتۇ، شۇنداق قىلىپ تىرىك قالغىنىغا مىڭبىر شۈكۈر

قىلىپ ئۆيگە كېلىۋاپتۇ.

ئۇزۇنقۇلاق «تېلېفون» بويىچە، قارانارنىڭ شۇملۇق - ئەسكىلىكلىرى توغرىسىدا خەۋەر قاردەك ياغقىلى تۇردى، لېكىن ئەڭ قەھرلىك، ئەڭ قورقۇنچلۇق خەۋەر ئاقموينىاق ھايالدىما بېكىتمىدىن خەت ئارقىلىق يېتىپ كەلدى. قاراڭچۇ، بۇ ئەبلەخنىڭ قەيەرلەرگە بېرىپ ئىش تېرىپ يۈرگىنىنى! ئاقموينىاق بېكىتى قۇمبەل ئىستانسىسىنىڭ نېرىسىدىغۇ، ئاخىرا! خەت يازغان كىشى قوسپان دېگەن بىرەيلەن ئىكەن. ئۇشبۇ ئۇنتۇغۇسىز خەتتە مۇنداق دەپ يېزىلغانكەن:

«سالام، ھۆرمەتلىك يېدىگەي ئاغا! سەن ئۆزۈڭ ساڭا ئۆزەڭ ئەتراپىدا داڭلىق ئادەم بولساڭمۇ قۇلىقىڭغا ياقمايدىغان سۆزلەرنى ئېيتىشقا توغرا كەلدى. مەن سېنى پۇختا ئادەم دەپ ئويلايتتىم. بالا تەگكۈر قارانارنى ئۆز ئەركىگە قويۇۋېتىپ نېمە قىلغىنىڭ؟ مۇنداق قىلىشىڭنى ئويلىماپتىكەنمەن. ئۇ قىزىل كۆز بالا تەگكۈرۈڭ بۇ يەردە ئىمانىمىزنى قىرىق گەز ئۇچۇرۇپ بولدى. بىزنىڭ بۇغرىلىرىمىزنى ئۇركۈتۈپ ۋەيران قىلىۋەتتى. ئەڭ ياخشى ئۇچ ئىنگەننى تارتىۋېلىپ قوغلىۋەتتى. ئۆزىنىڭ كەلگىنىنى ئاز دەپ يەنە ئېگەر - توقۇملۇق بىر ئىنگەننىمۇ ھەيدەپ كەپتۇ، قارىغاندا، يولدا ئىنگەننىڭ غوجايىنىنى بىر ياقلارغا ئۇچۇرۇۋەتكەن ئوخشايدۇ، ئۇنداق بولمىسا، ئۇ ئىنگەننىڭ ئۇستىدە ئېگەر - توقۇم نېمە قىلاتتى دەيسەن، شۇنداق قىلىپ بىزنىڭ ئىنگەنلىرىمىزنىمۇ دالاغا قوغلاپ كەتتى. جانجىگەر بوتىلاقلىرىنىمۇ يېنىغا يولاتمايدۇ — قېشىغا نە ئادەم، نە ھايۋان يولاتمايدۇ. مۇشۇنداقمۇ ئىش بولامدۇ؟ بىزنىڭ بىر كىچىك تۆگىمىزنىڭ قۇۋۇرغىسىنى سۇندۇرۇۋەتكەنكەن، ئۆلۈپ قالدى. مەن ئاسمانغا مىلتىق ئېتىپ، قورقۇتۇپ، ئىنگەنلەرنى ئېلىپ قايتاي دېۋىدىم... نەدىكىنى!

ھېچنېمىدىن قورقمايدۇ. كىمنى بولسىمۇ چاياپ تاشلاپ، تىرىك پېتى يۇتۇۋېتەي دەپ تۇرىدۇ! مېنىڭ ئىشىمغا كاشىلا بولۇشما دەپلا تۇرىدۇ! ئۇ مۇتتەھەم يا ئوتلىمايدۇ، يا سۇ ئىچمەيدۇ، پەقەت ھېلىقى ئىنگەنلەرگە چاپىدۇ، خالاس! گۈرۈلدەپ بوران چىقىپ، يەر تەۋرىگەندەك بولىدۇ. ئۇنىڭ ھېلىقى ھەرىكەتلىرىنى كۆرگىنىڭدە قۇسقۇڭ كېلىدۇ. يەنە كېلىپ ھېلىقى ئىشنى توغرىلۇۋېتىپ، دالاغا قاراپ نەرە تارتقىنىدا، ئاخىر زامان بولغاندەك بولۇپ كېتىدۇ. شۇنىڭغا قارىغاندا، قارانارىڭ ھېلىقى ئىشنى يۈز يىل داۋاملاشتۇرالايدىغاندەك قىلىدۇ. مەن مۇنداق ئۆلگۈرنى زادىلا كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن. بىزنىڭ ئاۋۇلدىكى ئادەملەردە قىلچە خاتىرجەملىك قالمىدى. ئاياللار ۋە بالىلار ئۆيلىرىدىن سەل نېرى بولالماي قالدى. شۇڭا، تېز يېتىپ كېلىپ قارانارىڭنى ئەكەت. مەن ساڭا مۆھلەت بەلگىلەپ بېرەي، مۇبادا بىر كۈندىن كېيىن يەنە كەلمىسەڭ ۋە بىزنى بۇ ھارامتاماقتىن قۇتۇلدۇرمىساڭ، ئۇ ھالدا، خاپا بولما، قەدىرلىك ئاغا. مېنىڭ مىلتىقىمنىڭ ئوقى چوڭ، ئۇنداق ئوق بىلەن ئېيىقنىمۇ ئۇچۇرۇپ تاشلىغىلى بولىدۇ. قارانارىڭنىڭ بېشىنى گۈڭاھچى - شاھىتلارنىڭ ئالدىدا چۈۋۈپ تاشلايمەن - دە، شۇنىڭ بىلەن ئىش تۈگەيدۇ. تېرىسىنى پويىزدىكىلەردىن ساڭا ئەۋەتىپ بېرىمەن. قارانار ئىكەنلىكىگە قارىمايمەن. مەن ئاسان گەپ قىلمايدىغان، گەپ قىلغان بولسام، قىلغان گېپىمدىن قايتمايدىغان ئادەممەن. كېچىكمەي تېز كەل.

ئاقموناقتىكى ئىنىڭ قوسپان»

شۇنداق قىلىپ ئىش چوڭايدى. خەت يازغۇچى غەلىتە مىجەزلىك ئادەمدەك كۆرۈنگىنى بىلەن خەتتە ئەسكەرتكىنى ناھايىتى قاتتىق ئىدى. شۇڭا، يېدىگەي قازانقاپ بىلەن

مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن ئاقموبىناققا بېرىپ كېلىش قارارىغا كەلدى.

بۇ ئېيتماققا ئاسان، قىلماققا تەس ئىش ئىدى. ئالدى بىلەن ئاقموبىناققا بېرىشى، ئاندىن كېيىن ئۇ يەردىن دالاغا چىقىپ قارانارنى تۇتۇپ ئەكېلىشى كېرەك ئىدى، مۇنداق قەھرىتان سوغۇق كۈنلەردە خالىغان چاغدا جۇت بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. ئەڭ ئاددىي، ئەپلىك ئۇسۇل ئىسسىق كىيىنىپ، ئۆتكۈنچى يۇك پويىزلىرىنىڭ بىرىگە چۈشۈۋېلىش، ئاندىن كېيىن تۆگە مىنىپ مېڭىش ئىدى. لېكىن، ھېلىقى ئۆلگۈرنىڭ ئۆز «ئاشنا»لىرىنى سۇر - توقاي قىلىپ قوغلاپ قەيەرلەرگە كەتكىنىنى كىم بىلسۇن. خەتتە يېزىلغان گەپلەردىن قارىغاندا، ئاقموبىناقلىقلارنىڭ تازا ئاچچىقى كەپتۇ. بۇ ھالدا ئۇلارنىڭ مىنىپ تۇرۇشقا تۆگە بېرىپ تۇرۇشمۇ ناتايىن، شۇنداق بولمىدىغان بولسا، قېلىن قار باسقان دالادا قارانارنى پىيادە قوغلايدىغان گەپ - دە!

يېدىگەي سەھەردىلا يولغا چىقتى، ئۈكسىبالا يول ئوزۇقى تەييارلاپ قويۇپتۇ. يېدىگەي قېلىن كىيىندى، پاختىلىق شىرىق شىم بىلەن پاختىلىق چاپىنىنىڭ ئۈستىدىن چوڭ جۇۋا كىيىۋالدى، پۇتىغا پىيما، بېشىغا ئاچا تۇلكە تۇماق، قولىغا تېرە پەلەي كىيدى، مۇشۇنداق كىيىنىپ ئەمدى ماڭاي دەپ ئىنگەننى چۆكتۇرۇپ تۇرغىنىدا، قېشىغا ئابۇتالىپنىڭ ئىككى بالىسى يۇگۈرۈپ كېلىشتى. داۋۇل ئۇنىڭغا قولدا توقۇلغان يۇڭ شارپىنى سۇندى.

— يېدىگەي ئاغا، ئاپام سىزنىڭ بوينىڭىز توڭلاپ قالمىسۇن دەپ ماۋۇنى ئەۋەتتى.

— بوينۇڭ دەمسەن؟ گېلىڭ دە.

يېدىگەي خۇشاللانغىنىدىن بالىلارنى دەمۇدەم باغرىغا بېسىپ، يۇزلىرىدىن سۆيۈپ كەتتى، ھاياجانلانغىنىدىن ئابايىقىدىن باشقا گەپ تاپالماي كەتتى، بالىلارچە خۇشاللىنىپ

كەتتى. بۇ زەربىەنىڭ ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنىڭ بىرىنچى سىگنالى ئىدى.

ــ ئاياغلارغا ئېيتىڭلار، ــ دېدى ئۇ ئاتلىنىپ تۇرۇپ، ــ مەن تېزلا قايتىپ كېلىمەن، خۇدايىم بۇيرۇسا، ئەتىلا قايتىپ كېلىمەن... بىر مىنۇتمۇ هايال بولمايمەن، شۇ چاغدا هەممىمىز يىغىلىپ ئولتۇرۇپ چاي ئىچىمىز.

يېدىگەينىڭ هېلىقى قارغىش تەگكۈر ئاقموينىاققا تېزرەك يېتىپ بېرىپ، هايال قالماي قايتىپ كەلگۈسى كەلدى، يۈڭ شارپا بەرگىنى هەقىقىي ياخشىلىقنىڭ نىشانىمۇ، ئەمەسمۇ ــ زەربىەنىڭ چىرايىغا بىر قاراپ شۇنىڭغا كۆزىنى يەتكۈزگۈسى كەلدى. ئۇ يۈڭ شارپىنى پەم بىلەن قاتلاپ چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويغانىدى، ئۆيدىن چىقىپ خېلى يەرگە كەلگەندە ئۆيگە قايتماق بولۇپ ئۆڭى بۇزۇلدى. «قۇترىغان قارانارنى قوسپان دېگەن بىرى ئېيتىپ تاشلىسا ئېيتىپ تاشلاۋەرسۇن، سويۇپ تېرىسىنى ئەۋەتسە ئەۋەتمەرسۇن. ئاتىسىغا لەنەت ! بۇ قۇترىغان هايۋان بىلەن قاچانغىچە ئېلىشىپ ئۆتىدۇ ئەمدى. ئۆز ۋابالى ئۆزىگە، خۇدا جاجىسىنى بەرسۇن مەيلى ! ئۇنىڭغىمۇ شۇ كېرەك !» يېدىگەي مۇشۇنداق ئويلىدى، ئۆيگە قايتماق بولدى، بىراق ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، ئۇيالدى، يۈرت ئالدىدا، بولۇپمۇ ئۇكىبالا بىلەن زەربىەنىڭ ئالدىدا شەرمەندە بولىدىغانلىقىنى، ئەخمەقلەرنىڭ ئەخمىقى بولۇپ قالىدىغانلىقىنى سەزدى. شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ هېسسىياتى سەل بېسىلدى. ئۇ ئاخىر «بۇنى هەل قىلىشنىڭ بىرلا يولى بار، ئۇ بولسىمۇ ئاقموينىاققا تېزرەك بېرىپ، تېزرەك قايتىش» دەپ ئۆزىنى ئۆزى ئىشەندۈردى.

يېدىگەي تۆگىسىنى دېۋىتىپ، سۇرئەتنى تېزلەتتى. هاۋا خېلىلا سوغۇق ئىدى. غوڭۇلدىغان ئىزغىرىن سوغۇق شامال ئادەمنىڭ ئۇستىخان ـ ئۇستىخىنىدىن ئۆتۈپ كېتەتتى. سوغۇق شامالدا يېدىگەينىڭ يۈزىنى، خۇسۇسەن ئاچا تۇلكە تۇمىقىنىڭ پېشانە ۋە قۇلاقلىرىنى ئاپىاق قىروۋ باغلاپ كەتكەنىدى. تۆگىنىڭ

ئاغزى ـ بۇرنىدىن چىققان ھور ئۇنىڭ بويۇن ۋە كۆكرەكلىرىدە بىر ئاق ھالقا پەيدا قىلغانىدى. قەھرىتان سوغۇق قۇترايتتى. پۇتۇن ئەتراپ ئاپپاق تۇمان بىلەن قاپلانغان. كۆز ئالدىدا ھور يوقتەك كۆرۈنگىنى بىلەن، سەپسېلىپ قارىساڭلا، كۆز يەتكەن ئارىلىقنىڭ قېلىن ھور ـ تۇمان بىلەن تولغانلىقىنى بايقايسەن. توپ ـ توپ تۇمان ئادەمگە ئەگىشىپ مىدىرلايدۇ. ئادەم ئالغا ئىلگىرىلىسە، تۇمان يول بېرىپ ئارقىدا قالىدۇ. ئاق قار، كۆك مۇز بىلەن قاپلانغان، قاتتىق سوغۇق ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان ساڭى ئۆزەك رەھىمسىز ئىدى. ياش يورغا ئىنگەن مىنىشكە ئەپلىك ۋە يارىملىق ئىدى، ئۇ دالادا زوق ـ شوق بىلەن ماڭماقتا. شۇنداقتىمۇ بۇ مېڭىش يېدىگەيگە ياقمايتتى. مۇبادا بۇنىڭ ئورنىدا قارانار بولغان بولسا، ئۇنىڭ مېڭىشى تامامەن باشقىچە بولغان بولاتتى. قارانارنىڭ ھاسىرىغان ئاۋازىمۇ كۆپ ياڭراق بولۇپ، باسقان قەدىمىنى بولسا، تەڭلەشتۈرۈپ بولمايتتى. «باتۇرنى مەيداندا سىنا، چاپقۇر ئېتىڭنى يولدا». دېگەن كونىلار. يول ئۇزاق، يېدىگەي يالغۇز ئىدى. مۇبادا زەرىپە بەرگەن يۈك شارپا بولمىغان بولسا، يېدىگەيمۇ يولدا ئاللىقاچان ھېرىپ دەرماندىن كەتكەن بولاتتى. ئەرزىمىگەن بۇ شارپا بولسا، يول بويى يېدىگەيگە ھەمراھ بولۇپ، ئۇنىڭ قەلبىنى ئىسسىقلا بۆلىدى. دۇنيادا شۇنچە يىل ياشىغان يېدىگەي ئاشۇنچىلىك كىچىككىنە بىرنېمىنىڭ ئۆزى ياخشى كۆرگەن بىر ئايالنىڭ سۇۋغا قىلغانلىقى تۇپەيلى كىشى قەلبىنى شۇنچە ئىللىتۇپتىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلاپ باقمىغانىدى. يېدىگەي يول بويى ئۇنىڭدىن ناھايىتى مەمنۇن بولدى. ئۇ قولىنى قوينىغا سېلىپ شارپىنى تۇتۇپ سىلىغاچ مەمنۇنىيەت بىلەن كۈلۈمسىرەيتتى، بىر ھازا ماڭغاندىن كېيىن بولسا ئۇ يەنە خىيالغا پاتاتتى. قانداق قىلىشىم كېرەك؟ كەلگۈسىدە قانداق ياشارمەن؟ ئالدىمدا تۇڭى يوق ھاڭ تۇرۇپتۇ. قانداق قىلسام بولار؟ تىرىك ئادەم تىرىك پېتىچە ياشىشى ھەم كۆز ئالدىدىكى

نىشاننى ۋە شۇ نىشان يېتىدىغان يولنى كۆرۈشى كېرەك. لېكىن، مۇنداق يول يوق ئىدى.

يېدىگەينىڭ كۆز ئالدى يەنە ئازابلىق تۇمان بىلەن قاپلاندى، بۇ تۇمان ئۇيقۇغا پاتقان ساری ئۆزەكنىڭ قەھرىتان سوغۇقىغا، خۇنۇك يىراقلارغا ئوخشايتتى. يېدىگەي جاۋاب تاپالماي ئازابلاندى، قايغۇردى، كۆڭلى يېرىم بولدى، ئامالسىز، ئۇمىدسىز خام خىياللار بىلەن ئۆزىگە تەسەللى بېرىشكە باشلىدى...

ئۇ بەزىدە جىمجىتلىق ۋە يالغۇزلۇقنىڭ قورقۇنچلۇقىنى ھېس قىلاتتى. نېمىشقا مېنىڭ تەقدىرىم بۇنداق بولىدۇ؟ نېمىشقا ساری ئۆزەككە كېلىپ قالغاندىمەن؟ نېمىشقا بورانلىق ھايالدىمىسىدا بۇنداق بەختسىز ئائىلە پەيدا بولۇپ قالدى؟ تەقدىرى مۇشۇنداقمۇ؟ بۇلار بولمىغان بولسا، ھېچقانداق ئازابقا قالماس ئىدىم، تىپتىنچ ياشىغان بولاتتىم. دەل بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇۋاتىدۇ، يۈرىكىم تىزگىنسىز قالدى. شۇنداق تۇرۇپ ئەمەلىيەتتە ئىشقا ئاشۇرغىلى بولمايدىغان ئىشقا ئىنتىلىۋاتىمەن... تېخى ئالجىغان قارانارنىڭ كاشىلىسىنى دېمەمدىغان، بۇمۇ خۇدا تەرىپىدىن بېرىلگەن جازا، دوملە باستى دېگەن شۇ. راست، تۇرمۇشۇمنى تولىمۇ نەس باستى...

يېدىگەي ئاقموينىاققا يېتىپ كەلگەندە كۈن ئولتۇراي دەپ قالغانىدى، ئىنگەنمۇ ھېرىپ ھالىدىن كېتەي دەپ قالغانىدى، يول ئۇزۇن ھەم قىش ئەمەسمۇ.

ئاقموينىاقمۇ بورانلىق ھايالدىمىسىغا ئوخشاش بىر ھايالداپ ئۆتىدىغان بېكەت ئىدى، پەقەت ئۇنىڭ ئۆز قۇدۇقى بار ئىدى، خالاس. باشقىچە ئالاھىدە بىر يېرى يوق — ھەممىسى ساری ئۆزەكنىڭ يېرىغۇ.

ئاقموينىاق ئاۋۇلىغا كىرىدىغان ئوخشاشلا بىر يول ئېغىزىدا يېدىگەي بىر يىگىتنى ئۇچراتتى - دە، ئۇنىڭدىن قوسپانىنىڭ ئۆيىنى سورىدى. يىگىت ئۇنىڭغا قوسپان نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتىدۇ، مۇشۇ تۇرقۇم نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىدە دەپ بەردى.

يېدىگەي نۆۋەتچىلەر بۆلۈمىگە كېلىپ، ئىشىك ئالدىدا توڭىدىن چۈشۈشكە تەمشىلىپ تۇرغىنىدا، بوسۇغىدا ئوتتۇرا بويلۇق، روھلۇق بىر يىگىت پەيدا بولدى - دە، ھەيىرانلارچە كۈلۈمسىرىدى. باشقىلارنىڭمىكىن، ئۇستىگە كالتە جۇۋا، پۇتىغا جۇلۇقى چىقىپ كەتكەن پىيما كىيگەن بولۇپ، بېشىغا كونا تۇمىقىنى قىڭغىر كىيىۋالغانىدى.

— ئوھوي، يېدىگەي ئاغا! بورانلىق بېكىتىدىن كەلگەن ھۆرمەتلىك مېھمان! — ئۇ يېدىگەينى شۇ زامانلا تونۇپ پەلەمپەيدىن ئىرغىپ چۈشتى، — مۇنداقچىزە، كەپسىز - دە، مېنى تازا تەلمۈرتۈپ. كۈتمەن، كېلەلەرمۇ - كېلەلمەسمۇ دەپ ئويلايمەن.

— كەلمەسلىككە ھەددىڭمۇ؟ — دېدى يېدىگەي كۈلۈمسىرەپ، — قاتتىق يازغان ئاۋۇ خەتنى ئالغاندىن كېيىن.

— باشقا ئىلاجىم بولمىدى! ھە، خەتقۇ بالا - قازا ئەمەس، يېدىگەي ئاغا. خەت — بىر پارچە قەغەزغۇ. ھازىرقى ئەھۋال بولسا، سىز كېلىپ بىزنى قاراناردىن قۇتۇلدۇرمىسىڭىز بولمايدىغان ھالغا يەتتى، چۈنكى بىز قامىلىپ قالغاندەك بولۇپ قالدۇق. بىز ھازىر ئوتلاققا بارالمايمىز. يىراقتىنلا بىرەر ئادەمنى كۆردىمۇ، خۇددى غالجىر بولۇپ قالغاندەك ئېتىلىپ كېلىدۇ - دە، ئادەمنى موللاق ئاتقۇزۇۋېتىدۇ! قانداق بىرنېمە بۇ! بۇنداق تۆگىنى بېقىش ھەقىقەتەن بەك قورقۇنچلۇق، — ئۇ سەل توختاپ، تۆگىگە مىنىپ تۇرغان يېدىگەيگە قاراپ قويۇپ يەنە قوشۇمچە قىلدى، — قېنى كۆرىمەنغۇ، ئۇنى قانداق بويسۇندۇرىدىكەنسىز، قۇرۇق قول بىلەنمۇ؟

— قانداقسىگە قۇرۇق قول بىلەن بولىدىكەن؟ مانا، قورالىم بار، — يېدىگەي خۇرجۇندىن قامچا سېپىگە ئوراپ قويغان ئۇزۇن قامچىسىنى ئالدى.

— ئاشۇ كىچىككىنە قامچىڭىز بىلەنمۇ؟

— ئەمىسە بىر تۆگىگە زەمبىرەك ئىشلىتەتتىمۇ؟

— بىز قولىمىزدا مىلىتىق تۇرۇقلۇق يېقىنلىشالمايۋاتىساق. بىلمىدىم، ئۇ ئېھتىمال ئىگىسىنى تونۇر... بىراق، ناتايىن، كۆزى قىزىرىپ تۇرغاندا...

— قېنى كۆرەرمىز، — دېدى يېدىگەي، — ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەيلى. بىلىسەم - بىلمىسەم سەن قوسپانغۇ ھەرقاچان. ئەگەر قوسپان بولساڭ، قېنى يول باشلىغىن، ئۇنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويساڭلا بولىدۇ. باشقىسى بىلەن كارىڭ بولمىسۇن.

— ئۇنداق يېقىن يەردە ئەمەس، — قوسپان ئۆچۈرىسىگە قاراپ چىققاندىن كېيىن يەنە قول سائىتىگە قارىدى، — مۇنداق قىلايلى، يېدىگەي ئاغا. ھازىر كەچ بولۇپ كەتتى، ئۇ يەرگە يېتىپ بارغۇچە قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىدۇ. بۇنداق كېچىدە نەگە باراتتىڭىز؟ ياق، ئۇنداق قىلسىڭىز بولمايدۇ. سىزدەك مېھماننى چىللاپمۇ كەلتۈرەلمەيمىز. بىزنىڭكىدە مېھمان بولۇڭ. ئەتە ئەتىگەندە نېمە قىلسىڭىز، ئىختىيار ئۆزىڭىزدە.

يېدىگەي مۇنداق جىددىي بۇرۇلۇش بولارىنى ئويلىمىغانىدى. ئۇ قارانارنى تۆتۈڭالساملا، كېچىلەپ بولسىمۇ قۇمبەلگە كېتىمەن، ئىستانسىدا بىرەر تونۇشنىڭكىدە بىر كېچە قونۇپ، ئەتىسى ئەتىگەنرەك يولغا چىقىپ كەتسەم ئۆيگە يېتىپ بارالايمەن، دەپ ئويلىغانىدى. قوسپان يېدىگەينىڭ كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ زادىلا ئۇنىمىدى:

— ياق، يېدىگەي ئاغا، زادى ئۇنىمايمەن. خەت توغرۇلۇق مېنى كەچۈرۈڭ. ئۇ چاغدا ئامال يوق ئىدى، جېنىمىزنى ئالدى ئەمەسمۇ. لېكىن، سىزنى قويۇۋەتمەيمەن. ئىنس - جىن يوق، ئاق قار، كۆك مۇز بىلەن قاپلانغان بۇ كېچىدە بىرەر چاتاق چىقىپ قالسا، خۇدايىم ساقلىسۇن. بۇ ساری ئۆزەك تەۋەسىدە تاپا - تەنگە قېلىشنى خالىمايمەن. قونۇپ قېلىڭ، ئەتە ئەتىگەندە نېمە قىلىمەن دېسىڭىز مەيلىڭىز. ئەنە، ئاۋۇ چەتتىكىسى مېنىڭ ئۆيۈم. يەنە بىر يېرىم سائەتتە نۆۋەتچىلىكىم تۈگەيدۇ. زادىلا

تارتىنماي ئۆز ئۆيىڭىزده ئولتۇرغاندەك ئولتۇرۇۋېرىڭ. تۆگىنى قورۇغا سولاپ قويىمىز. يەم ـ خەشەك دېگەن تولۇپ تۇرۇپتۇ. سۇ ئۆزىمىزنىڭ، قانچە ئىشلەتسەك شۇنچە يېتىدۇ.

قىش كۈنلىرى بولغاچقا پاتلا قاراڭغۇ چۈشتى. قوسپان ۋە ئۇنىڭ ئۆيىدىكىلەر تولىمۇ ياخشى كىشىلەر ئىكەن. ياشانغان ئانىسى، ئايالى بىلەن تۆت ـ بەش ياشلىق ئوغلى (چوڭ قىزى قۇمبەلدىكى ياتاقلىق مەكتەپتە ئوقۇيدىكەن) ۋە قوسپاننىڭ ئۆزى مېھمان كۈتىمىز، دەپ پايپېتەك بولۇشماقتا ئىدى. ئۆي ئىسسىق، كەيپىيات قەۋەتلا قىزغىن، قازاندا گۆش قاينىماقتا. ئۇلار ئالدى بىلەن چاي ئىچىشتى. موماي بورانلىق بېكىتتىدىن كەلگەن مېھمان يېدىگەيگە ئارقا ـ ئارقىدىن چاي قۇيغاچ ئۇنىڭدىن ئائىلە ئەھۋالىنى، نەچچە بالىسى بارلىقىنى، ھال ـ ئەھۋالىنىڭ قانداق ئۆتۈۋاتقانلىقىنى، ھاۋا رايى ئەھۋالىنى سورايتتى، ئۇ تېخى يېدىگەيدىن ئۇنىڭ نەسەبىنىمۇ، قەيەرلىك ئىكەنلىكىنىمۇ سوريدى، ئۆزىمۇ ئاقموينا‌قا قاچان، قانداق كېلىپ قالغانلىقىنىمۇ سۆزلەپ بەردى. يېدىگەيمۇ ئۇنىڭ بىلەن تازا سۆيۈنۈپ پاراڭلاشقاچ، تاۋىدا پىشۇرۇلغان نانغا سېرىق ماينى مىلەپ پات ـ پات ئاغزىغا سېلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ تەمىنى راسا ماختىدى. سېرىق ماي ساري ئۆزەكتە ناھايىتى قىس بىر نەرسە ئىدى. قوي مېيى، ئۆچكە مېيى، تۆگە مېيىمۇ ياخشى بولىدۇ، بىراق ھەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ سېرىق مايغا يەتمەيتتى. سېرىق ماينى ئۇلارنىڭ تۇغقانلىرى ئورالدىن ئەۋەتىشكەنىدى. يېدىگەي سېرىق ماي مىلەنگەن ئىسسىق نانىنى ئاغزىغا كەپلەپ سېلىپ تۇرۇپ: «بۇ ماڭا يايلاقنىڭ خۇش پۇراق ھىدىنى ئەسلەتتى» دېۋىدى، موماي قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتتى ـ دە، يۈرتىنىڭ ئەھۋالىنى، يازىق① نىڭ ئەھۋالىنى، ئۇ يەردىكى يايلاق، ئورمان ۋە دەريالارنى ھېكايە قىلىپ سۆزلەپ كەتتى...

① يازىق ـــ كەڭ يايلاق دېگەن مەنىدە بولۇپ، قازاقلار ئورال دەريا‌سى بويىنى شۇنداق دەپ ئاتايتتى ـــ ئاپتوردىن.

شۇ چاغدا بىكەت باشلىقى ئىرلىپىس كىرىپ كەلدى، قوسپان ئۇنى بورانلىق بىكىتىدىن كەلگەن مېھمان يېدىگەيگە بىرەم ھەمراھ بولسۇن دەپ قىچقارغاندى. ئىرلىپىس كىلىش بىلەنلا گەپ ئەرلەر ياخشى كۆرىدىغان تېمىغا يۆتكەلدى: خىزمەت، تۆمۈرىول قاتنىشى، لىنىيەدىكى قار قاتارلىق ئىشلارغا كۆچتى. يېدىگەي ئىرلىپىسنى بۇرۇندىن تونۇيتتى، ئىرلىپىس تۆمۈرىولدا ئۇزاقتىن بېرى ئىشلەپ كىلىۋاتقان بولغاچقا، ئىككىسى ناھايىتى يېقىن بولۇپ كېتىشتى. ئىرلىپىس ياشتا يېدىگەيدىن چوڭ بولۇپ، ئۇرۇش ئاخىرلىشىشى بىلەنلا ئاقموينىاق بىكىتىگە بىكەت باشلىقى بولۇپ كەلگەندى، قارىغاندا بۇ يەردىكىلەر ئىچىدە ھۆرمەتلىك كىشى ئىدى.

دالانى قاراڭغۇلۇق باستى. بورانلىق بىكىتىدىكىگە ئوخشاش، پويىزلار پات - پات گۇرسۇلدەپ، دېرىزە ئەينەكلىرىنى دىرىلدىتىپ ئۆتۈپ تۇراتتى، بوران دېرىزىدە ۋىزىلدايتتى. ئىككى بىكەت گەرچە ساری ئۆزەك تۆمۈرىول لىنىيەسىدە بولسىمۇ، لېكىن بۇ بەربىر باشقا يەر، يېدىگەي خەقنىڭ ئۆيىدە مېھمان. ئۇ گەرچە قارانارنى دەپ كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن كۆپچىلىك ئۈنى قىزغىن مېھمان قىلماقتا.

ئىرلىپىس كەلگەندىن كېيىن يېدىگەي ئۇنىڭ بىلەن تازا قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى. ئۇ گەپدان كىشى ئىدى، قازاقلارنىڭ تارىخىنى ئوبدان بىلەتتى. گەپ تېزلا شۇ ئۆتكەن زامانىنىڭ ئاتاقلىق ئادەملىرىگە، شان - شەۋكەتلىك تارىخىغا ئۆتتى. شۇ كېچىسى يېدىگەي ئاقموينىاقلىق يېڭى دوستلىرىنى ئالايىتەن ياخشى كۆرۈپ قالدى. ئۇنىڭ ئېچىلىپ - يېيىلىپ كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇشىغا پەقەت سىلىنغان پاراڭلارنىڭ مەزمۇنىلا ئەمەس، مېھماندوست ساھىبخانلارلا ئەمەس، بەلكى مول داستىخان ۋە ئىچىملىكمۇ تەسىر كۆرسەتتى. ۋوتكا كەلتۇرۇلگەنىدى. سوغۇقتا ئۇزاق يولنى بېسىپ ھارغان يېدىگەي يېرىم ئىستاكان ۋوتكىنى كۆتۈرۈۋېتىپ، يۇمىلاق، پەس شىرەگە

سېلىنغان داستىخاندىكى ياش تايلاقنىڭ تۇزلانغان ئۆركەش مېيىدىن ئاغزىغا بىر سالغانىدى، ھە، شۇ ئىكەن، جېنى راھەتلىنىپ ـ يايراپ، كەيپىياتى ئۆرلەشكە باشلىدى، ئازراق مەست بولغان يېدىگەي جانلىنىپ كۈلۈپ ئولتۇردى. مېھماننىڭ ھۆرمىتىگە دەپ ئېرلېپىسمۇ خېلى ئىچكەنىدى. ئۇنىڭمۇ كۆڭلى كۆتۈرۈلگەن. شۇڭا، ئۇ قوسپانغا قاراپ:

ـــ قوسپان، خۇدا ئۇچۇن، يۇگۇرۇپ بېرىپ دومبىرامنى ئەكەلگىنە، ـــ دېدى.

ـــ ھە بارىكاللا، ـــ دەپ قۇۋۇتلىدى يېدىگەي، ـــ دومبىراچىلارغا كىچىكمىدىنلا قىزىقمەن ـ دە.

ـــ چوڭراق ھۇنەر كۆرسىتىمەن دېيەلمەيمەن، يېدىكە. بىراق، سېنىڭ ھۆرمىتىڭگە بىرنېمىلەرنى ئېسىمگە ئېلىپ باقاي، ـــ دېدى ئېرلېپىس تۇجۇركسىنى يېشىپ، كۆڭلىكىنىڭ يېڭىنى تۇرۇپ تەييارلىنىپ.

سۆزمەن، ھوشيار قوسپانغا قارىغاندا ئېرلېپىس خېلى سالماق ئىكەن. چاسا يۇزلۇك، بەستلىك ئېرلېپىس ئۆزىگە قاتتىق ئىشىنىدىغان ئادەمدەك كۆرۈنەتتى. ئۇ دومبىرىنى قولىغا ئېلىپ، گويا پۇتۇن زېھنىنى يىغماقچى بولغاندەك قېقىپ تۇرۇپ قالدى. ئادەملەر مەلۇم ئىشقا نىسبەتەن ئىچكى دۇنياسىنى ئىپادىلىمەكچى بولغاندا، كۆپ ھاللاردا مۇشۇنداق بولىدۇ. ئۇ دومبىرىسىنى سازلاپ تۇرۇپ، چوڭقۇر ئويغا پاتقان كۆزلىرى بىلەن يېدىگەيگە ئۇزاق قارىغاندا، بىرئاز تومپايغان قاپقارا كۆزلىرىدىن دېڭىزغا چېچىلغان ئاي شولىسىدەك نۇر چاقنىدى. ئۇ دومبىرىسىنىڭ تارىسىنى چېكىپ، كۇچلۇك ئۇزۇن بارماقلىرىنى پەدە بويلاپ يۇقىرى ـ تۆۋەن يورغىلاتتى، كۇمبىر ـ كۇمبىر بىلەن باشلىنىدىغان مەرغۇلنى چېلىۋېتىپ، ئەمدى ئۇنچە ـ مارجاندىن يەنە بىر دولقۇن چاچىدىغان چاغدا، يېدىگەي بۇنداق كۇينى تىڭشاشنىڭ ئۆزى ئاسانغا چۇشمەيدىغانلىقىنى سەزدى. ئابايا ئۇ مېھماندا ئولتۇرۇپ، پۇتۇن ۋايىم ـ قايغۇسىنى

ۋاقتىنچە ئۇنتۇپ كەتكەنكەن، بىر دەملىككە كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ ئىچ پۇشۇقىنى چىقارغانكەن، ئەمدى قۇدرەتلىك كۈينىڭ ھەيۋىسىگە چاغدىكى تەسىرىلا ئۇنى ۋايىم - قايغۇ ۋە دەردى - پىراق قاينىمىغا ئىتتىرىۋەتتى. نېمىشقا مۇنداق ھال يۈز بېرىدۇ؟ مۇشۇ كۈينى چىقارغان ئادەم يېدىگەي دېگەن ئادەمنىڭ بېشىدىن نەچچە ئىقلىم دۇنيا ئۆتىدىغانلىقىنى، پېشانىسىگە قانداق ھەسرەت - نادامەت، مېھنەت يېزىلىدىغانلىقىنى بىلمۇالغانمىكىن؟ ئۇنداق بولمىغاندا ئۇلار ھازىر ماۋۇ ئېرلىپىس شۇ كۈيگە دومبىرا چالغاندا يېدىگەينىڭ قانداق تەۋرىنىپ، قانداق ھالغا كېلىپ قالىدىغانلىقىنى نەدىن بىلىدۇ؟ يېدىگەي ئۆزىگە قانات چىققاندەك دېرىلداپ قويدى. ئۇنى دۇنيا - ئالەمنىڭ ھەممە ئىشىك - دەرۋازىسى ئېچىلىپ كەتكەندەك — خۇشاللىقىنىڭمۇ، قايغۇ - ھەسرەتنىڭمۇ، ئۇچ - قىرى يوق ئوينىڭمۇ، ئارزۇ - ئارمان ۋە شەك - شۇبھىنىڭمۇ — ھەممىسى تۇشمۇتۇشتىن قورشاپ قامال قىلىۋالدى...

ئېرلىپىس دومبىرىغا ھەقىقەتەن بەك ئۇستا ئىكەن. ئۇ ئۆتكەن زاماندىكى كىشىلەرنىڭ ھېسسىياتلىرىنى قايتىدىن دومبىرىسى ئارقىلىق جانلىق ئىپادىلەپ قەلب ئۇچقۇنىنى گۈلخاندا كۆيۈۋاتقان قۇرۇق ئوتۇندەك بارغانسېرى لاۋۇلدىتىۋېتىدىكەن. يېدىگەي تۇجۇركىسىنىڭ يانچۇقىدىكى شارپىنى توختىماي مىجىقلاپ، دۇنيادا ئۆزى سۆيگەن بىر ئايالىنىڭمۇ بارلىقىنى، ئۇنى ئەسلەشنىڭ ھەم شادلىق، ھەم قايغۇلۇق ئىكەنلىكىنى ئويلايتتى. ئۇ ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ ياشىيالمايدىغانلىقىنى ئويلىدى - دە، ھېچنېمىگە قارىماستىن، ھەرقانداق بەدەل بېرىشىگە قارىماي ئۇنى مەڭگۈ سۆيىدىغانغا، ھەرقانداق ئازاب - ئوقۇبەتكە قارىماي ئۇنى چەكسىز سۆيىدىغانغا ۋەدە بەردى. ئېرلىپىس چالغان دومبىرىنىڭ رېتمى، خۇددى ئۇنىڭ كەيپىياتىغا ئوخشاش، بىر دەم مۇڭلۇق، بىر دەم جۇشقۇن، بىر دەم كۆتۈرەڭگۇ، بىر دەم دولقۇنسىمان ئىدى. ئېرلىپىس پەدە

يەڭگۈشلەپ، بىر كۈيگە يەنە بىر كۈينى ئۇلاپ چالاتتى. يېدىگەينىڭ يۈرىكىمۇ خۇددى دولقۇنلار ئارا ئۇزۇپ كېتىۋاتقان كېمىدەك ئۇنىڭغا ئەگىشىپ لەيلەيتتى. ئۇ قايتىدىن ئارال دېڭىزىغا بېرىپ قالغاندەك، دېڭىز سۈيى قىرغاقنى بويلاپ ھەركەتلىنىپ تۇرغاندەك ھالەتنى ئەسلەپ كەتتى. ئۇنىڭ ئېقىش يۆنىلىشىنى ئايالارنىڭ چېچىغا ئوخشايدىغان، دېڭىز سۈيى ئېقىتىپ ئۇزۇن قىلىپ لەيلىتىپ تۇرىدىغان قېلىن دېڭىز ئوتىغا قاراپ پەملەشكىلا بولاتتى. بۇ دېڭىز ئوتى خۇددى قاتۇرۇپ قويغاندەك بىر يەردە مىدىرلىماي تۇراتتى. ئۇكىبالانىڭ ئاشۇنداق چېچى بار ئىدى، تىزىدىن ئاشاتتى. ئۇ سۇ ئۈزگەن چاغدا، چېچىمۇ سۇ ئېقىشىغا قاراپ سوزۇلغان دېڭىز ئوتىدەك يېيىلىپ تۇراتتى. ئۇ بەختىيارلىق بىلەن كۈلەتتى، ئاپتاپتا كۆيۈپ تولىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتەتتى.

يېدىگەينىڭ يۈزى نۇرلىنىپ، ئىچى - قارنى يايراپ كەتتى، دومبىرىنىڭ ئۇنى ئۇنى ئېرىتىۋەتتى. پەقەت مۇشۇ كۈينى تىڭشاش ئۈچۈنلا قىش كۈنى ساري ئۆزەكنىڭ دالاسىدا كۈن بويى يول يۈرسىمۇ ئەرزىيدۇغۇ. «قارانارنىڭ بۇ تەرەپلەرگە كېلىپ قالغىنى نېمىدېگەن ياخشى بولغان، — دەپ ئويلىدى يېدىگەي، — قېچىپ كەلدى - دە، مېنىمۇ بۇ يەرگە كېلىشكە مەجبۇر قىلدى. ئۇنىڭ ھېسابىغا بىر قېتىم بولسىمۇ كۆي ئاڭلاپ بىر ياشىۋالدىم، ھەي ئېرلەپىس، ئۆلمە ! ھە، باركاللا ! بۇنىڭ ئۆزى ئۇستا دومبىرچى ئىكەنغۇ! بۇرۇن بىلسەمچۇ...»

ئېرلەپىسنىڭ كۆيلىرىنى تىڭشاپ ئولتۇرۇپ، يېدىگەي ئويغا چۆمۈپ، ئۆز ھاياتىغا باشقا بىر قىردىن كۆز سالغۇسى كەلدى، قۇشتەك ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، قاناتلىرىنى كۈن نۇرىغا قاقلاپ يېيىپ، ناھايىتى ئېگىزلىكتىن تۆۋەندە نېمىلەر بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرگۈسى كەلدى. كۆز ئالدىدا ساري ئۆزەكنىڭ ئاق قار بىلەن قاپلانغان پايانسىز دالاسى. ئەنە، ئاۋۇ تۆمۈرىولنىڭ بويىدا غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان بىرنەچچە ئۆي بىر - بىرىگە يۆلىنىپ تۇرۇپتۇ.

ئۇ بورانلىق بېكىتى. ئۆيلەرنىڭ بىرىدە بالىلىرى بىلەن ئۆكىبالا تۇرىدۇ. قىزلىرى، ئېھتىمال، ئۈيقۇغا كەتكەندۇر. خوش، ئۆكىبالا ئۇخلىمىغان بولۇشى مۇمكىن. ئېھتىمال، ئاللىنېمىلەرنى ئويلايدىغاندۇر، يۇرىكى نېمىلەرنى سېزىدىغاندۇر. باشقا بىر ئۆيدە بالىلىرى بىلەن زەرىپە ئولتۇرىدۇ. زەرىپە، ئېھتىمال، تېخى ئۇخلىمىغاندۇر. نېمىسىنى دېيىشى كېرەك، ئۇنىڭ ھالى ئېغىر ـ دە. ئالدىدا تېخى قانچە قىيامەت بار دېسەڭچۇ ـــ بالىلىرى تېخىچە دادىسىنىڭ قازا تاپقانلىقىنى بىلمەيدۇ ـ دە. بەربىر، ھەقىقەتتىن قاچانمۇ قېچىپ قۇتۇلغىلى بولىدۇ...

ئۇ كېچىدە چىراغ نۇرىنى چاقنىتىپ، قار ئۇچقۇنلىرىنى چاچرىتىپ، چاقلىرىنى تاراقلىتىپ ئۇچقاندەك ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىزنى كۆرگەندەك بولدى، چەك ـ چېگراسىز كېچىدە ھەممە ياق جىمجىت. مەن مېھمان بولۇپ ئولتۇرغان ۋە دومبىرىنىڭ مۇڭلىنى تىڭشاپ ئولتۇرغان مۇشۇ ئۆيگە ئانچە يىراق بولمىغان يەردە، قاپقاراڭغۇ كېچىدە قارنى ماتلاپ، پېتىقلاپ قارانار ھۇزۇر قىلىپ يۇرگەندۇر، ئۇنىڭغا ھازىر ئۇيقۇ ۋە ئارام كېرەك ئەمەس. تەبىئەتنىڭ يارىتىشىنى قارىمامدىغان. ئۇ يىل بويى بويىغا كۈچ ـ قۇۋۋەت يىغىپ، بولۇشچە يەپ، كۈچلۈك تاڭلىيىغا قايتۇرۇپ كۆشەپ چىقىدۇ. تۆگىنىڭ ئاشقازىنى ئەنە شۇنداق ئېھتىياج ئۈچۈن تۈزۈلگەن: ئۇ ئالدى بىلەن يانتاق، تىكەن، بىرنېمىلەرنى يالماپ يۇتىدۇ، ئاندىن كېيىن تاڭلىيىغا قايتۇرۇپ يېڭىباشتىن چايناپ يۇمشىتىدۇ. شۇڭا، تۆگە توختىماي كۆشەيدۇ، كېتىۋاتىپمۇ كۆشەيدۇ، ئۇخلاۋاتىپمۇ كۆشەيدۇ، شۇنداق قىلىپ بۇ جانۋار ئۆركەشىگە كۈچ يىغىدۇ، ئۆركەشى قانچە مەھكەم، تىك، چوڭ بولسا، ئۆركەشىنىڭ مېيى قانچە لىق تولسا، بۇغرىنىڭ قىش ۋاقتىدىكى ھېلىقى ئىشى شۇنچە كۈچلۈك بولىدۇ. ئۇنداق چاغلاردا قارمۇ، سوغۇقمۇ ئۇنىڭغا ھېچ گەپ ئەمەس، تونۇمايدىغان يات كىشى ئۇياقتا تۇرسۇن، يولى كەلسە

ئىگىسىنىمۇ تونۇمايدۇ. ھاۋايى - ھەۋەس ئۇنى شۇ ھالغا كەلتۈرىدۇكى، جۇدۇنى تۇتسا، ئۆزى خان، ئۆزى بەگ بولۇۋېلىپ ئالەمنى سورايدۇ، ھېرىش - چارچاشنى، قورقۇش دېگەن نېمىنى بىلمەي كېتىدۇ، دۇنيادا ھېچنېمە مەۋجۇت ئەمەستەك، يېمەي - ئىچمەي، ئۆز ھەۋىسىنى قاندۇرۇش كويىدىلا بولىدۇ. ئۇنى ھېچنېمە توسۇيالمايدۇ. ئۇ پەقەت ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈنلا، بىر يىل ئالدىراپ - تېنەپ يۈرۈپ قۇۋۋەت يىغىدۇ، توختىمايدۇ. مانا ھازىر بورانلىقلىق يېدىگەي ئىسسىق ئۆيدە مېھمان بولۇپ، قورسىقى تويۇپ، ئىچىپ، كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ، دومبىرا تىڭشاپ ھۇزۇرلىنىپ ئولتۇرىدۇ، لېكىن يېقىنلا يەردە بورانلىقنىڭ قارانارى ھاۋايى - ھەۋەس، شەھۋانىي نەپسىنى قاندۇرۇش يولىدا، ئاي شولىسى غۇۋا يورۇتۇپ تۇرغان شۇ تۇرغانلىق كېچىدە، تاللىۋالغان ئىنگەنلىرىنى نېرى - بېرى ماڭغۇزماي قورشۇۋېلىپ، ئادەم، يىرتقۇچ ھايۋان تۈگۈل ئۇچار قاناتنىمۇ يېقىن كەلتۈرمەي، ئېگىز كۆتۈرۈۋالغان بېشىنى ئۇياق - بۇياقىقا تولغاپ، شۆلگەيلىرىنى پۈرقۇپ، كېچىنى ياڭرىتىپ ۋارقىراپ، قارا ساقلىنى يەلپۇتۇپ يۇرىدۇ.

دومبىرا ياڭراپ تۇرغان چاغدا، يېدىگەي ئەنە شۇلارنى ئويلاپ كەتتى...

دومبىرىدا چېلىنىۋاتقان كۈيلەر ھېلى ئۇنىڭ ئويىنى ئىلگىرىكى زامانلارغا ئەكەتسە، ھېلى ھازىرقى زامانغا ئەكېلىپ سوقاتتى ياكى بولمىسا كەلگۈسى زامانغا ئۇچۇرۇپ كېتەتتى. شۇ چاغدا مېنىڭ ئۈچۈن قىممەتلىك بولغان بارلىق نەرسىنى، خىيالىمغا كەلگەن پۈتكۈل دۇنيانى كۆكرەك كېرىپ چىقىپ قوغدىسام، ھېچكىمگە، ھېچنېمىگە يامانلىق يەتكۈزمىسەم دېگەن ئوي بېشىغا كەلدى - ده، ئۇنىڭغا ئۆزىمۇ ھەيران بولۇپ قالدى، ئۆز تۇرمۇشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان كىشىلەرنىڭ ئالدىدا قانداقتۇر خىجالەتچىلىك ھېس قىلدى - ده، مۇڭلىنىپ قالدى... — ۋۇي، يېدىگەي، — دەپ سالدى ئېرلېپىس كۈلۈمسىرەپ،

دومبىرىسىنى توختىتىشقا ئاستا چىلىپ، ــ يول مېڭىپ هارغانسەن، دەم ئالدۇرماي دومبىرامنى دىڭگىرلىتىپ توختىماي كەتتىمغۇ.

ــ ياق، ياق، ئىرلىكە، ــ دەپ يېدىگەي راستىنلا خجالەت بولۇپ ئىككى قولىنى كۆكسىگە ئالدى، ــ دەل بۇنداق ئەكسىچە. ئۇزاقتىن بېرى مۇنداق راھەت، لەززەتكە ئېرىشمىگەنىدىم. ئۆزۈك هارمىغان بولساق، خۇدايىم تىلىكىڭنى بەرسۇن، چىلىۋەر، ئايىما، چىلىۋەر.

ــ قانداق كۆيگە چالاي؟

ــ ئۇنى ئۆزۈك ياخشى بىلىسەن ـ دە، ئىرلىكە، هۇنەرۋەن ئۆزى بىلىدۇ ئەمەسمۇ. راست، قەدىمىي كۆيلەر تېخىمۇ يېقىملىق سېزىلىدۇ. نېمىشقا ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، مۇڭغا پاتقۇزۇپ، كۆڭلۈڭگە قانات چىقىرىۋېتىدۇ.

ئىرلىپىس چۈشەنگەندەك باش لىڭشىتتى.

ــ بىزنىڭ قوسپانمۇ شۇنداق، ــ دەپ كۈلدى ئىرلىپىس جىم بولۇپ قالغان قوسپانغا قاراپ، ــ دومبىرا تىڭشاپ ئولتۇرۇپ ئىرىپ كېتەمدىكىن، باشقا كىشى بولۇپ قالدۇ. شۇنداقمۇ، قوسپان؟ بىراق بۇگۈن ئۆيۈڭدە مېهمىنىڭ بار ئەمەسمۇ، ئۇنتۇپ قالماي ئولتۇر، ئازراق قۇيۇپ قوي.

ئويغا چۆمۈپ كەتكەن قوسپان دەرهال ئۆزىنى يىغىپ، كۈلۈپ كەتتى:

ــ ۋايجان، مانا، ــ ئۇ ئىستاكانلارغا ئىچكۈلۈكىدىن تولدۇرۇپ ـ تولدۇرۇپ قۇيدى.

ئۇلار ئىستاكانلىرىنى كۆتۈرۈۋېتىشتى، ئارقىدىن داستىخانغا قول ئۇزارتىشتى. سەل تۇرغاندىن كېيىن ئىرلىپىس دومبىرىنى يېڭىباشتىن قولىغا ئالدى ـ دە، قۇلىقىنى تولغاپ، سازلاپ بولۇپ يېدىگەيگە قارىدى:

ــ ئەگەر ساڭا قەدىمىي كۆيلەر ياقسا، ــ دېدى ئۇ يېدىگەيگە، ــ بىر داستاننى ئېيتقىگە سالاي، يېدىكە. بۇ كۆينى بوۋايلارنىڭ

تولىسى بىلمدۇ، سەنمۇ بىلمىشىڭ مۇمكىن. سىلەرنىڭ قازانقاپىڭلار بۇ داستانغا ئوستا، بىراق ئۇ ھېكايە قىلىپ ئېيتىدۇ، مەن دومبىرىغا كەلتۈرۈپ تۇرۇپ ئېيتىمەن، ساڭا بىر مەيدان ئويۇن كۆرسىتىمەن. سېنىڭ ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن، يېدىكە. «رايمالى ئاغىنىڭ ئىنىسى ئابدۇلخانغا ئېيتقانلىرى».

يېدىگەي رازىمەنلىك بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى. ئېرلىپىس دومبىرىسىنى چېكىپ قويۇپ چىلىشقا باشلىدى، ئالدى بىلەن يېدىگەيگە تولىمۇ تونۇش بولغان مۇقەددىمىدىن باشلاپ چىلىپ كەتتى. داستان ۋەقەلىكى يېدىگەينىڭ كۆڭلىدىكى بەزى ئىشلار بىلەن ئوخشاپ كەتكەچكە، يەنە ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئېچىشتۇرۇشقا باشلىدى.

دومبىرىنىڭ بوم، گۈڭگۈلدىغان ئاۋازى، ئېرلىپىسنىڭ تۆۋەن، تىوم ئاۋازى داستاندىكى ئاتاقلىق ئاقىن رايمالىنىڭ قايغۇلۇق تەقدىرىنى بايان قىلىشقا ناھايىتى باب ئىدى. رايمالى ئاغا يېشى ئاتمىشتىن ئاشقاندا، يولغا يۈلتۈز بولۇپ يېنىپ يولۇققان، كەڭ دالانىڭ ئەركە جىرچىسى، ئون توققۇز ياشلىق قىز بېگىمئايغا ئاشىق بولۇپ قالىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا، قىز ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ قالغانىكەن. بىراق، بېگىمئاي ئەركىن ئۆسكەن ئەركە قىز بولغاچقا، نېمە قىلىمەن دېسە شۇنى قىلىدىكەن. ئەل ئاغزىدا بولسا رايمالى ئاغىنى سۆكىدىغان گەپ جىق ئىكەن. شۇنىڭدىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچە بۇ مۇھەببەت داستانىنى ياخشى دەپ ياقلايدىغانلارمۇ، يامان دەپ يەكلەيدىغانلارمۇ ئۇزۇلگىنى يوق، قىسقىسى بىتەرەپ قالغان ئادەم يوق. بەزىلەر رايمالى ئاغىنىڭ قىلىقىنى ياقتۇرماي، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇپ كېتىشكە ھەرىكەت قىلدى؛ بەزىلەر بولسا ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلىپ، مۇڭداش بولۇپ، ئۇلارنىڭ مۇھەببىتى توغرۇلۇق بۇ داستاننى ئاتىدىن بالىغا، ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا مىراس قىلىپ قالدۇرۇشقا تىرىشتى. رايمالى ئاغا توغرىسىدىكى داستان ئەنە شۇ تەرىقىدە ساقلىنىپ، داۋاملىشىپ

كەلدى. لېكىن، ھەرقانداق دەۋرده رايمالى ئاغىنى يامان نىيەت بىلەن خورلىغۇچىلارمۇ، ياخشى نىيەت بىلەن قوغدىغۇچىلارمۇ بولغان، ھېلىھەم شۇنداق.

يېدىگەينىڭ ئېسىگە ھېلىقى بىر كەچ كەلدى: لاچىن كۆز شۇ ئاخشىمى ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىڭ ماتېرىياللىرى ئىچىدىن «رايمالى ئاغىنىڭ ئىنىسى ئابدۇلخانغا ئېيتقانلىرى» دېگەن ماتېرىيالنى تېپىۋېلىپ، زەھەرخەندىلىك بىلەن تىللاپ كەتكەنىدى. ئابۇتالىپ بولسا، دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە، بۇ داستاننى يايلاقنىڭ گىيوتىچە تارىخىي داستانى دەپ ناھايىتى يۇقىرى باھالىغان؛ نېمىسلار ئىچىدىمۇ ئاشۇنداق ئۇلۇغ دانا بوۋاينىڭ بىر قىزغا ئاشىق بولۇپ قالغانلىقىنى مەن نەدىن بىلەي. ئابۇتالىپ بالىلىرىم چوڭ بولغاندا ئوقۇسۇن دەپ، قازانقاپنىڭ ئېيتىپ بەرگىنى بويىچە يېزىپ چىققانىدى. ئابۇتالىپ: «بەزى كىشىلەرنىڭ بەزى ئىشلىرى ۋە سەرگۈزەشتىلىرى نۇرغۇن كىشىنىڭ بايلىقىغا ئايلىنىپ قېلىشى مۇمكىن، ئۇنىڭ تەربىيە ۋە ساۋىقى تولىمۇ قىممەتلىك بولىدۇ، بىر كىشىنىڭ باشتىن كەچۈرگەن خىلمۇخىل كەچۈرمىشلىرى زامانداشلىرىغىلا ئەمەس، كېيىنكى زامانلاردىكى كىشىلەرنىڭمۇ ئىچىگە تارقىلىدۇ» دەيتتى.

مانا، ئېرلېپىس يېدىگەينىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ دومبىرا چېلىۋاتىدۇ، ھايالدىما بىكەتنىڭ باشلىقى بولغان ئادەمنىڭ ۋەزىپىسى، ئالدى بىلەن ئۆزى مەسئۇل بولغان تۆمۈرىيول ئۇچاستىكىسىنىڭ ئىشىنى ياخشى باشقۇرۇشقۇ، شۇنداق بولغاندىكىن بىچارە رايمالى ئاغىنىڭ تەقدىرىنى دەل ئۆزى باشتىن كەچۈرۈۋاتقاندەك، ئازابلىق ھېكايىنى، مۇڭلۇق داستاننى يۇرىكىدە شۇنچە ساقلاپ نېمە قىلىدۇ دېسىڭىزچۇ... ياق، چىن ئىنسان، ئۇستا مۇزىكانت ۋە ئۆلەڭچىلا مۇشۇنداق بولىدۇ. ھەقىقىي سازەندە، ھەقىقىي ئۆلەڭ دېگەن مۇشۇغۇ، دەپ ئويلىدى يېدىگەي، ھازىر ئۆل دېسە ئۆلۈپ، تىرىل دېسە تىرىلىسەن.

قۇدرەت ـ دە... ھەي دۇنيا ! قەلبىڭدە مەڭگۇ مۇشۇنداق ئوت يېنىپ، كۆڭلۈڭدىكى كىرنى چىقىرىپ، دەم ئالدۇرۇپ، دائىما مۇشۇنداق ئۆز ئەركىڭگە قويۇۋەتسىچۇ ـ ھە...

ئۆينىڭ ئىگىسى يېدىگەيگە ئىسسىق يەرگە مېھمانغا ئاتاپ تىكىپ تەييارلىغان يوتقان ـ كۆرپىلەر بىلەن ئورۇن سېلىپ بەرگەندى. ئۇ سىرتقا چىقىپ ھاۋا يەپ كىرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئورۇن يۆتكەلسە ئاسانلىقچە ئۇخلىيالمايدىغان بولغاچقا، دېرىزىنىڭ يېنىدا، ۋىزىلدىغان شامالنىڭ ۋە تاراقلىغان پويىزلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ياتتى... ئۇ: «تاڭ ئاتسا، غالجىرلاشقان قارانارنى تۇتۇپ، ئىككى ئائىلىنىڭ بالىلىرى كۇتۇپ تۇرغان بورانلىققا تېزرەك يېتىپ بارسام» دەپ ئويلايتتى، ئۇ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىردەك ئۆز جېنىدەك ياخشى كۆرەتتى، ئۇلارنىڭ غېمىنى قىلىپ تىرىك يۈرەتتى... قارانارنى قانداق قىلىپ ياۋاشلىتارمەن دەپ ئويلىدى. ۋاھ، قىيىن دېسەڭچۇ. ئۇ باشقىلارنىڭكىگە ئوخشمايدۇ. چەكسىز غالجىرلىشىپ كەتكەن. كىشىلەر ئۇنىڭ ئەلپازىغا قاراپلا قورقىدۇ، ھەتتا ئۇنى ئېتىپ ئۆلتۈرمەكچىمۇ بوپتۇ... بىراق، بۇ ھايۋانغا نېمىنىڭ ياخشى، نېمىنىڭ يامان ئىكەنلىكىنى قانداقمۇ چۈشەندۈرگىلى بولسۇن ... بۇياقتا ئۇنىڭ ئۆزى كېلىپ قالدى دەمسەن، تەبىئەت ئاتا قىلغان كۇچ ھەيدەپ كەلدى ـ دە، قارانارىدا ئىككى بۇغرىنىڭ كۇچى بار، شۇنىڭ ئۈچۈن ھېچنېمىدىن قورقمايدۇ، نېمە ئۇدۇل كەلسە شۇنى چەيلەپ ـ دەسسەپ كېتىۋېرىدۇ، جېنىنى ئالىدۇ... قانداق قىلغۇلۇق ؟ قانداق قىلغاندا قارانارنى باشقۇرۇپ كەتكىلى بولار؟ زەنجىرلەپ باغلاپ، قىش بويى قاشادىن چىقارمايدىغان ئىش ئىكەندۇق، شۇنداق قىلمىغاچقا ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى، قوسپانىنىڭ ئورنىدا باشقا بىرى بولىدىغان بولسا، ئۇنى ئاللىقاچان ئېتىپ تاشلايتتى، شۇنداق بولسا سېنىڭ نېمە ئامالىڭ؟... كۆزى ئىلىنىپ كېتىۋېتىپ يېدىگەي يەنە ئېرلېپىس ئېيتقان ئۆلەڭلەرنى ئەسلەپ كەتتى، ئېرلېپىس بىلەن مۇشۇنداق

بىر كېچىنى بىللە ئۆتكۈزگەنلىكىگە تولىمۇ مەمنۇن بولدى. ئۇنىڭ دومبىرىسى يېدىگەينىڭ كۆڭلىگە تىرىك بىر رايىمالىنى ئەكېلىپ تاشلىدى، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق ئورتاقلىق بولمىسىمۇ، يېدىگەي نېمىشقىدۇر رايىمالى ئاغا ئىككىسىنىڭ ئاشقىلىق ئازابىدا قانداقتۇر ئوخشاشلىق بار ئىكەنلىكىنى سەزدى. يۈز يىل بۇرۇن رايىمالى ئاغا بېشىدىن كەچۈرگەن ئاشقىلىق دەردى - پىراقى بۇگۈن ساری ئۆزەكنىڭ كەڭ دالاسىدا يۈرگەن يېدىگەينىڭ ۋۇجۇدىدا قايتىدىن زاھىر بولغاندەك بولدى. ئۇ ئىشق ئوتى ئىچىدە پۈچىلىنىپ، ئۈياقتىن - بۇياققا، بۇياقتىن - ئۈياققا ئۆرۈلەتتى، ئېيتقىلى بولمايدىغان، تۇتۇپمۇڭالالمايدىغان ھېسسىيات ئىچىدە ئازابلىناتتى، تولغىناتتى، بۇنىڭدىن نېرى قەيەرگە باراتتى، قانداق قىلاتتى؟ زەرىپەگە نېمە دەيدۇ، ئۇكىبالاغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىدۇ؟ ياق، ئۈياقىقا تارتسا ئات ئۆلىدۇ، بۇياققا تارتسا ھارۋا سۇنىدۇ، ئۇ تېخىرقاپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى. چالا ئۇيقۇلۇقتا، ئۇ يەنە بىردىنلا ئارال دېڭىزىغا بېرىپ قالدى... كۆزنى چاقنىتىدىغان دولقۇن ۋە شامالدا بېشى ئايلىنىپ كەتتى... يەنە باللىق چاغلىرىدىكىدەك بولۇپ، دېڭىزغا ئىنتىلدى، ئۆزىنى بىر چايكا ھېسابلاپ، قاتتىق دولقۇنلاپ تۇرغان دېڭىز ئۈستىدە ئەركىن قانات قېقىپ ئۇچۇپ كەتتى، خۇشاللىقتىن گۈلدۈرلىگەن ئىچىلىپ يايراپ كەتتى. دومبىرىنىڭ كۈيى ۋە ئېرلىپىسنىڭ ئۆلەڭلىرى يەنە ئۇنىڭ قۇلىقىنىڭ تۈۋىدە ياڭراپ، ئاقىن رايىمالىنىڭ بەختسىز مۇھەببىتىنى بايان قىلاتتى. ئاندىن نېمىشقىدۇر ئالتۇن مەكىرەنى سۇغا قويۇپ بېرىدىغان چاغدىكى ھالەت ئايان بولدى، يۈمشاق ۋە سالماق ئالتۇن مەكىرەنى قويۇپ بېرىش ئۇچۇن ئېلىپ ماڭغاندا، ئۇنىڭ سىلىق بەدىنىنى تۇتۇپ بېقىپ سەزدىكى، ئۇ دەرھال قولدىن چىقىپ ئۆزىنىڭ ئانا ماكانىغا شۇڭغۇشىنى نەقەدەر خالايتتى - ھەي! ئۇ شولتۇق - شولتۇق قىلىپ تۇرغان دولقۇننى كېچىپ ماڭماقتا، دولقۇن

كىتاپنى كىتاپ قىلىپ بېسىڭ

ئالدىدىن تۇرۇلۇپ كەتمەكتە، ئۇ دېڭىزغا قاراپ كۈلدى، ئاندىن كېيىن قولىنى بوشاتتى، ئالتۇن مەكىرە خۇشال پىلتىڭلاپ، رەڭگارەڭ نۇر چاقنىتىپ، قولدىن ئاستا سىيرىلىپ دېڭىزغا چۈشۈپ كەتتى... يىراقتىن دومبىرا ئاۋازى ئاڭلىناتتى... كىمدۇر بىرى يىغلاپ، ئۆزىنىڭ تەقدىرىدىن زارلىناتتى.

شۇ كېچىسى ئاپپاق قار بىلەن قاپلانغان دالادا جۈدۈن كۆتۈرۈلدى. سوغۇق ئۈستىگە سوغۇق بولۇپ كەتتى. قارانار كۆڭۈل بەرگەن ۋە قوغداپ يۈرگەن تۆت ئىنگەن دۆڭنىڭ ئارقىسىدىكى بىر ئويپاڭدا ئۆزلىرىنى دالدىغا ئېلىپ تۇراتتى. ئۇلار بىر يەرگە يىغىلىپ، بىرىنىڭ بوينىدىن بىرى بوينىنى ئارتىلدۇرۇپ، بىرىنى بىرى ئىسسىتىشىپ تۇراتتى، شامالغا يۈزلەنگەن تەرىپى قار بولۇپ كەتكەنىدى، لېكىن غالجىرلاشقاندەك بولۇپ كەتكەن يۈڭ باش ھاكىم ئىنگەنلەرگە ئارام بەرمەي، كىمدىندۇر قىزغانغاندەك ئۇلارنىڭ چۆرىسىدە پىرقىراپ ۋارقىرايتتى، تىنىم تاپمايتتى. ئىككى ئۆركەشلىك، ئۇزۇن بويۇنلۇق بېشىنى توختىماي ھەرىكەتلەندۈرۈپ تۇرىدىغان بۇ قارا ھايۋان ھە دەپ قارنى مالتىلاپ - پېتىقلاپ ئۇچقۇندىتىپ تۇراتتى. كۇچ - قۇۋۋىتى دېگەن نېمە بار ئىكەن - دە، بۇنىڭدا! بۇ كاساپەت ھېچبىر خۇماردىن چىقىدىغاندەك ئەمەس، بىردەم ئۇ ئىنگەننىڭ يوتىسىنى، بىردەم بۇ ئىنگەننىڭ پاچىقىنى چىشلەيدۇ، چەتكە تارتىدۇ، بىر - بىرىدىن ئايرىۋېتىپ تۇرۇپ نەپسىنى قاندۇرماقچى بولىدۇ. لېكىن، بۇ ئۇنىڭ ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكى ئىدى. چۈنكى، ئىنگەنلەر كۈندۈزى ئۇنىڭ رايىغا بېقىپ ئۇنىڭ نەپسىنى قاندۇرۇۋېلىشىغا رازى بولۇشسىمۇ، كەچلىكى تىنچراق تۇرساق، ئارام ئالساق دەپ، ۋاقتىسىز بىئارام قىلىۋاتقان قارانارغا نارازى بولۇپ ۋارقىراپ - جارقىراپ قويۇپ ئۆزىنى قاچۇراتتى.

تاڭغا يېقىن بورانلىقنىڭ قارانارى سەل جىمىدى، ئىنگەنلەرنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئاندا - ساندا ئاۋاز چىقىرىپ

قويۇپ، ئەتراپىغا يامان كۆزى بىلەن قاراپ قويياتتى. ئەنە شۇ چاغدىلا ئىنگەنلەر سەل تىنچىپ قار ئۈستىگە چۆكۈپ، بويۇنلىرىنى ئۇزۇن سۇنۇشۇپ، بېشىنى قويۇپ مۈگدەشكە باشلىدى. ئۇلار چۈش كۆرۈشتى، ئۆزلىرىنىڭ تايلاقۇ بوتىلاقلىرىنى — ھازىرقىلىرىنى ۋە مۈشۈ قاراباش قاراناردىن بولغۇسى بوتىلاقلىرىنى كۆردى. ھېلىقى قارا ئەبلەخ قەيەردىن پەيدا بولدى، باشقا تۆگىلەر بىلەن بىر ھازا ئېلىشىپ ئۇلارنى ھەيدىۋەتكەندىن كېيىن ئۇلارغا ھاكىم بولدى. ئۇلار چۈشلىرىدە ياز ۋاقىتلىرىنى، خۇش پۇراقلىق شۋاقلارنى، بوتىلاقلىرىنىڭ ئەمچەكلىرىگە تەگكەن يۇمشاق تۇمشۇقلىرىنى كۆردى، بولغۇسى سۈتىنى سېزىپ، يېلىنلىرى ئاغرىيتتى... بورانلىقنىڭ قارانارى بولسا تېخىچە سەگەكلىك بىلەن قاراۋۇللۇقتا تۇرماقتا، پەقەت شامالا ئۇنىڭ يۇڭلىرىنى ئۇچۇرۇپ، ھىلپىرلىتىپ تۇرىدۇ.

ئاسمان ئالىمىنىڭ شامىلى بىلەن يۇزىنى يۇغان يەر ئانا ئۆز ئوربىتىسىدا ئايلانماقتا، قۇياشنى چۆرىدەپ ئايلانماقتا، ئايلىنىپ بىر ئېغىناپ چۈشكەندە، ساری ئۆزەكنىڭ ئۈستىدە تاڭمۇ ئېتىپ قالدى. شۇ چاغدا قارانار بىردىنلا تۆگىلىك ئىككى ئادەمنى كۆرۈپ قالدى. ئۇلار يېدىگەي بىلەن قوسپان ئىدى. قوسپان قولىغا مىلتىق ئالغان.

شۇ چاغدا بورانلىقنىڭ قارانارى ئالاق - جالاق بولۇپ، غەزەپتىن قېنى قاينىاپ ۋارقىراپ - ۋارقىراپ قويدى: ماۋۇ ئادەملەرنىڭ ئۇنىڭ چەكلەنگەن رايونىغا كىرىپ كېلىۋاتقىنىنى قاراڭ، ئۇنىڭ ئىنگەنلىرىنىڭ يېنىغا يېقىنلىشىشىغا نېمە ھەددى؟ ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ كۆيلەش ۋاقتىنى بۇزۇشقا نېمە ھەققى بار ئىكەن؟ قارانار ئەزرائىلىنىڭ ئاۋازىدەك ئۇنى بىلەن نەرە تارتىپ، ئەگمەك بويۇن بېشىنى سىلكىپ - سىلكىپ قويۇپ، چىشلىرىنى كاراسلىتىپ، چىشلىرى قىلىچنىڭ بىسىدەك بولۇپ كەتكەن ئاغزىنى ئەجدىھانىڭ ئاغزىدەك ئاچتى. ئىسسىق ئاغزىدىن ھور چىقىقاندا تۇتۇندەك بولۇپ، شۇ زامانلا يالى قىروۋ بولۇپ

كەتتى. غەزەپكە كەلگەن قارانار ئىككى پۇتنى كېرىپ تۇرۇپ شامالغا قارىتىپ تۇرۇپ جىرت - جىرت قىلىپ سىيگەندە، توزاندەك چاچرىغان سۇيدۇك ھاۋانى بۇرۇقتۇرما قىلىپ سېسىتىۋەتتى. بىرەر تامچىسى مۇزدەك بولۇپ يېدىگەينىڭ يۈزىگە تېگىپمۇ كەتتى.

يېدىگەي ئاستىدىكى ئىنگەندىن ئىرغىپ يەرگە چۈشتى - دە، جۇۋۇسىنى يېشىپ قارىنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ قويۇپ، قولىدىكى قامچىسىنى رۇسلىدى، ئۇ پەقەت پاختىلىق پىنجىكى ۋە پاختىلىق چاپىنى بىلەنلا تۇراتتى.

ــ بايقا، يېدىكە، ئەگەر چاپسا ئېتىپ تاشلايمەن، ــ دېدى قوسپان مىلتىقىنى ئەپلەپ تۇتۇپ.

ــ ياق، نېمە بولسىمۇ ئاتما، مەن ئۇچۇن قورقمايلا قوي، مالىنىڭ ئىگىسى مەن، ئۆزۈم جاۋاب بېرىمەن. خوش، ئاۋۇ نەرسەڭنى دېۋەيلىمە. ئەگەر بۇغرا ساڭا چاپسا، ئۇ باشقا گەپ.

ــ مەيلى ئۆزۈڭ بىل، ــ دېدى قوسپان تۆگىدە ئولتۇرۇپ.

يېدىگەي قامچىسىنى خۇددى مىلتىقىنىڭ ئاۋازىدەك قارسىلدىتىپ قارانارغا قاراپ سىلجىدى. قارانار ئۇنىڭ يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، بۇرۇنقىدىن بەتتەر غەزەپكە كېلىپ، ئاغزىدىن شۆلگەي - شالىنى چاچرىتىپ، يېدىگەيگە قاراپ ۋارقىراپ - ۋارقىراپ قويدى. بۇ چاغدا ئىنگەنلەرمۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، ئەنسىزلىك ئىچىدە تېپىرلاشقا باشلىدى.

قار تازىلايدىغان سۆرەتمىگە قېتىلغان تۆگىلەرنى ھەيدەيدىغان ئۇزۇن قامچىسىنى شارت - شارت قىلىپ ئاۋاز چىقىرىپ، قارنى غاچىلدىتىپ سىلجىپ كېلىۋاتقان يېدىگەي قارانارغا يېراقتىن ۋارقىراپ - ۋارقىراپ كەلمەكتە. بۇ ئۇنىڭ ئاۋازىمنى تونۇسۇن دېگىنى ئىدى:

«ھەي، ھەي، قارانار! ئەخمەق بولما، ئەخمەق بولما دەيمەن ! بۇ مەن، كۆزۈڭ قارىغۇ بولۇپ قالدىمۇ؟ بۇ مەن دەيمەن !»

بىراق، قارانار يېدىگەينىڭ ئاۋازىغا مەتمۇ قىلىپ قويمىدى،

يۇڭلىرى ئارىسىدىن زەھەرلىك كۆزى چاقناپ، ئۆركەشلىرى دىر - دىر قىلىپ تۇراتتى. ئۇ يېدىگەيگە قاراپ ئىنتىلدى. ئۆزىگە قاراپ ئىنتىلىپ كېلىۋاتقان بۇ قارا دۈشمىنى كۆرۈپ يېدىگەيمۇ سەل قورقتى. بۇ ھايۋان سەل يېقىنلاشقاندا، يېدىگەي تۇمشۇقىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ، بىردىنلا قامچىسىنى قارسىلدىتىپ ۋىنىتىشقا باشلىدى. يەتتە مېتىر كېلىدىغان بۇ قامچا كۆك تاسمىدا ئۆرۈپ مايلاپ تەييارلانغانىدى. بۇغرا بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ يېدىگەينى بېسىپ يىقىتىپ، پۇتلىرى بىلەن تاپلاپ - چەيلەپ، چىشلىمەكچى بولاتتى. بىراق، يېدىگەي ئۇنى قامچىسى بىلەن ئايىماي ئۇرۇپ يېقىنلاتمايتتى، گاھىدا شارت قىلىپ بۇرۇلۇپ كېتىپ، گاھىدا چېكىنىپ، گاھىدا ئۇنىڭغا قارشى ئىنتىلىپ، ئېسىگە كېلىپ ئاۋازىمنى تونۇپ قالار دېگەن ئۈمىد بىلەن ۋارقىراپ تۇراتتى. بۇغرىمۇ، ئادەممۇ بۇ ئېلىشىشتا بارلىق كۈچىنى چىقىرىشتى. ئۇلارچە، ھەر ئىككىلىسىنىڭ توغرا. بۇغرىنىڭ ئۆز بەختىدىن ئايرىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن مۇنچىلىك قەھر - غەزەپكە كېلىپ جان - جەھلى بىلەن ئېلىشىۋاتقانلىقىغا قاراپ يېدىگەي ھەيرانلىقتا ياقىسىنى تۇتتى. يېدىگەيمۇ ئۇنى بەختتىن مەھرۇم قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى بىلەتتى، بىراق باشقا ئامال يوق ئىدى. يېدىگەي پەقەت قامچا خاتا تېگىپ ئۇنىڭ كۆزىنى قۇيۇۋەتمىسە ئىدى دەپ ئەنسىرەيتتى، باشقىسىدىن غەم يېمەيتتى. غوجايىنىنىڭ قەيسەرلىكىدىن ھايۋان ئاخىر باش ئەگدى. قامچىنى ئايىماي شىلتىپ، ۋارقىراپ يۇرۇپ يېدىگەي ئاخىر بۇغرىغا يېقىنلاپ باردى - دە، بىر چاپچىپلا ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنىڭ ئوستۇنكى كالپۇكىنى تۇتۇۋالدى، تۇتۇۋالغاندىمۇ شۇنداق چىڭ تۇتتىكى، يۇلۇۋالغىلى تاس - تاماس قالدى. ئۇ ناھايىتى تېزلىك بىلەن ھېلىقى كالپۇكقا چۈرمەك سېلىۋالدى. چۈرمەك سالغاندا جېنى سىرقىرىغان قارانار قاتتىق ئازابتىن ئىڭراپ، ھەركەتسىز كۆزى قورقۇپ چۆچەكتەك بولۇپ چىقىپ كېتەي دەپ قاپتۇ. يېدىگەي شۇ ئەينەكتەك كۆزدىن ئۆز

شولىسىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى، قورقۇپ تەرلەپ كەتكەن چىرايىدىن ئادەم سىياقى كەتكەنىدى، چىرايى پېتىقلاپ تاشلىغان قاردەك بولۇپ كەتكەنىدى. بۇ ھالىنى مۇشۇ دەقىقىدە تۆگىنىڭ كۆزىدىن كۆرۈپ: «شەيتان ئالسۇن، گۇناھسىز بىچارە مالنى بۇنداق قىينىغۇچە قويۇپ بېرىپ كەتمەيمۇ، ــ دەپ ئويلىدى، بىراق شۇ زامانلا يەنە پىكرىدىن قايتتى، ــ بورانلىقلار مېنى كۈتۈۋاتىدۇ، قارانارنى تاشلاپ قۇرۇق قول قايتالمايمەن، تاشلاپ كەتسەم، ئۇنى بەربىر ئاقمۇيناقلىقلار تىرىكلا تۇرغۇزۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ» دەپ ئويلىدى. ئۇ ئۆزىنى ئاران توختىتىپ، يەنە ئۇنىڭغا ۋارقىراپ، يەرگە چۆك دەپ بۇيرۇق بەردى، ئۇنى ئېگەرلىمەكچىدى. بورانلىقنىڭ قارانارى يەنە تەن بەرمەي چاپچىپ، ئىڭراپ ـ ۋارقىراپ، غوجايىنىغا ئىسسىق ئاغزىنى ئېچىپ شالىنى ـ شۆلگەيلىرىنى چاچراتتى، ئاغزىدىن ئىسسىق تىنىق چىقىپ تۇراتتى، لېكىن غوجايىنى ئۇنىڭغا يول قويمىدى، بۇيرۇقىنى بەجا كەلتۈرۈشكە زورلىدى.

ــ قوسپان، چومنى تاشلىۋەت ! ئاۋۇ ئىنگەنلەرنى نېرىغا ھەيدىۋەت، ئاۋۇ دۆڭنىڭ ئارقىسىغا ئۆتكۈزۈۋەت. ماۋۇ ئۆلگۈر كۆرمەسۇن ! ــ دېدى قوسپانغا توۋلاپ يېدىگەي.

قوسپان ئىنگەن ئۇستىدىن چومنى تېزلا ئېلىپ ئىرغىتتى ـ دە، ئۇنىڭ سۆيۈملۈك ئىنگەنلىرىنى قوغلاشقا ماڭدى. مۇشۇ ئىككى ئارىلىقتا يېدىگەي قارانارنى چومداپمۇ بولدى. قايتىپ كەلگەن قوسپان يېدىگەينىڭ جۇۋىسىنى تاشلاپ بېرىۋىدى، دەرھال كىيدى ـ دە، بويسۇندۇرۇلغان قارانارغا بىر ئىرغىپلا مىنۋالدى.

قەھر ـ غەزەپكە كەلگەن بۇغرا يەنىلا ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك يارىنىڭ يېنىغا يېتىپ بېرىشنى ئويلاپ، ھەتتا ئۇستىدە مىنىپ ئولتۇرغان ئىگىسىنىڭ تېقىمىنى چىشلىۋېلىشقا ھەرىكەت قىلاتتى. يېدىگەينىڭ ئەلپازىمۇ يامان ئىدى. قارانارنىڭ ۋارقىرىغىنىغىمۇ، قان يىغلاپ بوزلىغىنىغىمۇ قارىماستىن ئۇنى

قار بىلەن قاپلانغان دالا بىلەن يورغىلىتىپ مېڭىۋەردى، ھوشىغا كەلسۇن دەپ يول بويى ۋارقىراپ - تىللاپ قويىاتتى:

«ئۆچۈر ئۇنۇڭنى ! بولدى ! — دەيتتى ئۇ، — ئۆچۈر ئۇنۇڭنى! بەربىر ئارقاڭغا قايتالمايسەن. ۋاي ئەخمەق كاللا! ھە، مېنى يامانلىق قىلىدۇ دەمسەن؟ پاھ، ئەگەر مەن بولمىغان بولسام، سېنى غالجىر بولغان ھايۋان دەپ ئېتىپ تاشلايتتىغۇ. ھە، نېمە دەيسەن؟ سەن ئالجىپسەن، بىلدىڭمۇ؟ قارا سېنى، ئالجىغىنىڭنى بىلمەمسەن تېخى ! ئالجىغاندىمۇ قالتىس ئالجىدىك - دە ! بولمىسا بۇ يەرلەرگە كېلىپ نېمە قىلاتتىڭ. بىزدىكى ئىنگەنلەر ساڭا يېتىشمەيتتىمۇ؟ ئېسىڭدە بولسۇن سېنىڭ، ئۆيگە بارغاندىن كېيىن سېنىڭ بۇ ئەسكىلىكلىرىڭ ئاخىرلىشىدۇ. راست، مۇشۇنداق قىلغانكەنسەن، ئەمدى سېنى زەنجىرلەپ، بىر چامدام نېرى بولالمايدىغان قىلىپ قويىمسام، خەپ !»

يېدىگەينىڭ ئايىماي پوپوزا قىلىپ قورقۇتۇشى، ئاساسەن ئۆزىنى ئۆزى ئاقلاش ئىدى. راستىنى ئېيتقاندا، قارانارنى ئاقموينىاقلىق ئىنگەنلىرىدىن ئايرىۋېلىپ ئەكېتىشى ئادالەتسىزلىك ئىدى. ئەگەر قارانار ياۋاش مال بولسىچۇ؟ ئەنە، يېدىگەي ئاقموينىاققا مىنىپ بارغان ئىنگەننى ئاباياىلا قوسپانغا قالدۇرۇپ كەتتىغۇ. مۆرىتى كەلگەندە ئىنگەنىڭزنى بورانلىققا يەتكۈزۈپ قويىمەن دەپ قوسپان ۋەدە بەردىغۇ، ئەنە، ھەممە ئىش جايىدا، ئەمدى ماڭۇ ئۆلگۈر بولسا، سېنى ئاۋارە قىلغىنى قىلغان.

بىر مەھەلدىن كېيىن بورانلىقنىڭ قارانارى ئاخىر بويسۇندى، قايتىدىن غوجايىنىنىڭ تېقىمىغا چۈشكەنلىكىگە تەن بېرىپ ياۋاشلىشاي دېدى، ۋارقىرىشىمۇ پەسەيدى، مېڭىشى تۈزلىپ، سەل ئۆتكەندىن كېيىن ھەتتا يورغىلاشقا چۈشۈپ، ساری ئۆزەكنىڭ دالاسىدا ئەڭ تېز سۈرئەتتە يورغىلاشقا باشلىدى. يېدىگەيمۇ تىنچلىنىپ، لىغىرلاپ تۇرغان ئۆركەشنىڭ

ئوتتۇرىسىدا پۇختا ئولتۇرۇپ، قارشى شامالدىن دالدىلىنىپ قۇلاقچىسىنىڭ بېغىنى باغلاپ، ئەمدى بورانلىققا تېزرەك يېتىشنى ئويلىدى.

بىراق، ئاۋۇلغا تېخى بار، ھاۋا رايىمۇ خېلى ياخشى، شامال ئانچە قاتتىق ئەمەس، يۇپقا بۇلۇت بار. ھايت ـ ھۇيت دېگۈچە جۇدۇن بولۇپ كېتىدىغان ئەمەس، ئەمما كەچقۇرۇنلۇقى ناتايىن. يېدىگەي قارانارنى تۇتۇۋالغانلىقى ۋە بويسۇندۇرغانلىقىدىن، خۇسۇسەن ئاخشام قوسپانىنىڭ ئۆيىدە ئېرلېپسىنىڭ دومبىرا بىلەن ئېيتقان ئۆلەڭلىرىنى ئاڭلىغانلىقىدىن ناھايىتى مەمنۇن ئىدى.

يېدىگەي يەنە ئۆزىنىڭ ئوڭىدىن كەلمىگەن تۇرمۇشىنى ئويلاپ كەتتى. ھەي، شورلۇق دۇنيا دېسەڭچۇ! ئۇنىمۇ، بۇنىمۇ خاپا قىلماي، ھەي زەرىپە، مەن سېنى سۆيىمەن، دەپ قانداق يۈزتۇرا ئېيتقىلى بولار. ئەگەردە ئابۇتالىپنىڭ بالىلىرىغا فامىلىسى تەسىر يەتكۈزىدىغان بولسا، ئەگەر زەرىپە ماقۇل دېسە، ئۇلار مانا مېنىڭ فامىلەمگە ئۆتسۇن. ئەگەردە داۋۇل بىلەن ئېرمەككە مېنىڭ فامىلەم يارىسا، ماڭا ئۇنىڭدىن ئوشۇق بەختىنىڭ كېرىكى يوق. قىسقىسى، شۇ بالىلارغا مۇشۇ ھاياتىدا بىرەر تەسىر يەتمىسلا بولغىنى. قالغىنىنى ئۆز تەلىيىدىن، ئۆز تەلىپىدىن تېپىۋالسۇن. باشقىلارغا فامىلەمنى بەرگىنىم بىلەن خورلىناتتىمۇ؟ يول بويى يېدىگەيگە مۇشۇنداق ئوي چىرمىشىۋالدى.

قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. ھېرىش ـ چارچاشنى بىلمەيدىغان قارانار تەن بەرگۈسى كەلمەي گاھ ـ گاھىدا ئاچچىقىدا ۋارقىراپ ـ ۋارقىراپ قويسىمۇ، لېكىن ئادەم مىندۈرۈپ كېتىۋاتقانلىقىغا خېلى قايىل بولۇپ قالغانىدى.

ئەنە سوزۇلۇپ ياتقان سايلارمۇ، قار بىلەن كۆمۈلۈپ كەتكەن ئويمۇ، كۆتۈرۈلۈپ ياتقان دۆڭمۇ كۆرۈندى. يەنە ئازراق ماڭسا، تۆمۈرىولنىڭ ئايلىنىدىغان يېرىگە جايلاشقان بورانلىق ھايالدىما

بېكىتى كۆرۈنىدۇ. موربلاردىن تۇتۇن چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇ يەردىكى ئۆزىنىڭ ئىككى ئۆيىدە ئەھۋال قانداقكىن؟ تۇنۇگۈنلا كەتكەنىدى، ئەمما كۆڭۈل دېگەن نەرسە بىر يىل كۆرمىگەندەك دولقۇنلىنىدۇ. ئۇ ئۆيىنى بەكمۇ سېغىنىدى، بولۇپمۇ بالىلارنى، ئاۋۇلنىڭ ئىزناسىنى كۆرۈپ قارانارمۇ قەدىمنى تېزلەتتى. تەرلەپ قىزىۋالغان بۇغرا چوڭ قەدەم تاشلاپ، ئاغزىدىن هور چىقىرىپ كەلمەكتە، يېدىگەي ئۆيگە يېتىپ كەلگۈچە ئىككى يۈك پويىزى ئۇچرىشىپ، ئايرىلىپمۇ ئۇلگۈردى. بىرى غەربكە، بىرى شەرققە قاراپ ماڭماقتا...

يېدىگەي هويلىغا كېلىپ توختىدى، قارانارنى قاشاغا قاماپ قويماقچى بولدى ـ دە، چۈشۈپ، قاشا بوسۇغىسىنىڭ يېنىدا كۆمۈلۈپ ياتقان زەنجىر بىلەن ئۇنىڭ پۇتىنى كىشەنلىۋەتتى، «سەل تەرى قۇرۇسۇن، چومىنى كېيىنرەك ئېلىۋېتەرمەن» دەپ ئۇنى شۇ پېتىچە قالدۇردى. ئۇ نېمىشقىدۇر بىرنېمىگە تەقەززا بولۇپ تۇراتتى. ئۇ ئولتۇرۇپ كۇيۇشكەن بېلىنى ۋە يوتىسىنى سوزۇپ رۇسلىنىپ قاشادىن چىقتى، بۇ چاغدا ئۇنىڭ قىزى سەۋلە يۇگۇرۇپ كەلدى. يېدىگەي قولاشماي تۇرغان جۇۋىسىنى سالماي تۇرۇپلا قىزىنى كۆتۈرۈۋېلىپ سۆيۈپ قويدى.

ـــ سوغۇق تېگىپ قالىدۇ، ـــ دېدى يېدىگەي ئۇنىڭغا. سەۋلەنىڭ كىيىمى هەقىقەتەن ناھايىتى يېلىڭ ئىدى، ـــ چاققانراق ئۆيگە كىرىپ كەت. مەن هازىرلا كىرىمەن.

ـــ ئاتا، ـــ دېدى سەۋلە ئەركىلەپ، ـــ داۋۇل بىلەن ئېرمەك كېتىپ قالدى.

ـــ قاياققا كەتتى؟

ـــ بىراقلا كېتىشتى، ئاپىسى بىلەن بىللە كەتتى. پويىزغا چۈشتى ـ دە، كېتىپ قېلىشتى.

ـــ كېتىپ قالغىنى نېمىسى؟ قاچان كەتتى؟ ـــ دەپ يېدىگەي نېمە بولغانلىقىنى تېخىچە چۈشىنەلمەي قىزىنىڭ كۆزىگە قارىدى.

ـــ بۈگۈن ئەتىگەن كەتتى.

يۇقۇرقى كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ مۇنداق دېگىن، ـــ دېدى يېدىگەي تىترىگەن ئاۋازدا، ـــ ئۆيگە كىرىپ كەت، يۇگۇر، ـــ ئۇ قىزىنى قۇچىقىدىن چۈشۈردى، ـــ مەن سەل توختاپ، سەل توختاپ، ھازىر، ھازىر. بار ئەمدى، ماڭ...

سەۋلە ئۆينىڭ دوقمۇشىدىن ئايلىنىپ كەتتى. يېدىگەي بولسا، قاشانىڭ غورۇسىنىمۇ سالماي، ئۇچقاندەك زەربىنىڭ ياغاچ ئۆيگە قاراپ ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ يۇگۇرۇپ دېگۈدەك ماڭدى - يۇ، كۆڭلى ئىشەنمەيتتى: بالا دېگەن بالا ـ دە، ئانچىكىم يېڭىلىپ بىرنېمە دەۋاتقاندۇر. كېتىپ قېلىپ نېمە بوپتۇ. لېكىن، ئىشكىنىڭ ئالدىدىكى قارلار چەيلەنگەنىدى. يېدىگەي ئىشكىنىڭ تۇتقۇچىنى تارتىپ كىرىۋىدى، ئۆي ھاڭغىرقاي، ئۇششاق - چۈششەك بىرنېمىلەر چېچىلىپ يېتىپتۇ. بالىلىرىمۇ، زەربىپەمۇ يوق.

«ۋىيەي، ھە؟ ـــ يېدىگەي قۇپقۇرۇق ئۆيدە ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ، زادى نېمە بولغانلىقىغا كۆزى يەتمەي تۇرۇپ قالدى، ـــ راستىنلا كېتىپ قالغىنىمۇ؟» ئۇ ئۆينىڭ ھاڭغىرقاي، قۇپقۇرۇق تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ، ئىشەنمەي، كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالدى.

يېدىگەي ئۆمرىدە بۇنداق قىينالمىغانىدى، ھاڭغىرقاي ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا، جۇۋىسى بىلەنلا مۇزدەك تام مەشنىڭ يېنىدا، نېمە قىلىشىنى، بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىشىنى، ئۆزىنى قەيەرگە قويارىنى بىلمەي، ئەقلىدىن ئازغان ئادەمدەك ھاڭۇقىپ تۇرۇۋىلا قالدى. دېرىزىنىڭ يېنىدا قۇمىلاق سالىدىغان تاشلار چېچىلىپ يېتىپتۇ. ئېرىمەك ئۇنتۇپ قالغان، ئاللىقاچان ئۆلگەن دادىسىنى كېلىدۇ دەپ ئۇمىد باغلىغان، مۇھەببەت ھەسرىتى يۈكلەنگەن قىرىق بىر تال تاش. يېدىگەي قۇمىلاق تاشلارنى سىرىپ - سۈپۈرۈپ قولىغا ئالدى. قالغان بىردىنبىر نەرسە مۇشۇ ئىكەن. يېدىگەينىڭ مادارى قالمىدى. ئىشىككە قاراپ، كۆيۈك ئوتىدا پۈچىلىنىۋاتقان يۈزىنى مۇزدەك تاختايغا بېسىپ، تۇنجۇقۇپ

تۇرۇپ ئۆكسۇپ - ئۆكسۇپ يىغلاپ كەتتى، قۇملاق تاشلار قولىدىن بىر - بىرلەپ چۇشۇشكە باشلىدى، تىترەپ تۇرغان بارماقلىرى بىلەن چىك تۇتۇۋېلىشقا تىرىشسىمۇ بارماقلىرى گەپكە كىرمەيتتى، تاشلار يەنىلا بىر - بىرلەپ چۇشۇپ، يولدا ئاللىقانداق ئېغىر تاۋۇش چىقىرىپ، بوش ئۆينىك بۇلۇك - پۇچقاقلىرىغا تارقىلىپ كەتتى...

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، تامغا يۆلەنگەن پېتى ئاستا سىرىلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قالدى، ئۇستىدىكى جۇۋىسى تۇرۇلۇپ، قۇلاقچىسى قىيسىيىپ، تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرغان پېتى يىغلاپ كەتتى. ھۆك - ھۆك يىغلىدى. يولغا چىقىش ۋاقتىدا زەرىپە بەرگەن شارپىنى قوينىدىن چىقىرىپ كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى...

ئۇ تاشلاپ كېتىلگەن مۇشۇ قۇرۇق ئۆيدە ئولتۇرۇپ، زادى نېمە ئىش بولغاندۇر؟ دەپ ئويلاپ كەتتى. ئەنە، زەرىپە مەن يوق چاغدا بالىلىرىنى ئەكېتىپ قالغان. دېمەك، زەرىپە يېنىگەي بولسا كېتىشمىزگە ئۇنمايدۇ، دەپ قارىغان - دە. ئۇنىسى راست، يېنىگەي بولسا، ئۇلارنىك كېتىشىگە ئۆلسىمۇ ئۇنمايتتى. ئاخىرى نېمە بىلەن نەتىجىلەنسە شۇنىك بىلەن نەتىجىلەنسۇن، يېنىگەي بولسا ئۇلارنى ماڭغۇزمايتتى. ئەگەر ئۇ يولغا چىقىپ كەتمىگەن بولسا، ئاخىرىنىك نېمە بولۇپ چىقىدىغانلىقىنى ئويلاپ نېمە، بولار ئىش بولدى. ئەمدى ئۇلار يوق. زەرىپە يوق ! بالىلىرىمۇ يوق ! ئۇ ئۇلاردىن ئايرىلالارمىدى؟ بۇنى زەرىپە ئويلاپ يەتكەن، يەنىلا يېنىگەي يوق چاغدا كەتكىنىمىز ياخشى دەپ قارىغان. زەرىپە كېتىپ يۇكىنى يەڭگىللەتتى، لېكىن يېنىگەينىك نېمە بولۇپ كېتىشىنى ئويلىمىدى، يېنىگەينىك ھاڭغىرقاي ئۆيگە قاراپ تۇرۇشىنىك نەقەدەر قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىنى ئويلىمىدى.

ھە، ھايالدىمدا پويىز توختىتىپ بېرىشكە بىرەرى چىققانغۇ! كىم ئۇ؟ ئەلۋەتتە قازانقاپ، ئۇنىڭدىن بۆلەك كىم بولاتتى !

ئەلۋەتتە، ئۇ ستالىن ۋاپات بولغان كۈنى يېدىگەنىڭ پويىزنى جىددىي تورمۇز بېرىپ توختاتقىنىدەك توختاتماي، ھايالدىما بىكەتنىڭ باشلىقىغا يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ، شۇنىڭ رۇخسىتى بىلەن توختاتقان ـ دە، يولۇچىلار پويىزىنى. ھە، شۇنداق نېمە ئۇ... پەقەت ئۇكىبالالا ئۇلارنىڭ بۇ يەردىن تېزرەك كېتىشىگە خۇشال چاۋاك چېلىپ يارەملەشكەندۇر ! خەپ، توختاپ تۇرۇڭلار! ئۇنىڭ يۈرىكىدە ئىنتىقام قېنى قىزىپ، يالقۇنلاپ ئۇنى كۆيدۈرۈشكە، كاللىسىنى ئايلاندۇرۇشقا باشلىدى، ھازىرلا پۈتۈن كۈچىنى چىقىرىپ، بورانلىق بېكىتى دەپ ئاتىلىدىغان مۇشۇ كىچىك ھايالدىما بېكەتتىكى جىمىكى نەرسىنى پۈچۈقىنىمۇ قالدۇرماي كۆمۈپەيكۈم قىلىپ تاشلاپ، قارانارنى مىنىپ ساری ئۆزەك دالاسىغا چىقىپ يالغۇز بىر يەردە ئاچلىقتىن ياكى توڭلاپ ئۆلگۈسى كېلىپ كەتتى ! ئۇ ماغدۇرسىزلاندى، ھالسىرىدى، يۈز بەرگەن ۋەقە ئالدىدا ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ، گاڭگىراپلا قالدى، قاپاق بولۇپ كەتكەن كاللىسىدا بىرلا سوئال قالغانىدى: «ئۇ نېمىشقا كېتىدۇ؟ نەگە بارار؟ ئۇ نېمىشقا كېتىدۇ؟ ئۇ نەگە بارار؟»

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئۆيىگە كەلدى. ئۇكىبالا ئۇندىمەستىن ئۇنىڭ جۇۋىسىنى، تۇمىقىنى ئالدى، پىيىمىسىنى بۇلۇڭغا ئاپىرىپ قويدى. يېدىگەنىڭ ھەيكەلتىكىدەك قاتتىق ۋە خۇنۇك يۈزىدىن نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى، نېمە قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى. كۆزلىرى ھېچنېمىنى كۆرمەيدىغان بولۇپ قالغاندەك، ئۆزىنى ئۆزى زورلاپ، ئاران تۇتۇپ ئولتۇرغان ئادەمنىڭ كۆزىدەك ئىدى، ئۇنىڭدىن ھېچنېمىنى چۈشەنگىلى بولمايتتى. ئۇكىبالا ئېرىنىڭ چاي ئىچىشىنى كۈتۈپ ساماۋارنى قايتا ـ قايتا ئىسسىتتى. كۆمۈر تولدۇرۇلغان ساماۋار قاينىۋەردى.

ـــ چاي ئىسسىق، ـــ دېدى ئايالى، ـــ قاينىپ تۇرىدۇ.

يېدىگەي ئۇنىڭغا ئۇن ـ تىنسىز بىر قارىدى ـ دە، چاينى ئوتلاپ ئىچىشكە باشلىدى. ئۇ چاينىڭ قىزىقلىقىنى بىلمىدىغاندەك

ئەمەس. ئىككىلىسى جىددىيلىشىپ، بىر - بىرىنىڭ ئاغزىغا بېقىپ ئولتۇراتتى.

— زەربىە بالىلىرىنى ئېلىپ كېتىپ قالدى، — دەپ تىل قاتتى ئاخىر ئۇكىبالا.

— بىلىمەن، — دېدى يېدىگەي چايدىن بېشىنى كۆتۈرمەي قىسقىلا قىلىپ، ئۇندىمەي ئولتۇرۇپ - ئولتۇرۇپ، يەنىلا چايدىن بېشىنى كۆتۈرمىگەن ھالدا سورىدى، — نەگە كەتتى؟

— ئۇنى بىزگە دېمىدى، — دېدى ئۇكىبالا.

شۇنىڭ بىلەن سۆز توگىدى. ئىسسىق چاي ئاغزىنى كۆيدۈرۈپ كېتىۋاتسىمۇ چىداپ ئولتۇرغان يېدىگەي: «پارتلاپ كېتىپ قالماي، ئۆينىڭ ئىچىدىكى نەرسىلەرنى كۆكۈم - تالقان قىلىۋەتمەي، بالىلارنى قورقۇتۇۋەتمەي، بىر بالا تېرىپ قويماي» دېگەننىلا ئويلاپ تاشتەك قېتىپ قالغاندى...

ئۇ چاي ئىچىپ بولۇپ يېڭىباشتىن تالاغا چىقتى. ئۇ پىيىسىنىمۇ، جۇۋىسىنىمۇ، تۇمىقىنىمۇ كىيىۋالغاندى.

— نەگە بارىسەن؟ — دەپ سورىدى ئايالى.

— مالغا قاراپ كېلىمەن، — دېدى يېدىگەي چىقىپ كېتىپ بېرىپ.

كۈن پېتىپ كېتىپتۇ، قىشتا كۈن قىسقا بولىدۇ ئەمەسمۇ. قاراڭغۇ چۈشۈپ، ھاۋا تېخىمۇ سوغۇق بولۇپ كېتىپتۇ. شامال ئۈچۈرۈپ كەلگەن قار ئۇچقۇنلىرى خۇددى يىلاندەك سىلجىيدۇ. يېدىگەي قاپىقىنى تۇرگەن پېتى قاشاغا كەلدى. ئۇ قاشاغا كىرىپ، زەنجىردىن قۇتۇلۇشقا ھەرىكەت قىلىپ تۇرغان قارانارغا قاراپ قەھر - غەزەپ بىلەن كۆزلىرىنى ئالايتىپ توۋلىدى:

«سەن تېخىچە ھۆركىرەپ تۇرۇۋاتامسەن! جېنىڭ تېخى بېسىلمىدىمۇ سېنىڭ - ھە! سەن ئىت مېنىڭدىن كۆرسەن تېخى، كۆرسەن! مەن ئەمدى سېنىڭ بىلەن كۆپ سۆزلىشىپ ئولتۇرمايمەن! ئەمدى ماڭا بەربىر!»

يېدىگەي ئاچچىقلانغان ھالدا قارانارنىڭ قورسىقىنى تۇرتۇپ،

ئانا ـ مانسىنى قويماي تىللاپ، چومىنى يېشىپ نېرىغا چۆرۈۋەتتى، پۈتى باغلانغان زەنجىرنى يېشىۋەتتى، ئەمدى چۈلۈۋۇرىدىن تۇتۇپ، سېپىغا ئوراقلىق قامچىسىنى بىر قولىغا ئېلىپ، بۇغرىنى دالاغا يېتىلەپ چىقتى. بۇغرا زارلىنىپ، ئىڭراپ، بوزلاپ كەلمەكتە. غوجايىنى ئۇنىڭغا ئۇنۇڭنى ئۆچۈر دەپ ۋارقىراپ، چۈلۈۋۇرىنى سىلكىپ، قورقۇتماقچى بولۇپ قولىنى كۆتۈرۈپ ـ كۆتۈرۈپ قويياتتى. لېكىن، بۇغرا بۇنىڭغا مىت قىلىپ قويمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن، يېدىگەي يەرگە بىر تۇكۇردى ـ دە، ئۇنىڭ ۋارقىراپ، بوزلىغىنىغا قارىماي، چىداپ، قاپىقىنى سالغان هالدا ئۇنى قېلىن قار كېچىپ، كۆز باغلانغان قاراڭغۇ تۇنگە سۈڭگۈپ يېتىلەپ مېڭىۋەردى ـ مېڭىۋەردى، بىكەتتىن يىراق، دۆڭنىڭ نېرىسىغا كېلىپ توختىدى ـ دە، ئايماي، ئەڭ دەهشەتلىك جازاسىنى بەردى، جۇۋىسىنى يېشىپ تاشلاپ، تۆگە قېچىپ كەتمىسۇن دەپ تۆگىنى چۈلۈۋۇرى بىلەن ئۆزىنىڭ بېلىگە باغلاپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن قوش قوللاپ تۇرۇپ قامچا بىلەن راسا ساۋىدى ! كۆكرىكىدىكى بارلىق قايغۇ، هەسرەت ـ نادامىتىنى مۇشۇ قامچىغا يىغىپ قارانارنى ئايماي ئۇرۇپ، ئۇنى خىرىلداپ قالغىنىغا قارىماي راسا تىللىدى:

«هە، مانا ساڭا ! پەس هايۋان ! هەممىسى سېنىڭدىن بولدى ! هەممىسى سېنىڭدىن بولدى ! هەممىسى سېنىڭ كاساپىتىڭدىن ! ئەمدى سەن ئىتنى بېشىڭ قايغان تەرەپكە قويۇۋېتىمەن. نەگە بارساڭ شۇ يەرگە بار، بىراق ئۇنىڭدىن بۇرۇن سېنى قۇتراتقان قۇرتۇڭنى ئۆلتۈرۈۋەتمىسەمچۇ قېنى ! مانا ساڭا ! مە ! هوي ئاچ كۆز هايۋان ! ساڭا ئىنگەن يەتمىدىمۇ ! يىراقلاردىن ئىزدەپ نېمەڭ بار ئىدى ! سېنى ئىزدەيمەن دەپ يۈرگىنىمدە ئۇ بالىلىرىنى ئەكېتىپ قاپتۇ ! سىلەرنىڭ هەممىڭلارنىڭ مېنىڭ كۇنۇمنىڭ نېمە بولىدىغانلىقى بىلەن كارىڭلار يوق ! ئەمدى مەن بۇ دۇنيادا قانداق ياشايمەن؟ ئۇلارسىز قانداق تىرىك يۈرىمەن؟ سىلەرگە بەربىر ئىكەن، ماڭمۇ بەربىر! مانا ساڭا شۇنىڭ

ئۇچۇن، قۇترىغان ئىت ! تاتە جاجاڭنى ! ھە، ئالە !»

قارانار قار ياغقاندەك تېگىۋاتقان قامچىنىڭ ئاستىدا ۋارقىراپ ـ يۇلقۇنۇپ، جان ئاغرىقىدىن زارلىنىپ، غوجايىنىنى يىقىتىۋېتىپ قاردا سۆرىگىنى بويىچە قاچتى. ئۇ مۇشۇنداق سۆرەپ، ئەپلەپ بوشىنىپ قېچىپ قۇتۇلسام، مېنى زورلاپ ئەكەلگەن تەرەپكە كەتسەم دەپ، بارلىق كۈچىنى چىقىرىپ سۆرەپ ماڭدى.

«توختا ! توختا دەيمەن !» ـــ دەپ توۋلايتتى ئاغزىغا قار تولغان يېدىگەي تۇنجۇقۇپ سۆرىلىپ.

تۇمىقى چۈشۈپ قالدى، قار پوملىرى بىردەم ئىسسىق سېزىلىپ، باش ـ كۆزلىرىگە چېچىلىپ، بوينىغا، كۆڭلىكىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىۋاتاتتى. قولىدىكى قامچىسى قالايمىقانلىشىپ، بۇغرىنى توختىتىشقا ھېچبىر يارىمايۋاتاتتى. بۇغرا بولسا پەقەت قېچىپلا قۇتۇلمىسام بولمىدى دەپ، قورقۇپ جان ـ جەھلى بىلەن قاچماقتا، غوجايىنىنى دىرىلدىتىپ سۆرەپ چاپماقتا. مۇبادا يېدىگەي ئەپچىللىك بىلەن بېلىدىن چۈلۈۋرنى يېشىۋەتمىگەن بولسا، بۇ شەرمەندىچىلىكىنىڭ نېمە بىلەن نەتىجىلىنىدىغانلىقىنى كىم بىلىدۇ. قاردا تۇنجۇقۇپ ئۆلەرمىدىكىن... لېكىن، يېدىگەي چۈلۈۋرنى چىڭ قامالاپ تۇتۇۋېلىپ قويۇۋەتمىدى ۋە خېلى يەرگىچە سۆرىلىپ بارغاندىن كېيىن قاتتىق تىرمىشىپ تارتىپ ئاران دېگەندە توختاتتى.

«ۋاي بېشىنى يەيدىغان ! ـــ دېدى يېدىگەي ئېسىنى يىغىپ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ ئاران تەسلىكتە ئورنىدىن تۇرۇپ، ـــ شۇنداقمىدى، خەپ! خەپ سېنى ! ھوي ھايۋان ! يوقال، ئەمدى يوقال كۆزۈمدىن ! ھوي لەنىتى، خۇدا سېنى كۆرسەتمىسۇن ! قاراڭ ئۆچسۇن. ھوي قارىسى ئۆچكۈر! يەر يۈتسۇن سېنى، يوقال ! جېنىڭنى كۆزۈڭگە كۆرسىتىپ، غالجىر ئىتتەك ئېتىپ ئۆلتۈرسۇن سېنى ! ھەممىسى سېنىڭ كاساپىتىڭدىن ! دالادا ئۆل، ئۆلگۈر! قاراڭ ئۆچسۇن، ئەبلەخ !»

قارانار ۋارقىراپ ـ جارقىراپ ئاقمۇيناقىقا قاراپ چاپتى.

يېدىگەي ئۇنى قوغلاپ، قامچىسىنى دېۋەيلىگىنى بويىچە تۇرۇپ قالدى، ئالاقىنى ئۈزگەن بولسىمۇ، ھېچنېمىسىنى قالدۇرماي تىللاپ ـ قارغاپ توۋلىدى:

«يوقال كۆزۈمدىن، ھايۋان ! چاپ ! شۇ يەردە ئۆل، تويمىغۇر ھايۋان! ئوق كاللاڭنىڭ تۈتۈنىنى چىقارسۇن !»

قارانار قاراڭغۇ يېيىلغان ئۇپۇقتا چېپىپ بارغانسېرى يىراقلىشىپ كەتتى. بىر دەمدىلا جۇدۇنلۇق كېچىدە كۆزدىن غايىب بولدى، پەقەت بىر ـ سىرەن گۈدۈكتەك ۋارقىرغان ئاۋازلا ئاڭلىنىپ قالاتتى. «ئەمدى ئۇ مۇشۇ كېچىسى دەمۇ ئالماي، بوران ـ چاپقۇنغا قارىماي، ئاقموناقتىكى ئىنگەنلىرىگە يېتىپ بارىدۇ» دەپ ئويلىدى يېدىگەي.

ـــ تۈفى ! ـــ دەپ يېدىگەي بىر تۈكۈرۈپ، بايىاتىن ئۆزى سۆرىلىپ ئىز قالدۇرۇپ كەلگەن ئىزى بىلەن كەينىگە قايتتى. تۇماقسىز، جۇۋىسىز بەدىنى، يۈز ـ كۆزى، قولى ۋىلىلداپ ئىسسىپ، قاراڭغۇدا قامچىسىنى سۆرىتىپ كەلمەكتە. ئۇ بىر دەملا گەۋدىسى بوشىشىپ، دەرماندىن كېتىپ، پۈتىنىڭ دىرىلداپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى، قاردا تىزلىنىپ ئولتۇردى ـ دە، پوككىدە چۈشۈپ، بېشىنى ئالقانلىرى بىلەن ئوچۇملاپ تۇتۇپ، بوزلاپ يىغلاپ كەتتى. ساری ئۆزەڭ دالاسىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ، شۇرلىغان شامالنى، ئاسماندىن چۈشۈۋاتقان قارنى سەزدى، ئاسماندىن يېغىۋاتقان ھەربىر قار ئۇچقۇنى مىليونلىغان قار ئۇچقۇنى بىلەن ھاۋادا شۇرلىشىپ، بىر ـ بىرىگە سۈركىلىشىپ، يېدىگەيگە: « سۆيۈملۈك ئايالسىز، ئۆزۈڭنىڭ جېنىدەك كۆرىدىغان بالىلارسىز ھايات كەچۈرۈشنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق » دەۋاتقاندەك سېزىلەتتى. شۇڭا، يېدىگەينىڭ مۇشۇ يەردە ئۆلۈپ قالغۇسى، قار ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغۇسى كېلىپ كەتتى. «خۇدا يوق ! خۇدا ئادەمنىڭ ھاياتى توغرۇلۇق ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ. خۇدا شۇنداق قىلىۋاتقان يەردە، ئۆزگىلەردىن نېمىنى كۈتكىلى بولىدۇ؟ يوق خۇدا، خۇدا يوق !»

دېدى يېدىگەي ئۆزىگە ئۆزى غودۇڭشىپ، ساڭى ئۆزەكنىڭ كېچىلىك دالاسىدا يالغۇز مۇڭلىنىپ ئولتۇرۇپ. ئۇ بۇ كەمگىچە بۇنداق سۆزنى قىلىپ باققان ئەمەس ئىدى، ھەتتا ئېلىزاروف ئىلمىنى چۈشەندۈرۈپ، خۇدانىڭ يوقلۇقىنى چۈشەندۈرۈپ تۇرغان چاغدىمۇ ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەنىدى. مانا ئەمدى ئۇ ئىشەنىدى...

ئالەم شامىلى يۈزىنى يۇغان يەر ئانا ئۆز ئوربىتىسىنى بويلاپ ئۈزمەكتە، قۇياشنى چۆرىدەپ ئايلانماقتا. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئايلىنىپ كېتىۋېتىپ، مۇشۇ دەقىقىدە قارلىق دالادا، قار ئۈستىدە تىزلىنىپ ئولتۇرغان ئادەمنى ھاپاشلاپ ماڭماقتا. تەختىدىن، ھوقۇقىدىن ئايرىلغان ھەرقانداق بىر پادىشاھ، ھەرقانداق بىر ھاكىم سۆيۈملۈكىدىن ئايرىلغان يېدىگەيگە ئوخشاش پۈتكۈل ئالەم ئالدىدا تىز پۈكۈپ، ئۈمىدسىزلىنىپ، ھەسرەت چېكىپ قايغۇغا پاتماس ئىدى... يەر شارى يەنىلا ئۆز يولىنى داۋاملاشتۇرماقتا...

ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندە، قازانقاپ رېلىسنى ئوڭلاش ئۇچۇن ئىسكىلاتتىن مىخ ۋە رېلىس ياغىچى ئېلىۋاتقان يەردە يېدىگەينى توختاتتى.

ــ ساڭا نېمە بولدى، ئەجەب كىشىدىن قېچىپ يۈرسەنغۇ، يېدىگەي، ــ دېدى ئۇ تۆمۈر ـ تەرسەكنى زەمبىلگە سېلىۋېتىپ ئادەتتىكىدەكلا، ــ مېنىڭدىن قېچىپ يۈرەمسەن، قانداق؟ نېمىگە چەتلەپ يۈرسەن، سۆزلىشىشكىمۇ رايىڭ يوق.

يېدىگەي بىردىنلا بۇرۇلۇپ، قازانقاپقا ئالايدى:

ــ ئىككىمىز سۆزلىشىدىغانلا بولساق، كانىيىڭغا دەسسەپ جېنىڭنى ئالمەن. بۇنى بىلسەن.

ــ مېنى ۋە يەنە ئاللىكىملەرنىدۇر بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىلەيدىغانلىقىڭغا شۇبھىلەنمەيمەن. بىراق، نەلەردىن كەلگەن ئاچچىق بۇ ساڭا؟

ــ زەرىپەنى كېتىشكە زورلىغانلار سىلەر! ــ يېدىگەي مۇشۇ كۈنلەردە ئۆزىنى قىينىاپ ئارام بەرمەي يۈرگەن سۆزلەرنى بىراقلا

ئېيتىۋەتتى.

ــ هە، مۇنداق دېگىن، ــ دېدى قازانقاپ هەم ئىزادىن، هەم ئۇيالغىنىدىن يۈزى قىزىرىپ، ــ كاللاڭغا مۇشۇنداق ئويلار كەلگەن بولسا، بىزنى تازا بىر ئەسكى ئىكەن دەپ قاراپلا قالماستىن زەرىپەنمۇ تازا بىر ئەسكى ئىكەن دەپ يۈرۈپسەن - دە. ئۇ ھالدا زەرىپەنىڭ ساڭا ئوخشاش ئەمەس، ناھايىتى ئەقىللىك ئىكەنلىكىگە رەھمەت ئېيتساڭ بولىدۇ. سەن بۇنىڭ نېمە ئاقىۋەتلەرگە ئاپىرىپ سوقىدىغانلىقىنى ئويلاپ باققانمىدىڭ؟ لېكىن ئۇ ئويلىغان، شۇڭا ئۇ ھازىرمۇ كېچىكمەيدۇ دەپ كېتىش قارارىغا كەلگەن. شۇ سەۋەبتىن ئۇ مەندىن يارەم سورىغاندا، مەن ئۇنىڭ كېتىشىگە يارەملەشتىم. بالىلىرىڭ بىلەن نەگە بارماقچى سەن دەپ سوراپ ئولتۇرمىدىم، نەگە بارىدىغانلىقىنى ئۇ ئېيتمىدى، ئۇنى بىر خۇدادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئۆز ئابروڭىنىمۇ، ئايالىڭنىڭ ئابروڭىنىمۇ تۆكمەي يۈرۈپ كەتتى. زەرىپە بىلەن ئۇكىسالا ئادەملەرچە خوشلاشتى. ئۇلار سېنى بىر بالا ـ قازادىن ساقلاپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۇ ئىككىسىنىڭ ئايىغى ئاستىغا يىقىلساڭ بولاتتى. ئۇكىسالادەك ئايالنى سەن ئالەمنى مىڭ ئاختۇرۇپمۇ تاپالمايسەن. ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا بىرى بولىدىغان بولسا، تانابىڭنى تارتىپ چۈلۈۋرۈڭنى قولۇڭغا تۇتقۇزۇپ قويغان بولاتتى. شۇ چاغدا سەن ئاۋۇ قارانارىڭدىنمۇ ئېشىپ چۈشۈپ كىرىدىغانغا تۆشۈك تاپالماي قالغان بولاتتىڭ...

يېدىگەي ئۇندىمىدى، نېمە دەيتتى؟ قازانقاپنىڭ گېپى ئومۇمەن توغرا. بىراق، قازانقاپ يېدىگەينىڭ ھېسسىياتىنى نەدىن بىلسۇن، شۇڭا يېدىگەي توڭ ـ توڭ گەپ قىلدى:

ــ هە، بولدى ! ــ دېدى مەنستىمەي يېنىغا بىر تۆكۈرۈپ، ــ ئەۋلىيا، دانا نەسىھەتچىنى ئاڭلىدىم. شۇ ئەقىللىكلىكىڭدىنغۇ مۇشۇ يەردە ھېچقانداق گەپ ـ سۆزگە قالماي، ياغاچتەك قېتىپ، ياخشىچاق بولۇپ توپتوغرا يىگىرمە ئۈچ يىلنى ئۆتكۈزگەنسەن.

مېنىڭ قايغۇمنى سەن قانداقمۇ چۈشىنەلەيسەن! ھە، بولدى، بەس! سېنىڭ نەسىھەتىڭگە قۇلاق سالغۇدەك مادارىم يوق، — ئۇ شۇ سۆزلەرنى دېدى ـ دە، كېتىپ قالدى.

— مەيلى ئۆزۈڭ بىل، بۇ سېنىڭ ئىشىڭ، — دېگەن سۆز ئۇنىڭ قۇلىقىغا يەتتى.

شۇ گەپلەردىن كېيىن يېدىگەنىڭ ئىچىنى پۈشۈرغان مۇشۇ بورانلىق بېكىتىدىن راستىنلا كەتكۈسى كەلدى. ئۇ راستىنلا ئويلاندى، چۈنكى ئۇنىڭغا بۇ يەردە تىنچلىق يوق ئىدى، ئۆزىنىڭ يۈرىكىنى پارە ـ پارە قىلغان بۇ ئازابنى ئۇ ئۇنتۇيالمايتتى، يېڭىپمۇ كېتەلمەيتتى. زەرىپەسىز، ئۇنىڭ بالىلىرىسىز بۇ دۇنيا، بۇ ئەتراپ ئۇنىڭغا چۆل، قاراڭغۇ، زېرىكەرلىك بولۇپ كەتكەنىدى. بۇ ئازاب ـ ئوقۇبەتلەردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن يېدىگەي جانكەلدى ھايالدىما بېكەتىنىڭ باشلىقىغا ئىشتىن بوشاتدەپ ئىلتىماس يېزىپ، ئائىلىسىنى ئېلىپ بېشى قايغان تەرەپكە كەتمەكچى بولدى. زادى بۇ يەردىن كېتىش كېرەك. ئۇنى خۇدامۇ ئۇنتۇپ كەتكەن بۇ يەرگە ئۆمۈرۋايەت كەتمەيدىغان قىلىپ زەنجىرلەپ تاشلىمىغانغۇ. خەقنىڭ تولىسى باشقا يەرلەردە — شەھەرلەردە، بولمىسا يېزىلاردا تۇرۇۋاتىدۇغۇ. باشقىلار بۇ يەردە باغلاپ قويسىمۇ بىرەر سائەت تۇرماس ئىدى، نېمىشقا ئۇ بۇ يەردە — قارغىش تەگكەن مۇشۇ ساري ئۆزەكتە تۇرىۋېرىدىكەن؟ نېمە گۇناھى بار ئىكەن؟ ياق، بولدى ئەمدى، كېتىشى كېرەك، ياكى ئارال دېگىزى تامانغا كېتىدۇ، ياكى قاراغاندىغا، ياكى ئالمائاتاغا كېتىدۇ. دۇنيا كەڭ، بارىدىغان يەرنى ئاز دەمسەن. ئىشقا كەلگەندە قولى ئەپلىك، پۇت ـ قولى، ئەزايى بەدىنى ساق، خۇداغا شۈكۈر، كاللىسى جايىدا، بىر تۈكۈرۈپلا كېتىۋەر، نېمىسى بار ئويلاپ ئولتۇرىدىغان. ئۇ ئەمدى بۇ توغرۇلۇق ئۈكىبالاغا قانداق گەپ قىلىش، ئۇنى قانداق كۆندۈرۈش توغرىسىدا ئويلاندى، قالغىنى ھېچ گەپ ئەمەس. بۇ ئويىنى ئايالىغا ئېيتماق بولۇپ ئىنتىلىپ، بىر مۆرىتىنى كۈتۈپ يۈرگەندە، ئاردىدىن بىر ھەپتە

ئۆتۈپ كەتتى. دەل شۇ چاغدا، ئۆزى قوغلىۋەتكەن قارانار بىردىنلا پەيدا بولۇپ قالدى.

يېدىگەي ئۆيىنىڭ سىرتىدا ئىتنىڭ توختىماي قاۋاپ، ئۈيۈاق - بۈياقتا يۈگۈرۈپ يۈرگىنىگە نەزەر سالدى - دە، نېمە بولدىكىن دەپ سىرتقا چىقىۋىدى، قورۇغا يېقىن يەردە يات بىر تۆگە سالپىيىپ تۇرۇپتۇ، كۆرۈنۈشىمۇ غەلىتە ئىدى. يېدىگەي يېقىنلاپ بېرىپ قارىسا، ئاتايا ئۇ ئۆزىنىڭ قارانارى ئىكەن.

«ھوي، ماۋۇ سەنمۇ؟ ۋاي بىچارە، مۇردىغا ئايلىنىپ قاپسەنغۇ! مادارىڭدىن كېتىپسەنغۇ، كاساپەت!

بورانلىقىنىڭ بۇرۇنقى قارانارىدىن بىر سۆڭەك، بىر تېرىلا قالغانىدى. مۇڭلۇق كۆزلۈك، گىلدىڭشىپ قالغان بېشى قىلتىرىقتەك ئۇزۇن بويىنىدا ئىلىنىپ تۇراتتى. چۈپۈرلىرى قولدا چاپلاپ قويغاندەك تىزىدىن تۆۋەن ساڭگىلاپ تۇراتتى. بۇرۇن مۇنارەدەك تىك تۇرىدىغان ئۆركەشلىرىدىن ئىز قالمىغان — ئىككى ئۆركىشىمۇ مومايلارنىڭ ئەمچىكىدەك ساڭگىلاپ قىيسىيىپ تۇرۇپتۇ. بىچارە بۇغرىنىڭ شۇ قەدەر دەرمانى قالمىغانكى، ئاستا قورۇغا كېلىۋېلىشقىمۇ ھالى قالماپتۇ. مۇھەببەت قىزغىنلىقىغا ئاخىرقى بىر تامچە قېنىغچە مەستانە بولۇپ، ئەمدى بوشىشىپ قالغان تاغارەدەك سۆرىلىپ ئاران يېتىپ كەپتۇ.

«ئوھوي! — دېدى يېدىگەي گۈلقەقەلىرى ئېچىلغانەدەك بولۇپ، ھەيرانلىق ئىلكىدە بۇغرىنىڭ ئۇ تەرىپىگە بىر ئۆتۈپ، بۇ تەرىپىگە بىر ئۆتۈپ سەپسېلىپ قاراپ، — ۋاي بايقۇش، يەتكەن يېرىڭ مۇشۇمۇ! سېنى بۇ ئۆيىنىڭ ئىتىمۇ تونۇمايى قاپتۇ. ۋاھ، سەن ئاتاقلىق بىر بۇغرا ئىدىڭغۇ! ھە، شۇ، شۇ! ئەمدى كېلىپ تۇرغىنىڭنى! ھۇ شەرم - ھايانى بىلمەيدىغان! تۇخۇملىرىڭ ھېلىمۇ ئورنىدىمۇ، ياق يولدا چۈشۈرۈپمۇ قويدۇڭمۇ؟ ئۇستىبېشىڭ قانداق بەتبۇي، ھەي كاپىر. ھالىڭدىن كەتكەچكە پۇتلىرىڭغا سىيىۋېتىپسەنغۇ. ۋاي شور پېشانە، قۇملاقلىرىڭمۇ

كۆتۈڭده قېتىم قاپتۇ هاياسىز بىچاره !»

قارانارادا قوزغالغۇدەك دەرمان يوق، بۇرۇنقى كۈچمۇ، كۆركەملىكمۇ قالمىغاندى. ئايانچلىق هالەتته، نېمىگىدۇر مۇڭلىنىپ، بېشىنى چايقاپ قويۇپ، يىقىلىپ چۈشەي، يىقىلىپ چۈشەي دەپ ئاران تۇراتتى.

يېدىگەينىڭ بۇغرىغا ئىچى ئاغرىپ كەتتى. ئۇ ئۆيگە كىرىپ بىر داس بۇغدايغا بىر چاڭگال تۇز ئارىلاشتۇرۇپ ئاچىقتى:

«ئاله، يه، ــ دەپ يەمنى بۇغرىنىڭ ئالدىغا قويدى، ــ بەلكىم هالىڭغىمۇ كېلىپ قالارسەن، شۇنىڭدىن كېيىن قورۇغا كىرگۈزەي. بىر دەم چۆكۈپ ياتساڭ، بېشىڭمۇ قايماس.»

شۇ كۈنى ئۇ قازانقاپ بىلەن سۆزلەشتى، ئۆزى ئۈنىڭ ئۆيىگە بېرىپ گەپ باشلىدى:

ــ قازانقاپ، مەن يېنىڭغا بىر ئىش بىلەن كەلدىم. تۇنۇگۈنلا ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ سۆزلەشكۈسى كەلمەي تۇراتتى، ئەمدى بۇنىڭغا نېمە بولغاندۇر دەپ هەيران بولما. ئېيتمىسام بولمايدىغان بىر ئىش بار. قارانارنى ئۆزۈڭگە قايتۇرۇپ بەرمەكچىمەن. ئۇنى ماڭا بوتلاق ۋاقتىدا بەرگەنىدىڭ. رەھمەت. تالاي راهىتىنى كۆردۈم، تالاي ئىشقا سالدىم. بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي ئۇنى قوغلىۋەتكەنىدىم. مانا بۇگۈن ئاران ـ پاران يېتىپ كەپتۇ. هازىر قورۇدا ياتىدۇ، بىر ـ ئىككى هەپتىلەردىن كېيىن ئۆز ئەكسىگە كېلىپ قالىدۇ، كۈچكە تولىدۇ. پەقەت يەم بېرىپ تۇرۇلسىلا بولىدۇ...

ــ توختاپ تۇره، ــ دېدى قازانقاپ ئۈنىڭ گېپىنىڭ بىلىگە تېپىپ، ــ نېمە دېمەكچى سەن؟ نېمە، بىردىنلا تۆگىنى قايتۇرۇپ بەرمەكچى بولۇپ قالدىڭ؟ مەن سېنى قايتۇرۇپ بەر دېدىممۇ؟

گەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەنده، يېدىگەي بۇرۇن ئېيتىشقا ئىنتىلگەن بارلىق سىرىنى قويماي تۆكۈۋەتتى:

ــ شۇنداق قىلىپ ئائىلەمنى ئېلىپ كەتمەكچىمەن، ساڭا ئۆزەكتىن زېرىكتىم، يەر يېڭىلىمسام بولىدىغاندەك ئەمەس.

بەلكىم مۇشۇنداق قىلغىنىم قولايلىق بولار، ــ دېدى. قازانقاپ ئۇنىڭ گېپىنى زېھىن قويۇپ تىڭشاپ تۇردى ـ دە، مۇنداق دېدى:

ــ ئۆزۈڭ بىل، بۇ سېنىڭ ئىشىڭ. بىراق، سەن نېمىنى ئىزدەيدىغانلىقىڭنى ئۆزۈڭمۇ بىلمەيسەنغۇ دەيمەن. خوپ، كۆچتۇڭمۇ دەيلۇق، لېكىن ئۆزۈڭدىن ـ ئۆزۈڭ قانداق قېچىپ قۇتۇلسەن؟ نەگە بارساڭمۇ پېشانەڭگە پۈتۈلگەن ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن قۇتۇلالمايسەن. كۆيۈك ئوتى نەگە بارساڭمۇ ئۆزۈڭ بىلەن بىللە بولىدۇ. تۇغرا ئەمەس، يېدىگەي، راست يىگىت بولىدىغان بولساڭ، شۇ كۆيۈك ئوتىنى مۇشۇ يەردە يۇرۇپ يەڭ. كۆچۈپ كېتىش دېگەن ئەرلىك ئەمەس. ھەركىم كۆچەلەيدۇ. بىراق، ھەركىم ئۆزىنى يېڭىپ كېتىۋېرەلمەيدۇ.

يېدىگەي قازانقاپنىڭ گېپىگە قوشۇلۇپمۇ كەتمەي، ئۇنىڭ بىلەن تالىشىپمۇ ئولتۇرماي، ئىغىر خورسىنىپ، ئويلىنىپ كەتتى. « بەلكىم كەتكىنىم، باشقا ياقلارغا كەتكىنىم دۇرۇسمىكىن؟ ــ دەپ ئويلايتتى ئۇ، ــ لېكىن مەن ئۆزۈمنى ئۇنتۇپ كېتەلمىدىمەن؟ نېمە ئۈچۈن ئۇنتۇپ كېتىدىكەنمەن؟ كېيىن يەنە قانداق قىلىمەن؟ ئويلىماسلىققا بولمايدۇ، ئويلاش ــ ئازابلىق. زەرىپە ھازىر قانداق يۇرىدىغاندۇر؟ تېخى غەرەز ئۇقمايدىغان بالىلىرى بىلەن نەلەردە يۇرىدىغاندۇر؟ ئۇنى كىم چۈشىنىدۇ؟ زۆرۈر تېپىلغاندا، كىم ياردەم قولىنى سۇنىدۇ؟ ئۇكىبالا ئۈچۈنمۇ ئازابلىق ــ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئۇ مېنىڭ يىراقلىشىپ، قاپقىمنى سېلىپ يۈرگىنىمگە ئۇندىمەستىن چىداپ يۈرۈۋاتىدۇ... ئۇ نېمە ئۈچۈن؟»

قازانقاپ ھازىر يېدىگەينىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنىنى پەملىدى ـ دە، كەيپىياتنى سەل يۇمشىتىش ئۈچۈن بىر يۆتىلىپ، ئۇنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى. يېدىگەي بېشىنى كۆتۈرگەن چاغدا ئۇ مۇنداق دېدى:

ــ ۋاھ، سېنى كۆندۈرۈپ، شۇنىڭدىن بىرەر پايدا ئالاي دېگەن ئادەمدەك، ساڭا چۈشەندۈرۈپلا كېتىپتىمەنغۇ، يېدىگەي.

مېنىڭسىزمۇ ئۆز ئەقلىڭ ئۆزۈڭگە يېتىدۇ. ھېلىقى ئىشنى ئالسام ياكى سەن رايمالى ئاغا ئەمەس، ياكى مەن ئابدۇلخان ئەمەس. مەن ئابدۇلخان بولغان كۈندىمۇ مۇشۇ چۆل - جەزىرىدە ئات چېپىپ يۈرۈپ ئىزدىسەڭمۇ، سېنى باغلاپ، تېڭىپ تاشلايدىغان بىرەر تۈپ تالمۇ تېپىلمايدۇ. سەن ئەركىن ئادەمسەن، قانداق قىلغۇڭ كەلسە، شۇنداق قىل. بىراق، شۇنىسى ئېسىڭدە بولسۇنكى، مېڭىشتىن ئاۋۋال ئوبدان ئويلان.

قازانقاپىنىڭ بۇ گېپىنى يېدىگەينىڭ كاللىسىغا مەڭگۈلۈك ئورناپ كەتتى.

10

رايمالى ئاغا ئۆز زامانىنىڭ ناھايىتى داڭلىق ئۆلەڭچىسى ئىدى، ياش ۋاقتىدىن باشلاپلا نامى چىققانىدى. خۇدانىڭ ئىلتىپاتى ئارقىسىدا، ئۇ ناھايىتى ئېسىل ئۇچ خاسىيەت ئىگىسى: ھەم شائىر، ھەم ئاقىن، كومپوزىتور، ھەم ئاۋازى جارانلىق ئۆلەڭچى بولۇپ يېتىشكەنىدى. رايمالىنىڭ تالانتىغا ھەممە ئادەم قايىل ئىدى. ئۇ دومبىرىسىنى قولىغا ئالدىمۇ، بولدى، شۇ يەردىلا دەرھال بىر ئۆلەڭ توقۇپ چىقىراتتى، بىر ئېيتقان ئۆلەڭ ئەتىسىلا ئاۋۇلدىن - ئاۋۇلغا، ئەلدىن - ئەلگە تارقىلىپ كېتەتتى. ئۇنىڭ ئېيتقان ئۆلەڭلىرىنى شۇ دەۋردىكى يىگىتلەر ئاغزىدىن چۈشۈرمەي ئېيتىشىپ يۈرەتتى:

يورغام كەلدى دەريا غا،
قېنىپ ئىچتى كەۋسەرنى.
ئوتتەك لېۋىڭدىن سۆيدۈم،
بىلدىم بالىنىڭ تەمىنى...

رايمالى ئاغا پۈزۈر كىيىنىپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرەتتى،

بولۇپمۇ قىشتا بىر خىل، يازدا بىر خىل، ئەتىيازدا بىر خىل ۋە كۈزدە بىر خىل قۇندۇز، كەمچەت تۇماق كىيىپ يۈرۈشكە ئامراق ئىدى. يەنە بىر بايلىقى ــ كۆللى قازاق بالىسىغا جانجان دوست بولغان يورغا ئېتى بولۇپ، ئاقال ـ تېكە نەسىللىك سېرىق ئالا ئات ئىدى. ئۇنى بىر تويدا تۈركمەن قېرىنداشلىرى سوۋغا قىلغانىدى. جامائەت رايمالى ئاغىنى قانداق تەرىپلىسە، سېرىق ئالا يورغىسىنىمۇ شۇنداق تەرىپلەيتتى. ئات تونۇيدىغانلار ئۇنىڭ ھەيۋىتىگە، يورغىسىغا قاراپ تۇرۇپ ھۇزۇر ئالاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بەزى چاقچاقچىلار: « رايمالى ئاغىنىڭ بارلىق بايلىقى دومبىرىسىنىڭ ئاۋازى بىلەن سېرىق ئالىنىڭ يورغىسى» دەيىشەتتى.

ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق ئىدى. رايمالى ئاغا پۈتۈن ئۆمرىنى دومبىرىسىنى ئالدىغا ئېلىپ، سېرىق ئالىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزدى، داڭقى پەلەككە يېتىپ تۇرسىمۇ، ھېچبىر بەيىمىدى، بارلىق ئۆمرىنى قەيەردە توي ـ مەرىكە بولسا شۇ يەردە ساندۇغاچتەك سايراپ ئۆتكۈزدى. ئۇ قەيەرگە بارسىلا قارشى ئېلىناتتى، ئاش پىششىقلىق، ئورۇن ـ كۆرپە سېلىقلىق بولاتتى. سېرىق ئالىمۇ پەرۋىش قىلىپ بېقىلاتتى. لېكىن، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن: « تۇرمۇشتا شاللاق، شامالدەك يېنىك، يىلتىزى يوق بىرنېمە» دەپ غەيۋەت قىلىپ، ياراتمايدىغان بايلار، ئەمەلدارلارمۇ بار ئىدى.

بىراق، ئەنە شۇنداق كىشىلەرمۇ باشقىلار بىلەن بىللە توي ـ تۆكۈنلەرگە كېلىپ، رايمالىنىڭ تويغا كەلگەنلىكىنى، قولىغا دومبىرىسىنى ئالغانلىقىنى كۆرەتتى ـ دە، شۇ زامانلا زۇۋان سۈرمەي جىم بولاتتى ۋە نېمىگىدۇر ھەيران ـ ھەس بولۇپ قالغان تورغايدەك، ئۇنىڭ بارماقلىرىغا، قاش ـ قاپىقىغا، ھەربىر چىراي ھەركىتىگە قارىشىپلا قالاتتى. كۆپچىلىكنىڭ ئۇنىڭ بارماقلىرىغا قاراپ قېلىشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئادەملەرنىڭ ھەرقانداق ھېسسىياتىنى ئۇ بارماقلىرى بىلەن تاردا

ئىپادىلىيەلەيتتى؛ كۆپچىلىكنىڭ ئۇنىڭ قاش - قاپاقلىرىغا قاراپ قېلىشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئۇنىڭ پۈتكۈل ئىدىيەسى ۋە مەنىۋى كۈچى ئۇنىڭ توختىماي ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان قاش - قاپاقلىرىدا يالقۇنلاپ تۇراتتى؛ كۆپچىلىكنىڭ ئۇنىڭ چىراي ھەربىرىكەتلىرىگە قاراپ قېلىشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئۇ ناھايىتى كېلىشكەن، سۈمبات‌لىق ئىدى، چىرايى ھېسسىياتىنى ئىپادىلەشكە ماھىر ئىدى، ئۆلۈك ئېيتقان چېغىدا ئۇنىڭ چىرايى شامال چىققان كۈنلىرىدىكى دېڭىز يۈزىدەك، خىلمۇخىل ئۆزگىرىپ تۇراتتى...

ئۇنىڭ خوتۇنى ئۇنىڭدىن ئۈمىدسىزلىنىپ، سەۋر - تاقىتى ئاخىرقى چەككە يەتكەندىن كېيىن ئايرىلىپ كەتكەن، لېكىن نۇرغۇن ئايالالار بولسا ئۇنى ئويلاپ كېچىسى ئۇخلىيالمايتتى، كۆز يېشى قۇرۇمايتتى.

ئۇ ئۆمرىنى مانا مۇشۇنداق ئۆلۈك ئىچىدە، تويدىن - تويغا، مېھماندىن - مېھمانغا بېرىپ، ئۇنىڭ تۇز - تەمىنى تېتىپ، بۇنىڭ ئايرىان - قىمىزىنى ئىچىپ ئۆتكۈزدى - دە، قېرىلىقمۇ يېتىپ كەلدى، بۇنى ئۇ تۇيماي قالدى. ھە دېگەندە بۇرۇتىنى قىروۋ باستى، ئارقىدىن ساقلى ئاقاردى. سېرىق ئالا ئاتمۇ ئۆزگەردى — بۇرۇنقى سۈمباتىدىن قالدى، يالى ۋە قۇيرۇقىنىڭ رەڭگى ئۆڭدى، پەقەت يورغىلاپ مېڭىشلا قالدى، جامائەت ئۇنىڭ ئاشۇ يورغىسىدىنلا ئەينى زامانىدىكى داڭلىق يورغا ئىكەنلىكىنى ئەسلەيتتى. شۇنداق قىلىپ رايمالى ئاغا خۇددى يوپۇرماقلىرىدىن ئايرىلغان تەكەببۇر يالغۇز ئاق تېرەكتەك، قېرىلىق قاپقىنىغمۇ چۈشتى... شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ئۇنىڭ ياكى خوتۇن - بالىسى، ياكى ئۆي - جايى، ياكى مال - دۇنياسى ۋە ياكى تاجى - دۆلىتى، قىسقىسى ھېچنېمىسى يوق ئىدى. ئاخىر ئۇنى ئىنىسى ئابدۇلخان ئۆز ئىلكىگە ئالدى، بىراق بۇنىڭدىن ئاۋۇال بىر مۇنچە ئۇرۇق - تۇغقان، ئەل - ئاغىنىلىرىنىڭ كۆز ئالدىدا نارازىلىقىنى بىلدۈرۈپ ئۇنى ئەيىبلىدى - دە، ئايرىم كىگىز ئۆي

تىكتۇرۇپ، تاماق ئېتىپ، كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ بېرىپ تۇرۇشقا خىزمەتچىلىرىگە بۇيرۇق بەردى...

رايمالى ئاغا ئەمدى قېرىلىقنى جىرلاپ، ئالدىدىكى ئەجەلنى ئويلاشقا باشلىدى. شۇ چاغلاردا ناھايىتى ئۇلۇغ، قايغۇلۇق جىر - ئۆلەڭلەر مەيدانغا كەلدى. ئۇ بىكار ۋاقىتلىرىدا مۇتەپەككۇرلار قەدىمدىن تارتىپ تولا ئويلاپ تۇۋۈنگە يېتەلمىگەن مەسىلىلەرگە ئادەم بالىسى يورۇق دۇنياغا نېمە ئۈچۈن كېلىدۇ ؟ دېگەن سوئالغا جاۋاب ئىزدەشكە باشلىدى. ئەمدى ئۇ بۇرۇنقىدەك توي - تۆكۈنلەرگە، مېھماندارچىلىققا بارماي تولا چاغلاردا ئۆيىدىن چىقماي ئولتۇرىدىغان، مۇڭلۇق ئۆلەڭلەرنى بارغانسېرى كۆپرەك ئېيتىدىغان، ئۆتكەن ئىشلارنى بارغانسېرى كۆپرەك ئويلايدىغان، قەبىلە ئاقساقاللىرى، قېرى - چۈرىلەر بىلەن ۋاپاسىز دۇنيا توغرۇلۇق بارغانسېرى كۆپرەك پاراڭلىشىدىغان بولدى...

قېرىغاندا ئەمدىكى ئۆمرىنى ئۆيدىن چىقماي تىپتىنچ ئۆتكۈزمەكچى بولغانىدى رايمالى ئاغا، بۇنىڭغا خۇدانىڭ ئۆزى گۇۋاھ، لېكىن كىم بىلسۇن، ئۇنىڭ قېرىلىق ئۆمرىنى زىلزىلىگە سالىدىغان بىر ۋەقە يۈز بېرىپ قالدى.

رايمالى ئاغا بىر كۈنى يالغۇز ئولتۇرۇپ چىدىمايلا، ئۆزىنىڭ قېرى قىرچاڭغۇ سېرىق ئالا ئېتىنى ئېگەرلەپ، بىر مەرىكىگە بېرىپ ئىچ پۈشۈقۇمنى چىقىرىپ كېلەي دەپ ماڭدى، دومبىرىسىنىمۇ ئېلىۋالدى. ئابرۇيلۇق ئاقساقاللار: «ئۆلۈڭ ئېيتمىسىڭىز ئېيتماي قويۇڭ، بىراق تويغا قاتنىشىپ، ھۆرمەتلىك مېھمان بولۇپ ئولتۇرۇپ بەرسىڭىزلا بولىدۇغۇ» دەپ تۇرۇۋالغان ئەمەسمۇ. شۇنىڭ بىلەن رايمالى ئاغا ئوشۇقچە ئويلاپ ئولتۇرماي، بىردەم ئولتۇرۇپ كېلەيلا، دەپ ئاتلانغانىدى.

توي ئىگىلىرى ئۇنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن قارشى ئېلىپ، ئەڭ ھۆرمەتلىك مېھمانلار قاتارىدا ئەڭ كاتتا بىر ئاقئۆيگە چۈشۈردى. ئۇ ئېسىلزادىلەر بىلەن بىر قاتاردا قىممىز ئىچىپ، چىرايلىق پاراڭ ۋە ئەدەپ بىلەن ئولتۇردى.

ئاۋۇلدا توي ناھايىتى قىزىپ كەتكەندى: ئېيتىلغان جىر - ئۆلەڭ، جاراڭلىغان كۈمۈش كۈلكىلەر، ياش قىز - يىگىتلەرنىڭ ھەزىل - چاقچاقلىرى، قىزىقارلىق ئويۇنلار ئەتراپنى بىر ئالغاندى، تويىنى مۇبارەكلەپ كىشىلەر بەيگە ئۆتكۈزۈشكە تەييارلىق كۆرۈۋاتاتتى، ئادەملەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى ئاڭلىنىپ تۇراتتى، ئوچاق بېشىدا ئاشپەزلەرنىڭ ۋە چۆمۈچلەرنىڭ ئاۋازى ئاڭلىناتتى. ئاۋۇل سىرتىدا دۈكۈرلىگەن ئات - ئۇلاغلارنىڭ ئاۋازى، سۆڭەك - ئۈستىخانلارغا تويغان ئىتلارنىڭ قاۋۇشىپ قويۇشلىرى ئاڭلىناتتى، تۇرلۇك گۈل - گىياھلارنىڭ خۇش پۇراق ھىدىنى شامال بۇرۇنغا ئەكىلىپ ئۇراتتى. ھەممىدىن بەك رايىمالى ئاغا قوشنا ئۆيىدىن چىققان دومبىرا ئاۋازى بىلەن ئۆلەڭنى ئاڭلاپ، قىزلارنىڭ جاراڭلىق كۈلكىلىرىگە مەست بولۇپ، ئىچى قىزىپ، تاقىتى - تاق بولۇپ كەتتى...

قېرى ئۆلەڭچىنىڭ يۇرىكى سىرقىراپ - ئېچىشىپ، جېنى زارلىنىپ باراتتى، يېنىدا ئولتۇرغانلارغا يۈرەك سىرىنى بىلىندۇرۇپ قويماسلىققا تىرىشاتتى. بىراق، ئۇنىڭ ئەس - يادى ئاللىقاچان بۇرۇنقى ئىشلار توغرىسىدىكى ئەسلىمىسىدە ئىدى. ئۇ زامانلاردا ئۆزىمۇ مۇشۇ ئۆينىڭ سىرتىدا قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ يۈرگەن ياشلاردەك ياش ئىدى، قاڭتۇرۇلغان سېرىق ئالا يورغىسىنى دالانىڭ كۆكسىنى يېرىپ دۈپۈرلىتىپ ئۆتكەندە، ئاتنىڭ تۇيىقىدا مىجىلغان كۆك مايسىلار بىر يىغلاپ، بىر كۈلەر ئىدى؛ ئۇنىڭ ئۇننىنى ئاڭلىغان قۇياش ئۇدۇلىدىن كۈلۈپ پارقىراپ چىقاتتى، كۆكرىكىگە شامال پاتماي، دومبىرىسىنىڭ ئۇننىنى ئاڭلىغان بەندىلەرنىڭ ئېڭى كۆتۈرۈلۈپ، جانلىرى يايراپ كېتەتتى، ئۇنىڭ ئاھاڭىنى، ھەربىر سۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈرۈپ ئەكېتەتتى. ئۆزىمۇ مۇھەببەتنى بىلىدىغان، ئىشق - پىراق ئوتىنى چۈشىنىدىغان، ئىشق - پىراق ئوتىدا كۆزىنىمۇ ياشلىغان، ئات ئۈستىدە خوشلىشىپ، ئېگەردىن ئېڭىشىپ يۈمشاق لەۋلەردىن شەربەت ئىچكەن پېشقەدەم شائىر —

ئاقسن ئىدىغۇ... مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى نېمە بولدى ئەمدى؟ ئەمدى مۇشۇنداق قېرىغاندا ئاھ ئۇرۇپ ئەسلەپ، كۈل ئاستىدا توزۇپ ئۆچۈپ كېتىۋاتقان چوغدەك ئېچىنىشلىق ھالدا مۇڭلىنىش ئۇچۇنمۇ؟

كەچمىش - كەچۈرمىشلىرىنى ئويلاپ مۇڭلىنىپ قالغان رايمالى ئاغا بولۇۋاتقان گەپلەرگىمۇ ئارىلاشماي ئولتۇراتتى. بىردىنلا مۇشۇ ئۆيگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقان بىر جاناننىڭ ئۇنى، بويىتەڭگىلەرنىڭ جىلدىڭ - جىلدىڭى، شايى كۆڭلەكنىڭ بۇرۇندىن تونۇش شىلدىر - شىلدىرى ئۇنىڭ قۇلىقىغا يەتكەندەك بولدى. كىمدۇر بىرى كىگىز ئۆينىڭ تۈرمە ئىشىكىنى تۈرۈپ قويۇۋىدى، بوسۇغىدا دومبىرىسىنى كۆكرىكىگە باسقان، يۈزى تولغان ئايدەك، قېشى كېرىلگەن يادەك، كۆزلىرى تەكەببۇرانە ئويناپ تۇرغان بىر قىز كۆرۈندى. ئۆزى تولىمۇ سۇمباتلىق، ئوچۇق مىجەزلىك، كىيگەن كىيىمى، يۈرگەن مېڭىشى خويمۇ كېلىشكەنىدى. يېنىدا بىرنەچچە قىز - يىگىت ھەمراھى بار ئىدى. دومبىرىلىق قىز بوسۇغىدا تۇرۇپ چوڭلارغا ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ كەچۈرۈم سورىدى، لېكىن بىرەر كىشى ئېغىز ئېچىپ بولغۇچە دومبىرىسىنى چېكىپ - سىيرىپ قويۇپ، رايمالى ئاغىغا قاراپ تۇرۇپ، ئۆلەڭ بىلەن سالام سۆزىنى بايان قىلدى:

«قۇدۇق ئىزدەپ چاڭقىغان، ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن كەۋسەر ئىزدەپ ئۇزاقتىن كارۋان تارتىپ بۇلاق بېشىغا يەتكەن كارۋان كەبى سالام قىلىپ ئۆتۈشكە ئالدىڭغا كەلدىم مەن، ئاتاقلىق ئاقسن رايمالى ئاغا. ۋاڭ - چۈڭ قىلىپ ئۇستۇڭگە باستۇرۇپ كىرگىنىمنى ئەيىب كۆرمە، بۇ دېگەن تۈيغۇ. توي دېگەن ۋاڭ - چۈڭسىز، ئۆلەڭ - قوشاقسىز بولمايدۇ - دە. تارتىنماي جىرىمنى جىرلاپ كەلدىم، بىرىنچى مۇھەببىتىمنى ئىزھار قىلىدىغاندەك ئەيمىنىپ - ئەيمىنىپ كەلدىم، مېنىڭ بۇ دادىللىقىمغا ھەيران بولما، رايمالى ئاغا. تۇغۇلغاندا مەن

بەتلەنگەن مىلتىقتەك، ئوت يۈرەك بولۇپ تۇغۇلدۇم. كەچۈر مېنى، رايمالى ئاغا. توي - تۆكۈنلەردە ئۇلپەتلىرىم بىلەن ئەركىن - ئازادە جىرلاپ يۈرسەممۇ، سېنىڭ بىلەن ئۇچرىشىش مۇڑىتىنى ھەر گۈلدىن ھەسەل يىغقان ھەرىدەك، ئۆمۈر بويى كۈنساناپ كۈتۈپ كەلدىم. مۇڑىتى كەلگەن بىر كۈنى يايراپ ئېچىلىدىغان بىر گۈلدەك مۇشۇ كۈننى سېغىنىپ كەلدىم. مانا ئەمدى كەلدى ۋاقتى - سائىتى...»

«راستتىنلا ھەيرانمەن كىلىشكىگە، ئېيتقىنا، ئى ساھىبجامال، نەدىن كەلگەن پەرى سەن؟» دېمەكچى بولدى رايمالى ئاغا، بىراق قىزنىڭ جىرىنى بۆلگۈسى كەلمىدى. ئالدىغا ئىنتىلىپ، خۇشاللىنىپ، ھەيران بولۇپ ئولتۇردى، ئالاقزەدە بولۇپ، ۋۇجۇدىدا قېنى تېشىپ كېتىۋاتقاندەك بولدى. مۇشۇ تۇرقۇم ئۇنىڭ يۈرىكىنى كۆرەلەيدىغان بىر دانا كۆز بولسا، دەل مۇشۇ پەيتتە ئۇنىڭ بىرلا سىلكىنىپ، قاناتلىرىنى يېيىپ ئۇچۇشقا تەييارلانغان بۇركۈتتەك بولۇپ كەتكىنىنى كۆرەر ئىدى. ئۇ گويا پەلەكتە پەرۋاز قىلىپ يۈرۈپ شۇ ئاۋازنى ئاڭلاشقا تەشنا بولۇپ يۈرگەن قۇشتەك قەددىنى رۇسلاپ، روھلىنىپ كەتتى، ئۆزىنىڭ قېرىلىقىنى ئۇنتۇدى...

ئۆلەڭچى قىز ئۆلىڭىنى داۋاملاشتۇردى:

«تارتىنماي ئالدىڭغا كەلگەندىن كېيىن نەسەبىمنى ئېيتاي، خۇدا ئۇلۇغ ئاقىن - قوشاقچى قىلىپ ياراتقان رايمالى ئاغا، مەن سېنى كىچىكمىدىن سۆيەتتىم. سەن قايسى تويغا بارساڭمۇ، قەيەردە ناخشا ئېيتساڭمۇ ئارقاڭدىن قالماي ئەگىشىپ يۈرەتتىم، رايمالى ئاغا. ئەيىب كۆرمە، ئاقىنلارنىڭ چېۋەرى، رايمالى ئاغا. سەندەك ئاقىن بولسام دەپ ئۇزاقتىن ئارمان قىلاتتىم، ناخشا بىلەن قوشاقنىڭ قول يەتمەيدىغان چىنارى، رايمالى ئاغا. سايەڭدەك بولۇپ كۆزگە كۆرۈنمەي، ئارقاڭدىن ئەگىشىپ يۈرۈپ، بىر سۆزۈڭنىمۇ قالدۇرماي قۇرئاندەك يادلاپ، يۈرىكىمدە ساقلاپ، تەكرار ئېيتىپ، قۇلىقىمغا قۇيۇۋالاتتىم. سىرتتىن قىلغان

تەزىمىم، ئىچتىن تىنغان مۇھەببىتىمنى يوشۇرماي ئىزھار قىلسام دەپ، خۇدادىن كېچە - كۈندۈز مەدەت تىلەپ، سېنىڭ بىلەن دىدارلىشىدىغان كۈننى ئارمان بىلەن كۈتەتتىم. پېشانەم ئوڭدىن كەلگەن بىر كۈنى قېشىدا تۇرۇپ بىر قوشاق ئېيتىپ بەرسەم دەپ، يېڭىلىپ قالسامۇ مەيلى، ئۇلۇغ شائىر سەن بىلەن بىر ئېيتىشىپ كۆرسەم دەپ ۋە بۇ ئوسالللقمنى كەچۈر دەپ مەن خۇدادىن تىلىدىم. مېنىڭ بۇ يوشۇرۇن يۈرەك سىرىمنى بىرلا خۇدانىڭ ئۆزى كەچۈرسۇن، ھە، ئۇلۇغ قوشاقچى، يېڭىلىسەم يېڭىلەرمەن، سېنىڭ بىلەن قوشاق ئېيتىشقۇم بار. ھوي، رايمالى ئاغا، بويىغا يەتكەن قىزلار نىكاھ كۈنىنى ئارمان قىلغاندەك، مەنمۇ ئارمان قىلىپ كۈتتۇم. بىراق، ئۇ چاغدا مەن كىچىك ئىدىم، سەن بولساڭ، ئۇلۇغ قوشاقچى، ئەلنىڭ مېھىر - مۇھەببىتىگە تولۇپ، ئاتاق - داڭقىڭغا مەست بولۇپ يۈردۈڭ. شۇنچە توي - تاماشا، ئەل - جامائەت ئىچىدە مەندەك بىر كىچىك قىزنى نەدىنمۇ بايقايتتىڭ. مەن بىچارە قوشاقلىرىڭغا خۇمارلىنىپ مەست بولۇپ، ئۇيلىنىپ يۈزۈم قىزىرىپ ئۆرتەنسەمۇ، كۆڭلۈمدە سېنىڭ بىلەن بىللە بولۇشنى خىيال قىلىپ كەلدىم، قېشىڭغا كېلىپ تارتىنماي سىرىمنى ئوچۇق ئېيتىشقا بالدۇرراق ئايال بولسام دەپ ئالدىراتتىم ئۆزۈمنى، سۆز مارجىنىنى سەندەك تىزىپ، ھۈنەر جىيىكىنى سەندەك تىكىپ، ناخشا ھۈنىرىنى سەندەك قىلىپ، ئالەمنى سەندەك كېزىپ ئۇچۇشقا قەسەم قىلدىم، شۇنىڭ بىلەن سېنىڭ بىلەن دىدارلىشىپ، سالامىنى بەجا كەلتۈرۈپ، يوشۇرۇنمای، تارتىنماي، سىنچى كۆزۈڭدىن ئەيمەنمەي، يۈرىكىمنىڭ سىرىنى ئېچىپ، مۇھەببەتنىڭ مۇڭىنى چېكىپ، ئۆزۈڭ بىلەن ئېيتىشىشقا بىر چۈشسەم دەيتتىم. مانا مەن ئالدىڭدا مەن، ھەممىڭلارنىڭ ئالدىدا مەن، نېمە قىلساڭلارمۇ تەقدىرىمگە كۆنۈپ تۇرۇپتۇمەن. ئۆسۈپ بويۇمغا يەتكۈچە، قىز ۋاقتىمدىن كۆپ كېچىكمەي ئاياللىققا ئۆتكۈچە، ۋاقىت ماڭماي قاشاڭلىق قىلدى،

ئاخىر بۇ يىل يازدا ئون توققۇز ياشقا تولدۇم. سەن بولساڭ، رايمالى ئاغا، مېنىڭ قىز خىيالىمدا ھېلىمۇ شۇ چاغدىكىدەك تۇرۇپسەن، چاچ ـ ساقاللىرىڭنى سەل ـ پەل قىروۋ باسقىنى بولمىسا، شۇ ئابايىقى قىران كۈنىڭدىكىدەكلا تۇرۇپسەن. بۇ قىروۋلار سۆيگۈگە كاشىلا بولالمايدۇ، بۇرۇتى خەت تارتمىغان بەزىلەرنى سۆيگەندىن كۆرە سېنى سۆيگەن مىڭ ئارتۇق. مەن ئەمدى ئالدىڭغا كەلدىم. مەن ئوچۇقىنلا ئېيتاي: سەن مەندىن قىز دەپ باش تارتساڭمۇ، ئاقىن ـ قوشاقچى دەپ باش تارتالمايسەن. چۈنكى، مەن ئاق تاڭلىيىمدىن ئۇرغۇپ چىقىدىغان سۆز بىلەن، بوغۇزۇمدىن ئۇرغۇپ چىقىدىغان ئۈن بىلەن قوشاق ئېيتىشىشقا كەلدىم. قوشاق ئېيتىشىشقا چاقىرىمەن، ئۇستازىم، ئەمدى گەپ نۆۋىتى سېنىڭكى، قوشاقچىم!»

ــ ئاھ، چىرىغىم، سەن كىم سەن؟ قەيەردىن كەلدىڭ؟ ــ دېدى رايمالى ئاغا ئورنىدىن تۇرۇپ، ــ ئېتىڭ نېمە، بوتام؟

ــ مېنىڭ ئېتىم بېگمىئاي.

ــ بېگمىئاي دېدىڭمۇ؟ بۇ چاغقىچە نەدە يۈردۈڭ؟ قەيەردىن كەلدىڭ، بېگمىئاي؟ ــ رايمالى ئاغا ئوپۇل ـ توپۇل ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن بۇ سۆزىدىن خىجالەت بولۇپ بېشىنى سالدى.

ــ ئېيتتىمغۇ ھېلى، رايمالى ئاغا، مەن ئۇ چاغدا بالا ئىدىم، ئەجەب چوڭ بولماي كەتتىما، دەپ ناله قىلاتتىم.

ــ چۈشىنىمەن، جېنىم، چۈشىنىمەن، ــ دېدى ئۇ، ــ چۈشەنمەي تۇرغان بىرلا ئىشىم بار، ئۇ بولسىمۇ مېنىڭ تەقدىرىم نېمىشقا مېنى مۇنداق ئويىنىتىدۇ؟ تەقدىرنىڭ سېنى شۇنچە گۈزەل قىلىپ، بويۇڭغا يەتكۈزۈپ، مانا مېنىڭ قىش كۈنلىرىم كېلىپ، كۈنۈم ئولتۇرىدىغان چاغدا يولۇقتۇرغىنى نېمىسى؟ بۇ نېمە قىلغىنى؟ مۇشۇ چاغقىچە كۆرگەن ـ بىلگەن تەمىنى تېتىپ باققان بارلىق قىزىقىم، ھەسەلدەك تاتلىق دەۋرىم مانا سېنىڭ بىر تال چېچىڭغا تېتىمايدىكەنغۇ، دەپ ھەسرەت چېكىش ئۈچۈنمۇ؟ تەقدىرى ماڭا سېنى ياشلىقىمدا كۆرسەتمەي،

ئاۋازىڭنى ئاڭلاتماي، قەلبىڭنى چۈشىنىش پۈرسىتى بەرمەي، ئىسىت دۇنيا، پۈتكۈل ئۆمرۈم بىكارلا ئۆتۈپ كەتكەنكەنغۇ، دەپ بارماقلىرىمنى چاينىاش ئۈچۈنمۇ؟ تەقدىر ماڭا نېمىشقا مۇنداق شەپقەتسىز، رەھىمسىز؟

ــ بىكارغا خاپا بولما، رايمالى ئاغا، ــ دېدى بېگىمئاي، ــ ئەگەر مەن ئالدىڭغا تەقدىر بولۇپ كەلگەن بولسام، ماڭا شۇبھىلەنمە، رايمالى ئاغا. ئەگەر مەن قىزلىق نازاكىتىم بىلەن، ناخشام بىلەن، ساڭا بولغان چەكسىز مۇھەببىتىم بىلەن سېنى خۇشال قىلالىسام، مېنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئارتۇق، ئۇنىڭدىن قىممەت مۇكاپات بولمايتتى. مېنىڭ بۇ گېپىمدىن شۇبھىلەنمە، رايمالى ئاغا. ئەگەر شۇ شۇبھە ـ گۇماندىن ئايرىلالماي، مېنىڭ مۇھەببىتىم ئالدىدا يۇرىكىڭنىڭ ئىشىكىنى جاڭگىدە يېپىۋەتسەڭمۇ، مەن سېنى چەكسىز سۆيۈپ، نېمە قىيامەت بولسىمۇ باش ئېگىپ، سېنىڭ بىلەن قوشاق ئېيتىشىشقا چۈشۈشنى ئۆزۈم ئۈچۈن زور شان ـ شەرەپ ھېسابلايمەن، ھەرقانداق سىناقنى قوبۇل قىلىمەن، رايمالى ئاغا.

ــ نېمە دەۋاتىسەن، چىرىغىم! ناخشا ـ جىر، قوشاق ئېيتىشىش دېگەن نېمە سىناق ئۇ، بېگىمئاي؟ مۇھەببەت دېگەن ئۇلۇغ سىناق تۇرغاندا، ئۇ مۇھەببەت بۇ ئەلنىڭ ئىرىم ـ پىرىم، ئۆرپ ـ ئادەتلىرىگە زىت كېلىپ تۇرغاندا، قوشاق ئېيتىشىپ مۇسابىقىلىشىش دېگەنمۇ گەپ بوپتۇمۇ! ياق، چىرىغىم بېگىمئاي، مەن ساڭا قوشاق ئېيتىشىپ مۇسابىقىلىشىشكە چۈشىمەن دەپ ئېيتالمايمەن. بۇ مېنىڭ مۇسابىقىلىشىشكە قۇدرىتىم يەتمەيدىغانلىقىمدىن ئەمەس، ۋۇجۇدۇمدا سۆز كانى گۇمۇرۇلۇپ كەتكەنلىكىدىن ئەمەس، قوشاق ئېيتقۇدەك ئاۋازىم قالمىغانلىقىدىن ئەمەس، مەن پەقەت سېنى ھەسرەت ـ نادامەت ئىچىدە سۆيىمەن، بېگىمئاي. مەن سېنىڭ بىلەن پەقەت مۇھەببەت مۇسابىقىسىگىلا چۈشەلەيمەن، بېگىمئاي.

رايمالى ئاغا شۇلارنى دېدى ـ دە، قولىغا دومبىرىسىنى

ئېلىپ، قولىقىنى تولغاپ سازلاپ، ھېلىقى قىران دەۋرلىرىدىكىدەك ئاۋازى بىلەن يېڭى بىر ئاھاڭغا چالدى. بۇ ئاھاڭ بەزىدە سەلكىن شامال تەۋرەتكەن چىمەندەك شۇرلاپ، بەزىدە ئاسماندىكى گۈلدۈرلىگەن گۈلدۈرمامدەك گۈركىرەيتتى. ئەنە شۇنىڭدىن بۇيان مۇنۇ «بېگىمئاي» دېگەن ناخشا پۈتكۈل ئەل ئىچىدە ياشاپ كەلمەكتە:

«... ئەگەر سەن چاڭقاپ، يىراقتىن كەۋسەر ئىزدەپ كەلگەن بولساڭ، ئۇ ھالدا قۇچاق ئاچقان شامال بولۇپ ئايىغىڭغا يىقىلاي، بېگىمئاي. ئەگەر پېشانەمگە بۇگۈن ئەجىلىڭ يەتتى دەپ يېزىلسىمۇ، ئەمدى مەن بۇگۈن ۋە ھەتتا مەڭگۈ ئۆلمەيمەن، بېگىمئاي. ئۆلسەممۇ گۆرۈمدە قايتا تىرىلىپ، سېنىڭسىز قالماسلىق ئۈچۈن يېڭىباشتىن قاناتلىنىمەن، بېگىمئاي. سەنسىز ئۆمۈر ماڭا ئىككى كۆزۈمنىڭ نۇرى ئۆچكىنى بىلەن تەڭ، بېگىمئاي...»

ئۇ «بېگىمئاي» ناخشىسىنى ئەنە شۇنداق جارانلاتتى.

ئەنە شۇ بىر كۈن ئۇزاققىچە خەقنىڭ ئېسىدە قالدى. رايمالى ئاغا بىلەن بېگىمئاينىڭ ئۇچراشقانلىقى توغرىسىدىكى سۆز - چۆچەكلەر ئەل ئىچىدە تازا تارقىلىپ كەتتى. قىز كۆچۈرگەن چاغدا، تويغا تىككەن ئاقئۆيلەرنىڭ، تويغا ئاتاپ چىرايلىق ياسالغان ئاتلىرىنى مىنگەن ئاتلىقلارنىڭ ئارىسىدىن ئۇزاپ چىقىپ، توي كۆچۈرگۈچىلەر قوشۇننىڭ بېشىدا ماڭغان رايمالى ئاغا بىلەن بېگىمئاي ئاتلىرىنى ئويناقلىتىپ، توي قىلغان قىز - يىگىتكە بەخت تىلەپ «يار - يار» ئېيتتى. ئىككىسىنىڭ ئاتلىرى قاتار يۈرۈپ، ئۈزەڭگىلىرى بىر - بىرىنىڭكىگە تېگىشتى. ئىككىسىنىڭ قاتارلىشىپ مېڭىشى خويمۇ ياراشقانىدى، ئىككىلىسى خۇداغا قوللۇق بىلدۈرۈپ، ئىككىلىسى ئەرۋاھلارغا سىغىنىپ، ئىككىلىسى بۇ قىز - يىگىتكە بەخت تىلەپ، ئىككىلىسى دومبىرا چېلىپ، ئىككىلىسى نەي چېلىپ، ئىككىلىسى ناخشا ئېيتىشتى.

بۇنداق ئاجايىپ ناخشىلارنى تىڭشاپ چۆرىدىشىۋالغان كەڭ جامائەت راھەتكە چۆمۈپ يايراپ كېتىشتى، كۆپكۆك ئوت - چۆپ، چىمەنلەرمۇ شۇنىرلاپ كۈلۈشتى، سەلكىن شامال يەر بېغىرلاپ ئۇچۇشتى، ئەتراپتىكى قۇشلار قاناتلىرىنى قېقىشتى، تاي مىنگەن بالىلار مەززە بولۇپ چېپىشتى...

رايمالى ئاغىنىڭ ياشىرىپ كەتكەنلىكىگە ھەممەيلەن ھەيران قېلىشتى. ئاۋازى ئاۋۇالقىدەك ياڭراق بولۇپ، ھەربىكەتلىرى ئاۋۇالقىدەك تېتىك، كۆزلىرى يېشىل چىمەنلىككە تىكىلگەن ئاقئۆڭىنىڭ شامىدەك نۇرلۇق ئىدى. ھەتتا سىرىق ئالا ئاتنىڭ ئۆزىمۇ گەۋدىسىنى كېرىپ، بويىنىنى سوزۇپ مەغرۇر كەلمەكتە.

بىراق، بۇ كۆرۈنۈشكە رازى بولمىغانلارمۇ بار ئىدى. كۆپچىلىك ئىچىدە رايمالى ئاغىغا قاراپ يەرگە تۈكۈرگەنلەرمۇ بولدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئاتا جەمەت ئۇرۇق - تۇغقانلىرى — باراقباي قەبىلىسىدىكى كىشىلەر تولىمۇ ئەزۇەيلەپ كېتىشتى. توي ئۈستىدە باراقبايلار ئىنتايىن خاپا بولۇشتى:

— بۇ نېمىدېگەن شۇملۇق، رايمالى ئاغا قېرىغاندا ئەقلىدىن ئازدى، — دەپ رايمالى ئاغىنىڭ ئىنىسى ئابدۇلخانغا ئۇنى چېقىشتۇردى، — قېرى ئاكاڭ بىزنى كەڭ جامائەت ئالدىدا مەسخىرە قىلىپ ئەسكىلىك قىلىدىغان، بىزنىڭ يۈزىمىزنى تۆكىدىغان بولسا، بىز سېنى قانداقمۇ بولۇس① قىلىپ سايلايمىز؟ ئاڭلاۋاتامسەن، ئابدۇلخان، ئاكاڭنىڭ ناخشا - قوشاق ئېيتىۋاتقىنىغا، تولغان ئايغىرىدەك كىشنەۋاتقانلىقىغا قارىغىنا؟ ئەنە، ھېلىقى قىزنىڭ بەرگەن جاۋابىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئۇيات، ھەي ئۇيات، ئۆلۈم! پۇتۇن جامائەتنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋاتىدۇ. بۇ ياخشىلىق ئەمەس. ئۇ شاللاق بىلەن چېتىلىپ نېمە قىلىدۇ. ھەممە ئەلگە پىتنە - پاسات تارقىلىپ كېتىشتىن ئاۋۋال ئاكاڭنىڭ تىزگىنىنى تارتقىنىڭ تۈزۈك...

---

① بولۇس — كونا رۇسىيەدە ناھىيەدىن تۆۋەن مەمۇرىي بىرلىك ۋە ئۇنىڭ باشلىقى — ت.

ئابدۇلخانىڭ ئاكىسى رايىمالىغا بۇرۇندىنلا پىكرى بار ئىدى، ئۆمۈربويى توغرا كەسىپ بىلەن شۇغۇللانماي ئۆتتى، چاچ - ساقاللىرى ئاقارغۇچە ئۆزىنى بىلمىدى، ئەمدى قېرىغاندا ئۆزىنى تۇتار، دەپ ئويلىساممۇ، مانا ئەمدى پۈتكۈل باراقباي ئەۋلادىغا مەسخىرە تامغىسىنى باسماقچى بولۇۋاتىدۇ، دەپ قارىدى ئۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئابدۇلخان ئاستىدىكى ئېتىغا قاتتىق - قاتتىق قامچا ئۇرۇپ، زىچ كېتىۋاتقان جامائەتنى قاق ئوتتۇرىسىدىن يېرىپ ئۆتۈپ، ئاكىسىغا يېقىنلاپ بېرىپ، قامچىسىنى شىلتىپ تۇرۇپ: «ئېسىڭنى يىغ ! كۆزۈڭنى ئاچ ! ئۆيگە قايت !» دەپ توۋلىدى. بىراق، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن قوشاق ئېيتىپ كېتىۋاتقان رايىمالى ئاغا ئىنىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىماي قالدى، ئۇنىڭغا پىسەنتمۇ قىلىپ قويمىدى. ئاقىنلارنى چۆرىدەپ، بىر سۆزنىمۇ قالدۇرماي قۇلاق سېلىپ تىڭشاپ كېتىۋاتقان ئاتلىق كۆچىلىك ئابدۇلخاننى جىلە بولۇپ قىستاپ سىرتقا چىقىرىۋەتتى - دە، ئېتىنىڭ ساغرىسىغا تارسىلدىتىپ بىرنەچچە قامچا سېلىۋەتتى. شۇنچە كۆپ ئادەمنىڭ ئىچىدە ئاتنى كىم ئۇرۇۋاتقانلىقىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن، ئابدۇلخان ئاۋۇلغا قاراپ چېپىپ كەتتى...

قوشاقلار توختىمىدى، ئاۋازلار ياڭرىدى، يەنە بىر يېڭى ناخشا يورۇقلۇققا چىقتى:

«تاڭ سەھەردە ئاق بۇغا مارالىن ئىزدەپ ئون سالسا، تاغۇ تاشلارمۇ ياڭرار» دەپ جىرلىسا رايىمالى ئاغا، بېگىمئايمۇ:

«تاڭ سەھەردە ئاق قۇمۇ جانجىگىرىدىن ئايرىلسا، كۈنمۇ نۇرسىز كۆرۈنەر» دەپ جاۋاب قايتۇراتتى.

توي قىلىشقان ياش يىگىت - قىزنىڭ ھۆرمىتىگە ئىككىسى مۇشۇ تەرزدە نۆۋەتمۇنۆۋەت ناخشا ئېيتىشتى. ئىككىسى نۆۋەتمۇ نۆۋەت...

ناخشا بىلەن توينىڭ ۋە قېشىدىكى قىزنىڭ قىزىقىغا بېرىلىپ كەتكەن رايىمالى ئاغا ئىنىسى ئابدۇلخانىنىڭ يۈرىكى زەردابقا تولۇپ

چېپىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن باراقباي قوۋمىنىڭ ئىزا ـ ئاھانەتتە بوغۇلۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزمىدى، ئۇلارنىڭ نېمە چارە ـ ئامال ئويلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئويلاپمۇ قويمىدى.

ناخشا ئەۋجگە كۆتۈرۈلۈپ بارماقتا، ئىككىسى نۆۋەتمۇنۆۋەت...

ئابدۇلخان چىرايى قارا بۇلۇتتەك تۈتۈلۈپ، پېشانىسى ئېگەرگە تەگكۈدەك بولۇپ، زۇۋان سۈرمەي ئاۋۇلغا، ئۆيىگە قاراپ ماڭماقتا ! ئۇنى ئاچ بۆرىلەردەك قورشىۋالغان باراقبايلار:

ـــ ئاكاڭ ئەقلىدىن ئادىشىپ سارىڭ بولۇپ قاپتۇ! تېزرەك باخشىغا ئوقۇت ! ـــ دەپ كوتۇلدىشاتتى.

ناخشا ئەۋجگە كۆتۈرۈلۈپ بارماقتا. ئىككىسى نۆۋەتمۇ نۆۋەت...

توي كارۋىنى تۇيا قىلغان قىز ـ يىگىتنى ئەنە شۇ تەرزدە يىگىتنىڭ ئۆيىگىچە ئۈزىتىپ باردى. خوشلىشىش ۋاقتىدا ئاقىنلار ئۇ ئىككىسىگە بېغىشلاپ يەنە قوشاقلار ئېيتىشتى. شۇ چاغدا رايمالى ئاغا جامائەتكە قاراپ:

ـــ مۇشۇنداق نۇرلۇق كۈنگە يەتكىنىمگە، بېگىمئايغا ئوخشاش بۇلبۇلسىمان ئاقىنغا تەقدىرنىڭ يەتكۈزگىنىگە ئۆزۈمنى تولىمۇ بەختلىك ھېسابلايمەن، چاقماق تاش چاقماق تاشقا سوقۇلغاندىلا ئۇچقۇن چاچراپ ئوت ئالىدۇ، ئاقىن ـ شائىرلارمۇ بىر ـ بىرى بىلەن بەسلىشىپ كۈچ سىناشمىغۇچە ھۈنىرىنىڭ سىرىنى ئاچالمايدۇ. بىراق، ھەممىدىن كۆرە، پۈتكۈل ئۆمرۈمدە كۆرگەن بارلىق قىزىق ئىشلاردىن كۆرە، مۇشۇ ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىدا، كۈن پېتىش ئالدىدا، دۇنياغا يارلىپ، قۇدرەتتىن كۈچ ئالغان يورۇق كۈن قايتا چىققاندەك، تۇغۇلغاندىن بۇيان بىلمىگەن ـ سەزمىگەن مۇھەببەتنىڭ ئالامەت كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى سەزدىم، ـــ دېدى.

ـــ رايمالى ئاغا، ـــ دېدى شۇ چاغدا بېگىمئاي، ـــ مەنمۇ ئارمىنىمغا يەتتىم. ئەمدى مەن مەڭگۇ سېنىڭ پېشىڭگە ئېسىلىمەن. دېگەن يېرىڭگە، دېگەن ۋاقتىڭدا دومبىرامنى ئېلىپ

ئۇچۇپ بارىمەن. شۇنداق قىلىپ ناخشىمىز ناخشىغا ئۇلاشسۇن، مېنىڭ مۇھەببىتىم بىلەن سېنىڭ مۇھەببىتىڭ ئۇلاشسۇن. پۈتۈن ئۆمرۈمنى ھېچبىر ئىككىلەنمەستىن تەقدىرگە تاپشۇردۇم.

ناخشا ئەنە شۇ تەرزدە ياڭرىدى.

ئىككىسى كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ ئالدىدا، يەنە بىر كۈندىن كېيىن يەرمەنكىدە ئۇچرىشىپ، تەرەپ - تەرەپتىن كەلگەن خالايىقنىڭ ئالدىدا قوشاق ئېيتىشىشقا ۋەدە بېرىشتى.

تويدىن قايتقانلار: «رايمالى ئاغا بىلەن بېگىمئاي يەرمەنكىدە ئۇچرىشىپ قوشاق ئېيتىشىدىغان بولدى» دېگەن خەۋەرنى پۈتكۈل ئەتراپقا تارقىتىۋەتتى.

بۇ خەۋەر ھەممە ياققا تارقىدى:

— يەرمەنكىگە بېرىڭلار!

— يەرمەنكىگە ئېتىڭلارنى توقۇڭلار!

— يەرمەنكىگە ئاقىنلارنىڭ قوشاقلىرىنى ئاڭلاشقا كېلىڭلار!

يېڭى خەۋەر ياڭرىدى:

— ھە، مانا ئەمدى بايرام بولىدىغان بولدى!

— مانا قىزىق!

— مانا چىرايلىق!

— مانا شەرمەندىلىك!

— ئىزا تارتىشنى بىلمەيدىغانلار!

رايمالى ئاغا بىلەن بېگىمئاي يول ئۈستىدە خوشلاشتى:

— يەرمەنكىدە كۆرۈشەيلى، قەدىرلىكىم بېگىمئاي!

— يەرمەنكىدە كۆرۈشەيلى، سۆيۈملۈك رايمالى ئاغا!

كەچ بولۇپ قالغانىدى. پايانسىز دالا تىپتىنچلا ياز كېچىسىنىڭ قوينىغا كىرگەنىدى. ياۋا ئوتلار پىشقان بولۇپ قۇرۇغان گۈل - چېچەكلەرنىڭ پۇرىقى دىماقىغا ئۇرۇلاتتى، يامغۇردىن كېيىنكى تاغ قاپتىلىدىن سالقىن شامال كېلەتتى. كۈن پېتىش ئالدىدا ھاۋادا قارا قۇشقاچلار لەپىلدەپ، تۆۋەن

ئۇچۇپ ئۆتمەكتە، ئۇششاق جان - جانىۋارلار كەچىنىڭ تىنچلىقىنى مەدھىيەلەپ سايرىشاتتى...

— نېمىدېگەن تىنچ! نېمىدېگەن گۈزەل! — دېدى رايمالى ئاغا ئېتىنىڭ يالىنى سىيپاپ، — ئاھ، سېرىق ئالا، قېرى دوستۇم، قەدىرلىك قانىتىم، تۇرمۇش راستتىنلا مۇشۇنداق گۈزەلمۇ، ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىدا راست مۇشۇنداق مۇھەببەتكە ئېرىشكىنىمنى...

سېرىق ئالا پىشقىرىپ قويۇپ، يولىنى داۋاملاشتۇراتتى، ئۆيگە يېتىپ بېرىشقا ئالدىرايتتى، كۈن بويى ئېگەر - توقۇمى ئېلىنماي هارغان پۇتىغا تىنىم تىلەيتتى، سۇغا قېنىپ، ئايدىڭ كېچىدە ئوتلىغۇسى كېلەتتى.

ئەنە، دەريانىڭ بۇرۇلۇشىدا ئاۋۇل كۆرۈندى، قاتار - قاتار كىگىز ئۆيلەر كۆرۈندى، ئوچاقلاردىن چىققان تۈتۈن - ئوتلار كۆرۈندى.

رايمالى ئاغا ئاتتىن چۈشۈپ، سېرىق ئالا ئېتىنى مومىغا باغلاپ قاتتۇرۇپ قويدى. ئۆيگە كىرمەي سىرتتا بىردەم ئولتۇرۇپ دەم ئالغۇسى كەلدى. كىمدۇر بىرى يېقىنلاپ كەلدى. قوشنىسىنىڭ بالىسى ئىكەن.

— رايمالى ئاغا، سىزنى چاقىرىۋاتىدۇ.

— كىم ئۇ، مېنى چاقىرغان؟

— هەممىسى، مۇشۇ ئەلنىڭ ئادەملىرى، هەممىسى باراقباي بالىلىرى.

ئۆينىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىرگەن رايمالى ئاغا ئۆيگە لىق تولۇپ ئولتۇرغان باراقباينىڭ ئاقساقاللىرىنى كۆردى. بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرغان ئىنىسى ئابدۇلخانغا كۆزى چۈشتى. ئۇ نېمىگىدۇر خاپا بولغاندەك، قاپىقىنى سېلىپ، كۆزىدە نېمىنىدۇر يوشۇرغاندەك بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي ئولتۇراتتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم! — دېدى رايمالى ئاغا ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا سالام بېرىپ، — تىنچلىقمۇ؟ بۇ نېمە يىغىن؟

— سېنى كۆتۈپ ئولتۇردۇق، — دېدى ئاقساقاللارنىڭ ئاقساقىلى.

— مېنى كۆتۈۋاتقان بولسىڭلار، مانا مەن كەلدىم، — دېدى رايمالى ئاغا، — ئالدى بىلەن ئولتۇرىدىغان ئورۇن تاپاي.

— توختا، بوسۇغىدا توختاپ تۇر، تىزلىنىپ تۇر، — دېگەن بۇيرۇق ئاڭلاندى.

— بۇ نېمىدېگەن گەپ ! بۇ ئۆيىنىڭ ئىگىسى مەنغۇ.

— ياق، ئىگىسى سەن ئەمەسسەن ! ئەقلىدىن ئېزىپ ئالجىغان چال ئۆيگە غوجايىن بولالمايدۇ!

— بۇ نېمە گەپ ئۆزى؟ سۆزنىڭ ئېنىقىنى ئېيتىڭلارچۇ!

— سۆزنىڭ ئېنىقى مۇنداق: بۇنىڭدىن نېرىسىغا ھېچ يەردە، ھېچقاچان جىرلىمايمەن، قوشاق ئېيتمايمەن، توي ـ تۆكۈنلەرگە بېرىشنى تاشلايمەن دەپ قەسەم ئىچ ! ھېلىقى سەن بىلەن قوشاق ئېيتىشقان شاللاق قىز بىلەن ئىككىنچى ئۇچراشمايمەن دەپ قەسەم ئىچ ! ئاۋۇ، ئۇياتسىز، ساقىلىڭنىڭ ئاقارغانلىقىنى ئۇنتۇپ، ئەخمەق، مانا بىزنىڭ، ئۆزۈڭنىڭ نومۇسىنى سېتىپ، ئاشۇ شاللاق بىلەن قوشاق ئېيتىشتىڭغۇ بۇگۈن. شۇ سۆز: قەسەم ئىچ ! ئەمدى شۇ شاللاقنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەيمەن دەپ قەسەم قىل !

— بىكار گەپ قىلىپ ئاۋارە بولماڭلار! مەن ئۆگۈنلۈككە شۇ قىز بىلەن يەرمەنكىدە، پۇتكۈل خالايىقنىڭ ئالدىدا قوشاق ئېيتىشىپ ناخشامنى ياڭرىتىمەن.

ئەنە شۇ چاغدا قىيا ـ چىيا باشلاندى:

— ۋۇي، ماۋۇ بىزنى شەرمەندە قىلىۋاتىدۇغۇ !

— ھەي، جېنىڭنىڭ بارىدا رايىڭدىن قايت !

— ھوي، راست ئالجىپتۇ بۇ !

— ئالجىغىنى راست ئىكەن !

— جىم تۇرۇڭلارچۇ، چۈۋۈلداشماي، — دېدى ئاقساقاللارنىڭ ئاقساقىلى، — شۇنداق قىلىپ، رايمالى، گېپىڭ تۈگىدىمۇ؟

— گەپىم شۇ.

— ئىشتىتىڭلارمۇ، باراقباي ئەۋلادى؟ تۇغقانلار، ماۋۇ رايمالىنىڭ گەپىنى ئىشتىتىڭلارمۇ؟

— ئىشتىتۇق.

— ئۇنداق بولسا مېنىڭ گەپىمنى ئىشتىتىڭلار. ئالدى بىلەن ساڭا ئېيتاي، شور پېشانە رايمالى. ئۆمۈر بويى يالغۇز ئېتىڭغا مىنىۋېلىپ، ئويۇن - تاماشا بىلەن ھەپىلەشتىڭ، دومبىراڭنىڭ قورسىقىنى تاتىلاپ، توي - تۆكۈنلەردە جىرلىدىڭ، مەسخىرىۋاز بولدۇڭ. پۈتۈن ئۆمرۈڭنى باشقىلارنىڭ تاماشىسىغا سەرپ قىلدىڭ. سېنىڭ شۇ ئويۇنپەزلىكىڭنى ئۇ چاغلاردا ياشلىق قىلىۋاتىدۇ، دەپ كەچۈردۇق. ئەمدى سەن قېرىدىڭ، ئالجىدىڭ. ئەمدى سەن بىزگە قۇسۇپ تاشلىغان ئاشتەك. ئەمدى سېنىڭ ئاۋايلاپ بېسىپ، ياخشى ئۆلۈم تىلەيدىغان ۋاقتىڭ كەلگەنىدى. لېكىن، سەن بولساڭ ھېلىقى شاللاق بىلەن ئۆلەڭ ئېيتىشىپ، بىزنى ياتلارنىڭ ئالدىدا پىتنە - پاساتقا قالدۇردۇڭ، ئۆرپ - ئادەت، مىزانىمىزنى ئاياغ ئاستى قىلىپ چەيلىدىڭ. ئەمدى بىزنىڭ كېڭىشىمىزگىمۇ بويسۇنغۇڭ يوق، شۇنداق ئىكەن، ئەمدى ئۆز ئۆۋالىڭ ئۆزۈڭگە، خۇدا جازالىسۇن سېنى. ئابدۇلخان، ئورنۇڭدىن تۇرغىنا، بۇنىڭ بىر ئاتا، بىر ئانىدىن تۇغۇلغان ئىنىسى سەن، بىزنىڭ تايانچىمىزمۇ، ئۇمىدىمىزمۇ سەن. سېنى پۈتۈن باراقباي ناممدىن بولۇسلۇقتا كۆتۈرسەك دېگەن ئويدا بولۇۋاتىمىز. بىراق ماۋۇ ئاكاڭ ئەقلىدىن ئېزىپ، نېمە قىلغانلىقىنى بىلمەيۋاتىدۇ، مۇشۇنىڭ كاساپىتىدىن بىز دىتلىغان تىلەككە يېتەلمەي قالىمىزمىكىن دەپ ئەنسىرەيمىز. شۇ سەۋەبتىن، باراقباي ئەۋلادىنىڭ پۈتۈن يۈرتتا كۈلكىگە قالماسلىقى، ئالجىغان رايمالى تۆپەيلى خەقنىڭ ئالدىدا مەسخىرە بولۇپ لەنەتكە قالماسلىقى ئۈچۈن سەن بۇنىڭغا نېمە چارە كۆرىمەن دېسەڭ ئۆزۈڭ بىل!

— ھېچكىم ماڭا پەيغەمبەرمۇ، قازىمۇ بولالمايدۇ، — دېدى

رايمالى ئاغا ئابدۇلخانغا قاراپ، ــ ۋاي بىچارىلەر، مۇشۇ يەردە ئولتۇرغان ھەممىلارغا ئىچىم ئاغرىيدۇ، قاراڭغۇدا يولدىن ئازغان سىلەرگە قاراپ ئىچىم ئاغرىيدۇ، سوتلىغىلى بولمايدىغان نەرسىنى سوتلىغىلار بار، مۇشۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىيدۇ. بۇ دۇنيادا ھەقىقەت دېگەننىڭ نېمە، بەخت دېگەننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيسىلەر. مانا، كۆكرىكىڭگە ناخشا تولۇپ كەتكەن چاغدا ئۇنى ئېيتساڭ، نېمە ئەيىب بولىدىكەن؟ چىراغپايدىكى چىراغدەك لاپ قىلىپ ئۆچىدىغان ماۋۇ يالغان ھاياتتا ھەقتائاللا ۋۇجۇدۇمغا بىرلا قېتىم مۇھەببەت بەرگەن تۇرسا، ئۇنى قوبۇل قىلسام، بۇنىڭ نېمىسى ئۇياتلىق ئىكەن؟ قاراڭغۇلار، ماۋۇ قارا يەرنىڭ يۈزىدىكى ئەڭ چوڭ خۇشاللىق سۆيۈشكەنلەرنىڭ بەختىگە خۇشال بولۇش ئەمەسمۇ؟ ئەگەر مېنىڭ قوشاق ئېيتقىنىمنى، كېچىكىپ كەلگەن مۇھەببەتكە تارتىنماي خۇشال بولۇپ ئىنتىلگەنلىكىمنى ئەيىب دەپ بىلسەڭلار، مۇشۇنىڭ ئۈچۈنلا مېنى ئەقلىدىن ئېزىپتۇ دەپ ھېسابلىساڭلار، ئۇ ھالدا مەن سىلەردىن كەچتىم، بەزدىم سىلەردىن ! يەرنىڭ يىرتقىنى يامىغانلار سىلەر ئەمەس، بەزدىم، بەزدىم ! ھازىرلا سېرىق ئالىغا مىنمەن ــ دە، ئاشقىمغا قاراپ كېتىمەن. ئۆزۈمنىڭ ئۆلەڭلىرىم بىلەن، ئۆز مىجەزىم بىلەن سىلەرنى مەسخىرە قىلماسلىق ئۈچۈن، سىلەرنى سارايسىمگە سالماسلىق ئۈچۈن ئىككىمىز يىراق ــ يىراقلارغا كېتىمىز.

ــ ياق، سەن كەتمەيسەن ! ــ دېدى بايانتىن بېرى ئۇن چىقماي ئولتۇرغان ئابدۇلخان بىردىنلا ۋارقىراپ، ــ سېنىڭ بۇ يەردىن كېتىشىڭگە يول قويمايمەن، ھېچقانداق يەرمەنكىگىمۇ يول يوق ساڭا. ئەقلىڭگە كەلگۈچە سېنى بۇۋى ــ باخشىلارغا ئوقۇتىمىز.

ئابدۇلخان شۇنى دېدى ــ دە، ئاكىسىنىڭ قولىدىن دومبىرىنى يۇلۇۋالدى.

ــ مانا! ــ دەپ نازۇك دومبىرىنى يەرگە ئۇرۇپ، خۇددى قۇتۇرغان بۇقىدەك چەيلەپ ــ چەيلىۋەتتى، ــ مانا، بۇنىڭدىن

كېيىن ئۆلەڭ دېگەن نېمىنى ئۇنتۇ ! ھەي، ئەكېلىكلار ھېلىقى سېرىق ئالمىنى! ــ ئابدۇلخان قول شىلتىدى.

سىرتتا بۇيرۇق كۈتۈپ تۇرغانلار سېرىق ئالمىنى يېتىلەپ كەلدى.

ــ ئېگەر ـ توقۇمىنى ئېلىكلار، تاشلاكلار ماۋۇ يەرگە ! ــ ئابدۇلخان شۇ گەپنى قىلدى ـ دە، تەيىارلاپ تىقىپ قويغان پالتىنى قولىغا ئالدى.

ئېگەرنى چېپىندى قىلىپ پارچە ـ پارچە قىلىۋەتتى.

ــ مانا، ھەي ئەمدى ھېچ يەرگە بارمايسەن ! ھېچقانداق يەرمەنكىگىمۇ بارمايسەن ! ــ جېنى تۇتقان باخشىدەك، ئېيىل ـ قۇشقۇنلارنى توغراپ، ئۇزەكنگە باغلىرىنى چاناپ پارچە ـ پارچە قىلىپ، ئۇزەكنگىنىك بىرىنى بىر تەرەپتىكى چىمەنلىككە، يەنە بىرىنى يەنە بىر تەرەپتىكى چىمەنلىككە پىرقىرىتىپ چۆرۈۋەتتى.

مۇشۇ قىسمەتنىك ئۆز بېشىغىمۇ كېلىپ قالىدىغانلىقىنى تۇيغاندەك، سېرىق ئالا جانىۋارنىك كەينى پۇتلىرى پۈكۈلۈپ كەتتى، ئۇ ئېغىزدۇرۇقىنى شاراقلىتىپ چىشلەپ، پىشقىرىپ كەتتى.

ــ ھە، قېنى، سەن يەرمەنكىگە بارماقچى بولدۇڭغۇ؟ سېرىق ئالمىنى مىنىپ باربسەن ـ ھە؟ قاراپ تۇر ئەمىسە ! ــ دېۋەيلىدى ئابدۇلخان.

تەيىار تۇرغان يىگىتلەر ھە ـ ھۇ دېگۈچىلا سېرىق ئالمىنى يىقىتتى ـ دە، توّت پۇتىنى قىل ئارغامچا بىلەن باغلاپ تاشلىدى. ئابدۇلخان بولسا كۈچلۈك قوللىرى بىلەن سېرىق ئالمىنىك تۇمشۇقىنى قارماپ، ئاتنىك بېشىنى تىزى بىلەن نىقتاپ تۇرۇپ جانىۋارنىك ھەلقۇمىغا خەنجەر ئۇردى.

رايىمالى ئاغا ئېتىلدى، بىراق قارماپ تۇتۇۋالغانلار ئۇنى قويۇۋەتمىدى، ئاھ، دۇنيا !

ــ توختا! بوغۇزلىما ئاتنى !

ئىسىت، دۇنيا، نېمە ئامال. خەنجەر ئاستىدا جىرقىراپ ئېتىلغان ئىسسىق قان ئوچۇق كۇننى تۇن قىلىپ، رايمالى ئاغىنىڭ يۈز - كۆزىنى يېپىپ كەتتى، ئۇستىبېشىنى سېرىق ئالىنىڭ قېنى يېپىپ كەتكەن رايمالى ئاغا تەڭشىلىپ ئورنىدىن ئاران تۇردى.

— ۋاي شور پېشانىلەر، بۇ ئىشلىرىڭ بىكار! پىيادە بولسىمۇ كېتىمەن! ئۆمىلەپ بولسىمۇ كېتىمەن! — دېدى خورلۇققا پاتقان ئاقسۇن چاپىنىنىڭ ئېتىكى بىلەن يۈز - كۆزىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ.

— ياق، پىيادىمۇ كەتمەيسەن! — دېدى ئابدۇلخان بېشى قاڭتۇرۇلۇپ، شۇرقىراپ قان ئېقىۋاتقان سېرىق ئالىنىڭ بېشىنى قويۇپ بېرىپ، — مۇشۇ يەردىن بىر قەدەممۇ نېرى بولمايسەن! — دېدى - دە، بىر دىنلا ۋارقىرىدى، — تۇتۇڭلار! قارماپ تۇتۇڭلار- دە، باغلاپ تاشلاڭلار، سارىڭ بولۇپ كېتىۋاتىدۇ! باغلاڭلار، بولمىسا، ئادەم ئۆلتۈرىدۇ ئۇ!

ئوپۇر - توپۇر باشلىنىپ كەتتى:

— ئەكەل چۈلۈڭنى!

— قولىنى قايرىڭلار!

— قاتتىقراق باغلا!

— سارىڭ بولدى! خۇدانىڭ جازاسى شۇ!

— قارىڭلار، كۆزلىرىنىڭ بولۇپ كېتىۋاتقىنىنى! سارىڭ بولدى!

— ۋاي - ۋۇي بىچارە، ئەقلىدىن ئېزىپتۇ!

— بۇ ياقتا تارت! قېيىنغا!

— سۆرە دەيمەن! سۆرە بۇ ياقتا!

— بول، تېزرەك!

ئاي ھەممىنىڭ ئۈستىدە ئېسىلىپ تۇراتتى. ئاسمانمۇ تىنچ، يەرمۇ تىنچ. نەلەردىندۇر باخشىلار يېتىپ كېلىپ، گۈلخان يېقىپ، ئۇلۇغ ئاقسۇنى ئەقلىدىن ئازدۇرغان جىن - شايتانلارنى

قوغلاپ، زىكىر سېلىپ، جالدۇر - جۇلدۇر قىلىپ ئۇسسۇلغا چۈشۈشتى.

ئاقساقال بولسا، قولى ئارقىغا باغلانغان، ئۆزى قېيىنغا تېڭىلغان.

بىركەمدە مولا كەلدى. قۇرئان سۈرىلىرىنى ئوقۇپ، ئەقلىدىن ئازغان بەندىنى ئاقيولغا سالماقچى بولدى ئۇ.

ئاقساقال بولسا، قولى ئارقىغا باغلانغان، ئۆزى قېيىنغا تېڭىلغان.

ئەنە شۇ چاغدا رايمالى ئاغا ئىنىسى ئابدۇلخانغا قاراپ قوشاق باشلىدى:

قاراڭغۇلۇقنىڭ ئېتىكىنى يېغىپ تۇن كېتىدۇ، تاڭ ئاتقاندىن كېيىن يورۇق كۈن كېلىدۇ. بىراق، مېنىڭ يورۇق كۈنۈمنى ئۆچۈردۈڭ. بەتبەخت ئىنىم ئابدۇلخان، سەن مېنى قاراڭغۇ قىلدىڭ. خۇدا يېشىم ئاخىرلىشىپ قالغاندا بەرگەن مۇھەببەتتىن ئايرىدىڭ، خۇشال بولۇپ قاناتىمنى قايرىدىڭ. بىراق، بىچارە ئىنىم، يۈرەك سوقماي، دېمىم توختاپ قالغۇچە، بەخت - تەلىيىم بارلىقىنى سەن نەدىن بىلىسەن. ئارقامغا باغلىدىڭ قولۇمنى، قېيىنغا باغلىدىڭ بويۇمنى. بىراق، مەن ھازىر بۇ يەردە ئەمەسمەن، بىچارە ئىنىم ئابدۇلخان، باغلاقلىق تۇرغىنى تېنىمدۇر، جېنىم بولسا شامال بولۇپ ئۇچتى، كەڭ دالادا پەرۋاز قىلدى، يامغۇر بولۇپ يەرگە سىڭدى، سۆيگىنىمگە تېڭىلدى. مەن ئۇنىڭدۇرمەن چېچى، مەن ئۇنىڭدۇرمەن دېمى. تاڭ سەھەردە ئويغانغاندا كېيىك بولۇپ، تاغدىن ئىتتىك چۈشەرمەن، دىلبىرىم كېرىلىپ ئۆيدىن چىققاندا، قىيادا كۈتۈپ تۇرارمەن. گۈزىلىم ئوچاققا ئوت ياقسا، تاتلىق تۈتۈن بولۇپ مەن، ئاي يۈزىنى سىيپارمەن. دىلبىرىم ئاتلىق يۈرۈپ سۇ كەچسە، تامچە بولۇپ ئاق يۈزىگە چاچرارمەن. گۈزىلىم قوشاق ئېيتىپ تۇرغاندا، مەن ياڭرىغان قوشقى بولۇپ ياڭرارمەن...

تاڭ سەھەردە ئۇنىڭ بېشىدا شىلدىرلىدى بايراق، يەنە كۈن

چىقتى ئۇنىڭ ئالدىدىن يالتىراپ.

قولۇم - قوشنا ئاۋۇللاردىن رايمالى ئاغا ساراڭ بولۇپ كېتىپتۇ، دەپ ئاڭلىغان ئاچچىق يۇز، سۆرۈن كۆزلەر ئات چېپىشىپ يېتىپ كېلىشتى، ئاتتىن چۈشمەي قورشاۋغا ئېلىپ تۇرۇشتى.

جۇل - جۇل كىيىم بىلەن تۇراتتى شائىر، ئاق قېيىنغا تازا چىرمالغان بۇ ماھىر.

شۇنداق ئاقسۇن قوشاق باشلىدى ئۆچمەيدىغان، ئۆزى ئۆلسىمۇ، مەڭگۇ باقمي، زامان - زامان ئۆلمەيدىغان:

قارا تاۋدىن كۆچ كېلەر، كۆچ كەلگەندە،
قولۇمنى يەشكىن شۇندا بىر، ئىنىم مېنىڭ ئابدۇلخان.
ئالا تاۋدىن كۆچ كېلەر، كۆچ كەلگەندە،
قولۇمنى يەشكىن شۇندا بىر، ئىنىم مېنىڭ ئابدۇلخان،
ئىختىيار قىپ تەڭرىگە ئۇچۇپ كەتسۇن ئەزىز جان...
قاراتاۋدىن كۆچ كېلەر، كۆچ كەلگەندە،
يەرمەنكىگە بارالمايمەن ئەمدى، بېگىمئاي.
ئالاتاۋدىن كۆچ كېلەر، كۆچ كەلگەندە،
يەرمەنكىدە كۈتمە مېنى، بېگىمئاي.
ئېيتىشالمايمەن قوشاقنى يەرمەنكىدە سەن بىلەن،
ئېتىممۇ ھەم جايلاندى، قولۇم - پۇتۇم باغلاندى.
قاراتاۋدىن كۆچ كېلەر، كۆچ كەلگەندە،
ئالاتاۋدىن كۆچ كېلەر، كۆچ كەلگەندە،
يەرمەنكىدە كۈتمە مېنى، بېگىمئاي،
ئىختىيار قىلىپ ئۇچۇپ كەتتىم تەڭرىگە،
سېنى سۆيۈپ تويماي كەتتىم ئۆمۈرگە...

11

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە

توختمای ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

بۇ يەردە تۆمۈرىولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپلىق چۆل ــ ساری ئۆزەك ياتىدۇ...

بۇ يەردە، ھەرقانداق ئارىلىق، خۇددى ئۇزۇنلۇقنى ھېسابلىغاندا گىرىنۋىچ مېرىدىيان سىزىقى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىنغىنىدەك، تۆمۈرىول ئۆلچەم قىلىپ ھېسابلىنىدۇ.

پويىز بۇ يەردىن ئۆتكەندە، شەرقتىن غەربكە ياكى غەربتىن شەرققە قاراپ ماڭىدۇ...

بۇلار قۇمدىچاپىنىڭ قىزىل يارلىق قۇمسال سالاسى بىلەن ئۇزاق يۇرۇپ، ئاخىر ئانا بېيىتنىڭ يېنىغىمۇ كېلىپ قالدى. بىر زامانلاردا نايمان ئانا ماڭقۇرت ئوغلىنى ئىزدەپ كەزگەن يەرلەرغۇ بۇ. يېدىگەي بىردەم - بىردەم سائىتىگە، بىردەم - بىردەم ساری ئۆزەكنىڭ ئۈستىدە چاقناپ تۇرغان كۈنگە قاراپ قويۇپ، ھەممە ئىشنىڭ ئويىدىكىدەك بولۇۋاتقانلىقىنى ھېسابلىغاچ ماڭدى. مېيىتنى قويۇپ بولۇپ ئۆيگە ۋاقتىدا قايتىدۇ - دە، نەزىرىنىمۇ ئۆتكۈزۈۋالىدۇ. بىراق، بۇ ئىش كەچكە قالىدىغان بولدى، كەچكە قالسىمۇ كۈن ھالقىپ كەتمىسىلا بولىدىغۇ. ھەي، دۇنيا يالغان، ئۆلۈم ھەق! قازانقاپ ئانابېيىتكە ئورۇنلىشىپ يېتىپ قالار، بۇلار بولسا قايتىپ بېرىپ، ۋاپات بولغان بۇ مويسىپىتنى قايتىدىن ئەسلىشەر...

ھازا قوشۇنى ئاۋۋالقىدەكلا ــ يېدىگەي يوپۇق يېپىپ، ھەيۋەت قىلىپ ياسىغان قارانارىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ھەممىسىنىڭ ئالدىدا ماڭماقتا، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چاتما چاتقان تىراكتور، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بولسا «بېلاروس» ماركىلىق توپا قېزىش ماشىنىسى كەلمەكتە. ئۇلار مالاقۇمدىچاپتىن ئايرىلىپ، ئانا بېيىت تۇزلەڭلىكىگە باردىغان يولغا چۈشتى، ئۇلارغا ھەمراھ بولۇپ كۆرەڭلىگەن يولبارس تىلىنى سوزۇپ، يولنىڭ چېتىدە ئەركىن - ئازادە مېڭىپ كەلمەكتە. لېكىن، ئۇلار

مالاقۇمدىچاپتىن چىقىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا بىرىنچى توسالغۇغا دۇچ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئويلىمىغان يەردىن تىكەنلىك سىم توسۇق چىقىپ قالدى.

مانا قىزىق ! يېڭىگەي بىرىنچى بولۇپ توختىدى ـ دە، قارانارىنىڭ ئېگىزلىكى يېتىشمىگەندەك ئۇزەڭگىسىگە دەسسەپ كۆتۈرۈلۈپ ئوڭ تەرىپىگە قارىدى، سول تەرىپىگە قارىدى ـــ كۆز يېتىدىغان يەرنىڭ چېتىگىچە بېتون تۈۋرۈكلەرگە قاتار تارتىۋېتىلگەن تىكەنلىك سىم تۆمۈر يىلاندەك توسۇپ يول بەرمەي تۇراتتى. ھەربىر بېتون تۈۋرۈكنىڭ ئارىلىقى بەش مېتىر بولۇپ، چوڭقۇر، پۈختا قىلىپ كۆمۈلگەن، باش ـ ئايىغىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ئېھتىمال ئايىغىمۇ يوقتۇر. بۇ يەردىن ئۆتكىلى بولمايدىكەن، ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟

ئارقىدىن تىراكتورمۇ كېلىپ توختىدى. ئالدى بىلەن سابىتجان، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەدىلباي سەكرەپ چۈشتى.

ـــ ماۋۇ نېمە؟ ـــ دېدى سابىتجان تىكەنلىك سىمغا قاراپ قولىنى شىلتىپ، ـــ باشقا ياققا كېتىپ قالدۇقمۇ، نېمە؟ ـــ دەپ سورىدى ئۇ يېڭىگەيدىن.

ـــ نېمە باشقا ياق ئىكەن؟ يولىمىز توغرا، بىراق ماۋۇ تىكەنلىك سىم نەدىن چىقىپ قالدى، شەيتان ئالغۇر؟!

ـــ بۇ سىم توسۇق بۇرۇن يوقمىدى؟

ـــ يوق ئىدى.

ـــ ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ قانداق ئۆتىمىز؟

يېڭىگەي ئۇن چىقمىدى. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ قانداق ئۆتۈشنى بىلمەي تۇراتتى.

ـــ ھەي، ئۆچۈرگىنە تىراكتورنىڭ ئۈنىنى، قۇلاق ـ مېڭىنى يەپ كەتتى ! ـــ دېدى سابىتجان تىراكتورنىڭ كابىنكىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ تۇرغان قالىبەككە ۋارقىراپ.

تىراكتورنىڭ ئۈنى ئۆچتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن توپا قېزىش ماشىنىسىمۇ ئۈنىنى ئۆچۈردى. ئەتراپ جىمجىتلىققا چۆمدى.

پايانسىز سارى ئۆزەك دالاسى ئۇزاقتىن - ئۇزاققا سوزۇلۇپ ياتىدۇ. بىراق، ئانابىيىتكە ئۆتىدىغان يول يوق. يېدىگەي ئۆڭسۈلى ئۆچكەن هالدا تۆگىسى ئۇستىدە ئولتۇرماقتا. سابىتجان بىلەن ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي ئۇنىڭ يېنىدا تۇرماقتا. تىراكتورچى قالمىقى بىلەن توپا قېزىش ماشىنىسىنىڭ شوپۇرى جۇماغالى ئۆز كابىنكىلىرىدا قالدى. ئاق كىگىزگە ئورالغان قازانقاپنىڭ مېيىتى چاتمىدا ياتماقتا، يېنىدا هاراقكەش كۇيۇ ئوغلى ئولتۇرۇپتۇ. يولبارس پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ تىراكتورنىڭ ئاستىغا كىرىپ، ئالدى پۇتلىرىنى سۇنۇپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ سايىدە ياتتى.

پايانسىز سارى ئۆزەك دالاسى ئاسمان ئاستىدا يېيىلىپ، ئۇپۇققا سوزۇلۇپ ياتىدۇ، لېكىن ئانابىيىتكە بارىدىغان يول يوق. كۆپچىلىك تىكەنلىك سىم توسۇق ئالدىدا ئىلگىرىلىيەلمەي، ئامالسىز تۇرۇپ قېلىشتى.

ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي بىرىنچى بولۇپ تىنچلىقنى بۇزدى:

— يېدىگەي ئاغا، بۇ سىم توسۇقلار بۇرۇن بارمىدى؟

— بۇرۇن هېچنېمە يوق ئىدى ! بۇنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈپ تۇرۇپتۇمەن.

— ئۇنداق بولسا، ئەتەي مۇشۇنداق قىپتىكەن - دە. بىلمىسەم - بىلمىسەم بۇ يەردە ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنى قويۇپ بېرىدىغان مەيدان قۇرسا كېرەك - هە؟

— شۇنداققۇ دەيمەن. ئۇنداق بولمىسا، بۇ كەڭ دالاغا شۇنچە زور كۈچ چىقىرىپ نېمە بوپتۇ؟ كىمنىڭ كاللىسى قىزىپ كەتتىكىن، مۇشۇنداق ئويىغا كەلگىنىنى قىلىپ، شەيتان ئالغۇرلار! — دېدى يېدىگەي چىدىيالماي.

— شەيتاندا نېمە ئىشىڭىز بار! مېيىتنى ئېلىپ يولغا چىقىشتىن بۇرۇن ئالدىنئالا بىلىش كېرەك ئىدىغۇ، — دەپ غودۇڭشىدى سابىتجان خاپا بولۇپ.

هەمەيلەن جىمىپ قالدى. بورانلىقلىق يېدىگەي قارانارنىڭ

ئۇستىدە تۇرۇپ سابىتجانغا ھوممىيىپ قارىدى.

— نېمە بولدۇڭ، قەدىرلىكىم، سەل چىداپ تۇرغىنا، كارى - كارىڭ قىلماي، — دېدى ئۇ مۇمكىنقەدەر ئۆزىنى بېسىپ تەمكىنلىك بىلەن، — ئىلگىرى بۇ يەردە تىكەنلىك سىم توسۇق يوق ئىدى، بىز بۇ ياققا مېڭىشتىن ئاۋۋال بۇنىڭ بۇ يەردە پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى كىم بىلەتتى؟

— مەنمۇ شۇنى دەۋاتىمەن، — دەپ غودۇڭشىدى سابىتجان ۋە ئارقىسىنى قىلىۋالدى.

ئارىغا يەنە جىمجىتلىق چۈشتى. ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي قانداقتۇر بىر ئامال ئويلاۋاتقاندەك قىلاتتى.

— قانداق قىلىمىز، يېدىگەي ئاغا؟ ئامال بارمۇ؟ قەبرىستانلىققا بارغىلى بولىدىغان باشقا يول يوقمۇ؟

— بولۇشى كېرەك، بار، — دېدى يېدىگەي، — نېمىشقا بولمايدىكەن. ئوڭ تەرەپكە قاراپ بەش كىلومېتىر ماڭساق، يەنە بىر يول بار، — يېدىگەي ئۆپچۆرىگە قاراپ جاۋاب بەردى، — بىز شۇ ياقتا قاراپ ماڭايلى. ماڭغىلى يول يوق ھالغا كېلىپ قالماسمىز زادى.

— ئۇ يەردە راست يول بارمۇ؟ ئېنىق بولسۇن، — دېدى سابىتجان ھېچبىر تەكەللۇپ قىلىپ ئولتۇرمايلا، — ئۇنداق بولمىسا، بىزگە راستتىنلا ئالدىغا، ئارقىغا ماڭىدىغان يول بولماي قالىدۇ.

— بار، بار، — دېدى يېدىگەي كېسىپلا، — قېنى، ماڭايلى، ۋاقىتقا دەخلى يەتمىگەي.

ھازا قوشۇنى يەنە يولغا چىقتى. ئارقىدىكى تىراكتورلار يەنە تاتىلداشقا باشلىدى. ئۇلار تىكەنلىك سىم توسۇقنى بويلاپ مېڭىپ كېتىشتى.

يېدىگەي يامان قىينالدى، خىجالەتچىلىكتە بېشىنى كۆتۈرەلمەي قالدى. نېمىشقا ئانابېيىتكە بارىدىغان ئازراقمۇ يول قويماي بۇ يەرنى تىكەنلىك سىم توسۇقلار بىلەن قورشاپ توسۇپ

تاشلىغاندۇ؟ قىلغان ئىشلار قۇرۇسۇن، مۇشۇنداقمۇ تۇرمۇش بولامدۇ! بىراق، ئۇنىڭ كۆڭلىدە ئازراق ئۇمىدمۇ بار ئىدى، جەنۇب تەرەپتە بىر چوڭ يول بولۇشى كېرەك ئىدى. دېگەندەك، ئۇلار بىر قاراۋۇلخانىغا كېلىپ قالدى.

قاراۋۇلخانىغا يېقىنلاشقاندا، يېدىگەي بۇ قاراۋۇلخانىنىڭ خېلى پۇختا سېلىنغانلىقىغا دىققەت قىلدى: ئىككى تەرىپى پۇختا بېتون بىلەن قاتۇرۇلغان، يول ئاغزىنىڭ بويىدا خىشتىن سېلىنغان بىر ئۆي بولۇپ، سىرتتىكىلەرنى كۆرۈپ تۇرۇشقا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن چوڭ - چوڭ ئەينەكلىك دېرىزە ئورنىتىلغان، تۆپتۈز ئۆگزىسىگە كېچىسى يولنى يورۇتۇپ تۇرۇش ئۈچۈن ئىككى چوڭ چىراغ ئورنىتىلغانىدى. قاراۋۇلخانىنىڭ ئالدى تەرىپى ئاسفالت يول. يېدىگەي قۇرۇلۇشنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ بىئارام بولۇپ كەتتى.

ئۇلار يېتىپ كېلىش بىلەنلا، ئاپتوماتنىڭ ئۈچىنى تۆۋەنگە قارىتىپ ئېسىۋالغان، ياش، ھەتتا بالا دېگۈدەك سېرىق چاچلىق بىر ئەسكەر چىقىپ كەلدى. ئۇ كېلىۋېتىپ ئۈچىسىدىكى ھەربىي كىيىمىنى تارتىپ تۈزەشتۇرۇپ، شەپكىسىنى ئوڭلاپ قويدى. ئۇ قارا، ئاق سىر بىلەن سىرلاپ يولنى توسۇپ قويغان بالداقنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ، ھەيۋەت بىلەن تىك تۇردى. بىراق، يېدىگەي بالداقنىڭ ئالدىغا كېلىپ تۆگىسىنىڭ تومۇقىنى بالداققا تىرىگەن چاغدا، ئەسكەر ئالدى بىلەن سالام قىلدى.

— ياخشىمۇسىز، — ئەسكەر ھەربىيچە سالام قىلىپ قولىنى چېكىسىگە ئەكەلدى، تېخى بالىلىقى چىقىپ تۇرغان كۆكۈچ كۆزلىرى بىلەن يېدىگەيگە قارىدى، — سىلەر نېمە ئادەم سىلەر؟ قەيەرگە كېتىۋاتىسىلەر؟

— بىز مۇشۇ يەرلىك بولىمىز، ئەسكەر، — دېدى يېدىگەي بۇنىڭ تېخى بىر بالا تۇرۇقلۇق ھەيۋەت بىلەن تۇرغىنىغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ، — بىز ئالەمدىن ئۆتكەن بىر مويسېپتنى قەبرىستانلىققا ئەكېتىۋاتىمىز.

— رۇخسەت قەغەزسىز ئۆتۈشكە بولمايدۇ، — دېدى ئەسكەر بېشىنى چايقاپ ۋە كۆشەپ تۇرغان قارانارنىڭ ئاغزىغا قاراپ سەل قورقۇپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى، — بۇ مەنئى قىلىنغان رايون، — چۈشەندۈردى ئۇ.

— ئۇنى چۈشىنىمەن، بىراق بىز قەبرىستانلىققا كېتىۋاتقان كىشىلەرمىز، قەبرىستانلىق يىراقتا ئەمەس، ئاۋارە قىلمايمىز، مېيىتنى قويۇپ بولۇپ قايتىپ كېتىمىز، ئازراقمۇ كېچىكمەيمىز.

— ياق، بولمايدۇ، بۇنداق قىلىشقا هوقۇقۇم يوق.

— قۇلاق سالغىنا، بالام، — يېدىگەي كۆكرىكىمدىكى مېدال ۋە ئوردېنلىرىنى كۆرسۈن دەپ سەل ئالدىغا ئېگىشتى، — بىز يات ئادەملەر ئەمەسمىز. بىز بورانلىق هايالدىما بېكىتىدىن كېلىۋاتىمىز. سەن ئاڭلىغان بولساڭ كېرەك بۇ يەرنى، بىز ئۆز ئادەملەر. ئۆلگەن ئادەمنى يەرلىكىگە قويۇش كېرەك ـ دە. بىز قەبرىستانلىققىلا بارىمىز، يەرلىكىگە قويۇۋېتىپلا قايتىمىز.

— چۈشىنىمەن، — دېدى ئەسكەر مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ. ئۇ ئەمدىلا گەپنىڭ يېرىمىنى ئاغزىدىن چىقىرىپ تۇرۇشىغا سابىتجان كېلىپ گەپنىڭ بېلىگە تەپتى. ئۇ ناهايىتى ئالدىرىغان ئادەمدەك، كاتتا بىر ئادەم قىياپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىپ:

— نېمە، نېمە تۇرۇش بۇ؟ مەن ئوبلاستلىق ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىدىن مەن، نېمە ئۇچۇن توختىدۇق؟ — دېدى.

— چۇنكى بەلگىلىمە بار.

— يولداش قاراۋۇل، مەن ئوبلاستلىق ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىدىن دېدىمغۇ.

— نەدىن بولسىڭىزمۇ ماڭا بەرىبىر.

— قانداقچە؟ — دەپ سابىتجان ئۆزىنى سەل تۇتالماي قالدى.

— مۇشۇنداقچە، بۇ دېگەن چەكلەنگەن رايون.

— ئۇنداق بولسا نېمە كېرەك سۆزنى كۆپەيتىپ؟ — دېدى سابىتجان تۇمشۇقىغا يېگەندىن كېيىن ئاچچىقىدا.

كتاب ئوقۇشلۇق www.uyghurkitap.com

— سۆزنى كۆپەيتكەن كىم؟ مەن ھۆرمەت يۈزىسىدىن چۈشىنىپ قالسۇن دەپ ماۋۇ تۆگە مىنگەن كىشىگە چۈشەندۈرۈۋاتىمەن. سىزگە گەپ قىلغىنىم يوق. راستىنى ئېيتقاندا مېنىڭ يات كىشىلەر بىلەن سۆزلىشىشكە ھەققىم يوق. مەن قاراۋۇللۇقتا تۇرۇۋاتىمەن.

— دېمەك، قەبرىستانلىققا بېرىشقا زادىلا بولمايدىكەن - دە؟

— بولمايدۇ. قەبرىستانلىققىلا ئەمەس. بۇ يەردىن ھېچقانداق كىشىنىڭ ئۆتۈشىگە رۇخسەت قىلىنمايدۇ.

— ئۇنداق بولسا بوپتۇ، — دەپ ئاچچىقلاندى سابىتجان، — مەن بۇرۇنلا بىلگەنىدىم! — ئۇ يېدىگەيگە قاراپ گۆلەيدى، — مەن چوقۇم چاتاق چىقىدىغانلىقىنى ئاللىقاچان بىلىپ شۇ يەرگىلا دەپنە قىلايلى دېسەم، كىم مېنىڭ گېپىمگە كىرىدى؟ ياق! بولمايدۇ! ئاتاڭنى ئېيتمىز بار. ئاتاڭنى ئېيتمىزگە قويمىز دېيىشىپ! — سابىتجان شۇ گەپلەرنى قىلدى - دە، زۇلۇم چەككەن ئادەمدەك چەتكە چىقىپ، قەھر - غەزەپ بىلەن يەرگە تۇكۇردى.

ياپياش ئەسكەرنىڭ ئالدىدا يېدىگەي ناھايىتى قىسىلدى.

— ئوغلۇم، سەن خاپا بولما، — دېدى ئۇ ئاتىلارچە مېھرىبانلىق بىلەن، — سېنىڭ ۋەزىپە ئۆتەۋاتقانلىقىڭنى بىز چۈشىنىمىز. لېكىن، مېيىتنى يەرلىكىگە قويماي نەگە ئاپىرىمىز؟ دوملىتىپ تاشلاپ كېتىۋېرىشكە بولمىدىغان ياغاچ ئەمەس.

— مەن چۈشىنىمەن. بىراق مەن نېمە قىلالايمەن؟ ماڭا قانداق بۇيرۇلغان بولسا، شۇنداق قىلىشىم كېرەك. مەن باشلىق ئەمەس - دە.

— توغرا، توغرا، — دېدى يېدىگەي ۋە بىردىنلا ئۇنىڭدىن سورىدى، — سەن قەيەرلىك سەن؟

— ۋولوگدالىق مەن، ئاتا، — ئەسكەر بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىش كۆڭلىگە يېقىپ كېتىۋاتقاندەك خۇشاللىقتىن قىزىرىپ

«ئو» ھەرپىنى قاتتىقراق تەلەپپۇز قىلدى.

ـــ سىلەرنىڭ ژولوگداڭلاردىمۇ قەبرىستانلىقنى قاراۋۇلىلار ساقلامدۇ؟

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز، ئاتا! ئۇ يەردە قەبرىستانلىققا قاچان، قانچىلىك باريمەن دېسىڭىزمۇ ئۆز ئىختىيارىڭىز. گەپ بۇ يەردە ئەمەس ـ دە، ئاتا. بۇ دېگەن چەكلەنگەن رايون. ئاتا، كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمەن. ئۆزىڭىزمۇ ھەربىي سەپتە بولۇپ، ئۇرۇشقا قاتناشقاندەك تۇرىسىز. ھەربىي خىزمەت دېگەن ھەربىي خىزمەت ـ دە. مەن خالاي ـ خالىماي، تەرتىپنى بۇزۇشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ. مەن ۋەزىپەمنى ئادا قىلمىسام بولمايدۇ.

ـــ شۇنداق، شۇنداق، ـــ دېدى يېدىگەي قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، ـــ بىراق بىز ماۋۇ مېيىتنى قانداق قىلىمىز؟

ئىككىلىسى جىم بولۇپ قالدى. بالا ئەسكەر بىر ھازاغىچە ئويلىنىپ، ئاخىر سارغۇچ قاشلىق، كۆكۈچ كۆزلۈك ئاق سېرىق بېشىنى ئۆكۈنۈش بىلەن چايقىدى:

ـــ ياق، ئاتا، بولمايدۇ! ھەددىم ئەمەس!

ـــ بوپتۇ ئەمىسە، ـــ دېدى ئامالى قالمىغان يېدىگەي پەس ئاۋازدا.

يېدىگەينىڭ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ھەمراھلىرىغا قارىغۇدەك يۈزى قالمىغانىدى. بۇنى ئاز دەپ ھېلىقى سابىتجان بارغانسېرى ئەزۇەيلەپ كېتىۋاتاتتى، غەزەپلىنىپ، ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباينىڭ يېنىغا بېرىپ، جۇماغالىغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ غەزىپىنى تۆكۈۋاتاتتى:

ـــ ئېيتمىدىمۇ ئابايا! جاھاننىڭ تۇۋىگە ئاپىرىپ دەپنە قىلدى دېگەن نېمە شۇملۇق! بۇ بىر خۇراپىيلىق، ئۆزىنىمۇ، باشقىلارنىمۇ ئالداش! ئۆلۈكنى نەگىلا كۆمسىمۇ ئوخشاش ئەمەسمۇ! ياق، بولمايدۇ، ھەرقانچە مۇشكۈل بولسىمۇ ئانابېيىتكە ئاپىرىپ يەرلىككە قويىمىز دەپ تۇرۇۋېلىشتىڭلار. سەنمۇ ماڭا: «سەن بولمىساڭمۇ دەپنە قىلالايمىز، ماڭسىڭ يولۇڭغا مېڭىۋەر» دەپ زەردە قىلدىڭ. خوش، ئەمدى دەپنە قىلىپ كۆرۈڭلار قېنى!

ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي لام - جىم دېمەي بۇرۇلدى - دە، ئالابالداقنىڭ يېنىغىراق كېلىپ:

— ھەي دوستۇم، قۇلاق سالغىنا، — دېدى بالا ئەسكەرگە، — مەنمۇ ئەسكەر بولغان، مەنمۇ ئاشۇنداق بەلگىلىمىلەرنى بىلىمەن. بۇ يەردە تېلېفون بارمۇ؟

— بار. ئەلۋەتتە.

— بار بولسا، باشلىقىڭلارغا مۇشۇ يەرلىك بىرنەچچە كىشى كېلىپ ئانابېيىتكە باراتتۇق، رۇخسەت قىلسا دەۋاتىدۇ، دېسەڭچۇ.

— نېمە، نېمە؟ ئانابېيىت؟ — ئەسكەر قايتا - قايتا سورىدى.

— ھەئە، ئانابېيىت، بىزنىڭ قەبرىستانلىقىمىزنى شۇنداق دەپ ئاتايدۇ. تېلېفون بەرگىنە، دوستۇم، باشقا ئامالىمىز قالمىدى. ئۇ بىزگە رۇخسەت قەغىزى كېيىن بېرىدۇن. ئانابېيىتتىن باشقا يەرگە بارماسلىققا ۋەدە بېرىمىز.

قاراۋۇلنىڭ قاپىقى چۈشۈپ، ئېغىرلىق چۈشكەن پۇتىنى دەم - دەم ئالماشتۇرۇپ ئويلىنىپ قالدى.

— ئىككىلەنمە، — دېدى ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي، — ھەممە ئىش بەلگىلىمىگە ئويغۇن. يات ئادەملەر قاراۋۇلخانىغا كەلگەنكەن، سەن ئۇنى باشلىقىڭغا دەيسەن. سەۋەبى ناھايىتى ئاددىي، ئىش مانا مۇشۇنداق. بۇنىڭ بولمايدىغان نېمىسى بار؟ سېنىڭ مەلۇم قىلىش مەجبۇرىيىتىڭ بار - دە.

— ماقۇل، — دېدى قاراۋۇل بېشىنى لىڭشىتىپ، — ھازىرلا تېلېفون بېرەي. بىراق بىزنىڭ باشلىقىمىز ھامان ئۆزى مەسئۇل بولغان مۇشۇ رايوندا ئايلىنىپ يۈرۈپ قاراۋۇللارنى تەكشۈرىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ يەر شۇنچە چوڭ!

— مەن سېنىڭ بىلەن بىللە بارايمۇيا؟ — دېدى ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي، — بىرنېمىلەرنى چۈشەندۈرۈشكە كېرەك بولۇپ قالارمەن.

— يۈر، ئەمىسە، — قاراۋۇل قوشۇلدى.

ئۇلار قاراۋۇلخانىغا كىرىپ كەتتى. ئىشىك ئوچۇق ئىدى، يېدىگەي بولۇۋاتقان گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇراتتى. قاراۋۇل تېلېفون نومۇرىنى توغرىلاپ باشلىقىنى تېلېفونغا چاقىردى. لېكىن، باشلىقنىڭ گېپىنى ئاڭلىغىلى بولمايتتى.

ــ ياق، ماڭا باشلىق كېرەك، ــ چۈشەندۇردى قاراۋۇل، ــ ئۇنىڭ ئۆزىنى... ياق، ياق. دوكلات قىلىدىغان مۇھىم ئىش بار.

يېدىگەي خاۋاتىرلىنىپ تۇرالماي كەتتى. بۇ باشلىق قەيەرگە كەتكەندۇر؟ ئادەمنىڭ تەلىيى قاچسا، ھەممە يەردە نەس باسىدۇ!

ئۇنى ئاران تېپىپ كېلىشتى:

ــ يولداش لېيتېنانت ! يولداش لېيتېنانت ! ــ قاراۋۇلنىڭ جاراڭلىق ئاۋازى ياڭرىدى، ــ يەرلىك كىشىلەر ۋاپات بولغان بىر كىشىنى دەپنە قىلىشقا قەبرىستانلىققا ئەكەپتۇ، ــ دەپ مەلۇم قىلدى ئۇ، ــ قانداق قىلىمىز؟

يېدىگەي پۇتۇن زېھنىنى قويۇپ ئاڭلايتتى. لېيتېنانت بوپتۇ قويۇۋېتە دېسىلا ئىش پۈتەتتى. يارايسەن ئۇزۇنتۇرا ئەدىلبايىم. دېگەنبىلەن پەمى بار يېگىت. بىراق، تېلېفوندا قاراۋۇل بالىنىڭ سۆزى سوزۇلۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئەمدى ئۇ پەقەت سوئاللارغىلا جاۋاب بېرىش بىلەن ئاۋارە.

ــ ھە... قانچە دەمسىز؟ ئالتە ئادەم. مەرھۇم بىلەن يەتتە، بىر بوۋاي ۋاپات بوپتۇ. ئالتىسىنىڭ چوڭى تۆگە ئۈستىدە ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن چاتمىلىق تىراكتور، تىراكتوردىن كېيىن توپا قېزىش ماشىنىسى، يەنە... ئۇلار ئۇنى زۆرۈر دەيدۇ. گۆر كولاشقا ئىشلەتسە كېرەك. قانداق؟ مەن نېمە دەپ جاۋاب بېرەي ئۇلارغا؟ دېمەك بولمايدۇ؟ رۇخسەت يوق دەمسىز؟ خوپ، بولىدۇ!

ئۇنىڭغا ئۇلاپلا ئۇزۇنتۇرا ئەدىلبايىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى ئېلىۋالغان بولسا كېرەك.

ــ يولداش لېيتېنانت ! بىزنىڭ ئەھۋالىمىزنى چۈشىنىڭ. يولداش لېيتېنانت ! بىز بورانلىق ھايالدىما بېكىتىدىن كەلدۇق.

بىز ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ بىز ئۇچۇن ئويلاپ بېقىڭ. بىز مۇشۇ يەرلىك كىشىلەرمىز، ھېچقانداق يامان ئويىمىز يوق. بىز پەقەت ۋاپات بولغان كىشىنى دەپنە قىلىپلا قايتىمىز... ھە؟ نېمە؟ ئۇنداق بولسا، قانداق؟ ھە، كېلىڭ، ئۆز كۆزىڭىز بىلەن كۆرۈڭ! بۇ يەردە بىزنىڭ بىر پېشقەدەم كىشىمىز بار، پېشقەدەم جەڭچى، ئالدىنقى سەپلەردە جەڭلەرگە قاتناشقان، چۈشەندۈرۈڭ شۇنىڭغا.

ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي قاراۋۇلخانىدىن چىقىپ كەلدى، ئوزايىدىن خاپا كۆرۈنەتتى. ئۇ: «لېيتېنانت ئۆزى كېلىپ مەسىلىنى ھەل قىلىدىغان بولدى» دېدى. ئارقىدىن چىققان قاراۋۇلمۇ شۇ گەپنى قىلدى. لېيتېنانتنىڭ ئۆزى كېلىپ مەسىلىنى ھەل قىلىدىغان بولغانلىقىدىن قاراۋۇل بالا خېلى يېنىكلىشىپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇ يولنى توسۇپ قويغان ئالا بالداق ئالدىدا ئويان - بۇيان مېڭىشقا باشلىدى.

يېدىگەي ئويغا پاتتى، يولدا مۇنداق ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى كىم خىيالىغا كەلتۈرۈپتۇ؟ لېيتېنانتنىڭ كېلىشىنى كۈتۈشتىن بۆلەك چارە يوق ئىدى. ئۇ تۆگىسىدىن چۈشۈپ، تۆگىسىنى توپا قېزىش ماشىنىسىنىڭ ئالدىغا يېتىلەپ كەلدى - دە، تۆگىسىنى باغلاپ قويۇپ، ئالا بالداقنىڭ ئالدىغا كەلدى. تىراكتورچى قالىبەك بىلەن يەر قېزىش ماشىنىسىنىڭ شوپۇرى جۇماغالى تاماكا چەككەچ پاراڭلىشىپ تۇردى. سابىتجان بولسا ئۇلاردىن نېرىراق بېرىپ ئاچچىقىدا ئويان - بۇيان مېڭىشقا باشلىدى. قازانقاپنىڭ كۆيۈ ئوغلى، ئايزادىنىڭ ئېرى ئاۋۋالقىدەكلا چاتمىدا مېيىتنى ساقلاپ ئولتۇرىۋەردى.

— قانداق، يېدىگەي ئاغا، بىزنى ئۆتكۈزمەكچى بولۇشتىمۇ؟ — دېدى ئۇ.

— ئۆتكۈزۈشەر. ھازىر لېيتېنانتنىڭ ئۆزى كەلمەكچى بولدى. بىزنى ئۆتكۈزمەي نېمە قىلاتتى؟ بىز نېمە، ئىشپىيونمۇ؟ ئۆزۈڭ چاتمىدىن چۈشۈپ نېرى - بېرى مېڭىپ، ئەزايى

بەدىنىڭنى سەل ـ پەل ھەربىرىكەتلەندۇرۇۋالمامسەن.

سائەت ئۈچ بولدى. ئازراقلا يەر قالغان بولسىمۇ ئۇلار تېخى ئانابېيىتكە يېتەلمەي تۇراتتى.

يېدىگەي قاراۋۇللۇقتا تۇرغان ئەسكەرنىڭ يېنىغا كەلدى.

ـــ ھە، بالام، باشلىقىڭلارنى يەنە خېلى كۈتىمىزمۇ، نېمە؟

ـــ ياق، ياق. ھازىرلا يېتىپ كېلىدۇ. ماشىنىسى بارغۇ. ئون ـ ئون بەش مىنۇتلۇق يول.

ـــ مەيلى، كۈتەيلى، خوش، ماۋۇ تىكەنلىك سىملارنى قاچان تارتقانىدىڭلار؟

ـــ خېلى بولۇپ قالدى، بىز تارتقان. مېنىڭ بۇ يەردە ۋەزىپە ئۆتەۋاتقىنىمغا بىر يىل بولدى، دېمەك بۇنى تارتقىنىمىزغىمۇ يېرىم يىل بولۇپ قاپتۇ.

ـــ ھە، مۇنداق دە. بۇ يەرلەرنى تىكەنلىك سىم بىلەن ئايلاندۇرۇپ توسۇۋېتىلگەنلىكىنى مەن نەدىن بىلەي. بۇنداقلىقىنى بىلمىگەنلىكتىن بولدىغۇ بۇمۇ. ئەمدى مەن ئەيىبلىك بولۇپ قېلىۋاتىمەن، چۈنكى مېيىتنى مۇشۇ يەرگە دەپنە قىلىشنى مەن تەشەببۇس قىلغانىدىم. بىز باردىغان بۇ ئانابېيىت بىزنىڭ قەدىمىي قەبرىستانلىقىمىز. بىزنىڭ بۇ مەرھۇم قازاقتاپ ھايات چېغىدا تولىمۇ ئوبدان ئادەم ئىدى. بىز تۆمۈرىولنىڭ ھايالدىما بېكىتىدە ئوتتۇز يىل بىللە ئىشلىگەن، ئەمدى ئەرۋاھىنى قەدىرلەي دېگەنىدىم.

ئەسكەر يېدىگەيگە ھېسداشلىق قىلۋاتقاندەك تەرزدە ئىدى.

ـــ ئاتا، سەۋر قىلىڭ، ـــ دېدى ئۇ چىن دىلىدىن، ـــ بىزنىڭ باشلىقىمىز لېيتېنانت تاڭسقبايېۋ ھازىر كېلىدۇ، شۇنىڭغا ھەممىنى ئېيتىپ چۈشەندۈرۈڭ. ئۇمۇ ئادەم بالىسىغۇ؟ ئۇ يۇقىرىغا ئېيتسۇن. بەلكىم رۇخسەت بېرىپ قالار.

ـــ ياخشى سۆزۈڭگە رەھمەت. ئۇنداق بولمىغاندا بىز قانداق قىلىمىز؟ قانداق دېدىڭ، تاڭسقبايېۋ دېدىڭمۇ؟ لېيتېنانتنىڭ فامىلىسى تاڭسقبايېۋمۇ؟

يۇيۇ كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

— ھەئە، تاڭسىقبايىپ. يېقىندا كەلدى. قانداق، تونۇمسىز؟ سىلەر تەرەپتىمۇ؟ بەلكىم باجا بولۇپ چىقامسىزلەركىن؟

— ۋاي، نەدىكىنى، — دېدى يېدىگەي كۇلۇمسىرەپ، — سىلەر تەرەپتە ئۇيغانوف دېگەن فامىلىدىكىلەر قانچە كۆپ بولسا، بىز تەرەپتە تاڭسىقبايىپ دېگەن فامىلىدىكىلەرمۇ شۇنچە جىق. بىراق شۇ فامىلىدىكى بىر كىشى ئېسىمگە كېلىپ قالدى.

شۇ ئارىلىقتا تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى، قاراۋۇل ئەسكەر تېلېفونىنى ئالغىلى يۈگۈرۈپ كىرىپ كەتتى. شۇ يەردە يېدىگەيلا قالدى. ئۇنىڭ قوشۇمسى يەنە تۇرۇلدى. قاپىقى سېلىنغان يېدىگەي ئەتراپقا قارىۋىدى، ھېچ قاياقتىن ماشىنا كۆرۈنمىدى. «ئەگەر ئۇ ھېلىقى لاچىن كۆزنىڭ ئوغلى بولۇپ چىقسىچۇ؟ — دەپ ئويلىدى ئۇ ۋە لېكىن يەنە ئۆزىنى ئەيىبلىدى، — بۇ نېمە قىلغىنىم، نەدىكى يوق ئويىنى ئويلاپ ! بۇنداق فامىلىدىكىلەر تولۇپ ياتامدۇ؟ قوي نېرى، مۇمكىن ئەمەس. ئۇ تاڭسىقبايىپتىن كېيىن تولۇق ھېساب ئېلىندىغۇ... ئاخىر ھەقىقەت بار ئىكەن - دە يەر يۈزىدە! بارا! نېمە بولۇپ كەتسىمۇ ھەقىقەت ھامان بولىدۇ...»

شۇنداق قىلىپ ئۇ سەل چەتكە چىقتى - دە، يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى ئېلىپ، تاڭسىقبايىپنىڭ كۆزىگە ئوبدانراق كۆرۈنسۇن دەپ ئوردىنلىرىنى، مېدالىلىرىنى ۋە ئەمگىكى ئۈچۈن ئالغان ئىزناكلىرىنى پارقىرىتىپ سۈرتتى.

12

ھېلىقى لاچىن كۆز تاڭسىقبايىپنىڭ ئەھۋالى مۇنداق بولغانىدى.

1956 - يىلى ئەتىيازنىڭ ئاخىرلىرىدا قۇمبەل تۆمۈرىيول باشقارمىسىدا بىر ئاممىۋى يىغىن ئېچىلدى. يىغىنغا بارلىق ئىستانسا، بېكەت ۋە ھايالدىما بېكەتتىكى بارلىق تۆمۈرىيولچىلار

چاقىرىلدى، يول ئۈستىدە پەقەت نۆۋەتچى ئىشچىلارلا قالدى. يېدىگەي ئۆمرىدە قانداق يىغىنلارنى كۆرمىدى دەيسىز، بىراق شۇ قېتىمقى يىغىن ئۆمۈرۋايەت ئۇنىڭ ئېسىدىن چىقمايدۇ.

كۆپچىلىك پاراۋۇز رېمونت قىلىدىغان سېخقا يىغىلغانىدى. ئادەم ناھايىتى كۆپ ئىدى، ئورۇن يېتىشمىگەندىن كېيىن بەزى كىشىلەر ئۆگزىلەرگە چىقىۋېلىشقانىدى. لېكىن، ھەممىدىن ئەھمىيەتلىك بولغىنى شۇ يىغىندا قىلىنغان سۆزلەر ئىدى. قالتىس سۆزلەر قىلىندى ـ دە ! بېرىيەنىڭ ئەپت ـ بەشرىسى چۈۋۈپ تاشلاندى، كۆپچىلىك بۇ جاللات ئۈستىدە قىلچە رەھىم قىلىپ ئولتۇرماي لەنەتلەرنى ياغدۇردى. كۆپچىلىك قالتىس ھاياجانلانغانىدى، سۆزگە چىقىش تاكى كەچكىچە داۋام قىلدى. سېختا ئىشچىلار ئۆزلۈكىدىن بىرىنىڭ ئارقىدىن بىرى مۇنبەرگە چىقىپ شىكايەت قىلىشاتتى، خۇددى يىغىن مەيدانىغا مىخلاپ قويۇلغاندەك، بىرمۇ ئادەم كەتمىدى. قەھر ـ غەزەپ، لەنەت ـ نەپرەت بىلەن قىلىنغان سۆزلەر سېخنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ، بوران ـ چاپقۇن كۈنلىرىدىكى ئورمانىدەك ۋىژىلدىدى. يېدىگەينىڭ يېنىدىكى بىرەيلەن راسا رۇس ماقامىدا سۆزلەپ، بۇ كۆرۈنۈشنى «بوران ـ چاپقۇن ئالدىدىكى چوڭ دېڭىزدەك» دەپ سۈپەتلىدى. دېمىسىمۇ شۇنداق ئىدى. كۆكسىدە يۈرىكى دۈك ـ دۈك سوقاتتى، ئۇرۇش ئالدىنقى سېپىدە ھۈجۇمغا ئۆتۈش ئالدىدا يۈرەك ئەنە شۇنداق سوقاتتى. ئاغزى قۇرۇپ چاڭقاپ باراتتى. لېكىن، شۇنچە جىق ئادەم تۇرسا، نەدىن سۇ تاپقۇلۇق. ھازىر سۇ ئىزدەيدىغان ۋاقىت ئەمەس، چىداشقا توغرا كېلەتتى. دەم ئېلىش ۋاقتىدا، يېدىگەي سېخ پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ سېكرېتارى چېرنوفنىڭ يېنىغا قىستىلىپ يۈرۈپ ئاران يەتتى ـ دە، ئۇنىڭ بىلەن ئازراق پاراڭلاشتى. چېرنوف بۇرۇن ھايالدىما بىكەتنىڭ باشلىقى بولغانىدى. بۈگۈن مۇشۇ يىغىنىنىڭ ئىجرائىيە رەئىسلىرىدىن بىرى ئىدى.

ـــ ئاندىرى پېتروۋىچ، مەنمۇ سۆزلىسەم، قانداق ؟

يۇشيو كتاب نۇر بېكەتى www.yushuo.com

ـــ سۆزلەشنى خالىساڭلا، بولىۋېرىدۇ.

ـــ خالايمەن، قەۋەتلا خالايمەن. پەقەت ئالدىنئالا سېنىڭ بىلەن بىر مەسلىھەتلىشەي دېگىنىمغۇ. سەن بىزنىڭ ھايالدىما بېكەتتە ئىشلىگەن قۇتتىبايىپ دېگەن بىر ئىشچىنى بىلىسەنغۇ، ئابۇتالىپ قۇتتىبايىپ. ھە، يۇگوسلاۋىيە توغرۇلۇق ئەسلىمە يېزىۋاتىدۇ، دەپ ھېلىقى مۇپەتتىش چېقىشتۇرۇپ دوكلات يازغانغۇ؟ ئابۇتالىپ يۇگوسلاۋىيەدە پارتىزان بولغان، جەڭلەرگە قاتناشقان. ھېلىقى مۇپەتتىش يەنە قارا چاپلاپ نۇرغۇن بىرنېمىلەرنى يازغان. شۇنىڭدىن كېيىن ھېلىقى بېرىيەنىڭ ئادەملىرى كېلىپ قۇتتىبايىپنى تۇتۇپ كەتتى. شۇ كەتكەنچە ئىككىنچى قايتمىدى، سەۋەبتىن سەۋەب يوق جېنىدىن ئايرىلدى، ئېسىڭدىمۇ؟

ـــ ھەئە، ئېسىمدە. قارا قەغەز كەلگەندە ئايالى كېلىپ مېنىڭدىن ئەكەتكەن.

ـــ ھە، دەل شۇ! شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ئائىلىسى كۆچۈپ كەتتى. بايىاتىن سۆزگە چىققانلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلايمەن - ئاڭلايمەن، ئويلايمەن - ئويلايمەن، يۇگوسلاۋىيە بىلەنغۇ ھازىر دوست بولۇپ كەتتۇق، ھېچقانداق ئىختىلاپىمىز يوق ! لېكىن، ئاشۇ گۇناھسىز كىشىلەر نېمىشقا تېخىچە ئازاب چېكىدۇ؟ ئابۇتالىپنىڭ بالىلىرى چوڭ بولۇپ قالدى، ئەمدى مەكتەپكە بارىدۇ. ئەمدى ھەقىقىي سىرنى ئېچىپ تاشلاش كېرەك - دە! ئۇنداق بولمىسا، ھەركىم ئۇلارنى چوقۇلايدۇ. ئۇنىڭسىزمۇ بالىلار كۆرگۈلۈكنى كۆردى ـــ كىچىكىدىنلا يېتىم قالدى.

ـــ توختا، يېدىكە، سەن مۇشۇ توغرۇلۇق سۆزلىمەكچىمۇ؟

ـــ ئەلۋەتتە.

ـــ خوش، ھېلىقى مۇپەتتىشنىڭ فامىلىسى نېمە ئىدى؟

ـــ سۇرۇشتۇرۇپ بىلىشكە بولىدۇغۇ. راست، شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۇنى كۆرمىدىم.

ـــ ھازىر ئۇنى كىمدىن سورايسەن؟ ئۇنىڭدىن بۆلەك، ئۇنىڭ

چېقىشتۇرۇپ دوكلات يازغانلىقىغا نېمە دەلىل ـ ئىسپاتىڭ بار؟

ـــ ھە، ئۇ يازماي كىم يازاتتى؟

ـــ ھەي قىممەتلىك بورانلىقىم، بۇنداق ئىشتا دەلىل ـ ئىسپات كېرەك. ئۇنداق بولماي چىقسىچۇ؟ بۇنداق ئىش بىلەن چاقچاق قىلىشقا بولمايدۇ. سەن مۇنى ئاڭلا ئاۋۋال، يېدىكە. مۇشۇنىڭ ھەممىسىنى ئېيتىپ ئالمائاتاغا خەت ياز. قانداق بولدى، نېمە بولدى، بارلىق ئەھۋالنى ئېيتىپ، جۇمھۇرىيەت پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىغا ئەۋەت، ئۇلار ئېنىقلاپ چىقىدۇ. ئۇزاققا سوزۇۋەتمەيدۇ، پارتىيە ھازىر مۇشۇنداق ئىشلارنى تۈتۈۋاتىدۇ، سەنمۇ كۆرۈپ تۇرۇپسەن.

يېدىگەي شۇ ئاممىۋى يىغىندا كۆچىلىك بىلەن بىرلىكتە قەتئىي تۇردە: «پارتىيەگە شان ـ شەرەپلەر بولسۇن ! پارتىيەنىڭ لۇشيەنىنى ھمايە قىلىمىز!» دەپ شوئارلارنى توۋلىدى. كېيىن يىغىن ئاخىرلىشاي دەپ قالغان چاغدا، ئارقىدا ئولتۇرغانلاردىن كىمدۇر بىرى «ئىنتېرناتسىيونال» شېئىرىنى باشلىدى، دەسلەپتە بىرنەچچەيلەن قوشۇلۇپ ئېيتتى، ئۇنىڭ ئارقىدىن پۈتۈن مەيداندىكىلەر بىردەك قوشۇلۇپ ناخشىنى ياڭرىتىۋەتتى. مەزلۇم ئەللەرنىڭ ھەرقايسى دەۋرلەردىكى بۇ ئۇلۇغ مارشى پۈتۈن سېخ ئىچىدە ياڭرىدى. يېدىگەي ھېچقاچان كۆچىلىك بىلەن بىرلىكتە مۇنداق ناخشا ئېيتىپ باقمىغانىدى. ئۇ دۇنيادا مۇشۇنداق باتۇر ـ ئەزىمەتلەر بىلەن بىردەك ئىتتىپاقلاشقانلىقى بىلەن ئىپتىخارلاندى، شۇنىڭ بىلەن بىللە يەنە ئازابلىنىپ دېگىز دولقۇنىغا تاشلانغاندەك بولدى. كوممۇنىزم جەڭچىلىرىنىڭ بۇ جەڭگىۋار مارشى بارغانسېرى ئەۋجگە كۆتۈرۈلۈپ، كۆچىلىكىنىڭ يۈرىكىنى زىلزىلىگە سېلىپ، باتۇرلۇق ۋە ئىرادىسىنى قوزغاپ، ئۇلارنى كۆچىلىكىنىڭ بەختى ئۈچۈن ۋە ھوقۇقى ئۈچۈن پىداكارلىق كۆرسىتىشكە ئىلھاملاندۇردى. يېدىگەي تولىمۇ ھاياجانلانغان چېغىدا، دائىم ئارال دېگىزىنى ئەسلەپ كېتەتتى، بۇ قېتىممۇ شۇنداق بولدى. ئۇنىڭ روھى ئارال

دېڭىزىدا، ئەركىن چايكا بۇزغۇنلاپ تۇرغان دولقۇنلار ئۈستىدە ئۇچۇپ يۈرگەندەك بولاتتى.

شۇ كۈنى ئۇ ئەنە شۇنداق هاياجانلىق ئىچىدە ئۆيگە قايتتى. چاي ئۈستىدە ئۇ ئامىۋى يىغىندىكى هاياجانلىق مەنزىرىنى ئۈكبالاغا خۇشال بولۇپ سۆزلەپ بەردى، مۇنبەرگە چىقىپ سۆزلىمەكچى بولغانلىقىنى ۋە پارتىيە ياچېيكىسى سېكرېتارىنىڭ بۇ مەسىلە توغرىسىدىكى پىكرىنى ئېيتىپ بەردى. ئۈكبالا ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاچ ئۇنىڭغا ئارقا ـ ئارقىدىن چاي قۇيۇپ بېرىپ تۇردى.

ـــ ساڭا نېمە بولدى، قارىغىنا، بىر ساماۋار چاينى ئىچىپ بولاي دېدىڭ! ـــ دېدى ئۇ هەيرانلىق ئىلكىدە كۈلۈپ.

ـــ نېمىشقىلىقىنى بىلمەيمەن، يىغىندا قاتتىق ئۇسسۇپ كەتتىم. قىزىپ كەتكەنلىكىمدىن ـ دە. بىراق سۇ تېپىپ ئىچىش نەدە مۇمكىن بولسۇن، قىمىرلاشقىمۇ بولمايدۇ. كېيىن سىرتقا يۈگۈرۈپ چىقىپ ئۇسسۇزلۇقۇمنى بىر قاندۇراي دېسەم، بىز تەرەپكە پويىز ماڭاي دەپ تۇرۇپتىكەن. شوپۇرغا يېتىپ كەلدىم، تونۇش يىگىت ئىكەن. تۆڭگىرەك تاملىق جاندوس دېگەن بالا. ئۇنىڭ پويىزىدا كېلىۋېتىپ تازا ئىچتىم ـ دە، سۇنى. بىراق ئۇ ماۋۇ چايدەك بولامتى!

ـــ شۇنى دەيمىنا، ـــ دېدى ئۈكبالا ئۇنىڭغا يېڭىدىن چاي قۇيۇپ ئولتۇرۇپ، سەل تۇرۇپ يەنە گېپىنى داۋاملاشتۇردى، ـــ يېدىكە، مايافقا قارا، ئابۇتالىپنىڭ بالىلىرىنى ئۇنتۇمىغىنىڭ توغرا. ئىش شۇنداق بولغانىكەن، ئەمدى زامان ئۆزگەردى، هازىر يېتىم بالىلارنى كەمسىتىدىغان زامان ئەمەس، شۇنداق بولغاندىكىن سەن بۇ ئىشقا دادىل كىرىشكىن. خەت يېزىشقۇ ياخشى، بىراق بۇ خەتنى يېزىش كېرەك، پوچتىغا سېلىش كېرەك، ئۇلار خەتنى ئالغاندىن كېيىن بولسا خەتنى ئوقۇيدۇ، مۇهاكىمە قىلىدۇ، مېنىڭچە ئۆزۈڭلا ئالمائاتاغا بېرىپ كەلگىنىڭ ياخشى. يۈزتۇرا سۆزلەشمەمسەن.

— سەن ماڭا ئالمائاتاغا بار دېمەكچىمۇ؟ توغرىدىن - توغرا چوڭ ئورگانغىلا بار دەمسەن؟

— بۇنىڭ نېمىسى بار، بولمايتتىمۇ؟ ئوينىغىلى بارمايسەن - دە. ھېلىقى ئېلىزاروف دېگەن دوستۇڭ بىر كەلسەڭ دەپ تالاي قېتىم چاقىردىغۇ. ھەر قېتىم كەلگىنىدە ئادرېسىنى بىر تاشلاپ كېتىدۇ. مەن بارالمايدىغان بولغاندىكىن سەن بېرىپ كەل. مەن بالىلارنى تاشلاپ قانداقمۇ ئۆيدىن چىقالايمەن؟ قىزلارنى كىمگە قالدۇرىمەن؟ سەن ئەمدى تولا ھايالداپ قالما. دەم ئېلىشىڭنى ئال. ئۆمۈر بويى دەم ئېلىپ باقمىدىڭ. شۇنچە يىللارنىڭ دەم ئېلىش ۋاقتىنى قوشساڭ بىرنەچچە يىلدىنمۇ ئېشىپ كېتىدۇ. بۇ دورەم بىرلا رۇخسەت ئالغىن - دە، ئۇ يەرگە بېرىپ باشلىقلارنى تېپىپ ياخشىراق سۆزلەشكىن.

يېدىگەي ئايالىنىڭ مۇنداق ئەتراپلىق ئويلىغىنىغا چىن دىلىدىن ئاپىرىن ئوقۇدى:

— راست، سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭنىڭ يولى بار جۇمۇ، قېنى، ئويلىنايلى.

— ئۇزاق ئويلىنىپ ئولتۇرما. ئويلىنىپ ئولتۇرىدىغان ۋاقىت ئەمەس، قانچە تېز بولسا شۇنچە ياخشى. ئافاناسىي ئىۋانوۋىچ يارەم بېرىدۇ. قەيەرگە بېرىپ، كىمنىڭ ئالدىغا كىرىشنى ئۇ بىلمەي كىم بىلەتتى.

— بۇ گېپىڭمۇ توغرا.

— شۇنىڭ ئۈچۈن دەۋاتىمەن. بۇگۈنكى ئىشىڭنى ئەتىگە قالدۇرما. شەھەرنى ئارىلىغاچ ئۆيگىمۇ بىرەر نەرسە ئالغاچ كېلەرسەن. قىزلارمۇ چوڭ بولۇپ قالدى، سەۋزە كۈزدە مەكتەپكە كىرىدۇ، ياتاقلىق مەكتەپكە بېرىمىزمۇ، قانداق قىلىمىز؟ بۇنى ئويلىدىڭمۇ؟

— ھە، ئويلىدىم، ئويلىمايچۇ، — دېدى يېدىگەي بىردىنلا قىزىنىڭ ھايت - ھۇيت دېگۈچە مەكتەپكە كىرگۈدەك چوڭ بولۇپ قالغانلىقىنى ئويلاپ. ئۇ ھەيران بولۇپ ھاڭ - تاڭ قالغانلىقتا

قالغانلىقىنى يوشۇرۇشقا تىرىشتى.

ــ ئويلىغان بولساڭ، ياخشى بوپتۇ، ــ دېدى ئۇكىسىالا سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ــ ئۇنداق بولسا، بارغىن، ئۇ يەردىكىلەر بىزنىڭ ئاشۇ يىللىرى قانداق كۈن كەچۈرگەنلىكىمىزنى بىلىپ قويسۇن. يېتىم ـ يېسىرلەرگە يارىدەم قىلىشنى ئۆتۈنگىن، دادىسى ئۇچۇن بىرنەچچە ئېغىز ئادىل گەپ قىلىپ قويسىمۇ ھېسابقۇ. ئىشلىرىڭنى تۈگەتكەندىن كېيىن ۋاقتىڭ بولسا، دۇكانلارنى ئارىلاپ باققىن، قىزلارغا زۆرۈر نەرسىلەرنى ئالارسەن، ماڭىمۇ كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئالارسەن، مېنىڭغۇ ياشلىقىم قالمىدى، ــ ئۇكىسىالا سۆزىنى تۈگىتىپ بولۇپ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس خورسىنىپ قويدى.

يېدىگەي ئايالىغا نەزەر سالدى. ھەر كۈنى كۆرۈپ تۇرساڭمۇ زادىلا بايقىمىغان نەرسەڭنى بىر كۈنى بىراقلا بايقاپ قالىدىغىنىڭ ئەجەب. ئۇكىسىالا، ئەلۋەتتە، ياش كېلىنچەك ئەمەس، لېكىن قېرىلىقمۇ تېخى يىراقتا. شۇنداقتىمۇ ھازىر يېدىگەي ئۇنىڭ چىرايىدىن ئاللىقانداق ناتونۇش بەلگىلەرنى بايقىغاندەك بولدى. ئۇ ئەمدى چۈشەندى: ئايالىنىڭ كۆزقارىشىدىن بىر خىل دانالىقىنىڭ بەلگىسىنى سەزدى، چېچىغا ئاق كىرگەنلىكىنى بىرىنچى قېتىم كۆردى. نېمىدى، بار ـ يوقى ئۈچ ـ تۆت تال چېچى ئاقىرىپتۇ. بىراق، شۇنىڭ ئۆزىلا باشتىن كەچۈرگەن جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

بىر كۈندىن كېيىن يېدىگەي يولۇچىلار قىياپىتىدە قۇمبەل ئىستانسىسىغا كەلدى. ئالمائاتاغا بارىدىغان پويىزغا چۈشۈش ئۈچۈن ئارقىسىغا قاراپ مېڭىپ قۇمبەلگە بېرىشقا توغرا كېلەتتى. يېدىگەي بۇنىڭغا ئۆكۈنۈپ ئولتۇرمىدى. ئۆزىنىڭ ئالمائاتاغا كېتىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ ئېلىزاروفقا تېلېگراممۇ بېرىش كېرەك ئىدى. تېلېگراممىنى بولسا، قۇمبەلدىلا بېرىشكە بولاتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن موسكۋا ــ ئالمائاتا يولۇچىلار پويىزى كەلدى. يېدىگەي شۇ پويىزغا چۈشۈپ، قايتىدىن ئۆزىنىڭ بورانلىق بېكىتىنى بېسىپ ئۆتىدىغان يىراق سەپەرگە مېڭىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئورنى ۋاگوننىڭ يۇقىرىقى كارىۋىتىدا ئىكەن. نەرسە ـ كېرەكلەرنى جايلاشتۇرۇپ قويۇپ، دەھلىزگە چىقتى، دېرىزە ئالدىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ بورانلىق بېكىتىنى رەسمىي يولۇچى سۈپىتىدە كۆرۈپ ئۆتكۈسى، ئاندىن كېيىن ئىككى كېچە ـ كۈندۈزلۈك يولنى ئورنىغا چىقىپ ئۇخلاپ ئۆتكۈزگۈسى كەلگەنىدى. شۇ چاغدا ئۇ ئەنە شۇنداق ئويلىغانىدى، لېكىن ئىككىنچى كۈنى قىلىدىغان ئىش تاپالماي ۋاقىتنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى بىلەلمەي كەتتى. ئۇ پويىزدا ئارامخۇدا يەپ ـ ئىچىپ ئۇخلاپ كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقان كىشىلەرنى كۆرۈپ ئىچىدە ھەيران بولدى.

لېكىن، بىرىنچى كۈنى خۇسۇسەن دەسلەپكى بىرنەچچە سائەتتە تولىمۇ خۇشال بولۇپ كەتتى، ھەتتا تۈنجى قېتىم ئۆيىدىن ئايرىلىپ ئۇزۇن سەپەرگە چىققانلىقىدىن بىرئاز ھاياجانلىنىپمۇ كەتتى. ئۇ خۇشال ھالدا بېلىنى تۈز تۇتۇپ دېرىزە ئالدىدا تۇراتتى، بېشىغا ئىستانسىدىكى ماگىزىندىن سېتىۋالغان شلىپىسىنى، ئۇچىسىغا يېڭى كۆڭلەكنى كىيىپ، ئۇنىڭ ئۈستىدىن قازانقاپ ناھايىتى ياخشى ساقلىغان ئۇرۇش ۋاقتىدا كىيىلىدىغان گىتىلنىڭ ياقىسىنى ئېچىپ قويۇپ كىيىۋالغانىدى، پاكىز ۋە ناھايىتى ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى. گىتىلنى قازانقاپ ئەتەي ئۇنىڭغا بەرگەنىدى، « بۇ گىتىلنى كىيىپ، ئوردىن، مېدالللىرىڭنى تاقىساڭ، گەلەپى شىم كىيىپ، پۇتۇڭغا ئوفىتسېرلارنىڭ خۇرۇم ئۆتۈكىنى كىيسەڭ، مانا سۆلەت دېگەن» دەپ تۇرۇۋالغانىدى. يېدىگەي بۇ خۇرۇم ئۆتۈكنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتى، بىراق ناھايىتى ئاز كىيگەنىدى. «ئادەمگە ياخشى ئۆتۈك، يېڭى باش كىيىم سالاپەتلىك سۆلەت بېرىدۇ» دەپ بىلەتتى يېدىگەي. ھازىر ئۇنىڭ ئۇچىسىدا بۇنىڭ ھەر

ئىككىلىسى بار ئىدى.

ئۇ ئەنە شۇ تەرىقىدە دېرىزە ئالدىدا تۇردى. ئۆتكەن - كەچكەن يولۇچىلار ھۆرمەت بىلەن يانداپ ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن كۆز قىرىنى تاشلاپ قويۇشاتتى. ئۇنىڭ سۆلىتى، قىياپىتى ۋە جۇشقۇن روھىي ھالىتى ئۇنى كۆپچىلىكتىن باشقىچىرەك قىلىپ كۆرسىتەتتى.

پويىز بولسا ئېتىلغان ئوقتەك ئۇچۇپ بارماقتا، ئەتىيازدىكى ساری ئۆزەك تۇزلەڭلىكىنى كېسىپ، ئاسمان بىلەن يەر تۇتاشقان ئۇپۇقنى قوغلاپ ئېتىلىپ ئۇچۇپ بارماقتا. دەل مۇشۇ دەقىقىدە دۇنيادا پەقەتلا ئاسمان بىلەن پايانسىز ساری ئۆزەك يايلىقى ياتقاندەك ئىدى، ئاسمان بىلەن يايلاق يىراقتا ئۇچراشقاندەك، پويىز بولسا ئاشۇ نۇرلۇق يەرگە قاراپ كېتىۋاتقاندەك بولاتتى.

بورانلىق رايونى ئۇچۇپ كەلمەكتە. بۇ يەرنىڭ ھەربىر جىلغىسى بىلەن ھەربىر تېشى ئۇنىڭغا تونۇش ئىدى. بورانلىق بارغانسېرى يېقىنلاپ كەلمەكتە، دېرىزە ئالدىدا تۇرغان يېدىگەي ھايا جانلىنىپ ئۆزىنى تۇتالماي كېتىۋاتاتتى، بۇرۇتىنىڭ ئاستىدا كۇلۇمسىرەش كۆرۈندى، ئۇ گويا بۇ يەرگە كەلمىگىلى ئۇزاق يىل بولۇپ ئەمدى كەلگەندەك خۇشال بولۇپ كەتكەندى. ھايالدىما بېكەت، مانا ھايالدىما بېكەت، سىگنال چىرىغى، كىچىك ئۆي، بېكەت قۇرۇلمىلىرى. ئىسكىلات يېنىدا ياتقان رېلىس ۋە رېلىس ياغاچلىرى چەكسىز دالادىن قېچىپ، تۆمۈرىيولنىڭ ئالدىدىن سۆيۈنۈپ، قۇچاق ئېچىپ، يۇگۇرۇپ چىقىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. شۇنچە نەرسىلەرنىڭ ئىچىدە يېدىگەي قىزلىرىنى كۆرمەي قېلىشقا تاس قالدى. ئۇلار بۇگۈن غەربتىن - شەرقتە ئۆتكەن يولۇچىلار پويىزىنىڭ ھەممىسىنى قارشى ئالغاندەك كۆرۈندۇ، «كۆرسۇن» دېگەندەك قىلىپ، قوللىرىنى پۇلاڭلىتىشىپ، تاق - تاق سەكرىشىپ شارت - شۇرت قىلىپ ئۆتۈپ تۇرغان دېرىزىلەرگە كۇلۇپ قارىشىدۇ، كۆزلىرى نۇرلىنىپ، چاچلىرى كۇلكىلىك دەرىجىدە پۇلاڭلايدۇ. يېدىگەي بولسا دېرىزىگە

يېپىشىپ تۇرۇپ، ئۇلارغا قاراپ قولىنى پۇلاڭلىتىپ، ئاللىقانداق ئىللىق سۆزلەرنى قىلدى؛ ئېھتىمال قىزلىرى ئۇنى كۆرمىگەندۇر، تونۇماي قالغاندۇر، بەلكىم. شۇنداق بولسىمۇ ساددا قىزلىرىنىڭ كۆتۈپ تۇرغىنى ئۇچۇن يېدىگەي خۇشال بولۇپ كەتتى. ھازىرلا ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ، ھايالدىما بىكەتنىڭ ۋە بالىلىرىنىڭ قېلىپ قالغىنى بىلەن ھېچكىمنىڭ ئىشى بولمىدى. ھايالدىما بىكەتنىڭ نېرى تەرىپىدىكى ئوتلاقتا ئوتلاپ يۈرگەن تۆگە پادىسى ئىچىدە ئۇنىڭ داڭلىق قارانارىنىڭ بەخىرامان يايلاپ يۈرگەنلىكى ھېچكىمنىڭ يادىغا كەلمىدى. يېدىگەي بۇغرىسىنى يىراقتىن بولسىمۇ تونۇپ كۇلۇمسىرەپ قويدى.

كېيىنچە يەنە ئىككى - ئۇچ بىكەتنى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىنلا يېدىگەي ئۇيقۇغا باش قويدى. پويىز چاقلىرىنىڭ بىر خىل رىتىملىق تاقىر - تۇقۇرىغا تەۋرىنىپ، يېنىدىكى كىشىلەرنىڭ پەس ئاۋازدا قىلىشقان گەپلىرىگە قۇلاق سېلىپ ئۇزاق ۋە ناھايىتى تاتلىق ئۇخلىدى.

ئىككىنچى كۇنى چاشگاھ ۋاقتىدا، پويىز چىمكەنتتىن باشلىنىپ، پۇتۇنلەي يەتتەسۇغا ئورنىپ ياتقان مەشھۇر ئالاتاۋ قوينىغا كىردى. مانا تاغ دېگەن، نېمىدېگەن ھەيۋەت تاغ بۇ! ئالمائاتاغىچە سوزۇلۇپ ياتقان بۇ تاغلارنى، كۇن نۇرىدا ۋالىلدىغان ئاق قار، كۆك مۇز بىلەن قاپلانغان تاغ چوققىلىرىنى كۆرۈپ تويمىغان يېدىگەي بۇ مەنزىرىدىن كۆزىنى ئالالماي قالدى. ساڭى ئۆزەكنىڭ كەڭ دالا، چەكسىز چۆلىدە ئۆسكەن بىر كىشى ئۇچۇن ئېيتقاندا، بۇ ھەقىقەتەن ئاجايىپ بىر كۆرۇنۇش ئىدى. ئاسمانغا تاقاشقان ئالاتاۋ ئۆزىنىڭ ئاجايىپ چوڭلۇقى بىلەن يېدىگەينى ھەيران قالدۇرۇپلا قالماي، بەلكى شۇ مۇناسىۋەت بىلەن يېدىگەينى چوڭقۇر ئويغىمۇ سالدى. ئۇ تاغقا قاراپ خىيال سۇرۇشكە ئامراق ئىدى. ئۇ ھازىرچە ناتونۇش مەسئۇل كىشىلەر بىلەن كۆرۇشۇشكە كۆڭلىدە تەييارلاندى. ئۇلار بۇرۇنقى

خاتالىقلار ئەمدى ئىككىنچى تەكرارلانمايدۇ، دەپ ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتقانغۇ، ئۇمۇ دەل ئەنە شۇ مەقسەتتە، ئۇلارغا ئابۇتالىپ ئائىلىسىنىڭ بەختسىزلىككە ئۇچرىغان سەرگۈزەشتىلىرىنى ئېيتقىلى كېلىۋاتىدۇ. ئۇلار ئېنىقلاپ بەرسۇن، بەلكى بۇ خاتا دېلونى قانداق تۈزىتىدىغانلىقىنى دەرھال قارار قىلىشسۇن. ئابۇتالىپ ئۆلۈپ كەتكەن ۋە ئۇنى تېرىلدۇرۇۋالغىلى بولمايدىغىنى بىلەن، ئەمدى ئۇنىڭ بالىلىرى خورلۇققا قالماسلىقى كېرەك، نۇرلۇق يولغا ئىگە بولۇشى كېرەك. چوڭ ئوغلى داۋۇل بۇ يىل مەكتەپكە كىرىدۇ، ئۇ مەكتەپكە بوينى قىسىلمايدىغان بولۇپ بارىدىغان بولسۇن، ئۇ بىچارىلەر ھازىر قايسى چۆلدە يۈرۈۋاتىدىكىن؟ قانداق كۈنلەرنى كۆرۈۋاتىدىكىن، زەرىپە نېمە قىلىپ يۈرىدىكىن؟ ھاياتمىدۇر؟

مۇشۇلارنى ئويلىغىنىدا يېدىگەينىڭ يۈرىكى مۇزلاپ كەتتى. يۈرىكى مۇزلىمايدىغان، ئۇنتۇپ كېتىدىغان ۋاقىتمۇ بولغانىدى. ئۇنىڭ بۇ يەردىن كېتىشى دەل ئۇنىڭ ئۇنتۇپ كېتىشى ئۈچۈن ئەمەسمىدى؟ لېكىن، نېمىنىڭ ئۇنتۇپ كېتىلگەنلىكىنى، نېمىنىڭ تېخىچە ئېسىدە ئىكەنلىكىنى بىرلا خۇدا بىلەتتى! يېدىگەي تەقدىرگە تەن بېرىپ، ئۆز قايغۇسىنى ئۆزى باستى. بۇ ئىشلارنى كىمگە ئېيتىدۇ، ئۇنى كىم چۈشىنىدۇ؟ ئاسمانغا تاقاشقان ئاق قارلىق تاغلارغا ئېيتسۇنمۇ، بىراق ئېگىزدە تۇرغان قارلىق تاغنىڭ ئادەم بالىسىنىڭ يەر يۈزىدىكى قايغۇ - ھەسرىتى بىلەن نېمە كارى. ئۇلۇغ ئالاتاۋ شۇنىڭ ئوچۇن ئۇلۇغكى، ئادەملەر دۇنياغا كېلىپ - كېتىپ، تۇغۇلۇپ - ئۆلۈپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۇ مەڭگۈ تۇرىۋېرىدۇ، كىشىلەر ئۇنىڭغا قاراپ تۇرلۇك پىكىر - خىيالىلارغا پاتىدۇ، لېكىن ئۇلار قەد كۆتۈرۈپ تۇرىۋېرىدۇ، ئۇندىمەي تۇرىۋېرىدۇ، ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئالاتاۋ...

ئابۇتالىپ «رايىمالى ئاغا ۋە ئۇنىڭ ئىنىسى ئابدۇلخانغا ئېيتقانلىرى» نى يېزىۋالغاندىن كېيىن، ئېھتىمال، ئۇ توغرۇلۇق كۆپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن، بىر قېتىم سۆز ئارىسىدا

ئېيتقانىدى: رايمالى بىلەن بېگىمئايدەك كىشىلەر تۇرمۇش يولىدا ئۇچراشسا، بىر - بىرىگە نۇرغۇن بەخت - سائادەت كەلتۈرىدۇ، ئوخشاشلا بىر - بىرىگە نۇرغۇن جاپا - مۇشەققەتمۇ كەلتۈرىدۇ. ئۇلار بىر - بىرىنى ئاخىرى چىقمايدىغان پاجىئەگە ئىتتىرىپ، بىر - بىرىنى چوقۇم قايغۇغا سالىدۇ. رايمالىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ئۇلارغا ئەنە شۇنداق مۇئامىلە قىلغان، ئۇلار بۇنى تېخى ئونىڭ بەختى ئۇچۇن، دەپ بىلگەن. يېدىگەي شۇ چاغدا بۇ گەپلەرنى ئابۇتالىپ بىر ئەقلىيە سۆز تەرىقىسىدە ئېيتىۋاتىدۇ، دەپ قارىغانىدى، كېيىن ئۇ بۇنداق جاپا - مۇشەققەتنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەندىلا بۇ ئەقلىيە سۆزلەرنىڭ تېگىگە يەتتى، گەرچە ئۆزى بىلەن زەرىپە ئوتتۇرىسىدىكى ئىش يۇقىرىدىكى ھېكايىگە تۇپتىن ئوخشىمىسىمۇ، بىرى ئاسماندىكى، بىرى يەردىكى ئىشتەك بولسىمۇ، ئۇلار ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق ئىش يۇز بەرمىگەن، يېدىگەي پەقەت ئۇنى ئادەتتىكىدەك سېغىنىپ يۈرگەن، ئۇنىڭ ئىشقىدا كۆيۈپ يۈرگەن، خالاس. زەرىپە بولسا، ھەل قىلغىلى بولمايدىغان بۇنداق چەمبەر ئىچىدە قالغۇچە دەپ، ئۇنىڭدىن بەتتەر ئازاب - ئوقۇبەتنى ئۇستىگە ئېلىپ كېتىپ قالدى. ئۆزى قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، خۇددى قان تومۇرىدىكى قان ئېقىمىنى ئۈزۈپ تاشلىغاندەك ئونىڭ بىلەن ئادا - جۇدا بولدى. لېكىن، ئۇ يېدىگەينى ئويلىمىدى، ئونىڭ بۇ قارارى ئۇچۇن يېدىگەينىڭ قانچىلىك بەدەل بېرىدىغانلىقىنى ئويلىمىدى. ھېلىمۇ تىرىك قالغىنىغا شۈكۈر. ھازىر بولسا بۇنداق سېغىنىش ئۇنى پات - پات قىسماقتا ئېلىپ تۇراتتى، زەرىپەنى بىر كۆرۈش، ئاۋازىنى بىر ئاڭلاش ئۇچۇن، ئونىڭ پۈتۈن جاھانىنى كەزگۈسى كېلەتتى...

شۇنىڭدىن كېيىن يېدىگەي ئۆزىچە بىر كۇلۇپ، ئابۇتالىپ ئېيتىپ بەرگەن بىر ئىشنى ئېسىگە ئالدى: گېرمانىيەدە گىيۈتى دېگەن بىر ئۇلۇغ زات، ئۇلۇغ شائىر ئۆتكەنكەن. گىيۈتى دېگەن ئىسىم قازاقچىدا ئانچە پاساھەتلىك بولمىسىمۇ، لېكىن گەپ بۇ

يەردە ئەمەس، ھەممە ئادەمنىڭ ئىسمى بولىدۇغۇ، ئىسسم دېگەن پېشانىگە پۈتۈلگەن. گىيوتى دېگەن بوۋاي يەتمىش نەچچە ياشقا كىرىپ قالغىنىغا قارىماي بىر قىزغا كۆيۈپ قاپتىكەن، ئۇ قىزمۇ گىيوتىغا چىن يۈرىكىدىن ئاشىق ئىكەن. بۇ ئىشنى ھەممە كىشى بىلىدىكەنۇ، بىراق ھېچكىم بوۋاينىڭ پۈت - قولىنى باغلىماپتۇ، ھېچكىم ئۇنى سارايغ دەپ قارىماپتۇ... لېكىن رايمالىغا قانداق مۇئامىلە قىلىشقان ! ئۇنى بىر تىينىغا ئەرزىمەس نەرسە ھېسابىدا يەر بىلەن يەكسان قىلىپ تۇرۇۋقلۇق، بۇنى يەنە ئۇنىڭغا قىلىنغان ياخشىلىق دەپ قارىغان... زەرىپەمۇ يېدىگەينىڭ ياخشى بولۇشىنى ئۈمىد قىلىپ، ۋىجدانى بىلەن ئىش قىلغان، شۇڭا يېدىگەي زەرىپەدىن نەپرەتلەنمىگەن. قانداقمۇ ئۆزى سۆيگەن كىشىدىن نەپرەتلەنگىلى بولىدۇ؟ ئۆزىنى ئەيىبلىشى، ئۆز سەۋەنلىكىنى تەكشۈرۈشى كېرەك. ئىشقىلىپ ئۇ خورلۇق تارتىمسا بولدى، ئۆزى ھەممىگە چىدار... قولۇڭدىن كەلسە، سېنى تاشلاپ كەتكەندىمۇ ئۇنى ئېسىڭدىن چىقارماي ياخشى كۆر، ئەسلە...

ئابۇتالىپنى ئېسىدىن چىقارماي، ئۇنىڭ يېتىم بالىلىرىنى ئېسىدىن چىقارماي باراتتى يېدىگەي، مۇشۇ يول ئۇستىدە...

ئالمائاتاغا يېقىن قالغاندا، يېدىگەي بىردىنلا چۆچۈپ قالدى: مۇبادا ئېلىزاروف يوق بولۇپ قالسىچۇ؟ مانا قىزىق ! ئۆيدىكى چاغدا نېمىشقا ئويلىمىغاندۇر، يا ئۇكىبالا ئويلىماپتۇ، ھەممىنى ئۆز كۆڭلىدىكىدەك ئويلاپتۇ. ئۆزلىرى سارى ئۆزەكتىن چىقماي ياشاپ كەلگەچكە، باشقىلارنىمۇ شۇنداق ئويلىغان - دە. ئافاناسي ئىۋانوۋىچ ئۆيىدە بولماي قېلىشى تامامەن مۇمكىن، ئۇ دېگەن پەنلەر ئاكادېمىيەسىدە ئىشلەيدىغان كىشى، ھەممە يەرگە بارىدۇ، ئالىملارنىڭ ئىشى ئاز بولامتى؟ ئېھتىمال، ئۇزاق مۇددەتلىك كامانداروپكىغا چىقىپ كەتكەندۇر. «تازا كېلىشمەسلىك بولامدۇ، نېمە» يېدىگەي ئالاقزەدە بولۇشقا باشلىدى. ئۇ ئويلايتتى، مادامكى مۇشۇنداق ئىش بولۇپ قالسا، قازاق گېزىتخانىسىغا

بېرىشنى ماقۇل تاپتى، گېزىتخانىنىڭ ئادرېسى ھەر سان گېزىتتە بارغۇ. ئۇلار ئۇنىڭ كىم بىلەن كۆرۈشۈشنى ئېيتىپ بېرىدۇ. گېزىتخانا خادىملىرى بۇنداق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش ئۈچۈن كىم بىلەن كۆرۈشۈش كېرەكلىكىنى بىلمەي قويمايدۇ. ئۆيدە ئولتۇرغاندا ھەممىسى ئاسان بىلىنگەن - دە، جابدۇنۇپ يولغا چىقىپ كەتكەن. ئەمدى كېلىدىغان يېرىگە يېقىنلاپ قالغاندا يېدىگەي ئولتۇرالماي كەتتى. «ھاماقەت ئوۋچى ئۆيدە قاپقان قۇرۇپتۇ» دېگەندەك بىر ئىش بولدى - دە، بۇ. دۇرۇس، ئۇ چاغدا ئۇ ئېلىزاروفقا بەك ئىشەنگەنىدى. ئېلىزاروف قەدىناس دوستى، نەچچە قېتىم ئۇنىڭ ئۆيىگە كەلگەن، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىڭ ئۆمۈر تارىخىنى ياخشى بىلىدۇ، ئۇنىڭغا ئېيتسىلا، ئۇنىڭ بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىنى چۈشىنىدۇ. لېكىن، ناتونۇش ئادەملەرگە قانداق دېيىشى كېرەك؟ گەپنى نەدىن باشلىشى كېرەك؟ قانداق دەيدۇ — سوتتا گۇۋاھچىلار سۆزلىگەندەك سۆزلەمدۇ ياكى مەلۇمات بەرگەن چاغدىكىدەك سۆزلەمدۇ؟ ئۇلار ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلامدۇ؟ جاۋاب بېرەمدۇ؟ ئۇلار ئۇنىڭدىن سەن نېمە ئادەم، نېمىشقا پەقەت ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىلا ئاقلىماقچى سەن؟ سېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن نېمە ئالاقەڭ بار؟ سەن ئۇنىڭ نېمىسى — ئاكىسىمۇ، قۇدىسىمۇ، باجىسىمۇ دەپ سورارمۇ؟

بۇ چاغدا پويىز ئالمائاتانىڭ شەھەر ئەتراپىغا كىرىپ كەلگەنىدى. يولۇچىلار يۇك - تاقلىرىنى تەخلەپ، پويىزدىن چۈشۈشكە تەييارلىنىپ دەھلىزگە كېلىپ تۇردى. يېدىگەيمۇ تەييار بولۇپ تۇردى. يىراقتىن ۋوگزال كۆرۈندى، سەپەر ئاياغلاشتى. ۋوگزال سۈپىسىدا ئادەملەر مىغ - مىغ قىلاتتى — مېھمان كۈتكۈچىلەرمۇ، يولغا ئاتلىنىشقا كەلگەنلەرمۇ يىغىلىشقانىدى. پويىز سۈرئىتىنى ئاستىلاتتى. يېدىگەينىڭ دېرىزە ئالدىدا تۇرۇپ، ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئادەملەر توپى ئىچىدە ئېلىزاروفنىڭ تۇرغانلىقىغا بىردىنلا كۆزى چۈشۈپ قالدى -

ده، خۇشاللىقىدىن گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ، خۇددى باللارغا ئوخشاش سەكرەپ كەتتى. ئېلىزاروف ئىسسىق كۆڭلى بىلەن، شىلەپىسىنى پۈلاڭلاتقىنىچە ۋاگونغا ئەگىشىپ كېلىشكە باشلىدى. ئىش ئوڭدىن كەپتۇ! يېدىگەي كۈتۈۋېلىشقا ئېلىزاروفنىڭ ئۆزى كېلەر دەپ ئويلىمىغانىدى. ئۇلار بۇلتۇر كۈزدىن بۇيان كۆرۈشمىگەنىدى. يېشى خېلى يەرگە يېرىپ قالغان بولسىمۇ، ئافاناسىي ئىۋانوۋىچ ئۆزگەرمەپتۇ، ئاۋۋالقىدەكلا ئورۇق چىراي، ھەربىكەتلىرى چاققان. قازانقاپ ئۇنى بۇرۇن «ئارغىماق» دەيتتى، ئارغىماق ئافاناسىي — بۇ ئادەتتىكى مۇبالىغە گەپ ئەمەس ئىدى. ئېلىزاروف بۇ لەقەمنى چۈشەنگەچكە، ئۇنى قوبۇل قىلىشقا رازى بولۇپ: «بوپتۇ، شۇنداق دەۋەرگىن، قازانقاپ، قېرى ئارغىماق دېگىن، بىراق، بەربىر ئارغىماق ـ دە! قويغان بۇ لەقەمنىڭگە رەھمەت» دېگەنىدى. ئۇ ئادەتتە ساری ئۆزەككە كەلگەندە پۈتىغا قېلىن بىرېزېنت ئۆتۈك، بېشىغا كونىراپ كەتكەن بىر كەپكە، ئۇچىسىغا خىزمەت كىيىمى كىيگەن بولاتتى. ھازىر بولسا گالىستۇك تاقاپ، ناھايىتى چىرايلىق قارا كۆك كاستۇم كىيگەنىدى. كاستۇم ئۇنىڭغا خويمۇ ياراشقان، بولۇپمۇ بوزارغان چېچىغا تازا ماس كەلگەنىدى.

پويىز توختىغۇچە ئېلىزاروف پويىزنى بويلاپ، دېرىزىگە كۈلۈپ قاراپ كېلىۋەردى. سېرىق كىرپىك، كۆكۈچ كۆزى كۈلۈمسىرەپ، بۇ ئۇچرىشىشقا چىن كۆڭلىدىن رازى ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. بۇنى سەزگەن يېدىگەينىڭ ئىچى ئىسسىپ، يول بويى قانداق بولارکىن، دەپ ئويلىغان ئويلىرى بىردىنلا يوقالدى. «ياخشى نىشان، خۇدايىم بۇيرۇسا، ئىشىم ئوڭغا تارتىدىكەن» دەپ ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشال بولدى يېدىگەي.

— ئاخىر كەلدىڭ ـ ھە، ئاخىر! سالام يېدىگەي! سالام بورانلىقىنىڭ يېدىگەيى ! — دەپ قارشى ئالدى ئېلىزاروف.

ئىككىسى قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. ھەم خۇشاللىقتىن، ھەم ئادەمنىڭ جىقلىقىدىن يېدىگەي نېمە قىلارىنى بىلەلمەي كەتتى.

ئىككىسى ۋوگزال ئالدىدىكى مەيدانغا چىققۇچە، ئېلىزاروف يېدىگەينى سوئالغا كۆمۈۋەتتى، ھەممىنى بىر - بىرلەپ سورايتتى:

— قازانقاپ قانداق يۈرىدۇ، ئوكىبالا، بۆكەي ئامان - ئېسەنمۇ، بالىلار تىنچلىقمۇ، ھازىر ھايالدىما بېكەتنىڭ باشلىقى كىم؟ — ئۇ ھەتتا قارانارنىمۇ ئۇنتۇماي سورىدى، — ھېلىقى قارانارنىڭ قانداق؟ — دېدى ئۇ ناھايىتى خۇشال كۈلۈپ، قىزىقىپ، — ھېلىمۇ شۇ ئارسلاندەك ۋارقىراپ يۈرەمدۇ؟

— يۈرىدۇ، ئۇنىڭغا نېمە بولاتتى، ۋارقىرايدۇ، — دېدى يېدىگەي، — ساڭا ئۆزەكىمۇ يېتىمدۇ، ئەمدى نېمە كېرەك ئۇنىڭغا.

ۋوگزال يېنىدا يالت - يۇلت قىلىپ، قارا رەڭلىك چوڭ بىر پىكاپ تۇرۇپتۇ. بۇنداق پىكاپنى يېدىگەينىڭ تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىدى. بۇ 50 - يىللاردىكى ئەڭ ئاتاقلىق پىكاپ — «زىم» ئىدى.

— بۇ مېنىڭ قارانارىم، — دەپ چاقچاق قىلدى ئېلىزاروف ئالدى ئىشىكنى ئېچىپ، — قېنى، يېدىكە، بىز كەتتۇق.

— ماشىنىنى كىم ھەيدەيدۇ؟ — دېدى يېدىگەي.

— ئۆزۈم، — دېدى ئېلىزاروف رولدا ئولتۇرۇپ، — قېرىغاندا بىر كۆرەي دېدىم. ئامېرىكىلىقلاردىن بىزنىڭ نەرسىمىز كەم؟

ئېلىزاروف بىردىنلا ماشىنىنى ئوت ئالدۇردى، ماشىنا ئورنىدىن قوزغىلىشتىن ئاۋۋال مېھمىنىغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— شۇنداق قىلىپ كېلىپ قالدىم دېگىن، ئوچۇقىنى ئېيت، قانچە ۋاقىت تۇرىسەن؟

— مەن بىر ئىش بىلەن كەلدىمغۇ، ئافاناسىي ئىۋانوۋىچ، قانداق ھەل بولىدۇ، ئاۋۋال سىز بىلەن مەسلىھەتلىشىۋالاي دېگەنىدىم.

يۈيۈ كتاب نۇر بېسىش

ـــ شۇ، مەنمۇ شۇنى پەرەز قىلىۋاتىمەن، ئۇنداق بولمىسا، سېنى ساری ئۆزەكتىن باغلاپمۇ ئەكەلگىلى بولمايتتى، ئەلۋەتتە! خوش، ئەمىسە مۇنداق بولسۇن، يېدىكە. ھازىر بىزنىڭ ئۆيگە بارىمىز. مېھمانخانا دېگەننى قوي! سۆزلىمەيلا قوي، بىزنىڭ ئۆيدە تۇرىسەن. سەن مېنىڭ ئېسىل مېھمىنىم سەن. ساری ئۆزەكتە مەن سىلەرگە تالاي مېھمان بولدۇم. بۇگۈن سەنمۇ ماڭا مېھمان. ھۆرمەت قىلغانىنىڭ ھۆرمىتى بار، دەيدۇغۇ قازاقلار!

ـــ شۇنداق، ـــ دەپ بېشىنى لىڭشىتتى يېدىگەي.

ـــ دېمەك، كېلىشتۇق. مەنمۇ يالغۇزلۇق تارتمايمەن. يۇلىيام موسكۋادىكى ئوغلۇمنىڭ يېنىغا كەتكەن، ئىككىنچى نەۋرىمىز دۇنياغا كۆز ئاچتىغۇ، يۇلىيا خۇشاللىقىدا قىن ـ قىنىغا پاتماي، ئالدىراپ يولغا چىققان.

ـــ ئىككىنچى نەۋرىمۇ؟ قۇتلۇق بولسۇن!

ـــ ھەي، ئىككىنچى نەۋرە دېگىنە، ـــ دەپ ئۆزىمۇ ئىشەنمىگەندەك قىلىپ مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ قويدى، ـــ سەنمۇ بوۋا بولىسەن، راست! گەرچە ھازىر تېخى بالدۇر دەپ ھېس قىلساڭمۇ. مەن سېنىڭدەك چېغىمدا تېخى ھېچنېمىدىن خەۋرىم يوق ئويناپ يۈرەتتىم. مېنىڭ ھەيران بولىدىغىنىم شۇكى، ياش جەھەتتىن ئىككىمىز ئوخشاش بولمىساقمۇ، بىراق بىر - بىرىمىزنى چۈشىنىمىز، ئۇقمىمىز. ماقۇل، كەتتۇق. بىز ئالدى بىلەن پۈتكۈل شەھەرنى بىر ئايلىنىپ چىقايلى. ئالدى بىلەن يۇقىرىغا ئۆرلەيلى. كۆردۈڭمۇ ئاۋۇ تاغنى، ئۇستىدىكى قارنى كۆردۈڭمۇ؟ ھە، شۇنىڭ تۈۋىگە، مېدىئو تامان بارىمىز. مەن ساڭا ئېيتقانغۇ دەيمەن، بىزنىڭ ئۆي شەھەر سىرتىدا، ھەتتا يېزىدا دېسىمۇ بولىدۇ.

ـــ ئېسىمدە، ئافاناسىي ئېۋانوۋىچ، ئۆيۈم ئۆستەڭنىڭ قېشىدا، كېچە ـ كۈندۈز سۇ شارقىراپ ئېقىپ تۇرىدۇ دېگەنىدىڭىز.

ـــ ھازىر ئۆزۈڭمۇ كۆرىسەن. كەتتۇق، يورۇق چاغدا شەھەرنى

كۆرۈۋال. هازىر دەل ياخشى ۋاقتى. ئەتىيازدا تۇرلۇك گۈل - گىياھلار ئېچىلىپ كەتكەن.

ژوگزالدىن باشلانغان يول تېرەكلىكلەر بىلەن باغلارنى يېرىپ ئۆتۈپ، شەھەرنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىن چەكسىز توز سىزىق بويىچە ماڭغاندەك كۆرۈنەتتى. ئېلىزاروف ماشىنىنى ئاستا ھەيدەپ ماڭدى، يول بويىغا جايلاشقان تۇرلۇك ئىدارە - ئورگانلارنى، ماگىزىنلارنى، تۇرالغۇ جايلارنى يېدىگەيگە تونۇشتۇرغاچ ماڭدى. شەھەرنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى كەڭ بىر مەيدانغا جايلاشقان كاتتا بىنانى يېدىگەي ئۇنىڭ شەكلىگە قاراپلا تونۇدى — بۇ شەھەرلىك ھۆكۈمەت بىناسى ئىدى.

— بۇ مەركىزىي كومىتېت، — دېدى ئېلىزاروف بېشى بىلەن كۆرسىتىپ.

ئۇلار ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا، ئەتىسى ئىش بىلەن بۇ يەرگە كېلىشىنى ئويلىمىغانىدى. تىك كوچىدىن سولغا بۇرۇلىدىغان يەرگە جايلاشقان يەنە بىر بىنانى يېدىگەي تونۇدى — ئۇ قازاق ئوپېرا تىياتىرى ئىدى. ئۇلار يەنە ئىككى مەھەللىنى بېسىپ ئۆتكەندە تاغ تەرەپكە بۇرۇلۇپ، مېدىئونى كۆزلەپ ماڭدى. شەھەر مەركىزى ئارقىدا قېلىپ باراتتى. ئۇلار ئىككى قاسىتىغا ھويلا - ئارانلار، تال - دەرەخلەر، تاغ سۇيى ئېقىپ تۇرغان ئېرىقلار ۋە باغلار چۈشكەن كوچا بىلەن كەلمەكتە. ئەتراپ گۈل - چېچەككە پۈركەنگەن باغ.

— نېمىدېگەن گۈزەل، — دېدى يېدىگەي پەس ئاۋاز بىلەن.

— دەل مۇشۇنداق پەيتتە كەلگىنىڭگە خۇشال بولۇۋاتىمەن، — دېدى ئېلىزاروف، — ئالمائاتانىڭ ئەڭ گۈزەل پەيتى. قىشمۇ چىرايلىق. بىراق، ھازىر جېنىڭ يايرايدۇ!

— بۇ كۆچۇلنىڭ كۆتۈرەڭگۇ بولغانلىقىغۇ، — دەپ يېدىگەيمۇ خۇشال بولدى.

ئېلىزاروف كۆكۈچ كۆزلىرى بىلەن يېدىگەيگە ئىتتىك بىر قاردى - دە، بېشىنى سىلىپ قاپىقىنى تۇرۇپ سەل

يۇيۇ كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

سالماقلىنىپ قالدى، قايتىدىن يەنە كۈلۈمسىرىدى.

ــ بۇ يىلقى ئەتىياز باشقىچە، يېدىكە. ئۆزگىرىش بولۇۋاتىدۇ. ياش چوڭىيىپ قالغان بولسىمۇ، هاياتىمىز مۇشۇنىڭ بىلەن قىزىق ــ دە. هازىر كىشىلەرنىڭ كاللىسى سەگەكلىشىپ قالدى، ياخشى ــ ياماننى پەرقلەندۈرەلەيدىغان بولۇپ كەتتى. سەن ئاغرىپ ساقايغاندىن كېيىنلا تۇرمۇشنىڭ هەقىقىي لەززىتىنى بىلىدىغان دەرىجىدە قاتتىق ئاغرىپ باقتىڭمۇ؟

ــ ئېسىمدە يوق، ــ يېدىگەي راستىنى ئېيتتى، ــ ئاشۇ قېتىمقى سىلكىنىش بىلەن زەخمىلەنگىنىم بولمىسا...

ــ هە، سەن دېگەن ئۆكۈزدەك ساغلامغۇ، ــ دېدى ئىلىزاروف قاقاقلاپ كۈلۈپ، ــ مېنىڭ ئېيتىۋاتقىنىم ئۇ ئەمەس. بۇ بىر تەمسىلغۇ... بىرىنچى سۆزنى پارتىيەنىڭ ئۆزى ئېيتىپتۇ. شەخسەن ئۆزۈم جەبىر ــ جاپا تارتمىساممۇ مەن بۇ ئۆزگىرىشكە تولىمۇ رازىمەن. خۇددى ياشلىق دەۋرىمگە قايتىپ كەلگەندەك، كۆڭلۈم كۆتۈرەڭگۈ، ناهايىتى ئۇمىدۋارمەن. ياكى بۇ مېنىڭ راستىنلا قېرىغانلىقىمنىڭ بەلگىسىمۇيا!؟

ــ ئافاناسىي ئېۋانوۋىچ، مانا مېنىڭ كېلىشىمىمۇ مۇشۇ ئۆزگىرىشكە مۇناسىۋەتلىكقۇ.

ــ هە، نېمە دېدىڭ؟ ــ ئىلىزاروف چۈشەنمەي قالدى.

ــ بەلكىم ئېسىڭىزدىدۇر، مەن سىزگە ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ توغرۇلۇق گەپ قىلىپ بەرگەنىدىمغۇ.

ــ هەئە، ئەلۋەتتە! خېلى ئېنىق ئېسىمدە. هە مۇنداق دە. ئىشنىڭ تېگىدىن ئويلايدىكەنسەن. يارايسەن، ئۇزاققا سوزمای دەرهال كەپسەن.

ــ يارايدۇ دەيدىغان نېمەم بار مېنىڭ، بۇنى ئويلاپ تاپقان مەن ئەمەس، ئۆكىبالا. زادى نەدىن باشلاش كېرەك؟ نەگە بارسام بولار؟

ــ نەدىن باشلاش كېرەك؟ بۇ توغرۇلۇق ئىككىمىز مەسلىھەتلىشەيلى. ئۆيگە بارغاندىن كېيىن چاي ئىچىپ

ئولتۇرۇپ، ئالدىرىمايلا ئويلىنايلى، ــ ئېلىزاروف ئۇندىمەي جىم بولۇپ قالدى ـ دە، سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن سالماقلىق بىلەن سۆزلەپ كەتتى، ــ دەۋر ئۆزگىرىۋاتىدۇ، يېڭىكە. بۇنىڭدىن ئۇچ يىل بۇرۇنغۇ سېپىلىڭ بۇنداق ئىش بىلەن كېلىش ئۈيۈشمۇ كىرمەس ئىدى، ئەمدىغۇ ھېچ نەرسىدىن قورقمايسەن. ئۆزىمۇ شۇنداق بولۇشى كېرەك ـ دە. بىز كۆپچىلىك، ھەربىرىمىز مۇستەسنا سىز ھالدا مۇشۇنداق ھەقىقەتتە چىڭ تۇرۇشىمىز كېرەك. ھېچكىمگە ھېچقانداق ئىمتىياز بېرىلمىسۇن، مەن مۇشۇنداق چۈشىنىمەن.

ــ بۇ تەرىپىنى سىز ئوبدان بىلمىسىزغۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز ئالىم ئادەم، ــ دەپ پىكرىنى بىلدۈردى يېدىگەي، ــ بىزنىڭ تۆمۈرىيولدا ئۆتكەن قېتىمقى يىغىنىمۇ مۇشۇنداق مەسىلەر ئېيتىلدى. شۇڭا، مەن دەرھال ئابۇتالىپنى ئەسلىدىم، بۇ ئىش بۇرۇن مېنىڭ يۇرىكىمنى ئېچىشتۇراتتى، ھەتتا شۇ يىغىندا سۆزلىمەكچىمۇ بولدۇم. سۆزلىمەكچى بولغانلىرىم ھەقىقەتتە چىڭ تۇرۇش مەسىلىسىلا ئەمەس ئىدى. ئابۇتالىپتىن بالىلىرى قالدى، ھازىر چوڭ بولدى، چوڭى بۇ يىل كۇزدە مەكتەپكە كىرىدۇ...

ــ ئۇلارنىڭ ئۆيى ھازىر قەيەردە؟

ــ بىلمەيمەن، ئافاناسىي ئېۋانوۋىچ، شۇ چاغدىلا كۆچۈپ كەتكەن، ئۇچ يىلدەك بولۇپ قالدىغۇ، شۇنىڭدىن بۇيان بىلمەيمىز، ھېچبىر ئىز ـ دېرىكى يوق.

ــ ھە، ئۇنىڭ كېرىكى يوق. بىز ئامال قىلىپ تاپمىز. قانۇن گېپى بىلەن ئېيتقاندا، ھازىر ئاساسلىقى ئابۇتالىپ دېلوسى توغرۇلۇق ئەرز بېرىش كېرەك.

ــ مانا، مانا، ئەڭ زۆرۈر گەپنى دەرھال سىز تاپتىڭىز. مېنىڭ سىزنى ئىزدەپ كېلىشىمنىڭ دەل مۇشۇ ئىش ئىدى.

ــ مېنىڭچە، كەلگىنىڭ بىكارغا كەتمەيدۇ.

ئىش ئويلىغاندەك بولۇپ چىقتى، تېزلا يېدىگەي ئۆيىگە

قايتىپ ئۇچ ھەپتىدىن كېيىنلا، ئالمائاتادىن ھۆججەت كەلدى، ئۇنىڭدا ئېنىق قىلىپ: «بورانلىق ھايالدىما بېكىتىنىڭ بۇرۇنقى ئىشچىسى، سوراق ئۇستىدە ئۆلگەن ئابۇتالىپ قۇتتىمبايېۋ گۇناھسىز بولغانلىقتىن تولۇق ئاقلاندى» دەپ يېزىلىپتۇ، دەل مۇشۇنداق يېزىلىپتۇ! بۇ ھۆججەت زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچى بۇرۇن ئىشلىگەن ئورۇندا ئاشكارا ئېلان قىلىنسۇن، دەپ يېزىلىپتۇ.

مۇشۇ ھۆججەت بىلەن بىر ۋاقىتتا دېگۈدەكلا، ئافاناسىي ئېۋژانوۋچ ئېلىزاروفتىنمۇ خەت كەلدى. بۇ خاتىرىلەش ئەھمىيىتىگە ئىگە خەت ئىدى. يېدىگەي بۇ خەتنى ئۆزىنىڭ ئەڭ قىممەتلىك ھۆججەتلىرى — بالىلىرىنىڭ دۇنياغا كېلىش گۇۋاھنامىسى، ئۇرۇش مەيدانىدا خىزمەت كۆرسەتكەنلىكى ئالغان مۇكاپاتنامىلىرى، ئۇرۇشتا جاراھەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن بېرىلگەن گۇۋاھنامىلەر، ئەمگەكتە باھالانغان ماتېرىياللار بىلەن قوشۇپ ساقلاپ قويدى...

ئافاناسىي ئېۋژانوۋچ ئۆزىنىڭ بۇ ئۇزۇن خېتىدە ئابۇتالىپنىڭ ئىشىنىڭ تېز قارالغانلىقىغا ۋە ئۇنىڭ ئاقلانغانلىقىغا قەۋەتلا رازى بولۇپ، خۇشال بولغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، مۇشۇ بىر پاكىتنىڭ ئۆزى دەۋرنىڭ ياخشى ئالامىتى دەپتۇ. ئېلىزاروفنىڭ سۆزى بويىچە، بۇنىڭ ئۆزى ئۆزىمىزنىڭ كەمچىلىك - خاتالىقلىرىمىزنى ئۆزىمىزنىڭ يەڭگەنلىكى ئىكەن.

خەتتە يېزىلىشىچە يەنە: يېدىگەي كەتكەندىن كېيىن ئۇ بۇرۇن يېدىگەي بىلەن بىللە بارغان ئورگانلارغا يەنە بىرىپ مۇھىم يېڭىلىقلارنى ئىشتىپتۇ. بىرىنچىدىن، سوراقچى تاڭسىقباييېۋ خىزمىتىدىن ئېلىنىپ، دەرىجىسى چۈشۈرۈلۈپ، پۈتۈن پەخرى ئوردېن، مېدال ۋە ناملىرىدىن ئايرىلىپ، جاۋابكارلىققا تارتىلىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ؛ ئىككىنچىدىن، ئېلىزاروف ئالغان خەۋەر بويىچە، ئابۇتالىپ قۇتتىمبايېۋنىڭ ئائىلىسى ھازىر پاۋلودارىدا تۇرىدىكەن (ۋاي - ۋۇي نېمىدېگەن يىراققا كەتكەن!) زەرىپە بىر

مەكتەپتە مۇئەللىم ئىكەن. ھازىرقى ۋاقىتتىكى ئائىلىۋى ئەھۋالىغا كەلسەك، زەرىپە ئەرگە تېگىپتۇ. ئۇنىڭ تۇرۇۋاتقان يېرىدىن ئاران شۇنچىلىك رەسمىي خەۋەرگە ئىگە بوپتۇ. «بۇنىڭدىن باشقا، ــ دەپتۇ ئۇ خېتىدە، ــ ئابايىقى مۇپەتتىش توغرىسىدىكى سېنىڭ گۇمانىڭ توغرا بولۇپ چىقتى، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ئۇستىدىن چېقىمچىلىق قىلىپ دوكلات يازغان دەل شۇ مۇپەتتىش ئىكەن. ئۇ نېمىشقا مۇشۇنداق چېقىمچىلىق قىلىپ دوكلات يازدى، شۇنداق قىلىشقا ئۇنى نېمە قىستىدى؟ بۇ توغرۇلۇق مەن جىق ئويلىدىم، سېنىڭ ئېيتىپ بەرگەنلىرىڭنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ۋەقەلەرنى ئويلاپ ئولتۇرۇپ بېشىم قاتتى، ئۇنىڭ چېقىمچىلىقىنىڭ سەۋەبلىرىنى ئىزدىدىم، بىراق بۇنىڭغا جاۋاب تاپالمىدىم. ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ئۇنىڭغا مۇتلەق ناتونۇش ئادەمغۇ، شۇنداق ئىكەن، ئۇنىڭ ئۇستىدىن چېقىمچىلىق قىلىشقا نېمە سەۋەب بار، بۇنى زادىلا چۈشىنەلمەي كەتتىم. بۇ ئېھتىمال بىر خىل كېسەلدۇر، تارىخنىڭ مەلۇم باسقۇچىدا كىشىلەر مۇپتىلا بولىدىغان بىر خىل يۇقۇملۇق كېسەلدۇر. بەلكىم مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ھەسەتخورلۇق، كۆرەلمەسلىك قۇرت بولۇپ ئادەمنى ئىچىدىن يەۋېرىپ، ئاخىردا ئادەمنى قىزىل كۆز، رەھىمسىز تەبىئەتلىك قىلىۋېتەمدىكىن؟ بىراق، ئابۇتالىپنىڭ ھال ـ ئەھۋالى قانداق ھەسەت تۇغدۇرۇشى مۇمكىن؟ مەن بۇ تېپىشماقنى زادىلا يېشەلمىدىم. چېقىمچىلىق قىلىپ مەقسىتىگە يېتىش ئامالىغا كەلسەك، ئۇ دۇنيا ئاپىرىدە بولغاندىن بۇيان داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان قەبىھ ئۇسۇل. بىر زامانلاردا مەلۇم كىشى ئۇستىدىن ئۇ دېگەن دىنسىز، دەپ قويۇلسىلا، ئۇ بىچارە بۇخارانىڭ بازىرىدا چالما ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈلەتتى، ياۋروپادا ئوتتا كۆيدۈرۈلەتتى. بۇ توغرۇلۇق ئۆتكەندە سەن كەلگەندە ئىككىمىز سۆزلەشكەندۇقتۇ، يېدىگەي. ئابۇتالىپنىڭ دېلوسىنى قايتا قاراپ چىقىش مابەينىدە نۇرغۇن پاكىتلار ئېنىقلاندى، بۇنىڭدىن مەن مۇنداق ئويغا كەلدىم: ئادەمنىڭ

ئۆزىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان بۇنداق باشقىلارغا ئۆچمەنلىك قىلىش ئادىتىنى تۇغدۇرۇش ئۈچۈن خېلى ئۇزاق ۋاقىت كېتىدىكەن. زادى قانچىلىك ۋاقىت كېتىدىغانلىقىنى بولسا مۆلچەرلەش قىيىن. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، مەن ھاياتقا مەدھىيە ئوقۇيمەن. چۈنكى، يەر يۈزىدە ئادالەتنىڭ، ھەقىقەتنىڭ يوقالمايدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. مانا، بۇ قېتىممۇ ئادالەت يەنە غەلىبە قازاندى، قىممەتكە توختىغان بولسىمۇ غەلىبە قازاندى! دۇنيا مەۋجۇتلا بولىدىكەن، مەڭگۈ مۇشۇنداق بولىدۇ، يېدىكە. سېنىڭ ئادالەتلىككە قولۇڭ يەتتى، بۇنى سېنىڭ خالىس ئىشقا ئاشۇرغانلىقىڭغا مەن ناھايىتى خۇشالمەن...»

يېدىگەي خېلى كۈنلەرگىچە مۇشۇ خەتنىڭ تەسىرى ئىچىدە يۈردى. يېدىگەي ئۆزىگە ھەيران بولاتتى، ئۆزگىرىپ كەتكەندەك، ۋۇجۇدىدا قانداقتۇر بىر يېڭىلىق پەيدا بولغاندەك ۋە بۇ يېڭىلىق بارغانسېرى روشەنلىشىپ بېرىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. شۇ چاغدا ئۇ ۋاقتى يەتكەن ئوخشايدۇ، ئاستا ـ ئاستا كېلىۋاتقان قېرىلىقنى كۈتۈۋېلىش ۋاقتى كېلىپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ھېس قىلدى...

ئېلىزاروفنىڭ خېتى ئۇنىڭ ھاياتى ئۈچۈن بىر سۇ بۆلگۈچ بولدى، خەت كېلىشتىن ئاۋۋالقىسى بىر خىل تۇرمۇش، خەت كەلگەندىن كېيىنكىسى بىر خىل تۇرمۇش بولدى. خەت كېلىشتىن ئاۋۋالقى تۇرمۇش تۇگىدى، دېگىزدىن يىراقلىشىپ كەتكەندىن كېيىن قىرغاقتا قارىغاندا ھەممە نەرسە غۇۋا كۆرۈنگەندەك بىر تۇس ئالدى؛ خەت كەلگەندىن كېيىنكى تۇرمۇش بولسا، خۇددى جىمجىت ئاقىدىغان سۇ توختىمايلا ئېقىپ كېلىۋاتقىنىدەك، كىشىلەرگە ئۇ ئېقىنىنىڭ ئۇزاق داۋام قىلىدىغانلىقىنى ۋە لېكىن ئۇنىڭ چەكسىز ئەمەسلىكىنى ئەسكەرتكەندەك بولاتتى. لېكىن، تېخىمۇ مۇھىمى، يېدىگەي خەتتىن بىلدىكى، زەرىپە ياتلىق بولۇپ كەتكەندى. بۇ خەۋەردىن ئۇنىڭ يۈرىكى مۇجۇلدى. يېدىگەي بۇرۇن زەرىپەنىڭ قەيەردىلىكىنى، بالىلىرىنىڭ قانداق تۇرۇۋاتقانلىقىنى، باشقىلار

بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە ئىكەنلىكىنى بىلمەسمۇ، لېكىن ئۇ زەرىپەنىڭ ياتلىق بولۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلغانىدى ۋە يېدىگەي مۇشۇ تۇرقىدىن ئۆزىگە ئۆزى تەسەللى بېرەتتى. ئۇ پويىز بىلەن ئۆيىگە قايتقان چاغدا، بۇنداق تۇيغۇ ئۇنى بەكمۇ چىرمىۋالغانىدى. كاللىسىغا بۇنداق ھېس - تۇيغۇنىڭ نېمىشقا كېلىۋالغانلىقىنى ئېيتىش قىيىن. بىراق، بۇ ھەرگىز ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ يامانلىقىدىن ئەمەس ئىدى. ئەكسىچە، ئالمائاتادىن ئايرىلىدىغان چاغدا يېدىگەينىڭ كۆڭلى خۇش ئىدى. ئىلىزاروف بىلەن بىللە بارغانلا يېرىدە سەممىي كۈتۈۋېلىنىدى، ھېسداشلىققا ئىگە بولدى. بۇنىڭ ئۆزى بىر خىل ئىلھام بولغان، بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆزىنىڭ ئويىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىگە، ئىشنى چوقۇم مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۇرەلەيدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشەنگەنىدى. كېيىن دەل دېگىنىدەك بولدى. ئالمائاتادىن ئايرىلىدىغان كۈنى ئىلىزاروف ئۇنى ۋوگزالنىڭ ئاشخانىسىغا ئاپاردى. پويىزنىڭ مېڭىشىغا خېلى ۋاقىت بولغاچقا ئىككىسى ئالدىرىماي ئولتۇرۇپ غىزا يېدى، شاراب ئىچتى، خوشلىشىش ئالدىدا ئىچ - قارنىنى تۆكۈپ ئارمانسىز پاراڭلىشىۋالدى. شۇ قېتىمقى پاراڭدا يېدىگەي ئۇقتىكى، ئافاناسىي ئېۋانوۋىچ بۇرۇن بىر كومسومول بولۇپ، 20 - يىللاردا تۈركىستان ئۆلكىسىگە كېلىپ، باسمىچىلارغا قارشى جەڭگە قاتنىشىپ، ئاخىر مۇشۇ ئۆلكىدە تۈرۈپ قالغان، گېئولوگىيە ئىلمى بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇنىڭچە، پۈتۈن دۇنيا ئۆكتەبىر ئىنقىلابى بىلەن باشلانغان يېڭى دۇنياغا بىكار ئۇمىد باغلىغان ئەمەس، ئۆتكۈزۈلگەن كەمچىلىك - خاتالىقلار ئۈچۈن قانچىلىك ئېچىنىشلىق بەدەللەر بېرىلگەن بولسىمۇ، لېكىن بىز بۇرۇنقىلار ماڭمىغان بۇ يولدا مېڭىشنى توختىتىپ قويمىدۇق — تارىخنىڭ ماھىيىتى مانا مۇشۇ يەردە. ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: ھازىر بىزنىڭ ئىلگىرىلىشىمىز يەنە يېڭى ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچكە ئىگە بولدى. بۇنداق ئىلگىرىلەشنىڭ كاپالىتى

جەمئىيەتنىڭ ئۆزىنى ئۆزى تۈزىتىپ، ئۆزىنى ئۆزى تازىلاپ مېڭىشىدۇر. «بۇ توغرۇلۇق ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز دادىل ئېيتالايدىكەنمىز، دېمەك كەلگۈسىگىمۇ كۆزىمىز يېتىدۇ» دەپ كەسكىن ئېيتقانىدى، ئېلىزاروف. ھە، ئۇلار غىزا يەپ ئولتۇرۇپ نېمىدېگەن ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن پاراڭلاشقان ـ ھە.

يېدىگەي ئەنە شۇنداق ھېسسىيات بىلەن ساری ئۆزەككە قايتقانىدى.

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يەنە ئالاتاۋنىڭ ئاپپاق چوققىسى يەتتەسۇنىڭ بېشىدىن ـ ئايغىغىچە سوزۇلۇپ پويىزغا قوچاق ئاچماقتا. ئۇ ئەنە شۇ يول ئۈستىدە، ئالمائاتادا ئۆتكۈزگەن كۈنلەرنى يېڭىباشتىن ئەسلەپ، نېمىشقىدۇر شۇ ئوي ـ خىياللار، ئەسلىمىلەر ئىچىدە ئۇنىڭ تۇيغۇ ـ سېزىمى ئۇنىڭغا زەرىپە چوقۇم ياتلىق بولۇپ كەتتى، دېگەنىدى.

يېدىگەي پويىزنىڭ دېرىزىسىدىن تاغلارغا، كۆكلەمدىكى دالالارغا كۆز سېلىپ ئولتۇرۇپ: «يەر يۈزىدە ئېلىزاروفقا ئوخشاش سۆزلىرىگىمۇ، ئىشلىرىغىمۇ سادىق ئادەملەر بارغۇ، ئۇلارسىز بۇ دۇنيادا ھايات كەچۈرۈش تولىمۇ قىيىن» دەپ ئويلىدى. ئابۇتالىپنىڭ ئىشى ئۈچۈن ماڭىدىغان ئىشى تۈگىگەندىن كېيىن ئۇ ئويلايتتى: «ھەي ئىستەي، ئابۇتالىپ ھايات بولغان بولسا، بۇ بوھتانلاردىن قۇتۇلۇپ، يېڭىباشتىن بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىپ، بالىلىرى بىلەن تىنچ ـ خاتىرجەم ياشىغان بولاتتى. تىرىك بولغان بولسا، ھەممە ياخشى بولغان بولاتتى. ئۇ تىرىك بولغان بولسا، زەرىپە ئۇنى سۆزسىز كۈتەتتى، چوقۇم شۇنداق قىلاتتى ! بۇنداق ئايال قانداق كۈنگە قالسىمۇ، چوقۇم ئېرىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتەتتى. كۈتۈپ تۇراي دېسە كېلىدىغان ئادىمى يوق، ئۇمىدمۇ يوق شارائىتتا، بۇنداق ياش جۇۋان ئەرگە تەگمەي يەرگە تېگەرمىدى. لايىق كىشى چىققاندا تەگمەي قانداق قىلىدۇ؟» مۇشۇنداق ئويلاردىن كېيىن يېدىگەينىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى، ئەمدى بۇ ھەقتە ئويلىمای باشقا بىر نەرسىگە نەزەر

تاشلىغۇسى كەلدى، بىراق ھەممىسى بىكار. ئاخىر ئىچى پۇشۇپ، پويىز ئاشخانىسىغا قاراپ ماڭدى.

پويىز ئەمدىلا قوزغالغان بولغاچقا، ئاشخانىدا ئادەم كۆپ ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئىچى رەتلىك، پاكىز ئىدى. ئۇ دېرىزە يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى ـ دە، ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بىر بوتۇلكا پىۋا ئالدى. ئاشخانىنىڭ ئىككى تەرەپ تەڭ كۆرۈنمەيدىغان دېرىزىسىدىن تاغلارغا، كەڭ دالاغا ۋە ئاسمانغا قاراپ ئولتۇردى. ئوڭ تەرىپىگە قارىسا، كەڭ دالا بولۇپ، قىپقىزىل گۈلگە پۈركەنگەن ھەيۋەت ماكان، سول تەرىپىگە قارىسا، ئاق لىباس كىيگەن ھەيۋەتلىك ئېگىز تاغ بولۇپ، ئادەمدە بىر خىل ئۈمىد قوزغايتتى ھەم ئۇنىڭ ئۈمىدلىرىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىپ تاشلايتتى. ئىچى ئېچىشقانلىقتىن ئۇنىڭ ئازراق ئىچكۈسى كەلدى ـ دە، يەنە ۋوتكا ئالدى، بىرقانچە رومكا ئىچكەندىن كېيىن تەمى تېتىماي يەنە پىۋا ئالدى ـ دە، ئىچىپ خىيالغا پاتتى. كەچ كىرىپ كېتىۋاتاتتى، ئىككى تەرەپ ناھايىتى ھەيۋەتلىك ئىدى. يېزا ـ كەنتلەر، باغبارات-لار، يول ـ كۆۋرۈكلەر، ئادەم ۋە ھايۋانلار ئۆتۈپ تۇراتتى، يېدىگەي بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا دىققەت قىلمىدى. يېڭى تۇيغۇ ـ ھېسسىيات بىر خىل يېڭى كۈچ بولۇپ ئۇنى قىسىپ باراتتى، مۇشۇنداق مۇڭلۇق كەيپىياتتا، ئۇ ئۆتكەن ئىشلارنىڭ مۇشۇنىڭ بىلەن تۈگىگەنلىكىنى ھېس قىلدى.

ئۇ ئەنە شۇ قېلىپتا تاكى كەچ كىرىپ قاراڭغۇ چۈشكۈچە ئولتۇردى. بۇ چاغدا ئاشخانىدا ئادەم كۆپەيگەنىدى، تاماكىنىڭ ئىسى كۆزنى ئېچىشتۇراتتى. يېدىگەي چۈشەنمەيتتى: «بۇ ئادەملەر نېمانچە غەمسىز، نەدىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلار توغرۇلۇق شۇنچە خۇشال سۆزلىشىدۇ. ئىچكەن ھارىقى، چەككەن تاماكىسى ئۇلارغا نېمانچە لەززەتلىك تېتىيدۇ؟» يېدىگەيگە ئەرلەر بىلەن بىللە كەلگەن ئاياللارمۇ غەلىتە كۆرۈندى. بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ كۇلكىلىرى ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەگدى. ئۇ سەنتۈرۈلۈپ ئورنىدىن قوپتى، قولىغا پەتنۇس ئېلىپ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ

يۇرۇپ خىزمەت ئۆتەۋاتقان مۇلازىمەتچىنى تېپىپ، ھېساب - كىتاب قىلدى - دە، ئۆزىنىڭ ياتقىغا قاراپ ماڭدى. بىرنەچچە ۋاگونىنى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن، ئاندىن ئۆز ياتقىغا بارغىلى بولاتتى، ئۇ پويىز بىلەن بىرلىكتە سىلكىنىپ، سەنتۇرۇلۇپ ماڭماقتا، ئۆزىنى مۇڭ باسقان. ئۇ ئۆزىنى تولىمۇ يېتىم ھېس قىلدى، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىنى ياراتمىدى.

ياشاپ نېمە، نېمىدەپ باشقا بىر يەرگە بارغۇلۇق...

ھازىر ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكى، ئۇ يەرگە نېمىشقا بارغانلىقى، بۇ پويىزنىڭ كېچىدە قەيەرگە كېتىۋاتقانلىقى ئەھمىيەتسىز ئىدى. ئۇ قايسىبىر ئارىلىقتا توختىدى - دە، قىزىپ ئوت بولۇپ كەتكەن چېكىسىنى مۇزدەك ئەينەك ئىشىككە يېقىپ، يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلارغا نەزەرمۇ سېلىپ قويماي قاراپ تۇردى.

پويىز سىلكىنىپ داۋاملىق ئىلگىرىلىمەكتە. پۈتۈن پويىز خادىملىرىدا بولىدىغان ئاچقۇچ يېدىگەيدىمۇ بار، ئۇمۇ ئىشىكنى ئاچالايدۇ. ئىشىكنى ئېچىپ قاراڭغۇغا ئۆزىنى بىر ئاتسا، بىر پەستىلا... ئۇدۇل تەرەپتە، چۆل - جەزىرىدە يېدىگەي نۇر چاقنىغان ئىككى چىراغ شولىسىنى كۆردى. خېلى ئۇزاققىچە ئەگىشىپ قارىدى. دالادىكى يالغۇز ئۆيدىن كۆرۈنگەن چىراغ شولىسىمۇ ياكى مالچىلار ياققان گۈلخانمۇ بۇ؟ ئەتراپىدا چوقۇم ئادەملەر باردۇر. ئۇلار كىمدۇر؟ نېمە قىلىۋاتقان ئادەملەردۇر؟ ئۇھ، زەرىپە بىلەن باللىرى شۇ يەردە بولۇپ قالغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە ! ئۇ دەرھال پويىزدىن سەكرەپ ئۇلارغا قاراپ ئۆزىنى ئاتقان، يۇگۇرۇپ بارغىنىچە بېرىپ ئۇلارنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ھېچنېمىگە قارىماستىن تازا بىر يىغلىغان، يۈرىكىدىكى ئازاب ۋە زەردابنى بىر يولىلا تۆكۈپ تاشلىغان بولاتتى...

يېدىگەي چۆلدە بارا - بارا يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان چىراغ نۇرىغا قاراپ ئېغىر خورسىنىپ قويدى. ئۇ دەھلىزدىكى ئىشىك

يېنىدا تۇرۇپ، ئۇيان - بۇيانغا ئۆتۈشۈپ تۇرغان يولۇچىلارغا بېشىنى بۇراپ قاراپمۇ قويماي ئۇنسىز يىغلاپ كەتتى. يۈزىنى ياش يۇيۇپ باراتتى... ئۇ ئىشىكنى ئېچىپ قاراڭغۇغا قاراپ سەكرىيەلەيتتى...

پويىز ئاۋۇالقىدەكلا تىترىمەكتە، ئىلگىرىلىمەكتە.

... بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ.

بۇ يەردە، تۆمۈريولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپىلىق چۆل — ساري ئۆزەك ياتىدۇ.

بۇ يەردە ھەرقانداق ئارىلىق، خۇددى ئۇزۇنلۇقىنى ھېسابلىغاندا گىرىنۋىچ مېرىدىيان سىزىقى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىنغىنىدەك، تۆمۈريول ئۆلچەم قىلىپ ھېسابلىنىدۇ...

پويىز بۇ يەردىن ئۆتكەندە، شەرقتىن غەربكە ياكى غەربتىن شەرققە ماڭىدۇ...

مالا قۇمدىچاپ يارىنىڭ بېشىدىكى ئۇۋۇسىدىن ئۇچۇپ چىققان ناھايىتى چوڭ ئاق قۇيرۇقلۇق قارىقۇش ئاسمان - پەلەكتىن ئۆز ئايمىقىغا نەزەر تاشلىدى، ئۇ ئادەتتە كۈنىگە ئىككى قېتىم — چۈشتىن ئاۋۋال بىر قېتىم، چۈشتىن كېيىن بىر قېتىم ئايلىنىپ ئۇچۇپ يەم ئىزدەيتتى.

ئۇ يەر يۈزىگە ئۇزمەي كۆز سېلىپ، ئۆملەپ يۈرگەن قوڭغۇزلارغىچە، شىر - شىر قىلىپ يورغىلىغان كەسلەنچۇكلەرگىچە تىرىك جانىنىڭ ھەممىسىنى بايقاپ، ساري ئۆزەكنىڭ ئۈستىدە ئۇنسىز ئۇچۇپ، قاناتلىرىنى قېقىپ قويۇپ، دالانىڭ ئۈستىدە تېخىمۇ كەڭرەك يەرنى كۆرۈش ئۈچۈن ئېگىزلەۋەردى. ئۇ ئەركىن ئايلىنىپ، ئاستا - ئاستا ئۆزىنىڭ ئوۋ ئوۋلاشقا خۇمار يېرىگە — مەنئى قىلىنغان رايونغىمۇ يېتىپ كەلدى. مۇشۇ كەڭ يەر قورشالغاندىن كېيىن بۇ يەردە ئۇششاق

هايۇانلار ۋە تۇرلۇك جان - جانسۇارلار كۆرۈنەرلىك هالدا كۆپىيىپ قالغاندى، چۈنكى تۇلكىنىڭ ياكى باشقا يىرتقۇچ هايۋانلارنىڭ ئەمدى بۇ دائىرىگە كىرىشى قىيىنلىشىپ قالغاندى. قارىقۇش ئۇچۇن بولسا، تىكەنلىك سىم ھېچنېمە ئەمەس ئىدى، ئەكسىچە ئۇنىڭغا ياخشى ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، كىم بىلىدۇ، ئالدىنقى كۈنى ئۇ بىر توشقانىنى كۆرۈپ قالدى - ده، خۇددى ئاسماندىن چۈشكەن تاشتەك ئۇنىڭغا ئېتىلدى، لېكىن توشقان دەرھال تىكەنلىك سىمنىڭ تېگىگە كىرىۋالغاندى، قارىقۇش تىكەنلىك سىمغا ئۇرۇلۇپ، ئاران دېگەندە قۇتۇلۇپ، ئاچچىقىدا كۆككە كۆتۈرۈلدى، شۇ چاغدا، كۆكرىكىدىن تىكەنلىك سىمغا ئىلىنىپ توزۇغان پەيلەر ھاۋادا قېلىپ قالدى - ده، ئۆزى ئۇچۇپ كەتتى. ئەنە شۇ كۈندىن ئېتىبارەن، قارىقۇش ھېلىقى قورقۇنچلۇق تىكەنلىك سىمغا يېقىنلاشمايدىغان بولدى.

ھازىرمۇ قارىقۇش ئېگىز ئاسماندا خۇددى ھۆكۈمدارەك سالماق - سەۋر بىلەن لەيلەپ، يەر يۈزىدىكى تىرىك جانغا ئۆزىنىڭ ھەرىكىتىنى زادىلا بىلدۈرمەي يۈرەتتى. ئۇ بۇگۈن، چۈشتىن ئاۋۋالقى بىرىنچى قېتىملىق ئۇچۇشىدا ۋە چۈشتىن كېيىنكى ئىككىنچى قېتىملىق ئۇچۇشىدا، سېمونت بىلەن قاتۇرۇلغان كەڭ ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنى قويۇپ بېرىش مەيدانىدا ئۇيان - بۇيان ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئادەم ۋە ئاپتوموبىللارنىڭ بۆلەكچە جىقلىقىنى بايقىدى. راكېتا قويۇپ بېرىش سۇپىسىنىڭ يېنىدا ئاپتوموبىل تېخىمۇ جىق ئىدى. راكېتالار ئاللىقاچانلاردىن بېرى بۇ يەردە كۆككە قارىتىپ تىكلەپ قويۇلغانىدى، قارىقۇشمۇ ئاللىقاچان بۇنىڭغا كۆنۈپ قالغانىدى، لېكىن ئۇنىڭ ئەتراپىدا بۇگۈن نېمە ئىش يۈز بەردىكىن. ئاپتوموبىل ناھايىتى جىق، ئادەم قەۋەتلا كۆپ، ھەرىكەت ئالامەت جىددىي...

كەڭ دالادا ئۇزاق يولنى بېسىپ كەلگەن بىر ئەترەت ئادەم — تۆگە مىنگەن كىشى، تاراقلاپ ماڭىدىغان تىراكتور ۋە يەر قېزىش

ماشىنىسى بىلەن سېرىق ئىت ھازىر تىكەنلىك سىمدىن ئۆتەلمەي ئۇنىڭ سىرتىدا قارىشىپ تۇرىدۇ... سېرىق ئىت كۆرەڭلىگەن ھالدا قارىقۇشقا قاراپ ـ قاراپ قويۇپ، كىشىلەرنىڭ قېشىدا ئايلىنىپ يۈرىدۇ. قارىقۇشنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرگىنى مۇشۇ ئىت بولدى، بىراق ئۇنىڭ ئىتتىقا تەڭ بولۇپ ئىت بولغۇسى كەلمىدى، ئاچچىقى كەلگەنلىكىنى ھېچكىمگە بىلدۈرمىدى. ئۇ پەقەت مۇشۇ رايونىنىڭ ئۇستىدە ئايلىنىپ، بۇ يەردە قانداق ئىشنىڭ يۈز بېرىشىگە سەگەكلىك بىلەن دىققەت قىلماقتا، ئادەملەرنىڭ يېنىدا قۇيرۇقىنى شىپپاڭلىتىپ يۈرگەن ئاۋۇ سېرىق ئىت نېمە قىلماقچىكەنە؟...

يېدىگەي بولسا ساقال بېسىپ كەتكەن يۈزىنى كۆتۈرۈپ، ئۇچۇپ ـ لەيلەپ يۈرگەن قارىقۇشنى كۆردى. «ئاق قۇيرۇق، ئەجەب چوڭ ئىكەنا، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ، ـــ ئەگەر مەن بىر قارىقۇش بولىدىغان بولسام، مېنى ھېچكىم توسۇۋالالمايتتى، ئۇچۇپ بېرىپ ئانابېيىتنىڭ گۈمبىزىگە قونغان بولاتتىم !...»

شۇ چاغدا، ئالدىدىكى يولدا بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ماشىنىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. «كېلىۋاتىدۇ! ـــ دەپ خۇشال بولۇپ قالدى يېدىگەي، ـــ خۇدا خالىسا، ئەمدى ھەممە ئىش ئوڭىدىن كېلىپ قالار!» «گازىك» تىپلىق ئاپتوموبىل ئۇچقاندەك يېتىپ كېلىپ، بالداقنىڭ ئالدىدا توختىدى. ئاپتوموبىلنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرغان قاراۋۇل ئۆزىنى تۇزەپ، ماشىنىسىدىن چۈشۈپ كەلگەن لېيتېنانت تاڭسىقبايېفقا ھەربىيچە چاس بەردى:

ـــ يولداش لېيتېنانت...

لېيتېنانت قول ئىشارىتى بىلەن ئۇنى توختاتتى، قاراۋۇل سۆزىنى تۈگەتمەستىنلا قولىنى چۈشۈردى. لېيتېنانت قاراۋۇلخانا ئالدىدىكى بالداقنىڭ سىرتىدا تۇرغان كىشىلەرگە بۇرۇلدى.

ـــ بۇ نەدىكى يوچۇن ئادەملەر؟ مېنى كۈتكەن كىم؟ سىزمۇ؟ ـــ دېدى ئۇ يېدىگەيگە قاراپ.

يېڭى كتاب ئېلان بېكىتى

— بىز، بىزغۇ، بالام. ئانابېيىتكە ئۆتەلمەي قالدۇق. قانداقلا بولمىسۇن يارەملەشكىن، بالام، — دېدى يېدىگەي ياش ئوفىتسېر كۆرسۈن دەپ مۇمكىنقەدەر كۆكرىكىدىكى ئوردېنلارنى ئۇنىڭغا توغرىلاپ كۆرسىتىشكە تىرىشىپ.

تاڭسىقبايېۋ يېدىگەينىڭ ئوردېن ـ مېدالىلىرىغا كۆزىنىڭ قىرىنىمۇ سېلىپ قويمىدى، ئۇ پەقەت بىرلا قېتىم قۇرۇق يۆتىلىپ قويدى. پېشقەدەم جەڭچى يەنە چۈشەندۈرۈشكە ئىنتىلۈپدى، ئوفىتسېر سوغۇقلۇق بىلەن گەپ قىلدى:

— يولداش يوچۇن ئادەم، مېنىڭ بىلەن رۇسچە سۆزلىشىڭ، — دەپ ئەسكەرتتى ئۇ، — مەن خىزمەت ئۈستىدىكى ئادەم مەن، — ئۇ قىڭغىر كۆزلىرىنىڭ ئۈستىدىكى قارا قاشلىق قاپقىنى تۇردى.

يېدىگەي ئىزا تارتىپ كەتتى.

— ھە، ھە، كەچۇر، مۇشۇ سەۋەبتىن بولسا، كەچۇر، — دېدى ئۇ تەمتىرەپ، ھەتتا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي دۇدۇقلاپ.

— يولداش لېيتېنانت، بىزنىڭ ئۆتۈنۈشىمىزنى ئېيتىشقا رۇخسەت قىلىڭ، — دېدى ئەدىلباي بوۋاينى قىيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرۇپ.

— ئېيتىڭ، قىسقا، نەق گەپنىلا دەڭ، — دەپ ئەسكەرتتى قاراۋۇللار باشلىقى.

— بىر مىنۇت سەۋر قىلىڭ. بىزنىڭ گېپىمىزنى ئۆلگەن كىشىنىڭ ئوغلىمۇ ئۇقسۇن، — ئەدىلباي سابىتجانغا قاراپ توۋلىدى، — ھەي، سابىتجان، ماۋۇ يەرگە كەل!

لېكىن، سابىتجان ئۇياق ـ بۇياققا ماڭغان ھالىتىنى بۇزماي، خاپا ھالدا قول سىلكىدى:

— ئۆزۈڭلار پىكىرلىشىۋېرىڭلار!

ئەدىلبايىنىڭ يۈزى پوكاندەك قىزىرىپ كەتتى:

— ئەپۇ قىلىڭ، يولداش لېيتېنانت، يولىمىزنىڭ مۇشۇنداق توسۇلۇپ قالغانلىقىغا ئۇ خاپا. بىزنىڭ مەرھۇم قازانقاپنىڭ

ئوغلى ئاشۇ بولىدۇ، كۆيۈ ئوغلىمۇ بار، ئەنە، ئاۋۇ چاتمىدا ئولتۇرغان.

كۆيۈ ئوغۇل بالا چاقىرىۋاتقان ئوخشايدۇ، دەپ چاتمىدىن چۈشۈپ ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلدى.

ــ ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشنىڭ ماڭا كېرىكى يوق، گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دەڭ، ــ دېدى قاراۋۇللار باشلىقى.

ــ يارايدۇ.

ــ تەرتىپى بىلەن قىسقىلا دەڭ.

ــ خوپ، تەرتىپى بىلەن قىسقىلا دەي.

ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي ئىشنى تەرتىپ بىلەن بايان قىلىشقا باشلىدى، ئۆزلىرىنىڭ كىم بولىدىغانلىقىنى، قەيەردىن، قانداق مەقسەت بىلەن كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. ئەدىلباي سۆزلەپ تۇرغاندا، يېدىگەي لېيتېنانت تاڭسىقبايېفتىن كۆز ئالمىدى ـ دە، ئۇنىڭدىن ياخشىلىق كۈتۈشكە بولمايدىغانلىقىنى سەزدى. قاراۋۇللار باشلىقى تاڭسىقبايېف بالداقنىڭ نېرىسىدا پەقەت يوچۇن ئادەملەرنىڭ ئەرزىنى ئامالسىز ئاڭلاش ئۈچۈنلا تۇرۇۋاتقاندەك قىلاتتى. يېدىگەي بۇ ھالەتنى كۆرۈپ قاتتىق ئۆمىدسىزلىككە چۈشتى، قازانقاپنى دەپنە قىلىش ئۇچۇن قىلغان بارلىق ئەجرى، يولغا چىقىش ئالدىدىكى تەييارلىقلىرى، قازانقاپنى ئانابېيىتكە ئاپىرىپ دەپنە قىلىش توغرۇلۇق ياشلارنى قايىل قىلىمەن دەپ كۆرسەتكەن ھەممە تىرىشچانلىقلىرى، بارلىق ئوي ـ پىكىرلىرى، سارى ئۆزەكنىڭ ئۆتمۈشى بىلەن ھازىرقى ئىسنى ئۇلىماق بولغان نىيىتى ــ مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى تاڭسىقبايېفنىڭ ئالدىدا بىكار بىرنېمىگە، ئەرزىمەس نەرسىگە ئايلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى. يېدىگەي ئۇ يەردە تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى ھېس ـ تۇيغۇسىنىڭ ئاھانەتكە قېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئاۋۇ قورقۇنچاق سابىتجان تۇنۇگۈن كەچتىلا ھاراقنى شۇبات بىلەن قوشۇپ ئىچىپ ئولتۇرۇپ، خۇدا ھەققىدە، رادىيو ئارقىلىق باشقۇرۇلىدىغان

ئادەملەر توغرۇلۇق بىلجىرلاپ، بورانلىقلارنى ئۆزىنىڭ بىلىمى بىلەن ھاڭ - تاڭ قالدۇرماق بولۇپ راسا پو ئاتقان ئەمەسمىدى. ئەمدىلىكتە ئۇ ئېغىز ئېچىشقا يارىمىدى. شۇنى كۆرۈپ يېدىگەينىڭ ھەم كۈلگۈسى، ھەم يىغلىغۇسى كەلدى. ئەمدى چۈچىلىق گىلەم بىلەن كېلەڭسىز قىلىپ يېپىپ بېزەلگەن قارانارنىڭ ھالىتىمۇ يېدىگەيگە ھەم كۈلكىلىك، ھەم ئېچىنىشلىق كۆرۈندى. ئەمدى بۇ بىرنېمىنىڭ كىمگە، نېمىگە كېرىكى بار! ئۆز ئانا تىلىدا سۆزلەشكۈسى كەلمىگەن ياكى سۆزلىشىشتىن قورققان ئاۋۇ لېيتېنانت تاڭسىقبايېۋ قارانارنىڭ جابدۇقىنىڭ قەدرىنى بىلەرمىدى؟ يېدىگەي قازانقاپىنىڭ بەختسىز، ھاراقكەش كۈيۈ ئوغلى ئۇچۇنمۇ ھەم ئاچچىقلانغۇسى، ھەم كۈلگۈسى كەلدى. ئۇ تۇنۇگۈن كەچتىن بۇيان ئاغزىغا بىرەر تېمىم ھاراق ئالماي، بۇگۈن ئۆزۈن يولنى سىلكىنىپ - تەۋرىنىپ تۇرغان چاتمىدا، قېيىنئاتىسىنىڭ مۇردىسى يېنىدا ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزدى، ئەمدى ئانابېيىتكە ئۆتكۈزەر دېگەن ئۈمىد بىلەن ئۈلارنىڭ يېنىغا كېلىپ تۇردى. بۇ ھالنى كۆرۈپ يېدىگەينىڭ بىر يىغلىغۇسى، بىر كۈلگۈسى كەلدى. يېدىگەينىڭ ئاۋۇ سېرىق ئىت — يولبارس ئۇچۇنمۇ ھەم كۈلگۈسى، ھەم يىغلىغۇسى كەلدى. نېمە ئۈچۈن ئۇمۇ ياخشى نىيەت بىلەن ئەگىشىپ كېلىدۇ، سەۋرچانلىق بىلەن يول بويىدا يولغا چىقىشنى كۈتۈپ تۇرىدۇ؟ بۇ ئىت نېمىشقا مۇنداق قىلىدۇ؟ ئېھتىمال مۇشۇ ئىت ئۆز غوجايىنىنىڭ مۇشكۈللۈككە دۇچ كېلىدىغانلىقىنى بۇرۇنلا سېزىپ، شۇنداق مۇشكۈل چاغلاردا ئۆز غوجايىنىنىڭ يېنىدا بولۇشنى خالىغاندۇ! كابىنكىدا ئەنە قالىبەك بىلەن جۇماغالى ئولتۇرۇپتۇ، يېدىگەي ئەمدى ئۈلارغا نېمە دەيدۇ؟ بۇ كېلىشمەسلىكتىن كېيىن ئۈلار نېمە دەپ قالار؟

ئىززەت - ھۆرمىتى خورلانغان يېدىگەينىڭ يۈرىكى دۇپۇلدەپ سوقۇپ، قىزىق قېنى يۈرەكتىن تېشىغا تېمىپ، كۆڭلى بىئارام بولۇپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ مىجەزىنى بىلەتتى، غەزەپكە كەلسە،

قانچىلىك دەھشەتلىك ئىشلارنى قىلىپ تاشلايدىغانلىقىنى بىلەتتى، شۇ سەۋەبتىن غەزىپىنى بېسىشقا، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشتى. مەرھۇمنىڭ مۇردىسى تېخى يەر قوينىغا كىرمەي چاتمىدا ياتقان چاغدا يېدىگەينىڭ ئۆزىنى تۇتۇۋالماسلىقىغا، چىدىماسلىققا ھەقىقى يوق ئىدى، ئاچچىقىدا ۋارقىراشمۇ بىر مويسىپىتقا ياراشمايتتى. يېدىگەي مۇشۇ تاپتا ئىچىگە پاتماي كېتىۋاتقان ئاچچىقىنى ياكى سۆز، ياكى ھەرىكەت بىلەن بىلدۈرۈپ قويماسلىققا تىرىشىپ، چىشىنى مەھكەم چىشلەپ، ئاغزىنى چىڭ يۇمۇۋالدى.

دەل يېدىگەينىڭ ئويلىغىنىدەك، ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي بىلەن قاراۋۇللار باشلىقى ئوتتۇرىسىدىكى مەسلىھەت بىردەمدىلا قاتاللىققا چۈشۈپ قالدى.

— ھېچقانداق ياردەم بېرەلمەيمەن. چەكلەنگەن رايونغا يوچۇن كىشىلەرنىڭ كىرىشى مۇتلەق مەنئى قىلىنغان، — دېدى لېيتېنانت ئۇزۇنتۇرا ئەدىلبايىنىڭ گېپىنى تىڭشاپ بولۇپ.

— بۇ يەردە مەنئى قىلىنغان رايون بار ئىكەنلىكىنى بۇرۇن بىلمەي قاپتۇق، يولداش لېيتېنانت. بىلگەن بولساق كەلمەيتتۇق، بىلسەك، كېلىپ نېمە قىلاتتۇق ؟ خوش، ئەمدى كېلىپ قالغانىكەنمىز، يۇقىرى بىلەن سۆزلىشىپ، بىزنىڭ مەرھۇمنى دەپنە قىلىشىمىزغا رۇخسەت ئېلىپ بېرسىڭىز. مۇردىنى قايتۇرۇپ كەتكىلى بولمايدۇغۇ !

— مەن يۇقىرىغا مەلۇم قىلغانىدىم، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ھەرقانداق باھانە ـ سەۋەبلەر بىلەن مەنئى قىلىنغان رايونغا كىرىشىگە بولمايدۇ، دېگەن بۇ بۇيرۇقنى ئالدىم.

— بۇنى قانداقمۇ باھانە ـ سەۋەب دېگىلى بولسۇن، يولداش لېيتېنانت؟ — دەپ ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي ھەيران بولدى، — باھانە ـ سەۋەب ئىزدەيدىغان نېمىمىز بار؟ نېمە ئۈچۈن؟ سىلەرنىڭ بۇ چەكلەنگەن رايونۇڭلاردىن بىزنى بىرنېمە ئىزدەپ يۈرىدۇ، دەپ ئويلاۋاتامسىلەر؟ قەبرىستانلىققا ئۆلگۈچىنى دەپنە

قىلىشقا كەلمىسەك، شۇنچە يىراق يولنى بېسىپ بۇ يەرگە نېمىگە كېلەتتۇق؟

ــ يەنە بىر قېتىم ئېيتاي، يوچۇن يولداش، بۇ يەرگە كىرىشكە ھېچكىمگە رۇخسەت قىلىنمايدۇ.

ــ « يوچۇن » دېگىنىڭ نېمە گەپ؟ ــ دېدى بايا تىن بۇيان ئۇن چىقماي ئولتۇرغان ھاراقكەش كۆيۈ ئوغۇل ئۇنىڭ گېپىنىڭ بېلىگە تېپىپ، ــ كىم يوچۇن؟ بىز يوچۇنمۇ؟ ــ ئۇنىڭ بۇلجۇڭ گۆشى بوشىشىپ ساڭگىلىغان جۇدەڭگۈ يۈزى قىزاردى ۋە كالپۇكى كۆكىرىپ كەتتى.

ــ راست، بىز قاچاندىن بۇيان يوچۇن بولدۇق؟ ــ دەپ قۇۋۇەتلىدى ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي.

ھاراقكەش كۆيۈئوغۇل چەكتىن بەك ئاشۇرۇۋەتمەسلىككە تىرىشىپ، ئۆزىنىڭ رۇسچىغا چولتا ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇماي، ھەربىر سۆزنى تۇزۇكرەك، دۇدۇقلىماي سۆزلەشكە تىرىشتى:

ــ بۇ بىزنىڭ، ساڭا ئۆزەكنىڭ قەبرىستانلىقى. بىز مانا مۇشۇ ساڭا ئۆزەكنىڭ خەلقى، ئۆزىمىزنىڭ قازا تاپقان كىشىلىرىمىزنى ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز ياتقان مۇشۇ قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىش ھوقۇقىمىز بار. ئىلگىرى بۇ يەرگە نايمان ئاننى قويغاندا، بىر زامانلاردا بۇ يەرنىڭ چەكلەنگەن رايون بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمىگەن.

ــ مېنىڭ سىز بىلەن تالىشىپ ئولتۇرغۇم يوق، ــ دېدى لېيتېنانت تاڭسىقبايېۋ، ــ ھازىر قاراۋۇللار باشلىقى سۈپىتىدە يەنە بىر مەرتەم جاكارلايمەنكى، مەنئى قىلىنغان رايونغا ھەرقانداق كىشىنىڭ ھەرقانداق سەۋەب بىلەن كىرىشىگە ھازىر رۇخسەت يوق، كەلگۈسىدىمۇ رۇخسەت قىلىنمايدۇ!

ھەممەيلەننىڭ ئۇنى ئۆچتى. «چىداي، تىللىۋەتمەي !» دەپ يېنىگەي ئۆزىنى ئۆزى چىڭ تۇتۇپ، ئاسمانغا قارىدى ـ دە، يىراقتا لەيلەپ ـ ئۇچۇپ يۈرگەن ھېلىقى قارىقۇشقا كۆزى چۈشتى، سۆلەتلىك، پالۋان قۇشقا يەنە زوقلاندى، « يەنە تەلەي

سناپ ئولتۇرماي ئارقىغا قايتاي، بەربىر زورلۇق بىلەن ئۆتۈپ كەتكىلى بولمايدۇغۇ» دەپ ئويلىدى ۋە بىردىنلا ئاسماندىكى قارىقۇشقا بىر كۆز تاشلاپ قويۇپ، ئاندىن:

— يولداش لېيتېنانت، بىز كېتەيلى، بىراق، ئاۋۇ، كىم ئاۋۇ، گېنېرالمۇ، ئۇنىڭدىن چوڭراقمۇ، ئېيت شۇلارغا — بۇنداق قىلسا بولمايدۇ! مەن بىر پېشقەدەم جەڭچى سۈپىتىدە گەپ قىلىۋاتىمەن، بۇنداق قىلىشى خاتا، — دېدى.

— نېمىنىڭ دۇرۇس، نېمىنىڭ خاتا — مەن يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقىنى مۇھاكىمە قىلىپ ئولتۇرۇشقا ھەقلىق ئەمەسمەن. سىلەرگە ئېيتىشقا ماڭا بۇيرۇلغان، بۇنىڭدىن كېيىن ئېسىڭلاردا بولسۇن، بۇ قەبرىستانلىق تۇزلىۋېتىلىدۇ.

— ئانا بېيىتنى؟ — ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدى.

— ھەئە. ئەگەر بۇ قەبرىستانلىق ئاشۇنداق دەپ ئاتىلىدىغان بولسا.

— نېمە ئۈچۈن؟ ئۇ كىمگە كاشىلا بوپتۇ؟ — دېدى ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي غەزەپ بىلەن.

— ئۇ يەرگە يېڭى مىكرو رايون سېلىنىدۇ.

— ۋاھ، توۋا، — دېدى ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي قولىنى يېيىپ، — نېمە، سىلەرگە باشقا يەر يەتمەي قالدىمۇ؟

— پىلاندا شۇنداق بېكىتىلگەن.

— ھەي بالا، سېنىڭ ئاتاڭ كىم؟ — دەپ گەپتە ئىلىپ سوردى يېدىگەي كۆزىگە قادىلىپ تۇرۇپ تاڭسىقبايېفنىڭ.

لېيتېنانت ھەيران بولدى:

— نېمە دېگۈڭىز بار؟ بۇنىڭ سىز بىلەن نېمە ئالاقىسى بار؟

— نېمە ئالاقىسى بار دەمسەن؟ ئۇلار بىزنىڭ قەبرىستانلىقىمىزنى تۇزلىۋەتمەكچى بولۇۋاتقان بولسا، سەن ئۇنى بىزگە ئەمەس، شۇلارنىڭ ئۆزىگە ئېيتمامسەن ياكى سېنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىڭ ئۆلمىگەنمىدى؟ ياكى سەنمۇ ئۆمۈرۋايەت

ئۆلمەيتتىڭمۇ؟

— بۇنىڭ بۇ ئىش بىلەن قىلچە ئالاقىسى يوق.

— ماقۇل، ئەمىسە ئالاقىسى بار ئىشنى ئېيتايلى، مۇنداق، يولداش لېيتېنانت، سىلەرنىڭ ئەڭ چوڭ باشلىقىڭلار كىم، شۇ مېنىڭ گېپىمگە قۇلاق سالسۇن، سىلەرنىڭ ئەڭ چوڭ باشلىقىڭلارنىڭ مېنىڭ ئەرزىمنى ئاڭلىشىنى تەلەپ قىلىمەن. بېرىپ ئېيتقىن، پېشقەدەم جەڭچى، ساری ئۆزەكلىك يېدىگەي جانكەلدىنىڭ سىزگە ئېيتىدىغان بىرنەچچە ئېغىز ئەرزى بار ئىكەن دېگىن.

— بۇنى مەن ئورۇنلىيالمايمەن. ماڭا نېمە بۇيرۇلسا، شۇنى ئورۇنلايمەن.

— ئەمىسە سېنىڭ قولۇڭدىن نېمە كېلىدۇ؟ — دەپ سۆز قاتتى هاراقكەش كۆيۈ ئوغۇل ۋە شۇنىڭغا ئۇلاپلا يەنە بىر ئېغىز سۆزنى ئاچچىقىغا چىدىماي دەپ سالدى، — سېنىڭدىن كۆرە بازاردىكى ساقچى ياخشى ئىكەن!

— بىۋاشلىقنى توختىتىڭ! — دېدى چىرايى ئۆڭگەن قاراۋۇللار باشلىقى تىك تۇرۇپ، — بەس! ماۋۇ ئادەمنى بالداقىنىڭ يېنىدىن ئەكېتىڭلار! تىراكتورلار يولنى بوشاتسۇن!

يېدىگەي بىلەن ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي هاراقكەش كۆيۈ ئوغۇلنى تۇتۇۋېلىپ، نېرىغا — تىراكتورلار تۇرغان يەرگە دىرىلدىتىپ سۆرەپ ئېلىپ ماڭغاندا، هاراقكەش ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ يەنە قازاقچە توۋلىدى:

— ساغان جولدا جەتپەيدى، ساغان جەردە جەتپەيدى! ئۇردۇم سەندەيدىڭ ئاۋزىن!①

مۇشۇ چاغقىچە يۇمغان ئاغزىنى ئاچماي، كۆكىرىپ ئۆيان - بۇيان مېڭىپ يۇرگەن سابىتجان ئەمدى بۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ ۋارقىراپ سۆزلەپ كەتتى:

---

① قازاقچە سۆز. «ساڭا يولمۇ يەتمەيدۇ، ساڭا يەرمۇ يەتمەيدۇ! تۆكۈردۈم سەندەك-لەرنىڭ ئاغزىغا!» — تەرجىماندىن.

— هه، ئىشكتىن كىرگۈزمەي كۆتۈكلارغا تەپتىمۇ؟ دەل مۇشۇنداق بولارنى بىلگەنىدىم. ئەمدى تويدۇكلارمۇ؟ ئانابېيىت، ئانابېيىت دەپ! مانا، سۇغا چۈشۈپ كەتكەن ئىتتەك بولدۇكلارمۇ؟

— هەي، سۇغا چۈشۈپ كەتكەن ئىت كىم زادى؟ — دەپ بۇرۇلۇپ قارىدى هاراقكەش كۆيۈ ئوغۇل سابىتجانغا، — بىزنىڭ ئىچىمىزدە ئىت بار دېسەك، ئۇ سەنسەن، هايۋان! سېنىڭ ئاۋۇ ئىتتىن نېمە پەرقىڭ بار؟ تېخى دۆلەت خادىمى مەن دەپ پو ئاتىسەن! ئادەم ئەمەسسەن!

— هەي هاراقكەش، تىلىڭنى تارت! — سابىتجان قاراۋۇللار ئاڭلىسۇن دېگەندەك ئەتەي چاڭىلداق ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى، — مەن ئاۋۇلارنىڭ ئورنىدا بولغان بولسام، مۇنداق سۆزلىرىڭ ئۈچۈن سېنى قوغلاپ، قامىتىۋەتكەن بولاتتىم! سەندەكلەردىن جەمئىيەتكە نېمە پايدا، سەندەكلەرنى ئۇزۇل - كېسىل يوقىتىش كېرەك!

سابىتجان بۇ گەپلەرنى قىلىپ بولۇپ، سەنمۇ، سېنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارمۇ مېنىڭ ئالدىمدا نېمىدېدىڭ، دېگەندەك قىلىپ ئۇلارغا ئارقىسىنى قىلىپ بۇرۇلدى - دە، بىردىنلا غوجايىنلاردەك، تىراكتورچىلارغا ۋارقىراپ بۇيرۇق بېرىپ كەتتى:

— هە، نېمىدەپ هاڭۋىقىپ تۇرۇشسىلەر؟ تىراكتورنى ئوت ئالدۇر تېز! قانداق كەلگەن بولساق شۇنداق قايتىمىز! دەپنە قىلىپ بولدۇق ئەمدى! مەن هە دېگەندىلا بۇنداق قىلىشقا قارشى چىققانىدىم! بىر قېتىم ئەخمەق بولدۇم، بەس ئەمدى! خەقنىڭ گېپىگە كىرىپ بولغىنىم شۇ...

قالىبەك تىراكتورنى ئوت ئالدۇرۇپ، ئېهتىيات بىلەن ئايلاندۇردى، بۇ چاغدا هاراقكەش كۆيۈ ئوغۇل بىر سەكرەپلا چاتمىغا سەكرەپ چىقىپ، مەرهۇم قېيىنئاتىسىنىڭ يېنىدا يېڭىباشتىن ئولتۇردى. جۇماغالى بولسا يېدىگەينىڭ توپا قېزىش

ماشىنىسىنىڭ گۈرجىكىگە باغلاپ قويغان تۆگىسىنى يېشۇبلىشنى كۈتۈپ تۇردى. سابىتجان بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ تاقەتسىزلىنىپ تېخىمۇ قاينىاپ كەتتى:

ــ نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟ تېز ھەيدە! ھېچقانداق ئىككىلىنىدىغان يېرى قالمىدى ! ئارقىغا بۇرۇل ! بۇ يول ئېتىك ئىكەن، ئەمدى ئۆيگە قاراپ ھەيدە!

يېدىگەي بۇغرىسىنى چۆكتۈرۈپ، ئۇنىڭغا مىنىۋالغاندىن كېيىن چوقچىيىپ ئولتۇرۇپ ئۇنى تۇرغۇزغۇچە تىراكتور قايتىدىغان يولغا چۈشۈپ خېلى ئۇزاپ كەتتى. كەلگەن ئىزى بىلەن كېتىۋاتىدۇ، يېدىگەينى كۈتۈپمۇ تۇرمىدى. تىراكتوردا ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان سابىتجان ھە دەپ تېز ھەيدە دەپ سۈيلەيتتى...

ئاسماندا ھېلىقى قارىقۇش يەنىلا ئايلىنىپ يۈرىدۇ. نېمىشقىدۇر، سېرىق ئىتنىڭ سوكۇلداپ يۈرۈشلىرى ئۇنىڭ چىشىغا تەگكەندەك قىلاتتى، شۇ سەۋەبتىنمۇ ئېگىزدىن ئۇنىڭغا قاراپ ئايلىناتتى. ئۇنىڭغا سېرىق ئىتنىڭ تىراكتورلار قوزغالغان چاغدا نېمىشقا ئالدىغا چۈشۈپ ماڭمايلا، تۆگىلىك ئادەمنىڭ يېنىدا قېلىپ، بۇغرا يۈرگەندىلا ئۇنىڭ سوڭىدىن ماڭغانلىقى ئۇنىڭغا چۈشىنىكسىز ئىدى.

تىراكتوردىكى ئادەملەر، ئۇنىڭ ئىزىنى بويلاپ تۆگىلىك كېلىۋاتقان كىشى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سوكۇلداپ ماڭغان سېرىق ئىت يەنىلا ساری ئۆزەك دالاسى بىلەن قۇمدىچاپ يارىنى كۆزلەپ كېتىۋاتىدۇ. يارنىڭ سۇ يالاپ كەتكەن دۆڭىرەك بىر يېرىدىكى كامارىدا ھېلىقى قارىقۇشنىڭ ئۇۋىسى بار ئىدى. ئىلگىرى بولغان بولسا، قارىقۇش تىنچسىزلىنىپ، قورقۇش ئىچىدە چاڭىلداپ، يىراقتىن بولسىمۇ كۆزىنى ئۇزمەي ئۇن سېلىپ، تېز ئۇچۇپ پەسلەپ، شۇ ئەتراپتا يەم ئىزدەپ يۈرگەن چىشى ھەمراھىنى چاقىرىپ، قورقۇنچلۇق بولسىمۇ ئىككىسى بىرلىشىپ ئۇۋىسىنى قوغدايتتى. لېكىن، بۇ دورەم قارىقۇش بىرەر نەرسىدىن

ئەنسىرىمىدى، چۈنكى باللىرى ئاللىقاچان ئۇچۇرما بولۇپ چىقىپ كەتكەن. چېقىر كۆز، ئىلمەك تۇمشۇق قارىقۇش چۈجىلىرىنىڭ قاناتلىرى كۈندىن - كۈنگە قېتىپ، ئەمدى ئۆز ئالدىغا تۇرمۇش كەچۈرەلەيدىغان بولۇپ كەتكەنىدى. ساري ئۆزەك دالاسىدا ئۇلارنىڭ ئۆز ئالدىغا ئىگىلىگەن يەرلىرى بار، گاھىدا قېرى ئاتا - ئانىسى ئەگىپ ئۇچۇپ، يەم ئىزدەپ ئۇلارنىڭ ماكانىغا كېلىپ قالسا، ئۇلار ھەتتا خىرىس قىلىپ قوغلىشىدۇ...

قارىقۇش كەينىگە قايتقان كارۋاننى ئۆزىنىڭ يەر يۈزىدە نېمە بولۇۋاتقانلىقىنى بايقاپ - كۆزىتىپ يۈرىدىغان ئادىتى بويىچە ئېگىزدىن كۆزىتىپ كەلمەكتە. بولۇپمۇ، ئادەملەردىن قالماي لىكىلداپ كېلىۋاتقان سېرىق ئىتقا ئۇ سەپسېلىپ قارىماقتا. بۇ ئىتنىڭ ئادەملەر بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى باردۇر؟ نېمىشقا ئۆز ئالدىغا ئوزۇق تېپىپ يېمەي، ئۆز ئىشى بىلەن ئاۋارە بولۇپ يۈرگەن ئادەملەرنىڭ ئارقىسىدىن لىكىلداپ يۈرىدىغاندۇر؟ ئۇنىڭغا مۇنداق تىرىكچىلىكنىڭ نېمە كېرىكى بار؟ تۆگە مىنىپ ئولتۇرغان كىشىنىڭ كۆكرىكىدە يالتىراپ تۇرغان بىرنېمىلەرمۇ قارىقۇشنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى. شۇ يالتىراپ تۇرغان نەرسىگە كۆز تىكىپ كېلىۋاتقانلىقتىن، قارىقۇش تىراكتورلارنىڭ ئارقىسىدا كېلىۋاتقان ھېلىقى تۆگىلىك ئادەمنىڭ قۇرۇق جىراغا كەلگەندە شارتلا قىلىپ بۇرۇلۇپ، تۆگىسىنى يورغىلىتىپ تىراكتورلارنىڭ ئالدىدىن چىقىشقا تىرىشىپ قامچىسىنى پۇلاڭلاتقانلىقىنى، كۆكرىكىدىكى ھېلىقى نەرسىلەرنىڭ بىر - بىرىگە تېگىپ جىرىڭلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ قالدى. قارانار چوڭ قەدەم بېسىپ چاپتى، سېرىق ئىتمۇ قالماي ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى...

قارانار ئەنە شۇ تەرىقىدە چېپىپ، بىردەمدىلا تىراكتورلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، ئۇلارنىڭ قۇمدىچاپ جىلغىسىنى بويلاپ كېلىۋاتقان يولىنى توسۇۋالدى. تىراكتورلار ئۇنىڭ ئالدىدا

تورمۇزلاندى.

ــ نېمە، يەنە نېمە بولدى؟ ــ دەپ سابىتجان كابىنكىدىن بېشىنى چىقاردى.

ــ ھېچنېمە بولمىدى. تىراكتورنىڭ ئاۋازىنى ئۆچۈر، ــ دېدى يېدىگەي، ــ قىلىدىغان گەپ بار.

ــ يەنە نېمە گەپ؟ بۇگۈن ئايىماي ئويىنىدۇق، ئەمدى كاشىلا قىلما!

ــ ھازىر كاشىلا قىلىۋاتقان سەن. بىز مەرھۇمنى مۇشۇ يەرگە دەپنە قىلىمىز.

ــ مۇشۇنچىلىك ئەخمەق قىلغىنىڭمۇ يېتەرلا! ــ دېدى سابىتجان غەزەپ بىلەن بويىنىدىكى كونىراپ ـ كىرلىشىپ دەسمالدەك بولۇپ كەتكەن گالىستۇكىنى يەنە تارتىشتۇرۇپ، ــ ھايالدىمىغا ئۆزۈم ئاپىرىپ دەپنە قىلىمەن، گەپ شۇ، تۈگىدى!

ــ ماۋۇ ياقىقا قارىغىنا، سابىتجان، ئۇ سېنىڭ دادىڭ، ھېچكىم تالاشمايدۇ، بىراق يەر يۈزىدە پەقەت سەنلا ئەمەسقۇ. گەپكە قۇلاق سالغىنا. ئاۋۇ قاراۋۇلخانىدا نېمە بولغانلىقىنى ئۆزۈڭ كۆردۈڭ، ئۆزۈڭ ئاڭلىدىڭ. ئۇنىڭغا بىزنىڭ ھېچقايسىمىز گۇناھلىق ئەمەسمىز. ئەمدى سەن مۇنۇنى ئويلا. سەن بۇ دۇنيادا ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمنى دەپنە قىلىشقا ئاپىرىپ تۇپراق بېشىدىن يەنە ئۆيگە ئېلىپ قايتقانلىقىنى كۆرگەنمىدىڭ؟ بۇنداق ئىش ئەزەلدىن بولۇپ باققان ئەمەس. بۇ بىز ئۇچۇن ئۇيات! بۇنداق ئۇياتلىق ئىش ئۆمۇرۇڭدە بولۇپ باققان ئەمەس.

ــ تۇكۇردۇم بۇنىڭ ھەممىسىگە، ــ دېدى سابىتجان.

ــ ھازىر تۇكۇرۇپ تۇرۇۋاتىسەن، ئاچچىقىڭدا نېمە گەپ بولسىمۇ قىلالايسەن، لېكىن ئەتىلا يەرگە قارايسەن، ئويلان. يۈزۈڭگە سۇركەلگەن بۇ قارىنى مەڭگۇ تازىلىۋېتەلمەيسەن. دەپنە قىلىش ئۇچۇن ئاچىققان كىشىنى قايتۇرۇپ ئەكەتكىلى بولمايدۇ.

بۇ چاغدا ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي توپا قېزىش ماشىنىسىنىڭ كابىنكىسىدىن چىقىپ كەلدى، ھاراقكەش كۆيۇ ئوغۇلمۇ

چاتمىدىن چۈشتى، توپا قېزىش ماشىنىسىنىڭ شوپۇرى جۇماغالىمۇ نېمە ئىش بولدىكىن دەپ بۇ يەرگە كەلدى. تۆگىلىك يېدىگەي ئۇلارنىڭ يولىنى توسۇپ تۇراتتى.

— ھەي يىگىتلەر، قۇلاق سېلىڭلار، — دېدى يېدىگەي، — ئۆرپ ـ ئادەتتىمىزگە، تەبىئەت مىزانىغا قارشى ئىش قىلمايلى! ئۆلگەن ئۆلۈكنى تۇپراق بېشىدىن قايتا ئۆيگە ئەكېتىدىغان ئىش ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان ئەمەس. دەپنە قىلىمىز دەپ ئاچچىقىمىزنى مەرھۇمنى قانداق قىلىپ بولسىمۇ يەرلىكىگە قويۇشىمىز كېرەك. بۇنداق قىلماقتىن باشقا يول يوق. مانا، ماۋۇ قۇمدىچاپنىڭ يارى. بۇمۇ بىزنىڭ سارى ئۆزەكنىڭ يېرىغۇ! مۇشۇ قۇمدىچاپتا نايمان ئانا زار ـ زار يىغلىغان. يېدىگەي قېرىنىڭ گېپىنى ئاڭلاڭلار. قازانقاپنىڭ ياتىدىغان يېرى مۇشۇ بولسۇن. مەن ئۆلسەم، مېنىڭمۇ ياتىدىغان يېرىم مۇشۇ بولسۇن. خۇدا بۇيرۇسا، ئۆزۈڭلار كۆمۈڭلار! سىلەردىن ئۆتۈنىدىغىنىم مۇشۇ. ھازىر تېخى كەچ ئەمەس، ۋاقىت بار. ئاشۇ يار بېشىدىن گۆر كولاپ مەرھۇمنى يەرلىكىگە قويايلى!

ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي يېدىگەي ئىشارەت قىلغان تەرەپكە قارىدى.

— جۇماغالى، قانداق، توپا قېزىش ماشىناڭ ئۇ يەرگە ئۆتەلەمدۇ؟ — سورىدى ئۇ.

— ئۆتىدۇ، ئۆتمەي، ئەنە ئاۋۇ يەردىن چىقىمەن...

— قويۇپ تۇر ئاۋۇ يېرىڭنى! سەن ئالدى بىلەن مەندىن سورا! — دەپ گەپ قىستۇردى سابىتجان.

— مانا، سېنىڭدىن سوراپ تۇرۇۋاتىمىزغۇ؟ — دېدى جۇماغالى، — ئاۋۇ چوڭ كىشىنىڭ ئېيتقىنىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئەمدى يەنە ساڭا نېمە كېرەك؟

— مېنى خورلىغىنى يېتەر ئەمدى! ئەمدى ئالدانمايمەن! بولدى، كەتتۇق ھايالدىمغا!

— مۇشۇنداقمۇ ئويلىغان بارمۇ، ئۆلۈكنى قەبرىستانلىققىتىن ئۆيگە قايتۇرۇپ ئەكەتكىنىڭ ئۆزى دەل ئۆلۈكنى خورلىغانلىق

بولىدۇ، ــ دېدى جۇماغالى، ــ شۇڭا ياخشىراق ئويلان!
ھەممەيلەن جىم بولۇپ قالدى.
ــ ئەمىسە، ــ دېدى جۇماغالى، ــ سىلەر نېمە قىلساڭلار شۇنى قىلىڭلار، مەن بېرىپ گۆر كولاۋېرەي. گۆرنى چوڭقۇر كولاپ بېرىش مېنىڭ ۋەزىپەم. يورۇق چاغدا كولىۋېلىش كېرەك، قاراڭغۇ چۈشكەندە ھېچكىم گۆر كولىمايدۇ. قالغىنىڭلار نېمە قىلساڭلار مەيلىڭلار.
جۇماغالى شۇنداق دېدى ـ دە، ئۆزىنىڭ «بېلارۇس» ماركىلىق توپا قېزىش ماشىنىسىغا قاراپ ماڭدى ۋە ئېزىلەڭگۈلۈك قىلىپ تۇرماي غاچچىدە ئوت ئالدۇردى ـ دە، بىر دۆڭگە قاراپ ـ قاراپ ماڭدى ۋە ئۇ يەردىن قۇمدىچاپ يارىنىڭ يەلكىسىگە قاراپ ئىلگىرىلىدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي پىيادە ماڭدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قارانارغا مىنگەن يېدىگەي تۆگىسىنى دېۋىتتى.
ھاراقكەش كۆيۈ ئوغۇل تراكتورچى قالىبەككە قاردى.
ــ ئەگەر سەن ئاشۇ تەرەپكە ماڭمايدىغان بولساڭ، ــ دېدى ئۇ يارنى كۆرسىتىپ، ــ مەن تراكتورنىڭ ئاستىغا ئۆزۈمنى ئاتىمەن. ئۇ ماڭا بەك ئاسان، ــ ئۇ شۇ گەپنى قىلدى ـ دە، تراكتورچىنىڭ ئالدىغا كەلدى.
ــ ھە، نېمە دەيسەن، قايىقا ماڭمامسەن؟ ــ دەپ سورىدى قالىبەك سابىتجاندىن.
ــ ھەممىڭلار ھايۋان، ھەممىڭلار ئىت سىلەرنىڭ! ــ دەپ سابىتجان ئۇنلۇك تىللىۋەتتى، ــ نېمە قىلىپ ئولتۇرىسەن ئەمدى، بول، ئوت ئالدۇر، يۇر ئۇلارنىڭ سوڭىدىن!
قارىقوش ئەمدى يار بېشىدىكى ئادەملەرنىڭ ھەربىتىگە كۆز تاشلىدى: ماشىنىلارنىڭ بىرى، خۇددى سېرىق چاشقان ئۇۋۇا قازغاندەك، تاقىراق ـ تۇقۇرۇق قىلىپ توپا قېزىپ، سىلكىنىپ تۇرۇپ توپىنى يان تەرىپىگە دۆۋىلەشكە باشلىدى. بۇ چاغدا چاتما سۆرەتكەن تراكتورمۇ ئۆملەپ يېتىپ كەلدى. چاتمىدا يەنىلا

هېلىقى ئادەم يالغۇز ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىدا ئاللىقانداق ئاق بىر نەرسىگە يۆگىلىگەن، قىمىرلاپمۇ قويمايدىغان غەلىتە بىر نېمە ياتىدۇ. سېرىق ئىت ئادەملەرنىڭ يېنىدا ئۇيان - بۇيان مېڭىپ، ئاخىر تۆگىگە يېقىنلاپ كېلىپ ئۇنىڭ يېنىدا ياتتى.

قارىقۇش بۇ يەرگە كەلگەنلەرنىڭ ئەمدى يار بېشىدا يەر قېزىپ خېلى ئۇزاق تۇرۇپ قالىدىغانلىقىنى چۈشەندى - دە، بىر تەرىپىگە يانتۇ بولۇپ لەيلەپ، كەڭ دالا ئۈستىدە بىرنەچچە چەمبەر سىزىپ، ئاندىن چەكلەنگەن رايون تامان ئۇچۇپ كەتتى. ئۇ يول ئۈستىدە ئازراق ئوزۇق تاپماقچى بولدى ۋە شۇنىڭ بىلەن بىللە ئاۋۇ يەردە ـــ ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنى ئۇچۇرۇش مەيدانىدا نېمە ئىشلارنىڭ بولۇۋاتقانلىقىغا قاراپ باقماقچى بولدى.

ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنى ئۇچۇرۇش مەيدانىدا جىددىي ئىش بولۇۋاتقىنىغا ئىككى كېچە - كۈندۈز بولغانىدى. بۇ يەردە ئىش كېچە - كۈندۈز توختىماي داۋام قىلماقتا ئىدى. پۈتكۈل مەيدان ۋە ئۇنىڭ يانلىرىدىكى مەخسۇس خىزمەت مۇئەسسەسىلىرى ھەم ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى يەرلەر كېچىدە يوپيورۇق بولۇپ كېتەتتى، ئۇ يەرلەرنى يۇزلىگەن كۈچلۈك پىروژېكتورلار يورۇتۇپ تۇراتتى، ھەتتا كېچىسى كۈندۈزدىنمۇ يورۇق بولۇپ كېتەتتى. نەچچە ئونلىغان ئېغىر - يېنىك مەخسۇس ماشىنىلار، كۆپلىگەن ئالىملار ۋە ئىنژېنېرلار «ھالقا» ھەرىكىتىنىڭ تەييارلىق ئىشلىرى بىلەن بەند ئىدى.

ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىپ تاشلاشقا ئىشلىتىدىغان مەخسۇس قۇرۇلمىلار ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنى ئۇچۇرۇش مەيدانىنىڭ ئالاھىدە بىر يېرىدە ئاللىقاچان ئوقلىنىپ، ئاسمانغا قارىتىپ قويۇلغان. بىراق، 7-OCB كېلىشىمى بويىچە، ئامېرىكا - سوۋېت تەرەپنىڭ بۇ قورالىرى ئالاھىدە كېلىشىمگە كېلىشتىن بۇرۇن پايدىلىنىلمايدىغان بولۇپ توڭلىتىپ قويۇلغانىدى. مانا ئەمدى

ئالەمنى قورشاۋغا ئالىدىغان «ھالقا» ھەرىكىتىدىن ئىبارەت جىددىي پىلاننى ئىشقا ئاشۇرۇش زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقتىن، بۇ قوراللار ئەمدى كېرەك بولىدىغان ئورنىنى تاپقانىدى. ئامېرىكىنىڭ نېۋادادىكى ئالەم ئارا ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنى ئۇچۇرۇش مەيدانىدىمۇ، «ھالقا» ھەرىكەت پىلانىغا ئاساسەن، خۇددى ئاشۇنىڭغا ئوخشاش ماشىنا ئادەم تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدىغان راكېتالار تەييارلاپ قويۇلغانىدى.

راكېتالارنى ئېتىش ۋاقتى، ساری ئۆزەك مېرىدىيانى بويىچە كەچ سائەت سەككىزگە توغرىلانىدى. توپتوغرا سائەت سەككىزدە بىرىنچى راكېتا كۆككە كۆتۈرۈلۈشى لازىم ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئارىلىقتا بىر يېرىم مىنۇتتىن ۋاقىت قالدۇرۇپ، بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى بولۇپ ساری ئۆزەكتىن توقۇز راكېتا كۆتۈرۈلۈشى كېرەك ئىدى، ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسى غەرب - شەرق تەرەپتىن يۇقىرىغا قاراپ يەر شارىنى بويلاپ يىل بويى ئايلىنىپ تۇرىدىغان ھالقا شەكىللەندۈرۈپ، يات پىلانېتالاردىن قويۇپ بېرىلىدىغان ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنىڭ تاجاۋۇز قىلىپ كىرىشىدىن مۇداپىئەلىنىش ئىدى. نېۋادادىن ئېتىلىدىغان، ماشىنا ئادەم تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدىغان راكېتالارمۇ دەل مۇشۇ ۋاقىتتا شىمال - جەنۇب تەرەپتىن ئاشۇنداق بىر ھالقا شەكىللەندۈرەتتى.

ساری ئۆزەك 1 - نومۇرلۇق ئېتىش مەيدانىدا، چۈشتىن كېيىن دەل سائەت ئۈچتە، ئۇچۇش ئالدىدىكى «بەش مىنۇتلۇق» تەكشۈرۈش سىستېمىسى ئىشقا كىرگۈزۈلدى. ھەر بەش مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن ھەرقايسى خىزمەت ئاپپاراتلىرى، ھەرقايسى ئالاقە يوللىرىنىڭ بارلىق ئېكران ۋە سىگنال تەخسىلىرىدە «ئۇچۇشقا تۆت سائەت ئەللىك بەش مىنۇت قالدى ! ئۇچۇشقا تۆت سائەت ئەللىك مىنۇت قالدى...» دەپ بارلىق سېپىرلار ۋالىلداپ ئاۋاز چىقىرىپ تۇردى. ئەسلىدە «بەش مىنۇتلۇق» تەكشۈرۈش سىستېمىسى ئۇچۇشقا ئۆچ سائەت قالغاندىلا ئىشقا

كىرىشتۇرۇلەتتى.

بۇ چاغدا، «پارتىيەت» نامىدىكى ئالەم ئىستانسىسى ئۆزىنىڭ ئالەمدىكى پارامېتىرلىرىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن ۋە شۇنىڭ بىلەن بىللە «پارتىيەت» 2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 ئالەم ئۇچقۇچىلىرى بىلەن بولغان ئالاقىنى مۇتلەق ئۈزۈپ تاشلاش مەقسىتىدە، ئالەم ئىستانسىسى سىستېمىسىدىكى رادىيو ئالاقە قانالىلىرىنىڭ شەرتلىك بەلگىلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆزگەرتىۋېتىلگەنىدى.

«پارتىيەت» 2 ـ 1 ۋە 1 ـ 2 ئالەم ئۇچقۇچىلىرى بولسا باشقا بىر ئالەمدىن ئۇزۇكسىز تۇردە رادىيو سىگنالى بېرەتتى، لېكىن قۇرۇق دالادا ۋارقىرىسا ھېچقانداق كىشى جاۋاب بەرمىگەندەك، ئۇلارنىڭ رادىيو سىگناللىرى بىكار كېتىۋاتاتتى. ئۇلار ئۆزلىرى بىلەن بولغان ئالاقىنى ئۇزۇپ قويماسلىقنى قەتئىي تەلەپ قىلىپ يالۋۇراتتى، ئۇلار قوماندانلىق مەركىزىنىڭ قارارىغا باشقىچە پىكىردە بولمىسىمۇ، لېكىن «ئورمانتۆش» پىلانېتاسىدىن ئىبارەت مەدەنىيەتلىك جەمئىيەت بىلەن ئۇچرىشىش مەسىلىسىنى مۇھاكىمە قىلىپ كۆرۈشنى قايتا ـ قايتا تەكلىپ قىلدى. ئۇلار، ئەلۋەتتە، ئالدى بىلەن يەر شارىدىكى ئىنسانلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئويلايتتى، شۇڭا ئۆزلىرىنىڭ ھوقۇقىنى دەرھال ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى قەتئىي تەلەپ قىلىپ ئولتۇرماي، بىزگە «ئورمانتۆش» پىلانېتاسىدىكى پائالىيەتسىز سامانيولى سىستېمىسى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە قوش مەنپەئەت يەتكۈزسىلا بولدى دەپ قاراپ، كۆتۈپ تۇرۇشقا رازى بولدى، بىراق ئالاقىدار تەرەپلەر قوللانغان «ھالقا» ھەرىكىتىگە — يەر شارىنىڭ بۇنداق ئۆزىنى ئۆزى بۆلۈپ تاشلىشىغا قارشى بولدى، چۈنكى ئۇلار بۇنداق ھەرىكەت ئىنسانلار جەمئىيىتىنى تارىخ ۋە پەن ـ تېخنىكا جەھەتلەردە كونىلىققا ئېسىلۋېلىشنىڭ ئاقىۋەتلىرىنى تۇغدۇرۇش ئۈچۈن نەچچە مىڭ يىل ئەجىر قىلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ، دەپ قارىغانىدى... لېكىن ۋاقىت ئۆتكەنىدى... يورۇق دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئۇنىنى ھېچكىم

ئاڭلىمايدۇ، ئۇلارنىڭ بۇنداق يېلىنغان ئاۋازىنىڭ ئالەم بوشلۇقىدا ياڭراۋاتقانلىقىنى ھېچكىم ئويلاپمۇ قويمايدۇ...

بۇ چاغدا ساری ئۆزەك 1 - نومۇرلۇق ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنى ئۇچۇرۇش مەيدانىدا «بەش مىنۇت» سىستېمىسى ئاللىقاچان ئىش باشلاپ كەتكەن بولۇپ، «ھالقا» ھەرىكىتى پىلانى بويىچە راكېتا ئېتىش ۋاقتىنىڭ يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ تۇراتتى...

ھېلىقى قارىقۇش نۆۋەتتىكى ئايلىنىپ ئەگرى ئۇچۇشتىن كېيىن يەنە قۇمدىچاپ يارىنىڭ ئۈستىگە كەلدى. كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ ئىشى بىلەن ھەلەك، ئەمدى گۈرجەك بىلەن يەر قېزىشماقتا. توپا قېزىش ماشىنىسى بىرمۇنچە توپىنى دۆۋىلىۋېتىپتۇ. ئەمدى ئۇ چۆمۈچىنى چوڭقۇر ئورەككە تىقىپ، ئاخىرقى توپىلارنى سىيرىپ سۈپۈرۈۋاتقانىكەن. ئۇزاقتىن قالماي توپا قېزىش ماشىنىسىمۇ شاراق - شۇرۇق، غالدۇر - غۇلدۇرنى توختىتىپ بىر ياققا ئۆتتى. ئادەملەر ئورەكتە بىرنېمىلەرنى رەتلەپ ئوڭلىدى. تۆگە ئۆز ئورنىدا يېتىپتۇ، سېرىق ئىت كۆرۈنمەيدۇ. ئۇ قەيەرگە كەتكەندۇر؟ قارىقۇش يېقىنراق كەلدى - ده، يار ئۈستىدە ئايلىنىپ ئۇچۇپ، بىر بولسا ئوڭ تەرەپكە، بىر بولسا سول تەرەپكە قاراپ، ئاخىر بۇ ئىتنىڭ چاتمىنىڭ ئاستىغا كىرىپ ياتقانلىقىنى كۆردى. ئىت چاقنىڭ يېنىدا يېتىپ بەخۇدۇك ئارام ئېلىۋاتاتتى، ئېھتىمال مۇگدەۋاتقاندۇر، ئۇ قارىقۇشنى ئېتىبارغىمۇ ئالمايتتى. قارىقۇش ئىتنىڭ ئۈستىدە بىرقانچە قېتىم ئايلانسىمۇ ئۇ بەربىر قاراپمۇ قويمىدى. سېرىق چاشقان خۇددى قوزۇقتەك كۆتۈرۈلۈپ، بىرەر خېيىم - خەتەر يوقمىدۇر دەپ ئەتراپىغا، ئاسمانغا قاراپ - قاراپ قوياتتى. ئادەمگە بېقىنمىدىغان ماۋۇ ئىت بولسا ھېچنېمىدىن قورقمايتتى، قارىقۇشقا قاراپمۇ قويمايتتى، قاراڭلار ئۇنىڭ ئاۋۇ يەردە يېتىشىنى! قارىقۇش ئاسماندا بىر دەقىقە تۇردى - ده، تازا كۆچەپ تۇرۇپ، قۇيرۇقىنىڭ ئاستىدىن ئىتنىڭ ئۈستىگە

قويۇقراق ئالا ـ بۇلماچ بىرنەمىنى خۇددى سالغا بىلەن ئاتقاندەك شارت قىلىپ ئاتتى مانا ساڭا، دېگەندەك قىلىپ.

يېدىگەينىڭ يېڭىگە نېمىدۇر بىر نېمە « پاس » قىلىپ چۈشتى.

ئۇ قارىسا، قۇشنىڭ پوقى ئىكەن. بۇ قەيەردىن چۈشتى؟ يېدىگەي يېڭىنى سىلكىپ تاشلاپ يۇقىرىغا قارىدى. يەنىلا شۇ قارىقۇش ئىكەنغۇ. بۇنىڭ ئۈستىمىزدە ئايلىنىپ يۈرگىنى نەۋاق. بۇ نېمىنىڭ بەلگىسىدۇر؟ راھەتلىنىپ يۈرگىنىنى قاراڭلار! ھاۋادا لەيلەپ ئۇچقىنى ئۇچقان. يېدىگەينىڭ ئويىنى ئورەكتە تۇرغان ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباينىڭ ئاۋازى بۇزدى:

ــ يېدىكە، قاراڭچۇ، بولامدۇ ياكى يەنە كولامدۇق؟

يېدىگەي قاپىقىنى تۇرۇپ، گۆرنىڭ يېنىدىن تۆۋەنگە ئېڭىشتى:

ــ ماۋۇ ياقىقراق، چەتكىرەك تۇرغىنا، ــ دېدى ئۇ ئۇزۇنتۇرا ئەدىلبايغا، ــ قالىبەك، سەن سىرتقا چىقىپ تۇر، رەھمەت ساڭا. ھە، چوڭقۇرلۇقى بولغاندەك قىلىدۇ. ئەدىلباي، شۇنداق بولسىمۇ لەھەتنى سەل كېڭەيتكىنە، ئاقساقال ئازادىرەك ياتسۇن.

تاپشۇرۇق بېرىپ بولغاندىن كېيىن يېدىگەي ئۆزىنى ئېلىپ توپا قېزىش ماشىنىسىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، تاھارەت ئېلىشقا ئولتۇردى، ئەنە شۇ چاغدىلا كۆڭلى سەل ـ پەل ئورنىغا چۈشكەندەك بولدى، قازانقاپنى ئانابىيىتكە دەپنە قىلالمىغىنى بىلەن، ئىشقىلىپ مېيىتنى ئۆيگە قايتۇرۇپ ئەكەتمەي، قاتتىق مەسخىرىدىن قۇتۇلدىغان بولدى، ئەگەر يېدىگەي چىڭ تۇرمىسا، ئۇلار مېيىتنى ئۆيگە ئېلىپ قايتىشى مۇمكىن ئىدى. ئەمدى تېزرەك ھەرىكەت قىلىپ كەچ كىرىپ كەتكۈچە بورانلىققا يېتىپ بېرىۋېلىشى كېرەك ئىدى. ئۆيدىكىلەرنىڭ ئەجەب قايتىپ كېلىشمەيدۇغۇ دەپ ئەنسىرىشى تۇرغان گەپ ئىدى. چۈنكى، ئۇلار يولغا چىقىش ۋاقتىدا ھەرقانچە كېچىكسەكمۇ كەچ سائەت ئالتىدىن ئاۋۋال نەزىرگە ئۇلگۈرۈپ كېلىمىز دېيىشكەنىدى.

مانا، سائەت بەش يېرىم بوپتۇ، دەپنە قىلىش تېخى باشلانمىدى، قايتىش ئۇچۇنمۇ كەم دېگەندە ئىككى سائەت مېڭىش كېرەك. ئۇنىڭ ئۈستىگە مېيىتنى يۆگەپ - پۈكلەپ لەھەتكە تىقىپ كۆمۈۋېتىدىغان ئىش ئەمەس. زادى بولمىسا نەزىر كەچرەك ئۆتكۈزۈلەر. نېمە ئامال ...

يېدىگەي تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ئەمدى جىنازا نامىزىنى ئوقۇسام بولىدۇ دەپ قارىدى. ئۇ ئىۋرىقنى ئېلىپ، يەر قېزىش ماشىنىسىنىڭ ئارقىسىدىن چىقىپ، ساقاللىرىنى سىيپىدى، ئۇ جىددىي تۇس ئالغانىدى.

ـــ خۇدانىڭ قۇلى مەرھۇم قازانقاپنىڭ ئوغلى سابىتجان، سەن كېلىپ مانا مېنىڭ سول تەرىپىمدە تۇر، قالغان تۆتىكلار مېيىتنى كۆتۈرۈپ كېلىپ گۆرنىڭ يېنىدا بېشىنى قىبلىگە قارىتىپ قويۇڭلار، ـــ دېدى ئۇ تەنتەنىلىك تۇردە. ھەممە ئىش دېگىنىدەك بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى، ـــ ئەمدى ھەممىمىز كەبىگە يۈزلىنەيلى. مۇشۇنداق پەيتتە تىلىكىمىز بىلەن ئويىمىز خۇدانىڭ قۇلىقىغا يەتسۇن دەپ خۇداغا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلىڭلار.

ئەجەب ئىش. يېدىگەي ئەسلىدە ئارقامدىن بۇ ياشلار: «ھەي بوۋاي، مېڭمىزنى قاتۇرما، سەن نەدىن كەلگەن موللا ئىدىڭ؟ ئۇنىڭدىن كۆرە مېيىتنى تېزرەك يەرلىكىگە قويۇپ بالدۇرراق ئۆيىمىزگە قايتايلى» دەرمەكىن دەپ ئويلىغانىدى، ئۇنداق مەزمۇندا پىچىرلىشىشمۇ بولمىدى. يېدىگەي بۇنىڭغا رازى بولدى. ئۇ ھەتتا نامازنى ئولتۇرۇپ ئەمەس، ئۆرە تۇرۇپ چۈشۈردى. چۈنكى، ئۇ ئۆلىمالاردىن ئىسلام دىنىنىڭ ماكانى بولغان ئەرەب ئەللىرىدە، قەبرە بېشىدا جىنازا نامىزىنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيدۇ دەپ ئاڭلىغانىدى. شۇنداقمۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ، كىم بىلىدۇ، بىراق يېدىگەي شۇ مىنۇتتا بېشىنىڭ كۆككە يېقىنراق تۇرۇشىنى خالىدى.

جىنازا نامىزى باشلانغاندا يورۇق دۇنيانىڭ ئوك يېقىغا بىر، سول يېقىغا بىر سالام قىلىپ، كۆككە باش كۆتۈرۈپ، يارانقان

ئاللاغا مۇناجات قىلدى. دۇنيا - ئالەمنى ياراتقان، شۇ ئالەمگە ھەم چىقىپ، ھەم پېتىپ كېتىدىغان كۇندەك بەش كۇنلۇك مېھمان بولۇپ كېتىدىغان ئادەمنى ياراتقان قۇدرەت ئىگىسىگە قۇللۇق بىلدۇرۇپ تۇرغان پەيتته، يېدىگەي ئاسماندا ھېلىقى قارىقۇشنى يەنە كۆردى. ئۇدۇلىدا قارىقۇش قاناتلىرىنى سەل - پەل قېقىپ قويۇپ ئاسماندا ئايلىنىۋەردى، ئايلىنىۋەردى. بىراق، قارىقۇش يېدىگەينىڭ ئوي - پىكرىنى بۇزۇۋېتەلمىدى، ئەكسىچە ھايات بىلەن مامات توغرۇلۇق ئوي - پىكرىنىڭ چوڭقۇرلىشىشىغا يارەم بەردى.

ئالدىدا چوڭقۇر قېزىلغان گۆرنىڭ قىرىدا، ئاق كىگىز ئوراپ سېلىنغان زەمبىلده مەرھۇم قازانقاپ ياتىدۇ. يېدىگەي پاتمەگە كىرىشتى. بۇ دۇنيا ئاللىقاچانلا ھەربىر كىشىگە تاكى يورۇق دۇنيانىڭ ئاخىرىغىچە ــ ئاخىر زامانغىچە مۇۋاپىق كېلىدىغان قىلىپ تۇزۇلگەن: تەقدىر شۇنداقكى، ئىنسان ھاياتى تەقدىرگە باغلىقتۇر، ئۇنىڭدىن ھېچكىم قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، ئۇ ھەممىگە ــ ھەربىر كىشىگە بىردەك مۇئامىله قىلىدۇ، كىم بولسۇن ۋە قايسى زاماندا بولسۇن، ھەممىسى ئوخشاش؛ بۇ تەقدىردىن ئەمدى دۇنياغا كېلىدىغانلارمۇ قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئۇ يەنە پەيغەمبەرلەردىن قالغان، ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان خۇلاسىلەرنى ۋە تىرىكچىلىك جەھەتتىكى ئەقلىيە سۆزلەرنى ئوقۇپ بولۇپ، بۇ دۇنيانى ئەمدى ئۆزىنىڭ قەلبىدىن چىققان ھەم تۇرمۇش تەجرىبىلىرىدىن كەلگەن پىكرى - زىكرى بىلەن تولۇقلىماقچى بولدى. يېدىگەيمۇ بىر بەنده، ئۇ بۇ يورۇق دۇنيادا قۇرۇقتىن - قۇرۇق ياشىدى دەمسەن.

ئى ياراتقان ئىگەم، پېقىر بەندەڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىزغا ئوخشاشلا شۇ ئايەتلەرنى ئوقۇدۇم، ئەگەر بەندىلەرنىڭ تىلىكىنى ئاڭلايدىغانلىقىڭ راست بولسا، مەنمۇ بىر مۇناجات ئېيتاي، قۇلاق سالغىن. مېنىڭ تىلىكىمنىڭ دۇنياغا دەخلىسى يوقتۇر.

مانا، بىز ھازىر قۇمدىچاپ يارىنىڭ بېشىدا، قازانقاپقا كولانغان

گۆرنىڭ يېنىدا، ئادەمزات يوق بىر جاڭگالدا تۇرۇۋاتىمىز. چۈنكى، سېنىڭ قۇلۇڭ قازانقاپىنى ئۇ ۋەسىيەت قىلغان قەبرىستانلىققا قويالمىدۇق. ئاسماندىكى قارىقۇش بىزنىڭ دۇئاغا قول تۇرۇپ قازانقاپ بىلەن ۋىدالىشۋاتقانلىقىمىزنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئى ئۇلۇغ قۇدرەت ئىگىسى، ئەگەر سەن راست بار بولساڭ، بىزنى كەچۈرگىن، قازانقاپنىڭ روھىنى قوبۇل قىل، ئەگەر ئۇنى لايىق تاپساڭ، ئۇنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتىن ئاتا قىلغايسەن. بىز قولىمىزدىن كېلىدىغىنىنى تىرىشىپ قىلدۇق.

ئەمدى، مۇشۇنداق بىر پەيتته، ئەقىل ـ ئىدراكىم بار ھايات چېغىمدا ساڭا مۇناجات قىلغانكەنمەن، قۇلاق سال، ئىگەم. ئى يارالتقان ئىگەم، ساڭا قوغدىساڭ، قوللىساڭ، ئايىساڭ دەپ دۇئا ـ تىلاۋەت قىلىۋاتقان بەندىلەر ئاز ئەمەسقۇ. ئەلۋەتته، بەندىلەر ھەر خىل سەۋەبتىن، ئورۇنلۇق بولسۇن ياكى ئورۇنسىز بولسۇن، سېنىڭدىن كۆپ نەرسىلەرنى تىلەيدۇغۇ. ھەتتا خۇنپەرلەرمۇ دىلىدا سېنىڭدىن پاناھلىق تىلەيدۇ. لېكىن، سەن ھامان ئۇندىمەيسەن. ئېيتمىدىغان باشقا گەپ يوق، بىز بەندىلەرمىز. بېشىمىزغا كۈن چۈشۈپ قىينىچىلىققا دۇچ كەلگەندە سېنى ئىزدەيمىز، سەن شۇ ۋاقىتتىلا قولۇڭنىڭ ئۇچىنى بېرىدىغاندەك كۆرۈنسەن. سېنىڭدىن تىلەيدىغىنىمىز يامغۇردىنمۇ كۆپ، ساڭىمۇ قىيىن، ئۇنى چۈشىنىمەن، سەن يالغۇزسەن. مەن سېنىڭدىن ھېچنېمە تىلىمەيمەن، مەن پەقەت مۇشۇ پەيتته ساڭا ئۆز ئويۇمنىلا ئېيتماقچىمەن.

بىزنىڭ مۇقەددەس قەبرىستانلىقىمىز ئانابېيىتىنىڭ ئەمدى بىزنىڭ بولماي قالغانلىقىغا قاتتىق ئاچچىقىم كېلىۋاتىدۇ. چۈنكى، ئەمدى ئۇ يەرگە ئىككىنچى قەدەم باسالمايدىغان بولۇپ قالدۇق. شۇ سەۋەبتىن، ئەگەر ئەجىلىم يەتسە، ئاشۇ نايمان ئانىنىڭ قەدىمى تەككەن يەر ـــ مۇشۇ قۇمدىچاپتا ياتسام دەيمەن. مېنىڭ قازانقاپ بىلەن قاتار يېتىشىمغا رۇخسەت قىلساڭ. ئەگەر ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ جېنى باشقا بىر مەخلۇق بولۇپ

قوپىدىغىنى راست بولسا، مېنىڭ چۈمۈلە بولغۇم يوق، ئۇنىڭدىن كۆرە مېنى قارىقۇشقا ئايلاندۇرۇپ قويغىن. دەل ئاۋۇ قارىقۇشقا ئوخشاش مەنمۇ ساڭا ئۆزەكنىڭ ئۈستىدە ئۇچۇپ، شۇنداق ئېگىزلىكتە ئۇچۇپ يۈرۈپ ئۆز يېرىمنى كۆرۈپ تۇراي، ئۆز يېرىمگە قانچە قارىسامۇ تويمايمەن. مېنىڭ دەيدىغانلىرىم مۇشۇ.

ئۆزۈمنىڭ ۋەسىيىتىمگە كەلسەم، مەن ئۇنى بۇ يەرگە مېنىڭ بىلەن بىللە كەلگەن ياشلارغا ئېيتىپ، مەن ئۆلگەندىن كېيىن مېنى مۇشۇ يەرگە كۆمۈڭلار دەپ ۋەسىيەت قىلمەن. لېكىن، نامىزىمنى كىمنىڭ چۈشۈرىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. چۈنكى، ئۇلار خۇداغا ئىشەنمەيدۇ، پاتىھە ئوقۇشنىمۇ بىلمەيدۇ. بۇ ئالەمدە خۇدا بارمۇ، يوقمۇ، ھېچكىم بىلمەيدۇ، بەزىلەر بار دەيدۇ، بەزىلەر يوق دەيدۇ. ئۆزۈمگە كەلسەم، سېنىڭ بارلىقىڭغا ئىشەنگۈم كېلىدۇ، ئوي ـ پىكرىمدە سېنى بولسا ئىكەن دەيمەن. مەن ساڭا دۇئا قىلغاندا، راستىنى ئېيتسام، مەن شۇ دۇئانى سەن ئارقىلىق ئۆزۈمگە ئۆزۈم قىلىمەن. ئى پەرۋەردىگار، شۇنداق پەيتلەردە مېنىڭ ئوي ـ پىكرىم دەل سېنىڭ ئوي ـ پىكرىڭدەك بولۇپ كۆرۈنىدۇ. گەپ مۇشۇنىڭدا ئەمەسمۇ! لېكىن، ماۋۇ ياشلار بۇ توغرۇلۇق ئويلىمايدۇ، ئۇلار دۇئانى ياقتۇرمايدۇ. بىراق، بۇلار ئەجەل يەتكەن مۇشۇنداق جىددىي پەيتلەردە ئۆزلىرىگە ۋە ئۆزگىلەرگە نېمە دېيەلەيدۇ؟ مەن بۇلارغا قاراپ ئېچىنىمەن، ئۇلارنىڭ ھەربىرى ئۆزىنى خۇدادەك ھېس قىلىپ پىكىر يۈرگۈزگىنى بىلەن يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈلەلمىگەندىن كېيىن بۇلار ئادەم بولۇشنىڭ چوڭقۇر مەنىسىنى قانداق چۈشىنىدۇ؟ ئى پەرۋەردىگارىم، گەپلىرىم ئارتۇق كەتكەن بولسا، مېنى كەچۈرگىن، بىراق ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى خۇدا بولالمايدۇ، ئۇلار خۇدا بولالايدىغان بولسا، سېنىڭ نېمىگە كېرىكىڭ بار؟ ئەگەردە ئادەم ئۆز كۆڭلىدە ئۆزىنى خۇدا ھېسابلاپ، ساڭا ئوخشاش بارلىق ئادەملەرگە بەخت ـ سائادەت ياراتمىسا، ئۇ ھالدا سەن، ياراتقان ئىگەم، بۇ دۇنيادا مەۋجۇتمۇ بولۇپ تۇرالمايتتىڭ ... مەن بولسام

سېنىڭ ئىز - دېرەكسىز غايىب بولۇپ كېتىشىڭنى خالىمايمەن...

مېنىڭ بارلىق قايغۇ - ھەسرىتىم مانا مۇشۇ. گېپىم ئوشۇق كەتكەن بولسا، مېنى كەچۈرگىن، پەرۋەردىگارىم. مەن بىر بەندە، نېمىنى ئويلىسام، شۇنى دەيمەن. ئەمدى مەن مۇقەددەس شېرىفتىن ئاخىرقى ئايەتنى ئوقۇپ گېپىمنى تۈگىتىمەن، ئاندىن مەرھۇمنى دەپنە قىلىمىز. ئى خۇدا، ھەممە ئىشنى ئۆزۈڭ ئوڭلا!...

— ئامىن ئاللاھۇئەكبەر، — دېدى يېدىگەي نامازنى چۈشۈرۈپ بولۇپ، ئۇ سەل جىم تۇرغاندىن كېيىن قارىقۇشقا يەنە بىر قاراپ، قاتتىق قايغۇرغان ھالدا ئارقىسىدا تۇرغان ياشلارغا بۇرۇلدى (بۇ ياشلار توغرۇلۇق ئاللاتائالاغا ئېيتمىدىغىنىنى ھېلىلا ئېيتقان). خۇدايىتائالا بىلەن بولغان سۆھبەت ئاخىرلاشتى. ئۇدۇلىدا ئۆزى بىلەن بىللە كەلگەن بەش نەپەر يىگىت تۇرۇپتۇ. ئەمدى مۇشۇلار بىلەن ئۇزاققا سوزۇلغان ئاخىرەتلىك ئىشنى ئورۇنلايدۇ.

— شۇنداق قىلىپ، جىنازا نامىزىنى ئوقۇغاندا ئېيتىشقا تېگىشلىك تىلەكلەرنى سىلەر ئۇچۇنمۇ ئېيتتىم، — دېدى يېدىگەي سەل ئويلىنىپ تۇرۇپ، — ئەمدى ئىشقا كىرىشەيلۇق.

يېدىگەي ئوردىن، مېدالليرى جىرىڭلاپ تۇرغان چاپىنىنى سىلىۋېتىپ بىر سەكرەپلا گۆرگە چۈشتى. ئۇنىڭغا ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي ياردەملەشتى. سابىتجان مەرھۇمنىڭ ئوغلى بولغاچقا ئىشقا ئارىلاشماي، بېشىنى ئېگىپ، قايغۇرغان بولۇپ بىر چەتتە تۇردى. قالىبەك، جۇماغالى ۋە ھاراقكەش كۆيۈ ئوغۇل بولۇپ ئۇچەيلەن زەمبىلدىن ئاق كىگىزگە ئورالغان مېيىتنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ، يېدىگەي بىلەن ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباينىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ گۆرگە چۈشۈردى.

«مانا ئەمدى ۋىدالىشىدىغان ۋاقتىمۇ بولدى! — دېدى ئىچىدە يېدىگەي قازانقاپنى مەڭگۈلۈك ئورنى — لەھەتكە پەم بىلەن

ياتقۇزۇپ بولغاندىن كېيىن، ــ ئەتىگەندىن بېرى ساڭا جاي تاپىمىز دەپ ۋاقىتنى بەك كېچىكتۇرۇۋەتكەنلىكىمىزنى كەچۈرگىن. بەك سوغۇقتۇق سېنى. ئەھۋال مۇشۇنداق بولۇپ قالدى. ئانابېيىتكە قويالمىغان گۇناھ بىزدە ئەمەس. بىراق، بۇ ئىشنى مۇشۇنداق تاشلاپ قويۇشىدىغان بولدى دەپ ئويلاپ قالما. قەيەرگە بولسىمۇ بارىمەن، ئاخىرقى تىنىقىمغىچە توختىمايمەن. كۆرسىتىمەن ئۇلارغا ! ئەمدى سەن، قېرىندىشىم، تىنچ يات. يەرنىڭ ئۈچ ـ قىرى يوق، لېكىن ساڭا ئون غېرىچلا يەر بۇيرۇپتۇ. سەن بۇ يەردە يالغۇزسىراپ قالمايسەن، كېچىكمەي مەنمۇ سېنىڭ يېنىڭغا كېلىپ ياتارمەن، قازاقتاپ. سەن سەل چىدا، گۇمانلانما. ئۇزاق كۈتمەيسەن. راست، ئەگەر بىرەر بالا ـ قازاغا يولۇقماي ئۆز ئەجىلىم بىلەن ئۆلسەم، مەنمۇ مۇشۇ يەرگە جايلىشىپ، ئىككىمىز قايتىدىن بىللە بولىمىز، شۇنداق قىلىپ، ئىككىمىزمۇ ساري ئۆزەكنىڭ تۇپرىقىغا ئايلىنىمىز. بىراق، ئۇنى بىز سەزمەيمىز، ئۇنى تىرىك قالغانلارلا كۆرىدۇ. شۇ سەۋەبتىنمۇ بۇنىڭ ھەممىسىنى ساڭا ئېيتقان بولۇپ ئۆزۈمگە ئېيتمۇاتمەن. سەن ئەمدى تىرىك چېغىڭدىكى قازانقاپ ئەمەسقۇ. مۇشۇنداق قىلىپ ھەممىمىز بارلىقتىن يوقلۇقىقا ئايلىنىمىز. پويىزلار بولسا ساري ئۆزەكنىڭ دالاسىنى يېرىپ ئۆتۈپ تۇرىدۇ، بىزنىڭ ئورنىمىزغا باشقا ئەۋلادلار كېلىپ تۇرىدۇ...»

بۇ چاغدا قېرىنغان يېدىگەي چىدىيالماي يىغلاپ تاشلىدى: بۇ ئىككىسىنىڭ كۆپ يىللاردىن بۇيان بورانلىق بېكىتىدە بىللە كۆرگەن جاپا ـ مۇشەققەتلىرى، يوقلۇقى بىلەن بارلىقى، خۇشاللىقى بىلەن قايغۇسى ــ ھەممىسى ئاشۇ بىرنەچچە ئېغىز سۆزگە مۇجەسسەملەنگەندى، دەپنە قىلىنغان مۇشۇ بىرنەچچە مىنۇت ۋاقىتقا مۇجەسسەملەنگەندى. بەندىنىڭ پىشانىسىگە پۈتۈلگىنى نېمىدېگەن جىق، ھەم نېمىدېگەن ئاز ـ ھە !

ــ ئەدىلباي، ئاڭلاۋاتامسەن؟ ــ دېدى يېدىگەي تار گۆرده مۇرىنى مۇرىگە تىرەپ تۇرۇپ پەس ئاۋازدا، ــ كەلگۈسىده سەن

مېنىمۇ مۇشۇ يەرگە، مۇشۇنىڭ يېنىغا قوي. مانا، مۇشۇنداق قىلىپ، مانا بىز ھېلى قازانقاپنى قويغاندەك، لەھەتكە مېنى ئۆز قولۇڭ بىلەن قوي. قىسىلىپ قالماي ئازادە ياتىدىغان بولاي. مۇشۇ ئېيتقانلىرىمنى ئورۇنلىيالامسەن؟

— قويغىنا، يېدىكە، نەدىكى گەپنى قىلىپ، كېيىن سۆزلىشەرمىز. سەن ئەمدى سىرتقا چىق. قالغىنىنى ئۆزۈملا جايلايمەن. قوي ئەمدى، يېدىكە، بوشما، قېنى، چىق، كۆڭلۈڭنى بەك يېرىم قىلما.

يېشى بىلەن يۈيۈلغان يۈزى تۇپراقتا لايلانغان يېدىگەي يۇقىرىغا ئۇمتۇلۇۋىدى، سىرتتىكىلەر قولىنى سوزۇپ ئۇنى تارتىۋالدى. ئۇ ئۆپكىسىنى باسالماي، ئاللىقانداق ھاياجانلىق گەپلەرنى قىلىپ، گۈدۈڭلاپ سىرتقا چىقتى. بوۋاي يۈز - كۆزىنى يۈيۈۋالسۇن دەپ قالىبەك ئۇنىڭغا ئىۋرىقنى ئەكېلىپ بەردى.

ئالدى بىلەن ئۇلار گۆرگە بىر ئوچۇمدىن توپا تاشلىدى - دە، ئاندىن شامالغا ئارقىسىنى قىلىپ تۇرۇپ گۈرجەك بىلەن توپا تاشلىدى. بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن جۇماغالى توپا قېزىش ماشىنىسىنىڭ رولىغا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ گۈرجىكى بىلەن ئىتتىرىپ - ئىتتىرىپ توپىنى دۆۋىلىدى. ئاخىردا گۈرجەك بىلەن دۆۋىلەپ، رەتلەپ قىرلاپ چىقىشتى.

ھېلىقى قارىقۇش بولسا تېخىچە قۇمدىچاپ يارىنىڭ بېشىدا ئولىشىپ، توپا توزۇتۇپ بىرنېمىلەرنى قىلىپ يۈرگەن كىشىلەرنى يىراقتىن كۆزىتىپ ھاۋادا ئايلىنىپ لەيلەپ يۈرەتتى. قارىقۇش چوڭقۇرنىڭ ئورنىدا پەيدا بولۇپ قالغان بىر زومچەك دۆڭنىڭ ئەتراپىدىكى ئادەملەرنىڭ جانلىنىپ قالغانلىقىغىمۇ كۆز سېلىپ قويدى. بۇ چاغدا چاتمىنىڭ ئاستىدا دەم ئېلىپ ياتقان سېرىق ئىت كېرىلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئادەملەرنىڭ يېنىغا كېلىپ ئايلىنىپ يۈردى. ئۇنىڭغا نېمە باردۇر؟ پەقەت چۈچىلىق يوپۇق يېپىلغان تۆگىلا ئاغزىنى تىنماي ماكاچلىتىپ، تۇرغان

يېرىده كۆشەپلا تۇراتتى.

ئەمدى ئادەملەر كېتىشكە راسلانغاندەك قىلاتتى. بىراق، ياق، ئەنە تۆگىنىڭ ئىگىسى ئالىقىنىنى يېيىۋىدى، باشقىلارمۇ شۇنداق قىلىۋاتىدۇ...

كەچ كىرىپ كېتىۋاتاتتى. يېدىگەي يېنىدىكىلەرگە قاراپ بىر ھازا تۇردى ـ دە:

ـــ مانا بۇ ئىشنىمۇ تۆگەتتۇق. ئېيتىڭلارچۇ، قازانقاپ قانداق ئادەم ئىدى؟

ـــ بەلەن ئادەم ئىدى، بەلەن ئادەم ئىدى، ـــ دېدى يېنىدىكىلەر.

ـــ بىرەرىڭلارغا بېرىدىغان قەرزى ـ پەرزى بارمىدى؟ مانا ئوغلى تۇرۇپتۇ، ئەگەر قازانقاپ بىرەر كىشىگە قەرزدار بولۇپ قالغان بولسا، دادىسىنىڭ قەرزىنى ئوغلى ئۈستىگە ئالسۇن.

ھېچكىم گەپ قىلمىدى. شۇ چاغدا قالىبەك ھەممەيلەن ئۈچۈن:

ـــ يوق، قازانقاپتا ھېچكىمنىڭ قەرزى قالمىدى، ـــ دەپ جاۋاب بەردى.

ـــ ئۇنداق بولسا، قازانقاپنىڭ ئوغلى سابىتجان، سېنىڭ گېپىڭ بارمۇ؟

ـــ ھەممىڭلارغا رەھمەت، ـــ دېدى ئۇ قىسقىلا قىلىپ.

ـــ ھە، ئۇنداق بولسا ئۆيگە قايتتۇق! ـــ دېدى جۇماغالى.

ـــ توختاڭلار، بىر ئېغىز سۆزۈم بار، ـــ دەپ توختاتتى يېدىگەي ئۇنى، ـــ سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردا قېرىسى مەن، سىلەرگە ئېيتىدىغان ئەرز ـ تىلىكىم بار، مۇبادا مەن ئۆلۈپ كەتسەم، مېنى دەل مۇشۇ يەرگە، قازانقاپ بىلەن قاتارمۇقاتار قىلىپ قويۇڭلار. ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ بۇ مېنىڭ ۋەسىيىتىم، دېمەك، توغرا چۈشىنىڭلار.

ـــ كىمنىڭ قاچان، قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى كىم بىلىدۇ، يېدىگەي ئاغا، بۇنىڭغا باش قاتۇرۇپ نېمە كەپتۇ، ـــ دېدى

قالمبەك ئۆزىنىڭ قارىشىنى بايان قىلىپ.

— نېمە بولسا بولسۇن، — دەپ چىڭ تۇردى يېدىگەي، — مەن ئېيتىشىم كېرەك، سىلەرمۇ ئاڭلىشىڭلار كېرەك. ۋاقتى - سائىتى كەلگەندە مېنىڭ بۇ ۋەسىيىتىمنى ئېسىڭلاردا تۇتۇڭلار.

— يەنە نېمە ئۇلۇغ ۋەسىيەتلىرىڭ بار، قېنى، ئېيت، يېدىگەي ئاغا، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئېيتىۋال، — ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي كەيپىياتنى يۇمشىتىش ئۈچۈن چاقچاق قىلدى.

— سەن كۇلمە، — دەپ يېدىگەي سەل رەنجىدى، — مەن چىن گەپ قىلىۋاتىمەن.

— ئۇنتۇمايمىز، يېدىكە، — دېدى ئۇزۇنتۇرا ئەدىلباي تەسەللى بېرىپ، — ۋاقتى - سائىتى يەتكەندە چوقۇم سەن دېگەندەك قىلىمىز، بۇنىڭغا شۇبھىلەنمە.

— ھە، بۇ مانا يېگىتنىڭ گېپى بولدى، — دېدى يېدىگەي رازىمەنلىك بىلەن.

تىراكتورلار ياردىن تۆۋەن چۈشمەك بولۇپ بۇرۇلۇشقا باشلىدى. تىراكتور ئويماتقا چۈشكۈچە، يېدىگەي قارانارنى يېتەكلەپ، سابىتجان بىلەن قاتار ماڭدى، ئۇ كۆڭلىنى بىئارام قىلغان ئەھۋالنى سابىتجانغا ئايرىم ئېيتماقچىدى.

— قارا، سابىتجان، بۇ ئىشنى تۈگەتتۇق. ئەمدى بىر گەپ بار، ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ قەبرىستانلىقى — ئانابېيىتنى قانداق قىلىمىز ئەمدى؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— قانداق قىلىمىز دېگەن قانداق گەپ؟ باش قاتۇرىدىغان ھېچنېمىسى يوق، — دېدى سابىتجان، — پىلان دېگەن پىلان. ئەنە شۇ پىلان بويىچە قەبرىستانلىق يوق قىلىنىدۇ. يەنە دەيدىغان نېمە گەپ بولاتتى.

— مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم ئۇ ئەمەس، ئۇنى دېسەك، ئۇدۇل كەلگەن ئىشقا قولنى بىر شىلتىپ قويۇپ كېتىۋېرىشكە بولىدۇ. سەنغۇ مۇشۇ يەردە تۇغۇلدۇڭ، مۇشۇ يەردە چوڭ بولدۇڭ، داداڭ سېنى ئوقۇتتى. ئەمدى داداڭنى ئۇزۇن سەپەرگە ئاتلاندۇردۇق،

پاك دالادا يالغۇز ئۆزى قالدى، قانداقلا بولسۇن ئۆزى تۇغۇلغان يەردە ياتتى، بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن بىردىنبىر تەسەللى. سەنغۇ ساۋاتىڭ بار، خۇداغا شۈكۈر ئوبلاستتا ئىشلەيسەن، ئۇدۇل كەلگەن ئادەم بىلەن سۆزلىشەلەيسەن، ئوقۇمىغان كىتابىڭ يوق...

ــ ھە، ئۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ؟ ــ دەپ گەپنىڭ بېلىگە تەپتى سابىتجان.

ــ دېمەكچىمەنكى، كېچىكتۇرمەي ئىككىمىز بىر چىقساق، بۇ شەھەرنىڭ بىر چوڭى باردۇر، ئەتە ئەتىگەندىلا شۇنىڭ يېنىغا بارساق، سەن سۆزگە ئۇستا سەن، ماڭا ياردەملەشسەڭ، ئانابېيىتنى يەر بىلەن يەكسان قىلدۇرۇپ قويۇپ ئولتۇرىۋېرىمىزمۇ، ئۇ يەردە ئەزەلدىن بۇيانقى تارىخىمىز ياتامدۇ.

ــ ئۇ دېگەنلىرىڭنىڭ ھەممىسى بۇرۇنىنىڭ بۇرۇنىسىدىن قالغان رىۋايەتقۇ، يېدىكە، توغرا چۈشەن. بۇ يەردە ھازىر ئالەمشۇمۇل مەسىلەر ھەل قىلىنىۋاتىدۇ ـ يۇ، بىز بېرىپ ئاللىقانداق قەبرىستانلىق توغرۇلۇق گەپ قىلىمىز! ئۇنىڭ كىمگە كېرىكى بار؟ ئۇلار ئۈچۈن تۇفى دېگەن بىر تۆكۈرۈك. ئۇنى دېسەڭ ئۇلار بىزنى ئۇ يەرگە زادىلا كىرگۈزمەيدۇ.

ــ شۇ ـ دە، بارمىساق، كىرگۈزمەيدۇ. تەلىپىمىزنى دېسەك، بىزنى كىرگۈزىدۇ. مۇبادا كىرگۈزۈشمىسە، ئۇلارنىڭ باشلىقى چىقىپ بىز بىلەن كۆرۈشىدۇ. ئۇ ئورنىدىن قوزغىلالمايدىغان تاغمىدى.

سابىتجان سەل خىجىل بولغان ھالدا يېدىگەيگە يالت قىلىپ بىر قارىدى:

ــ قويساڭچۇ، چال، قۇرۇق ئاۋارىچىلىك ئۇ، مېنىڭدىن ئۆمىد كۈتمە، ماڭا ئۇنىڭ قىلچە ئەھمىيىتى يوق.

ــ ھە، ئۇنىڭدىن كۆرە شۇ گېپىڭنىلا دېمەمسەن، شۇنىڭ بىلەن گەپ تۈگىدى، رىۋايەت دەپ!

— ئەمسە قانداق ئويلىغانسىڭ؟ گېپىڭنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مېنى يوگۇرىدۇ دەپسەن - دە ! نېمە ئۈچۈن ؟ مېنىڭ ئائىلەم، بالىچاقام، خىزمىتىم بار، شامالغا قاراپ سىيەمتىم ؟ ئۇنداق قىلسام، ئۆزۈمگە چاچرىمامدۇ؟ ماۋۇ تەرەپتىن تېلېفون جىرىڭ قىلسىلا، ئەتە كۆتۈمگە تەپمەمدۇ؟ يوقسۇ، رەھمەت، مەن ئۇنداق ئەخمىقانە ئىشنى قىلمايمەن !

— سېنىڭ رەھمىتىڭ ئۆزۈڭگە بولسۇن ! — دېدى يېدىگەي ئاچچىقى بىلەن، — كۆتۈمگە تەپمەمدۇ دەيسەن تېخى ! سەن ئاشۇ كۆتۈڭ ئۈچۈن ياشاۋېتىپتىكەنسەن - دە!

— ئەمسە نېمە دەيسەن؟ دەل شۇنىڭ ئۈچۈن ! ساڭىغۇ بەربىر، سەن كىم سەن؟ ھېچكىم ئەمەس سەن. بىز ئاغزىمىزدا ماي چاياش ئۈچۈن كۆتىمىزنى قەدىرلەيمىز.

— ھە، ھە، ئىلگىرى بېشىنى قەدىرلەيتتى، ئەمدى كۆتىنى قەدىرلىشىدىغان بوپتۇ - دە!

— قانداق چۈشەنسەڭ شۇنداق چۈشەن، بىراق باشقىلارنىڭ ھەممىسىنى ئەخمەق دېمە.

— يارايدۇ ! گەپ تۈگىدى ! — دەپ گەپنى چورت كەستى يېدىگەي، — ئۆلگەن دادامنىڭ نەزىرسىنى ئۆتكۈز، شۇنىڭدىن كېيىن خۇدا سېنىڭ يۈزۈڭنى كۆرسەتمىسۇن !

— ئىختىيار ئۆزۈڭدە، — دېدى سابىتجان كالپۇكىنى پۈرۈشتۇرۇپ.

شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى ئىككى تەرەپكە كەتتى. يېدىگەي تۆگىسىگە مىنىپ بولغۇچە تىراكتورچىلار موتورلىرىنى دىرىلدىتىپ، ئويدا كۆتۈپ تۇرۇشاتتى، بىراق يېدىگەي ئۇلارغا بىر دېنلا:

— مېنى كۈتمەيلا قويۇڭلار، ئۆز يولۇڭلار بىلەن ئاۋۇلىغا تېزرەك يېتىپ بېرىڭلار، ئۇ يەردە جامائەت كۈتۈپ قالدى، تۆگە بىلەن ماڭسام ماڭا ھەممە يول ئوخشاش، ئۆزۈم مېڭىۋېرىمەن، — دېدى.

تراكتورچىلار مېڭىپ كەتكەندىن كېيىن، يېدىگەي نېمە قىلارىنى بىلمەي شۇ ئورنىدا تۇرۇپ قالغانىدى.

ئەمدى ئۇ ساری ئۆزەكنىڭ چۆل - جەزىرىسىدە يالغۇز قالدى. راست، ئۇنىڭ يېنىدا سادىق ئىتى يولبارس تۇرۇپتۇ. ئۇ ئالدى بىلەن تراكتورلارنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ كەتكەنىدى، كېيىن قارىسا، غوجايىنى ئۇلار بىلەن بىر يولدا ماڭماپتۇ، شۇڭا ئۇ غوجايىنىنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلگەنىدى. لېكىن، يېدىگەي ئۇنىڭغا دىققەت قىلمىدى. ئۇ ھەتتا ئۆيگە قايتىپ كەتسىمۇ يېدىگەي ئۇنىڭغا دىققەت قىلمىغان بولار ئىدى. ھازىر ئۇنىڭغا دىققەت قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس. پۈتۈن دۇنيا ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياقماي تۇراتتى. سابىتجان ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن گەپلەردىن كېيىن ئۇ كۆڭلى سوۋۇپ، نەپسى قىسىلىپ، روھىي جەھەتتىكى جاراھىتىنىڭ ئازابىنى باسالماي قاتتىق جۇدىدى، گەۋدىسىنى ئوق تېشىپ كامار قىلىپ قويغاندەك، شۇ كامارىدىن بىر سوغۇق شامال ئۆتۈپ يۈرىكىنى يالاپ ئۆتكەندەك بولۇپ تۇرۇپ قالدى. ھېلىقى سۆزنى باشلاپ، ئۇ سۆزلەرنىڭ شامالدا ئۇچۇپ كەتكىنىگە يېدىگەي قاتتىق ئۆكۈندى.

ئەقىل سوراپ، يارەم كۈتىدىغان ئادەم سابىتجاندەك بولامدۇ، ئى خۇدا؟ ئۇ تېخى ئۇنى ساۋاتلىق، ئوقۇغان بالا، گەپ يورغىلىتىشقا ئۇستا، بۇنداقلار ماڭا ئوخشاش ئاددىي ئىشچىنى تېز چۈشىنىپ، ئورتاق تىل ھاسىل قىلالايدۇ، دەپ قالغانغۇ يېدىگەي. ئۇنىڭ پالانى تېخنىكوم، پۈستانى ئىنستىتۇتنىڭ پالانى فاكۇلتېتى بىلەن پۈستانى فاكۇلتېتىدا ئوقۇغىنىدىن نېمە پايدا؟ كىم بىلىدۇ، ئۇ مەكتەپلەر ئۇنى مۇشۇنداق ئادەم بولسۇن دەپ تەربىيەلىگەندۇر. سابىتجاننىڭ دەل ھازىرقىدەك مەلئۇن سابىتجان بولۇپ يېتىلىشى ئۈچۈن تازا ئەجرى قىلغان ئەقلى تېتىك، كۆزى ئىتتىك دۇنيادەك بىرى ئولتۇرغاندۇر بىر يەردە. رادىيو بىلەن باشقۇرۇلىدىغان ئادەملەرنىڭ ھەربىرى توغرۇلۇق دەل مۇشۇ سابىتجاننىڭ ئۆزى تازا بىلجىرلىغان

ئەمەسمىدى، شۇنداق زامان كېلىدۇ دەپ ئېيتقانىدىغۇ ئۇ! پاھ، ئۇنى ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئاشۇ شەكىلسىز، ھەممىگە قادىر بىر نەرسە رادىيو بىلەن باشقۇرۇۋاتقان بولمىسۇن يەنە...

يېدىگەي بوۋاي بۇ ئىشلارنى ئويلىغانسېرى ئۇنىڭ تېگىگە يېتەلمەي تە بولۇپ، بارغانسېرى ئازابلىنىپ كەتتى.

ـــ ماڭقۇرت ئىكەنسەن ! ماڭقۇرتنىڭ ماڭقۇرتى ئىكەنسەن ! ـــ دەپ ھەم قارغاپ، ھەم ئاياپ پىچىرلىدى ئۇ.

بىراق، يېدىگەينىڭ بولغان ئىشقا تەن بېرىپ ئولتۇرۇۋەرگۈسى كەلمىدى، خەقلەرنى گەجگىسىگە مىنۋالىپ سىيىپ ـ چىچىدىغان قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن بىرەر ئىش قىلىش، بىرەر ھەرىكەت قوللىنىش كېرەكلىكىنى ھېس قىلدى، ئەگەر مۇشۇ يولدىن قايتسا، بېشىنى ئىچىگە تىقىپ يۇرۇۋېرىدىغان بولسا، ئۆزىنىڭ ئار ـ نومۇسى ئالدىدا مەغلۇپ بولىدىغانلىقىنى قاتتىق ھېس قىلدى. كۆن ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ بىرەر ئىش قىلىشىم كېرەك دەپ ھېسابلىغان يېدىگەي ھازىرچە نېمە قىلىشىنى، ئىشنى نەدىن باشلىشىنى بىلمەيتتى، ئانابېيىتنى ساقلاپ قېلىشنى ئارزۇ قىلغان ئويىنى چوڭ باشلىققا يەتكۈزۈپ، بۇرۇنقى بۇيرۇقنى بىكار قىلىش ئۈچۈن نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى بىلمەي تۇراتتى. ئۇنىڭ ئەرزى دىت ئۇقىدىغان بىرەرىنىڭ قۇلىقىغا يەتسە، ئۇنۇم ھاسىل قىلسا، ئۇلارنى قايىل قىلالمسا... بىراق بۇنى قانداق ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ، قەيەرگە بېرىشى كېرەك، نېمە ھەرىكەت قوللىنىشى كېرەك؟

قاتتىق ئوي ـ خىيالغا پاتقان يېدىگەي تۆگىسىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ يان ـ يېنىغا قارىدى. پۈتۈن ئەتراپ جىمجىت دالا. كۆن پېتىش ئالدىدىكى كۆلەڭگە قۇمدىچاپنىڭ قىزىل يارلىرىغا يامىشىشقا باشلاپتۇ. تىراكتورلار ئاللىقاچان كۆزدىن غايىب بولۇپ، ئۇنى ئۆچكەن. ياش يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى كېتىشكەن. ساری ئۆزەكنىڭ تارىخىغا دائىر شەجەرىنى بىلىدىغانلارنىڭ ئەڭ

كېيىنكىسى بولغان قازانقاپ ئەنە كەڭ دالانىڭ ئوتتۇرىسىدا، يارنىڭ بېشىدا، يېڭى توپا دۆۋىلەنگەن ئاشۇ دۆمبەلنىڭ ئاستىدا ياتىدۇ. يېدىگەي بۇ دۆمبەلنىڭ ئاستا ـ ئاستا چۆكۈپ، باشقا يەرلەرگە ئوخشاش تۇزلىنىپ، ساري ئۆزەك دالاسىدىكى ئادەتتىكى يەرگە ئايلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. بىر زامانلار ئۆتكەندە ئۇنىڭ ئۇستىنى شۇاق بېسىپ، دۆمبەلچەكنى قارا يەردىن ئايرىشمۇ قىيىن بولار. شۇنداق بولىدۇ ــ يەردىنمۇ ئۇزاق ياشايدىغان، يەر قوينىغا كىرمەي قالىدىغان ھېچكىم يوق...

پېتىپ كېتىۋاتقان كۈن يوغىناپ، دۇگلەك شارغا ئوخشاپ، ئاستا ـ ئاستا ئۇپۇققا يېقىنلاشماقتا. يوشۇرۇنۇشقا يۈزلەنگەن نۇرلۇق شار مىنۇتسېرى ئۆزگىرىپ نۇرىنى چاچماقتا، دالانىڭ ئۇستى ئالتۇن يالتىلىغاندەك بولۇپ كەتكىنى بىلەن، پېتىپ كېتىۋاتقان كۈننىڭ كۆكۈچ نۇرى قۇيۇلۇپ، قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى.

ئەھۋالنى ئىنچىكە ئويلاپ، قايتا ـ قايتا مۆلچەرلەپ چىققاندىن كېيىن، يېدىگەي ئاخىر چەكلەنگەن رايونغا كىرىش ئېغىزىدىكى قاراۋۇلخانىغا قايتا بېرىشقا بەل باغلىدى، باشقا ئامال تاپالمىدى، مېيىتنى قويىدىغان يېرىگە قويۇپ، ئەمدى پەرزىدىن قولى بوشاپ، باشقىلاردىن ئايرىلىپ قېلىپ قالغاندىن كېيىن تەبىئەت بەرگەن كۈچىگە، ئۆمرىدە يىغلىغان تەجرىبىسىگە تايىنىپ بىر ئىش كۆرۈشكە بەل باغلىدى، ئۇ زۆرۈر تېپىلسا تەۋەككۈل دېيىشكە، قۇربان بېرىشكە تەييار ئىدى. ھەممىدىن ئاۋۋال ئۇ قاراۋۇلنى ئۆزىنى ھەتتا تۇتقۇن سۈپىتىدە بولسىمۇ ئەڭ چوڭ باشلىقنىڭ ئالدىغا ئاپىرىشقا مەجبۇر قىلماقچى ياكى بولمىسا شۇ چوڭ باشلىقنىڭ قاراۋۇلخانىغا كېلىشىنى تەلەپ قىلماقچى، شۇ يول بىلەن دەيدىغان گېپىنى ئارمانسىز تۇردە بىر دەۋالماقچى بولدى...

مۇشۇلارنى ئويلاپ پىششىقلىۋالغاندىن كېيىن يېدىگەي

ئۇيغۇرچە كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

دەرھال ئىشقا كىرىشمەكچى بولدى — ئۇ مەرھۇم قازانقاپنى يەرلىكىگە قويۇشتا دۇچ كەلگەن ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشتلىرىنى بۇ يەرگە كېلىشتىكى بىۋاسىتە سەۋەب قىلماقچى بولدى. ئۇ قاراۋۇل ئالدىدا قەتئىي يول قويماسلىق ياكى ئۆتۈپ بېرىپ باشلىق بىلەن كۆرۈشۈش ياكى باشلىق بىلەن مۇشۇ يەردە كۆرۈشۈشنى قەتئىي تەلەپ قىلماقچى بولدى. ئۇ ئىشنى مانا مۇشۇ يەردىن باشلاپ، قاراۋۇلغا ئەڭ چوڭ باشلىق بىلەن (ئۇ تاڭسىقبايېۋ بىلەن تەڭ دەرىجىلىك ئوفىتسېرلار بىلەن كۆرۈشمەكچى ئەمەس) كۆرۈشمىگۈچە قەتئىي توختىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرمەكچى بولدى...

ئۇ تولۇق غەيرەتكە كەلدى.

«تەۋەككۇل ! ئىتتىڭ ئىگىسى بولسا، بۆرىنىڭ خۇداسى بار!» — دەپ ئۆزىگە ئۆزى دەم بېرىپ، قارانارنىڭ بېشىنى چەكلەنگەن رايون تەرەپكە بۇرىدى ـ دە، قامچا ئۇردى.

بۇ چاغدا كۈن پېتىپ كەتتى ـ دە، تېزلا كۆز باغلاندى. چەكلەنگەن رايونغا يېقىنلاشقاندا تېخىمۇ قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى. قاراۋۇلخانىغا يېرىم كىلومېتىردەك ئارىلىق قالغاندا ئالدى تەرەپتىن قاراۋۇلخانىنىڭ چىراغلىرى پارقىرىدى. يېدىگەي قاراۋۇلخانىغا يېتىپ كەلمەي تۇرۇپلا تۆگىسىدىن ئىرغىپ چۈشتى. بۇنداق ئىشتا تۆگىنىڭ كېرىكى يوق، ئوشۇق چوماق گاھىدا باش يارىدۇ ! قانداق باشلىق بىلەن كۆرۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى كىم بىلسۇن، بەلكىم ئۇنىڭ سۆزلەشكۈسى كەلمەس، «تۆگەڭنى مىن ـ دە، كۆزۈمدىن يوقال ! قەيەردىن كەلگەن نېمىسەن؟ ساڭا ئوخشاش بىر نېمىنى قوبۇل قىلمايمەن !» دەپ ھەتتا ئىشخانىسىغىمۇ كىرگۈزمەس. ئەڭ مۇھىمى يېدىگەي بۇ ھەرىكىتىنىڭ قانداق نەتىجە بېرىدىغانلىقىنى، قانچىلىك ئۇزاققا سوزۇلۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى، شۇڭا تەنھا بېرىشنى ئويلاپ، قارانارنى چۈشەپ دالاغا ئوتلاپ تۇرۇشقا قويۇپ بەرمەكچى بولدى.

«سەن هازىرچە بۇ يەردە ئوتلاپ تۇر، مەن بىرىپ بايقاپ كۆرەي» دەپ پىچىرلىدى ئۇ قارانارغا، لېكىن بۇ ئۇنىڭ ئۆزىگە ئۆزى مەدەت بېرىپ ئىيتقان گېپى ئىدى. شۇنداق دېگەن بىلەن تۆگىنى چۆكتۈرۈشكە توغرا كەلدى، چۈنكى خۇرجۇندىن ئارغامچىنى ئېلىش كېرەك ئىدى.

يېدىگەي قاراڭغۇدا تۆگىنى چۈشەۋاتقاندا ئەتراپ جىمجىت بولۇپ، كىچىككىنىمۇ تىۋىش يوق ئىدى، ئۇ ھەتتا ئۆزىنىڭ تىنىقىنى ۋە ئۈچۈپ يۈرگەن پاشىنىڭ غىڭ ـ غىڭ قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ئوچۇق ئاسماندا بىردىنلا يامراپ كەتكەندەك سان ـ ساناقسىز يۇلتۇز پارقىراپ تۇرماقتا. ئاللىقانداق بىر ئىش بولىدىغاندەك تىنچ، ناھايىتى تىنچ...

ھەتتا ساری ئۆزەكنىڭ تىنچلىقىغا ئوبدان كۆنۈپ قالغان يولبارسمۇ بىرنېمىنى سەزگەندەك قۇلىقىنى دىڭ قىلىپ، نېمە ئۈچۈندۇر كاڭشىلداپ قويدى. ئۇ بۇ تىنچلىق ئىچىدە كۆڭلىگە ياقمىغان بىرەر نەرسىنى سەزدىمىكىن؟

ــ ھەي، ساڭا نېمە بولدى ئايىغىمغا پۈتلىشىپ؟ ــ دېدى يېدىگەي نارازى بولۇپ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئويلىنىپ قالدى: بۇ ئىتنى قانداق قىلسام بولار؟ ئۇ قولىدىكى ئارغامچىنى ئۈگلاۋېتىپ ئىچىدە ئىتنى قانداق قىلىشنى ئويلىدى. ئىتنىڭ قالماي ئەگىشىپ يۈرىدىغىنى ئېنىق، ھەرقانچە قوغلىساڭمۇ كەتمەيدۇ. باشلىق بىلەن كۆرۈشۈشكە ئىتنى ئەگەشتۈرۈپ بارسا قاملاشمايدۇ، خەق ئاغزىدا دېمىسىمۇ كۆڭلىدە: «قارا ماۋۇ قېرىنى، ھوقۇقىنى قوغداشقا كەپتۇ ـ يۇ، يېنىدا ئىتتىن باشقا ھېچكىم يوق، دەپ زاڭلىق قىلىشى مۇمكىن. شۇڭا، ئەڭ ياخشىسى ئىتنى ئاپارماي، ئۇنى تۆگىنىڭ ئۈچىلىقىغا باغلاپ كېتەي، ياخشىسى تۆگە بىلەن ھەمراھ بولسۇن» دەپ ئويلىدى ـ ده، ئىتنى يېنىغا چاقىردى: «يولبارس، يولبارس، ماۋۇ يەرگە كەل!» ئۇ ئېڭىشىپ، ئىتنى يېنىغا چاقىرىپ ئۇنىڭ بوينىغا ئارغامچا سالماقچى بولدى. دەل شۇ پەيتتە، ھاۋادا نېمىدۇر بىر نەرسە يۇز

بەرگەندەك، گويا ۋولقان ئېتىلغاندەك، ئاجايىپ قاتتىق گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز ئاڭلاندى، يەنە كېلىپ ئاۋاز بارغانسېرى قاتتىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. يېنىدىلا، چەكلەنگەن رايوندىكى ئۇچۇرۇش ئاپپاراتلىرىنى قويۇپ بېرىش مەيدانىنىڭ ئىچىدىلا، كۆزنى قاماشتۇرىدىغان بىر ئوت تۇۋرۇكى ئاسمانغا ئۆرلەپ كىرىپ كېتىۋاتاتتى. يېدىگەي چۆچۈپ تۇرۇپ قالدى، قارانار چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى... ئىت قورقۇپ يېدىگەينىڭ چاتىرىقىغا كىرىۋالدى.

بۇ ھاۋا بوشلۇقىدا توسۇپ زەربە بېرىشنى مەقسەت قىلغان «ھالقا» ھەرىكەتتىدە ماشىنا ئادەم تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدىغان تۇنجى ھەربىي راكېتانىڭ ئاسمانغا قاراپ ئېتىلىشى ئىدى. ھازىر ساڭا ئۆزەكتە سائەت توپتوغرا سەككىز بولغانىدى. بىرىنچى راكېتادىن كېيىن ئىككىنچىسى، ئۈچىنچىسى، ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ۋە يەنە باشقىلىرى ئالەمگە قاراپ شۇڭغۇدى، بۇلار يەر شارىدىكى نورمال تەرتىپتە بىرەر ئۆزگىرىش بولۇپ قالمىسۇن ئۈچۈن، يەر شارىنىڭ ئەتراپىدا يىل بويى ئايلىنىپ چارلاپ مۇداپىئە ھالقىسىنى شەكىللەندۈرەتتى...

دۇنيا ــ ئالەم قىزىل يالقۇنغا ئورىلىپ، قارا ئىس بولۇپ قاپلاپ، ئاسمان ئۆرۈلۈپ ئادەملەرنىڭ بېشىغا چۈشۈۋاتقاندەك بولۇپ كەتتى... ئادەم، تۆگە، ئىت ــ بۇ كىچىككىنە مەخلۇقلار ئالە شەرىگىنى دەپ قورقۇپ قاچماقتا. ئۆزلىرىنى ھېلىلا تۇتۇۋالىدىغاندەك ئالدى ـ كەينىگە قارىماي قورقۇپ يۈگۈرۈشمەكتە. قاراڭغۇدا پات ـ پات يالت ـ يۇلت قىلىپ كۆرۈنۈپ، بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقۇپ بىللە قېچىشماقتا...

بىراق، ئۇلار ھەرقانچە جان تالىشىپ قاچقىنى بىلەن، بىر ئورۇندا مىدىر قىلماي تۇرغانىدەكلا ئىدى. چۈنكى، ئۇلار ھەر قېتىملىق پارتلاشتىن كېيىن ھاسىل بولغان ئوت يالقۇنى بىلەن ئىس ـ تۈتەك ھەم قۇلاق ـ مېڭىنى يارغۇدەك گۈلدۈرلەشنىڭ

ئىچىدىلا تۇراتتى...

ئادەم، تۆگە، ئىت ئۇچى بەربىر جان تالىشىپ قېچىۋەردى، ئارقىغا قاراپمۇ قويۇشمىدى. قەيەردىن پەيدا بولغانلىقى نامەلۇم، پېدىگەي بىردىنلا بىر يەردىن بىر ئاق قۇشنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرگەندەك بولدى. بۇ ئابايا ئۆزىنىڭ ماڭقۇرت ئوغلىنىڭ ئوقياسىنىڭ ئوقى تېگىپ، تۆگىدىن يىقىلىپ چۈشۈۋاتقاندا نايمان ئانىنىڭ ئاق ياغلىقىدىن پەيدا بولغان ئاق قۇش ئىدى... ھېلىقى ئاق قۇش پېدىگەي بىلەن قاتارلىشىپ ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ، قىيامەتتە نەرە تارتقاندىكىدەك گۈركىرىگەن كۈچلۈك ئاۋاز ئىچىدە توۋلايتتى:

— كىمنىڭ ئوغلى سەن؟ ئېتىڭ نېمە سېنىڭ؟ ئېتىڭنى ئېسىڭگە چۈشۈر! سېنىڭ ئاتاڭ دۆنەنباي، دۆنەنباي، دۆنەنباي، دۆنەنباي، دۆنەنباي...

سۈرەن سالغان قۇشنىڭ ئاۋازى تۈن قاراڭغۇسىدا ئۇزاققىچە ئاڭلىنىپ تۇردى...

ساری ئۆزەكنىڭ پېشۋاسى قازانقاپنىڭ ۋاپات بولغانلىقى توغرۇلۇق تېلېگراممىنى ئېلىپ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن قىزىلئوردىدىن بورانلىق بېكەتكە پېدىگەينىڭ ئىككى قىزى — سەۋلە بىلەن شاراپەت ئەرلىرى ۋە بالىلىرى بىلەن يېتىپ كەلدى. ئۇلار ئۆلگەنگە سالاۋات، تىرىكلەرگە سالام بېرىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىدە بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ قايتىشقا كەلگەنىدى. تىرىكچىلىك بار يەردە قازا بار، ئاتا - ئانىنىڭ كۆزى ئوچۇق ۋاقتىدا كۆرۈشۈشمۇ زور بايلىققۇ.

ئۇلار ئوپۇر - توپۇر پويىزدىن چۈشۈپ پېدىگەينىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، پېدىگەي يوق ئىدى. ئۇكىبالا ئىشىكتىن ئېتىلىپ چىقىپ ھەم خۇشاللىقتا بۆلۈنۈپ، ھەم يىغلاپ قىزلىرىنى، نەۋرىلىرىنى قۇچاقلاپ، مەڭزىلىرىدىن سۆيۈپ سۆزلەپلا كەتتى:

— ۋاي خۇدايىم، بۇنىڭغا مىڭ قەتلە شۈكۈر! كەلگىنىڭلار

قەۋەتلا ياخشى بولدى، خۇشاللىقىدىن داداڭلارنىڭ يۈرىكى يېرىلار! كەلگىنىڭلار بەك ياخشى بولدى ! سىلەر بىللە كەپسىلەر، ئالدى بىلەن بىر يەرگە يىغىلىپ ئاندىن بىللە كەلدىڭلارمۇ؟ داداڭلار خۇشال بولۇپ، مەستلىكى كېلىپ كېتىدىغان بولدى - ده!

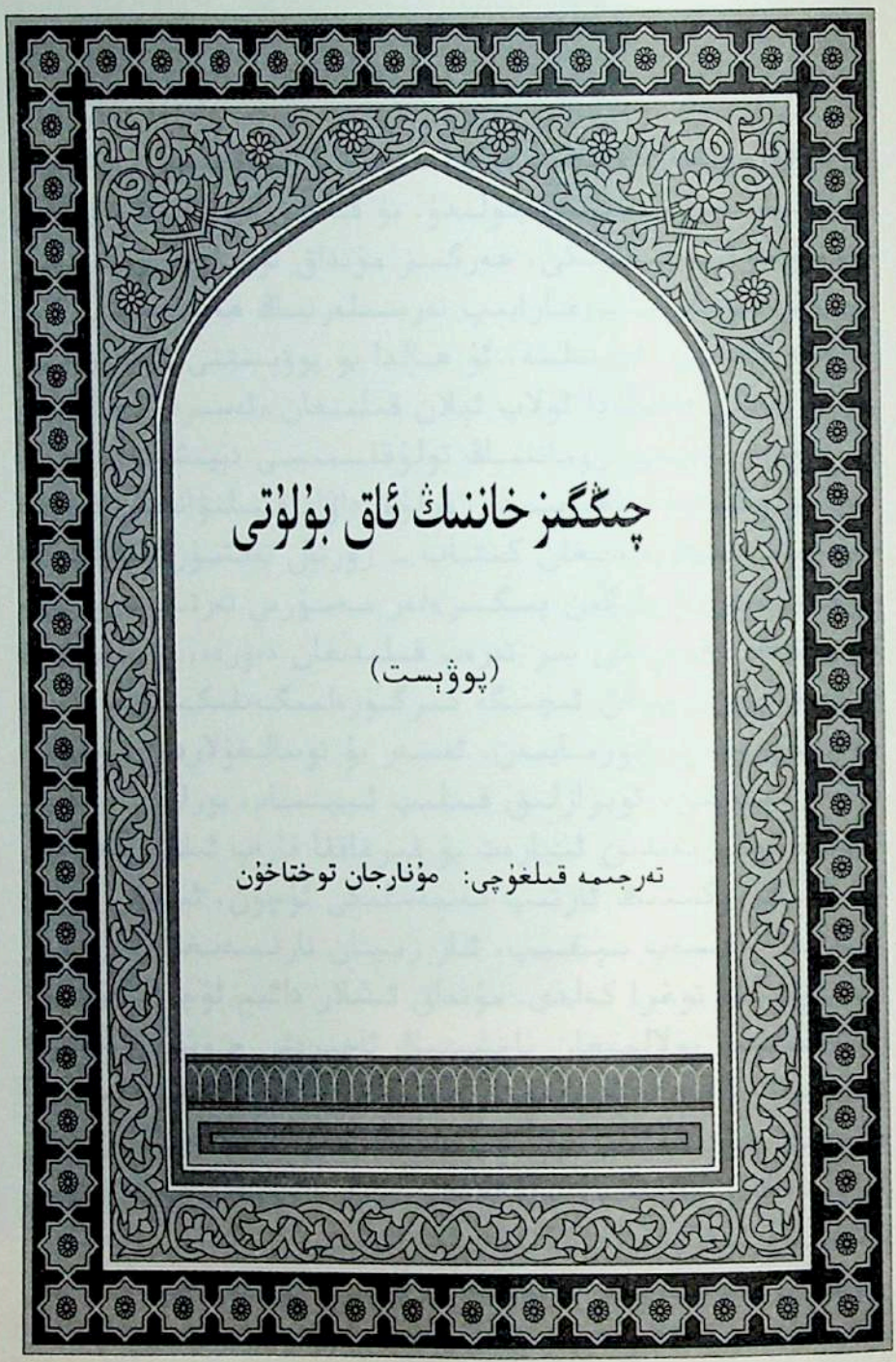
— دادام قەيەردە، كۆرۈنمەيدۇغۇ؟ — دېدى شاراپەت.

— داداڭ كەچقۇرۇن كېلىدۇ. ئەتىگەندىلا «پوچتا ساندۇقى» دېگەن يەرگە كەتكەن، شۇ يەرنىڭ مەسئۇلى بىلەن كۆرۈشمەن دېگەنىدى. شۇلار بىلەن تۇغمەيدىغان بىر ئىشى بار زادى، كېيىن ئېيتىپ بېرىمەن ئۇنى. نېمە قىلىپ تۇرىسىلەر ئەمدى؟ قېنى تايچاقلىرىم، بۇ ئۆزۈڭلارنىڭ ئۆيىغۇ...

بۇ يەردە، پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

بۇ يەردە، تۆمۈرىولنىڭ ئىككى تەرىپىدە چەكسىز كەڭ دالا، سېرىق توپلىق چۆل — ساری ئۆزەك ياتىدۇ.

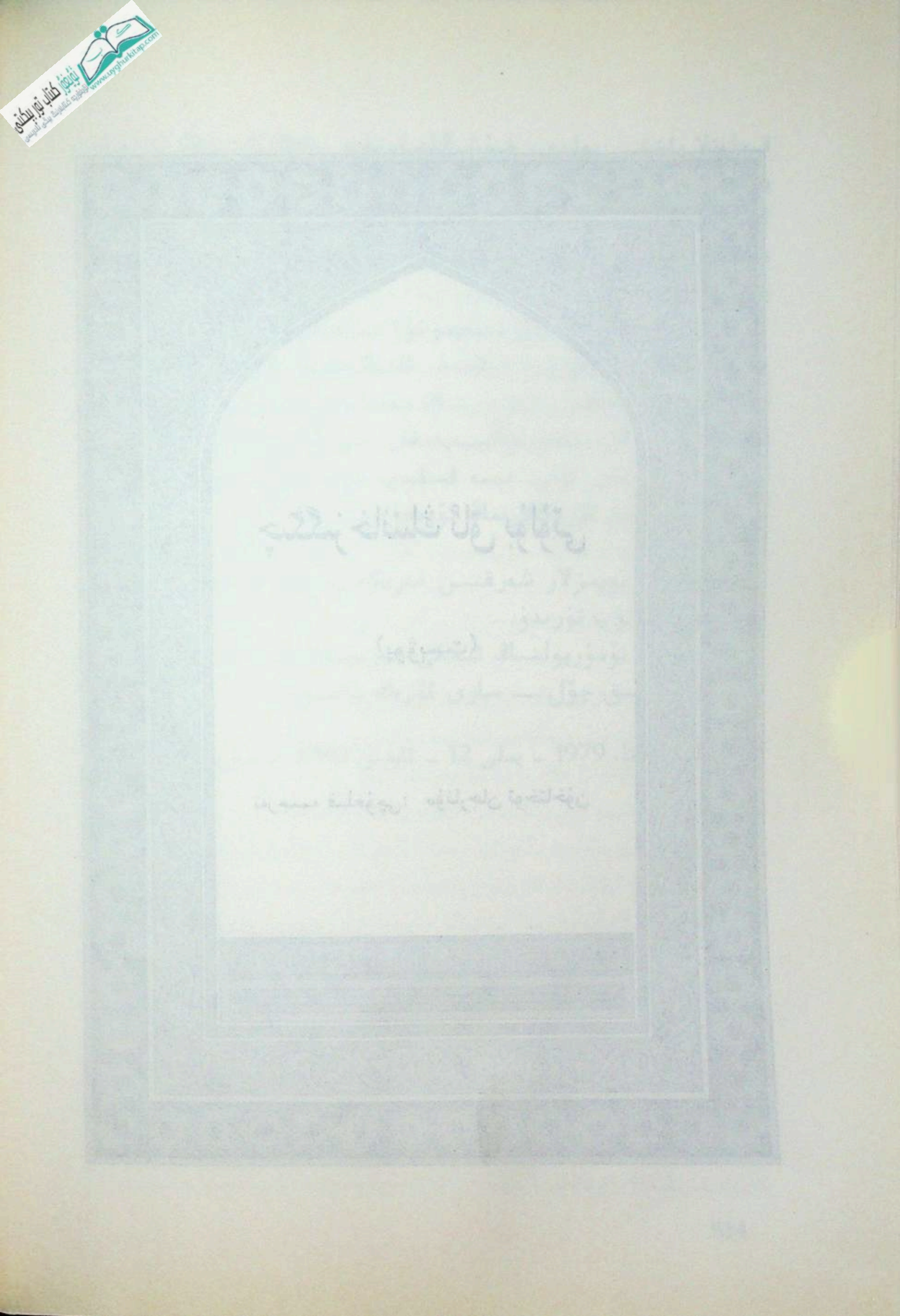
چولپان ئاتا، 1979 - يىلى 12 - ئايدىن 1980 - يىلى 3 - ئايغىچە.

چىگگىز خاننىڭ ئاق بۇلۇتى

(پوۋېست)

تەرجىمە قىلغۇچى: مۇنارجان توختاخۇن

ئوقۇرمەنلەرگە تەقدىم قىلىنغان بۇ پوۋېستنىڭ رومانىنىڭ تولۇقلىنىسى دېيىشكە بولىدۇ. بۇ قانداق گەپ؟ بۇ يېڭى بىر ئۇسلۇبمۇ؟ تەبىئىيكى، ھەرگىز مۇنداق ئۇسلۇب يوق. ئەگەر تۇرمۇش ئاجايىپ - غارايىپ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، دېيىلسە، ئۇ ھالدا بۇ پوۋېستنىڭ توققۇز يىل بۇرۇن «يېڭى دۇنيا»دا ئۇلاپ ئېلان قىلىنغان «ئەسىردىن ھالقىغان بىر كۈن» ناملىق رومانىنىڭ تولۇقلىنىسى دېيىشكە بولىدۇ. ئىدېئولوگىيە ساھەسىدە زورلۇق داۋام قىلىۋاتقان دەۋردە، ھەممىنى بىلەلەيدىغان كىتاب - ژۇرنال تەكشۈرگۈچىلەر ۋە «يۇقىرىدىن كەلگەن پىكىر»لەر مەۋرىي تەرتىپ بويىچە ئەسەرنىڭ تەقدىرىنى بىر تەرەپ قىلىدىغان دەۋردە، بۇ ئەسەرنىڭ نېمە ئۈچۈن رومان ئىچىگە كىرگۈزەلمىگەنلىكىنى بۇ يەردە چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرمايمەن. ئەسەر بۇ توسالغۇلاردىن «تولۇق» ئۆتۈپ كېتىشى، ئوبرازلىق قىلىپ ئېيتسام، بۇران - چاپقۇن ئىچىدە ئوقۇرمەندىن ئىبارەت بۇ قىرغاقتا قاراپ ئىلگىرىلەۋاتقان كېمىنىڭ يۇكىنىڭ ئارتىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، ئىككى زىيان ئالدىدا دەڭسەپ بېقىپ، ئاز زىيان تارتىدىغان تەرەپنى تاللىۋېلىشقا توغرا كەلدى. مۇنداق ئىشلار دائىم ئۇچراپ تۇرىدۇ.

«ئېيتىپ بولالمىغان ناخشىنىڭ ئاخىرىنى چۈشۈرۈۋېتىش» ھەرقانداق ۋاقىتتا قىلالغىلى بولىدىغان ئىش ئەمەس. لېكىن، ھەرھالدا بۇنىڭغىمۇ يول چىقىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۆزۈمنىڭ كونا، ئەمما تولۇقلانغان «يېڭى» رومانىمنىڭ بۇ بىر قىسمىنى ئوقۇرمەنلەرگە سۇندۇم. ئېيتىپ ئۆتۈشۈم كېرەككى، پوۋېستقا كۆچمەنلەر رايونىدا تارقىلىپ يۈرگەن چىڭگىزخان توغرۇلۇق بىر ئاغزاكى رىۋايەتنى كىرگۈزدۇم، بۇ بىر ئەپسانە،

ئۇنىڭ تارىختىكى ئەھمىيىتى ناھايىتى كەم، لېكىن ئۇ خەلقنىڭ خاتىرىسىدە ھازىرغىچە ساقلىنىپ كەلگەن ...

چىڭغىز ئايتماتوف

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

شىمالى شامالى قۇتۇرغان قۇترىغان قېۋرال ئاخشىمى، شىمال شامالى قەھرىتان سوغۇق جاراڭلاپ تۇرغان ساري ئۆزەك يايلىقىدىكى قويۇق تۇمانلارنى توختىماي سۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى. پايانى يوق يايلاق قېلىن قارغا كۆمۈلۈپ ياتتى، پويىزلار توختىماي ئۆتۈپ تۇراتتى، پويىز شوپۇرلىرى ئاپپاق تۇمان ئىچىدە مىڭ تەستە بورانلى - بوراننى، يەنى بورانلىق بېكىتىنى ئىلغا قىلالايتتى. قۇترىغان شىمالى ۋە تۇمان ئىچىدە كېچىلىك پويىزلار ئەنە شۇنداق توختىماي ئۆتۈشۈپ تۇراتتى، بۇ ھال كىشىگە قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈۋاتقاندەك بىلىنەتتى...

مۇنداق كېچىدە، دۇنيا ئەلمىساقتىن بۇرۇنقى تۇمان ۋە قاراڭغۇ ھالىتىدە قايتا بىنا بولغاندەك سېزىلەتتى، ئۆزىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان تۇمان ئىچىگە يوشۇرۇنغان ساري ئۆزەك يايلىقى كىشىگە يورۇقلۇق ۋە زۇلمەتنىڭ ئازابلىق ئېلىشىشىدىن پەيدا بولغان، قويۇق تۇمان قوينىدا ياتقان دېڭىزنى ئەسلىتەتتى...

كۆز يەتكۈسىز ئاشۇ چۆللۈكتىكى بېكەتنىڭ يېنىدا بىر دېرىزە كېچىدىن تا سەھەرگىچە قاچانلا قارىسىڭىز يورۇق تۇراتتى؛ خۇددى ئۇ يەردە، ئاشۇ دېرىزىنىڭ ئارقىسىدا كىمدۇر بىرى ئازابلىق جان تالىشىۋاتقاندەك، چىدىغۇسىز ئەلەم ئىچىدە ياشاۋاتقاندەك، ئۈيقۇسىزلىق دەردىدە قىينىلىۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئۇ بېكەتنىڭ يېنىدىكى بىر ياغاچ ئۆينىڭ دېرىزىسى ئىدى، ئۇ ئۆيدە ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئولتۇراتتى. ئۇلار — ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنىڭ خوتۇن - بالىلىرى ھەر كۈنى ئاخشىمى چىراغنى ئۆچۈرمەي، ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتەتتى. ئۇنىڭ خوتۇنى زەرىپە

جىنچىراغنىڭ پىلىكىنى كېچىچە نەچچە قېتىم پەرلەپ چىقاتتى، جىنچىراغ ئۆينى ۋاللىدە يورۇتقاندا، ئانا ئادەمنىڭ ھەۋىسى كەلگۈدەك تاتلىق ئۇخلاۋاتقان چاچلىرى قاپقارا ئىككى ئوغلىغا قاراپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى. ئۇنىڭ ئۆزىگە چىپىدە كەلگەن كىيىمى ئىچىدىكى ئاجىز بەدىنى سوغۇقتا توختىماي تىترەيتتى؛ ئۇ قوللىرىنى مەيدىسىگە قويۇپ، تۇگۈلگىنىچە بالىلىرىغا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئەنسىرەپلا تۇراتتى، بالىلىرىنىڭ دادىسىنى چۈشەپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى، ئۇلار چۈشلىرىدە بار كۈچى بىلەن دادىسىغا قاراپ يۈگۈرۈۋاتقان، قوللىرى كەڭ ئېچىلغان، يىغلاپ ھەم كۈلۈپ، ئالدى ـ ئارقىسىغا قارىماي يۈگۈرۈۋاتقان، لېكىن ھەرقانچە يۈگۈرسىمۇ دادىسىغا يېتەلمىگەن ...

ئانا مانا مۇشۇنىڭدىن ئەنسىرەيتتى. شۇنداق، ئۇلار ھەرقانداق بىر پويىزدا كېلىپ قېلىش ئېھتىمالى بولغان دادىسىنى كۈتمەكتە. پويىز ئۇلار تۇرۇۋاتقان بۇ بېكەتتە يېرىم مىنۇتلا توختاپ ئۆتسە بولدى. پويىزنىڭ تورمۇزلانغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ، پويىز توختىسىلا، ئىككى بالا شۇ زامان دېرىزە يېنىدا پەيدا بولىدۇ ، دادىسى كەلسە ئۆزلىرىنى ئۇنىڭ باغرىغا ئېتىشقا تەييارلىنىدۇ. لېكىن، دادىسى كۆرۈنمەيدۇ. كۈنلەر بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ، دادىسىدىن قىلچە خەۋەر يوق، قاچاندۇر، قەيەردىدۇر ھاڭ گۇمۇرۇلۇپ ئاستىدا قالغاندەك، ئىز ـ دېرەكسىز يوقالغان.

جاھاننىڭ يەنە بىر چېتىدە، ئالمائاتادىكى سوراقخانىنىڭ ئاستىدىكى بىر ئۆينىڭ دېرىزىسىمۇ تۇن بويى يورۇق تۇراتتى. بىراق، بۇ دېرىزە تۆمۇر چۈنقچىلار بىلەن رېشاتكىلانغان، بىر ئايدىن بېرى ئابۇتالىپ قۇتتىبايېف مۇشۇ ئۆيدە ئادەمنىڭ كۆزىگە نەشتەردەك سانجىلىدىغان تورۇستىكى كۈچلۈك چىراغ نۇرىنىڭ ئازابىدا تولغىنىپ ياتماقتا. بۇ ئازابقا ئۇنىڭ چىدىغۇچىلىكى قالمىغاندى. ئۇ ئۆزىنى نەگە قويۇشنى، چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئېچىشىپ ئاغرىپ كېتىۋاتقان كۆزلىرىنى،

يېرىلىپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلىپ كېتىۋاتقان بېشىنى نەگە يوشۇرۇشنى بىلمەيتتى. بىردەم بولسىمۇ ئارام تاپقان بولسا، «مېنى بۇ يەرگە نېمىشقا ئەكېلىشتى؟ ئۇلار زادى مەندىن نېمىگە ئېرىشمەكچى؟» دېگەندەك ئازابلىق خىياللاردىن بىردەملىك بولسىمۇ قۇتۇلسا، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە ! كېچىلىرى، ئۇ چىراغ نۇرىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، كۆڭلىكىنى بېشىغا يۆگەپ تام تەرەپكە ئۆرۈلۈپ ياتسا، كىچىك دېرىزىدىن ماراپ تۇرغان گۈندىپاي شۇ زامان گۈندىخانىغا ئېتىلىپ كىرىپ، ئۇنى ياتقان يېرىدىن سۆرەپ چۈشىدۇ، «تامغا قاراپ يېتىشكىغا بولمايدۇ، مۇناپىق ! بېشىڭنى پۈركۈۋېلىشىڭغا رۇخسەت يوق، ئىپلاس ! فىراسوفچە ئۇنسۇر① !» دەپ تىللاپ، تېپىدۇ. مەن فىراسوفچە ئۇنسۇر ئەمەس، دەپ قانچە ۋارقىرىغىنى بىلەنمۇ ھېچكىمنىڭ كارى يوق.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ قىزىرىپ ئىششىپ كەتكەن كۆزلىرىنى يۇمۇپ، رەھىمسىز چىراغ نۇرىغا قايتىدىن توغرىلىنىپ ياتىدۇ. ئۇ قاراڭغۇلۇققا، ئازراقمۇ يورۇق چۈشمەيدىغان قاراڭغۇ يەرگە تەشنا ئىدى، شۇ تۇرقىدا ھەتتا گۆرگە كىرىشكىمۇ رازى ئىدى، ئۇ يەردە ئۇنىڭ كۆزلىرى، مېڭىسى مەڭگۈلۈك ئارام تاپاتتى، ھەرقانداق گۈندىپاي، تەھقىلگۈچىمۇ ئۇ يەردە ئۇنى چىدىغۇسىز كۈچلۈك چىراغ نۇرى بىلەن ئازابلىيالمايتتى، ئات ـ ئېشەكتەك ئۇرالمايتتى.

گۈندىپايلار ۋاقتى ـ ۋاقتىدا ئالمىشىپ تۇرىدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر ـ بىرىدىن ئۆتكەن تاش يۈرەك، بىرەرىمۇ مەھبۇسلارغا ئىچ ئاغرىتىشنى، ئۇلارنىڭ تام تەرەپكە ئۆرۈلۈپ يېتىۋالغانلىقىنى كۆرمەسكە سېلىپ ئۆتكۈزۈۋېتىشنى بىلمەيدۇ، تېخى مەھبۇسلارغا زەھىرىنى چېچىپ، دۇمبالىۋېلىش

---

① فىراسوفچە ئۇنسۇر ـــ «سوۋېت ۋەتىنىنىڭ خائىنى» دېگەن مەنىدە، بۇ يەردە ئېيتىلغان فىراسوف ئەسلىي سوۋېت ئارمىيەسىدە گېنېرال لېيتېنانت بولغان، ۋە- تەن ئۇرۇشىدا گېرمانىيە فاشىستلىرىغا تەسلىم بولۇپ، ئۇلار ئۈچۈن كەتمەن چاپقان خائىن.

ئۇچۇن، ئۇلارنىڭ تام تەرەپكە ئۆرۈلۈشىنى كۈتۈپ تۇرىدۇ. ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ گۇندىپايلارنىڭ بۇرچى ۋە ۋەزىپىسىنى ئېنىق چۈشەنسىمۇ، پات ـ پاتلا ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ئويلاپ كېتىدۇ: «ئۇلار ئادەم ئۇرۇپ ـ تىللاشقا نېمىشقا شۇنچە خۇشتار؟ سىرتىدىن بىر ئوبدان ئادەمدەك، لېكىن ئىچى قانداقسىگە شۇنچە زەھەر بىلەن توشۇپ كەتكەندۇر؟ مەن ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا يامانلىق قىلغان ئەمەسقۇ؟ ئۇلار مېنى تونۇمايدۇ، مەنمۇ ئۇلارنى تونۇمايمەن، لېكىن خۇددى يەتمىش پۇشتىنىڭ خۇن قەرزى بارەدەك، مېنى ئۇرىدۇ، خورلايدۇ. بۇ نېمە ئۇچۇن؟ ئۇلار زادى قانداق تۈرلۈپ قالغان ئىنسان؟ ئۇلار نېمىشقا مۇنچە ياۋۇزلىشىپ كەتكەن؟ نېمە قىلغىنىمغا مېنى شۇنچە قىينايدۇ؟ مۇشۇنداق خورلاۋەرسە، ئادەم ئېلىشىپ قالماي، بېشىنى تامغا ئۇرماي قانداق چىدايدۇ؟ بۇنىڭدىن باشقا يول بارمۇ زادى ؟!»

بىر كۈنى ئۇ بۇ خورلۇقلارغا ئاخىر چىداپ تۇرالمىدى، ۋۇجۇددىدا چاقماق چېقىلغاندەك بولدى. ئۆزىنى تەپكەن گۇندىپاي بىلەن قانداقلارچە ئېلىشىپ چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمىدى. ئۇلار يەردە پوملاقلىشىپ خېلىغىچە ئېلىشتى.

ـــ ھەسسىنە ! ئالدىنقى سەپ بولۇپ قالغان بولسا، بوينۇڭنى غالجىر ئىتنىڭ بوينىنى ئۇزگەندەك ئۇزۇۋەتكەن بولاتتىم ! ـــ دېدى ئابۇتالىپ بوغۇلۇپ ۋە گۇندىپاينىڭ فورمىسىنىڭ ياقىسىنى «جارت»تىدە يىرتىۋەتتى، ئۇيۇشۇپ قالغان قوللىرىدا كانىينى جان ـ جەھلى بىلەن بوغدى. ئەگەر ئىككى مۇھاپىزەتچى بۇ ئىشنىڭ ئۈستىگە ۋاقتىدا كېلىپ قالمىغان بولسا، ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايتتى.

ئابۇتالىپ ئەتىسى ھوشىغا كەلدى. خامۇشلۇق ۋە ئاغرىق ئازابى ئىچىدە ئۇنىڭ بىرىنچى بولۇپ كۆرگىنى يەنىلا شۇ تورۇستىكى ئۆچمەس چىراغ بولدى، ئاندىن يېنىدا پايپېتەك بولۇپ يۇرگەن دوختۇرنى كۆردى.

ـــ جىم يېتىڭ، ئەمدى سىز ئۇ دۇنياغا كېتەلمەيدىغان

بولدىڭىز، ــ دېدى دوختۇر پەس ئاۋازدا ۋە ھۆل داكىنى ئۇنىڭ جاراھەتلەنگەن پېشانىسىگە ياقتى، ــ ئەمدى مۇنداق ئەخمەقلىق قىلىپ يۈرمەڭ. مۇھاپىزەتچىلەرگە قارشىلىق كۆرسەتكەنلىكىڭىز ئۈچۈن، سىزنى ئۆلتۈرۈۋەتسىمۇ، ئېتىنىڭ ئورنىدا ئۆلگۈدەك ئۇرسىمۇ، بۇنىڭ مەسئۇلىيىتى سۇرۇشتۇرۇلمەيدۇ. سىز ھايات قالغانلىقىڭىز ئۈچۈن تاڭسىقبايېپقا رەھمەت ئېيتىسىڭىز بولىدۇ. ئۇنىڭغا سىزنىڭ ئۆلۈكىڭىز ئەمەس، تىرىكىڭىز كېرەك، چۈشىنىۋاتامسىز؟

ئابۇتالىپ گەپمۇ قىلماي، گومۇشتەك پارقىراپلا تۇراتتى. ئۇنى نېمىلەر كۈتۈپ تۇرىدۇ، ئۇنىڭ تەقدىرىدە قانداق ئۆزگىرىشلەر بولىدۇ، بۇ تەرىپى ئۇنىڭغا قاراڭغۇ ئىدى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئېغىر ئازابلارغا بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى.

شۇ كۈنلەردە ئۇ تۇرۇپ ـ تۇرۇپلا جۆيلۈپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى، رېئاللىقتىن ئايرىلىش ۋە روھىدىكى خامۇشلۇق ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدى. شۇنداق ۋاقىتلاردا ئابۇتالىپ ئۆزىنى ئۇ يەر ـ بۇ يەرگە يوشۇرۇشقا ئۇرۇنمايتتى، كۆزلىرىگە نەشتەردەك سانجىلىۋاتقان چىراغ نۇرىدىن ئۆزىنى قاچۇرمايتتى، ئەكسىچە، ئۆزىنى ئەقىل ـ ھوشىدىن ئايرىغان، توختىماي ئازابلاۋاتقان رەھىمسىز نۇرغا قاراشقا تىرىشاتتى، شۇنىڭدىلا ئۇ ئۆزىنى ھاۋادا ئۇچۇپ يۈرگەندەك، ئازاب ۋە ئۆچمەنلىك مەنبەسىگە يېقىنلاشقاندەك ھېس قىلاتتى. ئۇ ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇپ تۇراتتى، كۆزلىرىنى قاماشتۇرۇۋاتقان ئاشۇ نۇردىن غالىب كەلمەكچى، ئۆزى ئاشۇ يوقلۇق ئىچىدە ئېرىپ تۈگىمەكچى بولاتتى.

لېكىن، مۇشۇنداق ئەھۋالدىمۇ، ئۇنىڭ بېجىرىم بولمىغان ئېڭىدا يەنىلا ئۇزۇلمەس بىر تال يىپ ساقلىنىپ كېلىۋاتاتتى. بۇ يىپ ئاللىقاچان ئۆتمۈشكە ئايلانغان ئاشۇ ئىشلارنىڭ قالدۇقلىرىنى، ئۇنى ئازابلاپ يۈرىكىنى يەۋاتقان غەم ـ

قايغۇلارنى، ئائىلىسى، بالىلىرى ئۇستىدىكى غەم - ئەندىشىلەرنى بىر - بىرىگە باغلاپ تۇراتتى.

ئابۇتالىپ ساڭا ئۆزەكتە قالغان خوتۇن - بالىلىرىدىن كېچە - كۈندۈز ئەنسىرەيتتى، ئۇلارنىڭ پىراقىدا پۈچىلىناتتى. ئۇ ئۆزىنى ئۆزى سوراق قىلاتتى، ئۆزىنىڭ خاتالىقىنى ئېنىقلاشقا تىرىشاتتى، ئۆزىنى جازالاشنىڭ ھەقىقىي سەۋەبى نېمە ئىكەنلىكىگە جاۋاب تېپىشقا ئۇرۇناتتى، لېكىن ھەرقانچە ئۇرۇنسىمۇ جاۋاب تاپالمايتتى. ئەجەبا، ئەسىرگە چۈشۈپ قالغانلىقى، نەچچە مىڭلىغان بەختسىز ئەسكەرلەرگە ئوخشاش قورشاۋدا قېلىپ نېمىسلارغا ئەسىرگە چۈشۈپ قالغانلىقى ئۈچۈن جازالامدۇ؟ بۇنىڭ ئۈچۈن قانچە قېتىم جازالايدۇ؟ ئۇرۇش ئاللىقاچان ئارقىدا قالدى، مەيلى ئىسسىق قانلىرى ياكى جازا لاگېرىغا بېرىش بىلەن بولسۇن، ھەممىسى ئۇرۇش دەۋرىنىڭ ھېسابىنى بېرىپ بولدى. ئۇرۇشقا قاتناشقان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆمرىنىڭ ساناقلىق كۈنلىرىلا قالدى. لېكىن ، قولىدا چەكسىز ھوقۇق بار ئادەملەر يەنىلا بولدى قىلماي، ھازىرغىچە ئۆچ ئېلىۋاتىدۇ. ئۇنداق بولمىسا، بولۇۋاتقان ئىشلارنى قانداق چۈشەندۈرۈش مۇمكىن؟ ئابۇتالىپ ھەرقانچە قىلسىمۇ بۇ سوئاللارغا جاۋاب تاپالمايتتى، بىراق ئۇنىڭدا ئازراق ئۇمىدمۇ بار: ھەممە نەرسە پات ئارىدا ئېنىقلىنىدۇ، بولۇپ ئۆتكەن بارلىق ئىشلار پەقەت ئادەمنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغان بىر ئۇقۇشماسلىق بولۇپ چىقىدۇ، خالاس. ئۇ چاغدا، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ تارتقان بارلىق خورلۇق ۋە ئازابلارنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتمەكچى. ئۇنى تېزرەك ئەركىنلىككە ئېرىشتۈرسە، تېزرەك يۇرتىغا قايتۇرۇۋەتسىلا بولدى. ئەنە شۇ چاغدا ئۇ ئۇچىدۇ، قاناتلىرىنى كەڭ يېيىپ ئۇچىدۇ، ئۆيىگە، بالىلىرىنىڭ يېنىغا، ساڭا ئۆزەككە قاراپ ئۇچىدۇ، بورانلىق بېكىتىگە قاراپ ئۇچىدۇ، ئىككى بالىسى ئېرمەك بىلەن داۋۇل، خوتۇنى زەرىپە ئۇ يەردە ئۇنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتمەكتە. خوتۇنى قېلىن قار

ئاستىدا كۆمۈلۈپ ياتقان يايلاقتا، ئىككى بالىسىنى خۇددى مېكىيانده‌ك قانتى ئاستىغا ئېلىپ ئاسرىماقتا، ئۇلارنى تىتره‌پ تۇرغان يۇرىكىگە يېقىپ ھمايە قىلماقتا، ئېرىنىڭ ساق - سالامەت قايتىپ كېلىشىنى تىلەپ، تەقدىر ئىلاھىغا يىغلاپ - قاقشىماقتا، يېلىنىپ - يالۋۇرماقتا، ئۇنىڭ ره‌ھىم - شەپقەت قىلىشىنى، ئۆزلىرىگە ئاسايىشلىق ئاتا قىلىشنى ئۆتۈنمەكته...

تارتقان ئازابلىرى ده‌ستىدىن ھۆكۈم ئېتىپ يىغلىۋەتمەسلىكى، خورلۇقلار ده‌ستىدىن ئېلىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئابۇتالىپ خام خىياللار دېڭىزىدا ئۈزۈپ يۈرىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ شۇ خام خىياللار ئىچىدىن تىنچلىق ئىزده‌يتتى، ئاجايىپ تەسەۋۋۇرلارغا بېرىلىپ كېتەتتى: ئەنە، ئۇنىڭ ھېچقانداق خاتالىقى بولمىغاچقا گۇناھسىز ده‌پ قويۇپ بېرىلدى. مانا، ئۇ يۇرتىغا قايتتى، يۇك پويىزىغا ئولتۇرۇپ ، مىڭ تەستە يۇرتىغا يېتىپ باردى. ئەنە، ئۇ پويىزدىن سەكره‌پ چۈشۈپ ئۆيىگە قاراپ ئۆزىنى ئاتتى، ئۇلار، خوتۇنى بىلەن بالىلىرى ئۇنىڭغا قاراپ يۇگۇرۇپ كەلمەكته... لېكىن، خام خىيال دېگەن بەربىر خام خىيال، ئۇ بىر ده‌مدىلا ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئابۇتالىپ خۇددى قاتتىق مەستلىكتىن يېشىلگەن ئادەمدەك، رېئاللىققا قايتىپ كېلىپ مەيۇسلىنەتتى، ئۇمىدسىزلىنەتتى. ئۇ پات - پاتلا ئويلاپ كېتەتتى: ئۇ خاتىرىلىۋالغان رىۋايەت «ساری ئۆزەكتىكى جازا»دا، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان ئاتا - ئانىنىڭ ئازابى ۋە ئۇلارنىڭ دۇنياغا يېڭىدىن كۆز ئاچقان بوۋاق بىلەن ئېچىنىشلىق ۋىدالاشقانلىقى تەسۋىرلەنگەن، مانا بۇ مەڭگۈلۈك نەرسە، بۇ كۈن ئەمدى ئۇنىڭ بېشىغىمۇ چۈشىدىغان بولدى. ئۇ ئوخشاشلا ئايرىلىشنىڭ ئېغىر ئازابىنى تارتىۋاتىدۇ... لېكىن، بىلىش كېره‌ككى، پەقەت ئەزرائىللا ئاتا - ئانىنى بالىلىرىدىن ئايرىۋېتەلەيدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھەرقانداق نەرسە، ھەرقانداق ئادەمۇ...

ئابۇتالىپ شۇنداق ئازابلىق خىياللار بىلەن يۈم - يۈم يىغلاپ كېتەتتى، يەنە ئۆزىنىڭ بۇ قىلىقىدىن خىجىل بولاتتى، لېكىن بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالغان مەخزىگە سىرغىپ چۈشۈۋاتقان ياشلىرىنى توختىتىۋېلىشقا ئامالسىز ئىدى. ئۇ ھەتتا ئۇرۇش ۋاقتىدىمۇ مۇنداق ئېغىر ئازاب ھېس قىلىپ باقمىغانىدى. ئۇ چاغدا ئۇ ئەركىن ئىدى، نېمىنى خالىسا شۇنى قىلاتتى. بۈگۈنكى كۈندە ئۇ شۇنىڭغا چوڭقۇر ئىشەنمەكى، ئەڭ ئادەتتىكى بىلىنگەن ھادىسىلەرمۇ — بالىلارمۇ ئەڭ يۈكسەك تۈرمۇش مەزمۇنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدىكەن، يەنە كېلىپ، ھەربىر كونكرېت سورۇندا، ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق بەختى بولىدىكەن، مانا بۇ بەخت — بالىلار؛ يەنە ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق بەختسىزلىكى بولىدىكەن، ئەگەر بالىلىرىدىن ئايرىلىپ قالسا... بۈگۈنكى كۈندە ئۇ يەنە شۇنىڭغىمۇ چوڭقۇر ئىشەنمەكى، سىز ئامالسىز زۇلمەت قوينىغا قاراپ ماڭغىنىڭىزدا، قورقۇنچلۇق چىراغ نۇرى ئاستىدا ئاخىرقى قېتىم تۇرغىنىڭىزدا، ئاخىرقى مىنۇتلار كېلىپ، ھاياتىڭىزدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغىنىڭىزدا، ھايات سىزگە باشقىچە ئەھمىيەتلىك بىلىنىپ كېتىدىكەن. دېمەك، ھاياتنىڭ ئاساسلىق نەتىجىسى ئەۋلاد قالدۇرۇش دېمەكتۇر. بەلكىم تەبىئەت دۇنياسىدىكى ھەممە نەرسە شۇنىڭ ئۈچۈن مۇشۇنداق ماسلاشتۇرۇلۇپ يارىتىلغاندۇر، ئاتا - ئانىنىڭ ھاياتى ئەۋلاد قالدۇرۇپ، ئۆز ئىزىنى ئۆچۈرمەسلىك يولىدا ئۇپرايدۇ، بالىلارنىڭ يېنىدىن ئاتىنى تارتىپ كەتكەنلىك، ئۇنى ئاتىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلغانلىق بولىدۇ، ئېنىقكى، ئۇ چاغدا ئاتىنىڭ ھاياتى ھېچبىر ئەھمىيەتسىز تۇگىشىدۇ. ئادەم مۇشۇلارنى ئويلىغاندا، كۆپ ھالىلاردا ئۇمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ. ئابۇتالىپ ھاياجانلىنىپ كەتكەن چاغلىرىدا، ئۆزىنىڭ خوتۇن - بالىلىرى بىلەن كۆرۈشكەن

مەنزىرىلەرنى تەسەۋۋۇر قىلىپ كېتىدۇ، لېكىن بۇ ئارزۇلىرىنىڭ ئەمەلگە ئاشمايدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ پەقەت باشقا چىقىش يولى يوق قۇربانلىق ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ، دەرد - ئەلەم ئۇنىڭ يۈرىكىنى كۆندىن - كۈنگە يەپ، ئىرادىسىنى بوشىتىپ، روھىنى خوراتماقتا. ئۇمىدسىزلىك ئۇنى پۈتۈنلەي چىرمىۋالغان، خۇددى تاغ ئۈستىدە دەۋرەپ تۇرغان قاردەك، ھازىرلا گۈمۈرۈلۈپ چۈشىدىغاندەك قىلاتتى...

مانا بۇ دەل دۆلەت خەۋپسىزلىك مىنىستىرلىقى①نىڭ تەھقىقلىگۈچىسى تاڭسىقبايېۋنىڭ كۈتىدىغىنى ئىدى. ئۇ بۇرۇن نېمىسلارغا ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋنىڭ دېلوسىنى تەكشۈرۈشتە، زەھەرخەندىلىك بىلەن پۈتۈن ھۈنىرىنى ئىشقا سېلىپ، نىشانلىق، قەدەم - باسقۇچلۇق ھالدا بۇ مەقسىتىگە يەتتى. تاڭسىقبايېۋ يۇقىرى رەھبەرلىكىنىڭ قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى بىلەن، ئابۇتالىپنىڭ ئەنگلىيە بىلەن يۈگوسلاۋىيەنىڭ ئىشپىيونلۇق ئورگىنى بىلەن مۇناسىۋىتى بارلىقىنى ھەمدە قازاقىستانىنىڭ چەت رايونلىرىدىكى پۇقرالار ئارىسىدا ئىدېئولوگىيە ساھەسىدە بۇزغۇنچىلىق ھەرىكەتلىرى بىلەن شۇغۇللانغانلىقىنى ئېنىقلاشقا مۇناسىۋەتلىك دېلونى قولىغا ئالغانىدى. ئابۇتالىپنىڭ ئەيىبلىنىشىدىكى ئاساسىي سەۋەب مانا مۇشۇ ئىدى. ئەمدى گەپ، بەزى تەپسىلاتلارنى ئېنىقلاش ۋە بېكىتىش، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋنىڭ ئۆتكۈزگەن جىنايەتلىرىنى تەلتۆكۈس ئىقرار قىلىشىدا قالغانىدى. بىراق، سىياسىي جەھەتتە ئالاھىدە رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان، تاڭسىقبايېۋنىڭ يۈكسەك سەزگۈرلۈكى ۋە ئومۇم ئۈچۈن جان پىدالىقىنى ئىسپاتلاپ تۇرىدىغان ئاشۇ ئەيىبنامىگە ئابۇتالىپنىڭ

---

① نەچچە ئون يىلدىن بېرى، سوۋېت ئىتتىپاقى دۆلەت خەۋپسىزلىك ئورگىنىنىڭ نامى كۆپ قېتىم ئۆزگەرگەن، 1946 — 1953 - يىللىرى دۆلەت خەۋپسىزلىك مىنىستىرلىقى، قىسقارتىلىپ MGB دەپ ئاتالغان، ئۇنىڭ مەسئۇلى ئاباكوموف ئىدى. ئۇ 1954 - يىلى دېكابىردا ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن.

ئاساسلىق جىنايەتلىرى خاتىرىلەنگەن. ئەگەر بۇ دېلو تاڭسىقبايېۋىنىڭ ھاياتىدا زور بىر مۇۋەپپەقىيەت بولدى دېيىلسە، ئۇ ھالدا بۇ ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ئۈچۈن بىر قاپقان، قۇتۇلۇش مۇمكىن بولمىغان بىر تۇزاق بولغانىدى. چۈنكى، مۇشۇنداق قورقۇنچلۇق سۆزلەر ئالدىدا، ئابۇتالىپنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولى، ئەيىبنامىدە ئېيتىلغان جىنايەتلەرنى تولۇق ئىقرار قىلىش ۋە ئۈنىڭدىن كېلىپ چىققان ئاقىۋەتلەرنى بوينىغا ئېلىش ئىدى. بۇ ئالدىن بەلگىلەنگەن، شەرتسىز ئىقرار قىلىشقا تېگىشلىك پاكىت. ئەيىبنامىنىڭ ئۆزىمۇ ئەسلىدە جىنايى قىلمىشنىڭ ھەقىقىي ئىسپاتىغۇ.

شۇڭا، تاڭسىقبايېۋنىڭ ئۆز ئىشىدا ئاخىر مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدىغانلىقىغا ئىشەنچى كامىل ئىدى. ئۈنىڭغا تۆھپە يارىتىپ، نام چىقىرىدىغان پۇرسەت ئاخىر شۇ يىلى قىشتا كەلدى. نەچچە يىلدىن بېرى، ئۇ بىپەرۋالىقىدىن مايورلۇق ئۇنۋانىدىن ئۆرلىيەلمەي توختاپ قالغانىدى. مانا ئەمدى ئۈنىڭ ئالدىدا يېڭى بىر ئىستىقبال قۇچاق ئېچىپ تۇرۇپتۇ. ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋنىڭكىگە ئوخشاش دېلولارنى چەت رايونلاردا دائىم ئۇنداق ئاسان قولغا چۈشۈرگىلى بولمايدۇ. تەلەي كەلدى دېسە، مانا مۇشۇنى دېسە بولىدۇ.

شۇنداق، 1953 - يىلى فېۋرالدىكى ئاشۇ كۈنلەردە، دۆلەتنىڭ تارىخى خۇددى تاڭسىقبايېۋقا مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئۈچۈنلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغاندەك، ئۈنىڭغا ئالاھىدە شەپقەت كۆرسەتتى. تارىخنىڭ بۇ ساخاۋىتىنى تاڭسىقبايېۋ ئۆزى ھېس قىلىپ يەتتى دېگەندىن كۆرە، بىۋاسىتە سېزىۋالدى دېگەن تۇزۇك ئىدى. تارىخ ئۈنىڭ كەسپىنىڭ مۇھىملىقىنى بارغانسېرى ئاشۇرۇپ باردى، ئۆز نەزىرىدىكى قىممىتىنى بارغانسېرى يۇقىرى كۆتۈردى. شۇڭا، ئۇنىڭ روھى جۇشقۇن، كەيپىياتى كۆتۈرەڭگۈ ئىدى. بەزىدە ئۇ ئەينەككە قاراپ ھەيران بولاتتى. ئۈنىڭ لاچىنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرى شۇ كۈنلەردە باشقىچە نۇرلىنىپ كېتىۋاتاتتى. بۇنى

كۆرۈپ ئۇ تېخىمۇ روھلىنىپ كېتەتتى، قانائەتلەنگەن ھالدا ساپ رۇس تىلىدا: «بىز ئەسلىدىنلا چۆچەكنى رېئاللىقتا ئايلاندۇرالايمىز... » دەپ پىچىرلاپ قويياتتى. ئۇنىڭ بىلەن ئوخشاش ئارزۇلار ئوتىدا كۆيۈپ يۈرگەن خوتۇنى مۇنداق پۇرسەتلەرنى قولدىن بەرمەيتتى: «شۇنداق، بىز پات ئاردا ھەممىگە ئېرىشىمىز» دەيتتى ئۇ ھاياجان بىلەن، ئۇنىڭ ئوغلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيتتى، ئاكتىپ كومسومول ئىدى. ئۇ بەزىدە گەپ ئاڭلىمىغاندەك قىلغىنى بىلەن، ھالقىلىق مەسىلىلەرگە كەلگەندە، قىزغىنلىق بىلەن: « دادا، سىزنىڭ پودپولكوۋنىك بولغانلىقىڭىزنى تەبرىكلەيدىغان كۈنگىمۇ ئاز قالدىغۇ دەيمەن؟» دەپ سوراپ قويياتتى. بۇ يەردە بەزى كونكرېت سەۋەبلەر بار، بۇ تاڭسىقبايىپ بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك ئەمەس، لېكىن...

بۇ مۇنداق ئىش، ئۇنىڭغا ئانچە ئۇزاقمۇ بولمىدى، يېرىم يىلنىڭ ئالدىدا بولسا كېرەك، ئالمائاتادا بىر قېتىم يېپىق سوت ئۆتكۈزۈلدى: ھەربىي سوت قازاقلار ئىچىدىكى بىر توپ بۇرژۇئا مىللەتچى ئۇنسۇرلارنى سوتلىدى، ئەمگەكچى خەلقنىڭ بۇ دۇشمەنلىرىنى مەڭگۈلۈك پاك ـ پاكىز تازىلىدى. ئىككىسى قازاق تىلىدا، رېئاللىقتا زىت كېلىدىغان، بۇرۇنقى قەبىھ فېئودال پاتريئارخاللىق تۈزۈمىنى پەردازلاپ كۆككە كۆتۈرىدىغان ئەسەر يازغانلىق جىنايىتى بىلەن ئۆلۈم جازاسىغا بۇيرۇلۇپ، ئېتىپ تاشلاندى. پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىل ـ ئەدەبىيات تەتقىقات ئورنىنىڭ ئىككى تەتقىقاتچىسى يىگىرمە بەش يىل كېسىلدى... قالغانلىرى ئون يىلدىن... ئەمما، ئاساسلىق گەپ بۇ يەردە ئەمەس، مۇھىمى، مەركەز بۇ قېتىمقى سوتقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، بۇرژۇئا مىللەتچى ئۇنسۇرلارنى پاش قىلىش ۋە ئۇلارنى قىلچە رەھىم ـ شەپقەت قىلماي تازىلاش ھەرىكىتىگە بىۋاستە قاتناشقان خادىملارغا دۆلەتلىك مۇكاپات تارقىتىپ بەردى. مۇكاپات گەرچە ئىچكى جەھەتتىن تارقىتىلغان بولسىمۇ،

بۇنىڭلىق بىلەن ئۇنىڭ سالمىقى قىلچە تۆۋەنلەپ قالمىدى. ۋەزىپىنى ئالاھىدە ئورۇنلىغانلىقى ئۈچۈن مۇددەتتىن بۇرۇن ئۆستۈرۈلگەن، مېدال ئالغان، مۇكاپاتنامە تارقىتىپ بېرىلگەن ۋە نۇرغۇن مۇكاپات پۇلىغا ئېرىشكەن ھەمدە ئومۇمىي بۇيرۇق ئارقىلىق مۇكاپاتلانغان، شۇنداقلا باشقا غەمخورلۇقلارغا ئېرىشكەنلەر ھەتتا تۇرمۇشتىمۇ ناھايىتى كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئىپادىسى ئالاھىدە گەۋدىلىك بولغان تۆھپىكار خادىملار بولسا، كۆڭۈلدىكىدەك يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىردى. بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئورنى مۇستەھكەملەندى، گەپلىرىمۇ باشقىچە يوغىناپ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا گۇس - گۇس دەسسەپ ماڭىدىغان بولدى.

تاڭسىقباينى ئۆستۈرۈلگەن ۋە مۇكاپاتلانغان خادىملار قاتاردا بولمىسىمۇ، ئۆزىچە خىزمەتداشلىرىنىڭ تەبرىكلەش پائالىيەتلىرىگە قالماي قاتنىشىپ يۈردى. ھەر كۈنى كەچتە دېگۈدەك ئۇ خوتۇنى ئايكۆمۇشنى ئېلىپ، ئۆستۈرۈلگەن، مۇكاپاتلانغان ۋە يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىرگەنلەر نۆۋەت بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتقان «تەبرىكلەش زىياپىتى»گە قاتنىشاتتى. ئارقا - ئارقىدىن ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان بۇ زىياپەتلەر ئاجايىپ كۆڭۈللۈك ۋە ئۇنتۇلغۇسىز ئىدى. ئالمائاتانىڭ سۆڭەكتىن ئۆتكەن سوغۇقىدا تىترەپ كەتكەن مېھمانلار يېڭى ئۆيلەرنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىرگىنىدە، ساھىبخانىلارنىڭ قىزغىن مېھماندوستلۇقىنى كۆرۈپ سوغۇقىنىمۇ ئۇنتۇيتتى، ساھىبخانىلارنىڭ چىرايلىرىدىن، كۆزلىرىدىن ھاياجان، ئىپتىخارلىق چاقناپ تۇراتتى. بۇ بەختنىڭ تەمىنى باشقىدىن تېتىشقا باشلىغان يۇقىرى تەبىقىدىكىلەرنىڭ بايرىمى ئىدى. ئۆتكەن ۋاقىتلاردىكى نامراتلىق، ئۇرۇش يىللىرىدا بولۇپ كەتكەن ئاچارچىلىق تېخى ئۇنتۇلۇپ كەتمىگەن مۇشۇنداق چاغدا، دۆلەتنىڭ چېگرا رايونىدىكى بەزى ئادەملەر خۇشاللىقتىن مانا مۇشۇنداق خۇددىنى يوقىتىپ قويۇۋاتاتتى. ئۇلار ئازادە، راھەت - پاراغەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتاتتى. بۇ يەردە، باشقا

رىسپۇبلىكىلاردا باھاسى قىممەت داڭلىق بىراندى، خىرۇستال ئەينەكتە ياسالغان ئاسما چىراغلار، نەپىس ئەينەك قاچا - قۇچىلار ئەمدىلەتىن مودا بولۇۋاتاتتى. تورۇسلاردا ئۇرۇشتا غەنىيمەت ئېلىنغان ئاسما چىراغلار كۆزنى چاقنىتىپ تۇراتتى؛ ئۇستەللەرگە ئاپپاق داستىخانلار سېلىناتتى، نېمىسلاردىن غەنىيمەت ئېلىنغان نەپىس ۋىلكا - قوشۇقلار كۆزنىڭ يېغىنى يېيىتتى. بۇ نەرسىلەر كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى، ئادەمنىڭ ھۆرمىتىنى قوزغايتتى، خۇددى بۇ نەرسىلەر تۇرمۇشنىڭ ئەڭ يۇكسەك مەنىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندەك، دۇنيادا بۇلاردىن باشقا ئېتىبار قىلغۇدەك نەرسە قالمىغاندەك بىلىنەتتى.

ئاشخانىدىن مەززىلىك پۇراقلار مېھمانخانىغا كىرىشكە باشلايتتى. ئاشخانىدا ھەر خىل سەيلەردىن باشقا، يەنە كەم بولسا بولمايدىغان قۇلۇن گۆشى تەييارلىناتتى. بۇ كۆچمەن خەلقلەرنىڭ ئاتا - بوۋىسىدىن قالغان ئېسىل تائامى ئىدى، بۇ يېڭى ئۆيلەرگە يايلاقنىڭ ئۆزگىچە پۇرىقىنى ئەكەلگەنىدى. مېھمانلار تاماقنىڭ تەييار بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ، ئورۇنلىرىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى. بىراق، زىياپەتنىڭ ئەھمىيىتى خۇشال - خۇرام ئولتۇرۇش ۋە يەپ - ئىچىشتىلا ئەمەس، زىياپەتتە سۆزلىنىدىغان تەبرىك سۆزلىرىدە ئىدى. ئادەم يەيدىغىنىنى يەپ، ئىچىدىغىنىنى ئىچىپ بولغاندا، ئالدىدا يەنە يېمەكلىكلەر دۆۋىلىنىپ تۇرسا، ئونىڭغا قاراپ كۆڭلى ئېلىشىدۇ. تەبرىك سۆزلىرى بىر خىل تاتلىق ھېسسىياتلارنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى، بۇ تاتلىق ھېسسىيات يۈرەكتە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان بارلىق نەرسىلەرنى سىرتقا چىقارماي، ئىچىگە سىڭىرىپ تۇراتتى. ھەتتا، مۇشۇ قىسقىغىنا ۋاقىتتا، ھەسەت ئۆز مەنىسىنى يوقىتىپ تەكەللۇپقا، كۆرەلمەسلىك دوستلۇققا، ساختىلىق سەمىمىيلىككە ئايلىناتتى. ھەربىر مېھمان ئادەم ھەيران قالغۇدەك ئۇستىلىق بىلەن قارشى تەرەپكە مايىللىقىنى ئىپادىلەيتتى، ئىمكان بار ئۆزلىرىنى ئەقىللىك كۆرسەتكە، بولۇپمۇ، تەبرىك سۆزلىرىنى تەسىرلىك

سۆزلەشكە تىرىشاتتى، يەنە ئاستىرتىن باشقىلار بىلەن رىقابەتلىشەتتى. بۇگۈنكى سورۇنمۇ مانا مۇشۇنداق ئاجايىپ ئۆزگىچىلىككە ئىگە سورۇن ئىدى. قەدەھ سۆزلىرى شۇنداق قاملاشقان، سورۇنغا باشقىچە ھۆسن قوشۇپ تۇراتتى، تەبرىك سۆزلىرىچۇ تېخى! بۇلاقتىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان سۇدەك ئۇزۇلمەي، مېھمانلارنىڭ كەيپىياتىنى تېخىمۇ كۆتۈرەتتى.

تاڭسىقبايېۋ بىلەن خوتۇنىنى ھەممىدىن بەك ھاياجانغا سالغىنى، يېڭىدىن ئۆستۇرۇلگەن بىر قازاق پودپولكوۋنىكنىڭ قەدەھ سۆزى بولدى. ئۇنىڭ سالاپەت بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، گەپنى شۇنداق قىزغىن ھەم يوغانچىلىق بىلەن باشلىغان ھالىتىنى كۆرگەن كىشى ئۇنى چوقۇم پادىشاھنىڭ تەختكە ئولتۇرۇش رولىنى ئېلىۋاتقان ئارتىسمىكىن دەپ قالاتتى.

— قەدىرلىك دوستلار![1] — دەپ سۆزىنى باشلىدى پودپولكوۋنىك، ئاندىن كۆپچىلىكنىڭ زېھنىنى يېغىپ، ئەستايىدىل ئاڭلىشى زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرۈپ قويماقچى بولغاندەك، ھارغىنلىق ۋە يوغانچىلىق چېقىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئەتراپتا ئولتۇرغانلارغا بىر قۇر قاراپ چىقتى، — ھەممىڭلارغا مەلۇم، بۇگۈن مېنىڭ قەلبىم بەخت دېڭىزىغا چۆمۈلدى. بۇنى سىلەرمۇ ھېس قىلالايسىلەر. شۇڭا، بىرنەچچە ئېغىزلا گەپ قىلماقچىمەن. ماڭا مۇشۇنداق بىر پۇرسەت كېلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، بىرنەچچە ئېغىزلا گەپ قىلماقچىمەن. مەن كومسومولىلار ئارىسىدا ئۆسۈپ يېتىلدىم، ئەزەلدىن ئىلاھقا ئېتىقاد قىلىپ باققان ئادەم ئەمەسمەن. مەن تەۋرەنمەس بولشېۋىك، بۇ سىلەرگە مەلۇم. مەن بۇنىڭ ئۈچۈن تولىمۇ پەخىرلىنىمەن. ئىلاھ دېگەن مەن ئۈچۈن بەربىر. ئىلاھ مەۋجۇت ئەمەس، بۇنى ھەممە ئادەم، ھەتتا سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ھەربىر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىمۇ بىلىدۇ، لېكىن مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم پۈتۈنلەي باشقىچە بىر ئىش. مەن دۇنيادا ئىلاھ بار

[1] بۇ سۆزنى ئۇ قازاق تىلىدا ئېيتتى.

دېمەكچىمەن ! توختاڭلار، ئالدىراپ كەتمەڭلار، مېنى زاڭلىق قىلماڭلار، قەدىرلىك دوستلىرىم. قاراڭلار سىلەرنى ! تايىنلىق، مېنى گەپتىن تۇتۇلۇپ قالدى دەپ ئويلاۋاتقانسىلەر؟ ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس ! مېنىڭ دەۋاتقىنىم ئىنقىلابتىن بۇرۇن ئەمگەكچى خەلقنى ئەزگۈچىلەر تېۋىنغان ئىلاھ ئەمەس. بىزنىڭ ئىلاھىمىز ھازىرقى ئالىي ھوقۇقدارىمىزدۇر. خۇددى گېزىتتە يېزىلغىنىدەك، ئۇنىڭ ئىرادىسى يەر شارىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ، بىزنى غەلىبىدىن غەلىبىگە يېتەكلەپ، كوممۇنىزمدىن ئىبارەت دۇنياۋى چوڭ بىرلىككە باشلاپ بارىدۇ. ئۇ بىز دەۋرىنىڭ تىزگىنىنى قولىغا تۇتقۇزغان دانا داھىيمىزدۇر، بۇ سىلەرگە مەلۇم. ئۇ كارۋانىنىڭ يېتەكچىسى. ئۇ باشقا بىرى ئەمەس، دەل بىزنىڭ ئىئوسىف ۋىسسارىئونوۋىچ ! ئۇ كارۋانىنى باشلاپ ماڭىدۇ، بىز ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭمىز، ئۇنىڭ ئىزىدىن بېسىپ ماڭمىز. كىمدىكىم بىز بىلەن بىر مەسلەكتە ياكى بىر ئىدىيەدە بولمايدىكەن، ئۇ دىئالېكتىكىلىق بىزگە تاپشۇرۇپ كەتكەن پولاتتەك چىكا قىلىچىنىڭ جازاسىدىن قېچىپ قۇتۇلمەن، دەپ خام خىيال ئەيلىمىسۇن. بۇ سىلەرگە مەلۇم. بىز دۇشمەنلىرىمىزگە كۇرەشنى ئاخىرغىچە ئېلىپ بارىدىغانلىقىمىزنى جاكارلايمىز. پىرولېتارىيات ئىنقىلابىنىڭ نامى بىلەن ئېيتىمەنكى، ئۇلارنىڭ جەددى ـ جەمەتى، پۇتۇن ئائىلىسى ۋە ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلىدىغان بارلىق ئۇنسۇرلار چوقۇم يوقىلىدۇ. بۇ سىلەرگە مەلۇم. ئۇلارنى خۇددى كۇزدە يەرگە چۈشكەن يوپۇرماقلارنى بىر يەرگە يىغىپ كۆيدۈرۈپ تۇگىتىۋەتكەندەك پاك ـ پاكىز تۇگىتىمىز. چۈنكى، ئىدېئولوگىيە پەقەت بىر خىللا بولىدۇ، بۇ سىلەرگە مەلۇم. باشقىچە ھەرقانداق ئىدېئولوگىيەنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. سىلەر بىلەن بىز يەر شارىدىكى ئىدېئولوگىيەنىڭ بۇرژۇئا مىللەتچى ئۇنسۇرلار ۋە باشقا ئۇنسۇرلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان بارلىق دۇشمەنلىرىنى پاك ـ پاكىز تازىلىشىمىز كېرەك، بۇ سىلەرگە مەلۇم. دۇشمەن مەيلى

قەيەرگە يوشۇرۇنۇۋالسۇن، مەيلى قانداق نىقابقا كىرىۋالسۇن، ئۇلارغا قىلچە رەھىم - شەپقەت قىلىشقا بولمايدۇ، سىنىپىي دۈشمەنلەرنى ھەممە يەردە پاش قىلىش، دۈشمەننىڭ قولچوماقچىلىرىنى پاش قىلىش كېرەك، بۇ سىلەرگە مەلۇم. خۇددى يولداش ستالىن بىزگە تەلىم بەرگەندەك، دۈشمەنلەرگە زەربە بېرىش، خەلق ئاممىسىنىڭ روھىي ھالىتىنى كۈچەيتىش بىزنىڭ دەستۇرىمىز. بۈگۈن مەن مۇكاپاتلىنىپ، مۇددەتتىن بۇرۇن ئۆستۇرۇلگەنلىكىم توغرىسىدىكى بۇيرۇقنى ئاڭلىغىنىمدا، بۇنىڭدىن كېيىن ستالىن كۆرسەتكەن يولدا قەتئىي تەۋرەنمەي مېڭىشقا قەسەم قىلدىم، بۇ سىلەرگە مەلۇم، دۈشمەنلەرنى تېپىپ، ئۇلارنىڭ رەزىل سۇيىقەستىنى پاش قىلىپ، ئۇلارنى تېگىشلىك جازاغا تارتىشقا بەل باغلىدىم. بىلەمسىلەر، بىز ئاساسلىق مىللەتچى ئۇنسۇرلارنى ئارىمىزدىن تازىلىغان بولساقمۇ، تەتقىقات ئورنى ۋە تەھرىر بۆلۈملىرىدە ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلىدىغان ئۇنسۇرلار ھېلىمۇ يوشۇرۇنۇپ ياتماقتا. بىراق، ئۇلارمۇ بىزنىڭ قولىمىزدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، ئۇلارغىمۇ قىلچە كەچىلىك قىلىشقا بولمايدۇ. بىر كۈنى مەن بىر مىللەتچى ئۇنسۇرنى سوراق قىلىۋاتسام، ماڭا مۇنداق دەيدۇ، بۇ سىلەرگە مەلۇم، سىلەرنىڭ تارىخىڭلارمۇ ئوخشاشلا خالتا كوچىغا كىرىپ قالىدۇ، سىلەر ئاخىر بىر كۈنى ئالۋاستىغا ئوخشاش قارغىشقا ئۇچرايسىلەر. ئۇ شۇنداق دېدى، چۈشىنىۋاتامسىلەر؟!

— شۇ يەردىلا ئېتىپ تاشلايدىغان نېمە ئىكەن كاساپەتنى، ئامال يوق! — تاڭسىقبايبىچە ئۆزىنى بېسىۋالالماي، غەزەپتىن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكىلى تاس قالدى.

— توغرا ئېيتتىڭىز، مايور، مەنمۇ شۇنداق قىلىشنى ئويلىغان، — پودپولكوۋنىك ئۇنىڭ گېپىنى قوللىدى، — بىراق ئۇنى داۋاملىق تەكشۈرۈپ بېقىشقا قالدۇرۇپ قويدۇم. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭغا مۇنداق دېدىم: بىز خالتا كوچىغا كىرىپ

قالغاندا بارغۇ، مۇناپىق، سەن ئاللىبۇرۇن جېنىڭدىن ئايرىلىپ بولغان بولساڭ ! ئىت ھۇۋلاۋېرىدۇ، ستالىنىڭ كارۋىنى يۈرۈپېرىدۇ...

ھەممەيلەن قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى، ئاشۇ ئەرزىمەس مىللەتچى ئۇنسۇرغا قاملاشتۇرۇپ بەرگەن جاۋابقا ئالقىش ياڭرىتىپ چاۋاك چالدى، ئاندىن قوللىرىغا رومكىلارنى ئېلىپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى - دە: «ستالىن ئۈچۈن !» دەپ تەڭلا ژارقىرىشىپ، رومكىلاردىكى ھاراقنى بىر تىنىقتىلا ئىچىۋەتتى، خۇددى بايىاتىن سۆزلىگەن تەبرىك سۆزىنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭغا بولغان ئېتىقادىنى ئىپادىلىمەكچى بولغاندەك، ھەممىسى قۇرۇقدالغان رومكىلارنى بىر - بىرىگە كۆرسىتىشتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ئۆز كۆزقاراشلىرى ئۈستىدە كەڭ - كۇشادە پاراڭلىشىشقا باشلىدى. ئۇلار ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەيتتى، يۈرەك سۆزلىرىنى قايتا - قايتا تەكرارلايتتى، ئۆي ئىچىنى ژاراڭ - چۇرۇڭ بىر ئالغاندى. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە بىر خىل غەزەپ ۋە ئەسەبىيلىك يوشۇرۇنغاندى، ئۇلار شۇ تاپتا، ئۇۋىسى بۇزۇلغان بىر توپ ھەرىگە ئوخشايتتى، سانى كۆپ ۋە زەھىرى بولغاچقا، بارغانسېرى غالجىرلىشىپ كېتىۋاتاتتى.

تاڭسىقبايىپمۇ ئۆزىنى باسالمايلا قالغاندى ، يۈرىكىدە بىر ھاياجان مەۋج ئۇرۇپ، ئۇنىڭغا تىنچلىق بەرمەيتتى، ئۇنىڭ ئىرادىسىنى تېخىمۇ كۈچەيتەتتى. بۇ ھەرگىزمۇ بايىقى كۆزقاراشلار ئۇنىڭغا يېڭى بىلىنىپ كەتكەنلىكىدىن ئەمەس، ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتى باشقا خىزمەتداشلىرىنىڭكىگە ئوخشاش، جەمئىيەتتە دائىم چېلىقىپ تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ ھاياتىغا ئوخشاش ھەر كۈنى مۇشۇنداق جىددىي كەيپىيات ئىچىدە، مانا مۇشۇنداق توسقىلى بولمايدىغان ئاتالمىش سىنىپىنىڭ، سىنىپىنىڭ بولغانلىقى ئۈچۈنلا ھەرقايسى تەرەپلەردە مۇتلەق توغرا بولغان كۆرەشنىڭ ئىچىدە ئۆتكەن. بۇ

يەردە ئاشكارىلاش ئەپسىز بولغان يەنە بىر مەسىلىمۇ بار. بۇ كۆرەشنى ئۇزۇكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، يېڭى بولغاندىمۇ ئەڭ يېڭى نىشان ۋە ئەڭ يېڭى پاش قىلىش ئۇسۇلىنى تېپىشقا توغرا كېلەتتى، بۇ جەھەتتە نۇرغۇن خىزمەتلەر ئىشلىنىپ بولغان، جۈملىدىن پۈتۈن مىللەتنى بىراقلا ھالاك قىلىش خاراكتېرىدىكى سىياسىيە ۋە ئوتتۇرا ئاسىياغا سۈرگۈن قىلىشتەك ئۇسۇللار قوللىنىپ بولغان ئەھۋالدا، مىللىي چېگرا رايونلاردا تارىلىپ كېلىۋاتقان ئىپادىلەش شەكلى — فېئودال بۇرژۇئا مىللەتچىلىكنى ئەيىبلەش، ئاشۇ ئېتىزدىن يەنە «ئومۇميۈزلۈك» ھوسۇل ئېلىشنى كۆزلەش تېخىمۇ تەسكە توختايدىغان بولۇپ قالغانىدى. كىشىلەر ئازابلىق تەجرىبىلەردىن ساۋاق قوبۇل قىلدى، بۇرۇنقىدەك بىرەرىنىڭ ئىدىئولوگىيە ساھەسىدىكى بىرەر گۇمانلىق مەسىلە توغرىسىدىكى كىچىككىنە پاش قىلىشىغا ئاساسلىنىپلا، بىرەر ئادەمنى ۋە ئۇنىڭغا زىچ مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرنى باستۇرۇۋەتكىلى بولمايدۇ. ھازىر كىشىلەر ئۇنداق جانغا بېرىپ تاقىلىدىغان خاتالىقلارنى ئۆتكۈزۈشتىن قاتتىق ساقلىنىدىغان، مىللەتچىلىكنىڭ ئىپادىسى بولۇپ قېلىش ئېھتىمالى بولغان ھەرقانداق سۆز - ھەرىكەتتىن ئۆزىنى تارتىدىغان بولۇپ قالدى. نۇرغۇن كىشىلەر شۇنداق ئېھتىياتچان، شۇنداق يۈرەكئالدى بولۇپ كەتتىكى، ھەرقانداق مىللىي بايلىقنى ئوچۇقتىن - ئوچۇق ئىنكار قىلىدىغان، جۈملىدىن ئۆز مىللىتىنىڭ تىلىنىمۇ ئىنكار قىلىدىغان دەرىجىگە يەتتى. ئەگەر بىر ئادەم ھەرقانداق يەردە، ھەرقانداق ۋاقىتتا، ھەرقانداق سۆز - ھەرىكىتىدە لېنىن تەرەپدارى بولسا، سەن ئۇنى قولغا ئېلىپ باق، قېنى...

ئىشلار بىر قۇر بېسىققان، يېڭى يوشۇرۇن دۈشمەنلەرنى پاش قىلىش كۈرىشىنى كۈچەيتىشكە تولىمۇ پايدىسىز بولۇۋاتقان بىر ۋاقىتتا، مايور تاڭسىقبايېففا ئاساندىن چۈشكەندەكلا بىر ئامەت كېلىپ قالدى. بورانلىق ھايالدىما بېكىتىدىن ئابۇتالىپ

قۇتتىبايىپفنى پاش قىلىپ ئەۋەتكەن ئادەتتىكىچە، ئەرزىمەس بىر ماتېرىيال تاڭسىقبايىپفىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدى. تاڭسىقبايىپ بۇ ماتېرىيالنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ ئولتۇرماي، بىر قۇر كۆرۈپ قويسىلا بولاتتى، لېكىن تاڭسىقبايىپ بۇ پاش قىلىش ماتېرىيالىغا ئېتىبارسىز قارىمىدى. ھەممىگە قادىر سېزىمى ئۇنى ئالدىمىغانىدى. ئۇ ھېرىش - چارچاشتىن قورقماي، ئۆزى بىۋاستە بېرىپ بەزى ئەھۋاللارنى ئىگىلىدى، ئادەتتىكىچە بىلىنگەن بۇ دېلونى ئېچىپ بىر تەرەپ قىلسا، زور ھوسۇلغا ئېرىشىدىغانلىقىغا بارا - بارا ئىشەندى. ئەگەر ھەممە ئىش جايىدا بولۇپ، پىلانى ئوڭۇشلۇق ئەملگە ئاشىدىغانلا بولسا، يۇقىرىنىڭ مۇكاپاتى ئۇنىڭ ئالقىنىدا دېگەن گەپ، بۇنىڭدا گەپ يوق. ئەجەبا، ئۇ ئاشۇنداق چاغلاردا ۋە شۇ شەرەپ ئۈچۈن ئۆيۈشتۇرۇلغان كاتتا زىياپەتلەردە كۆڭۈللۈك كۈلكە - چاقچاقلارنى، مەمنۇنىيەت قاپلىغان چىرايلارنى كۆرمىگەنمۇ؟ ئاشۇ زىياپەت ئۈستەللىرىدىكى ئېسىل نازۇنېمەت، ھاراق - شارابلارنىڭ قانداق كەلگەنلىكىنى ئۇ بىلمەمدۇ؟ ئاشۇ تونۇش ئادەملەر ئىچىدە، ئېتىقاد ۋە ھەقىقەتنى دەپ ھوقۇق — ئىلاھقا چەكسىز سادىق بولۇپ كەلگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن بۈگۈن ئۈستەل ئۈستىدىكى ئېسىل نازۇنېمەت، تورۇستىكى زامانغا لايىق رەڭگارەڭ چىراغلاردىن بەھرىمەن بولۇۋاتقان ئاشۇ قەدىناسلىرىنىڭ ئىچىدە، ئۇ شۇنچىلىك يارىماس، شۇنچىلىك تەتۈر پېشانىمۇ؟ ھوقۇق — ئىلاھقا ېېقىنلىششىنىڭ پەقەت بىرلا يولى بار. ئۇ بولسىمۇ ھەرقانداق جاپادىن باش تارتماي، ھارماي - تالماي ئۇنىڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، نىقابلانغان دۈشمەنلەرنى بايقاش ۋە پاش قىلىش.

دۈشمەنلەر ئىچىدە، بولۇپمۇ ئۇرۇشتا ئەسىرگە چۈشكەنلەرنى ئالاھىدە سەگەكلىك بىلەن نازارەت قىلىش كېرەك. ئۇلارنىڭ جىنايىتى بار، چۈنكى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ چېكىسىگە قارىتىپ بىر پاي ئوق ئاتالمىغان، ئۇلار تەسلىم بولۇشنىڭ ئورنىغا بىر پاي

ئوق بىلەنلا ئۆزلىرىنى ئۆلتۈرۈۋېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ ھوقۇق — ئىلاھقا مۇتلەق سادىق ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىگەن بولسا توغرا قىلغان بولاتتى. ھوقۇق — ئىلاھنىڭ تەلەپلىرىگە شەرتسىز بويسۇنۇش كېرەك، ئۇنىڭ تەلەپ قىلىدىغىنى ئۆلسىمۇ تەسلىم بولماسلىق. كىم تەسلىم بولىدىكەن، شۇ جىنايەتچى. تەسلىمچىلەرنىڭ ئەدىپىنى ئاشۇنداق بېرىش ئارقىلىق پۈتۈن ئادەمنى، پۈتۈن دەۋرنى، پۈتۈن ئەۋلادنى تەربىيەلەش كېرەك. داھىيمىز بولغان ھوقۇق — ئىلاھنىڭ مەيدانى شۇ. تاڭسىقبايېۋ قولغا ئېلىپ سوراق قىلىۋاتقان قۇتتىبايېۋ دەل ئاشۇ ئۇرۇش ئەسىرلىرى قاتارىغا كىرىدۇ، تېخىمۇ مۇھىمى، بۇ دېلودا ناھايىتى قىممەتلىك بىرنەرسە، تولىمۇ رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە بىر تەپسىلات بار. ئەگەر مۇشۇ تەرەپتىنلا قۇتتىبايېۋنى ئىقرار قىلدۇرغىلى، ئۇنىڭ ئېغىزىدىن ئازراق بولسىمۇ پاكىتقا ئېرىشكىلى بولسا، ئۇ چاغدا مەسلىنىڭ نۇقتىسىنى تۇتقىلى، ناھايىتى چوڭ بىر دېلونى پاش قىلغىلى يەنى تىتو - رانكوۋىچ رېۋىزىئونىزم گۇرۇھىنىڭ ئەسلىي قىياپىتىنى، ئۇلارنىڭ ستالىننىڭ ماقۇللۇقىنى ئالمايلا، يۇگوسلاۋىيەنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئۆزگىچە بىر يولىنى تېپىشقا ئۇرۇنغانلىقىنى ئېچىپ تاشلىغىلى بولىدۇ. قاراڭ، ئۇلار نېمە قىلماقچى؟ ئۇرۇش ئاخىرلىشىپ بىرنەچچە كۈن ئۆتمەيلا، ئۇلار ھە دەپ بۆلگۈنچىلىك قىلغىلى تۇردى. بۇ مۇمكىن ئەمەس ! ستالىن مۇنداق خىيالدا يۈرگەنلەرنىڭ كۆلىنى كۆككە سورۇيدۇ. مۇنداق ئەھۋالدا، ھازىر قولغا چىقىۋەكلا پاكىت بولسا، خائىنلارنىڭ رېۋىزىئونىزم ئىدىيەسىنىڭ ئۇرۇش يىللىرىدا يۇگوسلاۋىيە پارتىزانلار ئەترەتلىرىنىڭ قوماندانلىرى ئارىسىدا پەيدا بولغانلىقىنى، يەنە كېلىپ پۈتۈن ئىشلارنىڭ ئەنگلىيە ئىشپىيونلۇق ئورگىنىنىڭ بىۋاستە يول كۆرسىتىشى بىلەن بولغانلىقىنى ئىسپاتلاپ چىقىغىلى بولاتتى. ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋنىڭ خاتىرىسىگە يۇگوسلاۋىيە پارتىزانلىرىنىڭ ئەنگلىيەلىكلەر بىلەن قانداق

كۆرۈشكەنلىكى خاتىرىلەنگەن. دېمەك، ئۇنى ئىقرار قىلدۇرغىلى بولسىلا، ئېھتىياجلىق ماتېرىياللارنىڭ ھەممىسگە ئېرىشكىلى بولىدۇ. شۇڭا، بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن، ھەرقانچە كۈچ كەتسىمۇ، ساڭا ئۆزەكنىڭ بۇ پەسكەش يازغۇچىسىنى ھەممگە ئىقرار قىلدۇرۇش كېرەك. بىلىش كېرەككى، قارىماققا ئەرزىمەس كۆرۈنىدىغان ئۇششاق ـ چۈششەك نەرسىلەرنىڭمۇ سىياسىي جەھەتتە لازىمى بولۇپ قالىدۇ. ھەرقانداق ئۇششاق نەرسىمۇ كېرەك بولۇپ قېلىشى، ۋاقتى كەلگەندە دۈشمەنگە ئاتىدىغان بىر تاشقا ئايلىنىشى مۇمكىن، دۈشمەنلەر بىلەن ئىدىيە جەھەتتە تۈتۈشۈپ قالغاندا، بىز ئەنە شۇ تاش بىلەن دۈشمەننى ھالاك قىلىمىز. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن شۇنداق بىر تاشنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك، تاش كىچىك بولسىمۇ بولىدۇ، ئىشقىلىپ، بىز ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدىغان ئاشۇ كىچىك تاشنى چىن دىلىمىز بىلەن ھوقۇق ــ ئىلاھنىڭ قولىغا ئۆز ِقولىمىز بىلەن تۇتقۇزساقلا، ئۇ ئۆز قولى بىلەن ئاتمىغان تەقدىردىمۇ، باشقىلار ئارقىلىق ئۇنى نىشانغا ئاتىدۇ، گېزىتىلەردە يازغان يىرگىنچلىك رېۋىزىئونىزمچى ئۇنسۇر تىتو ۋە ئۇنىڭ غالچىسى رانكوۋىچنىڭ قولچوماقچىلىرىغا ئاتىدۇ. پەۋقۇلئاددە ھالدا دەل جايىغا تەگكۈزەلمىگەن تەقدىردىمۇ، كىشىلەر ئۇنى ئەيىبلىمەيدۇ، ئۇنىڭ سادىقلىقىغا ئاپىرىن ئوقۇيدۇ... قاراپ تۇرۇڭلار، مۇشۇ تۇرقىدا ئۇستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ ئۆيىگمۇ قەدەم تەشرىپ قىلىدۇ، بۇ ياخشى پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي، خۇددى بۈگۈنكىدەك ئۇنىڭ ھۇزۇرىدا مېھمان بولىدۇ. بىلىش كېرەككى، تۇرمۇشنىڭ ئەھمىيىتى بەختتە، مۇۋەپپەقىيەت بولسا بەختنىڭ باشلىنىشى.

كۆزلىرى لاچىنىنىڭكىدەك ئۆتكۈر تاڭسىقبايىپ بۇ زىياپەتتە يېنىدىكىلەر بىلەن ئانچە ـ مۇنچە پاراڭلىشىپ ئولتۇرغانىدەك قىلغىنى بىلەن، كاللىسى يۇقىرىقى خىياللاردىن بىردەممۇ ئارام تاپمىدى. ئۇ گويا جىددىي دولقۇن ئىچىدە ئۈزۈۋۈپ يۈرگەن سۈ

ئۇزۇش ماهىرى ئىدى، شۇ تاپتا ئاچ كۆزلۈك ۋە ئەسەبىيلىكنىڭ دەھشەتلىك دولقۇنىدا ئۇزۇپ يۈرەتتى. ئۇنى ھەممىدىن بەك چۈشىنىدىغان خوتۇنى ئايكۆموش ئۇنىڭدا قانداق ئۆزگىرىشلەرنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ قانداق ئارزۇلار ئوتىدا كۆيۈۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتى. تاڭسقبايېۋ كېچىسى ئوزۇق ئىزدەپ چىققان، ھەم بىرەر جانلىقنىڭ پۇرىقىنى ئالغان يىرتقۇچ مەخلۇقنىڭ ئۆزى ئىدى، خوتۇنى ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بۇنى سېزىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئادەمگە قارىسا مىت قىلمايدىغان ئۆتكۈر كۆزلىرى تۇرۇپ سوغۇق تۇس ئالسا، تۇرۇپ قانداقتۇر ھاياجان ۋە تىنچسىزلىقتىن خىرەلەشتى.

ــ مېھمان تارقىغاندا بىزمۇ كېتەيلى، ــ دېدى بىر چاغدا خوتۇنى ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ.

تاڭسقبايېۋ زورغا باش لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈردى، ئۇ قايىتقۇسى بولمىسىمۇ، باشقىلار ئالدىدا خوتۇنى بىلەن گەپ تالىشىپ ئولتۇرۇشنى خالىمىدى. يېڭى ھەم ناھايىتى زور بىر ھەرىكەت پىلانى شۇ تاپتا ئۇنىڭ كاللىسىدا پىشىپ يېتىلمەكتە ئىدى. ئېنىقكى، قۇتتىبايېۋ بىلەن بىللە يۇگوسلاۋىيە پارتىزانلار ئەترىتىگە قاتناشقان نۇرغۇن ئۇرۇش ئەسىرلىرى ھېلىمۇ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلاردا يوشۇرۇنۇپ يۈرىدۇ، ئۇلارمۇ ئاز ـ تولا بىرنېمە بىلىشى، بەزى نەرسىلەرنى ئەسكە ئالالىشى مۇمكىن، قۇتتىبايېۋقا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئەڭ ئاكتىپلىرىنىڭ ئىسىملىكىنى ئېقرار قىلدۇرۇش ئانچە تەس ئەمەس. مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللارنى كۆرۈپ، ئەتىلا ئۇنىڭ سورىقىنى قىلىش كېرەك، بولمىسا ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەي، چېگرا رايون مەركىزىگە ئۆزى دىككىدە بىر بېرىپ كەلسىمۇ بولىدۇ. ئىشنىڭ بىر بېشىنى چىقىرىۋالسىلا، ئېنىق تەكشۈرۈپ قۇتتىبايېۋنى ھەممىگە ئېقرار قىلدۇرغىلى بولىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ ئېقرارى ئاساسىدا، يۇگوسلاۋىيەدە ئۇرۇشقا قاتناشقان ئۇرۇش ئەسىرلىرى ئۈستىدىن ئەيىبلەش ئېلىپ بارسا، ئەھۋالنى بىلىپ تۇرۇپ

مەلۇم قىلمىغانلىقى، ئۇروش ئەسىرلىرىنى قايتۇروش كومىتېتى ئۇلارنى سوۋېت ئىتتىپاقىغا قايتۇرغاندا، يۇگوسلاۋىيە رېۋىزىئونىزمچىلىرىنىڭ سۇيىقەستلىك پىلانىنى يوشۇرغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ مەسئۇلىيىتىنى باشقىدىن سۇروشتۇرسە بولىدۇ. ئۇنداق ئادەملەرنى قەدەمدە بىر ئۇچراتقىلى بولىدۇ. ئۇلارنى قاتتىق سوراق قىلىش كېرەك، ئەڭ ياخشىسى، ئىشنى داۋراڭ قىلماي ئاستىرتىن جايلىغان تۇزۇك، ئىشنى ئوبدان توغرىلىۋالغاندىن كېيىن، ئۇلارنى ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگېرلىرىغا يولغا سالساقلا ئىش تامام...

ھەر خىل نازۇنېمەت ۋە رومكىلار بىلەن تولغان ئۈستەلدە ئولتۇرغان تاڭسىقبايېۋىنىڭ كاللىسىغا شۇ خىيال كېلىشى بىلەن، ھاياجاندىن ئۆزىنى باسالماي قالدى. ئۇنىڭ يەنە ھاراق ئىچكۈسى، نازۇنېمەتلەردىن يەنە يېگۈسى، ناخشا ئېيتقۇسى، يېنىدىكىلەر بىلەن پاراڭلاشقۇسى، قاقاقلاپ كۈلگۈسى كېلەتتى. تۇرمۇشىدىكى كۆزگە كۆرۈنۈپلا تۇرغان بولغۇسى يېڭى ئۆزگىرىشتىن ئۇنىڭ ئاغزى قۇلىقىغا يەتكەندى. ئۇ قانداقتۇر سىرلىق نۇر چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئەتراپىتا ئولتۇرغانلارغا مىننەتدارلىق نەزىرىدە قاراپ قويدى. مۇشۇ ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ قەدىناس دوستلىرى، ئۇنىڭ ئۈچۈن قان قېرىندىشىتىن ئەزىز. ئۇلار شۇ تاپىتا ئۇنىڭ خۇشاللىقىغا شېرىك، ئۇنىڭ كاللىسىغا ئەڭ ياخشى پىلانلار كەلگەن سورۇنلاردا ئۇلارمۇ بار. مانا بۇلار ئۇنىڭ قېنىنى تېخىمۇ قىزىتىپ، ئەسلىدىنلا كۆكرەك قەپىسىگە پاتماي تېپىچەكلەۋاتقان يۈرىكىنى تېخىمۇ زىلزىلىگە سالاتتى.

تاڭسىقبايېۋىنىڭ كاللىسىغا كەلگەن بۇ يېڭى ئوينىڭ ئۇنىڭ ئۇنۇۋانىنىڭ ئۆسۈشىگىمۇ پايدىسى بولىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. ئىشىنىڭ نەتىجىسى ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم بولۇپ تۇرۇپتۇ، ئەقلىگىمۇ مۇۋاپىق: يوشۇرۇن دۈشمەنلەرنى قانچە كۆپ يوقاتسا، ئۇنىڭ ئېرىشىدىغان پايدىسى شۇنچە كۆپ بولىدۇ. مانا مۇشۇنداق

بىر گۈزەل ئىستىقبال ئۈنىڭ ئىلھامىغا ئىلھام قوشماقتا ئىدى. ئۇ مەغرۇر ئويلىناتتى: «ئەقىللىك ئادەم ئۆزىنىڭ ئىشىنى مانا مۇشۇنداق ئورۇنلاشتۇرىدۇ، ھەرقانچە بەدەل تۆلىسەممۇ ، بۇ ئىشنى ھەرگىزمۇ يېرىم يولدا توختىتىپ قويمايمەن !» ئۈنىڭ ھازىرلا ھەرىكەتنى باشلىۋەتكۈسى كېلىپ كەتتى، شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدىلا ماشىنىسىنى چاقىرتسا، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ياتقان ئاشۇ كامېرغا چاقماق تېزلىكىدە يېتىپ بارسا، ۋاقتىنى ئىسراپ قىلماي شۇ يەرنىڭ ئۆزىدىلا سوراقنى باشلىۋەتسە، قۇتتىبايېۋنى ئانىسىدىن تۇغۇلغىنىغا مىڭبىر پۇشايمان قىلدۇرۇۋەتسە ! ئۇ چاغدا، بۇ دېلونىڭ خۇلاسىسى باشقا بولمايدۇ: قۇتتىبايېۋ گۇناھىنى بوينىغا ئالىدۇ، ئەنگلىيە ـ يۇگوسلاۋىيە ئىشپىيونلۇق ئورگىنىدىكى ۋەزىپىسىنى ئېتىراپ قىلىدۇ، پارتىزانلار ئەتىرىتىدە ئۆزى بىلەن بىللە تۇرغان بارلىق ئادەملەرنىڭ ئىسىملىكىنى ئىقرار قىلىدۇ. ئۇ چاغدا ئۇلار ئەللىك سەككىزىنچى ماددىنىڭ بىرىنچى تارماق ماددىسى بويىچە، يىگىرمە بەش يىللىق ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگېرىغا ئەۋەتىلىدۇ. ياق، توختا، ۋەتەنگە خائىنلىق قىلغان جىنايىتى، چەت ئەل ئىشپىيونلۇق ئورگىنى بىلەن ھەمكارلىشىپ، جاسۇسلۇق ھەرىكەتلىرى بىلەن شۇغۇللانغانلىق جىنايىتى ۋە شۇ يەردىكى ئاھالىلەر ئارىسىدا ئىدېئولوگىيە ساھەسىدە بۇزغۇنچىلىق ھەرىكەتلىرى بىلەن شۇغۇللانغانلىق جىنايىتى ئۈچۈن ئۆلۈم جازاسىغا بۇيرۇلىدۇ. توختا، ئۇ يەنە ياخشىراق ئويلىنىپ باقسۇن !

تاڭسىقباېۋ بولغۇسى ئىشلارنىڭ پۈتۈن جەريانى ئۈستىدە باش قاتۇراتتى: سوراق قىلغاندا گەپنى قانداق قىلىش كېرەك؟ قۇتتىبايېۋنىڭ جاھىللىق بىلەن قارشىلىشىشى تۇرغان گەپ، شۇنداق ئەھۋالدا ئۇنى قانداق يول بىلەن بويسۇندۇرۇش كېرەك؟ ئەگەر ئۇ جېنىنى ساقلاپ قېلىشنى ئويلىسا، ئۇنىڭغا ھەممىنى ياۋاشلىق بىلەن ئىقرار قىلىشتىن باشقا يول يوق. ئەلۋەتتە، ئۇ

جاھىللىق بىلەن ئۆزىنىڭ گۈناھسىز ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقچى بولىدۇ. مېنىڭ قىلچە خاتالىقىم يوق، يۈگوسلاۋىيە پارتىزانلىرى بىلەن بىللە ئۇرۇش قىلىپ، ئەسىرگە چۈشۈپ قالغانلىق گۈناھىمنى يۇدۇم، ئۇرۇشتا يارىلاندىم، قان ئاقتۇردۇم، ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندا، ئۇرۇشتا ئەسىرگە چۈشكەنلەرنى قايتۇرۇش كومىتېتىنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتتۈم، ئۇرۇشتىن كېيىن ياۋاشلىق بىلەن ئىشلەپ كېلىۋاتىمەن... دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ئۆزىنى ئاقلايدۇ. ھەممىسى قۇرۇق گەپ، قۇتتىبايېۋ ئۆزىنىڭ باشقا بىر تەرەپتىن كېرەك بولۇپ قالغانلىقىنى نەدىن بىلسۇن ! تاڭسقبايېۋ ئۇنى دۆلەت ئىچىدىكى بارلىق يوشۇرۇن دۈشمەنلەرنى تازىلاش ھەرىكىتىنىڭ باشلىنىشى قىلماقچى. دېمەك، ئۇ پۈتۈن بىر زەنجىرنىڭ بېشىدىكى ھالقا بولىدۇ. دۆلەت مەنپەئەتىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان يەنە نېمە بولۇشى مۇمكىن؟ بەزى ئادەملەر، ئادەم ھاياتى ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ، دېيىشى مۇمكىن، جۆيلۇپتۇ، شۇنداق دېگەنلەر ! دۆلەت دېگەن بىر ئوچاق، ئادەمدىن ئىبارەت مۇشۇ ئوتۇنلا كۆيىدىغان ئوچاق. ئۇ ئوتۇن يالقۇنلاپ كۆيۈپ تۈرمىسا، ئۇ بارا ـ بارا خىرەلىشىپ، ئاخىر ئۆچىدۇ، ئۇ چاغدا ئوتۇننىڭمۇ كېرىكى قالمايدۇ، ئاغزىغا كەلگەننى ۋالاقلاپ يۈرگەن ئاشۇ كىشىلەرمۇ ئوخشاشلا دۆلەت بولمىسا، مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايدۇ. ئۇلارنىڭ پىشانىسىگە ئاخىر كۆيۈپ تۇگەش پۈتۈلگەن، بۇنى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى تىلەپ تاپقان. ئوتنىڭ ئۆچۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئوچاققا ئوتۇن سېلىپ تۇرۇش كېرەك. بۇ ئوت قالمىغۇچىنىڭ مەسئۇلىيىتى.

تاڭسقبايېۋ ھەرقانداق ئىشنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە بىلىپ تۇرىدىغان خوتۇنىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، پارتىيە مەكتىپىدە ئوقۇغان چاغلىرىدا ئاڭلىۋالغان بەزى كىلاسسىك پەلسەپىۋى تەلىماتلار بويىچە يۇقىرىقىلار ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەكتە ئىدى، ئۇ يەنە يېنىدىكى ئاغزى بېسىقماي سۆزلەۋاتقانلارغا

ئۇلارنىڭ گېپىنى تەستىقلاۋاتقاندەك پات ـ پات باش لىڭشىتىپ قويساتتى، ئىچىدە بولسا، ياسالمىلىق قىلىشتا ئادەمنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان ھېچ نەرسە يوق ئىكەنلىرىنى ئويلايتتى. ئالايلى، ئۇ ھەمراھلىرى ئارىسىدا، بۇگۈنكى زىياپەتكە تەكلىپ قىلىنغان مېھمانلار ئارىسىدا، خۇددى پەۋقۇلئاددە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بۇ سورۇنغا پۈتۈنلەي ئەسىر بولۇپ كەتكەندەك قىياپەتتە ئولتۇردى، ئەمەلىيەتتە بولسا، تامامەن باشقا ئىشلارنى ئويلايتتى. ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى، كاللىسىدا قانداق پىلانلارنىڭ پىشىپ يېتىلىپ بولغانلىقىنى كىممۇ تەسەۋۋۇر قىلالىسۇن؟! ئۇ ئۇستەل يېنىدا جىممىدە ئولتۇرغىنى بىلەن، ۋۇجۇدىدا ھەممىنى ۋەيران قىلىدىغان، توسۇۋالغىلى بولمايدىغان، پەقەت ئۇنىڭ ئىرادىسى بويىچىلا ھەرىكەتلىنىدىغان بىر نەرسە مەۋجۇت، ئۇنىڭ بەزى ئويلىرىنى ھازىرچە باشقىلارغا ئاشكارىلىغىلى بولمايدۇ، لېكىن بۇ ئويلىرى ھامان بىر كۈنى تەۋرەنمەس رېئاللىققا ئايلىنىدۇ، ئەنە شۇ چاغدا كىشىلەر ئۇنىڭ ئالدىدا ھەم ئۇنىڭ كۈچى بىلەن ھوقۇق ـــ ئىلاھنىڭ ئالدىدا باش ئېگىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھوقۇق ـــ ئىلاھنىڭ ئادەم ئەيمەنگۈدەك مۇئەللەقتە تۇرغان نۇرغۇن ـ نۇرغۇن، ئەمما ۋاقتى كەلگەندە بارماق بىلەنلا سانىۋالغىلى بولىدىغان پەلەمپەيلىرى ئىچىدىكى بىرىگە يېقىنلىشالايدۇ... ئۇ مۇشۇلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگىنىدە، خۇددى ئېچىرقاپ كەتكەن ئادەم ئېسىل نازۇنېمەتلەرنى كۆرگەن چاغدىكىدەك، يېڭى توي بولغان يىگىت توي ئاخشىمى ھۇجرىسىغا ئالدىرىغاندەك بىر خىل تەقەززالىقنىڭ ۋۇجۇدىدا غەلىيان كۆتۈرۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ھەربىر رومكا ھاراقنى ئىچكەندە، ئۇنىڭدىكى بۇ تەقەززالىق تېخىمۇ كۈچىيەتتى، تومۇرلىرىدىكى قانلارغا قوشۇلۇپ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تارقىلاتتى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنى مىڭ تەستە بېسىپ تۇراتتى. ئەتىلا ئۆزۈمنىڭ بۇ مۇقەددەس ئىشىنى باشلىۋېتىمەن، ھېچقانداق ئىش مەندىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، دېگەنلەر بىلەن

ئۆز هاياجىنىنى بېسىپ تۇراتتى.

تاڭسىقبايېۋ دېلونىڭ ھەربىر ھالقىلىرىغچە پىششىق ئويلاپ چىقىپ، قىلماقچى بولغان ئىشىنىڭ تولۇق ئاساسقا ئىگە ئىكەنلىكىدىن، ئويلىرىنىڭ ئەقلىگە مۇۋاپىق ئىكەنلىكىدىن تولۇق قانائەت ھېس قىلدى. لېكىن، يەنە نېمىدۇر كەمدەك، بەزى ھالقىلارنى يەنىمۇ ئەتراپلىقراق ئويلىمىسا بولمايدىغاندەك، بەزى جىنايى پاكىتلارنىڭ تازا رولى بولمايدىغاندەك، بەزى ئىشلارنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئېنىقلىۋېلىشقا توغرا كېلىدىغاندەك قىلاتتى.

ئالايلى، قۇتتۇبايېۋنىڭ خاتىرىسىدە قانداقتۇر ماڭقۇرت دېگەن نەرسە ئاندا ـ مۇندا تىلغا ئېلىنغان. ماڭقۇرت! ئۆزىنىڭ ئانىسىنى ئۆلتۈرگەن، بېشى پاكىز قىرىپ چۈشۈرۈۋېتىلگەن ماڭقۇرت! ئەلۋەتتە، بۇ بىر قەدىمكى رىۋايەت، لېكىن، بۇ رىۋايەتنى خاتىرىلىۋالغان قۇتتۇبايېۋ چوقۇم بىرەر نەرسىگە دىققەت قىلغان. ئۇ بۇ رىۋايەتنى قانداقتۇر تاسادىپىي ياكى مەقسەتسىزلا خاتىرىلەپ قويغان ئەمەس. شۇنداق، ماڭقۇرت، ماڭقۇرت ... بۇنىڭدا زادى نېمە سىر باردۇر؟ ئەگەر ئۇنىڭدا باشقىچە مەنە بولسا، ئۇ نېمە بولۇشى مۇمكىن؟ قۇتتۇبايېۋ ماڭقۇرت رىۋايىتىدىن پايدىلىنىپ باشقىلارنى كۈشكۈرتمەكچى بولغانمۇ؟ ئۇ بۇنىڭدا قانداق شەكىل، قانداق ئۇسۇل قوللانغان؟ ئەڭ مۇھىمى، مانا مۇشۇنى ئېنىقلاش كېرەك. تاڭسىقبايېۋ بىر خىل گاڭگىراش ئىچىدە پىكىر يۈرگۈزمەكتە ئىدى، ماڭقۇرت رىۋايىتىدە ئىدېئولوگىيە ساھەسىگە نىسبەتەن مەلۇم گۇمانلىق تەرەپلەر بار، لېكىن بۇنىڭغا ھازىرچە كېسىپ بىرنېمە دېگىلى بولمايدۇ، ئۇنى ئۆزۈل ـ كېسىل پاش قىلىشقا تېخى ئاساس يوق. ئەگەر مۇشۇنداق ئەھۋالدا دائىم قوللىنىدىغان ئۇسۇلنى قوللانسا، بۇ خەلقە قارشى رىۋايەت دەپ، قۇتتۇبايېۋنىڭ مەسئۇلىيىتىنى سۈرۈشتۈرسە قانداق بولار؟ تاڭسىقبايېۋ ھازىرقى نوپۇزى بىلەن باشقىلارنى قايىل قىلىشى مۇمكىن

ئەمەس، بۇ ئۇنىڭ ئۆزىگىمۇ مەلۇم. بۇنىڭدا، مۇشۇ تەرەپتە بىلىمى بار بىرەر ئالىمنى ئىزدەپ بېقىش كېرەك. بۇرژۇئا مىللەتچى ئۇنسۇرلارنى پاش قىلغانلىقى ئۈچۈن سورۇن تۈزۈپ ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرغان بۇ ئادەملەرنىڭ ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ھەممە ئىش مۇنۇ تەرىقىدە بولغانلىقى ئېنىق: ئاۋۋال بىر كىچىك گۇرۇھنى پاش قىلىپ چىقىدۇ، ئاندىن بىر قىسىم مۇتەخەسسىس - ئالىملار بەزى مۇتەخەسسىس - ئالىملارنىڭ مىللەتچىلىك قىلغانلىقىنى، ئۆتكەننى پەردازلاپ كۆرسىتىپ، ستالىننىڭ سوتسىيالىستىك دەۋرىگە ھاقارەت قىلغانلىقىنى پاش قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ جىنايەتچىلەر سورگۇن قىلىنىدۇ، مۇشۇ تەرزدە ئىشلار ئۆزلۈكىدىن يۈرۈشۈپ كېتىدۇ. قۇتتىبايېۋ تەپسىلىي خاتىرىلىۋالغان ماتېرىيالدا چوقۇم بىرنەرسە بار. ئۇنى يەنە بىر قېتىم سۆزمۇسۆز تەپسىلىي كۆرۈپ چىقىش كېرەك. ئەگەر خاتىرىدىن ئازراق بولسىمۇ بىرنەرسىگە ئېرىشكىلى بولسا، ئۇ چاغدا بۇ رىۋايەتتىن پايدىلانغىلى، دەرھال دېلو تۇرغۇزۇپ، قۇتتىبايېۋنىڭ جىنايىتىنى بېكىتكىلى بولىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، قۇتتىبايېۋنىڭ قول يازمىلىرى ئىچىدىن «ساری ئۆزەكتىكى جازا» دەپ ماۋزۇ قويۇلغان يەنە بىر رىۋايەتمۇ چىقىپ قالدى. ئۇنىڭ ماتېرىيالى چىڭگىزخان دەۋرىدىن ئېلىنغان. تاتسقىبايېۋ ئۆز ۋاقتىدا بۇ قەدىمكى رىۋايەتكە ئانچە دىققەت قىلمىغانكەن، ئەمدىلىكتە بۇ رىۋايەت ئوستىدىمۇ ئويلىنىپ قالدى. ئوبدانراق كاللا قاتۇرۇپ باقسا، ئۇنىڭ ئىچىدىنمۇ بەزى سىياسىي مەنىلەرنى تاپقىلى بولىدىغاندەك قىلاتتى ...

* * *

چىڭگىزخان زور قوشۇننى باشلاپ، بىپايان ئوتتۇرا ئاسىيا زېمىنىدىن ئۆتۈپ ياۋروپاغا يۈرۈش قىلدى. ساری ئۆزەك

يايلىقىغا كەلگەندە ئۇ بىر يۇزبېشى① بىلەن لەشكەر قوشۇنىنىڭ چوڭ تۇغىغا ئوت پۈركۈۋاتقان ئالتۇن ئەجدىھانىڭ رەسمىنى كەشتىلەيدىغان كەشتىچى قىزنى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىپ، ئېسىپ ئۆلتۈردى ...

بۇنىڭدىن ئىلگىرى، ئاسىيانىڭ كۆپ قىسىم رايونلىرى چىڭگىزخانىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا ئىدى. ئۇ بۇ رايونلارنى بىرقانچە ئۇلۇسقا بۆلۈپ، ئۆزىنىڭ ئۇرۇق - ئەۋلادلىرى ۋە سەركەردىلىرىگە بۆلۈپ بەردى. ئەمدى نۆۋەت ئېدىل (ۋولگا)دەرياسىنىڭ ئۇ قېتىمدىكى بىپايان رايونلار ۋە ياۋروپانىڭ تەقدىرىنى بىر تەرەپ قىلىشقا كەلگەنىدى.

سارى ئۆزەك يايلىقىنىڭ كەچ كۈز مەزگىلى. بىرنەچچە قېتىم ياغقان قاتتىق يامغۇر يازنىڭ پىژغىرىم ئىسسىقىدا قۇرۇپ كەتكەن دەريا - كۆللەرنى سۇغا توشتۇرۇپ، قوشۇنىنىڭ سۇ قىينىچىلىقىنى تۈگەتتى. قوشۇن كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ سەپەر قىلماقتا ئىدى، سارى ئۆزەك يايلىقى بۇ سەپەردىكى ئەڭ قىيىن ئۆتكەل ئىدى.

بىپايان كەڭلىكتە يېيىلىپ كېتىۋاتقان ئاساسلىق قوشۇن ئوڭ، سول، ئوتتۇرا دەپ ئۈچ بۆلەككە بۆلۈنگەن بولۇپ، ھەربىر بۆلەكتە بىر تۈمەن لەشكەر بار ئىدى. ئاتلارنىڭ تۇياق ئاستىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان چاڭ - توزانلار خۇددى زور ئوت ئاپىتىدىن كېيىنكى قويۇق ئىس - تۈتەكتەك ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپ خېلىغىچە تارقىلىپ كەتمەيتتى. مۇشۇنىڭ ئۆزىدىنلا بىر تۈمەن كىشىلىك قوشۇنىنىڭ ھەيۋىتىنى كۆرۈۋالغىلى بولاتتى. قالغان ئىككى تۈمەنلىك قوشۇن زاپاس ئات، يۈك - تاق ۋە ھەر كۈنى سويۇپ يەيدىغان قوي - كالىلارنى ئېلىپ ئارقا تەرەپتىن كېلىۋاتاتتى.

---

① چىڭگىزخانىنىڭ موڭغۇللاردىن تەركىب تاپقان زور قوشۇنىنىڭ ئەڭ كىچىك ئايرىمىسى يۈز كىشىدىن تەركىب تاپقان بولۇپ، ئۇنىڭ سەرداری يۈزبېشى دەپ ئاتىلاتتى. يۈز كىشىلىك قوشۇندىن ئونى مىڭ كىشىلىك قوشۇن، مىڭ كىشىلىك قوشۇنىدىن ئونى تۈمەن كىشىلىك قوشۇن قىلىپ بەلگىلەنگەن.

ئارقىغا قارىسىلا، ئوخشاشلا كۆتۈرۈلۈۋاتقان چاڭ ـ توزاندىن ئۇلارنىڭ ساق ـ سالامەت كېلىۋاتقانلىقىنى بىلىۋالغىلى بولاتتى، قالغان ئۇرۇشچى قوشۇنلار يىراقتا قالغاچقا، ئۇلارنىڭ قارىسىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ئۇلار ئوڭ قانات ۋە سول قانات قوشۇن بولۇپ، ھەر قوشۇننىڭ ئۆزىدىلا ئۇچ تۈمەن لەشكەر بار ئىدى، ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىش ئۈچۈن، ئات بىلەن بىرنەچچە كۈن يۈرۈشكە توغرا كېلەتتى. ئۇلار ئۆز ئالدىغا ئېدىل دەرياسىغا قاراپ كېتىۋاتاتتى. قاتتىق سوغۇق چۈشۈپ كېتىشتىن ئىلگىرى، ئون بىر تۈمەن لەشكەر ئېدىل دەرياسىنىڭ بويىدا ئۇچراشماقچى بولغان. سەركەردىلەر شۇ يەردە خاقان بارگاھىغا يىغىلىپ، كېيىنكى ھەرىكەت پىلانى ئۈستىدە باش قوشۇۋالماقچى، ئاندىن ئېدىل دەرياسىنى كېچىپ ئۆتۈپ، ئاشۇ باي، گۈزەل تۈپراققا، چىڭگىزخان، ئۇنىڭ سەركەردىلىرى ۋە ھەربىر لەشكەر ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋېلىشنى ئويلاپ يۈرگەن تۈپراققا قەدەم قويماقچىدى ...

يىراقتا يۈرۈش قىلغان زور قوشۇن غەربكە مانا مۇشۇنداق توسالغۇسىز توختىماي ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. زور قوشۇندىن يىراقتا قالماي كېلىۋاتقانلار ئىچىدە ئاياللار ۋە بالىلار بار ئىدى، پۈتۈن بالا ـ قازا ئەنە شۇلاردىن كېلەتتى.

چىڭگىزخان گېشگىر مىللىتىدىن بولغان بەش يۈز نەپەر قورۇقچى ۋە زاساۋۇر مىللىتىدىن بولغان زور بىر تۈركۈم نۆكەرلەرنىڭ ھەمراھلىقىدا قوشۇننىڭ ئوتتۇرىسىدا كېتىۋاتاتتى. ئۇلار گويا گۈزەل بىر ئارالغا ئوخشايتتى. ئۇ ھەممىنىڭ ئالدىدا ماڭاتتى، پۈتۈن دۇنيانى زىلزىلىگە سالغان بۇ بۈيۈك باھادىر ئۆزىنى قورۇقچىلارنىڭ ئارىغا ئېلىپ مېڭىشىنى ياخشى كۆرمەيتتى، بولۇپمۇ قوشۇن تارتىپ ماڭغاندا تېخىمۇ شۇنداق ئىدى. ئۇ يىراقلارغا نەزەر تاشلاپ، خىيال سۈرۈپ مېڭىشنى ياخشى كۆرەتتى.

چىڭگىزخاننىڭ ئاستىدا ئۇ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان خوب

ئىسىملىك يورغا ئات بار ئىدى. ئات شۇنداق كۆچتۇڭگۇر، كۆكرەك ۋە بوينى شۇنداق تولغان، تۈكلىرى ئاپپاق، قۇيرۇقى قارا ئىدى. ئۇ خاقان بىلەن دۇنيانىڭ يېرىمنى دېگۈدەك ئايلىنىپ چىقتى. زاپاس ئىككى ئاتمۇ ئوخشاشلا ئۇرۇشقا كۆنۈك ئارغىماقلاردىن ئىدى. ئۇلارغا ئۇزەڭگىلىرى ئالتۇندىن قىلىنغان ئېسىل ئېگەر توقۇلغان، ئۇلارنى ئات باقارلار ئالدىرىماي يېتىلەپ ماڭىدۇ. سەپەر ئۈستىدە چىڭگىزخان ئۆزى مىنىۋالغان ئاتتىن ئازراقلا تەر چىقسا، دەرھال باشقا ئاتنى يەڭگۈشلەپ مىنىدۇ.

كىشىنى ھەممىدىن ئۆزىگە جەلپ قىلىپ تۇرغىنى ھەرگىزمۇ چىڭگىزخاننىڭ ئەتراپىدىكى قاپ يۈرەك قورۇقچى ۋە نۆكەرلەر ئەمەس، ئۇلارنىڭ ھاياتى ئۆزىدىن كۆرە چىڭگىزخانغا مەنسۇپ. ئۇلار يۈزنىڭ ئىچىدىن بىرى تاللىۋېلىنغان، ئۇلار چىڭگىزخان ئۈچۈن قىلىچنىڭ ئورنىدىكىلا ئادەملەر؛ يەنە ئۇلارنىڭ ئاستىدىكى كەم ئۇچرايدىغان ئالتۇندەك تۈلپارلارمۇ ئەمەس. ياق، بۇ قېتىمقى يۈرۈشتە كىشىنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىپ تۇرغىنى پۈتۈنلەي باشقا نەرسە. يول بويى چىڭگىزخاننىڭ بىشىدا بىر پارچە ئاق بۇلۇت ئەگىپ يۈرۈپ، ئۇنى كۈچلۈك ئاپتاپنىڭ چېقىشىدىن ساقلاپ كېلىۋاتاتتى. چېدىر چوڭلۇقىدا كېلىدىغان بۇ بۇلۇت خۇددى جانلىق نەرسىدەك، چىڭگىزخان نەگە بارسا شۇ يەرگە باراتتى. ئاسماندا بۇلۇت دېگەن كۆپ بولغاچقا، ئۇ بۇلۇتنىڭ بىر خىل سىمۋول ئىكەنلىكىنى، تەڭرىنىڭ دۇنيا ھۆكۈمرانىغا بولغان بەخت تىلىكى ئىكەنلىكىنى ھېچكىم خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى. لېكىن، چىڭگىزخان ئۆزى بۇنى چۈشىنەتتى. ئۇ بۇ بۇلۇتقا قارىغانسېرى، ئۇنىڭ ھەقىقەتەن تەڭرىنىڭ نىيەت - ئىقبالىنىڭ نىشانىسى ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشكە باشلىدى.

بىر كۈنى چىڭگىزخاننىڭ يېنىغا تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بىر دەرۋىش كەلدى. ئاق بۇلۇتنىڭ پەيدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا شۇ دەرۋىش بېشارەت بەرگەنىدى. ياقا يۈرتلۇق بۇ دەرۋىش يا چىڭگىزخانغا تەزىم قىلمىدى، يا ئۇنى ماختاپ كۆككە

كۆتۈرىدىغان سۆزلەرنى قىلمىدى، تۈرقىدىنمۇ ھېچبىر تەڭرىنىڭ بېشارىتىنى يەتكۈزىدىغان ئادەمدەك قىلمايتتى. ئۇ تەختتە ھەيۋەت بىلەن ئولتۇرغان يايلاق ھۆكۈمرانىنىڭ سۈرلۈك چىرايىغا بېشىنى تىككىدە تۆتۈپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ ئورۇقلاپ بىر تېرە، بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغان، كىيىملىرىنىڭ جۈلۈقى چىقىپ كەتكەن، گەدىنىگە چۈشۈپ تۇرىدىغان ئۇزۇن چاچلىرى سالۋاراپ، خۇددى چېچى چۈۋۈلۈپ كەتكەن ئايالغىلا ئوخشاپ قالغانىدى، ئۇنىڭ چىرايى قارامتۇل، ساقال - بۇرۇتى بولۇشچە ئۆسكەن، كۆزلىرى سۈرلۈك، ئەپتىدىن بىر خىل سوغۇقلۇق ۋە ھاكاۋۇرلۇق چىقىپ تۇراتتى.

— خاقان، مەن ساڭا مۇنداق بىرنەرسىنى يەتكۈزگىلى كەلگەن، — دېدى ئۇ ئۇيغۇر تىلماچ ئارقىلىق، — تەڭرى ئالاھىدە بەلگە بىلەن ئاسماندىن ساڭا ئۆزىنىڭ تىلىكىنى يەتكۈزىدۇ.

چىڭگىزخان ئويلىمىغان بۇ ئىشتىن دەماللىققا نېمە دېيىشنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. ياقا يۇرتلۇق بۇ دەرۋىش ئېلىشىپ قالغانمىدۇر ياكى بۇ سۆزنىڭ ئۆزىگە قانداق ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلمەمدىغاندۇر؟

— قانداق بەلگە؟ سەن بۇ ئىشنى نەدىن بىلدىڭ؟ — چەكسىز ھوقۇققا ئىگە خاقان غەزىپىنى سەل بېسىۋېلىپ، قوشۇمىسىنى تۇرۇپ سورىدى.

— نەدىن بىلگەنلىكىمنى سورىما، بەلگىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى دېسەڭ، مەن دەپ بېرەي، سېنىڭ بېشىڭ ئۈستىدە بىر پارچە ئاق بۇلۇت پەيدا بولىدۇ ھەم ساڭا ئەگىشىپ يۈرىدۇ.

— ئاق بۇلۇت؟ — چىڭگىزخان ھەيرانلىقىنى قىلچە يوشۇرماي، ئاۋازىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ سورىدى. خاقانىڭ غەزىپىنىڭ بىراقلا پارتلىشىدىن ئەنسىرەپ ئولتۇرغان ئەتراپتىكىلەر بىردىنلا جىددىيلىشىپ قالدى. قورقمىدىن تىلماچنىڭ لەۋلىرىمۇ ئاقىرىپ كەتتى، ۋاقتى كەلسە، ئۇمۇ

جازادىن قۇتۇلالماسلىقى مۇمكىن ئىدى.

— شۇنداق، ئاق بۇلۇت، — دېدى پەيغەمبەر سۇپەت دەرۋىش، — ئۇ سېنى بۇ زېمىندا تەڭدىشى يوق ئورۇنغا ئىگە قىلغان تەڭرىنىڭ كۆرسەتمىسى. لېكىن، سەن بۇ بۇلۇتنى چوقۇم ياخشى ئاسرىشىڭ كېرەك، چۈنكى ئۇ بۇلۇتتىن ئايرىلغان كۈنى ئۆزۈڭنىڭ زور كۈچىدىن ئايرىلىسەن ...

ئالتۇن چېدىر① گۈرىستان جەمجىتلىقىغا چۆمدى. شۇ تاپتا چىڭگىزخانىنىڭ بىر ئېغىز گېپى بىلەن ھەرقانداق ئىش يۈز بېرىشى مۇمكىن ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى غەزەپ ئوتلىرى خۇددى كۆيۈپ بولغان مەشئەلدەك بىردىنلا ئۆچتى. ئۇ دەرۋىشنى تازا بىر ئەدەپلەپ قويۇشتىن ئۆزىنى تۇتۇۋالغانىدى، دەرۋىشنى يالغان ـ ياۋىداق سۆزلەرنى قىلىپ، بىئەدەپلىك قىلدى دېگىلى بولماس. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇنى جازالىسا، خاقانىنىڭ نام ـ شۆھرىتىگىمۇ تەسىر يېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن چىڭگىزخان زەھەرلىك كۈلكىسىنى سۈس قوڭۇر رەڭلىك شالاڭ بۇرۇتىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— ماقۇل، تەڭرى سېنى بۇ گەپلەرنى ماڭا يەتكۈزۈشكە ئەۋەتكەنمۇ بولسۇن، سېنىڭ دېگەنلىرىڭگە ئىشەنگەنمۇ بولاي، لېكىن قېنى ئېيتىپ باققىنا، دانىشمەن ياقا يۇرتلۇق، مەن قانداق قىلسام ئاسماندا ئەركىن لەيلەپ يۈرىدىغان ئاشۇ بۇلۇتنى ساقلاپ قالالايمەن؟ ئەجەبا، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالماسلىقىم ئۈچۈن، ئۇچقۇر ئاتلار بىلەن ئاسمانغا ئادەم ئەۋەتىپ، ئۇنى باقتۇرۇشۇم كېرەكمۇ؟ ئاشۇ بۇلۇتقا خۇددى كۆندۈرمىگەن ئاتقا ئوخشاش يۈگەن سالدۇرۇپ قويىمەنمۇ؟ مەن زادى قانداق قىلسام، ئاسماندىكى شامال ئۇچۇرۇپ يۈرگەن ئۇ بۇلۇتنى ساقلاپ قالالايمەن؟

---

① ئالتۇن چېدىر — چىڭگىزخان چېدىرى، سېرىق شايىدىن ياسالغان، چېدىرنىڭ چوققىسى ئالتۇندىن قۇيۇلغان بولۇپ، ئەسلىدە ئالتۇن چېدىر ياكى ئالتۇن چوققىلىق چېدىر دەپ ئاتىلاتتى.

يېزىق كتاب نۇر بېسىش

ـــ مانا بۇ سېنىڭ كاللا قاتۇرىدىغان ئىشىڭ، ـــ دېدى دەرۋىش ئاددىيلا قىلىپ.

ھەممە ئادەم داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى، چىدىر ئىچىنى يەنە گۆرىستان جىمجىتلىقى قاپلىدى، تىلماچنىڭ لەۋلىرىمۇ باشقىدىن ئاقىرىپ كەتتى. ئەجىلى توشقان بۇ بەختسىز دەرۋىشكە ھېچكىممۇ قاپىقىنى كۆتۈرۈپ قاراشقا پېتىنالمايتتى. ئۇ كاللىسى ئىشلىمەيدىغان نېمىمىدۇر ياكى قانداقتۇر بىر سەۋەبتىن ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىۋاتقانمىدۇر؟

ـــ تارتۇق بېرىپ يولغا سېلىڭلار، ـــ دېدى چىڭگىزخان پەرۋاسىزلىق بىلەن. خۇددى قاغجىراپ كەتكەن يەرگە ياغقان يامغۇردەك، ئۇنىڭ بۇ سۆزى ئەتراپتىكىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئارامسىغا چۆشۈردى.

بۇ غەلىتە ئىشنى ھەممەيلەن تېزلا ئۇنتۇپ كېتىشتى. دۇنيادا ھەر خىل ئادەملەر بولىدۇغۇ. ئۇ ئادەم ئۆزىنى تېخى دانىشمەن كۆرسەتمەكچى بولغان ! ئەگەر ئۇ ياقا يۇرتلۇق دەرۋىش چاقچاق قىلغاندەكلا ئۆزىنىڭ كاللىسى بىلەن ئويناشقان بولسا، بۇمۇ قاملاشقان يېرى. ئېنىقكى، ئۇ ئۆزىنىڭ نېمىگە كەلگەنلىكىنى، نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىدۇ. ئەگەر ئۇ سەللا كەتكۈزۈپ قويسا، خاقانىنىڭ قورۇقچىلىرى ئۇنى شۇ يەردىلا تارتىپ باغلاپ، خاقانىنىڭ ئالدىدا بىھۆرمەتلىك قىلغانلىقى ئۈچۈن، شاش ئايغىرنىڭ قۇيرۇقىغا چېتىپ سۆرىتىپ ئۆلتۈرىدۇ. بۇ ئۇلار ئۈچۈن ھېچقانچە ئىش ئەمەس. لېكىن، بۇ ياقا يۇرتلۇق دەرۋىشنىڭ كاللىسىنى قولتۇقىغا قىسىپ كېلىپ، بايا ئاۋان قۇملۇقتىكى ۋەھشىي شىرەڭ، ئادەمنىڭ تېنىنى شۇركۈندۈرىدىغان تاش يۈرەك، رەھىمسىز ھۆكۈمراننىڭ ئالدىدا مۇنداق قاپ يۈرەكلىك بىلەن بىمالال تۇرالىشىدا چوقۇم بىر گەپ بار. بۇ ئۇنىڭ سارائىلىقىمىدۇر ياكى ئۇ راستىنلا تەڭرى ئەۋەتكەن ئادەممىدۇر؟

ئۇچقۇر يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەممە ئىشلار بىر - بىرلەپ

ئۇنتۇلۇپ كېتىۋاتقان كۇنلەرنىڭ بىرىدە، چىڭگىزخان بىردىنلا ھېلىقى نەس باسقۇر دەرۋىشنى ئەسلەپ قالدى. بۇ ئارىلىقتا ئىككى يىل ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەنىدى.

بۇ ئىككى يىل ئاساسەن غەربكە يۈرۈش قىلىشنىڭ ئۇرۇش تەييارلىقى بىلەن ئۆتتى، پۈتۈن ھوقۇقنى ئۆز چاڭگىلىغا ئېلىش، ئىمپېرىيەنىڭ دائىرىسىنى توسالغۇسىز ھالدا كېڭەيتىش يولىدا، بۇ ئىككى يىلنىڭ ھەقىقەتەن ئاجايىپ جۇشقۇن يىللار بولغانلىقىنى چىڭگىزخان كېيىن تونۇپ يەتتى. دۇنياۋى ھۆجۇمنى باشلاشقا، ئۇزاقتىن بۇيان تەلمۈرۈپ كېلىۋاتقان مۇراد ـ مەقسەتكە يېتىشكە، باشقىلارنىڭ قولىدا تۇرغان ئاشۇ زېمىنلارنى بويسۇندۇرۇشقا كۈچ ـ ماغدۇر توپلانغان، شەرت ـ شارائىت پىشىپ يېتىلگەنىدى. ئەنە شۇ زېمىنلارنى بويسۇندۇرۇۋالسىلا، چىڭگىزخان ئۆزىنى پۈتۈن دۇنيانىڭ ھەقىقىي ھۆكۈمرانى دېسە بولىدۇ. يايلاق ھۆكۈمرانىنىڭ ۋەھشي تەبىئىتى ۋە تارىخي ۋەزىپىسى ئاخىر بىرىپ مۇشۇنداق بىر خىل ئەسەبىي خىيالغا، تەڭداشسىز ھوقۇققا ئېرىشىش، چەكسىز زوريىش ئىستىكىگە ئايلاندى. شۇڭا، ئۇنىڭ ئىمپېرىيەسىنىڭ پۈتۈن تەقدىرى ـــ ئۇتتۇرا ئاسىيانىڭ كەڭ زېمىنىدىكى ئۇنىڭغا تەۋە ئۇلۇسلارنىڭ تەقدىرى، دۇنيادا تەڭداشسىز شەخسنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا باش ئەگكەن ھەر خىل ئىرقلارنىڭ تەقدىرى، شەھەر ـ قىشلاقلاردىكى باي ۋە نامراتلارنىڭ تەقدىرى، مۇنداقچە ئېيتقاندا، ھەربىر ئادەمنىڭ تەقدىرى، مەيلى ئۇ كىم ياكى قانداق كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولسۇن، ھەممىسى خانلىقلارنى توختىماي بويسۇندۇرىدىغان، مىللەتلەرنى توختىماي باش ئەگدۇرىدىغان مۇشۇنداق مەڭگۇ قانائەت تاپمايدىغان قورقۇنچلۇق نەپسىنىڭ قولىدا بولىدۇ. شۇڭا، ھەممە ئادەم بىر خىل ئىش بىلەن ئالدىراش، ھەممە ئادەم بىر خىيالنىڭ قۇلى. بۇ خىيال: چىڭگىزخاننىڭ لەشكەر كۇچىنى تولۇقلاش، ئاشۇرۇش، كامالەتكە

يەتكۈزۈش. يەر - زېمىنىدىكى بارلىق نەرسە، ئۇرۇشتا پايدىلىنىشقا بولىدىغانلىكى نەرسە، ئىشقىلىپ، جانلىق - جانسىز نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى چىڭگىزخاننىڭ ياۋروپاغا ھۇجۇم قىلىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئالدىدا. ئۇلار ياۋروپانىڭ رىۋايەتلەردىكىدەك ئاشۇ باي - ئاۋات شەھەرلىرىگە دەھشەتلىك ھۇجۇم باشلىماقچى، ئۇ يەردە نۇرغۇن ئولجا ھەربىر ئەسكەرنى ساقلاپ تۇرماقتا؛ ئۇلار ياۋروپانىڭ بۇك - باراقسان ئورمانلىرىغا، ئوت - چۆپلىرى بولۇق ئۆسكەن يايلاقلىرىغا كىرىدۇ، ئۇ يەردە قىمىز دېگەن دەريا بولۇپ ئېقىپ تۇرىدۇ؛ چىڭگىزخاننىڭ ئوت پۈركۈۋاتقان ئەجدىھانىڭ رەسىمى چۈشۈرۈلگەن تۇغى ئاستىدىكى ھەربىر ئەسكەر دۇنيانىڭ شاد - خۇراملىقىدىن بەھرىمەن بولۇشقا تامامەن ھەقلىق، ھەممىسى ئاشۇ خۇشاللىقتىن، ئادەم ئېسىنى يوقاتقۇدەك چەكسىز غەلىبە شادلىقىدىن بەھرىمەن بولىدۇ. خاقان غەلىبىنى قولغا كەلتۈرۈش، پۈتۈن دۇنيانى بويسۇندۇرۇشقا يارلىق چۈشۈردى.

چىڭگىزخان ئۇرۇش تاكتىكىسىغا ماھىر، قابىل، يىراقنى كۆرەر، زېرەك ئىدى. ياۋروپاغا ھۇجۇم قىلىشتىن بۇرۇن، ئۇ ھەممە ئىش ئۈستىدە يىپىدىن يىڭنىسىگىچە پۈختا ئويلاندى. سادىق، ئىشەنچلىك تىكتىكچى، چېگرادىن قانۇنسىز ئۆتكەنلەر، سودىگەر، تاۋاپ قىلغۇچى، جاھان كېزىپ يۈرگەن مۇسۇلمان دەرۋىشلەر، ئىشچان جۈڭگولۇقلار، ئۇيغۇرلار، ئەرەبلەر ۋە پارسلاردىن زور قوشۇن يۈرۈش قىلغاندا پايدىلىنىدىغان پۈتۈن نەرسىنى، قولايلىق يول ۋە كېچىكلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلىدى، ئىشقىلىپ ئۆزىنىڭ زور قوشۇنى بېسىپ ئۆتىدىغان يەرلەردىكى ئاھالىلەرنىڭ ئۆرپ - ئادىتى، ئېتىقادى، تىرىكچىلىك يوللىرىدىن تارتىپ ھەممىنى كاللىسىغا قۇيۇۋالدى. چىڭگىزخان ساۋاتسىز ئىدى، شۇڭا ھەممىنى كاللىسىغا ئورنىتىۋېلىشقا مەجبۇر ئىدى. بولغۇسى يۈرۈشتە ئۇچراش ئېھتىمالى بولغان ھەر خىل قولايلىق، قولايسىز شارائىتلار ئۈستىدە قايتا - قايتا

ئويلىناتتى. مۇشۇنداق قىلغاندىلا يۇرۇشتە قەدەمنى بىرلىككە كەلتۈرگىلى، ئەڭ مۇھىمى، پولاتتەك ئىنتىزامغا مۇتلەق بويسۇنۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرغىلى، تولۇق مۇۋاپىقىيەت قازىنىشتىن ئۈمىد كۈتكىلى بولىدۇ. چىڭگىزخان ھەرقانداق ۋاقىتتا ئازراقمۇ بوشىشىشقا يول قويمايتتى، ھەرقانداق ئادەم، ھەرقانداق ئىش ئۈنىڭ ئاساسلىق نىشانى — ياۋروپانى بويسۇندۇرۇشقا توسالغۇ بولماسلىقى كېرەك ئىدى.

چىڭگىزخان ئۆزىنىڭ بولغۇسى يۇرۇشى توغرىسىدا چوڭقۇر ئويلىنىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، تارىختا بولۇپ باقمىغان بىر ئىشنى قىلدى، يەنى قوشۇن ئىچىدە پەرزەنت كۆرۈشنى مەنئى قىلدى، چۈنكى لەشكەرلەر خوتۇن - بالىلىرىنى ئۇرۇشلاردىمۇ بىللە ئېلىپ ماڭىدىغان بولغاچقا، لەشكەرلەر پەرزەنت كۆرسە، تۇرمۇشتا تولىمۇ قولايسىز بولاتتى. بۇنىڭغا بۇرۇن ھاياتنىڭ ئېھتىياجى تۈپەيلى ئامالسىز يول قويۇلۇپ كەلگەن، چۈنكى ئايىغى ئۇزۇلمەيدىغان قەبىلىلەر ئوتتۇرىسىدىكى يېغىلىقلاردا دۈشمەنلىشىپ قالغانلار قارانچۇقسىز قالغان خوتۇن - بالىلارنى رەھىمسىزلىك بىلەن قىرىپ ئۆزئارا ئۆچ ئالاتتى، يەنە كېلىپ قارشى تەرەپنى يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋېتىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئىككىقات ئاياللارنى ئۆلتۈرەتتى. لېكىن، بۇ ئەھۋالدا كېيىنچە ئاستا - ئاستا ئۆزگىرىش بولدى، بۇرۇن دائىم دۈشمەنلىشىپ تۇرىدىغان قەبىلىلەر چىڭگىزخان دەۋرىگە كەلگەندە بارا - بارا ئەپلىشىپ، بۇيۇك ئىمپېرىيەنىڭ ئەتراپىغا توپلاشتى.

ئۆسمۈرلۈك دەۋرىدە چىڭگىزخاننىڭ ئىسمى تېمۇرچىن ئىدى. ئۇ شۇ چاغلاردىلا ناھايىتى باتۇر، قورقۇمسىز بولۇپ، دائىم قوشنا قەبىلىلەر بىلەن ئۇرۇشاتتى. ئۇ جاپانىمۇ ئوبدانلا تارتقان، ئۇنىڭ ئامراق خوتۇنى بورتاينى بىر قېتىمقى يېغىلىقتا مېركىتلار تۈتۈپ كېتىپ، مەجبۇرىي كىچىك خوتۇنلۇققا ئېلىۋالغانىدى . ھاكىمىيەتنى قولغا ئالغاندىن

كېيىن، ئۇ ئالدى بىلەن قەبىلىلەر ئوتتۇرىسىدىكى قالايمىقانچىلارنى توگەتتى، قەبىلىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئارازلىقنى توگەتمىسە، ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا توسالغۇ بولاتتى، خانلىقمۇ پۈت تىرەپ تۇرالمايتتى.

يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، قوشۇن بىلەن بىللە خوتۇن - بالىلارنى ئېلىپ مېڭىشنىڭ ئانچە زۆرۈرىيىتى قالمىدى. ئەڭ مۇھىمى، خوتۇن - بالىلار قوشۇن ئۈچۈن بىر يۈك بولۇپ قالغانىدى، كەڭ كۆلەملىك يۈرۈشلەردە، بولۇپمۇ ھۇجۇم قىلغان ۋە تاغ - دەريالاردىن جىددىي ئۆتۈش توغرا كەلگەنلەردە، ئۇلار قوشۇننىڭ ئىلگىرىلىشىگە چوڭ توسالغۇ بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن يايلاق ھۆكۈمرانى يارلىق چىقىرىپ، غەربكە يۈرۈش قىلىش تولۇق غەلىبىگە ئېرىشمەي تۇرۇپ قوشۇن ئىچىدە پەرزەنت كۆرۈشنى قەتئىي مەنئى قىلدى. بۇ يارلىق غەربكە يۈرۈش قىلىشنى باشلاشتىن بىر يېرىم يىل ئىلگىرى چۈشۈرۈلگەنىدى. شۇ چاغدا چىڭگىزخان مۇنداق دېگەن: «بىز غەربتىكى دۆلەتلەرنى تولۇق بويسۇندۇرۇپ، ئۇرۇش تۇلپارلىرىمىزنىڭ تىزگىنىنى تارتقاندىن كېيىن، قوشۇندىكى خوتۇنلار قانچىلىك تۇغۇشنى خالىسا، شۇنچىلىك تۇغسا بولىدۇ. لېكىن، ئۇنىڭدىن بۇرۇن مېنىڭ قۇلىقىم قوشۇن ئىچىدە بوۋاقنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىمىسۇن... »

غەلىبىگە ئېرىشىش ئۈچۈن، چىڭگىزخان ھەتتا ھاياتقا ۋە تەڭرىگە بەھۆرمەتلىك قىلىشتىنمۇ يانمىدى، تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتىنى بىر چەتكە قايرىپ قويدى. ئۇ تەڭرىنىمۇ ئۆزى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرماقچى بولغان. چۈنكى، پەرزەنت دېگەن تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئاپىرىدە بولىدۇ - دە.

مەيلى ئاۋام، مەيلى لەشكەر بولسۇن، بۇ يارلىققا زەررىچە قارشىلىق بىلدۈرمىدى، ئۇلار ھەتتا قارشىلىق بىلدۈرۈشنى ئويلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى. چىڭگىزخانىڭ ھوقۇقى مىسلىسىز كۈچەيگەن ھەم مەركەزلەشكەن، شۇڭا پەرزەنت

كۆرۈشنى چەكلەشتەك ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان مۇنداق ئىشقا ھەممە ئادەم باش ئېگىپ قوشۇلدى، چۈنكى قوشۇلمىسلا، ئۆلۈمگە مەھكۇم ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان ئىدى.

چىڭگىزخان غەربكە يۈرۈش قىلىشنى باشلىغان كۈندىن تارتىپ، ئۆزىدە ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان ئاجايىپ بىر خىل روھىي ھالەتنى سەزمەكتە ئىدى. مانا بۈگۈن يۈرۈشنى باشلىغانلىك ئون يەتتىنچى كۈنى. خاقان ئادەتتىكىگە ئوخشاش، ئۇلۇغ شەخسكە خاس سالاپەت ۋە سۈرلۈك قىياپەتتە كېتىپ باراتتى، ئۈنىڭ بۇ ھالىتى ئارام ئېلىۋاتقان شۇڭقارنى ئەسلىتەتتى، لېكىن شۇ تاپتا ئۈنىڭ قەلب دېڭىزى مەۋج ئۇرماقتا ئىدى. ئۇ غىڭشىپ شېئىر ئوقۇشقا باشلىدى:

... ئىس ـ تۈتەككە قاپلانغان كېچە
قارا پەردە تارتىلغان گويا،
قورۇقچىلار①
ساقلار چېدىرنى،
مەن ياتىمەن شېرىن ئۇيقۇدا.
كېتىۋېتىپ بۈگۈن سەپەردە،
ئېيتقۇم كەلدى كۆپلەپ تەشەككۇر،
قورۇقچىلىرىمغا، مېنى خان قىلغان،
جەڭدە پىشقان، ماڭا جان پىدا!
ئايازدىكى شۇرغانلاردا،
كەچ كۈزدىكى سوغۇق يامغۇردا،
باھاردىكى ئاق يېغىنلاردا،
قوغداپ كەلگەچ قورۇقچىلىرىم،
ئۆتتى كۈنۈم غەمسىز ناۋادا،

---

① چىڭگىزخان ئەڭ قاۋۇل ياشلاردىن ئون مىڭنى تاللاپ ئۆزىگە قورۇقچى قىلىۋالغانىدى. بۇ ناھايىتى خىللانغان قوشۇن بولۇپ، ئادەتتە تۆتكە بۆلۈنۈپ نۆۋەت بىلەن خاقانىنى قوغدايتتى، ئۇرۇش ۋاقتىدا ئارقىدىراق ماڭاتتى.

ئاسايىشلىق چاقناپ دىلىمدا!
كېتىۋېتىپ بۇگۈن سەپەردە،
ئېيتقۇم كەلدى كۆپلەپ تەشەككۇر،
قورۇقچىلىرىمغا، مېنى خان قىلغان،
ساداقەتمەن، ماڭا جان پىدا...
قېيىن قوۋزىقىدا ياسالغان ئوقيا
ياۋ قولىدا تارتىلغان هامان.
قېنى قىزىپ قورۇقچىلىرىم
ئات سالىدۇ جەڭلەرگە شۇئان،
باتۇر، سەزگۈر قورۇقچىلىرىم،
سۆيۈنىدۇ سىلەردىن دىلىم.
ئاي نۇرىدا بىر توپ بۆرىلەر
سەركىسىنى ئارىغا ئېلىپ،
ئوۋلىغىلى بارماقتا شۇئان.
ئەگەشسە ئىكەن نۆكەرلىرىمۇ
دەيمەن ئاشۇ بۆرىلەرسىمان،
سادىق بولۇپ ماڭا، غەرب تامان.
ئالتۇن تەختىم ھېڭگاك چىشلىرى①
هەمراه بولۇپ كەلمەكتە ماڭا...
كېتىۋېتىپ بۇگۈن سەپەردە،
كۆي ئوقۇغۇم كەلدى ئۇلارغا...

ئۇ بۇ شېئىرىنى ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ ئوقۇغان بولسا تازا قاملاشمىغان ئىش بولاتتى، ئۇ كۆڭلىدىكىنى ئۇنداق ئاسان ئاشكارىلىۋېتىدىغان ئادەم ئەمەسقۇ! لېكىن، ئۇ مۇشۇنداق

① چېڭگىزخاننىڭ تەختى ئالتۇندىن ياسالغان. ئۇ بۇ تەختنى جەن دۆلىتىنىڭ پايتەختىدىن ئولجا ئالغان، تەختنىڭ يۆلەنچۈكىگە مەرۋايىت تالىشىۋاتقان ئەجدىهالارنىڭ، ئىككى تۈتقۇچىغا چىشلىرىنى هېڭگايتىپ تۇرغان ئىككى يىرتقۇچ يولۋاسنىڭ رەسىمى چۈشۈرۈلگەن. بۇ يەردە چېڭگىزخان ئاپپاق هېڭگاك چىشلارنى ئۆزىنى خانلىق تەختىگە چىقارغان نۆكەرلىرىگە تەمسىل قىلىدۇ.

يۇرۇشلەردە ئەتىدىن - كەچكىچە ئاتنىڭ ئۈستىدە يۈرىدىغان بولغاچقا، بەزىدە ئەنە شۇنداق ھەۋەسلەردىمۇ بولۇپ قالاتتى. ئۇ ئىچ - ئىچىدىن خۇشال، چۈنكى غەربكە يۇرۇشنى باشلىغان ئون يەتتە كۈندىن بېرى، ئەتىگەندىن - كەچكىچە بىر پارچە ئاق بۇلۇت ئۇنىڭ بېشىدا ئەگىپ يۈرىدۇ، نەگە بارسا ئاق بۇلۇتمۇ شۇ يەرگە بارىدۇ. ئەۋلىيادەك دەرۋىشنىڭ ئېيتقانلىرى بەرھەق ئىكەن. مۇنداق كارامەتنىڭ بولۇشىنى كىممۇ ئويلىغان! شۇ چاغدا ئۇ دەرۋىشنى ئادەم ئويلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايدىغان دەرىجىدە بىھۆرمەتلىك قىلغانلىقى ئۈچۈن شۇ يەردىلا كاللىسىدىن جۇدا قىلىش ئۇنىڭ ئۈچۈن ھېچقانچە ئىش ئەمەس ئىدى، لېكىن ئۇ دەرۋىشنىڭ بىر تال مويىغىمۇ تەگمىدى، دېمەك، بۇمۇ تەكرىنىڭ ئىرادىسى ئوخشايدۇ.

يۇرۇش باشلانغان بىرىنچى كۈنى. زور كۆلەملىك قوشۇن، ئوزۇق - تۈلۈك بېسىلغان ھارۋا، توپ - توپ قوي - كالىلار خۇددى ئەتىيازدا تاشقىنلاپ تۇرغان دەريا سۈيىدەك بىپايان چۆللۈكنى بىر ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. چۈش مەزگىلى، چىڭگىزخان ئاستىدىكى سەل ھاردۇق يېتىپ قالغان ئېتىنى ئالماشتۇرۇۋېتىپ، تاسادىپىي ئاسمانغا قاراپ قالدى، لەيلەپ يۈرگەن بىرەر پارچە بۇلۇت دەل ئۇ قارىغان چاغدا بېشىنىڭ ئۈستىگە توغرا كېلىپ قالغانمۇ، ئىشقىلىپ، ئۇ بىر پارچە ئاق بۇلۇتنىڭ دەل ئۆزىنىڭ بېشى ئۈستىدە لەيلەپ تۇرغانلىقىنى كۆردى، ئۇ بۇنىڭغا ئانچە پىسەنت قىلىپ كەتمىدى، ئاسماندا بۇلۇت دېگەن كۆپ نەرسىغۇ!

ئۇ ئۆزىدىن سەل ئارقىدا كېلىۋاتقان قورۇقچى ۋە نۆكەرلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا كېتىۋاتاتتى، ئۇنى خىيال باسقان، كۆزلىرىدە بىر خىل ئەنسىزلىك، ئات ئۈستىدە پۈتۈن ئەتراپقا، دۇنيانى بويسۇندۇرۇشقا ئاتلانغان شۇنچە رايىش، شۇنچە جان پىدا نەچچە يۈز مىڭ لەشكىرىگە نەزەر تاشلاپ كېتىپ باراتتى. ئۇلار

ئۇنىڭ ئىرادىسىگە شۇنداق كۆنۈك، ئۇنىڭ ئۇچۇن ئوت دېگىزىغا كىرىشكىمۇ تەييار، ئۇلار گويا ئادەم ئەمەس، ئۇنىڭ قولىدىكى خالىغانچە ھەرىكەتلەندۈرەلەيدىغان بارماق، ئۇلارنىڭ ھەرقاندىقى ئۇنىڭغا ئوخشاش غالىب شەخس بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

ئۇ يەنە كۆككە قارىدى، ھېلىقى بىر پارچە ئاق بۇلۇت ئۇنىڭ بېشىدا يەنىلا سايە تاشلاپ تۇراتتى، ئۇ بۇنىڭغا يەنە ئانچە ئېرەن قىلىپ كەتمىدى. راست، پەقەت ئېرەن قىلمىدى، پۈتۈن دۇنيانى بويسۇندۇرۇش خىيالىدىلا قالغان چېگىزخاننىڭ ئاسماندىكى بىر پارچە بۇلۇتنىڭ يەردىكى بىر چەۋەندازنىڭ بېشىدا ئەگمەپ يۈرگەنلىكىگە كۆڭۈل بۆلۈشكە نەدە چولىسى، بۇلۇت بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا نېمە ئالاقە بولسۇن؟

بۇ بىر پارچە ئاق بۇلۇتقا باشقىلارمۇ دىققەت قىلمىدى، ئۇلارمۇ ئۆز يۈرۈشى بىلەن، كۈپكۈندۈزدە قانداقتۇر بىر مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىشىگە ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ. ئادەم ئالدىغا قاراشقا توغرا كەلگەندە، بىپايان ئاسمانغا قاراپ يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى. قوشۇن ئۆز يولىدا ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە، سەپ شۇنچىلىك ئۇزۇنغا سوزۇلغان، ئېگىز - پەس، ئوي - دوڭغۇل چىغىر يوللارنى بېسىپ كېتىۋاتىدۇ، ئات - ھارۋىلارنىڭ ئاستىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ - توزان ئاسمانىنى بىر ئالغان، نۇرغۇن يەرلەر ئارقىدا قالدى، ئەمدى بەلكىم ئۇ يەرلەرنى مەڭگۈ كۆرەلمەس، ھەممە ئىش خاقانىنىڭ ئارزۇسى ۋە ئىرادىسى بويىچە كېتىپ بارىدۇ. ئۆزىنىڭ شان - شۆھرىتىنى، ھوقۇق دائىرىسىنى، زېمىنىنى ئاشۇرۇش كويىدا قالغان چېگىزخاننىڭ ھەيدەكچىلىكى ۋە تۇرتكىسى ئاستىدا يۈز مىڭلىغان لەشكەر روھلۇق ھالدا ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە.

گۈگۈم چۈشتى، ئۇلار يەنىلا توختىماي كېتىپ بارىدۇ. قەيەرگە بارغاندا يولنى كۆرەلمىگۈدەك قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتسە، شۇ يەردە تۇنەپ، ئەتىسى سەھەر يولنى داۋاملاشتۇرىدۇ.

پارچە - پۈرات ئىشلارغا مەسئۇل خادىملار خاقان ۋە ئۇنىڭ

نۆكەرلىرىگە قونالغۇدا ئالدىنئالا چېدىر تىكىپ قويغانىدى. چېدىرنىڭ ئاپپاق چوققىسى خېلى - خېلى يەرلەردىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئوت پۈركۈۋاتقان ئەجدىھانىڭ رەسىمى ئالتۇن رەڭ يىپتا كەشتىلەنگەن، چۆرىسىگە قىزىلدىن جىيەك تۇتۇلغان قارا رەڭلىك تۇغ چېدىرنىڭ يېنىدا لەپىلدەپ تۇراتتى. گېشگىر مىللىتىدىن بولغان چەبدەس پالۋانلار خاقانىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن چوڭ يولدىن كۆزلىرىنى ئۈزمەي قارىشىپ تۇراتتى. چىڭگىزخان بۇ يەردە سەركەردە - لەشكەرلىرى بىلەن بىللە غىزالىنىدۇ، نويۇنلار①نى يېغىپ، بۇگۈن بىر كۈنلۈك يۇرۇشنى خۇلاسىلەيدۇ، كېيىنكى پىلان ئۈستىدە مەسلىھەتلىشىدۇ. ئۇلۇغ يۇرۇشنىڭ دەسلەپكى مۇۋەپپەقىيىتىدىن چىڭگىزخان ناھايىتى خۇشال، ئۇ كەچتە بەزمە ئۈيۈشتۇرۇشقا ماقۇل بولدى، شۇ پۈرسەتتە باشقىلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ باقماقچى ھەم ئۆزىنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى يەتكۈزمەكچى. پۈتۈن ئادەم ئۇنىڭ سۆزلىرىنى قۇلىقىغا بىرمۇبىر قۇيۇۋالىدۇ، ئۇزۇنغا قالماي ئۇ دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە يارلىق چۈشۈرىدۇ، جاھانىنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىغىچە ئۇنىڭغا پەرمانبەردار بولىدۇ. ئۇ دەل مۇشۇ مەقسەتتە لەشكەر تارتىپ يۇرۇش قىلغان، يەنە كېلىپ، ئەمر - پەرمانىنىڭ ئۆزى مەڭگۈلۈك كۈچ دېمەكتۇر.

لېكىن، چىڭگىزخان بەزمە ئۈيۈشتۇرۇشتىن بىردىنلا يالتىيىپ قالدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆڭلى پاراكەندە، يالغۇزلۇقنى خالايتتى. چۈنكى ...

قونالغۇغا يېقىنلىشىپ قالغاندا، چىڭگىزخان بېشىغا سايە تاشلاپ تۇرغان ھېلىقى ئاق بۇلۇتقا يەنە دىققەت قىلىپ قالدى، بۇ ئۇچىنچى قېتىملىقى ئىدى، مانا مۇشۇ قېتىمدىلا ئۇنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى. ھېلىقى دەرۋىشنىڭ ئادەم ئىشەنگۈسى

---

① نويۇن — موڭغۇللارنىڭ ئەمەل نامى، بۇ ئەمەلدىكىلەر تۈمەن كىشىلىك قوشۇنغا قوماندانلىق قىلىدۇ. چىڭگىزخاننىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن بولمىغانلارنى مۇنداق نامدا ئاتاشقا بولمايدۇ.

كەلمەيدىغان سۆزىنى ئەسلىگەندە، تېنى شۇركۈنۈپ، كۆز ئالدىدىكى زېمىن پىرقىراۋاتقاندەك تۇيۇلدى، ئۇ دەرھال ئاتنىڭ يالىنى چىڭ قامالاپ تۇتۇۋالدى. ئۇنىڭدا ئەزەلدىن مۇنداق ئەھۋال كۆرۈلۈپ باقمىغانىدى. چۈنكى، تەڭرى ئۇنىڭغا ئالتۇندەك زېمىن غونان دەريا‌سى① بويىغا ئولتۇراقلىشىش ۋە ھۆكۈمرانلىق قىلىشنى نېسىپ قىلغان، بۇ يەردە ئۇنى مۇنداق چۆچۈتىدىغان، مۇنداق ۋەھىمىگە سالىدىغان نەرسە بولماسلىقى كېرەك. ئۇ نۇرغۇن ئىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، دۇنيادا ئۇنىڭ رەھىمسىز كاللىسىغا تەسىر قىلغۇدەك، قان ـ ياشلار ئارىسىدا قېتىپ كەتكەن يۈرىكىنى تىترەتكۈدەك نەرسە بولماسلىقى كېرەك ئىدىغۇ ! ئۇ ئەزەلدىن خاقانلىق سالاھىيىتىنى يوقاتمىغان، خۇددى قىز بالىلاردەك ئالاقزەدە بولۇپ، ئاتنىڭ يالىغا ئېسىلىپ باقمىغانغۇ ! خېلى ئىلگىرى، بەلكىم ئۇنىڭ ئۆسمۈر چاغلىرى بولسا كېرەك، بىر كۈنى ئۇ ئاتا بىر، ئانا بۆلەك ئىنىسى بېكتىر بىلەن بىر تال بېلىق توغرۇلۇق گەپ تالىشىپ قېلىپ، ئۇنى ئوقيا بىلەن ئېتىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن، ئەمەلىيەتتە ئۇ خېلى بۇرۇندىنلا بىخ ئۇرۇشقا باشلىغان ۋەھشىيلىكى بىلەن ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسىنىڭ بۇ دۇنيادا سىغىشالمايدىغانلىقىنى سېزىپ شۇنداق قىلغان. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئەڭ ئىشەنچلىك، ئەڭ توغرا يول بىلەن تۇرمۇشنى ئۆز ئىقتىدارىغا تايىنىپ بەرپا قىلىشقا، زورلۇق كۈچ ئارقىلىق باشقىلارنى ئايىغى ئاستىدا دەسسەپ تۇرۇپ قۇرۇشقا بەل باغلىدى. ئۇ شۇنىڭغا ئىشەندى، زورلۇق كۈچ ئالدىدا باش ئەگمەيدىغان نەرسە بولمايدۇ ھەم بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. كائىناتتىكى پۈتۈن نەرسە ئۇنىڭ ئالدىدا باش ئەگكىنى ئەگكەن، گۆش بىلەن قاندىن تۆرەلگەن ئىنسان تېخىمۇ شۇنداق. شۇنداق

① 1206 ـ يىلى ھەرقايسى موڭغۇل قەبىلىلىرىنىڭ سەردارلىرى غونان(ھازىرقى ئونان)دەريا‌سى بويىدا تېمۈرچىننى خاقان قىلىپ كۆتۈرۈپ، ئۇنى چىڭگىزخان دەپ ئاتىغان، شۇنىڭ بىلەن بىرلىككە كەلگەن موڭغۇل ئىمپېرىيەسى شەكىللەنگەن.

ئىكەن، مۇنداق ئىش يۈز بەرمەسلىكى كېرەك ئىدى. بىر خىل كۈچ يەنە بىر خىل كۈچ ئۇستىدىن غالىب كەلگەندە، ئاجايىپ نەرسىلەر ئەرزىمەس نەرسىلەرگە ئايلىنىپ قالىدۇ. دېمەك، يوقىتىلغان نەرسىلەر كەتتى، پۇتۇنلەي ئەھمىيەتسىز نەرسىگە ئايلىنىدۇ، باش ئېگىپ ئىتائەت قىلغانلار شەپقەتسىز خانىمىڭ ئاتالمىش كەڭ قورساقلىقى بىلەن كەڭچىلىككە ئېرىشىدۇ. دۇنيا مانا مۇشۇنىڭ بىلەن ئۆرە تۇرىدۇ...

لېكىن، ھىمالايا تېغىدىن كەلگەن ھەج قىلغۇچىلار ۋە جاھان كەزگۈچى دانىشمەنلەر ئېغىزىدىن چۈشۈرمەيدىغان، مەڭگۈلۈك ۋە چەكسىزلىكنىڭ نامايەندىسى بولغان تەڭرىگە كەلگەندە، بۇ پۇتۇنلەي باشقا ئىش. شۇنداق، پەقەت بىر تەڭرىلا ئۇنىڭ چەكلىمىسىگە ۋە كونتروللۇقىغا ئۇچرىمايدۇ، ئۇ تەڭرىنىڭ ئالدىدا ئاجىز، تەڭرىنىڭ ئالدىدا شۇنداق ئەرزىمەس نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ، ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇشقا، ئۇنى قورقۇتۇشقا، ئۇنىڭغا قارشى يۈرۈش قىلىشقا ئۇ ئامالسىز؛ ئۇ پەقەت يەر شارىنىڭ تەقدىرىنى قولىدا تۇتۇپ تۇرغان، خۇددى ھىمالايا تېغىدىن كەلگەن ھەج قىلغۇچىلار ئېيتقاندەك، پەلەكنىڭ چاقىنى چۆرگۈلىتىۋاتقان تەڭرىگىلا دۇئا ـ تىلاۋەت قىلىدۇ، تېۋىنىپ باش ئۇرىدۇ، تەڭرىنىڭ ھەممە بەندىلىرىگە ئوخشاش، ئۇمۇ تەڭرىدىن ئۆزىگە بەخت ئاتا قىلىشىنى، ئۆزىنى پاناھىدا ساقلاشنى، بۇ پانىي دۇنياغا مۇستەھكەم ھۆكۈمرانلىق قىلىشقا مەدەت بېرىشىنى تىلەپ دۇئا ـ تىلاۋەت قىلىدۇ. ئەگەر ئاشۇ جاھانكەزدى دانىشمەنلەرنىڭ ئېيتقانلىرى راست بولۇپ، بۇ ئالەم شۇنداق كەڭرى بولىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا تەڭرى يەر شارىدىكى پۇتۇن زېمىنىنى ئۇنىڭغا بەخش ئەتسە، پۇتۇنلەي ئۇنىڭ باشقۇرۇشىغا، ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا ئۇنىڭ جەمەتى ئىگىدارچىلىق قىلىشقا نېسىپ قىلسا، بۇ تەڭرى ئۇچۇن ھېچقانچە ئىش ئەمەس. چۇنكى، دۇنيادا ئۇنىڭدىن كۈچلۈك يەنە بىر ئادەم يوق، دۇنياغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشقا ئۇ ھەممىدىن مۇناسىپ، جاھانغا

يۇيۇن كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ھۆكۈمدار بولۇشتا ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان ھېچكىم يوق. مۇشۇ تەرەپلەرنى ئويلاپ، ئۇ تەڭرىدىن ھەرقانداق مىللەتكە ئۇزۇل - كېسىل ھۆكۈمرانلىق قىلىش ھوقۇقى ئاتا قىلىشنى ئىلتىماس قىلىشقا ئۆزىنىڭ ھەممىدىن بەك ھەقلىق ئىكەنلىكىنى تولۇق تونۇپ يەتتى، مۇنداق قىلىشقا ئۇنىڭدىن باشقا ھېچكىم جۈرئەت قىلالمايدۇ. قانداقلا بولسۇن، بۇ ئالەمگە مەلۇم ئادەم ھۆكۈمرانلىق قىلىشى كېرەكقۇ، شۇنداق ئىكەن، كىم قورال كۈچى بىلەن پۈتۈن مىللەتنى بويسۇندۇرالمسا، بۇ ئالەمگە شۇ ھۆكۈمرانلىق قىلسۇن. مېھىر - شەپقەتلىك تەڭرى ئۇنىڭ كېچەيمچىلىكىگە ۋە ھۆكۈمرانلىق ئورنىنى كۈچەيتىشىگە توسقۇنلۇق قىلمىدى، ئۇ تەڭرىنىڭ ئۆزىگە باشقىچە كۆز بىلەن قاراۋاتقانلىقىغا، تەڭرىنىڭ چەكسىز قۇدرىتىنىڭ ئۆزى تەرەپتە تۇرۇۋاتقانلىقىغا بارا - بارا ئىشىنىشكە باشلىدى. ئۇ نېمە قىلسىمۇ تەڭرىنىڭ جازاسىغا ئۇچرىمايدۇ. قىلچ ۋە ئوت بىلەن ئۇ ھەممە يەرنى سۈپۈرۈپ چىقتى، ھەممە ئادەم ئۇنى ئەڭ يامان سۆزلەر بىلەن قارغىدى. لېكىن، ئۇلارنىڭ قارغاشلىرى قارغاش پېتى قېلىۋەردى، بۇ قارغاشلار ئۇنىڭ كۈنسېرى ئۆرلەۋاتقان، كىشىنى ۋەھىمگە سالىدىغان ئۇلۇغ شان - شۆھرىتىگە قىلچە تەسىر قىلالمىدى، ئەكسىچە قارغىشقا قانچە ئۇچرىغانسېرى، ئۇ تەڭرىگە نالە - زار قىلغانلارنى شۇنچە نەزەرگە ئىلمايدىغان بولدى. لېكىن، بەزىدە ئۇنىڭدا چىدىغۇسىز بىر خىل ئەندىشە پەيدا بولۇپ قالاتتى، تەڭرىنىڭ قەھرىگە ئۇچراپ كەتمىسەم، ئۇنىڭ جازاسىغا قالمىسام بولاتتىغۇ، دەپ ئەنسىرەيتتى. مۇنداق چاغلاردا خاقان بىرئاز ۋاقىت جىمىپ كېتىپ، سەركەردە ۋە نۆكەرلىرىگە بىردەم ئارام ئېلىۋېلىشنى ئېيتاتتى، ھەتتا، تەڭرىدىن گۇناھىنى تىلىمەكچى بولاتتى. لېكىن، تەڭرى ئۇنىڭغا قەھر قىلمايتتى، نارازىلىقىنىمۇ بىلدۈرمەيتتى، ئۇنىڭغا يەنىلا چەكسىز ئامراقلىق قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خۇددى قىمار ئويناۋاتقاندەك، خەتەرگە تېخىمۇ ئۆزىنى ئۇراتتى، تەڭرى يولىدا ئادىللىق دەپ قارالغان

بارلىق نەرسىلەر بىلەن تەڭمۇتەڭ ئېلىشىپ، تەڭرىنىڭ سەۋرچانلىقىنى سىناپ باقاتتى، لېكىن تەڭرى ئۇنىڭغا كەلگەندە چەكسىز سەۋرچان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ مېنىڭ ھەرقانداق ئىشىمنى تەڭرى قوللاۋاتىدۇ، دېگەن يەرگە كەلدى، ئۆزىنىڭ تەڭرىنىڭ ئارزۇلۇق بەندىسى ئىكەنلىكىگە بارا - بارا قاتتىق ئىشەندى.

شۇڭا، ئۇ پەقەت چۆچەكلەردىلا ئىشىنىشكە بولىدىغان ئاشۇ نەرسىلەرگە، غەلىبىگە تەنتەنە قىلىنىۋاتقان ھەشەمەتلىك بەزىمىلەردە ئاتقا مىنىۋېلىپ، سورۇننى ئايلىنىپ يۈرۈپ ئۇنى كۆككە كۆتۈرۈپ ماختايدىغان، ئۇنداق تەڭرىقۇتىمىز، مۇنداق باشپاناھىمىز، دەپ مەدھىيە ئوقۇيدىغانلارغا ۋە قوللىرىنى كۆككە سوزۇپ، ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋارقىرىشىپ، سەكرىشىپ ئۇنىڭغا ئالقىش ياڭرىتىدىغان كىشىلەرگە ئانچە ئىشىنىپ كەتمەيتتى، بۇنى كىشىلەرنىڭ بىر خىل چاكىنا خۇشامەتچىلىكى دەپ بىلەتتى. ئۇ ئۆز بېشىدىن ئۆتكەنلىرىگە ئاساسەن شۇنداق خۇلاسىگە كەلدى: مەن تەڭرىنىڭ ئىرادىسى بويىچە ئىش قىلىۋاتقان بولغاچقا، تەڭرى ھەممە ئىشتا مېنى ئۆز پاناھىدا ساقلاۋاتىدۇ، باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، مەن تەڭرىنىڭ ئىرادىسىنى يەر يۈزىگە يەتكۈزگۈچى بولغاچقا، مېنىڭ ئىشلىرىم ئوڭۇشلۇق بولۇۋاتىدۇ. تەڭرىمۇ خۇددى ماڭا ئوخشاش قۇدرەتلىك كۈچنى، قۇدرەت ئىگىلىرىنى ئۆزىگە ئەڭ يېقىن كۆرىدۇ... ئۇ ئۆزىنى ئەنە شۇنداق ئادەم دەپ قارايتتى.

ئۇنداق بولمىسا، بەزىدە ھەتتا ئۇ ئۆزىمۇ ھەيران قالىدىغان ئىشلارنى: ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا ئوۋچىلىق ۋە چارۋىچىلىق بىلەن كۈنلىرىنى ئاران ئېلىپ كېتىۋاتقان كۆچمەنلەر قەبىلىسىدىن كېلىپ چىققان بىر يېتىم بالا①نىڭ خۇددى پولات قانات

---

① چىڭگىزخان بۆرە تېكىن ئۇرۇقىدىن بولغان، ئۇنىڭ دادىسى ياسغە ئەسلى شۇ ئۇرۇقنىڭ ئاتامانى ئىدى. تېمۇرچىن ئون ئۈچ ياشقا كىرگەن يىلى تاتارلار ئۇنىڭ دادىسىنى زەھەر بېرىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن.

شۇڭقاردەك، يۇكسەك شەرەپ چوققىسىغا چاقماق تېزلىكىدە چىقىپ، بىردىنلا دۇنيانىڭ ھۆكۈمرانىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى قانداق چۈشەندۇرۇش مۇمكىن؟ ئەلمىساقتىن ھېچكىم ئېرىشەلمىگەن مۇنداق شان - شۆھرەت، مۇنداق تەڭداشسىز ھوقۇققا ئۇ قانداق ئېرىشتى؟ تۇرمۇش ئۇمىدسىزلىككە پاتقان بىر يېتىم بالىغا كۆپ بولغاندىمۇ ئوغرىلىق قىلىشتىن باشقىچىرەك تەقدىر ئاتا قىلمايدۇ، چىڭگىزخانمۇ ئەسلىدە بىر ئات ئوغرىسى ئىدىغۇ؟ پال دېگەنىنىڭ ھېچقانداق پايدىسى يوق، تەڭرى ئۆزى ئىرادە قىلمىغان بولسا، پەقەت بىرلا ئېتى بار تېمۇرچىننى ئوت پۇركۇۋاتقان ئالتۇن ئەجدىھانىڭ رەسىمى كەشتىلەنگەن چوڭ تۇغ ساقلاپ قالالمىغان، ئۇ مەڭگۈ چىڭگىزخان بولالمىغان، ئالتۇن چېدىرنىڭ ئاستىدا ئولتۇرالمىغان بولاتتى...

قاراڭ بۇ ھەممە نەرسىنىڭ شۇنداق بولۇۋاتقانلىقىنىڭ، تەڭرىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا خاقانىغا چەكسىز ئىلتىپات كۆرسىتىۋاتقانلىقىنىڭ روشەن ئىسپاتى ئەمەسمۇ؟ قاراڭ، ھېلىقى كاللىسىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاس قالغان دەرۋىش تىلغا ئالغان خاسىيەتلىك ئاق بۇلۇت ئۇنىڭ بېشى ئۈستىدە تۇرمامدۇ! راست، دەل ئۇنىڭ دېگىنىدەك بولدى ! ئاق بۇلۇت خۇدانىڭ ئارزۇلۇق بەندىسىگە قىلغان ۋەھىيسى، ئۇنى قوللاپ، بەخت تىلەۋاتقانلىقىنىڭ ئىپادىسى، كەلگۈسى ئۇلۇغ غەلىبىنىڭ بېشارىتى.

سانسىزلىغان لەشكەرلەر ئىچىدە، ھېچكىم مۇنداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەن، ھېچكىم ئۇ ئاق بۇلۇتقا دىققەت قىلمىغان، ھېچكىم ئۇ ئاق بۇلۇتنىڭ قەيەردىن پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى، نېمە سەۋەبتىن پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ئويلىمىغان. ئاسماندا ئەركىن - ئازادە لەيلەپ يۈرگەن بۇلۇتقا كىممۇ دىققەت قىلىپ يۈرىدۇ دەيسىز؟... پەقەت خاقان، يايلاق زور قوشۇنىنىڭ باش سەركەردىسى، زور

قوشۇننى باشلاپ، دۇنيانى بويسۇندۇرۇشقا ئاتلانغان چىڭگىزخانلا بۇ ئاق بۇلۇتنىڭ مۇقەددەس سىرىنى چۈشىنىدۇ. لېكىن، بەزىدە ئۇ ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان بۇ خىل پەرەزلىرىدىن چۆچۈپمۇ قالاتتى، ئەلمىساقتىن بېرى كۆرۈلۈپ باقمىغان مۇنداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىشىگە تۇرۇپ ئىشەنگۈسى كەلسە، تۇرۇپ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. مۇشۇنداق شۇبھىلىك خىيال ئۇنى توختىماي قىينايتتى. ئۆزىنىڭ كۆرگىنىنى ۋە ئويلىغانلىرىنى باشقىلارغا ئېيتىپ باقسا بولارمۇ؟ ئەگەر بۇ سىرنى ئاشكارىلاپ قويۇش بىلەنلا، ئۇ ئاق بۇلۇت ئۇنىڭ بېشىدىن يۆتكىلىپ كەتسە ياكى يوقىلىپ كەتسىچۇ؟ ياق، ئۇ خالىغانچە لەيلەپ تۇرىدىغان ئادەتتىكى بۇلۇت ئەمەس، ھەرگىزمۇ تۇيۇقسىز يوقىلىپ كەتمەيدۇ، ئۇ تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتىنىڭ بېشارىتى. ئۇ مۇشۇلارنى ئويلاپ باشقىدىن خۇشاللىقتا چۆمدى، روھى كۆتۈرۈلدى، ئۆز كۆزىتىشىنىڭ توغرىلىقىغا، غەربكە يۈرۈش قىلغىنىنىڭ توغرا بولغانلىقىغا ئىشەندى، قىلىچ ۋە ئوت بىلەن دۇنياۋى ئىمپېرىيە قۇرۇش ئىرادىسى تېخىمۇ مۇستەھكەملەندى. ئۇ ئۆزىمۇ دەل مۇشۇ نىيەت بىلەن غەربكە يۈرۈش قىلغان. بۇ قېتىمقىدىن ئۈدۈم بولۇپ كېلىۋاتقان ھۆكۈمرانلار ئاچ كۆزلۈكىدۇر، ئۇلارنىڭ ھوقۇق تەسىرى چوڭايغانسېرى نەپسىمۇ چوڭىيىپ بارىدۇ...

كۈنلەر بىر - بىرىنى قوغلاپ ئۆتمەكتە.

كۆكتىكى ئاق بۇلۇت ئۇيان - بۇيان ئېغىپ كەتمەي، دەل يورغا تۇلپارنى مىنگەن چىڭگىزخاننىڭ بېشى ئۈستىدە لەيلەپ كېتىۋاتاتتى. خۇب — يالى كۈمۈش رەڭ، قۇيرۇقى قارا، تۇغۇلۇشىدىنلا ئاجايىپ خاسىيەتلىك تۇلپار ئىدى. سىنچىلار بۇ تۇلپارنى كۆرۈپ، مۇنداق ئېسىل ئات ئالاھىدە يۇلتۇز ئاستىدا پەقەت مىڭ يىلدىلا بىرى تۇغۇلۇپ قالىدۇ، دەپ كېسىپ ئېيتتى. شۇنداق، ئۇ ئادەتتىكى ئات ئەمەس، دۇنيادا تەڭدىشى يوق ھارماس تۇلپار ئىدى، يورغىسى شۇنداق سىلىق، خۇددى شامالدەك تېز ماڭاتتى، ئايىغى ئاستىدىن ئاپپاق تۇمان كۆتۈرۈلەتتى. ئەگەر

قىزىپ كەتكەندە تىزگىننىڭ تارتمىسا، ماغدۇرىدىن ئۇزۇلۈپ يىقىلىپ قالغۇچە يۈگۈرەيتتى. قەدىمكى بىر نەزمچى مۇنداق قوشاق قاتقان:

مىنسە ئەگەر تۇلپار ئۇستىگە،
كۆرۈنمەيدۇ ھېچكىم كۆزىگە.

چىڭگىزخان خۇشاللىقىدىن قىنىغا پاتمايتتى، كۈچ - قۇدرىتى ئۇرغۇپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىدە پۈتمەس - تۈگىمەس بىر كۈچنى ھېس قىلاتتى. ئۇنىڭ ھازىرلا ئاتلانغۇسى، كۆزلىگەن نىشانغا ئات سالغۇسى كېلەتتى، ئۆزىنى خۇددى ئاشۇ ھارماس يورغا تۇلپارغا ئوخشاش قۇيۇندەك ئۈچۈپ كېتىۋاتقاندەك، پۈتۈن ۋۇجۇدى خۇددى دېڭىزغا قۇيۇلغان دەريادەك، ئاشۇ تۇلپارنىڭ تومۇرلىرىدا ئوقچۇپ تۇرغان قانغا قوشۇلۇپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى.

شۇنداق، چەۋەندەز بىلەن تۇلپار ئايرىلالمايدۇ، ئۇلار كۈچتە ھەمنەپەس. شۇ تاپتا چىڭگىزخان تۇلپارنىڭ ئۇستىدە ئۇزەڭگىگە مەزمۇت دەسسەپ، خۇددى بۇركۈتتەك ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ بويى پاكاررراق، ئۆزى تەمبەل، چىرايى قارامتۇل ئىدى. پۈتۈن تۇرقىدىن بىر خىل مەنمەنلىك ۋە ئىشەنچ ئۇرغۇپ تۇراتتى. ئۇ ئات ئۈستىدىمۇ خۇددى تەختتە ئولتۇرغاندەك بېلىنى رۇس تۇتۇپ، بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئولتۇراتتى، كۆزلىرىدىن بولسا بىر خىل سوغۇققانلىق ۋە خاتىرجەملىك چىقىپ تۇراتتى. يۈز مىڭلىغان لەشكەرنى باشلاپ شان - شۆھرەت ۋە غالىبىيەت چوققىسىغا ئۆرلەۋاتقان سەركەردىنىڭ ھەيۋىسى ۋە ئىرادىسى ئۇنىڭدا تولۇق نامايان بولۇپ تۇراتتى...

چىڭگىزخان بېشىدا ئەگىپ يۈرگەن ئاق بۇلۇتنى ئۇلۇغ بىر بۇرچىنىڭ سىمۋولى ۋە تاجى دەپ بىلگەچكە، باشقىچە غەيرەتلىنىپ كېتىۋاتاتتى. مۇشۇ تەرەپتىن ئېيتقاندىمۇ ھەممە نەرسە — ئاق

بۇلۇت... تەڭرى... تۇغچىنىڭ قولىدىكى چىڭگىزخانغا باشتىن - ئاخىر ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتقان ئاشۇ چوڭ تۇغ... بىر - بىرىگە باغلىنىشلىق ئىدى. چوڭ تۇغنى ئۈچ ئادەم كۆتۈرەتتى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مۇنداق شەرەپكە ئېرىشكەنلىكىدىن چەكسىز پەخىرلىنەتتى. ئۇلارنىڭ ئوچلىسى ئوخشاش قارا ئاتقا مىنگەنىدى، ئوتتۇرىسىدىكى تۇغنىڭ خادىسىنى تۇتاتتى، ئىككى تەرەپتىكىسى نەيزىلىرىنى تۇغ تەرەپكە سەل سىڭار يان قىلىپ ماڭاتتى. قارا رەڭلىك تۇغ شامالدا لەپىلدىگەندە، ئۇنىڭغا كەشتىلەنگەن ئوت پۇركۇۋاتقان ئەجدىھا خۇددى تىرىك مەخلۇقتەك تەۋرىنىپ، خاقانغا يول ئېچىپ مېڭىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئالتۇن ئەجدىھا ھەيۋەت بىلەن تولغىنىپ ماڭاتتى، خۇددى تۆگىنىڭكىدەك تېشىغا تېپىپ چىققان، مەشئەلدەك كۆزلىرى ئاغزىدىن چىقىۋاتقان ئوتتا، تۇغنىڭ لەپىلدىشى بىلەن، خۇددى جېنى بارەدەك كۆرۈنەتتى.

تاڭ سەھەر، ھېرىش - چارچاشنى بىلمەيدىغان خاقان ئات ئۈستىدە تۇرۇپ قوشۇنغا قوماندانلىق قىلماقتا ئىدى. نويۇنلار ھەرقايسى تەرەپلەردىن ئۇچقاندەك كېلىپ ئىشلىرىدىن مەلۇمات بېرەتتى - دە، خاقاننىڭ يېڭى بۇيرۇقىنى ئېلىپ، يەنە ئۇچقاندەك ئۆز قوشۇنىغا كېتەتتى. ئۇلار ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ، كەچ كۈزدىكى يامغۇر پەسلىدىن ۋە يوللار پاتقاق بولۇپ كېتىشتىن ئىلگىرى، بۇ قېتىمقى يۈرۈشتىكى ئاساسلىق توسالغۇ ئېدىل دەرياسىنىڭ بويىغا يېتىپ بېرىۋېلىشى كېرەك ئىدى. ئۇ يەردە قاتتىق سوغۇق چۈشۈپ، دەريا سۈيى توڭلىغۇچە ساقلاپ، ئاندىن كۆزلىگەن نىشان — غەربىنى بويسۇندۇرۇشقا يۈرۈش قىلىسا بولاتتى.

يۈرۈش يېرىم كېچىگىچە داۋاملاشتى. گۈگۈم ئالدىدىكى يايلاق كەچكى قۇياشنىڭ ئاداققى نۇرىدا تولىمۇ بىپايان كۆرۈنەتتى، دۇنيانىڭ شۇنچىلىك بىپايان ئىكەنلىكىنى ئادەم ئەنە شۇ چاغدا ھېس قىلغاندەك بولاتتى. ئوتقاشتەك قىزارغان قۇياشنىڭ يېرىمى

ئۇپۇق سىزىقى ئارقىسىدا يوشۇرۇنغان، كەچكى شەپەق نۇرىغا چۆمۈلگەن بىپايان چۆللۈكتە ھەرقايسى قوشۇنلار شەپەق ئىچىدە ئۆز يولى بىلەن غەربكە كېتىپ باراتتى. يىراقتىن قارىغاندا، ئۇلار خۇددى تۇمان ئىچىدە قالغان قىيانلىق دەريادەك كۆرۈنەتتى.

ئېگەر ۋە ئەسكەرلەرنىڭ ئاستىدا بەللىرى تېلىپ كەتكەن ئاتلار پەقەت قوشۇن قونالغۇغا يېتىپ بارغاندىلا ئارام ئالاتتى.

بىراق، تاڭ سۈزۈلمەيلا قونالغۇدا دۇمباق ئاۋازى ئاڭلىنىپ، قوشۇننى يەنە يولغا چىقىشقا ئۇندەيتتى. تاتلىق ئۇيقۇدا ياتقان نەچچە يۈز مىڭ لەشكەرنى ئويغىتىش ئانچە ئاسان ئىش ئەمەس، شۇڭا دۇمباقچىلار دۇمباقنى پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۇراتتى، دۇمباق ئاۋازى پۈتۈن قونالغۇنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋېتەتتى.

خاقان ئاساسەن بىرىنچى بولۇپ ئورنىدىن تۇراتتى، روھى شۇنداق كۆتۈرەڭگۈ، ئاي نۇرىغا چۆمۈلگەن چېدىر ئەتراپىدا خىيال سۈرگەچ ئاستا ئايلىنىپ يۈرەتتى، كېچىدە ئويلىغانلىرىنى بىر يەرگە يىغىنچاقلايتتى، قوشۇننى يولغا چىقىشقا ئۇندەپ چىلىنىۋاتقان دۇمباق ئاۋازىغا قۇلاق سالاتتى. يېڭى بىر كۈن باشلاندى، گەپ قىلغان ئاۋازلار، ئاياغ تىۋىشلىرى بارغانسېرى كۆپەيىشكە باشلىدى، تۇنۇگۈن ئاخشام ئۇزۇلۇپ قالغان يۈرۈش يەنە باشلاندى.

دۇمباق توختىماي چىلىنماقتا. سەھەردىكى دۇمباق ئاۋازى يالغۇز يولغا چىقىشنىڭلا بەلگىسى ئەمەس، باشقىمۇ مەنىگە ئىگە ئىدى. چىڭگىزخان ئۆزى بىلەن بىللە بۇ يۈرۈشكە قاتناشقان ھەربىر ئادەمگە مۇشۇنداق ھەيدەكچىلىك قىلاتتى. بۇ ئاۋاز يېڭى بىر نىشان ئۈچۈن ئېگىلمەي ـ سۇنماي ئىلگىرىلەۋاتقان خاقانلىك باشقىلارغا بەرگەن ئاگاھلاندۇرۇشى ئىدى. ئۇ دۇمباق ئاۋازى ئارقىلىق خامۇشلۇق ئىچىدە ئۇخلاۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئېڭىغا بۆسۈپ كىرىپ، ئۇلاردا قانداقتۇر خىياللار پەيدا بولغۇچە، ئۇلارنىڭ كاللىسىنى ئىگىلەيتتى، ئۆزىنىڭ

ئىرادىسىنى ئۇلارغا زورلاپ تاڭاتتى. چۈنكى، ئۇخلاۋاتقاندا كىشىلەرنىڭ كاللىسى پۈتۈنلەي قۇرۇق ھالەتتە بولىدۇ. ئۇيقۇ بىر خىل ئەخمىقانە، بىمەنە ۋە خەتەرلىك ئەركىنلىك. شۇڭا، ئۇيقۇدىن ئويغىنىش ئالدىدا بۇ ئەركىنلىككە خاتىمە بېرىش كېرەك، خاتىمە بەرگەندىمۇ ئۇنى بىراقلا كاللىدىن يوقىتىپ، ئويغانغان ئادەمنى ھەرقانداق بۇيرۇقتا مۇتلەق بويسۇنىدىغان، جان پىدا قىلىدىغان، يۇرۇشكە تەييار تۇرىدىغان قىلىش كېرەك.

چىڭگىزخان بۇقىنىڭ ھۆركىرىشىدەك ئاڭلىنىدىغان دۇمباق ئاۋازىنى ھەر قېتىم ئاڭلىغاندا، ئىختىيارسىز شۇركۈنۈپ، ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەپ كېتەتتى: ئۆسمۇر چاغلىرى، بىر كۈنى ئىككى بۇقا قېنى قىزىپ كەتكەنمۇ، قانداق، ئۇنىڭغا يېقىنلا يەردە ئالەمنى بىر ئېلىپ ھۆركىرەشكىنىچە ئوسۇشۇپ كەتتى، ئۇلارنىڭ ئايىغى ئاستىدىن توپا ۋە تاش پارچىلىرى ھاۋاغا ئۇچاتتى، بۇقىلارنىڭ ئوسۇشىگە قاراپ كاللىسى قىزىپ كەتكەنمۇ، ئىشقىلىپ، ئۇ ئوقيانى ئېلىپ، بىر چەتتە تاتلىق ئۇخلاۋاتقان ئاتا بىر، ئانا بۆلەك ئىنىسى بېكىتىرگە قانداق ئاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەي قالدى. ئۇلار ئەسلىي دەريادىن تۇتۇۋالغان بىر تال بېلىقنى تالىشىپ سوقۇشۇپ قالغانىدى. بېكىتىر چىررىدە چىرقىرىغىنىچە ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى - يۇ، ئارقىدىنلا پىرقىراپ بېرىپ يەرگە گۈپپىدە يىقىلدى، ئۇنىڭ كىيىملىرى قىپقىزىل قانغا بويالغانىدى، لېكىن ئۇ (ئۇ چاغدا ئۇ ئادەتتىكى تېمۇرچىن ئىدى)، ياسىغە باتۇرنىڭ يېتىم قالغان ئوغلى قورقۇنىدىن كىگىز ئۆيىنىڭ يېنىدا تۇرغان يوغان دۇمباقنى مۇرىسىگە ئېلىپ تاغقا يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى ۋە تاغ ئۈستىدە تۇرۇپ دۇمباقنى بىر خىل ئاۋازدا توختىماي چېلىۋەردى. ئۇنىڭ ئانىسى قورۇلۇن تاغ باغرىدا ئالەمنى بېشىغا كىيىپ زار - زار يىغلاپ، چاچلىرىنى يۇلۇپ، ئۆزىنىڭ قېرىندىشىنى ئۆلتۈرگەن قاتىلنى ھەدەپ قارغىماقتا ئىدى. كېيىن ئۇ يەرگە ئادەملەر يىغىلىپ، قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ

ئۇنىڭغا نېمىلەرنىدۇر دەپ ۋارقىراشقا باشلىدى، لېكىن ئۇ ئۇلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماي، دۇمباقنى جان - جەھلى بىلەن چېلىۋەردى، نېمىشقىدۇر، ھېچكىم ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئۇ دۇمباقنى شۇ تەرىقىدە چېلىپ، تاڭ يورۇغۇچە تاغدىن چۈشمىدى...

يۈزلىگەن دۇمباقنىڭ قۇلاقنى يارغۇدەك ئاۋازى ھازىر ئۇنىڭ ئۇرۇش سىگنالى، ئۇنىڭ غەزەپلىك ھۆركىرىشى، ئۇنىڭ جاسارىتى ۋە زوراۋانلىقنىڭ سىمۋولى بولۇپ قالدى. ئۇ ھەربىر سەركەردە، ھەربىر نۆكەرگە بېرىلگەن سىگنال: دىققەت، ئورنۇڭدىن تۇر! يولغا چىق ! نىشانغا قاراپ ئىلگىرىلە ! دۇنيانى بويسۇندۇر ! شۇ بۇيرۇق بىلەن ھەممىسى ئۇنىڭغا ئەگىشىپ جاھانىنىڭ ئۇ چېتىگىچە بارىدۇ. قانداقلا بولسۇن، بۇ جاھانىنىڭ بىر چېتى بارغۇ. دۇنيادىكى ھەممە نەرسە، ئاڭلاش سېزىمى بارلىكى جان - جانىۋارلارنىڭ ھەممىسى دۇمباق ئاۋازىنى ئاڭلىسا ئىچىگە تىترەك ئولىشىدۇ. ھەتتا، يېقىندىن بېرى ئۇنىڭ بېشىدا ئەگىپ، ئۇنىڭ بارلىق ئىچكى سىرىنىڭ شاھىتى بولۇپ كېلىۋاتقان ئاق بۇلۇتمۇ سەھەردىكى دۇمباق ئاۋازى ئىچىدە ھېچ ياققا ئېغىپ كەتمەي، ئۇنىڭ بېشىدا ئەگىپ يۇرمەمدۇ! ئوت پۇركۈۋاتقان ئەجدىھانىڭ رەسمى كەشتىلەنگەن ئىمپېرىيە تۇغى قاتتىق شامالدا يەلپۇنۇپ قاس - قۇس ئاۋاز چىقارماقتا، قاراڭ، تۇغدىكى ئەجدىھا ھە دەپ سەكرىمەكتە، ئاغزىدىن دەھشەتلىك ئوت پۇركۈمەكتە...

بۇ بىرنەچچە كۈندە ئەتىگىنى ھاۋا ناھايىتى ياخشى بولدى.

چىڭگىزخان ھەر كۈنى ئاخشىمى ئۇخلاش ئالدىدا سىرتقا چىقىپ ئەتراپىنى بىر قۇر كۆزىتىپ چىقاتتى. چۆللۈكنىڭ ھەممە يېرىگە گۈلخانلار يېقىلغان، يېقىندىكىلىرى مەشئەلدەك، يىراقتىكىلىرى جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلاردەك كۆرۈنەتتى، قوشۇن قونالغۇغا چۈشكەن يەرلەرنى ئاپپاق ئىس قاپلىغانىدى. شۇ تاپتا ھەممەيلەن باش - كۆزىدىن قۇيۇلۇۋاتقان تەرگە قارىماي

هه دەپ ئۇماچ ئىچمەكتە، هه دەپ گۆش يېمەكتە ئىدى. قازاندىكى گۆشىنىڭ مەززىلىك ھىدىنى پۇرىغان يايلاقتىكى جان - جانىۋارلار بۇ يەرگە يېتىپ كېلىشەتتى. قاراڭغۇلۇق ئىچىدە جۇپ - جۇپ تەشۋىشلىك كۆزلەر ھېلى ئۇياقتىن - ھېلى بۇياقتىن كۆرۈنۈپ قالاتتى، ئېچىرقاپ كەتكەن ھايۋانلارنىڭ ئېچىنىشلىق ھۇۋلاشلىرى ھېلىدىن - ھېلىغا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

قوشۇن قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. پەقەت قونالغۇدا چارلاپ يۈرگەنلەرنىڭ تۇرۇپ - تۇرۇپ ۋارقىراپ قويۇشلىرىلا كېچىلىك تۇرمۇشنىڭمۇ قاتتىق تەرتىپ - تۇزۇم ئاستىدا ئۆتۈۋاتقانلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى. ئەلۋەتتە، شۇنداق بولۇشى، ھەربىر ئادەمنىڭ ئۆز ئالدىغا ۋەزىپىسى بولۇشى كېرەك، لېكىن ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاخىر بېرىپ ئەڭ يۇكسەك نىشان — چىڭگىزخاننىڭ پۈتۈن دۇنيانى بىرلىككە كەلتۈرۈشى ئۈچۈن قىلچە ئىككىلەنمەي جېنىنى پىدا قىلىدۇ. مۇشۇلارنى ئويلىسا، چىڭگىزخاننىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بەختتىن مەست بولاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ تەبىئىتى، ھەممىنى بېسىپ چۈشىدىغان تەبىئىتىنى، ھوقۇق ئۈچۈن سەۋدايىلارچە تىنىمسىز ئىنتىلىدىغان تەبىئىتىنى چۈشىنەتتى. ئۇنىڭ قولىدىكى ھوقۇق چوڭايغانسېرى، پۈتۈن دۇنيانى بويسۇندۇرۇش ئارزۇسى تېخىمۇ كۈچىيىپ باراتتى. بۇنىڭدىن تەۋرەنمەس شۇنداق بىر يەكۈن چىقىپ تۇرىدۇ: ھاكىمىيەت دائىر بىسىنى كېڭەيتىشكە كېرەكلىكى نەرسىنىڭ ھەممىسىدىن پايدىلىنىش، ئۇنىڭغا قارشى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى قىرقىش.

مۇشۇ تۇپەيلى، سارى ئۆزەكتە بىر قېتىملىق جازا ئېلىپ بېرىلغانىدى. بۇ جازاغا مۇناسىۋەتلىك رىۋايەتنى نۇرغۇن ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كېيىن، بەختسىز ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ خاتىرىلەپ قويغانىدى.

بىر كۈنى كەچ، ئاتلىق چارلاش ئەترىتى ئوڭ قانات قوشۇن چۈشكەن قونالغۇ ئەتراپىنى چارلاپ يۈرەتتى، قوشۇننىڭ سىرتقى تەرىپىگە ئوزۇق - تۈلۈك ئېلىپ ماڭغان ھارۋىلار ۋە سويۇپ

يەيدىغان قوي - كالىلارنى ھەيدەپ ماڭغانلار ئورۇنلاشقانىدى، چارلىغۇچىلار ئۇ يەرلەرنىمۇ ئارىلاپ چىقتى، ھەممە نورمال. ئۇزۇن يولنى بېسىپ كېلىپ ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن لەشكەرلەر ئۆزلىرىنى ئۇدۇل كەلگەن يەرگە تاشلاپ قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەن. ئاز ساندىكىلىرى چېدىر ئىچىگە ئورۇنلاشقان، قالغانلىرى پىلىلداپ تۇرغان گۈلخانلار ئەتراپىدا يېتىشقانىدى. پۈتۈن ئەتراپنى جىمجىتلىق قاپلىغان، سانسىز چېدىرلار قارىيىپ تۇراتتى. چارلاش ئەتىتى چارلاش ۋەزىپىسىنى تۈگەتكەنىدى. ئۈچ چارلىغۇچى ئاتلىرىنى توختىتىشىپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشتى. ئۇلارنى باشلاپ يۈرگەن ئېگىز بوي، گەۋدىلىك يۈزبېشى پەس ئاۋازدا:

— بولدى، سىلەر قايتىپ بېرىپ بىرەەم كۆزۈڭلارنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىڭلار، مەن ئاۋۇ تەرەپلەرنى بىر قۇر ئايلىنىپ كېلەي، — دېدى.

ئۇ ئىككىسى كەتكەندىن كېيىن، يۈزبېشى ئەتراپقا سىنچىلاپ قاراپ، شەپە بار - يوقلۇقىغا قۇلاق سالغاندىن كېيىن ئاتتىن چۈشتى، ئاتنى يېتىلەپ قاتمۇقات چېدىرلاردىن ئۆتۈپ، ئەڭ چەتكە تىكىلگەن يالغۇز بىر چېدىرغا قاراپ ماڭدى. ئۇ خىيالغا پاتقىنىچە يەرگە قاراپ كېتىۋاتاتتى، ئەتراپتىكى ھەر خىل ئاۋازلارغا قۇلاق سالاتتى. سۈتتەك ئاي نۇرى ئۇنىڭ يۈزىنى خىرە يورۇتۇپ تۇراتتى، ئارقىسىدىن رايىشلىق بىلەن كېلىۋاتقان ئاتنىڭ كۆزلىرىمۇ پارقىراپ كۆرۈنەتتى.

يۈزبېشى ئېرىدىنى چېدىرغا يېقىنلاشتى. بېشىغا ياغلىق ئورىۋالغان بىر ئايال چېدىر ئىشىكىدە ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى.

— تىنچلىقمۇ؟① — دېدى ئېرىدىنى پەس ئاۋازدا ۋە بىر خىل ئەندىشە ئىچىدە سورىدى، — ئەھۋال قانداقراق؟

— ھەممە ئىش جايىدا، خۇداغا شۈكۈر، ناھايىتى ئوڭۇشلۇق

---

① بۇ سۆزنى موڭغۇلچە ئېيتقان.

بولدى. ئەمدى ئەنسىرەپ كەتمىسەڭمۇ بولىدۇ، — دېدى ئايال پەس ئاۋازدا، — ئۇ سېنىڭ يولۇڭغا بەك قاراپ كەتتى، ئۇقۇۋاتامسەن، بەك تەلمۇرۇپ كەتتى.

— مەنمۇ بەك تىت - تىت بولدۇم! — دېدى يۈزبېشى ئېردىنى، — قانداق قىلىمەن، نويۇنلار خۇددى مەن بىلەن قەستەن قېرىشىۋاتقاندەك، ئاتلارنى يەنە بىر قېتىم ساناقتىن ئۆتكۈزۈپ چىقىڭلار دەپ تۇرۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن ئوچ كۈن ئاتلارنىڭ ئارىسىدا يۈردۈم، بىردەممۇ نېرى بولالمىدىم.

— بولدى، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، ئېردىنى، بۇ ئىشتا سەن يېنىدا بولغان بولساڭمۇ نېمە قىلىپ بېرەلەيتتىڭ، بۇ يەرگە كېلىپ خەقنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالساڭ تېخىمۇ چاتاق بولاتتى، — ئايال ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى، — ئەڭ مۇھىمى، ئۇ ھېچبىر قىينالمايلا ساق - سالامەت بوشىنىۋالدى، ئۆزىمۇ شۇنداق چىداملىق ئىكەن، بىرەر قېتىم ئىڭراپمۇ قويمىدى. تاڭ يورۇشىغىلا ئۇنى ئۈستى يېپىق ھارۋىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇم، ئىشقىلىپ، ئىشلار ناھايىتى ئوڭۇشلۇق بولدى، سېنىڭ ئۇ پاقلىنىڭغا ئادەمنىڭ قارىسا قارىغۇسى كېلىدۇ. ۋاي بېشىم، مەن نېمىلەرنى دەپ كەتتىم، — ئايال بىردىنلا ئېسىگە كەلدى، — قولۇڭغا بىر شۇڭقار قوندى، ئىلاھىم، ئۇ ساڭا مەڭگۈ ھەمراھ بولسۇن! ئوغلۇڭغا ئوبدانراق بىر ئىسىم ئويلىنىپ قوي!

— خۇدا تىلىكىڭنى بەرسۇن، ئاتۇڭ! دوغلان ئىككىمىز سەندىن بىر ئۆمۈر رازىمىز، — دېدى يۈزبېشى مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈپ، — ئوبدانراق ئىسىم تاللايمىز، بۇنىڭدا گەپ يوق.

ئۇ ئاتنىڭ چۈلۈۋۇرىنى ئايالغا بەردى.

— ئەنسىرىمەي خاتىرجەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرىۋەرگىن، سىرتقا مەن كۆز - قۇلاق بولۇپ تۇرىمەن، — دېدى ئاتۇڭ ئۇنى خاتىرجەم قىلىپ، — كىرگىن، تېزرەك كىرگىن، يولۇڭغا قاراپ دوغلانىنىڭ كۆزى تېشىلگۈدەك بولدى.

يۈزبېشى ئۆزىنى توختىتىۋېلىش ئۈچۈن بىردەم تۇرۇۋالدى -

يۇيغۇرچە كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ده، ئاندىن چېدىرنىڭ ئېغىر كىگىز ئىشىكىنى ئېچىپ، ئېگىشىپ ئىچكىرىگە كىردى. چېدىرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئوچاققا ئوت يېقىلغان، ئوتنىڭ خىرە يورۇقىدا يۇزبېشى ئۇنى، ئۆزىنىڭ دوغلانىنى كۆردى. دوغلان چېدىرنىڭ ئىچكىرىسىدە سۆسەر جۇۋىسىغا يۆگىنىپ ئولتۇرۇپ، ئوڭ قولىدا يوتقان يېپىلغان بۆشۈكنى ئاستا تەۋرىتىۋاتاتتى.

ــ ئىردىنى، مەن بۇ يەردە، ــ دېدى دوغلان يۇزبېشىنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ ۋە كۈلۈمسىرەپ، خىجىل بولغان هالدا گېپىنى دەرهال تۇزەتتى، ــ بىز بۇ يەردە!

يۇزبېشى شۇنداق تېزلىكته بېلىدىكى ئوقيا ۋە ئۆتۈكىنىڭ قونچىدىكى پىچاقنى ئېلىپ ئىشىك تۈۋىگە قويدى ـ ده، قوللىرىنى كەڭ يېيىپ ئايالىنىڭ يېنىغا ماڭدى، ئايالىنىڭ يېنىغا بېرىپ تىزلاندى، ئىككىسى يۇزلىرىنى بىر ـ بىرىگە يېقىشتى، ئارقىدىن مەهكەم قۇچاقلاشتى. ئۇلار شۇ تەرىقىده خېلىغىچه جىممىده تۇرۇشتى، شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ نەزىرىده پۈتۈن دۇنيا مۇشۇ چېدىرنىڭ ئىچىگە مۇجەسسەملەنگەن، چېدىرنىڭ سىرتىدىكى هەرقانداق نەرسە ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى يوقاتقاندى، شۇنداق، ئۇلار هازىر بىللە، مۇهەببەت ئۇلارنى يۇغۇرۇپ بىر تەن قىلىۋەتكەن، يەنە ئۇچ كۈن بۇرۇن دۇنياغا كۆز ئاچقان بۆشۈكتىكى تايچاق بار. مانا بۇ هەقىقىي رېئاللىق.

ئىردىنى ئاۋۇال ئېغىز ئاچتى.

ــ هە، قانداقراق، ئۆزۈڭنىڭ ئەهۋالى ياخشىدۇر؟ ــ سورىدى ئۇ هاياجىنىنى تەستە بېسىپ، ــ مەن بەك ئەنسىرىگەنىدىم.

ــ هەممە ئىش ئۆتۈپ كەتتى، ــ دېدى ئايال كۈلۈمسىرەپ، ــ ئەمدى ئۇنى ئويلىمايلى، بىزنىڭ تايچاقنى سوراپ قويمايسەنغۇ، ئۇنىڭ پاقلانلىقىنى دېمەمسەن، مېنى شۇنداق قاتتىق ئېمىدۇ. ساڭا قۇيۇپ قويغانىدەك ئوخشايدۇ، ئاتۇڭمۇ شۇنداق دەيدۇ.

ــ قېنى مەن بىر كۆرۈپ باقاي، دوغلان، مەن بىر كۆرۈۋالايچۇ!

دوغلان بىر چەتكە سەل سىلجىپ، بۆشۈككە يېپىلغان يوتقانىنى ئېچىشتىن بۇرۇن، سىرتتا شەپە بار - يوقلۇقىغا قۇلاق سالدى، ئەتراپ جىمجىت ئىدى.

يۈزبېشى بالىغا ئۇزاققىچە قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇ تاتلىق ئۇخلاۋاتقان نارەسىدىنمۇ چىقارماي بالىغا سىنچىلاپ قارايتتى. شۇ تاپتا ئۇ ئەۋلاد قالدۇرۇش پۈتكۈل ئالەمنى بەرپا قىلغان تەڭرىنىڭ ئۇلۇغ نېمىتى ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم چۈشەنگەندەك قىلاتتى. شۇڭا، ئۇ ناھايىتى تەمكىن تۇرۇپ :

— دوغلان، ئەمدى بىز مەڭگۈ بىللە بولىدىغان، ھەتتا مەن بىرەر كېلىشمەسلىككە ئۇچرىسامۇ، مەڭگۈ ئايرىلمايدىغان بولدۇق، چۈنكى ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر بالا بار، — دېدى.

— سەن... مەن بىلەن بىللە بولىسەن؟ ئىلاھىم شۇنداق بولسۇن ! — دېدى ئايال غەمكىن كۈلۈمسىرەپ، — سەن، خۇددى بۇداساتۇامۇ ئادەم سۇرىتىدە دۇنياغا كەلگىنىدەك، بۇ تايچاقنىمۇ مېنىڭ سۇرىتىمدە دۇنياغا كەلگەن، دېمەكچىمۇ؟ بالىنى ئېمىتىۋېتىپ، مەنمۇ مۇشۇ ئىشنى ئويلاپ كېتىمەن، تېخى تۆت كۈنلۈكمۇ بولمىغان بۇ نارەسىدىنى باغرىمغا بېسىپ، بۇ ئۇنىڭ سۇرىتى، دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە پىچىرلايمەن. سەنمۇ شۇنداق ئويلامسەن؟

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم، لېكىن ئوخشىمايدىغان يېرى، مەن ئۆزۈمنى بۇداساتۇاغا تەڭلەشتۇرەلمەيمەن.

— ئۇنىڭغا ئۆزۈڭنى تەڭلەشتۇرمىسەڭمۇ بولىدۇ، سەن بۇداساتۇا ئەمەس، سەن مېنىڭ ئەجدىھايىم. مەن سېنى ئەجدىھاغا ئوخشىتىمەن، — دېدى دوغلان مېھرى بىلەن پەس ئاۋازدا، — مەن چوڭ تۇغقا نۇرغۇن ئەجدىھالارنى كەشتىلىدىم، ئۇلارنىڭ ھەممىسى سەن ئىكەنلىكىڭنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. مەن

كەشتىلىگەن ئەجدىھالارنىڭ ھەممىسى سەن. بەزىدە چۈشلىرىمدىمۇ ئۇنى كۆرىمەن، چۈشۈمدە بىر ئەجدىھا كەشتىلەيمەن، ئۇ شۇنداق كۈچكە تولغان، مېنى زادىلىق قىلما، مەن چۈشلىرىمدە ئۇنى قۇچاقلايمەن، ئۇنىڭ بىلەن بىر جان، بىر تەن بولۇپ كېتىمەن، بىز كۆككە ئۇرلەيمىز، ئىككىمىز بىللە ئۇچىمىز. ئەڭ لەززەتلىك مىنۇتلاردا ئۇنىڭ سەن ئىكەنلىكىنى بايقايمەن، چۈشۈمدە سەن ماڭا بىردەم ئادەم سىياقىدا، بىردەم ئەجدىھا سىياقىدا كۆرۈنىسەن. ئويغانغاندىن كېيىن قايسىسىغا ئىشىنىشىمنى بىلەلمەي ئاۋارە بولىمەن. لېكىن، مەن ساڭا بۇرۇنلا ئېيتقان، ئېردىنى، سەن مېنىڭ ئوت پۈركۈۋاتقان ئەجدىھايىم. مەن ساڭا چاقچاق قىلىۋاتقىنىم يوق، راستتىنلا شۇنداق. مەن سېنى ئەجدىھا سۈپىتىدە چوڭ تۇغقا كەشتىلىگەن، مانا شۇنىڭ شاراپىتى بىلەن بىر ئەجدىھا تۇغدۇم.

— تىلىكىڭ ئىجابەت بوپتۇ، بىراق، گېپىمگە قۇلاق سال، دوغلان، دېمەكچى بولغىنىم، — يۈزبېشى بىردەم تۇرۇۋېلىپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — ئەمدى بالىنىڭغۇ تېپىپ قويدۇق، ئۇنى قانداق قىلىدىغانلىقىمىزنى ئويلىشىۋالمىساق بولمايدۇ. ئەمدى شۇ توغرۇلۇق مەسلىھەتلىشىۋالايلى، مەن بىر ئىشنى ساڭا ئېيتىشنى بۇرۇنلا ئويلىغان، ئۇنى ئېيتمىساممۇ بىلىسەن، لېكىن شۇنداقتىمۇ ئېيتاي: مەن كېچە - كۈندۈز سېنى ئويلايمەن، ئۇرۇش مەيدانىدا كاللامدىن ئايرىلسام، بۇ مەن ئۈچۈن قورقۇنچلۇق ئەمەس، مەن ئۈچۈن ئەڭ قورقۇنچلۇقى، ساڭا بولغان مۇھەببىتىمدىن ئايرىلىپ قېلىش، مەن مانا مۇشۇنىڭدىن قورقىمەن. مەن قوشۇنغا ئەگىشىپ نەمۇنىلەردە يۈرىمەن، لېكىن كاللامدا بىرلا خىيال: ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىم ئۆزۈم بىلەن بىللە ھالاك بولۇپ كەتمىسۇن، ئۇنى قانداق قىلسام ئۆزۈمدىن ئايرىپ، ئۇنىڭغا مەڭگۈ ھەمراھ بولىدىغان قىلالارمەن؟ لېكىن، ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇنىڭ ئامالىنى تاپالمايمەن، مەن ساڭا بولغان مۇھەببىتىمنى بىر قۇشقا ياكى بەلكىم بىرەر جانىۋارغا، ياكى

بولمىسا مۇشۇنىڭغا ئوخشاش بىرەر جانۋارغا ئايلاندۇرۇپ سېنىڭ قولۇڭغا تاپشۇرماقچى ۋە: «قېنى، قوبۇل قىلغىن، بۇ مېنىڭ مۇھەببىتىم، ئۇ ساڭا مەڭگۈ ھەمراھ بولسۇن» دېمەكچىدىم. ئۇ چاغدا مەن ئۆلۈمدىن ھەرگىز قورقمايتتىم. ھازىر چۈشەندىم، يېڭىدىن دۇنياغا كۆز ئاچقان ئوغلۇم مېنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتىم، ساڭا بولغان مۇھەببىتىمنىڭ جەۋھىرى ئىكەن، ئۇ ئەمدى ساڭا مەڭگۈ ھەمراھ بولىدۇ.

— لېكىن، بىز تېخى ئۇنىڭغا ئىسىم قويمىدۇققۇ، سەن بىرەر ئىسىم ئويلاپ قويدۇڭمۇ؟ — سورىدى ئايال.

— ئويلاپ قويدۇم، — دېدى يۈزبېشى، — ئەگەر قوشۇلساڭ، ئۇنىڭ ئىسمىنى «غۇنۇن»① دەپ قويايلى، بۇ بەك ياخشى ئىسىم.

— غۇنۇن!

— شۇنداق!

— ۋاھ، بەك ياخشى ئىسىم ئىكەن بۇ! غۇنۇن، ئارغىماق دېگەن گەپقۇ!

— شۇنداق، ئۇچ ياشلىق ئارغىماق ئاتنىڭ تازا ۋايىگە يەتكەن ۋاقتى، تۆكلىرى يالتىراپ تۇرغان، يۈگۈرسە قۇيۇننىڭ ئۆزى!

دوغلان بوۋاق تەرەپكە ئېڭىشتى:

— ئاڭلاپ تۇر، ھازىر داداڭ ئىسمىڭنى قويىدۇ!

— سېنىڭ ئىسمىڭ غۇنۇن بولىدۇ، ئاڭلىدىڭمۇ، ئوغلۇم؟ سېنىڭ ئىسمىڭ غۇنۇن، شۇنداق، غۇنۇن بولىدۇ.

چېدىر ئىچىنى سۈكۈت باستى. ئۇلار بۇ ئەھمىيەتلىك دەقىقىلەردە بەختتىن مەست بولغانىدى. كېچە جىمجىت، پەقەت قوشنا چېدىردىكى ئۆتنىڭ ئۆزىچىلا ئۈزۈپ - ئۈزۈپ قاۋاپ قويۇشلىرى ۋە يىراقتىكى ئاتلارنىڭ سوزۇپ - سوزۇپ كىشنىگەن ئاۋازىلا ئاڭلىنىپ قالاتتى. بەلكىم ئات قاتمۇقات تاغلار ئارىسىدىكى يۇرتىنى، تاشقىنلاپ تۇرىدىغان دەريالارنى،

① موڭغۇللار ئۇچ ياشلىق ئاتنى «غۇنۇن» دەيدۇ.

بولۇق ئوت - چۆپلەرنى، ئىللىق قۇياش نۇرىنى ئەسلەپ قالغاندۇر... ئىسمى قويۇلۇپ بولغان بوۋاق تاتلىق ئۇخلىماقتا، ئۇنىڭ يۆگەك ئىچىدىكى تەقدىرى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ۋاقىتلىق قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەن، لېكىن ئۇ ئۇزاققا قالماي ئويغىنىدۇ.

— مېنىڭ ئويلىغىنىم پەقەت بالىمزنىڭ ئىسمىلا ئەمەس، — ئېردىنى بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ جىمجىتلىقنى بۇزدى ۋە قاۋۇل بارماقلىرى بىلەن بۇرۇتىنى سىلاپ قويۇپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — مەن باشقا ئىشلار ئۈستىدىمۇ ئويلىنىپ چىقتىم، دوغلان. سەن بالا بىلەن بۇ يەردە تۇرساڭ بولمايدۇ، بۇ يەردىن تېز كېتىشىڭ كېرەك.

— نېمە؟

— شۇنداق، دوغلان، بۇ يەردىن قانچە تېز كەتسەڭ، شۇنچە ياخشى.

— مەنمۇ بۇ تەرىپىنى ئويلىغان، لېكىن نەگە بارىمەن، بۇ يەردىن قانداق كېتىمەن؟ سەنچۇ؟

— گېپىمنى ئاڭلا، بىز بىللە كېتىمىز.

— بىللە كېتىمىز؟ ياق، ئېردىنى، بۇ مۇمكىن ئەمەس!

— بىللە كەتمەكتىن باشقا نېمە ئامال بار بىزدە!

— لېكىن، سەن ئۆزۈڭنىڭ نېمە ئىش قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىڭنى ئويلاپ باق، سەن دېگەن ئوڭ قانات قوشۇننىڭ يۈزبېشى تۇرساڭ!

— مەن ئويلانمىدىم ئەمەس، قايتا - قايتا ئويلاندىم.

— لېكىن، خاقانىڭ قولىدىن قانداق قېچىپ قۇتۇلسەن؟ قېچىپ كېتەلىگەن تەقدىردىمۇ، بۇ پايانى يوق چۆل - جەزىرىدە نەگە بارىمىز؟ ئېردىنى، ئۆزۈڭنى بېسىۋېلىپ ئوبدانراق ئويلىنىپ باق!

— مەن ھەممىنى ئويلىدىم، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىپ گېپىمنى ئاڭلا. شەھەردىكى ۋاقتىمىزدا ئۆزىمىزنى دالدىغا ئالغان بولساقمۇ، شۇنچە ئادەمنىڭ ئىچىدە باشقا مۇساپىرلارغا ئوخشاش

سىگنىپ كەتكەن بولار ئىدۇق، لېكىن ئۇ چاغدا ئۇنداق قىلمىدۇق. دوغلان، مەن شۇ چاغدىمۇ كېيىننى ئويلاپ ساقا شۇ مەسلىھەتنى قىلغانىدىم، يات ئەلنىڭ ئادەملىرى سىياقىغا كىرىۋېلىپ، مۇساپىرلار قاتارىغا قوشۇلۇپ كەتكەن بولساق، كۈنىمىزنى بىر ئامال قىلىپ ئېلىپ كېتەر ئىدۇق.

— نەلەردە سەرسان - سەرگەردان بولۇپ يۈرەتتۇق، ئېردىنى؟ — دېدى كەشتىچى ئايال ئازابلانغان ھالدا، — بىزگە خاتىرجەم ياشىغۇدەك نەدە يەر بولسۇن؟ خاقانلىك قولىدىن قۇتۇلۇش تەڭرىدىن قۇتۇلۇشتىنمۇ تەس، شۇڭا بىز قېچىشقا پېتىنالمىدۇق، بۇنى سەنمۇ بىلىسەن. قايسىبىر لەشكەر مۇنداق قىلىشقا پېتىنالايدۇ؟ بىز ئوتتۇرىمىزدىكى سىرنى يوشۇرۇپ، ئەندىشە ۋە مۇھەببەت ئىچىدە ياشىدۇق. سەن قوشۇندىن ئايرىلغان بولساڭ، كاللاڭدىن ئايرىلاتتىڭ، مەن سەندىن ئايرىلسام، بەختىمدىن ئايرىلاتتىم. ھازىر بىز يالغۇز ئەمەس، بالىمىز بىزگە مەڭگۈ ھەمراھ بولىدۇ.

ئۇلار ئازاب ۋە ئەندىشە ئىچىدە جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتى، بىر چاغدا يۈزبېشى ئېغىز ئاچتى:

— كىشىلەر ئادەتتە نومۇسلۇق ئىشلار قىلىپ قويغانلىقى، نام - ئابرۇيىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقى ياكى خائىنلىق قىلىپ قويۇپ، جازاغا تارتىلىشتىن قورققانلىقى سەۋەبىدىن قاچىدۇ، ئۇلار پەقەت ئۆزىنىڭ جېنىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن قاچىدۇ. بىز بولساق ئامالسىزلىقتىن قاچماقچى بولۇۋاتىمىز. چۈنكى، تەقدىر بىزگە بىر بالا ئاتا قىلدى، بىز ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق بەدەل تۆلەشكە رازى. خاقانلىك كەچۈرۈمىگە ئېرىشىش يوق گەپ، ئۇ گەپنى بىرلا قىلىدىغان ئادەم. بۇ يەردىن تېز يوقىلايلى، دوغلان، ھازىر قاچساقمۇ كېچىكمەيمىز، بىزگە باشقا ئامال يوق، ماقۇل دېگىن، بىردىنبىر يول پەقەت مۇشۇ. بەخت بىلەن بەختسىزلىك يىلتىزداش، بەختلىك بولۇش ئۈچۈن بەختسىز بولۇپ قېلىشتىن قورقماسلىق كېرەك. بىز بۇ يەردىن كېتەيلى.

يېڭى كتاب تور بېكىتى

ـــ سېنىڭ كۆڭلۈڭنى چۈشىنىمەن، ئېردىنى، ـــ دېدى ئايال پەس ئاۋازدا، ـــ دېگەنلىرىڭ توغرا، ئەينى ۋاقىتتا ئۆلۈم ۋە ياشاشنىڭ قايسىسىنى تاللىۋېلىشنى بىلەلمەي قالغانىدىم، لېكىن مەن ئۆزۈمنى ئويلىمىدىم، مەن سەن بىللە بولغاچقىلا شۇنداق بەختلىك ئىدىم، ۋاقتى كەلسە سەن ئۈچۈن ئۆلۈشكە رازى ئىدىم. لېكىن، سېنىڭ مۇھەببىتىڭنىڭ جەۋھىرى بولغان تۆرەلمىنى قورسىقىمدىلا ئۈجۈقتۇرۇۋېتىشنى خالىمىدىم. مەيلى مېنى ئەقىللىك ياكى دۆت دېگىن، ئىشقىلىپ، ئۇنداق قىلىشقا يۈرىكىم چىدىمىدى...

ـــ كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، بېشىمىزغا مەيلى قانداق كۈن كەلسۇن، ئۆزۈڭنى مۇنداق ئازابلىما. راست، بىز تېخى دۇنياغا كۆز ئاچمىغان نارەسىدىنى نابۇت قىلىشنى خالىمىدۇق، ھازىر ئۇ دۇنياغا كۆز ئاچتى، ئەمدى تېخىمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياشىشىمىز كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەردىن قاچمىساق بولمايدۇ. ھەر ئىككىمىزگە بالا كېرەك.

ـــ مەنغۇ ئۆزۈمنى ئويلىمايمەن، لېكىن بىر ئىشنى بىلگۈم بار، ئەگەر ئۇلار مېنى ئۆلتۈرۈۋەتسە، بالام ئىككىڭلارنى ئامان قويارمۇ؟

ـــ ئۇنداق دېمىگىن، مېنى ئۇنداق پەس كۆرمىگىن، دوغلان. مۇنداق گەپنىمۇ قىلامسەن؟ ئۇ گەپنى قويۇپ، ئېيتىپ باققىنا، ھازىر يولغا چىقساق بەرداشلىق بېرەرلەرسەنمۇ؟ ئاتۇڭ ساڭا ھەمراھ بولۇپ ماڭىدۇ، ئۇ ھازىرلا مېڭىشقا تەييار، ئىككىڭلار ئۇستى يېپىق ھارۋىدا ماڭسىلەر، مەن ئاتلىق يېنىڭلاردا ماڭىمەن، ئالمادىس بىرەر پىشكەللىككە ئۇچرىساقمۇ، سىلەرنى قوغداشقا مەن بار...

ـــ سېنىڭ دېگىنىڭچە بولسۇن، ـــ دېدى كەشتىچى ئايال ئاددىيلا قىلىپ، ـــ سەن بىللە بولسىلا، سەندىن مەڭگۈ ئايرىلمىساملا بولىدۇ...

ئۇلار بۆشۈك يېنىدا باشلىرىنى ساڭگىلاتتى، ئارىنى يەنە

جىمجىتلىق باستى.

— ئاڭلىسام قوشۇن يايىق① دەريا سىغا يېتىپ بېرىشقا ئاز قاپتۇ، بۇ راستمۇ؟ — دېدى دوغلان پەس ئاۋازدا، — ئاتۇڭ شۇنداق دەيدۇ.

— يەنە ئىككى كۈندەك ماڭىمىزغۇ دەيمەن، ئىشقىلىپ، يېتىپ كېلىپ قالدۇق، ئەتىلا بىز تاشقىن رايونغا يېقىنلىشىپ قالىمىز، ئاۋۋال سايباز رايونىغا كىرىمىز، ئۇ يەر چاتقاللىق ۋە قېلىن ئورمانلىق. ئۇ يەردىن ئۆتسەكلا يايىق دەريا سىغا يېتىپ بارىمىز.

— ئۇ دەريا بەك چوڭمۇ؟ سۇيى چوڭقۇرمۇ؟

— ئېدىل دەريا سىغا بېرىش يولىدىكى ئەڭ چوڭ دەريا.

— بەك چوڭقۇرمۇ؟

— سۇيى ئىتتىك ئاقىدىغان يەرلەردىن مۇنداقراق ئاتلار ئۇزۇپ ئۆتەلمەيدۇ. تارماق ئېقىنلىرىنىڭ سۇيى سەل تېيىزرەك.

— چوڭقۇر بولسا سۇيى تىنچ ئاقىدىغاندۇر؟

— تىنچلىقىغۇ تىنچ، لېكىن بەزى يەرلىرىنىڭ سۇيى يەنىلا تېز. سەنمۇ بىلىسەن، مېنىڭ بالىلىق چاغلىرىم يايىق يايلىقىنىڭ بويىدا ئۆتكەن، ئۇ بىزنىڭ تۇغۇلغان يۇرتىمىز. بىزنىڭ ناخشىلىرىمىزمۇ يايىق دەرياسىدىن تۇغۇلغان، ئايدىڭ كېچىلىرى بىز شۇ ناخشىلارنى ئېيتاتتۇق.

— ھەممىسى ئېسىمدە، — دېدى كەشتىچى ئايال خىيالچان ھالدا، — بىر كۈنى سەن ماڭا بىر ناخشا ئېيتىپ بەرگەن، ئۇ ھازىرغىچە ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭدا بىر قىزنىڭ سۆيگىنىدىن ئايرىلىپ قېلىپ، ئۆزىنى يايىق دەرياسىغا تاشلاپ ئۆلۈۋالغانلىقى تەسۋىرلەنگەن.

— ئۇ بىر قەدىمكى ناخشا.

— مېنىڭ مۇنداق بىر خىيالىم بار، ئېيتىنى، ئاق شايىغا

---

① يايىق — ھازىرقى ئۇرال دەرياسى.

بىر كۆرۈنۈش كەشتىلەيمىكىن دەيمەن: دەريانىڭ ئىككى قىرغىقى. دەريادا مەيىن دولقۇن جىمىرلاپ تۇرغان، ئەتراپ بۈككىدە دەرەخلىك، قۇشلار، كېپىنەكلەر ئۇچۇشۇپ يۈرگەن، لېكىن قىزنى دەريا يۇتۇپ كەتكەن، ئۇ يۇرەك ئازابىغا چىدىمىغان. كىشىلەر بۇ كۆرۈنۈشنى كۆرگەندە، يېقىمسىز دەريا يۈزىدىن قايغۇلۇق بىر ناخشا كېلىۋاتقاندەك ھېس قىلسۇن.

ـــ يەنە بىر كۈندىن كېيىن بۇ دەريانى كۆرسەن، گېپىمگە قۇلاق سال، دوغلان، ئەتە كەچكىچە پۈتۈن تەييارلىقىڭنى پۈتكۈزۈپ قوي. مەيلى قانداقلا ۋاقىت بولسۇن، مەن ئاتنى يېتىلەپ چىقسامىلا، سەن دەرھال بۆشۈك بىلەن بالىنى ئاچىققىن، ئەمدى كېچىكسەك، پۈتۈنلەي تۈگىشىمىز. مېنىڭغۇ بۈگۈنلا سېنى ئېلىپ نەگە بولسىمۇ كەتكۈم بار ئىدى. لېكىن، ئەتراپ پايانسىز كەتكەن يايلاق، يوشۇرۇنغۇدەك بىر تۈپ دەرەخ يوق، ئۇنىڭ ئۈستىگە، سۈتتەك ئايدىڭ بولغاچقا، سىرتقا چىقساقلا مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ قالىمىز، ھارۋا بىلەن قېچىپ بولغۇچە ئۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ بولىمىز دېگەن گەپ، يەنە ئالدىغا ئازراق ماڭساق، يايىق دەرياسىغا يېقىنلىشىمىز، ئۇ يەرگە بارغاندا چاتقاللىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتسەك، قېچىپ قۇتۇلالايمىز...

ئۇلار ئۇزۇن پاراڭلاشتى، تۇرۇپلا جىممىدە ئولتۇرۇشۇپ كېتەتتى، تۇرۇپلا ئۆزلىرىگە قاراڭغۇ بولغان كەلگۈسى تەقدىرى ئۈستىدە كاللا قاتۇرۇپ مەسلىھەتلىشەتتى. ھازىر ئۇلارغا يەنە بىر جان قوشۇلدى، ئۇلار ئۈچ ئادەمنىڭ تەقدىرى ئۈستىدە باش قاتۇراتتى. لېكىن، بۇ تايچاق ئۇ ئىشلاردىن خەۋەرسىز، ئۇ بىر چاغدا تېپىچەكلەپ يىغىنى سالدى. دوغلان بالىنى دەرھال قۇچىقىغا ئالدى، ئۇ ئۆزىنىڭ كالانپاي ھەربىكەتلىرىدىن خىجىل بولۇپ، بىر چەتكە سەل ئۆرۈلۈپ بالىغا ئەمچەك سالدى. ئۇنىڭ ئالمىدەك قوش كۆكسى يۈزبېشىغا شۇنداق تونۇش، ئۇ دوغلانىنىڭ ئاشۇ يۇمران، ئاپپاق كۆكسىنى چەكسىز مۇھەببەت بىلەن

سانسىز قېتىم سۆيگەن، ئۇ ئۇنىڭ كۆكسىنى جىممىدە تۇرغان ئۆرەڭ بالىسىنىڭ يۈمىلاق دۈمبىسىگە ئوخشىتاتتى. مانا ھازىر بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر خىل ئانىلىق خۇسۇسىيەت بىلەن ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولماقتا. يۈزبېشى ھەيرانلىق ھەم قايىللىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ قويدى. ئۇ خىيالغا پاتقان ھالدا بېشىنى چايقايتتى، يېقىندىن بېرى ئۇ نۇرغۇن ئىسىق - سوغۇقلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى. تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتى دېگەن مانا مۇشۇ ئىكەن: ئۇ ئاتا بولدى، دوغلان ئانا بولدى. ئۇلار بىر بالىلىق بولۇپ قالدى، ئانا ئۆز سۈتى بىلەن بالىنى باقىدۇ... قەدىمدىن تارتىپ شۇنداق بولۇۋاتىدۇ، ئۆسۈملۈك ئۇرۇقىدىن ئۆسۈملۈك ئۈنىدۇ، بۇ تەبىئەتنىڭ ھىممىتى. ھايۋاندىن ھايۋان تۆرىلىدۇ، بۇمۇ تەبىئەتنىڭ ھىممىتى. پەقەت ئادەملا ئۆزىنىڭ خاھىشى بويىچە تەبىئەتنىڭ بۇ قانۇنىيىتىنى بۇزماقچى بولىدۇ...

تايچاق ئەمچەكنى ھە دەپ شورىماقتا، ئۇنىڭ قورسىقى تويدى، ئۆرەڭ بالىسىنىڭ يۈمىلاق دۈمبىسى ئۇنى رازى قىلدى.

— ۋاي، كۆكسۈمنىڭ ئۇچىنى بەك قىچىشتۇرۇۋەتتى، — دېدى دوغلان خۇشال كۈلۈپ، — قارا، ئۇنىڭ يامانلىقىنى، ئەمچەكنى چىڭگىدە شوراپ ھېچبىر قويۇۋەتكۈسى يوق، قارا، غۇنۇن ساڭا خۇددى تېرەڭنى سويۇپ چاپلاپ قويغاندەك ئوخشاپتۇ. بىزنىڭ ئەجدىھايىمىز، چوڭ ئەجدىھانىڭ بالىسى! قارا، قارا، ئۇ كۆزىنى ئاچتى! قارىغىنا، ئېردىنى، كۆز، بۇرۇن دېگەنمۇ سېنىڭكىغۇ، ئاغزىچۇ تېخى...

— ئوخشايدىكەن، راستتىنلا بەك ئوخشايدىكەن، — دېدى يۈزبېشى خۇشاللىق بىلەن، — مەن ئۇنىڭ سىيماسىدىن بىر ئادەمنىڭ سۈرىتىنى كۆرۈۋاتىمەن، ناھايىتى ئېنىق كۆرۈۋاتىمەن.

— كىمنىڭ سۈرىتىنى دەيسەن؟ — ھەيران بولۇپ سورىدى دوغلان.

— مېنىڭ! ئەلۋەتتە مېنىڭ بولىدۇ - دە.

— مە، بىردەم قولۇڭغا ئېلىپ تۇتۇۋال، شۇنداقلا قارىسىڭ

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بىر پارچە گۆش، پاختىدەك يېنىك، قولۇڭدا بىر توشقاننى تۇتۇپ تۇرغاندەك بولۇپ قالىسەن.

يۇزبېشى نازۇك بىر جىسمنى ئالغاندەك بالىنى ئاۋايلاپ قولىغا ئالدى. ئۇنىڭ قاۋۇل بىلەكلىرىگە بالىنىڭ ئېغىرلىقى زادىلا بىلىنمىدى. ئۇ بالىنى قانداق تۇتۇشنى بىلمەيتتى، بالىنىڭ بىر يەرلىرىنى ئاغرىتىپ قويۇشتىن ئەنسىرەيتتى. ئۇ ئېھتىيات بىلەن بالىنى باغرىغا، ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا يۈرىكىگە ياقتى. ئۇ ئەزەلدىن ھېس قىلىپ باقمىغان ئاجايىپ يېقىملىق تۇيغۇغا ماس ھالدا بىرنەرسىنى ئويلاپ قالدى ۋە ئۆزىنىڭ بۇ ئويىدىن بەختكە چۆمۈپ كۇلۇمسىرەپ قويدى. ئۇ چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن دېدى:

ــ ساڭا ئېيتسام، دوغلان، ئۇ توشقان ئەمەس، بىر پارچە يۇرەك. بالا يەنە ئۇيقۇغا كەتتى. يۇزبېشىنىڭمۇ قايتىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالغانىدى. كېچە بىر يەرگە بېرىپ قالغان، يۇزبېشى سۆيگىنىنىڭ چېدىرىدىن چىقتى ۋە ساڭا ئۆزەك ئاسىنىدا كۆمۈشتەك نۇر چېچىپ تۇرغان ئايغا قارىدى، ئۇنىڭ قەلبىنى بىر خىل غېرىبلىق تۇيغۇسى ئىگىلىدى. ئۇنىڭ بۇ يەردىن كەتكۇسى كەلمەيتتى، دوغلانىنىڭ يېنىغا، ئوغلىنىڭ يېنىغا قايتىپ كىرىپ كەتكۇسى كېلەتتى. زۇلمەت قوينىدا ياتقان پايانسىز يايلاقتىن كېلىۋاتقان ھەر خىل ئاۋازلار ئۇنى سېھرىلەپ قويۇۋاتقاندەك ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى قانداقتۇر بىر شۇملۇقنى تۇيۇپ تۇراتتى. تەقدىر ئۇلارنى خاقانىنىڭ غەربىنى بويسۇندۇرۇش ئىشىغا سۆرەپ كىردى، مانا ئەمدى خاقان ئۇچۇن جان پىدا قىلىدىغان پەيت كەلگەندە، ئۇلار بۇ ئىشقا دۇچ كەلدى، بالا تۇغۇلدى، بۇ گۇناھى ئۇچۇن ئۇلار خاقانىنىڭ جازاسىدىن قاچانلا بولسۇن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، خاقان ئۇلارنى ھەرگىز بوش قويمايدۇ. ئۇلارنىڭ تەقدىرى جاھان ھۆكۈمرانى بىلەن مەھكەم باغلانغان، لېكىن بۇ يەردە تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتىگە خىلاپ، ئۇلارنىڭ شەخسىي تۇرمۇشى بىلەن قىلچە سىغىشالمايدىغان بىر نەرسە مەۋجۇت، شۇنىڭ ئۇچۇن بىردىنبىر يول ــ قېچىش، ئەركىنلىككە چىقىپ، بالىنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش...

ئۇ يېقىنلا يەردىن چاكار ئايال ئاتۇڭنى تاپتى. ئاتۇك ئۇنىڭ ئېتىغا يەم بېرىۋاتاتتى.

— ھە، قانداق، ئوغلۇڭنى كۆردۈڭمۇ؟ — سورىدى ئاتۇك ئالدىراپ.

— كۆردۈم، رەھمەت ساڭا، ئاتۇك.

— ئۇنىڭ ئىسمىنى قويغانسىلەر؟

— ھە، غۇنۇن دەپ قويدۇق.

— ياخشى ئىسىم قويۇپسىلەر.

— شۇنداق، خۇدا ئۇنىڭ ئۆمرىنى بەرسۇن، لېكىن ئاتۇك، بىر ئىشنى ساڭا ھازىرلا ئېيتىپ قويمىسام بولمايدۇ، سەن مېنىڭ بىر تۇغقان قېرىندىشىمدەك بولۇپ قالدىڭ، دوغلان ۋە بالا ئۈچۈن سەن تەقدىر ئەۋەتكەن بىر مېھرىبان ئانىسەن. ئەگەر سەن بولمىغان بولساڭ، دوغلان ئىككىمىز مۇنداق بىللە بولالمىغان، سېغىنىش ئوتىدا ئۆرتىنىپلا يۈرگەن بولاتتۇق. كىم بىلىدۇ، دوغلان ئىككىمىز ئەمدى كۆرۈشەلەيمىزمۇ؟ چۈنكى، بىز باشقىلار بىلەن جان تىكىپ ئېلىشقىلى كېتىۋاتىمىز... ئىشقىلىپ، مەن سەندىن بىر ئۆمۈر مىننەتدار...

— مەن چۈشىنىمەن، — دېدى ئاتۇك، — بۇنىڭ قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىمەن، ئېيرىدىنى، سېنىڭ قىلىۋاتقىنىڭ مىسلى كۆرۈلمىگەن چوڭ ئىش ! — ئۇ بېشىنى چايقاپ قويۇپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — خۇدا ئامانچىلىقىنى بەرسە، ھەممە ئىشىمىز ئوڭۇشلۇق بولار. مەن بىلىمەن، بۇ ئۇلۇغ ئۇرۇشتا، سەن بۇگۈن يۈزبېشى بولساڭ، ئەتە مىڭبېشى نويۇن بولۇپ قالىسەن، ئۆمرۈڭ بەخت ـ سائادەت ئىچىدە ئۆتىدۇ. ئۇ چاغقا بارغاندا، سەن بىلەن بىز ھازىرقى ئىشلارنى سۆزلەپ ئولتۇرمايمىز. سەن يۈزبېشى، مەن بولسام بىر چاكار. بۇ ھەممىگە ئېنىق، لېكىن سەن يۈرىكىڭنىڭ بۈيرۇقى بىلەن باشقا بىر يولنى تاللىۋالدىڭ. مەن سېنىڭ ئېتىڭغا بىرەم قاراپ تۇردۇم. مېنىڭ ساڭا قىلغان ياردىمىم پەقەت شۇلا. مەن ئەسلىي

دوغلاننى كۆتۈشكه، ئۇنىڭ ئىشلىرىغا ياردەملەشكه ئەۋەتىلگەن، بۇنى سەنمۇ بىلىسەن، لېكىن مەن ئۇنى شۇنداق ياقتۇرۇپ قالدىم، چۈنكى ئۇ ئاسماندىن چۈشكەن بىر پەرىزات. شۇنداق ! ئۇنىڭ گۈزەللىكته تەڭدىشى يوق، لېكىن مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم بۇ ئەمەس، باشقا بىر ئىش. دوغلاننىڭ قولىدا ئاجايىپ بىر خاسىيەت بار. يېپ بىلەن شايىنى ھەرقانداق ئادەم تاپالايدۇ، لېكىن دوغلان كەشتىلىگەن نەرسىلەرنى ھېچكىم كەشتىلىيەلمەيدۇ. بۇنى مەن ئوبدان بىلىمەن، ئۇ چوڭ تۇغقا كەشتىلىگەن ئەجدىھا خۇددى جېنى بارەك يۇلقۇنۇپ تۇرىدۇ، ئۇ كەشتىلىگەن يۇلتۇزلار شايى ئۇستىدە نۇر چېچىپ تۇرىدۇ، خۇددى ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭ ئۆزى. شۇڭا، مەن ئۇنى ئاسماندىن چۈشكەن كەشتچى قىز دەيمەن، شۇڭا ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇشنى خالايمەن، ئەگەر سىلەر قېچىپ كېتىشنى ئويلىغان بولساڭلار، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە كېتىمەن، دوغلان يېڭى تۇغۇتلۇق، يولدا ئۆزى يالغۇز قىينىلىپ قالمدۇ.

ـــ مېنىڭ ساڭا دېمەكچى بولغىنىممۇ دەل مۇشۇ ئىش ئىدى، ئاتۇڭ، ئەتە يېرىم كېچىدىن بۇرۇن تەخ بولۇپ تۇرۇڭلار، دوغلان، بالا ئۇچۇڭلار ئۇستى يېپىق ھارۋىدا ماڭمسىلەر، مەن يېنىڭلاردا ئاتلىق ماڭىمەن، يەنە بىر زاپاس ئاتمۇ ئېلىۋالىمەن. بىز يايىق دەرياسىنىڭ كەڭرەك يېرىگە قاراپ ماڭىمىز، ئەڭ مۇھىمى، تاڭ يورۇغۇچە يىراقراق بىر يەرگە بېرىپ يوشۇرۇنۇۋالمىساق، ئەتىگەندە ئۇلار بىزنى تېپىۋالمدۇ...

ئۇلار بىرپەس جىم تۇرۇپ قېلىشتى. يۈزبېشى ئاتقا مىنىشتىن بۇرۇن ئاتۇڭنىڭ ۋۇجۇك قولىغا سۆيۈپ قويدى ۋە ئېچىدە: بۇ ئايالنى تەڭرى دوغلان ئىككىمىزگە ھەمراھ بولۇشقا ئەۋەتكەن، دەپ ئويلىدى. نۇرغۇن يىل ئىلگىرى بۇ ئايال جۇڭگونىڭ چېگرا رايونىدىن قولغا چۈشۈپ، شۇنىڭدىن بېرى چىڭگىزخانىنىڭ قوشۇنى ئېچىدە تۇرۇۋاتاتتى. مۇنداق ئويلىغاندا، ئۇ ئېردىنىنىڭ نېمىسى ئىدى؟ پەقەت چىڭگىزخانىنىڭ غەربكە

يۇرۇش قوشۇنى ئىچىدىكى تەقدىرداشلار شۇ. لېكىن، بۇ بىر جۈپ ئاشىق ـ مەشۇقنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە، ئۇ ئۇلارنىڭ ئەڭ ئىشەنچلىك يۆلەنچۈكى بولۇپ قالدى. يۇزبېشى پەقەت ئاتۇغلا ئىشىنەتتى، دۇنيادا ئۇنىڭدىن باشقا ھېچكىمدىن ئۈمىد كۈتمەيتتى، بۇ يۇرۇشكە قاتناشقان سانسىز ئادەملەر ئىچىدە پەقەت مۇشۇ ئايالا، ياشىنىپ قالغان مۇشۇ ئايال چاكارلا ئۇنىڭ تەرىپىدە تۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقىسى بىكار. كېيىن ئىش دەل ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولۇپ چىقتى.

يۇزبېشى ئۆزىنىڭ ئاق قاشقا ئېتىغا مىنىپ سانسىز چېدىرلارنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ خىيالى بېشىغا كېلىش ئېھتىمالى بولغان چوڭ بالا ـ قازادا ئىدى. ئۇ تەڭرىدىن يېڭىدىن دۇنياغا كۆز ئاچقان بىگۇناھ نارەسىدىنى بالا ـ قازادىن ساقلاپ قېلىشنى تىلەيتتى. چۈنكى، دۇنياغا كۆز ئاچقان ھەربىر جان ئىگىسى تەڭرىنىڭ ئىرادىسىنىڭ نامايەندىسى ئىدى. تەڭرىنىڭ ئىرادىسى بىلەن مەلۇم ئادەم مەلۇم ۋاقىتتا بۇ ئالەمگە تۆرىلىدۇ، خۇددى ئىلاھقا ئوخشاش ئادەم سۈپىتىدە تۆرىلىدۇ، كىشىلەر ئۇنىڭغا قاراپ ئادەمنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىدۇ، ئىلاھ بولسا ئادەم تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان تەڭرىنىڭ ئۆزى. كىمنىڭ پېشانىسىگە قانداق تەقدىر يېزىلغان، كىم بۇ دۇنياغا يارىلىشى، كىم ئۆلۈشى كېرەكلىكىنى بىر تەڭرىنىڭ ئۆزى بىلىدۇ.

يۇزبېشى ئېردىنى ئات ئۈستىدە كېتىۋېتىپ يۇلتۇزلار ئالىمگە قارايتتى، تەڭرىدىن ئامانلىق تىلەپ تىلاۋەت قىلاتتى، تەقدىر ئىلاھىنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ بېقىشقا تىرىشاتتى. لېكىن، تەڭرى سۈكۈتتە، پەقەت كۆكتىكى ئاي پۈتۈن زېمىنغا شاھىت بولۇپ تۇرماقتا، كېچىنىڭ سىرلىق جىمجىتلىققا چۆمگەن ساری ئۆزەك يايلىقىغا ئۆزىنىڭ پاك نۇرىنى سېخىيلىق بىلەن سەپمەكتە ئىدى...

ئەتىسى سەھەر، كىشىلەرنى ئورنىدىن تۇرۇپ، قورال ـ ياراغ،

ئوزۇق - تۇلۇكلەرنى ئېلىپ يولغا چىقىشقا ئۇندەپ يەنە دۇمباق ئاۋازى ياڭرىدى، شۇنىڭ بىلەن چىڭگىزخانىڭ زور قوشۇنى ئۇنىڭ توسالغۇسىز ھوقۇقىنىڭ تۇرتكىسى ۋە ھەيدەكچىلىكى ئاستىدا غەربكە بولغان يۈرۈشنى يەنە داۋاملاشتۇردى.

بۇ سەپەرنىڭ ئون يەتتىنچى كۈنى ئىدى. ساری ئۆزەك يايلىقىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن، يۈرۈش ئەڭ قىيىن بولغان قىسمى ئارقىدا قالغان، يەنە بىر كۈن ماڭسا، يايىق دەرياسىنىڭ تاشقىن رايونىغا يېقىنلىشاتتى، ئۇنىڭدىن كېيىنكى يول ئېدىل دەرياسىغا قاراپ سوزۇلاتتى. ئېدىل دەرياسى يەر شارىنى شەرق ۋە غەرب دەپ ئىككىگە بۆلۈپ تۇراتتى.

ھەممە ئىش بۇرۇنقىدەك، قارا ئاتقا مىنگەن ئوچ تۇغچى يەنىلا چوڭ تۇغنى كۆتۈرۈپ ئالدىدا كېتىۋاتاتتى، چىڭگىزخان قورۇقچى ۋە نۆكەرلەرنىڭ ھمايىسىدە تۇغنىڭ ئارقىسىدا كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئاستىدا يەنە ھېلىقى قارا قۇيرۇق بوز يورغا ئۇنى يېنىك تەۋرىتىپ يورغىلاپ كېتىۋاتاتتى، بېشى ئۇستىدە ھېلىقى ئاق بۆلۈت، ئۇنىڭدىن بىردەمدۇ ئايرىلمايدۇ، ئۇ نەگە بارسا شۇ يەرگە بارىدۇ. ئۇنىڭغا قارىغانسېرى خاقان ھۇزۇرلىنىدۇ، ئۇنىڭدىكى مەنمەنچىلىكمۇ بارغانسېرى كۆچىيىپ بارىدۇ. يەر يۈزىدە سانسىز ئادەم قارىيىپ كېتىپ بارىدۇ. مانا بۇ چىڭگىزخانىڭ زور قوشۇنى، ئەتراپىنى ۋاراڭ - چۇرۇڭ بىر ئالغان. بۇ داۋالغۇپ تۇرغان دەريانىڭ شاۋقۇنىنى ئەسلىتىدۇ. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى، كەلكۈندەك جاھانىنى بىر ئېلىپ كېتىۋاتقان ئاتلىقلار، قورال - ياراغ، ئوزۇق - تۇلۇكلەر... ھەممىسى چىڭگىزخاننىڭ شان - شۆھرىتىنىڭ، ھوقۇقىنىڭ نامايەندىسى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئوچۇن يارالغان، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ نىيىتى - ئىقبالىنىڭ تۇگمەس بۇلىقى. شۇ تاپتا ئۇ ئات ئۇستىدە ئويلاپ كېلىۋاتقان نەرسىلەرنى ئادەتتىكى ئادەملەر ئويلاشقىمۇ جۇرئەت قىلالمايدۇ، ئۇ پۈتۈن دۇنياغا ھۆكۈمران بولماقچى، ئۆزى ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ

هۆكۈمرانلىقىدا بولىدىغان، بىرلىككە كەلگەن دۇنياۋى ئىمپېرىيە قۇرماقچى. بۇ مەقسەتكە قانداق يەتكىلى بولىدۇ؟ بۇنىڭ ئۈچۈن ھازىرلا ئۆزىنىڭ پەرمانىنى تاشقا ئويدۇرۇپ تىكلەپ قويۇش كېرەك. ئۇنىڭ دۇنياغا قانداق ھۆكۈمرانلىق قىلىش توغرىسىدىكى پەرمانى ئويۇلغان ئابىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرسىلا، ئۇنىڭ ئىرادىسى بۇ دۇنيادىن مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ. ئۇ يول بويى مانا مۇشۇلارنى ئويلاپ ماڭدى. بۇ خىيال ئۇنى بارغانسېرى قىزىقتۇرۇپ بىردەمدۇ ئارامسىغا قويمىدى. ئۇ بۇ يىل قىش ئېدىل دەرياسى بويىدا بۇ ئىشنى پۈتكۈزۈۋېتىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى. دەريا‌غا مۇز قېتىشنى ساقلىغۇچە بولغان ئارىلىقتا، ئۇ پۈتۈن ئالىم ـ ئۆلىمالارنى يىغىپ، ئۆزىنىڭ مەڭگۈ يىمىرىلمەس ئىمپېرىيە قۇرۇش خىيالىنى ئۇلارغا ئېيتىدۇ، ئاندىن پەرمان تەييارلاپ ئۇنى تاشقا ئويدۇرىدۇ. ھېكمەتلىك بۇ پەرمان كەلگۈسىدە دۇنيانى تۈپتىن ئۆزگەرتىدۇ، پۈتۈن دۇنيا ئۇنىڭ ئايىغى ئاستىغا باش قويىدۇ. ئۇ ئۆزىمۇ دەل مۇشۇ مەقسەتتە غەربكە يۈرۈش قىلغان. دۇنيادىكى ھەممە نەرسە مۇشۇ مەقسەت ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى، ئۇنىڭغا قارشى نەرسىلەرنى، بۇ يۈرۈشنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىگە پايدىسىز بولغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى تازىلاش، ئۇلارنى تۈپ يىلتىزىدىن يوقىتىش كېرەك.

چىڭگىزخان يەنە ناخشا غىڭشىشقا باشلىدى:

ئاسماندىكى ئۇز تولۇن ئاينى
قاداپ قويدۇم چېدىر ئۈستىگە !...
تۈيمەقىدىن بىز مىنگەن ئاتنىڭ
قاچالمايدۇ ھەتتا چۈمۈلە !...
نەۋرىلىرىم ھامان بىر كۈنى،
يېنىڭ قىلىپ ئېغىر يۈكۈمنى

سۆيۈندۈرەر مېنىڭ قەلبىمنى،
ھەم چۈشىنىپ يېتىدۇ شۇ چاغ
غالىبلىقنىڭ زور قىممىتىنى !...

ئەنسىرىگەن ئىش ئاخىر يۈز بەردى، شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن بىر ئادەم كېلىپ چىڭگىزخانغا، بىر ئايالنىڭ ئۇنىڭ پەرمانىغا خىلاپلىق قىلىپ بالا تۇغقانلىقىنى، بالىنىڭ ئوغۇل ئىكەنلىكىنى، ئەمما بالىنىڭ دادىسىنىڭ كىم ئىكەنلىكى ئېنىق ئەمەسلىكىنى يەتكۈزدى. بۇ ئىشنى يەتكۈزۈپ كەلگەن ئادەم مىرزا ئارىشاڭ ئىدى. ئىككى مەڭگۈ قىپقىزىل، كۆزلىرى ھەمىشە ئويناپ تۇرىدىغان مىرزىنىڭ ئالدىدىن ھېچنېمە قېچىپ قۇتۇلالمايتتى، بۇ قېتىممۇ ئۇ بۇ خەۋەرنى بىرىنچى بولۇپ يەتكۈزدى.

— پېقىر ھەممە ئەھۋالنى ئۇلۇغ خاقانغا يەتكۈزۈشنى بۇرچۇم دەپ بىلىمەن، چۈنكى خاقان بالا تېپىشنى مەنئى قىلىش توغرىسىدا ئاللىبۇرۇن پەرمان چۈشۈرگەن، — سەمرىپ تەقىلىپ كەتكەن مىرزا ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ يۈرۈپ گېپىنى ئاخىرلاشتۇردى ۋە شامالدا خاقانىنىڭ گېپىنى ئاڭلىيالماي قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنىڭ بىلەن يانمۇيان ماڭدى.

چىڭگىزخان ئۇنىڭ گېپىنى دەماللىققا ئاڭقىرالمىدى، شۇڭا دەرھال جاۋاب قايتۇرمىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالى نامىنى مەڭگۈ ساقلاپ قالىدىغان ئابىدە تاشتا بولغاچقا، تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن بۇ كۆڭۈلسىز ئىشقا ئالدىراپ خىيالىنى بۆلمىدى. ئۆزى ئويلاپ باقمىغان مۇنداق ئىشنىڭ چىقىشىغا، بۇ خەۋەرنىڭ ئۆزىگە مۇنداق قاتتىق تەسىر قىلىشىغا ئۇنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. ئۇ قاتتىق خورلۇق ھېس قىلغاندەك جىمىپلا كەتتى، ئاچچىق بىلەن ئاتنى دېۋىتتى. ئۇنىڭ سۆسەر جۇۋىسىنىڭ ئىككى پېشى شامالدا خۇددى قۇش قانىتىدەك لەپەڭشىيىتتى، ئەمدى مىرزا ئارىشاڭ بولسا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قېيىن ئەھۋالدا قالدى.

ئۇ تۇروپ خاقان ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ يېنىدا كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ خاپا بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئاتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ سەل ئارقىدا قالسا، تۇروپ خاقانىنىڭ بۇيرۇقىنى ئاڭلىيالماي قېلىشتىن ئەنسىرەپ، يەنە ئۇنىڭ بىلەن قاتارلىشىپ ماڭاتتى. ئۇ بۇ ھۆكۈمراننىڭ شۇنچە ئۇزۇن سۈكۈت قىلىشىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنمەيتتى ۋە چۈشىنىشكىمۇ قادىر ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ ئېغىزىدىن: «ئۆلتۈرۈلسۇن» دېگەن سۆز چىقىپ كەتتىمۇ، بولدى، خاقانىنىڭ پەرمانىغا خىلاپلىق قىلىشقا پېتىنغان ھېلىقى ئايال بىلەن ئۇنىڭ ھارامدىن بولغان بالىسى شۇ زامان جېنىدىن ئايرىلىدۇ. باشقىلارغا ئىبرەت بولسۇن ئۈچۈن، ئۇ بۇزۇق خوتۇنىنى كىگىزگە يۆگەپ تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىش تۈگەيدۇ.

خاقانىنىڭ تۇيۇقسىز بۇرۇلۇپ گەپ قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ، مىرزا قورقۇنىدىن ئات ئۈستىدە تىككىدە تۇروپ كەتتى.

ــ ئۇنداقتا، ئۇ قانجۇق يېرىلغۇچە بولغان ئارىلىقتا ئۇنىڭ ئېغىر ئاياغ ئىكەنلىكىنى ھېچكىم سەزمەپتۇمۇ؟ ياكى بىلىپ تۇروپ خەۋەر قىلمىغان گەپمۇ؟

مىرزا ئارىشاڭ بۇنىڭ قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈردى، لېكىن گەپلىرىنىڭ باش - ئاخىرى قولاشماي، خاقانىنىڭ غەزىپىنى قوزغاپ قويدى.

ــ ئاغزىڭنى يۇم ! ــ خاقان زەردە بىلەن ۋارقىرىدى.

بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، خاقان يەنە ئاچچىق بىلەن سورىدى:

ــ ماقۇل، ئۇنىڭ كىمنىڭ خوتۇنى ئىكەنلىكىنى ھېچكىمۇ بىلمىگەن بولسۇن، بىراق ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەرسىلەر؟ ئۇ ئاشپەزمۇ، ئوت قالايدىغان خوتۇنمۇ ياكى مالغا قارايدىغان چاكارمۇ؟

ئۇ بالا تۇغقان ئايالىنىڭ چوڭ تۇغقا ئەجدىھانىڭ رەسىمىنى كەشتىلىگەن كەشتىچى ئايال ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغىنىدا،

يېڭى كتاب توربېكتى www.yengikitap.com

هەيرانلىقتىن داڭ قېتىپ قالدى. چۈنكى، ئۇ مۇنداق ئىشلارنىمۇ قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ بارلىقىنى، ئۆزىنىڭ چوڭ - چوڭ تۇغقانلىرىمۇ مەلۇم ئادەمنىڭ تېكىپ كەشتىلىگەنلىكىنى ئەزەلدىن خىيالىغا كەلتۈرمىگەنىدى. راست، ئۇ ئۆتۈك كېيىپ يۈرگەن بىلەن، ئۇنى كىم تەككەنلىكىنى، قەيەرگە بارسىلا تەييار چېدىر، ئۇنىڭ ئىچىدە راھەتلىنىپ ئولتۇرغىنى بىلەن، ئۇ چېدىرلارنى كىملەرنىڭ تىككەنلىكىنى ئويلىمايتتى، مۇنداق ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارنى ئويلاشقا چولىسىمۇ تەگمەيتتى. ئەمدى بۇ قانداق گەپ؟ چوڭ تۇغ ئەسلىدىنلا مەۋجۇت ئەمەسمىدى؟ ئۆزىنىڭ يېنىدا، قوشۇننىڭ ھەممە يېرىدە ئۇنى دائىم كۆرۈپ تۇراتتىغۇ؟ خۇددى ئالدىن يېقىپ قويۇلغان گۈلخاندەك، ئۇ بارغانلىكى يەردە، قونالغۇدىكى بارگاھلاردا، يۇرۇش قىلىۋاتقان لەشكەرلەر ئىچىدە، كەسكىن ئۇرۇش مەيدانلىرىدا ۋە ھەشەمەتلىك بەزمىلەردە ئاشۇ تۇغنىڭ لەپىلدەپ تۇرغانلىقىنى كۆرەتتىغۇ؟ قاراڭ، ھازىرمۇ تۇغچىلار ئاشۇ تۇغنى كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئۇچۇن يول ئېچىپ كېتىۋاتامدۇ! ئۇ يات ئەلنىڭ تۇغلىرىنى يۇلۇۋېلىپ ئايىغى ئاستىغا تاشلاپ، ئۆزىنىڭ ئاشۇ تۇغىنى ئۇنىڭ ئورنىغا قاداش ئۈچۇن غەربكە يۈرۇش قىلىۋاتىدۇ، ئۇ بۇنى چوقۇم ئەملىگە ئاشۇرالايدۇ... ھەرقانداق نەرسە ئۇنى بۇ يولدىن توسۇيالمايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن دۇنيانى بويسۇندۇرۇشقا يۈرۇش قىلىۋاتقانلار ئىچىدىن ئۇنىڭ پەرمانىغا بويسۇنمايدىغان بىرەرى چىقىدىكەن، ئۇنىڭغا ئۆلۈمدىن باشقا يول يوق. ئادەملەرنى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇش ئۈچۇن جازالاپ تۇرۇش كېرەك. مانا بۇ بىر ئادەم نۇرغۇن ئادەمنى باشقۇرۇشتىكى ئۇنۇملۇك قورال.

لېكىن، كەشتىچى ئايالنىڭ ئىشىدا، گۇناھكار ئادەم يالغۇز ئۇلا ئەمەس، يەنە بىر ئادەممۇ بار، ئېنىقكى ئۇ ئادەم يا ئوزۇق - تۇلۇككە مەسئۇل ئادەملەر ئارىسىدا، يا لەشكەرلەرنىڭ ئارىسىدا... لېكىن ئۇ زادى كىمدۇر؟...

شۇ كۈندىن باشلاپ چىڭگىزخان غەمكىن بولۇپ قالدى. بۇ

ئۇنىڭ ھەيكەلنىڭكىدەك قېتىپ قالغان چىرايىدىن، قۇرغۇيىنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرىگە سايە تاشلاپ تۇرغان غەمكىنلىكتىن ۋە ئات ئۈستىدە دۈگدىيىپ ئولتۇرۇشلىرىدىن مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. ئۇ كەشتىچى ئايال ۋە ئۇنىڭ ئىسمى تېخى نامەلۇم بولغان ئاشنىسىنىڭ ئۆز پەرمانىغا خىلاپلىق قىلغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى بۇ ئىشنىڭ پۈتۈنلەي ئوخشاش بولمىغان باشقا بىر ئىشنى ئېسىگە سالغانلىقىدىن غەمكىن بولۇپ قالغانىدى، بۇنى ھەتتا جىددىي ئىش بىلەن خاقانىڭ ئالدىغا كېلىپ ـ كېتىپ يۈرگەنلەرمۇ بىلمەيتتى. ھازىر ئۆتمۈش بولۇپ قالغان بۇ ئىش ئۇنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ساقايماس ئەلەملىك جاراھەت ئىزى قالدۇرغانىدى.

بالىلىق دەۋرىدە بولۇپ ئۆتكەن ئاشۇ ئىشنى ھەر قېتىم ئېسىگە ئالسىلا، ئۇنىڭ يۈرىكىدىن خۇددى زىخ تىققاندەك قان قۇيۇلاتتى. ئۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى ئىسمى بويىچە تېمۈرچىن دەپ ئاتىلاتتى. ئاتىسىدىن كىچىكلا يېتىم قالغان ئاشۇ تېمۈرچىننىڭ كېيىنكى كۈنلۈكتە جاھاننى زىلزىلىگە سالىدىغان ھۆكۈمران بولۇپ قېلىشىنى ھېچكىمۇ ئويلىمىغان، ھەتتا ئۇنىڭ ئۆزىمۇ مۇنداق بولۇشىنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەن. ئاشۇ ۋاقىتتا، يىراقتا قالغان ياشلىق دەۋرىدە ئۇ تولىمۇ ئېغىر خورلۇقنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن. ئۇ كىچىكىدىنلا چاي ئىچۈرۈپ قويغان خوتۇنى بورىتاي بىلەن شېرىن ئايلىرىنى ئۆتكۈزۈۋاتقان كۈنلەردە، مېركىتلار تۈيۈقسىز ھۇجۇم قىلىپ بورىتايىنى تۇتۇپ كەتتى. ئۇ دۈشمەنلىرىگە قارشى ئاتلىنىپ، بورىتايىنى قۇتۇلدۇرۇپ كەلگەن ئارىلىقتا نۇرغۇن كۈنلەر، نۇرغۇن كېچىلەر ئۆتۈپ كەتتى، زادى قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى ھېسابلاپ كۆرۈشكە ئۇ جۈرئەت قىلالمايتتى. زور قوشۇنغا قوماندانلىق قىلىپ غەربكە يۈرۈش قىلىۋاتقان، ئۆزىنىڭ نامىنى دۇنياغا ھۆكۈمرانلىق قىلىش بابىدا مەڭگۈ ئۆچمەيدىغان، ئورنىغا ھېچكىم دەسسىيەلمەيدىغان قىلماقچى، ھەممىنى ئۇنتۇپ پۈتۈن

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.uygurkitap.com

دۇنيانى بويسۇندۇرماقچى بولۇۋاتقان بۇگۈنكى كۈنلۈكتىمۇ، ئۇ ئاشۇ كۈنلەرنى ھېسابلاپ بېقىشقا يەنىلا جۈرئەت قىلالمايدۇ.

شۇ چاغدا ئۇلار ئىنسان قېلىپىدىن چىققان پەسكەش مېركىتلار بىلەن ئۇچ كېچە - كۈندۈز قانلىق ئۇرۇش قىلدى. مېركىتلار رەھىمسىزلىك بىلەن قىلىنغان دەھشەتلىك ھۇجۇمغا بەرداشلىق بېرەلمەي مال - ۋاران، ئوزۇق - تۈلۈكلىرىنى تاشلاپ بەدەر قېچىشتى. ئۇلار ئۆچ ئېلىشتىن قورقۇپ، ئۆزلىرىنىڭ بىچارە جېنىنى ساقلاپ قېلىش كويىدىلا قالغانىدى. ئاشۇ كېچە ئۇنىڭ ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن قىلغان قەسىمى ئاخىر ئەمەلگە ئاشتى. ئۇ شۇنداق قەسەم قىلغانىدى:

... كۆكتە يەلپۇنۈپ تۇرغان قەدىم تۇغ ئۆزرە
قەسەم قىلىپ چاچتىم ئىسسىق قېنىمنى.
بوم ئاۋازلىق، ئاشۇ يوغان دۇمباقنى
چالدىم راسا چاڭ كەلتۈرۈپ ئاسمانىنى.
مىنىپ ئۇچقۇر قۇندۇز رەڭلىك تۇلپارغا،
كىيىپ ساۋۇت، دۇبۇلغىنى ئۇستۇمگە،
تۆمۈر كېسەر شەمشەر ئېلىپ قولۇمغا،
ئاتلاندىم مەن مېركىتلارنى قىرماققا...
يانمايمەن ھېچ ياۋنى قىرىپ پۈتمىسەم،
يۈرتىن چۆلگە ئايلاندۇرۇپ ئەتمىسەم...

ئاشۇ قورقۇنچلۇق قەسەم ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراش ۋە يىغا ئاۋازى ئىچىدە ئەمەلگە ئاشقان ئاشۇ كېچىسى، تىرىپىرەن بولۇپ قېچىشۋاتقان ۋە قوغلىشۋاتقان كىشىلەر ئارىسىدا ئۇستى يېپىق بىر ھارۋا ئۇچقاندەك قېچىپ كېتىۋاتاتتى. «بورىتاي! بورىتاي، سەن قەيەردە، بورىتاي !» تېمۇرچىن ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ ئۇيان - بۇيان يۈگۈرەيتتى، لېكىن ھەرقانچە قىلىپمۇ خوتۇنىنى تاپالمايتتى. ئۇ ئاخىردا ھېلىقى ھارۋىنى قوغلاپ

يەتكەندە، ئۇنىڭ ئادەملىرى ھارۋىكەشنى ئۆلتۈرۈپ ھارۋىنى توختاتقانىدى. «مەن ماۋۇ يەردە! مەن بورىتاي!» بورىتاي ۋارقىرىغىنىچە ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى، ئاڭغىچە تېمۇرچىنمۇ ئاتتىن ئىرغىپ چۈشتى، ئۇلار قاراڭغۇلۇق ئىچىدە مەھكەم قۇچاقلاشتى. ئۆلۈم ئاغزىدىن قۇتۇلۇپ قالغان خوتۇنى ئۇنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتقان ئاشۇ بىر پەيتتە، خوتۇنىنىڭ يېقىملىق بوينىدىن ئۇنىڭ دىمىقىغا غەلىتە بىر پۇراق ئۇرۇلدى، ئۇنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى، ئېنىقكى بۇ بىر بەڭگىنىڭ ئاغزىدىن قالغان تاماكا ھىدى، ئوتتۇرىدا قورقۇنچلۇق بىر ئىش يۈز بەرگەن! تېمۇرچىن نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تۇرۇپلا قالدى، لەۋلىرىنى چىشلەپ قانىتىۋەتكەنلىكىنىمۇ سەزمىدى. ئەتراپتا يەنىلا قانلىق ئۇرۇش داۋاملاشماقتا ئىدى...

تېمۇرچىن شۇ ئىشتىن كېيىن ئۇرۇشقا قاتناشمىدى. ئۇ دۇشمەن قولىدىن ساق ـ سالامەت قۇتۇلۇپ قالغان خوتۇنىنى ھارۋىغا چىقىرىپ قويۇپ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا كەتتى. ئۇ ئۆزىنى بېسىۋېلىشقا، يۈرىكىگە نەشتەردەك سانجىلىۋاتقان ئاشۇ ئىشنى ھازىرچە تىلغا ئالماسلىققا تىرىشاتتى. ئۇ ئاخىر بىر ئۆمۈر مۇشۇ ئىشنىڭ كۆڭۈل ئاغرىقىنى تارتىپ ئۆتۈپ كەتتى. راست، خوتۇنى ئۇلارنىڭ قولىغا ئامالسىز چۈشۈپ قالغان، لېكىن ئۇ قانداق قىلىپ ئېغىر ئازابلاشلاردىن قۇتۇلۇپ قالدى؟ ئېنىقكى، ئۇلار بورىتايىنى ئۇرۇپ ئازابلىمىغان، ئۇنىڭ تۇرقىدىنمۇ ھېچبىر ئازابلانغانلىقى چىقىپ تۇرمايدۇ. لېكىن، تېمۇرچىن بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمىدى، شۇنىڭدىن كېيىنمۇ ئىككىسى بۇ ئىشنى تىلغا ئېلىشمىدى.

مەغلۇپ بولغان مېركىتلارنىڭ باشقا ئەللەرگە چىقىپ كېتىشكە ۋە ئادەمزات يوق چەت ـ ياقىلارغا قېچىپ كېتىشكە ئۇلگۈرەلمىگەنلىرى ناھايىتى ئاز ئىدى، ئەمدى ئۇلاردىن ھېچقانداق خەۋپ كەلمەيتتى. ئۇلارنىڭ مالچى، چاكار ياكى قۇل قاتارىدا يۈرۈەرگەنلىرىدىن ھازىر چىڭگىزخان دەپ ئاتىلىۋاتقان

يېڭى كتاب تور بېكىتى www.yengikitap.com

تېمۇرچىنىڭ رەھىمسىزلىك بىلەن ئۆچ ئالغانلىقىنىڭ سىرىنى يەنىلا ھېچكىم بىلەلمىدى. ئاخىرقى ھېسابتا چىڭگىزخان ئۇلارنىڭمۇ بىرىنى قويماي قىرىۋەتتى. ئەمدى بورىتاي ئەسىرگە ئېلىنىغان چاغدا، مېركىتلار بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا زادى قانداق ئىشلارنىڭ بولغانلىقىنى بىلمىدىغان ئادەم قالمىغانىدى.

كېيىنكى ۋاقىتتا چىڭگىزخان يەنە ئۇچ خوتۇن ئالدى، لېكىن ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى رەھىمسىز تەقدىر ئۇنىڭ يۈرىكىدە قالدۇرۇپ كەتكەن جاراھەتنى ساقايتالمىدى. خاقان مانا مۇشۇنداق ئېغىر ئازاب ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى، پۈتۈن ئادەمگە سىر بولغان بۇ ئىش ئۇنىڭ يۈرىكىنى توختىماي يەيتتى. بورىتاي تۇنجى ئوغلى جۇجىنى تۇغقاندا، چىڭگىزخان ۋاقتىنى شۇنچە ئىنچىكىلىك بىلەن ھېسابلاپمۇ، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ بالىسى ياكى ئەمەسلىكىنى ئېنىقلىيالمىدى. ئىسمى نامەلۇم بولغان بىر ئىپلاس ئۇنىڭ ئامىنى بۇلغىغان، شۇنىڭ بىلەن ئۇ مەڭگۈ ئارامىنى يوقاتقانىدى.

ئىسمى نامەلۇم بولغان يەنە بىر ئادەم، ھېلىقى كەشتىچى ئايالنىڭ ئاشنىسىنىڭ قىلغان ئىشى خاقان بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىز بولسىمۇ، لېكىن ئۇ يەنىلا غەزەپ ئوتىدا ئۆرتەنمەكتە ئىدى.

بەزىدە كىچىككىنە ئىشلار تۇپەيلىدىنلا، ئادەمگە بايىلا ناھايىتى كۆڭۈللۈك بىلىنگەن دۇنيا بىردىنلا بۇزۇلۇپ كەتكەندەك، ئۆزگىرىپ پۈتۈنلەي باشقىچە تۇسكە كىرىپ قالغاندەك بىلىنىدۇ... خاقان شۇ تاپتا دەل شۇنداق ھېسسىياتقا كېلىپ قالغانىدى. ئەتراپتىكى ھەممىلا نەرسە بۇ كۆڭۈلسىز خەۋەرنى ئاڭلاشتىن ئىلگىرىكىگە ئوخشاش تۇرۇپتۇ. ئەنە، قارا ئات مىنىپ ئەك ئالدىدا كېتىۋاتقان تۇغچىلار ئەجدىھا رەسىمى چۈشۈرۈلگەن چوڭ تۇغنى ھەيۋەت بىلەن كۆتۈرۈپ كېتىۋاتىدۇ؛ ئۇنىڭ ئاستىدا يەنە شۇ بوز يورغا خوب؛ نۆكەرلەر ئۇنىڭ ئوڭ - سولىدا ھۆرمەت بىلەن كەلمەكتە؛ گېشگىر مىللىتىدىن بولغان

بەش يۇز قورۇقچى ئۇنى سادىقلىق بىلەن قوغداپ كەلمەكتە؛ ئۇنىڭ تەڭداشسىز زور قوشۇنى بىپايان كەڭلىكتە يېيىلىپ كېتىۋاتىدۇ؛ ئۇنىڭ بېشىدا ۋە سانسىز كىشىلەر ئېقىمىنىڭ ئۇستىدە يەنە شۇ سادىق، ئىشەنچلىك ئاق بۇلۇت، يۇرۇش باشلانغان كۈنىلا تەڭرىنىڭ ئۆزىگە ھەمراھ بولۇۋاتقانلىقىنى ئىسپاتلىغان ئاشۇ ئاق بۇلۇت ئەگىپ يۇرمەكتە.

ھەممە نەرسە بۇرۇنقىغا ئوخشاشتەك قىلاتتى. لېكىن، يەنە قانداقتۇر بىر نەرسە بۇ دۇنيادا مەدىرلاۋاتقاندەك، ئۆزگىرىۋاتقاندەك بىلىنەتتى، چىڭگىزخاندا بېشىغا چوڭ بىر بالا - قازا كېلىدىغان تۇيغۇ پەيدا قىلاتتى. بەزىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنمايۋاتقانلىقى شۇنىڭدىن بولسا كېرەك. شۇڭا، ئۇلار ئۆزىنىڭ شەخسىي ئارزۇ - ھەۋەسلىرىنى ئۇنىڭ ئۇلۇغ غايىسىنىڭ ئۈستىگە قويۇشقا پېتىنىۋاتىدۇ، شۇڭا بەزىلەر ئۇنىڭ مۇقەددەس پەرمانىنى خالىغانچە ئالماق ئاستى قىلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ لەشكەرلىرىنىڭ ئىچىدە خاقان ئۇچۇن جان پىدالىق بىلەن خىزمەت قىلىشنى، ئۇنىڭ پەرمانلىرىغا شەرتسىز بويسۇنۇشنى ئەمەس، خوتۇنلار بىلەن كۆڭۈل ئېچىپ يۇرۇشنى ئويلايدىغانلارمۇ بار ئىكەن تېخى ! مۇشۇنداق ئەرزىمەس بىر خوتۇننى، مۇشۇنداق پەسكەش بىر كەشتىچى خوتۇننى ئۆلتۈرۈۋەتسە، كەشتە تىكىدىغان باشقا ئادەم چىقماي قالارمۇ؟ قوشۇندىكى شۇنچە ئاياللار ئۇنىڭ ئىجازىتىسىز بالا تۇغۇشقا پېتىنالماي، ئۆزلىرىنى شۇنداق چىڭ تۇتۇپ يۇرسە، ئاشۇ بىر كەشتىچى خوتۇننىڭ ئۇنىڭ پەرمانىنى كۆزىگە ئىلماي، بالا تۇغۇشقا جۇرئەت قىلغىنىنى قارا ! ...

بۇ خىياللار گويا ياۋا گىياھتەك ئۇنىڭ يۈرىكىدە ئۇن - تىنسىز بىخلىماقتا ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن غەزەپ ئوتى يېلىنجايتتى. ئەمەلىيەتتە، بۇنىڭ تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق بىر ئىش ئىكەنلىكى، ئۇنى قانداقتۇر ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە دەپ قاراش ھاجەتسىزلىكى ئۇنىڭغا ئېنىق بولسىمۇ، لېكىن غايىبتىن

كەلگەن بىر ئاۋاز، ئۇنىڭدىن پەرمانغا خىلاپلىق قىلغان ھەرقانداق ئادەمنى قاتتىق جازالاشنى، پۈتۈن ئادەمنىڭ ئالدىدا جېنىدىن جۈدا قىلىشنى رەھىمسىزلىك بىلەن قاتتىق تەلەپ قىلماقتا ئىدى. بۇ ئاۋاز شۇ تاپتا ئۇنىڭ ھەرقانداق خىيالىنى بېسىپ چۈشۈۋاتاتتى.

خاقان كۈن بويى ئاتتىن چۈشمىدى، ئۇنىڭ ئاستىدىكى ھېرىشنى بىلمەيدىغان بوز يورغا خوبمۇ ئۆزىنىڭ يۈكىنىڭ بارغانسېرى ئېغىرلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزگەندەك ئىدى، ئۇ بىر خىل يورغىسى بىلەن قۇيۇندەك ماڭغاچقا، قارا تەرگە چۆمۈپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭدا مۇنداق ئەھۋال ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغانىدى.

چىڭگىزخان چىرايى تولىمۇ سۇرلۇك، جىممىدە كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ زور قوشۇنىنىڭ غەربكە قاراپ ئىلگىرىلىشىگە، پۈتۈن دۇنيانى بويسۇندۇرۇش ئۇلۇغ نىشانىسىگە توسالغۇ بولۇۋاتقان ھېچقانداق نەرسە يوقتەك كۆرۈنگىنى بىلەن، قانداقلا بولسۇن بىر ئىش چىققانىدى: كۆزگە كۆرۈنمەس كىچىككىنە بىر تاش ئۇنىڭ مۇستەھكەم غايە تېغىدىن دومىلاپ چۈشتى. بۇ ئۇنىڭ خاتىرجەملىكىنى بۇزدى، يول بويى بۇ ئىش كاللىسىدىن چىقمىدى، يۈرىكىگە نەشتەر سانجىلىۋاتقاندەك بىئارام بولدى، ئويلىغانسېرى، ئەڭ ئىشەنچلىك دەپ يۈرگەن ئادەملىرىگە شۇنچە غەزىپى كەلدى. ئۇلار نېمىشقا بۇ ئىشنى ھازىرغىچە سۆزەپ كېلىپ، ئۇ خوتۇن تۇغۇپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن خەۋەر قىلدى؟ ئۇلار بۇرۇن نېمە ئىش قىپتىكەن، نەلەرگە قاراپ يۈرۈپتىكەن؟ ئەجەبا، بىر خوتۇننىڭ ئېغىرئاياغ ئىكەنلىكىنى بىلىۋالماق شۇنچە تەسمۇ؟ ئەگەر ئۇ بۇزۇق قانجۇقنى تۇغۇشتىن بۇرۇن ھەيدىۋەتكەن بولسا، ئىش پۈتۈنلەي باشقىچە بولغان بولاتتى، لېكىن ئەمدى ھازىر قانداق قىلىش كېرەك؟ خاقان بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، ئۇرۇش لازىمەتلىكلىرىگە مەسئۇل قوشۇنىنىڭ مىڭبېشىنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئىش

قانداقسىگە بۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتتىڭ؟ ئۇ كەشتىچى خوتۇن تېخى تۇغماي تۇرۇپ، ئۇنىڭ بالىسىنىڭ يېغا ئاۋازى تېخى ئاڭلانماي تۇرۇپ، نېمىشقا ئۇ ئىشنى سېزىۋالمىدىڭلار؟ دەپ بىرمۇنچە ۋارقىرىدى. نويۇن چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى دەپ بىرمۇنچە ئەزمىلىدى: دوغلان دېگەن بىر كەشتىچى قىز ئۆزى ئايرىم بىر چېدىردا تۇرىدىكەن. ئۇ ئىشىم ئالدىراش دېگەننى باھانە قىلىپ ھېچكىم بىلەن كۆرۈشمەي، ئۆزى يالغۇز تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ يەنە ئۈستى يېپىق بىر ھارۋىسى، بىر چاكىرى بار ئىكەن. بىرەر ئىش بىلەن ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ قالغانلار ئۇنى تۇغ تىكىدىغان شايى رەختكە يۆگىنىپ ئولتۇرغان ھالەتتە كۆرىدىكەن، ئۇ بەك ياسانچۇق بولغاچقا، باشقىلار ئۇنى چىرايلىق كۆرۈنۈش ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋالغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپتۇ. شۇڭا، ئۇنىڭ ئېغىر ئاياغ ئىكەنلىكىنى سېزەلمەپتۇ. تۇغۇلغان بالىنىڭ دادىسى كىم ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيدىكەن. كەشتىچى قىز ھازىرغىچە تېخى سوراق قىلىنماپتۇ. ئۇنىڭ چاكىرى، ئۇنى ئۆزىدىن سوراڭلار، مەن ھېچنېمىنى بىلمەيمەن، دەپلا تۇرغۇدەك...

چىڭگىزخان غەزەپ بىلەن ئويلايتتى. ئەسلىدە مۇنداق ئىشلارغا ئۇنىڭ كاللا قاتۇرۇپ ئولتۇرۇشى ھاجەتسىز ئىدى. ئەمدى بالا تۇغۇشنى چەكلەش پەرمانىنى ئۆزى چىقارغان، باشقىلار كاللىسىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ، يۇز بەرگەن ئىشلارنى ئۇنىڭغا كېلىپ مەلۇم قىلىۋاتقانىكەن، دېمەك، خاقان ئۆزى ئەڭ ئالىي پەرماننىڭ تۇتقۇنى بولۇپ قالدى دېگەن گەپ. ئۇ ئەمدى ئۆز پەرمانىنى ئىجرا قىلمىسا بولمايدۇ، شۇنداق ئىكەن، پەرمانغا خىلاپلىق قىلغان ھەرقانداق ئادەمنى چوقۇم جازالاش كېرەك...

تۇن يېرىملىشىپ قالغان مەزگىل. يۇزبېشى ئېردىنى، مىڭبېشىغا خەۋەر قىلىدىغان جىددىي ئىش بار ئىدى، دەپ چىقىپ كەتتى، ئەمەلىيەتتە، بۇ ئۆزىنىڭ سۆيگىنى بىلەن قېچىش ئۈچۈن

تاپقان بىر باھانىسى ئىدى. ئۇ بۇ ئىشتىن خاقانىڭ خەۋەر تېپىپ بولغانلىقىنى، دوغلان بىلەن بالىنى ئېقىپچىپ كېتىشىنىڭ يوققا چىققانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى.

يۈزبېشى ئېردىنى زاپاس ئاتنى خۇددى ئوۋ ئىتىنى يېتىلىگەندەك يېتىلەپ، ئاتلىق ئەسكەرلەر تۇراسىدىن ئوڭۇشلۇق ئايلىنىپ ئۆتتى ۋە ئۇروش لازىمەتلىكلىرى ئەترىتىگە يېقىنلاشتى. دوغلانىڭ چېدىرى ئادەتتە مۇشۇ ئەتراپتا بولاتتى. ئۇ تەڭرىدىن نويۇنلارنىڭ چارلاش ئەترىتىگە يولۇقتۇرۇپ قويماسلىقنى تىلەيتتى. نويۇنلارنىڭ چارلاش ئەترىتى قۇسۇر تېپىشقا ئامراق، تولىمۇ رەھىمسىز ئىدى. ئەگەر ئەسكەرلەرنىڭ ئىچىدە بىرەرىنىڭ قىمىز ياكى ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ قالغىنىنى ئۇچرىتىپ قالمىدىغان بولسا، ھەرگىز بولدى قىلمايتتى، ئۇنى ئات ئورنىدا ھارۋىغا قوشاتتى، ھارۋىكەش رەھىمسىزلىك بىلەن قامچىلاپ ماڭاتتى...

ئۆزىنىڭ يۈز كىشىلىك قوشۇنىنى تاشلاپ قاچقان ئېردىنى، ئەگەر تۇتۇلۇپ قالسا ئەڭ قاتتىق جازاغا تارتىلىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى، يا كىگىزگە يۆگەپ تۇنجۇقتۇرۇپ، ياكى ئېسىپ ئۆلتۈرۈلەتتى، ئەگەر قېچىپ كېتەلىسە، يىراقلارغا، باشقا ئەللەرگە قېچىپ كېتەلىسە، ئۇ چاغدا ئامان قېلىشى مۇمكىن ئىدى.

ئاي تىكلەنگەن، ئەتراپنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇراتتى. ھەممە يەردە چېدىر ۋە قوي - كالىلار توپى، يېلىنجاپ تۇرغان گۈلخانلار ئەتراپىدا لەشكەرلەر تاتلىق ئۇخلىماقتا ئىدى. مۇنداق كۆپ ئادەم، مال ۋە ھارۋىلارنىڭ ئارىسىدا بىرەر ئادەم نېرى - بېرى ماڭسىمۇ ھېچكىم دىققەت قىلىپ كەتمەيتتى. يۈزبېشى ئېردىنى مۇشۇ تەرىپىنى ئويلاپ قېچىپ قۇتۇلۇشقا كۆزى يەتكەنىدى. ئۇ خوتۇن - بالىسىنى ئېلىپ ئوڭۇشلۇق قېچىپ كېتەلىشى مۇمكىن، ئەگەر تەقدىر...

ئۇ ھۇنەرۋەن - كاسىپلار لاگېرىغا يېقىنلاشقاندا، ئىشتىن

چاتاق چىققانلىقىنى سەزدى ۋە ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئۇنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇنۇپ جىممىدە تۇرۇۋالدى. شۇنداق، ئۇنىڭ بېشىغا چوڭ بالا ـ قازا كەلگەنىدى. بىر چەتكە جايلاشقان چېدىرنىڭ يېنىدا گۈلخان يالقۇنلاپ يېنىپ تۇراتتى، ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئەنسىز چىلىككە سالىدىغان دەھشەتلىك ئوت يالقۇنى ئەتراپنى كۈندۈزدەك يورۇتۇۋەتكەنىدى. زاساۋۇر مىللىتىدىن بولغان ئون ئاتلىق لەشكەر ئۇنلۇك سۆزلەشكىنىچە گۈلخاننىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئۇچ لەشكەر ئاتتىن چۈشۈپ، ئۇستى يېپىق هارۋىنى ئاتقا قوشتى، بۇ دەل بۇگۈن قاچقاندا دوغلان ئولتۇرماقچى بولغان هارۋا ئىدى. ئاندىن ئۇلار چېدىر ئىچىدىن بالا كۆتۈرگەن دوغلانىنى ئاچىقتى. سۆسەر جۇۋا كىيگەن دوغلان گۈلخان يورۇقىدا ناھايىتى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ بالىنى باغرىغا مەھكەم باسقان، چىرايىدا قان دىدارى يوق، قورقۇپ هالىدىن كەتكەندەك قىلاتتى. لەشكەرلەر ئۇنىڭدىن نېمىلەرنىدۇر سورايتتى. بىر چاغدا: «ئېيتە، بۇزۇق! ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن، جالاپ! گېپىمگە جاۋاب بەر!» دەپ ۋارقىرىغان ئاۋاز، ئارقىدىنلا يەنە ئاتۇڭنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. توغرا، بۇ شەك ـ شۇبھىسىز شۇنىڭ ئاۋازى: «مەن نەدىن بىلەي؟! سىلەر مېنى نېمىشقا ئۇرىسىلەر؟ ئۇنىڭ كىمدىن بولغان بالا ئىكەنلىكىنى مەن قانداق بىلەتتىم؟ بۇ هازىر مۇشۇ يايلاقتا بولغان ئىش ئەمەسقۇ! ئۇ تېخى يېڭى بوشاندى، بۇنى ئۆزۈڭلارمۇ كۆردۈڭلار، ئەمدى ماڭا يەنە نېمە دەيسىلەر؟ ئىككىسى ئوتتۇرىسىدىكى ئىشنىڭ توققۇز ئاي ئىلگىرى بولغانلىقىنى هەممىڭلار چۈشىنىدىغانسىلەر؟ ئۇنداقتا، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا قاچان شۇنداق ئىش ئۆتۈلگەنلىكىنى مەن نەدىن بىلەتتىم؟ سىلەر مېنى نېمىدەپ ئۇرىسىلەر؟ ئۇنى قورقۇتۇپ ئۆلتۈرەمسىلەر؟ ئۇنىڭ قولىدىكى بالىغا بولسىمۇ ئىچىڭلار ئاغرىسۇن! ئۇ سىلەرگە ئاز كۈچ چىقاردىمۇ؟ ئۇ سىلەرنىڭ تۇغۇڭلارنى كەشتىلىگەن، سىلەر هازىر ئۇنى كۆتۈرۈپ يۈرۈش قىلىۋاتىسىلەر، ئۇنى نېمىشقا

ئۇرىسىلەر؟ زادى نېمىشقا؟» ئاتۇك ھە دەپ ۋارقىرايتتى.

ئاتۇكنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ خۇددى بىر تال يوپۇرماقتەك ئاجىز تۇرسا نېمىمۇ قىلالايتتى. ئېردىنىمۇ مەيدىسىنى كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىشقا جۇرئەت قىلالمىدىغۇ؟ تولۇق قوراللانغان ئون زاساۋۇرغا ئۇ ئۆزى يالغۇز قانداقمۇ تەڭ كېلەلىسۇن؟ بىرگە بىر ياكى بىرگە ئىككى بولغان بولسىمۇ بىر گەپ. لېكىن، ئۇنىڭدىمۇ قانداق قىلغىلى بولىدۇ؟ زاساۋۇرلار چىلبۆرىدەك توپ - توپ بولۇشۇۋېلىپ، باشقىلارنى بوزەك ئېتىپ ئۆگىنىپ قالغان، ئۇلار ئازراق پۇرسەت تاپسىلا، ئولىشىپ كېلىپ ساڭا زىيانكەشلىك قىلىدۇ، سېنى قىينايدۇ!

زاساۋۇرلار ئاۋۇال بالا كۆتۈرگەن دوغلانىنى، ئاندىن ئاتۇكنى ھارۋىغا ئېتىتىرىپ چىقاردى - دە، ھارۋىنى ھەيدەپ يۇرۇپ كەتتى.

ھەممە تىنچلاندى، ئەتراپنى يەنە جىمجىتلىق باستى. يېقىن ئاربىدا ئادەم كۆرۈنمەيتتى. يىراقتىكى ئىتلارنىڭ قاۋاشلىرى، ئاتلارنىڭ كىشنەشلىرى ۋە بەزى يەرلەردىن ئادەملەرنىڭ گۇدۇڭ - گۇدۇڭ ئاۋازلىرى يەنە ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

كەشتىچى قىز دوغلانىنىڭ چېدىرى يېنىدىكى گۈلخانمۇ ئاستا - ئاستا ئۆچۈشكە باشلىدى. ئاسماندىكى سانسىز يۇلتۇزلار خۇددى بۇ ئىشلار ئەسلىي شۇنداق بولۇشى كېرەكتەك، بوشاپ قالغان يايلاققا، پانىي ئالەمدىكى كۆڭۈلسىز ئىشلارغا ۋە ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئازابلىق ئۇرۇشلارغا سوغۇق نەزىرى بىلەن ئۇن - تىنسىز قاراپ تۇراتتى... ئېردىنى خۇددى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك خامۇش ھالەتتە كېتىپ باراتتى. ئۇ مۇزلاپ ئۆيۈشۈپ كەتكەن قولى بىلەن زاپاس ئاتنىڭ يۇگىنىنى ئېلىپ يەرگە تاشلىدى، يۇگەننىڭ ئېغىزدۇرۇقى نېمىگىدۇر تېگىپ جاراڭلاپ كەتتى. ئېردىنى نەپسىنىڭ جىددىيلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى، شۇنداقتىمۇ ئۇ بار كۈچىنى يىغىپ زاپاس ئاتنىڭ ساغرىسىغا بىر شاپىلاق ئۇردى. ئەمدى بۇ ئاتنىڭ ئۇنىڭغا

كېرىكى قالمىدى. ئاتقا ئەمدى ئۇنىڭ ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ ! ئات يېقىن ئەتراپتىكى ئاتلار توپىغا قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى. ئېردىنى مەقسەتسىز ھالدا يايلاقنى بويلاپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ نەگە بارىدىغانلىقىنى، نېمە قىلىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. ئۇنىڭدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلمايدىغان سادىق ئاق قاشقا ئېتى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كېلىۋاتاتتى. ئېردىنى ئۇنى مىنىپ سانسىز قېتىم ئۇرۇشلارغا قاتناشقان، لېكىن ئۇنى مىنىپ تۇرۇپمۇ سۆيگىنىنى، يېڭى تۇغۇلغان بالىنى بەختسىز تەقدىرنىڭ قىسمىتىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالالمىدى.

ئېردىنى خۇددى ئەما ئادەمدەك مۇدۇرۇپ - چوقۇرۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ياشقا تولغان، ئۇنچىدەك ياش تامچىلىرى ھۆل بولۇپ كەتكەن بۇرۇتىنى بويلاپ ئاقماقتا ئىدى. ئاي ئۇنىڭ تىترەپ تۇرغان، مۇكچەيگەن گەۋدىسىگە ئۆز نۇرىنى چېچىپ تۇراتتى... ئۇ خۇددى توپىدىن ھەيدەپ چىقىرىلغان مالدەك قەدەملىرىنى ناھايىتى تەستە يۆتكەپ كېتىۋاتاتتى. بۇ دۇنيادا ھاياتنىڭ يولى شۇنداق: ياشىغۇدەك قۇدرەت بولسا ياشاش، بولمىسا ئۆلۈش كېرەك ! ئۇنىڭدىن باشقا يول يوق... ھازىر ئۇ قانداق قىلىشى كېرەك؟ ئۇنىڭغا زادى قەيەردىن ئورۇن بار؟ ئۆلۈۋېلىش كېرەك ! پىچاقنى يۈرىكىگە، ئۇنى ئۆلگۈدەك ئازابلاۋاتقان ئاشۇ يۈرىكىگە تىقىش كېرەك، باشقا ئامال يوق، شۇنىڭدىلا بۇ ئېغىر ئازابلاردىن بىراقلا قۇتۇلىدۇ. ئۇمۇ بولمىسا، بۇ يەردىن يوقىلىش، ئىز - دېرەكسىز يوقىلىش، كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن مەڭگۈ كۆتۈرۈلۈپ كېتىش كېرەك...

يۈزبېشى يەرگە ئۆزىنى تاشلاپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ئۇ يەر بېغىرلاپ ئالدىغا ئۆمىلەيتتى، تاشلار ئۇنىڭ قوللىرىنى قىيىۋەتتى، تىرناقلىرى ئارىسىدىن قان ئاقتى، لېكىن زېمىن بۇ ئازابلار ئالدىدىمۇ يېرىلىپ كەتمىدى. كېيىن ئۇ تىكلىنىپ ئولتۇرۇپ، بېلىگە ئېسىۋالغان پىچاقنى ئالدى...

يايلاقنى بىر خىل جىمجىتلىق، سۆرۈنلۈك قاپلىغان، كۆكتە

سانسىز يۇلتۇزلار جىمىرلاپ تۇراتتى. ئاي نۇرى ئاستىدا پەقەت ئۇنىڭ سادىق ھەمراھى ئاق قاشقا ئاتلا غوجايىنىنىڭ بۇيرۇقىنى كۈتۈپ بىر چەتتە سەۋرچانلىق بىلەن تۇراتتى...

شۇ كۈنى سەھەردە قوشۇن يولغا چىقىشتىن ئىلگىرى تاغ ئۈستىگە چىقىپ تەييارلىنىپ تۇرغان دۈمباقچىلار قوشۇننى يىغىلىشقا چاقىرىپ دۈمباق چېلىشقا باشلىدى. توختىماي چېلىنىۋاتقان دۈمباق ئاۋازى ئەتراپنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ، كىشىنىڭ يۈرىكىنى ئەنسىزچىلىككە سالاتتى. ئۇ سەركەردە - لەشكەرلەرنى يول ئۈستىدە تۇغۇپ قويغان بۇزۇق كەشتىچى خوتۇنىنى جازالىغانىنى كۆرۈشكە چاقىرماقتا ئىدى. جازالىغۇچىنىڭ ئىسمىنىڭ دوغلان ئىكەنلىكىنى بىلىدىغانلار ناھايىتى ئاز ئىدى.

شامان دىنىنىڭ « يامانلىقنى يوقىتىش » دۈمباق ئاۋازى ئاستىدا، تولۇق قوراللانغان ئاتلىق لەشكەرلەر خۇددى پاراتتىن ئۆتىدىغاندەك، تاغنىڭ ئەتراپىغا يېرىم شار شەكلىدە رەتلىك تىزىلىشتى. قاتار - قاتار تۇرغان يۈز كىشىلىك ئەترەتلەر قوشۇننىڭ ھەيۋىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئوزۇق - تۈلۈك، ئۇرۇش لازىمەتلىكلىرىگە مەسئۇل ئادەملەر ئورۇنلاشتۇرۇلغان، ئىشقىلىپ، ھەرقايسى ساھەدىكى ھەممە ئەر - ئاياللار يىغىلغانىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ياش، تازا تولۇپ ۋايىغا يەتكەنلەر ئىدى. مانا ئاشۇلارنى چۆچۈتۈپ قويۇش ۋە ئۇلارغا ساۋاق بولسۇن ئۈچۈن، بۈگۈنكى جازانى ئوچۇق - ئاشكارا ئېلىپ بېرىشنى ئورۇنلاشتۇرغانىدى. خاقانىنىڭ پەرمانىغا خىلاپلىق قىلىدىكەن، مەيلى ئۇ قانداق ئادەم بولسۇن، ئۆلۈمدىن باشقا يول يوق !

تاغ ئۈستىدىكى دۈمباق توختىماي گۈمبۈرلىمەكتە، ئۇنىڭ ئاۋازى كىشىلەرنىڭ تومۇرلىرىدىكى ئىسسىق قانلارنى سوۋۇتۇپ، ئەس - ھوشىنى ئالاتتى، كىشىلەرنى چىڭگىزخانىنىڭ ئىرادىسى بويىچە بولۇۋاتقان بۇ ئىشقا قوشۇلۇشقا، ھەتتا ئۇنى قوللاپ -

قوۇۋەتلەشكە مەجبۇر قىلاتتى.

توختىماي چېلىنىۋاتقان دۇمباق ئاۋازى ئىچىدە، بىرنەچچە كىشى ئالتۇن رەڭ بىر تەختىراۋاننى تاغ ئۇستىگە كۆتۈرۈپ چىقىپ كېتىۋاتاتتى. تەختىراۋان ئىچىدە خاقان ئولتۇراتتى، ئۇ قورسىقىدىكى بالىنىڭ كىمدىن بولغانلىقىنى ھەرقانچە قىلسىمۇ ئېيتمايۋاتقان ھېلىقى خەتەرلىك خوتۇنغا ئۆلۈم جازاسى بۇيرۇغانىدى. ئۇلار تەختىراۋاننى تاغ ئۇستىگە ئاچىقىپ يەرگە قويدى، پۇتۇن ئەتراپ تاڭ قۇياشىغا چۆمۈلگەن، تەختىراۋاننىڭ ئەتراپىدا ئۇستىگە ئوت پۈركۈۋاتقان ئەجدىھانىڭ رەسىمى چۇشۇرۇلگەن تۇغلار شامالدا توختىماي يەلپۇنۇپ تۇراتتى. يۇلقۇنۇپ تۇرغان ئاشۇ ئەجدىھا خاقانىڭ سىمۋولى، لېكىن خاقان قولى گۈل كەشتىچى قىز پۇتۇن زېھنى بىلەن ئاشۇ ئەجدىھالارنى كەشتىلەۋاتقاندا، ئۆزىنى ئەمەس، باشقا بىرىنى، خۇددى ئەجدىھادەك قورقۇمسىز سۆيگەن يىگىتنى ئويلىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى. ئاشۇ قىزنىڭ بۇگۈنكى كۈنده شۇ سەۋەبلىك ھاياتىدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى ھېچكىم پەرەز قىلالمايتتى.

دەھشەتلىك مىنۇتلار يېقىنلاشماقتا، دۇمباق ئاۋازى ئاستا - ئاستا ئاجىزلىماقتا. جازا ئىجرا قىلىنىشتىن ئىلگىرى دۇمباق ئاۋازى پۇتۇنلەي توختىتىلاتتى. قورقۇنچلۇق جىمجىتلىق باسقان شۇ دەقىقە ئىچىدە، كىشىلەر قاتتىق جىددىيلىشىدۇ، ۋاقىت شۇنداق ئاستا ئۆتۈۋاتقاندەك، ھەتتا توختاپ قالغاندەك بىلىنىدۇ. ئارقىدىنلا قۇلاقنى يارغۇدەك دۇمباق ئاۋازى يەنە ياڭرايدۇ. بىر ھاياتلىق يىلتىزىنى قىرقىش داۋامىدا ئاشۇ ئەسەبىيلەرچە چېلىنىۋاتقان دۇمباق ئاۋازى تەڭكەش قىلىنىپ تۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن بۇ ۋەقەنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرغان ھەربىر ئادەمده بىر خىل خامۇشلۇق پەيدا بولىدۇ، جازالانغۇچىغا قارىتا ئۆچمەنلىك قوزغىلىدۇ، ئۇنىڭ بەختسىزلىكىدىن خۇشال بولىدۇ، جازالانغان ئادەمنىڭ ئۆزلىرى ئەمەس، باشقا بىرى

ئىكەنلىكىدىن ئىچ - ئىچىدىن خۇشاللىنىدۇ.

دەھشەتلىك دۇمباق ئاۋازى ئاستا - ئاستا پەسىيىشكە باشلىدى، توپلانغان كىشىلەر ئىختىيارسىز جىددىيلىشىشكە باشلىدى، ھەتتا چەۋەندازلارنىڭ ئاستىدىكى ئاتلارمۇ جىممىدە تۇراتتى. چىڭگىزخاننىڭ ھەيكەلىنىڭكىدەك قېتىپ قالغان چىرايىدىمۇ ئادەتتىكىگە ئوخشىمايدىغان بىر خىل جىددىيلىك ئەكس ئېتەتتى، چىڭ يىمىرىلگەن لەۋلىرى ۋە قاپقى سېلىنغان كۆزلىرىدىن بىر خىل رەھىمسىزلىك چىقىپ تۇراتتى.

كەشتىچى قىز دوغلان جازا مەيدانىنىڭ يېنىدىكى بىر چېدىردىن ئاچىقىلغاندا، دۇمباق ئاۋازى پۈتۈنلەي توختىدى. ئۆكۈزدەك كۈچلۈك زاساۋۇللار دوغلانىنىڭ بىلىكىدىن قامالاپ تۇتۇپ، ئۇنى ئىككى ئات قوشۇلغان ھارۋىغا ئىتتىرىپ چىقاردى. چىرايىدىن مۇز يېغىپ تۇرىدىغان بىر زاساۋۇر يىگىت ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قامالاپ تۇتۇپ تۇراتتى.

سەپتە تۇرغان ئادەملەر، بولۇپمۇ ئايالار ھە دەپ غۇلغۇلا قىلىشقا باشلىدى: قارا، ئاشۇ ئىكەن، ھېلىقى كەشتىچى قىز! قارا، ئۇ ئىگىسىز بۇزۇق قانجۇقنىڭ ھالىنى، قارىسا ئۆزى ياش، چىراي دېگەنمۇ بار، شۇ تۇرقى بىلەن بىرەر نويۇنغا ئىككىنچى، ئەڭ بولمىغاندا ئۈچىنچى خوتۇن بولۇشقا لايىق! ئەگەر قېرىراق نويۇنغا تېگىۋالغان بولسىغۇ جېنىغا تېخىمۇ راھەت بولار ئىدى. لېكىن، ئۆتۈپ بېرىپ نەدىكى بىرنېمىنى تېپىپتۇ دەڭلار. تېخى بۇ يۇزسىز خوتۇننىڭ ھارامدىن تاپقان بالىسىنى قارىمامسىلەر! بۇ خاقانىنىڭ يۈزىگە تۈكۈرگەن بىلەن باراۋەر ئەمەسمۇ! مانا ئەمدى جازاسىنى تارتىدىغان بولدى، بۇزۇق! ئۇنى تۆگىنىڭ ئۆركىشىگە ئېسىپ ئۆلتۈرسەكەن، ئىلاھىم! ئويناپ ياقاڭ قانغاندۇر، ساھىبجامال! زەھەرخەندىلىك بىلەن قىلىنىۋاتقان بۇ تىل - ھاقارەتلەر قورقۇنچلۇق دۇمباق ئاۋازىنىڭ داۋامى ئىدى. دۇمباق يەنە ياڭرىماقتا، كىشىلەرنىڭ ئەس - ھوشىنى ئېلىپ، ئۇلارنى خاقان نەپرەتلىنىدىغان ئادەمگە نەپرەتلىنىدىغان قىلىش ئۈچۈن،

يەنە شۇنداق دەھشەت بىلەن چېلىنماقتا.

ـــ ھوي، قاراڭلار، ئاۋۇ بالا كۆتۈرۈۋالغان چاكارغا، ـــ ئاياللار ئىچى قارىلىق بىلەن يەنە ۋارقىرىدى. دەرۋەقە، ئۇ ئاتۇك ئىدى. ئۇنى ئەپتىدىن ياۋۇزلۇق چىقىپ تۇرىدىغان زاساۋۇر يىگىت يالاپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ قولىدا يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق، ئۆزى شۇمشىيىپلا قالغان، ئەتراپقا ئالاقزەدىلىك بىلەن قارايتتى. ئۇ خۇددى قولىدىكى بوۋاق ئارقىلىق ئۆلۈم جازاسىغا بۇيرۇلغان كەشتىچى ئايالنىڭ جىنايىتىنى ئىسپاتلىماقچى بولغاندەك ئىدى.

ئۆلتۈرۈلۈشتىن ئىلگىرى ئۇلار مانا مۇشۇنداق پۇتۇن ئادەمنىڭ ئالدىدا سازايى قىلىندى. دوغلان ئەمدى باشقا يولنىڭ قالمىغانلىقىنى، كەچۈرۈم قىلىنمىشنىڭ، بۇ جازادىن خالاس بولۇشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى تونۇپ يەتتى.

چىدىرىدىن ئاچىقىپ كېتىشتىن بۇرۇن، ئۇ بالىسىنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئېمىتىۋالدى. ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز بەختسىز نارەسىدە ئانىسىنىڭ كۆكسىنى بار كۈچى بىلەن شورىماقتا ئىدى. ئاستا ـ ئاستا پەسىيىپ كېتىۋاتقان دۇمباق ئاۋازى ئۇنىمۇ بىر خىل خامۇش ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويۇۋاتاتتى. چاكار ئاتۇك بىر چەتتە ئېسىدەپ يىغلاپ تۇراتتى، ئۇ ئاۋازىنىڭ چىقىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، قولى بىلەن ئاغزىنى چىڭ ئېتىۋالغانىدى.

ـــ ئۇ ھازىر قەيەردىدۇر؟ ـــ سورىدى دوغلان ئۆزى بىلمەيدىغان ئەھۋاللارنى ئاتۇڭنىڭمۇ بىلمەيدىغانلىقىنى چۈشىنىپ تۇرۇپ. ئۇ ئالدىراپ بالىنى بىر كۆكسىدىن يەنە بىر كۆكسىگە يۆتكىدى.

ـــ بىلمەيمەن، ـــ دېدى ئاتۇك يۈم ـ يۈم يىغلاپ تۇرۇپ، ـــ مېنىڭچە ناھايىتى يىراقتا بولسا كېرەك.

ـــ شۇنداق بولسۇن، ئىلاھىم، شۇنداق بولسۇن ! ـــ دەپ تىلىدى دوغلان.

ئاتۇك ئازاب بىلەن بېشىنى لىكشىتىپ قويدى. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى، يۈزبېشى ئېردىنى ئۆزىنى دالدىغا ئالسا بولاتتىغۇ، يىراقلارغا، ئادەم كۆرمەس يەرلەرگە كەتكەن بولسا بولاتتىغۇ، دېگەننىلا ئويلايتتى.

چېدىر سىرتىدىن ئاياغ تىۋىشى ۋە ئادەملەرنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ــ ھوي، ئۇلارنى ئاچقىنكلار، بۇياققا ئاچقىنكلار!

كەشتىچى قىز ئەڭ ئاخىرقى قېتىم بالىنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ، بالىنىڭ بەدىنىدىن كېلىۋاتقان مەززىلىك ھىدنى قېنىپ - قېنىپ پۇرىدى، ئاندىن تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئۇنى ئاتۇڭغا ئۇزارتتى:

ــ ئۇ ھاياتلا قالسا، مېنىڭ ئورنۇمدا ئۇنىڭدىن ياخشى خەۋەر ئالغىن...

ــ خاتىرجەم بولغىن!

ياش ئۇنىڭ ئاۋازىنى بوغۇۋالدى، ئۇ ئاخىر ئۆزىنى بېسىۋالالماي، ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ھۆڭگۈرەك ئېتىپ يىغلىۋەتتى.

بۇ چاغدا زاساۋۇللار كىرىپ، ئۇلارنى تارتىپ سۆرەپ سىرتقا ئاچىقتى.

يېڭىلا كۆتۈرۈلگەن قۇياش ئۇپۇق سىزىقى ئۈستىدە ئېسىلىپ تۇراتتى. كەشتىچى قىز ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن يولغا چىقىشقا تەخ بولۇپ تۇرغان زور قوشۇننىڭ ئارقىسىدا بىپايان سارى ئۆزەك يايلىقى سوزۇلۇپ ياتاتتى. خاقانىنىڭ تەختىراۋانى بىر تاغنىڭ ئۈستىدە يالىلداپ كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى. دوغلان چېدىردىن چىققاندا تەختىراۋانغا لەپپىدە قاراپ قويدى. ئۇنىڭ ئىچىدە خۇددى خۇداەك يېقىنلاشقىلى بولمايدىغان چىگگىزخان ئولتۇراتتى. تەختىراۋاننىڭ ئەتراپىدا دوغلان ئۆز قولى بىلەن كەشتىلەپ تىكىپ چىققان، ئۈستىگە ئوت پۇركۈۋاتقان ئەجدىھانىڭ رەسىمى چۈشۈرۈلگەن تۇغلار يايلاقنىڭ

مەيىن شامىلىدا يەلپۈنۈپ تۇراتتى.

كۈنلۈك ئاستىدا ئولتۇرغان چىڭگىزخان تاغ ئۈستىدە تۇرۇپ ھەممىنى، بىپايان يايلاقنى، قاتار تۇرغان لەشكەرلەر ۋە ئات ـ ھارۋىلارنى كۆرۈپ تۇراتتى، ئۇنىڭ بېشى ئۈستىدە يەنىلا بۇرۇنقىغا ئوخشاش ھېلىقى سادىق ئاق بۆلۈت لەيلەپ تۇراتتى. كەشتىچى قىزنىڭ ئىشى ئۇلارنىڭ سەھەردىلا يولغا چىقىپ كېتىشىگە توسقۇنلۇق قىلدى، بىراق ئاخىرقى نىشانغا ئوڭۇشلۇق يېتىش ئۈچۈن ئىشلارنى پۈختا قىلىپ مېڭىش كېرەك. بۇ قېتىم ئۇ ئېلىپ بېرىۋاتقان جازا تۈنجى قېتىمقىسى ئەمەس ھەم ئەڭ ئاخىرقى قېتىمقىسىمۇ ئەمەس. مەيلى قانداقلا بولسۇن، بۈيرۇققا بويسۇنمىغانلار مۇشۇنداق جازاغا تارتىلىدۇ. خاقان شۇنىڭغا قاتتىق ئىشىنىدۇ: پۈتۈن ئادەمنى ئەڭ ئالىي شەخس بېكىتكەن ئەمرىمەرۇپلارغا قەتئىي بويسۇندىغان قىلىش ئۈچۈن، جازانى پۈتۈن ئادەمنىڭ ئالدىدا ئوچۇق ـ ئاشكارا ئىجرا قىلىش كېرەك. بۇ ئارقىلىق مەيلى بۇ جازادىن قورقۇپ ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقانلار بولسۇن، مەيلى باشقىلارنىڭ پاجىئەلىك ئۆلتۈرۈلۈشىدىن ھۇزۇرلىنىپ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتكەن، بۇ بالا ـ قازانىڭ ئۆزلىرىنىڭ بېشىغا چۈشمىگەنلىكىدىن نومۇسسىزلارچە خۇشال بولغان كىشىلەر بولسۇن، ھەممىسى مۇشۇنداق جازالاپ تۇرۇشنى ھۆكۈمرانلىقنى مۇستەھكەملەشنىڭ ئۇنۇملۈك چارىسى دەپ قارايدىغان بولىدۇ، شۇنداقلا ئۇلار بۇ ئىشنى توغرا دەپلا قاراپ قالماي، ھەتتا ئۇنى چىن دىلىدىن قوللايدىغان بولىدۇ.

كەشتىچى قىز ھارۋا بىلەن پۈتۈن ئادەمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىنگەندە، كىشىلەر خۇددى ئۇۋىسى بۇزۇلغان ھەرىدەك غوڭۇلدىشىپ، ئورنىدا تۇرالماي قېلىشتى. كۈنلۈك ئاستىدا ئولتۇرغان چىڭگىزخانىنىڭ چىرايىمۇ تارتىشىپ قورقۇنچلۇق تۇسكە كىردى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇغلار مەيىن يەلپۈنۈپ، تۇغلار يېنىدا گېشگىر مىللىتىدىن بولغان قورۇقچىلار ھەيكەلدەك

قېتىم تۇراتتى. جازانى پۈتۈن ئادەمنىڭ ئالدىدا ئىجرا قىلىش مەقسەتلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغان، بۇنىڭدىن كىشىلەر غەربكە يۈرۈش قىلىش ئۇلۇغ ئىشىغا ئازراقلا توسقۇنلۇق قىلىنمىدىكەن، گەپ - سۆزسىز جازاغا تارتىلمىغانلىقىنى چۈشىنىۋالىدۇ. خاقان ئىچىدە: بەلكىم ياش بىر ئايالنى، بىر ئاننى مۇنداق رەھىمسىزلىك بىلەن جازالاش تازا توغرا بولمىغاندۇر، ئۇنى كەچۈرۈم قىلىۋەتسەممۇ بولار ئىدى دەپمۇ ئويلايتتى، لېكىن يەنە بىر يەرلىردىن ئۇنى كەچۈرۈم قىلىۋېتىشكە قوشۇلمايتتى. مۇنداق ئىشلارنى كەڭ قورساقلىق بىلەن كەچۈرۈم قىلىۋەرسە، ئىش يامىنىغا كېتىۋېرىدۇ، ھاكىمىيەت ئاجىزلىشىدۇ، كىشىلەر نومۇسنى بىلمەيدىغان بولۇۋالىدۇ. ياق، خاقان بۇ ئىش ئۈچۈن ھەرگىز پۇشايمان قىلمايدۇ. كەشتچى قىزنىڭ ئاشنىسى كىم ئىكەنلىكى تېخى ئېنىقلانمايۋاتىدۇ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىۋاتقىنى پەقەت مۇشۇ ئىش.

ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان دوغلان ئاستا كېلىۋاتقان ھارۋىنىڭ ئۈستىدە پۈتۈن ئادەمگە قاراپ كەلمەكتە. ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ مەيدىسى يىرتىلغان، چاچلىرى چۈۋۈلغان، ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا يالتىراپ تۇرغان قويۇق قارا چاچلىرى ئۇنىڭ قان دىدارى قالمىغان يۈزىنى توسۇپ تۇراتتى. ئۇ بېشىنى تىككىدە تۇتۇپ، ھەسرەت - نادامەت يېغىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئەتراپقا قارايتتى. ھازىر ئۇنىڭ باشقىلاردىن يوشۇرغۇدەك ھېچنېمىسى قالمىدى. ئۆزىنىڭ سۆيگەن يىگىتىنى ھاياتىدىنمۇ ئەزىز كۆرگەن ئادەم شۇنداق بولىدۇ! مەنئى قىلىش بۇيرۇقىغا قارىماي تۇغقان بالا ئۇلارنىڭ مانا مۇشۇنداق چىن مۇھەببىتىنىڭ جەۋھىرى!

كىشىلەر ئۇنىڭ ئاشنىسىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلگۈسى كېلىپ ھەدەپ ۋارقىرايتتى:

— ھوي بىيە، سېنىڭ ئايغىرىڭ قەيەردە؟ ئۇ كىم؟

كىشىلەر ئاڭسىز ھالدا بۇ گۇناھلىق ئىشقا نەپرەتلىنىپ

ئۆزلىرىنى تۇتۇۋالالماي قېلىشقان ۋە شۇنچىلىك قەبىھلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇلار بۇ پەسكەش گۇناھكارنى بالدۇررىاق كۆزدىن يوقاتماقچى بولۇپ، جان - جەھلى بىلەن ۋارقىرايتتى:

— ئۇ قانجۇقنى ئېسىپ ئۆلتۈرۈش كېرەك، ھازىرلا ئۆلتۈرۈش كېرەك، يەنە نېمىگە قاراپ تۇرىسىلەر!

جازانى ئورۇنلاشتۇرغۇچى ئەسەبىيلەشكەن كىشىلەر كەشتىچى قىزنىڭ ئىرادىسىنى چوقۇم سۇندۇرىدۇ، دەپ ئويلىغانىدى. ئۆزى سالاپەتلىك، ئاۋازى ياڭراق بىر نويۇن خاقان ئۇچۇن بىر خىزمەت كۆرسىتىۋەتمەكچى بولۇپ، ھاياتىدىن قىلچە ئومىد قالمىغان كەشتىچى قىز ۋە بالا كۆتۈرۈۋالغان چاكارنىڭ يېنىغا كەلدى. كەشتىچى قىز ھارۋىدا، چاكار ھارۋىنىڭ يېنىدا كېلىۋاتاتتى.

— ھوي، توختاڭلار! — نويۇن ھارۋىنى توختاتقۇزۇپ، قاتار سەپ بولۇپ تۇرۇشقان ئاتلىق لەشكەرلەرگە قاراپ ۋارقىرىدى، — ھەممىڭلار گېپىمگە قۇلاق سېلىڭلار! ھازىر بۇ يۇزسىز پەسكەش خوتۇن ھەممىنى ئىقرار قىلمىسا بولمايدۇ! قېنى ئېيتە، بۇ بالا كىمدىن بولغان؟ كىم بىلەن ئاپاق - چاپاق بولۇپ يۈردۇڭ؟ مۇشۇ تۇرغانلارنىڭ ئارىسىدا بالىنىڭ دادىسى بارمۇ؟

دوغلان:

— يوق، — دەپ جاۋاب بەردى.

لەشكەرلەر ئىچىدە بىر خىل ئەنسىز كۇسۇرلاش باشلاندى.

ھارۋا يۇز كىشىلىك قوشۇنلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى. يۇزبېشىلار ئارقا - ئارقىدىن ۋارقىرىماقتا ئىدى:

— ئۇ بىرنېمە مېنىڭ ئادەملىرىمنىڭ ئارىسىدا يوق، سېنىڭكىدە بولسا كېرەك.

ئاۋازى ياڭراق نويۇن كەشتىچى قىزنى بالىنىڭ دادىسى كىم ئىكەنلىكىنى ئېيتىشقا ھە دەپ قىستايتتى.

ھارۋا ئاتلىق لەشكەرلەرنىڭ ئالدىدا يەنە توختىدى.

— ھوي پاسكىنا، تېز ئېيتمامسەن، بالا زادى كىمدىن

www.uyghurkitap.com

بولغان؟ ــ ژارقىرىدى نويۇن.

يۇزبېشى ئېردىنى دەل مۇشۇ قوشۇننىڭ ئىچىدە ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاق قاشقا ئېتىغا مىنىپ، قوشۇننىڭ ئەڭ ئالدىدا تۇراتتى. دوغلان بىلەن ئېردىنىنىڭ كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالدى. ژاراڭ ـ چۇرۇڭ ژە قالايمىقانچىلىق ئىچىدە ھېچكىمنىڭ ئۇ ئىككىسىنىڭ قىيالمىغان ھالدا كۆزلىرىنى باشقا ياقتا يۆتكىگەنلىكىگە دىققەت قىلمىدى. دوغلاننىڭ تېنى جىغغىدە قىلىپ قالدى. ئۇ پېشانىسىگە چۈشۈۋالغان چاچلىرىنى ئارقىسىغا قايرىدى، ئۇنىڭ يۈزى ژىللىدە قىزىرىپ، قىزىللىق يەنە شۇ زامانلا يوقالدى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالغان شۇ قىسقىغىنا دەقىقە ئىچىدە دوغلاننىڭ قانچىلىك خۇشال بولغانلىقى ھەم قانچىلىك ئازابلانغانلىقىنى بىر ئېردىنىلا چۈشىنەتتى. نويۇننىڭ سورىغان سوئالى دوغلاننى ئېسىگە كەلتۈردى. ئۇ يۈرىكىدىكى ھېسسىياتىنى تەستە بېسىپ، قەتئىيلىك بىلەن جاۋاب بەردى:

ــ ياق، بالامنىڭ دادىسى بۇ يەردە ئەمەس!

شۇ چاغدا يۇزبېشى ئېردىنىنىڭ روھسىز ھالدا بېشىنى يەرگە قىلغانلىقىغا ھېچكىم دىققەت قىلمىدى، لېكىن ئۇ ئارقىدىنلا ئۆزىنى ھېچ ئىش بولمىغاندەك كۆرسىتىشكە تىرىشىپ، بېشىنى زورغا كۆتۈردى.

جاللاتلار تەييار بولۇپ كۈتۈشۈپ تۇراتتى. ئۇچىسىغا ئۇزۇن چاپان كىيىپ، ياقىسىنى كۆتۈرۈۋالغان بەستلىك ئۇچ جاللات جازا مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قوش ئۆركەشلىك بىر تۆگىنى يېتىلەپ كەلدى. تۆگە ناھايىتى ئېگىز بولۇپ، ئات مىنىۋالغان لەشكەرلەرنىڭ بېشى ئاران ئۇنىڭ قورسىقىغا كېلەتتى. بىپايان يايلاقتا دەرەخ كەمدىن ـ كەم ئۇچرايدىغان بولغاچقا، كۆچمەن مىللەتلەر بىرەرنى ئۆلتۈرمەكچى بولسا، تۆگىگە ئېسىپ ئۆلتۈرۈش ئۇسۇلىنى قوللىناتتى. بۇنىڭدا ئىككى جىنايەتچىنى بىر ـ بىرىگە چېتىپ باغلايتتى، ئەگەر جىنايەتچى بىر بولسا،

تەڭپۇڭ قىلىش ئۈچۈن يەنە بىر تەرىپىگە قۇم قاچىلانغان تاغار باغلايتتى. كەشتىچى قىز دوغلانغا چېتىپ باغلايدىغان قۇم قاچىلانغان تاغارمۇ تەييارلاپ قويۇلغانىدى.

جاللاتلار توختىماي بوزلاۋاتقان تۆگىنى ۋارقىراپ، دۈمبالاپ ھە دەپ چۆكۈشكە زورلايتتى. تۆگە قاۋۇل پۈتلىرىنى يىغىپ ئاستا چۆكتى. دار تەييار بولدى.

دۈمباق ئاستا چېلىنىشقا باشلىدى، بۇ ۋاقتى كەلگەندە دۈمباقنى بىراقلا گۈمبۈرلىتىپ چېلىپ، كىشىلەرنىڭ يۈرىكىنى زىلزىلىگە سېلىشنىڭ تەييارلىقى ئىدى.

بۇ چاغدا ئاۋازى ياڭراق نويۇن كەشتىچى قىزدىن يەنە سوئال سوراشقا باشلىدى، ئۇ ئىچ پۈشۈقىنى چىقىرىش ئۈچۈنلا شۇنداق قىلىۋاتقاندەك ئىدى.

ـــ بۇ مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم سوئال سورىشىم، ئەخمەق پەسكەش، ساڭا بەربىر ئۆلۈمدىن باشقا يول يوق، سېنىڭ ھارامدىن بولغان كۈچۈكۈڭمۇ ساق قالمايدۇ! ساڭا زادى قانداق چۈشەندۈرسەم بولىدۇ. ئەجەبا، ئۇ ھارىمىنى قورسىقىڭغا كىمنىڭ ئۇندۈرۈپ قويغانلىقىنىمۇ بىلمەمسەنا؟ قېنى، ئوبدانراق ئويلىنىپ باق، بەلكىم ئېسىڭگە كېلىپمۇ قالار؟

ـــ ئېسىمگە ئالالمىدىم، بۇ ناھايىتى ئىلگىرى بۇ يەردىن يىراق بىر جايدا بولغان ئىش، ـــ دېدى كەشتىچى قىز.

يايلاق ئاسمىنىدا ئەرلەرنىڭ قوپال مەسخىرىلىك كۈلكىلىرى ۋە ئاياللارنىڭ قىن ـ قىنىغا پاتماي ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى ياڭرىدى.

نويۇن بۇنىڭلىق بىلەن سوئالىنى توختاتمىدى:

ـــ بۇ قانداق گەپ بولۇپ كەتتى، دېمەكچى، بۇ قاينىاق بازارلارنىڭ بىرىدە بولغان ئىش دېگىنە؟

ـــ شۇنداق، بازاردا بولغان ئىش! ـــ دوغلانمۇ بوش كەلمىدى.

ـــ سودىگەرمۇ، سەرگەردانمۇ ياكى بازاردىكى بىرەر ئوغرى ـ

قاراقچىمۇ؟

ـــ سودىگەرمۇ، سەرگەردانمۇ ياكى بازاردىكى بىرەر ئوغرى ـــ قاراقچىمۇ، بۇنىمۇ تازا ئېنىق ئوقمايمەن، ـــ دوغلان ئۇنىڭ گېپىنى تەكرارلاپ جاۋاب بەردى.

قاقاقلاپ كۈلگەن ۋە ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرىغان ئاۋازلار يەنە ياڭرىدى.

ـــ سودىگەر، سەرگەردان، ئوغرى ـ قاراقچى بولامدۇ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئوخشاش ئەمەسمۇ؟ بولدى، بۇ ئىشنىڭ بازاردا يۈز بەرگەنلىكى ئېنىق بولدىغۇ!

بۇ چاغدا ئاتلىق لەشكەرلەر ئىچىدە كىمنىڭدۇر ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

ـــ بالىنىڭ دادىسى مانا مەن ! بىلگۈڭلار كېلىپ كەتكەن بولسا، بالىنىڭ دادىسى مەن بولىمەن ! ـــ بىر ئەر قەتئىيلىك بىلەن ۋارقىرىدى. پۈتۈن ئەتراپ تىمتاسلىققا چۆمدى، ھەممە ئادەم داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. بۇ كىمدۇر؟ كەشتىچى قىز بۇ سىرنى ئۆزى بىلەن مەڭگۈ بىللە ئېلىپ ئەكەتمەكچى بولۇۋاتقان مۇشۇنداق بىر پەيتتە، ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرمەكچى بولۇۋاتقان كىمدۇر؟

كىشىلەر ئېغىزلىرىنى ئېچىپلا قېلىشتى: ئاق قاشقا ئاتقا مىنگەن يۈزبېشى ئېردىنى سەپنى يېرىپ چىقىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ قەددىنى تىككىدە تۇتۇپ، ئۇزەڭگىنى چىڭ دەسسەپ تۇرۇپ، توپقا قاراپ ۋارقىرىدى:

ـــ شۇنداق، بالىنىڭ دادىسى مەن ! بۇ مېنىڭ بالام، ئۇنىڭ ئىسمى غۇنۇن ! بالامنىڭ ئانىسىنىڭ ئىسمى دوغلان ! مەن يۈزبېشى ئېردىنى بولىمەن !

ئۇ گېپىنى تۈگىتىپ، ئاتتىن سەكرەپ چۈشتى ـ دە، ئاتنىڭ كۆكرىكىگە كۈچ بىلەن بىر شاپىلاق سالدى، ئات توپا توزۇتۇپ ئۇنىڭدىن يىراقلاپ كەتتى. ئاندىن ئۇ جاللاتلار قامالىلاپ تۇتۇپ تۇرغان كەشتىچى قىزغا قاراپ ماڭدى. ئۇ كېتىۋېتىپ

ئۇستىدىكى قورال - ياراغ، ساۋۇت - دۇبۇلغىلىرىنى ئېلىپ بىر چەتكە تاشلىدى. ئۇ كېتىۋاتاتتى، ئەتراپىنى گۆرىستان جىمجىتلىقى باسقان، ھەممە ئادەم ئۆلۈم قوينىغا ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن كېتىۋاتقان بۇ ئادەمگە قاراپ پارقىراپلا قېلىشقانىدى. يۈزبېشى ئېردىنى ئۆلتۈرۈلۈش ئالدىدا تۇرغان ئاشقىنىڭ ئالدىغا كېلىپ يەرگە تىزلاندى، ئۇنى مەھكەم قۇچاقلىدى.

دوغلان قوللىرىنى ئۇنىڭ بېشى ئۈستىگە قويدى. ئۇلار شۇ تاپتا ھەيكەلدەك قېتىپ قېلىشقان، ئۆلۈم مۇئەككىلى ئالدىدا يۇغۇرۇلۇپ بىر جان، بىر تەنگە ئايلانغانىدى.

دۇمباق ئاۋازى يەنە ياڭراشقا باشلىدى، دۇمباقلارنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى كۈچىيىپ، خۇددى غالجىرلاشقان بۇقىلارنىڭ ئاۋازىدەك ۋەھىمىلىك ئاڭلىناتتى. دۇمباق ئاۋازى كىشىلەرنى پەرمانغا بىردەك بويسۇنۇشقا، ئۆزلىرىنى روھلۇق تۇتۇشقا چاقىراتتى.

كىشىلەر ئېسىنى يىغىپ، ئەسلىدىكى ھالىتىگە قايتىشتى. دۇمباق ئاۋازى كىشىلەرنى يولغا چىقىشقا تەييارلىنىشقا، بىر نىيەت، بىر مەقسەتتە ئۆزلىرىنىڭ بۇرچىنى ئادا قىلىشقا چاقىردى. جاللاتلار جازانى ئىجرا قىلىشقا تۇتۇندى. ئۇچ زاساۋۇر دەرھال بېرىپ جاللاتلارغا ياردەملەشتى. ئۇلار يۈزبېشى ئېردىنىنى يەرگە يېقىتىپ، قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلىپ باغلىدى، كەشتىچى قىزنىمۇ شۇ تەرىقىدە باغلىدى، ئاندىن ئىككىسىنى چۆكۈپ تۇرغان تۆگىنىڭ يېنىغا سۆرەپ ئاپاردى، ئۇزۇن بىر پارچە يىپنىڭ بىر ئۇچىنى سىرتماق قىلىپ باغلاپ، ئېردىنىنىڭ بوينىغا ئۆتكۈزۈپ، يىپنى تۆگىنىڭ ئۆركەشىدىن ئارتىلدۇرۇپ، يەنە بىر ئۇچىنى كەشتىچى قىزنىڭ بوينىغا سىرتماق قىلىپ باغلىدى. دەھشەتلىك دۇمباق ئاۋازى ئىچىدە، جاللاتلار تۆگىنى ئورنىدىن تۇرغۇزماقچى بولدى، لېكىن تۆگە قارشىلىق قىلىپ، ئورنىدىن تۇرغىلى ئۇنىمىدى. ئۇ جان -

جەھلى بىلەن بوزلايتتى، ئىگىز بىغاندەك ئاۋاز چىقىراتتى، چىشلىرىنى غەزەپ بىلەن غۇچۇرلىتاتتى. لېكىن، تاياق زەربىسىدىن ئۇ ئاخىر يوغان گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ ئورنىدىن تۇردى. تۆگە ئۆركىشىنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئۆلۈم ئالدىدىمۇ بىر ـ بىرىگە چىن سادىق بولغان بىر جۈپ ئاشىق ـ مەشۇق جان تالىشىپ تېپىرلىماقتا ئىدى.

ئادەمنىڭ مېڭىسىنى قوچۇۋېتىدىغان دۇمباق ئاۋازى ئىچىدە، خاقان ئولتۇرغان تەختىراۋاننىڭ تاغ ئوستىدىن چۈشۈپ بولغانلىقىغا نۇرغۇن ئادەم دىققەت قىلمىدى. خاقان كۆزلىگەن مەقسىتىگە يەتكەن، كۆڭلى تولۇق قانائەت تاپقانىدى. تېخى كەشتىچى قىزنى ئۆزىگە قارىتىۋالغان، كارىۋات ئوستىدىكى ھۇزۇر ـ ھالاۋەتنى ھەممىدىن ئوستۇن كۆرگەن ئىسمى نامەلۇم ئۇ ئەبلەخمۇ ئاشكارىلاندى. ئۇ ئادەتتىكى لەشكەر ئەمەس، يۈزبېشى ئىكەن، ئۇ خەلقئالەم ئالدىدا تارتىپ چىقىرىلدى ھەم تېگىشلىك جازاغا ئۇچرىدى. ئېھتىمال، بۇ بىر ئۆچ ئېلىش بولۇپ قالغاندۇر. ئۇ بىر ھېسابتا ياش ۋاقتىدا ئۇنىڭ يۈرىكىدە ساقايماس جاراھەت پەيدا قىلغان، ھازىرغىچە ئىسمى نامەلۇم بولۇپ كېلىۋاتقان ھېلىقى ئەبلەختىن ئەنتىنى ئالغان بولدى. ئۇنىڭ ئامراق خوتۇنى بورىتاي شۇ چاغدا ئاشۇ ئەبلەخنىڭ قوينىدا ياتقان، تېخى ئۇنىڭدىن بىر بالىمۇ تۇغقان، خاقان ئۇ بالىغا ئۆمرىدە بىرەر قېتىممۇ ئامراقلىق قىلىپ باقمىغان...

دۇمباقلار دەھشەتلىك گۈمبۈرلەپ، ئىككى جەسەتنى ئارتىپ قوشۇننىڭ ئالدىدا كېتىۋاتقان تۆگىنىڭ مېڭىشىغا تەڭكەش قىلىنماقتا ئىدى. بىر تال يىپقا چېتىپ باغلانغان بىر جۈپ ئاشىق ـ مەشۇق ئاللىبۇرۇن نەپەستىن توختىغان، ئۇلار تۆگىنىڭ ئىككى تەرىپىدە پۇلاڭلاپ كېتىۋاتاتتى. بۇ دۇنيانىڭ كەلگۈسى ھۆكۈمرانىنىڭ ئىسىق قانىغا چېلىشىپ تۇرغان تەختىگە قىلىنغان نەزىر ئىدى.

دۇمباق توختىماي چېلىنماقتا، ئۇنىڭ قۇلاقنى يارغۇدەك

دەھشەتلىك ئاۋازى كىشىلەرنى ئەس - ھوشىدىن ئايرىپ، يۈرىكىنى ئامبۇردا قىسقاندەك قىساتتى. شۇ كۈنى ئېلىپ بېرىلغان جازانى ھەممە ئادەم ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى، ئۆزى كۆزلىگەن نىشانغا قەتئىي تەۋرەنمەي ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتقان خاقانلىك ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلىشقا پېتىنغان ئادەمنىڭ قانداق ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقىنى ھەممە ئادەم بىلدى...

جەسەتلەر ئالدىن كولاپ قويۇلغان ئورەكلەرگە كۆمۈلدى. زاساۋۇر مىللىتىدىن بولغان جاللاتلار ئۆزلىرىنىڭ ھەربىكەتچان جازا قورالى تۆگىنى يېتىلەپ، قوشۇننىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ ئۇزاپ كەتتى. دۈمباق توختىماي چېلىنماقتا، دۈمباقچىلار قارا تەرگە چۆمگەنىدى.

قوشۇن يولغا چىقتى، چىگگىزخانلىك زور قوشۇنى غەربكە يۈرۈشىنى يەنە داۋاملاشتۇردى. سانسىزلىغان ئاتلىق لەشكەر، قوي - كالا، قورال - ياراغ ۋە ئوزۇق - تۈلۈك بېسىلغان ھارۋىلار، ئىشقىلىپ، بۇ قېتىمقى يۈرۈشكە قاتناشقان پۈتۈن ئادەم ساري ئۆزەك يايلىقىدىكى بۇ قارغىش تەگكۈر يەردىن ئالدىراپ ئايرىلىشتى، ھەممە ئادەم ئارقىسىغا ھېچ تارتىشمايلا يۈرۈپ كەتتى. تاشلاپ كېتىلگەن بۇ يەردە پەقەت ئازاب ئىچىدە بىر ئەرۋاھلا قالدى. ئۇ قۇچىقىدا بالا كۆتۈرۈۋالغان ئاتۇك ئىدى. ئۇ نېمە قىلارىنى، نېمە ئىشلار بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلەلمەي گاڭگىراپلا قالغانىدى. پۈتۈن ئادەم ئۇنى بىردىنلا ئېسىدىن چىقىرىشىپ كېتىپ قالدى. خۇددى ئۇنىڭ ھايات قېلىشى ئۇلار ئۈچۈن نومۇسلۇق ئىش بولغاندەك، خۇددى دەھشەتلىك ئوت ئاپىتىدىن ئۆزلىرىنى چەتكە ئالغاندەك، پۈتۈن ئادەم ئۇنى كۆرمەسكە سالدى، ئۇنىڭغا كۆز قىرىنمۇ سېلىپ قويماي كېتىپ قېلىشتى.

ئەتراپ ناھايىتى تېزلا تىمتاسلىققا چۆمدى، قانداقتۇر دۈمباق ئاۋازى، ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋارقىراپ - جارقىراشلار جىمىدى، ھەيۋەتلىك تۇغلارمۇ كۆزدىن غايىب بولدى... پەقەت ساري ئۆزەك

يايلىقىدا قېلىپ قالغان ئاتلارنىڭ تۇياق ئىزى ۋە قوي - كالىلارنىڭ قىغلىرىلا قوشۇن كەتكەن تەرەپنىڭ بەلگىسى سۈپىتىدە قېلىپ قالغانىدى...

غېرىبسىنىپ ئۆزى يالغۇز قالغان ئاتۇڭ توختىماي ئۈيان - بۇيان ماڭاتتى. ئۇ يولدا يېيىش ئۈچۈن ئوچاقلارنىڭ يېنىدىكى كۆيۈپ كەتكەن ۋە ئاشقان - تاشقان يېمەكلىك، چالا غاجاپ تاشلىۋەتكەن سۆڭەكلەرنى يىغىپ خالتىسىغا سالدى. كىمدۇر تاشلاپ كەتكەن بىر پارچە قوي تېرىسىنىمۇ ئاخشىمى ئاستىمىزغا سېلىپ ياتارمىز دەپ ئېلىۋالدى. ئۇ ئويلىمىغان يەردىن بىر بالىغا ئانا بولۇپ قالغانىدى.

ئاتۇڭ گاڭگىراپلا قالغانىدى، قانداق قىلىشىنى، نەگە بېرىشىنى، كېيىن قانداق قىلىشىنى، ئۆزىنى نەگە سىغدۇرۇشىنى، بالىنى قانداق بېقىشىنى بىلمەيتتى. كۈن پاتقۇچە خاسىيەتلىك بىرەر مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلاتتى: بەخت ئۇنىڭغا بىردىنلا كۈلۈپ قارىسا، تۈيۇقسىز يايلاقتا بىرەر چارۋىچى تاشلاپ كەتكەن يالغۇز چېدىرغا يولۇقۇپ قالسا... ئۇ مۇشۇنداق ئۇمىدلىك خىياللار بىلەن ئۆزىنى ئالداپ كېتىۋاتاتتى. بىر چاكار ئويلىمىغان يەردىن ئەركىنلىككە ئېرىشىپ قالدى ھەم ئويلىمىغان يەردىن زىممىسىگە تەقدىرنىڭ يۈكىنى ئارتىۋالدى. بۇ ئېغىر يۈكنى ئويلىسا ئۇنىڭ تېنى شۇركۈنەتتى. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق ئۆزاق ئۆتمەيلا قورسىقى ئېچىپ، ئەمچەكنىڭ جېدىلىنى قىلىدۇ. بالا ئاچلىق ئازابىدىن ئۆزاق ئۆتمەي ئۇنىڭ قۇچىقىدا جان ئۈزىدۇ. ئۇ مۇشۇنى ئويلىسىلا تېنى جۇغۇلدايتتى، لېكىن ئۇنىڭدا نېمە ئامال بولسۇن؟

ئاتۇڭنىڭ بىردىنبىر ئۇمىدى يايلاقتا بىرەر ئادەمنى ئۇچرىتىپ قېلىش ئىدى، لېكىن بۇنىڭغىمۇ كۆزى يەتمەيتتى. ئەگەر بۇ بىپايان يايلاقتا ئادەملەر ئۇچراپ قالغان، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بالا ئېمىتىۋاتقان بىرەر ئايال بولغان بولسا، ئۇ بالىنى

شۇ ئايالغا بېرىپ، ئۆزى ئۇلارغا بىر ئۆمۈر قۇل بولۇپ ئۆتۈشكە رازى ئىدى.

ئاتۇڭ نېمە قىلىشنى بىلەلمەي مەقسەتسىز ھالدا كېتىپ باراتتى، بىردەم شەرقتە قاراپ ماڭسا، بىردەم غەربكە قاراپ ماڭاتتى، يەنە تۇرۇپلا شەرقتە قاراپ ماڭاتتى... ئۇ شۇ تەرىقىدە بالىنى كۆتۈرۈپ توختىماي ماڭدى. چۈش مەزگىلى بولۇپ قالغاندا، بالا يىغلاپ ئەمچەك جېدىلى قىلغىلى تۇردى... ئاتۇڭ بالىنى باشقىدىن ياخشىلاپ يۆگەپ، ماڭغاچ ئۇنى پەپىلەپ ئۇخلاتماقچى بولدى، لېكىن بالىنىڭ يىغىسى تېخىمۇ ئەدەپ، بەزلەش مۇمكىن بولمىدى، ئۇ يىغلاۋېرىپ چىرايىمۇ كۆكىرىپ كەتتى. بۇ چاغدا ئاتۇڭ مېڭىشتىن توختاپ، ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ۋارقىرىدى:

— ماڭا ياردەم قىلىڭلار ! ماڭا ياردەم قىلىڭلار ! مەن قانداق قىلىمەن !؟

پايانسىز يايلاقتا يالغۇز ئىس، يا بىرەر پارچە ئوتنىڭ يورۇقى كۆرۈنمەيتتى. نەگىلا قارىسا پايانى يوق تۇزلەڭ، كۆزگە قارىيىپ بىرەر نەرسە كۆرۈنەي دېمەيدۇ. يەنە شۇ كۆز يەتكۈسىز يايلاق، كۆز يەتكۈسىز ئاسمان. پەقەت بىر پارچە ئاق بۇلۇتلا ئۇلارنىڭ بېشىدا ئەگمەپ يۈرىدۇ...

بالا يىغلاۋېرىپ تارتىشىپ قالغىلى تۇردى. ئاتۇڭ ئەمدى يالۋۇرۇپ ـ يېلىنىپ يىغلاشقا باشلىدى:

— ئاھ ، مېنى نېمە قىل دەيدىغانسەن، بەختسىز بىچارە! تۇغۇلغىنىڭغا ئەمدىلا يەتتە كۈن بولدى، بۇ دۇنياغا كۆز ئېچىپلا بالا ـ قازاغا يولۇقتۇڭمۇ !... ئاھ، يېتىم بىچارە، قورسىقىڭغا نېمىمۇ بېرەرمەن؟ كۆرمەيۋاتامسەن، ئەتراپتا بىرمۇ ئادەم يوق، پۈتۈن دۇنيادا ئىككىمىزلا، بەختى قارا ئىككىمىزلا قالدۇق، توغرا، ئاسماندا يەنە بىر پارچە ئاق بۇلۇتمۇ بار، لېكىن بېشىمىزدىن بىرەر قۇشنىڭ ئۇچۇپ ئۆتكىنىنىمۇ كۆرگىلى بولمايدۇ، پەقەت بىر پارچە ئاق بۇلۇتلا ئۇستىمىزدە ئەگمەپ

يۇرىدۇ... ئەمدى ئىككىمىز نەگە بارىمىز، سېنىڭ قورسىقىڭغا نېمە بېرىمەن؟ بىز بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولماي تاشلاپ كەتتى، داداڭ بىلەن ئاپاڭ ئېسىپ ئۆلتۈرۈلۈپ كۆمۈۋېتىلدى. كىشىلەر قەيەرگىدۇر ئۇرۇش قىلغىلى كەتتى. ئۇلار نېمە ئۈچۈن تۇغلارنى كۆتۈرۈۋېلىپ، دۇمباقلارنى چېلىشىپ ئۆزئارا ئۇرۇش قىلىدۇ؟ ئۇلار زادى نېمىگە ئېرىشمەكچى؟ تېخى ئېيىغا توشمىغان بىر نارەسىدىنى مۇنچىلىك ئازابتا قويۇپ زادى نېمىگە ئېرىشمەكچى؟!

ئاتۇڭ توختىماي يىغلاۋاتقان بالىنى باغرىغا بېسىپ، يايلاقتا يەنە ھە دەپ ئۇيان - بۇيان يۈگۈرگىلى تۇردى، ئۇ بىكار قاراپ تۇرماسلىق، ئازابتىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويماسلىق ئۈچۈنلا شۇنداق يۈگۈرۈۋاتاتتى... لېكىن، نارەسىدە بالا بۇنى چۈشەنمەيتتى، ئۆزىنىڭ نەرسىسىنى، ئانىسىنىڭ ئىسسىق سۈتىنى تەلەپ قىلىپ يىغلاپ تېلىقىپ قېلىۋاتاتتى. ئامالسىز قالغان ئاتۇڭ ئاخىر بىر پارچە تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇردى - دە، يىغلاپ تۇرۇپ كۆڭلىكىنىڭ ئالدىنى ئېچىپ، ھازىرغىچە بىرەر بالىغا ئېمىتىپ باقمىغان ئەمچىكىنىڭ ئۈچىنى بالىنىڭ ئاغزىغا تىقتى:

— مانا، مانا ئەمگىن! ئەمدىغۇ ئىشەنگەنسەن! ئەمچىكىمدە سۈت بولسا ساڭا بەرمەي نېمە قىلاتتىم؟ ئاھ، بىچارە، مانا ئەمگىن، سۈت يوقلۇقىغا ئىشەنسەڭ، مېنى يەنە ئازابلاپ يۈرمەسسەن. مەن نېمىلەرنى دەپ كەتتىم؟ كىمگە گەپ قىلىۋاتىمەن؟ مېنىڭ قۇرۇق ئەمچىكىمنىڭ ساڭا نېمە پايدىسى؟ مەن بۇلارنى دەپ نېمە قىلىمەن؟! ئاھ، خۇدا! مېنى مۇنداقمۇ جازالامسەن!

بالا شۇ زامانلا يىغىدىن توختىدى. ئۆزى تەلمۈرۈپ كەتكەن ئەمچەكنى ئېغىزلىرىنى يىمىرىپ، پۈتۈن كۈچى بىلەن شوراشقا باشلىدى. ئۇ خۇشاللىقىدىن نۇرلىنىپ كەتكەن كۆزلىرىنى ھېلى ئېچىپ، ھېلى ياپاتتى.

— قانداق؟ — ئاتۇڭ مېھرىبانلىق بىلەن ھارغىن ھالدا بالىنى ئەيىبلەشكە باشلىدى، — ئەمدى ئىشەندىڭمۇ، قۇرۇق ئەمچەكنى شوراۋاتقانلىقىڭنى ئەمدى بىلگەنسەن؟ ئەمدى تېخىمۇ يىغلايدىغان بولدۇڭ - دە. بۇ قارغىش تەگكۈر يايلاقتا مەندىمۇ نېمە ئامال؟ خىيالىڭدا مېنى ئالدىدى، دەۋاتقانسەن؟ ئەجەبا، مەن سېنى ئالدىدىممۇ؟ مەن ئېسىمنى بىلگەندىن بېرى باشقىلارغا چاكار بولۇپ كېلىۋاتىمەن، ھازىرغىچە بىرەرىنى ئالداپ باققىنىم يوق. ئاپامنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، بىزنىڭ ئۇ يەردە، بىزنىڭ قەبىلىدە، جۇڭگودا ھېچكىم ھېچكىمنى ئالدىمايدىكەن. ھە بوپتۇ، بىردەم خۇمارىڭنى چىقىرىۋال، ئازابنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ھازىرغۇ چۈشەنگەنسەن ...

ئاتۇڭ مانا مۇشۇنداق توختىماي سۆزلەيتتى، يەنە بىر تەرەپتىن بالىنىڭ ھازىرلا ئالەمنى مالەم قىلىپ يىغلاپ تەتۈر قىينايدىغانلىقىنى ئويلاپ ئەنسىرەيتتى. لېكىن، ئەجەبلىنەرلىكى، بالا قۇرۇق ئەمچەكنى ھازىرغىچە ئېغىزدىن چىقىرىۋېتىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئەكسىچە، قوشۇقتەك يۇزىدىن بىر خىل راھەتلىنىش، رازىمەنلىك چىقىپ تۇراتتى...

ئاتۇڭ بوۋاقنىڭ ئېغىزىدىن ئەمچىكىنى ئېھتىيات بىلەن تارتىپ چىقىرىپ ئىختىيارسىز ۋارقىرىۋەتتى، ئەمچىكنىڭ ئۇچىدىن ئاپپاق سۈت ئېتىلىپ چىقىۋاتاتتى. ئۇ ھەيران بولۇپ، ئەمچىكنى بالىنىڭ ئېغىزىغا يەنە سېلىپ، بىردەمدىن كېيىن تارتىپ چىقاردى، سۈت يەنىلا توختىماي چىقىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئەمچىكىگە سۈت چۈشۈپتۇ! ئۇ بىردىنلا پۈتۈن بەدىنىدە قانداقتۇر بىر كۈچىنىڭ ئۇرغۇپ تۇرغانلىقىنى ناھايىتى ئېنىق ھېس قىلدى.

— ئاھ خۇدا؟ — ئاتۇڭ خۇشاللىقىدا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ۋارقىرايتتى، — ماڭا سۈت چۈشۈپتۇ! سۈت چۈشۈپتۇ! گېپىمنى ئاڭلاۋاتامسەن، قوزام ! مەن سېنىڭ ئاناڭ بولۇپ قالدىم ! ئەمدى سەن ھايات قالىدىغان بولدۇڭ ! خۇدا بىزنىڭ ئاھىمىزنى

ئاڭلاپتۇ. سەن مېنىڭ مىڭ مۇشەققەتتە ئېرىشكەن بالام ! سېنىڭ ئىسمىڭ غۇنۇن، بۇ ئىسىمنى ساڭا ئاپاڭ بىلەن داداڭ قويغان، ئۇلار بىر - بىرىنى چىن دىلىدىن سۆيەتتى، سەن شۇلاردىن تۆرەلگەن، لېكىن ئۇلار سېنى تاپقانلىقى ئۈچۈن جېنىدىن ئايرىلدى. بالام، بىز ئۈچۈن مۆجىزە ياراتقۇچىغا تېز رەھمەت ئېيتقىن ! ئۇ سەن ئۈچۈن مېنىڭ كۆكسۈمدە سۈت پەيدا قىلدى...

تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن بۇ مۆجىزىدىن قاتتىق ھاياجانغا چۆمگەن ئاتۇڭ ئاستا - ئاستا تىنچلاندى، ئۇ ئۆزىنى ئىسسىپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى، پېشانىسىدىن مونچاق - مونچاق تەر قۇيۇلاتتى. ئۇ پايانسىز يايلاقتا نەزەر تاشلىدى، ئەتراپتا يەنىلا ھېچنېمە يوق، نە بىرەر ئادەم، نە بىرەر جانلىقنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيدۇ، پەقەت ئوتقاشتەك قۇياش ۋە تەنھا بىر پارچە ئاق بۇلۇتلا ئۇلارنىڭ بېشى ئۈستىدە تۇرىدۇ.

بالا قورسىقى تويۇپ، خاتىرجەم تاتلىق ئۇيقۇغا كەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاجىز ۋۇجۇك تېنىنى ئاتۇڭنىڭ بىلىكىگە تاشلاپ، يېنىك پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى. ئاتۇڭ بولسا نەچچە كۈندىن بۇيان بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇغانىدى، ئەتىگەندىن بېرى قۇلىقى تۇۋىدىن كەتمەيۋاتقان دەھشەتلىك دۇمباق ئاۋازىمۇ شۇ تاپتا بېسىققان، يۇرىكىنى ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان، پەقەت يېڭى ئانا بولغان ئاياللاردىلا بولىدىغان بىر خىل خۇشاللىق ۋە بەخت تۇيغۇسى قاپلىغانىدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ زېمىن، ئاسمان ۋە سۈت ئوتتۇرىسىدا مەلۇم گۈزەل باغلىنىشنىڭ بارلىقىنى سەزدى.

شۇ تاپتا غەربكە يۇرۇشمۇ داۋاملاشماقتا ئىدى...

دۇنيا ھۆكۈمرانىنىڭ زور قوشۇنى بەلگىلەنگەن يول بويىچە بارغانسېرى غەربكە ئىچكىرىلەپ كىرمەكتە ئىدى. قوشۇن، ھارۋىلار، قوي، كالىلار...

چىڭگىزخان ئۆزىگە ئوخشاش نۇرغۇن قورقۇنچلۇق ئىشلارنى

بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، سادىق، ھارماس قارا قۇيرۇق بوز تۇلپارىنى مىنىپ، نۆكەر ۋە قورۇقچىلارنىڭ ھەمراھلىقىدا كېتىۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇستىگە ئوت پۈركۈۋاتقان ئەجدىھانىڭ رەسمى چۈشۈرۈلگەن چوڭ تۇغنى ئېگىز كۆتۈرگەن تۇغچىلار كېتىپ باراتتى.

زېمىن بوز يورغىنىڭ تۆمۈر تاپىنى ئاستىدا ئىڭراپ ئارقىدا قالماقتا، لېكىن بۇ ئالەمنىڭ چېكى كۆرۈنىدىغاندەك ئەمەس، ئۇلار ماڭغانسېرى ئالدىدا يەنىلا پايانسىز بوشلۇق مەڭگۈ يەتكىلى بولمايدىغان ئۇپۇق سىزىقىغىچە سوزۇلۇپ ياتىدۇ. زېمىن پايانسىز، ئۇنىڭ چېكى يوق. بۇ پايانى يوق ھەيۋەتلىك زېمىنغا سېلىشتۇرغاندا، خاقان پەقەت ناھايىتى كىچىك بىر تال قۇم، لېكىن خاقان مۇشۇ بىپايان زېمىننى ئۆزىگە بويسۇندۇرماقچى، پۈتۈن دۇنيانىڭ ھۆكۈمرانى بولماقچى، ئۇ شۇ مەقسەتتە قوشۇن تارتىپ، غەربكە يۈرۈش قىلغان...

خاقان چىرايى جىددىي تۇس ئالغان، گەپ - سۆزسىز جىممىدە كېتىۋاتاتتى. قارىماققا، بۇ خاقاننىڭ سالاھىيىتىگە تولىمۇ ياراشقاندەك قىلاتتى، لېكىن ئۇنىڭ ئىچىدە نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى ھېچكىم پەرەز قىلالمايتتى. خاقان بىر چاغدا ئويلىمىغان يەردىن ئېتىنىڭ بېشىنى ئارقىسىغا شۇنداق تېز بۇرىدىكى، ئارقىسىدىن كېلىۋاتقانلار سوقۇلۇپ كەتكىلى تاس قېلىپ، ئۆزلىرىنى چاقماق تېزلىكىدە چەتكە ئېلىشتى. خاقان قولىنى سايە قىلىپ، ئاسمانغا بىر خىل ئەندىشە ئىچىدە قارىدى. يول بويى توختاپ قالماي، ئۇنىڭ بېشىدا ئەگىپ كېلىۋاتقان ئاق بۇلۇت يوق ! ئۇ يا ئالدى تەرەپتە، يا ئارقا تەرەپتە كۆرۈنمەيتتى...

ئۇنىڭغا باشتىن - ئاخىر ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتقان ئاق بۇلۇت مانا مۇشۇنداق تۇيۇقسىز غايىب بولدى. ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن قايتا پەيدا بولمىدى. شۇ كۈنمۇ ئۆتۈپ كەتتى، ئاردىدىن يەنە ئىككى كۈن، ھەتتا ئون كۈنمۇ ئۆتۈپ كەتتى، لېكىن يەنىلا پەيدا بولمىدى، بۇلۇت ئۇنى تاشلاپ كەتكەندى.

ئېدىل دەريا سىغا يېتىپ بارغاندا، چىڭگىزخان تەڭرىنىڭ ئۆزىدىن يۇز ئۆرۈگەنلىكىنى تونۇپ يەتتى. ئۇنىڭ داۋاملىق ئالغا ئىلگىرىلەشتىن رايى قايتتى، شۇنىڭ بىلەن ياۋروپانى بويسۇندۇرۇشنى ئوغۇل ۋە نەۋرىلىرىگە تاپشۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىنى تىنچ ئۆتكۈزۈش، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئادەم بىلمەيدىغان يەردە يېتىش ئۈچۈن، بىر قىسىم لەشكەرلىرىنى باشلاپ ئوردۇس ئېگىزلىكىگە قايتتى...

* * *

بۇ يەردە پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ...

1953 ـ يىلى فېۋرالنىڭ ئوتتۇرىلىرى، شەرقتىن غەربكە مېڭىش يولىدا سارى ئۆزەك يايلىقىدىن ئۆتىدىغان يولۇچىلار پويىزىنىڭ باش تەرىپىگە ئالاھىدە بىر ۋاگون قوشۇلغانىدى. يۇك ۋاگونىغا يېقىن قىلىپ چېتىپ قويۇلغان بۇ ئالاھىدە ۋاگوننىڭ رەت نومۇرى يوق، سىرتتىن قارىماقتا باشقا ۋاگونلاردىن قىلچە پەرقلەنمەيدۇ، پەقەت سىرتتىن قارىغاندىلا شۇنداق. بۇ ئالاھىدە ۋاگوننىڭ يېرىمىغا پوچتا يوللانمىلىرى قاچىلانغان، قالغان يېرىمى ئالاھىدە ئايرىلىپ ياسالغان سوراقخانا ئىدى. ئۇ يەرگە دۆلەت خەۋپسىزلىك ئورگىنىنىڭ دىققىتىنى ئالاھىدە تارتقان جىنايەتچىلەر قامىلاتتى. بۇ قېتىم قامالغان جىنايەتچى ئابۇتالىپ قۇتتىبايېف ئىدى. ئۇ قازاقىستان دۆلەت خەۋپسىزلىك ھەربىكتى ئورنىدىكى پېشقەدەم تەھقىقلىگۈچى تاڭسىقبايېف بېكتىكەن دېلو بويىچە سوراق قىلىنىۋاتاتتى. تاڭسىقبايېف بىلەن ئىككى ساقچى ئۇنى باشقا شەھەردىكى ئادەملەر بىلەن يۈزلەشتۈرۈش ئۈچۈن ئەكېتىۋاتاتتى.

تاڭسىقبايېف مەقسىتىگە يەتمىگۈچە ھارماي ـ تالماي ئىشلەيدىغان ئادەم. ئۇ سوراقنى سەپەر ئۈستىدىمۇ توختاتمىدى.

تاڭسىقبايىپىفىنىك ۋەزىپىسى بىر قىسىم ئادەملەرنى تارتىپ چىقىرىپ، دۇشمەن ئىشپىيونلۇق ئورگىنى قۇرغان بۇزغۇنچىلىق تورىنى قەدەممۇقەدەم پاش قىلىپ چىقىش ئىدى. ئۇ ئادەملەر ئۆز ۋاقتىدا گېرمانىيە ئەسىرلەر لاگېرىدىن يۇگوسلاۋىيەگە قېچىپ كەلگەن ھەمدە ئۇ يەردە كەلگۈسىدىكى رېۋىزىئونىزمچى ئۇنسۇرلار بىلەنلا ئەمەس، يەنە ئەنگلىيە ئاخبارات ئورگىنى بىلەنمۇ بىۋاستە مۇناسىۋەت قىلغان، ئۇلارنىڭ ھەربىكتى سىرلىق ھەم چۈشىنىكسىز. شۇڭا، توختىماي سوراق قىلىپ، ئىقرارنامىلەرنى قايتا ـ قايتا سىلىشتۇرۇپ، بىۋاستە ۋە ۋاستىلىك جىنايى پاكىتلارنى ئېنىقلاپ، ئاساسلىقى سوراق قىلىشتىن ئىبارەت بۇ كوزىردىن مۇۋەپپەقىيەتلىك پايدىلىنىپ (جىنايەتچىلەر ئۆزلىرىنىڭ جىنايى قىلمىشلىرىنى تولۇق ئىقرار قىلىدۇ ھەم جىنايىتىگە توۋا قىلىدۇ)، سوۋېت ئىتتىپاقى ھاكىمىيىتىنىڭ تەشكىللىك ھەم يوشۇرۇن دۇشمەنلىرىنى چوقۇم پاش قىلىپ چىقىش كېرەك.

ئىشلار مۇشۇ بويىچە يۈرۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. سوراق جەريانىدا ئابۇتالىپ قۇتتىبايېف يۇگوسلاۋىيەدە ئۇرۇشقا قاتناشقان ئەسلىدىكى ئۇرۇش ئەسىرلىرىدىن ئونغا يېقىن ئادەمنىڭ ئىسمىنى ئىقرار قىلدى. تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى كۆپ سانىدىكىلىرىنىڭ ھايات ئىكەنلىكى، مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ساق ـ سالامەت ياشاۋاتقانلىقى ئېنىقلاندى. ئۇ ئادەملەرمۇ قولغا ئېلىنىپ، سوراق جەريانىدا نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ ئىسىملىكىنى ئىقرار قىلدى. بۇنىڭ بىلەن يۇگوسلاۋىيەدە ئۇرۇشقا قاتناشقان خائىنلارنىڭ تىزىملىكى خېلىلا تولۇقلىنىپ قالدى. قىسقىسى، بۇ دېلوغا نۇرغۇن جانلىق مەزمۇنلار قوشۇلدى. شەرت ـ شارائىتىمۇ ئاساسەن پىشىپ يېتىلدى، چۈنكى ئۇ ئەڭ ئالىي رەھبەرنىڭ قوللىشىغا ئېرىشكەنىدى. تاڭسىقبايېف دۇشمەن ئۇنسۇرلارنى پاش قىلىشتا ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرىنى قوللىنىپ قويۇشنىڭ ھەرقانداق ۋاقىتتا زىيان قىلمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. ستالىن

يۇگوسلاۋىيە كومپارتىيەسىنىڭ خەلقئارادىكى ئۆتكۈر توقۇنۇشىدىن پايدىلىنىپ، تىتونى ئىدىئولوگىيە ساھەسىنىڭ دەرۋازىسىدىن قوغلاپ چىقاردى. بۇ غەلىبە بۇ دېلوغا تېخىمۇ كەڭ يول ئېچىپ بەردى، بۇ دېلوغا مەسئۇل بولغان تاڭسىقبايېفقىلا ئەمەس، ئۇنىڭ باشقا شەھەرلەردىكى كەسىپداشلىرىغىمۇ ئامەت يۇزلىنىش ئالدىدا تۇراتتى. ئۇلار ھەر خىل سەۋەبلەردىن بۇ دېلوغا ئالاھىدە قىزىقىپ قالغانىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇ بىر ۋەزىيەتتىن پايدىلىنىپ يۇقىرى ئۆرلەشنىڭ كويىدا ئىدى. بۇنىڭ بىلەن ھەربىرىتە بىرلىك شەكىللەندى. ئابۇتالىپ قۇتتىبايېفنى يۇزلەشتۇرۇش ۋە ھەر خىل يوللار بىلەن سوراق قىلىش ئۈچۈن مەيلى قەيەرگىلا ئېلىپ بارسۇن، ئۇ يەرلەردە، مەسىلەن، چىكالوۋ (بۇرۇنقى ئورېنبۇرگ)، كۇيبىشېۋ، ساراتوۋ دېگەندەك يەرلەردە تاڭسىقبايېفنىڭ يېتىپ كېلىشىنى كىشىلەر تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ تۇراتتى.

تاڭسىقبايېۋ ئەزەلدىن ۋاقىتنى ئىسراپ قىلمايتتى، ئۇ ئىشتا كەسكىن، خىزمەتتە بېسىم بولۇشنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ بىر جۈپ كۆزىدىن ھېچنېمە قېچىپ قۇتۇلالمايتتى. سەپەر ئۈستىدىمۇ قاتتىق نازارەت ئاستىدا تۇرغان جىنايەتچى قانداق تەسىراتتا بولىدۇ، تۆمۈر رېشاتكىلىق دېرىزە ئالدىدا تۇرۇپ، ئۇزۇكسىز ئارقىدا قېلىۋاتقان بېكەت، يېزا - قىشلاقلارنى كۆرگەندە قانچىلىك ئازابلىنىدۇ، قانچىلىك ئىزتىراپ چېكىدۇ، بۇلار ئۇنىڭغا بەش قولدەك ئايان. ئۇ ھەتتا قۇتتىبايېفنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنىمۇ چۈشىنىپ تۇراتتى ھەمدە ئۆزىنىڭ، بىر تەھقىلگۈچىنىڭ باشقا بىرىنى بەختسىزلىككە ئۈچرىتىشىنى ھەرگىز خالىمايدىغانلىقىغا قۇتتىبايېفنى ئىشەندۈرۈشكە جېنىنىڭ بارىچە تىرىشاتتى. چۈنكى، دەسلەپ ئىگىلىگەن ئەھۋاللاردىن قارىغاندا قۇتتىبايېفنىڭ جىنايىتى ئانچە ئېغىرمۇ ئەمەس ئىدى. ھازىرچە ئېنىقلىنىشچە، ئابۇتالىپ قۇتتىبايېف جاسۇسلارنىڭ كاتتىبېشى ئەمەس، ئىشپىيونلۇق ئورگىنىنىڭ مەملىكەت

ئىچىده ۋەزىيەت جىددىيلەشكەنده ئىشقا سالىدىغان زاپاس جاسۇسلار تورىنىڭ باشلامچىسىمۇ ئەمەس ئىدى. ئەگەر قۇتتىبايىڤ تەھقىقلىگۈچىلەرنىڭ جاسۇسلار كاتتىبېشىنى پاش قىلىشىغا ھەمكارلاشسا، مۇھىمى، يۈزلەشتۈرگەنده پولاتتەك پاكىت بىلەن بۇ نۇقتىنى ئىسپاتلىسا، ئۇ چاغدا ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان جازا يېنىكلىتىلەتتى، ھەتتا ناھايىتى نۇرغۇن يېنىكلىتىلەتتى، بەش ـ ئالته يىلغا قالماي ئۆيىگە قايتقان، خوتۇن ـ بالىلىرى بىلەن جەم بولغان بولاتتى. ھەرقانداق ئەھۋالدا، ئۇ سوراقنىڭ ئادىللىق بىلەن ئېلىپ بېرىلىشىغا يارەملا قىلىدىغان بولسا، ئېغىر جازادىن، ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالغان بولاتتى. ئەكسىچە، ئۇ جاھىللىق قىلىپ، قانۇن ئورگانلىرىدىن ھەقىقىي ئەھۋالنى يوشۇرسا، دېلو تېخىمۇ مۇرەككەپلىشىپ، ئۇنى تېخىمۇ پالاكەت باساتتى، پۈتۈن ئائىلىسى سورۇقچىلىققا ئۇچرايتتى، تېخى ئىچكى سوتتا ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى ...

تاڭسىقبايىڤ ئاجايىپ ئۇستىلىق ئىشلىتىپ، قۇتتىبايىڤقا يەنە شۇنىڭدىنمۇ بېشارەت بېرەتتى: ئەگەر ئۇ تاڭسىقبايىڤ بىلەن ھەمكارلاشسا، ئۇنىڭ ساڭا ئۆزەك رىۋايىتى توغرىسىدىكى خاتىرىسى، بولۇپمۇ، «ماڭقۇرتلار توغرىسىدا رىۋايەت» بىلەن «ساڭا ئۆزەكتىكى جازا» دېلو قىلىپ تۇرغۇزۇلمايدۇ، ئەكسىچە، ئابۇتالىپ ئۇنداق قىلمايدىكەن، تاڭسىقبايىڤ سوتقا، ئابۇتالىپ خاتىرىلىۋالغان مەزمۇنلارنى، قەدىمكىدىن پايدىلىنىپ، بۇگۈنكىنى مەسخىرە قىلىدىغان مىللەتچىلىك خاھىشىنىڭ يوشۇرۇن ئىپادىسى سۈپىتىده بىر تەرەپ قىلىش تەكلىپىنى بېرىدۇ. «ماڭقۇرتلار توغرىسىدا رىۋايەت» تە، ئەجدادلارنىڭ ئاللىبۇرۇن ئۇنتۇلۇپ كېتىلگەن ئورۇنسىز سۆزلىرىنى قايتا تىرىلدۈرۈش يامان نىيەت بىلەن چاقىرىق قىلىنىپ، كىشىلەرنى مىللىي ئاسسىمىلياتسىيەگە قارشى تۇرۇشقا قۇتراتقان، «ساڭا ئۆزەكتىكى جازا» دا بولسا، ئەك ئالمي ھاكىمىيەت ئەيىبلىنىپ، دۆلەت مەنپەئەتىنى شەخسىي مەنپەئەتتىن ئەلا كۆرۈش باش

ئىدىيەسى رەت قىلىنغان، چىرىك بۇرژۇئا شەخسىيەتچىلىكى كۆككە كۆتۈرۈلۈپ، كوللېكتىپلاشتۇرۇش باش ئىدىيەسىگە، يەنى شەخس كوللېكتىپ ئورتاق نىشانغا بويسۇنۇشى كېرەك ، دېگەن ئىدىيەگە قارشى تۇرۇلغان، بۇنىڭ بىلەن سوتسىيالىزمنى ئىنكار قىلىش دەرىجىسىگە يېقىنلىشىپ قالغان. ھەممىگە مەلۇم، سوتسىيالىزم پىرىنسىپى ۋە مەنپەئەتىگە خىلاپ ھەرقانداق نەرسە چوقۇم جازاغا ئۇچرايدۇ... شۇڭا، كىمدىكىم كوللېكتىپنىڭ ئېتىزىدىن بىرەر تال باشاقنى رۇخسەتسىز ئالىدىكەن، ئۇ گەپ ـ سۆزسىز ئون يىللىق ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگېرىغا ئەۋەتىلىدۇ، ئىدېئولوگىيە ساھەسىدە « باشاق » تېرىغانلار ئۇچۇن تېخىمۇ شۇنداق ! مۇنداق ئەيىبلەشلەرگە دۇچ كەلگەندە، سوت قوشۇمچە مادداىلارغا ئاساسەن تولۇقلىما ئەرزلەرنى بىر تەرەپ قىلىدۇ. باشقىلارنى تېخىمۇ قايىل قىلىش ئۇچۇن، تاڭسىقبايېۋ ھەر قېتىمقىغا ئوخشاش، ئۆزىنىڭ سارى ئۆزەك رىۋايىتى توغرىسىدىكى ئېنىق كۆزقاراشلىرىنى بىرنەچچە قېتىم ئۇنلۇك ئوقۇۋېتىدۇ. بۇ خاتىرىلەرنىڭ قۇتتىبايېۋنىڭ قولغا ئېلىنىشى ۋە ئۇنىڭغا دېلو تۇرغۇزۇلۇپ، سوراق قىلىنىشىغا سەۋەبچى بولۇپ قېلىشى ھەرگىز تاسادىپىي ئەمەس...

پويىزنىڭ توختىماي مېڭىۋاتقىنىغا بىر كۇندىن ئېشىپ قالدى. تۆمۇر بىلەن رېشاتكىلانغان دېرىزىدىن بارا ـ بارا يېقىنلاپ كېلىۋاتقان بىپايان يايلاققا قاراپ تۇرغان ئابۇتالىپ سارى ئۆزەككە يېقىنلاشقانسېرى شۇنچە ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتى. كىشىنى قىيىن ئەھۋالغا قويىدىغان پەند ـ نەسىھەتلەر ۋە تەھدىت سېلىپ قورقۇتۇشلار توختاپ، سوراق ئاخىرلاشقاندا ئۇ تۆمۇر بىلەن قاپلانغان گۇندىخانىنىڭ ئىچىدە ئۆزى يالغۇز بىردەم ئارامخۇدا تۇرۇۋالاتتى. ئالمائاتادىكى يەر ئاستى ئۆيىگە ئوخشاش، بۇ يەرمۇ ئوخشاشلا بىر تۇرمە ئىدى. ئۇ يەردىكىگە ئوخشاشلا تۆمۇر بىلەن رېشاتكىلانغان دېرىزىسى بار، پۇختىلىقىمۇ ئۇ يەردىن قېلىشمايدۇ، گۇندىپايلار ئوخشاشلا شۇملۇق يېغىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن كىچىك تۆشۈكتىن ئۇنى نازارەت قىلىپ

تۇرىدۇ. لېكىن، قانداقلا بولسۇن، ئۇلار سەپەر ئۈستىدە بولغاچقا، ئورۇندا ئۇزۇكسىز ئۆزگىرىش بولۇپ تۇرىدۇ. ياخشى يېرى، ئۇ بۇ يەردە كېچە ـ كۈندۈز كۆزىگە نەشتەردەك سانجىلىپ تۇرىدىغان كۈچلۈك چىراغ نۇرىدىن قۇتۇلدى. تېخىمۇ مۇھىمى، بورانلىق بېكىتىدىن ئۆتكۈچە، خوتۇن ـ بالىلىرىمنى بىرەر قېتىم بولسىمۇ كۆرۈۋالسام، دېگەن بىر ئارزۇ بىردەم كۈچىيىپ ـ بىردەم پەسىيىپ، ئۇنىڭ يۈرىكىگە مىنۇت ئارام بەرمەيۋاتاتتى. قولغا ئېلىنغاندىن بېرى، ئۇ ئائىلىسىگە نە بىرەر پارچە خەت يازالمىدى، نە بىرەرىدىن خەۋەر بېرەلمىدى، ئائىلىسىدىنمۇ ھېچقانداق خەت ـ خەۋەر ئالالمىدى.

ئابۇتالىپ ئۈستى يېپىق مەھبۇس ماشىنىسى بىلەن ئالمائاتا شەھەر ئەتراپى رايونىدىكى بىر باش ئىستانسىسىغا ئاپىرىلىپ، گۇندىپايلار قاتتىق نازارەت قىلىپ تۇرغان ئالاھىدە ۋاگوننىڭ سولاقخانىسىغا سولانغاندىن تارتىپ، بۇ ئارزۇ قورقۇش ۋە ئەندىشە بىلەن قوشۇلۇپ ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئىگىلىۋالغاندى. ئۇ يول ئۈستىدە پويىزنىڭ ساڭى ئۆزەڭ تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلگىنىدە، يۈرىكىدە يېڭى بىر كۈچ داۋالغۇپ، ئۇنى تېخىمۇ ئازابلاشقا باشلىدى. ئۇ بالىلىرى بىلەن زەرىپەنى غەل ـ پال بولسىمۇ بىر قېتىم كۆرۈۋالسا، ئېنىق كۆرەلمىسىمۇ، قارىسىنى بولسىمۇ بىر قېتىم كۆرۈۋالغان بولسا، ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلار نېمە بولۇپ كەتسە مەيلى ئىدى...

شۇنداق، ئۇ خوتۇن ـ بالىلىرىنى شۇنداق سېغىنىدى، ھازىر ئۇنىڭ خىيالىغا باشقا ھېچقانداق ئىش كىرىپ چىقمايدۇ. خۇدادىن تىلەيدىغىنى پەقەت بىرلا نەرسە: پويىز بورانلىق بېكىتىدىن كۈندۈزى ئۆتسۇن، ھەرگىز كېچىسى، زۇلمەت باسقان كېچىسى ئۆتۈپ كەتمىسۇن، زەرىپە بىلەن بالىلار ئۆيدە تۇرغاندا ئەمەس، كۆزگە ئېنىق تاشلىنىپ تۇرىدىغان يەردە تۇرغاندا ئۆتسۇن.

ئۇنىڭ خۇدادىن كۈتىدىغان بارلىق ئارزۇسى شۇ ئىدى، بۇ

ئارزۇ ھەم ئاز، ھەم كۆپ ئىدى. لېكىن، چوڭقۇرراق ئويلىغاندا، ئۇنىڭ بۇنىڭدىن ئارتۇق ئارزۇ ـ ئارمانلاردا بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. زەرىپە بىلەن بالىلىرى پويىز ئۆتكەندە ھويلىدا بولۇپ قېلىشى مۇمكىنغۇ. ئىلاھىم، بالىلار ئۆز ئويۇنىنى ئويناۋاتقان بولسۇن، زەرىپە ھويلىدا كىر يېيىۋاتقان بولسا، ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىزغا شۇنداقلا قاراپ قويسا، بالىلارمۇ بىردىنلا ئورۇنلىرىدا توختىشىپ، چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىز دېرىزىلىرىگە تېڭىرقاپ قاراپ تۇرۇپ كەتسە. يەنە تۈيۈقسىز شۇنداقمۇ بىر ئەھۋال بولۇپ قالسا، مۇنداق ئەھۋالغۇ كۆپ كۆرۈنمەيدۇ، لېكىن يوقمۇ ئەمەس. مەسىلەن، پويىز يۆتكەلمە يولدا تۈيۈقسىز بىرنەچچە مىنۇت توختاپ قالسا! مۇشۇلارنى ئويلىغاندا، ئابۇتالىپنىڭ يۈرىكى پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى: مۇشۇنداق بەخت تۈيۈقسىز كېلىپ قالسا ـ ھە! ياق، ئەڭ ياخشىسى، ئۇنداق بولمىسۇن! ھەرگىز ئۇنداق بولمىسۇن! ئۇ بۇ قورقۇنچلۇق سىناقتا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ، يۈرىكى يېرىلىپ كېتىدۇ. بالىلارغىمۇ ئۇۋال، ئۇلار دادىسىنىڭ تۆمۈر بىلەن رېشاتكىلانغان دېرىزە ئىچىدە تۇرغانلىقىنى كۆرسە نېمە بولۇپ كېتەر؟ ئۇلار ئۇن سېلىپ يىغلاپ كېتەرمۇ... ياق، ياق، ئەڭ ياخشىسى ئۇلار ئۇنى كۆرمەي قالسۇن...

ئۆزىنى چىڭراق تۇتۇش، تەقدىر ئىلاھىنى رەھىم ـ شەپقەت قىلىپ، ئۆزىنى ئاشۇ كىچىككىنە ئارزۇسىغا يەتكۈزۈشكە كۆندۈرۈش ئۈچۈن، ئۇ يول بويىدىكى بەلگە ۋە بېكەتلەرگە ئاساسەن پويىز كېتىپ بارغان نىشانىنى بەلگىلەپ ماڭدى، يوللارنى ئۇزۇكسىز ھېسابلاپ تۇردى. مۇھىمى، ساری ئۆزەكتىكى ھايالدىما بېكەت بىلەن بورانلىق بېكىتىگە پويىز قايسى ۋاقىتتا يېتىپ بارىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلىۋېلىش كېرەك ئىدى. ئۇ قايتا ـ قايتا ھېسابلاپ، ئۇ يەرگە كۈندۈزى يېتىپ بارىدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ تۇرسىمۇ، يەنىلا خاتىرجەم بولالمايتتى. پويىز يول ئۈستىدە كېچىكىپ قېلىشى، بېكەتلەردىن ۋاقتىدا قوزغىلالمايى قېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى. بولۇپمۇ، قىشتا قار قېلىن چۈشۈپ

كەتكەندە، مۇنداق ئىشلار دائىم كۆرۈلۈپ تۇراتتى. ئەگەر پويىز ئۇ يەردىن كېچىسى ئۆتۈپ كەتسە، ئۇنىڭ ئۇچۇن تېخىمۇ ئەلەم بولاتتى، ئۇ چاغدا زەرىپە بىلەن باللىرى ئۇخلاۋاتقان بولىدۇ، ئۇلار ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئون نەچچە مېتىر نېرىدىن ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ. بۇ ئېھتىماللىقنىمۇ يوق دېگىلى بولمايتتى. دېمەك، ئابۇتالىپ ئۆزى تەنها، ئۇنىڭغا ياردەم قىلغۇدەك ئادەم يوق، ئۇنىڭ قولىدىن كېلىدىغىنى پەقەت پۇرسەت كۈتۈش. مۇشۇلارنى ئويلىغانسېرى ئۇ تېخىمۇ ئازابلىناتتى.

كۆزلىرى لاچىنىڭكىدەك ئۆتكۈر تاڭسىقبايىڤ پويىز دەل بورانلىق بېكىتىدىن ئۆتۈۋاتقاندا ئۇنى سوراق قىلىپ تۇرۇۋالمىسا بولاتتىغۇ! ئابۇتالىپنىڭ يەنە بىر ئەنسىرەيدىغىنى مۇشۇ ئىدى، خۇدادىن مۇنداق كېلىشمەسلىككە يولۇقتۇرماسلىقنى تىلەيتتى.

سانسىزلىغان توسۇق ۋە خەتەرلەر ئۇنىڭ ساپ ئارزۇسىنىڭ ئالدىدا زەھەرخەندىلىك بىلەن توغرا تۇراتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ خوتۇن - بالىلىرىنى پەقەت بىر قېتىملا كۆرۈۋېلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. مۇشۇ ئارزۇسىغا يەتسىلا، ئەركىنلىكتىن ئايرىلىپ قالغىنىمۇ مەيلى. ئۇنىڭ بىرلا ئۈمىدى بار ھەم ئۇ مۇشۇ ئۈمىدى بىلەن خۇشال: ئۇنىڭ تەلىيى چوقۇم ئوڭدىن كېلىدۇ. چۇنكى، سولاقخانىنىڭ دېرىزىسى پويىز كېتىپ بارغان تەرەپنىڭ ئوڭ تەرىپىدە، دەل بورانلىق بېكىتىدىكى ئۇنىڭ ئۆيى بار تەرەپكە توغرا كېلىدۇ.

مۇشۇنداق ئايىغى چىقمايدىغان خىيالار، قورقۇش ۋە ئەندىشىلەر ئابۇتالىپنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئىگىلىگەنىدى. ئۇ پەقەت بىرلا نەرسىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتمەكتە ئىدى. ئۆزىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى، ئۆزىنىڭ مەسىلىسىنى، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنىڭ ماھىيىتىنى، كىشىنى چۆچۈتىدىغان ئەيىبلەشلەرنىڭ ئۆزىگە تەھدىت سېلىۋاتقانلىقىنى پۈتۈنلەي ئېسىدىن چىقارغانىدى. ئۇنى ئىقرار قىلىشقا توختىماي

قىستاۋاتقان جىنايەتلەرنى تاڭسىقبايىپ ئۇنىڭغا زورلاپ تاڭغان. پەسكەش، نومۇسسىز تاڭسىقبايىپ ئۆزىنىڭ كۆزلىگەن مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن تەلۈلەرچە ھەربكەت قىلماقتا ئىدى. ئۇ ئابۇتالىپ بىر قوللۇق تەشكىللەپ چىققان، ئۇرۇش يىللىرىدىلا بار بولغان، زاپاس كۈچ سۈپىتىدە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان دۈشمەن جاسۇسلۇق تورىنى پاش قىلماقچىدى. دۆلەتنىڭ ئامانلىقىنى قوغداش ئۈچۈن ئۇنى تازىلىماي بولمايتتى.

يا خۇدا، يا شەيتاننىڭ نازارەت قىلىشىغا ئۇچرىمايدىغان تاڭسىقبايىپ خۇددى خۇدا ۋە شەيتانغا ئوخشاش، ھەربكەت قىلىش كېرەكلىكىنى ئاللىبۇرۇنلا تونۇپ يەتكەنىدى. شۇڭا، ئۇ پويىز بىلەن ماڭغان، ئەڭ ئاخىردا ئويلىغىنىدەك نەتىجىگە ئېرىشىش ئۈچۈن، ئابۇتالىپ قۇتتىبايىپنى باشقىلار بىلەن يۈزلەشتۈرگىلى ئالاھىدە ۋاگون بىلەن ئېلىپ ماڭغانىدى.

ئابۇتالىپنىڭ خۇدادىن كۈتىدىغىنى پەقەت بىرلا نەرسە: ئۇنىڭ ئىككى بالىسى ئېرىمەك بىلەن داۋۇلنى ۋە زەرىپەنى غىل - پال بولسىمۇ بىر قېتىم كۆرۈۋېلىشقا بىرەر نەرسە توسالغۇ بولۇپ قالمىسىلا بولاتتى. ئۇلارنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم، مەڭگۈلۈك بولۇپ قالىدىغان بىرلا قېتىم كۆرۈۋالسا بولدى. بۇنىڭدىن باشقا ئۇنىڭ ھاياتتىن كۈتىدىغان ھېچنېمىسى يوق. مۇشۇنداق كۈنلەرگە قېلىش ئۇنىڭ پىشانىسىگە پۈتۈلگەن! نېمە ئۈچۈن بۇ بەخت شۇنچە قىسقا ھەم ئەڭ ئاخىرقى قېتىم بولۇپ قالىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن ئۇ بۇنىڭدىن كېيىن ئۆيگە قايتالمايدۇ؟ چۈنكى، تاڭسىقبايىپ ئۇنىڭ ئۈستىدىن ئەيىبلەش ئېلىپ بارىدى، تاڭسىقبايىپ ئالدىدا ئۇ پۈتۈنلەي يار - يۆلەكسىز، پۈتۈن ھوقۇقتىن مەھرۇم، شۇڭا، چەكسىز ھوقۇققا ئىگە دۆلەت ھاكىمىيەت ئورگىنى ئالدىدا، ئۇ ئوخشاشلا يار - يۆلەكسىز ھەم پۈتۈن ھوقۇقتىن مەھرۇم. بۇ ئەيىبلەش ئۆلۈمدىن باشقا ھېچقانداق نەرسىدىن بېشارەت بەرمەيدۇ. يا بالدۇر، يا كېيىن، بەربىر جېنىدىن ئايرىلىدىغىنى ئېنىق، ئەمگەك بىلەن

ئۆزگەرتىش لاگېرىغا ئەۋەتىلىسىمۇ، ئۆلۈمدىن باشقا يول يوق. ئابۇتالىپقا شۇ نەرسە ئېنىق: تاڭسىقبايېۋىنىڭ قولىدا ئۇ ئاخىر قۇربانلىققا ئايلىنىدۇ. تاڭسىقبايېۋ ئۇنى جازالايدىغان ئاشۇنداق سىستېمىدىكى بارغانسېرى ئۇپرايدىغان بىر ۋېنتا، بۇ سىستېما مەخسۇس سوتسىيالىزمنىڭ دۇنياۋى ھەربىكتىگە، كوممۇنىزمنىڭ پۈتۈن دۇنياغا غەلبە قىلىشىغا توسقۇنلۇق قىلىشقا ئۇرۇنغان دۇشمەنلەر بىلەن ھارماي - تالماي كۈرەش قىلىدۇ.

مۇشۇنداق بىر ئاجايىپ ئەيىبلەش كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەيلى كىمنىڭ بېشىغا چۈشسۇن، ئۇنىڭ ئۈچۈن ھېچقانداق چېكىنىش يولى قالمايدۇ. ئۇ پەقەت يا ئۆندىق، يا مۇندىق جازا بىلەن ئاخىرلىشىدۇ: يا ئېتىپ تاشلىنىدۇ، يا ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم قىلىنىپ يىگىرمە بەش يىل، ئون بەش يىل ياكى ئون يىل قاماقتا تاشلىنىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا يول يوق، ھەرقانداق ئادەم مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋال ئاستىدا باشقىچە چىقىش يولىدىن ئۈمىد كۈتمىسە بولىدۇ. مەيلى زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچى ياكى جازالانغۇچى بولسۇن، شۇنى چۈشىنىش كېرەككى، مۇنداق بىر ئاجايىپ ئەيىبلەش قانۇنىي كۈچكە ئىگە بولغان ۋاقىتتا، ئۇ جازالىغۇچىنىڭ توغرا قىلغانلىقىنى ئىسپاتلاپلا قالماستىن، يەنە ئۇنىڭغا ھەر خىل ۋاستىلەرنى قوللىنىپ دۇشمەننى تازىلاش ۋەزىپىسىنى يۈكلەيدۇ، ئۇنىڭدىن سىرت يەنە باستۇرۇلغۇچىنى، بىدئەتلىك قىلغان دېگەن نام بىلەن زوراۋانلىق ۋە ئېچىنىشلىق قىرغىنغا ئۇچرىغانلارنى ئۆزلىرىنىڭ ئۆلۈشىنى توغرا بولغان، مۇقەررەرلىك دەپ قارايدىغان قىلىدۇ. ئۇنىڭ نەتىجىسى مانا مۇشۇنداق بولىدۇ.

پويىز سارى ئۆزەك يايلىقىدا ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتى. تاڭسىقبايېۋ بىلەن ئۇنىڭ جاۋابكارى بىر ۋاگوندا كېتىپ باراتتى. ئۇلار بىرلىكتە، يەنە بىر تەرەپتىن ئېيتقاندا، ئوخشاش بولمىغان يول بىلەن ئەمگەكچى خەلقنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان بىر ئىشنى قىلماقچى، يەنى ئىدېئولوگىيە

ساھەسىدىكى يوشۇرۇن دۇشمەنلەرنى ۋاقتىدا پاش قىلىپ چىقماقچى. ئۇنداق قىلمايدىكەن، سوتسىيالىزمدىن ئېغىز ئاچقىلى بولمايدۇ، سوتسىيالىزم ئۆزلۈكىدىن پارچىلىنىپ كېتىدۇ، ئاممىنىڭ ئېڭى بارغانسېرى خۇنۇكلىشىپ كېتىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بەزى ئادەملەر بىلەن بىر مىنۇتمۇ توختاپ قالماي كۈرەش قىلىش، ئۇلارنى پاش قىلىش، تەلتۆكۈس يوقتىش كېرەك...

پويىز ئىلگىرىلىمەكتە، ئابۇتالىپ ئۆزىنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتىشكە ئامالسىز قالغاندىن كېيىن، باشقا كەلگەندە ئۇنى تارتماي ئامال بولمىغىنىدەك، ئۆزىنىڭ ئازابلىق كەچۈرمىشلىرىگە تەن بېرىشكە مەجبۇر بولدى. بۇگۈنكى كۈندە ئۇ بولۇۋاتقان ئىشلارغا سوغۇققانلىق ۋە ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە سۈكۈت قىلىدىغان بولدى. بۇ ئۇنىڭ دەسلەپكى چاغلاردا ئازاب ۋە ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە بۇ پاكىتقا قارشىلىق بىلدۈرگىنىگە ئوخشىشىپ كېتەتتى، ئۇ ئەگەر بۇ دۇنياغا قايتا تۆرەلگەن تەقدىردىمۇ، تاڭسىقبايېپفىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ قوماندانلىق قىلىۋاتقان، ھەممە يەردە ئوخشاش بولغان غەيرىي ئىنسانىي كۈچتىن يەنىلا قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا بارغانسېرى ئىشەنىدى. بۇ كۈچ ئۇرۇشتىنمۇ قورقۇنچلۇق، ئەسىرگە چۈشۈپ قېلىشتىنمۇ بەكرەك كىشىنى ۋەھىمىگە سالاتتى. چۈنكى، ئۇ تۈگىمەس بىر ئاپەت. بەلكىم ئالەم بىنا بولغاندىن تارتىپ شۇنداق بولۇپ كېلىۋاتقاندۇر. تىلغا ئېلىپ كەتكۈچىلىكى يوق ئادەتتىكى بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ بەلكىم ئىنسانلار ئارىسىدىكى شۇنداق بىر خىل ئادەمدۇر، ئۇلارنىڭ جازالىنىشىدىكى سەۋەب، ئۇلارنىڭ ئىشىغا شەيتان ئارىلاشقان، بىپايان كائىناتتا قىلىدىغان ئىش تاپالمای ئۇزاق زامان زېرىكىشلىك ئىچىدە ياتقان شەيتان يەر شارىدا ئادەم پەيدا بولغاندىن كېيىن، كائىناتتىكى پۈتۈن جانلىقلار ئىچىدە پەقەت ئادەمنىڭلا ئۆزى بىلەن دوست بولالايدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن. شەيتان بىلەن ئارىلاشقان ئادەملەر كۈندىن - كۈنگە، ئەۋلادتىن -

ئەۋلادقا يامانلىقنى ئەۋج ئالدۇرۇپ، ئۇنى ئۇستۇنلۇككە ئېرىشتۈرگەن. شۇنداق، ئادەملەرنىڭ ئىچى پۈتۈنلەي يامانلىق بىلەن تولغان بولىدۇ، مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، ئابۇتالىپقا نىسبەتەن تاڭسىقبايېۋ ئەزەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ھەر خىل يامانلىقلارنى پەيدا قىلغۇچىنىڭ نامايەندىسى. شۇڭا، ئۇلار بىر پويىزغا چىقىپ، ئالاھىدە ۋاگوندا بىللە ئولتۇرۇپ، پەۋقۇلئاددە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان بىر دېلونى بىللە ئىشلىمەكتە.

تاڭسىقبايېۋ ھەرقايسى بېكەتلەردە كۈتۈۋالغىلى چىققان كەسىپداشلىرى دوستلۇق ياكى خۇشامەت يۈزىسىدىن تۈتقان ھەر خىل يېمەكلىك ۋە ئىسسىل ھاراقلار بىلەن بولۇپ كەتكەندە، ئابۇتالىپ بۇنىڭدىن تولىمۇ خۇشال بولۇپ كېتەتتى. چۈنكى، مۇنداق ۋاقىتلاردا، تاڭسىقبايېۋنىڭ ئۇنى سوراق قىلىپ ئازابلاشقا چولىسى تەگمەيتتى. ئۇ ئۆزى مەززە قىلىپ مېڭىۋەرسۇن. قىزىل ئوردا بېكىتىگە كەلگەندە، كەسىپداشلىرى ئۇنى ئالاھىدە قىزغىن كۈتۈۋالدى. دوستلىرى تاڭسىقبايېۋنىڭ ۋاگونىغا ئۇستىگە ئاپپاق لۆڭگىلەر يېپىلغان، ھور چىقىپ تۇرغان ئىسسىق تائاملارنى ئاچقىشتى. ئوبدان كۈتۈۋېلىنغان گۇندىپايلار ئىشىك سىرتىدىكى كارىدوردا يەنە ئۇيان - بۇيان مېڭىشقا باشلىدى.

— كازىي، بوغا گۆشىنى تازا تويغۇچە يەۋالدۇق - دە، — دېدى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرى رازىمەنلىك بىلەن پەس ئاۋازدا.

— تەمى نېمىدېگەن ياخشى، ئۇنداق نەرسىلەرنى شەھەردىن تاپقىلى بولمايدۇ، يايلاق دېگەن يەنە باشقا گەپ - دە!

رېشاتكىلانغان دېرىزىنىڭ بىر چېتىدىن ئابۇتالىپ پەستە باشقىلار بىلەن خوشلىشىۋاتقان تاڭسىقبايېۋنى كۆرۈپ تۇراتتى، ئۇ ئۇچىسىغا جۇۋا كىيىۋالغانىدى. ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىۋاتقانلار دۇگلەك دائىرە بولۇپ تۇرۇشاتتى. بىكار تەلەپلىكىدىن ھەممىسى تۇلۇمدەك سەمرىپ كەتكەنىدى، قارىماققا بىر - بىرىدىن ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيتتى، ھەممىسى

قاراكۆل ئەلتەبرىسىدىن تىكىلىگەن قۇلاقچا كىيگەن، چىرايىدا خۇشاللىق، قان تېمىپ تۇرغان يۈزلىرى پارقىراپ تۇرىدۇ. ئۇلار قوللىرىنى هە دەپ پۇلاڭشىتىپ، قاقاقلاپ كۈلۈشەتتى، بەلكىم قانداقتۇر بىر قىزىقارلىق ئىش ئۇستىدە سۆزلىشىۋاتقان بولسا كېرەك. ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان ئاپپاق هورلار سوغۇق هاۋاغا قوشۇلۇپ كېتەتتى، ئاياغلىرى ئاستىدىن قارنىڭ «غىچىر - غىچىر» قىلغان ئاۋازى چىقىپ تۇراتتى. سەزگۈر ساقچىلار پويىزنىڭ باش تەرىپىدىكى ئالاهىدە ۋاگونغا هېچكىمنى يېقىن كەلتۈرمەيتتى، ئۇ يەردە تاڭسىقبايىپىنىڭ ئادەملىرى تۇراتتى. ئۇلارنىڭ هەممىسى ئارزۇسىغا يەتكەن، خۇشاللىقتىن كۆزەڭلەپ تېرىسىگە پاتماي قالغانىدى. ئۇلارنىڭ يېنىدىكى ۋاگوندا ئېغىر ئازابلارنى بېشىدىن كەچۈرگەن بىر جىنايەتچىنىڭ سولاقلىق تۇرغانلىقىنى هېچكىم خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى. ئۇ يا ئوغرى ئەمەس، يا ئىسيانچى ياكى قاتىل ئەمەس، ئەكسىچە قوينىڭ قوزىسىدەك ياۋاش، ئەدەپلىك ئادەم. ئۇ ئۇرۇشقا قاتنىشىپ ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان. ئۇنىڭدا هازىر خوتۇن - بالىلىرىغا بولغان سېغىنىشتىن باشقا هېچقانداق ئېتىقاد يوق. ئۇ ئائىلىسىگە بولغان مۇهەببەتتىن ئۆز هاياتىنىڭ هەقىقىي مەنىسىنى كۆرگەن، لېكىن مۇشۇنداق بىر ئادەم، ئەزەلدىن قانداقتۇر بىرەر سىياسىي پارتىيەگە قاتناشمىغان، شۇڭا يا بىرەر قېتىممۇ قەسەم، يا بىرەر قېتىم پۈشايمان قىلىپ باقمىغان مۇشۇنداق بىر ئادەم ئەمگەكچى خەلقنىڭ بەختلىك تۇرمۇشى ئۈچۈن تۇرمىگە تاشلىنىشى كېرەك، دەپ قارالماقتا ئىدى...

پويىز قىزىلئوردىدىن ئۆتكەندىن كېيىنلا، ئۇنىڭغا تونۇش بولغان يۈرتىغا قەدەم باساتتى. قاش قارايغان چاغ، پويىز قار بىلەن قاپلانغان سايدىكى يىلان باغرى يول بىلەن ئۇچقانداەك كېتىۋاتاتتى. سىر دەريا‌سى خۇددى ئۇستىگە يۇلتۇزلار كۆچۈپ چۈشكەندەك جىمىرلاپ كۆرۈنەتتى، ئۇزاق ئۆتمەي، كەچكى قۇياشنىڭ قالدۇق نۇرلىرى ئارىسىدا يايلاقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى

ئارال دېڭىزى① كۆرۈنۈشكە باشلىدى. باشتا قومۇش بىلەن قاپلانغان دېڭىز قولتۇقى، كېيىن جىمىرلاپ تۇرغان سۇ، ئارقىدىنلا نۇرغۇن ئۇششاق ئاراللار كۆرۈنۈپ كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى. تۇيۇقسىز، ئابۇتالىپ تۆمۈرىولىنىڭ بويىدا دېگۈدەكلا قىرغاققا ئۇرۇلۇۋاتقان قاتمۇقات دولقۇنلارنى كۆردى، ئاپپاق قار، قۇم، قىرغاقتىكى قىيا تاشلار، زۇمرەتتەك تاۋلىنىپ تۇرغان سۇ، ئاراللاردا توپ - توپى بىلەن يۈرگەن تۆگىلەر... كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا كۆرۈنگەن بۇ نەرسىلەر كىشىنى ھەيران قالدۇراتتى. يەنە كېلىپ بۇ نەرسىلەر ئاسمان گۈمبىزىنىڭ ئاستىدا ۋە قاتمۇقات بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدا يۈرەتتى.

ئابۇتالىپ ئارال دېڭىزىنىڭ بويىدا تۇغۇلغان يېدىگەينى ۋە قازانقاپنى ئېسىگە ئالدى، بېلىقچى دوستلىرى قازانقاپقا ئارال دېڭىزىنىڭ ئۇ ياخشى كۆرىدىغان قۇرۇتۇلغان بېلىقلىرىنى خالتا قىلىپ، يۇك پويىزىنىڭ شوپۇرلىرى ئارقىلىق ئەۋەتىپ تۇراتتى. مۇشۇلارنى ئويلىغاندا ئابۇتالىپ يۈرىكىگە پىچاق سانجىلغاندەك بولۇپ، ئىچ - ئىچىدىن ئازابلىنىپ كېتەتتى. بورانلى - بوراننى، يەنى بورانلىق بېكىتىگە يېتىپ بېرىشقا ئانچە ئۇزۇن يول قالمىدى. بۇگۈن بىر كېچە ماڭسا، ئەتە سائەت ئونلار بىلەن ياكى ئۇنىڭدىن سەل ۋاقچىرەك كىرىپ بارىدۇ. باش تەرىپىگە ئالاھىدە ۋاگون چېتىلغان يولۇچىلار پويىزى بورانلىقتىكى ئوچۇقچىلىقتا ھاڭقىيىپ تۇرغان كونا ئۆيلەرنى، لاپاس ۋە چاتقاللار بىلەن توسۇپ قويۇلغان تۆگە قورۇلىرىنى، بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن يوللارنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە غايىب بولىدۇ. بۇ يەردىن پويىزلار شەرقتىن غەربكە ۋە يەنە غەربتىن شەرققە توختىماي ئۆتۈشۈپ تۇرىدۇ. ئابۇتالىپنىڭ شەرقتىن غەربكە كېتىۋاتقان پويىزىنىڭ ئالاھىدە ۋاگونىدا چۈشتىن بۇرۇن ئۆيىنىڭ يېنىدىن ئۆتىدىغانلىقىنى

① ئارال دېڭىزى - سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئاسىيا قىسمىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى ئىچكى تۇزلۇق كۆل.

زەربىەنىڭ يۇرىكى تۇيارمۇ؟ بەلكىم دەل شۇ چاغدا، بالىلىرىنىڭ يۇرىكىمۇ قانداقتۇر چۈشىنىكسىز بىر خىل ئەنسىزچىلىكتىن تىپچەكلەپ، ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىزغا بىرەر قېتىم قاراپ قويارمۇ؟ ئاھ خۇدا، ئادەم ھاياتىدا نەقەدەر ئېغىر ئازابلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزىدۇ - ھە!

فېۋرال قۇياشى تاغ كەينىگە يوشۇرۇنغان، قۇياشنىڭ ئۇپۇقتىكى ئاداقىق نۇرلىرى غايىب بولۇپ، زېمىننى گۇگۈم پەردىسى قاپلاشقا باشلىغانىدى. مانا، قىشنىڭ ئۇزۇن كېچىسى باشلاندى. تۇرۇپ - تۇرۇپ پەيدا بولۇپ قالىدىغان خىيالىي نەرسىلەرمۇ گۇگۇم چۈشۈشكە ئەگىشىپ خىرەلەشمەكتە ئىدى. بىكەتلەرنىڭ چىراغلىرى يېقىلدى. پويىز بىپايان يايلاقتا يىلان باغرى يول بىلەن گۇگۇم پەردىسىنى يېرىپ كېتىۋاتاتتى.

ئابۇتالىپ قۇتتىبايېۋ ئازابتىن تولغىناتتى، كۆزىگە ئۇيقۇ بارمايتتى. تۆمۈر بىلەن قاپلانغان سولاقخانا ئىچىدە يا ئولتۇرۇشنى، يا يېتىشنى بىلمەي، بىر خىل ئەنسىزچىلىك ئىچىدە پىر - پىر پىرقىراپ يۇرەتتى. ئۇ ئازابلىق ئۇھ تارتاتتى، تۇرۇپ - تۇرۇپلا ھاجەتخانىغا چىقىمەن دەپ، گۇندىپايلارنىڭ ئوغىسىنى قاينىتاتتى. گۇندىپاي بىرنەچچە قېتىم ئىشكىنى قىيا ئېچىپ ئۇنىڭغا ئاگاھلاندۇرۇش بەردى:

— ھوي بۇزۇق ئۇنسۇر، ئورنۇڭدا نېمە جىم ئولتۇرالمايسەن؟ ياۋاشراق بول جۇمۇ، مۇنداق قىلىشىڭغا يول قويۇلمايدۇ!

لېكىن، ئابۇتالىپ ئۆزىنى تىنچلاندۇرۇشقا ئامالسىز ئىدى. ئۇ گۇندىپايغا توختىماي يالۋۇراتتى:

— ماڭا قاراڭ، نۆۋەتچى، سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، ماڭا ئۇخلاتقۇدەك ئازراق بىرنەرسە بېرىڭ، بولمىسا مەن ئۆلۈپ كېتىمەن. مەن ئۆلۈپ كەتسەم، سىلەرگە نېمە پايدىسى؟ باشلىقىڭىزغا ئېيتىڭ. مەن ئۆلسەم، سىلەرگە نېمە پايدىسى؟ گېپىم راست، مەن زادىلا ئۇخلىيالمايۋاتىمەن!

قىزىق يېرى، گۇندىپاي ئۇنىڭ تەلىپى بويىچە تاڭسىقبايېۋنىڭ يېنىدىن ئىككى تال تىنچلاندۇرۇش دورىسى

ئاچىقىپ بەردى (ئابۇتالىپ تەلىپىنىڭ مۇنداق تېز قاندۇرۇلۇشىنىڭ سەۋەبىنى ئەتىسى چۈشتىن بۇرۇنلا ئۇقتى). ئابۇتالىپ تىنچلاندۇرۇش دوربىسىنى ئىچىپ، يېرىم كېچە بولغاندا كۆزى ئىلىنغاندەك بولدى، لېكىن ئۇ ھەقىقىي ئۇخلىمىغانىدى. پويىز چاقىنىڭ تاراقلىشى ۋە بوراننىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازى ئىچىدە، ئۇ خۇددى ئۆزىنى پويىزنىڭ ئالدىدا يۇگۈرۈپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى. ئەنە، ئۇ يۇگۈرۈپ كېتىۋاتىدۇ، پويىزنىڭ ئاستىدا قېلىشتىن قورقۇپ، جېنىنىڭ بارىچە يۇگۈرۈۋاتىدۇ، ۋارقىراۋاتىدۇ، پويىز ئۇنىڭ ئارقىسىدا پۈتۈن سۈرئىتى بىلەن قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ قورقۇنچلۇق كېچىدە پويىزنىڭ ئالدىدا جان - جەھلى بىلەن يۇگۈرۈپ كېتىۋاتىدۇ. ياق، بۇ قورقۇنچلۇق ئىش ئۇنىڭ چۈشىدە ئەمەس، ئوڭىدا بولۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭ تاماقلىرى قۇرۇپ كەتتى، شۇ تاپتا ئازراق سۇ بولغان بولسا ! پاراۋۇز ئالدى چىرىغىنى يانۇرۇپ، ئۇنى دەھشەت بىلەن قوغلاپ كەلمەكتە، چىراغ ئۇنىڭ يولىنىمۇ يورۇتۇپ كەلمەكتە. ئۇ رېلىس ئىچىدە يۇگۈرۈپ كېتىۋاتىدۇ، ئالاقزەدىلىك ئىچىدە ئەتراپقا قارىماقتا، ئازاب بىلەن ۋارقىرىماقتا: «زەرىپە، داۋۇل، ئېرىمەك ! سىلەر قەيەردە؟ مېنىڭ يېنىمغا كېلىڭلار! بۇ مەن، سىلەرنىڭ داداڭلار! سىلەر قەيەردە؟ گەپ قىلساڭلارچۇ!» ھېچقانداق سادا يوق. ئالدى تەرەپتە، قاپقارا ئىس تۇرۇلۇپ كەلمەكتە. ئارقا تەرەپتە، پويىز جاقىلداپ ئۇنى قوغلاپ كەلمەكتە، مانا ئۇنىڭغا يېتىشىۋالايلا دەپ قالدى، پويىز ئۇنى دەسسىۋەتمەكچى، مىجىپ ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى. ئۇنىڭ ئەمدى قاچقۇدەك ماغدۇرى قالمىدى، ئارقىسىدىن قوغلاپ، بارا - بارا يېقىنلاپ قېلىۋاتقان ئاپەتتىن قېچىپ قۇتۇلۇشقا ئۇنىڭدا مادار يوق... تېخىمۇ يامان يېرى، قورقۇش، ئۇمىدسىزلىك ئۇنىڭ پۈتىنى چۈشەپ قويۇۋاتىدۇ، ئىككى پۇتى ئۇنىڭ ئەركىگە بويسۇنمايۋاتىدۇ، مانا ئۇنىڭ نەپىسى ئاجىزلاپ كېتىۋاتىدۇ...

تاڭغا يېقىن مەزگىل. ئابۇتالىپ يوتقانغا يۆگىنىپ دېرىزە تۈۋىدە يايلاققا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايى تاتارغان، ئىككى

مەڭزى ئىششىپ قالغاندى. سىرتتا جاراڭلاپ سوغۇق بولماقتا ئىدى، ئەتراپ يەنىلا قاراڭغۇ، لېكىن زېمىننىڭ چىرايى ئاستا - ئاستا سۈزۈلۈپ كېتىۋاتاتتى. تاڭ ئالدىدىكى سۈبھى ئاخىر زۇلمەت ئۇستىدىن غالىب كېلىدۇ.

ئاسمانىنىڭ ئەپتىدىن قارىغاندا، بۇگۈن ھاۋا تۇتۇق بولىدىغاندەك قىلاتتى، قار يېغىپ قېلىشمۇ مۇمكىن ئىدى...

شۇنداق، ساری ئۆزەكنىڭ قېلىن قارغا كۆمۈلۈپ ياتقىنىغا مەزگىللىرى كېلىپ قالدى. لېكىن، ئازراقلا دىققەت قىلىپ قارىغان ئادەم ساری ئۆزەكنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىگە قاراپ ئۇنىڭدىكى كىچىك دۆڭلەرنى، يارلارنى، ئاھالىلەر ئولتۇراقلاشقان يەرلەرنى، بۇرۇن پويىزدا ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقاندا كۆرگەن ئۆگزىلەرنى ۋە مورىلاردىن چىقىۋاتقان تۈنجى تۈتۈنلەرنى پەرق ئېتىۋالالايدۇ. بۇ تۈتۈنلەر باشقا يەرلەردىكى ئۆيلەرنىڭ مورىلىرىدىن چىقىۋاتقان بولسىمۇ، كىشىگە خۇددى ئۆز مەھەللىسىدىكى ئۆيلەرنىڭ تۈرخۈنلىرىدىن چىقىۋاتقاندەك يېقىملىق تۇيۇلىدۇ. ئالدى تەرەپتىكى قۇمبەل بېكىتىگە ئانچە ئۇزۇن يول قالمىدى، ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن، يەنە ئۈچ سائەت ماڭسىلا بورانلىق بېكىتىگە يېتىپ بارىدۇ. دېمەك، ئۇ يەرگە يېقىنلا كېلىپ قالدى دېگەن گەپ. يېدىگەي بىلەن قازانقاپ ئۆز ۋاقتىدا تۆگە بىلەن بۇ يەرلەرگە كېلىپ، توي - تۆكۈن، ئۆلۈم - يېتىملارغا قاتناشقان... قاراڭ، تازا سوغۇق چۈشمەيلا بەزىلەر شۇنداق يوغان قۇلاقچىلارنى كىيىۋاپتۇ، ئۇلار تۆگىلەرگە مىنىپ كېتىشىپ بارىدۇ. ئابۇتالىپ ئۇلارنى كۆرۈپ، دەرھال يۈزىنى تۆمۈر رېشاتكىلىق دېرىزىگە ياقتى. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇنىڭ بىرەر تونۇشى بولۇپ قالسىچۇ؟... ئەگەر يېدىگەي قانداقتۇر سەۋەبلەردىن ئۆزىنىڭ تۆگىسى قارا نارغا مىنىپ، ئويلىمىغان يەردىن بۇ يەرگە كېلىپ قالغان بولسىچۇ؟ ئۇ ئۆزىنىڭ قاۋۇل، ئېگىز تۆگىسىنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىدىغان بولسا، بىرەر يۈز كىلومېتىر يول دېگەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ھېچ گەپ ئەمەس. ئۇ تۆگە يۈگۈرىدىغان بولسا، ئافرىقىنىڭ قايسىبىر

يېرىده ياشايدىغان زىرائەتچىلىك قېلىشمايدۇ.

ئابۇتالىپ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا، خۇددى ئالدىدىكى بىكەتتە پويىزدىن چۈشۈپ قالىدىغاندەك، تەييارلىقسىز چۈشۈپ كەتتى. ئۇ ئايىغىنى ئىككى قېتىم ئالماشتۇردى، پايتىمىسىنىمۇ باشقىدىن ئوردىدى، نەرسە ـ كېرەكلىرىنى كۆتۈرۈپلا ماڭغۇدەك قىلىپ تەخلەپ قويدى. ئۇ بىردەم كۈتۈپ باقتى، لېكىن زادىلا ئولتۇرالمىدى. گۈندىپايىنىڭ رۇخسىتى بىلەن ھاجەتخانىغا چىقىپ يۈز ـ كۆزىنى بىر قۇر يۇيۇۋالدى، لېكىن قايتىپ كىرگەندىن كېيىن، يەنىلا نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي تېپىرلاپ يۈردى.

پويىز ساڭا ئۆزەك يايلىقىنى بويلاپ كېتىۋاتاتتى... ئابۇتالىپ ئۆزىنى بىرئاز بېسىۋېلىپ، قوللىرىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇپ ئولتۇردى. ئۇ تۇرۇپ ـ تۇرۇپ دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ قويياتتى.

پويىز قۇمبەل بېكىتىدە يەتتە مىنۇت توختىدى. ئۇ يەردىكى ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا تونۇش. ھەتتا بۇ چوڭ بېكەتتە توختاپ ھەرقايسى تەرەپلەرگە كېتىدىغان، ھازىر دەل ئۇ ئولتۇرغان پويىزغا قاراپ كېلىۋاتقان ھەر خىل يولۇچىلار پويىزى ۋە يۈك پويىزلىرىمۇ شۇ تاپتا ئابۇتالىپقا خۇددى كۆرۈشۈشكە تەشنا بولۇپ كەتكەن كونا قەدىناسلىرىدەك بىلىنمەكتە. ئۇ پويىزلار بورانلىق بېكىتىدىن ئۆتكەن، ئۇ يەردە ئۇنىڭ سۆيۈملۈك خوتۇن ـ بالىلىرى ئولتۇرىدۇ. ئەلۋەتتە، جانسىز نەرسىلەرنى ئەسلەش ئۇچۇن مۇشۇنچىلىك نەرسە بولسىلا كۇپايە.

ئۇ ئولتۇرغان پويىز يەنە ئورنىدىن قوزغالدى. پويىز بېكەتتىن چىقىپ كەتكۈچە بولغان ئارىلىقتا، ئابۇتالىپ بېكەتتە تۇرغان شۇ يەرلىك ئادەملەرنىڭ چىرايىغا بىر قۇردىن قاراپ چىقىشقا ئۇلگۈردى. ئۇلار ئۇنىڭغا شۇنچە تونۇش بىلىندى. شۇنداق، ئابۇتالىپ ئۇلارنى تونۇيدۇ، ئۆزى بىرنەچچە قېتىم كۆرگەن بۇ قۇمبەللىكلەرنى تونۇيدۇ، ئۇلارمۇ بەلكىم بورانلىقنىڭ يەرلىك ئادەملىرى قازانقاپ، يېدىگەي ۋە ئۇلارنىڭ

ئائىلىسىدىكىلەرنى تونۇشى مۇمكىن، قازانقاپنىڭ ئوغلى سابىتجان تېخى ئوتتۇرا مەكتەپنى مۇشۇ يەردە ئوقۇغان. ئۇ هازىر ئالمي مەكتەپكە چىقتى...

بىكەتنىڭ تال - تال يوللىرى ئارقىدا قالدى. پويىز سۇرئىتىنى بارغانسېرى تېزلىتىشكە باشلىدى. ئابۇتالىپنىڭ ئېسىگە كەلدى، ئۇ بىر چاغلاردا بالىلىرىنى ئەكېلىپ بۇ يەردىن تاۋۇز ئەكەتكەن، ياغاچ ئېلىش ۋە ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارنى پۈتكۈزۈش ئۈچۈن بۇ يەرگە ئۆزى يالغۇزمۇ بىرنەچچە قېتىم كەلگەن.

ئابۇتالىپنىڭ گېلىدىن بىرنەرسە ئۆتمىدى. ئەكىرىپ بەرگەن ئەتىگەنلىك تامىقىمۇ شۇ پېتى تۇراتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالى ئالدىدىكى ئىشلارديلا قالغانىدى. بورانلىق بېكىتىگە يېتىپ بېرىشقا ئاز قالدى. يەنە ئىككى ساەتتىن كۆپرەك ۋاقىت ماڭسا يېتىپ بارىدۇ. ئابۇتالىپ قار يېغىپ كېتىشتىن ياكى شۇنداق بولسا، زەرىپە چىقىپ كېتىشتىن ئەنسىرەيتتى. ئەگەر شۇنداق بولسا، زەرىپە بىلەن باللىرى سىرتقا چىقماي ئۆيدە ئولتۇرىدۇ، ئۇ يىراقتىن ئۇلارنى كۆرەلمەيدۇ...

«ئاھ، قادىر خۇدا! — ئابۇتالىپ ئىچىدە خۇداغا ئىلتىجا قىلاتتى، — هەرگىز قار ياغدۇرمىغايسەن، بىردەم تەخىر قىلىپ تۇرغىن، كېيىن قانچىلىك ياغدۇرۇۋالساڭمۇ ۋاقىت بار. مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاۋاتامسەن؟ سەندىن ئۆتۈنۈپ قالاي!» ئابۇتالىپ تۇگۈلۈپ ئولتۇرۇپ، تىزلىرى ئارىسىدىكى قوللىرىنى تېخىمۇ چىڭ قىستى. ئۇ ئالدىن ئويلاپ قويغان خىياللىرىنىڭ چېچىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، زېھنىنى يىغىپ، ئۆزىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇشقا تىرىشاتتى. ئۇ سەۋرچانلىق بىلەن كۈتەتتى، تەقدىر ئىلاهىدىن يالۋۇرۇپ كۈتكەن خوتۇن - بالىلىرىنى دېرىزىدىن ئەڭ ئاخىرقى قېتىم بىر كۆرۈۋېلىش ئارزۇسىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى كۈتەتتى، ئەگەر خوتۇن - بالىلىرى ئۇنى كۆرۈپ قالسچۇ؟... ئەتىگەنده ئۇ گۇندىپاينىڭ نازارىتى ئاستىدا هاجەتخانىدا يۇزىنى يۇيۇۋېتىپ، پاسكىنىلىشىپ كەتكەن يۇندى

كۆلچىكىنىڭ ئۈستى تەرىپىدىكى كۆكۈچ ئەينەكتىن ئۆزىنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ چىرايى ناھايىتى ئوسال، سارغىيىپ خۇددى ئۆلۈكنىڭ چىرايىغىلا ئوخشاپ قالغانىدى. ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان چاغدىمۇ، ئۇ چىرايىدىن مۇنداق كېتىپ قالمىغانىدى. چاچلىرىمۇ چارلىشىپ كېتىپتۇ، كۆزلىرىمۇ بۇرۇنقىدەك ئەمەس، ئازاب ۋە قىيناشلاردىن شۇنداق خۇنۇكلىشىپ كېتىپتۇ، پېشانىسىدا سانسىز قورۇق... ئۇ تېخى مۇنچىلىك ھالغا چۈشۈپ قالغۇدەك ياشتا ئەمەسقۇ... ئەگەر ئىككى ئوغلى بىلەن خوتۇنى ئۇنى مۇشۇ ھالەتتە كۆرسە، بەلكىم تونۇمايلا قېلىشىمۇ مۇمكىن، ئۇنى كۆرۈپ قورقۇپ كېتەمدۇ تېخى، بۇنىمۇ يوق دېگىلى بولمايدۇ. لېكىن، كېيىن ئۇلار خۇشال بولۇشىدۇ، ئۇ ئۆيگە سالامەت قايتالىسىلا، خوتۇن - بالىلىرى بىلەن خاتىرجەم كۇن ئالسىلا، ئەسلىدىكى ھالىتىگە قايتىپ كېلەلەيدۇ ...

ئابۇتالىپ مۇشۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزگەچ، دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ تۇراتتى. مانا، بۇ جايلارمۇ ئۇنىڭغا تونۇش، ئەنە، قاتمۇقات ئېدىرلار، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسى ساي، ئۇ بالىلىرىنى بۇ يەرگە ئەكېلىپ ئويناتماقچى بولغان، خۇددى ئۇ دولقۇندىن بۇ دولقۇنغا سەكرىگەندەك، ئۇ ئېدىردىن - بۇ ئېدىرغا يۈگۈرۈپ، ۋارقىراپ، سەكرەپ ئويىنىماقچى بولغان.

بۇ چاغدا بىر توپ ئاچقۇچنىڭ شاراقلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ئارقىدىنلا ئىشىك ئېچىلدى، ئىشىكتە ئىككى گۈندىپاي پەيدا بولدى.

— سوراققا چىق ! — دېدى ئۇلارنىڭ بىرى بۇيرۇق قىلىپ.

— نېمىشقا سوراققا چىقىمەن؟ نېمە ئۈچۈن؟ — ئابۇتالىپ ئىختىيارسىز ھالدا شۇنداق دەپ سالدى.

گۈندىپاي ھەيران بولۇپ ئۇنىڭغا بىر قەدەم يېقىنلاشتى. ئۇ، ئۇنىڭ نېرۋىسى بۇزۇلغانمۇ، قانداق، دەپ ئويلاپ قالغانىدى:

— نېمە ئۈچۈن؟ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ نېمە دەۋاتقانلىقىمنى چۈشەنمەيۋاتامسىنا؟ سوراققا چىق دەۋاتىمەن !

ئابۇتالىپ ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە بېشىنى ساڭگىلاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ دېرىزىدىن ئېتىلىپ چىقىپ كەتكۈسى، خۇددى تاشقا ئوخشاش ئەينەك ـ پەينەكنى چېقىپ چىقىپ كەتكۈسى كەلدى، بىراق دېرىزە تۆمۈر بىلەن رېشاتكىلانغان... پېشانىسىگە يېزىلغىنى شۇ ئىكەن. ئۇنىڭغا سۆيۈملۈك كىشىلىرىنى دېرىزىدىن بولسىمۇ بىرەر قېتىم كۆرۈۋېلىش نېسىپ بولمايدىغان ئوخشايدۇ. ئابۇتالىپ خۇددى يەلكىسىدىن ئېغىر بىر يۈك بېسىپ تۇرغاندەك، ئورنىدىن تولىمۇ ئاستا تۇردى، ئاندىن گۇندىپايلارنىڭ نازارىتى ئاستىدا خۇددى جازا مەيدانىغا ماڭغاندەك، تاڭسىقبايېفنىڭ خاس بۆلۈمىگە قاراپ ماڭدى، لېكىن ئەڭ ئاخىرقى كېچىككىنە ئۈمىد ئۇنىڭ كاللىسىدىن يالت قىلىپ ئۆتتى، بورانلىق بېكىتىگە يەنە بىر يېرىم سائەتلىك يول بار، بەلكىم شۇنىڭغىچە سوراقمۇ تۈگەپ قالار. ئۇنىڭ ئەمدى بىردىنبىر ئۈمىدى مۇشۇنىڭدا قالغانىدى. تاڭسىقبايېفنىڭ خاس بۆلۈمىگە تۆتلا قەدەم ماڭسا يېتىپ باراتتى، لېكىن بۇ تۆتلا قەدەم ئارىلىقنى ئابۇتالىپ شۇنداق ئۇزاق ماڭدى. تاڭسىقبايېف ئۇنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى.

ــ كەلگىن، قۇتتىبايېف، ئىككىمىز بىردەم پاراڭلىشۋالايلى، بىردەم ئىشلەيلى، ــ تاڭسىقبايېفنىڭ چىرايى جىددىي تۇس ئالغان، تەلەپپۇزىمۇ جىددىي ئىدى. ئۇ پاكىز قىرىلغان، ئۆتكۈر ئەتىر ھىدى كېلىپ تۇرغان ئېڭىكىنى رازىمەنلىك بىلەن سىلاپ قويدى. ئۇ ئۆتكۈر كۆزلىرىنى ئابۇتالىپتىن ئۈزمەي گەپ قىلاتتى، ــ قېنى، ئولتۇر، مەن سېنىڭ ئولتۇرۇشۇڭغا رۇخسەت قىلدىم، ئولتۇرۇپ پاراڭلاشقىنىمىز ياخشىراق.

گۇندىپايلار ئىشىك سىرتىدا تۇراتتى، ئۇلار ئىچكىرىدە ۋارقىرىغان ئاۋاز ئاڭلانسىلا ئېتىلىپ كىرىشكە تەييار ئىدى. كۆزلىرى لاچىنىڭكىدەك ئۆتكۈر ئۇ ئادەمنى ئۆلتۇرۇشمۇ ئاسان ئەمەس ئىدى. ئەتراپتا قولغا چىقىۋەتكەن بىرەر نەرسىمۇ يوق، تاڭسىقبايېف ئېپى كېلىپ قالسىلا بىرەر ـ ئىككى رومكا

قېقىۋالمىدىغان ئادەم بولسىمۇ، بۆلۈمى ئىچىدە نە بىرەر بوتۇلكا، نە بىرەر ئىستاكان كۆرۈنمەيتتى. لېكىن، ۋوتكا ۋە قورۇمىلارنىڭ مەززىلىك ھىدى دىماققا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى.

پويىز داۋاملىق ئىلگىرىلىمەكتە، پويىز چاقلىرى تاراقلاپ ساري ئۆزەك يايلىقىنى كېسىپ بارماقتا. ئۇلار بورانلىق بېكىتىگە بارغانسېرى يېقىنلاپ قېلىۋاتىدۇ، لېكىن تاڭسىقبايېۋ ھېچنېمىگە ئالدىرىمايدۇ، ئۇ ھېلىقى خاتىرىنى قايتىدىن ئوقۇپ، ئۇنىڭدىكى ھەربىر سۆز، ھەربىر جۈملە ئۈستىدە مۇھاكىمە يۈرگۈزمەكتە. لېكىن، ئابۇتالىپنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ كېتىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ھېچ چىدىغۇچىلىكى قالمىدى، بۇ بىرنەچچە مىنۇتتا ئۇ گۆر ئازابىنى تارتتى، مۇشۇنداق ۋاقىتتا چاقىرىپ ئەكېلىپ سوراق قىلىش ئۇنىڭغا تولىمۇ ئەلەم قىلغانىدى، ئۇ ئاخىر تاقەت قىلالماي تاڭسىقبايېۋقا ئېغىز ئاچتى:

— مەن كۆتۈپ تۇرۇۋاتىمەن، باشلىق گىراژدان.

تاڭسىقبايېۋ ھەيران بولۇپ بېشىنى كۆتۈردى:

— كۆتۈپ تۇرۇۋاتامسەن؟ نېمىنى كۆتۈپ تۇرىسەن؟

— سىزنىڭ سوراق قىلىشىڭىزنى، سوئال سورىشىڭىزنى...

— ھە، مۇنداق دېگىن ! — تاڭسىقبايېۋ بۇ سۆزنى تولىمۇ سوزۇپ قىلدى، ئاندىن چىرايىدا بىردىنلا پەيدا بولغان كۆرەڭلىكنى بېسىپ دېدى، — ياخشى، بۇ گېپىڭ بولىدۇ، قۇتتىبايېۋ، جاۋابكار ئادەتتە قىلمىشلىرىغا توۋا قىلىپ، ئۆز رازىلىقى بىلەن مەسىلىلىرىنى تاپشۇرماقچى بولغاندا، سوراق قىلىنىشنى مۇشۇنداق كۈتىدۇ. ساڭا ئېيتسام، بۇ قالتىس ئىش ئەمەسمۇ... دېمەك، ئۇنىڭ دەيدىغان گېپى بار، تەكشۈرۈش ئورگىنىغا مەلۇم قىلىدىغان مۇھىم گېپى بار دېگەن گەپ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ — تاڭسىقبايېۋ بۇگۈن سوراقنى مۇشۇنداق ئېلىپ بېرىش، تەھدىتنىڭ ئورنىغا يالغان دوستلۇقنى ئىشقا سېلىش كېرەكلىكىنى تونۇپ يەتكەنىدى. ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — بەلكىم، جىنايىتىڭنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى تونۇپ، سوۋېت ئىتتىپاقى ھاكىمىيىتىنىڭ دۈشمەنلىرى بىلەن

كۆرەش قىلىۋاتقان تەكشۈرۈش ئورگىنىغا ئاز - تولا ياردەم قىلىش نىيىتىگە كەلگەنسەن. گەرچە ئۆزۈڭمۇ بۇ ھاكىمىيەتنىڭ دۈشمىنى بولساڭمۇ. بۇ ئىشنىڭ بولىدۇ. سەن بىلەن بىز ئۇچۇن ئىيتقاندا، سوۋېت ئىتتىپاقى ھاكىمىيىتى بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ، ئاتا - ئانىمىزدىنمۇ قەدىرلىك. ئەلۋەتتە، بۇنىڭدىمۇ ھەممە ئادەم ئوخشاش بولۇپ كەتمەيدۇ، — ئۇ ئۆز گەپلىرىدىن قانائەت تاپقاندەك، بىردەم جىم تۇرۇپ كېتىپ، ئاخىرىغا قوشۇپ قويدى، — مەن باشتىن - ئاخىر سېنى ئەقىللىك ئادەم دەپ قاراپ كەلگەن، قۇتتىبايېف، ئىككىمىزنىڭ بىر پىكىرگە كېلەلىشىمىزنى ئارزۇ قىلاتتىم. ھە، گەپ قىلمايسەنغۇ؟

— بىلمەيمەن، — دېدى ئابۇتالىپ چۈشىنىكسىزلا قىلىپ، — مەن ئۆزۈمدە نېمە جىنايەت بارلىقىنى بىلەلمىدىم، — ئۇ شۇ گەپنى قىلىۋېتىپ، دېرىزىدىن چاندۇرماي قاراپ قويدى، پويىز ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتى. ساری ئۆزەك يايلىقى خۇددى ئاۋازسىز كىنودىكى مەنزىرىلەردەك، بۇلۇت بىلەن قاپلانغان ئاسمان گۈمبىزى ئاستىدا، كۆزنى قاماشتۇرىدىغان سۈرئەتتە ئارقىغا سىلجىماقتا ئىدى.

— مېنىڭ ساڭا دەيدىغانلىرىم مانا مۇشۇ، كەلگۈسىدە ئىككىمىزنىڭ بىر خىل سەمىمىيلىك ئىچىدە كۆرۈشكىنىمىز ياخشى، — تاڭسىقبايېف يەنە سۆزلەشكە باشلىدى، — سېنى خۇددى پادىشاھلاردەك ئالاھىدە ۋاگوندا ئېلىپ مېڭىشىمىز ھەرگىز تاسادىپىي بولغان ئىش ئەمەس، بۇنىڭدا مەلۇم سەۋەب بار. خاس بۆلۈم دېگەن ئۇنداق ئاسانلىقچە ئولتۇرالايدىغان يەر ئەمەس جۇمۇ دېمەكچى، تەكشۈرۈلۈۋاتقان بۇ دېلودا سەن مۇھىم شەخس. نۇرغۇن ئىشلار ساڭىلا باغلىق بولۇپ قالدى. سەندىن كۆتىدىغان ئۈمىدىمىز ناھايىتى چوڭ، شۇڭا ئويلىنىپ باق، ياخشىراق ئويلىنىپ باق. ماڭا قارا، بۇگۈن كەچ بىلەن ئورېنبۇرگقا، يەنى چىكالوۋغا يېتىپ بارىمىز. ئۇ يەردە بىزنى كۆپچىلىك كۈتۈۋېلىدۇ. ئۇ بىزنىڭ بىرىنچى بېكىتىمىز، سەنمۇ بىلىسەن، ئۇ يەردە سېنىڭ ئىككى شېرىكىڭ پوپوف

ئالىكساندىر ئۇۋانوۋىچ بىلەن تاتار سەيپۇللىنى خەمىت ئولتۇرىدۇ. ئۇلارمۇ قولغا ئېلىنىپ بولدى. شۇنىمۇ ئېيتىپ قويماي، ئۇلارنى سېنىڭ ئىقرارىڭ بويىچە قولغا ئالغان. ھەر ئىككىسى سەن بىلەن بىللە باۋارىيەدە ئەسىرگە چۈشۈپ قالغانلىقىنى، كېيىن بىللە قاچقانلىقىڭلارنى ئىقرار قىلدى. ساڭا يەنە ئېيتىپ قويمىدىغىنىم، غەلىتە يېرى، تاش تېرىش مەيدانىدىن پەقەت سىلەرنىڭ گۇرۇپپىلا بىر ئامال قىلىپ قېچىپ كەتكەن. بۇ نۇقتىنىمۇ ئېنىقلۇۋالمىغا توغرا كېلىدۇ. كېيىن سىلەر يۇگوسلاۋىيەگە بېرىپ ھەربىكەت قىپسىلەر، ئۇ ئىككىسى، سىلەرنىڭ ئەنگلىيە ئەلچىخانىسى بىلەنمۇ مۇناسىۋەت قىلغانلىقىڭلارنى ئىقرار قىلدى. بۇنىڭ نېمىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغانلىقى ساڭا ناھايىتى ئېنىق. بۇ نۇقتا ئۆزۈڭنىڭ ئەسلىمەڭدە ناھايىتى ئېنىق يېزىلغان، توغرىسىنى ئېيتسام، تولىمۇ جەلپ قىلارلىق قىلىپ يېزىلغان. بىز پوپوفنىڭ جاسۇسلار كاتتىبېشى ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ چىقتۇق، سەيپۇللىن ئۇنىڭ ئىككىنچى قولى بولغان. سەن، قۇتتىبايېف، جاسۇسلۇق تەشكىلاتى ئىچىدە بىرىنچى قول بولغان ئەمەس. شۇڭا، ئەگەر سەن تەھقىقلىگۈچىگە ياردەم قىلمىدىغانلا بولساڭ، سېنى كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلساق بولىدۇ.

— قانداق جاسۇسلۇق تەشكىلاتى ئىكەن ئۇ؟ مەن سىزگە دېدىمغۇ، 1945 - يىلى ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئۇلارنى قايتا كۆرمىدىم دەپ، — دېدى ئابۇتالىپ گەپ قىستۇرۇپ.

— بۇ مۇھىم ئەمەس، قىلچە مۇھىم ئەمەس. ئۆزى ئوتتۇرىغا چىقىپ، يۈزمۈيۈز ئۇچرىشىش شەرت ئەمەسقۇ. ئوتتۇرىدا بىر ئالاقچى بولسىلا بولدى. ھە، ئېيتايلۇق، ھەقىقەتنى قىزغىن سۆيىدىغان ھېلىقى يېدىگەي ئورىنبۇرگ ياكى باشقا ياقتا بېرىپ باقمىغانمۇ؟ قانداقلا بولسۇن، سىلەرنىڭ مەلۇم ئادەم ئارقىلىق ئالاقىلىشىپ تۇرۇشۇڭلار تامامەن مۇمكىنغۇ. سەن ئوبدانراق ئويلىنىپ باق.

— يېدىگەي ئۆزىنىڭ تۆگىسى قارا نارغا مىنىپ ئورىنبۇرگقا

بارغان، دەپ ئىقرار قىلسامىلا بولامدۇ زادى؟ ــ دېدى ئابۇتالىپ تاقەت قىلالماي.

ــ سەن يەنە شۇ كونا گەپىڭنى تەكرارلاۋاتىسەن، قۇتتىبايېف، مۇنداق قىلغىنىڭنىڭ پايدىسى يوق. مېنىڭ سەن بىلەن ئوبدانراق پاراڭلىشىۋالغۇم بار ئىدى، لېكىن سەن خالىمايۋاتسەن، ئېيتىپ قويماي، بىز بىلەن قارشىلىشىپ پايدا ئالالمايسەن، يېدىگەيگە كەلسەك، ئۇنىڭدىن پۇتۇنلەي خاتىرجەم بولساڭ بولىدۇ. ۋاقتى كەلگەندە بىز ئۇنى ھەتتا تۆگىسى بىلەن قوشۇپ قولغا ئالىمىز. ئەگەر ئۇنىڭغا بىزنى تەگمىسۇن دېسەڭلار، يۈزلەشتۈرگەندە ئالدىمىزدا قۇۋۇلۇق ـ شۇملۇق قىلماسلىقىڭلار كېرەك.

پويىز ئۆزى تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقان پويىزغا سوزۇپ ـ سوزۇپ سىگنال بەردى. بۇ گۇدۇك ئاۋازى ئابۇتالىپنىڭ ئازابلىق يۈرىكىنى چېقىپ ئۆتۈپ كەتتى، بورانلىق بېكىتىگە ئازراقلا يول قالدى. تاڭسىقبايېفنىڭ سۆزلىرى ئابۇتالىپنىڭ تەنلىرىنى شۇركۇندۇرۇۋەتتى. دۆلەت ئىچىدە بۇ بىرنېمىلەرنىڭ قولىدىن ھەممە ئىش كېلىدۇ. لېكىن، شۇ تاپتا ئابۇتالىپنىڭ يۈرىكىنى ئۆرتەۋاتقىنى، تاڭسىقبايېف بارغانسېرى قىزىشىپ سۆزلەپ كېتىۋاتاتتى، سوراق ھازىرچە ئاخىرلىشىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

ــ ھە، شۇنداق گەپ، ــ تاڭسىقبايېف ئالدىدىكى ھۆججەتلەرنى نېرى ئىتتىرىپ قويۇپ، ئابۇتالىپقا تىكىلىپ تۇرۇپ، جىمجىتلىقنى بۇزدى ، ــ مەن ئىككىمىزنىڭ ئاخىر بىر ـ بىرىمىزنى چۈشىنىپ يارىشىپ قالىدىغانلىقىمىزغا ئىشىنىمەن، سېنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولۇڭمۇ مۇشۇ. ئورېنبۇرگدىكى يۈزلەشتۈرۈش تولىمۇ مۇھىم. يا سېنىڭ ماڭا يارەملىشىپ، مەن ئۈچۈن خىزمەت قىلىشىڭغا، يا مېنىڭ سەن ئۈچۈن تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق بولغان ئىشنى قىلىشىمغا توغرا كېلىدۇ. ئۇ چاغدا سەن يىگىرمە بەش يىللىق قاماق جازاسىغا ياكى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنىسەن. ئۇنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئولتۇرمىسامۇ چۈشىنىسەن. بىز تىتو

دېگەن بۇ ئەبلەخنى ئوبدانراق ئەدەپلەپ قويۇش پۈرسىتىگە تولمۇ تەستە ئېرىشتۇق. بۇ بىرنەچچە يىلدا سىلەر ئىزچىل ھالدا ئۇنىڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ كەلدىڭلار. بۇ دېلونى ئىئوسىف ۋېسسارىئونوۋىچنىڭ ئۆزى سۈرۈشتۈرۈۋاتىدۇ. ھېچكىمنىڭ جازا تورىدىن قۇتۇلۇپ قالمەن دەپ خام خىيال قىلمىسا بولىدۇ. بىز ئۇلارغا قىلچە رەھىم قىلمايلى، تۈپ يىلتىزىدىن يوقىتىمىز. شۇڭا، قەدىرلىكىم، سەن تەقدىرگە شۈكۈر قىلىشىڭ كېرەك، مېنىڭ سېنى بۇ بالاغا ئىتتىرىش نىيىتىم يوق، بىراق سەن مېنىڭ بۇ ياخشى كۆڭلۈمنى يەردە قويماسلىقىڭ كېرەك. مېنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى چۈشىنىۋاتقانسەن؟

ئابۇتالىپ ئۇندىمىدى، ئۇ پۈتۈن بەدىنى مۇزلاپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى، ئىچىدە بولسا بىكەتكە كىرىش ۋاقتىنى توختىماي ھېسابلايتتى، دېمەك، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك خوتۇن - بالىلىرىنى دېرىزىدىن بولسىمۇ بىرەر قېتىم كۆرۈۋېلىش پۈرسىتى بولمايدىغان ئوخشايدۇ. بۇ خىيال ئۇنىڭ يۈرىكىنى پارە - پارە قىلاتتى.

— نېمىشقا گەپ قىلمايسەن؟ سەندىن گەپ سوراۋاتىمەن، سەن مېنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى چۈشىنىۋاتامسەن؟ — تاڭسىقبايېۋ يەنە سورىدى.

ئابۇتالىپ بېشىنى لىڭشىتتى، ئۇ تاڭسىقبايېۋنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى ئەلۋەتتە چۈشىنەتتى.

— ھە، بالدۇرراق مۇشۇنداق قىلىشىڭ كېرەك ئىدى، — تاڭسىقبايېۋ ئۇنىڭ باش لىڭشىتقىنىنى قوشۇلدى دەپ چۈشەنگەندى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئابۇتالىپنىڭ يېنىغا كەلدى، ھەتتا بىر قولىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە قويدى، — مەن سېنىڭ ئەقىللىك ئادەم ئىكەنلىكىڭنى، ئاخىر توغرا يولغا ماڭىدىغانلىقىڭنى بىلەتتىم. شۇنداق قىلىپ، ئىككىمىز كېلىشكەن بولدۇق جۇمۇ، يەنە ئىككىلىنىپ يۈرسەك بولمايدۇ. مېنىڭ دېگەنلىرىم بويىچە ئىش قىلساڭلا بولدى، پوپوف

جاسۇسلار كاتتىبەشى، ئۇ 1944 - يىلى ئەنگلىيە ئاخبارات ئورگىنىغا قوبۇل قىلىنىپ، ۋەتەنگە قايتۇرۇلۇشتىن ئىلگىرى تىتو ئۆزى رىياسەتچىلىك قىلىپ ئاچقان يىغىنغا قاتناشقان، قالايمىقانچىلىق يۈز بەرگەندە ئوتتۇرىغا چىقىش ئۇچۇن، بىر مەزگىل يوشۇرۇنۇپ تۇرۇش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇۋالغان. مانا مۇشۇلارنى دېسەڭلا بولدى. ئەمدى تاتار سەيپۇللىنغا كەلسەك، مۇنداق دەيسەن، ھە، مۇنداق دېسەك بولىدۇ، سەيپۇللىن پوپوفنىڭ ئاساسلىق يارەمچىسى، مانا مۇشۇنداق دېسەڭلا كۇپايە. قالغىنىنى بىزگە قويۇپ بەرسەك بولىدۇ. سەن بىر بايانات ئېلان قىلسەن، بىراق ئەنسىرىمە، ساڭا ھېچقانداق خەتەر يەتمەيدۇ. سېنى ئالداۋاتقىنىم يوق، ھەرگىز خەتەر يەتمەيدۇ، گېپىمگە ئىشەن. بىز دۇشمەنلەر ئالدىدا ئەمدى تاقەت قىلىپ تۇرالمايمىز، ئۇلارنى تەلتۆكۇس يوقىتىمىز. مانا ئەمدى دوست بولۇپ قالدۇق، ئورتاق نىشان ئۈچۈن بىللە كۇرەش قىلىمىز، بىر - بىرىمىزنىڭ ئېغىرىنى كۆتۇرىمىز. شۇمۇ ئېسىڭدە بولسۇن، مېنى ئوينىتىپ يۇرمىگىن يەنە، چىرايىڭ نېمانچە تاتىرىپ كەتتى؟ نېمە بولدۇڭ؟ پېشانەڭدىنمۇ قارا تەر قۇيۇلۇپ كېتىۋاتىدۇ؟ ساقلىقىڭ يوقمۇيا؟ ياكى ھودۇقۇپ كېتىۋاتامسەن؟

— بەك بىئارام بولۇپ كېتىۋاتىمەن، — دېدى ئابۇتالىپ. ئۇنىڭ بېشى ئايلىنىپ، كۆڭلى ئېلىشىپ كېتىۋاتاتتى.

— ھە، ئۇنداق بولسا ئۆزۈڭنىڭ بۆلۈمىگە چىقىپ ئارام ئال، ئورېنبۇرگقا بارغۇچە خاتىرجەم ئارام ئال. لېكىن، ئورېنبۇرگقا بارغاندا گويا بىر قىلىچ بولۇشۇڭ كېرەك، ئۇقتۇڭمۇ، يۈزلەشتۈرگەندە تەۋرىنىپ قالساڭ بولمايدۇ. «ئېسىمدە يوق، بىلمەيمەن، ئۇنتۇپ قاپتىمەن» دېگەندەك گەپلەر ئېغىزىڭدىن چىقمىسۇن. ئابايا مېنىڭ دېگىنىم بويىچە سۆزلىسەڭلا بولدى. ئۇنداق بولسا شۇنداق بېكىتتۇق. قالغان تەرىپىدىن ئەنسىرىمىسەڭمۇ بولىدۇ، ئۇنى بىزگە قويۇپ بەر. ھازىرچە بۇلارنى خاتىرىلەپ ئولتۇرمايمىز، لېكىن ئورېنبۇرگقا بارغاندىن كېيىن، يۈزلەشتۈرگەنىڭ نەتىجىسىدىن خاتىرە قالدۇرۇپ،

ئارخىپقا كىرگۈزىمىز، سەن ئىقرارنامىگە ئىمزا قويىسەن، ئەمدى چىقىپ ئارام ئالساڭ بولىدۇ، ئىككىمىز شۇنداق كېلىشكەن بولدۇققۇ، ــ تاڭسىقبايىڭ گېپىنى تۈگىتىپلا ئۇنى سولاقخانىغا چىقىرىۋەتتى.

شۇ دەقىقىدىن باشلاپ، ئابۇتالىپ ئۆچۈن خۇددى مەلۇم ئالاھىدە تۈرمۇش باشلانغاندەك بولدى. ئۇنىڭغا پويىزنىڭ سۈرئىتى بارغانسىرى تېزلىشىپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئۇنىڭغا شۇنچە تونۇش بولغان يەرلەر دېرىزىدىن چاقماق تېزلىكىدە ئۆتەمكتە. بورانلىق بېكىتىگە يېتىپ بېرىشقا ناھايىتى بىرنەچچە مىنۇتلا قالدى. ئەمدى ئۆزىنى بېسىپ كۈتۈپ تۇرۇشى، بولغۇسى ئىشلارغا تەييارلىق قىلىپ قويۇشى كېرەك. بىراق، مۇھىمى پويىز ئاستىراق ماڭسا بولاتتى. «پويىزنىڭ سۈرئىتىنى ئاستىلاتقىن.» ئابۇتالىپ مەلۇم ئىلاھىي كۈچتىن تىلىدى. لېكىن، دەل شۇ چاغدا پويىزنىڭ سۈرئىتى ئاستىلىغاندەك بولدى ياكى ئۇنىڭغا شۇنداق تۇيۇلغاندۇر. دېرىزە سىرتىدىن ئادەمنىڭ ئىچىنى سىيرىپ چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كېتىۋاتقان مەنزىرىلەر توختىدى. «ھەممە مېنىڭ تىلىگىنىمدەك بولىدىغان بولدى» دېدى ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە ۋە بىرئاز خاتىرجەم بولدى. بايىقىدەك دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، دېرىزىگە يۈزىنى يېقىپ تۇرۇشنى قويۇپ، تىنچ كۈتۈپ تۇردى.

پويىز بورانلىق بېكىتىگە كىردى. بالا ـ قازا ئۆز ۋاقتىدا ئابۇتالىپنى جەمئىيەتنىڭ تاشلاندۇق بالىسى سۈپىتىدە بۇ يەرگە ئەكىلىپ قويغانىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ بۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ قالدى، ئۇ بالىلىرىمىز چوڭ بولغاندا، بۇ ئازابلارمۇ ئاخىرلىشىدۇغۇ، دېگەن ئۈمىدتە ئىدى. ئاتايا بۇ ئازۇلىرىنىڭمۇ ئەمەلگە ئاشماسلىقى ئۇنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلگەنىكەن. مانا، خوتۇن ـ بالىلىرى قارانچۇقسىز تاشلىنىپ قالدى، ئۆزى بولسا پويىزنىڭ سولاقخانىسىدا بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ.

ئابۇتالىپ خۇددى كۆزىگە كۆرۈنگەن ھەممە نەرسىنى ئاخىرقى

تىنىقى قالغۇچە، كۆز ئالدىدا ئاخىرقى نۇر ئۆچكۈچە كاللىسىغا مەڭگۈلۈك ئورنىتىۋالماقچى بولغاندەك، دېرىزىدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇراتتى. بايىاتىن كۆرۈنگەن ھەممە نەرسە، قار دۆۋىلىرى، تۆمۈرىيول يېنىدىكى بوش يەر، بەزىدە ئېچىلىپ، بەزىدە قارىنىڭ ئاستىدا قالىدىغان يايلاق ئۇنىڭغا شۇنداق مۇقەددەس بىلىندى. ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئۇلار ئۈچۈن دۇئا قىلاتتى. قارا، ئاۋۇ دۆڭنى، قارا، ئاۋۇ جىلغىنى ! ئەنە، زەرىپە ئىككىسى قوراللىرىنى كۆتۈرۈپ يول ياساشقا ماڭغاندا ماڭىدىغان چىغىر يول، ئەنە، بورانلىق ھايالدىمىسىدىكى بالىلار ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى داۋۇل بىلەن ئېرمەك يازلاردا سەكرەپ، يۈگۈرۈپ ئويناىدىغان يەرلەر... ۋاھ، قارا ئاۋۇ بىر توپ تۆگىگە ! ئۇ تەرەپتە يەنە بىر جۈپ تۆگە يۈرىدۇ، ئۇنىڭ بىرى يېدىگەينىڭ قارا ناری ئىكەن. ئۇنى يىراقتىنلا تونۇۋالغىلى بولىدۇ، ئۇنىڭ بوي ـ بەستى شۇنداق يوغان، نەگىدۇر ئالدىرىماي كېتىپ بارىدۇ. بۇ نېمىدۇر؟ بىردىنلا سىرتتا ئۇچقۇنلاپ قار يېغىشقا باشلىدى. ئەتىگەندىلا ھاۋانىڭ ئەپتى يامان ئىدى. ئاھ، قار، سەل تۇرۇپ ياغساڭمۇ بولاتتىغۇ، بىردەم تەخىر قىلىپ تۇرساڭچۇ ! ئاھ، تۆگە قورۇسى ۋە مورىسىدىن تۇرۇلۇپ تۇتۇن چىقىۋاتقان ئەڭ باشتىكى ئۆينىڭ ئۆگزىسى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئەنە ئاچال، پويىز زاپاس لىنىيەگە كىردى، پويىز چاقىدىن تاراقلىغان ئاۋاز چىقماقتا. ئەنە، قۇرۇپ قاقشال بولۇپ قالغان ئاچال باشقۇرغۇچى خۇددى قازانقاپقا ئوخشاش كىچىك بايراقنى تۇتۇپ ئاچال باشقۇرۇش ئۆيىنىڭ يېنىدا تۇرماقتا؛ ئاھ خۇدا، قازانقاپنىڭ ئاچال باشقۇرۇش ئۆيى بىردەمدىلا ئارقىدا قالدى. پويىز داۋاملىق ئىلگىرىلەپ، كىچىك بازارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى: قارا، ئاۋۇ قاتار ـ قاتار ئۆيلەرگە، ئۆگزىلەرگە، دېرىزىلەرگە ! قارا، كىمدۇر ئۆيگە كىرىپ كېتىۋاتىدۇ، ئابۇتالىپ ئۇنى پەقەت ئارقىسىدىنلا كۆرۈپ قالدى، ئەنە، ئاۋۇ يەردە بىرى بالىلارغا نېمىدۇر ياساپ بېرىۋاتىدۇ. يېدىگەي، توغرا، دەل شۇ ! يېدىگەينىڭ ئۇچىسىدا پاختىلىق

چاپان، ياقىسىنى كۆتۈرۈۋاپتۇ، يېنىدا ئىككى قىزى تۇرىدۇ، كىچىك قىزنىڭ يېنىدا تۇرغىنى ئېرىمەك، شۇنداق، ئۇنىڭ يۈرەك پارىسى ئېرىمەك، ئۇ يېدىگەيدىن يىراقراق تۇرۇپ، ئۇنىڭغا نېمىنىدۇر ئېيتىپ بېرىۋاتىدۇ. ئاھ خۇدا، ئۇ ئوغلىنىڭ چىرايىنى پەقەت غىل ـ پاللا كۆرۈپ قالدى ! بىراق، داۋۇل نەگە كەتكەندۇ؟ زەرىپە نەدە يۈرىدىغاندۇ؟ ئاۋۇ يەردە ئېغىر ئاياغ بىر ئايال كېتىپ بارىدۇ، ئۇ بېكەت باشلىقىنىڭ خوتۇنى سەۋلە، ئاھ، ئەنە زەرىپە، ئەنە داۋۇل ئىككىسى ! زەرىپەنىڭ ياغلىقى مۇرىسىگە چۈشۈپ قالغان، ئوغلىنى يېتىلەپ، يېدىگەي بىلەن بالىلار نېمىنىدۇر ياساۋاتقان تەرەپكە كېتىۋاتىدۇ. ئۇلار كېتىپ بارىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ، ئابۇتالىپنىڭ ۋارقىرىۋەتمەسلىك ئۈچۈن ئاغزىنى چىڭ بېسىپ ئۆزلىرىگە قاراپ تۇرغانلىقىنى بىلمەيدۇ. ئۇ ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرىۋېتىشتىن قورقىدۇ: « زەرىپە، قەدىرلىكىم ! داۋۇل، جېنىم بالام ! مانا مەن ! ئاھ، مەن سىلەرنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆرۈۋاتىمەنغۇ ! ئەلۋىدا داۋۇل، ئەلۋىدا ئېرىمەك ! مېنى ئۇنتۇماڭلار ! مەن سىلەرسىز ياشىيالمايمەنغۇ ! سىلەر بولمىساڭلار، ئاھ، قەدىرلىك بالىلىرىم، سۆيۈملۈك زەرىپەم بولمىسا، مەن بۇ دۇنيادا ياشىيالمايمەنغۇ ! ئەلۋىدا !»

پويىز يېتىپ بېرىشقا شۇنچە تەشنا بولۇپ كەتكەن بورانلىق بېكىتىدىن ئۈزاپ كەتتى. لېكىن، كۆز ئالدىدىن چاقماق تېزلىكىدە يالت ـ يۇلت قىلىپ ئۆتۈپ كەتكەن بارلىق نەرسىلەر ئابۇتالىپنىڭ كۆز ئالدىدا قايتا ـ قايتا پەيدا بولاتتى. قار لەپىلدەپ چۈشمەكتە، ھەممە نەرسە ئارقىدا قالدى، لېكىن ئابۇتالىپ قۇتتىبايىپ ئۈچۈن ۋاقىت ئارقىدا قالغان ئاشۇ ماكان ئىچىدە، ئۇنىڭ ھاياتىدىكى بارلىق ئازابلىرى سىڭىپ كەتكەن ئاشۇ يوللاردا توختاپ قالغانىدى.

يۈكىدەك چۈشۈۋاتقان قاردا سىرتتىكى ھېچ نەرسىنى پەرق ئەتكىلى بولمىسىمۇ، ئۇ يەنىلا دېرىزە يېنىدىن كېتەلمەيتتى. ئۇ دېرىزە تۈۋىدە ئەنە شۇنداق جىممىدە تۇراتتى، كۆڭلى تولىمۇ

پاراکەندە ئىدى، بولۇڭاتقان ئادالەتسىزلىكلەرگە ئىچ - ئىچىدىن ئۆرتەنسىمۇ، خۇددى تىلسىز ھايۋاندەك، مەلۇم ئىرادىنىڭ ئالدىدا باش ئېگىپ تۇرۇشقا مەجبۇر. ئۇ خوتۇن - بالىلىرىنىڭ يېنىدىن جىممىدە ئۆتۈپ كەتتى، ئۇنى ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم قىلغان كۈچ ئۇنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر قىلغان. ئۇ پويىزدىن مەيدىسىنى كېرىپ چۇشۇپ، كېچە - كۈندۈز خىيالىدىن كەتمەيدىغان ئۆيگە ئوچۇق - ئاشكارا بارالمىدى، ئامالسىز پۇتۇن دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بىچارىلەرچە دېرىزىدىن قاراپ تۇردى، تاڭسىقباييېفنىڭ ئىت ئورنىدا كۆرۈپ قىلغان ئورۇنسىز بۇيرۇق - تەلەپلىرىگە چىدىدى. ئۆزىگە تەسەللى تېپىش ئۈچۈن، ئابۇتالىپ ئۆز - ئۆزىگە ۋەدە بەردى، بۇنى پەقەت ئۆزىلا بىلەتتى، ھەرگىز ئاغزىدىن چىقارمايتتى...

ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ غىل - پاللا كۆرۈپ قالغان ئاشۇ نەرسىلەر ئابۇتالىپ ئۈچۈن گويا بىر رومكا ئازاب شارابى بولغانىدى. ئۇ بۇ شارابنى بۇگۈن بىراقلا كۆتۈرۈۋەتتى. ئۇ ئاشۇ نەرسىلەرنى قايتا - قايتا كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى، پۇتۇن نەرسە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا شۇنداق جانلىق، شۇنداق ئېنىق زاھىر بولاتتى. ئۇنىڭ ھازىر قولىدىن كېلىدىغىنى پەقەت مۇشۇلا ئىش، ئۇنىڭ ھوقۇقىمۇ پەقەت مۇشۇنىڭغىلا يېتىدۇ: قوللىرىنىڭ كۆپكۆك تومۇرلىرى بۆرتۈپ چىققان بىر ئادەم كىچىك بايراقنى تۇتۇپ يەنىلا ئاشۇ كونا ئورنىدا تۇرۇپتۇ، ھېلى يۆتكەلمە يولنىڭ ئۇ بېشىدا پەيدا بولسا، ھېلى بۇ بېشىدا پەيدا بولىدۇ، ئۇنىڭ ئۆمرىدە قانچىلىغان پويىزلارنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزگەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئۇ تۇنجى قېتىم قازانقاپىنىمۇ شۇ ھالەتتە كۆرگەنىدى. ئارقىدىنلا ئۇنىڭ كۆزىگە بورانلىق ھايالدىمىسىدىكى كىچىك ئۆيلەر، مال قورۇلىرى ۋە مورىلاردىن تۇرۇلۇپ چىقىۋاتقان تۇتۇنلەر كۆرۈندى، ئۇنىڭدىن كېيىن... ئاھ، ئۇ شۇ چاغدا ۋارقىرىۋەتمەسلىك ئۈچۈن ئاغزىنى قولى بىلەن چىڭ بېسىۋېلىپ، تۇنجۇقۇپ قالغىلى تاس قالغانىدى، ئۇ ئېرمەكنىڭ بالىلار ئارىسىدا، يېدىگەينىڭ يېنىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى.

يېدىگەي جىگىرى بار ئەر، بۇ دۇنيادا ئۇ ئابۇتالىپنىڭ ئەڭ ئىشەنچلىك ئادىمى، ئۇ بالىلارغا نېمىدۇر ياساپ بېرىۋاتىدۇ، ئېرمەك يېدىگەيگە نېمىنىدۇر سۇنۇپ بېرىۋاتىدۇ. شۇ بىرنەچچە سېكۇنت ئىچىدە ئۇ ھەممىنى ناھايىتى ئېنىق كۆردى: يېدىگەي بالىلار بىلەن بىللە پۇتۇن ئىشتىياقى بىلەن نېمىنىدۇر ياساۋاتىدۇ، ئۇنىڭ بويى شۇنداق ئېگىز، ئۆزى بەستلىك، چىرايى قارامتۇل، پاختىلىق چاپىنىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈۋالغان، پۇتىدا ئۆتۈك، بېشىدا يەنە كونا قۇلاقچىسىمۇ بار. زەرىپە بىلەن داۋۇل پۇتىغا پىيما كىيىۋالغان، ئېرمەك بىلەن يېدىگەينىڭ يېنىغا كېتىۋاتىدۇ. بىچارە زەرىپە، ئۇ زەرىپەنى شۇنداق يېقىندىن كۆردى، ئۇنىڭ ياغلىقى مۇرىسىگە چۈشۈپ قالغان، دولقۇنسىمان قاپقارا چاچلىرى، تاتىرىپ كەتكەن چىرايى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، ئۇ چاپىنىنىڭ تۈگمىسىنى ئەتمىگەن، پۇتىدا ئۇ ئېلىپ بەرگەن قوپال ئاياغ، ئوغلىغا ئېڭىشىپ نېمىلەرنىدۇر دەۋاتىدۇ. مۇشۇ بارلىق نەرسىلەر، چەكسىز يېقىملىق، چەكسىز سۆيۈملۈك، مەڭگۈ ئۇنتۇلغۇسىز بولغان مۇشۇ نەرسىلەر ئابۇتالىپقا مەڭگۈ ھەمراھ بولىدۇ، ئۇلار بىلەن ئۇنسىز ۋىدالاشقانلىرىنىڭ ئىچىگە سىڭىپ كېتىدۇ... ھەرقانداق نەرسە بۇ يوقىتىشنىڭ ئورنىنى تولۇقلىيالمايدۇ، ھەرقانداق نەرسە، ھەرقانداق ۋاقىتتىمۇ...

يول بويى قار توختىماي يېغىۋەردى، شىۋىرغان قارلارنى ئۇچۇرۇپ دېرىزىگە ئۇراتتى، پويىز ئورىنبۇرگقا بېرىش يولىدىكى بىر بېكەتتە ساق بىر سائەت تۇرۇپ قالدى، كىشىلەر رېلىس ئۇستىدىكى كۆلتۇك قارلارنى تازىلىماقتا ئىدى، ئۇلارنىڭ ۋارقىراشلىرى، بۇ قارغىش تەگكۈر ھاۋانى، دۇنيادىكى ھەممە نەرسىنى تىللاپ ـ قارغاشلىرى توختىماي ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كېيىن پويىز قار ـ شىۋىرغانىنىڭ ئىچىدە يەنە ئورنىدىن قوزغالدى. ئورىنبۇرگقا كىرىشكە ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىت كەتتى، تۆمۈرىولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى دەرەخلەر كۆزگە غۇۋا كۆرۈنۈپ

تۇراتتى، قارىيىپ ئۇن - تىنسىز تۇرغان ئەگرى - بۇگرى دەرەخ شاخلىرى خۇددى قەبرە ئۈستىگە سانجىپ قويغان ياغاچتەك كۆرۈنەتتى. لېكىن، شەھەرنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. ۋاگونلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش مەيدانىدا ئۇلار كەچتە خېلى ئۇزۇن تۇرۇپ قېلىشتى. ئالاھىدە ۋاگون پويىزدىن ئاجرىتىۋېتىلدى. ئابۇتالىپ بۇنى ۋاگوننىڭ سىلكىنىشىگە، ۋاگون چاتقۇچىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىغا قاراپ بىلىۋالدى. كېيىن ئۇ ئولتۇرغان ۋاگون يەنە نەگىدۇر سوۋرەپ ئاپىرىلدى، زاپاس لىنىيەگە ئاچىقىپ قويغان بولسا كېرەك.

ئالاھىدە ۋاگون بەلگىلەنگەن يەرگە ئاپىرىپ توختىتىلغاندا، يېرىم كېچە بولۇپ قالغانىدى. تۆۋەندىن بۇيرۇق ئاۋازى ئاڭلاندى:

— بولدى، بۇياققا تۇر!

ۋاگون ئاخىرقى قېتىم سىلكىنىپ جىممىدە توختىدى.

— ھوي، يېتىپ كەلدۇق! نەرسە - كېرەكلىرىڭنى يىغىشتۇرۇپ بۇياققا چىق، جىنايەتچى! — گۇندىپايلار باشلىقى سولاقخانىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ ئابۇتالىپقا بۇيرۇق قىلدى، — مىسىلدىماي تېزرەك چىقساڭچۇ، ئۇيقۇڭنى ئاچالمايۋاتامسەن يا؟ بۇياققا چىقىپ، ساپ ھاۋادىن نەپەس ئېلىۋال!

ئابۇتالىپ ئورنىدىن ئاستا تۇرۇپ، گۇندىپاينىڭ يېنىغا كەلدى ۋە سوغۇق تەلەپپۇزىدا:

— مەن تەييار، نەگە بارىمىز؟ — دېدى.

— ھە، تەييارمۇ سەن؟ ئۇنداق بولسا ماڭ، نەگە بارىدىغانلىقىڭنى يالاپ ئېلىپ بارىدىغانلار ئېيتىپ بېرىدۇ.

ئابۇتالىپ كارىدورغا چىققاندا گۇندىپاي بىردىنلا ئاچچىق بىلەن ۋارقىراپ ئۇنى توختاتتى:

— نەرسە - كېرەكلىرىڭنى ئۇ يەرگە تاشلاپ قويۇپ نەگە بارىسەن؟ ياكى ساڭا بىرەر ھاممال يالاپ كېلىمىزمۇ؟ ماڭ، ئۆزۈڭنىڭ نەرسىلىرىڭنى ئال!

ئابۇتالىپ سولاقخانىغا قايتىپ كىرىپ ئۇنتۇپ قالغان

نەرسىلىرىنى ئالدى. ئۇ كارىدورغا چىقىۋېتىپ، ئالدىرىشىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئىككى رازۋېدكا خادىمىغا سوقۇلۇپ كەتكىلى تاس قالدى. ئۇلارنىڭ چىرايىدىن بىر خىل ئەنسىزلىك چىقىپ تۇراتتى.

— توختا! — گۇندىپاي ئابۇتالىپنى تامغا نىقتاپ قويدى، — بىر چەتتە تۇر! يولداشلار ئۆتۈۋالسۇن!

ئابۇتالىپ ۋاگوندىن چىقىپ، ھېلىقى ئىككى ئادەمنىڭ تاڭسىقبايىپنىڭ خاس بۆلۈمىنىڭ ئىشىكىنى چېكىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى.

— يولداش تاڭسىقبايىپ! — ئۇلارنىڭ ئەنسىزلىك چىقىپ تۇرغان ئاۋازى ئاڭلاندى، — ساق - سالامەت كېلىۋاپسىز، سىزنى ئۇزاقتىن بېرى كۈتۈۋاتاتتۇق، شۇنداق، سىزنى كۈتكىنىمىزگە ئۇزاق بولدى، بىزنىڭ بۇ يەردە قاتتىق قار يېغىۋاتىدۇ، كەچۈرىسىز، بىزنىڭ ئۆزىمىزنى تونۇشتۇرۇشىمىزغا رۇخسەت قىلغايسىز، يولداش مايور!

بېشىغا يوغان قۇلاقچا، ئۇچىسىغا ھەربىي فورما كىيگەن ئۇچ قوراللىق ئادەم پەستە جىنايەتچىنى ساقلاپ تۇراتتى:

— ھەي، چۈشمەمسەن! نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟ — ئۇلارنىڭ بىرى ۋارقىرىدى.

ئابۇتالىپ گۇندىپايلارنىڭ نازارىتى ئاستىدا پويىزدىن چىممىدە چۈشتى. شۇنىرغان قارلارنى ئۇچۇرۇپ كېلىپ ئۇنىڭ يۈزىگە ئۇردى، تۆمۈر تۇتقۇچنىڭ جاندىن ئۆتىدىغان سوغۇقى ئۇنىڭ بارماقلىرىنى كۆيۈشتۇرۇۋەتتى. ناتونۇش بىكەتتىكى چىراغلار قاراڭغۇلۇقنى يېرىپ ئەتراپنى يورۇتۇپ تۇراتتى، قالايمىقان سوزۇلۇپ ياتقان رېلىسلارنى شۇنىرغان قارغا كۆممەكتە ئىدى. پاراۋۇزلارنىڭ گۈدۈك ئاۋازى ئادەمنىڭ يۈرىكىگە ئەنسىزچىلىك سالاتتى.

— 97 - نومۇرلۇق جىنايەتچىنى سىزگە تاپشۇرۇپ بەردىم! — گۇندىپايلار باشلىقى يالاپ ئېلىپ ماڭىدىغان خادىمغا دوكلات

قىلدى.

ـــ 97 ـ نومۇرلۇق جىنايەتچىنى تاپشۇرۇۋالدىم ! ـــ دېدى ئۇلارنىڭ باشلىقى جاۋابەن.

ـــ ماقۇل، ئەمدى ئۇلار باشلاپ بارىدىغان يەرگە بارغىن، ـــ دېدى گۇندىپايلار باشلىقى ئابۇتالىپتىن ئايرىلىدىغان چاغدا، كېيىن يەنە نېمىشقىدۇر قوشۇپ قويدى، ـــ ئۇ يەرگە بارغاندا سېنى ماشىنا بىلەن ئېلىپ ماڭىدۇ...

ئابۇتالىپ يالاپ ئېلىپ ماڭغۇچىلارنىڭ نازارىتى ئاستىدا كېتىپ باراتتى، ئۇلار شۇنىڭغاندا قوللىرىنى كۆزىگە دالدا قىلىپ، رېلىسلاردىن ئۇرۇلۇپ ـ سوقۇلۇپ ئاران ئۆتتى، ئابۇتالىپنىڭ مۇرىسىدە نەرسە ـ كېرەكلىرى قاچىلانغان خالتا بار ئىدى. گۇدۇك ئاۋازى ھېلى ئۇياقتىن ـ ھېلى بۇياقتىن توختىماي ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

تاڭسىقبايبېغىنىڭ ئورنىبۇرگلىق ئىككى كەسىپدىشى ئەسلىدە ئۇنى مېھمانخانىغا ئاپىرىپ ئورۇنلاشتۇرماقچىدى، لېكىن ئۇنىڭ بۇ يەرگە ئوڭۇشلۇق يېتىپ كەلگەنلىكىنى مۇبارەكلەيمىز دەپ ئارىلىقتا بىرمۇنچە ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۆزلىرىنىڭ تونۇشۇپ قالغانلىقىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن، ئۇلار مۇشۇ خاس بۆلۈمنىڭ ئۆزىدىلا بىردەم ئولتۇرۇشنى لايىق تاپتى. كېچە، ئۇنىڭ ئۇستىگە خىزمەت ۋاقتى بولمىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا كىم قوشۇلمايتتى ! گەپ ئارىسىدا، تاڭسىقبايبېف دېلونىڭ ئوڭۇشلۇق كېتىۋاتقانلىقىنى، يۈزلەشتۈرۈشنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولۇشىغا ئىشەنچىنىڭ تولۇق ئىكەنلىكىنى، ئۆزلىرىنىڭ شۇنىڭ ئۈچۈن ئالمائاتادىن يېتىپ كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ ئۆتتى.

كەسىپداشلار ناھايىتى تېزلا چىقىشىپ قالدى، ئۇلار قىزغىن پاراڭلاشماقتا ئىدى. تۇيۇقسىز سىرتتىن ئالاقزەدىلىك ئىچىدە گەپ قىلغان ئاۋاز ۋە دۇپۇرلىگەن ئاياغ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئابۇتالىپنى يالاپ ئەكەتكەن بىر خادىم بىلەن بىر گۇندىپاي

ئىچكىرىگە ئېتىلىپ كىردى، خادىمنىڭ باش - كۆزى قان ئىدى. ئۇ غەلىتە بىر يوسۇندا بېشىنى سىكار يان قىلىپ تاڭسىقبايىپقا ھۆرمەت بىلدۈردى، ئاندىن:

— 97 - نومۇرلۇق جىنايەتچى ئۆلدى ! — دەپ ۋارقىرىدى.

— قانداق ئۆلدى؟ — تاڭسىقبايىپنىڭ چىرايى بىردىنلا ئۆزگىرىپ كەتتى، — ئۇ قانداق بولۇپ ئۆلدى؟ — ئۇ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى.

— ئۇ پاراۋۇزنىڭ ئاستىغا ئۆزىنى ئېتىۋاپتۇ، — گۇندىپايلار باشلىقى توغرىسىنىلا ئېيتتى.

— بۇ قانداق گەپ ؟ قانداق ئېتىۋالدى ؟ — تاڭسىقبايىپ گۇندىپايىنى ئەسەبىيلەرچە سىلكىشلىدى.

— بىز تۆمۈرىيول بويىغا بارساق، — دەپ دۇدۇقلىغىنىچە گەپ باشلىدى ھېلىقى خادىم، — ئۇ يەردە ۋاگونلارنى تەكشەۋاتقاچقا، پاراۋۇزلار توختىماي ئۇياقتىن - بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇرۇپتىكەن... بىز ئامالسىز ئۇلارنىڭ ئۆتۈپ بولۇشىنى ساقلاپ تۇراتتۇق... بىر چاغدا جىنايەتچى تۇيۇقسىزلا مۇرىسىدىكى خالتىسى بىلەن بېشىمغا بىرنى ئۇرۇپلا، ئۆزىنى پاراۋۇز چاقىنىڭ ئاستىغا ئاتتى...

ھەممە ئادەم تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن بۇ ئىشتىن گاڭگىرىشىپ، جىممىدە تۇرۇپ كېتىشتى. تاڭسىقبايىپ بولسا ئەسەبىيلىشىپ سىرتقا چىقىشقا تەييارلاندى.

— ھۇ ھايۋان ! ھۇ مۇتتەھەم، ئاخىر قۇتۇلۇپسەن - دە! — ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقاتتى، — ھەممە ئىشنى بۇزدۇڭ، ھەي ئىسىت، يامان بولدى - دە ! ئۇ ئۆلدى ! — ئۇ ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە قوللىرىنى شىلتىيىتتى، ئۇ ئاخىردا ئۆزىگە لىق بىر رومكا ۋوتكا قۇيدى.

ئۇنىڭ ئورنىنبۇرگلىق كەسىپداشلىرى ئابۇتالىپنى يالاپ ئېلىپ ماڭغان خادىملارنى قاتتىق ئەدەپلەپ قويۇشنى ئېيتىدىن چىقىرىشمىدى. ئۇلار بۇ ئىشتا يالاپ ئېلىپ ماڭغانلارنى پۈتۈن مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك، دەپ قارايتتى...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇ كىتاب شىنخۇا نەشرىياتىنىڭ 1982 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى 1 ـ باسمىسىدىن، خەنزۇچە «دۇنيا ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1991 ـ يىلى ئىككىنچى سانىدىن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据新华出版社1982年1月第1版第1次印刷本和《世界文学》汉文版1991年第二期选译出版。

بۇ كىتاب ئەلدار چىڭغىز ئايتماتوفنىڭ ئىجازىتى بويىچە چىقىرىلدى

چىڭغىز ئايتماتوف ئەسەرلىرى ـــ 2

(ئەسىردىن ئۇزاق بىر كۈن چىڭگىزخاننىڭ ئاق بۇلۇتى)

ئاپتورى: چىڭغىز ئايتماتوف (قىرغىزستان)
تەرجىمە قىلغۇچىلار: نۇرمۇھەممەت دۆلەتى، ھەلىمە، مۇنارجان توختاخۇن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئادالەت مەخسۇت، رەناگۈل ئابلىمىت
تەكلىپلىك كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس
مۇقاۋىسىنى لايىھەلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 2827472 – 0991
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: بېيجىڭ شېڭتوڭ مەتبەئەچىلىك پاي چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 20.75
نەشرى: 2011 ـ يىلى 12 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2011 ـ يىلى 12 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 3000 — 1
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 – 7 – 228 – 14866 – 0
باھاسى: 56.00 يۈەن

يېڭى كىتاب تور بېكىتى
www.yqbuku.com

چىگغۇرئايتماتوف ئەسەرلىرى

ئەسسىردىن ئۈزاق بىركۈن

چىڭگىزخاننىڭ ئاق بۇلۇتى

ISBN 978-7-228-14866-0

9 787228 148660 >

定价：56.00元